

دێوانی نالی

.. مه لا خدری نه حمدهی شایهسی مکایه تی ..

لیکۆینهوه و لیکدانهوهی

مه لا عبدالکریمی مدرس و فتح عبدالکریم

محمدی مه لا کریم

بیا چوه نهوه

دیوانی نالی

”مہ لا خدری نہ حمدی شاویسی مکایہ لی“

لیکولینہوہ و لیکنانہوی

مہ لا عبدالکریمی مدرس و فتح عبدالکریم

محمدی مہ لا کریم

پیا چوہ تہوہ

نام کتاب : دیوان نالی با شرح ملا عبدالکریم مدرس

تهیه و تنظیم : ملا عبدالکریم مدرس با همکاری

محمد ملاکریم و فاتح عبدالکریم

ناشر : انتشارات صلاح الدین ایوبی

تیراژ : ۳۰۰۰ نسخه

تاریخ انتشار : ۱۳۶۴

چاپ دوم : ۱۳۶۴

چاپ و صحافی : چاپخانه سپهر، تهران

انتشارات صلاح الدین ایوبی

مرکز نشر فرهنگ و ادبیات کردی

ارومیه : خیابان شهید باکری - نبش کوی ساعد - صندوق پستی ۷۱۷

تلفن : ۳۵۸۰۰

به ناوی خودای مهزن

کورتە باسیک له سەر ئهم دیوانه

هموو کوردیکی پاک ، چاک ، دیندار ، دلسۆز و ئهدهبدوست
ئهگه به دل و گیان خوێ به منتهبار و قهرزدارى مامۆستای هیژا و
زانای کورد مهلا عهبدولکهریمی مدرس نهزانی ناههتی دهکا . چونکه
مامۆستا و کوره کارامه و لیژانهکانی به هموو هیژ و توانای خوێانهوه
به هیچ باریک له خزمهتی کوردی چارهپهشی ، دووره بهشی ههزار
دریخیان نهکردوه .

به راستی ئهم خزمهته به نرخانهی ئهم بنهماله چاکه ، به دین به
فرههنگ ، به زمان ، به ئهدهب و ئاکاری کوردیان کردوه شایانی ئهو
پهڕی ریز و سوپاسه . یا خوا لم لایه له بهلای لا به لا دوور بن .
بهردی سارد و گهرمیان وه بهرین نهیه و لهو لاشوه بهر ئالای پیغم
مبهر کهون و حهشریان دهگل حهشری پیاو چاکان بی . پیم وایه
خزمهت به کوردی زۆر لێ کراو چاکهیهکه که له پیش چاوی بینائی
چاوان بزر نابێ و پاداشی دنیا و قیامهتی دهی .

گهڕیدهیی و دهر به دهری ئهم سوردهی بۆ من ههبوو که له
نیزیکهوه به خزمهت مامۆستا بگم و دهستی موبارهکی ماچ بگم و بزانی
کوگای نوور و دهریای بی سنووره .

جاریک دهگه‌لّ چند ماموستای گوره و ماقورلّ له باره‌گای هه‌زه‌تی
غوس له حوجره تنگ و چکوله‌که‌ی دا له خرمه‌تی ماموستا دانیشته‌بووین
من ئم بیرم به میسک دا دهات ته‌گه‌ر هه‌موو نووسینه به نرخه‌کانی
ئم ماموستا کورته بالا ، ره‌زاسوکه ، خوین شیرین و قسه‌خوشه‌بینی
وله تایه‌کی ته‌رازوی باوی و جهسته‌ی لاوازی خوشی له تایه‌که‌ی دیکه
بخه‌ی ئایا سه‌ری وه میچی حوجره‌که‌ی ناکه‌وی ؟

دیاره‌ئه‌وینیکی پر سوز ، ئیمانیکی پیروز و ئیراده‌یه‌کی قه‌وی و پتو
ئم پیره‌خاوینه و ئم زانا کم وینه‌ی هان داوه‌که له‌و تمه‌نه‌ دا له
خرمه‌ت به زانست ، به‌ئهدب ، به‌ئیسلامیه‌ت و ئینسانیه‌ت خافل و
بی‌ئاگا و شه‌کت و ماندوو‌نه‌بی .

باسی یه‌ک یه‌کی نووسراوه‌کانی ماموستا وه‌ک ته‌فسیری قورئانی پیروز
و شه‌ریعه‌تی ئیسلام و . . . نه‌به‌منی بی‌ده‌سه‌لات ده‌کرئ و نه
له‌و کورته‌باسه‌ دا ده‌گونجی ، ئم شه‌رکه‌ له‌ئه‌ستوی ماموستایانسی
ئائینی و شاره‌زایانی ئهدب و پسیورانی زانسته‌که هیوادارم که -
مترخمی نه‌کن و شوینه‌واره‌ به‌که‌لک و باشه‌کانی ماموستا پتر به‌خه‌لک
بناسین . له‌باره‌ی شه‌ریعه‌تی ئیسلامی دا رای ماموستایه‌کی شاره‌زام
هرسی ، فه‌رموی هه‌ر که‌سه‌ بو‌خوی بو‌چوونگی هه‌یه . من به‌راشکاوی
ده‌لیم تا ئیستا کتییی واته‌وا له‌باره‌ی فیه‌قی شافیه‌ی دا نه‌نووسراوه .

من لیږه دا د صموږی به کورتی له بارهی شم د یوانه دا شتیک بنووسم
به پروای شاره رایانی شیعر و ښه د نالی په کیکه له گه شترین و بر شنگدار...
ترین ښه ستیره بهرزه کانی ښاسمانی ښه بهی کوزدی . تنیا رخنه یا
به ښه د تر بلیم د مردی د لیکي له شیعی نالی یان بوو ښه بوو که
تی گه شتینی شیعره ناسک و ورد و جوان و رهوانه کانی زور هاسان
نه بوو ، پیوستی به شی کرد ښه ، لی توزینه و ورد بوو ښه ته و او
بوو . که سیک سی زمانی عمره بهی ، فارسی و کوردی نه زانی بایه چاک
له شیعی نالی نه ده گه شت . ماموستای مهزن هستی بهو کم و کورپی -
په کرده . بویه به خوی و به کورانیه ، هه ستاون ، تیکوشاون رهنجیان
کیشاوه و به هزاران زحمت نوسخی د ښووسیان په یدا کردون له
بهر یه کیان راناون و شم د یوانه به نرخه یان شرح کرده . له هه لوه
پیشه کی یه کی زانایان یان بوو نویسه که خوی کتیبیکي سر به خوی
و خویند ښه بوو هموو شم که سانه ی سهریان له شیعر و ښه د خوری
پیوسته . له دوايه شیعره کانیان راست کرد و ښه ، مانا لی د اوه ښه ،
هه لسه نگانده و له پیش خویند یان داناوه .

تا ئیستا کاری وا له نیو کوردان دا نه کراوه . زور که له سهر نالی
یان نووسیوه به لام که ښه ښه خوی پیوه ماندوو نه کرده . ښوانی
باش بوون ، ناتواو بوون ښوانی نه زانانه نووسرا بوون هر نه بان با شتر

بوو . هينج کاریک شومیش کاری وا شستم و گران بی کم و کووری نابی ،
رنگه شو کاره گموره ش نهخته نفسیکی هه بی به لام بی گومان هاوتا و
وینه نیه .

من بو خوم پتر له نیو چرخه سر و کارم ده گهل شیعی نالی دا
هه یه شو سرد مه که وهك سوخته یه کی نهمان له خانه قای شیخی بورها
بووم د صدی مهلا زاناکان و مستعیده باشه کان له سر شیعی نالی
د پرون ، شگم نیوه خویند هواری وهك منیان بو حالی نه بووبان ، هینج
نه بی سمرنجیان بو لای مهله لوم دریا مهند . و بی به ستینه راد هکیشان ،
چاپ بوونی دیوانی نالی له لایه کوردی و مریوانی وه د روکی بو
کرد موه شگم چی شم دیوانه نازداره ، بی نازاره دیو و دوزمنی پولیسی
د هورانی ره شی باشایه تی ره زاحخان بوو و به دهن هر که سهوه گیرا بایه
هاواری سر و مالی بوو . به لام من په یدام کرد بوو و به دزی سهوه
د سخویند موه . موقبیل به چاپ کرد نهوهی دیوانی نالی سره پای شم
کم و کووری یانهی له کاری دا هه بور پتری بمره و تی گه یشتنی شیعی
نالی بووم . نیو و ترکه و هیرسی گیو له نالی نه توراندم ته نانه ت
چاپه کی موه نه قیشم نهك جاریک د میان جار خویند موه . خوا لسی
خوش بوو حاجی محمودی وه ته میشیم که بازرگان و ملکدار یکی پیر و
خوشهوق بوو ، باش دهناسی و به حالهوه دیتنی بو من هاسان

نه‌بوو چونکه ئهو هاوین و بهار له دی بزو، منیش هر لادی بی بووم و
 کمتر ده‌چوو مه‌شار که رستانان به خزمه‌تی بگم زۆم که‌ک له شیعر
 ناسی ئهو پیاوه‌گه‌وره و مرگرت که ره‌نگبێن کم کهس مابن له بیران بی
 ئه‌دی بیکی چهند لیژان و ره‌خنه‌گریکی چهند به‌ئینساف و پیره‌پیاویکی
 چهند قسه‌خۆش‌بوو، ئیستاس‌بووم نه‌بوته‌وه ئهو بازرگانه‌ زینگه
 که سمر و کاری ده‌که‌ل گه‌زو جاو و که‌تیره و مازوو و خوری و مافووره بوو.
 چون ئهو هموو شیعره‌ کورده‌ جوانانه‌ی له‌ بهر بوون، ئایا به‌یازو
 ده‌سنووسی باشی بوون و ده‌ری نه‌ده‌خستن یا حافیزه‌ی وا به‌هیز
 و قه‌وی بوو که چی له‌ بهر نه‌ده‌چوو، به‌رحمه‌تی خودای شاد بی.
 ئاخ و داخ چهن گه‌وره‌پیاومان بوون و حاجی قادر کوته‌نی: (له
 بهر بی ده‌فته‌ری گوم بوون و فانی)

شعی رۆژگار هه‌لیدا شتمه‌ کوردستانی عیراق له‌ وی زۆر نالی ناسم
 دیتن و با شترم نالی ناسی تا سمر له‌ به‌غدا هیئا د‌رو به‌ خزمه‌ت
 ماموستا مه‌سه‌وود موحه‌مه‌ت‌گه‌یشتم، تا ئیستا کهس نه‌دیوه‌ و له
 شیعری نالی بگا، گه‌ت و له‌فتیگی خۆشی بوو که به‌به‌یانی سیحراوی
 خۆی وه‌ ده‌هاته‌ سمر شی کرد نه‌وه‌ی شیعری نالی خۆی مه‌ست و
 سهر خۆش‌ده‌بوو و گوێگری وه‌ جوش ده‌هینا، داخ ناچی ئهم ماموستا -
 په‌ ئه‌وه‌ندی له‌ سهر شیعری نالی ده‌دا و ئه‌وه‌ندی نه‌ده‌نووسی تا

کومعل پتری کهلک لی وهرگری . له بیرمه له دانیشتنیک دا که ماموستا
به عادهتی خوئی شیعی نالی شی دهرکرد هوه ، یهکیک له دانیشتون له
منی برسی به برپوای تو ماموستا له بارهی نالی دا زور زید هرپوی ناکا .
کوتم . من له تهنیشت مه هاباد هوه له لایه کهوه تا سر چاوهی (زللم)
وله لای دیکه تا هارینه ههوار ی سر سینگ گهراوم و دهگهل زور
ماموستای گهوره دانیشتووم که سم نه دیوه نهونده شارهزای شیعی
نالی بی . که چی د هوییم بلیم شو گهوره پیاوش به تهواری له شیعی
نالی نه که یوه . ماموستا مه سعورد فهرمووی به خوای راست ده کهی . من
شو مملوهانه نیم بینم نهونده دریز بی که بتوانم له دهریای بی بنی
شیعی نالی شو ههموو دور و مرواری یانه بینمه دهر هر وا پهله فازم
یهکی ناشیانه یه دهیکم . بهلکوو شتیکم وه بهر دهس کهوی . زوری پی
نه چوو رژیک له خزمهت ماموستا مه سعورد له کوپی زانیاری کورد دا
خهریکی کار بووم . کاکه همهی مهلا کهریم هاته زوور و کوتی . " شیمه
مانای وشه (نهی سهوار) مان لهو شیعه دا نه زانیوه شیوه چونی
بو ده چن " زورمان بیرلی کرد هوه و نعمانزانی . بی شهده بیم کرد
و کوتم . " ماموستا شو کاته من کوتم جهنا بهشت دیوانی نالیت به
تهواری بو ساغ نه بوتهوه و تو کوتت راست ده کهی من بیم وا بوو تهواری
ده فهرمووی بهلام قسه کم وه راست گهرا . " کوتی . " ماله نالیت

نه‌شیوی کی سهره دهر لوه هموو " ورده داوانه دهر ده‌کا که تاو ناو-
 یه‌تهوه ؟ من چوزانم نهی سوار چی یه ؟ " شیجازم لی وهرگرت و
 چوومه زورری کاکه حممه ، همر چی فرههنگی فارسی و کوردی له کور دا
 هه‌بوون سنگ و سووژن مان دان و سهره‌بین مان دان و سهره و بن
 مان کردن و ثم و شعمان نه‌دوژیموه . دیاره پاش نا‌هومید بوون له
 پهر او‌یزی لاپهره ۳۳۴ دا کوتویانه دورر نیه نیزه‌دار بی که له شیعره‌که
 دا بی مانا نیه . ثم روژی من گوتم کاکه حممه حه‌یف فرههنگی ده -
 ولّمه‌ندی دوکتور (موعین مان) به ته‌واری له ده‌س دا نیه . وید ه‌چی
 ثم ثم وشه‌ی گرتی . ئیستا که ثم دیرانه ده‌نووسم فرههنگی درکتور
 موعین له بهر ده‌س دایه . ثم فرههنگه گهره‌ش ثم وشه‌ی نه‌گرتوه . به‌لام
 وشه‌یکی تیدا یه که پیاو ده‌خاته گومانه‌وه که مه‌به‌ستی نالی ره‌نگبی ثم
 وشه‌ بی و ثموانه‌ی دیوانی نالیان نووسیوه‌تهوه به هه‌له‌یان تو‌مار
 کرد بی . فرههنگی موعین وشه‌ی " نیساری " گرتوه به‌مانا سوپاهی
 و له‌شکری و ده‌لی . فیرده‌وسی له باره‌ی ته‌به‌قه‌ی دوم له چوار
 ته‌به‌قه‌ی جه‌مشید دا ده‌لی .

صفی بر دگر دست بنشانند همی نام نیساریان خواندند

(شا ، بیخ ۱ - ۲۴)

و هه‌روه‌ها زیادی ده‌کا و ده‌لی وشه‌ی (نیساریان) له زمانه‌کانی

ئىرانى دا سابىقەى نىە و بى شىك موحرەفى (artistar) ى
 پەھلەوى (ئوستايى radeštara) بە ماناى شەرکەر و سوپاھى
 ھاتوہ و ئىم و شەىە لە فارسى دا بوٲە (ارتىشدار) .
 دۆزىنەوى ئىم و شە منى خستە سەر ئىم باورە کہ (نەى سەوار)
 (نەى سيار) بى و بە غەلٲ نووسرا بىتەوہ . چونکہ زۆر روونە و بە
 ھاسانى لە شىعرەکانى دەر دەکەوى کہ نالى زۆر ئەھلى خویندەنەوہ و
 مواتالاً بووہ . دەسلەتیکى زۆرى بە سەر ئەدەبىياتى عەرەبى و فارسى دا
 ھەبووہ . وەك بە ئىشتىا لە سەریان نووسىوہ گەرىدە بووہ و بە کورد ستا-
 ندا گەراوہ . ئەگەر واش نەبى ئاشناىەتى ئەو دەگەلٲ بابانەکاندا حاشاى
 لى ناکرى . ئەوانىش کتیبخانەى ئەمىرانەیان بووہ کہ نالى کەلگى لى وەر
 گرتوہ . تەماشای ئەو چەند شىعرە بکەن تا بزەنن من بى بەلگە و نالئىم .

نالیا ئەم مەزەلە تازە کہ تازەت گوتوہ

بە دووسەد مەسنەوى و لوبى لوبابى نادەم
 نىە دەخلم لە شانامە و مەسافى غەبرى ئىم نوکتە
 کہ کوشتەى بەندى تۆپە ھەر کەسى ئازاد و ئازا بى
 کہ دىتم رەنگى سەد رەنگى ، کوتم باباى عەبىيارە
 کہ بىستم لەفظى بى دەنگى کوتم شىپوورى شاپوورە

بەلى بىم شىعرانە را کہ ئەگەر رىزىم کرد بان زۆر پەترىان جى دەگرت
 ديارە کہ نالى ھەموو جۆرە کتیبکى کہ دەخلى بە مەلایەتى پەوش نەبووبى

خویند و تهوه • که سټیکی ئەسکەندەر نامە ی ئەفسانەیی خویند بێتەوه و
 نەسیمی عەبیبار و شاپووری عەبیبار بناسی • ئاشکرایە کە شانامە ی فیر—
 دەوسی رۆژ جار سەرەو بن کردووە و ئەم وشە ی لە شانامە وەرگرتووە
 و ئەگەر ئەوه ی زانی بی کە نە ی سیاری بە تەبەقە ی دەوم لە چوار تەبەقە ی
 زمان ی جەمشید گوتراوە ئەوه دەبی شیعرە کە لە ئەسلدا ئاوا بووبی •
 دیدە نیکه بانی یار ، نالە ی دل نە ی سیار
 تیبی سریشکم هەزار ئا هە عەلمداری —

یانی چوار تەبەقە ی زمان ی جەمشیدی ریز کرد بن و لە باتی تەبەقاتی
 لەشکری تورکان کە لە مەغول ی عەوه وەرگیراون ، (ئون) (یوز) (تومان)
 بە کاری بردن چونکە گومان لەوه دا نیه کە هەزار پڕ بە پێستی (تومان) ی
 مەغول ی یە • ئایا تاقە مومنازە کە ی ئەحمەد پاشای دوستی وا تەبەقە
 بەندی نەکردووە و ئەو شیعرە پڕ رەمزە ی پاشن زمان ی تاقە کە نەگوتووە ؟
 جوابی بە من نادریتەوه • بەلام دەفەقە ی لە دلم دا پەیدا کردووە •
 ماوە شتیک لە بارە ی نالی دا باس بکم کە تا ئیستا کەس لەبارە دا
 نەداوە • ئەویش ئەوه یە ، جگە لەوه ی نالی خەریکی پیک هینانی زمان ی
 یەگرتووی کورد ی بوو ، شۆرش ی ئەدەبیشی کردووە • ئەم رەسم—
 نالە بارە ی لە دیوانی شاعیرەکانی پیشوو دا هەبووە کە لە ئەلفەوه تا
 یا بکەنە قافیە لە دیوانی نالی دا نیه • کوا قافیە ی (س) (ظ)

(ذ) (ع) (خ) (ع) له دیوانه‌کە‌ی دا ؟ که دیوانی شاعیره هه‌ره
 باشه‌کانیشی د‌زۆ‌کردوه . له‌باتی ئه‌وانه‌ شیعری وا هه‌یه‌ که‌ پیته‌
 تاییه‌تیه‌کانی کوردی بۆ‌کرد وونه‌وه‌ قافیه‌ وه‌ک (ی) ته‌شرفی نه‌وه‌
 به‌هاره‌ که‌ عالم د‌ه‌کا نو‌ی نالی به‌ پێچه‌وانه‌ی بۆ‌چوونی هیندی‌ک
 شیع‌ر نه‌ناس که‌ گوتیانه‌ هه‌ر خه‌ریکی د‌ووکار شیع‌ر و وشه‌ ئارایی
 بووه‌ و گو‌ی نه‌داوه‌ته‌ نیو‌هۆ‌ک ، شاعیری به‌ ته‌واوی معنای که‌لیمه‌
 بووه‌ . شیع‌ری ته‌نیا بۆ‌ د‌ه‌رپ‌رینی ئی‌حساسی ناسکی ئی‌نسانی گوتوه‌
 جگه‌ له‌ چه‌ند پارچه‌ی وه‌ک وه‌سفی حوجره‌ و گو‌ید‌رێ‌ه‌که‌ی و وه‌سفی
 ته‌بیعه‌ت که‌ ئه‌وانیش له‌ ئی‌حساسی شاعیرانه‌ بی‌ به‌ش‌ن‌ین . شیع‌ره‌کانی
 د‌یکه‌ی پ‌ر له‌ سو‌زی ئاشقانه‌ و کۆ‌ل و کۆ‌ی د‌ه‌روونی خو‌ی . بو‌یه‌ گو‌ی
 نه‌داوه‌ته‌ ئه‌وه‌ قاعیده‌ و ئوسووله‌ی که‌ زانستی عه‌رووز شاعیری ناچار
 کردوه‌ ره‌چاوی بکا . یانی غه‌زه‌ل له‌ حموت شیع‌ر که‌متر نه‌بی و حه‌تمه‌ن
 د‌ه‌بی‌ تا‌ق بی . باشترین غه‌زه‌لی نالی ئه‌وه‌ غه‌زه‌لانه‌ن که‌ له‌ حموت
 شیع‌ر که‌مترن یا جو‌ت‌ن . یانی نالی له‌ هه‌ر جیگا‌یه‌ک کۆ‌ل و کۆ‌ی د‌امر-
 کاوه‌ قه‌لمی رۆ‌ناوه‌ و تا ئی‌حساساتی د‌انه‌رکاره‌ قه‌لمی تا‌ د‌اوه‌ .
 ئه‌گه‌ر له‌ پارچه‌ شیع‌ره‌که‌ی مه‌ستوره‌ ورد بپه‌نوه‌ ، تی‌ ده‌گه‌ن ئه‌وه‌ نالی‌یه‌ی
 که‌ وه‌ستای قافیه‌ بووه‌ . لیره‌ دا ریعایه‌تی قافیه‌شی له‌ چه‌ند جیگا‌
 نه‌کردوه‌ . د‌یاره‌ د‌ۆ‌زینه‌وه‌ی ئه‌وه‌ جیگا‌ یانه‌ کاری ئه‌وه‌ که‌ سانه‌یه‌ که‌

دەزانن رەدیف و قافیە چن ؟ بە رحمتی خودا شاد بن ئەوما مۆستا-
یانە ی بی ورد بوونە و بی ئەوی بزنان شیعر چی یە ؟ فەرەویانە
ئەحساسی شاعیرانە لە شیئەری نالی دا نیە یا کەمە تو خودا خوینەری
خۆشەویستی شیئەری ناس سەرنجیکێ بە دە ئم دیوانە تا برانی ئەو
هزارانە چەند لە شیئەری ناسین دا کۆلەوار بوون .

لە جیگایەکی تریش باسم کردووە کە قوتابخانەی نالی بە هۆی مەلا
سالخی حەریقەو لە کوردستانی ئێران بە تاییبەتی لە موکریان دا پەرموی
پەیدا کردووە .

لەم سالانەی دوایی دا کتیبیک بە فارسی بە ناوی (ایران امروز)
بلاو بوئەو کە لە نووسینی (ئۆزین ئوبین) سەفیری وەختی فەرانسە
کراوەتە فارسی . ئم دیپلوماتە لە سالەکانی ۱۹۰۶-۱۹۰۷ دا بە
سابلاخ دا تی پەریوە و چەند لاپەرەیکێ ناشیانەی لە سەرزیمانی
کوردی ئم مەلبەندە نووسیوە کە سەرنج راکیشنین . تەنیا ئموندە ی
سەرنج راکیشە کە لە بارە ی نالی دا نووسیویەتی :

① لە نیو پراستەکانی چەرخێ زابردو دا شاعیریک لە نیو کوردان دا
هەلکەوت کە ناویانکی لە چوار چیۆی هۆزو خیل و ریدی خۆی زۆر
ویۆ تر زۆی ، نالی مەلایەکی خەلکی سلیمانی یە کە ئەمرو شیئەریکانی

له دورترین خر و شیو و دوله‌کان دا ویردی زمانی کوردانه ئسم
شیعرانه‌ی موقتی سابلّاح ، که له جیگایه‌کی تر به ناوی مه‌لا موحممه‌دی
موقتی ناوی بردوه بوئیعمی و مرگیژان

دیاره ناوبانگی نالی هه‌شتا پتره گه‌یوته سابلّاح که موقتی
وای به سه‌فیر ناساندوه . نازانین شیعره‌کانی به چ زمانیک بو
سه‌فیر و مرگیژاون . به‌لام پاتش‌ئو هه‌موو بمرده شوو و ده‌س‌کاری‌یه
هینستا تام و خوی و بوو و به‌رامه‌ی شیعره‌ی نالی یان پیوه دیاره .
ئهو‌س‌جوابیکه بو ئهو که‌سانه‌ی ده‌لین نالی زیاتر به شکل و وشه‌ئارایی
یهوه خهریک بووه . تا نیوه‌روک و مه‌زموون . جاریک هه‌ر له‌و باره‌ دا
له‌ کورپکی ئه‌ده‌بی دا که خوشک و برای عه‌ره‌بیشی لی بوون گوتسم
تو خوا ئم شیعره‌ی نالی بو ئم برا و خوشکه خورمانیژ و خورما خورانه
که فرچکیان به خورما گرتوه بگه‌نه عه‌ره‌بی بزانیان بو خویان یاری شیرنی
خویان را به خورمای خومالی شوپه‌اندوه که کوردیکی شاره‌زوری
که‌لاس له‌ پی‌ی میوز خور شوپه‌اندویه‌تی .

ده‌خیلت به‌نه‌خیلی یا درقابی وه‌ها شیرین و سینه‌نهرم و دل‌ه‌رق
هه‌موویان که مه‌زموونی شیعره‌که‌یان بیست گوتیان تا ئیستا
شیعره‌ی وا له‌تیف‌مان له‌ عه‌ره‌بی دا له‌ با به‌توه نه‌بیستوه . هه‌موو
ده‌زانین شیعره‌که و مرگیژد را جوانی شیوه و شکل له‌ ده‌س ده‌دا .

له پيش دا گوتم تم کتبهش بي کم و کووري نيه . بهلام تا ئيستاش
بي وينه يه . له چهند جيگا نه زمرى خوم له بهراويز دا نووسين .
بهلام چونکه ئينتيساراتى صلاح الدينى ئه ييووبى له چاپ کرد نهوى
تم ديوانه دا بو نهوى کورد هکانى ئيرانيش ديوانىكى کم غلست
و شرح وليکراويان له دهس دابى به پهله بوور ههقيشى دهدهمى
منيش نهستوانى چاكي بي رابگم .

ديسان له لايهن ههموو کورد يکى ئه ده بدوستهوه سوپاسى ماوستا

و کورهکانى دهکم .

نازانم کى بوور نووسيووبى ههه مالىكى ئيرانى که قورئانىكى پيروزي

له سهه تاقه دانابى پيوسته ديوانىكى حافزىشى له بن بي .

منيس دهليم خوورگه ههموو ماله کورد يکيش ديوانى نالى له زير قورئانى

پيروزي دا دانابايه .

پیشگی

ئەم لیکۆلینە وە ئەمان پەون ئامادە کرد ؟

دەمیک بو خولیای لیکۆلینە وە دیوانی (نالنج) و (سالم) م لە
کەللەدا بو . بە دل حەزم ئەکرد بەرەمی ئەم شاعیرە هەلکە و توانە بە
شیوەیەکی پاک و پوختە و زیکخراو بخریتە بەر دەستی خویندە واران
بە زۆری کورد و ، زۆشنیرانی تازە پیگە یشتوی ئەم بەرەبە زیاتر لە
کە لە پوری پز شاناژی زابوردقمان بزانی ، تا لە بەر زۆناکیی رابوردقدا و
بە سۆد وەرگرتن لە زابوردق ، لە داژشتن و قوسینی تازەدا سەرکە و توتر
بن و لە هەنگاو نانیاندا بەرەو ئەدەبی پیشکە و تۆی دواژۆژ جی پێیان
پتەوتر بێ . دیارە سامانی هەر نەتە وە بەک لە هەر سۆچیکە وە بیگری
بریتیه لە کە لە پوری زابوردق و دەسمایهی ئەمژۆ و زۆنیی ئاسۆی بەرەو
دواژۆژی . پشت گوئی خستی هەر بەک لەم سیانە مانای پشت گوئی
خستی زباززی زانیاریه و ، لە زۆی هەلە کردن و سەرەسۆژە بە و لاوه
هیچی تیا نابن .

چەند سالتیک لە مە و بەر زۆژیکیان لە گەل باوکم باسی کە لە پوری
ئەدەبی کوردمان ئەکرد . تا باس هاتە سەر باسی (نالنج) و (سالم) و
(کوردی) و ئەو وە چەبە ی شاعیرانی کورد . پیشنیارم لا کرد کە خەریکی
دیوانە کە ی (نالنج) بێن . باوکم ، لە گەل ئەو هەشدا کە وەختی ئەو نەندە

نه بوو و زیاتر به دهرز و تنه وهی فه ټیکانیه وه خه ریک بوو ، گفنی دامی .
 زوری نه برد له سر بناخه ی نوسخه له چاپ دراوه کان دهستی به کار کرد و
 شه رچیکي له سر کوکراوه ی هه مو نوسخه کان توسی . دارشته وه و
 ټیکختیشی خسته هه ستوی من .

من چیم کرد ؟

پاش هه وهی لیکولینه وه که ی باو کم هه مو خوینده وه و سه رله نوی
 به نوسخه چاپه کاندای ژویشته وه ، به تایه تی چاپه که ی ماموستا (عه لی
 موقبیل) و ، پاش هه وهی چند جاریک چومه خزمه تی ماموستای هه دیب و
 زانا هه ندای کارای کوژی زانیاری کورد ماموستا مه سعود موحه مه مه د و
 به رکولیکي به ردل گرم سه باره ت به (نالی) و هه ست و چه شی (نالی) لا
 کرد ، گه یشته هه وه قه ناعه ته ی که لیکولینه وه ی شیعی (نالی) کاریکي
 گه وره یه و به پشتیوانی ته نها نوسخه له چاپ دراوه کان ، به ته واوی ناگاته
 هه نجام . له م ژوه وه چومه وه خزمه تی باو کم و له گه لی له مه سه له که
 کوکلیسه وه . بزیرمان دا کاره که زاگرین و دهس که ین به گه ژان به دوا ی
 نوسخه ی دهس توسدا ، بوئه وه ی هه مویان به راورد بکه ین و له و به راورده
 نوسخه یه کی تا بکری پاکتر و وردتر ناماده بکه ین . باو کم ته واو کردنی
 کاره که ی له سر هه م بناخه یه خسته هه ستوی من .

میش به م پییه دهستم کرد به کار و له ماوه ی به راورد و لیکدانه وه دا
 فوناغ به فوناغ هه چومه وه لای باو کم و پیویستم به هر لیکدانه وه یه کی
 نوی بوا یه یا هر گیرو گرفتیکم به اتایه ته ژی لیم هه پرسی . سه ره نجامی
 کارمان هه م به ره مه بو که ایستا هه یخه ینه به ردهستی خوینده واران .

هه نوسخانه ی له به ردهستما بون :

بی گومان هه وه هه وله ی ماموستایان (کوردی) و (مهربوانی) و
 (عه لی موقبیل) و (گیتو) له پیناوی کوکردنه وه و چاپ کردن و له سر
 توسینی دیوانی (نالی) دا داویانه ژه نجیکي مه رده نه یه و جیگی شانازییه و

له سهر ئيمه و بهرەى داهاتو پيوسته بايه خيكي تايه تيبان بو داتين و له لاپه زهى ميژوى خزمه تى ئەده بى كورددا بويان بنوسين . بهلام له راستيدا ئەم نوسخه چاپانه هيجان كهلكى ئەوهيان پيوه نيه به تهواوتى بكرينه به لگه بو ليكولينه وه و معنا ليدانه وه . هه نديكيان تهنا زوتوسيكى زوتن و له هه نديكى تراندا بسى ليكولينه وه و چونه بنج و بناوان (به ئارهزۆ) دهسكارى وشه كان كراوه . ئەمانه به جازى معنا ليدانه وه و زوشن كرده وهى وشه كاندا نه زويشتون . تهنا ماموستا على موقبل نه بى ، كارى راست بى ، له داوتنى لاپه زه كاندا مهعناى هه ندى له وشه كانى به فارسى ليداوه ته وه ، بهلام به داخه وه ئەو وشانهش كه ئەو مهعناى ليداونه ته وه زور بهيان ئاسان و له وان به هه ر خوينده واريكى ژر پاش نه ختيك تيبينى بيانانى !

له مه به ولاره ئەم چاپانه به هيج جوړى خويان له قه رهى ميژو و بوته و هوى وتنى هيج غه زه ل و قه صيده يه كه نه داوه كه نه ختى روناكى بخته سه ره ندى لاي تاريكى ژيانى شاعير و وتنى شيعره كانى (بيچگه غه زه له كهى كه به بوتهى مردنى سليمان پاشاى بابانه وه و تو به تى كه هه مويان يه كه له دواى يه كه ته ريخه كه يان به حيسابى « ئەبجد » توسيه) .

گهزان به دواى دهستوسدا :

له زور كه سم بيستبو كه خوالى خوش بو ماموستا مه لا موحه ممه دى چروستانى شيعرى نالى زور چاك زانيوه و نوسخه يه كى پاكي ديوانه كهى به دهست خه تى خوئى - چروستانى - هه يه (١) . كه باوكم بو ئەم مه به سه

(١) له بارهى ميژوى ژيانى ماموستا مه لا موحه ممه دى چروستانيه وه ، كاك به حياى كورى ئەم چهند ديژهى بو نوسوين :

خوالى خوش بو ناوى (مه لا موحه ممه دى كورى مه لا عه بدوززه حيمى چروستانى) به . سالى ١٣١٢ى كوچ له دىي نابلاخ له نزى سوله يمانى هاتوه ته دنياوه و له پينج شه ممه ي ١٦ى ناوجه زنانى ١٣٨٢ى كوچ ، زيكه وتى نيسانى ١٩٦٣ى زابيندا كوچى دواى كردوه و له

=

نامه‌ی کی بو کاک ئەحمەدی کورۆی خوالی خوش بق توستی که ئیسته مودیر
 ماله له زانیه له پارێزگای سوله‌یمانی ، خوا هه‌قه و پیاوهرتی نابێ
 بشاردریته‌وه ، وه‌ك دلسۆزیکێ به‌هیممه‌ت دیوانه نالییه‌که‌ی بو ناردین •
 جیگای شانازی و سه‌ره‌رزتی و شایانی سوپاسه •

هر له‌م بابته‌وه سوڤراخی نوسخه‌یه‌کی تریشمان کرد که ده‌ستوسی
 خوالی خوش بق ماموستا مه‌لا عارفی چنگنیانی (٢) بق • باوكم له‌م باره‌یه‌وه

سوله‌یمانی نیژراوه . به‌ منالی لای باوکی خویندۆیه‌تی و پاشان به
 فه‌قییه‌تی چوه‌ته سوله‌یمانی و هه‌ولێر و کۆیه . له‌ سه‌رده‌می شه‌ری
 یه‌که‌می جیهاندا ، بو ده‌رباز بۆن له‌ سه‌فه‌ره‌به‌ر ، چوه‌ته ناوچه‌ی زانیه و
 بژده‌ر و له‌وێ بوه به‌ مه‌لا . پاش بۆردومان کردنی زانیه له‌لایه‌ن
 ئینگلیزه‌وه که ماله‌که‌ی نه‌ویشی به‌رکه‌وتوه ، چوه بو ناوچه‌ی
 شارباژیژ و سیوه‌یل و پاشان هاتوه‌ته سوله‌یمانی و تا کۆچی دوا
 کردوه ، له‌وێ بوه .

خوالی خوش بق پیاویکی خوش خولق و شیرین زه‌وشت و شاعیریکی
 ورد بوه . به‌ کوردی و عه‌ره‌بی و فارسی شیعی هه‌یه . له‌ شه‌ره‌کانیدا
 ژنی و شوینی نالی گرتوه ، چونکه نالی زانیکی باش بوه و هۆگری نالی
 کاری تی کردوه .

(٢) کاک موعنه‌صه‌م له‌باره‌ی میژۆی زبانی باوکیه‌وه نامه‌یه‌کی درێژی بو
 ناردین ، وا لیته‌دا بوخته‌یه‌کی ئەخه‌ینه به‌ر چاو :

خوالی خوش بق کورۆی مه‌لا قادری چنگنیاییه ، سالی ١٨٨٧ی
 زاینی له‌ دبی چنگنیانی سه‌ر به‌ قه‌زای شارباژیژ له‌ پارێزگای
 سوله‌یمانی له‌دایک‌بوه و شه‌وی پینج شه‌مه‌ی ١١/٥/١٩٦٧ ،
 ژیکه‌وتی ای سه‌فه‌ری ١٣٨٧ له‌ سوله‌یمانی دنیای به‌جێ هێشته‌وه
 له‌ گردی سه‌یوان نیژراوه .

خویندنی تا پله‌ی ناوه‌ندی لای باوکی خویندوه و پاشان به‌ فه‌قییه‌تی
 چوه‌ته بانه له‌ کوردستانی ئێران و له‌ سوله‌یمانیش لای ماموستا مه‌لا
 حوسه‌نی پێسکه‌ندی خویندۆیه‌تی . هه‌روه‌ها له‌ که‌رکۆکیش
 خویندۆیه . که بوه به‌ مه‌لا هاتوه‌ته‌وه بو چنگنیان . له‌ سه‌رده‌می شیخ
 مه‌حمۆدی زه‌حمه‌تییدا بو ماوه‌یه‌ک بوه به‌ قازنی و پاشان خۆی

=

نامه‌ی کی بۆ کاک موغته‌صه‌می کوژی نارد . ئەویش زۆ ئەو دەستۆسه‌ی
بۆ ناردین (۳) .

نامه‌وی بېشارمه‌وه که‌وا پېش ئەوه‌ی نوسخه‌ ده‌ستۆسه‌کانی
خوالی‌خۆش‌بووان چروستان‌ی و چنگیانیمان بۆ بێ ، هیوایه‌کی گه‌وره‌م
هه‌بۆ که به‌هۆی ئەو دۆ نوسخه‌یه‌وه گه‌لی گه‌روگرفتی لیکۆلینه‌وه‌مان
بۆ ئاسان بېن ، چونکه هه‌ر له زوه‌وه ناوبانگی شیع‌ر دۆستی و ئەدیبه‌ی ئەو
دۆ‌ذاته‌م بېستبو . بێجگه له‌وه که خۆم سالی ۱۹۵۳ به میوانتی چۆبۆمه‌ دینی
چنگیان بۆ خزمه‌تی مامۆستا مه‌لا عارف و بۆم ده‌رکه‌وتبو که‌وا سه‌ره‌زای
پایه‌ی به‌رزی له زانسته ئابینه‌کاندا فارسی‌زاتیکی وریا و ئەده‌ب دۆستیکی
ورد و خه‌ت خۆشیکه‌ی نایابیشه . ئەمانه هه‌مو کۆلی هیوايان تیدا
بۆژانده‌وه و ، له دلی خۆمدا وام‌دانا که ده‌ستۆسی ئەم دۆ مامۆستا
زحمه‌تیه پزبانه له داوین و په‌راویز و ، گه‌لی وشه‌ی قورسیان زۆن
کردوه‌ته‌وه و دۆریش نیه هه‌ندێ لایه‌نی وشه ئارایشیان خستیه زۆ .
به‌لام به‌داخه‌وه وه‌ک من دامنابو وا نه‌بو . ئەو هه‌لبه‌سته جوانانه بێ
به‌رگ و زۆت و قۆت تۆسرا بۆنه‌وه . به‌لام له‌وه‌دا له چاپه‌کان جیا بۆن
که دۆ خۆینده‌واری ئەده‌ب دۆست به‌پیتی توانایان به فارسی تۆسیه‌کی
جوان شیع‌ره‌کانیان تۆسیوه‌ته‌وه و گه‌لیک له نوسخه چاپه‌کان زیاتر له
زاستیه‌ی ئەصلی وشه‌کان نزیک که‌وتۆنه‌ته‌وه . جاروباریش به شیوه‌ی

وازی‌لێه‌تیناوه . له سالی ۱۹۵۴دا بوه به موده‌زۆیس له قزرا‌بات
(سعه‌یه) و تا ۱۹۵۸ له‌وی بوه ، ئەنجا گه‌زاهه‌وه بۆ سوله‌یمانج و بوه
به مامۆستای مزگه‌وتی حاجج مه‌لا شه‌ریف و تا مردن له‌وی بوه .

خوالی‌خۆش‌بۆ مه‌لایه‌کی زانا بو . زانیاری میرات (فرائض)ی زۆر
چاک ئەزانێ . ده‌ستیکی بالایی له‌فارسی زانیدا هه‌بو . موعه‌مما زانیکی
باشیش بو .

(۳) یارمه‌تیه‌ی کاک ئەحمه‌دی چروستان‌ی و کاک موغته‌صه‌می چنگیانج له
مه‌یدانی زاست کردنه‌وه و زۆن کردنه‌وه‌ی ئەم دیوانه‌ی نالیدا به
هاوکاریه‌کی گه‌وره‌ دانه‌ری .

(نوسخه) له م لاولای وشه کانه وه هه ندی وشه و نیوه بهیتیان تۆسیوه ته وه .
ئه وهش شتیکی به بایه خ بو بۆ ئیمه .

من له و باوه زهدام ئهم دۆ مامۆستایه ، به تایه تی مامۆستای
چروستانجی - له بهر ئه وهی له گه ل زاراوهی سوله یمانتی و شیوهی قسه ی
(نالی) دا زیاتر ئاشنا بوه - دیوانی (نالی) یان زۆر باش زانیوه . به لام
که م و زۆر خۆیان به مه عنا لیدانه وه و دهرخستنی جوانی ئه ده بییه وه
ماندۆ نه کردوه . بۆچی ؟ نازانم !!

وهك بیستبۆم و له ده ستۆسه که ی مامۆستای چروستانیه وه له کاتی
خۆیدا بۆم دهر که وت ، ئهم ذاته له خهسته خانه ی (تویته) له به غدا نه خۆش
بوه و مامۆستا هه ژاری موکریانیش (٤) له و ئی بوه و ، دیوانه
ده ست تۆسه که شیان له به رده ستا بوه . که چتی چند وشه یه کی که م و کۆز
نه بی هیچیان له سه ر ئه و نوسخه یه نه تۆسیوو .

من که سه ر پیتیانه خۆینده واری مه لاکانی کوردستان دینمه وه پیتی
چاوم و هه ندی له و به ره مه گه وره و گرنگانه یان دینمه وه یاد ، که سه یری
لیکۆلینه وه ی یه ک له سه یره کیان ئه که م ، که ئه ینم کیتیکی نه حو یا سه رف
یا مه نطیق یا به لاغه یا که لام یا فیه و ئوصولی فیه و فه له کیات نه ماوه له
کوردستاندا مامۆستا کورده زاناکان شه رحیک یا حاشیه یه کیان لێ نه کردبێ ،

(٤) له یه که م لابه زه ی سه بی نوسخه که دا مامۆستا هه ژار تۆسیوه :
« شه وی ١/٢٩ / ٩٥٦ له خزمه تی مامۆستا مه لا موحه ممه ددا دیوانه
نالیه که مان خۆینده وه ، زۆر مه منۆن بۆم که زۆر ئیستیفاده م له
حوضۆری کرد و له موسته شفادا بۆم بۆ به مابه ی فه یض و ئونس -
هه ژار » .

مامۆستای چروستانیش له داوینی ئه و چند دیزه وه ئهم به یته ی
تۆسیوه :

« که بن (ژێ) هاری بو ، بن (هێ) که ژاری
وه ها وریا و ژیری ، چون هه ژاری ؟ »
چروستانجی

ئەگەمە ئەو باوەژە کە لىنە کۆلینە وەيان لە تۆسىنى كوردى ، لە دیوانى
 یە کىكى وەك نالى ، خانى ، مەولەوى ، مەلای جزىرى •• تاد ، هبى ئەو یە
 تۆسىنى خۆمالیان لا بە بايەخ نەبوە ، بۆیە گوێ خۆیان لى كەژ کردووە •
 ئەگینا ئەدەبى كوردى و شىعى كوردى لە ئەدەب و شىعى عەرەبى و
 فارسى گراتر نەبوە و وەك ئەوانیان زۆر باش زانیووە ، لەو پەژى
 ئەمانىشەووە هاتو نەتەووە !!

ئەى بۆ وەك مەعنا لێدانە وەى كىتیب و دیوانى زمانە دراوسێكان
 مەعنا یە كى ئەمانەشيان لى نەداوە تەووە ، تا ئێمەش پاش ئەوان بە شىووە یە كى
 زازاوە تر و لەبار تر تازەمان بگردنا یە تەووە ؟ !

لێكدانەووە چى پتویستە ؟

بۆ مەعنا لێدانەووە و ژۆن كردنە وەى دیواى كى وەك دیوانى (نالى)
 ئەم شتانە پتویستن :

۱ - ژاست كردنە وەى شىعەرەكان و گۆژىنى شىووە تۆسىیە
 فارسىیە كە یان بۆ شىووە تۆسى كوردى ئەمژۆ • ئەمەش بىجگە لە كوردى
 زانىن پتویستى بە زانىنى فارسى و شىووە تۆسى فارسى و زانىنى عەرەبى و
 ئەو زاراوانەى زانىارە ئایىنىەكان هەبە كە دینه ژىگای لىكۆلەووە •
 كەمىكیش ئاگادارى لى مەرز و بۆم و ژى و شوێنى ئەو شاعیرە و
 كورته یە كى ژيان و بەسەرھاتى ژيانى پتویستە •

۲ - دلنیا بۆن لە وەى كە ئەو قەصیدە یە یا ئەو غەزەلە هبى ئەو خاوەن
 دیوانە یە و هبى یە كى كى تر نە •

۳ - ئەو بۆنە یە كە شىعەرە كە ی بۆ وتراووە •

۴ - دیارى كردنى ئەو سەردەمە ی كە شاعیرى تیا ژباووە و ئەو
 ژىبازە ی گرتو یە تى و چەندى لە خەلك وەرگرتووە و چەندى زیادە ی
 خستووە تە سەر •

۵ - ئەو كەسەى كە لە دىۋانىك ئەكۆلئىتەۋە پىۋىست نىە شاعىر يا ئەدىب بىن ، بەلام پىۋىستە چەشىكى ئەدەبىي ھەبىن و بچىتە پىستى خاۋەن شىعرەكەۋە تا بتوانى حوكىتىكى بەئىنصافانە بدا و نرخی زاستەقىنەى بۆ دابىنى و بە چاۋىكى بىنلايەن و بىن ئەۋەى خۆيەتى خۆى كارى تىن بكا سەيرى ئەۋ بەرھەمە بكا و ھەلىسەنگىتىن .

۶ - ئاگالى بۆن و زانىنى نەفسىيەتى شاعىر و ديارى كىردنى چەشنى چەش و ھەست و خەيالى .

ئەۋ زىگايەى لە بەسەردا ھاتنەۋەى شەرھەكەى باۋكەدا ترمەبەر :

پىش ئەۋەى زاستەخۆ خەرىكى لىكۆلئىنەۋەكەى باۋكەم بىم ھەمۆ
نوسخە چاپ و دەستۋسەكانم زىز كىرد و فىھرىستىكم بۆ زىكخستن و
بەراۋردىكى وردم لەتوانياندا كىرد و چىن لە ھەمۆيانا ھەبە و چىن تەنھا لە
ھەندىكىيانا ھەبە ھەمۆم دەست نىشان كىرد و لەسەر بناخەى لىكەدانەۋە و
لىكۆلئىنەۋە لەگەل باۋكەم تىكىستىكم لە تىكزى نوسخە دەستۋس و
لەچاپدراۋەكان ھەلبۇارد و تۋسىمەۋە و ھەر جىاۋازىيەكى زىتىن چۆش
ھەبۆ لە پەراۋىزا دامنا و ئەم ئىشارەتانەم بۆ كىردن بە نىشانە :

(چر) : چروستانى • (چن) : چىگىيانى • (عم) : عەلى موقبىل •
(كم) : كوردى و مەريوانى • (گم) : گىۋى موكريانى •

پاش لى بۆنەۋەش لە تۋسىنەۋەى لىكەدانەۋە و لىكۆلئىنەۋەى
كىتتەكە ، لە زىگايەى براى بەزىز شىخ عەلى قەرەداغىيەۋە سىن كەشكۆلم
دەسگىر بۆ لە ھەمۆيانا شىعرى نالى ھەنو • يەكىكىيان زەسۆل ناۋىكى
كوزى حاجى ئەحمەدى تۋرەبەيتى لە سالى ۱۳۱۰ كۆچىدا تۋسىبۆيەۋە ،
بۆ ئەم نوسخە نىشانەى (ت) م دانا • يەكىكىشىيان مەلا فەتاحى كاگردهلى
لە ۱۳۲۷ى كۆچىدا تۋسىبۆيەۋە ، بۆ ئەمىش نىشانەى (ك) م دانا •
ئەۋىشىيان مەلا عەزىزى زىشاۋى تۋسىبۆيەۋە ، بۆ ئەمىش نىشانەى (عز) مان
دانا • چىن زىيادە لەم سىن نوسخەشدا ھەبۆ خستە سەر تىكستە ئامادە

کراوه که و جياوازيه زئی تی چوه کانی ئەمانیشم له پهراویزا دانا .

ههروهها له کتیبخانهی کۆزی زانیاری کوردیشدا دۆ نوسخهی دهستۆسی ترم دۆزیهوه به کیکیان هیه کتیبخانه دهستۆسه که هی مامۆستا توفیق وههتی بۆ که به خشیقوی به کۆز . ئەمه یان هۆی دانانی چه ند قهصیده به کی تیا تۆسرابو . ئەویشیان هیه کتیبخانه که هی خوالی خوش بۆ مامۆستا موحه مه مه د ئەمین زه کتی بۆ که پاشماوه کانی به خشیقویان به کۆز و له ۱۳۲۱ی کۆچیدا تۆسرابوه وه . ئەمانه هیچ زیاده یان تیا نه بو ، به لام که لکم له جياوازيه زئی تی چوه کانیان وهرگرت . بۆ به که میان نیشانه ی (تۆ) و بۆ دۆهه میان نیشانه ی (مز) م دانا .

بۆیهش ته نهها جياوازيه زئی تی چوه کانی له پهراویزا داناوه ، چونکه له هه مۆ نوسخه کانا گه لێ جياوازیی وام هاتوه ته زئی سۆر زانیومه یا هه له ی تۆسیار یا هه له ی چاپه .

پاش ئەوهی پرسم به هه ندیک له زانا و ئەدهب دۆستان کرد ، گه یشته ئەو ئەنجامه ی که وا پنیوسته که مینک ته رتیبی دیوانه که بگۆزم . بۆ ئەم مه به سه ته به پیتی پیتی دواپی غه زهل و قهصیده کانم وهک نوسخه کانی له مه وپیش زیز کرد . به لام له م زیز کرد نه دا پیتی پیش پیتی دوایشم زچاو کرد ، واته : ئەو غه زه له ی که پیتی دواپی به یته کانی ئەلفه و پیش ئەلفه که (بێ) به خسته پیش ئەو غه زه له ی که پیتی دواپی ئەلفه و پیش ئەلفه که (پێ) به . ئەم ته رتیبه م له هه مواندا به کاره ی ناوه ته نهها ئەوه ته ییت که سه ره تام به غه زه لی :

ئهی جیلوه ده ری حوسنو جله وکتیشی ته ماشا . .

ده ست پێ کردوه ، چونکه :

۱ - له زور به ی نوسخه کاندا کراوه به سه ره تا .

۲ - له وه ئەچن که نالی خۆیشی به تاییه تی خستییه پیشه وه .
ئهو تا له به که م به تیا ئەوه ده ره خا که خوا جوانی ئە به خشی و هه ر

واته چۆنم دیوه له هه‌مو نوسخه‌کاندا یال هه‌ندیکیاندا بێ گۆزین
توسیومه‌ته‌وه . جا ئه‌گه‌ر به‌ ته‌واوم نه‌زانیب ئه‌وا له‌ کاتی مه‌عنا لێدانه‌وه‌وه
لیکۆلینه‌وه‌دا باس‌م کردوه .

له‌ داوینی لاپه‌زه‌کانه‌وه‌ مه‌عنا‌ی یه‌که‌ یه‌که‌ی وشه‌ گه‌رانه‌کانم توسیوه .
ئه‌جا مه‌عنا‌ی تیکزای به‌یته‌که‌م لیکداوه‌ته‌وه‌ و پاش ئه‌وه‌ش ئه‌وه‌ی
په‌یوه‌ندی به‌ وشه‌ ئارایج و (به‌دیج) هه‌وه‌ هه‌بێ ، ئه‌وه‌نده‌ی هه‌ستم بێ کردبێ ،
خستومه‌ته‌ ژۆ . دوا‌ی هه‌مو ئه‌مه‌ نوسخه‌کانی ترم (له‌و شوێنا‌ه‌ی که‌
نوسخه‌ی تر هه‌بێ) توسیوه‌ته‌وه‌ و نیشانه‌ی سه‌رچاوه‌ی ئه‌و نوسخانه‌م ،
وه‌ك پێشان باس‌م کرد ، داناوه .

ئه‌و زاراوه‌ی له‌م لیکۆلینه‌وه‌یه‌دا به‌کارمانه‌یان :

وه‌ك له‌مه‌وپێش باس‌م کرد ئه‌و بار و دۆخه‌ ئه‌ده‌بیه‌ی نالی تیا ژیاوه ،
کاری تی کردوه‌ و ، زیره‌کتی و بلیمه‌تیه‌که‌شی پالی پتوه‌ ناوه‌ هه‌رچی
جوانکاری و وشه‌ ئارایج هه‌یه‌ به‌کاری یێنی . له‌به‌رئه‌وه‌ شیعره‌کانی بێجگه‌
له‌ قۆلی مه‌عنا و ناسکی هێما ، پزیشن له‌ (موحه‌سیناتی به‌دیعت) . ئیمه
پاش هاوژیه‌تی چه‌ند سالی دیوانه‌که‌ی نالی ، به‌ بیر و بۆچۆنی خۆمان
گه‌یشتی نه‌ته‌ ئه‌وه‌ که‌ نالی به‌ده‌گه‌ن وشه‌یه‌کی بێجی و بێمه‌بستی داناوه‌ و
له‌ هه‌ندی شوێنیدا دۆ وشه‌ی کۆکردوه‌ته‌وه‌ که‌ به‌ واتا په‌یوه‌ندی‌کی‌ وایان
به‌ یه‌که‌وه‌ نیه‌ ، که‌چی به‌دیمن ، کۆکردنه‌ویان له‌ جوانی بێبه‌ش نیه‌ وه‌ك
له‌ گه‌لی شوینی لیکۆلینه‌وه‌که‌دا ژۆمان کردوه‌ته‌وه‌ .

جا له‌به‌رئه‌وه‌ی که‌ نالی بۆ ده‌رخستی ئه‌و جوانیا‌ه‌ی شیعره‌کانی
ژیا‌زی عیلمی (به‌دیج) ی گرتوه‌ و شوین پتی ژه‌وان یێژی (به‌لاغه‌) ی
عه‌ره‌بی هه‌لگرتوه‌ ، به‌ پتویستمان زانی یه‌که‌ یه‌که‌ی ئه‌و موحه‌سیناته‌
به‌دیعیانه‌ ژۆن بکه‌ینه‌وه‌ که‌ ئه‌و به‌کاری هێناون . زاراوه‌کانی ئه‌و
موحه‌سیناته‌شمان هه‌ر به‌ عه‌ره‌بی هێشته‌وه‌ ، چونکه‌ هێشتا وشه‌ی
پز به‌پێستیان له‌ کوردیدا بۆ دانه‌نراوه‌ و هه‌رچی‌ش تائێستا لێره‌ و له‌وی
به‌رچاوه‌ ئه‌که‌وی کال و کرچه‌ . مه‌به‌ست لای ئیمه‌ ده‌رخستی جوانی

شيعره كه يه ، ئيتير به زاراوه ي عه ره بئى بن يا كوردئى . دياره ئه گهر بگرايه به كوردئى بوايه ، چاكتير بو . به لام هئشتا ئه و توانايه مان بو نه لواوه . ئه وه شمان له بير نه چئى كه ديوانه كه ي نالى كه له بقور (تراث) يكي نه ته وه ييه و ئه بئى به و چاوه لئى بگولئينه وه و جوانييه كانى دهرخه ين .

ئىستا پوخته يه كى ئه و زاراوانه ئه خه ينه پئيش چاو و مهعناشيان لئى ئه ديه نه وه و نمونه يان بو ئه هئينه وه :

يه كه م — هه ندى له و جوانيانه ي په يوه نديان به مهعناوه هه يه :

۱ — (طبياق) كه (ته ضادد) يشى پئى ئه لئى . واته : كۆكردنه وه ي دۆ مهعناى دۆى يه كتر . ئه گهر دۆ مهعناكه مهعناى دۆ رسته ، يا دۆ كار ، يا دۆ ناو ، يا دۆ پيت بقون ، ئه وا پئى ئه لئى (طباق الايجاب) . ئه گهر بقون و نه بقون (نفى و اثبات) يش بقون ، ئه وا پئى ئه لئى (طباق السلب) .

نمونه ي يه كه م : ئه و دژايه تيه ي له تئوان (زه قئى) و (نه رمئى) دا هه يه ، وهك له م به يته دا :

صابونى كه فى پئته كه فى زارى چابلوس
خاصييه تى (زه قئى) ي هه يه نه رميى زوبانى لوس

نمونه ي دووه ميش وهك له م به يته دا :

له كن من با وجۆدى ناس و ئه جناس
كهسى تئيدا نيه ئه م شاره بن تو

ئه وه ته لئيره دا « با وجۆدى .. تاد » ، بقون و « كهسى تئيدا نيه »
نه بقون ئه گه يه نئى .

۲ — (ته ناسوب) واته : كۆكردنه وه ي دۆ يا چه ندى شتى هاوجۆر و پئيكه وه گونجاو ، وهك كۆكردنه وه ي (شه مس) و (قه مهر) و (ئه ستيره)
له م به يته دا :

ئه ستيره هه مو مه حوه له نئبو نۆرى قه مهردا
يا شه مسى جه مالت شه وى گئيراه به فهردا

۳ - (تەشابوھی ئەطراف) که بەشیکە لە تەناسوب ، واتە : دواپێ
هینانی قسەیک بە شتییک که لە گەل سەرەتای قسە کەدا بگۆنجی ، وەك لەم
بەیتەدا :

بونیانی کبیر و سەرکەشییە طاقی کبیرەوتی
دانانی ظولم و زۆرەشییە تەختی ئابنوس

۴ - (تەوریە) واتە : وشەیک دۆ مەعنا ی هەبێ ، یەکیکی نزیك و
یەکیکی دۆر و مەعنا دۆرە کەیان مەبەست بێ ، وەك وشە ی (ئاو) لەم
بەیتەدا :

زێی حورمەت و بێ حورمەتی هەرگیز نەکوتابی
چەن ئاوی زۆابیت و چ ئاوی نەزۆابی

۵ - (حوسنی تەعلیل) که ئەو یە بە لگە یەك بۆ دۆخیک دابنری ، ئەو
بە لگە یە شتیکی راستەقینە نەبێ ، تەنھا بۆ ئیعتیاریکی ناسک و شاعیرانە
بێ ، وەك نیو می دوو می بەیتی داها تو لە گەل نیو می یە کە میدا :

شیمری خەلقێ کە ی دەتاتە شیمری من بۆ ناسکی ؟
کە ی لە دیققەتدا بەتک دەعوا لە گەل هەودا ئەکا ؟

ئێستا ئەمە شتیکی خەیاڵیە پەتک و هەودا بێ بە هەرایان و
بەر بەرە کاتی یە کتر بکەن لە ناسکیدا .

۶ - (کینایە) واتە : بە کارهینانی وشە یەك یا راستە یەك و مەبەست
نەبونی مەعنا راستەقینە کە ی و لە دل گرتنی مەعنا یە کتر که پە یو هندیە کە
بە مەعنا راستەقینە کە یو هەبێ ، بە مەرچێ زێگا لە مەبەست بۆنی مەعنا
راستەقینە کەش نە گرتی ، وەك لەم بەیتەدا :

عەجەب ئەستێرە شەو هەلدی لە ئاوی خوسرەوی خاوەر
لە زۆی تۆم دیدە هەتنا یە شەو و زۆژ گەرچی بێدارم

ئێستا لێرەدا (خوسرەوی خاوەر) کینایە یە لە خۆر .

۷ - (ئىستيعارهى موصەزەحە) واتە : شوبھاندنى شتىك بە شتىكى تر و ناوھىنانى پىن شوبھىتراوہ كە لەجياتى شوبھىتراوہ كە بە مەرجى نىشانە پەكى وا لە ئارادا پىن پەيوەندى بە شوبھىتراوہ كەوہ بىن ، وەك لەم بەيتەدا :

كى دەستى دەگاتە بەى و نارى نەگەيشتۆن
لەو تەختە كەوا صاحىبى مۆرن بە صەدارەت

لېرەدا جۆتە مەمكى يار شوبھىتراوہ بە بەى و ھەنار . مەمك ناوى نەھىتراوہ ، بەى و نار لە جىگەيدا دانراون . صىفەتى (نەگەيشتۆ) يش كە ئىضافە كراوہ تە پال (ت) نىشانە پەكە پەيوەندى بە مەمكەوہ ھەپە چونكە مەمك ھىي يارە نەك ھىي بەى و نار .

۸ - (ئىستيعارهى مەكئىيە) واتە : شوبھاندنى شتىك بە شتىكى تر لەگەل ناوھىنانى شوبھىتراو ، بە مەرجى شتىكى واش باس بكرى پەيوەندى بە پىن شوبھىتراوہ كەوہ بىن ، وەك لەم بەيتەدا :

دەست بەندىيانە ، دىن و دەچن سەرو و نارەوہن
يا ھەلقەيانە صۆفىيى ملخوارى مەندەبۆر ؟

لېرەدا سەرو و نارەوہن شوبھىتراون بە كۆرە لاو لەكاتى ھەلپەزكيدا ، (دىن و دەچن) يش كە لەگەلياندا وتراون كارى پياون نەك ھىي دار و درەخت .

زاستەكەى ئىمە لەم لىكدانەوہ و لىكۆلنەوہ پەماندا ھونەرى ئىستيعارەمان زۆر نەختوہ تە زۆ چونكە لە زوربەى شىعرە كاندا ھەپە . خويندەوارى زىرەك ھەر كە كەمىك ئاشناپەتەبى لەگەل شىعرە كانى نالى پەيدا كرد خۆى ئەياندۆزىتەوہ .

۹ - (لەف و نەشر) ئەوہ پەپىشدا دۆشت يا زياتر باس بكرى و لە دوايدا بىن ديارى كردن باسى چەند شتىكى تر بكرى كە پەيوەنديان بەوانى پىشووہ ھەپە . جا ئەگەر تەرتىبى شتە دوايىھە كان وەك ھىي

پیشوه کان بو ئه وه پیتی ئەلین (لهف و نه شری مورتهتەب) و ، ئەگەر پاش و
پیشیش بۆن واته یه کهم بو دووهم و دووهم بو یه کهم ئەگه زایه وه ، ئەوه
پیتی ئەلین (لهف و نه شری موشه ووو هوش) *

نمونه ی لهف و نه شری مورتهتەب وهك لهم بهیتهدا :

ئەم ئه رضه مه زهعهی عمه له و گولخه نی ئەمهل

هیندی بوه به مه سجید و هیندی به مه زه له

له پیشدا دۆشتی وت : (مه زهعهی عمه له) و (گولخه نی ئەمهل) *
له دوایشدا دۆشتی تری وت : (بوه به مه سجید) و (بوه به مه زه له) *
مه سجید له گه له مه زهعهی عمه له و مه زه له ش له گه له گولخه نی ئەمهل
له باره *

نمونه ی لهف و نه شری موشه ووو هیش وهك لهم بهیتهدا :

به ناری عه شق و ئاوی دل جهسه د وهك چه زه تی موسا

طه ریقی به حری فیرعه ون و زه فیقی ئاته شی طوره

پیره دا ، له پیشدا (نار) و (ئاو) ی وت و له دواییدا (به حری
فیرعه ون) و (ئاته شی طور) که یه که میان له گه له دووهم و دووهمیان له گه له
یه کهم له باره *

۱۰- (موباله) : ئەوه یه صیفه تیک ئەوه نده به هیز یا بی هیز پیشان
بدری که یا نه شیواو (موسته حیل) یا زۆر گران بی ، وهك لهم بهیتهدا :

شوعای زۆت له گه ردندا دیاره دل ده سو تینی

بنازم بهم ته جه لایه ج خورشید و بلوریکه !

۱۱- (له طافهت) : ئەوه یه وشه یهك دۆمه نا هه لگری وهك وشه ی (زار)
لهم بهیتهدا که هه م معنای (لاواز) و هه م معنای (ده م) یس ئەگه یه نی :

جان بهر له بی بۆسه ی له بنه عاشقی زارت

(فالبانس یستوهب من فیک معاشا)

۱۲- (تەشبیہی مەقلۆب) واتە : شوبھاندنی پېچەوانە کە ئەوویە شتیك بشوبھینتی بە شتیکی تر کە لەزاستیدا ئەبۆ بە پېچەوانەوہ بوایە • ئەمەش بۆ موبالغەییە لە ھاتنەدیی ھۆی شوبھاندنە کە لە شوبھینراوہ کەدا ، وەك لەم بەیتەدا :

شەرەری تابش و بارش لە دەمی زەعدی بەھار
ئەئەری جۆششی گریانە لە ئەفغانمدا

دووم - ھەندێ لەو جوانییانە یە یوہندیان بە وشەوہ ھەییە :

۱ - جیناس : ئەوویە دۆ وشە وەك یەك بن • ئەمەش چوار جۆری ھەییە :

أ - (جیناسی تەواو) : ئەوویە پیتەکانی ئەو دۆ وشەییە لە چەشن و ژمارە و ریز و سەر و ژێردا تەن بە تەن یەك بن • جا ئەگەر ھەردۆ وشە کە یەك وشەیی بۆن ، ئەوا پیتی ئەلێن (جیناسی تەواوی مومائیل) ، وەك لەم بەیتەدا :

شەبەھی زولفی شەبەھ گۆنەییە زۆ گەردانی
بە سەری ئەو کە بە سەودا سەر و سامانم دا

لێردا لەتێوان دۆ وشەیی (شەبەھ) دا جیناسی تەواوی مومائیل ھەییە •

خۆ ئەگەر یەكێ لە دۆ وشەکان لە دۆ وشە دروست کرابێ و ئەوی تریان یەك وشەیی بێ ، ئەوا پیتی ئەلێن (جیناسی تەركیب) ، وەك لەم بەیتەدا :

موظمەنین خاطر و ئەیمەن مەبە ھەرگیز لە شەری
نەفسی ئەممارە ، کە ئەم مارە لەگەڵ تۆ شەزییە

ب - (جیناسی ناقیص) : ئەوویە یەكێ لە دۆ وشە کە پیتیکی لەوی تریان زیاتر بێ • ئیتر ئەو زیادەییە لە سەرەتاوہ بێ یا لە ئاوەزاست یا لە

دوايې وشه دا ، وهك وشه ی (پوښ) و (پوښو) له م بهیته دا :

زه قیپ و مودده عی وهك پوښ و پوښون
بسوتینین که وهك بهرقین ، له بهرقین

ج - (جیناسی موحه ززه) : نه ویه دق وشه که له همو شتدا یهك
بن ، ته نها سه روژیریان جیاواز بی ، وهك (جهنان) و (جینان) ، به پیی
شیوه توسینی عه ره بی ، له م بهیته دا :

جهنانی وهك جینان کردم به ماوا
حه بییه ی (مایاوا) مالی ناوا

د - (جیناسی موزاریع) : نه ویه دق وشه که وهك یهك بن و ته نها
له یهك پیته دا جیاواز بن و نه و دق پیته ش که تیدا جیاوازن له یه که وه نزیك
بن ، وهك وشه ی (دیا) و (زیبا) له م بهیته دا :

کور تازه وو ته م مادام ساده وه کو خوشکی بی
نه ما که روا سه بزه دیا کور و زیبا کج

ه - (جیناسی لاحق) : نه ویه دق وشه که وهك یهك بن و ته نها له
یهك پیته دا جیاواز بن و دق پیته که ش به ته واوی جیاواز بن ، وهك سی وشه ی
(ناسک) و (ناسک) و (باسک) له م بهیته دا :

نه لا نه ی ناسکی ناسک به باسک
شکانت گهردی صد شیری شهرزه

جیناس جوړی تریشی هیه ، به لام نیمه له دیوانه که ی نالیدا هر
نمونه ی نه مانه مان بهرچاو که وت . له وانه یه جوړی تریشی تیا بی و
به سه رماندا تیه زیی .

۲ - (یقتیاس) : وهرگرتی شتیك له نایه تی قورنانی پیروز یا
فرموده ی پیغه بهر یا سه رچاوه یه کی نه ده بی و به کارهینانی له رسته دا ،
نهك به شیوه ی نه وه که تیکستیکه وهرگیراوه ، وهك (سیجری بهیان) و
(حیکمه تی شاعر) له م بهیته دا :

نالتي نيه تي سيجري بهيان ، حيكمه تي شيعره
ئهما نيه تي قووه تي دل ، قودره تي ئينشا

که له هه ديشي (ان من الشعر لحكمة و ان من البيان لسحرا)
وهه گيراون •

۳ - (تهليح) که هيمايه بو شيعريك يا زوداويك ، وهك لهم
بهته دا :

هودهودي دل چهبسي بهلقيسي سهباي ديوه بهقين
خوي که دامين گيري شاهي ناصه في نانت دهکا

که هيمايه بو حيكايه تي هه زره تي سوله يمان و په پوه سلیمان که و
بهلقيسي شازني يه من که له شاري سه به ، ژباوه ••
ئهمه جگه له گه لئ جوري جواني و هونه ري وشه ئارايي که ئه گه ر
يه کيک به تايه تي به دوايانا بگه زي ، له وانه يه باسيکي دور و درزيان له سه ر
بتوسي •

گير و گرتي ناسينه وه ي شيعري نالتي :

سه باره ت به دنيا بون له وه ي ئهم غه زله يا ئهو قه صيده به يا ئهو به ته
هيي (نالي) به يا هيي ئهو نيه ، به زاستي پياو توشي سه ر ئيشه ئه بي و ناچاره
گومان بکاته بنچينه ي کار !

جتي سه ر سوژمان نيه خه لک شيعريان وتبي و (نالي) به کيان
خستبيته دوا به يت و بو بيته شيعري نالتي ! يا له کاتي توسينه وه دا به
(ئيجتهاد) ئهم غه زله يا ئهو به ته کرا بيته هيي نالتي هه ر له به ره وه ي
نه يان زانيوه هيي کييه و تواناي خو ماندو کردن و دوزينه وه ي خاوه نه که يان
نه بوه •

مه سه له ي شيعر به ده م خه لکه وه هه له بستن (ئيتي حال) له (نالتي)
کو تره و له ناو ئه ده بي کوني گه له دراوسيکانيشدا بوه • ئيمه ش به شيکين

له گهلانی ئەم سەرزەوییه و ئەدەبە کەشمان یەکیکە لە ئەدەبە کانی ئەو
• جیهانە •

ئەو هی لەم بابەتەوه کەمیک دنیایێ بە خوینەر ئەدا ئەو هی کە
سەردەمی شاعیرە کەمان زۆر دۆر نیە و ، سولهیمانی و دەورو بەری خالی
نەبوە لە شاعیر و خویندەوار و بلیمەتی وەکو مەحووی و شاعیری ناسکی
و هەک ییخود و پیرەمێردی لێ نەبزاوه و تا ئەم دواییەش گەلێ ئەدەب
دۆستی بەعومری وای تیا بوە کە لە نالی و سەردەمی نالی و هاوژێانی
نالی دۆر نەبۆن و ئەم کۆمەلە شاعرانە کە دراوانەتە پال نالی و پیتی دەلێن
(دیوانی نالی) زور بەیان کەس زەخنی لێ نەگرتۆن و نە یوتووە ساختەن ! ••

ئەمە لە لایەک • لە لایەکی تریشەوه شاعرە کانی نالی تیکرا خاوەنی
چەند صیفە تیکری تایبەتین و ، پاش ئەو هی کە ماوێهە ئەدیبی زەخنی گر
لە گەلیاندا بێ و ، تەماشای شاعیری شاعرانی تری ئەو سەردەمە بکا و بە
وردی چا و بە وشە ی ئەو سەردەمەدا بگێژی و دلی بو مەعنا و نەینیی
و شە و ژستە و تەعیری تیکرای ئەو زۆژانە بکاتەوه و ، ئەنجا بێتە سەر
بەرەمە کانی نالی و خاسیەتە تایبەتییە کانی وشە و ژستە و وشە ئارایی و
خەیاڵ تەنی و جونبوشی هەست و قولیی مەعنا و تاوتویان بکا ، لەوانە یە
بتوانی شاعیری زاده ییری (نالی) لە هیی ساختە جیا بکاتەوه •

ژیانی نالی و سەردەمی

نالی ناوی خدر (خضر) ه و کۆزی ئەحمەدی شاوێسی ئالی
بەگی مکیا بلیه (ه) • لە گوندی (خاک و خۆل) لە دەشتی شارەزۆر

(ه) نالی خۆی ناوہ ناوہ لە شاعرە کانییدا ناوی (خضر) ی بە لەطافەت یا
تەوریە بە کارهیناوه . سەیری ئەم نمونانە ی خوارەوه بکە :

۱ - هەرچەندە کە عومری (خضر) و جامی جەمت بو
چونکە ئەمەلت زۆرە چ عومریکی کەمت بو !

(ج) = ۶۴۴۹۶ - ۱۲۲ - ۱۲۲

هاتو ته دنیاوه • به پیتی زبازی خویندنی ئەو سەر دمه له سەر داوه قورئانی
 پیروژ و ورده کیتی فارسی خویندوه و چوه بۆ فه قییه تی و له پیناوی
 وه گرنتی زانسته ئاینیه کاندای شار و دیهاته قوتابخانه داره کانی به شیکسی
 کوردستان گه زاوه و دوا پلهی ئەو خویندنه ی بزیوه و ئیجازه ی مه لایه تی
 وه گر توه • ئەو شوینانه ی که زۆر تیا یانا مابو یته وه سنه و سابلاغ و
 زهردیاوای قه رداغ و هه له بجه و سوله یمانین • له قه رداغ لای شیخ
 موحه مه دی ئینولخه ییاط خویندو یه تی • له ته کیه ی قه رداغیش زیا ضیاتی
 لای شیخ عه لیبی مه لا خویندوه • له سوله یمانی له مزگه وتی (سه یید حه سن)
 لای مه لا عه بدوللای زهش بوه • زۆر تر ده وری موسته عیددی له خانه قای
 (مه ولانا خالید) له سوله یمانی زا بواردوه • ههروه ها گه ئیکیشی له
 هه له بجه و سوله یمانی لای شیخ ئەولای خه رپانی خویندوه (٦) •

ئهم مه علوماته ی سهر وه که به ئەمانه ت نه قلم کردن ، دۆر نیه زاست
 بن ، هه رچه ند لایه نی میژوی هه رکه س پتویسته زۆر به وردی دهستی بۆ
 بری و به لگه ی دیاری هه بن •

خوالی خوش بو موحه مه د ئەمین زه کتی به گک ئەلی : نالی له سالانی

٢ - خه طی سه بزى له که ناری له بی (نالی) ههروهک

(خضر) ی زینده له سه ر چاه زولایکی هه یه

٣ - سه ری زولفت که زشته ی عومری (خضر) ه نیوه هه ودایه

ج هه ودایه ؟ که هه ر حه لقه ی دو سه د زنجیری تبه دایه

٤ - نا گه رمزه ویی قه طره یی ظولماتی به قا بی

(ماء الخضر) ت قه طره له سه ر قه طره فیدا بی

٥ - له بی تو ناوی به قا ، من (خضر) م

فه یضی تو زه حمه ت و ، من سه وزه گیا

(٦) علاءالدین هجادی ، میژوی ئەدهبی کوردی ، به غدا ، ١٩٧٠ . (چاپی

دووم) ل ٢٤٠ - ٢٤١ .

۱۲۱۵ - ۱۲۷۳ ی کۆچی ، ۱۸۰۰ - ۱۸۵۶ ی زاینیدا ژیاوه (۷) • د •
 معرۆف خهزنهداریش ههر هه مان میژۆ دیاری ئه کا (۸) • ههروه ها د •
 که مال فوئادیش (۹) • مامۆستا علائه ددین سه ججادیش ئه لئج : له ۱۷۹۷ ی
 زاینیدا هاتوه ته دیاوه و له ۱۸۵۵ دا مردوه (۱۰) •

وا هه مو ئه م مامۆستایانه ، مامۆستای سه ججادی نه بئج ، میژۆ ی
 له دایک بۆن و مردنی نالیان وهك يهك دانا و بهو پینه نالی ۵۶ سال ژیاوه •
 ته نها به پینی بۆچونه که ی مامۆستای سه ججادی ته مه نی بوه ۵۸ سال •

وابزانم هۆ ی یهك نه كه وتنی قسه ی مامۆستا سه ججادی له لایهك و
 دوکتۆر خهزنهدار و دوکتۆر که مال فوئاد له لایه کی تره وه ده رباره ی
 ته مه ن و سالی له دایک بۆنی نالی ئه و به راورد کردنه ی کوردی و مه ریوانی و
 به دوای ئه وانیشدا مامۆستا عه لئج موقبيله که له پیشه کیی دیوانه که یاندا سالی
 ۱۲۱۵ ی کۆچیيان له گه ل سالی ۱۷۹۷ ی زاینیدا به راورد کردوه • جا
 ئه گه ر وابئج ئه و وهك کوردی و مه ریوانی و موقبیل و سه ججادی ئه فهرمۆن
 نالی (۵۸) سال ژیاوه • به لام له جه دوه له که ی ژۆژه لات ناسی ئه رمه نیی سو فیتی
 یوسف ئه بگا ره ئیچ ئۆربیلی (۱۱) دا سالی (۱۲۱۵) ی کۆچی له گه ل سالی
 (۱۸۰۰ - ۱۸۰۱) ی زاینی به رابه ر کراوه • به پینی ئه مه وهك دوکتۆر مارف

(۷) محمد امین زکی ، خلاصة تاریخ الكرد و کردستان ، (ترجمه محمد
 علی عونی) ، القاهرة ، ۱۹۳۹ ، ص ۳۵۸ .

(۸) مارف خهزنهدار ، له بابته میژۆ ی ئه ده بی تازه ی کوردیه وه ، مۆسکۆ ،
 ۱۹۶۷ ، ل ۳۶ « به زمانی ژۆستی » .

(۹) که مال فوئاد ، ده سنۆسی کوردی ، فیزبان ۱۹۷۰ « به زمانی
 ئه لمانج » .

(۱۰) علاءالدین سجادی ، میژۆ ی ئه ده بی کوردی ، ل ۲۴۰ ، ۲۴۴ ، چاپی
 دووه ، به غدا ، ۱۹۷۱ .

(۱۱) یوسف ابگارو ئیچ اوربلی ، جداول لتحویل السنوات الهجرية الى
 السنوات الميلادية ، (ترجمه الدكتور حسین قاسم العزیز) ،
 مجلة المورد ، المجلد الثالث ، العدد الرابع ، بغداد ۱۹۷۴ .

خه زنده دار و دكتور كه مال فوئاد له سهري ژۆيشتون سالى له دايك بونى
نالى ده كاته (۱۸۰۰) ى زايىنى و ته مە نيشى ده بيهته (۵۶) سال .

له ژاستيدا هيج كام له مانه باسى نه و سه رچاوه يه يان نه كردوه كه نه م
سالى بون و مردنه يان لى و هر گرتوه كه نه مهش شتيكى بنه زه تى و ژور
گرنگه . بى گومان مه سه له ى ديارى كردنى ميژۆ به (ئيجتihad) نابى و
بناغه يه كى ژاست و دروستى نه وئى . به لام هه ندى شت هه يه ده بنه هوى
ژون كردنه وه ى سه رده مى (نالى) و نزيك بونه وه له زايىنى سالى له دايك بون و
مردنى .

۱ - نالى په يوه ندييه كى تاييه تى له گه ل سليمان پاشاى بابان و
نه حمه د پاشاى كوريدا بوه . نه م په يوه ندييه يش به م به لگانه ى خواره وه دا
ده رنه كه وئى :

أ - نه و غه زه له ى كه سه ره تاكه ى نه م به يته يه :

بولبولى طبعم نه وا ديسان نه ناخوانى ده كات

كه تيا نه لى :

هودهودى دل چه بسى به لقيسى سه باى ديوه به قين

خوى كه دامبين گيرى شاهى ئاصه فى نانى ده كات

شاهى ئاصه فى يه كه م چه زه تى سوله يمان پيغه مبه ر بوه كه وه زيره كه ى
ناوى ئاصه فى كورى به رخيا بوه و مه به ستى له شاي دووه مى ئاصه فى ش ،
سوله يمان پاشاى بابانه (۱۲) .

ب - نه و غه زه له ى كه يه كه م به يتى نه مه يه :

نه م تا قمه مومنازه كه وا خاصه يى شاهن

ناشوبى دلى مه مله كه ت و قه لى سوپاهن

(۱۲) بزوانه : مه سمۆد موحه ممه د ، حاجى قادرى كوتب ، به رگى دووه م ،
به غدا ۱۹۷۴ ، ل ۱۵۵ - ۱۵۶ .

که هم‌موی بریتیه له پیاوه‌لدان و وه‌سف‌کردنی تا‌قمه سوپایه‌ك . نه‌بن
 نه‌و سوپایه سوپای کئی بۆبێن نه‌گر هبێ سلیمان پاشا یا نه‌حمه‌د پاشای
 کورێ نه‌بۆبێن ، به‌تایبه‌تی که کتیه‌کانی میژۆ نه‌لین نه‌م نه‌حمه‌د پاشایه
 سوپایه‌کی زیك‌وپیك و تازه‌بابه‌تی پیکه‌تیاوه . جا نازانم (نالی) له‌کانی
 ده‌سته‌لاتی نه‌حمه‌د پاشادا له سوله‌یمانێ ماوه‌ته‌وه و نه‌و سوپایه‌ی به‌چاوی
 . خۆی بینیه‌وه و وه‌صفی کرده‌وه ، یا پیش زی‌ک‌خستی سوله‌یمانیه
 به‌چن هه‌شتوه و باسه‌که‌یان بۆ گیزاوه‌ته‌وه و دۆر‌به‌دۆر ته‌عریفی کرده‌وه ،
 یاخۆ مه‌به‌ستی سوپای سلیمان پاشای باوکیه‌تی که له (۱۲۳۴) ی کۆچییه‌وه
 تا ۱۲۵۴ حوکمرانی سوله‌یمانیه کرده‌وه ؟ !

ج - قه‌صیده‌ درێژه‌که‌ی که بۆ سالمی هاوژێ گیانێ به‌ گیانیه‌ی خۆی
 نارده‌وه ، که تیکرا پرسیاره له وه‌زعی سوله‌یمانیه پاش نه‌مانی ده‌وری
 باباته‌کان .

د - غه‌زه‌له‌که‌ی که به‌بۆنه‌ی سه‌فه‌ری چه‌جی (توری ژۆدباری) به‌وه
 وتویه‌تی که وه‌ك له تیکرای به‌یته‌کانه‌وه ده‌رئه‌که‌وی خاوه‌نی زیازی
 نه‌قشه‌ندی و یه‌کیك بوه له موریده‌ ناوداره‌کانی مه‌ولانا خالید (۱۱۹۷ ی .
 ك - ۱۷۸۳ ی . ز ، ۱۲۴۲ ی . ك - ۱۸۲۶ ی . ز) .

ه - قه‌صیده‌که‌ی که به‌ (مه‌ستوره) یا وتوه (۱۳) :

خوسره‌و خانی نه‌رده‌لان می‌ردی مه‌ستوره‌ خانم که به‌ (خوسره‌و خانی
 ناکام) به‌ناوبانگه له سالی (۱۲۴۰) ی کۆچی و (۱۸۲۴) ی زاینیه‌وه له سنه
 (والی) بوه . خوسره‌و خان له سالی ۱۲۴۴ ی کۆچیدا ، له‌گه‌ل نه‌وه‌ش که
 (حوسن جیهان) ی کچی فه‌تح‌عه‌لی خانی قاجار ژنی بوه ، بۆ خۆش‌کردنی
 ناوبه‌ین و دلدانه‌وه‌ی نه‌بولحه‌سن (مه‌ستوره) ی نه‌دیب و شاعیریش

(۱۳) مه‌ستوره : ماه شه‌ره‌ف خانمی کچی چه‌سن به‌گ وه‌ك مامۆستا
 سه‌ججادی نه‌لێ ، یا کچی نه‌بولحه‌سن به‌گ وه‌ك خوالی‌خۆش‌بۆ
 مامۆستا نایه‌توللای مه‌ردۆخی له لابه‌زه ۱۵۹ ی به‌رگی دووه‌می کتیه‌ی
 (تاریخ مردوخ) دا نه‌لێ .

۱۵۰ بهیتی جه لاله ددینی سیوطی بو زهستول ناویک له سالی ۱۲۳۲دا له
مدرسه سی مهولانا نهحمه دی کوزی مهولانا سلیماندا توسیقویه وه .

هروه ها له لاپالی کومه له دستوسیکی تری پیکه وه جوزوبه ند
کراوی هر نه م کتیخانیه دا (۱۶) شیعریکی ترم دی درابوه پال نالی (۱۷) .
کتیبه کانی نه م کومه له له سالانی ۱۲۷۱ و ۱۲۷۲دا نوسرا بونه وه .

هه چۆن بین دیاره سالانی ۱۲۳۲ و ۱۲۶۹ و ۱۲۷۱ و ۱۲۷۲ که سالی
توسینه وه ی نه و کتیبه ان جوره زوشناییه که نه خه نه سه ر سالانی ژبانی
نالی .

نابین نه وهش له یادکه یین که وه که نه لاین نالی لای شیخی خه ریانی
خویندویه . له باو کم بیست فهرموی له شیخ بابه زهستولی عه بابیلین
(۱۸۷۸ - ۱۹۴۳) م بیستوه نالی له گه ل موفیتی زه هاوتی و مه لا یاسینی
ته شارتی و مه لا یوسفی ته ویله یین موسته عید (قوتایی دوا پله) بوون لای
شیخ نه ولای خه ریانی . گومانیش له وه دا نیه که شیخ نه ولا سالی (۱۲۵۴) ی
کوچتی وه فاتی کردوه (۱۸) .

ز - به لام و ایزانم له هه مو نه م به لگانه گرنگتر نه وه بین که
زۆزه لات ناس خودزکو که شابه ندهری زۆسیا بوه له پاریس نه یگیتته وه
که وا له سالی ۱۸۵۳دا له پاریس چاوی به نه حمه د خان ناویکی بابان

(۱۶) ههردو کومه له ده سنۆسه که م لای به زیز شیخ عه لیلی شیخ موحه مده دی
قه رده افج دی .

(۱۷) شیعه که نه مه به که له بهر زاست نه بونه وه ی مه عناکه ی بۆم ، به
شیوه نۆسینی فارسی ، واته وه که خۆی ، نه ینۆسمه وه :

بدور دایری فنجان چینی

شکاندی دائری فنجان چینی

(۱۸) محمد علی القه رده اغی ، الشیخ عبدالله الخریانی من خلال مخطوطات
مکتبه ، گو فاری کوزی زانیاری کورد ، بهرگی (۲) ژماره (۲) ،
بهغدا ، ۱۹۷۴ .

ئه كه وئى كه خهلكى كوردستان بوه و له ئهسته مۆل دانىشتوه . خۆدزكو
ئاوى ئالىي له م ئهحمده خانه بيستوه كه دۆست و هاوژبى بوه (١٩) .

وهك وتمان مهسه لهى ديارى كردنى سالى له دايك بقون و مردنى
كه سيك ، شتيك نيه بنيادهم بتوانى به (ئيجتهاد) بزيارى بدا و ، به بهنگه و
نیشانهى ميژويى له وه زياترمان پى نه كرا كه تيكرا هه ندى له و سالانه ديارى
بكهين كه ئاليان تيا ژياوه . به لام بهنگه تيريش به دهسته وه ههيه پيمان
ئهسه لميئى كه وا ئالى نه له سالى ١٨٥٥ و نه له سالى ١٨٥٦ دا مردوه و نه
تهمه نيشى ٥٦ يا ٥٨ سال بوه ، جا خواه ئيتتر له ١٧٩٧ دا له دايك بقوبى وهك
عهلى موقبل ئه لى يا له ١٨٠٠ دا وهك ئه وانى تر ئه لىين .

أ - گه لى به يتى ئالى ههيه وائه گه يه ن ئالى گه يشتوه ته ته مه نى
پيريه كى زاسته قينه و بى هيز بقون كه دياره ئه وهش له ٥٨ سالىدا پهيدا ئابى ،
وهك ئه مانه :

- ١ - موى سپى كردم به شوشتن ئاوى عهينى شووره شهط
٢ - بو مەمك (ئالى) چ مندالانه وهى وهى كردوه
گه رچى موى وهك شيره ، بهو شيره شكوفه ي كردوه
٣ - ئه ي تازه جوان ! پيرم و ئوفتاده و كه وتوم
٤ - من پيرم و فانى

ب - ئه وهى پيشتر وتمان كه ئهحمده پاشاى بابان له ١٨٥٣ دا له پاريس
باسى ئالىي بو خۆدزكوى شابه ندهرى زۆسيا كردوه وائه گه يه نى ئالى له و
سه رده مه دا له شام ژياوه . چونكه شيعره كهشى كه پاش تيكچوونى حوكمى
بابان بيه كان بو سالى ئاردوه بو سوله يمانى ، له شامه وه ئاردويه . له
لايه كى كه شه وه هه مو ئه وانى ميژوى ژيانى ئاليان خستوه ته سه ر كاغه ز
باسى ئه وه يان كردوه كه وا ئالى پاشان چوه ته ئهسته مۆل و له وئى له گه ل

(١٩) بزوانه : محمدى مه لا كريم ، بهرهمى ئه م چند سالى بزوتنه وهى
زۆشنيرتى كورد و پلانىك بو له مه وپاشمان ، موفارى زۆزى
كوردستان ، ژماره (٤) سالى (٢) حوزه يرانى ١٩٧٣ .

ئەحمەد پاشای بابان ماوویەکی دۆر و دریزیان پیکەووە بەسەربردووە . جا سەرەزای ئەووە کە لەوانەییە نالی ماوویەکی زۆریش لە شام ماییتەووە ئەنجا چۆیتە ئەستەمۆل ، ئەو ماوویە کەمتر لە دۆ سالەیی تیوان یەکتەرتی دیتنی خۆدزکو و ئەحمەد پاشا و مردنی نالی لە ئەستەمۆل لە ۱۸۵۵دا کە ئەلین لەو سالەدا لەوێ مردووە ، بە پێی توانای هات و چۆی ئەو سەردەمە بە حال بەشی تەنها زۆیشتتیککی لەسەرخۆی ئەو چەرخی ئەکا ، چ جایی ئەووەش ماوویەکی دۆر و دریزی لە ئەستەمۆل لەگەڵ ئەحمەد پاشا بەسەربردبێ .

ج - نالی لە شیعیکیا لە بەرابەری مەرقدی پیغەمبەر (د) دا ئەلێ :

موددیکە کە هەم گەردشی دەورانی سوپهەرم

واتە : دەمیکە ئاواوەی نیشتمانم و ئەسۆزیمەووە و ئیستا گەیشتمەتە ئێرە . ئەبێ ئەم (دەم) هەچەند سالی خایاندبێ و ئەو ماوویەیی لەکوێ بەسەربردبێ و کوێ گەزابدی ؟ دیارە نالی ئەم شیعیری پاش بۆنەکی لە شامدا وتووە کە باسمان لێ کرد ، کە وەك زۆنمان کردووە ئەبێ لەپێش سالی ۱۸۵۳دا لەوێ بۆبێ ، چونکە هەر لەم پارچە شیعیرییدا گلەبێ لە دەست پیرتی ئەکا و ئەلێ :

ئەم تازە جوان ! پیرم و ئوفتادە و کەوتۆم

هەر وەها ئەلێ :

من پیرم و فانێ

د - حاجت مەلا عەبدوڵلای جەلی زادە (باوکی جەنابی مەلای گەورەیی کۆیە) گێزاویەتەووە و بێ گومان قەشەشی جینگای متمانەیی ، کەوا لە سالی ۱۲۸۸ی . ک (۱۸۷۱ - ۱۸۷۲ی . ز) دا نالی لە مەککە دیووە و کە دیویشیە زۆر پیر بووە (۲۰) .

(۲۰) ئەم بەلکانەم هەمۆ لە دەسنۆسیکی مامۆستا مەسعود موحەممەد وەرگرتووە .

نالی و دلبره‌کی

کوردی و مهربوانج له پیشه‌کی دیوانه‌کی نالیدا (۲۱) باسی (حه‌بیه) یان کردوه که نالی گیرۆده‌ی خوشه‌ویستی بوه و کارینکی زۆری کردوه‌ته بزواندنی ههستی شاعیرانه و خه‌یالی قولی . ئەوه‌شیان وتوه که خواستویه‌تی و بوه به هاوسهری ژبانی و له‌گه‌ل ئەوه‌شدا په‌یوه‌ندی خوشه‌ویستیان وه‌ک یار و دلداریک هه‌ر به‌رده‌وام بوه .

خوالی‌خۆش بو ئەمین زه‌کجی به‌گیش ئیشاره‌تی بو ئەم بابته کردوه (۲۲) . هه‌مو ئەوانه‌ی تریش که له‌باره‌ی نالییه‌وه تۆسیویانه له‌م بابته دواون (۲۳) . مامۆستا عه‌لئه‌ددین سه‌جاده‌ش باسی ئەمه‌ی کردوه (۲۴) و له‌مه‌ش زیاتر ئه‌لئ : « نالی له‌ ته‌کیه‌ی قه‌ره‌داغیش دۆستیکی تری بوه « ئایشه » ی ناو بوه . ئایشه هه‌مو جار خۆی به‌وه‌وه هه‌لئه‌کیشا که دلخوازی « نالی » بوه . ئەم ئایشه‌یه تا ئاخه‌ر و ئۆخری سه‌ده‌ی تۆزده‌هه‌م مابو . ته‌نانه‌ت من ئەمه‌م له‌ مامۆستا شیخ تۆری بابعه‌لییه‌وه وه‌رگرت که خۆی ئایشه‌ی دیو « (۲۵) .

جا مادام مه‌سه‌له‌ی ئەم ئایشه‌یه په‌یوه‌ندی به‌ ته‌کیه‌ی قه‌ره‌داغه‌وه هه‌یه و نالیش له‌ ته‌کیه‌ خۆیندویه‌تی و سه‌رچاوه‌ی قسه‌که‌ش خوالی‌خۆش بو

(۲۱) کوردی و مهربوانج ، سه‌رگوزه‌شته‌ی نالی ، دیوانی نالی ، به‌غدا ۱۹۳۱ ، ل (ج) .

(۲۲) محمد امین زکی ، خلاصه‌ تاریخ الكرد و کردستان (ترجمه‌ محمد علی عونی) ، القا‌ره‌ ۱۹۳۹ ، ص ۳۵۹ .

(۲۳) بو نمونه‌ بزوانه‌ره : دیوانی نالی که‌ عه‌لئ موقبیلی سنه‌ی بلاوی کردوه‌ته‌وه . چاپخانه‌ی به‌ه‌رامج ، ۱۳۲۷ .

(۲۴) علاءالدین سجادی ، میژوی ئەده‌بی کوردی ، به‌غدا ۱۹۷۱ (چاپی دووه‌م) ، ل ۲۴۱ .

(۲۵) سه‌رچاوه‌ی پیشۆ ، ل ۲۴۳ .

مامۆستا شیخ توری شیخ بابەعلییه (۱۸۹۰ - ۱۹۵۵ ی . ز) که پیاونکی زانا و شیعر دۆست بوو زوربەیی تەمەنی لە تەکیەیی قەرەداغدا بەسەربردبو و مامۆستا سەجادیش خۆی لێی بیستوه ، ئەم زیویا تە زێتی تی ئەچی و بە دۆری نازانم .

بەلام بەداخهوه له دیوانه که یا کهم و زۆر هیچ جۆره هیمایهك بۆ ئەم ئایشتیه نیه و تائێستەش چ غەزەل و قەصیدەیهك که بۆنی ئایشتی ئیوه بێ نەبێراوه . بەلام تیکرا بۆنی دۆ ئافرەت یا زیاتر لە ژبانی شاعیریکدا بەتایه تیج لە هەزەتی لاویدا شتیکی دۆر نیه . دلی لاوتک تا سەری بە پەتەوه ئەکرئ و لەتیو (قەفەزی پۆلایین !) یا (هیلانەیی زێزین !) دا توند ئەکرئ سەر بە دەیان لاوه ئەنی . نالیش یه کیك بوه له وهه مو خه لکی خوایه !

نالتی له چەند لایه کی دیوانه کهیدا ناوی (حەبییه) و له دۆ لاشدا ناوی (مەحبۆبه) ی هیناوه . لاموايه مەبەستی له (مەحبۆبه) ش هەر (حەبییه) بوه ، چونکه بە زاراوی (صرف) (حەیب) لەسەر کیشی (فەعیل) پیش ئەوهی بکریتە (عەلەم) بۆ تیر و مین بە کاردیت و ، حەبییه تەنها بۆ ئافرەت پاش ئەوهیه که کراوه بە عەلەم . جا هەندی جار (حەبییه) ی بە کارهیناوه و جاروباریش (مەحبۆبه) . ههروهها لاشموايه چ (حەبییه) و چ (مەحبۆبه) هیچ کامیان ناوی زاستەقینەیی یاره کهی نالتی نین ، چونکه له کۆمه لگایه کی وهك کۆمه لگای ئەوژۆژی کورده واریدا ئاسان نەبوه بۆ مەلایهك دلی بە ئافره تیکه وه بۆین ، ناوی ئەو ئافره تە بزێن و بیخاته شیعی خۆیه وه ، نەخوازه لا ئەگر بەتەمای خواستیشی بۆین .

وا لێره دا ئەو شیعرانه ئەخه مه پیش چاو که ناوی (حەبییه) یا (مەحبۆبه) یان تیايه :

۱ - جهناني وهك جينان كردم به ماوا

(حەبییه) ی (ماتیاوا) ، ماتی ناوا

- ۲ - خهندهو ده می (مهجوبه) کهوا زور نه کینن
بهس خوشه نه گهرخو نه کی زه خم و برینن
- ۳ - پیمده لبتین (مهجوبه) خیل و فیچه ، مهیلی شه ز ده کا
خیل و فیچه ، یا ترازوی نازی نه ختی سر ده کا !؟
- ۴ - موژگانی سییه مهسته وه کو چاوی (حه بیبه)
غارته که بکن دین و ده چن زوح برفینن
- ۵ - له دنیا جهننه تی باقی ته لاری شاهیه ساقی !
(حه بیبه) طورزه بی طهوقی ملی شیرین و عزرابه
- ۶ - ناخ له گهل ئیمه (حه بیبه) سه ری په یوهندی نیه
نه ی شه گهر قه دده ، به لا بهندی هه یه ، قهندی نیه
- ۷ - (نالتی) له بی (حه بیبه) هه م طیه ، هه م طه بیبه
خولاصه بی له بیبه ، فه رمانه ری له بی به
- ۸ - دهستم له گهردنی خوت هه ل مه گره نه ی (حه بیبه)
وه بزانه خوینی خومه ، یا میننه تی زه قیبه

وه کو له پیشه وه باسم کرد نه وانه ی شتیکیان له باره ی نالییه وه
توسیه و توپانه (حه بیبه) ی خواستوه و بوو ته هاوسه ری . . به لام
ناوونیشانی (حه بیبه) ی هاوسه ری نالتی ، به تاییه تی له سالانی دهره وه پیدا ،
ونه ، نه له وه نه چی که له گهل خوی بردیتی بو حج و بو نهسته موئل و نه
له وهش نه چی که نه و دوسته گیانی به گیانییه ی به زیندوتی له کوردستاندا
به چی هیشتی . . دور نیه ، وه ک ماموستا سه ججادی له میژوه که پیدا
نه فه رموتی ، (حه بیبه) پیش سه فه ری (نالتی) کوچی دواچ کردین . . نه بتونی
منال و نه وهش نه وه نده ی تر زئی و شوینی نه م مه سه له یه ی تاریک کردوه .

لیره دا جیتی خوییه تی که من له سر هه ندی لایه نی بوچونه که ی ماموستا
(سه ججادی) بزوم و هه ندی شت بخمه زو :

مامۆستا دهرباره‌ی مان و نه‌مانی (حه‌بیه) ئه‌فه‌رموئێ :

« وه زۆر تریش که نه‌هاتوه‌ته‌وه بوۆ سوله‌یمانجی (واته‌ نالنج)
هه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه‌ بوه‌ ته‌ماشای کردوه (حه‌بیه) یه‌ نه‌ماوه ، دۆسته‌کان و
ئه‌ربابی زه‌وقی خۆی که له‌گه‌لیان زایواردوه‌ نه‌ماون ، سه‌ره‌زای ئه‌مه‌ش
جه‌وری تورکان (عوسمانیه‌کان) هه‌ر زیادی کردوه . ئیتر دلخۆشیه‌کی
شک نه‌بردوه تا زۆ بکاته‌وه‌ سوله‌یمانجی ، به‌لکو له‌و بزه‌ شیعره‌یدا که ئه‌لنج :

هه‌تا تۆم ناشنا بۆیت ناشنا بۆم (٢٦)
ئه‌مه‌یستا مۆ به‌ مۆ (٢٧) ئه‌غیاره‌ بێ تۆ
له‌ کن من با وجۆدی ناس و ئه‌جناس
که‌سی تێدا نیه‌ ئه‌م شاره‌ بێ تۆ
هه‌مۆ روژی له‌تاو هه‌یجرانی ئه‌م سال
ته‌مه‌نای مردنی پێراره‌ بێ تۆ . . .

وا ئه‌گه‌یه‌نجی که (حه‌بیه) ته‌نیا دۆ سال له‌گه‌ل (نالنج) بوه‌ ، چونکه
دهرده‌دلی ئه‌وه‌ ئه‌کا ئه‌لنج : تا تۆ دۆست و ئاشنام بۆیت هه‌مۆ که‌سم هه‌بۆ ،
ئیه‌سته‌ که تۆ نه‌مایت هه‌مۆ که‌سم لێ بۆ به‌ بێگانه‌ ، له‌گه‌ل ئه‌وه‌ هه‌مۆ
مه‌رده‌مشا که له‌م شاره‌ - سوله‌یمانجی - دا هه‌یه‌ هه‌ر له‌به‌رئه‌وه‌ که تۆ
نه‌ماوی که‌سی تێدا نیه‌ ، له‌به‌ر ئه‌وه‌ کۆچه‌ که ئیسمال تۆ کردت داوای مردنی
پێراره‌ ئه‌که‌م ، چونکه‌ پێراره‌ له‌به‌رئه‌وه‌ به‌ تۆ شاد نه‌بۆ بۆم هه‌مۆ ده‌میك
ئاواتی مردنم ئه‌خواست ، ئیه‌سته‌ که تۆ نه‌مایت که‌وتومه‌ته‌ داوا کردنی ئه‌وه‌
مردنه‌ ! . . . » (٢٨)

ئه‌مه‌ نه‌صی فه‌رمۆده‌که‌ی مامۆستا (سه‌ججادی) بۆ .

(٢٦) ژاسته‌که‌ی : ئاشنام بۆن . (ف)

(٢٧) ژاسته‌که‌ی : مۆ به‌ مۆم . (ف)

(٢٨) علاءالدین سجادی ، میژوی ئه‌ده‌بی کوردی ، به‌غدا ١٩٧١ ، ل ٢٤٢ ،
(چاپی دووه‌م) .

دهبا پیکهوه چاوی به غزه له کهدا بخشینین و بزاین ناخو بو شیعی
پاش مردنی خوشه ویست ئەشی ، یا هەر مه بهست جیا بونه وه و
دۆرکه وتنه وهی بێ مردنه ؟

۱ - نالی له سه ره تای غزه له کهدا ئەلی :

نه مردم من ئەگەر ئەم چاره بێ تو
نه چم شهرط بێ ههتا ئەو خواره بێ تو

با مه عنای (شهرط و جهزا) ی زستی « ئەگەر نه مردم بێ تو ،
شهرط بێ نه چم بێ تو » لێ بدهینه وه . نالی ئەلی : تازه ئەم چاره تی که وتم ،
توش بوم ، بێ تو چوم بو ئەو خواره . ئەگەر خوا کردی و له مهرگ
زنگار بوم ، شهرط بێ جاریکی تر بێ تو نه چم . ئەمه له گەل مردودا
ئەوتری یا له گەل زیندودا ؟ ! ئەی ئەگەر (نالی) نه مرد ، هەر وهك نه مرد ،
یاری له گۆر دهر ئەهیننی و له گەل خویا ئەیا ؟ !

۲ - له به ییکی تری ئەم غزه له دا ئەلی :

له کن تو خار و خهس گولزاره بێ من
له کن من خهرمه نی گول خاره بێ تو !

ئەم گله بێ و بناشته له گەل مردودا ئەکرێ یا له گەل زیندودا ؟ تو
بلی نالی مه بهستی ئەوه بێ بلی : ته نانهت له گۆریشدا ، بێ من دزك و
دالت له لا گولزاره ؟ باوهز ناگه م !

۳ - ئەمه له لایهك . له لایهکی تریشه وه ئەم غزه لهی که ماموستا
سه ججادی کردویه به به لگه ی بۆچونه که ی خوی ، وهك ئەو واتایه
هه لئه گری ، ئەوهش هه لئه گری که دهر بزی نی نازاری جیا بیه کی تر بێ ،
به تاییه تی تیکرای شیعه کان جیا بونه وهی دۆری ئەگه یه نن ، نهك مردن :

هه مو زۆزی له تاو هيجرانی ئەم سال
ته مه ننا ی مردنی پتاره بێ تو

قۆندەره بە کارئەھینری . بەلام مانای وشەکە لە بنەژەندا وەك وتم پیتاڤ و نالی و لاخ بوە . ئەوسای زۆر کۆن قۆندەره نەبوە تا نالی لێ بدری .

ئەمە ئەگەر ناو (اسم) بێ . خۆ ئەگەر کار (فعل) بێ ، ئەوا شیوە تۆسینە فارسییەکە ی دۆ بار هەلئەگری . یەكەم : نالی ، واتە : نالاندی و هاواری لێ بەرز بوەووە . دووهم : نالی ، واتە قسە ناکات .

با جارێ واز لە (نالی) بێنین و نەختی (نالی) و (نالی) تاوتو بکەین ، بزانی سەرمان لە چیهووە دەرئەچێ ؟

ئەگەر وشەکە ئێسم بێ نێبەتە ئەلای نالی و لاغ و کەوش و بە مەعنا شتی سەرکوت کراو و ژیر پێ خراوە . ئەگەر فیعل بێ و وەك مامۆستا سەججادی ئەلی و بۆ غائب (نادیار) بێ ئەوا بە مەعنا (نالاندی) ئەبێ کە کاری ژابوردۆ (فعلی ماضی) یە . یا (نالی) یە کە کاری ئیستا و لەمەوپاش (فعلی مضارع) و بە مەعنا (لا یقول) ی عەرەبییە !

من لام وایە نازناوی شاعیر نە (نالی) ی مەنسۆب ئەلای (نال) و ، نە (نالی) ی فیعلی ماضی و نە (نالی) ی موزاریعە .

یەكەمیان نیە ، چونکە زۆر دۆره چەشی شاعیریکی پایەبەرز ی باوەژ بەخۆکردۆ بەخۆدا نازیوی نا صۆفی وەك مەلا خدر لەناو هەرچت ناو و نازناوی ئاودار و پاراوی کوردەواریدا هەیه وشە ی (نال) ی و لاغی هەلبژاردبێ و خۆی دایتە پالی و خۆی کردیتە شتیکی سواوی سەرکوت کراوی ژیرپێ خراوی وەك نال !

ناشتوانین بێنین (نالی) ئێسم و نێبەت دراووەتە پال (نالە) ی بە مەعنا هاوار ، چونکە نێبەت ئەلای نالە (نالەیت) یە نەك (نالی) وەك (سالەیت) نێبەت ئەلای خێلی (سالە) یا (پاوەیت) نێبەت ئەلای شاری (پاوە) یا (قاوەیت) نێبەت ئەلای ژەنگی (قاوە) ، مەگەر لەسەر ژێ و شوینی نێبەتی عەرەبی نێبەتی خۆی دابن وەك (بەرزنجەیی) یەکان کە بە خۆیان ئەلین (بەرزنجی) ، بەلام ئەوەش دۆره ، چونکە لە مەسەلە ی

سالم ئەلئی :

توخوا بلئی به حەزرەتی (نالئی) : دەخیلی بێ
بەم نەوعە قەط نەکا بە سولەیمانییا گوزەر !
ئەم مۆلکە نەظمی نابئی بە بێ عەدلی واریشی
بێ ئەو بە قەصدی ئەم طەرەفە با نەکا سەفەر !

نالئی یا نالئی یا نالئی ؟

له پێشدا با نەختیک له واتای ئەم دۆ وشەیه بکۆڵینهوه : (نالئی)
یانئ چئی و له چیهوه هاتوه ، یاخۆ (نالئی) یانئ چئی و بناخهکەى چیه ؟

یه کهم : (نال) • له فەرهنگی (برهان قاطع) دا ئەلئی : « (نال)
له سه ر کیشی (نال) نهیجهیه که ناوه کهى بۆش بئى • به عەرەبئ پئى ئەلئین
« مزمار » (واته : شمشال) • ههروهها به قه له مى توستین ئەلئین و به و
تالە باریکانهش ئەلئین که له ناو قه له مى نهیجه دایه (که ئەوسا پئیان
توسپوه و تائیتتەش ماوهى ماوه) • به و نهیجه ناو پزەش ئەلئین که تیری
لئ دروست ئەکن (ئەلبەت مەبەستى حەیزەرانه) • به قامیشی شه کریش
ئەلئین • به جۆگه ی بچکۆله و گه ورهش ئەلئین • ناوی بالندهیه کئى بچکۆکئى
زۆر خۆش ئاوازیشه • به مەعناى تالە (نالئین) یش هاتوه « (٣٥) •

ئەمانه هەمۆ مەعناى (نال) ی فارسی بۆن له بورهانی قاطیعه وه
وهرم گیزانه سه ر کوردئى • به لام (نال) ی به لامئ بچکۆکم له کوردیدا
دەست نەکەوت •

دووهم (نال) ، نەعل : به مەعنا هەر شتئى له پئى بکرتئى و پئى پئى
بیاریزرتئى ، یا نالئى و لاخ و ولاخئى به رزه • له م دوا ییه شدا بۆ نال و نالچەئى

(٣٥) محمد حسین بن خلف تبریزی ، برهان قاطع ، باهتمام دکتر محمد
معین ، تهران ١٣٤٢ ص ٢١٠٤ ، ج ٤ ، چاپ دوم .

(تاریخ جم) به حسابی نه بجهد نه کاته ۱۲۵۴ ی کوچتی که زیکه وتی
۱۸۳۸ ی زاینیه (۳۳) •

۶ - نه حمده پاشای کوزی سلیمان پاشا له دواى مردنی باوکی
فرمانزه وایت سوله یمانی گرته دهست و تا سالی ۱۲۶۴ ی کوچتی و ۱۸۴۷ ی
زاینیتی فرمانزه وایت کردوه • له م ساله دا له گهل سوپای نه جیب پاشای
والیی به غدادا گزان و له نه جامدا شکاو تیررایه نه ستمول • عه بدوللا
پاشای برای وهک قائمقامیکی موجه خوری عوسمانی له سوله یمانی دانزا و
سوپای تورکیش زژایه شار و سه ربه خوی بابان دواپی هات • عه بدوللا
پاشا تا سالی ۱۸۵۱ ی زاینیتی مایه وه ، نه نجا نه ویش به ته وایت لبرا و
کاربه دهستیکی تورکی له شویندا دانزا (۳۴) •

که واته له گهل نه م هموه راستیه ته ریخیانه دا چون نه گونجی
(نالتی) له سالی (۱۸۳۴) ی زاینیدا که هیشتا سلیمان پاشا به سه ر
زیندو بوه و سولیمانی به ته وایت بو تهخت بوه ، نامه ی وا پز نازار و
جه خاری بو سالی براده ری توسیینی !؟

من لام وایه (نالتی) نه م نامه یه ی دوا به دواى شکانی نه حمده پاشا و
بانگ کردنی بو نه ستمول ناردوه ، که نه کاته سالی ۱۸۴۷ ی زاینیتی ، یا
پاش به نیجگاری دس له کار کیشانه وه ی عه بدوللا پاشای برای و نه مانی
دوا دهسته لاتی بنه ماله ی بابان ، واته سالی ۱۸۵۱ ی زاینیتی که نه کاته سالی
۱۲۶۸ ی کوچتی •

(۳۳) یوسف ابکاروفیچ اوربلی ، جداول لتحویل السنوات الهجرية الى
السنوات الميلادية ، (ترجمة الدكتور حسين قاسم العزيز) ،
مجلة المورد ، الجزء الثالث ، العدد الرابع ، بغداد ، ۱۹۷۴ .

(۳۴) سی . جی . ادموندز ، کرد و ترک و عرب (ترجمة جرجیس فتح الله
المحامي) ، بغداد ۱۹۷۱ ، ص ۵۷ .

شیخ زهزای تالهبانی ئەلنی :

له بیرم دئی (سولهیمانی) که دارولولکی (بابان) بو
نه مهحکومی عهجم ، نه سوخره کیشی نالی عوسمان بو
له بهر قاپیی (سهرا) سه فیان ده بهست شیخ و مهلا و زاهید
مهطافی که عبه بو ئه ربابی حاجت (گردی سهیوان) بو
له بهر تابوری عهسکه رژی نه بو بو مه جلیسی پاشا
سه دای مؤزیکه وو نه فقاره تا ئه یوانی که یوان بو
که عه بدوللاه پاشا له شکری والیی سنهی شتر کرد
(زهضا) نهو وهخته عومری پینچ و شهش طیفلی ده بوستان بو

نهو ساله که عه بدوللا پاشای برای ئه حمه د پاشا له شکری (زهضا
قولتی خانی کوزی خوسره و خانی ناکام) ی والیی سنهی شکانه ، که بو
یارمه تیی مهحمود پاشای مامی عه بدوللا پاشا له شکر که شیی کردبو ،
به و جوړه که ئایه توللای مهردوختی تۆسیویه تی ، بریتیه له سالی ۱۲۵۷ ی
کوچتی (۳۱) ژیکه وتی ۱۸۴۱ - ۱۸۴۲ ی زاینتی .

مامۆستای سهجادی ته ئریخی له دایک بقون و مردنی شیخ زهزای
به م جوړه تۆسیوه ۱۸۳۵ - ۱۹۰۹ ی ز (۳۲) .

۵ - له سالی (۱۲۵۲) ی کوچیدا به ته واوتی فه زمانزه وایح سولهیمانی
بو سلیمان پاشا تهخت بو و له (۱۲۵۴) دا وهفاتی کرد . نالی خۆی ئەلنی :

شاهی جهم جا نالیا ! (تاریخ جم) ته ئریخیه
تا نه ئین له م عه صه رده ئه سکه نده ری جهم جا نه بو

(۳۱) شیخ محمد مردوخ کردستانی ، تاریخ مردوخ ، جلد دوم ، بدون ذکر
محل و سال طبع ، ص ۱۶۶ - ۱۶۷ .

(۳۲) علاءالدین سجادی ، میژوی ئه ده بی کوردی ، بهغدا ۱۹۷۱ ، ل ۳۷۴ ،
(چاپی دووهم) .

ئه تۆسى بۆ سوله يمانى ۰۰۰ « (۲۹) تاد .

با هه ندى شتى زۆر ئاشكرا و هه مو لا پىن زازى بخه ينه زۆ :

۱ - ئه و ته ئريخه ي كه مامۆستا سه ججادى دايئاوه ئه كاته (۱۲۵۰) ي

كوچتى .

۲ - نالى له شامه وه قه صيده كه ي بۆ (سالم) ناردوه و سالم له

سوله يمانى بوه . گووى له به يتيكى وه لامة كه ي سالم بگره كه ئه ئى :

بۆ مولكى شامه نامه يى من سقى (نالى) به

ههر حه رفى ئه و له وه ضى وبلايه ت ده دا خه به ر

۳ - له شيعره كانى سالمه وه ده رئه كه وي كه وا وه لامة كه ي له كا يى كدا

داوه ته وه ده سته لانى بابانه كان به ئىجگارنى له ناوچوه و عوسمانيه كان

زاسته وخۆ سوله يمانيان به زۆيه بردوه . سالم ئه ئى :

له و سايه وه (۳۰) كه حاكمى بابان به ده ركران

نه يديوه كه س له چيه ره يى كه س جه وه هه رى هونه ر

۴ - له سه رده مى سلىمان پاشا و مه حمۆد پاشاى برايدا ، ئه گه رچى

شه زى تىوان ئه م دۆ برايه دريژه ي كيشا و جارئك مه حمۆد پاشا به يارمه تى

حوكۆمه تى قاجارىي ئىران و ، جارئك سلىمان پاشا به يارمه تى

سوپاى عوسمانى ئه وى تريان ده رئه په زاند ، به لام تىكرا بابان حاكم بۆن و

سوله يمانى به ده ستى خۆيانه وه بۆ و نه سوپاى عوسمانى و نه چرىكى

قاجارى نه زۆابۆنه ناو شار .

(۲۹) علاءالدين سجادى ، ميژوى ئه ده بى كوردى ، به غدا ۱۹۷۱ ، ل ۲۴۳ ،

(چاپى دووم) .

(۳۰) ئه مه به پىسى نوسخه كه ي مامۆستا مه لا موحه مه مده ي چروستانيه ،

ئه گىنا له نوسخه كانى تردا كه ئه م وه لامة بان تىابه ، نۆسراوه : له و

ساله وه ...

ئەگەر باس باسی مردن بوايه ئەيتوانى بلنى :

هەمۆ رۆژى لە داخى مەرغى ئەمسال

تەمەنناى مردنى پىراره بىن تو

۴ - ئەگەر نەختى بە وردى و لە زىيازى چەشى نالىيەووە سەپرى بەیتەكە و بەرامبەرى (هيجران) و (مردن) بکەين بۆمان دەرئەكەوئى مەبەستى (نالى) لە « هيجران » هيجرانى مردن نيه و نايەوئى مەرغى حەيبە و مەرغى خۆى بخاتە دۆتای ترازۆ ، بەلكو ئەيەوئى لى دۆرکەوتنەوہى حەيبە بخاتە تايەك و مەرغى خۆى لەو تاکەى تریدا دانى .

۵ - دۆریش نيه نالى ئەم غەزەلەى ھەر بۆ (حەيبە) نەوتبى و بەبۆنەى دۆرکەوتنەوہى دۆستىكى تریەوہ و تىتى .

دوا سەرنجەم لەم بابەتەوہ ئەوہىە بۆچى ھىچ لاواندنەوہ (مرثیە) بەك لە شیعرى نالىدا دەربارەى حەيبە بەرچا و ناکەوئى ؟ بىوہچەبى و کەس لە دوانەمانى نالىش ئەوہندەى تر گرىکەى کۆز کردوہتەوہ ! کى بى ئەوہندە ئازا بى بلنى ھەر لە بنەزەتا (حەيبە) ی نەخواستوہ ؟!

نامە شیعرییەكەى بۆ سالم

با جارئى لە بابەتى مێزۆ دۆر نەكەومەوہ و چەند سەرنجىك سەبارەت بەو سالىش بخەمەزۆ كە مامۆستا سەججادی بۆ نامەكەى نالى ديارئى کردوہ ، ئەو نامەى كە بۆ عەبدوژرەحمان بەگى سالمى ناردوہ .

مامۆستا لەم بابەتەوہ ئەفەرموئى :

« ... لە ۱۸۳۰ى زدا ئەچى (واتە نالى) بۆ حەج و سولەيمانى بەجى دىلئى ، حەج ئەكا و ئەگەزیتەوہ بۆ (شام) چەند سالىك لەوناوہدا زايىواردوہ ، ھەواى مەلبەندى ئەكەوئىتە سەر ، لە ۱۸۳۴دا كاغەزە بەناوبانگەكەى كە سەرەتاکەى ئەلئى :

قوربانى تۆزى زىگەتم ئەى بادى خۆش مرۆر
ئەى پەيكى شارەزا بە ھەمۆ شارى شارەزۆر

(بهر زنجی) دا بنیادم به ئاسانجی نیسبته ئەلا دراوه که ئەدۆزێتەووه ، که چی
 له (نالنجی) دا وا نیه . سەرەزای ئەووش ئەگەر مه لا خدر نیسبته تی خۆی
 ئەلای (ناله) ی کوردی بدایه ، ئەبۆ نیسبته که ی به شیوه ی کوردی
 بدایه و خۆی ناو بنایه (نالنجی) .

دووهمیش نیه به هر دو باره که یهوه ، چونکه هه مو شاعیره کان چ
 کوردیان و چ فارسیان ، بهش به حالی بیستی ئیمه ، یه کیکیان تیا نه بوه
 فیعلی ماضی یا موزاریع یا ئەمر هبی غائب یا حاضری کردیته نازناوی
 خۆی . نازناوی شاعیره کورد و فارسه کان یا ناوی راسته قینه ی خۆیان بوه
 یا نیسبته دراوه ته پال ئیسمی (مه صدر) یا ناوی شتیکی تر ، یا
 صیفه تیکیان په سه ند کرده وهك : (مه حوتی) نیسبته ئەلای (مه حو) ،
 (خاکی) نیسبته ئەلای (خاك) ، (فه یضی) نیسبته ئەلای (فه یض) ،
 (فهوزی) نیسبته ئەلای (فهوز) ، (کوردی) نیسبته ئەلای کورد ،
 (ناری) نیسبته ئەلای (نار) ، (هه ردی) نیسبته ئەلای (هه رد) ، یا وهك
 (سالم) و (بیخود) و (صائب) و (حه ریق) و (حافظ) و (بیدل) و
 (که لیم) ..

ئهمه له لایهك . له لایهکی ترهوه (نازناو) تیکرا له ژسته دا ، بن
 گوئی دانه ئەوه که نازناوه ، جیگای ئەیتتهوه و مه عنای تهواو به دهستهوه
 ئەدا . دهبا بۆ نمونه ئەم بهیته بخویننهوه بزانی (نالنجی) یا (نالنجی) ی
 فیعل چ مه عنایهك ئەدهن ؟

وهه سه یری خیابان و به یاضی دهفتهری (نالی)
 که صهف صهف مهصرعی بهرجهسته زیزی سهروی مهوزونه

یا ئەم بهیته :

لهومه یی (نالی) یی دیوانه مهکن ئەمی عوقهلا
 مودده بیتکه که زهدهی لهطمه یی دهستی په ریه

یا ئەم بەیتە :

(نالی) ناسۆدە نیە طولی ئەمامی عومرت
بە ئەفەس دیت و دەچیت ، ئەصلی لەسەر باییکە

(نالنج) ئەلیی یا (نالنج) ئەگەر ئەتوانی بیجگە (نازناو) بەتتی جیگای
بکەرەووە و مەعناى بگونجیتنە ! ئەك ئەم سنج بەیتە ، بەلكو ئەگەر هەموو دوا
بەیتەکان سەیر بکەى وشەى (نالی) ی فیعل بیجگە (نازناو) ییەکەى لە
زستەکاندا جیگای ناییتەووە . بەلام ئەگەر (نالنج) ی مەنسۆب بى ، وەك
لەمەوپاش باسى ئەکەى ، چ نازناو بى و چ بە مانا بنەزەتییەکەى بى لە
زستەکاندا جیگای ئەیتەووە .

کە لە (نالنج) و (نالنج) بۆینەووە ، ئەووە مایەووە کە بلیین (نالنج) بى بە لامى
بچۆک و ئیسى مەنسۆب بى ، واتە : مەلا خدر خۆى داووتە پال (نال) ی
بە مەعنا قەلەم یا (نال) ی بە مەعنا شمشال ، یا (نال) ی بە مەعنا تالە
باریکەکانى ناو قەلەمى نەیحە ، یا (نال) ی بە مەعنا بالندە دەنگ خۆشەکە
یا (نال) ی بە مەعنا نالین ، یا (نالە) ی فارسی کە ئەویش هەر بە مەعنا
نالینە . بەلام لەم حالەدا ئەبى دانه پالەکە لەسەر زۆى و شوینی دانه پالی
عەرەبى بى .

من لام وایە نازناوى مەلا خدر (نالی) یە بەلامى سوک و ئەم وشەییە ،
وەك و تەم ، نیسبەتە ئەلای (نال) ی فارسی و ئەم (نال) هس بە مەعنا قەلەم و
تالی ناو قەلەم و شمشال و بالندەى خۆش ئاواز و بە مەعنا (نالە) ش
ئەگونجى .

سەیری ئەم بەیتەى بکە :

ظاهیر و باطین لەسەر لەوحى حەقیقەت یا مەجاز
ناشنای سبۆزى قەلەم بى غەیری (نالنج) کەس ئەما

واتە : نالنج ئاشنای پەنامەکییەکانى قەلەمە چونکە تالی ناو قەلەمەکیە و
لەو تالە نزیکتر لە قەلەمەووە نیە .

به لام لهم بهیتهدا :

له سایه‌ی قه‌ددی مه‌وزۆن و دۆ زولفی
له نالتی و شیعر و ته‌سویدی نه‌ما باس

(نال) ی به مه‌عنا قه‌له‌م و (نالتی) به مه‌عنا (قه‌له‌می) زۆر گونجاون و
له‌گه‌ل شیعر و ته‌سویدیشدا گونجاوترن .
یا سه‌یری ئەم دو بهیته بکه :

له‌گه‌ل مورغی چه‌مه‌ن (نالتی) ده‌نالتی
که یانی : عاشق و هه‌مه‌فرد و فه‌ردین

زۆخی تۆ گوئیکه صد وه‌ك هوزاری عاشق ئەمما
له هه‌مو چه‌مه‌ن دیاره به ئوصۆلی ناله (نالتی)

له‌م دۆ بهیتهدا (نالتی) ی مه‌نسۆب ئەلای (نال) ی به مه‌عنا بالنده
ده‌نگ‌خۆشه‌که زۆر له‌باره .

له‌م بهیته‌شدا که ئەلی :

(نالتی) و مه‌ئه‌لی حاتی له ئەشکه‌نجه‌یی غه‌مدا
وه‌ك ناله له نه‌یدا ، وه‌كو ناله له قه‌له‌مدا

نیوه‌ی دوهم دۆر نه‌ هیتا بئۆئه‌وه‌ی (نالتی) مه‌نسۆب بئۆئه‌لای
(نال) چ به مه‌عنا قه‌له‌م و چ به مه‌عنا شمشال ، ئیتر به (وه‌ك ناله له نه‌یدا) ی
بخویننه‌وه یا به (وه‌ك ناله له نه‌یدا) .

له‌گه‌لی شوینیشدا (نالتی) بۆ نیسه‌ت ئەلای (نال) ی فارسی به
مه‌عنا ناله له‌باره . بۆ نمونه :

بۆ زولف و زوخ و نه‌برووی چون زولفی سیاتان
عالم وه‌كو (نالتی) هه‌مو با ناله و ناھن

نه و شمان له ياد نه چي كه هه لگرتني وشه ي (نالتي) ي مه نسوب بو
چهند جوره مهنا و بنه زهت و ياري كردني شاعيري هه لكه و تومان به
وشه و زسته شتيكي سهر نيه . نالتي خوي نه لي :

نهظمي (نالتي) ميثلي ناو و ناويينه زهنگي نيه
دو زوه بو سه يري خاطر : يهك خهفتي و يهك ناشكار

با بگه زينه وه سهر زاسته بابه ته كه : بو چي (نالتي) م به لامي سو ك
په سه ند كرد ؟ وهره له گه لاما سه رنجي ك له م شتانه ي خواره وه بده :

۱ - ماموستا مه لا خدري نالتي زور كون نيه و له ناوچه و شاري
سوله يمانيه وه دور نه بوه و له شاعيران و نه دهب چيژانه وه دوره په ريز نه بوه و
شيعر دوسته كاني سوله يمانتي ناسيو يانه و تا ئيسته له ماموستا شيعر دوسته
دياريه كاني هم ناوچه يه - نه وانه ي كه زور نيه كو چي دواييان كردوه -
وشه ي (نالتي) به لامي قه له و نه يسراوه ، وهك خوالي خوش بوان ماموستا
شيخ بابازه سولي عه بابه يلي و ماموستا شيخ عه بدولكه ريمي نه حمه د بزنده و
ماموستا شيخ توري شيخ باباعه لي ته كيه يتي و ماموستا مه لا عارفي چنگياني و
ماموستا مه لا موحه مه دي چروستاني و بيخود و پيره مي رد . هه مو نه مانه
(نالتي) يان لي يسراوه نهك (نالتي) .

بو نمونه : ماموستاي چنگياني له سه ره تاي ديوانه ده ستوسه كه يدا
توسيو يه تي :

« بسم الله الرحمن الرحيم ديواني نالي عليه رحمة الله المتعالي »
تو بلتي ههر ته نها بو پيتي (ي) وشه ي « متعالي » ي به كار هيتابن و
وشه يه كي تري ده ست نه كه وتبن كه ئاخره كه ي (ي) بن ! يا تو بلتي
ماموستاي چنگياني (متعالي) ي خوينديتته وه تا بيتته : (ديواني نالي عليه
رحمة الله المتعالي) !

كه واته نه گهر له بهر (هاو سه جعي) ي نالتي و متعالي نه بن ، نه بن بو
چي بن ؟

له ژاستيدا من نهك هه ر گوی نادمه نهوهی كه له م دواییه دا هه ندی
 شه قام یا كوگا له سوله یمانی به ناوی (نالی) یهوه ناو زاوه به لامی قه له و ،
 بهلكو زه خهشی لئ نه گرم ؛ چونكه بن لیکۆلینه وهی بنج و بناوانی ناوی
 شاعیر یکی هه لکه وتوی وهك مه لا خدر زه وایه به ته نها ئیجتهاد و بن ساغ
 بونه وهی ته و او ناویکی تایه تی به سه را سه پینری !

۲ - نالی به فارسیش شیعی وتوه . زیره کیکی وهك له وهی
 له بیر نه چوه وشه یهك بکاته ناز ناوی خوی كه له زمانی فارسی و تورکیشدا
 به کارهینرا بن . گوی بگره له م بهیته فارسیه ی :

(نالی) از چه سگانش همه شب نالاند
 كه نه آن شیفتگان نیز جگر خواراند

فارس (نالی) نه لئ نهك (نالی) .

با سهیری نه م بهیته تورکیهش بکه بن :

ناودان قلم (نالی) فصاحتده همان

نشئه آب بقا ، زمزمهء کوثری وار .

۳ - با نهختی له (قافیه) و (زهوی) ی بهیته کانش ورد بینه وه
 بزاین (نالی) یه یا (نالی) ؟

۱ - نالی له موسته زاده که یا نه لئ :

له م خاکی دهی زه حمه تی بن زه حمه ته (نالی)

فیرده وسه مه نالی

حاشا که له میدا بیمه سانلی مه حرۆم

هه رچهند له عوصاتم

ب - له پیتی (ی) دا ته ماشای نه م غه زه له ی بکه و سه رنجیک له
 (قافیه) و (زهوی) ی بهیته کان بده تا ژاستی بۆچونه که مت بۆ ده رکه وی :

برق البصر له بهر بهرق ته له تلوئی له نالتی
(خسف القمر) له ئیشراق قیامه تی جه مالی

نیه دیده یی ج مهردوم ، نیه مهردومی چ دیده
له فرۆغی خه ددی فاریغ ، له خه یائی خالی خالی

سه ری ههردو کولمی داخۆ گوتی نهوبه هاره ، یا خۆ
طه رفی نه هاره ، زولفی (زلف من اللیالی) ؟!

یه می دیده پز له مهرجان وهك یه شمی نابداره
شه به یه شه به یی زولفی سیاهی وهك زوخالی

به مهلاحه تی ^{نه كه للو} هه مو زه مزه م و مه لیحت
به فه صاحه تی ته به سسوم هه مو كه وئهر و زولالتی

نه ظه رم پزه له نوری شه و زۆزی طه لعه تی تو
كه به زۆ شو عاعی شه می ، به برو خه می هیلالی

زۆخی تو گوتی كه سه د وهك هوزاری عاشق ، نه ما
له هه مو چه من دیاره به ئوصولی ناله (نالتی)

ورد بهروه له شه کانی (له نالتی) و (جه مالی) و (له یالتی) و
(زولالتی) و (هیلالی) هه مویان به لامی بچۆکن ، ته نها (جه مال) به
زاراوه ی نه رده لان و که رکۆک به (جه مال) یش نه خوینرته وه • وشه ی
(خالتی) و (زوخالی) ش به (خالتی) و (زوخالی) ش نه توانین بخوینینه وه •
جا کامیان به رین بۆلای نه ویان ؟ زۆر بخه ینه دوا ی که م ، یا که م بخه ینه
دوا ی زۆر بچۆنه وه ی مه عنا و له فظ تیک بچۆی ؟!

نه وه شمان له بیر نه چۆن که (نالتی) یه کسانیی حه رفی پیش دوا یی له
هه مو دیوانه که یدا زاگرتوه •

ج - چاویکیش به م شیعره دا بگێزه :

همرکەسی تەحدیثی نیعمەت بێ ، موراو و مەطلبی
میثلی (نالتی) ئیختیالی ئەمری یەزدانی دەکات

کامیان لەسەر زمان و بۆ چەشی مۆسیقایێ زەواتتر و زەساترە : سێ
لامی بچۆک بەدوای یەکا بێن ، یا بەم جۆرە :

میثلی (نالتی) ئیختیالی ئەمری یەزدانی دەکا

شاعیری مەزنی نەتەوێ کورد حاجی قادری کۆبی ئەفەرموئ :

بەجێما (نالتی) وەك (نالتی) ، دواکەوت (کوردی) وەك گەردی
کە (حاجی) غاری دا ئەسپی لە مەیدانی سوخەنزانێ

جاری بۆئەوێ (مەرجهع) ی (ضەمیر) هەکان بخەینەوێ شوینی
زاستەقینەیی خۆیان ئەبێ شیعەرە کە بەم جۆرە لێ بکەین :

کە (حاجی) غاری دا ئەسپی لە مەیدانی سوخەنزانێ
بەجێما (نالتی) وەك نالتی ، دواکەوت (کوردی) وەك گەردی

من لاموایە حاجی قادریش لەم شیعەرەدا وشەئارایی کردووە : لایەك
(نالتی) ی بە لامی سۆك لەگەڵ (نالتی) ی ئەسپەكەیدا بە لامی قەلەو ،
لایەکی تریش (کوردی) ی بە کافی عەرەبی لەگەڵ (گەرد) ی ژێر پێی
ئەسپەكەیدا بە کافی کوردی بەرابەر کردووە .

٤ - با یەك دۆ ئاوژی تریش لەلایەنی واتا و هێمای هەندێ لە
شیعەرەکانی (نالتی) بدەینەوێ کە بۆ مەبەستە کەمان بێ سۆد نیە :

١ - (نالتی) و مەئەلی حالی لە ئەشکەنجەیی غەمدا
وەك نالە لە نەیدا ، وەكو (نالتی) لە قەلەمەدا

واتە : نالتی و دۆخی ژبانی لەتێو جەز و مەنگەنەیی غەم و پەژارەدا وەك
نالەیی شەمشالە . جەلالوددینی رۆمێ لە مەئەنەیدا ئەفەرموئ :

بشنو از نی چون حکایت میکند
وز جدائیها شکایت میکند

هروه‌ها وه‌کو تالی باریکی تیو قه‌له‌می نه‌یجه‌یه که به‌شی هر دادان و
بزانه تا دوا یی دئی و کس پی نازانی !

ئه‌گر ئه‌مه هیتا نه‌بین بۆ بناغهی نازناوی نالی ، ئه‌بین چتی بین ؟ من
لام‌وايه هیتایه بۆ هر دق ماناکهی (نال) که خۆی داوه‌ته پالی •

ب - من سه‌روی زه‌وانی چه‌مه‌نی عالمی بالام
(نالی) به‌طوفه‌یلی بوه‌ته سایه له‌دۆی من

مه‌عنا ئاشکراکهی ئه‌وه‌ته که : یار ئه‌لین من سه‌روی زینک و زاستی
باغچه‌ی جیهانی به‌رزی جوانیم ، نالی به‌خۆزایی و به‌بین زۆ و زایی بوه‌ته
سیهرم و لیم جیا نایته‌وه ، ئه‌گینا من خۆراکی ئه‌و نیم !

به‌لام له‌ناو هه‌مۆ شتی کدا بۆ ته‌نها سه‌روی له‌گه‌ل (نالی) دا
به‌راورد کردوه ؟ لام‌وايه له‌م دوا به‌یته‌دا (نالی) خۆی به‌زوبانی خۆیه‌وه
قه‌ ئه‌کا و بناغهی نازناوه‌که‌یمان بۆ زۆشن ئه‌کاته‌وه و ئه‌لین : من سه‌روی
بالا به‌رزی ده‌س پین نه‌گه‌یشتۆی جیهانی ئازادی گیانم ، دانه پال (نال) ،
واته نازناوی (نالی) ، له‌خۆیه‌وه بوه‌ته سیهرم و بوه‌ته ناوم و لیم جیا
نایته‌وه • فه‌رقی به‌ینی سه‌رو و نال (شمشال ، یا قه‌له‌م) یش فه‌رقی به‌ینی
ئاسمان و زینسانه !! به‌رزی وه‌ک سه‌روی من له‌کوئی و شمشال و قه‌له‌م
له‌کوئی ؟!

ج - تا چاکي نه‌که‌ی پز له‌هه‌وا سینه‌یی (نالی)
وه‌ک زه‌نگه‌له‌ ئاوازه‌یی ده‌نگی دلی ناین

واته : تا سینه‌ی نالی پز نه‌که‌ی له‌هه‌وای عشق و دل‌داری ، وه‌ک
زه‌نگ ئاوازه‌ی سازگار و چه‌زین له‌ناخی دل‌یه‌وه ده‌رناچن • هیتایه
بۆ ئه‌وه‌ی شمشال تا قۆی پیا نه‌کرئ و پز له‌هه‌وا نه‌کرئ ئاوازه‌ی لێوه
نایه‌ت •

له‌گه‌ل ئه‌مه‌هه‌مۆ سه‌ر و خوار و ئه‌م‌دئو و ئه‌ودئو کردنه‌شدا من لام‌وايه
ئه‌م جۆره کار و باره ئه‌ده‌ببیا نه‌ به‌شیوه‌ی ئیجگاری و بزاهه و بین‌گومانی

دهستان بۆ ناری و ئەم بۆچۆنانهی خۆیشم به بێخهوش نازانم و زۆر
 نزیکیشه خۆیان له بهر پلاردا نه گرن و بۆچۆنی چاکتر جیگایان بگریتهوه ،
 بهلام ههولیک بۆ به پتووستم زانی خۆمی تیا ماندۆ بکهم و ههر ئهوه ندهشم
 له دهست هات . له ههموو حالیکهشدا ئه بێ دان بهو راستیهشدا بئین کهوا
 شاعیر بۆیه ئەم نازناوهی بۆ خۆی دیاری کردوه ، به پتووستی شوین ،
 چ له بارهی وشه و چ له بارهی مهعناوه ، یاری پێ بکا و به ههر شتیه و
 مهعنایهک که پتووست بو ، به کاری پتووست .

نالی و ئهدهبی بێگانه

نالی له سه ره تای چه رخی نۆزده هه مدا ژباوه . له و سه رده مه دا زمانى
 باوى ئه ده بێ بریتى بوه له زمانى عه ره بێ و فارسى و تورکى ، چونکه
 کوردستان یا سه ر به ئیمپراتۆریه تی عوسمانی یا ئیران بوه و زمانى زه سستی
 یا فارسى یا تورکى بوه ، بێجگه له وه ش که زمانى عه ره بێ زمانى ئایینى
 پیرۆزى ئیسلام بوه و کوردستانیش بێکرا یه کیک بوه له ولاته ئیسلامه کان .
 سه ره ژای ئه وه که نالی خۆیشى خۆنده واریکی ئایینى و مه لایه کی
 موسولمان بوه . جا بۆیه ، نالی ئه گه رچى به شى زۆرى شیعرى به کوردی
 وتوه ، شیعه کانی وشه ی زۆرى فارسىیان به ده س کاریه وه یا بێ ده سکارى
 تیا به . ههروه ها وشه ی زۆرى عه ره بێ و زاراوه ی ئایینى و زاراوه ی
 زانیاریه ئایینییه کانی وه ک فیه و ئوصولى دین و مه نطق و فه له کیاتیان
 تیا به که به شتیه ی ئیقتیاس و ته لیح به کاری هێنان . ئه و شیعرانه ی که له
 (مونا جات) و نزا و پاژانه وه دا وتونی هه مویان ئه نجامی ئه و کاره کاریگه رهن
 که ئایینى ئیسلام له ناخى ده روئیدا کردۆیه تی .

هه ر له سه ره تای دیوانه که یه وه زۆ له باره گای خودا ئه کا و ئه لێ :

ئهی جیلوه ده ری حوسن و جله و کیشی ته ماشا

سه ر ژشته یی دین بێ مه ده دی تو نیه حاشا

(حاضر) و (ئه مر) و (خیطاب) و (مه نهج) و (زاجیع) و
(ضه میر) و (غائب) له زاراوه کانی عیلمی نه خون و له ئوصولی فیهشدا
به کاردین .

دهری زهحهت کهوا به حری موحیطی عاصیه (نالتی)
تیا جان و تن ئوفتادهی شه بۆلی سهیلی عیسیانه

(بهر) و (موحیط) له زاراوه کانی جیوگرافیان .

ئه م نمونه که پیشانم دان له چاو ئهوانی تردا قه تره به دهریان و
دیوانه کهی نالتی پزیه تی له م جۆره دوززانه !

نالتی و مه بهستی شیری

ئه و مه بهستانه ی که له شیری (نالتی) دا زچاو کراون ، ئه مانه ن :

۱ - دلدارتی که بهشی هه ره زۆری شیعه کانی له م جۆره یه .

۲ - وه صف ، به تاییه تی وه صفی به هار و دیمه نی سروشت و وه صفی
حوجره شهق و شره کهی و لئ هاتوی و بورده باربی (کهر) ه کهی !

۳ - نزا و پارانه وه له خوا .

۴ - بیری ولات کردنه وه : (له قه صیده کهیدا که بۆ سالمی ناردوه ،

له گه ل غه زه لی « دهرقنی لدارالشاره زور و بهرده ») .

۵ - لاواندنه وه و پیا هه لدانی پاش مردن : (غه زه له کهی له مه ز وه فاتی

سلیمان پاشای بابان ، له گه ل قه صیده کهی که وه ک ئه ئین به بۆنه ی مردنی

باوکی « حه بیبه » وه و تویه تی) .

۶ - مه دح و پیا هه لدان : (مه دحی تورتی زۆدباربی براده ری که

ئه چینه هه ج ، مه دحی سوپای بابان ، مه دحی ولات ، مه دحی پیغه مبه ر ،

مه دحی مه ککه و مه دینه) .

نالئ له قۆلئ مهنئا و جوانئ وهصف و بهرزئ پئچواندن و
دهربزئ و ئاشكرا كردنئ دهردي دلدا شيعرئ كوردئ بهزادهيك بهرز
كردوهتهوه پئ پئ لههلبزئ گهيشتهته زادهئ نهدهب و شيعرئ نهو
سهردهمهئ نهتهوه دراوسئكان : عهرب و فارس و تورك .

له وهصفئ بههاردا نهئئ :

گهرمئ و تهزئ بههاره كه بشكو كوژابهوه
بشكوئ گول ئانهشئ به نهسيم بو ، گهشابهوه

لاله كه مهجهريكه به با خوئش و گهش دهبئ
ناوئ ، كه پز خهلوژه ، به شهبنم گهشابهوه

فهصليكه ههر له فهرقئ بهشهر تا زهغئ شهجهر
وشكئ به غهيري صوفايو عاصا ئهنامهوه !

له وهصفئ زئنگا ئهشتئ كاكي بهكاكي ههجي ئهوسادا نهئئ :

مهئئ : دهشته . بلئ : دنيا ههمو خانئكه ، نهههوشه
چ ههوشئكه كه ئافاقئ ههصار ، نهفلاكي سهربانه

عوئوني گهرم و سوئراوئ ميئالي چاوئ گريانه
زوعوئئ شاخي سوئناوئ شهبيئ جهرگئ بوربانه

سماقئ نههمره ، يا قوئئ زوئح و ئاوري نهفسه
ههصائئ نهبيهزه ، يا شوهبئ نهجمئ زهجمئ شهبتانه

له وهصفئ حوچره شق و شهكهيدا نهئئ :

زوئئ بهفر و با وهكاشه ، زوئئ باران قوففهيه
صاحبيئ لازم كه ببئ سهول و كاسئكي شكاو !

كاسه بوئه لازمه تا ئاردهلوكي دهر بدا
سهول بوئه لازمه نهك جوئگهله ببئا به تاو !

تا ئەلئى :

حوجره كه ئاوس بو ، وه عدهى خوئى به هارى بۆ بزي
وهضى جهلى كهوته پايژ نابه كام و ناته واو !

له وهضى كه ره كهيدا ئەلئى :

مل عهلم ، شيرين قهلم ، ئاهو شكهم ، مهيمون قهدهم
سم خز و كلک ئيستر و مهنزل بز و عارهق نه زبژ
صائيموددهرى به زۆژ ، ئەمما به زۆژۆى بين نيست
قائيموللهيلى سلوك ، ئەمما سلوكى بين نويز !

با سه يريكى ئەم دهرده دلى دلداريهش بکهين :

بۆچى نه گريم صهد كه زه تم دل ده شكيني
بۆ مهى نه زۆژى شوشه له صهد لاهه شكاوه
ههر جۆگه و جۆبارى كه وا سۆر و سوپر بين
جتي جۆششى گريانى منه و خوينه زواوه
ههر چهنده كه زۆتم ، به خودا مانيلي زۆتم
بين بهرگييه عياللهت كه ههتيو مهيلي ههتاوه !

يا ئەم وهضى زولفه :

ئهو سيلسيله وا موشكى خهتا نتيوى براوه
بز پيچ و شكمن خهم به خهم و جهلقه كراوه !
له ولاويكه له ولاوه به ئەم لاهه كشاوه
يا ياسه مهني خاوه به زۆى زۆژدا زواوه !
يا دۆكه لى جهستهى منه بهو شهمهعه سوتاوه !
يا ههورى سيبهه تاوه كه مانيع له ههتاوه !

ئەم زولف و خەت و خال و چاۋ و قەد و بالا يە زىنگاى ھەستى ولات
ويستى لىن ئەگرتوھ و لە قەصيدە بە ناوبانگە كەيدا بۆ سالم بەزادە يەك
زوخواوى دۆرى ھەلئە زىزى ، لەوانە يە ئەو كەسەش كە ئەمىرۆ ئەيخوئىتتە ۋە
پىز بە دل ماتەمى داىگىرى و لە ناخى خەمدا نوقوم بىن :

قوربانى تۆزى زىگەتم ئەى بادی خوش مرۆر
ۋەى پەيكى شارهزا بە ھەمۆ شارى شارهزۆر

ئەى لوظفەكەت خەفى يو ھەواخواھ و ھەم دەمە
ۋەى سروھكەت بەشارەنى سەرگۆشەبى حوضۆر

ئەى ھەم مەزاجى ئەشكى تەز و گەرمى عاشقان
طوفانى دىدەۋو شەرەرى قەلبى ۋەك تەنۆر

تا ئەلى :

ۋەك ئاھەكەم دەۋان بە ھەتا خاكى كۆى يار
ۋەك ئەشكەكەم زەۋان بە ھەتا ئاۋى شىۋەسۆر

لە دوايدا ئەلى :

زارم ۋەكو خيال و نەحيفم ۋەكو خيال
ئايا دەكەومە زار و بە دلدا دەكەم خوڤۆر !

لەم شەرحى دەردى غوربەتە ، لەم سۆزى ھىجرەتە
دل زەنگە بىن بە ئاۋ و بە چاۋما بگا عوبۆر !

لە شىنەكەيدا كە ئەلىن بەبۆنەى مردنى باۋكى حەببىۋە وتۆبەتى ،
ئەلى :

ماتەم ۋەكو زولفەينى سىببەھ گرتى سەرپات
پۆشتى لە زوخت تەعبىبەبى بەيدەق و شامات

دىدەت ۋەكو گول سۆرە پىزى شەۋنمى ئەشكە
يا لالەبى پىز زالەبە دۆ نىرگسى شەھلات !

بۆ گریهیی تو زهنگه منیش هیئنده بگریتم
گهوههر بزژینین به بولندی قهد و بالات

لاکین نه مه دنیا به گهه سوره گهه شین
(لا یسال من عاش و من مات و من فات)

که دپته مهیدانی نزا و له باره گای یهزدان پارانه وهش به ته و اوئی
نه چپته جیهانی گیانییه وه و به رامهر به پهروهردگار و پیغه مبهری خوا
نه و په زئی مل که چتی نه نویتن . سهیری که چۆن له باره گای پیغه مبهودا
نه پارته وه :

به قوربانی عولومی نه ووه لین و ناخیرینت بم
له گهل نه سراری قورنانت که وا نه لطفای سوبحانه

مورادم ذیللهت و پارانه وهی حاته نه وه که نه عته
به چهن به یتیکی کوردانه که قورنانت نه ناخوانه

نه گهرچی کوردی دۆری شاره زۆری قهسوه تم ، نه ماما
وه سهیله م طه به وه و هیلمی شه فیع و فهضلی مه نمانه

به سهسر هاتومه نه و خاکه که ههر میثقاله زه زژیکی
به میزانی شه فاعهت کبوی هیلم و به حری غوفرانه

وه که دهر نه که وئی مه دحه کانی نالی سنۆریکی تایه تیایان هیه و زیبا و
زوبان لوستی و خو بویشه وه بردنیان تیدا به دتی ناگری . (زهئا) یه کی
ساده بو فه زمانزه وایه کی کوردی شایانی وه که سلیمان پاشا و پیروز بایت له
جی نشینیکی زیره که و هه لکه وتوی وه که نه حمه د پاشای کوزی و وه سفیکی
سوپای بابانه کان که پاریزگاری سنۆر بوون ، یا نامه یه کی خو شه و یستانه
بو مه لایه کی خاوین و خانه دان و دل و دهرۆن فراوانی زیز له هاوژی گرتوی
بو سه فه ری هات و نه هاتی هج زۆیشتوی وه که نۆرتی زۆدبارتی ، یا
مه دح و پیا وتنی مه قامی پیغه مبهر (د . خ) و پارانه وه له قاپیی زه حمه تی
خواجی ، نه و مه دحانه نین که بگرینه هۆی پلار تی گرتنی !

مه بهستی هه جو و ذم کردنی خه لقم له دیوانه که ی نالیدا بهدی
نه کردوه ، له سنج غه زهل و قه صیده دا نه بئ : به کیکیان له گهل میرزا صه فای
شیرازییه تی (۳۶) که سه ره تاکه ی نه مه یه :

قهدری من چه نده له لای ده ولته تی دنیایی دهنی
قهدری نهو که متر و ههر دۆ له غه می به گدی غهنی

به کیکی تریان دژی وشکه صۆفیه که به که م به یته که ی نه مه یه :

بنوازه وشکه صۆفی یو ره قصی به هه له هله
دیسان له به حری وشکی ههوا که وته بئ مه له !

سپه میان قه صیده درژه که به تی (به شیوه ی پرسیار و وه لام) که به
مه ستوره خانمی نه رده لانیدا وتوه و نه مه سه ره تاکه یه تی :

مه ستوره که حسناوو نه دبه به حیسابن
هاته خهوم نه مشه و به چ نازیک و عیتابن !

غه زه له که ی که بۆ (صه فای شیرازی) ی ناردوه ، نه گهرچی بۆنی
تۆزه یی و قسه بئ وتنی لئ نه کری ، تیکزای قسه کانی باسی ئابینه و له
نامۆزگارییه وه زیاتر نزیکه .

غه زه له که شی که دژی وشکه صۆفیه به هه جوی زه لامیکی تاییه تی
نادرته قه لم . نالی دا توله ی له گهل وشکه صۆفیدا نه کولاره و نه م
دیاردیه له تیکزای دیوانه که یدا زۆر دیاریه .

له قه صیده که ی له مه ز مه ستوره خانیشدا مه دح زیاتر به دی نه کری و

(۳۶) نه م قه صیده یه ی نالیمان له برای به ژیز دوکتۆر عزالدین مصطفی
رسوله وه ده ست که وت ، له گهل چند قه صیده و غه زه لیتی جیا جیای
نه م و نه ودا بۆ و له په زه کاغه زیکی کۆن و به شیوه ی نۆسینی فارسی
نۆسرا بوه وه و له سه ره تاکه یه وه نۆسرابو : « مناظره نالی سلیمانی مع
میرزا صفا شیرازی » .

ئەوئەندە داوئىن پاكى و جوانى داوئەتى مەگەر ھەر (نالى) خۆى لە خەودا
دییىتى !

لیرەدا بابەتیک خۆى دینیتە پیشەوہ بوئەوہ ناشى بەسەریا تپەزىن و
لایەكى لى ئەكەینەوہ .

گیوی موکریانى لەو سەرەتایەدا کە بوئ (دیوانى نالى) ی توسیوہ
لە چەند لایەکەوہ و بە چەند جۆرتیک (نالى) ی بەر پلار داوہ . بوئ نمونە
ئەلى :

« نالى ھاوتای ئەحمەدى خانى و شیخ ئەحمەدى جزیرى و
مەولەوى و کەیفى و فیردەوسى و سەعدییە . فیردەوسى لەپیش (۱۰۵۰)
سالاندا میژۆ و زمانى فارسى زیندۆ کردوہتەوہ و لە تەواوى شانامەکەیدا
تەنھا دۆ وشەى ئارەوى (عەرەبى) ی تى کەوتوہ . داخوا نالى چى بوئ
کورد و کوردستان کردوہ ؟ داخەکەم ھیچ ؟! » (۳۷) .

ھەرۆھا ئەلى :

« ... بەلى ئەوہ حاشار نادری کە نالى پارچە ھەلبەستیکى بە ناوی
شیوہن و میژۆى کوچى دواى سلیمان پاشای بابانەوہ داناوہ کە ئەمە
سەرەتاکەیتى :

تا فەلەك دەورەى ئەدا سەد کەوگەبى ئاوا نەبو

وہ بزەنم ئەوہشى لە زۆى ھەستیکى پاکی کوردایەتییەوہ نەبوہ ، دەنا
ھەتیو نەدەبو ، بەلکو نەوس و شورباوخۆرتى پیتی کردوہ » (۳۸) .

گیو ھەرۆھا لەسەر تانە و توانجى خۆى ئەزوا و ئەلى :

« بەلگەبەكى تر کە گرنگترین نمونەى دلزەقتیتى و بىبەزەبى و

(۳۷) گیوی موکریانى ، پیشدەستى دیوانى نالى ، ھەولیر ، ۱۹۶۲ ، ل ۱ .
بەپێچەوانەى قسەکەى مامۆستا گیوہوہ ، شانامە ، ھەرچەند زمانى
فارسى زیندۆ کردوہتەوہ ، زۆر وشەى عەرەبى و تەنانەت تورکیشى
تیاہ .

(۳۸) سەرچاوہى پیشۆ ، ل ب .

ههستییه تیی نالی له راست کورداندا سۆر ده کاته وه ئەم دۆ تاکه یه تی که ده لێ :

طبعی شه ککه ر باری من کوردی ئه کهر ئینشا ده کا
ئیمتیحانی خۆیه مه قصودی له (عمدا) وا ده کا

لیره دا خۆی ددانی به وه دا ناوه که ههلبهستی بۆیه به کوردی داناوه
چونکه کوردی له زمانیکی تر باشتر ده زانی خۆی تیدا تا قی ده کاته وه .
له وهش دا که ده لێ :

کەس بە ئەلفاظم نەلێ خۆ کوردییە خۆ کردیە
هەرکەسی نادان نەبێ خۆی طالیبی مەعنا دەکا

لیره شدا واده گه یه نێ که سیکێ نه زان نه بێ زه خه له ههلبهسته کانم
ناگری له بهرئوهی که کوردین چونکه مه بهس وشه یه به لکو
واتایه « . . . » (٣٩) تا ئەلێ : « . . . جا مرۆ چۆن له داخانا نه مریت که
زانا و بوژیکی دهسته لانداری له جیاتی نیشتمان په رستیتێ ههوا و هه وهس
په رست بێ و حه بییه ی به هه مو کورد و کوردستان نه گۆرته وه !؟ » (٤٠) .

دیسان ئەلێ :

« . . . مه سۆره (ماهشهره ف خانم) ی کوردستانی که یه کیک
بوه له وێهوان و بوێه هه ره پایه به رزه کانی کوردی سنه و خاوه ندی
دیوانه له وانیه که له دیار نالیدا گو تیبیتیان : ههلبهسته کانی مه سۆره
جوان و په سه ندن ، نالییش له بهر نه کیشان و خۆ په سه ندتی په رده ی ئابزوی
مه سۆره ی دزیوه و به و به نده (قه صیده) یه ی :

مه سۆره که حه سناوو ئه دیبه به حیسابن

(٣٩) سه رچاوه ی پیتسو ، ل پ .

(٤٠) سه رچاوه ی پیتسو ، ل ت .

له ستوری شیواز (ئهدهب) زۆر تی په زیوه ... هزار
موخابین ! « (٤١) .

پاش چوارده سال له تۆسینه که ی مامۆستا گیو موکریانج ، مامۆستا
موحه مهده ئه مین کاردۆخیش و تاریکی به ناویشانی « به دبه ختی شاعیر و
تۆسه ره کانمان » تۆسیوه . ئه ویش هه مان گله یی له (نالتی) کردوه ،
ئه لئ :

« ... بۆ نمۆنه تاغه (ژینکی شاعیره) مان بوه به ناوی مه ستوره وه
که چتی (نالتی) ی شاعیر که هاوچه رخی بوه (خهوی پیوه دیوه) ، به
هه لبه ستیکی دۆر و درێژ شکاندۆیه تی ... » (٤٢) .

له عاستی ئه م زه خانه ی مامۆستایان گیو و کاردۆخیدا هه ر ئه وه نده
ئه لیم که :

١ - نه ته وایه تی هه ستیکی سیاسییه و زاده ی قۆناغیک و چه ند هۆ و
دۆخیک ی تایه تیه و له خۆیه وه نایه ت . پیو یستیش نیه هه مو که س ئه م
ههسته ی به یه ک شیوه ی تایه تی هه بێ . له و قۆناغه دا که نالی تییا ژیاوه به
ده یان شاعیری کلاسیکی هه لکه و تۆن و که سیشیان شیوه ی نه ته وه خوازی
له شیعه کانیا ندا ده رنه که وتوه . هه ر له بهر ئه مه شه ئیمه ئه مرۆ به چاویکی
پژ له زۆره وه ئه زوانینه زانایه کی بلیمه تی وه ک خانج یا شاعیریکی
هه لکه و تۆی وه ک حاجتی قادری کویت ، یا مه لایه کی پایه به رزی وه ک مه لای
کوچه (١٨٨٠ - ١٩٤٣) که ئه مه انه زیاد له شاعیر و زانا و مه لاکانی
هاوچه رخیان هه لکه و تۆ بوون و هه ستیکی تایه تی له ده رقویاندا خولی
خواردوه و له به ره مه کانیا ندا به ئاشکرا دیاره ، به لکو هه ندیکیان له مه ش
زیاتر ئاسۆیه کی فراواتریان له بهرچا و بوه . به لام ئه مه نابێ و امان لێ بکا
نرخ ی ئه دیب و زاناکانی ترمان به که م ته ماشا بکه ن که هه ر هه یج نه بێ

(٤١) سه رچاوه ی پیتشو ، ل ت .

(٤٢) گوڤاری (به بیان) ، به غدا ، مارتی ١٩٧٥ ، ژماره ٢٣ ، ل ١٩ .

نەوەستاۋن و لەگەڵ دەور و پشتا (تفاعل) يان کردووە و ئەوانیش سەر و خشتیان لە بناخەى ئەدەب و زانیاریى مەزھابەتدا داناووە . هەرگیز نابێ چاوەزوانى ئەووە بێن لە هەر چەرخێکدا هەموو زانا و ئەدیبەکانمان لە هەموو لایەتیکەووە لە یەک پلە و پایەدا بن . ئەگینا هەموو ئەدیبەکانى فەرەنسای سەردەمى (ویکتۆر ھیتگۆ) وەك ھیتگۆ و هەموو ئەدیبە زۆسەکانى سەردەمى (گۆرکى) وەك گۆرکى و هەموو ئەدیبە عەرەبەکانى ئەم چەرخەش وەك جەواھیرى و سەیباب و هەموو ئەدیبەکانى کوردەوارى خۆشمان وەك (گۆران) ئەبۆن . لەزاستیدا زىيازى شاعیرە ھەلکەوتووەکان و بلیسەتییان لە هەموو سەدە و سەردەمێکدا سەرنج ڕاکیشەرە و پیرى تیا کول ئەبێ .

نانە و توانجى ساردى وەك ئەوہى گىو ، ئاراستەى ئەدیبىك ئەکرى لایەنگرى لای چەوت بێ - بۆ نمۆنە : لەکاتى بزووتنەوہى نەتەواپەتتى یا نیشتمانیدا لەگەڵ بەرہى دوژمندا بێ - نەك یەکیكى ئیعتیادى و لە وێژەدا ھەلکەوتوى وەك نالى ! من نازانم چ نازەسایەك لەم ئەدیبەدا بەدى ئەکرى بێجگە ئەوہى کە ئەدەبى کوردى گەياندووەتە پلەيەك کە مایەى شانازیە و بەرھەمەکەى لە دیارى ترين کە لە پورى نەتەوہ ئەژمێردى .

ئیمە ئەگەر لەم زۆر زەخاویە تەسکەووە بۆ کە لە پور و خاوەنەکانیان بزوانین زۆر لە داووە ئەمینیئەووە . ولاتانى تر ، بە سۆشالیست و سەرمایەداریانەووە ، بە دەیان جار و جۆر دیوان و کتیبى شاعیر و تۆسەرانى کۆنى خۆیانان لە چاپ داووە و لییان کۆلیونەتەووە و سەرشاخیشیان نەگرتۆن . بگرە نرخی شایانى شانیان داوونەت . . . تۆ بلیتى تەنانەت فارسىش وەك ھەندى کەسى لای ئیمە سەیری حافظ و سەعدى نەمر بکەن ؟ بزوا ناکەم !

٢ - ئەمجا با لایەك لە بەرھەمەکانى (نالى) بکەینەووە بزانی زاستە ھیچیان تیا نیە !؟

قەصیدەکەى کە بە « بادى خۆش مرور » دا بۆ (سالم) ی ھاوژنى و ھاو دەمى ناردووە ، ئەگەر شیوہیەك لە شیوہەکانى ھەستى نەتەواپەتتى نەبێ ، بۆچى تەنھا (سالم) ی بەسەر کردووەتەووە و نامەى بۆ تۆسیوہ ؟ ئەو سالمەى

که تیکه‌لی خانه‌دانی بابانه‌کان بوه و به‌رزئی و نرمیی ئەوانی به هیی خۆی
زانبوه و له‌ناو گه‌رده‌تولی ئەو زۆژانه‌دا ژباوه !؟

بێجگه ئەو هه‌مو ته‌عریف و به‌شان و بالا هه‌لدانه‌ی که بۆ ئاو و
خاک و تۆز و گه‌ردی سوله‌یمانیی ئەلی ، به‌شاریکی پز (عه‌دل) یشی ئەداته
قه‌لم — که «عه‌دل» په‌یوه‌ندی به‌فه‌رمانزه‌واویه‌هه‌یه و ئەوه ئەگه‌یه‌نی
که نالی ده‌سته‌لاتی بابانه‌ خو و لاتیه‌کانی زۆر به‌ دل بوه . هه‌روه‌ها
دانیشه‌توانی و لاته‌کەشی به‌هونه‌رمه‌ند و خاوه‌ن کارگێزێ داوه‌ته‌ قه‌لم :

ئه‌هلیکی‌وای هه‌یه‌ که هه‌مو ئەهلی دانشن
هه‌م ناظیمی عوقودن و هه‌م ناظیری نومور

سه‌ریکی ئەو به‌راوردانه‌ بکه‌ که له‌ نامه‌که‌یدا له‌تیوان دۆ دۆخی جیا و
دژدا ئەیکا ، که هه‌مۆی هه‌ما و هه‌ماکارییه‌ و پلاره‌ له‌ ده‌سته‌لاتی
عوسمانیه‌کان :

ده‌وری (کانی‌با) «به‌جه‌م و دایه‌ریه‌» و جیی ئاهه‌نگ و خو‌شیه‌ ،
یا «زۆژی قیامه‌ته‌» و به‌ده‌ست بێگانه‌وه‌ زه‌لاله‌تیه‌تی ؟ چیمه‌نی خانه‌قا
«زه‌بیعی ئاهوره‌» یا «چایری ستور (هه‌ستر !) ،» ؟ سه‌وزه‌ی ده‌ور و
به‌ری گول «ته‌زه‌» یا وه‌ک «ژیی کاکه‌ ستور» وایه‌ ؟ «جه‌ی دێی له‌
حه‌بیان» یا وه‌ک دۆزه‌خ پزه‌ له‌ «زه‌قیان» ؟ «که‌ناری هه‌وشه‌که‌ جیی
باز و که‌وشه‌که‌» یا بوه‌ به‌ «مه‌عه‌رضی نوفور» ؟! «فه‌ضای ده‌شتی
فه‌قیکان مه‌حه‌شر میثاله‌» یا بوه‌ته‌ «چۆلی سه‌لم و تور» و بۆنی خوینی
لی دێی !؟

ئه‌گه‌ر ئەمانه‌ هه‌مو بۆ ده‌یه‌ی پینجه‌می سه‌ده‌ی نۆزده‌هه‌م له‌ ناوچه‌ی
سوله‌یمانیدا به‌ ولات ویستن نه‌درینه‌ قه‌لم ئەی ولات ویستن چیه‌ !؟ تو
بلیی ئەمه‌ش هه‌ر «شورباو‌خۆرێ» بێ !؟

ئه‌ی له‌ غه‌زه‌له‌که‌یدا که بۆ سلیمان پاشای بابانی وتوه‌ و زۆژی وه‌فاتی
تیا دیاری کردوه‌ و پیرۆزبایی له‌ ئەحمه‌د پاشای کوزی کردوه‌ و سلیمان

پاشای بابانی گه یاندوهه زادهی جهمشید و شانازی به و سهردهمهوه کردوه که نهو تیا فرمانزهوا بوه ، مل ملانی له گهل نهو که سانهدا کردوه که لهوانهیه بلین لهم زۆزهدا جهمشید نه . نه مهش شانازی به نهتهوه و زۆلهی نهتهوهوه نه ؟ له تعریفی چند که سی تر دا وای وتوه تا بلین وهک خه لکی تر له دوی نان و پایه گه زاوه ؟ هر ته نها په یوه ندی دوستی و خوش ویستن و به شانازییهوه باس کردنی فرمانزهوای ولات له و سهردهمهدا به ولات ویستن نه درتته قه لم . بیجگه نهوه که بایهخی دیاری کردنی ته ئریخیسی بیته پال ، که نهوش خوی شیوهیه که له شیوه کانی شانازی کردن .

له غه زهلی :

نهم تاقمه مومتازه کهوا خاصهیی شاهن

یشدا زۆر به ئاشکرا هستی پی خوش بون و شانازی کردن به و دام و دهزگایه به دتی نه کرئی که بی گومان نه مهش هر له هستی نهتهوه ویستیهوه هه لئه قولی .

نهوه شمان له بیر نه چی که بزوتنه وه کانی کوردستانی سهردهمی (نالی) بزوتنه وهی خیله کتی بون و خاوهن دهسته لاته کانی بابان هر خویان بهر بوبونه گیانی یه کتر و بزوتنه وهی نهته وایه تی نه گه یشتبوه زادهیه ک هه مقو شاعیری - وهک هه ندی کهس نه یانه وی - بیزویتی ، نه گه رچی له هه مقو چه رخی کیشدا بلیمهت و هه لکه وتو سهری هه لداوه و ئیمهش له و جۆره که سانه بی بهش نین و (نالی) و غهیری نالییش گله بیان لی ناکرئی که له بهر هه مه کانیاندا به شیوهیه کی دیاری و زاسته و خۆ زیبازی نهته وه خوازیان نه گرتوه . بۆ سهر به رزی نهتهوه و بۆ (نهر) بی نالییش نه وه نده بهسه که له گهل نهوه هه مقو فارسی زانی و عه ره بی و تورکی زانیاندا ریگای شیعر وتنی به کوردی گرتوه ته بهر و وهک هه ویر یاری به وشه و زستهی کوردی و وشه ی زمانه دراوسیتکان کردوه و قوتابخانه یه کی بۆ شیعی کوردی داناوه دهیانی وهک کوردی و مه حوی و ناری و بیخود و نه دیانی تر دوا ی که وتون و بهر هه یان لی وهر گرتوه . له مه و پاشیش به دریتی لهم بابه ته نه کۆلینه وه .

۳ - له غهزله که شیدا له مه ز (توری ژۆدباری) ، له براده ری و وه فا و خوش و بستن به ولاره شتی که نایم که بونی زیا و ماستا و کردنی لی بی .
 تو بلی نوری ژۆدباری مه لا خدری نالی ژباندین و نومی ناز و نیعمه تی
 خویی کردین ، بویه نه میش وا به سۆز بیری نه کانه وه و دوعای بو نه کا
 که به خوشی و سهلامه تی بگه ژته وه ؟ نهی بو غهزله که ی بریتی نه بی له
 دهر بزینی ههستی کی خاوتی براده رایه تی نالی به رامبهر براده ری کی
 دلسۆزی که لیتی حالتی بوه و دلیان به یه ک کراوه ته وه .

۴ - سه باره ت به دۆ به یته که شی که مامۆستا گیو کردنی به به لگی
 تاوانبار کردنی ، به پیوستی نه زانم بلیم له ژاستیدا نالی له تیکزای نه و
 دۆ پارچه شیعه ریدا که نه م دۆ به یته یان تیایه ، نه یه وی به شان و بالی خویا
 هه لدا . به م پینه مه بهستی له شیعی یه که م باس کردنی توانای نه ده بی
 خوی و ده سه لات شکایه تی به سه ر هه ر سۆ زمانی کوردی و عه ره بی و
 فارسیدا و نه یه وی به ره پرچی نه وانه بداته وه که تانۆتی نه و یان لی داوه
 گوایه زمانه کانی تر نازانی بویه به زمانی خۆمالی کوردی شیعه نه لی . نالی
 له وه لامی نه وانه دا نه لی : به کوردی شیعه و تنم هی نه وه نه ناتوانم به
 فارسی و عه ره بی شیعه بلیم ، به لکو نه مه وی خۆم تاقی بکه مه وه شتی کی
 نوئی پینه ژاراوه که تاییستا که س نه یکردین : به کوردی شیعه بلیم ، واته
 به پیچه وانه ی بۆچۆنه که ی گیوه وه ، کوردی بکه م به زمانی نه ده ب و
 نه ده بی کی کوردیش دروست بکه م شان به شان نه ده بی فارسی و عه ره بی
 پینه مه یدانه وه ! هه مۆشان نه زانین بهر له نالی و سالم و بهر له چه رخی
 گه شی بابانه کان ، به زاراوه ی سوله یمانی شیعه نه و تراوه . تا نه و سه رده مه
 شیعی کوردی له کوردستانی ژۆژه لاتدا له سه ر کیشی په نه چی خۆمالی و
 به زاراوه ی (گۆرائی) و له کوردستانی ژۆژاوادا له سه ر کیشی
 خۆمالیش و عه ره بیش و به زاراوه ی کرمانجی سه رۆ بوه . شیعی
 کوردی له سه ر کیشی عه رۆزی عه ره بی و به زاراوه ی سوله یمانی زاده ی
 شارستانه تی سه رده می بابانه کان و ده ستکردی نالی و سالم و پاش
 هاتوه کانی نه وانه .

له شیعری دۆهه میشیدا پێیان ئەلێ چ منیش و چ ئێوهش کوردین و کوردی ئەزانین ، بەلام شانازییه که ی من له وه دایه به زمانی زگماکی خۆم مهعنا ی وا دێنمه ئاروه کهستان نه توانی خۆی له قهره ی بدا ! کهواته با کهس گالته به شیعه کانم نه کا بلێ ئەو شیعری به کوردی وتوه و هه مو کهس کوردی ئەزانێ . . مه سه له که به ته نها کوردی زانین نابریته وه . شیعره هم زمانیشه و هم دارشتنی شه و هم مهعنا ی به رزیشه . . ئەوا گریمان ئێوه کوردیه که ی حالێ بۆن چونکه زمانی خۆتانه و شاعیریشان تیا هه لکه وت بتوانی وشه زێک بخا . . ئە ی مهعنا ی به رز له کو ئوه دین . . پیاوی عاقل دوا ی مهعنا ئە که وێ و شت به معنادا ئە ناسیته وه . هه ر بۆ به ش پاشان ناحه زه کانی ئە داته وه به ر پلار و پێیان ئە لێ :

شیعری خه لقی که ی ده گاته شیعری من بۆ نازکی ؟
 که ی له دبیقه تدا به تک ده عوا له گه ل هه ودا ده کات ؟

شیعه کوردیه کانی خۆی یا وه ک تالی کندر به ورد و باریک یا وه ک تالی زولفی یار به ناسک و نازدار دانه نی و شیعری به ربه ره کانی که ره کانی شی ، به هه ر زمانێ بێ ، به په تک . . جیاوازی تیوان هه ودا و په تکیش هه یچ له سه رتوسینیکی ناوی !

ئه نجا ئە گه ر ، وه کو مامۆستا گیو ئە لێ ، نالی زمانی کوردی ، وه ک زمان ، لاسۆک بۆ بێ و ویستی لاسه نگی باری شیعه کانی — به هۆی زمانه کوردیه سوکه که یانه وه ! — به گرانی مهعنا کانیان ژاست کاته وه ، خۆ فارسی و عه ره بی ش هه ر وان . . له وانی شدا هه ر مهعنا سه نگی شیعره دیاری ئە کا و زمانه کان له خۆ یانا شتیکی ئە و تو یان نیه ئە گه ر قسه ی بێ مهعنا شیان بێ بکری جیگی مهعنا یان بۆ پر کاته وه . کهواته وا دیسان نالی به چاویکی سوک سهیری زمانی کوردی نه کرد و هه ر ئە وه نده بو مهعنا ی لا مه به ست بو و له وه به و لا وه هه مو زمانتیکی لا چون یه ک بو ، که ئە وه ش هه یچ به سوک زانیکی کوردی ناگه یه نی .

نالتی ئەگەر زمانی کوردیی بە سوک و بێبایەخ دابنایە شان بەشانی
عەرەبج و فارسی ژیزی نەئەکرد و هەر سیانیانی بە سێ ولات دانەئەنا و خۆی
نەئەکرد بە حوکمرانی هەرسیکیان :

فارس و کورد و عەرەب هەر سێج بە دەفتەر گرتووە
(نالتی) ئەمژۆ حاکمی سێ مولکە ، دیوانی هەبە

ئەمەوی دیسانەووە بلییم هەر تەنھا تۆسین و شیعر وتنی نالتی بە کوردی و
لەو سەردەمدا ، خۆی لە خۆیدا مایە سەر بەرزئی و شایانی شانازی پێو
کردنە و ، پێویستە زۆر بە چاوی ژێزەووە تەماشای بکری . هێتانهیدی
ئاواتەکی شاعیری مەزن و نەتەووە پەرستی کورد حاجتی قادری کویبە ،
گۆزەکی پز بێ لە تۆر ، کە ئەفەرموی :

کتیب و دەفتەر و تەئریخ و کاغەز

بە کوردی گەر بنۆسرایە زمانی

مەلا وو میر و شیخ و پادشامان

هەتا مەحشەر دەما نام و نیشانی

۵ - نالتی لە قەصیدە نایابەکانی ژێگای مەککە و مەدینەشیدا و ،
لە کاتی نزا و پازانەویدا لە بارەگای خوا ، ئەوێ لە بێر نەچووە باسی
کوردایەتی خۆی و شیعرەکانی بکا :

مواردم ذبللت و پازانەووی حالە ، نەوێ نەعتە

بە چەن بەیتیکی (کوردانە) ، کە قورئانت ئەنا خوانە !

ئەگەرچی (کورد)ی دۆری شارەزۆری قەسووەتم ئەمما

وہسیلەم طەبەوو حیلمی شەفیع و فەصلی مەننانه

۶ - لە قەصیدە کەیدا کە دژی میرزا صفای شیرازی وتۆبەتی ،
بەرورد لە تیوان ژابواردن و دنیا پەرستی عەجەم و زەرپۆشی غەیری
عەجەمدا ئەکا ، بەو جۆرە کە عەقڵی ئەو و ئەو وەختە بزیوہەتی ، لە پاشدا
ئەلێ :

میلله‌نی کورد و عه‌رب هه‌ردویه‌که ته‌فره‌قه بۆن
به جه‌فاوو میچه‌نی موکلی سه‌باوو یه‌مه‌نی

له‌م به‌یته‌دا خوینه‌ری وریا بۆنی ئه‌وه ئه‌کا که (نالی) بێ‌به‌ش نه‌بوه
له‌ هه‌ستیکی ولات ویستن و هاوولات خو‌ش ویستن و بگره‌ زیره‌کیه‌که‌ی
ئه‌وه‌نده سه‌رزێژ بوه ئه‌وه‌شی زانیوه که میله‌ته‌ی کورد و عه‌رب له
کۆنه‌وه و تا ئه‌و سه‌رده‌مه‌ گیرۆده‌ی ده‌ستی زۆرداری ییگانه‌ و ، ژیر
چه‌پۆکه‌ی زۆژگار بوون و ، له‌ مال‌و‌پیرانیدا یه‌کیان‌گرتوه‌ته‌وه .

له‌ ژاستیدا ، ئه‌گه‌ر نه‌بیته‌ زیاده‌زه‌وی له‌وانه‌یه‌ بلێم خه‌وه‌که‌ی له‌مه‌ژ
مه‌ستوره‌ی و قه‌صیده‌که‌ی له‌مه‌ژ میرزا سه‌فای شیرازی‌شی له‌ هه‌ستیکی
حه‌ز له‌ زمانی کوردی کردنه‌وه به‌ کوردی و توه ، ئه‌گینا فارسی‌شی هه‌روه‌ک
کوردی زانیوه و ئه‌یتوانی بێ‌ خو‌ ماندۆ کردن دۆ شاکاری فارسی بۆ
بنۆسینایه ، به‌تایه‌ته‌ی هه‌ر هه‌چ نه‌بێ‌ فارسیه‌که‌ لای میرزا سه‌فا و مه‌ستوره
خانم باوتر بوه !

جا با بیینه‌ سه‌ر قه‌صیده‌که‌ی له‌مه‌ژ مه‌ستوره ، که ئه‌ویش ، وه‌ک
باسمان کرد ، بوه‌ بُمایه‌ی کۆمه‌لنی هه‌یرشی نابه‌جێ بۆ سه‌ر نالی :

به‌ر له‌ هه‌رچه‌ هه‌یرشی شاعیرێک بۆ سه‌ر شاعیرێکی‌تر له‌ چوار
چێوه‌یه‌کی دۆر له‌ سیاسه‌تدا ، جا ئه‌و دۆ شاعیره‌ له‌ یه‌ک نه‌ته‌وه‌ بن یا له‌ دۆ
نه‌ته‌وه‌ی جیا ، به‌دبه‌ختیی لایه‌کیان و سه‌ته‌مکاری ئه‌و لاکه‌یان ناگه‌یه‌نی .
شعیر زاده‌ی هه‌ست و خه‌یالی ذاتی و تاقی کردنه‌وه‌یه‌کی ناوخۆی شاعیره
به‌ره‌می زۆژ و دۆخێکی تایه‌تییه‌ و باوه‌ژ ناگه‌م که‌س مافی ئه‌وه‌ی بێ‌
زێگای ده‌ربزینی (هه‌ست) له‌ که‌س بگرێ . شعیر وه‌نه‌بێ‌ ته‌نها دۆ نیوه‌ی
ئه‌وه‌نده‌ی یه‌ک و چه‌ند ژسته‌یه‌کی کیش‌دار بێ . شعیر برۆسکه‌یه‌که‌ له‌
میشکه‌وه‌ ده‌رئه‌چێ . هه‌ستیکه‌ ده‌روونی شاعیر پز ئه‌کا و له‌ توکی
قه‌له‌مه‌که‌یه‌وه‌ سه‌ر ئه‌کا و ئه‌زۆیته‌ خواری . شعیر خو‌ی کارێکی
ئه‌فسۆناوییه‌ و ئه‌و کاره‌ش که ئه‌یکاته‌ ده‌روونی خه‌لک هه‌ر له‌و بابه‌ته‌یه .

بۆيە تەننەت پېغەمبەرىش (د . خ) فەرمۇيەتى : « ان من الشعر لحكمة و ان من البيان لسحرا » واتە : بەزاستى ھەندى شىعر پەندى زۆر بەرزە و ھەندى زەوان يېزىش ئەفسون و جادوۋە . ھەر لەبەر ئەم دۆخە ئايەتتە شاعىرىشە پىشىنان و تويانە ھەر شاعىرىك شەپتاتىكى ئايەتتە ھەيە كەي سەرى لىن بىدا شىعەرى بۇ دى ! بۆيەشە شىعەر كە بۇ بە دەسمايەي زيان و پاىە ، ھەرچەندە جوانىش بىن ھەر بىن تام و خوى تەبىن .

من نە گلەيتى لە نالى لەم زوۋە بە زەوا ئەزانم كە شىعەرى وای لەبارەي مەستورەو و تەو و نە لاشم وايە ئەگەر مەستورەش وەلامىكى لەم (تەزتر) ي بىدا بايەتەو كەس بۇي ھەبو بلىن خراپى كەردە .

۲ - ئەنجا بۇ ئەم قەصيدە ئايابەي نالى كە ئەو پەزى جوانى و زازاندەو و دوتويى و شە و قولىي مەنەي تيا بەكار ھىناو و مەستورەي لە پۆپەي جوانى و داوین پاكىدا پىشان داو و نىشانەي « كەچى و سۆكى و ھەرزەي » بىن بۇ دانەرە كەي ؟ ھىچ دۆر نىە نالى ئەم قەصيدەيەي لە ھەزەتى لاوتىدا و تىن پىش ئەوئەي خوى ژن بىن و مەستورەش شتۇ بكا و ، دەربزىنى زاستەقەيەي ھەستىكى پەنگ خواردوۋەي ناو قولايى دەرقونى لاوتىكى بىن بەش و دەست نەزۆشتوى ، بە نەرىت و پەيوەندى ئايىنى و كۆمەلەيتەي گەمارۆ دراو بىن كە تاقە زىگايەكى ھەناسەدانى بىرىتى بۆبىن لەم زىگاي (ئەدەبى نىمچە بىن پەردە) يە .

۳ - گریمان و تمان زاستە ئەم قەصيدەيە « پەلامارىكى زۆر ناشىرىن و نازەوايانە » يە ، بەلام مادەم دەور و پىشتى مەسەلە كەمان بەتەواوتى بۇ زۆن نەبوۋەتەو و بۆنە و مېزوى دانانى قەصيدە كەي نالى نازانين و لەبۆچۆن بەولاولە ھىچ سەرچاۋەيە كمان بەدەستەو نىە ، بۇ ئەبىن وای دانەتتىن كە نالى لەخۆزايى ئەم پەلامارەي مەستورەي نەداو ؟ بۇ ئەبىن مەستورە لەپىشا گورزى خوى نەو شاندېن و نالىي بەر پلار نەدابتى يا ھەر ھىچ نەبىن لاي ئەم و ئەو بە ناشاعىرى ناو نە بردېن و ئەمىش بەم قەصيدەيەي بەرگرىي لە خوى نە كەردېن !

۴ - له مېژوی ئەدەبدا بە صدان شەزە جیتیوی بە شیعەر له تیوان شاعیراندا زۆی داوه و شتیوا له مېژوی ئەدەبی کوردیشدا ههیه و کەشیش نەهاتوه له لاوه بەزەیی بە کەسیاندا بیتهوه و لەسەری بکاتەوه . هەر له مېژوی ئەدەبی عەرەبدا که له بەردەستی هەمۆماندا یە بە لیکۆلینەوه و هەلسەنگاندن دەیان (شەرح) یان له (نەقائیس) هەکەی (فەرەزدهق) و (جەریر) کردوه و لایەنە هونەراییەکانیان و هۆی ئەو شەزە شیعەرانیان زۆن کردوه تەوه . وا هەر بۆ نمۆنە شەزە جیتیویکی تیوان فەرەزدهق و جەریر ئەخەینەزۆ که هەردۆ ئەک هەر له یەک نەتەوه بە لکو له یەک خیلش ، له (بەنی تەمیم) ن و تەنها ئەو نەدەیه هۆزەکانیان جیان ، یە کەمیان له هۆزی (مەجاشیع) و دووه میان له هۆزی (کولەیب) .

فەرەزدهق بە جەریر ئەلی :

ولو ترمی بلووم بنی کلیب

نجوم اللیل ، ما وضحت لسا

ولو یرمی بلووم نهار

لنسی لؤمهم وضح النهار

جەریریش بە فەرەزدهق ئەلی :

لقد ولدت ام الفرزدق فاجرا

و جاءت بوزواز قصیر القوائم

وما كان جار للفرزدق مسلم

لیامن فردا لیلە غیر ناظم (۴۲)

کەواتە بۆ ئەبێ ئەگەر لای ئیمەش شاعیرێک شتیکی تۆزێ لە عەدەت بەدەر بە شاعیرێکی تر بلی ، بەم جۆرە لێ بکری بە هەرا ؟

(۴۲) الدكتور شوقي ضيف ، تاريخ الادب العربي - العصر الاسلامي ، القاهرة ، (الطبعة الثانية) ، بدون ذكر سنة الطبع ، ص ۲۴۲ و ۲۴۷ .

ئەمە لەبارەى ھەراى نالى و مەستۆرە و بەرپەرچدانەوہى ھېرشى نازەواى ھەندى كەسەوہ بۆ سەر نالى . بەلام توخوا ئەگەر لەبارى سەرنجى مېژۆى ئەدەب و كۆمەلايەتتى كوردەوہ ورد بېنەوہ ، باشتەر نەبو ئەم مامۆستاينە لەجياتتى خۆ خەريك كردنيان بەو جۆرە بابەتە بى ئايە و مايانەوہ ، لەوہ بكوئينايتەوہ ئاخۆ ئەم پارچە شيعرەى نالى چى ئەگەيەنى و ديوەخانى ميرانى ئەردەلان چۆن كۆزىك بۆه وا بۆه بە جىگەى كۆبۆنەوہى ئەديان و سەر بەستى بەزادەيەك تيا بۆه ميركچىكى ئەديى سەيى توانيوپە بى چارشىو و زۆپۆش تيا دانىش و فەقىيەكى غەربىي وەك نالىش تيا بەشدار بى و لەگەل مەستۆرە يەكترى تيا بناسن و ئەمە ھەمۆ يانى چى ؟

(نالى) مرد و (مەستۆرە) ش مرد و ھەمۆ كەسى كەش ئەمرن . ئەوہى بەش بە حالى كورد لەم دوانە بەجى ماين ئەدەبە كەيانە . بۆ ئەدەبى كورد چەند جوان ئەبو ئيمەش چەند « شىخ زەضا » تىرمان بوايە و ئەدەبە كەمان چەند دەولەمەندتر ئەبو ئەگەر نالى چەند قەسىدەى ترى وەك ئەوہى لەمەز مەستۆرەى وتبايە و مەستۆرەش وەلامى داباياتەوہ و شاعيرەكانى تىرش شيعرى و ايان دانا بوايە . ئەوہ بۆ ئيمە زۆر بەبايەختر ئەبو لەوہى بلىين ئەدەبە كەمان ئەدەبى مەلايىكەتانە و لە كاروبارى سەرزۆى زەوى نادوى !

كات و شويتى ئەم خەو بېننەى (نالى) :

كە لە وەلام دانەوہى زەخنەكانى لەمەز مەستۆرە خانم بۆينەوہ ، بى جى نابى باسىكى كاتى خەو بېننە كەش بىكەين و كەمى لىنى بكوئينەوہ .

وەك مەشھۆرە ، نالى لە سەيش خويندۆيەتى . وەك ئايە توللای مەردۆخيش ئەلئى ، مەستۆرە خانم لە ۱۲۴۴ى ك (۱۸۲۸ - ۱۸۲۹ى ز) دا شۆى بە كەيخوسرە و خانى ناکام كردوہ (۴۴) .

(۴۴) شىخ محمد مردوخ ، تاريخ مردوخ ، جلد دوم ، بدون ذکر سال و محل طبع ، ص ۱۶۱ .

گومان له وهدا نیه که ئەم دوانه (نالتی و مهستوره) هاوچهرخ بوون . بهلام نالتی له کوئی و کهی ئەم خهوهی دیوه و قهریحهی کراوه تهوه و ئەم ههلبهستی زازاندوه تهوه ؟ ئاخۆ له سنه یا له دهرهوهی سنهدا ، پیش شوکردنی مهستوره یا پاش شتو کردنی ؟ ئەمانهش وهك هۆی وتی قهصیده کهی ، هه مۆ بێ سهر و شوین ماونه تهوه و تهنها به توژینهوه ئەبێ شتیگمان له باره یانهوه بۆ ساغ بیتهوه .

باوکم بۆی گێزامهوه کهوا له مامۆستا شیخ بابە زهسۆلی عهبابه یلیی بیستوه کهوا « نالتی له سنه له مزگهوتی دارول ئیحسان خویندۆیه تی و ، ئەو زۆژهی ئەم قهصیده یه تهواو کردوه ، بۆ شهو سنه ی بهجێ هیشتوه و بهرهو عێراق گهزاوه تهوه » . مزگهوتی دارول ئیحسانیش ئەمانوللا خانی والی باوکی کهبخوسرهو خانی ناکام دروستی کردوه .

جا ئەگەر نالتی له سنه بۆبێ و له پاش شوکردنی مهستوره ئەم قهصیده یه ی وتبێ ، ئەوا به پیتی ئەو ساله ی که بۆ له دایک بونیان داناوه ، واته ۱۲۱۵ ی . ک ، ئەبێ ئەو دهمه له تهمه نی ۲۹-۳۰ سالاندا بۆبێ و له وی فهق بۆبێ . سێ سالییش بۆ فهقی زیرهك درهنگه و بۆ ئەوه ئەشی گومانی لێ بکری ، یاخود ئەبێ بلێن له ئاخر و ئۆخری سهردهمی ئیجازه وهرگرتیندا بوه . خۆ ئەگەر پیش شو کردنی مهستورهش وتبیتی ، ئەوا ئەبێ تهمه نی له ۲۹ سالان که متر بۆبێ و ئەمهش زیاتر زۆی تی ئەچێ .

زوربهی تهعیر و وشه به تویکله کانی نالتی ئەوه ئەگه یه ن مهستوره له و کاته دا شتوی نه کردبێ ، وه کو ئەمانه : « عوقدهم ههیه » ، « هبی تۆم » ، « ئەم مهسه له حل کهی » ، « بیکر » ، « مومکین نیه کهس دهخلی بکا » ، « میثلی سوها بێ نه سوابی » ، « دووژی سه ما بێ نه سما بێ » ، « نه قوپا بێ » ، « ئاوی نه درابن » ، « طه لیسسی نه شکا بێ » ، « هیشتا کو له حق جینگه یی خاصی نه درابن » ، « ئیکسیری ته لای ئەحمه ری چهن قهطره له لا بێ » ، « دهعوا ی ئومه را چهن د له سه ر تهختی کرابن » ، « چهن د خوینی زژا بیت و چ خوینی نه زژا بێ » . . تاد .

ئەمانە ھەمق و ھیی تریش ئەووە ئەگە یەنن کەوا مەستورە لەوکاتەدا
 شۆی نەکردووە • بێن گومان (مەستورە خانم) ی ئەدیب پێش شوکردنیش
 چینگە و زینگە و دەست و پیتووەنددار بووە • لەبەرئەووە دۆر نیە نالیی داماو
 پاش ئەم « کەتن ! » لە ترسانا زای کردبێن • ئەو وا لەوئ ئیستەش ھیشتا
 دەست لە یەخەیی ناکەنەووە و ھیناویانەتە ھەتتە ، جا نەخوازە لالا ئەو
 سەردەمە !

بەلام لە بەشی وەلامە کەیدا بەیتیک ھەیە ، بە باریکدا مەعنای
 شوکردنی مەستورە ئەگە یەنن • بەیتە کە ئەمە یە :

شەو نائیم و قائیم عملەمی بابی زەضا بێ
 بێ دیدە ھەلستنی بە مەئەل عەینی عەصا بێ

ژستەیی « بابی زەضا » وەك مەعنای « دەرگای قەناعەت » ئەگە یەنن ،
 مەعنای « باوکی زەضا قولتی خان » یش ئەگە یەنن (کە کوژی کە یخوسرە و
 خان بوە لە ژنە فارسە کەیی : حوسن جیھانی کچی فەتەح عەلی شای قاجار) •
 واتە : چاری ئەم مەسەلە یە بە دیوانە یەك ئەکرئ شەو لە خەویشدا
 بە پیتووە بێ و ئالای مالی باوکی زەضا قولتی خان بێ ! ئەگەر ئەم بارە زەوا
 بێ ، کوکردنەووی ناوی مەستورە لەگەل زەضادا ئەووە ئەگە یەنن کە
 مەستورە لەو سەردەمەدا ژنی کە یخوسرە و خان بوە •

★ ★ ★

خۆیندەوارانی خۆشەویست و بەژیز !

وەك وتەمان ، لیکۆلینەووی (نالنج) ئەرکیکی قورس و باریکی
 گرانی • ئیمە ، باوکم و من ، ئەگەر خۆمان بە شایانی ھاتنە ئەم مەیدانە
 زانیین ، تەنھا لەبەر ئەووە بوە کەسی تر پێش ئیمە دەست و بردی نەکرد
 کاریکی لەمە ی ئیمە بەرپان تر و بەدەرەتان تر بکا تیکزای دیوانە کەیی نالنج
 بگریتەووە • نالنج زانیکی بەدەسلاتی وەك مامۆستا مەسعود موحەممەدیش
 کە گەلئ لیکۆلینەووی ورد و زیرەکانەیی لەبارەیی نالییەووە بلاو کردووەتەووە ،

به داخه وه هیشتا دهرفته تی نه وهی بو نه لواوه خۆی بو نه م کاره تهرخان بکا و
تیکزای دیوانه که بداته بهر شت کردنه وهی قه له م .

ئیمه به هه مو زۆنخ و ئاشکراییه ک پیتی لئ نه تین که وا هه ندی شوینی
دیوانه که مان بو ساغ نه کراوه ته وه . شیوهی تو سینی کۆن و نامه لایه تیی
زوربهی زۆتوس که ره وه کانیش نه وه ندهی تر بۆن به کۆسپی زینگامان .
نه وه شی که زانیومانه ، لامان وایه هیشتا زۆری تری به به ره وه یه . به لام
هه چۆن بئ و نه مهی که کردۆمانه هه چهنه کم بئ ، که م له هیچ هه ر
باشتره و ، بۆیه وا به پیتی نه م باوه زه مان دیوانی نالیان نه خه یه به رده ست و ،
به وه پزی دلسۆزی و زاستی شه وه چاوه زوانی نه و زۆزه یه که سیکتی تر
شیکتی له مهی ئیمه پوخت تر بلاو بکاته وه و ئیمه ش نه وه مان به سه
به شداریه کمان له کردنه وهی قه لای سه ختی شیعی نالی و تیکزای نه ده بی
کلاسیکی کورددا کردبئ .

فاتح عبدالکریم

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

پیتی ئەلف

- ۱ -

ئەى جیلوهدەرى حوسن و جله و كيشى تەماشا !
سەررشته يى دين بن مەدەدى تۆ نىيە ، حاشا (۱)

- ۱ -

(۱) جیلوہ : زۆناكى . ورشە . بەھا . جیلوهدەر : ورشەبەخش . جلهو :
جلهوى ئەسپ . جله و كيشى تەماشا : جلهوى سەرنجى خەلكى
زانەكيشى بۆ تەماشاكردنى ئەو جیلوہیە . سەررشته : سەرتال .
سەرەتا . دين : نابىن . بينىن . مەدەد : يارمەتى . حاشا : ھەرگىز .
واتە : نالىق زۆ ئەكاتە بارەگای خوا و ئەلىق : ئەى ئەوكەسەى كە
جوانىق و ورشە ئەبەخسى و جلهوى سەرنجى خەلكىش زانەكيشى بۆ
تەماشای ئەو جوانىيە ، واتە ھەر خۆت جوانىق بەخشىت و ھەر
خۆبىشت برەو بەو جوانىيە ئەدەى ، ياخود : ئەى ئەو خوايەى جوانىيى
خۆت لە كردارە سەرسام كەرەكاندا دەرئەخەيت و مېشك و بېرىش
ئەدەى بە ئادەمىزاد لىق ورد بىنەوہ و بەوہ جلهوى سەرنجيان
زانەكيشى بۆ بىر كرنەوہ لە گە و رەيى خۆت ، نەك ھەر كاروبارى دنيا ،
بەلكو سەرەتای ئابىنىش ، ياخود سەرەتای بينىن ھەرگىز بن يارمەتى
تۆ نابىن .

ئەم شىعرە ئىشارەتە بە ھەدىشى « كل امر ذى بال لم يبدأ فيه باسم
الله فهو ابتر » واتە : ھەر كاریكى بەبايەخ ، بە ناوى خواوہ دەستى بن
نەكرى ، بن ئەنجام ئەبن . لەمەشەوہ دەرئەكەوى كە نالىق خۆى ئەم
پارچە شىعرەى كردووە بە سەرەتای ديوانەكەى .

لە كۆكردنەوہى (جیلوہ) و (جلهو) دا جیناسى موحەزەف ھەبە .
لە (جله و كيشى تەماشا) بشدا ئىستىعارەى مەكئىيە ھەبە ، ئەوہتە

فهیاضی ریاضی گول و میهر و مل و لهعلی
ئهی شهوقی زوخ و ذهوقی لهبت ذائیه بهخشا (۲)

ذهزراتی عوکوسی کهششی میهری جهلالن
وا دین و دهچن سهرزدهه سولطان و شهههناشا (۳)

(تماشا) شوبهینراوه به نهب و (جله و) یش بهلکه که به تی چونکه
جله و لهو شتانه به لهگهله نهب نهگونچین . له وشهی (دین) یشدا
لهطافهت هه به چونکه ههم مهعنای ناین و ههم مهعنای بینینیش
نهگه به نین .

جله و کیشی (ت) و (ک) : جلّه و بهخشی .

(۲) فهیاض : باران زژیژ . بهره کهت بهخشی . ریاض : جهمی زه وضه به ،
واته باخچه . میهر : نهو خورهی که ههمو جیهان بگریته وه .
خوشه ویستی . لهعل : مۆرۆ به کی نالی گران به هایه و کینا به شه له لیتیوی
نال . زوخ : زۆ . ذهوقی لهب : تامی لیتیوی .

واته : ئهی نهو که سهی که پیت و بهره کهت و بایهخ به سهر باخچهی
گول و به سهر زۆژ و مل و گهردن و لیتیوی وه که لهعلدا نه زۆژینی ..
ئهی نهو که سهی که زۆناکیی زۆ و تامی لیتوت مایه ی تام کردن و
چهشتن و لهزهت وه رگرته ..

(شهوقی زوخ) و (ذهوقی لهب) مهجازن نه که حهقیقهت .
له کوکردنه وهی (ریاض) و (فهیاض) و ، (شهوق) و (ذهوق) دا
جیناسی لاحتیق و ، له کوکردنه وهی (ریاض) و (گول) دا تهناسوب
هه به .

مل و لهعلی (چر) : مهه و لهعله . (چن) و (عم) و (ک) : مل و
لهعلن . مهه : مانگ . گفتوگو به کومه له وشهی (لهعلن) دا له بهر
به گهوره گرنتی خوا به که شاعیر قسهی لهگهله نه کا .

(۳) ذهزرات : جهمی ذهززه به واته تۆز یا ورده . عوکوس : شهوق و
زۆناکیی زۆژ . کهشش : هات و چۆ و به به کا هاتن . جهلال : گهوره بچ .
سهرزدهه : سهر گهردان .

واته : گهوره و پایه دارانی دنیا که سهر گهردانانه دین و دهچن و
هه میسه له کاردان ، بایهخی تۆزیکه وردیان هه به و شتیکی ناچیزن
که وتونه ته بهر تیشکی هاتوچۆی خۆری گهوره بچ یا خوشه ویستی و

جان بهر له بی بۆسه ی له بته عاشقی زارت
« فالبا ئس یستوهب من فیک معاشا » (٤)

بهو زهحه ته عامه ت که ده کا سهنگی سییه ه زه ز
له م قه لبه که وه ک بهره ده ، زه شه ، « رش رشاشا » (٥)

بهزه بیی خوا ، بۆیه وا ده رکه وتۆن و سه رگه ردانا نه دین و ده چن .
مه به سته له وه یه ده سه لات و گه وره بیج و فه رمانزه وایی ئه وانه
له زاستیدا هیچ نییه و نه گه ر خوا به گه وره بیی خۆی لوفقی له گه ل
نه کزدایه ئه و ده رکه وتنه ی ئیستا شیان نه ئه بو که له زاستیدا له ها تو جو ی
ورده تو زیک زیانو نییه له بهر تیشکی خۆردا .

له کو کزدنه وهی (ده زۆت) و (سولطان و شه هه نشا) و ، (جه لال) و
(سه رزه ده) و ، (سه رزه ده) و (سولطان و شه هه نشا) دا طیباق
هه به . له کو کزدنه وهی (دین) و (ده چن) یشدا ته ناسوب هه به .

(٤) جان بهر له ب : ئه وه ی گیانی گه یشتبته سه ر لئوی واته وه خت بیج
گیانی ده رچن . بۆسه : ماچ . عاشقی زارت : عاشقی تو که لاواز و
بی گیانه ، یا عاشقی ده مت چونکه (زار) به مه نا ده میس ها تو وه .
با ئس : ناو مید ئه گه ر له (بۆس) وه رگه ر این ، یا ماچ که ر ئه گه ر له
(باس) وه رگه ر این .

واته : عاشقی بی گیانت ، یا عاشقی ده مت ، گیانی گه یشتو وه ته سه ر
لئوی و خه ریکه ده رنه چن بو ماچی لئوت و ئه م ناو میده با ئه م داوای ماچ
که ره داوای موچه و به رات له ده مت ئه کا یا داوای گو زه ران و زیانت لئ
ئه کا . دیاره نیسه بت دانی لئو و ده م و ماچ و مه شو قیه تی له خوا
شتیکی مه جازیه و حه قیقه ت نییه و ئه مه ش لای شاعیره پئشو وه کان
بساو بووه .

به کارهینانی وشه ی (با ئس) به و دو مه نا پئشو وه ی با سمان کردن ،
هه روه ها وشه ی (زار) به مه نا لاواز یا به مه نا ده م له طافه تی تیا به .
نالئ ئه م شئوه یه له زۆر شویندا دو باره ئه کاته وه . له کو کزدنه وه ی
(له ب) و (زار) و (فی) دا که واته ده م ته ناسوب هه به .

(٥) عام : گشتی و هه مو که س گره وه . سهنگی سییه ه : بهره ده زه شه . زه ز :
زیز . قه لب : دل ، بان : قه لب ، واته ناچیز و بی نرخ . رش رشاشا :
ئاو زشین که به ئاو زشین کردن .

« لا حولَ و لا طولَ و لا قوَّةَ الا بالله ، له القدرةُ ، والكائنُ ما شا » (٦)

« نالِجَ » نيه تي سيجرى بهيان ، حيكمه تي شيعره .
« نالِجَ » نيه تي قووه تي دل ، قودره تي ئينشا (٧)

واته : خودايا ! له باراني بهزه بيه گشتيهت كه نه گهر به سهر بهردى زهشا بيارى نه بكا به زير ، يا بهردى زهشى ناو ديوارى كه عبهى وهك زير پيروز و گرانبهها كردوه ، ناو زشيتيكي نم دله زهق و زهشهى منيش بكه ، يا ناو زشيتيكي منى قه لبش بكه كه وهك بهرد زهق و هيچ له سهر نه زواوم و له گوناها زهش هه لگه زواوم . . نالِجَ له شيعره يدا به ته واوتى له توانا و دهسه لاني به زدان قول نه بيتته وه و دائه چن .

له كو كردنه وهى (سهنگى سيبه ه) و (زهژ) دا طباق و ، له به كار هينانى وشهى (قلب) دا كه بو دَر مهنا دهست نه دا له طافهت و ، له كو كردنه وهى (زهشه) و (رش) ي (رش رشاشا) دا جيناسى ناته واو هه به .

(٦) شا : كورت كراوهى وشهى (شاء) به له بهر كيشى شيعره كه هه مزه كهى لابراوه .

واته : كهس دهسه لاني كردنى هيچى نيه ، له زيگاي خواوه نه بى . دهسه لات هه موى هدر هبى نه وه و (بو) نهو شته به كه خوا مه بلى له سهر بونى بى ، يا خود (بو) خواهنى ويستن و ئاره زو نيه . به پتي نم مهعنايه (ما) كه نه بى به حهرفى نه فى .

(٧) نيه تي : نيازى . سيجرى بهيان : وته بهك نه وهنده جوان بى وهك سيجر خه لك سه رسام بكا . حيكمه تي شيعر : شيعر و هه لبه ستى وا كه پز بى له مهعنا و زانست . نهما : به لام . قووه تي دل : هيزى دل . قودره تي ئينشا : تواناي وتن يا دروست كردن .

واته : نالِجَ كه دهستى داوه ته شيعر وتن ، نيازى وايه وتهى سيجراوتى و شيعرى به تويكل و مهعنا بلن . . به لام هيزى دل و تواناي وتن يا داهيتناني نيه ، مه گهر خودا خوى دوس به باليه وه بگرئ و يارمه تى بدا .

له نيوهى به كه مى نم شيعره دا ئيقتيباس له فهرموده ي پتفه مبه ر هه به كه فهرموده تى : « ان من الشعر لحكمة ، و ان من البيان لسخرا » .
واته : به زاستج له هه ندئ شيعرا مهعناى قول و له هه ندئ به خشانا

ئەستىرە ھەمق مەھوۋە لە ئىتو قورى قەمەردا ،
يا شەمسى جەمالت شەوى گىزاۋە بە فەردا ؟ (۱)
خاكى بەرى پىت ھەم گل و ، ھەم گول بە سوروشك
وھقتى غەم و شادى ئەوھ كەردۆمە بەسەردا (۲)

رەستەى وا ھەبە بىيادەم سەرسام ئەكا . لە نىوھى دۆھەمىشىدا
ئىقتىباس لە ئابەتى « ا اتم انشأتموھا ، ام نحن المنشون » ھەبە كە واتە :
ئاخۆ ئىتوھ دروستتان كەردوھ (باسى ژيان ئەكا) يان ئىتمە دروستمان
كەردوھ ؟ لە كۆكەردنەوھى ھەردو وشەى (نىيەتى) بشدا سەرەزەى
جىناس طىباقىش ھەبە .

(۱) فەردا : سەبەنى .

واتە : نازانم چۆنت بشوبەتتەم و چۆنت لە گەل خەلكدا بەراورد بەكەم ؟
ئاخۆ شەوھ و زۆنەكج و جىرەوھى ئەستىرەكان لەبەر زۆنەكەى دەم و
چاوت نانوین (مەبەستى لەوھەبە : جوانەكانى تر ھەمق لەعاستى تۆدا
ون و ناديارن) ، ياخۆ خۆرى جوانىبە بىن ھاوتاكەت شەوى تارىكى
كەردوھ بە سەبەنى زۆشن و ئىتر نە ئەستىرەبە و نە مانگ ؟ نالى لىرەدا
شاكارىكى زاستەقەنەى پىشانداۋە ، لە تەشەببەتەكەوھ بەرز بووھتەوھ
بۆ تەشەببەتەكى بالاتر ، بىتجگە لەوھ كە گۆزەنى شەو بە زۆز شىتەكى
نايابە .

لە كۆكەردنەوھى (ئەستىرە) و (نۆر) و (قەمەر) و (شەمس) دا
تەناسوب ، لە كۆكەردنەوھى (شەمس) و (شەو) و (فەردا) شدا طىباق
ھەبە .

شەمسى (چن) : زۆزى .

(۲) خاكى بەرى پىت : ئەو خاكەى تۆ بەسەربا ئەزۆى . سوروشك :
فرمىسك . ئەوھ : ئەو خاكەبە .

واتە : خاكى بەرى پىت بە فرمىسكى چاوم ئەبىن بە لىتە و جاروبارىش
بە ھۆى بارانى فرمىسكى بىن وچانمەوھ گولەى لىن ئەزۆى و من ئەو خاكە
بەو ھەردۆ شىتوھبە بەكەردىنەم : لەكاتى خەفەتدا وەك قور ئەبەكەم بە
سەرما و لەكاتى خۆشەيشدا گولە و ئەيدەم لە سەرم .

تهلیسی نییه ئەو کەسە دێوانەیی زۆتە
بیچارە ئەما غەیری حەیا تیککی لە بەردا ! (۳)

زەنگی نییه زۆخسارەیی زەنگین و لەطیفی
زۆشن بوو ئەم نوکتە ئەباتی لە بەسەردا (۴)

لە یەكخستنی (گۆل) و (گۆل) دا جیناسی موخەزەف و طیباق و ، لە
کۆکردنەوەی (غەم) و (شادتی) دا طیباق هەیە . هەرۆهە هاتنی
(غەم) و (شادتی) دوابەدوای (گۆل) و (گۆل) لەف و نەشری
مورەتەبە .

(۳) تهلیس : زیا و فیتبازی . لەبەرکردن (پۆشین) . دێوانە : شیت .
زۆت : دەم و چاوت . زۆت و قۆت .

واتە : ئەوێ عاشق و گورفتاری زۆخساری نازاری تۆ بێ ، یا
ئەو کەسە عاشق و هەزار و بێ بەرگ و زۆت و قۆت بێ ، زیا و فیتل
نازانی ، یا هێچی نابێ داپۆشی و خەلکێ هەموو بە زاری ئەزانن ، چونکە
ئەم بیچارەبە تەنها گیانیککی لاوازی لە لەشدا یە لە بەردایە و مرۆی وا
بێ هیتز و زۆت و قۆت زیا و فیتبازی لە کۆی بێ ئەکری .

لە بەکارهێنانی (تهلیس) و (زۆت) دا بە معنای دۆهەم طیباق
هەیە . لەو هەشدا کە (تهلیس) و (زۆت) و (لەبەردا) دۆ معنای
هەلنەگرن لەطافەت هەیە . شاعیر لەم بەیتەدا ، بە پیتی معنای دۆهەم ،
گیانی شوبهاندوو بە پۆشاک و کردۆبەتێ بەری عاشق .

زۆتە (چر) : تۆیە . بە پیتی ئەم نوسخە یە (تۆیە) ش دۆ معنای
هەلنەگری : (تۆ) ی ضەمیری خیطاب و (تۆ) ی بە معنای لەناو .

(۴) زۆخسارە : زۆمەت . لەطیف : ناسک .

واتە : زۆمەتی جوان و زەنگینی لەبەر ناسکی و شەفافتی زەنگی نییه و
چاوانی بێنی و ئەم شتە لای کەسانی بینا و وریا سەلتینراوە و جێگیر
بوو چونکە چاوانیان شتی بێ زەنگ بێنی .

زاراوەی (زەنگ) و (لەطیف) لە عیلمی کەلام وەرگیراون لە باسی
مەلایکەدا کە جیسمی لەطیفن . لە یەكخستنی (زەنگی نییه) کە
(بێ زەنگ) ئەگە بەنی و (زەنگین) دا طیباق هەیە .

- هەرچه‌نده که ئینسانه له به‌رچاوی من و تو ،
 مومکین نییه ئەم لوظفه له ئینسان و به‌شەردا (۵)
 ئیشتیاقی خەط و خالە ، به‌سەد شۆشتن و گریان
 ناچیتەوه ئەم نوقظه له‌یتۆ دیدەیی تەژدا (۶)
 شەوقی که نه‌بێ باصیره ، مه‌ئۆسه له دیتن
 هەر شەوقی ئەوه قووته‌ی دینی به‌نەظر دا (۷)

- (۵) لوظف : ناسکی .
 واته : هەرچه‌نده یار به‌دیمن ئاده‌میزاده ، به‌لام ئەم جۆره ناسکییه
 هەرگیز له به‌ره‌ی ئاده‌میزاددا هه‌لناکه‌وی .
- (۶) خەط : خەطی جه‌وهه‌ری که لای فه‌له‌سو‌فه‌کان شتێکی وه‌همیه‌ و
 ته‌نها به‌ باری درێژیدا به‌ش نه‌کرێ . خال : جه‌وهه‌ری فه‌رد که به‌ هیچ
 باریکا به‌ش نا‌کرێ . ناچیتەوه : ناسزۆرینه‌وه . دیدەیی تەژ : چاوی
 فرمیسکاوی .
 واته : ویتنه‌ی بالای یار که وه‌ك خەطی جه‌وهه‌ری لای فه‌له‌سو‌فه‌کان
 وایه له‌گه‌ڵ ویتنه‌ی ده‌می که وه‌ك جه‌وهه‌ری فه‌رده ، له‌ گلینه‌ی چاوم
 دۆر نا‌که‌ونه‌وه و به‌سەد جار شتن و گریان دانا‌شۆررین و
 ناسزۆرینه‌وه . ئەمه‌ش به‌لگه‌ی بۆنی خەط و جه‌وهه‌ری فه‌رده ،
 به‌پێچه‌وانه‌ی قسه‌ی فه‌له‌سو‌فه‌کانه‌وه که نه‌لێن نین .
 له‌ کو‌کردنه‌وی (خەط) و (خال) و (نوقظه) و ، (شۆشتن) و
 (گریان) و (دیدە) و (تەژ) دا ته‌ناسوب هه‌یه .
 شۆشتن و (عم) و (کم) و (گم) : دیدەیی .
- (۷) باصیره : چاو . دین : بینین . نەظر : چاو . یاخود ته‌نها سه‌یرکردن
 که مه‌رج نییه‌ بگاته‌ ژاده‌ی بینین ، چونکه‌ گه‌لێ جار بنیاده‌م سه‌یری
 شت ئەکا ، به‌لام نایبینی .
 له‌وانه‌یه ئەم شیعره وه‌لامی پرسیارێک بێ له‌ شیعری پێشووه‌وه
 هه‌لنه‌ستی . گوايه یه‌کیک پرسیار ئەکا ئەلێن ئەگه‌ر ژاسته‌ بالای یار
 خەطی جه‌وهه‌ریه‌ و ده‌می جه‌وهه‌ری فه‌رده ، ئەي تو‌ چۆنی ئەبینی ؟
 ئەمیش له‌ وه‌لامی ئەم پرسیاره‌دا ئەلێن : چاو ئەگه‌ر شەوق و ئیشتیاقی
 نه‌بێ نایبینی و هەر شەوق و ئیشتیاقی یاره‌ هێز و توانا ئەدا به‌ چاو .
 نیش ئەو شەوق و ئیشتیاقه‌م هه‌یه بۆیه ئەبینم .

نالۆده نه بئى دا ، به زه بۆن گيريبى خوينم
بۆ كوشتى من دامه نى پاكى له كه مهر دا (۸)

« نالئى » خه بهرى بئى ئه ئه رى غائيبه ، ئه مئا
نالئىكى حه زىن دئى له مونا جاتى سه حه ردا (۹)

ئه گه ر بشلئىن نالئى وهك خه لكئى وشه ي شه و قى به زۆن اكئى مه عنا
لئدا وه ته وه ، مه عنا به كئى ترىش ئه گونجئى . واته : زۆن اكئى زۆمه تى يار كه
وهك هه تا وه ، بو وه ته هۆى بئىنن ، ئه گئنا چاو له تارى كئىدا نابئىنئى .
قوو ه تى دئى به نه ظه ردا (چر) : باعئىش دئىن به نه ظه ردا .
(چن) و (ك) : باعئىش بئىش له به سه ردا .

(۸) نالۆده : گروفتار . تئكه ل . دا : تا . زه بۆن گيريبى خوينم : خوينى به
داماوئى و بئى كه سئى كوشتنم . دامه ن : داوئىن . كه مهر : بشتئىن .
واته : يار ، بۆئه وه ي داوئىن پاكى به خوينى به زه بۆنئى كوژراوئىكى
وهك من خويناوئى نه بئى ، له كائى كوشتنما چاكى كرد به به رى
بشتئىنه كه بئدا . يا خود : يار ، بۆئه وه ي زۆ له كوئم بكا ته وه و تۆشى
گوناهى به ستم كوشتنم نه بئى ، چاكى لئى كرد به لادا و زۆ كوشتمى .
له سه ر مه عنا ي به كه م وشه ي (دامه نى) ، به پئى زئى بازى عئلى مه نه حو ،
(متنازع فیه) به له نئىوان (نالۆده) و (له كه مهر دا) دا ، واته هه ر دو كئانى
به سه را دئىته وه . له به كار هئىنانى وشه ي (دامه ن) و (پاكى) دا
له طافه ت هه به كه ئىشاره ته بۆ داوئىن پاكى يار .
دا (عم) و (كم) و (گم) : تا . پاكى (چن) و (ك) : چاكى .

(۹) خه بهرى بئى ئه ئه ر : دهنگ و باسى بئى سه ر و شوئىن . غائيب : ناديار ،
ئه وه ي مال و حال و كه س و كارى خۆى به جئى هئىشتئىن و نه زانن
له كوئىبه . نالئىكى : ناله به كئى . مونا جاتى سه حه ر : پاژانه وه له خوا
له كائى به ره به ياندا .

واته : نالئى ته نها دهنگ و باسى كه سئىكى ناديارى بئى سه ر و شوئىنه ،
ئه وه نده هه به كه نۆزه به كئى خه مگئى پاژانه وه ي ده مه و به يان به رگوئى
ئه كه وئى ، هه ر ئه وه هه به زئى به دئى به كئى ئه وى بئى بگرئى و سه ر و
شوئىنئىكى ئه وى بئى بدۆزئىته وه .

له كوژرئىته وه ي (نالئى) و (نالئىكى - ناله به كئى) دا جئىناسى
موحه ززه ف هه به . ئه مه ش به كئىكه له و به لكانه ي بۆمان ده رئه خه ن
نازناوى شاعيرمان (نالئى) بو وه نهك (نالئى) .
بئى ئه ئه رى (چر) : بئى ئه ئه ره . (ت) : بئى ئه ئه ر و .

تا تایی سه‌ری طوژزه‌بی پز پیچشی با دا ،
 هه‌ر تایه‌کی باریکی گول و ناهه به با دا (۱) *
 گول هاته‌ده‌ری ، لافی له حوسنی بوتی ما دا
 له‌رزی قه‌دی به‌رزی ، له زقا زولفی که با دا (۲)
 شه و چه‌پکه‌نی نه‌یلؤفه‌زی یو جیلوه‌یی زه‌قصی
 شه‌رمنده ده‌کا زوه‌ره‌یی زه‌هرا له سه‌مادا (۳)

- (۱) تا : تال . طوژزه : زولف . پز پیچش : نه‌وه‌ی لؤلیسی زؤر تیباین .
 تایه‌کی : ته‌له مویه‌کی . ناهه : موشکی بؤن‌خؤشی بن ناوکی ناسک .
 واته : هه‌ر نه‌وه‌نده که یار سه‌ری زولفی لؤلی خوی با دا ، هه‌ر ته‌له
 مویه‌کی یه‌ک بار گول و موشکی بؤن‌خؤشی دا به‌دهم باوه و دنیای پز
 کرد له بؤن و به‌رامه‌ی خؤش .
 له کوک‌ردنه‌وه‌ی (تا) ی‌یه‌که‌م و دۆه‌م و سیمه‌م و کوک‌ردنه‌وه‌ی
 (تا) ی‌دۆه‌م و (بار) دا ، که بار دۆ تایه ، ته‌ناسوب هه‌یه . جکه
 له‌و موباله‌غه‌یه‌ش که له کات و کوک‌ردنه‌وه‌ی تا و باردا هه‌یه که چؤن
 یه‌ک ته‌ل موی به‌رام‌به‌ر یه‌ک بار گول و ناهه داناره له‌و کانه که‌مه‌دا .
 له‌نیوان هه‌ردو (با دا) شدا جیناس هه‌یه .
 باریکی (چن) و (ت) : سه‌د باری .
 بوت : بت . ما : نیمه ، وشه‌یه‌کی فارسییه .
 واته : گول له‌زیر نهرز هاته‌ده‌ری ، که‌وته فیشال کردن گوايه له
 یاره بالا وه‌ک په‌یکه‌ره‌که‌ی نیمه‌ جوانتره .. به‌لام که یار له زقی نیم
 قسه‌یه‌ی گول زولفی خوی با دا ، بالای به‌رزی گول به‌بای تاته
 مووه‌کانی زولفی یار که‌وته له‌رزین و خوی یین زاگیر نه‌کرا و که‌وت ..
 له کوک‌ردنه‌وه‌ی (مادا) و (با دا) و ، (له‌رزی) و (به‌رزی) دا
 جیناسی لایحیق هه‌یه .
 نیم به‌یته ته‌نها له نوسخه‌کانی (عم) و (گم) دا هه‌یه .
 چه‌پکه‌ن : جل و به‌رگی زازاوه‌ی شه‌و . نه‌یلؤفه‌زی : زه‌نگی وه‌ک
 زه‌نگی گوله نه‌یلؤفه‌ز شین . نه‌یلؤفه‌ز گولیکه له ناوا نه‌زوی ، له‌گه‌ل

* به‌بروای من بارینه و تایه . چونکه هم جیناسی تیدا یه
 و هم لوتعی شیمه‌ره‌که زیاتر ده‌کا . تا-یانی لایه‌کی بارکه
 که‌متری موبالغه تیدا یه . تایه به‌مانا گیسه‌ش هه‌یه و موبالغه پتره

خۆش صوبح دەمیتکه که به خەندە دەنوێنی
بەس دەژۆبی خۆرشید لە دەژۆیکی سوهادا (۴)

دەم دەم که دەکا زاری پز ئازاری بە غونچه
بۆ دەعوەتی ماچی لەبە گۆیا دەمی نادا (۵)

خۆرکەوتندا سەر دەرئەهێنی و لەگەڵ ئاوابونیا ئەچیتەوه ناو ئاوه که .
زەقص : سەما . زوهره : یه کیکه له ئەستیره گهوره گهژۆکه کان ،
پیتیشی ئەلین زوهره ی زەققاص ، واتە سەماکەر . زههرا : جوان .
سەما : ئاسمان یاخود هەر به مەعنا کوردییهکهی .

واتە : جلی شینی شەوانە یار و دەرکەوتنی لە مەیدانی سەمادا ،
ئەستیره ی جوانی زوهره له ئاسمانا یا له کاتی سەماکردنا شەرمەزار
ئەکا هەرچەند ناوبانگیشی بە سەماکەر دەرچوو .

(۴) صوبح دەم : بەرەبەیان ، یان دەمی وهك ژۆژ پاك و ژۆشن . دەنوێنی :
دەرئەخا . بەس : زۆر . دەژۆبی خورشید : ورده تیشکی خۆر .
سوها : یه کیکه له ئەستیره نادیاره کانی حەوتەوانه (بنات النعش) .

واتە : ئای بەرەبەیانکی چەند خۆشه کهوا یار به پیکه نینی خۆی
ناز و خۆشیی وهك ورده تیشکی خۆر له دەمیتکی بچکۆلانە ی وهك
ئەستیره ی سوهاوه بلأو ئەکاتەوه که له بچکۆله پیدا وهك جهوههری
فەرد وایه . یان : ئای ، دەمی یار چۆن دەمیتکی وهك بەرەبەیان خاوین و
جوان و ژۆشنه که به پیکه نین دانەکانی - که وهك ورده ی خۆر وان -
له دەمیتکی وهك ئەستیره ی سوها بچکۆله وه دەرئەخا .

له کۆکردنەوه ی (خورشید) و (سوها) دا لهو ژووه وه که هەردوکیان
له یهك جۆرن ، تناسب و ، لهو ژووه وه که گهوره و بچۆکن ، طباق
ههیه . له کۆکردنەوه ی (دەنوێنی) یشتا که به مەعنا (ئەخەوێنی) یش
دیت ، له گەڵ (صوبح دەم) دا که کاتی خەو نییه له طافه تیک ههیه .
پیشاندانی (دەژۆاتی خورشید) یش له ئەستیره ی (سوها) دا که له
خورشید زۆر بچۆکنره ، موبالغەیه کی جوانی تیا به .

(۵) دەم دەم : جار جار . زار : دەم . گۆیا : گوايه .

واتە که یار جار و بار دەمی ئازاردەری خۆی ئەکا به خونچه ی
نەپشکۆتۆ و قوتی ئەکاتەوه ، بەم کردارە ی وهلامی دلداریه کانی ئەداتەوه
که داوای ماچی لێ ئەکەن و ئەم به خونچه کردنە ی دەمی مەعنا ی ئەوه به
که ماچی دەمی نادا و گوايه ئەلێ وەرن ماچی لیتوم بکەن . یاخود مەعنا ی

سهم ألف القد فقد صاد فؤادی .
 صاد هو من عینه ، قد صاد فسادا (٦)

ئەو یە دەمی بۆ ماچ کردنی لیتوی بانگەواز ئەکا . بەم پێیە وشە (نادا)
 عەرەبییە و لە بناخەدا (نادى) یە .

ئەم مەعنا یەش ئەگونجێ : یار کە جار جار بە خونچەى لیتوی دەست
 ئەکا بە گریان و دلی دلدارانى بریندار ئەکا ، بەو گریانەى بانگیان ئەکا
 بین لیتوی ماچ کەن ، بۆ یە دەمی گۆبای ناخاتە کار و بە وتن بانگیان ناکا .

لە کۆکردنەوهی (دەم دەم) و (دەم) دا تەناسوب و جیناس و لە
 کۆکردنەوهی (زار) و (نازار) دا جیناسی ناتەواو هەبە . جگە لەو
 جوانییەش کە لە کۆکردنەوهی (دەم) و (زار) دا هەبە .

دەم دەم کە دەکا (چر) و (چن) و (ک) : هەرچەندە دەکا .

واتە : بالای وەك پیتی (ئەلف) باریك و بەرزى یار ، تیرە ، چونکە
 ئەو تە دەمی زاو کردوو . لە چاوشیا وەك پیتی (صاد) وایە ،
 کردۆمی بە نیچیری خۆی و بەسەرما سەرکەوتوو . جارێ باو بوو
 چاویان لە گەورەبیدا ، کە نیشانەى جوانییە ، شوبهاندوو بە پیتی
 (صاد) .

ئەم شیعەرە بۆ ئەو دەست ئەدا گەلێ جۆرە یاری تیا بە وشە بکری .
 بۆ نمۆنە بشخوینرێتەوه :

صه من الف القد ، فقد صاد فوآدی
 صاد هو من عینه ، قد صار فسادا

واتە : تۆ لێ گەزێ لە ئەلفی بالای یار . . ئەو بە پیتی (صاد) ی
 چاوەکانی منی زاو کردوو و بوو بە هۆی مآل ویرانیم . یاخود
 (صاد) بێ بە مەعنا تینۆ و مەعناى شیعەرە کە وای لێ پێتەوه : تینۆ بەک
 لە چاوی یارەوه ، یا تینۆ بەک لەسەر کانێی یارەوه منی کردوو بە نیچیر .
 بەم پێیە (عین) لە یەك کاتا هەم بە مەعنا (چاو) و هەم بە مەعنا (کانی) یش
 بەکارهێنراوه .

بە پیتی ئەوێش کە مامۆستای چنگنیانێ لە جیاتیی (قد صاد فسادا)
 نۆسیویە (قد صاد فسادا) و لەسەری نۆسیو (من الفصد) ، مەعناى
 ناخری شیعەرە کە وای لێ دیتەوه : بۆ بە هۆی خوین لێ چۆم .
 لە کۆکردنەوهی (الف) و (عین) و (صاد) و ، (الف) و (قد) دا
 تەناسوب و ، لە کۆکردنەوهی (صاد) و (صاد) یا (صاد) دا جیناسی

بۆ ماچی دەمی زەنگە لە عیشووی خەمی ئەبرۆی
 جۆیایی بەقا خۆی لە دەمی تیغی فەنا دا (۷)
 « نالێ » که غولامی مەدەدی زولف و برۆتە
 شاھیکە لە بن سایەیی بالی دۆ هومادا (۸)

موحەزەف و ، لە کۆکردنەوی (صاد) و (صار) و ، (صاد) و
 (ساد) دا جیناسی لاجیق و ، لە بەکارهێنانی (عین) دا بە دۆ مەعنا
 لەطافەت هەبە .

عینە (کم) : عینک . قد صاد فسادا (چن) : قد صار فصادا .
 (عم) و (گم) : قد صادف صادا .

(۷) عیشووە : ناز . خەم : چەماوە ، وەك کەوان . جۆیایی بەقا : ئەوەی
 بەتەمای ژبانی هەمیشەییە .

واتە : ناز و غەمزە ی کەوانی ئەبرۆی ئەوەندە دل ژاکیشەرە لەوانە
 ئەوەی بەتەما بێ بگاتە کانێ ئاوی حەیات (که دەمی یارە) تا لێی
 بخواتەو و نەمری ، گوێ ئەداتە ئامانجەکەمی خۆی که نەمردنە و بۆ
 گەشتن بەو کانێیە خۆی بداتە بەر تیغی برۆی یار و لەپیتناوی ژبانا
 بمری ! چەند جوانە نازی یار ئەوەندە کاریگەر بێ دلدار ژاکیشی و
 وای لێ بکا لەپیتناوی ژبانی هەمیشەیدا گوێ بە مردن نەدا .

لە کۆکردنەوی (دەم) و (ئەبرۆ) و (دەمی تیغ) دا تەناسوب و ،
 لە کۆکردنەوی (بەقا) و (فەنا) دا طباق هەبە . جگە لەوەش که
 وشە (بەقا) و (فەنا) ئیشارەتەن بە دۆ حالی صۆفیانه و ،
 سەرەزای ئەو حوسنی تەعلیلەش که تیا بەتی .

(۸) غولام : نۆکەر . مەدەد : یارمەتی . هوما : بالندەبە که ئەلێن بەسەر
 هەرکەسیکەووە بنیشتەووە ئەبێ بە پادشا .

واتە : نالێ که لەژاستیدا بەندە ی جۆتێ زولف و برۆی تۆبە ، لە بن
 سێبەری بالی ئەو جۆتە زولف و برۆیانەدا که سێبەریان بۆ کردوووە
 بەسەر سەریهەووە نیشتۆنەتەووە ، بوو بە پادشا .

لە (بالی دۆ هوما) دا ئیستیعارە ی موصەزەحە هەبە و (زولف) و
 (برۆ) اش قەرینە ی و ، لە کۆکردنەوی (زولف) و (برۆ) دا تەناسوب و ،
 لە کۆکردنەوی (غولام) و (شاھ) دا طباق هەبە .

نیووی دۆهەمی ئەم شیعەرە لە نوسخە ی (کم) دا بەم جۆرە یە :

شاھیکە لە بن سێبەری دۆ بالی هومادا *

* بە من ئەم نیووە شیعەرە راست ترە . چونکە هوما که بە کوردی

بۆ دەگوترێ (پیرۆزە) وەك هەموو بالندە ی بەرزەفر دور

بالی هەبە و برۆش لە بەرزاشی بالای یار دا هەلگەوتووە .

ته به سسوم دهرده خا حوققه ی دهم و جهوههر له یتو نهودا
به لئی مقاله دهرزه ظاهره جیلوهی له پرتهدا (۱)

به پارێك نامهوی دهرمان ، له نهشتهی چاویه عیلهت
به پۆلیك ناکرم عه بهر ، له گه ل زولفی نهوه سهودا (۲)

زه قیسی جوفته لی ، نایته نه خچیرت ، که خهر کوژزه
نه لینی چایره دائیم له قهشقهی کهردز و جهودا (۳)

(۱) ته به سسوم : زهرده خه نه . حوققه : قوتوی بچۆك . جهوههر : جهوههری

فهرد ، نهو پارچه بهی کهرت ناکرێ . پرتهو : تیشك ، زۆناکی .
واته : زهرده خه نهی وهك زۆژ جوانی یار ، دهمی دهرنه خا که وهك
قوتوی بچۆکی عه تار وایه و ، له ناو قوتوووه کهشدا ددانه کانی دهرنه خا
که نهوهنده وردن نه لینی جهوههری فهردن . نه مهش شتیکی سهیر
نییه ، چونکه شتی نهوهندهی دهرزه ورد ، ههر له بهر تیشکی خۆردا
دهرنه کهوی ..

له هینانی نیوهی دوهه می ئهم بهیته بهدوای نیوهی به که میدا ،
حوسنی تهعلیل ههیه . نالی لهم بهیتهدا دهمی یاری شوبهاندوه به
قوتوی بچۆکی بۆن خۆشی و جهوههری خواستوه بۆ ددانه کانی و
پرتهویشی خواستوه بۆ زهرده خه نه . له کوکردنه وهی (حوققه) و
(جهوههر) یشدا ته ناسوب ههیه .

(۲) پارێك : پاره بهك . نهشته : مهستی . پۆل : نهختیکی کهم و بی بابهخ
بووه . سهودا : مامه له .

واته : من دهردهداری چاوی مهستی یارم ، له بهر نهوه دهرمانم به
پاره بهکی کهمیش ناوی .. مادهم سهودا و مامه له شم له گه ل زولفی
بۆن خۆشی یاره ، عه بهر به پۆلی ناکرم .

له ههردۆ نیوه شهیره کهدا حوسنی تهعلیل و له کوکردنه وهی
(پۆل) و (پاره) و (دهرمان) و (عیلهت) و (ناکرم) و (سهودا) دا ته ناسوب
ههیه .

(۳) زه قییب : بهدکار . جوفته لی : جۆته هاویژ . نه خچیر : نیچیر .
خهر کوژزه : جاشۆلکه . نه لیف : هۆگر . چایر : ههر یز و سهوزه گیا

سیلاحي په رچمې پز خه م نه گهر تاره و نه گهر ماره
 برو و غمزهي كه وان و تير نه گهر هودا و نه گهر مهودا (۴)
 له نه شكه نجهي شكه نجی زولفی نه و بڼ و وعده مورغی دل
 ده نالینې وه كو بولبول له صوبحي كاذیبی شهودا (۵)

كه ولاخی تیا نه له وه زې . قه شقه : بومان ژاست نه كرايه وه مه عنای
 چیه . وای بؤ نه چین به پیتی مونا سه به تی شوین (عشقی) یا
 (مه شقی) بی . كه ردز : گیاهه كه له چه شنی كنگره كه رانه . جهو :
 جو .

واته : به دكاری جوته هاویژ كه ی بؤ نه وه نه شې بیڼ به نیچیری تو ؟
 نه و همیشه هر له گهل نالیک و له وه ژدا سر و سهودایه تی .
 زه قیبی جوفته لیج (كم) و (گم) : زه قیبیت خوفته بی . (ت) :
 زه قیبیت خوفته بی . نه خچیرت (كم) و (گم) : نیچیرت .

(۴) په رچم : زولف . پز خه م : پز پیچ و لول . تار : تاریک . تالی مق .
 غمزه : چاو داگرتن ، نیشاره كردن به چاو . هودا : تال . مهودا :
 تیژی .

واته : چه کی زولفی لولی یار كاریگهر و ترسینه ره ، چ نه گهر له بهر
 زه شې و تاریکی بی و چ نه گهر له بهر پیچ و لولج بی . بروی وه كه كه وان و
 نیشاره تی چاوی وه كه تیریشی هر كاریگهرن چ له بهر باریکی بی و چ
 له بهر تیژی بی .

له كو كردنه وهی (په رچم) و (پز خه م) و ، (تار) و (مار) و ،
 (هودا) و (مهودا) دا جیناسی لایق هیه .

(۵) نه شكه نجه : نازار . شكه نج : لولج و چین چینی زولف و قز . مورغ :
 په له وه . صوبحي كاذیب . كاتڼ كه پیش ژوژ بونه وه كه ناری ناسمان
 توژی ژوشن نه بیته وه و نه شاره زا وانه زانج به ره به یانه .

واته : په له وه ری دل م كه گرفتاری داوی زولفی یاری بیڼ گفست و
 په یمانه و ، نازاری پیوه نه چیتژی ، له ناو داوی زولفه كانیه وه و به دهم
 نه و نازار و سزایه وه ، سهیری ژومه ت و ژوی نه و نه كا و به و هیوايه
 بیڼ سوډ بؤ خوی نه نالینې ، وه كه نه و بولبولی له تاریکی شهودا به یانیه
 دروژنه به كه ناری ناسمانه وه به دتی نه كا و ده ست نه كا به خویندن ، به
 تمای نه وه به شه بق بدا و ژوژ بیته وه كه چچ له شوی تار به ولاوه
 هیچی ده سگر نابج .

به تیرئ دۆ نیشانه چا نییه ئەهی زۆحه کهم ! شیرین
 به غەزمەهی ، تاقە یەك تیری له فەرهاد و له خوسره و دا (٦)
 وەها مەستی تەماشای چاوتە « نالنج » که نازانج
 به بیدارتی دەبینج ، یا له نەشئەهی مەستی بو خەودا ! (٧)

- ٥ -

جۆشش و تابه له تێو دیدەبی گریاندا
 چ تەتۆرئکه له تەندۆرەهی طۆفاندا (١)

لەنتوان (ئەشکەنجە) و (شکەنج) دا جیناسی ناتەواو هەبە ، جگە
 لەو تەناسوبەش که له بەکخستنی (مورغ) و (دل) و (نالین) و
 (بولبول) دا هەبە . له بەکخستنی (صوبح) و (شەو) یشدا طیباق
 هەبە . (صوبحی کاذیب) یش ئیشارەتە بۆ زاراویکی ئایینج که دۆ
 فەجری تیا بە کارئەهتیرئ (فەجری کاذیب) و (فەجری صادق) و
 بەکەمیان هێشتا هەر شەوه و دۆهەمیان کاتی نوێژی بەیانی دادی .

(٦) چا : چاک .

واتە : گیانە ، باش نییه به تیرئ دۆ نیشانه بیتکی . ئەوه بەشیمانج و
 مال و تیرانیی لەدوايه . نابینی که شیرین به تاقە تیرئک دلئ خوسره ویش و
 فەرهادیسی پتکا ، کهچی لەئەنجاما هیچ کامیانی دەست نەکەوت و
 تەنانەت خۆیسی به فەتەرات چۆ . لەوانەبه مەبەستی نالنج له دۆ
 نیشانه که دین و دنیا بێ ، واتە : به تیری چاوت دینیش و دنیاشت له
 دەست دام .

(٧) واتە : نالنج به زادهیهك به تەماشای کردنی چاوه مەستەکانت گرفتار
 بووه و کەوتوو تە دەریای خەیاڵهوه ، نازانج ناخۆ بیدار و بەخەبەرە که
 ئەتبینج ، یاخود خەو ئەبینج و کاسی سەرخۆشبییه !?

- ٥ -

(١) جۆشش : کولان . تاب : تاوی باران . دیدەبی گریان : چاوی که
 بگرییت . تەندۆرە : تەنۆرە ، گێژی قۆلی ئاو . طۆفان : لافاو .
 واتە : له چاوی به گریانەوه مەدا هەم کولان و هەم تاوی بارانیش هەبە .
 چەند سەبەرە لەناو تەنۆرەهی گێژی لافاوی فرمیسکی چاومدا تەنۆرئکی

شەبەهێ زۆلفی شەبەه‌گۆنەهێ ، زۆگەردانی •
 بە سەری ئەو کە بە سەودا سەر و سامانم دا (٢)
 شەرەر و تابش و بارش لە دەمی زەعدی بەهار
 ئەنەری سۆزشی گریانە لە ئەفغاندا (٣)

بە گز و بلیسە بگزی و ئەو ناوہ زۆر و بەگۆزمە ئەو ناگرەهێ پێن
 نەکوژیتەوہ !

لە کوکردنەوہی (جۆشش) و (تاب) دا طیباق و ، لە کوکردنەوہی
 (تەنۆر) و (تەندۆر) دا بیتجگە لە طیباق جیناسی ناتەواو و ، لە
 کوکردنەوہی (تەنۆر) و (طوفان) دا ئیقتیباس لە ئابەتی (و فار
 النور) ھەبە کە وانە تەنۆری ناگر ھەلچۆ و ئاوی بەگۆزم ھەتقولسی ،
 کە باسی لافاوەکەھی حەزەرەتی نوح ئەکا (د . خ) .

تابە (چن) و (عم) و (گم) و (ک) : تاوہ . لەنیو (چن) و (کم) : لەناو .

(٢) شەبەھ (ی بەکەم) : وەک . شەبەھ (ی دووہم) : مۆرۆی شەوہ .
 گۆنە : چەشن . زۆگەردان : زۆ وەرچەرخاندن . سەودا : عەشق .
 مامەلە .

واتە : کە من سەر و سامانی خۆم لە دلداریدا ، یا بە مامەلە ، دا
 بە سەری زولفی یار و ئەویش نەیدا و زۆی وەرچەرخاند ، زولفی
 زەشی دەرخت و دنیای لێن تاریک کردم . ئەو زۆ وەرچەرخاندنەھی
 ئەو ، بە وینەھی زولفەکانی ، وەک شەوہ زەش و تاریک بۆن .

ئەشگونجین مەعنای بەم جۆرە بێ : زۆ وەرچەرخاندنی یار لە من
 تال و تاریکە وەک زەشیی زولفەکانی کە وەک شەوہ وان . بەلام تازە من
 گوێ بەم جۆرە دەرد و نازارانە نادەم ، چونکە سەر و مالم لە زۆیکای
 عەشقبدا داناوہ و ھیچم بەدەستەوہ نەماوہ و کەوتۆمەتە سەر ساجی
 عەلی .

لەنیوان ھەردۆ (شەبەھ) و ھەردۆ (سەر) دا جیناسی تەواو ھەبە .
 لە کوکردنەوہی (زۆ) و (گۆنە) یشدا تەناسوب ھەبە .
 بە سەودا (چر) : بۆ سەودا .

(٣) شەرەر : پزیسکە . تابش : گز سەندن . بارش : بارین . دەم : کات .
 زەعد : ھەورە گرمە . سۆزش : سۆتان . ئەفغان : ھاوار .

تۆ که خۆریت ، وەرە یتو جهننه تی دیدهم . چده که ی
لهم دلە ی پۆ شه ره ر و سینه یی سۆزاندا !؟ (۴)

قیمه تی ماچی دوصه د کیسه یی ساغه و ، نیمه
غهری یه ک کیسه یی صه د پاره له گیراندا (۵)

واته : پزبسکه و گز سهندن و بارانی سهرده می هه وره برۆسکه ، له
دل هه لقرچان و گریان و هاواری منه وه به .

له دیز یی یه که مدا له ف و له دیز یی دۆهه مدا نه شری مورده ته ب هه به ،
بیتجگه له و موبالغه و زیاده زه و ییه ش که تیابه تی که تیکرای چه خماخه و
هه ور و بارانی کردوه به یه کۆ له نیشانه کانی گریان ی خۆی .

نالچ لهم شیعه ریدا ته شبیه ی مه قلوبی به کاره یتاوه . چه خماخه ی
هه ور ی شو به اندوه به سۆتانی خۆی و باران به فرمیتسک و گرمه ی
هه ور به نالینی .

شه ره ر و تابش و بارش (چن) و (ک) : تابش و بارش و نالش .
سۆزشی (چن) : جۆششی .

(۴) خۆریتی : خۆریانی به هه شت . سۆزان : گز تی به ربۆ .

واته : تۆ که خۆریت ، جیگه ت نه بن به هه شت بن . که واته چن
ئه که ی له ناو دۆزه خ ی دلە ی پۆ له بلیسه ی ناگر و سینه ی گز
تی به ربۆ مند . وەرە ناو به هه شتی چاوه کانم که به هۆی فرمیتسکه وه
هه مۆی بووه به باخ و گول و گولزار .

نالچ به م شیعه ری ئه یه و ئی بلتی با به سی بن دۆر تی و با به س هه ر بیر
لین کردنه وه تم پین بیز ی . نزیك بکه وه ره وه لیم و وەرە به رچاوی پۆ له
گریانم ، بزانه له چ حالیکدا به ژیم ..
لهم (کم) و (ت) و (ک) : له .

(۵) کیسه : ئه ندازه یه ک پاره بووه وه ک بلتی هه زار دینار ، خراوته
تۆره که یه ک و به ده ست هه لگیراوه . صه د پاره : پینه پینه ی له صه د
پارچه دراوه یه ک .

واته : پتداویستی ده ست که وتنی ماچی یار له کوئی و ده سه لاتی من
له کوئی ؟ ماچیکی یار به صه د کیسه ی ساغ پاره ده ست ئه که و ئی و منیش
له کیسه یه کی شزی له صه د پارچه په ژۆ دروست کراو به ولاره م نیبه که
خستومه ته گیرانم .

له نیوان هه ردو وشه ی (کیسه) دا جیناسی ته واو و ، له به ینی
(دوصه د) و (صه د) و (یه ک) دا ته ناسوب و ، له به ینی (ساغ) و

شیره‌یی جانہ وتم یا مہیہ ؟ چا بقو فرموی
 عہکسی له‌علی له‌بی مهرجانہ له فنجاندا (۶)
 به‌حشی سیڑزی دہه‌نی نوقطه به نوقطه بگه‌ژی
 سه‌ری موی نیہ بی نوکته له دیواندا (۷)
 « نالی » ، ئەو نوقطه که‌وا بقو به نیشانه‌ی چاوی
 من له صفحہ‌ی زوخی ئەو دولبەرہ نیشانم دا (۸)

(صد پاره) دا طبیاق و ، له به‌ینی (ساغ) و (نیمه) شدا هەر طبیاق
 هه‌یه .

یهک (عم) : ئەم .

(۶) شیرہ : شیلہ . جان : گیان . چا : چاک ، یا چایج . عه‌کس : وینه .
 له‌بی مهرجان : لیتیوی وه‌ک مهرجان سۆر .

واته : وتم ئاخۆ شیلہ‌ی گیانہ و خوینہ کراوته کاسه ، یاخود
 شه‌رابه و ناماده‌ی لیتیوی کراوه ؟ باش بو یار له وه‌لامدا فرموی وینه‌ی
 له‌علی لیتیوی وه‌ک مهرجانم له‌ناو پیاله‌که‌مدا . یاخود : هه‌یجان نه‌بو ،
 چایج بقو به دهمی یاره‌وه وینه‌ی له‌علی لیتیوی وه‌ک مهرجانی ئەوی
 وه‌رگرتبو چونکه ئەو نابۆی به لیتیویه و لیتیوی له پیاله‌که‌دا زه‌نگی
 ئەدا به‌وه .

له به‌کاره‌یتانی وشه‌ی (چا) دا که دۆ معنا ئەگه‌یه‌نی له‌طافه‌ت
 هه‌یه .

شیره‌یی جانہ (« به‌راویزی » چر) و (عم) : شیتوه‌یی جامه .
 سیڑزی : نه‌ینج . ده‌هه‌ن : دهم .

(۷) واته : خال به خالی باسی زازی جوانیی دهمی یار بگه‌ژی له
 دیوانه‌که‌مدا ، ئەوه‌نده‌ی سه‌ره‌مۆیه‌ک باه‌تی بی نوکته و ورده‌کاریت
 ناکه‌وینته به‌رده‌ست . ئەمه‌یش شتیکی زۆر له‌جییه ، چونکه دهمی یار
 ئەوه‌نده بجۆکه وه‌ک جه‌وه‌ه‌ری فهد وابه ، هه‌رچییش به‌یوه‌ندی به‌و
 دهمه جوانه‌وه بی ، پتیویسته زۆر ورد و به‌معنا بی .

بگه‌ژی (چر) و (عم) و (ت) و (ک) و (مز) : بکری .
 نوقطه : خال . صفحہ : ته‌خت . زوخ : زۆ .

(۸) واته : ئەو خاله‌ی بقو به نیشانه به‌سه‌ر چاوی نالییه‌وه ، به ته‌ختی
 زۆی یاره‌وه بقو ، من پیشانی ئەوم دا و له‌وه‌وه ئیتر له‌سه‌ر چاوی ئەو
 جیی خۆی گرت . له‌وانه‌یه ئەم به‌یته بکری به به‌لگه‌ی ئەوه که نالی
 چاوی تانه‌ی به‌سه‌روه بووه .

گەر یتیه دهری ، سهروی زهوانی له یرهدا
 وهره نهییه دهری ، ئاهووی چینی له حهرهدا (۱)
 عیشت له دل و دیدهبی پز ئهشك و ئهلهدا
 گونجایش و تهسکینی نییه ، زوره له کهدا ! (۲)

(۱) زهوان : زیک و پیک . ئیرم : باخی ئیرم ، ئهو بههشتهی که شه ددا
 دروستی کردبو و قورئان له ئایهتی (ارم ذات العماد ، التي لم یخلق مثلها
 فی البلاد) دا ئیشارهتی بو ئهکا . مه بهستی له کومه لگای کچانی شوخ و
 نازداره . ئاهو : ئاسک . حهرم : حهرمی که عبه که زاو کردنی
 تیا قه دهغه به .

واته : تو له هه مو حالتکدا جوان و نازداری ، چ له دهروه بی و چ له
 زوره وه . له دهروه بی وهك سهرو بالا بهرز و دیاری له ناو جوانانا و له
 زوره وهش بی وهك ئاسکی چینی ناو حهرمی که عبه وای که کهس ناتوانی
 دهستی بو بهری . شوبهاندنی یار به ئاسکی چینی ئهین له بهر ئهوه بی ئهو
 جوره ئاسکانه زور بهرچاو نه کهون .

له کو کردنه وهی (ئیرم) و (حهرم) دا جیناسی موزاربع و له نیوان
 (یتیه دهری) و (نهییه دهری) دا طبایق هه به .
 یتیه دهری (عم) : یتیه دهری . زهوانی (عم) : زهوانه . نهییه دهری
 (عم) : نهییه دهری . به پیتی ئهم نوسخه به ئهین هه له بهك له وشه ی
 (چینی) دا ههین و ئه بو (چینه) بوایه .

(۲) ئهشك : فرمیتسك . گونجایش : گونجان . تهسکین : دامرکان ، ئوقره
 گرتن .

واته : خو شه ویستج و هه زلیج کردنی من بو تو ئه وهنده زوره و جیگه ی
 خو شی پتویسته ، له ناو دله ی پز ئازار و دیدهبی پز له فرمیتسکدا جیی
 نابیته وه و دانامرکین و ئوقره ناگرئ ، چونکه دل و دیدهم هه م بچوکن و
 هه م ناخو شیشن .

له م به یتهدا نالی هونه ری حوسنی تهعلیلی به کاره یتناوه . له هیتانی
 (ئهشك) و (ئه له م) یشدا به دوای (دل) و (دیده) دا له ف و نه شری
 موشه ووهش هه به .

لافی دهمی تو ، غونچه له دهمیا بو ، به (عمداً)
 با خوستی بژی ، خستی ، که مستیکی له دهم دا (۳)
 دل موضمه حیلی دهرده وه کو دیده له نمدا
 هیران و پهریشانه وه کو قهطره له یهدا (۴)

(۳) لاف : ئیددیمبا و دهم درژی . عمداً : دسه نقهست . خوست : داوین .
 مست : مسته کوله .

واته : خونچه ی نه پشکو تو که نیشانه ی نه کراوه یی و بچوکیه ، نیازی
 لاسایج کردنه وه ی دهمی تو ی له دلا بو و نه یویست بلن منیش وه ک نه و
 بچو کم ، به لام (با) له سهر تو هاته دهنک ، داوینی قرئاند و
 مسته کوله به کیشی دا به دهمیا پشکواندی و دهمی پن کرده وه و چن بونی
 خویشی تبابو هه موی به دهور و پشتیدا بلاو کرده وه ، گوايه نه و بونه
 خویشه ی گول له نیازی لاسایج کردنه وه ی دهمی تو ی کاتی کرانه وه به وه
 هاتووه ! مه به ست له داوین قرئاندیش لیک جوئی کرده وه ی به رگه
 سه وزه که ی سهر په زه کانی خونچه ی نه پشکو تو وه ، له خستیش
 لار بونه وه ی گوله باش پشکو تنی . *

له (دهمی) و (دهمیا) و (دهم) دا جیناسی لایق و ته ناسوب و ، له
 (خوستی) و (خستی) و (مستیکی) دا دیسان جیناسی لایق هه به .
 خستی که (عم) : خستیوو .

(۴) موضمه حیل : فهوتاو . نم : فرمیسک . قهطره : دلۆپ . یهم : دهریا .
 واته : وه ک چۆن چاوم له ناو فرمیسکی زۆرما خنکاوه ، دلشیم هه روا
 گرفتاری دهرده ، سهرگردان و پهریشان بووه ، وه ک دلۆپه ناویک
 بکه و یتنه ناو دهریاوه که سهر و شوینی نامینن .

نالج له م به ته دا شاکاریکی جوانی دروست کردووه . له جیاتی
 نه وه ی فرمیسک بخاته چاوه وه ، چاوی له فرمیسکدا نو قم کردووه و ،
 فهوتانی دلی له ناو دهرده و نازارا شوبه اندووه به وه که دلۆپیک ناو
 بکه و یتنه ناو دهریا به کی پان و به رینه وه . نه وه ش نه و به زی سهرگردانی و
 بی سهر و شوین بونه .

له نیوان (دهرده) و (دیده) و (یهم) و (نم) دا جیناسی لایق
 هه به .

دل موضمه حیلی دهرده (چر) و (چن) و (ک) و (مز) : دل
 موضمه حیل و دیده .

* خوستی که به مانا داوین بی . داوین برین کینیا به به
 سوکایه تی بی کردن یانی با سوکایه تی بی کرد و داوینی
 بری . کورد به وانه ی که وای شوریا ن له بهر دابی ئه کمر
 هه ره شه ی لی بکا دهلئ ئاته کت د بهرم .

« نالی » مه‌ئەلی حالی له ئەشکەنجەیی غەمدا
وهك ناله له نهيدا ، وهكو ناله له قه‌لمدا (٥) *

- ٧ -

زوخم زه‌نگینی زه‌نگی زۆمه‌تی زه‌نگینته ، بازا !
قه‌دی سه‌روم که‌مانینی قه‌دی شیرینته ، بازا ! (١)

(٥) مه‌ئەل : نمۆنه : ئەشکەنجە . نازار . ناله : هاوار . نه‌ی : شمشال .
تاله باریکه‌کانی ناو قه‌لمی قامیش .

واته : نمۆنه‌ی حالی نالی به‌ده‌ست دهد و نازار و گه‌روگرتی خه‌م و
به‌زاره‌وه وهك نمۆنه‌ی ناله‌ی شمشالی لێ‌ها‌توووه که‌هه‌میشه‌سکالای
دۆرتی ئەکا و هه‌رگیز شکاتی نابۆزێته‌وه ، یا وهك ئەو تاله باریکه‌یه که‌له‌ناو
قه‌لمه‌دایه و هه‌ر تاویک قه‌لمه‌که‌که‌ دابدری ، ئەویش لێ‌ی ئەبۆزیت .
نالی له‌م سیه‌ره‌دا ئیشاره‌تیکی بۆ به‌یته‌که‌ی مه‌ئنه‌وی جه‌لالوددینی
زۆمچ کردوووه که‌ئه‌لێ :

بشنو از نی چون حکایت میکند
وز جدانیها شکایت میکند

واته : گوێ شل که‌بۆ قامیش . قامیش ، که‌له‌ژێر پێدا زیکه‌ی دێی ،
زازی خۆی ئەگه‌زێته‌وه و سکالای ده‌ردی دۆرتی ئەکا .
له‌نیوان (نالی) و (حالی)دا جیناسی لایق و ، له‌نیوان (ناله) و
(ناله)دا جیناسی موحه‌ززه‌ف هه‌یه .
نالی (عم) : نالی و .

- ٧ -

(١) بازا : باز ئا ، وه‌روه . وشه‌که‌له‌بنه‌زه‌تا فارسییه . قه‌د : بالا .
قه‌دی دۆهه‌م) مه‌عنا‌ی (چه‌ماندنه‌وه)ش ئەگه‌یه‌نێ . که‌مانین : وهك
که‌وان لێ‌ها‌تۆ .

واته : به‌هۆی زه‌نگی زۆمه‌تی جوانی تۆوه زۆم زه‌رد هه‌لکه‌زاهه ، جا
یا له‌خه‌فه‌تی دۆرتیت یا به‌هۆی شه‌رمه‌زار بۆنه‌وه له‌به‌رچاوی خه‌لك .
بالای وهك سه‌رو به‌رزی جارانیشم به‌هۆی بالای جوانی تۆوه وهك که‌وان
چه‌میوه‌ته‌وه ، یا به‌هۆی چه‌ماندنه‌وه جوانه‌که‌ی تۆوه بووه به‌که‌وان ،
که‌واته وه‌روه بۆ لام تا منیش بچمه‌وه سه‌ر دۆخی جاران .

* بسم سیه‌ره زۆر باش د‌مرد ه‌که‌وی که‌ ناز ناوی نالی لـ
ریشالی قامیش وه‌رگه‌راوه و قسه‌ی ئەوانه‌ جێی متعانه‌ نیه
که‌ ده‌لێد نالی) یه .

غەریب و بېن کەس و زار و فەقیری خانەدانی تۆ
 جگەر سۆتاو و مالدویرانی زولفی چیتە ، بازای ! (۲)
 (معاذ اللہ) کہ زەحییکت بە حالی زاری مندا بېن
 کہ ئاخەر بەندەیی خاکیی دەری پیتشینتە ، بازای ! (۳)
 ئەگەر خوینم دەژۆژی تۆ ، ئەوہ تینغ و ئەمیش گەردن
 ئەگەر بنیادی پەیمان ، دەستی من دامینتە ، بازای ! (۴)
 لە چاوانم هەتا کەیی قەطرە قەطرە خوین دە کەیی ئەیی دۆست !
 کوا ئەم عەھد و پەیمان و وەفا کابینتە ، بازای ! (۵)

- (۲) زار : داماو . لاواز . زولفی چین : زولفی جوانی چین لەسەر چین .
 واتە : ئەوکەسەیی لە خانەدانی تۆ دۆرکەوتووہ تەوہ و نامۆ و بېن کەس و
 ھەزار کەوتووہ (کہ منم) ، بەھۆی زولفی چین چینی تۆوہ جگەر سۆتاو و
 مالدویران بووہ . کەواتە دە وەرەوہ !
- (۳) معاذ اللہ : بەنا بە خوا ، خوا نەکا ، ھەرگیز زۆ نادا . دەر : بەردەرگا .
 پیتشین : کۆن .
 واتە : ھەرگیز بەزەببەکت بە حالی مندا نایەتەوہ ، ئاخەر خۆ من
 بەندەیی کۆنی خاکیی بەردەرگای خۆتم ، دە وەرەوہ !
- (۴) بنیاد : بناخە . پەیمان : گەفت .
 واتە : ھەرچیم لێن ئەکەیی ئامادەم . ئەگەر سەرم نەبۆی ، ئەوہ تینفی
 تۆ و ئەمەش گەردنی من . ئەگەر بناخەیی گەفت و پەیمانیشم لەگەڵ
 دائەنیتی ، دەسم دامینتە ، دە وەرەوہ !
- (۵) کابین : ئەو ئەندازە پارەبەیی پیاو لە کاتی ژن ھیتانانا لەئەستۆی نەگرتی بیدا
 بە ژنە کە . لەو مەعنا بەشەوہ وەرگیراوە بۆ ھەر شتێی مرقو لەئەستۆی
 خۆی بگرتی .
 واتە : تا کەیی ، گیانە ، چاوم دلۆپ دلۆپ ئەکەیی بە خوین ؟ کوا ، تۆ
 کەیی وا دەرئەکەوئ گەفت و پەیمان لە ئەستۆ گرتبېن ، دە وەرەوہ !
 ژینیشی تین ئەچچ (کابینتە) ھەلەیی نۆسیار بېن و زاستە کەیی
 (کابینتە - کە نایینتە) بېن ، واتە : کوا ، کەیی گەفت و پەیمان زاگرتن
 زەوشتی تۆبە ؟

به « نالی » باوه ژت نالی ، خه یالت یت و بیینی
که چۆن مه شغولی نهغه می گۆشه می نالیته ، بازا ! (۶)

- ۸ -

ئه حوهلی ته فرقه نه نظر ته قوییه تی سه بهب ده کا
عاریفی وه حدهت ئاشنا له م قسه یه ئه ده ب ده کا (۱)

(۶) واته : ئه گهر باوه ژ به نالی نا که می ، به خه یالت بهرمۆ منی به بر دا بئ و
بیینی چۆن له سۆچیکا که وتۆم خه ریکی ئاوازی نالینم له تاو دۆریت ..
ده سا وه ره وه .

ژییسی بئ ئه چن (نالیته) هه له می نۆسبار بئ و ژاسته که می (بالینته)
بئ ، واته : له سۆچی جیکه سه ره که تا که وتۆم ئه نالینم ..
ئهم پارچه شیعه ره له هه یچ کام له ده ستنۆسه کانی به رده ستمانا و هه ره وه ها
له چاپه که می (کم) یشدا نییه . دوکتۆر مارف خه زنه داریش ئه لئ هیشتا
بۆم ژاست نه بوه ته وه هه می کتیه ، به لام به هه می نالی نازانی .
(د. مارف خه زنه دار ، چه ند په راویزیکی دیوانی نالی ، گۆفاری ژۆژی
کوردستان ، ژماره ۳۴ ، کانونی به که می ۱۹۷۵ و کانونی دۆه می
۱۹۷۶) . پارچه که هه رچه ند ساده به ، شه قلی نالیسی بئوه دباره .

- ۸ -

(۱) ئه حوهل : خیل ، به که به دۆ بئ . ته فرقه نه نظر : ئه وه می هتزی
بیینی په ریشانه و سه رنجی چاوی به م لا و به ولادا ئه ژوا و به کی به
دوان دینه پیش چا و . عاریف : خوداناسی دل وریا . وه حدهت
ئاشنا : ئه وه می له گه ل بیری خوا به به که زانیندا ئاشنایی هه به .

واته : ئه وه می چاوی دلی خیل بئ تاماشای (سه بهب) ئه کا و هه رچن
که ژۆ ئه دا ئه به ستن به هۆ به کی تابه تیه وه و ئه وه ش له ئه نجاما
ئه کیشیته وه بۆ هاوبه ش بۆ خوا دانان ، وه که چۆن ئه وه می چاوی
ژاسته قینه می خیل بئ به کی به دۆ دینه پیش چا و . به لام ئه وه می که
خوا بناسن و دلی به بیری به کتییی خوا وه ژاهابن ، شه رم ئه کا قسه می
وای له دم بینه ده ره وه .

ئه لئین نالی ئهم پارچه شیعه ری له به ره به رچ دانه وه می زانای ناوداری
کورد موفتی زه هاویدا وتوه له ئه نجامی ده مه ته قیه که فه له فیدا

به نده نه زهل به خه ططی خۆی قابیلی قیسمه تی بووه
ئیسته به ئیقتیضای عمهل جیگه بی خۆی طه له ب ده کا (۲)

داری ئیراک و داری هیند ههردوو که عۆده ئیسیمان
هه مده می سوننه ته ئه وده مه یلی ئه بۆ له هه ب ده کا (۳)

که له باردی سه به به وه له نیوانبانا رۆی داوه . نه گهر ئه مه راست بی
له وانه به بین به به لکه ی ئه وه که زه هاوی خیل بۆ بی .

(۲) نه زهل : ئه وه ی نه بۆنی لی پیش نه که و بی . خه ط : بی لی نان . قابیلی
قیسمه ت : ئه وه ی به به شی خۆی زازی بی یا ئه وه ی بۆ دابه ش کردن
بش . ئیقتیضا : پتویست . عمهل : کرده وه .

واته : ناده میزادی موسولمان له رۆژی نه زهلدا به دان بیانانی خۆی
زازی بووه به به شی خۆی و له وه لامی « ا لست بریکم ؟ » دا واته : ناخۆ
من خوی ئیوه نیم ؟ که پهروه ردگار له خه لکی پرسیه ، و تویه تی :
« بلی » واته : تۆ خوی ئیمه ی . به م پتیه ئیتر ئه بۆ سه به ب و
سه به بکاری نه هاتایه ته ئاراوه . که چی ئیستا وا به کردار به پیچه وانه ی
بی لی نانه که ی خۆی نه جۆ لیته وه و به نیسه ت دانی کار بۆ لای خۆی
داوای جی و زۆ یه ک ئه کا بۆ خۆی گوایه ئه ویش له گه ل خوادا هاوبه شه
له دروست کردنی کردارا ..

نالج له م به یته دا ئیشاره تیشی به و وته فه لسه فییه کردووه که ئه لی
(خه ت بۆ دابه ش کردن ئه شی) .
خه ططی (عم) : خه ططی .

(۳) ئیراک : داریکه له لقه کانی ، سیواک دروست نه کهن و له کاتی
ده ست نوێژ گرتن و گه لی کاتی تریشدا به پتی زهوشتی پیغه مبه ر (د . خ)
ئه یه تین به دمه بۆ پاک کردنه وه ی بیخی ددان و خۆش کردنی تامی دهم .
داری هیند : داری بخۆر که بۆ بۆن خۆشی ئه یسۆتین . هه مده م :
هاو ده م ، هاو رۆی . سوننه ت : گوftar و زهوشتی پیغه مبه ر . ئه وده م :
ئه و ، ئه م . ئه بۆ له هه ب : په کیکه له ناوه کانی ئاگر ، ئیشاره تیشه به ناوی
ئه بۆ له هه بی مامی پیغه مبه ر .

واته : بۆ ئیسپاتی ئه وه که ئه نجامی هیج شتی په یوه ندی به
بناخه که یه وه نییه و همۆی هه ر به ده ستی خوا خۆیه تی و ئه و چاره نۆس
دانه نی ، سه بری داری ئیراک و داری هیند بکه ، هه ردوکیان داریکی
عاده تین که چی ئه و یان سوننه تی پیغه مبه ری بی جی به جی ئه کری و

سههم و نهصیبی نهصلیه ، بهختی گیاه و گل نییه
توتنه خهرجی سوتنه ، مودنه ماچی لهب دهکا (۴)

لهومهی زهمان دهکهی که بۆچ خوارییی زاستیی دهوی ؟
غافلی دهستی زاستی خۆت خزمهتی دهستی چهپ دهکا (۵)

نهمیان به لای نهبۆلهههیدا نهزوا ، واته نهسوتینری و دۆکهلی پین نهکری .
نالچ لهم بهیتهدا ئیشارهتی به دۆ ئابهتی « تبت بدا ابی لهب ...
وامرانه حمالة الحطب » کردوه که واته : دهسهکانی نهبۆلهههب وشک
بن .. زنهکشی کۆلهدار ههلهکری بۆ ئازاردانی موسولمانان . لهناو
ناوهکانی ئاگریشدا ناوی (ابولهب)ی ههلبژاردوه و بهکاری هیناوه ،
بۆنهوهی له بهراهیری وشهی (سوننهت)دا دایتی چونکه سوننهت هیی
پتغمهبره و نهبۆلهههیش دوژمنی پتغمهبر بووه .

له دۆ نیوهی ئهم بهیتهدا لهف و نهشری مورهتتهب ههیه .
له ههمۆ نوسخهکانی بهردهستمانا لهجیاتی (نهوم) نۆسراوه :
(ئهمهو) . تنها له پهراویزی نوسخهی (چر)دا نهپین به نوسخه
نۆسراوه : (نهوم) . ئیمه ئهمهمان لا پهسهند بۆ چونکه سهراچاوهی
ههردو ئیشارهتهکه به ژیک و پیکتی نهزوا و مهعناکه پین پتچ و پهنا دی .
(۴) سههم و نهصیب : بهش و چاره نۆس . گیاه : گیا ، سهوزه . خهرج :
بهش . مۆدن : دار جگهره .

واته : چاره نۆسی ههکهس چتی پین ههر ئهوه دینه ژیی . مهسهلهکه
پهپوهندی به ژبشه و بنهزهتهوه نییه . ئهوهته تۆتن که مه بهستی
ئهسلیی جگهره خۆره ، بهشی سوتانه ، ئهوهش دار جگهرهیه که له
هۆیهکی جگهره کیشان بهولاه نییه ، به شوینتیکی نازداری وهک
لیوهوهیه و ههمیشه ماچی لیو ئهکا !
سههم و نهصیبی (چر) و (گم) : قیسمهت و سههمی .

(۵) لهومه : سهرزهنشت . خواری : ذهللیج . غافل : پین ناگا .
واته : سهرزهنشتی گهردۆن ئهکهی کهوا بۆچ کاریک ئهکا زاستی
ههر لهبنهوه پین .. ئاگات لهوه نییه که تهنازهت له خۆیشتا دهستی
زاست خزمهتی دهستی چهپت ئهکا و مل کهچی ئهوه .. واته : باری
ژیان وایه تانیشتاش خراپه و درۆ لهسهروهه بن و چاکه و زاستی بۆ
سۆدی ئهوان ههلسۆژین ..

طوطیبی تو له حیرسی دل داوی طه مع ده کاته مل
بولبولی من له عشقی گول ته غنیه وو طه رب ده کا (٦)

« نالچ » حه ریفی کهس نییه ، ئیلف و ئه لیفی کهس نییه
به یتنی زه دینفی کهس نییه ، هه رزه نویسه ، گه پ ده کا (٧)

(٦) حیرص : ته مع . ته غنیه : گورانج وتن . طه رب : ساز و ناواز .
واته : من و تو ، ئه ی به دکار ، زورمان جیا به له به ک . تو طو وطیت ..
ئیش و کارت هه ر قسه ی ئه م و ئه و گیرانه وه و هینان و بردنه ، بویه
له بهر ته مع کۆتی به نده گیت له مل کردووه و بووی به نوکهری ئه م و
ئه و . به لام من بلیلم ، دلداری گول و باخم ، هه مبه شه گورانج بو
جوانی و شینایج و سروشت ئه لیم ..

ئه گه ر وه ک له پشه وه و تمان ژاست بئ نالچ ئه م پارچه شیعهری
به رابه ر به موفتی زه هاوئج و تبئ ، ئه و مه به ستی له طوطیبه تن
لاسا یج کردنه وه و وتنه وه ی قسه ی موعته زله کانه که به نده
به دروست کهری کاری خۆی ئه زانن و ده ورئکی گه وره ئه دن به
(سه به ب) .

طوطیبی تو له حیرسی دل (چر) : طوطیبی دل له حیرسی گول .
به م پییه مه عنای نیوه شیعه ره که وای لیج دیته وه : دل طوطیبه و به خیلج
به گول ئه با بویه داوی ته معی له مل کردووه . له به راویزی هه ر ئه م
نوسخه به شدا به نوسخه نو سراوه :

طوطیبی تو له حیرسی دل داوی قه فهس ده خاته مل

(٧) حه ریف : هاوده م . ئیلف و ئه لیف : هاوشان . زه دیف : هاوسه ر .
هه رزه نویس : ئه وه ی شتی بژ و بۆج ئه نو سن . گه پ : گاته .

نالچ له م شیعه ره بیدا ، له پاش ده ربزینی بیتارئج له باری ژبان که
ئه وی خستووه ته بنه وه و خه لکی سه رخستووه و پایه به کی
کۆمه لایه تبئ نزمی به م داوه و خه لکی کردووه به خاوه ن ژئ و شوین ،
هه لو یستیککی که مته رخه مانه له ژبان وه رئه گرئ و ئه لئ چش ،
هه رچۆنه با هه ر وابئ .. دیاره من شایانی پایه و شوینی ئه م
خه لکه نیم و له نمۆنه ی کهسیان نیم و شیعه ره کانیشم شیعه ری هه رزه
نۆسیبه ، بویه ژئ و شوینیشم له کۆمه لدا ئه مه به که هه به ..

ئه لیف (چن) : ئه نیف . ئه بئ به پتی ئه م نوسخه به (ئه نیف) له

- بولبولی طبعم ئەوا دیسان ئەنا خوانی دەکا
 نوکتە سەنجی و ، بەزله گوێج و ، عەنبەر ئەفشانی دەکا (۱)
 هەرکەسی ئیظھاری دانایتی بکات و ، مەقصەدی
 خود پەسەندی بێ ، یەقین ئیظھاری نادانگی دەکا (۲)
 خەرقلە پۆشی کەمی دەپۆشن جەوھەری ذاتی ئەمن ؟
 بیته تێو ، جیلووی ، بە زوشتی خۆی بە عوریانی دەکا (۳)

(ئەنف) وەرگیرایی و مەعناکەمی (هاو لۆت) بێ واتە نزیك و هاو دەم .
 ئەگەر ئەوەی لەبێشەووە و تمان کەوا نالی ئەم پارچە شیعەری لە
 بەرپەرچدانەووی موفتیی زەھاویدا و سوووە ، وا بێ ، ئەوا ئەبێ لە
 لیکۆلینەووی باری کۆمەلایەتی و دەروونی نالیدا پایەبەکی تایبەتی بۆ ئەم
 پارچە شیعەر دانری .

- (۱) طبع : طبعیەت . ئەناخوانی : پیا هەلدان و ستایش کردن . نوکتە
 سەنجی : وێنی شتی ورد و قسەمی پز مەعنا . بەزله گوێج : قسەمی
 خۆش کردن . عەنبەر ئەفشانی : عەنبەر بلاو کردنەووە ، کینایەبە لە
 قسەمی نەستەق و شیعری نایاب و تن .
 واتە : تەبەییەتی عاشقی بە شەوق و زەوقم دیسانەووە کەوتەووە
 ستایش و پیا هەلدان و وێنی قسەمی نەستەق و خۆش و بلاو کردنەووی
 بۆن و بەرامەمی خۆشی شیعری جوانی وەک عەنبەر کە هەمۆ لایەک
 ئەگریتەووە .
 عەنبەر (عم) و (گم) : گەوھەر .
 (۲) دانایی : زانایی .
 واتە : ئەوەی بە نیازی خۆهەلدان ، زانایی و تیکەبێشینی خۆی
 دەریزێی ، دیارە نەفامیی خۆی دەرنەخا .
 مەقصەدی (کم) : مەطلەبی .
 (۳) خەرقلە پۆش : صۆفیی . جیلووی : ورشە . زوشتی : ناشرینی .
 عوریانی : زۆت و قۆت .

ضابطه‌ی طبع سواره ، ئیددیعای شاهیی ههیه
 موخته‌شم دیوانه ، داوای تهختی خاقانی ده‌کا (۴)

واته : صۆفییه‌کی خه‌رقه له‌به‌ر چۆن ئه‌توانی جهوه‌هری شه‌خصی
 من یا جهوه‌هری خۆ به‌خۆ په‌یدا کردۆی من بشاریته‌وه ، یاخود بیدانه
 پال خۆی و بیکاته به‌ری خۆی ؟ ئه‌گه‌ر بیته‌و بیته‌و ئه‌م مه‌یدانه‌وه ، ورشهی
 جهوه‌هری من ، ئه‌و به‌و ناشیرینییه‌ی خۆیه‌وه زۆت و قوت ئه‌کاته‌وه و
 ئه‌یخاته به‌رچاوی خه‌لک . یاخود ئه‌گه‌ر بیته‌و ناو ورشهی جهوه‌هری
 منه‌وه و بییه‌وئ بیکا به‌ به‌رگه‌ بۆ خۆی ، به‌و ناشیرینییه‌یه‌وه که هه‌یه ،
 له‌جیاتیی ئه‌وه‌ی خۆی داپۆشیی ، خۆی زۆت و قوت ئه‌کاته‌وه و
 ئابزۆی خۆی ئه‌با .

شیوه‌ی نوێنه‌وه‌ی ئه‌م به‌یته له‌ نوسه‌خه‌کانی به‌رده‌ستمانا زۆر
 ئالۆز و شیواوه و هه‌رکام به‌ جۆریکیان وه‌رگرتوه :

(چر) : بیینی جیلوه‌ی به‌ زوشتی خۆی به‌ عوربانی ده‌کا

(چن) : پینه‌یی جیلوه به‌ زوشتی خۆی به‌ عوربانی ده‌کا

(عم) : بیینی جیلوه‌ی بزشتی خۆی به‌ عوربانی ده‌کا

(گم) : بیته‌و بیته‌و جیلوه‌ی به‌ زوشتی خۆی به‌ عوربانی ده‌کا

(ت) : بیینی جیلوه به‌ زوشتی خۆی به‌ عوربانی ده‌کا

(ک) و (مز) : بیینی جیلوه‌ی به‌ زوشتی خۆی به‌ عوربانی ده‌کا

له‌ سه‌یر کردنی ټیکزای نوسه‌خه‌کان و به‌ نیشانه‌ی شوپین و
 موناسه‌به‌ته‌که‌شدا ، ئه‌چیتته ده‌وه پێشان به‌م‌جۆره بۆی .

خه‌رقه‌پۆشتی که‌ی ده‌پۆشتی جهوه‌هری ذاتی ئه‌من ؟

بیته‌و بیته‌و ، جیلوه‌ی ، بزشتی خۆی به‌ عوربانی ده‌کا

واته : فه‌قیرئ و به‌رپۆتی که‌ی زیره‌کی و بلیمه‌تی من دانه‌پۆشتی ؟
 که‌ کاتی خۆی هات ، به‌هره‌ی من بزشت و کاری خۆی به‌ زۆتی ئه‌کا ،
 خه‌نجهری ده‌بانه و له‌ کێلان ده‌رچوه !

(۴) ظابطه‌ی طبع : ته‌بیعه‌تی به‌ذوق و ژیگ‌وپێکم . سواره : به‌نه‌شه‌یه و
 له‌سه‌ر پێیه . شاهج : پادشایه‌تی ، یاخود نیشاره‌ته بۆ (شاهج) ی
 شاعیر . موخته‌شم دیوان : دیوه‌خانی قه‌ره‌بالغ ، یا دیوانی شیعری
 گه‌وره ، یا نیشاره‌ته به‌ گه‌وره‌به‌کی (محتمش‌الدیوان) ناو . خاقانی :
 خاقانییه‌تی چین ، یا ټیکزای گه‌وره‌یی ، یا نیشاره‌ته بۆ (خاقانی) ی
 شاعیر . *

* موخته‌شمه‌یش شاعیریکی فارسه و نیشاره‌تی بۆ ئه‌ویش تیدا .

شاهیدی فیکرم که بیته جیلوه گاهی دولبه‌ری
شاهی خوسره و ژۆخی شیرینی به قوربانج ده‌کا (۵)

تۆکی خامی من که بیته مه‌عنا‌نارایی که مال
خه‌ط به خه‌ط ئیظهاری نه‌قشی صوره‌تی (مانج) ده‌کا (۶)

واته : ذه‌وقی شیعر وتم سواره ، له مه‌یدانی شیعر وتندا ئیددیعیای
پادشایه‌تی نه‌که‌م ، یاخود ئیددیعیای پایهی (شاهج) ای شاعیر نه‌که‌م و
دیوه‌خانم بزه له‌وانه‌ی حمز له شیعرم نه‌که‌ن ، یاخود دیوانیکی گه‌وره‌م
هه‌یه و داوای بۆن به خاقانی ولاتی شیعر نه‌که‌م ، یا نه‌هوی جیگه‌که‌ی
(خاقانج) ای شاعیر بگرمه‌وه .

ژی‌یشی‌تی نه‌چن له‌جیاتی (ضابطه‌ی طه‌بعم) ، (ضابطی طه‌بعم)
بئ ، واته : سروشتی وه‌ک نه‌فسه‌رم سوار بووه نه‌یه‌وی بئ به پادشا .
(محتشم‌الدیوان) یکه بۆ خۆی ژاست بووه‌ته‌وه داوای ته‌ختی خاقانی
چین نه‌کا .

له وشه‌کانی (سوار) و (شاهج) و (موخته‌شم دیوان) و (خاقانج) دا
ته‌وریه هه‌یه به‌گوێره‌ی ئه‌و مه‌عنا‌بانه‌ی لیمان‌دانه‌وه .

(۵) شاهید : یار . له شیعردا ئه‌و وشه‌یه‌به که نه‌بیته نمونه (مثال) بۆ
بناخه (قاعده) یه‌ک . ئه‌و بیره‌ی که بوخته‌ی شیعره‌که‌یه . شاهیدی
فیکر : ئه‌و مه‌به‌سته‌ی که شاعیر کردۆیه به شامه‌به‌ستی به‌یتیک یا
غه‌زه‌لیک . واته : ئه‌و مه‌عنا ورده‌ی که شیعره‌که‌ی به‌دورا
نه‌سۆژینه‌وه .

واته : ئه‌و بیره‌ی که کردۆمه به بناخه و مه‌به‌ستی شیعرم ، نه‌ه‌نده
جوانه نه‌گه‌ر بیته مه‌یدانی خۆن‌واندنی دولبه‌ریه‌وه ، خوسره و گیانی
شیرینی خۆی ، یاخود گیانی (شیرین) ی یاری خۆشه‌ویستی ، بۆ نه‌کا
به قوربانج و له‌به‌رپێیا سه‌ری نه‌بژی .

له کۆکردنه‌وه‌ی (شاهید) و (شاه) دا جیناسی ناته‌واو و ، له
کۆکردنه‌وه‌ی (خوسره) و (شیرین) دا ته‌ناسوب و ، له وشه‌ی
(شیرین) دا (له‌طافه‌ت) هه‌یه .

فیکرم (کم) : بیکرم . له‌وانه‌یه (بیکرم) بۆین ، واته : ئه‌و مه‌به‌سته‌ی
که من بۆ یه‌که‌مجار له شیعرمدا دهرم‌بژیوه و که‌س پێش من نه‌یتوانیوه وا
بلی . . . تاد .

(۶) خامه : قه‌له‌م . مه‌عنا‌نارایج : مه‌عنا ژازاندنه‌وه . خه‌ط : دێژ .

ئىستىطاعە و قوۋەتى طەبعم ، بە كوردى و فارسى
 عارەبى ، ئىظھارى چالاكى بو چەسپاننى دەكا (۷)
 خاطر يىكى شوخ و خوش و بىن غەم و جەممە ھەبو
 ئىستە بو زولفى كەسى مەشقى پەرىشاننى دەكا ! (۸)

مانى : ھونەر مەندىكى ئىسرائىل بوۋە ناوبانگى بە وىنەنى جوان كىشان
 دەرچوۋە .

ۋاتە : توكى قەلەمى من كە بىيەۋى مەعنا بىرازىننەتتەۋە و باسى جوانى
 بكا ، ھەر دىزىكى ئەۋەى ئەينۆسى نىگارنىك ئەنۆىننە لە نىگارە نايابەكانى
 (مانى) نى نىگار كىشى بە ناوبانگ و مەعناكە بەزادە بەك زۆشەن ئەكاتەۋە
 بىن بە شتىكى دىبارى و ھەست بىن كراۋ و بىنراۋى ۋەك نىگارە دىبار بەكانى
 مانى .

مەعنا ئارايىي كەمال (مز) : سەنئەتى نەقىشگەرى .

(۷) چەسپاننى : گورج و گولج .

ۋاتە : تۋانا و ھىزى تەبىئەتى شىعەر و تىنم بە ھەر سى زىمانى كوردى و
 فارسى و عەرەبى ئەۋە دەرئەبىزى كە چەند لەم مەيدانەدا چالاك و گورج و
 گولم .

(۸) خاطر : دل و دەرۋن . شوخ : ساز . جەمە : كۆمەل . پرژ و بلاۋ نەبو .
 مەشق : خۆزراھىنان لەسەر فېرېۋى شتى . پەرىشاننى : بلاۋى .

ۋاتە : بەرلەۋەى بىكەۋمە داۋى خۆشەۋىستىي يارەۋە ، دل و دەرۋنم
 ساز و خوش و لەجىيى خۇيا بو . بەلام ئىستا لەپىناۋى زولفى بلاۋى
 ئەۋدا ، ئەمىش خەرىكە خۇي فېرى بلاۋى و پەرىشاننى و پەرت بون
 ئەكا . مەبەستى لەۋەيە بلى دل و دەرۋنم مەشقى پەرىشاننى لە زولفى
 يارەۋە ۋەرئەگرى .

لە كۆكردنەۋەى (شوخ) و (خوش) دا جىناسى قەلب و ، لە يەكخستى
 (زولف) و (پەرىشاننى) دا تەناسوب ھەيە . لەمەشدا كە (مەشق)
 بو (زىك و پىتىكى) يە و كەچى بو (پەرىشاننى) بەكارھىنراۋە ھونەرىكى
 جوان بەكارھاتوۋە .

تەنھا لە نوسخەى (عم) دا نوسرابو (ھەبو) ، لە ھەم
 نوسخەكانى تىرى بەردەستمانا نوسراۋە (ھەيە) . ئىتمە (ھەبو) كەمان لا
 لەبارتر بو .

هودهدودی دل جه بسی بهلقیسی سهبای دیوه ، یه قین
خۆی که دامین گیری شاهی ئاصهفی ئانجی دهکا (۹)

ئهو که سه ته حدیثی نیعمهت بنج موراد و مهطلبی
میثلی « نالنجی » ئیمتیثالی ئه مری یهزدانجی دهکا (۱۰)

(۹) هودهدود : پهپوه سلیمانیه . بهلقیس : شازنی یه مهن . سهبا : سهبهه ،
پایتهختی ئه و سهردهمه یه مهن . ئاصهف : ئاصهفی کوزی بهرخیا
وهزیری جهزرتی سولهیمان . شاهی ئاصهف : جهزرتی سولهیمان .
شاهی ئاصهفی ئانج : سولهیمان پاشای بابان .

واته : پهپوه سلیمانیه دلکم بهندیخانهی خۆشهویستی یاری دیوه
که وهك بهلقیسی شازنی سهبهه بهدهسته لاته ، بۆیه دهس ئهكا به
پشتینی سلیمان پاشای باباندا که پادشاهی ئاصهفتیکی دۆهه می وهك
ئهحمهد پاشای کوزیهتی ، که بۆ باوکی ، لهجیتی ئاصهفی کوزی بهرخیا
بووه بۆ جهزرتی سولهیمان ، بۆئوهی بگاته فریای و له داوی دلیلی
یاری دهر بهتتی ، بهوه که بیگه بهنیتته دهستی .

بهپیتی ئهوه که مه شهوره دایکی بهلقیس دیو بووه ، ئهشگونجی وشه
(دیوه) به (دیوه) بخوینریتتهوه .

ژییسی تی ئهچن مهعنا ی شیعره که بهم جۆره بنج : پهپوه سلیمانیه
دلکم به چاوی خۆی بنجی کهوا سولهیمان جهند بهدهسته لاته و چۆن
بهلقیسی سهبهئی به دیل گرت ، بۆیه دهسته و دامینی ئاصهفی دۆهه
بۆ تالای سولهیمان تکای بۆ بکا نهوهك توشی شتی بیی . .

نالنجی ، لهم شیعهریدا خۆی شو بهاندوو به پهپوه سلیمانیه و ، سلیمان
پاشای بابان به جهزرتی سولهیمان و ، ئهحمهد پاشای کوزی به ئاصهفی
کوزی بهرخیا و ، خۆشهویستی یاره که ی به بهند بۆن له بهندیخانهی
شازنه بهلقیس دا . له کوکردنهوهی (هودهدود) و (بهلقیس) و
(سهبهه) و (دیو) و (ئاصهف) بشدا هونهری تهناسوب و موراعاتی
نهظیری به کارهیتناوه .

تهنها له نوسخه ی (عم) و (گم) دا نوسراوه : (سهبای دیوه) . له
نوسخه کانی تری بهردهستمانا نوسراوه : (ههوایتکه) . ئیمه ئه می
(عم) و (گم) مان لا بهجی تر بو .

(۱۰) ته حدیثی نیعمهت : باس کردنی ناز و نیعمهتی گه وره گه وران . موراد :
ئاره زۆ . ئیمتیثال : گوئی زایه لئی .

طبعی شه ککه رباری من ، کوردی ته گه ر ئینشا ده کا ،
ئیمتیحانی خوڤه مه قصودی ، له (عمدا) وا ده کا (۱)

یا له مهیدانی فه صاحه تدا به میثلی شه هسه وار
بچ ته نه ممول به و هه مو نه وعه زوبانی زاده کا (۲)

واته : من که تعریفی خوڤم نه کم و له قسه زه وانج و زیره کیی خوڤم
نه دوڤم ، یا که ئیشارهت بو پیاوه تیی سلیمان پاشای بابان نه کم
به سه رمه وه ، شتیکی بستی زئی و جیم نه کردوه ، شوکرانه بژییری
نیعمه تی خوام کردوه و فهرموده ی نوم به جی هیناوه که له فورئانی
پیروژدا فهرموده تی : « و اما بنعمه ربك فحدث » واته : باسی ناز و
نیعمه تی خوا به سه رته وه ، له هه مو شوینی بگیزه وه .
مه طلبی (چر) و (کم) : مه قصدی .

(۱) شه ککه ربار : شه کر هه لگر . شه کر بارین ، مه به ست شیرینه . ئینشا :
دانان . ئیمتیحان : نه زمون ، تاقج کردنه وه .

واته : زه وقی شیرینی من که به لای شه وه دا نه چی به کوردی شیعر
بلی ، له بهر نه وه نییه که کوردیه که ئاسانه و ده سه لانی به سه ر عه ره بچ و
فارسیدا ناشکی ، به لکو له بهر نه وه یه نه یه وی خوڤی تاقی بکاته وه بزانی
شتیکی تازه ی له ده ست دئی له مه و پیش که س نه یکر دین که شیعر وتنه
له سه ر عه رۆزی عه ره بچ به زمانی کوردی ، یا نه ؟

(۲) شه هسه وار : شاسوار ، شوژه سوار و لاوچاک . ته نه ممول : ورد
بوته وه . زاده کا : غار نه کا ، یا زانه هینتی .

واته : یاخود مه به ستی خو تاقی کردنه وه نییه ، ته بیعه تی شیعر به تی
نه وه نده سواره ، بچ گوئی دانه نه وه که مهیدان مهیدانی فارسییه یا عه ره بچ
یا کوردی ، نه هه ره له خوڤه وه به هه مو یاندا نه دانه غار ، یا له هه مو یاندا
خوڤی زانه هینتی .

له کو کردنه وه ی (مهیدان) و (شه هسه وار) و (زاده کا) دا ته ناسوب
هه به .

یا (چن) و (کم) و (ت) و (ک) : با . (مز) : نه و . به و (چن) و (ک) :

كەس بە ئەلناظم ئەلئى خۆ كوردییه خۆ كوردییه
هەر كەسى نادان ئەبى خۆى طالیبى مەعنا دەكا (۳)

بیتە حوجرەم ، پارچە پارچەى موسوودەم بکرتى بە زۆح ،
هەر كەسى كوتال و پارچەى بى بە دەل سەودا دەكا (۴)

شيعرى خەلقى كەى دەگاتە شيعرى من بۆ نازكىتى ؟!
كەى لە دىققەتدا پەتك دەعوا لە گەل هەودا دەكا ؟! (۵)

بى . (كم) و (گم) : بەم . زوبانى (گم) : زمانى . (مز) : ليسانى .
زادەكا (كم) : وانەكا .

(۳) خۆ كوردییه : دەسكردى خۆمالییه . نادان : نەزان و نەفام .
وانە : با كەس توانجم تى نەگرتى بلى شيعرەكانى كوردىن و هەر
شاعىر كى بگرى ئەتوانى شيعرى كوردى بلى . بەلئى زاستە زۆر كۆلكە
شاعىر هەن ئەتوانن (شيعر) بە كوردى زىك خەن . . بەلام خۆ شيعر
هەر هاوسەنگى دەسەرەكەى و بەكىتى دوا بىتەكانى نىيە . شيعر بەر
لە هەرچى ناوەرۆكى ورد و مەعناى قۆلە و دانايان لە شيعردا بەدواى
ئەودا ئەگەزىن و ئەووش دەستى كۆلكە شاعىرەكان ناكەوتى بىخەنە
شيعرەكانىانەوہ .

لە كۆكردنەوہى (خۆ كوردییه) و (خۆ كوردییه) دا جىناسى
تەركىب و ، لەنىوان (كوردى) و (كوردى) دا جىناسى موخەزەف
هەبە .

طالیبى (ك) : تابىعى . خۆ كوردییه (چر) : خۆ كوردیيو .

(۴) موسوودە : موسوودە ، زەشئۆس ، ئۆسراو بەر لە پاكئۆس كوردنى .
بى بە دەل : ئەوہى ئەوہندە بەنرخ بىن شتى نەبىن بۆئەوہ بشتى لە برىتى
ئەوا بدرى .

وانە : ئەوہى بەدواى پارچەى گرانبەھادا ئەگەزى ، با بىتە
حوجرەكەى من ، پارچە پارچەى زەشئۆسەكانم بکرتى و لە برىتيدا گىانى
خۆى دانى ، بەمە هىشتا هەر ئەو قازانج ئەكا .

حوجرەم (كم) و (گم) : حوجرە . موسوودەم (ت) : ئەسودەم .
سەودا (گم) داوا .

(۵) دىققەت : وردى . بارىكى . پەتك : ئەو بەنەى بەرە و جەوالى لى
دروست ئەكەن . هەودا : تالى زىسمانى ئاورىشم .

پیم ده‌لین : مه‌جوبه خیتل و قیچه ، مه‌یلی شه‌ژ ده‌کا
خیتل و قیچه ، یا ترازوی نازی نه‌ختی سه‌ر ده‌کا ؟ (۱) *

واته : شیعی خه‌لکتی هه‌رگیز له ناسکیدا ناگاته زاده‌ی شیعی من .
شیعی من له چاو شیعی خه‌لکیدا وه‌ک تالی ناوریشم وایه له‌چاو
به‌تکدا و دباره به‌تکیش هه‌رگیز ناتوانی له باریکتی و ناسکیدا به‌بره‌ره‌کانی
له‌گه‌ل تالی ناوریشم بکا .

له نیوه‌ی دژهمی ئەم به‌یتهدا حوسنی ته‌علیل هه‌یه .
بۆ نازکتی (کم) : ئەی نالییا .

له خویندنه‌وه‌ی ئەم قه‌صیده‌یه‌وه ، ئەم پرسیاره‌دیتنه ئاراوه و خۆی
دانه‌سه‌پیتنی : ناخۆ ئەو شاعیره‌هاوچه‌رخه‌ی نالی کئی بۆبئی که‌وا به
فارسی (یاخود به‌عهره‌بئی) شیعی وتبئی و گالته‌ی به‌شیعه
کورديه‌کانی ئەم کردبئی ؟ تۆ بلیتی ئەم مه‌سه‌له‌یه‌ش په‌یه‌وه‌ندیکی به
(مه‌ستۆره‌خانمی نه‌رده‌لان) هوه‌ نه‌بئی ، به‌تایه‌تی که‌ دباره نالی ئەم
قه‌صیده‌یه‌ی له سه‌رده‌می فه‌قییه‌تیدا وتووه : « بیتته‌ حوجره‌م » . . .
تاد ؟ ته‌نها مه‌گه‌ر تۆژینه‌وه‌ی له‌مه‌وپاشی ژۆشنه‌یرانمان وه‌لامی ئەم
پرسیاره‌مان بۆ بداته‌وه !

(۱) هه‌ر وه‌ک له‌م به‌یته‌وه‌ ده‌رنه‌که‌وی ، مه‌شه‌و‌ریشه‌ که‌وا جه‌ببه‌ی یاری
نالی خیتل بووه . خیتلیش له‌ناو خه‌لکدا به‌عه‌یب ئەژمه‌ردری و ژوانینی
خیتل نیمچه‌ ختسه‌ کردنیکه . هه‌روه‌ها خیتل جارجاریش وانه‌نوینتی نه‌لینی
چاویکی نه‌نو‌قینتی و چاوه‌که‌ی تری نه‌کاته‌وه . نالی له‌م غه‌زه‌له‌بدا به‌ر به‌رچی
نه‌وانه ئه‌داته‌وه که‌ خیتلی جه‌ببه‌یان به‌عه‌یب داناووه ، نه‌لین : ناحه‌زان
پیم نه‌لین خۆشه‌ویسته‌که‌ت خیتل و چاولاره ، ختسه‌ له‌خه‌لکی نه‌کات
وه‌ک بلیتی شه‌ژبان پین به‌فرۆشئ . نه‌خه‌پر نه‌ خیتله‌ و نه‌ ختسه‌ش له‌کس
نه‌کا . . ته‌نها نه‌وه‌نده‌یه‌ ترازوی نازی ، که‌ چاوه‌تی ، که‌مه‌تک سه‌رنه‌کا و
به‌سه‌ر لایه‌کا ناز ژۆرتی نه‌کا تا به‌سه‌ر لایه‌کی ترا . . سه‌رکردنی ترازوی
نه‌ویه که‌ هه‌لی نه‌بزی هه‌ردۆ سه‌ره‌که‌ی هاوسه‌نگ نه‌بن .
له‌ کۆکردنه‌وه‌ی (شه‌ژ) و (سه‌ر) دا جیناسی موزاریع هه‌یه .

* لیژه‌ دانالی شعر و سه‌ری کردۆته‌ قافییه‌ به‌ برۆای من
(ر) و (ر) له‌ کوردی و فارسی قافییه‌ نین .

خیل و قیچه ، یا به غمزه بۆ نیشانهی دل به چاو
مهیلی ژاست هاویتی موژگانی دل پهی کهر ده کا ؟ (۲)

چاوی همزهنگی گولی ، مهستی شهو و ژۆژون مه دام
یهك له نهشگوفتهی بهنه فشه ، یهك له نهیلۆفه ژ ده کا (۳)

عه کسی چاوی تو له چاویدا به خواری تی ده گهی
که چ نهظهر کهی فهرقی خوار و ژور و ، خیر و شه ژ ده کا ؟ (۴)

(۲) هاویتن : هاویستن . موژگان : برژانگ . پهی کهر : نهوهی پهی نه کا .
پهی کردن : بژینهوهی چوار پهلی و لاخه . .

واته : یار خیل و قیچه نییه ، بهلکو نه بهوی به غمزهی چاوی ، تیری
برژانگی که دلی دلداری پهی نه کا ، ژاست بهاوی بۆ دل و چوار پهلی
دلی پی بژینهوه تا مهبدانی ده رباژبونی نه میتن . دیاره تیرهاویژیش
بۆ نهوهی نیشانه بیکن ، چاویکی نه گریتسه نیشانه که و نهو چاوه کهی
نه نو قیتن .

نهشگونجی (مهیلی) نه بی و (میلی) پی و لهم حاله دا (پهی کهر) یس
به (پهیکهر) نه خوینریتسه وه به معنا نیشانه ، واته : میلی ژاست
هاویستن گوللهی برژانگی ، دل نه کا به نیشانه .
خیل (عم) : خویل . چاو (کم) : تاو . هاویتی (چر) : ناویتی .
(چن) و (ک) : ناویتی . (گم) : هایژتنی .

(۳) همزهنگ : هاوژهنگ . مه دام : همیشه . نهشگوفته : نهشکو تو .
بهنه فشه : وهنهوشه .

واته : چاوه کانی یار وهك گول وان ، چۆن گول هندیکیان به شهو
مهست و خه والۆن و هندیکیان به ژۆژ ، نه مانیش ههر وان . چاوه
خیله کهی ، دلی به شهوه وهیه وهك وهنهوشه که له سیتبهردا گه شه نه کا و
چاوه که تیری وهك گوله نهیلۆفه ژه که له بهر خۆژدا هه لدی .
گولی (عم) و (کم) و (گم) : گوله . نهشگوفتهی (چر) و (عم) و (ت) :
نeshگوفته . بهنه فشه (کم) و (گم) : وهنهوشه .

(۴) عه کس : وینه . که چ نهظهر : نهو که سهی که ژاست نه بیتن .
واته : چاوی یار وهك ناوینه وایه و تۆیش ، نهی ناحهز ، له چاوی
یاردا وینهی چاوی لاری خۆت نه بیتن . بۆیه وانه زانی چاوی یار خیل و
قیچه . مه بهستی نهوهیه بلتی چاوی خۆت خیل و قیچه نهك هبی یار ،

هرکه سنج نوقصانی زۆی باوئته سهر زۆی ئاينه
شاهیدی هرچه نده (رأي العين) ه ، کئی باوهژ ده کا ۱۴ (۵)

کاتبی خیر و شهژی عوششاقه ، بۆ وهصل و فیراق ،
لوطف و قههری هر به جارئ سهیری دۆ دهفتهر ده کا (۶)

بهلام چونکه تۆ لارینی خوار و ژۆر و خیر و شهژ له یهك ناکه بتهوه و ،
له جیاتی خۆت یار به خیل نهزانی . .

له نیوان (خیر) و (شهژ) و ، (خوار) و (ژۆر) دا طبیاق ههیه .

(۵) باوئته : بخاته . ئاينه : ناوئنه . رای العین : نهوهی زهق به چاو
ببینرئ .

واته : وهك وتم ناحهز خۆی ناشیرین و خیل و قیچه ، نهك یاری من
که زۆی وهك ناوئنه بئگهرده . جا ههرکهس بیت و ناشیرینی خۆی
بخاته نهستۆی ناوئنه و ئهو تاوانبار بکا و بلئ خهتای ئهوه که من
ناشیرینم ، با شاهه تیشی هه بئ ، که دیمه نه که به تی که له ناوئنه که دا به
ناشیرینتی ده ره که وهی ، کهس باوهژی بئ ناکا .

نوقصانی زۆی (چن) و (عم) و (ت) و (ک) و (مز) : نوقصانی زۆ .

(۶) واته : یار وهك فریشتهی تۆمار کردنی چاکه و خرابه ی بهنده کانی خوا
وايه . چۆن ئهوان به جارئ چاکه و خرابه ی بهنده نهتۆسن و به پیتی
نهوهی نهتۆسن کومه له بهنده یهك نهتیرنه دۆزهخ و کومه لیککی تر نهتیرنه
به ههشت ، زۆخۆشت و زۆگرژی ئه مپش به جارئ سهیری دهفتهری
کرداری دلدارانی ئه کا تا بزیار بدا کامیان بخاته به ههشتی (بئگهشتن) و
کامیان بخاته دۆزهخی (دۆرئ) . دیاره که به جارئ کیش تهماشای کرد ،
چاوه ساغه که ی نه بئتی و چاوه خیله که ی نابئتی . . جا ئه گهر به نیازی
بئگهشتن تهماشای دهفتهره که ی کردبو ، هه ندیک به ره که ون و
پیتی ئه گهن و هه ندیکیش ئه که ونه پشت گوئ . ئه گهر به نیازی بزیردانی
دۆریش تهماشای کردبو ئهوا ئهو هه نده ی ئه که ونه بهر چاوه ساغه که ی
بئ بهش ئه بن و ئهو هه نده که ی تر ئهو بزیره سهخته یان به سهرا نادرئ .

له م به یته دا ئیشارهت به و واته ئایینییه کراوه که ئه لئ ههر مرۆیهك
دۆ فریشتهی به سهر شانوهیه چاکه و خرابه ی تۆمار ئه کهن .

« نالی » نهو وهحش غزاله کس نه بهر داوی نه کهوت
چونکه شاهینی دوو چاوی تیژه ، دائیم سهر ده کا (۷)

- ۱۲ -

چاوه کهت ناگر له سیتهی عاشقی میسکین ده کا
مهسته ، مهیلی چن که باییکی دلی خوتین ده کا (۱)
طلایی لیوین و نهلقهی زولفمان نشان ده دا
زارهوی میصرین و نهو زومان له مولکی چین ده کا (۲)

(۷) وهحش غزال : ناسکی کتوی . نه بهر : بهر .
واته : نالیبا ! تانیستا کس نه کهوتووه ته داوی نهو یاره وه که
پیتکری و نهویش بن بیکری و بیبا ، چونکه چاوه وه که شهینه کانی
نهوهنده تیژ و زوبینن ، که بۆ کهسی نه روان تیری نیگیان سهر نه کا و
نایپیکن .
له کوکردنه وهی (سهر) و (بهر) دا جیناسی لاحیق هه به .
نه بهر داوی (چر) : له بهر زاوی . (چن) و (ک) : له بهر داوی . (مز) :
وه بهر داوی . (کم) : به سهر داوی . سهرده کات (عم) : شه زده کات .

- ۱۲ -

(۱) واته : چاوت ناگر بهر نه داته سینهی دلداری به سه زمان که هیلانهی
دکیه تی .. بهلام ناهه تی نیبه وانه کا . سهرخوشه . سهرخوشیش بۆ
مهزه کهزی له که بابیه . چیبیش له دلی خوتیناوتی چاتره بۆ که باب ۱۴ .
له م بهیته دا له ف و نه شری موره تته ب هه به : مهست بۆ چاو و که باب
بۆ سینه و دل بۆ عاشق نه که زیته وه .
ناگر (عم) : ناور . بهلام ناشکرایه هه له بهستی نو سهریکی موکریانییه ،
چونکه نه مه زاراوهی نهو ناوچه به به .
نه م پارچه به ته نها له نوسخه کانی (عم) و (گم) دا هه بۆن .
زاره و : زایوار . (۲)

واته : نیمه داوای ماچی لیوی سوری لښ نه کهین ، که چی نهو نهلقهی
زه شماری زولفیمان پشان نه دا و پتیمان نه ترستیخ . سهیره .. نیمه
نه مانه وی بۆ میسر بزۆین که (یوسف) ی ون بۆمانی تیا به ، که چی نهو

تا موعه ییهن بڼ که زۆرن دەس گری بو دەس کوژی
 فەرقی سەر ، پەنجەیی بە خویناوی حەنا زەنگین دەکا (۳)
 بڼ قسەیی غونچەیی دەمت کاتی تەبەسسوم زۆبەزۆ
 هەتکی شوعلەیی بەرق و نەظمی دائیرەیی پەروین دەکا (۴)

بەرەو ولاتی چینمان ئەنێرێ و ئەمانخاتە ئەودویی کێوی (قاف) . . له
 وشەیی (چین) دا ئیشارەت کراوە بە چین چینی زولف و زەشج و
 بۆن خۆششیبەکەیی وەک موشکی خەتا و خوتەن .

له کۆکردنەوهی (لێو) و (زولف) دا تەناسوب و لە یەکخستنی
 (میصر) و (چین) دا طبیاق هەبە ، چونکە میصر له خۆراوا و چین له
 خۆرەلاتە . له هینانی میصر و چینیدا بەدوای لێو و زۆلفدا لەف و
 نەشری موره تەب هەبە .

ئەلقەیی (عم) : حەلقەیی . زازەوی (عم) : زەهزەوی . ئەو زۆمان
 (عم) : واریدمان . بەلام ئاشکرایە هەلبەستی نۆسەرێکی موکربانییە ،
 چونکە ئەمە زاراوی ئەو ناوچەییە .

(۳) موعه ییهن : ئاشکرا و دیاری . دەس گر : دبل ، دەستگیر . دەس کوژی :
 بە دەس کوژراو . فەرقی سەر : تەوقی سەر . حەنا : خەنە .

واتە : بۆ ئەوهی لای هەموکەس ئاشکرا و دیاری بڼ که یار زۆر کەسی
 بە دبل گرتوو و زۆریشی بە دەستی خۆی کوشتوو ، خەنەیی وەک
 خوین سۆر ئەدا له تەوقی سەر و له پەنجەکانی ، گواپە ئەو خەنەییە که
 سەر و دەستی بڼ زەنگین کردوو خوینی قوربانییەکانیەتی .
 دەس گری بو دەس کوژی (گم) : دەستگروی دەستکوژی .

(۴) تەبەسسوم : زەرەدەخەنە . هەتک : نابزۆ بردن . بەرق : برۆسکەیی
 هەور . پەروین : چەند ئەستێرەییەکی وردن له دەوری ئەستێرەیی
 (ئەور) کۆبۆنەتەرە .

واتە : خونچەیی دەمت بڼ ئەوهی هیچ بلڼ ، هەر تەنبا بە بەرەو زۆ
 وەستان ، له کاتی زەرەدەخەنەدا ، بە خۆیی خۆی و بە دەرخستنی زیزی دانه
 سپییەکانت ، نابزۆی زۆشنایی کاتی هەورە برۆسکە و زێک و پیتکی
 بازنەیی دەوری ئەستێرەیی پەروین ئەبا .

ئەشگونج (زۆبەزۆ) نەبڼ (زۆ و برۆ) بڼ . بەم پیتیە مەعنا ی بەتەکه
 وای لڼ دپتەوه : زۆت لەبەر زۆشنج و برۆت لەبەر کەوانییەتی ،

تیری موژگانگت له سینه‌مدا ده‌چی بۆ پیری دل
هینده که چ ئاینه قه‌صدی خانه‌دانی دین ده‌کا (۵) *

گول به دم بادی صه‌باوه پیکه‌نتی یه‌عنی وه‌ره
تۆ له وه‌صلم بۆ به‌ره ، ئه‌و بۆیه بولبول شین ده‌کا (۶)

بئ‌ئوه‌ش که موحتاجی قسه‌کردنی ده‌مت بین ، تنه‌ها به زه‌رده‌خه‌نه‌به‌کی
لیو ، ئابزۆی تیشکی هه‌وره برۆسکه و بازنه‌ی ده‌وری ئه‌ستیره‌ی
په‌روین ئه‌به‌ن . به‌پیتی ئه‌م مه‌عنایه مه‌به‌ست له (قسه‌ی ده‌می کاتی
زه‌رده‌خه‌نه) ئه‌وه ئه‌بێ ده‌م به تنه‌ها زه‌رده‌خه‌نه‌که‌ی وه‌ک هاتبینه ده‌نگ و
شایه‌تیه‌کی دا‌بێ وایه .

ئه‌شبه‌ن وشه‌ی (بئ‌ قسه‌ی) له‌پیشانا (بئ‌ قسه) بۆ‌بێ و به‌هه‌له‌ی
نۆسیار ئه‌و (ی) به‌ی هاتبینه سه‌ر . به‌م پیتیه مه‌عناکه وای‌لێ دیته‌وه :
خونچه‌ی ده‌مت له‌کاتی زه‌رده‌خه‌نه‌دا هه‌ر به‌تنه‌ها خۆی و بئ‌ئوه‌ی
پتووستی به‌ وتنی هه‌بێ ، ئابزۆی زۆش‌ناییی کاتی هه‌وره برۆسکه و ،
زێک و پیکیی بازنه‌ی ده‌وری ئه‌ستیره‌ی په‌روین ئه‌با .

(۵) که‌چ‌ئاین : بئ‌ دین .

واته : تیری برژانگت که له که‌وانی برۆته‌وه ته‌قاندۆته‌ته سینه‌م ، له
هه‌مۆ شوپنه‌کانی سینه‌مدا پیری دل‌می کردوه به‌ نیشانه ، که ئه‌بۆ
له‌به‌ر پیری و پیشه‌وا‌بێ قه‌دری بزانی و خۆی‌نه‌داته قه‌ره‌ی . برژانگت
ئه‌وه‌نده بئ‌ دین و ئاینه‌که‌سی نه‌دۆزیه‌ته‌وه بیکا به‌ نیشانه‌ی تیری
خۆی ، دل نه‌بێ که لانه‌ی خواناسیه .

ئه‌شگونجێ (له سینه‌مدا) به‌م‌جۆره بئ‌ : (له سینه‌م دا) واته :
تیری برژانگت نا به سینه‌مه‌وه و ئه‌ویش ئه‌چێ له پیری دل‌م ئه‌دا . . . تاد .
له دۆ نوسخه‌که‌ی به‌رده‌ستمانا له‌جیاتیی (پیری دل) نوسرا‌بۆ
(پیری « په‌زی » دل) . ئیمه ئه‌وه‌مان به‌هه‌له‌ زانی و کردمان به‌ (پیری
دل) چونکه هه‌م مه‌عناکه‌ش به‌م‌جۆره به‌ باشی دێ و ، هه‌م له‌به‌ر
هاوسه‌نگیی (تیری) و زێکیی تیکزای نیوه شیعره‌که‌ش .
بۆ پیری « په‌زی » (عم) : لۆ په‌زی .

(۶) واته : گول به دم شنه‌ی بای سه‌به‌نیوه پیکه‌نتی و خونچه‌ی پشکۆت .
ئه‌و پشکۆتن و دم کردنه‌وه‌یه‌ی ئه‌وه‌بو به‌ بای سه‌به‌نیانی وت وه‌ره بۆنی
خۆشی وه‌صلی یار له من وه‌رگره و به‌ جیهانا بلاوی که‌روه .
بولبولی زار و دل‌داریش که به‌م که‌بن و به‌ینه‌ی زانی و ئه‌م قسه‌یه‌ی

* گومانم هه‌یه که پیری دل بئ‌ به‌لام دیسان له

(به‌ری) یا (لوپه‌ری) باشته . وشه‌ی (دین)

لیره‌ش دا مانای بینین ده‌دا .

چاوی من به حری موحیطی تویه بۆ ده فعی گه زه ند
لیت موعه ییه ن بِن که « نالی » گول به دل په رژین ده کا (۷)

- ۱۳ -

یا بدرُ علوًا و ضیاءً و کمالا
فالغصنُ مع الأصلِ الی فرعیکَ مالا (۱)

گولی گوی لږ بۆ و تیگه یشت خو شه ویسته که ی له گهل به کیکی ترا گفت و
به یمانی هه به ، له داخا که و ته گریان و شین .

به م پیته رسته ی (نهو بویه) له بناخه دا (نهو بویه) بووه و له بهر
خاتری زیکیی شیره که سۆک کراوه . نه مه زای مامۆستا عه لیج موقیله ،
به لام زیشی تن نه چی (نهو بویه) نه بِن ، (نهو بهویه) بِن . واته : گول
له گهل بای سبه بناندا نه م قسه به نه کا و بولبول له ولاره بۆ خو ی له داخا
ده ست نه کا به گریان .

(۷) به حری موحیط : ده ریای بهرین و بِن سنۆر ، ئوقیانۆس . گه زه ند :
زیان .

واته : تۆ له ناو چاوی مندای و هه میشه له بهر چاومی و چاوم وه ک
ده ریابه ک وایه ده وری تۆی گرتووه بۆ نه وه ی هیچ زبانیکت تۆش نه بِن .
تویش دلنیا به من هه میشه به دل و گیان تۆ نه پاریزم و برزانگه کانی
چاومت بۆ نه که م به په رژین تا ده ستی که ست نه گانن ، یا دلک بۆ نه که م
به په رژین .

له شیره که دا ئیشاره تیکی ناسکیش بۆ نه وه هه به که خه لک چاوی
پیس به هوی زیان گه یشتن دانه نین ، که چی نه م به چاوی ، یاره که ی
نه پاریزی . .

له رسته ی (گول به دل په رژین ده کات) دا له طافه ت هه به چونکه
(دل) ، ههروه ک زۆنمان کرده وه دۆ مه عنا نه دا .
ده فعی (گم) : به حری .

- ۱۴ -

(۱) واته : نه ی زۆی وه ک مانگی چوارده جوانی یار ، تا نه توانی بهر زتر و
زۆناکی به خشتر و پز و ته واوتر به ، چونکه شان و قۆلی یار له گهل
له ش و لاریدا ، به ره و زولفی دریزی بۆ داوین شوۆر بووه وه ی ، لار
بۆ نه ته وه و نه گه ر تۆ بهر زتر نه بیته وه و زۆشتر نه بی شه وی دریزی
زولفی نه و نه گاته زه وی و ده ورو بهر نه گریته وه و نه یکا به تاریکستانن .

تا سونبولى زولفت له نيهالى قهدت ئالا
من دۆدى هه ناسهم گه ييه عالمى بالا (۲)

ما عادلك البان ، ولا اللينه لينا

اذ عدلك البارىء حسنا و جمالا (۳)

من گريه ، ئەتۆ خەندە بە يە کدى دەفرۆشین
من لەعلى بەدەخشان و ، ئەتۆ لوللویى لالا (۴)

نالج لەم شيعرهيدا زۆى يارى شوبهاندووہ بە مانگى چوارده و لەش و
لارى بە ساقى درەخت و قۆل و بالى بە لقه كانى و زولفى زەشى
درپۆشى بە شوو . بۆيە پتويستى بە مانگىكى خزى چوارده يە بە
ناوہ زاستى ئاسمانوہ زۆى زەوى بۆ زۆشن كاتوہ .
لە (بەدر)دا ئىستيعارەى موصلە زەحە هەيە و ، گفتوگۆى لەگەل ياردا
بەلگە كە يەتى .

لە كۆکردنەوہى (كمالا) و (فرعك مالا) دا جيناسى تەركيب و ، لە
كۆکردنەوہى (غصن) و (اصل) و (فرع) دا تەناسوب هەيە .
يا بدر (چر) و (عم) و (كم) و (كم) و (مز) : يا بدرى . فالغصن
(عم) و (كم) : الفصن .

(۲) نيهال : نەمام . دۆد : دۆكەل . بالا : بەرز .
واتە : كە ديم زولفى وەك گۆلى سونبولت باوہشى بە نەمامى بالا نا
کرد و لىي ئالا ، خەم و پەژارە دا يگرتەم كەوا چۆن خۆم لىي بىن بەش بۆم .
بۆيە دۆكەلى هەناسەم بەرز بووہوہ و گەيشتە ئاسمان .
ئەم بەراوردەى نالج لەنيوان شوۆز بۆنەوہى زولفى يار و گەيشتە
ئاسمانى دۆكەلى هەناسەى خۆيدا كۆدۆبە ، شاكارىكى هونەرىي بەرزە .
لە كۆکردنەوہى (ئالا) و (بالا) دا جيناسى لاحيق هەيە .

(۳) واتە : زىكى و بەرزىي دەرختى بان (كە درەختىكى بەرزە گەلاى وەك
گەلاى بىج وا يە) ناگاتە زىكى و بەرزىي بالات و نەرمىي سەرىنى زۆر
نەرمىش ناگاتە نەرمىي لەشت ، چونكە تۆ خوا خۆى بە تايبەتج بە جوانج و
شوۆخج زىكى خستۆى .

(۴) گريه : گريان . خەندە : پىكەنين . لەعلى بەدەخشان : لەعل بەردىكى
سۆرى گرانبەهايە لە كان دەرئەهيتىرى و بەدەخشانىش ولايتىكە لە
زۆژەلانى باشۆرى ئيران بە كانى لەعل ناوبانگى دەرکردووہ . لوللوء :
مروارتى . لالا : لەئلاء ، درەخشان .

بادِرْ ، وَاغْرِ كوكبةَ البدرِ بداراً
قد فقتَ سَنَا الشارقِ ، لا ذقتَ زوالا (۵)

طوژژهت وهكو تواماری شكسته و ، سهری كولمت
بؤ توری سهوادم بووه ته شه معی موتالا (۶)

واته : من گریان به تو نه فرۆشم و فرمیسکی خوینینی خۆمت
ئهدمه و تویش له باتیدا پتکه نینم پین نه فرۆشی و گالتت به زازی
خۆشه و بستیه که ی من دئی و مرواری زیزی دانه سپیه کانتم پیشان
ئهدی .

ئه شگونجی مه عناکه ی وایج : من که گریانت پین نه فرۆشم تو دلۆپی
فرمیسکی سپیت له منه وه ده سگیر نه پین و ، تویش که پتکه نینم پین
نه فرۆشی من دیتنی لیتی وهك له عمل سوۆرم پین نه بزی .
له کوکردنه وه ی (گریه) و (خهنده) دا طبیاق و ، له کوکردنه وه ی
(له عمل) و (لولوء) دا ته ناسوب هه یه .

من گریه ، نه تو خهنده (عم) و (گم) : من گریه وو تو خهنده .
به یه کدی (چر) : به یه کتر . به ده خشان و (عم) : به ده خسانی .
(کم) و (ات) : به ده خشان .

واته : زۆکه ده ست و برد که هیرش به ره سه ر تپی له شکری مانگی (۵)
چوارده و له ناوی به ره . تو له خۆر به رزتر و به زترتری ، یاخوا هه رگیز
نوشوستی نه هینی !

له کوکردنه وه ی (بدر) و (بدارا) دا جیناسی ناقیص و ، له
کوکردنه وه ی (فقت) و (ذقت) دا جیناسی لاحیق هه یه . جگه له وه ش
که له باس کردنی (زه وال) دا ئیشاره ت به لادانی خۆر هه یه له ناوه راستی
ناسمان که زار او به کی فیهییه و به کاره یئانه که ی ته ناسوبی تیا به .
وایغر (چن) : واعر .

طوژژه : زولف . توامار : جاران نه و نامانه ی به خه تی خۆش نه نو سران و (۶)
رسته ی جوانیان تیا نه هۆنرایه وه ، کوپان نه کردنه وه و به زتر ئه یانلکاندن
به یه که وه و پاشان لۆلیان نه کرد و نامه نامه به ده رس به مندالیان نه وت
بۆ نه وه ی نو سه ری خه ت خۆش و زه وان بیژیان لپ ده رجین . به وه یان
نه وت توامار . شکسته : جو ره خه تیکی فارسییه به ناسانج بؤ هه مو که س
ناخوینریتنه وه و که سی شاره زای نه وئی . سه واد : خه تی زه شی
به رده ست . جاران به خوینده واریش نه و ترا . موتالا : ته ماشا کردن و
خوینده وه ی کتیب .

ئەو چاۋە غەزالە فەتەراتى سەر و مائە
ئەو نەرگسە كالە نە منى ھىشت و نە كالا (۷) *

حوققەى فەلەكول ئەطلەس و ئەستونەىى زىزىن
بىن بىكە بە تاراي سەر و تر كەى خەز و والا (۸) ** *

واتە : زولفى زەشى پىچ پىچت تۆماری نامەى بە خەتى شكستە
نۆسراۋە ، ھەمۆكەس سەرى لى دەرناچى . سەرى كوكمىشت ۋەك
مۆمى داگىرساۋ ۋايە من لەبەر ئەو مۆمەدا بەرچاۋى خۆم زۆشن
ئەكەمەۋە و تۆماری زولفت ئەكەمەۋە و ئەيخوئىنمەۋە و لە جوانى و پىز
مەعنایىبەكەى ئەگەم .

نالچ لەم شىعەرەدا دۆ شىتوھى لە زولف و زۆمەتى دۆستەكەى
دروست كر دوۋە لە يەك جيان و بىن بەكىش نايانكرى ، جگە لە طىباقى
زۆناكى و كراۋەبى زۆمەت و لولچ و زەشى زولفىش .
شكستە و (چن) و (ك) : شكستە . (مز) شكستەى . كولمت
(مز) : زولفت .

(۷) غەزال : ئاسك . فەتەرات : فەوتان . كالا : پارچە ، كەل و پەل .
واتە : چاۋى يار لەو زوۋوۋە كە لە گەۋرەبىدا ۋەك چاۋى ئاسك ۋايە ،
ھۆى لەناوچۆنى سەر و مائى دلدارە . لەو زوۋوۋەشەۋە كە لە مەستىدا
ۋەك نىرگسى كال ۋايە ، خۆيشم و ھەرچىم ھەيە ھەمۆى لەناۋبرد .
نالچ لەم شىعەرەدا چاۋى يارى بە دۆ جۆر شوبھاندوۋە . لەلايەكەۋە
لە گەۋرەبىچ و تىزىدا شوبھاندۆبەتى بە چاۋى ئاسك . لە لايەكى كەشەۋە
لە خەۋالۆبەتى و لە مەستىدا شوبھاندۆبەتى بە نىرگسى كال .
لە كۆكردەنەۋەى (چاۋ) و (سەر) و ، (سەر) و (مال)دا تەناسوب و ،
لە بەكخستنى (مال) و (كال)دا جىناسى لاجىق و ، لە بەكخستنى
(كالە) و (كالا)دا جىناسى ناقىص ھەيە .
نەرگسە (كم) : نىرگسە . (گم) : نىرگزە . (ت) : نەرگسى .

(۸) حوققە : ئاسمان . فەلەكول ئەتلەس : لاي فەيلەسۆفە كۆنەكان ناۋى
ئاسمانى نۆھەمە چونكە ئەوان (عەرش) و (كورسى) بىشان بە ئاسمان
داناوە . ئەستونە زىزىنە : كۆلەكە زىزىنە ، (قوس قزح) . تارا :
سەرپۆشى بۆك . تر كە : چارۆكەى كۆل . خەز : ئاۋرىشم . والا :
جوان . پاىبەرز .

* (كالا) بەلامى بچوكە .

** (والا) ش ھەر ۋايە . پىم ۋايە ھەموو لامە قەلەۋەكان

ھەر دەبى بە لامى بچوك بن ، چونكە نە مانايان دەگورى

و نە قافىيە . لە ھەجەكانى كوردى دا لەھجەى ۋا ھەن

كە ئىم وشانە بە لامى بچوك بە كار دەبن .

دنيا به فیدای قهددی بکه ، دامه نی بگره
طوبی لمن اختار علی المالِ مالا ! (۹)

« نالچ » به ئومیتدی ظهفهری طهوقی تهلیسمت
ماری سزی زولفت له سهر و گهردنی ئالا (۱۰)

- ۱۴ -

حیرهت زهده وا دیده وه کو حهلقه بی دهر ما
بی مایه نییه عاشیقی بیچاره ، (بفرما) ! (۱)

واته: تو شایانی ئه وهی ئاسمانی فهله کول ئه تلهس بکه ی به سه رپوشی
رۆزی بۆ کینیت و کوله که زیزینه بکه ی به چارۆکه ی ئاوریشمی جوانی
کولت . دۆر نییه له و سه رده مه شدا دۆ قوماشی گرانبه ها بۆین به ناوی
(فلک الاطلس) و (ستونی زیزین) هوه ، ته نانه ت که ئیستاش قوماشی
(ئه تلهس) هه یه .

(۹) واته : دارایج و سامانی دنیا بکه به قوربانی بالای و ، ده سه و داوینی بیه ،
پاره قیمه تی نییه ، سه ره نه جامی خۆش شته . خۆزگه به وه ی بیر له
دوازۆ ئه کاته وه و ئه یخاته پیش ژاواردنی ئیستاوه و سه ره نه جامی
خۆشی لا له پاره و دارایج به نرخ تره !

له کو کردنه وهی (قهد) و (دامه ن) دا ته ناسوب و ، له کو کردنه وهی
(مال) و (مه ئال) دا جیناسی ناقیص هه یه .

بکه (چر) و (عم) و (گم) : بکه و . علی المال (ت) : علی الحال .
(۱۰) ظه فهر : ده ست که وتن . طهوق : کوت . طهلیسم : ئه فسانه و جادوی
په ی پین نه براو .

واته : نالچ به هیوای په ی پین بردن و کردنه وهی طهلیسمی گه نه جینه ی
رۆت هات ، به لام له جیاتیی ئه وه ی به مرازی دلێ خۆی بگا ، ماری
سزی زولفتی له سهر و گهردن ئالا و بۆ به داوه وه . له ئه فسانه ی کوندا
هه یه مار به سه ره گه نه جینه ی شارراوه وه په بکه ئه خوا .

له کو کردنه وهی (سهر) و (سز) دا جیناسی ناقیص هه یه .
ظه فهری طهوقی (ک) : ظه فهری طهوق و . (مز) : ظه فهر و
طهوق . سزی (کم) : سهر و . (گم) : سه ری . سهر و (کم) :
مل و .

- ۱۴ -

(۱) حیرهت زهده : سه رسام و سه ره گردان . حهلقه بی دهر : ئهلقه ریزی

بىن ، سەروى زەوانم ! كە لەبەر ئەشكى زەوانم
 خەرقە بوو تە غەرقە ، كەوا سەوزە لەبەرما (٢)
 ئەى واغىظى بارىد چىبە ھەروەك ھەرەسى كىو
 بەو وەغظە كە بايە ھەمو ، ھاتۆبى بەسەرما !؟ (٣)

دەرگا كە ھەمىشە لە دەرەوہىيە و سەر بائەدا و چاوەزوانە .. بىن مایە :
 بىن كارە و بىن دەسلەت و ھىچ لە دەست نەھاتۆ . بفسەرما : وشە يەكى
 فارسىيە واتە فەرمو .

واتە : چاوم سەرگەردان و سەرسامە وەك ئەلقەزىزى دىوى دەرەوہى
 دەرگا كە ھەمىشە لەدەرەوہىيە و بەھۆى ھات و چۆى خەلكەوہ
 ئەلەرىتەوہ و ھەردەم چاوەزوانە يەكىكى تر دەرگاگەى بىن بكويتتەوہ .
 دە فەرمو بگەرە فرىام ، وامەزانە عاشقى بەدبەخت ھىچى لە دەست
 نايەت و ھىچى لەبارەدا نىيە .. گەورەترىن سەرمایەى بەدەستەوہ يە
 كە سەرچاوەى لەبىن نەھاتۆى خۆشەويستىيە .
 بىن مایە (كم) و (گم) : بىن پایە .

(٢) بىن : وەرە . زەوان (ى يەكەم) : بەرز و قنج . زەوان (ى دۆھەم) :
 جارچى ، ئەوہى ئەزرا . خەرقە : عابا . پالتۆ . غەرقە . نوقمى ئاو .
 واتە : ئەى يارى بالا وەك سەرو بەرزىم ! وەرە لام و بگەرە فرىام ، وا
 من بەھۆى زۆرەنى فرمىسكەوہ ھەمو گىانم لە ئاو ھەلژەنراوہ .
 خەرقە كەى بەرمە لە ئاوا نوقم بووہ و ، كەواكەمە ئەویش ئەوئەندەى ئاو
 بەسەرا زۆرىتووہ گىاى لىن زواوہ .

ئەشگونجى (بىن) ى سەرەتاي شىعرە كە مەفەئۆلى (بفسەرما) ى دوا
 وشەى شىعرى پىشۆ بىن ، واتە بلىن : وەرە ! تاد .. ھەروەھا
 ئەگونجى (كەوا) بە مەعنا (كە) بىن واتە : ئەوئەتە .. ئەوئەش ئەگونجى
 كە (لەبەر) بە مەعنا (لەپىشى) و ، (ما) ى (لەبەرما) عەرەبى بىن و
 كورتەى (ماء) بىن واتە : كەواكەم لەبەر ئاو يا لەبەر ئاو سەوز بووہ ..
 لەنىوان ھەردو (زەوان) دا جىناسى تەواو و ، لەنىوان (خەرقە) و
 (غەرقە) دا جىناسى موزارىع و ، لەنىوان (خەرقە) و (كەوا) و ،
 (غەرقە) و (سەوزە) دا تەناسوب ھەيە .

(٣) بارىد : سارد . ھەرەسى كىو : بەفرى زۆر كە لە دەمەو بەھارا بنەكەى
 ئەتووتتەوہ و لەجىبى خۆى ئەجۆلنى و لە لاپالەكانەوہ لىتر ئەبىتتەوہ بۆ
 ناو چەم و دۆل و دار و بەردىكى زۆرىش لەگەل خۆى دىتى و وا ئەبىتى

بۆ ھەرکەسنى مەبدۆلە طەرىقىتىكى ئەمانەت
 ھەر عاشقى بېچارە لە ژىي خەوف و خەطەر ما (۴)
 دیدەم ھەموشۆراوہ بە شۆراوی سۈرۈشمک
 لەم لەوچە نىگارینە نە عەین و نە ئەئەر ما (۵)

ئاويچ و باخ و باخانى بەرنەكەوئى وئیرانى ئەکا و بنیادەمى دیتەژى
 زای ئەمالئ و ئەیکوژى . بايە : سۆك و بى بايەخە .

واتە : ئەي ئامۆزگارى كەرى قسە سارد ! ئەوہ چيە ، وا وەك
 ھەرەسى كئو بە ئامۆزگارىيە سۆك و بى بايەخەكانت ھاتۆي بەسەرما
 داتگرتۆمەوہ ، ياخود بە سەرماي زستان ھاتۆي ئامۆزگارىيە وەك (با)
 بى مايەكانت ئەدەي بەگوئىما . . *

لەنتوان (باريد) و (ھەرەس) و (كئو) و (با) و (سەرما)
 (بەسەرما) دا تەناسوب ھەيە .

كە بايە ھەمو ، ھاتۆي (گم) : كە وەك بايە ئەوہند ھاتوہ .

(۴) مەبدۆل : ئاسان . ئەمانەت : سەلامەتچ . ما : ما يەوہ .

واتە : ھەرکەس زىكايەكى بى وەي و سەلامەتى بۆ ئەلوئى بىگرىتەبەر ،
 عاشقى داماو نەبى زىكايەكى ھەمو مەترسج و مەينەتە .
 طەرىقىتىكى (چر) : طەرىقىتە .

(۵) شۆراو (ي دۆھەم) : شۆرئاو ، ئاوى سوئىر . لەوح : تەختە . نىگارين :
 وئینە لەسەر كراو . عەين : چاو . ذات . ئەئەر : نىشانە . عەرەض .

واتە : چاوم ھەمۆي بە فرمىسكى وەك ئاو و خوئى سوئىراوم
 شۆراوہتەوہ ، بەزادەيەك ئەو تەختە نىگارینە كە ھەزاران وئینەي تىدا
 نەخش كرابو ئىستا ھىچى تيا نەماوہ ، نە چاو و نە پاشماوہي چاو ،
 بان نە خۆي و نە نىشانەكانى .

نالى لەم شىعەرەدا ئىشارەتتىكى ناسكىشى بە ئايەتى « في لوح محفوظ »
 كرددوہ و ، ويستۆيە بئى : بەپىچەوانەي لەوچە پارىزراوہكەي
 ئايەتەكەوہ ، لەوحى چاوى ئەم ھىچى نەماوہتەوہ .

لەنتوان ھەردو (شۆراو) دا جىناسى تەركىب و ، لەنتوان (عەين) و
 (ئەئەر) دا كە بەمەعنا (ماددە) و (عەرەض) ان طىباق ھەيە .

لەوچە (عم) : لەوحى . عەين و (چن) و (عم) و (گم) و (ك) و
 (مز) : لەوح و .

* بە باي وادە رنوو بەفر ھەرەس دىئىن . نالى ئەوہشى

مەبەست بووہ .

وا ظهن مه به ژوخساره یی تو غاییه قوربان
بنواژه چلۆن نه قشه له یتو دیده یی ته ژما (٦)

یا توربه تی ، یا غوربه تی با ژئی بشکینین
هر موته ظیره « نالیج » نه گهر مرد و نه گهر ما (٧)

(٦) ظهن : گومان . چلۆن : چۆن .

واته : نازیزه کهم ! له م قسانه وه که کر دمن وا گومان نه بهی که وا
وینه ی ژوخساره نازداره که ی تۆش وهک وینه کانی تر شۆراوه ته وه و
له ناو چاوما نه ماوه . نه . . وینه ی تۆ هه میسه هر نه مینن . . سه برکه
چۆن له ناو چاوه به فرمیسک ته ژه که مدا نه خشه و دیاری به . نه م شیعه
مو باله غه به کی زۆر جوانی تیا به ، چونکه نه خش به عاده ت نه بچ له ناو ناوا
بکوژیته وه ، که چی نه خشی نه م له ناو ناوا جئ گهر بووه .
له یتو (کم) : له ناو .

له نوسخه کانی (چر) و (چن) و (عم) و (ت) و (ک) و (مز) دا نه م
شیعه له پیتش شیعی پیتشو وه وه به ، ته نها له نوسخه ی (کم) و (گم) دا
به م جۆره به که لیته دا دامان ناوه . ئیمه نه مه مان به لاوه له بارتر بو .

(٧) توربه ت : گۆژ . غوربه ت : غه ربیج . ژئی شکاندن : ها تو چۆ کردن .

واته : یا غه ربیج بشکینه و بانگم که بیتمه وه نه گهر به سه ر زیندۆ
بۆم ، یا نه گهر مردم سه ری له گلکۆ که م بده و گۆزه که م پین شیل که . .
هه رچۆن پین من هه میسه چاوه ژئی پین گه یشتنم ، چ به زیندۆتی پین و چ
به مردۆتی . که واته با نه م لیک بزانه به س پین و ژچه ی نیتوانمان
بشکینین و به یهک بگه ینه وه .

له نیتوان (توربه ت) و (غوربه ت) دا جیناسی لایق و ، له نیتوان (مرد) و
(ما) دا به دوای (توربه ت) و (غوربه ت) دا له ف و نه شری مورته ته ب
هه به .

له دارشتنی نه م پارچه شیعه وه واده ره که وئی نالیج پاش چۆنی بۆ
شام داینا بچ ، چونکه به عاده ت چۆن بۆ فه قییه تی له کوردستاندا به
چۆنه غه ربیج داناری مادهم فه قتیکه هه ر له ولاته که ی خۆبایه تی و نیازی
گه ژانه وه شی هه به پاش لپ بۆنه وه له خویندن . جا نه گهر واین که ئیمه
بۆی چو وین ، نه وا وانه گه به نچ که (حه بیبه) ی نه هینا بچ ، چونکه نه گهر
هینا بۆبایه و ژنی بوا به پیتوستی نه نه کرد نه و بانگی کاته وه بیتنه وه .
بشکینین (کم) و (گم) و (عم) : بشکینین .

جهانی وهك جینان كردم به ماوا
(حه بییه ی (مالیاوا) مالی ئاوا ! (۱)

هه لالی بن نیکاحی حوری عینم
به جوتن ناظیری شهرع و فه تاوا (۲)

(۱) جهنان : دل . جینان : جمععی (جهننت) ه به معنا به ههشت . ماوا :
مه ئوا ، جیکه . مالیاوا : دئی خۆشه و بیسته که ی نالی بووه .

واته : حه بییه ی مالیاوا یی ، خوا مالی ئاوا کا ، دلی وهك به ههشت
ئاوه دان کردمه وه و کردی به جی و ماوا ی حوی .

له کو کردنه وه ی (جهنان) و (جینان) دا جیناسی موحه ززه ف و ،
له نیوان (مالیاوا) و (مالی ئاوا) دا جیناسی ته رکیب هه یه .
جهنانی (چر) : جهنانت . به لام ئه م خیطابه له گه ل غیابی نیوه
شیرعی دۆه مدا ناگونجی .

(۲) حوری عینم : حۆریه سپیه کانه ، مه به ست له گلینه ی چاوه . یا خود :
حۆری عینم ، واته چاوی وهك حۆریم . ناظیر : چاو . سه ره رشتی کهر .
واته : که دلم بو به به ههشت و یار تیدا جی گیر بو ، ئه بن وهك
دانیشتوانی تری به ههشت حۆری لی ماره بۆرئ ، بۆیه وا گلینه ی
چاویشمی پتیکه ش ئه کم . ده با ئه م حۆریه سپیانه ی چاومی ، یا ئه م
گلینه ی چاوی وهك حۆریه می لی حه لال بی به ماره بۆرئ ،
به پتی فه رمۆده ی جوتن چاودیرئ کهری کاروباری شهرع و فتوا ی
شهرع .

ئه شگونجی مه معنای شیرعه که به م حۆره لیک بدرینه وه : با حۆری
سپی چاوم ، یا چاوی وهك حۆریم ، هه لالی پتویست به ماره بۆرئ
نه کردۆی یار بن که دلمی کرد به به ههشت و تیا دانیشت . .
به م پتیه شیرعه که ئیشارهت ئه بن به وه که حۆری به ههشت ماره بۆرئ
ناوی و بۆره ئیشاره تیکشی تیا ئه بن بۆنه وه که نالییش حه بییه ی
نه هتئاوه .

مه به ستیش له م ماره بۆرئ چاوه له یار و نیسته جی بۆنیه تیایدا ،

زه فافه تگامی پهردهی ئالی چاوم ،

موبارهك حه جله بئ بۆ بۆك و زاوا (۳)

صیداقی زۆنماوو ، وهصلی شاهد

له گهل شایحی کهران بئ دهنگ و داوا (۴)

ئهوه ته مادهم که خۆشی و بستوه ، هه رگیز شتوه بی له بهرچا و ن
نا بئ .

ناظیری (چر) و (ت) : ناظیر و .

(۳) زه فافه تگه : شوینی گواستنوه ، پهرده که بۆکی تئ ئه برئ بۆ زاوا .

حه جله : شوینی تابه تیی به کهم شهوی بۆله و زاوا .

واته : پهردهی سۆری خویناویش که به هۆی گریانی زۆروه به سه ر
زۆی چاوما هاتوه ، بئ به شوینیکی پیرۆزی گواستنوه و شهوی
به کهم بۆ ئه م بۆك و زاوا به .

ئه شتوانرئ نیوهی دۆهه می ئه م شیمه ره به م جۆره بخوینرئته وه :

موبارهك حه ج له بئ بۆ بۆك و زاوا

واته : حه جتیکی پیرۆزی لئو بۆ بۆك و زاوا . مه به ستی له وه به هه رگام
له بۆك و زاوا که دم ئه به ن به لای به کتره وه بۆ ماچ ، لئوی هه رگامیان
حه جی که عبه ی لئوی ئه ویانی کردوه .

زه فافه تگامی پهردهی (ت) : زه فافه ت پهرده گامی . حه جله بئ (کم) :
حوجره بئ (گم) : حه جله به .

(۴) صیداق : ماره بئ . زۆنما : ئه و ئاوینه به ی له کاتی گواستنوه ی بۆکدا
ئه یگرن به زۆیه وه و تبا ده رئه که وئ . *

واته : ماره بیبه که شی ئه و ئاوینه به بئ که تبا ده رئه که وئ که زۆخساری
خۆیه تی و ، شاهیدی ئه م ماره بۆینه ش به یه ک گه یشتنه که یان بئ و له گهل
شایحی که رانشا که برژانگه کانم بئ هه را و ئاژاوه دانیشن .

ئه بۆ ئه م شیمه ره له پیش شیمه ری پیشووه وه بوا به چونکه دیاره
ماره بۆ بئ و شایه ت گرتن و گه یشتن به یه کی بۆك و زاوا به ر له
گواستنوه و چۆنه پهرده ئه بئ . له وانه به به هه له ی نۆسیار دواکه و تئ .

صیداقی (ک) : صیداق و . شایحی کهران (کم) و (ک) : شایحییان .

* روونه مئه شو ئارینه نیه که به رمو بووکی را د هگرن به لکووئم

د یاری به که زاوا کاتی تارای له سه ر بووک لادا د میداتی

و به کوردی بئ د ه لئین شه رمه سکا نه .

و یصالی بئ کهم و که یفی حوضوری
له « نالتی » گهر ده پرستی ، یه غنی ئاوا (۵)

- ۱۶ -

په چه بی په رچه می بو ، پرچی سیا
هر ده لئی مانگه شه وه کولمی تیا (۱)

(۵) بئ کهم : بئ چه ند به تی . که یف : چۆنه تی . حوضور : هاتنه خزمهت .
واته : نه گهر باسی بئ گه یشتنی ، له بئ گه یشتنی کهس نه چۆی بئ
چه ند و چۆنی یار نه پرستی له نالتی ، له وه لاما نه لئ ئا بهم چۆره نه بئ که
حه بیبه و چاوه کانم به بهک گه یشتن .
نهم شیعرهش ههر له وانه یه بکری به به لگه کهوا نالتی و حه بیبه
به بهک نه گه یشتون .
که یفی (گم) : که یف و .

- ۱۶ -

(۱) په چه : زۆپوش . په رچه م : فزی پیتی سر . پرچ : زولف . سیا :
زهش . تیا : تیایدا .

واته : په رچه م و پرچی زهشی یار که بۆنه ته په چه به سر زۆپه وه ،
له گه ل کولمی جوان و ورشه داریا نه لئی شه وی مانگه شه وه ، شه وه که ی
په رچه م و په چه که به تی و مانگه که شی زوه که به تی .

نالتی لهم شیعره دا ته شبیهی موره ککه بی به کاره یئاوه ، شیوه یه کی
تیکه لاوی شوبه اندووه به شیوه یه کی تر . ههروه ها سه نعه تی ئیها میشی
به کاره یئاوه ، واته شوینه گومکن بئ کردن . نه وه ته شوبه اندنی په چه و
په رچه می زهش به مانگه شه و شتیکی سهیره به لام وشه ی (کولمی تیا)
مه سه له که زۆشن نه کاته وه .

له وشه ی (پرچ) و (په رچه م) دا جیناسی ناقیص و ، له (سیا) و
(تیا) دا جیناسی موازیع هیه .

له نوسخه ی (تو) دا له سر نهم پارچه شیعره نوسراوه : « در مدح
نقاب که بر سر نسائی دیده ، گفته اند » واته : له تاریفی په چه یه کدا
فه رمویانه که به سه ری نافره تیکیه وه دیوه . به شیعی شه شه میشتا
له وه نه چن له نهسته مبول و تبیتی ، چونکه ههر له شاریکی وادا نه گونجی
نافره تیکه وای دیبئ نه زانی له چ نه ته وه یه که .

لاده دهرکوی شمس و قهمر ، تور و ضیا (۲)

لیوی تو ئاوی بهقا ، من خضرم
فهیضی تو زحمته و ، من سهوزه گیا (۳)

بهچهیی (عم) و (گم) و (ت) و (تو) و (مز) : پیچهیی .
پرچی (چن) و (ت) و (ک) : زولفی .

(۲) دهرکۆکه : دهستهسۆی بچۆک . سهړپۆش . ههوری : سرکه بیج ، جۆره
سهړپۆشیککی ناسکی زهش و سپیی ئاوریشمه . جهبین : تهوئیل ،
ناوچاو . ضیاء : زۆشنی .

واته : سهړپۆشی سرکه بیج له سهړ ناوچاوت لاده با مانگ و زۆژ و
شهوق و زۆناکیی زۆت دهرکوی .

له کۆکردنهوهی (دهسۆک) و (ههوری) و (جهبین) و ههروهها
له کۆکردنهوهی (شمس) و (قهمر) و (نۆر) و (ضیاء) دا
تهناسوب ههیه . له وشهی (ههوری) یشدا لهطافهت ههیه چونکه
ههروهکو معنای سرکه بیج نهگه بهنی ، ئیشارهتیکیشی به (ههور) ی
ئاسمان تیا به که لهگه (مانگ) و (زۆژ) دا په یوهندی و تهناسوبی
ههیه . له هینانی (نۆر) و (ضیا) یشدا بهدوای (شمس) و
(قهمر) دا لهف و نهشری مورهتهب ههیه .
ههوری (ت) ههورین .

(۳) ئاوی بهقا : ئه و کانیهی ئه لێن هه رکهس لئی بخواته وه نامری . خضر :
حهزرتی خضر که ئه لێن ئاوی ژبانی خواردوه ته وه بۆیه تا قیامهت
ئه ژۆی . ئیشارهتیشی به ناوی نالی خۆی تیا به . فهیض : میهره بانج و
زۆخۆش . زهحمته : بارانی زهحمته .

واته : یاره نازداره کهم ! لیوی تو کانیی ئاوی حه یاته ، منیش خدری
زیندهم ، هاتۆمه ته سه ری لیم خواردوه ته وه و هه رگیز نامرم . میهره بانجی
تو له گه ل من بارانی زهحمته و منیش سهوزه گیای زوواوی ئه و بارانی
زهحمته م . له ئیوان (ئاوی بهقا) و (خضر) و ، له ئیوان (بارانی
زهحمته) و (سهوزه گیا) دا تهناسوب ههیه . له وشهی
(خضر) یشدا لهطافهت ههیه ، چونکه هه م ناوی حهزرتی خضر و هه م
ناوی مهلا خدری نالی و هه م معنای سهوزه گیاش نهگه بهنی که له بهر
ئاوا ئه ژۆی .

ئاوی (چر) و (کم) و (ت) و (مز) : ئابی .

فهرشی که ففی بهری پیته نهرگس
سهری داخستوووه وهك چاوی هیا (۴)

مه مخاره هاوییهیی ههولی فیراق
دهستی من دامه نی تو ژۆژی قیا (۵)

« گیل » نه گهر تورکی ، « تعال » نه ره رهیی
« بی » نه گهر کوردی ، نه گهر فورسی « بیا » ! (۶)

(۴) فهرش : زایهخ . كهف : سۆل . بهری دهست .

واته : نهرگسی نازداری جوان و بۆن خۆش لهعاست جوانج و بۆن
خۆشیی تۆدا نه وهنده خۆی یه كهم نهزانی ، بووه به زایهخی ژیر
سۆلی بهرپیته ، وهك چاوی شهرم ژۆی نایهت سه رهه لیری ، بۆیه وا
ملی لار کردوووه . یاخود : نهرگس لهعاستی تۆدا نه وهنده خۆی به
هیچ نهزانی بهری دهستی کراوهی بۆ تو بووه به بهری پی . . چند
زیاده زهوییه کی جوانه ! چاره كه خۆی بووه به شهرم نهك چاوی كه سیکی
شهرمن . .

نهرگس (كم) و (گم) : نیرگس .

(۵) هاوییه : دۆزهخ . تونی قۆل . ههول : ترس . شوپنیکه له دۆزهخدا .

قیا : کورت کراوهی (قیام) یا (قیامت) ه .

واته : وهك كه سیك له ژۆژیکی زهش و سهختی وهك ژۆژی قیامتدا
دهسهو داوینی كه سیکی تر بیی به فریایا بگات ، منیش وا دهسهو داوینی
تو نه ب كه وا لیم دۆر نه كه وینه وه و تۆشی داوی دۆزهخی دۆریتم نه كهی .

نهشگونجی مهعناي وا لیک بدریته وه نه گهر تۆشی داوی دۆریتم بکهی ،
له ژۆژی قیامتدا له کۆلت نابمه وه و تۆشی لئ پرسینه وهت نه كهم و
تۆلهت لئ نه سینمه وه .

له کۆر دهنه وهی (هاوییه) و (ههول) و (دۆزهخ) و (قیا =

قیامت) دا تهناسوب هیه . کورت کردنه وهی وشهیی (قیامت) یش
به (قیا) كه نالیج کردۆبه تی کرداریکی زمانه وانبی نوییه هاوچه شنیمان
پیشتر له کوردیدا نه دیوه .

ژۆژی (ت) : ژۆزی .

(۶) واته : له ههر نه ته وه یه كه ههیی به زوبانی نه وه ته وه یه بانگت نه كهم ،

نه لیم : وه ره .

سەرى فەرھادىم و ، دەندۆكى قولنگ
دەستى مەجنۇن و ، دامىنى چيا (۷)

خاطرى زاھىدى خالى ، خالى
نىيە ، ئەلبەتتە ، لە يىتتىكى زيا (۸)

لەم شىعرەدا نالى ئەيەوى زادەى خۆشەويستى يارەكەى دەرېزى و
پىيى بلىن لە ھەر نەتەوہەيك بىت بۆ من چون بەكە و ھەركەس بىت ئەوہى
لاى من مەبەستە ، پىگەيشتتە . بەزاستىش توانويە بە شتوہەكى سادە ،
بەلام جوان ، ئەوپەزى ھەستى پەپوہەندى خۆى پتوہەوہ دەرېزى . .
لە ھەمۆ نۆسخەكانى بەردەستمانا ، چاپ و دەستنۆسيان ، شىعرەكە
لەبارەى زىزکردنى رستەكانىوہ بەمچۆرەكە پىشانمان داوہ . تەنھا
لە نۆسخەكەى چاپى مامۆستا گىودا نەبى (« بى » ئەگەر كوردى) بەكەى
پىشخراوہ ، ئەوہش زياتر لەوہ ئەچى دەسكارى خۆى بى . . چونكە
لەبارەى ھونەرى جوانكارىوہ (گىل) و (تعال) كە دوا پىتيان لامە ،
بەيەكەوہ بى جوانترە و (بى) و (بيا) ش لەپال يەكدا بى ، گونجاوترە
بۆئەوہى جىناسىكى ناقىص پەيدا بى .

توركى (ت) تورك و . ئەگەرسى چوارەم – (ت) : وەگەر . فورسى (كم) و
(گم) : فارسى .

فەرھاد : فەرھادى دلدارى شىرىن . دەندۆك : توك . قولنگ : چەكوشى
بەرد پىن تاشىن . مەجنۇن : قەيسى عامىرى شىتى لەيلا . دامىن : داوين .
بنار . چيا : شاخ .

واتە : ئەگەر نەيەيتەلام ، ھەمۆ ھۆيەكى گرفتار بۆنم بۆ كۆبووہتەوہ .
سەرى فەرھاد و توكى قولنگكەكەيم ، ئىتر چىم ئەمىيتتەوہ بۆ پان
بۆئەوہ ؟! دەستى مەجنۇن و داوينى چۆل و بىبابانم كە سەرى خۆى
بۆ ھەلگرت . . ئىتر چىم ئەمىيتتەوہ بۆ شىت بۆن و دەشت و دەر
گرتنەبەر ؟! .

لەنيوان (سەر) و (فەرھاد) و (قولنگ) و ، (مەجنۇن) و
(چيا) و ، (دەست) و (داوين) و ، (سەر) و (دەست) دا تەناسوب
ھەيە . لەنيوان ئەم شىعرە و شىعرى پىشويشدا حوسنى تەعليل ھەيە ،
واتە : لە حالىكى نازەھەتدام ، بە ھەمۆ زوبانى بانگت ئەكەم يىتتەلام و
بەفريام بگەى ، ئەگىنا . . . تاد .

دامىنى (چر) : دامەنى .
خاطر : دل . زاھىدى خالى : سۆفىي بەدەيمەن دەست لە دنيا ھەلگرتۆ .
پىن : بۆن . زيا : زۆپامالى .

دۆر له تو ئیدی مه پرسه ، قوربان
حالی « نالی » که نه مرد و نه ژیا ! (۹)

- ۱۷ -

ژیشه که ی پان و درژیه ، بو ژیا خزمهت ده کا
ظاهره هه رکهس به طول و عرضی ژیشیدا ژیا (۱)

واته : دل و دهرونی بوچ و بوشی سو فی به دیمه ن دهست له دنیا
هه لگرتو ، هه رچون بئ ، بو نیکی رو پامالی و مه رایج کردنی هه ر لی دی .
ئه شگونجی مه عناکه ی وا لیک بدریته وه : دل و دهرونی ئه و سو فییه ی
که گوایه وازی له خالی گونای یار هیناوه ، خالی نییه له رو پامالی و
درو .

زاهیدی خالی (عم) و (گم) : زاهید و حالی . (کم) : زاهید و خالی .
ئه لبه ته له بینیکی (کم) : ئیستا که به بینیکی . (گم) : ئیستا که به
به بینیکی .

له نیوان هه ردو (خالی) دا جیناسی ته واو و ، له نیوان (خالی) و
(خالی نییه) دا طبیا ق هه یه .
له کو کردنه وه ی (حالی) و (نالی) دا جیناسی لایحی ق و ، له (نه مرد) و
(نه ژیا) دا طبیا ق هه یه .

(۹) ئیدی : ئیتر .

واته : له مه ی زیاتر که بو م لیکدا یته وه ، چی تر هه والی نالی مه پرسه
به دهست ده ردی دو ریه وه چۆنه ، نه ئه وه ته به مرئ و به جارئ
لئ بیته وه و نه وه کو خه لکیش به خو شی ئه ژئ . . له دو زه خی دو ریدا وه ک
دانیشتو ی دو زه خی لئ ها تو وه که قورئان با سی ئه کا و ئه فه رمو یئ : « لا
یموت فیها ولا یحیا » واته : نه تیا ئه مرئ و نه تیا ئه ژئ .

- ۱۷ -

(۱) ژیا : دو زو یئ . طول : درژئئ . عرض : پانئ .

واته : فلان کهس ژیشیکی پان و درژئئ هه یه ، به لام بو خوا خزمهت
ناکا و پانئ و درژئئ ژیشه که ی نیشانه ی خواناسی نییه ، نیشانه ی
دو زو بییه ی . ئه گه ر ئه و مه به ستی به یزه وی پیغه مبه ر بو وایه (د . خ) ،
پزی مشتی ژیشی ئه هیشته وه .

گول به دم بادی صه باوه پیکه ننج ، بولبول فزئی
یه عنی عاشق لازمه دۆر بئی له یاری بئی وه فا (۲)

عاشقی صونعی حه قم ، قوربانی زه نگی قودره تم :
چاوی ماوی ، خالی شین ، کولمی سپی ، زولفی سیا (۳)

نالنج لهه شیعره بیدا گالته به وانه نه کا که به دیمه ن خۆیان به پیاو چاک و
له خواترس نه دهنه قه لکم . بۆیهش له نیوهی دۆهه میدا به ته وریه
پلاریکی تیکرتۆن و زسته که ی وا داژشتوو مه عناهه کی کهش بگه به ننج :
وشه ی (ظاهیره) به ستریتوه به نیوه شیعره ی پیشوووه و پاشماوه که ی
وای له بینه ته وه : خه لکی به باری درێژی و پانیدا به زیشیا بزین !
له کۆکردنه وه ی هه ردو (زیبا) دا جیناس هه به .
دریژه (چن) و (« به راویزی » چر) و (عم) : درێژی .

(۲) واته دۆر تۆبج و ناژاستنج نه که هه رلای ناده میزاد ، به لکو لای گیان
له به رانی تریش شتیکی نابه سه ند و بیتراره . نابینی کاتنج گول به دم
بای صه باوه بئی نه که ننج و نه له ریتوه ، بولبول دل گران نه بئی و هه لته فزئی ،
چونکه لای وایه یار پتویسته هه ر یاری به کیک بئی و عاشقیش نه بئی خۆی
له یاری بئی وه فا دۆر بگری . .

چهند صۆره تیکی جوانه هه لفزینی بولبولی له سه ر چل ، له کانی
له رینه وه ی گولدا به دم بای سه بینه ته ، به تۆرانی بیزارتی و ناژه زاینج له
بئی وه فاینج ده ربزین مه عناهه لیتدا وه ته وه !

(۳) صونع : کردار . ماوی : کال .

نالنج لهه شیعره بیدا دیسانه وه نه گه ریتوه سه ر باسی سۆزی دلداریی
خۆی و نه لنج : براده رینه ! ئیوه بن و خودا له عه شق بازیدا به سه رمدا
مه یه ن و لۆمه م مه که ن ، چونکه عه شقی من عه شقیکی ژاسته قینه به و من
عاشقی کرداری خوام ، به قوربانی نه و زه نگانم که نه و دا به ییناون و خۆم
له پیناوی چاوی کال و خالی شین و کولمی سپی و زولفی زه شدا به خت
نه که م که خوا هه مۆی له یاردا کۆکردوه ته وه .

له کۆکردنه وه ی (چاوی) و (ماوی) دا جیناسی لاجیق و له
به کخشتی (ماوی) و (شین) و (سپی) و (سیا) دا طباق هه به .
صونعی (عم) : صوبفی ، به لام ئیمه (صونعی) مان لا ژاست تره چونکه
سه ره ژای نه وه که له هه مۆ نوسخه ده سنۆس و چاپه کاندای ، نوسخه ی
(عم) نه بئی ، نو سراوه (صونعی) ، نه گه ر (صوبفی) بئی له گه ل (زه نگی) دا
نه بئی به به ک و نه و دۆباره کردنه وه ش پتویست نابنج . *

* به لام صوبغی هه قیس مانا که ی هه ر جوانه .

سەرگراڤه قافلە سالاری ژبې چین و خه تا
 چونکه باری عه‌نهر و میسکه له زولفه‌ینی دو تا ! (۴)
 حه‌لقه حه‌لقه زولفی سهر قوبیه‌ی هه‌یاسه‌ی که وتوووه
 مه‌حره‌می سیرزه ، به‌لنی که‌نجوری که‌نجه‌ئه‌زده‌ها (۵)

(۴) سەرگران : خه‌ریک . قافلە سالار : پیتشه‌وی کاروان : خه‌تا : خه‌تا و
 خوته‌ن ، ولایتیکه له تورکمانستان . زولفه‌ین : هه‌ردو زولفه‌که . تا :
 تای بار ، یاخود : تال .

واته : یار که پیتشه‌وی کاروانی ژبې چین و خه‌تایه و باره‌که‌ی
 بریتیه له بۆنی خۆش ، خه‌ریکه و ده‌ستی گه‌راوه چونکه هه‌ردو تا باری
 زولفه‌کانی عه‌نهر و میسکی بۆن خۆشه که خاله‌کانی گۆنایه‌تی .

یاخود : سهری سهرقافلە‌ی ژبې چین و خه‌تا قورس بووه ، چونکه
 هه‌ر به دو تال له زولفه‌کانی باری عه‌نهر و میسکی هه‌لگر توووه ..

له شوبه‌اندنی یاردا به سهرقافلە و ناونه‌هیتانی شوبه‌ینراودا
 ئیستیعاره‌ی موصه‌ززه‌حه هه‌یه و به‌لگه‌ش (زولفه‌ینی دو تا) به‌که
 به‌یوه‌ندی به شوبه‌ینراوه‌وه هه‌یه .

له کو‌کردنه‌وه‌ی (قافلە سالار) و (زئی) و (بار) و (تا) دا ته‌ناسوب
 هه‌یه .

قافلە سالاری (عم) و (گم) : قافلە‌ی سالاری .

(۵) قوبیه : گۆپکه . هه‌یاسه : پشیتینکی گۆپکه‌داره له زبو دروست ئه‌کرئ ،
 ژنان ئه‌یه‌ستنه پشت . که‌نجور : که‌نجینه‌دار .

واته : زولفی یار چین چین و ئه‌لقه ئه‌لقه به‌سهر هه‌یاسه‌که‌یدا
 هاتوووه و له‌سهری لۆلی خواردوووه . ئه‌مه‌ش شتیکی سه‌بر نییه ، چونکه
 زولفی یار مه‌حره‌می زازه بۆیه که‌یشتوووه ته‌ سهر هه‌یاسه‌که‌ی پشتی که
 به‌سهر ناوکیه‌وه‌یه و ، وه‌ک ئه‌زده‌ها وایه بۆیه که‌یشتوووه ته‌ سهر
 که‌نجینه‌ی ناوکی ... له ئه‌فسانه‌ی کۆندا هه‌یه که‌وا له هه‌ر کۆیه‌که‌دا
 که‌نجینه‌یه‌کی شارراوه هه‌بێن مار و ئه‌زده‌ها له‌ویا په‌پکه ئه‌خۆن ..

له (که‌نجوری که‌نجه ئه‌زده‌ها) دا ئیستیعاره‌ی موصه‌ززه‌حه هه‌یه و
 به‌لگه‌ش نیوه شیعی به‌که‌مه .

زولفی سهر (چن) و (ت) : زولف ئه‌به‌ر .

صوفیسی مهستوری زۆت و موفلیسی خسته طه مه ع
سهیری خالی بن حساب و ماچی له علی بن بهما (٦)

ظاهر و باطین ، له سر له وحی حه قیقهت یا مه جاز
ئاشنای سیززی قه له م بن ، غهیری « نالیج » کهس نه ما (٧)

(٦) مهستور : داپوشراو .

واته : ئه و گفتهی خوا به ئه هلی به هه شتی داوه که وا له به هه شتا
چهندیان ئاره زۆ لئ بن سهیری خالی حۆرییان ئه کهن و لئوی ئالیان
ئه مژن ، تهماعی خسته بهر سۆفیسی له مهیدانی خواناسیدا بهرچاو
نه که و تۆی زۆتی هیچ نه دارای بازازی قیامت ، به لام دیاره خه بالی
خاوی کردوو و تا به راستی نه بن به خواناس و ، له مهیدانی کرداری چاکا
داراییه کی گهوره کونه کاتهوه ، هیچی دهسگیر نابن .

له به کخستنی (مهستور) و (زۆت) و ، (موفلیس) و (طه مه ع) دا
طیباق هه به . به بهرورد له گه ل شیعری به که میشدا که باسی زیشی
سۆفی بو ، ئیشاره تیکی ناسک و جوان کراوه به و قسهی نه سته قی
پیشینه که ئه لئ : زیشی تهماعکار به قنکی مفلیس ! له وشه ی (بن
به ها) شدا ئه وه ش مه به ست بووه که واش بخوینر یته وه : (بیه ، ها) واته .
ئه و ماچه ی هیچی تن ناچئ و حۆری خواهن لئو به ماچ کهر ئه لئ : فهرمو
بگره !

مهستوری زۆت و (چر) : مهستور و زۆتی . (کم) : مهستوری
زۆتی .

(٧) له وح : ته خته ی له سر نۆسین ، یا (لوح المحفوظ) که ئه و ته خته به یه
هه رچ له جیهانا زۆبدا و به عیلمی خوادا زابۆرد بن ، تیا نۆسراوه .
حه قیقهت : ئه و وشه به ی بۆ مهعنا ی زاسته قینه ی خۆی به کارهینرا بن .
مه جاز : ئه و وشه به ی له غهیری مهعنا ی زاسته قینه یدا به کارهینرا بن
به مه رجی بۆنی په یوه ندیبه ک له نیوان مهعنا زاسته قینه که و مهعنا
مه جازیه که دا .

نالج دوا ی پرده هه لمالین له زۆی سۆفیه به دیمن خواناسه کان که
ئیددیعی زانیی هه مۆ نهینیه کی گیتج ئه کهن ، دیته سهر شانازی
کردن به خۆی و ئه لئ : ئه وه ی به ئاشکرا یا به په نهانی ئاگاداری زازی
قه له م بن ، ناوی له سر ته خته ی زاسته قینه ی ناوی ئاگادارانا نۆسرا بن
یا هه ر له عیلمی خوادا زابۆرد بن که وا له ئاگادارانه ، یا خه لک ئه وه نده

باسی ئاگاداری بکەن وەك لەسەر تەختە ناوی نوسرابین ، لەم جیهانەدا ،
لە نالچ بەولاولە ، کەس نەماوە ..

ئەمە ئەگەر مەبەست لە (نالچ) ، خاوەن شیعەر خۆی بێ . بەلام
مەعناوەکی تریش ئەگونجێ و دیارە نالچ ، بە عادی تەکەمی خۆی ، ئەو
مەعناوەشی مەبەست بوو . ئەوەش ئەوەتە (نالچ) دراپیتە پال (نال) کە تالی
باریکی ناو قەلمی قامیشتە ، کە ئەگەر لە گۆشەیی خەیاالی وردی شاعیرانەو
مەعناي شیعەرە کە لێ بەدەینەو ، دیارە ئاگاداری هەموو ئەو بابەتانە بە قەلم
بۆ نۆسنیان بەکار ئەهێنێ .

بەپیتی ئەم مەعناوە وا بەلکە یەکی تریش راست بوووە کەوا نازناوی
ئەم شاعیرە بەخۆدانازبووەمان (نالی) یە نەك (نالچ) وەك هەندێک کەس
وتویانە ..

یا مەجاز (ت) : تا مەجاز .

تپیی بی

- ۱ -

- زولفہینی بہ خہم مار و بہ حہلقہن وہ کو عہ قرہب
شیرعی لہف و نہ شرن ، چ موشہ ووہش ، چ مورہ تہب (۱)
جیی دہم دہمہ ، جیی لہب لہ بہ ، ساقی وہرہ شیمشہب
ہم ماچی دہمادہم بدہ ، ہم جامی لہ بالہب (۲)

- ۱ -

- (۱) خہم : لؤل . عہ قرہب : دۆپشک . لہف و نہ شرن : لہ پیشہ کیہ کہدا لہ
باسی زارارہ بہدبعیہ بہ کارہینراوہکانی نہم دیوانہدا ، بہدریژی
لہسہرمان نۆسیوہ .
واتہ : زولفہکانی یار چ لہ حالی نالۆژی و چ لہ حالی تہل تہل
وہستان و شانہ کراویدا ، لہ رۆی لؤل خواردن و نہلقہیبیانہوہ لہ مار و
دۆپشک نہچن و وہک نہو شیرانہ وان کہ لہف و نہ شریان تباہ چ لہف و
نہ شری مورہ تہب بی و چ لہف و نہ شری موشہ ووہش . مہ بہستی
لہوہیہ نہتوانین بلتین (خہم) بۆ (مار) نہگہریتہوہ و (نہلقہ) بۆ (عہ قرہب)
کہ نہ بی بہ لہف و نہ شری مورہ تہب یا بہ پیچہوانہوہ کہ نہ بی بہ لہف و
نہ شری موشہ ووہش .
- (۲) دہمادہم : دہم لہسہر دہم . جاروبار . لہ بالہب : لیتو لہسہر لیتو .
لیوان لیتو .
واتہ : دہم نہ بی لہسہر دہم بی و لیتو نہ بی لہسہر لیتو بی . کہ واتہ ،
نہی یاری نازیز ، نہمشہو وہرہ لامان ، لہ دہمت ماچی دہم لہسہر دہم یا
ماچی تاونہ تاومان بدہری و ، لہ پیالہی لیتوت جامی شہرابی لیتو بہ
لیتوہوہ نان ، یا جامی بز لہ مہیمان بۆ تیکہ .

به و شهیدی که لامت که به ئیشرابی له طافهت
 له ذمهت ده گه یینی به دل و ذیهنی موخاطه ب (۳)
 وهك صوفیسی صافی مه به ئالوده به دنیا
 بیتوده موکه ددهر مه که سه رچاوه بی مه شره ب (۴)

ئهمشه ب (چرا) و (عم) و (کم) و (گم) و (مز) : ئهمشه و . ده ماده م (گم) :
 ده ماده م .

(۳) شه هه : شیلهی ههنگوین . ئیشراب : بی خواردنه وه . ذیهن : بیر .
 موخاطه ب : گفتوگو له گه ل کراو .

واته : به و قسه ی وهك شیلهی ههنگوین شیرینهت ، که وهك چۆن ئه و
 به ئاسانی و خوشتی قوت ئه چن ، تویش ئهم وا به ناسکتی به گوئی
 گویده را ئه دهی - خوشتی و ئارامتی به دل و بیری ئه وانه ئه گه یینی که
 قسه بان له گه ل ئه که ی .

ئیشرابی (چن) و (ك) : ئه شرافی . لامان وایه له سه ر ئهم نوسخه یه
 (ئیشراقی) بی و به هۆی هه له ی نوسیاره وه وای به سه رهات بی . ده گه یینی
 (کم) : ئه گه یینی .

(۴) صافی : ساده له وح و نه فام . ئالوده : تیکه ل ، گرفتار . بیتوده :
 بی سۆد . موکه ددهر : لیل . مه شره ب : کانی . زه وشت .

واته : خۆت وهك سۆفیه نه فام و ساده له وحه کان تیکه لی دنیا مه که و
 له خۆزایی سه رچاوه ی کانیای زاستی و خواناستی لیل مه که .

عاشق هه وه سی مه یکه ده وو عیلمی به سیطه
عاقل طه له بی مه دره سه وو جه هلی موره ککه ب (٦)

قارونه فه له ک ، موسته حقی گرتن و خه سفه
زیو و زه ژی شه مس و قه مه ره ، دیره می که و که ب (٧)

- له نیوان (موکه دهر) و (مه شره ب) دا ته ناسوب هه یه .
ئالوده به دنیا (عم) و (کم) و (گم) و (مز) : ئالوده بی دنیا .
- (٦) هه وه سی : ئاره ژۆ . مه یکه ده : مه یخانه . عیلمی به سیطه : زانستی ساده ی
بین پیچ و په نا . طه له ب : داوا . جه هلی موره ککه ب : نه زانینی دۆباد ،
نه زانین و نه زانین به نه زانینه کهش .
واته : دلدار فزوفیتل و پیچ و په نا نازانن ، به دوا ی مه یکه ده ی خۆ ی و
زانستیکی ساده دا نه گه ژۆ و سه ره له خۆ ی ناشتوینن . به لام نه وانهی که
خۆیان به زانا و خوینده وار دانه نین ، به خه بالی خۆیان هۆگری خویندن و
قوتابخانه و زانستن ، که چی له راستیدا شوینی نه زانن که وتۆن و به
خۆیشان نازانن .
له کوکردنه وه ی (مه یکه ده) و (مه دره سه) و ، (عیلم) و (جه هل) و ،
(به سیطه) و (موره ککه ب) دا طباق هه یه .
- هه وه سی (کم) : طه له بی . عاقل طه له بی (عم) و (ت) : جاهیل
طه له بی . (کم) : عاقل هه وه سی . (گم) : جاهیل هه وه سی .
هه رچه ند له هیچ کام له نوسخه کانی به رده ستمانا له جیاتی (عاقل) له
(جاهیل) به ولاره شتیکی تر نه بو ، ئیمه لامان وایه راسته که ی (غافل) ه و
به هه له ی نوسیار بووه به (عاقل) . مه عناکهش به م جۆره ژه ساتر دئ و
وای لی دئته وه : نه وه ی بیناگا بین له عه شق زیکای خویندن نه گریته بهر ،
به لام خویندن له وه زیاتری به ده مه وه نیبه که نه زانینی بو دۆبات نه کاته وه و
نایکه یه نن به ناسینی راسته قینه که نه نا له زیکای عه شقه وه پهیدا نه بین .
- (٧) قارۆن : ده وله مه ندیکی جۆله که بووه له خۆ ی با یج بووه ، خوا بیش غه زه بی
لی گرتووه دارایج و سامانی بردووه به ناخی زه ویدا . خه سف : ژۆچۆن .
دیره م : پاره ی زیو . که وکه ب : نه ستیره .
واته : چه رخی گه ردۆن له به دکرداری و که چ ژه فتاریدا وه ک قارۆن
وایه ، زیز و زیوه که شی بریتیه له ژۆژ و مانگ و پاره ی زیویش بریتیه

قهلابی جیهان نهقدی عیاری نییه قوربان !
« نالتی » مهحهکی هیسمهتی کردویه موجه زّرب (۸)

له نهستیره کان . بویه نه میس ، وهك قارون ، شایانی نه وهیه خوا تیک و مهکانی بدا و به ناخی زه ویدا بییاته خوار .

له نیوان (فهلك) و (شمس) و (قهمر) و (كهوكب) و ، (زیژ) و (زیو) و (دیرهه) دا ته ناسوب و ، له وشهی (قارون) و (خهسف) یشدا ته لیح ههیه . هینانی (شمس) و (قهمر) یس بهدوای (زیو) و (زیژ) دا كه (خور) و (زیو) سپین و (مانگ) و (زیژ) یس زهردن ، لهف و نه شری موره ته به .

گرتن (ت) : گردن . نهویش ههه بهمهنا گرتنه .

(۸) قهلاب : بربار . نهقدی عیار : نهختی بربگهرد . مهحهك : بهردیکه زیژی بربگهرد و ناپاکی برب له بهك جوئی نه کرینه وه .

وانه : گهردونی برببار چونکه ههه زّوزه لهسهه باریکه زیژ و زیوی ساغی لانییه . زیژ و زیوی ساغ لای کهسیکه ههه ساغ برب و ههه زیگی خویشی نهگوزی . بهلام نالتی ، به پیچه وانهی گهردونه وه ، بهردی مهحهکی هیسمهتی بهرزی خوی تا قی کردووه ته وه و دهری خستووه کهوا ساغ و بربگهرده .

له کو کردنه وهی (نهقد) و (عیار) و (مهحهك) دا ته ناسوب ههیه . قوربان (ت) و (مز) : سهدهبار .

تیبی تی

- ۱ -

ماتم ، وه کو زولفهینی سییهه ، گرتی سهراپات
پۆشتی له زوخت تهعبیهیی بهیدهق و شامات (۱)

روح شهسپ نیه قهلایه

- ۱ -

(۱) سییهه : سیاه ، زهش . زوخ : زۆ . ئهسپی شهترهنج . تهعبیهه :
کوکردنهوه . زاراوهیهکی سوپاییشه . بهیدهق : زیکا پیشاندهری زۆ .
سهربازی شهترهنج ، له (پیاده) وه کراوه به عهروه بچ . شامات : یا
مه بهست ولاتی شامه ، یا جهممی (شامه) ی به معنا خاله ، یا زستهی
(شاه مات) ه که له زاراوهکانی شهترهنجه .

واته : خهم و پهژاره وهك زولفه دریزه کانت ، یاخود له گهل زولفه
دریزه کانتا ، که ههمو لهشتیان داگرتوووه ، له تهوقی سهرتهوه تا بهری
پیتی گرتهوه . زۆیکای لێ بزیت چاوساغهکان کۆکهینهوه و بهرهو ولاتی
شام بکهوبته زۆ . بهم پێیه ئه بچ بخوینینهوه (بهیدهقی شامات) . یاخود :
زۆیکای کوکردنهوهی خاله کانتی لێ گرتی و ئیتر ناتوانی دهریان خهی ،
چونکه کهسێ که تازیه بار بچ خۆی بچ نارایش نادرێ و ناتوانی زولفهکانی
لادا و خالهکانی له بهرچاوی تهماشاکه رانا کۆکاتهوه . یاخود : زۆیکای
کوکردنهوهی پیادهکانی شهترهنجه که تی له ئهسپهکان گرت و بههۆی ئهوهوه
(شا) مرد و (کش مهلیک !) ی لێ کرا و دۆزاندت .

هههچۆن بچ ، دیاره ئهم قهسیدهیه بهبۆنهیی مردنی بهکیکهوه و تراوه و
زۆی دهمی تیا کراوه ته نازداریک و ههر بۆیهش ئه لێن بۆ لاواندنهوهی
باوکی (حهبیهه) ی وتوووه و ئیمهیش لهسهر ئهوه ئه زۆین . جا ئه گهر ئهمه
زاست بچ ، له گهل زهچاو کردنی معنای به کهمدا و ئه گه بهنچ نالی تهمای
ئهوهی له دلا بووه حهبیهه بچ بۆ لای بۆ شام ، بهلام حهبیهه بهبۆنهیی
کۆچی دوایی باوکیهوه زۆیکای ئهوهی لێ بژاوه و (شامات) تهنها

تاقانه یه تیبسی خه له فی ئاخری نیسان !

تۆ خۆش بی ، صهدهف بق به فیدات ، دۆر بی له ئافات (۲)

بۆ فهوتی صهدهف حهیفه بژیژی دورهری ئەشک

ضایع مه که دوز دانه به غارات و خه سارات (۳)

ئیشاره تیبکی تیا ئەبێ بۆ مردنی باوکی (حهیبسه) چونکه باوکی حهیبسه بۆ حهیبسه له حوکمی (شا) دایه و (مات) هکهش معنای مردنه کهی ئەگه به نی .

به پیتی ههراکام له مهعناکان جۆره شو بهاندنیک و ، تهناسوبی نیوان چهند وشه یهک و ، تهلیح بۆ چهند زاراوه یهک ، له شیعره کهدا ههیه .

(۲) تاقانه یه تیم : دوزژی تاقانه . خه له ف : پاشماوه . صهدهف : گیان له بهر تیبکی ده رباییه له به هارانا دیته سه ر ئاو و سکی ئەکاته وه دلۆپی بارانی تین ئەکه و ئی ئەنجا سکی ئەنیتته وه به یه کدا ، ئەو دلۆپه بارانانه له سکیا ئەبن به مرواری . جا ئەگه ر پتر له دلۆپیتکی تیکه وتبو ، پتر له مرواریه کی تیا پهیدا ئەبێ ، به لام مرواریه کانی ورد ئەبن و زۆر گرانبه ها نابن . ئەگه ر تاقه یهک دلۆپیشی تیکه وتبو تاقه مرواریه کی لی پهیدا ئەبێ و ئەو مرواریه زۆر گرانبه ها ئەبێ . ئیستا هه رچی زۆر نایاب و گرانبه ها بێ ، پیتی ئەوتری (دوزژی یه تیم) .

واته : ئەی تاقانه مرواری بهری دلۆپی دواژۆزه کانی به هار ، که دلۆپی بارانیان تیا گه و ره ئەبێ ، خۆت خۆش بی (صهدهف) هکهی باوکت که ساله ها تۆی له پشتی یا له ژبێ چاودیزتی و ده سه لانی خۆیا زاگرت ، مرد .. خۆت له دهرد و به لا دۆر بی !

له مه به یته وه ده ر ئەکه و ئی خۆشه و یسته کهی نالی که ئەم قه صیده یه بۆ وتوو ه تاقانه ش بووه و بهری باوکیکی پیریش بووه .. له (دوزژی یه تیم) دا ئیستیعاره ی موصه ززه حه ههیه و به لگهش (دۆر بی له ئافات) .

تۆ خۆش بی (چن) و (عم) و (ک) و (ت) و (مز) : تۆ خۆش به .

(۳) دورهر : جه معی (دوزژی) عه ربیه . دوزدانه : ده نکی مرواری . فرمیتسک . غارات : تالان .

واته : حه یفه له بهر مردنی باوکت که وهک صهدهف ، مرواری تۆی شار دبووه و نه یته هیشته به و هه مۆ گرانبه های و نازداریه وه که هه ی ،

دیدت وه کو گول سوره ، پزی شه بنمی نه شکه ؟
یا لالهیی پز ژاله یه دو نهرگسی شه هلات ؟ (۴)

بو گریه یی تو زهنگه منیش هینده بگریتم
گه وهر بزژینین به بولندی قهد و بالآت (۵)

لاکین نه مه دونیا یه ، گه هین سوره ، گه هین شین
لا یسأل من عاش ، و من مات ، و من فات ؟! (۶)

دهرکوی ، دلۆپ دلۆپ فرمیسکی وهك دنکه مرواری هه لژیژی و
له ناویان بهری و به تالانیاں بهدی . . صهدهف که ی نهوه دینی مرواری
له پیناویا بهخت بکری!

له کوکردنهوهی (صهدهف) و (دور) دا تهناسوب و ، له (صهدهف) یسدا
نیستیعاره ی موصه ززه چه هه یه و به لگهش وشه ی (فهوت) و تیگزای
بابه ته که یه .

دوره ری نه شک (« پراویژی » چر) و (گم) : دوری نه شکت .

(۴) شه بنم : شه ونم . لاله : گوله میلاقه . ژاله : وشه یه کی فارسیه به مهعنا

شه ونم یا ته رزه . شه هلا : چاوی زه شیه که ی مه یله و شین یج .

واته : چاوی له بهر گریانی زور سۆر هه لگه ژاوی ، پز له فرمیسکی

سپیت ، گولاله سۆره یه شه ونمی به سهرا باریوه ، یان چاوه مه یله و شینه

وهك نهرگس مهسته کانت گوله میلاقه ن ، شه ونمیان که وتوو ه ته سهر ،

یا خود ته رزه کوتا ونیه ته وه ؟!

له (دو نیرگسی شه هلات) دا نیستیعاره ی موصه ززه چه هه یه و

به لگهش به ینی پیتشووه .

شه بنمی (عم) و (کم) و (گم) و (مز) : شه ونمی . نهرگسی (کم) و

(گم) : نیرگسی .

(۵) گریه : گریان .

واته : له وانیه منیش به هۆی گریانی تووه نه وه نده بگریم ، به

ههر دو کمانه وه به بهرزی بالآت دلۆپی فرمیسکی وهك گه وهر

هه لژیژین .

بو (کم) و (گم) : به و . بزژینین (کم) : بزژینم .

(۶) سۆر : شایج . زهنگی سۆر . شین : گریان . زهنگی شین .

واته : به لام له گه ل نه وه شدا گریان دادی که س نادا . نه مه دنیا یه ،

بهس گریه بکه بو پدهر و بابی حیجاب
بئ بابیسی تو موریشه بو وهصل و مولاتات ! (۷)

بئ بابیسی تو بو من و تو بابی فوتوحه
بئ بابیسی تو خواستهیی من بو به ئاوات (۸)

جاری واهیه شایخ و زهماونده و جاری واش ههیه شین و شه پوره .
یا خود جاری واهیه جلی سوری دل خوشیی له بگردایه و جاری واش ههیه
جلی شینی نازیته باری ئه پو شخ . زیان و مردن به دست خوایه ، کهس
لیی ناپرسیته وه کنی زیا و کنی مرد و کنی له کیس چو !
له (سۆر) و (شین) دا له طافهت و ، له نیوانا ته ناسوب و طیباق و ،
له نیوان (مات) و (فات) دا ته ناسوب و جیناسی لاحیق و ، له نیوان
(عاش) و (مات) یشدا طیباق ههیه .

(۷) پوده : وشهیه کی فارسییه بهمهعنا باوک . باب : باوک . ده رگا .
حیجاب : پهرده . ده رگاوان .

واته : بهس بو ئهو باوکته بگری که بو بو به پهرده و ده رگا له نیوان
من و تودا ، نه شه هتشت به یه بکه بگهین . بئ باوکی تو ، یا نه بونی ده رگا
له نیوان من و تودا له وانیه بیج به هژی به یه بکه بگه بشتنمان .
نالج لهم شیره دا وینه یه کی زور جوانی داهیتناوه . که هه روا به
سه ربیسی سه بری شیره که بکهین وای لی تی نه گهین بنیادهم که ماله که ی
بئ ده رگا بو هاتو چو کهر به ناسانی پتی نه گهین . به لام لا قو له که ی ئه وهیه
باوک که مرد فرزند و کهس و کاری میرات و که له پوره که ی ئه بن بو
خو زیان و هه ر کامیان شتیکی لی پی ئه بزی . ئه وهش که له باوکی ئه مه وه بو
ئهم ئه مینیتته وه نیعمه تی به یه بکه بگه بشتیه تی له گه ل خوشه ویسته که ی که
ئوسا باوکی زتی لی گر تو و له بهر بونی ئه و ، ئه و مافه ی نه بو .
کو کردنه وه ی وشه ی (حیجاب) که له (حه جب) وه هاتو وه بهمهعنا
زیکای میرات بردن لی گر تن ، له گه ل (موریت) که هه ردو کیان زارا وه ی
زانستی (فه رایض) ان ، ته ناسوبی تیا به و له گه ل شوینه که شدا زور
ئه گونجی که بابته ی سه ر خوشی لی کردن و نازیته بارییه . (بابی
حیجاب) یش له طافه تی تیا به چونکه بو مهعنا ی (باوک) یش و (ده رگا) یش
دهست نه دا . له نیوان (حیجاب) و (باب) یشدا ته ناسوب ههیه .

(۸) فوتوح : کردنه وه . خواسته : داوا .

واته : بئ باوکی تو یا بئ ده رگایی مالی تو ، بو من و تو ده رگای زیکا

بڻ بابي مورادي من و تو بڻو به ته مه تنا
 بڻ بابي دوعايي من و تو بڻو به موناجات (۹)
 ٺه و با به كه فتهج و ڳه فهري قه لعه به قه لعي
 با قه لعي بكا زه لزه له بي هادي مي له ذذات (۱۰)
 ٺه و پيري خه ر ه ف ، ٺا ف ه تي مه ر دي يو صه فا بو
 تو شوخ و جوان ، دور بي له ٺا ف ات و خه ر اف ات (۱۱)

له رڙدا كرده وه به و ، ٺا و ات ي من بو وه هه م يشه له خوام خواستو وه .
 له نيوان هه ردو (بابي) و (بڻ بابييي) يدا جيناسي ته و او و ، له نيوان
 (باب) و (فوتوح) دا ته ناسوب هه به .

(۹) بڻ با بڻ : بڻ با و كج . موراد : ٺاره رڙو ، مه به ست . موناجات : پا زانه وه
 له خوا له ٺير ليوه وه ، به كرتي .

(۱۰) قه لعه : قه لا . قه لع : هه لکه نندن و له بن هينان . زه لزه له : بومه له رزه .
 هاذيم : تير ٻر . هاذيمي له ذذات : مه رگ .

واته : ٺه و با و كه ي ، يا خود ٺه و ده رگايه ي - كه مه به ست له و يش هه ر
 با و كه كه به - كه هه لکه نندن له پا به ي گرتني قه لا به كدا به ، با بومه له رزه ي
 مه رگ يا خود با با ي بومه له رزه ي مه رگ له بني بيتن .
 وشه ي (ها ذم اللذات) له فه رم ځوده به كي بيته مه ردا هاتو وه .
 ٺه شو گونج (ها زم اللذات) بڻ واته : ٺه وه ي خو ش ٺه به زين ٺه و را وي ٺه ني
 يا خود (ها دم اللذات) بڻ واته : تيكده ري خو ش .

له وشه ي (ٺه و با به) دا ته و ريه هه به . هه روه ها له نيوان (باب) و
 (قه لعه) و (زه لزه له) و (با) دا به مه عنا (ريج) ته ناسوب هه به و ، له نيوان
 (قه لعه) و (قه لع) يشدا جيناسي ناقيص هه به .
 ٺه و با به (چن) و (عم) و (ك) و (تو) : ٺه و با بي ، كه به (ٺه و با بڻ) يا (ٺه و
 با به ي) يش ٺه خو ٺير ٺه وه .

فه تج و (چر) : با بي . قه لعي (عم) و (گم) : قه ممي . هاذيم (چر) و (ك) :
 هازيم . (عم) و (گم) و (مز) : هاذيم .

(۱۱) خه ر ه ف : خه له فاو . مه ر دج : پيا وه تج . صه فا : را با وردن . خه ر اف ات :
 خه له فان .

ٺه و پيري خه ر ه ف (چر) : ٺه و پير و خه ر ه ف . (گم) : ٺه و پير و خه ر ه ف .
 (ك) : ٺه و پيري خه ر ه ف . مه ر دي يو (چن) : مه ر داني .

ئەو فەوت و وفاتە سەبەبی عەھد و وفاتە
چۆ صاعیقەیی بەردی عەجۆز و ، گۆل و مل ھات (۱۲)

گۆل تاجی لەسەر نا و ، چەمەن مەخسەلی پۆشتی
ھات موژدە کە خەلمەت گەییە بەر بە موباہات (۱۳)

(۱۲) صاعیقە : ھەورە برۆسکە ، یا گرمەیی وەك ھەورە برۆسکە لەسەر گۆی
قورس . بەردی عەجۆز : برجی پیرەژن لە دواژۆژەکانی زستانا ، یاخود
مەبەست لە (بەرد) ھەر بەردی کوردی و لە (عەجۆز) یش بنیادەمی پیرە .

واتە : ئەو لەناوچۆن و مردنی باوکتە ئەبێ بەھۆی جێبەجێ کردنی
ئەو گەفتە پیتداوم . . خوا شوکر کەوا مرد . . بە مردنی ئیتر گویمان
لە گرمەگرمی وەك ھەورە برۆسکەیی ، دواژۆژەکانی ژێانی یا وەك بەرد
ھاویشتنی ئەو نابێ و لەمەوپاش بەھاری ژێانە و تۆیش وەك ملوانکەیی
گۆل ئەکرێتە ملی من .

لەنیوان ھەردو (وەفاتە) دا جیناسی تەریب ھەبە .

عەھد و (چر) : وەعد و . چۆ (کم) و (گم) و (ک) و (ت) و (تۆ) : چۆن .

(۱۳) چەمەن : چیمەن . خەلمەت : خەلات . موباہات : فیز و کەش و فەش .

واتە : گۆل پشکۆت و چیمەن بەرگی سەوزە گیای وەك مەخمەل ناسکی
لەبەرکرد و موژدە ھات کەوا خەلاتی بەھار بە فیز و کەش و فەش وە
گەیشتە بەرەوہ .

لەسەر نا و (عم) و (گم) : لەسەر ناوہ . تیکستەکانی نیوہی دۆھەمی ئەم
شیعەرە ئالۆزییەکی زۆریان تیابە . ئیمە تیکستی نوسخەیی (عم) مان پین
زاستەر بو لە ھەموان . وا تیکستی نوسخەکانی تریبش پیشان ئەدەین :

(چر) و (تۆ) : ھات موژدەیی خەلمەت ، گەییە بەرگی موباہات

(چن) و (مز) : ھات موژدەیی خەلماتی گیا بەرگی موباہات

(کم) : ھات موژدەیی خەلمەت ، گەییە بەرگی موباہات

(گم) : ھا موژدەیی خەلمەت گەییە بەر بە موباہات

(ت) : ھات موژدە خەلات و گەییە بەرگی موباہات

(ک) : ھات موژدەیی خەلمات ، گەییە بەرگی موباہات

هات زه مزه مہیی بولبول و ناوازی قورمئ
 هات بادی صہبا ، دین و دهچن عہر عہر و بانات (۱۴)
 نہجم و شہجر و نہرگس و ئہ نواری شگوفہ
 جیلوہی چہ مہنن ، یہ عنی زہمین بقو بہ سہ ماوات (۱۵)
 ماوہردہ لہ سہر خہرمہ نی گول عہ طرفشانہ ،
 یا ئاوی حہیاتہ : عہرہقی وردی مو حہییات ؟! (۱۶)

- (۱۴) زہ مزہ مہ : ہہرا و زہنا . قورمئ : کوتر . بانات : درہختہ کانی بان .
 واتہ : بہ ہار ہاتوہ ، لہ شایی ہاتنی بہ ہارا بولبول دہسیان کردوہ
 بہ خویندن و کردویانہ بہ ہہرا و ، کوتر کہوتونہ تہ گمہ گم و ، داری
 عہر عہر و بان بہ دہم بای بہ یانیہوہ ئہ شنن و دین و دہچن .
 بلبل و (مز) : قورمیو . قورمئ (چر) و (ک) و (تو) و (مز) : قہمارئ .
 بہ پیتی ئہم نوسخانہ ئہ پچ (ناوازی) بہ (ناوازی) بخوینریتہوہ .
- (۱۵) نہجم : گیای کورئی بن لاسک . شہجر : درہخت . ئہنوار : جہمی
 (نور) واتہ : چرؤی ئہو درہختانہی گول ئہ کهن . شگوفہ : پشکوتو .
 واتہ : گیای کورت و دار و درہخت و نہرگسی سپچ و زہرد و چرؤی
 پشکوتوی درہختہکان ، ئہمانہ ہہمۆ مایہی زازانہوہی چیمہنی عہردن و
 زہویان پچ بوہ بہ ئاسمان ، ئہو چؤن بہ مانگ و زؤز و ئہستیرہ کانی
 ئہدرہوشیتہوہ ، ئہمیش بہمان زازاوتہوہ .
- (۱۶) ماوہرد : ماء الورد ، گولاو . خہرمہن : خہرمان . عہ طرفشان :
 ئہوہی بؤنی خویش بلاو ئہ کاتہوہ . ورد : بچؤک ، یاخود وہرد : گول .
 مو حہیبا : تہوئل .
 واتہ : ئہو ئارہقہ وردہی بہ تہوئل تہوہیہ ، یاخود ئہو ئارہقی گولی
 ناوچاوتہ ، گولاوہ پرژاندویانہ لہ خہرمانی گول و بؤنی عہتر بلاو
 ئہ کاتہوہ ، یاخود ئاوی حہیاتہ ہہرکس بہ زمان بلیستیتہوہ ہہرگیز
 نامرئ ، بان ئارہقی شہرمہ ؟
 نیوہی دۆہمی ئہم شہرہ لہ تیکستہ کانی بہردہ ستماندا زؤر ئالؤزہ .
 ئیمہ تیکستی (چن) و (مز) مان پہسہند کرد و وا ئہو تیکستہ کانی تریش
 ئہخہینہ پتیش چاو :
- (عم) : یا ئاوی حہیاتہ عہرہقی و وہردہ مو حہییات

گولشن وه کو به زمیکه که ئاحادی هه زاری
بۆ تاقه گولیککی گهییبه زۆبهیی میئات (۱۷)

تۆ باقییهیی ساقیهیی سهحنی چهمن به
مهیدان هه مو مهی دانه به کاسات و به طاسات (۱۸)

« نالی » یهك و ئه و كهس که ته مامی غه زهلی بیست
مه علقومی بووه زۆر و کهمی خاریقی عادات (۱۹) *

(کم) و (ت) : یا ئاوی چهیاته ، عهرهقی وهرده موحهییات

(گم) و (تۆ) : یا ئاوی چهیاته عهرهقی وهرده (یا : ورده) موحهییات

(ک) : یا ئاوی چهیاتی عهرهقی وهردی (یا : وردی) موحهییات

(۱۷) ئاحاد : یه که به که . هوزار : بولبول ، یاخود هه زار . میئات : سهدان .
واته : باخی گولانی ژبان وهك سهیرانگه یهکی لێ هاتوووه یه که به که یه که ی
بولبوله کانی بۆ گه یشتن به تاقه گولیککی که زۆی تۆیه ، بوون به سهدها . .
یاخود یه که به که یه که یه هزاران بولبوله که ی . . تاد . به مپیسه مهعنا ی
(بولبول) مان له وه وه بۆ دێی که چهمن بێ بولبول نابێ و ئه وه هزارانه ئه بێ
بولبول بێ .
زیاده ژه وییه کی زۆر شاکارانه یه ئه مه ی نالی کردۆ به تی یه که به که بگه نه
سهدان . .

(۱۸) باقییه : ماو . ساقیه : ئاوگیژ . سهحن : مهیدان ، یاخود سینتی .

کاسات : جهمی (کاسه) به . طاسات : جهمی (طاسه) به .

واته : تۆ خۆش بی و هه میسه هه ر مه یگیژی باخی ژبان بی . . جیهان
مهیدانی ژبان و مه رگه ، به کاسه و به تاسه شهرا بی مه رگی تیا
دهر خواردی خه لکی ئه دریی . . یاخود : چش له خه لک ، تۆ بۆ خۆت
بژی و له سه ر سینیی ژبان بمینه ره وه ، دنیا هه مو مهیدانی خۆشتی و
ژا بوردنه .

له شیعه ره که دا ئیشاره تیکیش به زاراره ی (ساقی و باقی) هه به که
به وه ئه لێن بۆ ئاده میزاد ئه مینیته وه له مامه له دا . .

باقیهیی ساقیهیی (عم) و (گم) : ساقیه وو باقییهیی . (کم) و (ت) و
(مز) : باقییه وو ساقیهیی .

(۱۹) خاریقی عادات : ئه و کردارانه ی له توانای هه مو که سدا نین و خوا وه ند
به ره ی لیته اتیان ته نها به هه ندی که سی هه لێژارده ی خۆی ئه دا .

* ئه م پارچه شیعه ره بو قه سیده ده بی ، به لام خۆی به غه زه لی دا نا وه .

چاوت له برۆ په غنی له ژیر طاقی نه ظارعت
بئ پهرده عیان دیته ته که للوم به ئیشارعت (۱)

شایسته یی شان ، لایقی مل طورزه یی تویه
نه که طورزه یی شاهه نشه هی بو طه وقی وهزارعت (۲)

واته : نالیج په که سه ، به لام نه وهی ناگای له همۆ شیعره کانی هه بئ ،
بۆی دهرنه که وئ کرداری (خرق العاده) زور ژۆله دا یا که م . مه بهستی
له وه یه بلئ کرداره نه ده بیه کانی من همۆیان (خرق العاده) ن .

له نوسخه یی (تۆ) دا له لای سه روۆی ئهم قه صیده یه وه نۆ سراوه « بند
هفتم در مرتبه یکی از محبان اسلامبولی فرموده » . واته : به نندی
حه و ته م له لاواند نه وهی په کئ له خۆ شه ویسته نه سته مۆ لیه کاندا
فه رمۆ یه تی . به لام به ئاشکرا دیاره له دل دانه وهی یاره که پدا و تویه تی
به بۆ نه یی مردنی باو کیه وه که نه به ئیشتووه شو بکا به نالیج و
عه قلیش نابگری نالیج له دواساله کانی ژیا نیا له نه سته مۆ ل یاریکی بۆ بئ
به ته مای هئینانی بۆ بئ و باو کی ژیی لئ گز بئ و هک له قه سیده که وه
دهر نه که وئ ، تا مه عنای قه صیده که له گه ل نه و قه سه یه دا په که بخره ین که له
نوسخه که یی (تۆ) دا نۆ سراوه .

(۱) طاق : تاق ، په نجه ره ی هیلالیج . نه ظارعت : وه زیری . عیان : ئاشکرا .
مه عنای ئهم شیعره به سراوه به شیعی پاشه وه یه وه .

(۲) شایسته : شایان . طورزه (ی په که م) : زولفی لؤل . طورزه (ی دوهه م) :
مؤر ، نیشانه . طه وق : مله وانه .

واته : چاوت به ئاشکرا و بئ پیچ و په نا له ژیر تاقی وه زیری دا که برۆ ته ،
به ئیشارعت دیته قسه و نه لئ زولفت شایانی شان و ملی تویه ، له کاتی
بلاویدا شان ت داپوشن و له کاتی لولیشدا له ملت بئالیج ، نه که نیشانه یی
شاهه نشایین و ملوانکه یی وه زیری که له عاستی زولفتدا هیچ بایه ختیکیان
نییه .

به وه زیر دانانی چاو له بهر نه وه یه که چاوه کان دوانن و وه زیری شی
جاران دوان بوون : وه زیری ده سته ژاست و وه زیری ده سته چه پ .

سەر خاتیمه‌یی حوسنی عیادهت که نه‌هاتی
 باری بگه‌ره فاتحه‌وو ده‌ئیی زیارهت ! (۳)
 کچی ده‌ستی ده‌گاته به‌ی و ناری نه‌گه‌یشتوت
 له‌و ته‌خته‌که‌وا صاحیبی مۆرن به‌سه‌دارهت ؟ (۴)

(۳) خاتیمه‌ی حوسن : عاقیبهت خیرچی ، مردن . عیادهت : هه‌وال پرسیی
 نه‌خۆش . باری : که‌زه‌تیک . فاتحه : سۆره‌تی فاتحه‌خویندن بۆ گیانی
 مردۆ . ده‌ئب : نه‌ریت . زیارهت : زیاره‌تی گۆز .

واته : که نه‌خۆش بۆم و که‌وتبۆمه گیانه‌لا نه‌تکرد که‌زه‌تی بیی سه‌رئیکم
 لێ‌بده‌ی و هه‌والئیکم پرسیی .. ئیستا که مردۆم جارێ وه‌ره ته‌عزیه‌که‌م
 فاتحه‌به‌که‌م بۆ بخویننه و نه‌ریتی زیاره‌تی گۆزه‌که‌م به‌جی‌بینه .

له‌کۆکردنه‌وه‌ی (خاتیمه) و (فاتحه) دا طیباق و ، له‌کۆکردنه‌وه‌ی
 (عیادهت) و (زیارهت) دا ته‌ناسوب هه‌یه . رسته‌ی (خاتیمه‌ی حوسن) یش
 ئیشاره‌ته‌ بۆ زاراوه‌ی (حسن الختام) که‌گه‌لێ جار به‌مه‌عنا‌ی مردن
 به‌کارده‌ی .

(۴) نار : هه‌نار . ته‌خت : ته‌ختی سینه و ته‌ختی زۆ . سه‌دارهت : که‌وتنه
 لای سه‌ره‌وه . ئیشاره‌تیشه‌ به‌ زاراوه‌ی (سه‌در) که‌ له‌ سه‌رده‌می
 عوسمانیه‌کاندا به‌ سه‌ره‌ک وه‌زیران وتراوه .

واته : کچی ده‌ستی ئه‌گاته به‌هیتی مه‌مک و هه‌ناری زۆمه‌تت به‌سه‌ر
 ته‌ختی سینه و زۆته‌وه ، که‌ هیشتا کالێ و پێ‌نه‌گه‌یشتوت و فه‌رمانی
 گرتنی لای سه‌ره‌وه‌یان دراوه‌تی ؟

له‌ خواستنی (ته‌خت) دا له‌ ته‌ختی شایه‌وه‌ بۆ ته‌ختی سینه و ، (مۆر)
 له‌ فه‌رمانی وه‌زیرییه‌وه‌ بۆ گۆی مه‌مک و ناوه‌زاستی کۆلم و ، (سه‌دارهت)
 له‌ سه‌ره‌ک وه‌زیرییه‌وه‌ بۆ به‌رزیی شوینی مه‌مک و گۆنای یار، ئیستیعاره‌ی
 موصه‌ززه‌حه‌ هه‌یه و به‌لگه‌ش شوینی بابته‌که‌یه . له‌ کۆکردنه‌وه‌ی
 (ته‌خت) و (مۆر) و (سه‌دارهت) یشدا ته‌ناسوب هه‌یه . له‌ وشه‌ی
 (نه‌گه‌یشتوت) یشدا ئیشاره‌تێکی ناسک هه‌یه بۆ ئه‌وه‌ که‌ جارێ خه‌لک
 به‌ئاسانێ ده‌ستیان نه‌ئه‌گه‌یشته‌ کاربه‌ده‌ستانی به‌رز ، هه‌روه‌ها له
 وه‌صف‌کردنی پێ‌شوبه‌ئێراویشدا به‌ کالێ ، ئیشاره‌ته‌ بۆ ئه‌وه‌ که‌وا
 کاربه‌ده‌ست ئه‌گه‌ر فامیده‌ و پێ‌گه‌یشتو بی خۆی له‌ خه‌لک دۆر ناگرێ ..
 له‌وانه‌یه‌ پلاریکی (نه‌فام) یشی تیا بێ ، گرته‌بێته‌ ئه‌وانه‌ی له
 کۆمه‌ل و ژبانا له‌ سه‌ره‌وه‌ن ..

ده سرۆکه یی هه ورێ چ حیجاییکه که تیندا
شمس فلك الحسن انارت فتواری ! (ه)

هه رچه نده گوناھی ده مه کهت باره له سه ر لێو
حه ددی چیه « نالی » که بلێ ماچه که فارهت !؟ (ه)

کئ (چر) و (چن) و (عم) و (ک) : کهس . نه گه یشتوت
(چر) : نه گه یشتو .

(ه) واته : سه رپۆشی ته نکێ هه ورێ چۆن جوژه سه رپۆشیکه ، زۆژی زۆتی
جار جار لێوه ده رته که وئ و جار جار نه شارریتنه وه !؟

له وشه ی (هه ورێ) دا ئیشارهت به وهش کراوه که زۆی یار له ژیر
سه رکه ییبه وه وه ک خۆری ژیر هه ور وایه ، چۆن هه وره که هه میسه زۆی خۆر
دانا پۆشێ به لکو جار جار ئه یشاریتنه وه و جار جار ئه زه ویتنه وه ، نه میس
هه میسه زۆی یار دانا پۆشێ ، جار جار به سه ریبه وه ئه بن و جار جار لانه چن .
له (شمس) دا ئیستیعاره ی مو سه ززه حه هه یه و (ده سرۆکه) و
(الحسن) یس به لکه که ینی .

ده سرۆکه ی (کم) و (گم) : ده سرۆکه وو . نیوه ی دۆه می ئه م شیعه ره له
په راوێزی نو سه خه ی (چر) دا به م جوژه یه :

شمس فلك الاطلس نارت فتواری

(ه) ده مه کهت : خۆینه کهت ، ئه و خۆینه ی کردت . ده مت . (ده و امه کهت) .
بار : ئه و توێژه ی به سه ر لێوی وشکه وه په یدا ئه بن . بازی هه لگرتن .
حه د : سه زای شه رعیه ی گونا ه . توانا . که فارهت : ئه وه ی گونا ه یا شتیکی
ماددی دابشوا .

ئه توانرێ مه عنای ئه م شیعه ره به چهن د جوړ لیک به دریتنه وه :

یه کهم — هه رچه ند خۆینه ی سه زری ئه و دلداره ی به ناحه ق کوشتن
بووه به بار و به لێوته وه وشک بووه ته وه و به ناشکرا پێوه ی دیاره ، نالی
هه ر حه ددی نییه بلێ ماچی لێوت ئه و خۆینه ی لێ دانه شوا و پاکێ
ئه کاته وه . دیاره مه به ست له خۆینه که سه زری لێوی یاره که هه رگیز
لانا چن .

دۆه م — هه رچه ند تاوانی ده مت که به دلدارێ وت (نا) و ئه و یس
له داخانا مرد ، بووه به بارێک به سه ر لێوته وه ، له زۆژی قیامه تا که هه مۆ
ئهن دامی ئاده میزاد شایه تیی لێ ئه دن ، لێوت لیت دیتنه ده نگ ، نالی

مه که ئیخلافی ئەو وەعدەى که فرمۆت
 دەخيلت بېم که خانەى سەبرە کەم سۆت (۱)
 له زۆت و قوتى وەك من زۆ مه پۆشه
 که وەصلی تۆیه قوتى عاشقى زۆت (۲)

هەددى نيبه بلن : ماچ ئەوباره له لیتوت ئەکاتەوه .
 سێهەم - هەرچەند بەهۆى تاوانى دەمتەوه که لەعاستى دلدارانا
 قزوقەپ بووه و هیچ نالن ، لیتوت بارى لى نىشتوو ، نالن هەددى نيبه
 بلن ماچ ئەو باره له لیتوت ئەکاتەوه .
 چوارەم - هەرچەند ئەوەندەت گوناھ لەعاستى دلدارانا کردوو و له
 خۆت دۆر خستۆنەتەوه و پیت و تۆن « دە مەکن ! » ، گوناھ بووه بە بار و
 بەسەر لیتوتەوه کەلەکەى کردوو ، نالن بۆى نيبه بلن کە فارەتى ئەو هەمۆ
 گوناھە ماچى لیتوتە .
 پینجەم - لەگەل ئەوەندەى هەرکام لەم چوار مەعنايە که پەيوەندى بە
 نیوهى بەکەمى شیعەرە کەوێه ، ئەشتوانى مەعناى نیوهى دۆهەمى
 بەم جۆرە لى بدریتەوه : نالن ئەگەر بلن کە فارەتى ئەم گوناھە ماچى لیتوتە ،
 خۆى گوناھبار ئەبێ و ئەبێ هەددى لى بدرى . یاخود : نالن ! بلن
 هەددى ئەم گوناھانە ئەوێه مەچیک له لیتوى یار بەسەرنى . .
 هەرچۆنى مەعنا لى بدەبنەوه ، له کۆکردنەوهى (گوناھ) و (دەم) دا که بە
 شیتۆهى نۆستینى کۆنى مەعناى خۆین ئەگەینى ، لەگەل وشەى (هەدد) و
 (کە فارەت) دا ، تەناسویبکى جوان هەبە . هەرۆهە له کۆکردنەوهى (دەم) و
 (لیتو) و (ماچ) و (هەد بۆن) یشدا . .

- (۱) ئیخلاف : پێچەوانە کردن . خانه : مال . سۆت : سۆتا . سۆبەت ،
 بەرەو تۆ (بە فارسى) .
 واتە : دەسم داوینت ، ئەو گەتەى داتمى بە پێچەوانەى مەجۆلیرەوه و
 لیبى پاشگەز مەبەوه ، چونکە وا خەریکە مالى سەبرم ناگرى تى بەرئەبى ،
 یاخود چونکە زۆى مالى سەبرم کردوو تە تۆ ، بە لکو لایەکم بەلادا
 بکەتەوه .
 ئەو (کم) و (گم) و (ت) : ئەم . وەعدەى (چن) و (عم) و (ک) : وەعدە .
 (۲) واتە : زۆى خۆت له هەزارى زۆت و قوتى وەك من مەشارەوه ، چونکە

موژەت قوللابییه هەم تیر و هەم شیر
برۆت میحرابییه هەم تاق و هەم جۆت (۳)

له سندۆقی پزی سینەم بترسه .
که ئاگر بهر بداته تهخت و تابۆت (۴)

تاقە هۆیهکی ژبان بۆ منی عاشقی زۆت بریتییه له پێگە یشتنت که ئه ویش
به هۆی دینی زۆتوه دیتهدی .

له نیتوان (زۆت) و (قۆت) دا جیناسی لایق و ، له نیتوان هەر سێ
(زۆت) ه که دا جیناسی تهوار و ، له (زۆت) ی (عاشقی زۆت) دا له طافەت
هیه . (زۆت و قۆت) و (قۆتی زۆت) یش له جیناسی قهلبهوه نزیکن .

(۳) موژه : برژانگ . قوللابی : وهك قولاپ .

واته : برژانگت وهك قولاپ وایه نۆکی وهك تیر تیزه و وهك شمشیریش
کهوانییه . برۆیشت هیلالییه وهك میحرابی مزگوت و ، له زۆی شیوهوه
وهك تاق وایه و ، جۆتیشه واته دوانه .

له (تیر) و (شیر) دا جیناسی موزاریع و ، له (تاق) و (جۆت) دا
طیباق و ، له وشە (تاق) خۆیدا له طافەت هیه چونکه به دۆمهعنا
به کارهاتوه .

هەم تیر و هەم شیر (مز) : هەم شیر و هەم تیر . تاق و (مز) : تاقه .
ئەم شیعره له پهراویزی نوسخە (چر) دا بهم جۆرهش نوسراوه :

موژەت قوللابه ، یا هەم تیر و هەم شیر ؟!
برۆت میحرابه ، یا هەم تاق و هەم جۆت ؟!

(۴) واته : سندۆقی سینەم پزه له ئاگری داخی دهردی تو . بترسه لهوه که
زۆزی له زۆزان بلیتسهی بنگرتیهوه : له ژبانای تهخت و تاراچت
بسۆتینی و ، مردبی تابۆتهکت بکا به خه لۆز . یاخود له سندۆقی سینەی
پز له ئاگر بترسه ، ئه و نده به هیزه به مردنیشم دانامرکیتوه و له وانهیه
له سهر تاته شۆریش بی یا له ناو داره مه بتا ئاگرم تی بهربدا .

پزی (عم) : گزی . بترسه (ت) : بترسی . ئاگر (عم) و (گم) : ئاور .
بهربداته (چن) و (ت) و (ک) : بهردهداته .

له بهر خه ندهی له بی له علی نه تو بو
که و ا شه ککر ده باری ، گول ده پشکوت (ه)

(ه) واته : که گولی سور نه پشکوت و شه کر نه باری ، هبی نه وه بو تو پشه که نیت و لیوت نه بزواند و دانت ده رنه کهوت . له زهنگی سوری لیوته وه ، که نه تجولاند ، گول نه پشکوت و ، له ددانی سپیته وه که دهرت نه خستن شه کر نه باری . زهنگ بچ مه بهستی له بارینی شه کر پتکه نینه که ی یار بچ و بزگه بزگه کانی پتکه نینه که ی شوبهاند بچ به کولو شه کر ، یاخود داوه رینی باری سپی سهر لیوی یار خوی و کهوتنه خواره وه ی بچ به هوی پتکه نینه که ی وه و ، و بستیتی بالای یار بشوبهاند بچ به قامیشی شه کر و باری داوه ریوی لیویشی به شه کره که ی . نم مه عنای دوه مه له زیکای په یوهندی نیوان (بارین) و (بار) وه زیی تن نه چچ . نالی له شیعره دا ته شبیهی موره ککه بی به کارهیناوه : پشکوتنی گولی سور و بارینی شه کری شوبهاندووه به پتکه نینی یار و دهر کهوتنی لیو و ددانی . له شوبهاندنه دا زیاده زه و بیه کی زور جوان بالا هه به .

نیوه ی به که می نم شیعره ، به مجوره که لیته دا نو سیومانه ته وه ، تنها له که شکولیکا هه بو برای به زیز موحه ممد علی قهره دافچ پیشانی داین ، تیکزای ناواخنه کانی له سالانی ۱۳۲۸ - ۱۳۳۶ ای . ک (۱۹۱۰ - ۱۹۱۸ ای . ز) دا نوسر ا بونه وه . نوسخه کانی تری به رده ستمان ، له گول نه و ورده جیاوازی بهش که لیته دا نه بنوسینه وه ، به مجوره بون :

نه وه لیوی نه تو به بز له خنده ؟

نیمه بویه نه وه ی که شکولکه که ی کاک موحه ممد علیمان لا په سه ندرت بو ، چونکه سهره زای زه سایبی دازشته که شی ، لیوی یاری تیا به (لهعل) وه صف کرابو . نه وهش بو ته و او کردنی هه مو گوشه کانی شوبهاندنه که شتیکی به بایه بخ بو .

نه وه (کم) و (کم) : نه مه . ده باری (عم) : ده باری و . له نوسخه که ی (عم) و (کم) دا له پاش نم شیعره وه شیعریکی تریش هه به . شیعره که نه مه به :

فیدای ده ست و که مانت بم ، به تیری

ده پتکی سن و دو هه تاق و هه جوت

نیمه نم به یته مان به هبی نالی نه زانی و نه مان خسته ناو شیرازی تیکسته که وه چونکه :

ده که ی نه خچیری صهد دل ههر به تیری
ئیلاهی ههر بیتی دهست و بازوت !

چ شیرینه خو طوطی دهوری لیتوت
به لئی مه علومه خو شه خه طوطی یاقوت (٦)

هه « نالی » ! به لکو بیکیشی به نالین
بناله ، دامه نیشه مات و مه بهوت (٧)

(١) دوا وشه ی ، وشه ی (جوت) هه ئه م وشه به دوا وشه ی
شعیری پتئوشه و ، شاعیری سه رکه وتوش دۆ جار له پال به کدا
وشه به ک ناکا به له نگه ری شعیر . (٢) رسته ی (به تیری) و تیکرایی
مه عنای ئه م شعیره له شعیری دوا پیدا هه به و هیچ پتئوشه کیش بۆ
ئه م دۆباره بۆ نه وه به نیبه . (٣) شعیره که ته نها له نوسخه ی (عم) و (گم) دا
هه بۆ و نه گه ر هیی نالی بوا به ئه بۆ هیچ نه بۆ له به کیک له ده سنۆسه کانیشا
هه بۆ . بۆ به زامان بۆ ئه وه چۆ (عم) و (گم) یش به کیکان له ویانی وه رگر تین .
خۆ نه گه ر ههر بشتین شعیری نالیبه ئه وه مه عنای وا لئ ئه ده نه وه :
به قوربانی ئیشاره تی دهست و که وانی برۆت بم ، به تاقه تیریکی نیکی
چاوت ههر سچ پارچه ی دل و سچ و جگه ر و هه ردو گورچله ی دلدار
ئه پتیکتی و تاق و جوت گرفتاریان ئه که ی . به م پتیه رسته ی (تاق و جوت)
وه که مه عناکه ی خۆی ئه به خشی ، نه شگه زینه وه بۆ (سچ) و (دو) وه که .

(٦) واته : ئای ئه و گه نه مووانه ی به دهوری لیتوته وه ن که جوانن . . دیاره
ئه شبن ههر جوان بن ، چونکه ئه و گه نه مووه (زهش) انه ، به دهوری
یاقوتی سۆری لیتوته وه ن ، که واته (خه تی یاقوت) ن . ئاشکرا به که (خه تی
یاقوت) یش - که خه ت خوشیکی به ناوبانگ بووه - زۆر جوانه .

نالی له م شوبه اندنه بدا که لکی له رسته ی (خه تی یاقوت) و ئیشاره ته
میتۆوبیبه که وه رگر توه بۆ تپه زاندنی شوبه اندنی گه نه مۆی ناسکی سه ر
لیوی یار به پئ شوبه پتئراویکی وا ، شتیکی راسته قینه نیبه له گه ل
شوبه پتئراوه که دا کۆیان بکاته وه . ئه مه به کیکه له خاسیه ته کانی شعیری
نالی که که مترین و بچۆکترین په بوه ند با زۆر به دیمه ن و خه یالییش بۆ ،
له نیتوان دۆ شتا ، به جئ ناهیتلئ بۆ ئه وه ی بۆ وشه ئارایج و مه عنا ریکه خستن
که لکی لئ وه رگری .

(٧) هه : هۆ . مه بهوت : سه رسام .

ئەي سەروى بولەند قەدد و ، برۆ تاق و ، مەمك جۆت !
 كى دەستى دەگاتە بەي و نارى نەگەيشتوت ؟! (۱)
 دەم ھەمدەمى غونچىكە نەپشكوتوۋە ھىشتا
 با كەشنى نەكرد بەرگى عەطرپۆشى گولى زۆت (۲)

واتە : ئەي نالىچ ! مات و سەرسام دامەنېشە . . بنالېنە و ھاوار بکە ،
 لەوانەبە ئەگەر بنالېنى لەئەنجاما كار بکەيتە دلى و بتوانى زاىكىشى بۆلای
 خۆت ، ياخود خەتى لىتوى بەرەو دەمى خۆت زاىكىشى ، واتە بېھىنېتە
 دەنگ و لىت بېرسى چىتە و دەم بنى بە دەمتەوہ . .

(۱) واتە : ئەي يارى بالا ۋەك سەرو بەرزى ، برۆ ۋەك تاق كەوانىي ، مەمك
 دوان ! تۆ بالات ئەۋەندە بەرز بىن ، كى دەستى ئەگاتە جۆتە مەمكى ۋەك
 كالە بەي و جۆتە گونای ۋەك ھەنارت كە ھىشتا بىن نەگەيشتوت ؟!
 لەنىوان (تاق) و (جۆت) دا طبىقاي لەفظى ھەبە چونكە مەعنای (تاق)
 لىرەدا (بەك) نېبە تا بەر ابەرى جۆت بىن و ، لە كۆكردنە ۋەي (بەي) و
 (نار - ھەنار) يشدا تەناسوب ھەبە و ، شىعرە كەش تىكزا حوسنى
 تەعليلى تىابە ، چونكە ئەگەر شوپنە گۆزكىن بە نيوە شىعرە كان بکەين ،
 ھۆي دەس نەگەيشتن بە بەي و ھەنارى نەگەيشتۆي مەمك و گونای
 يارمان بۆ دەرنەكەوئى كە بەرزىي بالا بەتى . ئەمەش كە درەختى سەرو
 بەرى بەي و ھەنار بگريئ داھىتائىكى جوانە . پەيوەندىبە كىش مولاھەزە
 كراۋە لەنىوان ۋەشەي (نەگەيشتوت) و (كى دەستى دەگاتە) دا واتە
 (دەست بىن نەگەيشتوت) .
 كى (ك) : كەس .

(۲) دەم : ھەناسە . دەم . ھەمدەم : ھاودەم ، ھاوژى . غونچىكە :
 غونچەبەكە . كەشنى نەكرد : دەرى نەخست ، لاى نەدا .
 واتە : ھەناسەت كە ۋەك شىنەي باي بەيانى ناسكە ، يا ھەناسەي من
 كە ۋەك سەروەي باي سەبەينان سارده ، بە دەورى دەمتابە كە ۋەك خونچەي
 نەپشكوتۆ نەكراۋەبە ، يا دەمت ھاوژىي خونچەي نەپشكوتۆي لىتوہ و ،
 ھىشتا با لەگەل ئەو مەحرەمى و ناسكىبەشى كە ھەبەتى و بە ھەمۆ

گریانی من و خندهیی تو ئیسته ده شوبهین
به و مهوسیمی بارانه که وا خونچه ده پشکوت (۳)

خَلْخالی قه دم ، وهك خه می زولفهینی سه راپات ،
پشتانی قهدت بیتت و فیدای بازنی بازوت (۴)

شوپنیکدا دئی و دهچن، نه و پهزه ناسکهی لانه داوه که عهتری گولی زۆتی
شاردوووه تهوه . مه بهستی له وه به هیتستا که س دهسی بۆ نه بردوووه یا
ته نانهت بایش له زازی جوانییه که ی نه گه بشتوووه . زیشی تی نه چن زۆی
دهمی له کچیکی نۆستۆ بچ سهر پۆشیکی ته نکی دابن به سهر دم و چاویا .
نالچ له م شیمه ردا له لایه که وه دهمی یاری شو بهاندوووه به خونچهی
نه پشکوتۆ و له لایه کی که شه وه زۆی شو بهاندوووه به گولی بۆندار که
په زه یه کی ناسکی به سهر وه بچ و هیتستا با لای نه دابن .

له وشه ی (دم) دا له طافهت و ، له (دم) و (هه مدم) دا جیناسی
لاحیق و ، له کۆ کردنه وه ی (خونچه) و (با) و (بهرگ) و (عه طر) و
(گول) دا ته ناسوب هه یه .

(۳) مهوسیم : وهرز .

واته : گریان و فرمیسک زشتنی من له دهردی دۆری تو و گوئی
نه دان و پتکه نینی بچ با کانه ی تۆیش به من له و کاته نه چن که به هاران باران
نه بارئ و خونچه نه پشکوئ . وادباره خونچه ی دهمی تو به بارانی گریانی
من نه پشکوئ . دیاره نه بچ دۆری نیوان نالچ و یاره که ی نه وهنده ی
دۆری نیوان هه ور و زه وئ بچ که نه ویان بارانه که ی لئوه دئی و نه میان
خونچه که ی تیا نه پشکوئ . له لایه ک شیوه ن و گریان بچ و له لایه ک
به زم و پتکه نین !

نالچ له م شیمه ردا ته شبیهی موره ککه بی به کاره یئاوه . دۆ شتی جوئ و
له دۆ باری دۆی په کتریدا شو بهاندوووه به یه ک . نه مه به کتیکه له
شاکاره کانی نالچ .

ده شوبهین (چر) و (کم) و (گم) : ده شوبهین .

(۴) خَلْخال : پاوانه . خه م : چه میوه . پشتان : هاوبالا . بازۆ : قۆل .

واته : یاخوا بالای وهك پاوانه چه میوه ی له دهوری پیتت گه زآم ، وهك
زولفه لۆ له کانت که له ته وقی سهر ته وه تا بهری پیتیان گرتوووه ته وه ، زاست
بیتته وه و ببی به هاوبالای قهدت . له جیاتی نه وه ی به سهر گهردی پیتت

خالى نيبه « نالچ » دلەكەت ساتنچ له هيجران
تا تارى وجودت نه پسييني مه له كول مۆت (ه)

بچ و هەر له بهر پیتتا که و تین ، به قوربانی بازنی قۆلت بچ و شان و بالت
بگریته باوهش !

نهم ناوانی گۆزانه له حالى (له بهر پیتتا که و تین) هوه بۆ (له باوهش
گرتن) ی یار ، که نالچ له م شیعره بیدا ده ری بزویه گواستنه وه و به راوردیکی
گه لچ هونه ر مه ندانه یه .

له کۆکردنه وه ی (خَلْخَالَ) و (بازن) دا ته ناسوب و ، له بهر ان بهر به بهك
کردنی (قه دم) که له شتیوه ی نۆسینی جارانی (قه دم) هوه
ده رنه که وئى - و (بازۆ) و ، (خه م) و (پشتان) دا طبیاق و ، له نیوان
(قه دم) و (قه دت) و ، (بازن) و (بازۆ) دا جیناسی لایق هه یه .
قه دت (چر) و (چن) و (ك) : قه دم .

(ه) تار : تال . مه له كول مۆت ، مه له كول مهوت (ملك الموت) : فریشته ی
گیان کیشان ، عیزرائیل .

واته : تا فریشته ی گیان کیشان به نی ژبانته نه پچۆزینی ، به یار ناگه یه و
دلته تاوێک له خه می دۆری یار خالچ نابن .

نالچ له م شیعره دا و بستۆیه وشه ی (مه له كول مۆت) به م جۆره ش
بخوینریتسه وه ؛ (ملی که ل مۆت) واته : ملی وهك مۆ باریکت ! به م پیتیه
مه عنای شیعره که زیاده زه و بیه کی جوانی تین نه که وئى . واته : دلته له
ده ردی دۆری یار خالچ نابیتسه وه تا نه وهنده له ز و لاواز نه بچ په نی ژبانته
به ملی وهك مۆ باریکت نه پچۆزى . نهمه ش وا نه گریته وه هه ر به سه ر زیندۆ
بچ و له زاستیدا که لکی هه چی پتوه نه مابن و نه گه ر به یاریش بگا هه چی
لیوه ده سگه ر نه بن . .

دلەكەت (چن) : دمه كهت . واته : هه ر باسی دۆری یار نه كه ی . .
تاد .

تیمی ئی

- ۱ -

- عومری بن حاصلی من چۆ به عه بهت
ئه مه کم هه رچی هه بۆ چۆ به عه بهت (۱)
میهری بن میهری زۆخت گیراوه
له منی سایه صیفهت چۆ به عه بهت (۲)

- ۱ -

- (۱) عه بهت : بۆ بۆچ . ئه مه ک : وه فا . ئومیدیک .
واته : عومری بیهۆدهم له خۆزاین له کیس چۆ ، هه رچی وه فام بۆت
پیشاندا ، یا هه رچی هیوایه کم هه بۆ ، هه مۆیم له ده ست ده رچۆ .
ئه مه کم (چر) : ئه می کم . (عم) و (گم) : ئه مه لم . (کم) : ئه مه که م .
(ک) : ماله کم . چۆ - ی دۆهه م - (عم) : بۆ .
- (۲) میهر : خۆر . خۆشه ویستج . سایه : سیتبهر . واته : زۆی وه ک خۆری
بن خۆشه ویستی تۆم لئ گیراوه ، به دکار که وتوه ته به بنی من و ئه وه وه و ،
له ده ستی منی سیتبهر ئاسا ده رچوه . نالئ که خۆی کرد به سیتبهر و
زۆی یاری کرد به خۆر ، به وه بزیاری نه مانئ خۆی دا چونکه سیتبهر له
بۆنی خۆره وه په یدا ئه بن .
نالئ له م شیمه ردا خۆی شو به اندوو به تۆپی زه وئ و زۆی یار به تۆپی
خۆر و خۆشه ویستییه که ی به تیشکی خۆر و به دکار به مانگ .
له وشه ی (گیراوه) دا ته ورپیه و ، له کۆکردنه وه ی (میهر) و (سایه) دا
ته ناسوب هه یه .
رۆخت (چر) و (عم) و (کم) و (گم) : ده رت . (مز) : زۆت . چۆ - ی
دۆهه م - (عم) و (کم) و (ت) : بۆ .

قه‌صدی یاریته له‌کن به‌زمی زه‌قیب
یاری من! خۆت مه‌که به‌دخۆ به‌عه‌به‌ث (۳)

خانه‌یی دڵ که خه‌رابه ، چ بلیتم
به‌خه‌یالت که : به‌هرمو ، به‌عه‌به‌ث! (۴)

« نالتی » ئه‌و غونچه‌دهمه‌ بێ‌زاره
مه‌که ماچی ده‌می ، ئه‌رجۆ ، به‌عه‌به‌ث (۵)

(۳) واته: گوايه به‌زاست نيه‌و یاری ئه‌که‌ی که له‌گه‌ل به‌دکاردا ژانه‌بویری و
ژۆی خۆشی ئه‌ده‌یتێ . ئه‌ی دۆستی خۆشه‌وېستم ، له‌خۆزای خۆت پیاو
خراب مه‌که ، به‌دکار بۆ ئه‌وه ناشی به‌هیچ ژۆیه‌ک ژۆی به‌ده‌یتێ .
له‌ (یاریته) و (یاری) دا جیناس هه‌یه .

له‌کن (« په‌راوێزی » چر) و (کم) و (گم) و (مز) : له‌گه‌ل .

(۴) خانه : مال . خه‌راب : وێران .

واته : ماده‌م مالی دلم وێرانه‌یه و که‌لکی تیا دانیشتی پتوه نیه ،
چۆن ، بیهۆده ، به‌یادت بلیتم فه‌رمۆ وه‌ره ناوی .

ئهمه‌ی نالتی ئه‌یلێ وێنه‌یه‌کی ئیجگار ناسکه . ئه‌و ته‌نانه‌ت به‌وه‌ش
ژازتی نیه‌ که یادی یار به‌ دلی پز ئازاریا تیه‌هزی ، نه‌بادا یادی زه‌نجیده
بێ!

(۵) بێ زار : بێ ده‌م ، یاخود بێزار به‌مه‌عنا وه‌ژس و بێ‌تاقه‌ت . ئه‌رجۆ :
تکا ، له‌ (ارجوی فیه‌له‌وه وه‌رگیراوه به‌مه‌عنا تکا ئه‌که‌م ، یاخود هه‌ر
فیه‌له‌که خۆیه‌تی .

واته : له‌ خۆزای به‌ته‌مای ماچی ده‌می ئه‌و یاره مه‌به‌ که ده‌می وه‌ک
خونچه‌یه نه‌کراوه‌ته‌وه ، چونکه ده‌می نیه . یاخود : ئه‌و یاره ده‌م وه‌ک
خونچه‌ی نه‌پشکوته‌وه ، بێزار و وه‌ژسه ، تاقه‌تی ماچ دانی نیه ، به‌ته‌مای
ماچی مه‌به . یاخود : تکات لێ ئه‌که‌م به‌ بیهۆده ده‌می ماچ مه‌که چونکه
ماده‌م ده‌می نه‌کاته‌وه یا ده‌می نه‌پشکوته‌ی ، وه‌ک ده‌می نه‌بێ وابه .

تیمی چیم

- ۱ -

- عیشقت ، که مه جازتی بن ، خواهیش مه که ئیلا کچ
 شیرین کچ و ، له یلا کچ و ، سه لما کچ و ، عهذرا کچ (۱)
 فهرقی کور و کچ زوشن ، وهك فهرقی مهه و میهره
 ئەم فهرقی شهو زۆزه وهك فهرقه له کور تا کچ (۲)

- ۱ -

- (۱) عیشقی مه جازتی : لای ئەهلی دل عیشق دۆ جوژه ، عیشقی چه قیقن که
 عیشقی خوایه و عیشقی مه جازتی که عیشقی جینسییه . خواهیش :
 داوا . ئاره زۆ . شیرین : بیجگه له معنا له فظییه کهی و له وهش که
 ناوی ئافره ته ، ئیشاره تیشه بۆ شیرینی خوسره و فههاد . له یلا :
 بیجگه له معنا له فظییه کهی که نه شهی کانی سه رخۆشییه و له وهش که
 ناوی ئافره ته ، ئیشاره تیشه بۆ له یلا قه بسی عامیری . سه لما : بیجگه
 له معنا له فظییه کهی که ساغ نه گه یه نن و له وهش که ناوی ئافره ته ،
 ئیشاره تیشه بۆ (سه لما) ی زه مزی دگداری له ئه ده بی عه ره بدا . عه ذرا :
 بیجگه له معنا له فظییه کهی که واته (کچی ده ست بۆ نه برا و) و له وهش
 که ناوی ئافره ته ، ئیشاره تیشه بۆ مه ریبه می دایکی عیسا و ، بۆ عه ذرای
 قاره مانی زازی خۆشه و یستی (وامیق و عه ذرا) .
 واته : که له عیشقا زیکای عیشقی مه جازیت گرته بهر ، ههر کچت
 بوئ . چونکه ههر سیغه تیکی جوان له عه شقدا مه به ست بن ، هه مۆی
 له کچدا کۆبووه ته وه .
 نالی له ناوه کانا له طافه تی به کاره یناوه ، وهك له معنا لیدانه وه کانیاندا
 زۆنمان کرده وه .
 عیشقت (چر) : عیشقی .
 مهه : مانگ . میهر : خۆر .
 (۲) واته : جوانیی کچ وهك هبی خۆر وایه و هبی کور وهك هبی مانگ .

- مهه مهه له مهه ساده : یعنی له قهمر لاده
 هم شمس و ثوره بیا کچ ، هم زوهره بی زهرا کچ (۳)
 بی بینه گولی ژاله ، هم بی بهره ، هم تاله
 قهه سرو و سنه و بهر کچ ، چاو تیرگی شهلا کچ (۴)
 کور و هک گولی گولزاره ، نه مسا نه مری خاره
 وهک ههنگی چزوداره ، ههنگوینی موصه ففا کچ (۵)

خور نیشانهی ژوزه و مانگیس نیشانهی شهو و به نه اندازهی جیاوازی
 نیوان خور و مانگ ، له نیوان کور و کچ شیدا جیاوازی ههیه .
 نالچ له نیوهی دوهمی هم شیعه دا به نیازی دویات کردنه وهی
 جیاوازی زوری نیوان کور و کچ بۆ مهسه لهی دلدارتی ، ته شیبی
 مه قلوبی کردوه ، نه گینا نه بۆ بیوتایه : هم فهرقی کور و کچه وهک فهرقی
 شهو و ژوزه .

له هینانی (شهو) و (ژوزه) دا به دوا (مهه) و (میهردا) ، له ف و
 نه شری موره ته ب و ، له کوکردنه وهی (کور) و (کچ) و ، (شهو) و
 (ژوزه) شیدا طبباق ههیه .

هم (ت) : هم . (عم) و (گم) : وهک . وهک فهرقه (چر) : وهک فهرقی .
 وهک (عم) و (گم) : هم .

(۳) مهه مهه : (مه) ، وشه یه کی عه ره بیه واته دهس بهردار به ، دویاره
 کراوه ته وه . ساده : بی مۆ . ثوره بیا : کومه له نه ستیره به کن له گهردی
 (نهور) دا لیتی جوئی نابنه وه . زوهره : نه ستیره ناهید .

نالچ له م شیعه دا له طافه تی به کاره یناوه ، چونکه له زمانی عه ره بیدا
 (قهمر) موزه ککهره و ، (شمس) و (ثوره بیا) و (زوهره) مونه نه تن .

(۴) بین : بۆن .

واته : کور وهک گولی ژاله وایه ، نه بۆنی ههیه و نه به ریش نه دا و
 تالیسه . به لام کچ بالای وهک داری سرو و سنه و بهر به رزه و چاوی
 وهک نهرگی مهست وایه .

نه شگونجی (بی بینه) به (بیینه) بخوینر یته وه ، واته سهیری که .
 له نیوان (بهر) و (بین) و (تال) دا ته ناسوب و ، له نیوان (ژاله) و (تاله) دا
 جیناسی لایق ههیه .

(۵) خار : دۆک . موصه ففا : پالفته .

دور نییه مه بهستی نالچ له م شیعه نه وه بۆ بی بلنی به لنی راسته کور

کچ په رچمی چین چینه ، د و مه مکی له سر سینه
وهک شانہ یی هه نگوینه بو له ذده تی دنیا کچ (۶)

جه زلی ته مەر و سایه بو صه وله تی نه عدا کور
نه خلی ته مەر و مایه بو ده وله تی دنیا کچ (۷)

کور زیبی ده بو ستانه ، کچ شه معی شه بو ستانه
بو به زمی ته ماشا کور ، بو خه لوه تی ته نها کچ (۸)

وهک گولی گولزار وایه به ناسانی بنیادم نه توانی بزوا بیکاته وه ، به لام
بهره که ی زیان و تاوانه . راسته کچیش وهک ههنگی جزو دار وایه پیاو
بن مه ینته ناتوانی بیبزیته وه ، چونکه نه خوی خوی ههروا نه دا
به ده ستوه و نه کس و کاریشی بن نه رکیکی گران نه بدهن به شو ،
به لام له پاش ده سگر بون وهک ههنگوینی پالفته وایه ، چون نه و مؤمی پیوه
نیبه ، نه میش گوناه و نابزو چونی له دوا نیبه . نه گەر مه بهستی نالی
نه مه یچ که نیمه تی نه گه بن نه و نه شیره ئیشاره نه به و راستیبه که له
کومه لکا داخراوه کانی وهک کومه لکای نیمه دا ههستی بن نه کروی له باره ی
په یوهندی جینسیبه وه . شیره که ئیشاره تیکی تریشی تیا به ، به لام بو
باس کردن ناشی .

(۶) له م شیره دا ، له کور دنده وهی (چینه) و (سینه) دا جیناسی لایق و ، له
یه کختنی (شانه) و (بهرچم) دا ته ناسوب هیه ، چونکه دور له
مه عناکه شی که (پوره ههنگه) ، به شیوه ی نوسین له گه ل (شانه) ی سر
داهینانیشدا یه که نه گریته وه .

نهم شیره ته نها له ده ستوسه که ی (چر) دا هه بو .

(۷) جه زل : به دهس و ده هنده . سایه : په نا . صه ولت : هیرش . نه خل :
دار خورما .

واته : کاتی هیرش بر دنده سر دوژمن ، کور قوربانج دهر و به دهس و
ده هنده به و سایه و په نای لئ قه و ماوانه . بو زاباردن و شان و شکوی
دنیا ییش کچ دار خورمای به رداره .

له کور دنده وهی (سایه) و (مایه) و ، (صه ولت) و (ده ولت) دا
جیناسی لایق هیه .

نهمر و (عم) و (گم) : نهمری . ده ولت تی دنیا (چن) : خه لوه تی ته نها .
(۸) زیب : جوانی . ده بوستان : قوتابخانه . شه مع : مؤم . شه بوستان :

- مۆ سونبولی ئاشوفته ، دوز دانهیی ناسوفته
 دم غونچهیی نه شگوفته ، تینفکره کوزه یا کچ ! (۹)
 کوز ئاینهیی حوسنی ، تا وهك کچه ، مه نظوره
 گرتی که غوباری مۆ چینی کوز و مینا کچ (۱۰)
 کوز تازه وو تهز ، مادام ساده وه کو خوشکی بی
 ئەمما که زوا سه بزه ، دیا کوز و ، زیبا کچ (۱۱)

تاریکستانج .

واته : کوز مایهیی جوانیی دهسگاکانی خویندن و خوینده وارینه ..
 کچیش بۆ زازاندنه وهی مالی دهرگا داخراوه .. بۆ بهزم و ناههنگ و
 تهماشا کوز ، چونکه نهوسا کوزی زابواردن ههر بۆ پیاوان بووه .. بۆ
 بهسهربردنی ته نیایی شهویش کچان ..

له کۆکردنه وهی (ده بوستان) و (شه بوستان) دا جیناسی موزاریع
 هیه .

(۹) ئاشوفته : تیکچۆ . ناسوفته : نه سمراو . نه شگوفته : نه پشکۆتۆ .
 واته : بیر کهره وه بزانه کوز خاوهنی قژی تیکچۆی وهك سونبولی ئالۆزاو و ،
 دوزی نه سمراو و ، دهی وهك خونچهی نه پشکۆتۆ بچۆکه ، یا کچ ؟
 دیاره کچ !

(۱۰) مه نظور : تهماشاکراو . مینا : شۆشه . واته : ئاوینهی جوانیی زۆمهتی
 کوز تا وهك هیی کچ وایه و مۆی لئ نه هاتوووه ، بۆ تهماشاکردن ئەشی .
 بهلام که تۆزی دیزی گهنه تۆکی لئ نیشت ، وهك قایی فهخفۆری لئ دی ،
 که چت کچ ههر به شۆشهیی خۆی ئەمیتته وه و هیچی لئ نایئ .
 حوسنی (چر) و (گم) و (کم) : حوسنه .

(۱۱) دیا : پارچه قوماشی نهخش له سهرکراو . زیبا : جوان .

واته : راسته کوز تا وهك خوشکی مۆی لئ نه هاتبئ ، تازه و تهز و
 پاراوه ، بهلام که شینایی گهنه تۆکی لئ زوا ، نه موهی لئ زواوه ،
 نه بئ به نهخش و نیگاری دهست کرد بۆ دم و چاوی . که چت کچ به
 جوانی و قهشهنگی سروشت کردی خۆی ئەمیتته وه .

له کۆکردنه وهی (دیا) و (زیبا) دا جیناسی موزاریع هیه .

بۆ شەربەتى شىرىنچى فنجانە لەسەر سىنى
مەم توحفەى توفقاجى ، شەم عەنبەرى بۆيا كىچ (۱۲)

هەم گولبەنى بىن خارى ، هەم مەزرەى ئەزھارى
هەم مەخزەنى ئەسرارى ئىشباتى مەزايە كىچ (۱۳)

جەننەت پىزى وىلدانە ، خادىم هەمو غىلمانە
خانم كە تىدا حۆرىن ئەكسەر هەمو حەسنا كىچ (۱۴)

(۱۲) مەم : مەمك . توحفە : ديارى . توفقاج : سىو . شەم : شەمە ، مۆم .
بۆيا : بۆندار .

واتە : مەمكى وەك سىو خىز و ، وەك مالى ديارى نايابى كىچ ، كە بالاي
وەك شەمە بەرز و رىكە و ، وەك عەنبەر بۆن خۆشە ، وەك فنجان وايە
بەسەر سىنى سىنگىووە بۆ گىزانی شەربەتى شىرىنچ .

(۱۳) گولبەن : دار گول با چەپكە گول . مەزرەع : مەزرەعە ، جىگاي
كشت و كالى . ئەزھار : جەمەى زەھرە ، واتە گول . مەخزەنى ئەسرار :
جىگاي زاگرتنى زاز و نەينى . ئىشباتى مەزايە : پىن سەلماندى
باشترىتى .

واتە : بەلكەى سەلماندى باشترىتى كىچ لە كۆز ئەو بە كە كىچ
چەپكە گول بىن دۆكە و ، گول تيا ئەچىنرى واتە تۆوى مرۆى تيا
دانەنرى و منالى لىن ئەبىن و ، كە خاوەنى شتىكىشە زازى زاگرتووە وەك
كچىتىيەكەى بىن .

ئەشتوانرى (مەزرەى ئەزھارى) وا بخوینرىتەو :

(مەزرەعەى ئەزھارى = مەزرەعەى ئەزھارى) . بەم پىيە وشەى
(مەزرەعە) دەسكارى نەكراو و تەنھا بۆ هاوسەنگى شىعرە كە لەگەل
وشەى (ئەزھارى) تىكەلى بەك كراون .

بىن خارى ، ئەزھارى ، ئەسرارى (عم) و (كم) و (گم) : بىن خارە ،
ئەزھارە ، ئەسرارە . ئىشباتى مەزايە (چن) و (كس) و (گم) و (ك) و
(تۆ) : ئەسبابى موھەببا .

(۱۴) وىلدان : جەمەى وەلەدە واتە كۆز . غىلمان : جەمەى غولامە واتە كۆزى
تازە پىگەيشتۆ . خانم : ئافرەتى گەورە و سەرۆك . حەسنا : جوان .
واتە : بەهەشت پىزەتى لە كۆزى جوان و ، خزمەتكارانى ناو بەهەشت

گەر ئەشرف و مەجبوبە، یوسف کوزى يەعقوبە
کچ بقو بە خزیداری یەعنی که زولهیخا کچ (۱۵)

صیددیق و عزیز ههروهك یوسف که نهی بقو کوز
صیددیقهیی مەعصومه وهك داکى مەسیحا کچ (۱۶)

بایئکی ههیه دنیا بو عەشقی مەجازی ، بەس

« نالی » چیه ئەو بابە : ئادەم کوز و حەووا کچ (۱۷)

هەمو کوزى تازه هەلچۆن . حۆریبەکانى بەهەشت که سەرکرده و خاوەن
مالن ، هەمو له بەرهى کچانن . ئەمەش بەلگه‌ی ئەوهیبه کچ چاتره له کوز
ئەگینا ئەوان گهوره و ئەمان کاره‌که‌ر ئەبۆن .

(۱۵) خزیدار : کزیار . زولهیخا : زنى عزیزى میسر که دلى چۆبو له یوسف .

واته: راسته یوسفى کوزى یەعقوب کوزىکی بەشەرف و خۆشه‌ویست
بووه و ، ئەمەش وانه‌گه‌به‌نن که کوز چاتره له کچ ، بەلام نابن ئەوهش
له‌بادکه‌ین که ئەوى یوسفى کوزى ، زولهیخا بو که کچ بو .

گەر (چر) و (چن) و (عم) و (کم) و (گم) و (ک) و (تۆ) : کوز .

(۱۶) صیددیق : زۆر راستگو، حەزەرتى یوسف . له قورئاندا ههیه «یوسف

ایها الصدیق .. » واته : یوسف ، هه‌ی پیاوی راستگو ! .. عزیز :
عزیزى میسر ، میتردى زولهیخا . نه‌یج : پێغه‌مبەر . صیددیقه‌یی
مەعصومه : ئافه‌رتى باوه‌ر پین‌کراوى پین‌گوانه ، حەزەرتى مریه‌مى دایکی
مەسیح .

واته : ئەگەر له‌به‌ره‌ی کوزانا که‌سانى وه‌ك حەزەرتى یوسف و عزیزى
میسر بۆین ، که زولهیخای زنى دۆهه‌میان دلى له یه‌که‌میان چۆ ، ئەوه
نابن به‌لگه‌ بۆئوه که هه‌میشه کوز له کچ داوین پاكتره . له‌ناو
کچانیشدا داوین پاكى وه‌ك مەریه‌مى دایکی مەسیح هه‌لگه‌وتوووه ..

(۱۷) باب : دەرگا . جۆر .

واته : عیشتى مەجازى یه‌ك دەرگای هه‌یه مرۆ لێیه‌وه بچیته ژوره‌وه ،
یا یه‌ك جۆرى هه‌یه ، ئەویش ئەوه‌یه له‌نێوان نێر و میتدا پین ، چونکه ئێمه
هەمو ئەوه‌ی ئادەم و حەووا پین و ئادەم کوز بووه و حەووا کچ و که‌وانه
عیشتى مەجازى ئەپن به‌ کوز و کچ بکری ئەك به‌ کوز و کوز .

عیشقی مه جازئی (عم) عیشقی مه جاز و .

ئەم قەسیدە بەی نالی که به مه بهستی به رهه کستج له گرتنه بهری
 زینگی نادروست دایناوه له کاروباری جینسدا ، زهنگ دانه وه به کسی
 ناشکرای باری کۆمه لایه تی ئه و ژۆزه به له م ژووه وه و ، نه گه
 به راوردیکیشی له گه ل ئه و قه سیدانه ی شاعیرانی تری پاش خۆی بکه یین
 که به ناشکرا لایه نی دلدارجی له گه ل کوزدا نه گرن ، بۆمان ده رنه که وی
 کۆمه ل له چ لیزیک بی ژه وشتیدا تینگلابو . *

★ ★ ★

* من له و ئاسته دا به سووکی تی نا پهرم . پیم وایه ئهم شیعره بی
 وینه ی نالی که له گه ل وه سفی جوانی کچ ره خنه ی له هاوجینس بازی
 گرتوه . جگه له وه ی که هاوجینس بازی له سردمی دا باو بووه
 به تایبته ی له نیو تورک و عمره ب دا وه ک مه لایه کی شعرع زان به
 گونا هیکی گهره ی زانیوه ده گه ل بهر و رای ره وان شناسی شه ره وش
 ریک ده که وی که هاوجینس بازی به نه خوشی جینسی ده زانن یانی
 نالی نه ک همر شعرع زان بووه به لکه ره وان شناسیش بووه .

تیبی حی

- ۱ -

- ساقی ! وهره زهنگین که به په نجه له بی نه قداح
 بهم زاحه ، له سر زاحه ، ده لاین : زاحه تی نه رواج (۱)
 بهم کاسه له سر په نجه ده لاین : توری عه لا تور
 زه خشانه له میشکاتی قه ده حددا وه کو میصباح (۲)

- ۱ -

- (۱) ساقی : مه یگیز . جازان له کوژی خوار دنه ودها کچانی شوخ مه بیان
 گیزاوه ، له ووهه (ساقی) بووه به کینایه له کچی جوان . نه قداح : جمعی
 قه ده حه به مه عنا پیاله ی مه ی خوار دنه ووه . زاح (ی په کم) : پیک .
 زاح (ی دوه م) : له بی ده ست . زاحه تی نه رواج : نارامی گیان .
 واته : نازیزه مه یگیزه کم ، وهره قه راخی پیاله ی مه ی به په نجه کانت
 زهنگاوچی که (مه بهستی له ووه یه که په نجه کانی به خوینی دلداران سورن ،
 یا زهنگین کینایه یه له پیروزی ، چونکه په نجه ی یار پیروزه) . بهم پیاله ی
 مه یه که تو له سر له بی دهستی دانه نیت ، نه لاین زه حه تی گیانه .
 له کوکردنه وه ی هه ردو (زاح) دا جیناسی ته واو و ، له
 کوکردنه وه شیاندا له گه ل (زاحه ت) جیناسی ناقیص هه یه .
 (۲) زه خشان : تیشک دهره ووه . میشکات : تاقیکه دیوه ودهر نه بی .
 میصباح : چرا .
 واته : هم پیاله ی مه یه به سر په نجه ی سورته وه ، وهک نه وه وایه
 زوناکی له سر زوناکی دابری . شهرا به کس له ناو پیاله که دا وهک
 چرا بهک وایه له تاقیکی نادیه ودهر دا دانرا بی .

قهطریکه له بهرې کهرم و زحمه تی فهتتاح
 نهك عاره قی کهرمی عینهب و شهربه تی توففاح (۳)
 بهو دهسته کهوا مهره مه بو نم دلی خهسته ،
 بهو په نجه که بو بابی گوشایش نهوه میفتاح ، (۴)

نهشگونجی دانانی په نجه یی یار به زوناکجی له ووه بی که باسی ناسکیی
 کچیک نه کرئی ، نه لین نه وهنده ناسکه خوینه که ی له و دیوی پیست و
 گوشته که یوه دیاره .

تیکزا نم شیعره له نایه تی (الله نور السماوات والارض ، مثل نوره
 کمشکاة فیها مصباح ، المصباح فی زجاجة ، الزجاجه کانه کوب دري)
 تا نه گاته (نور علی نور . .) وهرگراوه .

(۳) قهطریکه : قهطره یه که ، دلویتیکه . فهتتاح : خوا که دهرگای زهحمه تی
 خوی بو بهنده نه کاته وه . کهرم : داری میو . عینهب : تری . توففاح :
 سیو .

واته : وا تینه گن نه و مه به ی یار بهو دهست و په نجان هی نه بکیژی
 نارهی تری زهزه میو و شهربه تی سیوه ، وانی به . دلویتیکه له دهریای
 میهره بانج و زحمه تی خوا که دهرگای خیر و خوشی بو همو خه لک
 کردوه توه ، یا دهرگای بو هموان له سهر پشته .

له کوکردنه وهی (قهطره) و (بهحر) دا طبباق و ، له کوکردنه وهی
 (کهرم) و (کهرم) دا جیناسی موجه ززه و ، له کوکردنه وهی
 (فهتتاح) و (توففاح) دا جیناسی قلب هیه ، سهره زای نه و ته ناسوبه
 زوره ش که له تیکزای شیعره که دا هیه .

کهرم و (ك) : کهرمی . عاره قی (گم) و (ت) : نارهی . کهرمی
 عینهب و (ت) : کهرم و عینهب و . (عم) و (کم) و (گم) : گهرمی عینهب و .
 (ك) : گهرمی عینهبی و . به پتی نه نو سخانه ی دوا یج وشه ی (گهرمی)
 له گمل (عاره قی) دا نه گونجی .

(۴) گوشایش : کردنه وه . میفتاح : کلیل .
 معنای نه شیعره و دق شیعی پاشه وهی پیکه وه دی .
 نه م (گم) : نهو . دلی (کم) : دلّه .

بهو دهنی فوراته که ده کا په ششه به عه نقا ،
نهک لهو خومی نیله که ده کا باخه به تیمساح ، (۵)

پژ که قه ده چی پژ فوره چی بی تهره ح و غه م
ناوړ لني ، و نادړ مني و غاز لني بالافراح (۶)

(۵) دهن : کږپه ی شهراب که نه یخه نه ژیر چال بوئوه ی شهرابه که کون
ببڼ و شهرابیکي چاکي لڼ دهرچڼ . فورات : سازگار و ساف و بڼ گهر د .
ژوږباریکه له عیرافا ناوبانگی ناروه که ی به خوشت دهرچووه . په ششه :
میشوله . عه نقا : بالداریکي خه یالیبه . خوم : کږپه ی گه وره ی مه ی و
سرکه و شتی وا . خاسه زهنگ که جلی پڼ شین نه کهن . نیل : شین .
ژوږباریکه له میسر . باخه : کیسه ل . له همو نوسخه کانی بهره ستمانا
نوسراوه (باغه) به لام هه له یه . تیمساح : نه ههنگ ، گیان له بهر یکی
ناویبه له شتیکی گه وره و کلکیکی دریز و دس و قاجیکی کورتی هه یه و
قه باغیکی نه ستوری هه یه وه که قه باغی کیسه ل .

بهو (عم) : لهو . فوراته (عم) و (گم) : قه زابه . لهو (چن) و
(عم) و (کم) و (گم) و (ک) : بهو .

(۶) تهره ح : خه فعت . له همو نوسخه کاندا به (تهره ح) نوسراوه به لام
هه له یه ، وشه که عه ره بیبه و (تهره ح) یشه . دیاره نوسیاره کان نه وهنده
(ط) یان له عه ره پیدا دیوه ، له بهر کولکه خوینده وارپتی خو یان ،
وایانزانیوه هه رچڼ (ت) یشه نه بڼ (ط) بڼ ! . نادمنی (چن) و (ک) : ناومنی .

واته : ده ی سامه یکنیز ! بهو دهسته جوانانه ت که تیماری دله ی
بیمارن و ، بهو په نجه باریکانه ت که کلیلی کردنه وه ی دهرگای ناواتن ،
لهو کږپه ی شهرابی سازگار و بڼ گهردی کونه که هیچ له دلا ناهیلکی ،
پیاله په کی بڼ دهر د و خه م بو پژ که ، بیده به ده ستموه و ، خوشت
له گه لهما بخوره وه و ، قسه ی خو شم له گه ل بکه و ، پیاله م بو له پیاله بده و
به خوشت له گه لهما دلدارچ بکه ، نهک لهو شهرابانه ی که سه ری بنیادهم
کاس نه کهن و ، باری نه وهنده ی تر گران نه کهن ، تا وای لڼ دی
کیسه لیکي بچوکی له بهرچاو نه بڼ به نه هه نگیک .

له به کخستی (دهسته) و (خهسته) و ، (فهره ح) و (تهره ح) دا
جیناسی لاحق و ، له کږکردنه وه ی (فورات) و (نیل) و ، (په ششه) و
(عه نقا) و (باغه) و (تیمساح) دا طباق و ، له وه صف کردنی نهو
شهرابه ی نه یه وی به (فورات) و ، ناوهینانی کږپه که ی به (دهن) و ،

لهم گهردشی مینایه کهوا دهوره ، نه جهوره
ساقی کهرهمی سایقه ، « نالتی » مه که ئیلحاح (۷)

وه صف کردنی شهرابه ناخۆشه کهش به (نیل) و ناوهینانی کۆپه کهی به
(خوم) دا - له طافهت ههیه .
نیوه عهره بییه کهی ئهم شبعره له نوسخهی (مز) دا کوردییه و
به م جۆره یه :

تا پز بێن دل و زۆحی ئه من ئیستا له ئه فراح

(۷) مینا : چهرخێ گهردۆن . پیاله ی شهراب . سابق : لێ خۆزی چهرخێ
گهردۆن ، خوا . بهین و بهیری پیاله ی شهراب ، یار . ئیلحاح : بێن
به زه ویدا کوتان و سۆر بۆن له سهر شتیك .

واته : چهرخێ گهردۆن ، چون بۆ بنیاده م دیته پیشه وه ، سته م
نییه و ، هه رکهس سه ره ی خۆی ههیه و ، خوا خۆی ئه زانی چی ئه کا .
که ره می لێ خۆزه که ی که خواجه ، شهرابی به ئاوات گه یشتن ئه دا به ده ستی
هه رکه سیکه وه ، سۆر بۆن و بێن به زه ویدا کوتان داد نادا . یا خود یار
خۆی ئه زانی که ی وه ختی ئه وه یه دلی نهرم بێن و ، پیاله ی شهرابی
به ئاوات گه یشتن به تۆیش بدا و ، پتیویست ناکا زۆری له سهر بزۆیت و ،
لێی گه زۆی بۆ خۆی چی ئه کا با بیکا .

له یه که خستنی (دهوره) و (جهوره) دا جیناسی لایق و ، له نیتوان
(ساقی) و (سابق) دا جیناسی قه لب ههیه .

مه که ئیلحاح (عم) و (گم) : بکه ئینجاح . له په راویزی (عم) دا مه عنای
ئینجاح به (شاد کردن) و له په راویزی (گم) دا به (شاد) لێ دریا وه ته وه .
دیاره ئه گه ر بۆیان پسه نه که ین هه ردوکیان به هه که دا چون .

تیبی دال

به فارسی

- ۱ -

ابروان تو طیبیان دل افکارانند
هر دو پیوسته ازان بر سر بیمارانند (۱)
گنج رخسار تو دیدن نبود زهره مرا
که ز زلف تو برو خفته سیه مارانند (۲)
ما هزاران ، ز غمت خسته و ناکام ، ولی
کامیاب از گل روی تو خس و خارانند (۳)

- ۱ -

(۱) واته : بروکانی تو پزیشکی دلداره دل برینداره کانتن ، بویه همیشه به
زاسهری نهخوشه کانهوه زاوه ستاون .

له وشه ی (پیوسته) دا له طافهت هه یه چونکه هم معنای (همیشه) و
هم معنای (به یوست) و (به کگرتووه) ش هه لئه گری . ههروه ها له
وشه ی (بیمارانند) یشدا له طافهت هه یه ، چونکه هه لئه گری به معنا
(نهخوش) بیج و هه لیش نه گری به معنا (مهست) بیج . نهوه ته نهوتری
(چاوی بیمار) واته (چاوی مهست) . واشه ، برو به سهر چاوه وه یه !

(۲) واته : من هه رگیز ناویرم سهیری گهنجینه ی زومه تی تو بکم ، چونکه
زه شماره کانی زولفت به سهر نه و گهنجینه وه نو ستون و نه پیاریزن .
نیشاره ته به و نه فسانه یه که نه لیج مار به سهر گهنجینه وه په بکه نه کا .

(۳) واته : نیمه ی بولبولی نه غمه خوان که زوژ تا ئیواره به بالای تو دا نه خوئینن ،

بر سر کوی خود از گریه مکن منع مرا
زانکه گل‌های چمن منتظر بارانند (۴)

نرگسان تو که خواب همه عالم بردند
خفتگانند ، ولی رهن بیدارانند (۵)

« نالیا » ار چه سگانش همه شب نالانند
که نه آن شیفتگان نیز جگر خوارانند (۶)

له‌تاو دهرد و خه‌فته‌تی دۆریت گرفتار بووین و ، هر ئه‌م چل و ئه‌و چل
ئه‌که‌ین و ، له پئی‌گه‌یشتنت ناؤمیتد بووین . که‌چی دۆک و دال‌ه‌میشه
به‌لای گول‌ی زۆته‌وه‌ن . ئاشکرایه بلبل به‌سه‌ر چلی دره‌خته‌وه نه‌ین
نانیشتیه‌وه ، که‌چچ دۆک و دالی بنی گول همیشه هاوسه‌ری په‌زه‌ی
گولن .

ئه‌توانرئ وشه‌ی (هزار = هوزار) به (هزار) بش بخوینرینه‌وه ،
واته : ئیمه که هزاران دلدارین .. تاد .

(۴) واته : زیم لب مه‌گره به‌سه‌ر زئی و شوینتا بگرم و فرمیسک بزیزم .
گولزاری باخچه‌که‌ت چاوه‌زوانی بارانه پینی بگه‌شیتیه‌وه . بزیه منیش
بارانی فرمیسکی خوومی به‌سه‌را ئه‌زیزم .

(۵) واته : چاوه مه‌سته خه‌واؤوه‌کانت ، خه‌ویان له چاوی عالم بزیه و ،
بوون به زیکری زئی و تالانکه‌ری مالی ئه‌و دلدارانه‌ت که له‌تاو دهردی
دۆریت خه‌و له چاویان حه‌رام بووه .

زیاده‌زه‌ویه‌کی ئیجگار شاکارانه‌یه : خه‌وتۆ خه‌و له خه‌لک حه‌رام بکا و
زیکا له بیداران بگری .

له کۆکردنه‌وه‌ی (خفتگان) و (بیداران) دا طیباق هه‌یه
بردند (عم) : بستند .

(۶) واته : نالیا ! به‌دکاره‌کانی به‌رده‌رگای مالی یار ، هه‌رچه‌ند شه‌و تا به‌یانی
هه‌رایانه ، هه‌راکه‌بان له‌وه‌وه نییه که دل‌یان پتوه‌یه‌تی ، ته‌نها ئه‌وه‌یان
ئهوئ دلی دلداره‌کانی بریندار بکه‌ن و جگه‌ریان بخۆن و نه‌هیلن به دیداری
شاد بین .

ار چه (عم) و (ک) و (مز) : از چه . نالانند (چر) و (ک) و (مز) : بیدارند .

تیمی ری

- ۱ -

ئیلیتقای پۆلا و ئاسن هەر نيزاعه و گیر و دار
جهمعی ماء و نار و ، زهند و زهندهوو ، مهرخ و عهفار (۱)

- ۱ -

له چاپکردنی ئەم دیوان و لیکۆلینهوهی دیوانی (نالی) بهدا گه‌یشتۆینه
(تیمی ری) ، که براده‌ری دلسۆز قوتابی دوا پۆلی بهشی کوردۆلۆژی
زانکۆی سلیمانج ، کاک جمال محمد سێ ده‌سنۆسی دیوانی نالی بۆ
ناردین و ، ئیمه‌ش خستمانه‌ به‌رده‌ست و لیره‌وه تا دوا‌یی کتیبه‌که
که‌لکیان لێ وه‌رته‌گرین .

یه‌که‌می ئەم ده‌سنۆسانه‌ که له براده‌ری به‌زیز کاک عبدالرحمن مزۆری
وه‌رگرتوه‌ بۆمان ، (مه‌لا عبداللهی گه‌لانی) ناویک له‌ سالی ۱۳۱۶ی
کۆچ ، (۱۸۹۸ - ۱۸۹۹ی . ز)دا نۆسیویه‌ته‌وه . بۆ ئەم ده‌سنۆسه
ئیشاره‌تی (عب) دانه‌نیتین . دۆه‌میشیان (مه‌لا احمد) ناویک له‌ سالی
۱۳۱۷ی کۆچ (۱۸۹۹-۱۹۰۰ی . ز)دا نۆسیویه‌ته‌وه . بۆ ئەمیش
ئیشاره‌تی (اح) مان دانا . سێهه‌میشیان مامۆستا نه‌جمه‌دین مه‌لا
نۆسیویه‌ته‌وه و سالی بۆ دانه‌ناوه . بۆ ئەمیش ئیشاره‌تی (من)مان دانا .

(۱) گیر و دار : وشه‌به‌کی فارسییه‌ به‌مه‌نا بگره‌ و ژاگره . ئیستا به‌مه‌نا
هه‌را و کیشه‌ به‌کاردیت . زهند و زهنده : دۆ وشه‌ی عه‌ره‌بین ، دۆ جوژه
دارن ، سه‌رۆیان زهند و ژیرۆیان زهنده‌یه ، له‌ به‌یه‌که‌یاندن و لیک‌دانیان
ئاگر په‌یدا نه‌بێ . مهرخ : وشه‌به‌کی عه‌ره‌بیه‌ به‌ جوژه‌ دارێکی ناسک
ئه‌کین زۆ دانه‌گیرسێ . عه‌فار : جوژه‌ دارێکی تره‌ ناگری لێ نه‌بیتته‌وه .
بۆ لیک‌دانه‌وه‌ی مه‌عنا‌ی ئەم به‌یته‌ سه‌ره‌تایه‌که‌ پتویسته : پۆلا و ئاسن
هه‌ردوکیان له‌ به‌که‌ ژه‌گه‌زن . له‌ زمانی عه‌ره‌بیدا پۆلا (فولاد) نیرینه‌یه و ،

ئاسن (حدید) مئیینه یه . (ماء) و (نار) یش یه که میان نئیرنه و دۆهه میان مئیینه یه . (زه ند) و (زنده) یش له عه ره پیدا یه که میان نئیرنه و دۆهه میان مئیینه یه . له فارسیشدا (زند) به چه خماخ ئه لئین که له بهره ئهستی ئه درئ و به ههردوکیان ئاگر ئه که نه وه . (مه رخ) و (عه فار) یش هه ره به عه ره بئ دۆ جۆره دارن که بدرئین له یه ک زۆ دانه گیرستین ، دیاره ئه مانیش له بهره وهی که داگیرسانه که یان له به یه ک گه یشتنه که یان په ییدا ئه بئ ، یه کئیکیان به نئیر و ئهویان به مئ دانراوه .

ئهنجا دئینه سه ره لئیکدانه وهی معنای به یته که وه ک ئیمه لئی حالی بووین :

نالئ ئه یه وئ بئئ : به یه ک گه یشتن و په یه وندی پۆلا (پیاو) و ئاسن (ئافره ت) پزیه تی له هه را و کیشه . ئهم دوانه بئ یه ک نایانکری و پئکه وهش ژبیانین پزیه تی له ناکوکئ (تناقض) . وه ک چۆن دۆ ته لی سارد و گه رمی کاره با : دزی یه کن و که چئ ته نها پئکه وهش ژۆناکئ دئینه به ره هم . ئهم په یه وندی به پئویست و له هه مان کاتیشدا پز له ئالۆزی به ی نئیر و مئ ، وه ک کۆبۆنه وهی ئاو و ئاگره ، که یه کئیکیان گه رمه و ئهویان سارد و ههردوکیان پۆ ژبان پئویستن و ئاگر به ئاو ئه کۆژئته وه ، یا وه ک په یه وندی (زه ند) و (زه نده) و ، (مه رخ) و (عه فار) که به ههردو لایان ئاگر ئه که نه وه .

واتای ئاشکرای به یته که ئه وه ئه گه یه نئ که له به یه ک گه یشتنی پۆلا و ئاسندا ئاو و ئاگر به کار ئه هئیرئین . له لایه که وه کۆره ی ئاسنگه ره به مۆشه ده مه خۆش ئه کری و ، ئاسنه که له ئاو ئاگر دا دانه نرئ ، تا سۆر ئه بیته وه و به چه کوشی پۆلا لئی ئه درئ و ، ژئیک ئه خری و نامئیری هه مه چه شنه ی لئ دروست ئه کری و ، له لایه کی که شه وه ئاسنه که ئه خریته ئاو ئاو سارد ئه کریته وه و زاخا و ئه درئ . ئهم شیوه وه صفه له گه ل په یه وندی نیوان پیاو و ئافره تیشدا ئه گونج و ئهمهش واتا په نهانی به که ی شیعه ره که ، ههروه ها (زه ند) و (زه نده) و ، (مه رخ) و (عه فار) یش لئیک ئه درئین و لئیک ئه خشینرئین و له و لئیک دان و لئیک خشانده یان ئاگر په ییدا ئه بئ . ئهمه واتا ئاشکرا که ی ژسته که . واتا په نهانی به که شیوه ی په یه وندی پیاو و ئافره ت و له یه ک زبئیک بۆنه وه یانه که ئه بئ به هۆی په ییدا بۆنی هه زته ی ئاره زۆ و ، پاشانیش ژبیانئیکی نوئی لئ دئینه به ره هم .

دۆر نیبه ، جگه له نئیری (فولاذ) و مئیبی (حدید) یش ، نالئ بۆیه پیای به (پۆلا) و ئافره تی به (ئاسن) وه صف کردبئ ، چونکه به عاده ت

نهم له سهر ته عظيم و گه وره گرتنی نه و بن قوصور
 نه و له سهر ته حقير و ته خفيف و شكستی زاری مار (۲)

پياو نافرته نه كوتيتته وه و نافرته بؤ پياو نهرم نه بن ، وهك چؤن چه كوشی
 پؤلا ناسنی له كورهی ناسنگه ريدا بن نهرم نه كری .

نيوهی دوهمی نهم به يته ، له نوسخه كانی به رده ستمانا ، جياوازیی
 زوری تياو . له ههمو ياندا نوسخهی (ك) زیاتر به لای راستیدا
 زؤیشتبو و ، نيمه يش پشتمان به و نوسخه به به ست . ته نها نه وهنده هه بو
 (زهنده ای به (زنده) و (عه فار ای به (عيفار) نؤسيوه وه .
 جياوازیه كانی نوسخه كانی تر هيچيان له وانه نه بؤن مهعنايه کی راست و
 گونجاو به دهسته وه بدن و ههمو هه لهی نؤسياری حالج نه بؤ بؤن . بؤيه
 پشت گويمان خستن .

(۲) نهم : نيشاره ته بؤ نريك كه ليره دا (ناسن) هكه به ، كه چچ نالچ نيشاره تی
 بؤ (پؤلا) كه پچ كردووه . نه و : نيشاره ته بؤ دؤر كه (پؤلا) كه به ، كه چچ
 نالچ نيشاره تی بؤ (ناسن) هكه پچ كردووه . وادياره نالچ له نيشاره ته ريدا
 لای خؤيه وه دهستی پچ كردووه .

مهعنا دياره كهی نهم به يته نه وه يه : پؤلا هه ميشه خه ريكی به گه وره
 گرتنی ناسنه ، نه وه ته ، پارچه ناسن نه كا به نامتیری جؤر جؤر كه هه ريه كه
 بؤ چهند كار به كاردین . كه چچ ناسن هه ميشه له سهر سؤك كردن و به
 هيچ زانين و شكاندن و زه هری مار دهر خوارددانی پؤلا به . نه وه ته پؤلا
 بووه به خزمه تكاری ناسن و كاری بؤ نه كا و ، به هه لېزینی زوری به
 دهستی وه ستا سؤك بووه و ، نه و تالاهوی به ده ما نه كری كه تاونه تاو
 ناسنگه ناسنه كهی تن نه خا بؤ سارد بؤ نه وه .

مهعنا په نهانیه كه شی نه وه يه پياو هه ميشه خه ريكی گه وره كردنی
 نافرته ، به دؤگيان كردن و چؤنه لا و ، به هيچ جؤری كورتی ناكاته وه ،
 به لكو به پيچه وانه وه . . كه چچ نافرته پياو نه كا به هيچ و سؤكی نه كا و
 خالبي نه كاته وه و نه دا به ده می ماره كه ريدا . مه به ست وینه گرتنی
 كاتی پاش به يه كه به شتنی پياو و نافرته .

ته خفيف و (« په راویزی » چر) : ته حقیقی ، واته : هيتانه دبی . .
 (عم) و (گم) و (گم) : ته خفيف و . (عبا) و (اح) : ته خفيفی . زاری مار :
 ههمو نوسخه كانی به رده ستمانا (عم) و (گم) و (مز) نه بن : زاری مار .
 (عم) و (گم) و (مز) : زاره مار .

وهك وتمان ، له ههمو نوسخه كانی به رده ستمانا (زار) نؤسراوه . نيمه

نهم بچین ، نئو دادەنیشین دەم وە کو گول خەندەران
نهم دەبێ هەستی که نئو بێ ، چاویەك و قەطرە هەزار (۳)

نهم بە چاوی دوزۆ و بە سەر لە علی هەدییه بۆ دەبا
نئو بە تف دەیکا بە میزابی شکستە ی ئابشار (۴)

لامان وابو نهمە بەلەیه و راستەکە ی (زاری مار) ، چونکە زار هەم بە
مەعنا (زار) و هەم بە مەعنا (دەم) یش دێ و ئیمەش هەردو مەعناکەمان
بۆ دەرخستنی هەردۆ ژووەکە ی نهم پارچە شیرە ی نالی پێویستە .
بۆیە گۆزیمان و کردمان بە (زاری مار) .

(۳) گول خەندەران : گولیکێ سۆرە ، نئەلین کە بنیادەم پێ بکەنێ . نئو
لەناسکیدا لەت نەبێ .

مەعنا دیارەکە ی واتە : کە چە کوشی بۆلا چۆ بدا بە ئاسندا ، نئو ، چونکە
لە کۆردا سۆر کراوەتەو ، وەك گول خەندەران بە ژۆیەکی گەشەو لە
بەردەمیا دائەنیشین ، بەلام کە ئاسن لە کۆرە دەرنەچن و دێ ، چە کوشە
بۆلاکە ، نئەبێ بە یەك چاوی و هەزار دلۆپەو هەلسیتەو . مەبەست لە یەك
چاوی چە کوشە بۆلاکە نئووەتە کە ژۆی کردووەتە ئاسنەکە و ، مەبەست
لە هەزار قەترەکەشی نئو بزیسکانەیه کە لە کاتی پیدانی ئاسنە
سۆرکراوەکەدا ، نئەکەونەو . مەبەست لە هەستانی چە کوشە بۆلاکەش
بەرزکرانەو یەتی بۆ پیدانی ئاسنە سۆرەو کراوەکە .

مەعنا پەنھانەکەشی نئووەیه : کە پیاوی بۆ لای ئافرەت ، ئافرەت بە
(دەم) ی وەك گول خەندەران سۆری ، کراوەیەو ، لە بەردەمیا دائەنیشین .
کە ئافرەتیش بێ بۆ لای پیاوی ، نئەبێ نهم بە یەك (چاوی) و هەزار
(دلۆپ) وە (هەستیتەو) . .

بچین (گم) : نئەچن . (کم) و (ت) و (ک) و (مز) و (عب) و (اح) و
(من) : نەچن . واتە : بەئامادەبێ دائەنیشین و چاوەژوان نئەکا .

(۴) میزاب : بۆسک . ئابشار : تافکە .

مەعنا دیارەکە ی واتە : نئو پرشانە ی لە ئاسنی سۆرەو کراو نئەبنەو ،
مروارین و ، سەری ئاسنەکەش کە لەناو کۆرەکەدا سۆر بووەتەو لەعلە
بەسەریەو . نهم مروارێ و لەعلە ، بۆلا بە دیاری بۆ ئاسنی هیناون .
کەچن ئاسن بەرابەر بەم قەدرزانیە ی بۆلا ، بۆلاکە نئەکا بە بۆسکە شکاوی
ئاو پیاھاننە خواری . مەبەستی لەو یە کە ئاسنەکە هەلئەکیشن لە ئاو بۆ

نەظمى « نالى » مىشلى ئاو و ئاوينە زەنگى نىيە
دۆ زووه بۆ سەيرى خاطر : يەك خەفى و يەك ئاشكار (۵)

- ۲ -

قوربانى تۆزى زىگەتم ئەى بادی خۆش مرۆر !
ئەى پەيكى شارەزا بە ھەمۆ شارى (شارەزۆر) ! (۱)

سارد بۆنەوہ ، بەھۆى گەرماکہ یەوہ پىرژىكى زۆر بە سەر و زۆى چە کوشە
بۆلاکہدا ئەپىرژىنى .

مەعنا پەنھانەكەشى ئەوہ یە پیاو بە (چاو) ی ، دىكۆپى (ئاو) ی وەك
مروارتى سېچ و ، بە (سەر) ەكەى سۆرایىی وەك لەعل ئەبا بۆ ئافرەت ،
كەچى ئەو لەپاداشا ئەوہندە (تف) بە (ديارى) يەكەيدا ھەل ئەدا ، وەك
بۆسكە شكاوى تافگەى لى ئەكا .

دورز و (عب) و (من) : دەزوا . لەعلی ھەدييە (چر) و (ت) و (ك) و
(عب) و (من) : لەعل و ھەدييەى . (كم) و (گم) : لەعلی ھەدييەى .
دەيكە بە (من) : دەيكاتە .

(۵) خەفى : نەينى . ئاشكار : ديارى .

وانە : شىعرى (نالى) وەك ئاو و ئاوينە وایە زەنگى نىيە ، دۆ زووه ،
بەر و پىشتى ھەبە . لە زۆیە كيا بنیادەم ، وەك چۆن لە ئاو و ئاوينەدا خۆى
ئەبىنى ، مەعناى ئاشكراى بۆ دەرئەكەوئى و ، لەو زووهكەشیا كە یا
وەك بنى جام یا وەك جیوہى ئەودىوى ئاوينە وایە ھىچ دەرناكەوئى ، كەچى
مەعنايەكى تىرىش ھەبە .

ئاو و ئاوينە (عم) و (ت) و (عب) و (من) : ئاو و ئاینە . (ك) : ئاوه ،
وینەوو . (اح) : ئاوه ، وینەبى .

شاعیر و نۆسەر كاكە عبدالرزاق محمد بىمار بە شدارىيەكى باشى لە
لېكدانەوہى ئەم پارچە شىعەرەدا لەگەل كىردىن . قەدر و سوپاسى
ناخەبنە پىشت گوئى .

- ۲ -

(۱) باد : با . مرۆر : گوزەر ، تىپەزىن . پەيك : فرۆستادە ، كەسى بە كارى
نېررابى بۆ شوئىنىك . شارەزۆر : ئىستا ناوچە يەكى بچۆكە لە پارىزگای
سولەيمانى ، (خاك و خۆل) ی زىدى نالى يەككە لە گونەكانى . بەپىتى
دابەش بۆنى بەزۆیە بەرئىتى ئەو سەردەمەى نالى ئەم پارچە شىعەرەى تبا

ئەي لوظفەكەت خەفيو هەوا خواە و هەمدەمە !
وہی سروەكەت بەشارەتی سەرگۆشەیی حوضۆر ! (۲)

وتووہ ، بەشی زۆری کوردستانی ئیستای عێراقی گرتووہ تەوہ . بەلام
بە نیشانەي ئەوہدا کہ نالغ خۆي لەمە و پاش لە باسی سولەیمانیدا ئەئێ :
بۆ دەفەي چاوەزارە ئەئین شاری شارەزۆر

دیارە مەبەستی لێی ، تەنہا شاری سولەیمانێ و دەور و پشتیەتسی .
نالغ ، کوردی کەوتووہ ولاتان ، شاعیری خاوەن ھەستی ناسک ،
پاش ئەوہی لەئەنجامی تیکچۆنی حوکمزانێ بابانەکانا کوردستان
بەجێ ئەھێتێ و سەری خۆي ھەلنەگرێ و رۆ ئەکاتە شام و ماوہ بەک لە
نامۆیدا ئەمینیتەوہ ، ھەوای نیشتمان ئەداتەوہ لە کەللەي ، ژانیکی
قۆل لە دەرونی گینگل ئەخوا ، ئەنجامەکەي ئەم شاکارە ھونەرییە ، ئەم
تابلۆ پزواتایە ئەبێ کەوا لەویوہ بۆ ھاودەردیکی خۆي ، بۆ (عبدالرحمن
بەگمی سالم) ی ناردووہ و ، ئەویش لە سولەیمانییەوہ بە شاکاریکی تری
لەم چەشنە وەلامی ئەداتەوہ ، کە پیاو ھەردوکیان بەراورد ئەکا ،
وانەزانێ دۆ کەون خراونەتە قەفەز ، قەفەزیکي دەربەدەری و یەکیکی
دەست بەسەری ، لە بەرابەری یەکدا ئەخوینن و بۆ یەکدی ئەستیننەوہ .

لەو رۆژەوہ کە شیعەر ھەبە ، تەرازۆي جیاکردنەوہی شیعری
زاستەقینە لە شیعری تەنہا بەدیبەن ، ھەر ئەوہ بووہ ، شاعیر تا
چ ئەندازە بەک لەگەل خۆیدا زاستی کردووہ و ، شیعەرەکەي چەند لە
ناخێوہ ھەلقولاوہ ، ناخۆ دەنگدانەوہی ژانی دەرونی خۆیەتی ، یا بۆنە و
پتیبستی و باری ژبان زۆری لێ کردووہ بێتێ . وابزانن تا قەشتی لە
ھەرچێ باشتر وەلامی ئەم پرسیارەمان بەداتەوہ و ، ئەم زاستییەمان بۆ
دەرخوا ، زادەي لەگەلدا گونجان و بە دلا چۆنی کۆمەلێ خویندەوارانە .
بۆیە ، بێن گومەن ، ئەو پایەبەي ئەم پارچە شیعەرە لە مێژۆي ئەدەبی
کورددا دەستی خستووہ ، نیشانەي زاستیی شاعیرە لەگەل خۆي و ،
بەلگەي ئەوہبە شیعەرەکەي لە قۆلابی دەرونیوہ سەری کردووہ .

نالغ لەم پارچە شیعەریدا بای تیزرەو ئەکا بە نامەبەری خۆي و ، دەست
ئەکا بە بەری پشتینیا و ، پتیی ئەلغ : خوا بەکا بە قوربانی تۆزی ئەو
رێکایەي تۆ بەسەریا ئەزۆي ، تۆ شارەزای ھەمۆ کون و کە لەبەریکی
شاری شارەزۆری و زیت لێ ون نابن ، بزۆ ئەم نامەبەم بۆ بگەینە و
ھەوالم بۆ بیرسە و بزانیە . . .
ئەي - ی دۆھەم - (اح) : وہی .

(۲) خەفێ : نەینێ . بەشارەت : مژدە . گۆشە : سۆج .

ئەي ھەم مېزاجى ئەشكى تەز و گەرمى عاشقان :
طوفانى دېدەوو شەرەرى قەلبى وەك تەنقور ! (۳)

گاھى دەبى بە زەوح و دەكەي باوەشىنى دل
گاھى دەبى بە دەم دەدەمىنى دەمى غورقور (۴)

واتە : ئەي ئەو بايەي كە نەوازش و دل دانەووت ، ياخود ناسكىت ،
بەنھانە و كەس پىي نازانى ، چونكە با وەختى بە بايەكى خۆش
دانەرى كە بە ئاستەم ، وەك بەدزىيەو ، بوەزى . ھەوايەكى ئەوي
بېجۆلئىنى . . ھاوژىيى بىيادەمە ، چونكە ئەگەر نەبى بىيادەم خەفە
ئەبى . . ئەي ئەو بايەي كە بە ئاستەم ھەلكردنت ، مژدەيە بو دل و
دەرونى ئەوانەي لەسەر سۆچى بەرمالى بە دل ئامادەي و دۆرنەكەوتنەو
دانىشتون .

مەبەستى گەفتوگۆكە پاش چەند شىعەرىكى تر دى .

ھەمدەمە (ا ح) : ھەمدەم .

ھەم مېزاج : ھاوسروشت .

(۳)

مەبەستى لەوہيە با لەوہدا كە جاروبار سارده ، ھاوسروشتى توفانى
چاوى دلدارانە كە فرمىسكى تەزبانە . لەوہشا كە جاروبارىش گەرمە ،
ھاوسروشتى بلىسەي دلەي وەك تەنقور گەرميانە كە لە شىوہي فرمىسكى
گەرمدا دىتە دەرەوہ .

گاھى : جارىكيان . زەوح : فېنكىج . دەم - ي بەكەم - : دەمەي
ئاسنكەر ، مۆشەدەمە .

(۴)

مەعنای ئەم شىعەرە وەك لىكدانەوہي ئەو شوبھاندنەيە كە لە شىعەرى
پىشودا ھەبو . واتە : لەوكاتانەدا كە ساردى ، ئەبى بە مايەي فېنكىج و
باوەشىنى دل ئەكەي . لەوكاتانەشدا كە گەرمى ، ئەبى بە دەمەي
ئاسنكەر و خوئىنى ، ياخود دەمى ، لەخۆبايى بۆن ئەبزۆيىنى ، وەك
مەشھورە بىيادەم لە كاتى گەرمادا تۆزەيە و ئاگاي لە خۆي نامىنى چى
ئەكا و چى ئەلئى . .

لە كردنى (با)دا جارئك بە سروہ و باوەشىن كەرى دل و ، جارئكش
بە دەمەي ئاسنكەر ، طباقىكى جوان ھەيە ، سەرەزاي ئەو جوانىيەي
لە كۆكردنەوہي طوفانى دىدە و ئاگرى تەنقورى دلدا ھەيە لە شىعەرى
پىشودا ، كە ئىشارەتتىكىشى تيا كردووە بە ئايەتى (وَ فَارَ الشُّورِ)
لە باسى توفانەكەي حەزەرەتى نوحدا .

دل (ت) : زۆج .

مهجوی قه بۆلی خاطر ی عاطر شهیمته
گهردی شیمال و گیتی جه توب و کزه ی ده بۆر (۵)

سوتا زه واقی خانه یی سه برم ، دل و دهرۆن
نه یماوه غه یری گوشه یی ذیکریکی یا سه بۆر (۶)
هم همعه نانی ئاهم و ، هم هم زیکابی ئه شک
زه حمی بهم ئاه و ئه شکه بکه ، هسته بی قوصور (۷)

(۵) عاطر شهیمت : بۆن خۆش . شیمال : بای شهمال . جه توب : بای گهرمی
باشۆر . ده بۆر : زه شهبا .

واته : ئه و تۆزه ی بای شهمال نه یجۆلینن و ، ئه و گیتزه لۆکه ی بای
باشۆر هه لکی ئه کا و ، ئه و کزه سارده ی زه شهبا نه یبزوینن ، هه مۆ
فه وتاو و سه رگهردانی گهزان بهدوای ئه وهدان که دلی بۆن و بهرامه
خۆشی تۆ به سه ندیان بکا .

عاطر شهیمته (چن) و (ک) : پز فه یض و عاطیره .

(۶) زه واق : هه یوان . خانه : خانۆ .

واته : هه یوانی مالی خۆزاگرتن و بورده باریم سوتا ، سه بر جیتکه به کی
نه ما خۆی تیا هه شار بدا ، که وته دهشت . دل و دهرۆنم ته نها
سۆچیتکیان بۆ ماوه ته وه دوای (یا سه بۆر) ی تیا بخوینن ، به لکو خوا
دهرۆبه کی خیریان لئ بکاته وه .

دل و («پهراویزی» چن) و (ت) و (ک) و (مز) و (اح) : دهر و . به پیتی ئه م
نوسخانه مه عنای شهیره که وای لئ دیته وه : دهر و ناوی هه یوانی مالی
سه برم ئاگری تین به ربۆ . . (عم) : وه کو . به م پیتشه س مه عناکه ی وای
لئ دیته وه : هه یوانی خانۆی سه برم ، ههروه ک ناوه وه ی ، ئاگری
تین به ربۆ . گوشه یی ذیکریکی (چر) : گوشه یی ذیکریکه . (ت) گوشه یی
ذیکریک که .

(۷) هه معه نان : هاو جله و . هم زیکاب : هاو زکیف ، هاوئاوزه نگن .

واته : که خانۆی سه برم زۆخا و جیتگه مه ما ئۆقره ی تیا بگرم ،
هه چم بۆ نه مایه وه ئه وه نه بن هه میشه پین به پیتی ئاخ هه لکیشان و فرمیسک
ژشتن بۆرم ، که واته ئه گهر به زه یشت به مندا ناییته وه ، با به زه بیبه کت

وهك ئاھەكەم دەوان بە ھەتا خاکی کۆیی یار
وهك ئەشكەكەم زەوان بە ھەتا ئاوی (شیوہ سۆر) (۸)

بەو ئاوە خوت بشۆ لە کودۆراتی سەرزەمین
شاد بن بە وەصلی یەكدی : كە تۆی طاھیر ، ئەو طەھۆر (۹)

ئەمجا مەوہستە تا دەگەییە عەینی (سەرچنار)
ئاویكە پز لە نار و چنار و گول و چنۆر (۱۰)

بەواندا بێتەوہ . ھەلسە ، تۆ وەك ئەوان نیت ، زۆیت لێ ون نابن ،
بکەوہرە زۆی بزۆ ...

ئاھ و ئەشکە (« پەراویزی » چر) : ئاھە وشکە . ئەگونجی ئەمیش
ھەر (ئاھە و ئەشکە) بێ وا نۆسرابی .

(۸) دەوان : ئەوہی بە زاکردن بزوا . کۆ : بەردەرگای مال . زەوان : جاری .
شیوہ سۆر : شیویکە لەنزیک چەمچەمالەوہ .

واتە : وەك ھەناسە ی ساردی درژۆم بە بەلە بزۆ تا ئەگەیتە بەردەرگای
مالی دۆست و ، وەك فرمیسکم جاری ببە تا ئەگەیتە ئاوی شیوہ سۆر .

لە کۆکردنەوہی (زەوان) و (دەوان)دا جیناسی لایحیق و ، لە
کۆکردنەوہی (ئاھ) و (ئەشک) و ، (خاک) و (ئاو) و (شیو)دا تەناسوب ھەبە .
لە ھێنانی ناوی (شیوہ سۆر)یشدا ئیشارەت بەوہ کراوہ کە فرمیسکی
شاعیریش خویناوہ و سۆرہ . ئەوہش گونجائیکی جوانی تیاہە .

ئاوی شیوہ سۆر (« پەراویزی » چر) و (کم) و (گم) و (اح) : ئاوی
پردە سۆر . (« دیسانەوہ پەراویزی » چر) : شیوی پردە سۆر .

(۹) کودۆرات : تۆز و خۆل . طاھیر : پاک . طەھۆر : پاک کەرەوہ .

واتە : کە گەبشتیتە سەر (شیوہ سۆر) و نزیک سولەبمانی
بۆیتەوہ ، لادە ، کەمیتک بەسیرەوہ ، بەو ئاوە خۆت بشۆ ، ھەرچی

تۆز و خۆلی زۆی زەویت لەو زێگەبەدا لێ نیشتووہ ، ھەمۆی دابشۆ .
تۆ خۆت پاک و ئاوەکەش پاکەوہکەر ، بە دیتنی بەك شاد بین .

(طاھیر) و (طەھۆر) لە زاراوہکانی فیقھن .

کە تۆی (کم) : ئەتۆ .

(۱۰) عەین : کانج . سەرچنار : کانج و سەرآویکە ھەوت کیلۆمەتریک لە
سولەبمانیەوہ دۆرہ . جێگای زابواردنی خەلکی شارە . نار : ھەنار .

چشمیکه میثلی خۆر که له صد جی ، به زۆشنی
فهووانی ، تۆری صافه له سه ر به ردی وهك بلۆر (۱۱)

یا عه کسى ئاسمانه له ئاوینه دا که وا
ئهستیره کانی ژابکشین وهك شه هابی تۆر (۱۲)

چنۆر : گیایه کى بۆن خۆشى کىویه ، به لام له شوینی وهك سه رچنار
نازۆی ، وادیاره نالی هه ر بۆ وه زنی شیعر هیناویتی . دۆریش نییه
مه به ستی هه نار و چنار و چنۆری ژاسته قینه نه بن ، به لکو کینایه بن له
کچی بالا بهرز و بۆن خۆش و مه مکى خۆر ، چونکه سه رچنار له میژه
سه رانگای خه لکی سوله یمانییه و شوخه کانی شار هه میشه تیا
کوئنه وه .

له وشه ی (عه بنی) دا له طافه ت هه به چونکه هه م مه عنای (کانج) و هه م
مه عنای (خۆی) یش ئه گه به ننی . له نیوان (نار) و (چنار) دا جیناسی
ناقیس و ، له نیوان (چنۆر) و (چنار) دا جیناسی لایق هه به .
ئاویکه پز له نار و چنار و (کم) و (گم) و (من) : ئاویکی صافه پز له
چنار و . (عب) : ئاویکه پز له دار و چنار و . گول و چنۆر (ت) و (مز) :
گولی چو تۆر . واته گولی وهك تۆر .

(۱۱) چه شمیکه : چه شمه به که ، کانیه که . فهوران : فهوهران ، هه لقولان .
واته : سه رچنار کانیه که وهك خۆر وایه ، وهك چۆن خۆر به سه ر
پارچه بلۆری ئاسمانه وه له صد لاهه تیشك بلاو ئه کاته وه ، ئه میش
پاک و زۆشن و بن گهرد له صد لاهه هه لئه قوئى و به سه ر به ردی
خاوینی وهك بلۆر سه بی ناو کانیدا ئه ژوا . .
زۆشنج (چن) : روئشج و .

(۱۲) واته : یاخود سه رچنار کانیاو نییه ، ئاوینه به که دانراوه ، دیمه نی ئاسمانی
به ئه ستیره کانیه وه تیا دیاره . (ورده به رده کانی بنی ئاوه که ، جیکه ی
ئه ستیره کان ئه گرنه وه له شو به اندنه که دا) . به لام چونکه وینه ی
ئه ستیره کان له ئاوه که دا ئه جۆلینه وه (مه به ست نه وه به که ئاوه که به سه ر
ورده به رده کانا ئه ژوا ، وا دیته پیش چاو بجۆلینه وه و بکشین) ، وهك
ژاکشاین و درپژ کشاین وایه و ، له وه دا له وه ئه که ون که له ئه ستیره ی
عاده تر بچن و ، وهك ئه و ئه ستیره یان لی دئی که به دوای شه ی تانه بۆ
ئاسمان زۆیشتوووه کاندئا ئه کشین . *
ژابکشین (چر) و (ک) و (مز) و (تۆ) و (عب) و (اح) : ژابکشج .

* پیم وایه مه به ستی نالی له پیشدا ئه ستیره ی زهوی بی ئه ستیره
به کوردی بهو گۆله ده لپین که ده یگره وه و خو ئاوی تیدا راده گرن
بو ئه وه ی شه واو به خۆرایى نه چۆ . به لفرارسى بیی ده لپین
(استخر) بهو حاله وه مه عنای ئه ستیره ی ئاسمانیش هه ر ده دا .

یا چهشمه ساری خاطر ی پز فیهی عاریفه
یهنبوعی توره دابزژینتی له کیوی طور (۱۳)

دهموت دو چاوی خۆمه ئەگەر (به کره جۆ) بی ئەشک
نهبوايه تیژ و بن ئەمەر و گهرم و سویر و سۆر (۱۴)

(۱۳) چهشمه سار : سه رچاوه . عاریف : خواناس . بهنبوع : کانج . کیوی
طور : ئەو کیوهی خوا قسهی له گه ل هه زره تی مۆسا تیا کرد و نۆری
خۆی تیا پیشان دا .

واته : یا هیچیان نییه ، سه رچاوهی پز به ره که تی خواناسانه ،
سه رچاوهی زۆناکییه ، له کیوی تۆروهه دابزژیتته خواره وه .

پز فیهی عاریفه (عم) و (ت) و (مز) و (عب) و (من) : پز فیهی و عاطیره .
(تۆ) پز فیهی عاطیره . بهنبوعی توره دابزژینتی (کم) و (گم) و (من) :
یا ئاوی زۆج به خشه که وا دئی . (چر) و (عم) و (ت) : ... داده زژینتی .
(چن) : ... دابزژینتی یا دابزژینتی .

(۱۴) به کره جۆ : شوینتیکه ده کیلۆمه تریک له سوله بمانییه وه دۆره ،
جۆگایه کی له سه رچناره وه بۆ دئی .

واته : ئەگەر فرمیتسکی چاوه کانم تیژ و بن به ره هم و گهرم و سویر و
سۆر نه بۆنایه ، به ئاوی به کره جۆم ئەوت فرمیتسکی منه ، به لام ناتوانم
وابلیم چونکه هه رچهند فرمیتسکی منیش وه ئاوی به کره جۆ زۆره ،
به لام ئەو خاسیه تانهی باسم کردن و له فرمیتسکی چاومدا هه ن ، له ئاوی
به کره جۆدا نین .

نالج ، له دانانی ئەم خاسیه تانه دا بۆ فرمیتسکی چاوی خۆی و ،
دژه کانبان بۆ ئاوی به کره جۆ ، معنا ئاراییه کی زۆر جوانی کردوه ،
سه ره زای ئەو زیاده زه و بیهش که چاوی خۆی به یه کێک له جۆگاکانی
سه رچنار داناه .

وشه ی (به کره جۆ) له م شیعره دا به گوێره ی زانستی نه حوی کوردی
(متنازع فیه) یه له تیوان (دهموت) و (نهبوايه) دا و زاست کردنه وه ی
زسته که به م جۆره ئەبن : ئەگەر به کره جۆی ئەشک تیژ و بن ئەمەر و
گهرم و سویر و سۆر نهبوايه ، ئەموت جۆگه ی به کره جۆ دۆ چاوی خۆمه .
دۆ (چن) و (من) : که .

داخل نه بی به عه نه ری ساری (خاځوځوځ)
هه تا نه کی به خاکی (سوله یمانی) یا عوبور (۱۵)

یه عنی ریاضی زه وضه که تیدا به چن دهمی
موشکین دهبی به کاکولی غیلمان و زولفی حور (۱۶)

(۱۵) سارا : صهرا ، دهشت . خاځوځوځ : دپیه که له نریکی چه می
تانجره ژوه ، له ناوچه می (عه ربهت) ، ۲۴ کیلومه تریک له ژۆژه لاسی
سوله یمانییه وه یه . سوله یمانج : یه کیکه له به ناو بانگترین شاره کانی
کوردستان ، نیراهیم پاشای بابان له سالی ۱۷۸۴دا دروستی
کردوه و ، پیتتهختی میرنشینی بابانی له (قهلا چوالان) وه بو
گواستوه ته وه .

نالج که له شیمره کانی پیتشویدا (با) ی تیززه وی له جیایی خوی
نارد و به سهر کوردستانا فزاندی ، تا گه یاننده (شیوه سور) و ، دم و
چاویکی له وی پچ شوروی ، له وییشه وه بردی بو (سهر چنار) و ، نه و
همو ته عریفه می سهر چناری بو کرد ، نه به پیتشت له وی داکه وی .
له وییشه وه ناردی بو (خاځوځوځ) . به لام مه بهستی سهردان له
(خاځوځوځ) نه بو ، تنها بو نه وه می به بین وه فا دهر نه چن ناویکی نه وییشی
هیتا .. سوله یمانی نه ویست ، نه و سوله یمانییه می بیره وه ریه کانی له
تهختی دل می هه لکه نرابون و ، خوشتترین ساله کانی ژبانی تیا بردیوه
سهر . نه وه ته بوی دی به پیا هه لکانی سوله یمانیدا و یه که یه که
بیره وه ریه کانی خوی بو باس نه کا و نه لئ : نه کی بهر له وه می به
سوله یمانیدا تپه زری ، بچیتته دهشتی وه ک عه نه بر بوځ خوشی (خاځوځوځ) .
سوله یمانج له پیتش هه ر کوئییه که وه یه .

نه بی (عم) و (کم) و (گم) و (من) : مه به . هه تا (چن) و (ک) : هه تنه .
(عم) و (ت) و (مز) : هه رتا .

(۱۶) ریاض : جه می (زه وضه) یه هه م به مه عنا باخچه و هه م به مه عنا به هه شت
به کاردی . لیره دا هه ردو مه عنا که مه به سته . موشکین : موشکاوی ،
بوځ خوش وه ک که سیک موشکی له باخه لدا بچ . کاکول : قزی دریزی
پشت سهر . غیلمان : جه می (غولام) ه واته کوزی تازه پیگه یشتو .

واته : مه به ستم له سوله یمانج نه و باخچه می به هه شته یه که هه ر له وی
نه توانی به ماوه یه کی که م بوځی خوشی کاکولی کوزه لاو و زولفی حورییه
نازداره کان هه ل بگری . دیاره سوله یمانج که بو به باخچه می به هه شت ،

خاکی میزاجی عه‌نبر و ، داری زه‌واجی عود
به‌ردی خه‌راجی گه‌وه‌ر و ، جۆباری عه‌ینی تور (۱۷)

شامی هه‌مو‌قه‌هار و ، فوصولی هه‌مو‌قه‌هار
تۆزی هه‌مو‌قه‌بیر و ، بوخاری هه‌مو‌بوخور (۱۸)

ئەبەن پزیش بێ لە (فیلمان)ی کاکۆل درێژ و بۆن خۆش و ، لە (حۆری)
زولف وەك موشك خۆش بەرامە .

تیتا بە (چن) و (من) : تیتدایە . موشکین (اح) : زه‌لیف .

(۱۷) میزاج : تیکەل . سروشت . جۆبار : جۆگە .

واتە : ئەو سوله‌یمانییه‌ی که بێ‌بایه‌خ‌ترین شتی به‌بایه‌خه . . خاکی
سروشتی عه‌نبری بۆن خۆشی هه‌به‌ یا له‌گه‌ل عه‌نبردا تیکه‌له‌ و ، داری
وه‌ك داری بۆن خۆشی عود به‌زه‌واجه و ، گه‌وه‌ر له‌ خه‌رج و باجی
به‌ردیا ئه‌دری و ، جۆگه‌ی ئاوی وه‌ك تۆر وایه‌ یا سه‌رچاوه‌ی تۆره .

له‌ کۆکردنه‌وه‌ی (میزاج) و (زه‌واج) و (خه‌راج) دا هه‌رچه‌ند
جیناس نییه‌ ، به‌لام وشه‌ئارا‌ییه‌کی جوان هه‌به‌ که له‌ زۆر شوینی‌تریشدا
نالج شتی‌وای هه‌به‌ . له‌ کۆکردنه‌وه‌ی (خاک) و (دار) و (به‌رد) و
(عود) يشدا ته‌ناسوب هه‌به‌ . له‌ (عه‌ن) يشدا له‌طافه‌ت هه‌به‌ .

میزاجی (کم) و (گم) و (من) : زه‌واجی . (مز) : خه‌راجی . عه‌نبر و
(چن) و (گم) و (ك) و (تۆ) : عه‌نبره . گه‌وه‌ره‌ و (چن) و (گم) و
(ك) و (تۆ) و (عب) : گه‌وه‌ره .

(۱۸) شام : ئیواره . نه‌هار : زۆژ . فوصول : وه‌رزه‌کانی سال . بوخار :
هه‌لم .

له‌ کۆکردنه‌وه‌ی (شام) و (نه‌هار) دا طباق و ، له‌ کۆکردنه‌وه‌ی
(نه‌هار) و (به‌هار) و ، (بوخار) و (بوخۆر) دا جیناسی لاجیق و ،
له‌ کۆکردنه‌وه‌ی (تۆز) و (بوخار) و ، (عه‌بیر) و (بوخۆر) دا
ته‌ناسوب هه‌به‌ . سه‌ره‌زای جۆره‌ طباق‌یکیش که له‌نیوان (تۆز) و
(عه‌بیر) و ، (بوخار) و (بوخۆر) دا هه‌به‌ له‌و‌زوه‌وه‌ که (تۆز) و (بوخار)
بێ‌بایه‌خ و به‌لکو خراپن ، به‌پێچه‌وانه‌ی (عه‌بیر) و (بوخۆر) هه‌ .

شاریکه عدل و گهرمه ، له جینگیکه خوش و نهرم
 بۆ دهفعی چاوهزاره دهلین شاری شارهزۆر (۱۹)

(۱۹) واته : شاریکی بهداد یاخود شاریکی تهخت و ، گهرمه و له شوپنیتیکی
 خوش و نهرماندا دروست کراوه . که پیتیسی نهلین شاری شارهزۆره ،
 له بهرنهوه نیبه راسته شاری شارهزۆره ، به لکو بۆ چاوهزار و لئ لادانی
 چاوی پیس ، وای پئ نهلین . مه بهست له خرابیی دانه پالی سوله یمانج
 بۆ شارهزۆر یا نه وه به که شارهزۆری نهو سهردهمه دواکهوتۆ و پز له
 دهرد و ئازار بووه و ناو و هه وایه کی ناخۆشی بووه ، یا نه وه به که وشه ی
 (شارهزۆر) مه عنای شاری جهور و ستهم ، یا شاری درۆ و بوختان ،
 یا شاری زۆری کورێ نهژده هاک نه گه یهنج ، وهک له کتیبه میژویه
 کونه کاندای نوسراوه . عاده تیکی میللیش هه به مندالی خوشه و یست بۆ
 دهفعی چاوی پیس ناوی ناشیرینی لئ نه نین ، گوایه بۆ بهش به شاریکی
 جوان و خوشه و یستی وهک سوله یمانج و تراوه شاری شارهزۆر .

نالج نه وه شی له م شیعره دا مه بهست بووه که له بهر بهری وشه ی
 (عدل) دا که هه م مه عنای داد به روه ری و هه م مه عنای ژیک و تهختیش
 نه گه یهنج ، وشه ی (شارهزۆر) دانج که وهک مه عنای (شاری درۆ و
 بوختان) نه گه یهنج ، وهک و تمان ، مه عنای (شاری شیو) یس
 نه گه یهنج ، چونکه (زۆر) له عهره بیدا به مه عنای شیویش هاتووه .

نیوه ی به که می نه م شیعره جیاوازییه کی زۆری له نوسخه ده ستۆس و
 چاپه کانی به رده ستمانا تیا هه به . ئیمه پشتمان به نوسخه ی (چر)
 به ست . له بهر بایه خی جیاوازییه کانیان و ، بۆ یارمه تی دانی
 لیکۆلینه وه ی پتری دواژۆرش ، تیکستی نوسخه کانی تریش لیره دا
 نه نوسینه وه .

(چن) و (اح) : شاریکه عدل و گهرم له جینگیکه خوش و نهرم

(عم) : شاریکه پز له عدل له جینگای خوش و نهرم

(کم) : شاریکه پز له عدل و گهرم ، جیهه کی خوشج و بهزم

(گم) : شاریکی عدل و گهرم له جینگه یکی خوش و نهرم

(ت) : شاریکی عدل و گهرمه له جینگیکه خوش و نهرم

(ک) : شاریکه عدل و گهرمه له جینگیکه خوش و نهرم

(تو) : شاریکه عدل و گهرم و له جینگه ییکه خوش و نهرم

(مز) : شاریکه عدل و گهرم جینگه ییه ذهوق و بهزم

(عب) : شاریکه عدل و گهرم و له جینگیکه خوش و نهرم

ئيستهش به بهرگ و باره عهلمداری (شيخ ههباس) ،
يا بینهواوو بهرگه گهژاوه به شهخسی عۆر؟! (۲۳)

حوسهینی پیسکهندییهوه . فوتاده : ئوفتاده ، كهوتۆ . تن : لهش .
پیر مهسۆر : پیر مهنصۆر ، پیاو چاكێك بووه شهخسهكهی له داوینسی
گهزهکی مهلكهندییهوهیه، ئیستا بهو دهووروبهه ئهئین گهزهکی پیر مهسۆر .
شوینهواری گۆزستانی دهووروبهه شهخسهكه خهریکه کوپیر ئهبیتهوه و
ههمۆی کراوه به خانۆ ، بهلام شهخسهكه خۆی ماوه و داریکیشی به
سهروهویه ، دیواریکێ به دهورا کراوه . وادیاره دارهکهی پیر مهسۆر له
سهردهمی نالیدا داریکێ گهوره بووه و وهك ههمۆ شهخسهکانی کوردستان
ئالا و پهژۆیهکی زۆری پتوه بووه و بههاران جیگای کۆبۆنهوهی کۆژ و
کچی شوخی شار بووه ، بۆیه نالج واه بهسۆزهوه ناوی ئهبا .

ئهم دۆ شوینه (سهرشهقام) و (پیر مهسۆر) كه نالج ناویان
ئههینن سهر و خواری شار بوون . مهبهستی نالییش ئهوهیه (با)
ههمۆ لایهکی شاری بۆ پیشکنن .

پیر و (تۆ) و (عب) : پیری .

(۲۳) به بهرگ و بار : پۆشته و بهرداخ . عهلمدار : داری ئالایج و پهژۆ
پیا ههلواسراو ، یا مروی ئالا هه لکر . شيخ ههباس : شيخ ههباس ،
یهکیك بووه له سهییدهکانی بهرزنجه ، قهبرهکهی زیارهتگای خه لکه ،
کهوتووته داوینسی سولهیمانییهوه . جاران بهو دهوور و پشتهیان ئهوت
گهزهکی جۆلهکهکان . ئیستا پتیی ئهئین گهزهکی شیخهباس . بینهوا :
ههزار و زۆت و قۆت . شهخس : بنیادهم ، یاخود قهبری پیاوچاک .
عۆر : عوریان ، زۆت .

واته : سهری له شهخسهکهی شیخهباسیش بده ، بزانه وهك جاران
زیارهتگا و سهیرانگای خه لکه و ، دارهکهی سهری که ئهوهندهی ئالایج
پیا کرابو بۆ بۆ به دار ئالایج ، یا ئهتوت ئالایج هه لگری شیخهباسه ،
وهك جاران به پارچه پهژۆی ئالا و والا زازاوهتهوه ، یان هیچی پتیه
نهماوه و وهك پیاوی زۆت و قۆتی لئ هاتوووه ، یاخود بووه به
شهخسیکی بێ پهژۆ و پالنه هه رچهند (دار) و (شهخس) جیان له
یهك ، بهلام چونکه (شهخس) به (دار) دا ئه ناسریتتهوه ، نالج دارهکهی
کردوووه به شهخس .

عهلمداری (چن) و (ت) و (ك) و (مز) و (اح) و (من) : عهلمداره .

تایا به جمع و دائیره دهوری (کانی با) ،
یاخۆ بووه به تفریقهبی شوژش و نوشۆر !؟ (۲۴)

(سهیوان) نهظیری گونبهدی که یوانه سه بز و صاف ،
یاخۆ بووه به دائیرهیی ئه نجومی قوبۆر !؟ (۲۵)

به پیتی ئهم نوسخانه معنای شیعره که تازادهیهک ئه گوژۆی و (شیخ
ههباس) ئه بچ به (موبتهدا) و (عهلهمدار) که به پیتی نوسخه کانی تر
موبتهدا بو ، ئه بچ به خه بهری دۆههه . ههباس (کم) و (گم) و (ت) و
(مز) : عهباس . گهژاوه (عم) و (کم) و (گم) و (من) : کراوه .

(۲۴) کانی با : کانی و سهراویکه له ودیوی گردی سهیوانهوه سه برانگای
به هارانی خه لکی سوله یمانیه . نهزه رگهی شه خسیکیشه ئه لین چاک
کردنه وهی باداریی گرتووه ته خۆی . شوژش : ههرا و هوریا . نوشۆر :
رۆژی قیامت که هه مۆ زیندووان ئه مرن .

واته : ئاخۆ ئیستاش دهوری کانی با خه لکی تیا کۆنه بنهوه و به دهوری
کانیه که دا ئه لقه ئه بهستن بۆ شایح و ژابواردن و هه لپه زکین ، یاخود ،
خه لکه که ی بلاوه یان لێ کردووه و وهک رۆژی قیامتهی لێ هاتووه که
هه رچی گیان له بهر هه به ئه مرن ؟

به جمع و (عم) و (ت) : به جمعی : تفریقهبی شوژش و (عم) و
(گم) و (ت) و (مز) : تفریقهبی شوژشی . (کم) و (من) : تفریقهبو
شوژشی . (ک) و (تۆ) و (عب) : تفریقهبوو شوژش و .

(۲۵) سهیوان : گردی سهیوان : گردیکه له بهری رۆژه لاتی سوله یمانیهوه ،
ناوبانگی به گوژستانه که به وه ده رچووه . وهک له پارچه شیعیکی (شیخ
زهزا) وه ده رئه که وێ له سهردهمی بابانه کاندای جیگای ژابواردنی میره کان
بووه . له م شیعره ی نالی خۆیشیهوه ده رئه که وێ له سهردهمی ئه ویشدا
هیشتا تا که و ته را گوژۆی تیا بووه . به کهم جار هه ر بابانه کان خۆیان ، به بادی
سهردهمی زیندۆبه تچ ، کردیان به گوژستان بۆ خۆیان و ئه وانهی لێ یان هوه
زیک بۆن و پاشان ورده ورده بۆ به گوژستانی خه لکیش . . که یوان :
ئه ستیره ی (زوحه ل) که بازنه یه کی زۆر رۆژنایکی به ده ورایه و بووه به
نمۆنه ی شتی زۆر رۆشن . ئه نجوم : جمعی (نه جم) ه واته ئه ستیره .
واته : وهک چۆن گومه زی شینی ئاسمان که ئه ستیره ی زوحه لی پتوه
دیار بێ ، ئه ستیره ی تری پتوه بێ نمۆنه ، ئاخۆ گردی سهیوانیش هه روا

ئىستەش مەكانى ئاسكەيە (كانىي ئاسكان) ،
ياخۇ بووہ بە مەلەبەيى گورگ و لورەلور ؟! (۲۶)

سەوز و سافە وەك جاران و گۆزى كەسى - ديارە لەبەر كەمبى
گۆزەكان - پتوہ ديار نيبە ، ياخود گۆزى زۆرى تيا ھەلكەنراوہ و وەك
ئاسمانى تاريكە شەوى لىن ھاتووہ كە ئەستىرەى زۆرى پتوہبى ؟

زەنگبىن مەبەستى نالىق لەم شوبھاندنە ئەوہ بۆبى جاران سەبوان
گۆزى تەنھا چەند كەسىكى ناودارى تيا بووہ وەك ئەستىرەى زوحەل بە
ئاسمانەوہ ، بەلام پاشان بووہ بە گۆزستانىكى گشتى و خەلكىكى زۆرى
لە زانايان و شاعىر و ئەدىب و پياوچاكان تيا نىژراوہ كە ھەريەكەيان ،
بەش بە حالى خۆيان ، لە مەيدانى خۆيانا ئەستىرەبەك بوون .

سەبىز و (عم) و (كم) و (گم) : سەوز و .

(۲۶) مەكان : شوپىن . كانج ئاسكان : كانج و سەراوتىك بووہ لە زۆزاوى
سولەيمانىيەوہ ، ئىستا گەزەكىكە . لە سەردەمى بابانەكاندا ، وەك لە
شيعرىكى شىخ زەزاوہ دەرئەكەوئى ، مەيدانى زەبازى و پىشېزكەى
سوارى بووہ . مەلەبە : گالتەجاز .

دۆر نيبە مەبەست لە ئاسكان كچانى شوخى چاو جوانى شار بۆبى كە
وەختى خۆى چۆبە سەر ئەو كاتى و ئاوہ و ، ھەر بەو بۆنەبەشەوہ
شوپىنەكە وا ناو نرابى و كوزانىش ئەو ناوہيان كىردىن بە مەيدانى گەزان و
زىبوردنى خۆيان و ، ھەر لەو شەوہ بابانەكان كىردىتتيا بە مەيدانى
زەبازيان . ديارە لاوانى پىشېزكەكەر كە بىيىن كچانى شوخ لە نزيكبانەوہ
لەسەر ئاوہ كە دانىشتون ، گەرمتەر ئەبن و ئارەزۆى سەر كەوتنيان زياتر
ئەبى . . جا لەو زووہوہ نالىيش ئەپرسى : ئاخۇ كانج ئاسكان ھەر وەك
جاران جىگاي كچە وەك ئاسك چاو جوانەكانە كە ئەھاتنە سەر ئاو ، يا
جىگاي پىشېزكەكەرەكانە كە وەك ئاسك تىژ ئەزۆيشتن ، ياخود نەخەبىر ،
بە زۆز بووہ بە گالتەجازى ئەوانەى مەگەر تەنھا لاسابى شوۆزە سوارانى
بابانيان بىن بىر كىتەوہ و ، بە شەوبىش چۆل و ھۆلە و سەگ و گورگ تيا
ئەلۆرئىن . دۆرىش نيبە مەبەستى لە گورگ سوپاي داگىر كەرى
عوسمانى و لە لورەلور دەنگى بە گوئى ناسازى ئەوان بى . .

ئەم شيعرە تەنھا لە نوسخەى (چر) و (عم) و (كم) و (گم) دا ھەبە .

ئاسكەيە : (عم) و (كم) و (گم) : ئاسكە .

ئىستەش سۈرۈشكى عىشقى ھەيە (شىۋى ئاۋدار) ،
ياخۇ بوۋە بە سۆفىيى وشكى لە ھەق بە دۆر ؟! (۲۷)

داخو دەرۋىنى صافە ، گۆزەي ماۋە (تانجەرۆ) ،
ياخۇ ئەسیری خاگە بە لىلىق دەكا عوبقور ؟! (۲۸)

سەيرىكى خۆش لە چىمەنى ناۋ (خانەقا) بگە
ئايا زەيى ئاھوۋە ، يا چايرى ستور ؟! (۲۹)

(۲۷) شىۋى ئاۋدار : شىۋىگە لە زۆزاۋاي باقۇرى سولەيمانىيەۋە بەلای
سەرچناردا .

ۋاتە : شىۋى (ئاۋدار) ۋەك جاران فرمىسكى دلدارىي لە چاۋ
ئەزۆي ، ۋاتە ئاۋى پيا ئەزوا ، يان وشكى كردوۋە ۋەك چاۋى وشكە
سۆفىيە خوا ئەناسەكان كە دلۆپن فرمىسكىان لە ترسى خوا لە چاۋ
نازوا ؟ ياخود ۋەك وشكى و بى دللى سۆفىيە لە زاستى دۆرەكان وشكە ؟
بەگۆيرەي مەئناي دۆھەم ، شوبھاندنەكە شوبھاندنى مەھسوسە بە
مەعقۇل كە بەكىكە لە شىۋە ناسكەكانى شوبھاندن .
عىشقى (چر) : ئەشكى :

(۲۸) تانجەرۆ : چەمىكە لە سەرچاۋەكانى سەرچنارەۋە پەيدا ئەبىن و ، لە
داۋىنى سولەيمانىيەۋە بە بنارى چىاي گلەزەردەدا بەرەو شارەزۆر مل
ئەنئى و لە (دواۋان) دا ئەزۆيتنە سىروانەۋە .

ۋاتە : ئاخۇ تانجەرۆ كەسى ھەيە گۆيى بداتنى و ھەمۆ سالى جۆمالى
بكا و ، بە ھىز و گۆزەكەي جارانبەۋە ئەزوا ، يا پز بوۋەتەۋە و قوز و
لىتە بەرى گرتوۋە و لىخن بوۋە ؟
گۆزەي (عم) : گۆزى .

(۲۹) خانەقا : خانەقاي مەولانا خالىدى نەقشبندى ، لە گەزەكى (دەرگەزىن)
كە مەحمۇد پاشاي بابان دروستى كردوۋە . زەبىع : بەھار . گۆز و گىاي
بەھار . ئاھۆ : ناسك : چاير : بەھاربەند . ستور : چوارپن .

نالچ لەم پارچە شىعەرە پز سۆزەيدا ، تا دى مىگناتىزى ھەستى زىاتر
بە شوئىتىكى تايبەتپەۋە گىر ئەبىن . ۋەك دىمان (شارەزۆر) و (شىۋە
ستور) و (سەرچنار) و ئەنجا خوار و زۆرى سولەيمانى و پاشان
سەيرانكاكانى دەور و پىشتى و زۆبارەكانى ، ھىچ كامى لە ھەستى بىر و

سەزە لە دەوری گۆل تەژە وەك خەطی زۆی یار
یا پۆشی وشك و زۆره وەكو زیشی (كاكە سۆر) ؟ (۳۰)

یادی خۆی بێبەش نەکرد . بەلام بنیادم هەرچەند بازەنی
خۆشەوێستیشی بەدەرەتان و گوشاد بێ و کەسان و جێ و شوێنیک
زۆر بگریتهوه ، شتیک یا کەسیکی هەیه لە هەر شتیک یا لە هەر کەسیکی
زیاتر هەلاوتری و جیکای لای سەرووی لە دلێا بۆ ئەو تەرخان کردبێ .
ئەگەر ئەو جیکایە بەش بەحالی نالچ لە جیهانا کوردستان و لە کوردستانا
سولهیمانی بۆی ، کە وایشه ، لە سولهیمانیسا خانەقای مەولانایە و
وەك پاشتر دەرئەکەوی ، لە خانەقایشدا بەتایبەتی ژۆره کەمی خۆیەتی .
بەم جۆره وا ئەبێن نالچ ئیتر قورساییی سۆز و پرسیار ئەخاە سەر
خانەقا و دواچ پرسیری بە هەوال پرسینی ژۆره کەمی خۆی دێتی . لە
خۆزای نێه لەم قەسیدە ۴۳ بەتیبەدا ۱۱ بەیتی بۆ خانەقا تەرخان
کردوو و لە هەموو دیمەنیک باری ئاوەدانچ و کۆمەڵایەتی و سروشتی و
خوێندەواری ناو خانەقای پرسیه ، لەگەڵ ئەوەشدا کە خانەقا لە
بناخدا شوێنی سۆفیگەریه و نالییش هەرگیز دانۆلە لەگەڵ
سۆفیگەریدا پێکەوه نەکولۆه .

نالچ لە سەرەتای پرسیاریا لە وەزعی خانەقا ، بە بای خۆش گۆزەر
ئەتی کە بەکەم جار سەرت کرد بە دەرگای حەوشی خانەقادا چیمەنەکەت
ئەکەوێتە بەرچاو . دەسا جوان جوان لێی ورد بیهروه ، بزانه وەك
جاران شوێنی گەشت و ژابواردنی ناسکە کە مایەمی جوانییه بۆ چیمەن ،
یاخود هیستری چوار پەل قەویی تی بەردراوه تیا ئەکەوه زین . . مەبەستی
لەوهیه مەلا و خوێندەوار و ژۆشنبیر و خواناسی ژاستی تیا ، یان پزە
لە کەسانی نەفام و تی نەگەشتۆ و لە ژاستی دۆر ، لەوانەمی خوا پێیان
ئەفەرمویت « اولئك كالانعام ، بل هم اضل » کە داگیرکەرانێ زۆمن .
ناو (ح) : نێو .

(۳۰) زۆر : زەر . کاکە سۆر : پیاویکی پیری بەسالاچۆ بووه لەو سەرەدەمدا لە
سولهیمانی . خۆی سۆر بووه و ئەلێن ناوی عەولا بووه ، زیشیکی
تۆژی درێژی هەبووه ، زیشی پیاوی سۆر زەردکاره ، با سپیش بێ
ئەو بەلگەیه تیا هەر ئەمێنێتهوه* .

* علاءالدین سجادی ، دۆ چامەکەمی نالچ و سالم ، بەغدا ، ۱۹۷۳ ،
چاپخانەمی مەعاریف ، ل ۵۴ .

قلبی مونه ووهره له هه بیانی نازه نین ،
یا وهك سه قهر پژه له زه قیانی له نده هقور ؟ (۳۱)

واته : سه رنجی گوله کانی ههوشی خانه قا بده بزانه گیای سه وزی
ته زیان بده وورایه وهك گولی زۆمه تی یار و مۆی زولفی بده وریا ، یا خود
هه مۆی هه ر پۆسی وشکی زهره هه لکه زاوه وهك زیشه زهره
هه لکه زاوه که ی کاکه سۆر ؟

زۆشی تی نه چی (کاکه سۆر) ئیشارهت بچ به سه ربازی عوسمانی
که دهم و چاویان سۆر و مۆیان زهره بووه .

سه بزه (عم) و (کم) و (گم) و (من) : سه وزه . ته زه (مز) : پژه .
خه طلی (من) : زولفی . زۆره (عم) : زهره .

(۳۱) قهلب : دل . دهرۆن . ناوه وه . مونه ووهر : تۆرانج ، زۆناک . سه قهر :
دۆزهخ . له نده هقور : چوارشانه و که له گهت ، مه به ست له کهسانی وایه
ئه وه نده زه به للاح بن خه لک لییان بترسی .

واته : ناخۆ ناوه وهی خانه قا کهسانی خۆشه وستی نازداری تیا به که
ئه بن به مایه ی زۆناکچ بۆی ، وهك چۆن دلی ئاده میزاد به یادی خوا
زۆناک ئه بیته وه ، یا خود پژه له کهسانی به دکار و به دقه سال و سیا چاره ،
وهك دۆزهخ که پژه له گونا هبار و پیاو خرابی و زۆیگی چاکه یان له خه لک
ته گرت .

له نوسخه که ی (عم) دا ئه م شیعره له پاش شیعی ژماره (۲۷) هوه یه ،
به لام دباره ئه وه هه لیه . سه ره زای ئه وه که له هه مۆ نوسخه کانی ترا
به م جۆره یه که ئیمه دامان ناوه ، هه ر ئه مهش له گه ل زۆچکه ی شیعره کانا
ئه گونجی ، چونکه ئه م شیعره بۆ ئه وه دهس نادا باسی (شیوی ئاودار) بکا و ،
له گه ل باسی (خانه قا) دا جۆره .

له وشه ی (قهلب) و (مونه ووهر) دا له طافهت هه یه ، چونکه باس
باسی خانه قایه و دلی تۆرانیش زیاتر په یوه ندی به خانه قا وه هه یه .
هه روا له به راورد کردنیشیا له گه ل (سه قهر) ورده کاری به کی جوان هه یه ،
چونکه خانه قا که جیتی خواناسییه ئه بیج وهك به هه شت بچ و پز بچ له
حۆری جوان ، نهك وهك دۆزهخ کهسانی گونا هبار و سیا چاره و خوین
تالی تیا بچ .

نازه نین (« په راویزی » چر) و (کم) و (گم) و (ک) و (عب) و (من) :
نازدار .

دهس به نديانه دين و دهچن سهرو و ناروهون ،
يا حهلقه يانه صؤفيسي مل خوار و مهنده بؤر ؟ (۳۲)

مه يلچ بکه له سه بزه درهختانی مه دره سه :
ئه وراقيان موقه ددیمه یی شینه یا نه سؤر ؟ (۳۳)

(۳۲) دهست بهند : دهستی بهك گرتن . ناروهون : درهختیکی بهرز و گه وری
لق و پؤپ چزی گه لا ورده ، له جهوشی زؤر له تهکیه و خانه قاکانا هه به
بؤ سبهر ، بهری نیبه . حهلقه : کؤبونه وهی صؤفیه کان بؤ یادی خوا و
پیرانی تهریقته و بیر کردنه وه له مهرگ و قهبر و قیامت ، له گهل
به کارهیتانی ورده بهردی گوئی چه مدا له جیاتی تهزییح . مهنده بؤر :
به دبهخت .

واته : ناخؤ سهرو و ناروهونه کانی جهوشی خانه قا له خؤشیدان و
وهك لاوانی هه لیه زکین کهر دهستیان گرتووه دین و دهچن و له سهر
ئاوازی شنه با سهما نه کن ، یاخود وهك صؤفیه کولؤله کان په یوه نديان
به خؤشیی ژيانه وه نه ماوه ، سهریان کز کردووه و ملیان خوار
کردووه ته وه و بئ دهنگ و سهنگن ؟

مهنده بؤر (مز) و (من) : مهنده مؤر . ئه میس ههر دهسکاری کراوی
مهنده بؤره .

(۳۳) ئه وراق : گه لا . موقه ددیمه . لای پتیشه وه . قهراخ . سه ره تا .
واته : لایهك به لای درهخته سه وزه کانی لای حوجره ی فه قیتکاندا
بکه ره وه بزانه قهراخی گه لا کانیان شینه یا سؤر هه لکه ژاوه . مه بهستی
له وه به بزانی درهخته کان خزمه تیان هه به و ئاویان ئه درئی یانه ، چونکه
ئه گهر قهراخی گه لا کانیان شین بئ ، ئه وه وانه گهش و پاراون و نیشانه ی
خزمهت کرانیانه و ، ئه گهر سؤر هه لکه ژابئ ، ئه وه سه ره تای زهره
بؤنیانه و وانه گه به نئ کس گوئیان نادانئ .

ئه شگونجئ مه بهستی له درهخته کان مه لا و فه قیتکانی مه دره سه بئ و ،
مه بهستی شی له ئه وراق ژوا له تیان بئ چونکه وشکئ و ته زئی درهخت ،
به ره له ههرچی به ژهنگی گه لایدا دیاره و ، مه بهستی شی له شین
خه فه تبارئ و له سؤر شایج و خؤشج بئ . به م پییه مه عنای شین و
سؤر له ههر کام له دؤ مه عناکه دا پیچه وانه ی ئه وی تریانه و ئه مهش
نیشانه ی ده سه لاتی شیعری نالیبه که له بهك شیعردا دؤ وشه ههر به کی
به دؤ مه عنای دؤی به کتر به کار دینئ .

چاوئى بخه له سه بزه وو سیرابی دائیره
جی جیلوه گاهى چاوه که مه نهرمه یا نه زۆر ؟ (۳۶)

ئهوئى ، تا به کيکى تریان توانای نامینج به بازیک بگاته لای دابووه که و ،
خۆى دائه بچ و ، دابووه که ئه بچ به ئیمام . که وشهک : یاریه کی تره یهک
بازی تیا ئه برئ و ، له دوا شوینی بازدا که وشیک دائه نرئ . له میشا کن
له همومان کورت تری بزئ دائه بچ و ، کن له همومان زۆر تری بزئ ،
ئه بچ به ئیمام و بهر له همومان بازی به سهرا ئه با . له گه له ههر بازیکی
ئیمامدا دابووه که به ئه ندازه ی که وشیک ئه چیتته پیتشه وه . بازدهر نابج
قاچی له که وشه که بکهوئى . ئه گه ر لئی کهوت خۆى دائه بچ . بازدانی
که وشهک له هبی سنج باز گرانتره ، چونکه به سینگه و باز ئه بیا و ، ئه بچ
یه کسه ر له و شوینه وه که بۆ سه ره تای باز دیارئى کراوه ، خۆى فزئى
بدا و ، ته نها ده ستی له پشتی دابووه که بکهوئى و خۆى به سه ربا فزئى
بداته ئه ود بویه وه .

واته : ئاخۆ ئیستاش قه راخى چه وشه که ی خانه قا وهک جاران جیگای
سج باز و که وشه کی فه قیینه و یاری تیا ئه کرئ ، یا بووه به پیشانگای
دل لئ بیزران و چه ز لئ نه کران و ، که س زۆى تئ ناکا ؟ به م شیعره دا
ده رئه کهوئى ئه و سه رده مه چه وشى خانه قا ئه وه نده گه وره بووه ، جیى
تایه تى سج باز و که وشه کی تیا بووه و ، له وان شه مه به ست ئه وه بۆ بچ
فه قییکان هه رکاتج ئاره زۆى یارییان بۆ ، پتویست نه کا بچن بۆ ده ره وه ی
شار و هه ر له چه وشى خانه قادا (وه رزش) ی خۆیان بکن .
له کو کردنه وه ی (چه وشه که) و (که وشه که) دا جیناسى ناقیص هه به .
باز و (کم) : بازی .

ئهم شیعره و شیعرى پیتشه وه ی له نوسخه ی (من) دا بهر و دوان .
(۳۶) سیراب : تیراو . به و چیمه نه ئه لئین که ئاوی زۆرى ئه درئى بۆ ئه وه ی
هه میشه گهش و تیراو بچ . دائیره : بازنه ، ده ور بهر . جیلوه گاه :
جیگای ده رکه وتن و ورشه دانه وه . زۆر : زبر .

واته : ته ماشابه کی سه وزه و چیمه نه که ی ده ور و پشتی حو جره ی
فه قییکانی خانه قا بکه ، بزانه ئیستاش نه رم و سه وز و پاراوه و ئازیزانی
تیا کو ئه بنه وه ، یا خود که س گوئی نادانج و وشک بووه و بووه به پۆشى
زبر .

ئهم شیعره و شیعرى پیتشه وه ی له نوسخه ی (عب) دا بهر و دوان .
له کو کردنه وه ی (چاوئى) و (چاوه که م) دا له طافهت و ، له کو کردنه وه ی
(نه رم) و (زۆر) دا طبیاق هه به .

توخوا فەضایی دەشتی فەقێکان ئەمێستە کەش
 مەحشەر مێشالە یا بوووە (چۆلی سەلم و تۆر) ؟ (۳۷)

لە سەبزهوو (عم) : بە سەوزهوو . (کم) و (گم) و (تۆ) : لە سەوزهوو .
 (ك) و (ت) : لە سەبزهویی . (مز) : بە سەبزهوو . سێراپی (عم) :
 سێراوی . (کم) : سەیراپی . دائیره (چر) : دائیرهی .

(۳۷) فەضا : تەختان . دەشتی فەقێکان : تەختانیك بوو لە سەرکاریز لە بەر
 گردی سەیواندا و تۆزێ بە لای گردی حاجی ئەولاو ، کەوتوووە
 ژۆزەلانی شاری سولەیمانییەوه ، پردیکی بچکۆلەیی دار هەبو لە
 شیوەکەیی سەر قەبران ئەبەزیتەوه ئەچۆیتە ناو دەشتی فەقیانەوه .
 ئێستە شوینەکەیی هەمۆ بوو بە خانۆ . تا سالانی ۱۹۴۰ ئەو باو و ئەو
 ناو هەبو ، پاش ئەو وەرە وەرە خانۆ شوینەکەیی داگیر کرد * . فەقی :
 کەسانیک بۆن لە تەمەنی ۱ - ۱۲ سالانەوه جوهری تایبەتیان لە
 مزگوتەکاندا هەبو ، زانستەکانی ئایینی ئیسلام و زمانی عەرەبی و
 هەندێ بابەتی فەلسەفە و ماتماتیک و ئاسمان شوناسیشیان ئەخویند .
 تا پاش جەنگی یەکەمی جیهانیی بناخەیی خویندن و خویندەواری لە
 کوردستانا ئەوان بۆن . کە لە خویندن ئەبۆنەوه ، ئەبۆن بە مەلا . لەناو ئەم
 مەلایاندا زانای گەوره گەوره هەلکەوتوو . دەوری گەورەیی پەیدا
 بۆن و گەشە پێدان و پاراستنی ئەدەبی کورد ئەم مەلا و فەقیانە
 دیوانە . ئیستاش لە زۆر لای کوردستانا فەقیەتی ماوه ، بەلام زۆر
 زۆی کردۆتە کزێ . سەلم و تۆر : دۆ کۆزێ فەرەیلدۆنی پادشای
 پێشدادێ بوون ، لەنێوانی خۆیان بوو بە شەزبان و لەو شوینەدا کە
 شەزە کەیان تیا کردوو کوشتاریکی گەورەیان لە یەکتەری کردوو و
 قەلاچۆیان خستوووە یەک . ئیستا بە هەر شوینی وێران و چۆل بن ،
 ئەلێن بوو بە چۆلی سەلم و تۆر .

واتە : ناخۆ ئیستاش دەشتی فەقێکان لە بەر زۆری فەقیی یاری کەر و
 خەلکی تەماشاکەر وەک دەشتی مەحشەر وایە و پزە لە عەشامات ،
 یاخود نە یاری کەری تیا ماوه و نە تەماشاکەر و وەک چۆلی جێ شەزێ
 سەلم و تۆری لێ هاتوو ؟ .

توخوا (عم) و (گم) : داخۆ . (ت) و (ك) : توخودا . فەقێکان (ت) و
 (ك) و (تۆ) و (مز) : فەقیان . ئەمێستە کەش (عم) و (مز) : ئیستە کەیش .

* علاءالدین سجادی ، دۆ چامەکەیی نالی و سالم ، بەغدا ، ۱۹۷۳
 چاپخانەیی مەعاریف ، ل ۶۴ .

واصیل بکه عیبری سهلامم به حوجره کهم
چی ماوه ، چیی نهماوه ، له هه یوان و تاق و ژۆر ؟ (۳۸)

هه و غاری یاره ئیسته پز ئه غیاره ، یا نه خۆ
هه و غاری یاره ، یا بووه ته غاری مار و مۆر ؟ (۳۹)

(۳۸) واته : بۆنی خۆشی سهلام و هه وال پرسیم له گهل خۆت هه لگره و بییه و
بیگه یه نه به حوجره کهم که تبادا ئه ژبام و ، بزانه هه یوان و تاق و ژۆری
چی ماوه و چیی نهماوه ؟

وهك له سۆزی شیعره کانی پیشه وهی نالییه وه بۆ خانه قا ، ده رکهوت
کهوا لهوئ خۆیندویه و زهنگ بێن هه ر لهوئیش خۆیندنی تهواو کرد بێن ،
له م شیعره و (له تیکرای شیعره کانیشه وه) ده رئه کهوئ که پاش بۆن
به مه لایش خانه قای به جێ نه هیشتوو و نه چوه ته هه یج کوئیی تر و ژئی و
شوئینکی دیاریشی لهوئ بووه ، به لکو تا سوله یمانیشی به جێ هیشتوو و
هه ر لهوئ بووه و ، له وانیه ئه وه ش بگه یه نن که ژئی نه هیناوه . به لکه مان
بۆ ئه م بۆچۆنانه مان ئه وه یه فه قئ تا فه قئ بێن ژۆری تابه تی نییه و
له گهل فه قئکانی تر دا پتکه وه ئه ژین . نالییش هه والی ژۆر و هه یوانی
ژۆر و تاقه که ی ئه پرسئ . که واته دیاره ئه م ژۆره ئه و ژۆره نییه
له گهل فه قئکانا تیا ژباوه . ههروه ها فه قئ که بۆ به مه لا ئه و
مزگه وته به جێ دێلئ که تیا خۆیندوو و ئه جئته شوئینکی که و ژبانئکی
نوئ ده ست بێن ده کا ، که چی نالیئ سۆزئکی ته نانه ت که میشی بۆ
هه وارگه ئی نوئیی پاش خانه قای ، ئه گه ر بۆ بێن ، ده رنه بز یوه . دۆریشه
بلیتین پاش بۆن به مه لا بووه به مه لای خانه قا ، چونکه ئه و پر سیاره مان
لین ژاست ئه بیته وه : ئاخۆ مه لاکه ی خانه قا چیی لین هات ؟ ههروه ها
ئه گه ر نالیئ پاش بۆن به مه لا و به ر له چۆنه ده ره وه ی له کوردستان ،
خانه قای به جێ هیشتبا به ، به و هه مۆ سۆزه وه باسی لین نه ئه کرد ، ئه و
هه مۆ سۆزه نیشانه ی زامی نوئیی له بیر نه چوه وه یه .

هه یوان و (اح) : ئه یوان و .

(۳۹) غار : ئه شکهوت . ئه غیار : بیتگانه . مۆر : میترۆله .

واته : حوجره کهم که ئه وسا بۆ من و هاوژیکانم وهك ئه شکهوته که ی
(ئه ور) بو بۆ پتفه مبه ر (د.خ) و ئه بۆ به کری هاوژئیی ، ئیستا پز بووه
له بیتگانه و کهسانی نه ناس ، یا ههروهك جاران دۆست و براده ری

زار و هكو هيلال و نه حيفم و هكو خيال !
 ٤٠) ايا ده كهومه زار و به دلدا ده كه م خوطور ؟!

تيا به ، يا خود كهسى تيا نييه ، چۆل و هۆله و مه گهر مار و ميرو له ي تيا بئ ؟

نالئ له م پرسيا ره بيدا ئيقتيباسى له به سه رهاتى كوچ كردنى پيغه مبه ره وه كردوو له مه كه وه بو مه دينه ، كه چۆن له گه ل ئه بو به كردا ماوه به ك خويان له ئه شكه وتى (ئه وور) دا شارده وه تا كافره كان دۆر كه وتنه وه . ههروه ها وشه ي (غارى مار) يش ئيشاره ته به وه كه ماريك له و ئه شكه وتى نه ورده دا به نجه ي ئه بو به كرى گه ست .

له نيوان (غار) و (يار) و (مار) و ، (مار) و (مۆر) دا جيناسى لاهيق و ، له نيوان (ئه غيار) و (يار) دا طيباق هه به . له كو كردنه وه ي (غار) و (مار) و (يار) يشدا ته ناسوب هه به .
 ئسته (ك) : داخۆ .

(٤٠) زار : لاواز : دم . هيلال : مانگى به كه شه وه . نه حيف : له ز . خيال : خيال كردنه وه . سيبه ر . خوطور : تيبه زين .

واته : لاواز بووم وه ك مانگى به كه شه وه و ، وه ك خيال يا وه ك سيبه ر له ز بووم . بشئ به م له ز و لاوازيه شه وه كه نابم به بارى مه ينه ت بو سه رشانى كه س ، جيگه م له ده مى كه سيكا نه بيته وه ناويكم بينئ ، يا له دلئ كه سيكا بيريكم لئ بكاته وه . ئه م به به ته ي نالئ له زيزى پيشه وه ي شابه ته كانئ ئه م قه سيده به وه به تى . شوبه اند ئيكي بهرز و بالاى تيا دا به كار هينا وه . خۆى له لايه كه وه تيا شوبه اندوو به مانگى به كه شه وه له زه ردئ و باريكى و چه ماوه بيدا . له لايه كئى كه شه وه خۆى تيا شوبه اندوو به خيال واته مادده ي نه ماوه و ، له م شوبه اندنه وه داوا ئه كا كه باسى بكه ن و بيرى لئ بكه نه وه ، چونكه باس كردن و بير لئ كردنه وه ي له ز و لاوازيكى وه ك ئه وه هيجى تئ ناچئ نه بو دم و نه بو دل . *

هيلال (چر) و (ك) : خيال . خيال جهمى خه لله ، گه لئ مه عناى هه به . ئه وه يان بو ئيره : ده س بدا پو شيكى تايه تيبه بن ددانى بن خاوين ئه كه نه وه . (تۆ) و (عب) : ظيلا . ظيلا جهمى ظيلله به مه عنا سيبه ر . زار (تۆ) : زاز .

* كاتئ به كا كه حه مه و كا ك فاتيح م سه لماند كه خيال راسته هيلال هه له به ئه م لايه ره چاپ كرابو ، به لام له سه ره تا كه دا راست كراوه ته وه م خيال به شئ ده كوترئى كه ددانى بئ دا ژنه وه و له زار ده نرى بم جوژه شيعره كه هم له بارى شكل و هم له بارى محتوا وه جوانتر ده بئ .

لهم شهرحی دهردی غوربه ته ، لهم سۆزی هیجره ته
دل زهنگه بی به ئاو و به چاوا بکا عوبقر ! (۴۱)

نایا مه قامی زوخسه ته لهم بهینه بیتمه وه ،
یا مه صلحه ته وه قفوفه تا یهومی نه فخی صۆر ؟ (۴۲)

حالی بکه به خوفیه : که ئه ی یاری سهنگ دل
« نالی » له شهوقی توپه ده تیری سهلامی دۆر ۰۰۰ (۴۳)

(۴۱) هه رچی ژان و تلانه وه و سوپی نالی هه یه لهم قه سیده یه دا ، هه مۆی
گوشتیراوه ته پیاله ی ئه م به یته وه . وا نه بی ، زۆر زه حمه ته هونه رمه ند
بیر له وه بکاته وه دلکی بیی به ئاو و سه رکه وئی ، که ئاو سه رناکه وئی ، و
به چاویا تیپه زئی و بیته وه بۆ نیشتمان . .

غوربه ته (گم) و (گم) و (من) : میخنه ته . هیجره ته (گم) و (من) :
غوربه ته . (ت) : دۆر وه طه ن . (مز) : حه سه ره ته . زهنگه (کم) و (گم) و
(من) : وه خته . (ت) و (مز) : وه قته .

چاوا : له هه مو نوسخه کانی به رده ستمانا ، نوسخه که ی (من) نه بی ،
(چاوما) بو . ئیتمه ئه ممان لا په سه ندر بو .

(۴۲) زوخسه ته : زیکادان . ته وه قفوف : وه ستان . چاوه زوانی . یه وم :
زۆر . نه فح : فۆکردن . صۆر : شاخیکه له زۆزی قیامه تدا ئیسه رافیلی
فریشته ی مراندن و ژیانده وه دۆ جار فۆی پیا ئه کا . به فۆی یه که م
هه مۆ زیندوووان ئه مرینتی و ، به فۆی دۆهه م هه مۆ مردوووان زیندۆ
ئه کاته وه .

واته : ناخۆ هه لی ئه وه هه یه لهم ماوه یه دا بیتمه وه بۆ سوله یمانی ، یا
باشتر وابه لیلی ژاوه ستین تا زۆزی قیامه ت که هه مۆ زینده وه ره له سارای
مه حشه ردا خۆ ئه بنه وه و ئیتمه ش له وئی به دیداری یه کتر شاد ئه بین و
خوایش توکله ی له یه ک کردنمان له به دکار ئه ستینتی .

مه قامی زوخسه ته : (عم) و (گم) : مه جالی هاتنه .

(۴۳) خوفیه : نهینتی . سهنگ دل : دل زهق وه له به رد .

واته : به دزیسه وه به یاری دل زهق بلتی : له ئاره زۆی دیداری تووه یه
نالی له دۆره وه سه لام ئه نیری .

ژهنگین مهبهستی نالچ له م به نهینتی ههوال و سهلام بۆ یار ناردنه
نهوهین بییهوئی بلتی ئەم پارچه شیعره م بۆ مهسه له بهکی گهلی گشتی
تهرخان کردوو که سۆزی نیشتمان و ، نامهوئی کاروباری تایبهتی
تیکهه بیتی . . خۆ ناشکرۆ هه به به کهجاری یاره که ی پشت گوئی بخا ،
بۆ به وا به (با) نه لێ به دزیه وه وای پێ بلتی . .

باری (تۆ) و (عب) و (اح) و (« پهراویزی » من) : داری .

له خویندنه وه ی ئەم نامه ی نالیه وه بۆ سالم ، به ناشکرا بۆ مان دهر نه که وئی
کهوا مهبهستی نالچ ته نیا ههوال برسینتیکی عاده تی و دهر بزینی سۆزی
نامه یه که نیبه بۆ ولاته که ی . شیعره که ی شیعریکی سیاسییه و ،
له بهر نه وه ش که بۆ ولاتیکی ژێرده سته ی ناردوو ، شیوه ی (زه مز) ی تیا
به کاره ی ناوه . نالچ له هه ر شیعریکیا دۆ پرسیار نه کا . له پرسیاریکیاندا
باری ژابوردۆ دینیته وه پیتش چاو و نه پرسن ناخۆ وه که خۆی ماوه و ، له
پرسیاری دۆهه میشدا بهرامه ره که ی دانه ن ، به لام به لای خراپتر ،
نه که به ره و باشتر بۆن ، چونکه نه زانی (باشتر) له داگیر که ر چاوه ژوانی
ناکرۆ . ژابوردۆ له م شیعرانه دا سه رده می حوکمی (به به) و ، کاتی
پرسیاریش سه رده می ژۆمییه که نه . که واته نالچ لایه نگری خۆی بۆ
سه رده می بابانه کان دهر نه بزۆ و ، ژۆی چۆنی خراپتر بونی باری ژبانیش
بۆ سه رده می ژۆمییه کان دانه ن . نه وه نه دی که بیری خۆشی سه رده می
پیتش نه کاته وه ، ژۆی چۆنی ناخۆشییه کی گه لێ زیاتریش بۆ سه رده می
ژۆمییه کان نه خاته پیتش چاو . ته نانه ت پرسیار له گۆزانی گه لێ شتی وا
نه کا که ژۆر دۆره به گۆزانی ژۆمی سیاسی بگۆزین .

وه که هه ر ژۆشبریکی وریا و دۆربین ، هه ست به په یوه ندی نێوان
باری دهر قونی خه لک و ژۆمی سیاسی نه کا . ئەمه ش په وه دا دهر نه که وئی
که نه پرسن ناخۆ خه لک زه وه که ی جارانیان ماوه و ، ژابوردن و
گه ژان و سه یرانه که ی نه وسایان هه ر نه که ن یا نه ؟ فه قن نه چن بۆ
یاری کردن و ، ژمبازی و غارغارینی لاوان سه رده و امه ، یا له سایه ی
ژۆمی ژه شی ژۆمییه که نه وه : هه مۆ شتی سۆراوه ته وه ؟! شیوه ی زه مز
به کاره ی ناوه که شی ، وه که هۆیه که بۆ توانای دهر بزینی مهبه ست له گه ل
خۆ دهر باز کردنیشا له چاوی زه ق و گوئی قیتی خه فیه و جل خواره کان ،
به سه رده تایه کی زیره که نه ی دانانی جۆریکی نوئی نه ده ب دانه نرۆی له زمانی
کورددا . *

* هه موو که س دهلێ نالی ئەم شیعره به رزه ی حوی بۆ سالم شاعیری

باشی سه رده می خۆی نارد وه . له حالیکدا که نالی هه یج باسی

سالم ناکا ، به وه لام دانه وه ی ئازایانه ی سالم ئەم بیره پێدا بوه دهنه

وهلامهكهی سالم كه بۆ ولاتیكی بهش بهحالی سولهیمانی ئهو زۆزه - نازادی ناردوووه ، ههمو شتی بهناشكرا زۆن ئهكاتهوه . سالم خۆی به ناچاری پهرده دادانهوه نازانج . ههر ئهوهنده مه بهسته نامهكهی له سولهیمانج دهرجن .. ئیتر گه بشتنی دهسته بهر كراوه . وهلامهكهی سالم كلیلی تیگه بشتنی گه لئ سهری شیعرهكهی نالییه ، بۆیه وا لیتهدا تیگستهكهی ئهویش بلاو ئهكهینهوه :

وهلامهكهی سالم

جانم فیدایی سروهكەت ئەم بادهكەم سەحەر !
 ئەم پەیکەم موستەعید لە هەمو زاهی پز خەطەر !
 ئەم مێروەحەم جەمالی مەهاسای دولبەران !
 وەم شانەزەن بە کاکۆلی تورکانی سێم بەر !
 جازۆکەشی مەنازیلی جانان لە خەتوئا !
 فەرزاشی فەرشی بەهاران لە دەشت و دەر !
 مائش دەدەم بە دەم لە دەمی خۆبای صوبەدەم
 هەم زولفی قیتره تۆنوو هەم چیههەم قەمەر
 باری بە سروهكەت بە شنهی ، ئەنگههینی گەز
 گرتویه جونبوشت بە هەم ئاغۆشی ئەم شەكەر
 وەفتی طهوافی عاریضی دولبەر شتویی تو
 لەغزش دەخا بە طوززه له سەر تا بە پێ کەمەر
 کەم دیتە خەندە غونچه ، دەمی ، بێ وەزیدەنت !?
 گەر تو نەبێ درهختی چەمەن ناگرتی ئەمەر
 ئیچیاکونی جەمیعی نەباتاتی عالمی
 زەعنا گوشا لە تەربییەتی قامەتت شەجەر
 ئابی حەیات و ئاتەشی ئەفسوردەبە دەمت
 تەحریکی تۆبە گز لە تەنۆرا کە دیتەدەر
 مێخەت ئەوهنده زۆره ، دلم هێندە تەنگ بووه
 دۆدی هەناسهكهی سەحەرم هەوری گرتە بەر
 هیممەت کە چابوکانە بە ئیجرائی مەطلبەم
 لەم سەر بۆ وەکو بەرید و ، لەوی بێ وەکو تەتەر
 بۆ مولکی شامە نامەیی من ، سۆی (نالی) یه
 هەر حەرفی ئهو له وهضعی ویلایهت دەدا خەبەر

حالی بکه به یاری خونیە کەئەم یاری سەنگدل
 نالی له شەوقی تۆبە دەنیری سەلامی دور

وهك وه ناچن بۆ سالمی شاعیری دل ناسك نووسرابی .

برسپويه ظاهره ن له زه فيقاني يهك جيھت
 نه حواتي نهلي شههر و زه فيقاني سهر به سهر
 له وسايه وه كه حاكيمي (بابان) به دهر گران
 نه بديتوه كهس له چيهره يي كهس جه وه هري هونهر !
 تا بو به جايي مه طلعي خورشيدى به ختي زوم
 سوتا گياه و ، ته شنه وو خوشكيده بو نه مهر
 ناكه ن هه وايي هيچ كه بابي زه ليلي شههر
 بوربانه بهس له ناري غه ما پاره يي جگهر
 جوز گاه گاهي ناه و ناله له نه ييامي زوم ييان
 نه مديوه وا بين له عهدالته له بي به شهر
 (سه يوان) پزه له شه خصي سته مديده خوار و زور
 ههر قه برى پز غه مانه له ههر لا ده كه م نه ظهر
 جيتي تور كه كاني زومه دهر و زوري (خانه قا)
 غافل هه مو له جايي موريداني با خه بهر
 نهو جه وضه پز ده بو كه وه كو چاوه كاني تو
 ته غيره ناوي وهك دلي مهرداني پز كه دهر
 سوتا دلم به حالته ني جوباري (سهر چنار)
 لبتلاوه چه شه ساري وه كو چاوي بي به بهر
 نهو ده شته جايي ياري يي ياراني حوجره بو
 به كسهر مه فامي زوم ييه ههروهك ته هي سه قهر
 زستاني نهو وه لين بو دزا بهر گي (شبيخ هه باس)
 زوم نهو ونده شومه له شه خصيش ده خه ن صهره ر
 وهك پيري سال خورده ، خه مه ، داري (پيرمه سور)
 مه شفوتلي له غزشه هه مه جا ، پاي تا به سهر !
 نهو بهرده كاني ناوي نرا قصني شه خصه كه ي
 دايان به شاخي داره كه يا توركي بين هونهر
 وهك چاوي بين غه مانه هه مو (شتوي ناودار)
 بهس موشكيه له چه شه يي نهو قه طره بيتته دهر
 نهوسا مه كاني ناسكه بو كاني ناسكان
 نيسته له دهنگ و زه نكي يي رومي پزه له كهر
 تا دوزدي وه قتي نيمه شه بن توركي بين نيظام
 دوزدن هه مو له خهرمهي مونعيم وه كو شه ره ر

سهیلی هیجرت بهردی بنچینهی له ژه گ هینامهدهر
باری فیکرت قهددی ژاستی تیشکاندم وهك فهنر (۱)

شاریکه پز له ظوتم و ، مهکانیکه پز له شبتن
جاییکه پز له شۆر و ، ولایتیکه پز له شهز
ئه مزۆ فهضایی بازیکههی جایی زههزهنه
لهو دهشته دئی له غهییهوه ناوازی (التحذَر)
سهربانی پز له گهژدوم و دتواری پز له مار
کۆلانی پز له زههزن و سهحرایی پز خهطر
دل نایهتی بلیتم چیه سامانی حوچرهگهت
ههر تاری عنکهبوته حیجابی بیرون و دهر
نابین سهدا له پهنچهرهکهی جوز فوغانی جوغد
غهیرهز شهقامی مۆر نیسه شوینی پز گوزهر
تو خودا بلی به حهضرهتی (نالی) : دهخیلی بم
بهم نهوعه قهط نهکا به سولهیمانییا گوزهر
(سالم) صیفت له بن کهسییا با نهبن هیلاک
من کردم نهو نهکا له غهسا خوینی خۆی ههدهر
نهم مۆلکه نهظمی نابین به بن سهبطی وارشی
بن نهو به قهصدی نهم طهرهفه با نهکا سهفه

شیرهکهی سالمیش پتویستی به ئەندازهیهك لهسهر نۆسین و
لینکۆلینهوه و ، دهر بزنی جیاوازی تیکستهکانی هیه . بهلام بام نهوه بمینی
بۆ کاتی لهچاپدانی دیوانهکهی خۆی که نهگهر خوا یار بن نهویش بهدهستهوهیه . *

(۱) سهیل : لافاو . هیجر : له یار بزبان . فیکر : بیر لینی کردنهوه . فهنر :
پارچه کاغز یا پارچه قوماشیکه وهك لۆله لۆل نهدری و مۆمی داگیرساوی
ئهخریته ناو بۆنهوهی که لهشوینیکهوه برا بۆ شوینیکه که با
نهیکوژیتیهوه . به ههر شتیکی لۆل دراویش نهوتری .

واته : لافاوی دۆریت بهردی بناغهی له چینی ژیرهوه هینامهتهدهر و
ها نهوهندی نهماوه بزۆخنی و ، باری گرانی بیر لینی کردنهوهشت بالای ژاستی
تیشکاندۆم و وهك فهنر چهماندۆبهتیهوه .

* مامۆستا مهسعود موحهممهد د هیفهرووجوابه جهنگی سالم

دهگهل نالی پلهی شاعیری نهویشی بردۆته سهر .

- شیری نه برۆت ، تیری غه مزهت وا له جهرگم کاریه
 دیت له توفانی دو چاوم له ته ته تی خوینی جگر (۲)
 چاو و دل شه زیانه ، نازانم خه تایی کامیانه خو
 تا به داری کهم ، دهری کهم بیخه مه شین و چه مه ر (۳)
 توری چاوم ! چاوه کهم بئ توره بئ تو ، ده ززه بی
 خاکی ده رگاکهت بیترم بیکه مه کوحلی به صهر (۴)
 دل موشه بیهک بو له بهر ئیشان و ئیشانی موژهت
 ئیشی چاو بو بویه هیند گریام و خوینی که وته سهر (۵)

فیکرت قه ددی راستی (گم) : فیکری قه ددی راست . ئیشکاندم (گم) :
 ئیشکاندم . (ک) : ئیشکاندم .

(۲) واته : جگهرمت به جوړئ به شیری برۆ و تیری ئیشاره ی چاوت نه نجن
 نه نجن کردوه ، له ته کانی بوون به خوین و وهک لافاو له چاومه وه نه زژین .

(۳) واته : چاو و دل له بهینی خوینا هه رایانه له سهر تو ، چاو نه به وئ هه
 بو خوئی بی سه یرت بکا و ، دل نه به وئ هه ر بو خوئی بی هه زت لی بکا .
 منیش نازانم له م شه زه دا ئه م دوانه کامیان تاوانبارن تا له جیتی خوئی
 ده ری کهم و له داری بده م و بیخه مه واوه یلا . . نالی لیره دا نه به وئ بلن
 که سیان ناهه قی نیبه و هه ردوکیان نه یانه وئ هه ر له نزیکته وه بن و لیت
 دۆر نه که ونه وه ، بویه نه گه ر هه ر کامیان له جیتی خوئی ده ر کهم و له توئی دۆر
 خه مه وه نه که ویته گریان و شین .

(۴) ده ززه : توژ . ورده . کوحل : کله . به صهر : چاو . بینایج .

واته : تو دیار نیت ، تا خاکی به ری پیت هه لگرم و بیترم و له جیاتی
 کله چاومی پئ بزترم تا ببینئ ، بویه بینایج له چاوم بزوه .

(۵) موژه : برژانگ . موشه بیهک : کون کون وهک په نجه ره .

واته : به هوئی ئیش و ئیشی برژانگه کانه وه دل کون کون بو . نه و کاره
 کاری چاوت بو موژهت له دلما کردی ، بویه ، چاوه کانی منیش کاریان
 پئ تن کرا و زۆر گریام و خوین له دلمه وه سه ری کرد و که وته سهر
 چاوم .

ئیشان و ئیشانی موژهت (گم) : ئیشان و ئیشانی برۆت . (مز) : ئیشانی
 ئیشانی فرهت . چاو (گم) : چا . گریام و خوینی (ک) : گریام که خوینی .

لەتەت و کون کون بوو دڵ وا لە شەوقی شیرەکت
زۆحە کەم دیت و دەچێ ، داخۆ لە کامیان دیتە دەر ؟! (٦)

هەرچی مەحبۆبەم دەبینێ وا تەحەییور دەیگرێ
سوین دەخوا بە خوا دەلێ « بالله ما هذا بشر » (٧)
چەندە خۆشە دابینشین دۆ بە دۆ ئەمن و گۆلم
داکەوێتن موددەعی لەو خوارە هەرۆه کە دەستی کەر (٨)
رۆژبەرستی زۆتە « نالێ » بۆیە دائیم وەک غولام
زەرد و گەردن کەچ لە دەرگات حاضرە دەستەو نەظەر (٩)

(٦) واتە : دلم لەتاو ئارەزووی بینی بڕۆی وەک شمشیری تو ، کون کون
بوو . گیانم بەو کونانەدا دێ و دەچێ ، نازانم سەرەنجام لە کامیانەوه دیتە
دەرەوه و ، ئەمرم !

ئەشتوانرێ نێوهی دۆهەمی ئەم شیعەرە بەم جۆرە بخوێنریتەوه :
زۆحە کەم ! دیت و دەچێ ، داخۆ لە کامیان دیتەدەر !

(٧) واتە : نازبڕە کەم ، تو کە جێگات لەناو دگمایە ، ئیستا بەناو کونەکانی
دگما دیت و دەچێ ، نازانم سەرەنجام لەبەر بۆ تیا زیان - نەشیانی دلم ،
لە کام کونیانەوه دیتەدەر (چونکە بەو کون کون بۆنەمی دلم ئەمرم) !
تەحەییور : سەرسامی .

(٨) واتە : یارە کەم ئەوەندە جوانە ، هەرکەس ئەبینێ ، لە جوانیی سەرسام
ئەبێ ، سوێند ئەخوا ئەلێ قەسەم بە خوا « ئەمە لە جینسی ئادەمیزاد
نییە » واتە فریشتەیه .

نالێ لەم شیعەرەدا ئیقتیباسی لە ئایەتی « فلما رأینہ اکبرتہ و قطعن
ایدینہ و قلن حاش لله ما هذا بشرأ ، ان هذا الا ملک کریم » کردووہ
کە باسی حەزرتی یوسف و کەنیزە کەکانی زولەبخای ژنی عەزیزی میسر
ئەکا و ئەلێ : کە دییان ، زۆر بە گەورەیان زانی و ، لەتاو جوانیی دەستی
خۆیان بۆی و وتیان قەسەم بە خوا ئەمە بنیادەم نییە ، ئەمە لە
فریشتەیه کی نازار بەولاوہ نییە .

(٨) داکەوێتن : داکەوێ . موددەعی : بەدکار . دەستی کەر : کینایە بە لە
کەسێ یا شتێ کەلکی هیچی پێوه نەما بێ و فرۆی درا بێتە لاوه .

(٩) رۆژبەرستی : گۆلی زۆژگار بەرست ، گۆلیکی زەرەدە هەمیشە لە گەل
گەزانی زۆژدا زۆ وەر ئەچەر خێنێ .

شەوی بەھاری جوانی خەوئ بو پز تەشویر
له فەجری پایزی پیرتی بەیانی دا تەعبیر (۱)

واتە : زەردیی زۆم و مل که چیم هبی ئەو بە زۆی تۆ وەك خۆر وایە و
منیش وەك گولە زۆژگار بەرست وام بۆ زۆی تۆ و ، گولە
زۆژگار بەرستیش هەم زەردە و هەم مل که چیشە ، وەك چۆن نۆکەر
هەمیشە هەم زۆزەردە و هەم له دەرگای ناغایدا مل که چ ئەوەستی
چاوەزێی فەرمانە .
دەرگات (گم) : دەرگا .

لەم پارچە شیعردا سادەبێیەکی ئاشکرا ، بە بەراورد لەگەڵ
شیعەرەکانی تری نالی ، هەست پێ ئەکری . له نوسخە دەستۆسەکانی
بەردەستمانا ، ئەم پارچەبە تەنها له نوسخەکەمی (چن) و (ک) دا و ، له
چاپەکانیشدا تەنها له نوسخەکەمی (گم) دا هەبە . چنگنیان له پەراویزی
نوسخەکەمی خۆیدا نۆسیووە : « ئەم غەزەله له فەرمايشی نالی ناچیت ،
ظاهیر داخیلی نییە » . دیارە ئەویش هەر له بەر سادەبێیەکەمی وای
نۆسیووە . بەلام بە زای ئیمە شەقلی نالی پتووە . سادەبێیەکەمی
لهوانەبە له بەر ئەوە پێ له سەرەتای شیعر وتیندا نۆسیبیتی . دیارە
بەرەمی هیچ شاعریک هەمۆی له یەك ناست و پلەدا نابێ . هەر ئەم
سادەبێیەشە وای له د . ماری خەزەندار کردووە دانە پالی ئەم پارچەبە
ئەلای نالی له لایەن گیوی موکریانییەوه ، بە هەلە دانسی و ، بنۆستی :
« هیشتا بۆم ساغ نەبووەتووە هبی کێیە » (گوڤاری زۆزی کوردستان ،
ژمارە ۳۴ ، کاتۆنی یەکەمی ۱۹۷۵ و کاتۆنی دۆهەمی ۱۹۷۶ ، لاپەژە
۴۲) .

(۱) له هەمۆ نوسخە چاپ و دەستۆسەکانی بەردەستمانا ، ئەم قەصیدەبە
تەنها له نوسخەکەمی زەحمەتج مامۆستا مەلا فەتاحی کاکردەلیدا هەبو
که (ک) مان بۆ کردوووە بە نیشانە و کۆمەڵیکیش هەلە و ناتەواویی تیا
بو . پاشان د . ماری خەزەنداریش ، بە شیوەی ئال و گوڤۆر ، نوسخەبەکی
داینی که وەك ئەلێ له زۆی دەستۆسیکی نۆسیووەتووە له دوا سالەکانی
سەدەمی نۆژدەهەمدا نۆسراووەتووە . هەرچەند ئەو نوسخەبەکی
د . خەزەنداریش هەلەکی گەورە و ئاشکرای له هینەکەمی لای خۆمان

زۆرتر تیاو ، بهلام بۆ ژاست کردنهوهی چهند شوینتیک که لیره‌دا به تیبی (د) ئیشاره‌تمان بۆ کردوو ، که لکینکی باشمان لئ وه‌رگرت .

چ نوسخه‌که‌ی (ک) و چ ئه‌وی د. خه‌زنه‌دار هه‌ر ئه‌وه‌نده‌یان تیاو که ئیمه لیره‌دا نۆسیومانه‌توه . بهلام دیاره ناته‌واوی هه‌یه ، چونکه هه‌م بابه‌ته‌که ته‌واو نه‌بوه و ، هه‌م نازناوی شاعیریش دیار نییه . له نوسخه‌که‌ی (ک) یشدا جیکای پینج به‌یت به سپیبه‌تی هیتراوه‌توه . زۆی تئ نه‌چن بۆیان نه‌خوینرابیتته‌وه ، یا نوسخه‌که‌ی به‌رده‌ستیان په‌زبۆت بۆین ، یا به (ئه‌ده‌بی زۆ هه‌لمالراو) یان دانابن و نه‌یاننۆسیبیتته‌وه . هه‌رچۆن بن ئه‌مه شتیکی سه‌رنج‌زاکیشه‌ره : ئه‌م پارچه شیعره ته‌نها له‌م دۆ نوسخه‌یه‌دا هه‌یه و له هه‌ردوکیشیاندا ناته‌واوییه‌که‌ی ئه‌وه‌نده‌ی یه‌که .

ئه‌م پارچه‌یه له شیعره به‌رز و پز ماناکانی نالییه و دیاره هیه سه‌ره‌تای پیریشیه‌تی و ، یه‌کیکیشه له‌و پارچه که‌مانه‌ی شیعری ئه‌و و تیکزای شیعری کلاسیکی کوردی که یه‌کتیبی بابه‌تیا تیا به ، هه‌رچهند بابه‌ته‌که خۆی هه‌ندێ وده لقی لئ بووه‌توه .

ته‌شویر : گه‌لێ مه‌عنا‌ی هه‌یه وه‌ک شه‌رمه‌زار کردن و ئالۆزاندن و سه‌رلئ شتیواندن و خۆش . لیره‌دا مه‌عنا‌ی دواییان مه‌به‌سته .

واته : ته‌مه‌نی جوانی که وه‌ک شه‌وی به‌هار درێژ و خه‌و تیا خۆش نه‌هاته پینش چاو ، خه‌ونیکێ خۆش بو دیمان و ، ته‌عبیره‌که‌ی له به‌ره‌به‌یانی پایزی پیریدا ده‌رکه‌وت. ته‌عبیره‌که‌ی ئه‌وه‌بو بنیاده‌م هه‌رچهند له گه‌نجیدا خۆش زابویرت ، هه‌رگیز تا سه‌ر نابن بۆی و ئاخری ئه‌بن هه‌ر لۆتی پیرت داژه‌نی و ، ئه‌وه‌نده ده‌ردی پیرت ئه‌چیرت ، خۆشی ژیا‌نی به‌تاویکی ئیجگار کورت دیته پینش چاو .

نالئ له‌م شیعره‌یدا وه‌رزی جوانی شو‌به‌اندوو به‌ به‌هار له‌وه‌دا وه‌ک چۆن به‌هار خۆشترین وه‌رزه‌کانی سا‌له ، وه‌رزی جوانیش خۆشترین وه‌رزه‌کانی ژیا‌نه . له به‌هاریشدا شو‌به‌اندۆبه‌تی به‌ شه‌و ، چونکه شه‌وی به‌هار درێژه و خه‌وی تیا خۆشه . له شه‌ویشدا شو‌به‌اندۆبه‌تی به‌ خه‌ونئ بنیاده‌م ببینن . زۆی شو‌به‌اندنه‌که‌ش کورتیی خه‌و و نازاستیبه‌تی . مه‌به‌ستی ئه‌وه‌یه بلئ ماده‌م له‌پاش جوانی پیرت دت ، هه‌رچ خۆشی ژیا‌نه هه‌مۆی بۆلئک ناهینن .

له نیوه‌ی یه‌که‌می ئه‌م شیعره‌دا سچ وشه و وینه‌یه‌ک و ، له نیوه‌ی دو‌هه‌میشیدا سچ وشه و وینه‌یه‌کی تری دژی ئه‌وانی پینشۆ ژیز کراوه : شه‌و و فه‌جر ، به‌هار و پایز ، جوانی و پیرت ، خه‌وی پز ته‌شویر و

چ شهو ، چ زۆژ ؟ وهها کورتی لههو و لهعب و میزاح
که ههردو وهك یه کهچۆن به نهغهمیی بهم و زیر (۲)

ئهسهف درێژی شهو و زۆژی ئهو شهو و زۆژهه
قوصۆریان بووه طوولی نه دامهتی تهقصر (۳)

سهوادی طووزهبیی ئهو ئیشتیاهی سههوی جوان
بهیاضی غووزهبیی ئهم ئیشتیاهی سوچهیی پیر (۴)

بهیان کردنی تهعبیر . ئهمه سهههزای تهناسویی نیوان زۆر له وشهکان و
جیناسی لایقی نیوان (شهو) و (خهو) .

(۲) میزاح : گالته . یه کهچۆن : یهك ئهچۆن . بهم : دهنگی بهرز . زیر :
دهنگی نزم . بهم و زیر ، یان زیر و بهم ئالهتیکی مۆسیقایه له دۆ
پارچه پیکهاتوو بهمه کهیان دهنگی بهرز و زیره کهیان دهنگی نزمه .

واته : شهو و زۆژیکی چهند کورت بۆن بههۆی گالته کردن و
زابواردنهوه ههستم به بهسهرچۆنیان نهئه کرد و ، ههردوکیان لهسهه
ئاوازهی بهم و زیر ، یا کورت و درێژ وهك ئاوازهی بهرز و نزمی بهم و
زیر ئهبزانهوه .

میزاح (ك) : میزاح .

(۳) ئهسهف درێژ : کهسهی خهفهتی زۆر بێ . قوصۆر : کورتی . نه دامهت :
بهشیمانج . تهقصر : کهمهترخهمی .

واته : ههمیشه خهفهتیکی زۆری ئهو عومره درێژه ئهخۆم که ههمۆی
وهك شهویکی بههاری خهو و بێ ناگیج و ، زۆژیکی پایزی بێ دهسه لاتیج
بهسههههچۆ . داخی ئهوهه له دلایه که چۆن وا کورتیی ئهو شهو و زۆزهی
ژیان ، بووه به هۆی پهشیمانیهکی دۆر و درێژ و زۆر بۆم ، له بهرئهوه
کهمهترخهمییهی کردم . مه بهستی لهوهیه بلێ ئیستا که پیر بووم و پایزی
تهمهتم داهاتوو ، داخی ئهو ماوه کورتهی ژبانم له دلایه کهوا ئهرکی
سههشانی خۆم تیا بهجێ نههیتنا و بۆم بۆ بههۆی پهشیمانیهکی له زاده
بهدهر .

له نیوان (درێژ) و (شهو و زۆژ) و ، ههردو (شهو و زۆژ) دا که
پیتشۆیان (ههمیشه) و دۆهه میان (شهو و زۆژی عومری کورت)
ئهگه بهنێ و ، له نیوان (قوصۆر) و (طوول) دا طبایق ههیه .

(۴) سهواد : زهشج . طووزهبه : زولف . ئیشتیابه : بهههله داچۆن .

وهكو نه هاری به هاری دريژ و پايڙي كورت
 ټمهل گه ليك و طه ويل و ، عمهل كه ميټك و قه صير (ه)

به ياض : سپيټي . غورژه : ناوچاوان . ټينټيباه : ټاگادار بونه وه .
 سوچه : سوچه دی سه هو كه له ههندي حاله تي به هه له داچوني ناو
 نويژدا بهر له سه لام دانه وه - ټه بري .

واته : زه شي كاكولي لاوان هي ټو هه له ي ټن ټاگابيه به له سه رده مي
 هه رزه كاريدا ټه يكن . سپيټي ناوچاوي پيرانيش هي وريا بونه وه و
 باشگه ز بونه وه وي وهك سوچه دي سه هو برديانه .

نالغ له م به يته دا زه شي كاكولي هه رزه كاري به و قوناغه پز له نارزه ووه
 شوبه اندوه كه هه رزه كار پيا ټينه په ري و ، بيچكه له زاواردن بهر له
 هيچ ناكاته وه ، كه ټه مش ټه گه به چاوي ټاين سه يري بكر ټي گومزاييه و
 گومزاييش زه شخ و تاريخيه . سپيټي ناوچاواني پياوي پيريش به
 وريا بونه وه وي كه سيټك شوبه اندوه كه له نويژا هه له به كي كرديڼ و بهر
 له سه لام دانه وه سوچه دي بو به ري . زاچله كان و بهر كرده وه وي
 بنياده ميشي له دوا ساله كاني ژبانيا شوبه اندوه به وريا بونه وه وي
 نويژكه ري كه هه له به كي له نويژه كه يدا كرديڼ و ، سه لام دانه وه وي
 نويژكه ريشي شوبه اندوه به مردن و نويژه كه خوي به زبان .

چهنه گونجاو و جوانه نالغ وا زه شي كاكولي لاواني ، له گهل ناوچاوي
 له بهر سوچه بردن سپچ بووه وه وي پيران به راورد كر دووه ، ټه لي ي ټه م
 زه شخ و سپيټيه ي له پير و لاو خواستوره و داويه به شه وه زهنگ و
 بهر به بيان !

له نيوان (سه واد) و (به ياض) و ، (طورژه) و (غورژه) و ،
 (ټيشټيباه) و (ټينټيباه) و ، (سه هو) و (سوچه) و ، (جوان) و (پير) دا
 طباق هيه .

(ه) واته : ټاوات و هيواي من وهك زوژي به هار زور و دريژ و نه بزاون و ،
 كرده وه شم ، كه ټه بچ هه ر له زيگاي ټه وانه وه به ته ماي هاتنه دي ټاوانه كانم
 به ، وهك زوژگاري پايز كه م و كورتن .

له نيوان (نه هار) و (به هار) و ، (گه ليك) و (كه ميټك) دا جيناسي
 لاحق و ، له نيوان (ټمهل) و (عمهل) دا جيناسي موزاربع و ، له نيوان
 (دريژ) و (كورت) و ، (طه ويل) و (قه صير) دا طباق هيه . له نيوان دو
 بزگه كه ي هه ركام له دو نيوه شي عه كه شدا له ف و نه شري مورته ټه ب
 هيه . بزگه ي به كه مي نيوه شي عري دو هه م بو بزگه ي به كه مي نيوه

غوباری نهو شهو و ژۆژهن ژدیننی ماش و برنج
 که تیکه‌لن شه به هی صوبج و شام و شیر و قیر (٦)
 سپی نه ذیره هه مو مو له سپیژی (و جَه) له سه
 مونه و وهره ، له طه ره ف توره وه بووه به نه ذیر (٧)

شبعری به کم و ، بزگی دۆه می نیوه شبعری دۆه م بو بزگی
 دۆه می نیوه شبعری به کم نه گه ژیتنه وه .

(٦) غوبار : تۆز . ژدین : زیش . ماش و برنج : نهو زیشی به زه شی
 نه مابیتنه وه و هیتشتا ته اویش سپی نه بو بی . شه به ه : وه ک . شام :
 ئیواره .

واته : تۆز و گهردی گوناھی نهو شهو و ژۆژهی ژبانمه کاری کردووه
 سه زیشم و بۆزی کردووه و کردۆیه به ماش و برنج و ، مۆی زه شی و
 سپی تیا تیکه‌ل بووه وه که تیکه‌لی (به یانج) و (ئیواره) واته شهو و
 ژۆژ و ، له یه که وه نزیکیی (شیر) و (قیر) که به دیمه ن ته نها تیپکیان
 له یه که جیا به و له ژاستیشدا به کیکیان سپی و نهویان زه شه .

(٧) سپی نه ذیر : تۆقینه ری سپی . جارن خیلکه عه ره ب که دوژمن به اتا پاته
 سه ریان به کیکیان به رگیکی ناودامانی سپی نه کرده بهر و نه چوه سه
 بهر زاییه که هاواری نه کرد که فریایان که ون . سپی نه ذیر ، یا خود
 (النذیر العریان) به ره نه لین . مونه وهر : ژۆناک ، نۆرانی .

واته : هه رچ مۆ به سه ره موه یه بووه به (تۆقینه ری سپی) و
 ترسی مردن نه خاته بهر و ئایه تی (کل من علیها فان ، و یبقی وجه
 ربك ذي الجلال والاكرام) م نه دا به گویدا که واته هه رچ به سه
 ژۆی زه ویبه و یه هه مۆی نه فه وتی و ته نها ژۆی خوی گه و ره ی تۆ
 نه مینیتنه وه . به لام نه م مووه سپیه تۆقینه ره ، ژۆناک و پیرۆزه چونکه
 هه ژه شه که ی له خواوه هیناوه که ژۆناکیی نه رز و ئاسمانه وه که خۆی
 نه فه رمویت (الله نور السموات والارض) .

نه شگونجی وشه ی (له سه ر) مه عنای (علی) بئ و ئیشاره ت بئ بو
 (علیها) ی ئایه ته که . ههروه ها نه شگونجی نالی و یستبیتی (هه مۆ مۆ)
 به (هه مۆ م) و بخوینریتنه وه ، واته هه مۆ گیان .

مروری نه کهسه که عه کسی قه مهر ده کا به زه مهق
 ذوبولی نیکسه ده گیرئی که عه کسی ریش به شیر (۸)
 ده لیلی زۆشنه بۆ به ده و عه ود و کورتییی عومر
 ته نی هیلال که به طه لعته جوان ، به خه لعته پیر (۹)

(۸) مرور : تپه زبون . نه کس : کزئی . سه ره و قنگ کردنه وهی شتیک .
 عه کس : ده رخستن . پیچه وانه . زه مهق : نیوه گیان . نیکس :
 شکانده وهی شتیک به جوریک سه ری بکه ویتنه وه خواره وه .

واته : به هۆی تپه زبونی سه رده می پیرئی و کزئی و نریک بۆنه وهی
 دواییه وه یه ، مانگی گهش و جوان له دوا زۆزه کانیا وا ده ره که وئی وه که
 له حالی گیانه لادا بی . یا خه تایی به شتیوهی سه ره و قنگ تپه زبونی
 مانگه وا پیچه وانه ی (قه مهر) ، (زه مهق) ه . به هۆی سیس بۆنی بالای
 بنیاده م و چه مانه وه به تی که له بهر پیرئی سه ری نه که ویتنه به رپیتی ، گیای
 زبشی وشک نه بی و سپی نه بیتنه وه ، یا له بهر شکانده وهی وشه ی
 (ریش) ه ، (شین) ه که ی نه که ویتنه سه ره وه و (زئی) که ی نه که ویتنه
 خواره وه و نه بی به (شیر) .

نالی نه م شیعه ری له ئایه تی (وَمَنْ تَعْمُرْهُ ، تَنْكُسْهُ فِي الْخَلْقِ)
 نیفتیاس کردوه که واته : نه وهی زۆر بیژینین ، پاشان بالای
 نه چه میتینه وه .

(۹) به ده : سه ره تا . مه به ست سه ره تایی دروست بوونی بنیاده مه که هیتتا
 زۆر بچکوله یه . عه ود : گه زانه وه . مه به ست زیندۆ کردنه وهی بنیاده مه
 له و دنیا دا . ته ن : لهش . هیلال : مانگی به کشه وه . طه لعته : هه لاتن ،
 دیمن . خه لعته : به رگه .

واته : مانگی به کشه وه که له سه ره تایی مانگدا هه لدیتنه وه ، وا دیتنه
 پیش چاو شتیکی نوئی بی . که چتی له زاستیدا پیره وه هه ره نه و مانگه یه
 که شه ری پیتشۆ ، به نیسه بت مانگی زاوردوه وه له چله پۆه ی پیریدا
 بو . به لام له گه ل نه وه شدا عومریکی زۆر که می زاواردبو که سح زۆزه .
 نه مه نیشانه یه کی ناشکرا و به لگه یه کی زۆشنه بۆ نه وه که عومری
 ئاده میزاد له دنیا دا زۆر کورته و ، نه و خواجه ی له نه بۆن دروستی
 کردوه ، له و دنیا ش دروستی نه کاته وه ، وه که چۆن مانگی به سه ره چۆ
 هه لدیتنه وه .

نه م شیعه ئیشاره ته به ئایه تی (کما بداکم تعودون) .

له شهرحی هه‌یه‌تی مه‌نی به‌دهن که ههر جوزئی
سه‌قیمه ، عاجزه ته‌صحیح و زایبیطی ته‌دیر (۱۰)

تیدا هه‌دیشی هه‌دائه‌ت ضه‌عیف و مه‌تروکه
که قه‌طعه صحیحه‌تی ئیسنادی عه‌نه‌نی ته‌قریر (۱۱)

(۱۰) شرح : لیکدانه‌وه . نه‌و کتیه‌ی که تیکستی کتیه‌یکی تریان ، وشه
وشه و رسته رسته خستیه‌ته ناویه‌وه و ، مه‌عنا‌ی نه‌و وشه و رسته‌نا‌ه‌یان
پن لیک‌دایته‌وه . هه‌یه‌ت : دیمه‌ن . عیلمی ئاسمان‌شناسی که جاران
فه‌قی نه‌یان‌خویند . مه‌ن : پشت . تیکستی نه‌و کتیه‌ی له‌به‌ر گرانی ،
وشه وشه و رسته رسته نه‌یان‌خسته ناو چوار چیه‌ی کتیه‌یکی تره‌وه و
مه‌عنا‌یان لیک‌نه‌دایه‌وه . جوزء : پارچه . به‌شیک له‌چهند به‌شیک
کتیه‌یک . سه‌قیم : نه‌خۆش . رسته‌به‌ک که مه‌عنا‌که‌ی نه‌یه‌ت به‌ده‌سته‌وه .
ته‌صحیح : ساغ‌کردنه‌وه . زاست‌کردنه‌وه‌ی هه‌له‌ی ناو کتیب .
رابط : نه‌و ته‌خته‌یه‌ی نه‌یخه‌نه سه‌ر ئیسقانی شکسته بوئه‌وه‌ی
بگیرسینه‌وه و چاک بینه‌وه . جوژه زه‌مزیک تابه‌تی بۆن وه‌ک (،) و
(-) و (؛) و (:) و (.) ی ئیستا له‌سه‌ر کتیب نه‌یان‌نوسین بوئه‌وه‌ی
خوینده‌وار به‌ناسانی رسته‌کانی کتیه‌که به‌یه‌که‌وه به‌سته‌ی و بزانی کوئ
په‌یوه‌ندی به‌کوئیه هه‌یه و له‌کویدا بوسته‌ی و له‌کویدا تیه‌ه‌لچینه‌وه .
جاران به‌م کاره‌یان نه‌وت (خۆش‌کردنی کتیب) .

نالج له‌م شیعره‌یدا خۆی شو‌به‌اندوه به‌کتیه‌یکی پز له‌هه‌له‌ که به
که‌س زاست نه‌کرینه‌وه ، له‌وه‌دا که نه‌میش نه‌وه‌نده نه‌خۆشه به‌که‌س
تیمار ناکرئ . نه‌لئ منی پیر و لئ که‌وتو هه‌مو پارچه‌یه‌کی پشتم ئیش
نه‌کا و که‌س ناتوانی مه‌عنا‌ی مه‌نی شیرازه‌ پجراوی به‌ده‌نم لیک‌داته‌وه .
بۆیه خۆش‌کردن و ده‌ست‌لیدان و په‌یوه‌ندی دروست‌کردن له‌نیوان
نه‌ندامه‌کانی له‌شما هه‌چ به‌هه‌چ ناکات و سوئیدیکی پز ناگه‌یه‌ن .

لامان دۆر نییه وشه‌ی (ته‌دیر) هه‌له‌ بێ و زاسته‌که‌ی (ته‌ضمیر)
بوئ ، که واته ئیشاره‌کردن بۆ بنه‌وانی (ضمیر) له‌رسته‌دا ، که
نه‌ویش په‌کیک بووه له‌شیه‌وه‌کانی خۆش‌کردنی کتیب .

(شهرح) و (مه‌ن) و (جوزه) و (سه‌قیم) و (ته‌صحیح) و (زایبیط) ،
وه‌ک لیکمان دانه‌وه ، زاراوه‌ی خویندنی حوجره‌ن .

(۱۱) هه‌دیت : قسه . فه‌رمۆده یا کرده‌وه‌ی پتفه‌مبه‌ر (د.خ) یا نه‌وه‌ی
بئی زانیبی و نازه‌زایی لئ دهرنه‌بزیبی . هه‌دائه‌ت . لاویتی . هه‌دیت

چ مشت و په نجه ؟ وه کو مشتى شانه زهق که ده لیبی
له شانیدا نه بووه دهست و بردی کوشت و گیر (۱۲)

به (حدثنی) گیزانه وه . ضعیف : لاواز . نهو حدیثی که وا نه وانه ی
نه یگیزنه وه له باره ی بڼ گونا هج و متعانه بڼ کراویسه وه نه گنه زاده ی
نه وانه ی حدیثی (حه سن) نه گیزنه وه . مه ترۆک : خراوه لاره . نهو
حدیثی تاقه یه که کس گیزا بیتیسه وه و به ناشکرا گونا هبار بڼ یا گیز و
ویژ بڼ یا شتی له بیر بچن یا قسه ی لڼ بکن که وا درۆزه . قه طع .
بژین . حدیثی مه قطوع نهو حدیثیه زنجیره ی گیزانه وه ی نه گانه وه
سهر نه صحابه ، به لکو له تابعین یا له خواری نه وانه وه بچرتی .
صیحات : دروستی . حدیثی صحیح نهو حدیثیه زنجیره که ی
له و که سه وه که نه یگیزنه وه تا نه گانه سهر پیغه مبر (د . خ) نه بچرتی و
نه وانه ش که نه یگیزنه وه بڼ گونا و قسه زاگر بڼ . نیساند : دانه پال .
دانی حدیث نه پال نهو که سه ی گیزاویه ته وه . عه نعه ن : عه ن عه ن ،
له فلانه وه و نه ویش له فلانی تره وه و به وجوره . حدیثی موعه نعه ن
نهو حدیثیه که تیا بووتری فلان که س له فلان که سی گیزایه وه بوم ،
بڼ نه وه ی بلتی نهو فلانه قسه ی بۆ کردم که وا فلان که س قسه ی بۆ
کردوه . تاد ، یا لیتی بیستوه . ته قریر : بزیردان . زه زامه ندی
پیغه مبر (د . خ) له شتی بیستی یا کرده وه به که دیبیتی .

واته : له م کتیبی شهرحی هه یته تی مه تی به دهنه دا که له شیمری
پیشودا باسی کرا ، ته نانه ت حدیثیکش به (حدثنی فلان) قال
حدثنی فلان) گیزرایته وه به حدیثی ضعیف و مه ترۆک دانه نرتی ،
چونکه نه وه ی نه یگیزنه وه له خویسه وه قسه نه کا و له بهر پیرتی و
په که وه تیچ ناگای له خوی نییه و حدیثه که ی وه که حدیثی موعه نعه نی
بابه تی ته قریر ته ماشا نه کرتی و ، نیساندی حدیثی موعه نعه نی ته قریری
له م جوره یش به صحیح دانانرتی و وه که مه قطوع نه دریته قه له م .

نهمه معنای شیمره که له ژوه زاروه بییه که یه وه . له و ژوه که ی
تریشیه وه واته : باسی گه نجا یه تیچ له م مه سه له ی منه دا گوئی نادریتن ،
چونکه نه وه ی نه م باسه نه گیزنه وه هه ر له خه لکی بیستوه و خوی
نه یدبوم و ناگای له حاله نییه .

عه نعه نی (ک) : عه نعه ن و .

(۱۲) مشت (ی دوه م) : مشتو . شان : شه ن ، شان ، بار . . کوشت و گیر :
جوره زوران گرتنیکى بڼ نه خسه و پلانه .

چ قەد كەوانى ؟ وەكو پىن شكاو و ئوفتاده ،
كە بازى سى قەدمى قەت نەداوہ وەك پەزى تىر (۱۳)

لە نەحو و صەرفى ئەداتى مەپرسە ئەى موعرب
كە زەفع و نەصب و جەز و جەزمە ئالەتى تەقرىر (۱۴)

واتە : مشت و پەنجەبەكى چۆن ؟ مشت و پەنجەبەكى زەق و تەق و
چرچ و وشكى وەك مشتوى شانەى قز داھىنان كە تەختەبەكى زەقى
بىن گىانە ، ئەلتى ھەرگىز ئەوہى لەبارا نەبوہ دەستوبردى زۆرانىكى
ھەزەمەبىى بىى .

ئەشگونجى (كوشتوگىر) نەبى ، (كوشتىگىر) بى ، واتە : زۆران گر ،
ئىتر زۆران گرتنەكەى ھەرچۆن بى .

لەنىوان (مشتو) و (مشتى) دا و ھەرۋەھا لەنىوان (شانە) و
(شان) دا جىناسى ناقيص ھەبە .

ئەچىن بە دلا ، بەر لەم شىعەرە ، لای كەمى شىعەرىك پەزىبىن ، چونكە
گواستنەوہى بابەتەكە لە زۆبەكەوہ بۆ زۆبەكىكەى ، نەختى بە گران
تەواو ئەبى .

(۱۳) قەدكەوان : ئەوہى قەدى وەك كەوان چەمبىتتەوہ . ئوفتادە : لىتكەوتۆ .
سى قەدم : سى پى ، سى باز ، جۆرە بازدانىكە ، لە پارچە شىعەرى
پىشۆدا بەدرىزى لىى دواىن . پەزى تىر : پەزىكى تىز بوہ بەسەر تىرەوہ ،
كە تىرەكەيان تەقاندوۋەتە كەسىك و لىى داوہ پەزە تىزەكەى پىا چوۋە و
لە لەشیا ماوہتەوہ و تىرەكە خۆى كەوتوۋەتە خوارەوہ .

واتە : بالاىبەكى كەوانى چەماوہى چۆنى ھەبە ؟ وەك بالاى كەسىكى
بىرى لىتكەوتۆى قاچ شكاو كە ھەرگىز بازى سى بازى نەداىن و وەك پەزى
تىر تىز نەفزىبىن و نەگەبىشتىتە ئەو شوپنەى مەبەستىتە .

ئەم شىعەرە لە نوسخەكەى (ك) دا ھەكەى زۆرى تىابو . ئەمەى
لىرەدا نۆسىومانەتەوہ ، تىكىستى نوسخەكەى (د) لەگەل راست كەردنەوہى
ھەلەكانىدا .

(۱۴) نەحو : زانستى چۆنىتەبى سەر و ژىر كەردن بۆ وشە لە زمانى عەرەبدا .
وەك . زۆتىن كەردن . صەرف : زانستى داتاشىنى فىعل لە زمانى
عەرەبدا . زۆ لادان . ئەدات : زاراۋەبەكى زانستى نەحوہ . ھۆ .
(ھىنى) پىاو . موعرب : ئەوہى سەر و ژىر ئەكا بۆ وشە و رستە

وهها سه قيم و موجه ززا عه واميلي نه جزا
 كه ناله تي عه مه لي نه حوي مه حوي صه حوي ضه مير (۱۵)

ليک نه داته وه . لي ره دا نه وه ي (نه مديو و نه وديو) به نافرته نه کا . زه فع :
 بۆر () . هه ليزين . نه صب : سه ر (-) . زاست کردنه وه . جه ز :
 ژير (-) . زاکيشان . جه زم : زه نه () . ته و او کردن . ناله تي ته قير :
 هۆي بزياردان . هۆي ته خت کردن .

نالخ له م شيعره يدا زاراوه کاني زانستي نه حوي به کاره يتناوه بۆ
 باس کردني نه وه که تواناي (کردن) ي نه ماوه ، هه رچه ند به ديمه ن نه کي :
 نه ي نه وکه سه ي نه ته وئ سه ر و ژير و بۆر و زه نه بۆ وشه بکه ي ، باسي
 هۆيه کاني سه ر و ژير دانان به يتي زانستي نه حو و سه رف ، له من
 مه پرسه . به هۆي سه ر و ژير و بۆر و زه نه وه بزيار نه دري شويني
 فلانه وشه له زسته دا چيه ، زوه وه که ي تري مه عناي شيعره که ي نه وه به :
 نه ي نه وکه سه ي سه ر و ژير نه که ي به نافرته ، باسي زۆپي کردن و زۆ
 پي لاداني (هينه که م) لي مه پرسه ، که لکي نه وه ي پتوه نه ماوه . به
 هه ستان و قنج بۆنه وه و زاکيشان و ته و او کردن ده رته که وئ که سيک نه و
 سه ر و ژير پي کردني له توانادا پي يا نه ، خو منيش نه وانم نيه !

نه م شيعره ش له نوسخه که ي (ک) دا ناته و او پي هه بو ، به نوسخه که ي
 (د) زاستمان کرده وه .

(۱۵) سه قيم : پز له هه له . نه خۆش . موجه ززا : له يه ک حيا بووه وه و
 شيرازه تيکچۆ . پارچه پارچه بۆ . عه واميل : ناوي کتيبيکي سه ره تاييه
 له زانستي نه حو دا و ، ئيشاره تيشه بۆ هه ر وشه يه ک به يتي نه و زانسته
 کار له وشه يه کي تر دا بکا . هۆيه کاني ئيش کردن . نه جزا : به شه کاني
 کتيب . نه ندamani له ش . ناله تي عه مه ل : زاراوه يه کي زانستي نه حوه
 به و وشانه نه کي کار له وشه ي تر دا نه کهن . نه ندamani له ش که بۆ
 خوا په رستي به کار نه هيترين . (هينه که ي) بنياده م . صه حوي ضه مير :
 وشيار بۆنه وه ي ضه مير ، واته به شيوه ي (نيسي ظاهر) به کاره يتناني
 (ضه مير) که جۆره وشه يه کن له شويني تايه تيدا له جياتي نيسي ظاهر
 به کارنه هيترين وهک (ئيمه ، نه وان ، نه و ، من ، تو . . تاد) . ناگاداري
 دل و له بير نه چۆنه وه ي خوا . هه ستاني (شته) شارراوه که ي بنياده م . .
 که و ابۆ نه م شيعره به سق جۆر مه عناي لي نه دريته وه . مه عنايه کي
 (نه حوي) که واته : به شه کاني کتيبي عه واميل نه وه ندنه پزن له هه له و ،
 پارچه پارچه بوون ، که لکي هيجيان پتوه نه ماوه و بۆ تيا خو يتندن

حورقوی جهژزه تییاندا نه ماوه ئاوی عمهل
همق موعه للهق و مولغایی عامیلی تهقدیر (۱۶)

ناشین ، وهك (عامیل) یان لئ هاتوووه له زانستی (نهحو) دا كه بهرهو
(ضمهیر) بژوا کاری تئبكا ، كه وشیاریه كهی ئهوه ضمهیره واته حالتهنی
(ئیسمی ظاهر) ییه كهی مهحو بووه تهوه و دیار نییه ، چۆن عمهلی
عامیله كه بهو ضمهیره وه دهرناكهوئ ، كهلكی (عهوامیل) هكهی منیش وا
نادیار بووه .

مهعناى دۆهه میس مهعنایه کی صۆفیانهیه ، واته : دهست و پهلم
كه هۆی خواپهرستیم ، وا لهكار كهوتۆن و گوناوه دهستی بهسه ریا نا
زال بووه ، وهك بلیتی توانای کاریان بهرهو ئهوه كهوتوووه تۆی كه وریا
بۆنهوهی دل و دهرۆنم بغهوتینن و بهیه گجاریی نوقمی چالی گوناوم
بکن . .

مهعناى سیهه میس كه له گهل تیکزای بابه ته كه ئه گونجی و ، له گهل
شکات له پیری و لئ قهومانا جۆره ، ئه وه ته : ئه ندامه ئیش كهره كانی له شم
وا نهخۆش و پهك كهوتۆن و په پوهندیان بهیه كهوه بژاوه ، وهك ئه وهن كه
چۆن هۆی (كردن) یشم بهرهو ئه وه ئه ژوا توانای (هوشیار) بۆنهوه له
(شارراوه) كه م بستینی !

(۱۶) حورقوی جهژزه : چهند وشه یه کن له زمانی عهره بدا كه چۆنه سه ر ئیسم
(ژیر) ی ئه دهنی . ئه م لا و ئه ولای گۆزه ، چونكه (حورقوف) جهمی
(حهرف) ه واته ئه م لا و ئه ولا و (جهژزه) ش به مهعنا گۆزه یه . موعه للهق :
زاراوه یه کی زانستی نه حوه به جۆره عامیلیك ئه لئین له هه ندی حالدا له
له فظدا كار ناكا و له مهعنادا ئه یكا . شۆژبووه وه . مولفا : زاراوه یه کی تری
زانستی نه حوه به جۆره عامیلیك ئه لئین له هه ندی حالدا نه له له فظ و
نه له مهعنادا كار ناكا . له كار كهوتۆ . عامیلی تهقدیر : له نه حوی زمانی
عه ره بیدا جۆره عامیلیك هه به کاریش ئه كاته پاشه وهی و خۆیشی نییه ،
به خه یال دانه نری ، ئه وه پتی ئه لئین عامیلی تهقدیری . قهزا و قهدهری
خوا .

مهعناى ئه م شیعره و شیعی پاشه وه پتیکه وه دئ .

حورقوی (د) : ظورقوی . به م جۆره ش مهعناكه هه ر دیت ، وه كو له
شیعی دوا ییدا دهر ئه كهوئ ، به لام نوسخه كهی (ك) گونجاوتره .

به غیری (عن) که له بۆ نه زع و عه زلی زه نبۆره
 که ژاری ماری نه چێژی عوسه یله یی هه نجیر (۱۷)

(۱۷) عن : به کینکه له حه رفه کانی جه ز هه رگیز له کارناخری ، مه عنای لادان
 نه گه یه نی . نه زغ : دامالین . عه زل : له کارخستن . زه نبۆر : میتش هه نگ ،
 مه به ست لیتی ئاره زۆی بنیاده مه . عوسه یله : شيله ، (ئاوی بنیاده م .
 نالچ له م شیعه دا که لکی له دیمه نی وشه ی (عن) وه رگرتوه که به
 شیوه ی نۆستی کوردی جارن له گه ل (عَن) به ک نه گریته وه و مه عنای
 (نه به یشت) نه گه یه نی . جا نه گه ر به شیوه زۆ که شیهه که بیان مه عنای نه م
 دۆ شیعه له بده یه وه ، نه وه واته : حه رفه کانی جه ز ئاوی ئیش
 کردنیان پێ نه ماوه ، هه مۆ له کار خراون و عامیلیکی ته قدری کار له
 پاشه وه یاندا نه کا ، ته نها (عن) نه بێ که له کار ناکه وی . به لام نه م
 مه عنایه نه بز به پستی هه ردۆ شیعه که یه و نه شتیکی وایش نه گه یه نی .
 مه به ستی ژاسته قینه ی نالچ نه وه به بلێ : گونه کانم که وه ک ده سکی
 نه م لاوای (گۆزه) که م وان ، ئاوی کار کردنیان تیا نه ماوه و ، به قه زا و
 قه ده ری خوا له کار که وتۆن و به م لاو به ولای گۆزه که دا شو ز بۆ نه ته وه ،
 ته نها زۆ گرێک ماوه کار بکا ، نه ویش کاره که ی بۆ نه وه یه نه هیلن
 (ده می) شيله ی (هه نجیر) ، (ژاری مار) ه که ی بچێژی . ده نکی هه نجیر
 ده میکی بچکۆله ی هه یه شيله که ی لیه دیته ده ره وه . شو به اندنه که
 له و یادایه .

نه شگونجی مه عناکه ی وا له بده یه وه : . . . نه ویش کاره که ی بۆ نه وه یه
 نه هیلن (ده می مار) ی ئاره زۆم ، وه ک میتش هه نگ ، بچێ به سه ر
 (هه نجیر) وه به نیشتیه وه ، شيله که ی بچێژی . به م پیه نه بێ وشه ی
 (ژار) به (زار) به خویتریته وه و ، ژسته که ش دۆ شو به اندنی تیا نه بێ ،
 له لایه که وه شو به اندنی (ئاره زۆ) به میتش هه نگ له و زو وه وه وه ک چۆن
 میتش هه نگ به سه ر گو له وه نه نیشتیه وه شيله که ی نه مزی ، نه میتش به سه ر
 (هه نجیر) وه نه نیشتیه وه بۆ هه مان مه به ست . له لایه کی که شه وه
 شو به اندنی به (مار) له دۆ سه ره وه ، به که م نه وه که ئاله تی نه و ئاره زو وه
 به دیمه ن له مار نه چچ . دۆ هه میتش له وه وه که (نه فس و ئاره زۆ) له
 نه ده بیاتی ئاینیدا به مار شو به یتراره . دیاره له م شو به اندنه دا نابێ
 نه و ته ناسو به یش پشت گوێ بخری که له نیوان (زه نبۆر) و (عوسه یله) دا
 هه یه که به عه ره بچ بچۆک کراوه ی (عه سه ل) ه .

وشه ی (عوسه یله) له م شیعه دا ئیشه ره ته به وه ی له حه دیشتیکی

خوروچی (با) له لوصوق و (علا) له ئیستیعلا
دوخولی عهتهیی (عن) فاصیله له تیری جهفیر (۱۸)

پتفه مهردا له باره ی حه لال بۆنه وه ی ژنی سح ته لاقه دراوه وه بۆ
مێرده که ی ، نه فه رموی «... حَتَّى تَذوقِي عَسِيْلَتَهُ» واته : تا تامی
شیه که ی نه که ی .

(۱۸) با : ب ، یح ، یه کیکه له حه رفه کانی جه ز ، مه عنای (لوصوق) نه گه به نی
که واته لکانی شتی که به شتی که وه . نه و غازه ی له دو او ه له بنیاده م
دهر نه چن . ده ستیش نه دا (باه) یح واته هیزی (کردن) . لوصوق :
نه و مه عنایه ی که حه رفی جه زی (یح) نه یگه به نی . قنگی بنیاده م چونکه
له کاتی دانیشندا نه نوسح به زه و یبه وه . علا : علی ، یه کیکه له
حه رفه کانی جه ز مه عنای سه رکه وتنی شتی که به سه ر شتی که نه به خشی .
(هینه که ی) پیاو که به رز نه یته وه . ئیستیعلا : نه و مه عنایه ی که
(علی) حه رفی جه ز نه یگه به نی . به رز بۆنه وه ی (هینه که ی) پیاو .
عه ته : عه ته به ، به رده رگا ، که وشکه ن . عن : عن ، یه کیکه له
حه رفه کانی جه ز بۆ لادانی شتی که له شتی که که . ئیشاره تیشه به (عن) ی
به مه نا شله په ته یح . فاصیل : جوئی که ره وه . جه فیر : هه گه به که له
دار پیستی پیوه نه یح ، یا له پیستی داری تیا به کار نه هینرابن ، تیردان .
مه نا (نه حوی) یه که ی نه وه به : ده رچونی حه رفی جه زی (یح)
له گه یاندنی مه عنای لکانی شتی که وه به شتی که و ، ده رچونی حه رفی
جه زی (علا) له گه یاندنی مه عنای سه رکه وتنی شتی که وه به سه ر
شتی که ، به نیسه ت نه م دۆ حه رفه وه له حوکی نزی که بۆنه وه دایه له
حه رفی جه زی (عن) و وه رگرتنی مه عنای نه و که لادانی شتی که له
شتی که .

مه عنا که ی تریشی نه وه به پیر بۆنی بنیاده م به زاده یه که (با)
له دوایه وه ده رچن ، یا هیزی (کردن) له (پیا نۆسان) یا نه مینی و ،
ده رچونی هینه که ی (که به رز نه بو ه وه) - له حاله تی (به رز بۆنه وه) و ، چۆنه
به ر که وشکه نی قوناغی شله په ته یح ، نه مانه ن (تیر) ی نه و بنیاده مه له
(تیردان) ه که ی جوئی نه که نه وه .

وشه ی (عه ته یی) مان له سه ر نوسخه که ی (د) بۆ ژاست کرایه وه .
له نوسخه که ی (ک) دا به هه له نۆسرابو .

ٺٺلف نه كیره وو ٻیٺگانه ، نایه ته تعریف
عهلم موشاییهی غیر و مولازیمی ته نکیر (۱۹)

— ۴ —

تیر ناز نگهك هر دله نیجه یری وار
عاشقك پاینه زولفك گیبی یوزبك سری وار (۱)

(۱۹) ٺٺلف : (ال) ، ٺٺلفلامی تعریف . ٺٺشاره تیسه به (هینه که ی) ٻیاو
که وهك تیپی (ٺٺلف) درٺژه . نه کیره : له نه خودا ٺٺوهی که سٺ یا
شتیکی نادیار تی بگه به نٺ . نه ناسراو . تعریف : کردنی نه کیره به مه معرفه .
ناساندن . عهلم : وشه به که له خوٺه وه که سٺک یا شتیکی دیارتی
بگه به نٺ . موشاییه : وهك . غیر : غیر ، وشه به که له زمانی عه ره بیدا ٺه گهر
ٺیضافهش بکرتیه پال مه معرفه به که هر نابٺ به مه معرفه و به نه کیره ٻی
ٺه مینٺیته وه . مولازیم : هاوسهر . ته نکیر : نه کیره به تی . نه ناسراو تی .
مه عنا نه خوٺه به که ی واته : ٺٺلفلامی تعریفه که مه له و جوٺه
ٺٺلفلامانه نیبه که نه کیره ٺه که ن به مه معرفه و ، عه له میشم وهك وشه ی
(غیر) وایه چوٺ ٺه و به ٺیضافه نابٺ به مه معرفه و هه همیشه هاوسهری
نه کیره به تیبه ، ٺه میشم هه رگیز نابٺ به مه معرفه .

مه عنا که ی تریشی ٺه وه به (هینه) وهك ٺٺلفه که مه ٺه وه نده ٻی کاره و
ٻه که که و ته به که س (نایناسٺ) و ناتوانم به که سی (بناسٺیم) !
(هینه که مه) که جاران وهك (ٺٺلاٺ) قنچ بو ، وهك شتی که ی ٺٺها تووه و
(کیر) ٻیش بووه به هاوسهری (تن) واته لهش و ٺی جیا نایٺته وه بزوا
بو (جٺیبهك) !

ٺه شوگونجٺ (ٺٺلف) به (ٺٺلف) بخوٺنٺیته وه واته ٺولفت ٻیوه
گیراو و ، (غیر) ٻیش به (که سٺکی تر) مه عنا ی ٺٺ بدرٺیته وه . به م ٻیبه
مه عنا ی شیمره که وای ٺٺ دٺیته وه : له بهر ٻی تی و نه خوٺش و ام ٺٺها تووه
ناسراو و ٺولفت . ٻیوه گیراوم لا بووه به نه ناسراو و ٻیٺگانه و (ناو) ی
ناسراوم لا بووه به (به کٺکی تر) که هه همیشه له بهر چاوما نه ناسراو ٻی .
نالٺ له م شیمره بیدا ، به عاده ته که ی خوٺی له یارتی کردندا به وشه ،
ٺه وه شی مه به ست بووه که (نه کیره وو ٻیٺگانه) به (نه کیره وو ٻیٺگانه) ش
بخوٺنٺیته وه . شتی که ش هه به ٺی تی ٺه چٺ به خه یالیا هاتٺ ، به لام
بو باس کردن ناشٺ . .

— ۴ —

(۱) واته : تیری نازی نیگات ، له هه ر دلٺیکدا چه ندين جٺیبه نوکی هه به ، وهك

- اول مهی زهره جبین در بنا گوشنه چوق
 نامور سبعة سیاره گیبی مشتری وار (۲)
 بزم می در ، ندما جمع ، قدح گرد شده
 صوفی نك ورد و دعای سحريله یری وار (۳)
 عکس زولفك قدحی دیدهی گریانمده
 نشئهی سنبل تر ، شیوهی نیلوفری وار (۴)
 ناودان قلم « نالی » فصاحتده همان
 نشئهی آب بقا ، زمزمهء کوثری وار (۵)

- چون زولفت بؤ بهستنهوهی پتی دلدار هزار سهری لی بووهتهوه .
- (۲) واته : نهو یاره زۆ وهك مانگی ، ناوچاو وهك نهستیرهی زوهرهیه ، زۆری وهك حهوت نهستیره گهزۆکهکه ، کزیاری مرواریهکانی بناگوینی .
- (۳) واته : کۆزی خواردنهوهیه ، هاوژئیان کویونهتهوه . پیاله له گهزانابه بهسهر دانشتوواندا . تهانته سۆفیش به وبرد و دعای بهری بهیانیهوه جینگای ههیه .
- (۴) واته : وینهی زولفت له پیالهی چاوی بۆ له ئاوی فرمیسکمد ، نهشهی سونبولی تهژ و شیوهی گوله نیلوفهری ههیه .
- (۵) واته : پلۆسکی قهلمی نالی ، له فهسیحی و زهوانیدا ، نهشهی ئاوی حهبات و هیزی ههلقولینی جهوزی کهوئهری ههیه .
 ئەم پارچه شیعره له دهسنۆسهکانی (چر) و (ت) و (ک) و (مز) دا ههیه . بهلام نوسخهکان گهلخ ورده جیاوازییان له یهکتر ههبو . له بهرئهوهی که جیاوازییهکان له تورکی نهزانین و ناشیهتی نۆسیارهکانهوه پهیدا بۆیون ، پشت گویمان خستن .
 مامۆستا شکور مصطفی کارگیتز و ئەندامی یاریدهری کۆزی زانیاری کورد ئەم پارچه شیعرهی بۆ ژاست کردینهوه و مهعناى بۆ لیکداينهوه . ههر ئهویش بو بۆی دهرخستین کهوا جیاوازیی نوسخهکان ههیه لهه نۆسیارهکانه .
- لەم پارچهیهشدا ، وهك له ههر پارچه شیعریکی تریدا ، نالی گهلخ هونهری وشه ئارایج و مهعنا بلأوی بهکارهیناوه ، بهلام چونکه لیکداينهوهی

- ۵ -

نفس ساعت گیبی ایشلرسه گر یاد ایله طاعتدر
بر آنک قورمه‌سی پیریولنه احیای ساعتدر (۱)

- ۶ -

آن زلف مشکبار بدان روی چون نگار
گر کوتاه‌است ، کوتاهی از وی عجب مدار (۱)

شب در بهار میل کند سوی کوتاهی
آن زلف چون شب آمد و آن روی چون بهار (۲)

نه و شه‌نارایج و معنا بلاویانه له‌سهر زانینی تورکی وه‌ستابو و بن‌نوه
که‌لکی بۆ خوینده‌واری کورد نه‌بۆ ، ئیشاره‌تعمان بۆ هیچی نه‌کرد .

- ۵ -

(۱) ئەم تاقە شیعرەش هەر مامۆستا شکور مصطفی بۆی زاست کردینه‌وه و
معنای بۆ لیکداينه‌وه . مامۆستا شکور نۆسیویه ئەلێن واتە : ئەگەر هاتو
هەناسە وەك سەعات بە یادی خواوە کار بکا ، ئەوه خواناست و تاعەتە .
کۆک کردنیشی بۆ تاویک لەژێی خوادا ، زیندۆ کردنه‌وهی سەعاتە (بەمعنا
کات ، واتە زیندۆ کردنه‌وهی شەوه بە تاعەت) . له هەمان کاتا زیندۆ
کردنه‌وهی سەعاتە که خۆبشپه‌تی .

مامۆستا شکور نۆسیویه ئەلێن : ئەشگونجین (گر یاد) که هەلە
نۆسیار بێن و زاسته‌که‌ی (گریان) بێن ، واتە : ئەگەر بێتو هەناسە وەك
سەعات بە دەم گریان‌ه‌وه کار بکا . . تاد . هەروەها نۆسیویه ئەلێن : چەند
مەعنا بەکی‌تریش بۆ شیعرە که دەست ئەدا ، بەلام ئەم مەعنا بەم لا له هەمۆ
پەسەندتر بو .

ئەم شیعرە له نۆسخە‌ی (ت) و (مز) دا هەبو . له هەردوکیانا له‌بارە‌ی
زینتۆسه‌وه بە هەله نۆسرا‌بو‌ه‌وه ، مامۆستا شکور هینا‌به‌وه سەر
زینتۆسی تورکی .

- ۶ -

(۱) مەعنا‌ی ئەم دۆ شیعرە فارسبیه پتکه‌وه دین .
(۲) واتە : ئەگەر ئەو زولفە وەك موشک زەش و بۆن‌خۆشانه‌ی ، بەسەر

زۆرى وهك وئنه - جوانى ياره وهن ، كورت بن ، هيچ سهرت سوژ
نهمئىن ، چونكه شهوى بههار كورته و ، مادهم نهو زولفانهش وهك شهو
زهشن و ، به لاي زۆمهتى وهك بههار گهشى ياره وهن ، بوون به شهو و
زۆمهتئىشى بووه به بههار .

نهم دۆ شيعره وهرگيژراوى دۆ شيعرى عه ره بين . له هيچ كام له
نوسخه كانى بهرده ستمانا نين . كاك جمال محمدى قوتابى زانكۆى
سوله يمانج بۆى ناردۆين و نۆسيويه له مهلايه كى وهرگرتووه و مهلاكه
پئى وتووه شيعرى نالين . له تىكسته كهى كاك جمالدا له جياتئى (گر)
نۆسرابو (گه) و له جياتئى (بهار)ى دئيزى دواين ، نۆسرابو (نگار) .
بهلام نهوه ههله بو ، ئيمه خۆمان ژاستمان كرده وه .

تیبی زی

- ۱ -

خاو و بن خاوی دو زولنی خاوم نهز
چاوه چاوی یهك غه زاله چاوم نهز (۱)
گهر نییه ناور له سینهمدا به تاو
بوچ له بهر قولقول غه ریتی ناورم نهز؟! (۲)

- ۱ -

- (۱) خاو (ی به کم) : دژی کرژ : بن خاو : بن خهو . نهز : من . چاوه چاو :
چاوه زوانی .
واته : بیر کردنه وه له جوانی دۆ زولفه خاوه که ی یار ، خاو و بن هیزی
کردۆم و خهو و خۆراسی لئ هه لکرتۆم . هه میسه چاوه چاومه ، به م لا و
به ولادا نه زوانم ، به لکو یاری چاو وهك چاوی ناسك جوانم بیت و ، نیتر
نهم بن نیراحه تییه م به سی بن .
له کۆ کردنه وه ی (خاو) و (بن خاو) دا ، به دیمهن طیباق و ، له
مه عنادا ته ناسوب و ، له کۆ کردنه وه ی (یهك) و (دۆ) یشدا ههم طیباق و
ههم ته ناسوب و ، له نیوان (چاو) و (خاو) دا جیناسی لاحیق هه یه .
خاو و بن خاوی (عب) و (من) : خاوی بن خاوی .
- (۲) ناور : ناگر . قولقول : قوله قول ، قولدان . غه ریق : خنکاو ، نوqm .
واته : نه گهر ناگری عیشق له ده رۆنمدا به تاو نییه ، بوچی له بهر
قولدانی مه نجه لی سینهم له ناودا نوqm بووم ! مه بهستی له فرمیسکی
چاوه کانیه تی .
له وشه ی (ناور) دا نیستی عاره ی مو سه ززه حه هه یه و نیضاه ی
ناور بو (سینه) نیشانه یه تی ، چونکه به (سینه) دا نه زانین که وا ناگره که
ناگری راسته قینه نییه و ، شه وقه شو به یتراره به ناگر ، نه گینا ناگر له
سینه دا چی نه کا . له کۆ کردنه وه ی (ناو) و (ناور) یشدا طیباق هه یه .

ناری سینهم گهر نه بین ، غه رقم نه من
 ناوی چاوم گهر نه بین ، سوتاوم نه ز (۳)
 غهیری زولفی تو که زشتهی عومر مه
 دهس له (مافیها) ی زه مان بزیاوم نه ز (۴)

(۳) نار : ناگر . غه رق : غه ربق ، خنکاو .

واته : ژبانم له سهر بون و کوژونه وهی دوشتی دژی بهک بهنده :
 ناگر و ناو ، ناگری سینهم و ناوی چاوم . نه گهر ناگری سینهم نه بوایه
 که نه وهنده به تینه ته نانت بهری ناویشی پین نه گیری ، له بهر فرمیسکی
 زوری چاوم نه خنکام و ، نه گهر ناوی چاوم نه بوایه که نه وهنده به هیزه هر
 ناگریکی بیتنه پیتش نه یکوژینیتته وه ، به ناگری سینهم نه سوتاوم .

له کوکردنه وهی (نار) و (ناو) و (غه رق) و (سوتاو) دا طیباق و ، له
 کوکردنه وهی (سینهم) و (چاو) دا ته ناسوب و ، له به کخستی (نه من) و
 (نه ز) دا (ته رادوف) هه به .

ناوی چاوم گهر نه بین (ت) : ناوی چاوانم نه بین . .

(۴) زشته : ده زوی پین هونینه وهی ته زیبح و ملوانکه و شتی وا . (مافیها) ی
 زه مان : نه وهی له جیهاندا هه به .

واته : دهستم له ههرچت له زه ماندا هه به بزاه ، ته نها تالی زولفی
 تو نه بین .

له نیوهی به که می نه م به ته دا زیاده زهویه کی ئیجگار بالا هه به . نه وه
 نه گه به نین که نه گهر زولفی یار نه بین ، که هه ناسه هه ناسه ی عومری
 شاعیر به به که وه نه به ستی ، هر هه ناسه به کی عومری بگری دوا هه ناسه
 نه بین و ، په یوهندی به شتیکی تره وه نابین به دوا ی نه ودا بین . له نیوهی
 دوه هه میشدا ، به عادهت نه بو بیوتایه دهستم له جیهان و ههرچت له
 جیهاندا هه به (الدنیا و مافیها) بزاه ، نهک له کات و ههرچت له
 کاتدا به . به لام نه م له گهل (عومر) دا وشه ی (زه مان) ی به کارهیناوه و
 نه به وئی بلتی ته معنه م ته نها نه وکاته به که هه ست به په یوهندی له گهل تو
 بکم و ، جگه له و په یوهندی به باریکم به تو وه که زولفت زاگیری کردوه ،
 هیچ هه ستیکم به کات و ههرچت له کاتدا زویدا نه ماوه . .

نه بو بیوشیوتایه (مافیها) ی زه مان ، چونکه (زه مان) موزه ککهره ، به لام
 چونکه نه م (مافیها) به ی له (الدنیا و مافیها) ئیقتیباس کردوه که وهک

تازه نه برۆت و سمه کیشاوه به ناز
دل له تی شمشیری تازه ساوم نهز (۵)

نه ی زه فیکان ! صوحه تی « نالی » مه کن
بوچ ؟ که من له وژا وه کو به دناوم نهز (۶)

مهئل وایه و مهئلیش ناگوژی ، دهسکاری نه کردووه .
(۵) و سمه : گیاهه که ژنان له ناو ئاودا نه بکولینن و برۆی پی زهنگ نه کن .
جوړه خه نه بیکشه ، ژنان ، پاش خه نه ، نه بگره سهر بو زهش کردنی
قزیان .

واته : برۆت تازه بو نازکردن به و سمه زهنگ کردووه ، وهك
شمشیری تازه له ههسان درابن . بویه من که نهو برۆیانهی تو نه بینم ،
دلیمان پی لهت نه بین ، وهك به شمشیریکی تازه ساو لهت کرابن .
له نیوان (نازه) و (تازه) دا جیناسی لاحق و ، له (شمشیری تازه
ساو) یشدا ئیستیعاره ی موصه ززه چه ههیه . نیشانه که شی باسی
برۆکهیه .

(۶) صوحهت : هاوژییه تی .

واته : براده رینه ! لیم دۆر که ونه وه و هاوژییه تیم مه کن ، چونکه
من چاره م زه شه و ناویشم زژاره و ، له وانه به هه رکه شیش له گه لم
هه لسی و دانیشی ، نه گه تی من کاری تی بکا .

له وژا (ك) : له برا . له وژا وه کو (کم) و (من) : ژسوایهك و .
نیوهی دۆه می ئه م شیعره له هه مق نسخه چاپه کانا به هه له
نۆسراوه ته وه .

نالی له م پارچه شیعره یدا وشه ی جیاوازی له گه لای زاراوه ی کوردی
وه رگرتووه : وهك (ئهزی) کرمانجی سه رو که واته : من (که زۆتر له
کرمانجی خوارۆشدا بووه ، وهك نهو په ندی پیشینانه ی که نه لای :
« نهزم هه لته بهزم » و نه وهی تر که نه لای : « نه گه زانیان نهزم و نه گه ر
نه یانزانی دزم ») و ، (ئاور = ناگر) و (خاو = خه و) و (له وژا و له برا
= لیره دا) و (بزیام = بژاوم) که هه ریه کی له ناوچه یه کی کوردستانی
ئیران به کارنه هیتیرین .

ئه مه ی نالی کردۆیه تی ، وهك که رهسته یهك بو لیکولینه وه ی مه سه له ی
زمانی نه ده بیی یه کگرتۆی کورد و مۆتوربه کردنی به هه مق زاراوه کان
شتیکی به بایه خه .

تیبی ژئی

- ۱ -

هه‌ی که‌ریکم بقو ، چ په‌یکەر ؟ طه‌ی که‌ری هه‌وراز و لیژ
سینه‌پان و ، مۆچه‌کورت و ، شانه‌به‌رز و ، گوئی‌دریژ (۱)

- ۱ -

(۱) هه‌ی : وشه‌ی ناگادار کردنه‌وه و ده‌ربزینی سه‌رسامیه . په‌یکەر :
تیمثال . طه‌ی که‌ر : ژئی‌بزو و ماندۆ‌نه‌بو . هه‌وراز : به‌ره‌و ژۆره . لیژ :
به‌ره‌و خواره . مۆچه : مۆچ ، ده‌ست .

نالنج له‌م پارچه‌شیمه‌یدا ته‌عریفی گوئی‌ریژیکی خۆی نه‌کا ، که
ژۆژی له‌ ژۆژان بۆیه‌تی و ، دیاره‌سۆدیکی زۆریشی بووه‌بۆی . نه‌لنج :
که‌ریکی زۆر چاکم هه‌بو . . چون‌که‌ریی بو ! . تیکسمزاو و جوان
داژیزراو ، په‌یکه‌ریک بو ، به‌ره‌و ژۆره و به‌ره‌و خواره‌ی هه‌مۆ‌ته‌ی
نه‌کرد ، وه‌ک گوئی‌ریژی تر نه‌بو که ناتوانن به‌ به‌ره‌و ژۆره‌دا سه‌رکه‌ون و
له‌ به‌ره‌و خواره‌دا دا‌په‌ژن . . تاد .

له‌ کو‌کردنه‌وه‌ی (طه‌ی که‌ر) و (په‌یکه‌ر)دا وشه‌ئارا‌ییه‌کی جوان هه‌یه ،
هه‌رچه‌ند ناگاته‌پله‌ی جیناس . له‌نیوان (هه‌وراز) و (لیژ) و ،
(کورت) و (دریژ)یشدا طبایق هه‌یه . له‌ (گوئی‌دریژ)یشدا ته‌وریه
هه‌یه .

نالنج که‌ له‌م شیمه‌یدا وتۆیه «هه‌ی که‌ریکم بقو . .» و نه‌بوتوو «من
که‌ریکم بقو» ، چه‌ند مه‌به‌ستی بووه . یه‌که‌م : نه‌گه‌ر بیوتایه «من . .» تاد
له‌وانه‌بو نه‌وه‌ی نه‌بخوینیته‌وه بسله‌میته‌وه ، چونکه‌ به‌ر له‌ ته‌واو‌کردنی
نیوه‌شیمه‌که ، مه‌عناکه‌باش نایه‌ت . . دۆه‌م : وشه‌ی «هه‌یگه‌ر»

بن زك و جهبهت سپت ، كلك ئيستر و دامهن سيا
يه ككه تاز و ، سن بژ و ، دق باد و ، شهن دانگ و دريژ (۲)

كهله وهك جهژزهى شهرايى پر نيشاط و تهژ دوماغ
شيړى نهژ ، ئاهويى بهژ ، گورگى سه فهر ، قه مچت نه چيژ (۳)

مل عه له م ، شيرين قه له م ، ئاهو شكه م ، مه يمون قه ده م
سم خژ و كلك ئيستر و ، مه نزل بژ و ، عاره ق نه ژيژ (۴)

خوى له فارسيدا به ئه سبى كوټ ئه كين و نالى گه ياندنى ئه م مه عنايه شى
مه به ست بووه . سټهم : «هه ي كه ر» مه عناى بانگه وازيكيش ئه گه به نى و
ئمه ش بژ ئيره زور له چييه . چوارهم : دروست كردنى جوړه
هاوئاوازيه كيشى له نتيوان (هه ي كه ر) و (په يكه ر) و (طه ي كه ر) دا مه به ست
بووه . بژيه دياره ئه وهى كه له (عم) و (گم) و (من) دا نوسراوه «من . .»
تاد ، هه له به كى ئاشكرايه .

له هه مۆ نوسخه كانى به رده ستمانا نوسراوه (چ په يكه ر) . به لام ئيمه
لامان وايه ئه مه هه له ي نوسياره و ژاسته كه ي (چو په يكه ر) ه ، واته :
وهك په يكه ر ، چونكه به م جوړه مه عناكه زه سا دي .

(۲) بن زك : ژير سك . جهبهت : ته وييل . دامهن : داوټين ، به شى خواروژى
ههر چوار پهل . سيا : زهش . يه ككه تاز : به ته نها غاركه ر ، واته له
هه موان پيش كه وتو . سن بژ : بژمان ژاست نه بووه ووه چييه . دق باد :
كرژ ، توند و تيكسماژو ، دژى خاو و خليچك . شهن دانگ : بن كه م و
كورنچ . *

كلك ئيستر (مز) : كلك و سه ر و . سن بژ و دق باد و شهن دانگ و
(چر) : دق بژ و سن باد و شهن دانگ و . (عم) : سن په ژ و دق با و
شهن دانگ و . (ك) : سن په ژ و شهن دانگ و سن باد و . (من) :
سن په ژ و دق باد و شهن دانگ و .

(۳) جهژزه : كوټه . ته ژ دوماغ : به شهوق . نه ژ : نير : ئاهويى به ژ : وهك
ئاسك له بژينى ته ختاندنا . گورگى سه فهر : وهك گورگه ژاكر له
سه فهردا . قه مچت نه چيژ : ئه وهنده باش و گورج ، پتيويست به قامچت
پيادان نه كردو .

(۴) مل عه له م : مل وهك نالايچ به رز . شيرين قه له م : قه واره زيخته و

* چهنه ئازا يانه و زانا يانه فهرموويانه ماناى (سى پر) نازانين

سه ير نيه ماموستا و كورپه زانا كانى ماناى سى پر يان نه زانيسوه

چونكه ئه گهر له گوند يش بووين ده گهل زانست سه روو كار يان بووه

و كار يان به حه يوان نه بووه له شيوه ي موكر يانى دا بو يه كسم ←

زهرق و زهزراقی وهکو خاکستر ، نهما بنی غوبار
 بهرق و بهزراقی وهکو پیروزه ، لاکین بنی کرژ (۵)
 سم وهکو یهشم و له پهشم و توکی بنی دا سه رنگون
 چاو وهکو بیجاده یا دوشه و چراغی شوعله رژ (۶)

زیک و پیک . ناهو شکم : ناوقه د باریک وهک ناوقه دی ناسک . مهیمون
 قهدهم : بنی به زرق و زوزی . نه لاین سالی مهیمون سالیکی بز خیر و
 بهره کهته . یاخود بنی وهک پتی مهیمون . کلک نیستر : کلک وهک کلکی
 نیستر . مهزل بز : زیکای دۆر و دریز تهی کهر . عارهق نه رژ :
 ماندو نه بو .

له نیوان (عهلم) و (قهلم) و ، (خز) و (بز) دا جیناسی لایق هیه .
 عارهق نه رژ (مز) : عانیق دریز ، واته مل دریز .

(۵) زهرق و زهزراقی : شین زهنگی . خاکستر : خۆله کهوه . بهرق و
 بهزراقی : شوق دانوه . کرژ : کرژیش .

واته : شین کار بو وهک خۆله مییش ، بهلام تۆزه کهی نهوی پیوه نه بو .
 نه شبریسکایه وهک پیروزه ، بهلام بریسکانه وه کهی هبی نهوه نه بو
 کرژی پیوه بن .

له نیوان (زهرق و زهزراقی) و (بهرق و بهزراقی) دا جیناسی ناقیص
 هیه .

له نیوه شیعی یه کهمدا نیشاره تیک به وتهی (کهر و خۆله مییش)
 کراوه .

لاکین (چر) و (کم) و (من) : نهما .

(۶) یهشم : یه کیکه له بهرده گرانبه هاگان ، نه تاشری . پهشم : خورتی .
 سه رنگون : ون . بیجاده : جۆره یا قوتیکه . ناقیق . مۆرۆی کاره با .
 شه و چراغ : گه وهه ری شه و چراغ . شوعله رژ : تیشک بلاو که ره وه .
 واته : سمی که ره کهم وهک بهردی یهشم و ابو ، ساف و بنی گهرد بو ، له
 توکی پیتیدا نوقم بو . چاوه کانیسی وهک بیجاده یا وهک گه وهه ری
 شه و چراغ و ابون ده و روبه ری خۆیان زۆناک نه کرده وه .

له (یهشم) و (بهشم) دا به لفظ جیناسی لایق و ، به معنا طباق
 هیه ، چونکه یه کهم زرق و دوهه م نهرمه . له کۆکردنه وهی (بنی) و

یانسی کهر و نیستر و نهسپ بر له بری سال به کار د بهری . یه کبر
 د و بر، سی بر، بهلام که سی سالی تهوا و کرد و شهی بر د بهیته وه
 سال مه سهلمن د ملین ثم نهسپه سی بره و شیرهی بنی ساوه ،
 شهوشیان چوار ساله و بهرازی د مر کرده .

گوئی درژی بار و کورتان بهرز و ، پالانچ بهزین
چوست و وریاتر له گوئی کورتانی پالانچ و گیتز (۷)

قانیعی بابی زهضا و زاضی به پۆش و دژک و دال
سالیکی صهر و تهحه ممول ، بورده بار و هیج نهویژ (۸)

(سهر) یشدا تهناسوب و طباقیش ههیه ، لهو ژوووهه که ههردوکیان
دۆ نهندامی لهشن و ، بهکه میان نرمی و دۆهه میان بهرزئی نهگه بهنی .

دۆ (مز) : وهك . *

(۷) پالانچ (ی به کهم) : نهسپی کوتهل . جارن له ههندی ناوچهی کوردستان
که گهوره پیاویک بمر دایه نهسپیکی تا بلیتی شوخ و جوانیان نههینا
نه یانز ازاندهوه ، جل و بهرگی مردووه که بیان نهدا به سهردا و به
گۆرانیه کی تایه تیج ئه یانلاواندهوه و خه لکیش بۆی نه که وتنه شین و
شه پۆژ . بهوه یان نهوت کوتهل . پالان : کورتان . پالانچ (ی دۆهه م) :
نهسپی گیتز که بۆ سوارچی دهس نهدا و ههر بۆ باربردن به کار بهیترئی .

واته : گویریژه کهم گویریژیکی نه وهنده چاک بو کورتانی بهرزئی لئ
ئه کرا و باری زۆری ههله ئه گرت (مه بهست له بهرزئی بار زۆریه تی) .
نهسپی کوتهلئ نه بهزاند ، یاخود کورتانه که ی به زین نه چۆ . زۆر لهو
بنیاده مه گوئی کورت و گیتز و ویتزانه وریاتر بو که وهك نهسپی بار بردن
وان و ههر بۆ ئیش پئ کردن باشن .

له کوکردنه وهی ههر دۆ (پالانچ) دا طباق و جیناس و ، له کوکردنه وهی
(گوئی کورت) و (گوئی درژی) دا طباق ههیه .

گوئی درژی (چر) و (ک) : گوئی درژی و . گوئی کورتانی پالانچ و
گیتز (چر) و (اح) : له صد ئینسانی ههرزه و گیتز و ویتز .

(۸) سالیکی صهر و تهحه ممول : ژیکای سه برکردن و باری مهینهت
هه لگرتنی گرتبوه بهر . بورده بار : باربردۆ ، خۆژاگرتۆ . هیج نهویژ :
پن دهنگ و گله یج نه کهر . قانیعی بابی زهضا : له ده رگای زه زامه ندیدا
به بهشی خۆی فنیات کردۆ .

زهضا و (چر) و (عم) و (مز) و (عب) و (من) : زهضا . (کم) و (گم) و
(عب) و (من) : نه بیژ .

* یهشم رهنگی رهشه و سعی رهش بۆ ههموو یه کسمیک په سهنده .

عاقلمی بق ناوی کەر بو ، قاطیعی رینگهی سه فەر
خۆش سلۆک تر بق له سه د وێلداشی هه رزه و گێژ و وێژ (۹)

(صائم الدهر) ی به زۆژ ، نه مئا به زۆژوی بئ نیهت

(قائم الليل) ی سلۆک ، نه مئا سلۆکی بئ نوێژ . . . (۱۰)

چه نده پیم خۆش بق زوبانی حالی ده یوت « نالیا »

هه ردو چه یوانین ، نه تو گوئی کورت و نه منیش گوئی درێژ (۱۱)

(۹) قاطیعی زینگهی سه فەر : زینگهی سه فه ری نه بزێ . یا خود بۆبو به چه ته ی
زینگهی سه فەر ، مه به ست له وه به نه وه نده تیژ ره و بو ، نه توت زینگهی
سه فەر تالان نه کا ، یا خود زینگای سه فەر له ترسی نه و نه مابو ، وانه
نه وه نده زۆ ته ی نه بو به هۆی نه وه وه . خۆش سلۆک تر : زه وشت باشتر .
وێلداش : برادر . *

زینگهی (عم) و (کم) و (گم) و (ک) و (مز) و (اح) و (من) : زینگه و .
خۆش سلۆک تر (ک) و (اح) : خۆش جله وتر . وێلداشی (عم) و (گم) و
(ک) و (مز) و (اح) : نینسانی .

(۱۰) صائم الدهر : نه وه ی به درێژای سالی به زۆژوی بئ . نیهت : نیازی
زۆژو گرتر . قائم الليل : نه وه ی به شه و هه یج نه خه وئ . سلۆک : گرتری
زینگای سو فیه تیج .

نالج که نه م زاراوانه ی کۆژی خوا به رستانی خوا ستوه و لیره دا
به کاری هینان ، ته نها مه نا زمانیه کانی مه به ست بووه . نه یه وئ بلتی
گو ی رێژه که م به درێژای سالی به زۆژ هه یجی نه نه خوارد ، چونکه هه ر
خه ربکی زه یج دان بو و ماوه ی نالیک خواردنی نه بو . به زۆژو بو ، به لام
فه رقی له گه ل زۆژو وه واندا نه وه بو ئیواره نییه ته ی زۆژوی سه به ینتی
نه نه هینا . به شه ریش تا چه یانج به پتوه نه وه ستا ، سه ری دانه واندا ،
سلۆکی نه کرد ، به لام سلۆکه که ی نوێژی له گه ل نه بو .

دۆریش نییه هه ر مه به ستی پلار تی گرتری سو فیه کان بۆ بئ . . هه مق
نه زانین دانۆی له گه لیان نه کولاره .

نه م شهیره له نو سه خه کانی (ت) و (مز) و (اح) دا نییه . و ابزانین نه وانه ی
نه و نو سه خانه یان نو سه وه ته وه ، نه و شهیره یان به بئ نه ده یج زانیوه به رابه ر
به زۆژروه وان و شه ونوخنج کینشانی خواناس ، بۆیه نه یان نو سه وه ته وه .
(۱۱) نه م شهیره ی نالج هه ستیکێ به رزی (دل به گیانه وه رانا سو تان) ی

* وێلداش هوشه یه کی تورکی یه و به مانای ئاوال و هاوری یه .

تیایه . نالی ، بهرا بهر بهم شیعره‌ی شایانی نه‌ویه به به‌که‌م هونه‌رمه‌ندی
کوردی گیانه‌وه‌ر دۆست دانری .

چه‌نده (عم) و (کم) و (گم) : هینده . زوبانی حالی ده‌یوت (من) :
زوبانی حال که ده‌یگوت .

تیبی سین

- ۱ -

که تو هاتی له نهومیدتی نهما باس
له هیجر و ئینتظار ئیدتی نهما باس (۱)
له سایه‌ی زولفی تووه شهو دریزه
له صوبح و توری خورشیدی نهما باس (۲)

- ۱ -

نهم قه‌سیده و قه‌سیده‌ی پاشه‌وه‌ی له ههمۆ نوسخه‌کانی بهره‌ستمانا،
ته‌نھا نوسخه‌که‌ی (گم) نه‌بئ ، خراونه‌ته (تیبی ئی) وه و
وشه‌کانی (باس)ی له‌نگه‌ری شیعه‌ره‌کانی به (باث) نو‌سراون . ئیمه
نهمه‌مان به هه‌له زانی ، چونکه هه‌رچه‌ند (باث) له (به‌ح)وه هاتوووه و
دوا پیتی (به‌ح)یش (ئ)به ، ماده‌م تیکزای وشه‌که ده‌سکاری کراره و
(ح)که‌ی کراره به (ئه‌لف) و (ئ)که‌ی به (سین) نه‌خوینریته‌وه ، ئیتر
بۆچی به (سین)یش نه‌ئوسرئ ؟

(۱) نهومیدتی : ناومیدتی . هیجر : دۆرئ . ئینتظار : چاره‌زوانئ .
ئیدتی : ئیتر .

واته : که تو هاتی ، به دیدارت شاد بۆین و ئاواتمان هاته‌دئ و ،
ئیتر باسی ناومیدتی و دۆرئ و چاره‌زوانئ له‌ئارادا نه‌ما ، چونکه نه‌و
باسانه باسی کاتئ بۆن: که تو هیشتا دیار نه‌بۆی و به‌ ده‌رکه‌وتنت
پتو‌ستیان پئ نه‌ما .

هه‌لێش‌ه‌گرئ (نهومیدتی) به (نهم ئیدتی) بخوینریته‌وه ، واته : که
تو هاتی ، ئیتر باسی خه‌و له‌ناو ناوانا نه‌ما .
ئینتظار ئیدتی (مز) : ئینتظاری تو .

(۲) واته : به هۆی هاتی تووه‌یه به‌و زولغه زه‌شه دریزانه‌ته‌وه ، وا

فەلەك تۆي دا كە ئەمشەو زۆژمان بۆي
 لە زەجمي نەجمي ناھيدى ئەما باس (۳)

شەوگارىش دريژ بوو و باسى بەيانى و تيشكى خۆر لەئارادا نەماو .
 لە كۆكردنەوہى (شەو) و (زۆژ)دا طيباق و ، لە (زۆژ) و (نۆر) و
 (خورشيد)دا تەناسوب ھەيە .

تۆوہ شەو (عم) و (ت) : تۆيە شەو . (مز) : تۆوہك .

(۳) زەجمي نەجم : لە قورئانا ھەيە كەوا كاتى ئەستيرە بە شەو ئەكشى ،
 بۆ ژاوان و دەرکردنى ئەو ئەھريمەنانە ئەچن كە چوون گوئى لە
 دەنگوباسى فرىشتەكانى ئاسمان بگرن . ناھيد : ئەستيرەى زوھرە كە
 پيشى ئەلەين زوھرەى زەققاص و زۆريش گەش و زۆشنە .

واتە : فەلەك تۆي بە ئيمە بەخشى ، ھائيتە لامان و شەوى تارىكت
 بۆ كردىن بە زۆژى زۆشن . بۆيە ئيتىر مەيدانى ئەوہ ئەما ئەھريمەنەكان
 بچن گوئى لە دەنگوباسى فرىشتەكانى ئاسمان بگرن و ، كە مەيدانى
 ئەوہش ئەما ، ھيچ پتويستيبەك ناميتىن خوا ئەستيرەى وەك ناھيد
 گەشيان بە دوادا بکشيتىن ، زەجميان بكا پتى و لە ئاسمانيان
 دۆرخاتەوہ و ، ئەو بابەتە لەئارادا ئەما .

ياخود بە ھاتنى تۆ زۆژ بووہوہ و مەيدانى ئەوہ ئەما ئەھريمەنى
 بەدكار خۆي لە تاريكايدا داگرئ گوئى لە ژاز و نيازى نيتوانمان بى و ،
 ئيمەش - وەك چۆن ئەستيرە شەيتان زەجم ئەكا - بچين ئەو بەردەباران
 بکەين و دۆرى بخەينەوہ . ھەرۋەھا پتويست بە ئەستيرەى ناھيدى
 سەماكەريش ئەما كۆژمان بزازينتەوہ ، تۆ جىگەى ئەوت گرتەوہ .
 بەگوئيرەى ئەم مەعنايە ئەبىن بخوينتەوہ : لە زەجم و نەجمي ناھيدى ..
 تاد ، وەك لە نوسخەى (عب)دا نۆسراوہ .

نالئ لە شيعرى دۆھەمى ئەم قەسىدەيدا يارى كرد بە ھۆى داھاتنى
 شەو . وا ليرەشدا كردى بە ھۆى زۆژبۆنەوہ . جارتيكان لە زولفەوہ
 بۆي چۆ ، دنباي پىن كرد بە تاريكستانى . جارتيكى تريبش لە زووہوہ بۆي
 ھات ، جىھانى پىن كرد بە زۆژى نيوہۆۆ . بە ھەلھاتنى لە شەودا كردى
 بە نيشانەى ئاخىر زەمان كە زۆژ لە زۆژاواوہ ، واتە بە شەو ، ھەلدئ ..
 وايزانىن مەبەستى لەم ھەمۆ داھيتانە ئەوہ بىن بلئ يار ھەمۆ سەريكى
 ژيانى ئەوى گرتوہتەوہ : زۆژيەتى ، شەويەتى ، مانىەتى ، مردنيەتى ،
 ئەم دنبايەتى ، ئەو دنبايەتى ..

حهواديث جام و ، دهوران بقو به ساقتي
له بهزمي جامي جهمشيدي نهما باس (٤)

شوگر جهمعسيه تيكي بين نيزاعه
له شهززي موددهعي و كهيدي نهما باس (٥)

له كوگردنهوي (شهو) و (زوز) دا طبياق و ، له يه كخستني (شهو) و
(نهجم) و (زهجم) و ، (فهللك) و (نهجم) و (ناهيدي) دا تهناسوب و ،
له نيوان (نهجم) و (زهجم) دا جيناسي لاجيق هه به .

بوي (عم) و (گم) و (عب) : بي . زهجمي نهجمي (گم) : نهجم و زهجم و .
ناهيدي (چر) و (چن) و (مز) : نهوميدي . نهگر ههلهي نويسار نه بين ،
نه بين به پيئي شه م نوسخانه (زهجم) به گوماني بين چن و ، (نهجم) به
نهستيره ي بهخت مهعنا لئ بدنهوه و دياره (نهوميدي) يش ناوميدي به .
واته : به هانتت ناوميدي و گوماني بين چن بردن و نهستيره گرتهوه بو
زانيني ههوالي هاتن و نههانتت ، له نارادا نهما .

(٤) هعواديث : جهمي حاديه به واته زوداو . جام (ي - يه كه م) : جامي
مه ي . دهوران : هه لسوزاني گهردون . جامي جهمشيد : جهمشيد
يه كيكي بووه له پادشا ناوداره كاني ئيران ، نهكين ناويتنه به كي بووه دنياي
تيا ديوه . نهوه جامه كه به تي .

واته : زوداوي خوش بووه به پيالهي مه ي و ، چهرخي گهردون
بووه به مه يكيتر نهو پيالانه به سهر خه لكدا نه گيتر و ، ههركهس بگري
شتيكي خوشي لئ زوداوه و ، كهس باسي بهزم و زهزمي جامي جهمشيد
ناكا .

له كوگردنهوي ههردو (جام) دا جيناسي تهواو هه به .
جام و (عم) : بهزمي . (گم) و (عب) : بهزم و .

(٥) كهيد : فيتل .

شهززي (ت) : سيززي . موددهعي و كهيدي (عب) و (اح) : موددهعي
كهيدي . بهم پييه نه بين (كهيدي) به (كه ي دي ؟) بخويترنهوه ، ههروهك
نه م جوړه خويندنهويه له گهل تيكيستي پيشويشدا نه گونجي .

زەقیب و موددەعی هەردۆ له خەودان
 هەتا چەن ساعەتێکی دێت نەما باس (٦)
 سەماعە ، گەردشی عیشقە ، حەقیقەت
 لە صۆفیی و زەقصی تەقلیدی نەما باس (٧)
 لە سایەیی قەددی مەوزۆن و دۆ زولفی
 لە « نالی » و شیعەر و تەسویدی نەما باس (٨)

— ٢ —

لەکن ئەو جەوهەرە فەردە لە هەیۆلا نییە باس
 لە حیکەم پەرورەیی بۆ عەلی سینا نییە باس (١)

- (٦) زەقیب : بەدکار .
 لە پەپوەندی ئەم بەیتەدا بە بەیتی پیشوووه حوسنی تەعلیل هەبە .
- (٧) سەماع : گوئی لە گۆرانج گرتن . گەردش : هەلسۆزان .
 واتە : بەزمی گوئی لە گۆرانج زاگرتن و ، هەلسۆزانی خۆشەویستی و
 ژاستکارییە . باسی صۆفیی و سەمای نازەسەن و لەسەر شیوهی
 چاولێ کەرێ و لاسای کردنەوه نەماوه لە ناوا .
- سەماعە ، گەردشی عیشقە (عب) : سەماعە و گەردشی عیشقە و .
 (اح) : سەماعەیی گەردشی عیشقە . زەقصی تەقلیدی (اح) : زەقص و
 تەقلیدی .
- (٨) قەدد : بالا . مەوزۆن : زێک و پێتک . تەسوید : نۆسراوی پاکتۆس
 نەکراو .
 واتە : کە بالای زێک و پێتک و جۆتە زولفی زەشی یار هاتە مەیدانەوه ،
 باسی نالی و شیعەرە زێکەکانی و زەشتۆسەکانیان لە مەیدانا نەما .
 ئیستا زۆژ زۆژی یار و بالای زێک و زولفی زەشی ئەوه . هیچ کەسی تر
 لەعاستیا هیچ نییە و ، هیچ شیعەرێک ئەوهەندەیی ئەو زێک نابێ و زەشی
 هیچ نۆسراویک ناگاتە زەشیی زولفەکانی ئەو .
 زولفی (چر) و (ت) و (مز) : زولفت .

— ٢ —

- (١) جەوهەری فەرد : ئەو ماددە بچکۆلەیی بەش کردن هەلناگری .

صۆفیان هاتنه مه‌جلیس وه‌ره‌قی دیده بشۆن
له‌کن ئه‌و دیمیه وشکانه له‌ ده‌ریا نییه باس (٢)

به‌را به‌ره‌که‌ی جه‌وه‌ری موره‌ککه‌به . هه‌یۆلا : ماده . حیکه‌م : جه‌معی (حیکمه‌ت) ه‌ واته‌ ژیری و زانای . ناوی په‌کیکیشه له‌ زانسته‌کان که نه‌گه‌ر له‌ گه‌ل زاراه‌ی زانستی ئه‌م چه‌رخه‌دا به‌راوردی بکه‌ین ، فه‌لسه‌فه و پزیشکی و فیزیا و ده‌رۆن شناسی ئه‌گرێته‌وه . بۆعه‌لج سینا : زانا و فه‌یله‌سۆفی به‌ناوبانگی ئیسلام ، (٩٨٠-١٠٧٣) ، له‌ بوخارا له‌دایک بووه و له‌ هه‌مه‌دان مردووه .

واته : یار ئه‌وه‌نده ناسکه وه‌ک جه‌وه‌ری فه‌ردی لێ هاتووه و باسی ماده و هه‌یۆلا و صۆره‌تی لا ناگرێ . مایه‌ی چاک بۆنه‌وه‌ی ده‌ردی دلدارانیشه ، به‌زاده‌یه‌ک هه‌کیمێکی زانای وه‌ک ئه‌بۆعه‌لج ئیبنوسینا باسی ، له‌عاستی ئه‌وا ، له‌ئارادا نه‌ماوه .

نالج ، به‌ عاده‌ته‌که‌ی خۆی ئه‌وه‌شی و بستووه که وشه‌ی (هه‌یۆلا) که به‌ شتیوه‌ی جارانی نۆسین ئه‌نۆسرا (هیولا) ، به‌ (هه‌یه و لا)ش بخوێنرێته‌وه ، واته : یار گوێی له‌ هیج نییه و (هه‌یه و نییه‌) ی لا نییه . هه‌روه‌ها و بستۆشیه‌تی (سینا) به‌ (سینه‌)ش بخوێنرێته‌وه ، واته : گوێ به‌ سنگی وه‌ک ئیبنوسینا حیکمه‌ت په‌روه‌ری من نادا .

(جه‌وه‌ری فه‌رد) و (هه‌یۆلا) له‌ زاراه‌کانی عیلمی حیکمه‌تن .

جه‌وه‌ره (گم) : جه‌وه‌ری .

(٢) وه‌ره‌قی دیده : ئه‌و کاغه‌زه‌ی ئه‌دری به‌سه‌ر ده‌م و چاودا بۆ شارده‌نه‌وه‌ی ، دێوجامه . ده‌ریا : به‌حر ، مه‌به‌ست له‌ زاستیه .

واته : صۆفیه‌کان هاتنه مه‌جلیسی ئیمه به‌ فرمیتسکی درۆ دێوجامه‌ی چاپلۆسج و ژبای سه‌ر ده‌م و چاوی خۆیان دابشۆن . نازانن ئه‌و دێوجامه‌یه به‌ ناوی ده‌ریای زاستی و هه‌ق په‌رستی نه‌بێ دانا شوێی ، به‌لام ئه‌وان دیمج و وشکن ، شاره‌زای ده‌ریا نین ، ئیتر له‌ کوێ بگه‌نه سه‌ر ده‌ریا ژۆی درۆزانای خۆیان داشۆن .

(ده‌ریا) به‌مه‌عنا خواش هاتووه . به‌مجۆره‌ش مه‌عناکه هه‌ر دێ و ناشکرا به .

له‌وانه‌شه وشه‌ی (وه‌ره‌ق) ئیشاره‌ت بێ بۆ ئه‌و گه‌لای به‌هه‌شته‌ی که ئاده‌م و هه‌ووا پاش گه‌نم خواردن و عه‌وره‌ت ده‌رکه‌وتنه‌که‌یان له‌ به‌هه‌شتا

به زمی زه ندانه نه مه ، مه له به بی وه عظ نیه

له به د و نیکی بو قه لابی بی دنیا نیه باس (۳)

نه مه جیی زه مز و ئیشاراتی ده رونه ، له گه روی

ته نگی پر غه ریه بی واعیظی غه زرا نیه باس (۴)

به سه راویزه بی چاویته بی که لله ی سه ریان

له که ی و قه یصه ر و نه سه که نده ر و دارا نیه باس (۵)

عه وره تی خو بان پښ دا نه پو شخ و ، که خوا له به هه شتی ده رکردن ،
نه ویش له سه ر عه وره تیان که وته خواره وه . نه گه ر واین ، نالی هاتوه
ده م و چاوی سو فییه زیاکاره کانی شو به اندوه به عه وره تی نه وان !

نه شتوانی (وه رقی) به (وه رقی) بخوینرینه وه واته پاره ی زیو .
به م پیته ئیشاره نیکی ناته واوی تیا نه پښ بو حیکایه تی (اصحاب الکهف) و
وای لڼ دینه وه سو فییه کان له نه شکه وتی خه لوه ت خانه ی خو بانه وه
هاتن بو شاری کوژی دلداران ، پاره ی له زه واج که وتوی خو بان
بگوژنه وه .

له نیوان (بشون) و (دیمج) و ، (وشکانه) و (ده ریا) دا طبیاق و ، له نیوان
(بشون) و (ده ریا) و ، (دیمج) و (وشکانه) شدا ته ناسوب هه به .

زه ند : عاشق . مه له به : گالته جار . نیکی : چاکه . قه لابی : پښ باری . (۳)

مه عنای نه م شیعه ش ، وه ک شیعی پاشه وه ی ، په پوهندی به شیعی
پیشوه وه هه به . واته : با سو فی زیاکار تو نه کاته نه م کوژی
ئیمه به . کوژی ئیمه کوژی دلدارانی ژاسته قینه به و ، گالته بازاژی
ناموژگاری پښ کردار نیه . ئیمه به ناخی خو شه ویستی ژاستدا
چوینه ته خواره وه و ، خو مان به باسی چاکه و خراپه و پښ باری دنیاوه
خه ریک ناکه پښ .

نیکی بو (مز) نیکی بی .

غه رغه ره : خزه خزه و گیرانی توژگه و ده نگ ده رنه هاتن . غه زرا : بای . (۴)

واته : کوژی ئیمه کوژی دلدارانه ، به ئیشاره ت و زه زمی ده رون
قه سی تیا نه کرځ ، مهیدانی نه وه نیه واعیظی له خو بابی ، پښ به گه روی
گیراو و هه ناسه ی سواره وه ده ستی تیا بکا به په ند و ناموژگاری .

سه راویزه : سه ری داهیل تراو شوژ کراوه . چاویته : وه که له ناو چال (۵)

جی زوبان گرتن و دل زۆشنی بو سۆتانه
موقتهدا شهمه که خامۆش نییه ئەمما نییه باس (٦)

(چاله ئاوا) . کهی : که یخوسره و یا که بکاووس که دۆ شای ئیران بوون . ئەسکه ندهر : ئەسکه ندهری مه کدۆنی که لای ههولیردا له شکری دارای شای ئیرانی بهزاند و ولاته کهی داگیر کرد . دارا : دارپۆش ، دوا پادشای بنه ماله ی هه خامه نشی که ئەسکه ندهری مه کدۆنی بهزاندی .

واته : بههۆی سه ر داهیلانی ، وهك به سه ر چاله ئاوا شوۆز کراوه ی ئەم دلدارانه وه که سه رخۆشی باده ی خۆشه و یستی ژاسته قینه ن ، باسی هه چ بابه تیکی دنیا ی له کۆزی خوار دهنه و یاندا نه ماوه و ، کهس ناوی قه یسه ر و ئەسکه ندهر و دارا ناهینێ .

ئه شتوانرێ نیوه شیعی دۆهه م به م جۆره بخوینرێته وه :

به سه ر ئاوێزه یه چا وینه یه که لله ی سه ریان

واته : که لله ی سه ریان به سه ر پیاله ی باده دا شوۆز کردوه ته وه ، وینه ی که لله ی سه ریان له پیاله ی شه رابه که دا وهك وینه ی که لله سه ری به سه ر چاله ئاوا شوۆز کراوه وه وایه .. ناگیان له دنیا نییه و هه چ باستیکی دنیا ی ناهیننه ئراوه .

ژیشتی تی ئه چن (چا وینه یی) به (چاوینیی) بخوینرێته وه ، به وپێیه مه عناکه به جۆزیکێ تر لێ ئه درێته وه ، له جیاتیی ئه وه ی باس باسی دلدارانی ژاسته قینه ی کۆزی باده خواران بێ ، ئه بێ به باسی صۆفییانی دۆزۆ . واته : ئەم سۆفیه به دیمه ن له خواترس و سه ر دانه واندوه وانه ، نه وه نده بۆش و که لله پۆچن که لله سه ریان بۆ ئه وه ناشی ته نانه ت بۆ مه نه ی چاوی پینیش هه لئاسرێ . ئه وه ته له نه گه تێ و بێ کاره یی که لله سه ری بۆ چاوینێ به ملا شوۆز کراوه ی ئه وانه وه ، باس و خواسی که یخوسره و قه یسه ر و ئەسکه ندهر و دارا له ئارادا نه ماوه .

به سه ر اوێزه یی (عم) و (گم) و (ت) و (مز) : له به ر ئاوێزه یی .

(٦) موقتهدا : چاولێ کراو . خامۆش : بێ دهنگ . کوژاوه .

واته : کۆزی دلدارانی ژاسته قینه جی ئه وه یه مرۆی تیا بێ دهنگ بێ ، بسۆتێ ، دلی زۆشن بێ . چاو له مۆم بکا تیایدا که بۆ خۆی ئه سۆتێ و ورته ی له دم نایه ت ، به لام ده وره بیری زۆشن ئه کاته وه . به دیمه ن سه یری ئه که ی ، باس و خواسی نییه ، به لام له ژاستیشدا

حه ضره تی هه بیه ته ، نهك غه بیه ت و زه بیه ت « نالی »
ئه لالا ئه لالا ، چ حوضوریکه که (اصلاً) نیه باس ! (۷)

- ۳ -

سابونی که فقی پیته که فی زاری چاپلوس
خاصیه تی زه قیقی هه یه نهرمی زوبانی لوس (۱)

بئ دهنگ نیه ، چونکه دهنگی راسته قینه ئه وه به ئه نجامه که ی کار بئ و ،
کاریش نیه له کاری مۆم به بهرهم تر که بهرچاوی خه لك زۆن
ئه کاته وه .

له نیوان (خامۆش نیه) و (نیه باس) دا طبایق هه یه .

(۷) هه ضره ت : حازری . هه بیه ت : سام . زه بیه ت : گومان و دۆدلی .

واته : کۆزی دلدارانی راسته قینه جیگای حازری ترس و سامی
خوا به و ، وهك کۆزی سۆفیه ته نها به دیمه ن له خواتر سه کان ، جیگای
پاشمله وتنی ئه م و ئه و و دۆدلی و گومان له م و له و کردن نیه . خوا به !
ئه مه چۆن حازر بۆ نیکه بنیاده م ئه وه نده قۆل هه ستی بئ ئه کا ،
باس کردنی به هه چ کلۆجی تیا پتویست نیه ، چونکه (باس کردن) بۆ کاتی
ده ست ئه دا باسکرا وه که خۆی دیار نه بئ .

زه بیه ت (مز) : زه هبه ت . (عب) : زه هبه ت .

- ۳ -

(۱) که فقی بئ : بهری بئ . زار : ده م . چاپلوس : مه رایج کهر و شان ته کین .
خاصیه ت : نیشانه ی تایبه تی . زه ققی : سابونی زه ققی .

واته : له یه ده می پیاوی مه رایج کهر و زیاباز ، له کاتیگا که ئه دووی و
مه رایج ئه کا و کهف ئه چه ریئتی ، سابوناوی بۆ قسه له گه ل کرا وه که پیته ،
له بهر پیتیا بیژژی تا هه لخلیسکینتی . . یاخود ئه و که نه ی له ده می
پیاوی مه رایج کهر و زیاباز ئه ژۆیته سه ر زه وی ، سابوناوی بهر پیته ،
بۆ هه لخلیسکاندن قسه له گه ل کرا وه که ی ژشتوو ه . نهرمی زمانی
لۆسیش ، بۆ خه لك هه لخه له تانندن ، خاصیه تی سابونی زه ققی پتوه به و
که بنیاده می دا به عه رزا زرمه ی لئ هه لده ستینتی .

ئەي دىل ! خەراجى حاصلى ظلۇماتى بەھر و بەز
 ميراتى ئىعتىبارە لە فورزەندى فەيلەقوس (۲)
 بونيانى كىبر و سەرکەشىيە طاقى كىسرەوئى
 دانانى ظلۇم و رۆزەشىيە تەختى ئابنوس (۳)

بە نىشانەي شىعرەكانى پاشەوهدا ، و ايزانين مەبەستى نالىج لەم
 چاپلوس و زمانلوسە (دنيا) بىچ كە بنيادەم لە خىستە ئەبا ، بەلام
 بە تىكزايش ھەر راستە و دەست ئەدا .

لە كۆكردنەوہى (كەفف) و (كەف) دا جىناسى ناقىص و ، لە
 (رەققى) و (نەرمج) دا طبىاق و ، لە (زار) و (زوبان) دا تەرادوف و ،
 لە (رەققى) خۆيدا بەتاييەتج لەطافەت ھەيە ، چونكە مەعنای وشەكە
 بە ەەرەبج پىتچەوانەي مەعنا كوردىيەكەيەتى .

پىيە (« پەراوئىزى » چر) و (اعم) و (كم) و (گم) و (ت) و (لك) و (مز) و
 (اح) و (عب) و (من) : پىتتە .

(۲) ظلۇمات : تاريكچ ، بن . ئىعتىبار : پەند وەرگرتن . فورزەندى فەيلەقوس :
 ئەسكەندەرى كۆزى فيلىپى مەككۆنچ .

واتە : ئەي دىل ! ئەوہى لە بەروبوئى بنى دەريا و وشكانج بۆ بنيادەم
 ئەمىنئىتتەوہ ، تەنھا ئەو ميراتەيە كە لە پىششىنان بوئان ماوہتەوہ ، كە
 ئەوہتە پەند لە ژيانى ئەسكەندەرى كۆزى فيلىپى مەككۆنچ وەرگرتن كە
 دنيای ھەموگرت و ، كە مردىش لە بستى زەوئى و چەند يارده جاو
 زياترى بىچ نەبزا .

ظلۇماتى بەھر و (« پەراوئىزى » چر) و (چن) و (ت) و (لك) و (مز) و
 (اح) : ظلۇمەت لە بەھر و .

(۳) بونيان : كۆشك و سەرا . كىبر : فيز . سەرکەشىج : ياخيگەرئى .
 طاقى كىسرەوئى : تاقى كىسرا كە پاشماوہكەي ئىستا لە نزيكى شارى
 سەلمان پاكەوہيە . ئابنوس : درەختىكە دارەكەي زۆر قورس و رەقە .

واتە : تاقى كىسرا كە سەرى گەبىشتبەوہ كەشكەلانى فەلەك ، كۆشكى
 فيز بەسەر خەلكا كردن و لە خوا ياخى بۆن بو . تەختى لە دار ئابنوسى
 رەشى بريقەدارىش نىشانەي جەور و ستەم و رۆزەشىيە ئەو پادشايبەيە
 لە سەرى دائەنىشى . . نالىج ئەبەوئى بلىج : ھەر ئەوہى كە زۆرداران بە

بنوازه بقونی نهووه لټ و چونی ناخرت :
هاتی چ زۆت و قوت و ، هه لاتی چ لوس و پوس ؟! (۴)

گهر فهزّ و تاج و زینهت و شهوکهت وهفای ده بو
بن دهردی سهر ده مانه وه بو طلاوس و خه رۆس (۵)

نیشانهی گه وره یی خۆبانی دانه نین ، هه ر نه وه خۆی نیشانهی هه چ و
پۆچیانه .

له یه کخستنی (بونیان) و (تاق) و (تهخت) و ، (زۆزهش) و (نابنۆس) دا
ته ناسوب هه یه .

(۴) واته : نهی ناده میزادی له خۆ بابج بو ! بیرئ له خۆت بکه ره وه ، چۆن
هاتیه دنیا وه و چۆن زۆیشتی . . به زۆت و قوت له دایک بۆیت و به
تالان کراوئ و زۆت کراوه ی زۆیشتی . . که واته دنیا بو نه وه ناشئ
پشتی پئ بهستی . .

له یه کخستنی (بۆن) و (چۆن) و ، (زۆت) و (قوت) و ، (لوس) و
(پوس) دا جیناسی لاجبق و ، له یه کخستنی (نه وه ول) و (ناخر) دا
طیباق و ، له کۆکردنه وهی (زۆت و قوت) و ، (لوس و پوس) دا ته ناسوب
هه یه .

له وشه ی (هاتی) و (هه لاتی) دا نیشارهت بو نه وه کراوه که بنیادهم
که دینه دنیا وه ناگای له هه چ نیبه و به ناسانج دئ . به لام پاشان نه وه نده
ئه رک و مه نه تی ژبانی به سه را نه تلپته وه ، خۆزگه ی مه رگی خۆی
نه خوازئ و نه به وئ له ده س ژبان هه کب . . هه روه ها له وشه ی (لوس) و
پوس) یشدا نیشاره تیک بو نه وه کراوه که بنیادهم که مرد ، هه رچی
هه یه ، ، میرات گر لئی دانه مالن بو خۆیان و ساوسیوه ی نه دن و نه و جا
حه و الهی نه و دنیای نه کهن .

(۵) فهزّ : جوانج . خه رۆس : که له شتیر .

واته : نه گه ر جوانج و تاج و شان و شکو وه فایان بو وایه ، به ناسانج
بو تاوس و که له شتیر نه مانه وه ، که هه میشه نازیان پتوه نه کهن و
به خۆبانیانه وه دهر نه خهن و پئ قه در زایان ناگرن . مه به ست له تاجی
تاوس و که له شتیر پۆنه که یانه .

فهزّ و (چن) و (کم) و (ک) و (ت) و (مز) و (عب) و (من) : پهزّ و .
تاج و (کم) و (من) : تاجی . ده مانه وه (کم) و (من) : ده مایه وه .

گهر ئاب و تابى جهننه تى بو دۆزه خيت دهوئ
 بنوازه تيو چهوانى به شوق و بروئ عه بوس (٦)
 بو مه شقى عيشقى زولفى نىگار و نىگارشى
 « نالى » له خامه دا بووه ته شاهى طورزه نوس (٧)

(٦) ئاب : ئاو ، ته زايى . مه به ست فينكيه . تاب و تاو ، گهرمى .
 جهننه تى : به هه شتى . دۆزه خى : جهه ننه مى . به شوق : زوخوش .
 عه بوس : زوگرز .

واته : ئه گهر ئه تهوئ چاوت به ناوچاوى فينكى بنياده مى به هه شتى و ،
 ناوچاوى ئاگرى بنياده مى جهه ننه مى بكهوئ ، سه يرى ناوچاوى
 بنياده مى زوخوش و بنياده مى زوگرز بكه . زوى خوش نيشانه ي
 به هه شتى و زوى گرز نيشانه ي جهه ننه ميه .

له نيوان (ئاب) و (تاب) و ، (جهننه تى) و (دۆزه خى) و ، (به شوق) و
 (عه بوس) دا طبياق و ، له نيوان (ئاب و تاب) و (جهننه تى و دۆزه خى) و ،
 (به شوق و عه بوس) دا له ف و نه شرى موره تته ب هه به .
 تيو (گم) و (من) : ناو .

(٧) مه شق : زونوس كردنه وهى خه تى خوش بو فيربونى نوسىنى جوان .
 نىگار : وينه . ئافره تى وهك وينه جوان ، يار . نىگارش : نوسىن و
 نه خش كردن . طورزه نوس : ئه وهى نه خشى لول و ئالوز ئه نوسىن .

واته : نالى ، بو ئه وهى فير بى مه شقى خوشه ويستى زولفى يار و
 جوانى و زازانه وهى ئه و زولفه بكا ، بووه به شاي طورزه نوسان ، له ناو
 قه له مدا لولى خواردوه و پيچراوه ته وه . ئه يه وئ بلى ئه وهى دلى به
 زولفى ياره وه بى ، ئه بى فير بى له تاو دهرد و ئازار وهك ئه و زولفه
 لول بخوا . منيش بو فيربونى ئه و خوشه ويستى و لول خواردنه ، بووم
 به تاله بارىكه كانى ناو قه له م و ئه وه نده مه ره كه بى هه لمز يوه (مه شقم
 كردوه) ، لول بووم (تاله بارىكه كانى ناو قه له مى قاميش لولن) و ، له
 زه شتى و لوليدا بووم به شاي طورزه نوسان . .

زباده زه وئ و وينه ي ناسكى ئه ده بى وا نه بى ، بوچى باشه !

ئهم شيعره ش به لگه به كى تره كه وا نازناوى (نالى) به لامى بوچو كه نهك
 به لامى قه له و ، چونكه (نال) له ناو قه له مدايه و (خامه) ش قه له مه .

له کۆکردنهوهی (مهشق) و (مهشق) دا جیناسی لاجیق و ، له
کۆکردنهوهی (نیگار) و (نیگار) دا جیناسی ناقیص و ، له نیتوان
(مهشق) و (نیگار) و (نال) و (خامه) و (طوژژه نووس) دا تهناسوب ههیه .
مهشقی عیشقی (ت) و (ك) و (مز) (اح) و (عب) : عیشقی مهشقی .
نیگار و (چن) و (ت) و (ك) و (اح) : نیگاری و . (عم) : نیگاری .

تیبی طی

- ۱ -

موی سپت کردم به شوشتن ئاوی عهینی شوره شهط
شوره شهط یهعنی که تیدا خود به خود قهل بقو به بهط (۱)

- ۱ -

(۱) شوشتن : شوردن . عهین : چاو . کانج . وهك . شوره شهط : سویره
چهم ، فرمیتسك . خودبهخود : لهخویهوه . قهل : قهلهزهش . مهبهست
زهشینهی چاوه . بهط : مراوئج ، مهبهست سبیه .

واته : ئاوی فرمیتسکی چاوم که نهوهندهی زۆبارتیکي سویر زۆره ،
بههوی گریانی زۆرمهوه ، نهوهنده بهسه ریشما هاتووته خوار ،
زهنگهکهی شتووتهوه و سبیه کردووتهوه . زۆباری سویری فرمیتسکم ،
نهو زۆباره نهوهنده سویرهیه که نهگهر قهلهزهشی تیجین ، لهبهر زۆری
خویی ، ههر لهخویهوه تیا سپت نهبیتهوه و نهین به مراوئج ، وهك چۆن
زهشینهی چاوی منی تیا سپت بووهوه و کویر بقو و ترۆسکهی لئ بزأ .

له وشهی (عهین) دا لهطافهت ههیه ، چونکه ، وهك له سهرتروه
زۆنمان کردووه سئ مهعنا نهبهخشئ . له کوکردنهوهی (شوشتن) و
(ئاو) و ، (عهین) و (شهط) و ، (قهل) و (بهط) یشدا تهناسوب
ههیه . له (قهل) و (بهط) دا ئیستیعارهی موصهززهحهیش ههیه ،
زهشینهی چاو شوبهینراوه به قهل و ، چاوی سپت بووهوه شوبهینراوه
به مراوئج و بئ شوبهینراو لهجباتیی شوبهینراو دانراوه و ، نیشانهش
(عهین) و (موی سپت کردم) ه له نیوه شیعری یهکهمدا .

شوشتن (چن) و (ت) و (ك) و (مز) و (عب) و (اح) : شوشتن ، که
نهویش ههر بهمهعنا شوشتنه . خودبهخود (عم) : خویهخۆ .

هه لکرا ، وهك مؤمی کافوری به شهودا ، مق به مق
دا سیاھی رۆ بخوینم نوقطه نوقطه ، خهط به خهط (۲)

من ده لیم شهو بق به رۆژ ، نه فسم ده لئی رۆژ بق به شهو
ئهو موصیه ، چونکه چاوی پئی سپی بق ، من غه لهط (۳)

(۲) هه لکرا : داگیرسا ، شهوقی دایه وه . کافوری : سپی وهك کافور که
به ریکی سپی و بۆن خویشی دره ختیکه . دا : تاوه کو . سیاھی : زه شی .

واته : مووه کانی سه ر و ریشم سپی بۆن و ، وهك مؤمی کافوری
داگیرسینی ، یه که به که به سببه تیج به سه ر و رۆمه وه دیارییان دا ،
تا خهت به خهت و نوخته به نوخته کرده وی به دی خۆم ، له بهر
رۆشناییاندا بخوینمه وه و ته ماشای رۆی - له بهر گونا - زه شی خۆم
بکه م . مه بهستی له وه به که بنیاده م پیر بق ، ئیتر وه ختی ئه وه دئی پهنه د
نامۆزگاری له مۆی سپی خۆی وه رگری و چاوی به زاوردوی خۆیدا
بگێرتنه وه و له کرده وه زه شه کانی خۆی پاشگه ز بیته وه .

ئه شوگنجی (سیاھی) نه بی (سیاھی) بئ ، واته لیسته ی . به م پیته
مه عنای رسته که وای له دینه وه : به ریکی سیاھی کرداری خۆم
بکه م .

هه لکرا (ت) و (مز) و (عب) و (اح) و (من) : هه لکرا . نه میش هه ر
ئه گونجی (هه لکرا) بئ ، چونکه له نۆسینی ئه وسادا (ک) و (گ) وهك
یهك ئه نۆسران . دا (عب) : وا .

(۳) موصیب : ئه وه ی باش بۆ شیجی و بیپتیکی .
واته : منی نیازی گه زانه وه و پاشگه ز بۆ نه وه کردۆ ، له گه ل نه فسی

خۆ به ده سته وه نه داو و هه ز له دنیا کردۆم ، کیشه مانه له سه ر مه عنای
ئه م مق سپی بۆن و پیرییه . من ئه لیم سه رده می لاوی سه رده می
بئ ناگایی و گومزایی بق و ، ئیستا که پیر بووم و ئه گه ریمه وه و رۆ ئه که مه
خوا ، نیشانه ی ئه وه به شه وی بئ ناگایی دوا بئ هاتوو و ئیتر رۆزی
خواناسییه . ئه ویش ئه لئ وانییه . سپی بۆنی مق نیشانه ی ئه وه به رۆزی
ژیانی خویش و زاواردن دوا بئ هاتوو و ئیتر له مه ولا ئه وه ی جارام بق
نالوی و دنیا م له بهر چا و تاریک بووه . حه ق به لای ئه وه وه به و من به
هه له دا چووم ، چونکه چاوم سه مه سای لئ بزاه و هه یج نابینم . . که واته
راسته رۆژ بووه به شه و ، ئه گینا ئه بئ رۆزی کو پیر چۆن رۆزیک بئ !

ژه و غه نی دیدم ژژایه سه ر کیتابی خه ططی خوم
 چاو له ئیشی نهو سپی ، توریش به سه ر نهودا سه قهط (۴)
 سه رد و گهرمی ئاهه کهم سه وزه ی گیای کردم به پوش
 پایزی ، ژو بقو به بوردی سؤر و زه ردی موخته لهط (۵)

تو بلتی ئهم پارچه شيعره ، وهك هه ندی هيمای تریش له چه ند پارچه
 شيعریکی ترا ، نیشانه ی نهو نه بن که نالی له دوا ساله کانی ژیانیا کویر
 بویسی ؟

پن (چن) و (ك) : لسی .

(۴) ژه و غه ن : ژۆن . سه قهط : سه قهت ، پهك كه وتۆ . سقط ، كه وته خوار .

واته : ژۆنی چاوم که مایه ی تیشك دانوه و گزان و بینینی بو ، ژژایه
 سه ر ژۆم که وهك کتیب له بهر ده میا کراوه ته وه و مووه ژه شه کانی وهك
 خه ته کانی کتیب بۆن . ئیستا چاوم له تاو نازاری نهو ژۆن ژژانه کویر
 بووه ، یاخود له بهر نهو کاره ی که نهو ژۆنه کردی که ژژا ، سپن بووه ته وه و
 بی کار که وتوووه و ، ژۆناکی چاویشم به سه ر نهودا ، واته به سه ر چاومدا
 شه ل و په ل و سه قهت که وتوووه چونکه که وتوووه ته خوار بۆ سه ر کتیبی
 ژۆم ، یا به سه ر کتیبی ژۆمدا که وتوووه . به پیتی ئهم مه عنای دوا بیسه
 سه قهط (سقط) ی فیعلی ژا بوردی عه ره بیسه .

دیدم ژژایه (چر) و (مز) و (عب) و (اح) : دیده ی ژه ضایه . (چن) :
 دیده م ژژاوه . (عم) و (گم) : دیده ژژایه . (کم) و (من) : دیده ی
 خه طایه .

(۵) بورد : پارچه قوماشیکی جوان بووه پتیمان وتوووه (بوردی به مانجی) .
 موخته لهط : تیکه ل .

واته : وهك چۆن گۆزانی هه وا کار نه کاته سه ر شینای و ، هه وای
 سارد زهنگی له ژۆ نه بزۆ و هه وای گهرم نه یسۆتینن و وشکی نهکا ،
 ئاه و هه ناسه ی سارد و گهرمی منیش ، ژیشی ژه شی وهك سه وزه
 گیای وشك کردم و سپی کرده وه و کردی به پوش . ژۆی پایز
 داهاتۆم ، یاخود ژۆم به شتیه ی باخی پایز ، بۆ به پارچه ی بوردی
 به مه نج که تیکه له له زهنگی سؤر و زه رد . ئه میش هه ندیکی به ته واری
 وشك بووه و سپن بووه ته وه و ، هه ندیکی که شی زهنگی گۆزاهه خه ربکه
 وشك نه بن و سپن نه بیته وه .

ووجهه کم ئیسی به یاض ، نهما وهرهق زهره و سیاه
با موخه طهطه یی به کافورئی که شیده ی خوش نه مهط (٦)

نیوهی دوهمی نه شیره له نوسخه کانی بهره ستمانا جیاوازیسی
زوری تیاو . نیمه له ناو همو نوسخه کاندای پشتمان به نوسخه ی (عم)
به ست . نه مهش جیاوازیسه کانی نوسخه کانی تر :

(چن) : زۆ بوته بهردی سهوز و زهردی . (کم) : نهو بو به بهرد و
— یا بورد و — سۆر و زهره و . (گم) : زۆ بو به بهردی سۆر زهردی .
(ک) : زۆ بو به زهردی سهرد و زهره و . (مز) و (عب) : زۆ بو به بهردی
سهرد و زهردی . (اح) : زۆ بو به زهردی سهرد و زهردی .

له نیوان (سهرد) و (گهرم) و ، (گیا) و (پۆش) دا طبیاق و ، له نیوان
(سۆر) و (زهره) دا طبیاق و تهناسوب ههیه .

(٦) وهجه : زۆ . به یاض : سپیتیج . نهو پارچه بهی له که ناری کتیبه کانه وه
به سپیتیج نه مایه وه . وهرهق : کاغزه . موخه طهطه : خهت خهت کراو ،
له (میسطهره) دراو . جاران که کاغزه ی خهت خهت کراو نه بو ،
مهقه بایه کیان نه هینا ، چۆنیان بو یستایه دیزه کانی کتیبه که زۆ بکهن ،
به و جۆره تاله کندی چهند لۆ بادراویان تی هه لئه کیشا . پاشان به زه ی
کاغزه ی سپیان نه خسته سهری و توند به نجه یان پانه هینا ، جیگه ی
کندره بادراوه که ی له سهر نه خشی نه بو ، نه و جا به سهر نهو نه خشانه دا
نه یان نۆسج . به و مهقه با کندر تی هه لکیشراوه یان نهوت (میسطهره) .
کافورئی که شیده : خهتی کیشراوی سپج وهک کافور ، نهو خهته ی که
له نه نجامی له میسطهره دانی کاغزه وه به کاغزه که وه دهر نه کهوت .
نه مهط : شیتوه .

واته : کاغزه ی زۆم ، هه رچهند به خهتی میسطهره کیشی ، وهک کافور
سپیی ، مۆی سپیم ، سپج بووه ته وه ، هه ر به ناو سپیه . له زاستیدا
له شه رمه زاریدا زهره و ، له گونا هباریدا زه شه . مه به مستی نه وه به بلتی
وهک چۆن خهتی میسطهره کاغزه ی زهره و زهش سپج ناکاته وه ، مۆی
سپیی سهر و زیشی منیش زۆ زهردی و زۆ زه شیی شه رمه زاری دهر گای
خوا و گونا هباریی دوا زۆم هه لئاگری .

له کوکردنه وه ی (به یاض) و (وهرهق) و (زهره) و (سیا) و
(موخه طهطه) دا ته ناسوبتیکی جوان ههیه .

چونکه له وحی زۆسییه زۆزهردی بن تهزینییه
 خوینی چاوم جهدوهلی بن ، قهطره کانیسی نوقهط (۷)
 نهقشی دۆ مویتی به دۆ زۆیج دهیته عهیی شهیب
 ئاینه ی زۆ پاکیه ، زۆناکیه تۆر و شهمهط (۸)

(۷) بن تهزینی: جوان نه کردن و نه زازاندنه وه . جهدوهل . جۆگا . نهو
 خه تانه ی جارن له کاتی کتیب نۆسینه وه دا به مه ره که بی سۆر له سه ر
 کتیب نه کیشران بۆ جیا کردنه وه ی دیزه کان و شوینی دیزه کان له به کتر .
 نوقهط : جهمی نوقهطیه واته نوخته .

جارن فهقن نه هاتن کاغهزی سپیان زهرد نه کرد نه و جا کتیبیان
 لی نه نۆسییه وه بۆنه وه ی له کاتی خویندنه وه دا ئازاری چاو نه دا . دباره
 کتیبه که شیان به مه ره که بی زهش نه نۆسییه وه . بۆ جوانییش خه تی
 سۆریان له نیوان دیزه کاندانه کیشا و نوخته ی تپه کانیسیان به زهنگی
 سۆر ، نه کرد . جا نالییش هاتوه زۆی خۆی شوبهاندوه به په زه
 کتیبکی له و کتیبانه و نه لئ مادهم ته خه ی کتیبی زۆم له بهر گوناه
 زهشه و ، به هۆی نه زازاندنه وه به وه به کرداری چاک زهرد و شه رمه زاره ،
 من نه مه وی به خوینی چاوه کانه بیزازینه وه . به خوینی به زۆمدا هاتوه
 خوار جهدوهلی بۆ نه کهم و خه تی بۆ نه کیشم و ، به دلۆبه کانیسی
 نوخته ی سۆری بۆ دانه نیم .

نیوه ی به که می نه م شیمه ره له نوسخه ی (کم) و (من) دا به م جۆره به :

چونکه له وحی زۆ سیاه و زهردی بن تهزینییه .

سییه (گم) و (مز) : سیاه . بن تهزینییه (چن) : بن تیراوییه .

(۸) شهیب : پیری . شهمهط : بۆزی .

واته : بۆنی نه خشی دۆ جۆره مۆ (مۆی سپی و مۆی زهش) به دم و
 چاوی بنیاده مه وه ، کاتی نه بیته عهیب و مایه ی ناشیرینی ، نه گه ر
 نه و که سه دۆ زۆ بن ، به دیمه ن خۆی به پیاوچاک و خواناس پیشان بدا ،
 وهک پتویسته بۆ که سه چۆبیته سآله وه و ، له زاستییدا پیاویکی
 ئاره زۆباز بن وهک نه وانه ی هیشتا همرزه کارن و مۆی سه ر و زیشیان
 زهشه . نه و ناوینه به ی که زۆی زاسته قینه ی بنیاده می تیا ده ر نه که وی ،
 مۆی زهش و سپی نییه ، پاکیی کرده وه ی بنیاده مه که خۆبه تی ، بۆنی

یا گه‌داییکه غه‌نی ، یا پادشاهیکه فه‌قیر
 له‌م دووه‌ خالی نیه « نالی » له زۆی هه‌ددی وه‌سه‌ط (۹)

مۆی زه‌ش و سه‌پت نیشه‌ی زۆناکییه ، چونکه له زۆناکیدایه‌ش و سه‌پت له به‌ک نه‌کرینه‌وه .

نوسخه‌کانی به‌رده‌ستمان له‌م شه‌یره‌شدا ناکۆکیی زۆریان له‌نیواندایه .
 ئیمه‌ پشتمان به‌ نوسخه‌ی (عب) به‌ست . ئه‌مه‌ش جیاوازییه‌کانی
 نوسخه‌کانی تر :

نه‌قشی (چن) : نه‌قسی . (ک) و (مز) و (اح) : نه‌قسی . به‌ دۆزۆج
 ده‌بیته (چر) و (کم) و (ک) و (مز) و (اح) : به‌ ده‌وری زۆی ده‌بینی .
 (چن) : به‌ ده‌وری زۆی ده‌بینی . (عم) و (گم) : به‌ ده‌وری زۆی ده‌بیته .
 (من) : به‌ دۆزۆج ده‌بینی . زۆناکییه (چن) : زۆ ناگه‌یه .

(۹) هه‌ددی وه‌سه‌ط : زاده‌ی مام‌ناوه‌ندی . له زانستی مه‌نطقدا (هه‌ددی
 ئه‌وسه‌ط) وشه‌ی دۆباره‌ کراره‌ی ناو (صوغرا) و (کوبرا) به‌ .

واته : دۆ زێکا هه‌یه‌ له ژباندا بۆ خۆمیان هه‌لبژیرم و زێکابه‌کی
 سه‌په‌میان له‌نیواندا نیه . یا ئه‌بێ خۆم به‌ پیاوی دنیا و ده‌سه‌لاندارا
 هه‌کنه‌واسم و له‌باره‌ی داراییه‌وه‌ هه‌زار بێ ، به‌لام له‌ ده‌رونی خۆمدا
 گه‌وره‌ترین سامانم هه‌بێ که‌ که‌سایه‌تی سه‌ربه‌خۆی خۆمه ، یان ئه‌بێ
 ده‌سه‌رداری که‌سایه‌تی خۆم بێم و له‌وباره‌وه‌ بێم به‌ بنیاده‌میکی لات و
 بێ ده‌سه‌لات ، بۆئه‌وه‌ی له‌باره‌ی ژبانی ماددییه‌وه‌ وه‌ک پادشا بژیم .

نالی هه‌رچه‌ند نه‌یوتوه‌ کام زێکایان هه‌له‌بژیرێ ، به‌لام هه‌ر به‌
 به‌رچاوخستی دۆ زێکا که‌دا دباره‌ زێکای به‌که‌میانی بۆ خۆی دیاری
 کردوه ، که‌ زێکای نازادتی و سه‌ربه‌خۆیی دل و ده‌رونه‌ هه‌رچه‌ند
 سکشی له‌برسا قۆزه‌ی بێ و ، چاو له‌ ده‌ستی که‌س نه‌بوه‌ له‌م دنیا به‌دا .
 گه‌داییکه ، پادشاهیکه (چن) و (ک) و (مز) و (اح) : گه‌داییکه ،
 پادشاهیکه .

تیبی قاف

- ۱ -

قوربان مه‌حاله پیکه‌وه بن صه‌بر و ئیشتیاق
خاریج له نه‌صصی ئایه‌یه ته‌کلینی (لا یطاق) (۱)
مه‌عنایی تور و ظولمه‌ت و نه‌شری حه‌یات و مه‌وت
بق ، زۆ و زولف و زۆژی و یصال و شه‌وی فیراق (۲)

- ۱ -

(۱) ته‌کلینی (لا یطاق) : داوای کردنی کاری کرده‌نی نه‌بن و له‌توانای بنیاده‌ما نه‌بن بیکما .

واته : گیانه ! هه‌رگیز نا‌کرتی به‌کین سۆزی تۆی له‌ دلایین و بیشتوانین
خۆی زا‌گرتی و ، شتی‌وا به‌ داوای شتی له‌توانادا نه‌بو دانه‌رتی .

ئه‌م شه‌یره ئیشاره‌ته به‌ ئایه‌تی (لا یكلف الله نفساً الا وسعها) واته :
خوا داوای شتی نا‌کا له‌ کسه‌ی که له‌توانایدا نه‌بن .

ئایه‌یه : (چن) و (عم) و (گم) : ئایه‌ته . (عب) و (کم) و (من) : ئایه‌تی .

(۲) نه‌شر : بلا‌و‌کردنه‌وه .

واته : ئه‌گه‌ر نه‌ته‌وێ بزانی مه‌عنای (زۆناکتی) و (تاریکتی) و
بلا‌و‌کردنه‌وه‌ی (ژیان) و (مردن) چیه ، سه‌یری زۆی زۆناک و زولفی
زه‌شی خۆت بکه و ، سه‌رنجی خۆشیی ئه‌وکاته‌ی من بده که پیت ئه‌گه‌م و
دنیام له‌ به‌رچاوا ئه‌بن به‌ زۆژی زۆشن ، یا دۆرم لیت و دنیام وه‌ک شه‌وی
تار له‌ به‌رچاوا زه‌ش ئه‌بن .

له‌نیوان (نۆر) و (ظولمه‌ت) و ، (حه‌یات) و (مه‌وت) و ،
(زۆژ) و (شه‌و) و ، (و یصال) و (فیراق) دا‌طیباق و ، له‌

ئىظھارى ئىدديعايى تەسەببۇر لە وەصلى تۆ
يا مەكرە ، يا دەسسەسە ، يا كىذبە ، يا نىفاق (۳)

بۆ تۆ كە بىكر و تازە ، وەكو حۆرى جەننەتى
قەيدى چىيە عەجۆزەبى دونيا بدەم ملەلاق ؟ ! (۴)

شىرىنى بو ، لە تالى بو ترشى عىتابى زۆت ،
خالت لەسەر جەبىن بووئە دانەبى سماق (۵)

يەكخستنى (بۆ) و (زۆ)دا جىناسى لاجىق و ، لە كۆكردنەوہى (زۆ) و
(زولف)دا تەناسوب ھەيە .

بۆ (چىر) و (عم) و (كم) و (گم) و (من) : وەك . (ت) و (ك) و
(عب) و (اح) : بۆ . (مز) : لەو . زولف و (ھەمۆ نوسخەكان جگە لە
« چن ») : زولفە . بەپىتى ئەم نوسخانە ئەبى (وىصال و) بە (وىسالە)
بىخۆتيرىتەوہ .

(۳) تەسەببۇر : ئەوئە بنىادەم خۆى وا پىشان بدا كە لەعاستى دەرد و
نازەھەتیدا دان بە خۆيدا ئەگرى .

واتە : ئەوہى لاف لىبدا بلتى من ئەتوانم لەعاستى دەردى دۆرى
ياردا خۆم زابگرم ، يا فېل ئەكا ، يا پىلانئىكى بەدەستەوہيە ، يا درۆ ئەكا ،
يا دۆزووہ .

تەسەببۇر (« پەراوئىزى » چىر) و (عم) و (من) : تەبەصصور ، كە
واتە دۆربىنى ، بەلام مەعناى ناہەت . كىدبە : (« پەراوئىزى » چىر) :
كوفرہ .

(۴) بىكر : كچ ، بەرابەرى ژن . عەجۆزە : پىر و فەرتۆت .

واتە : تۆ بۆ من ھەمۆ دنيا ئەھىتى . ئىتر چىي تىايە ئەگەر لەپىتاوى
تۆدا كە تازە كچئىكى وەك حۆرى بەھەشتى ، دەس لە دنيا ھەلبگرم كە
ئەلتى پىرەئىكى فەرتۆتە .

(۵) عىتاب : گلەيچ و بناشت . جەبىن : ناوچاؤ . دانە : دەنك . سماق :
ترشە سماق .

واتە : ئازىزەكەم ! تۆ لەخۆتدا شىرىنى ، بەلام بەھۆى ئەو ھەمۆ
گلەيچ و بناشتە تال و ترشەوہ كە ئەبكەيت و بە زۆتەوہ دەرنەكەوتى و

سۆفّی له فهقر و فاقه وهکو فاقه فاقی دا
تهسییحی دام و دانهیه ، زیشی دو فاقی فاق (٦)

ئهی میهری میهره بان وهره سه ر بامی بامیداد
دا مهزروان بین به هیلالی شهوی میحاق (٧) *

زۆتی پین گرز بووه ، خاله کهی به ناوچاویشته وهیه وهک دهنکی ترشه
سباق دیتنه پیتش چاو .

شیرینی بو (عم) : شیرینییه و . (گم) : شیرینییه . عیتابی (چن) و
(ت) و (مز) و (عب) و (اح) : عینابی ، بهلام ههلهیه چونکه (عیناب)
شیرینه .

(٦) فهقر و فاقه : لاتیج و ههزاری . فاقه (ی دوهه م) : تهله ، داو . فاقی
دا : لهز بو . چه میه وه . دام : داو . دانه : ئهو گهنه می له بهر داوا
دانه کرئ تا چۆله که بیتنه سه ری و بین به تهله وه . دۆ فاق : دۆ
فلیچقان .

واته : وشکه سۆفّی له بهر لاتیج وهکو تهله چه میه ته وه ، بۆیه
که وتوووته فزوفیل . تهزیحه کهی له و زوووه وه که بازنه بییه وهکو داو
وايه و ، له و زوووه وه که دهنک دهنکه وهکو ئهو دانه به وایه که دانه کرئ
بو چۆله که . زیشی دۆ فلیچقانیشی ئهم سه ر و ئه وسه ری داوه که یه
که خه لکی پتوه ئهن ، مه به ستی له وه یه بلتی : سۆفّی به تهزیحه که ی و
مۆی زیشی که نیشانه ی خوا به رسته یه کی ساخته ن ، عالم زانه کیشی
بۆلای خۆی و گرفتاریان ئه کا .

دانه یه (چن) و (عم) و (گم) و (ت) و (مز) و (عب) : دانه یی .

(٧) میهر : خۆر . میهره بان : به به زه ییج . بام : بان . بامیداد : سه بینان .
مهزروان : ئه وانه ی زۆیان وهک مانگ وایه . شهوی میحاق : شهوی
سیی مانگی عه ره یج که مانگی تیا ده رناکه وئ .

واته : ئهی یاری زۆمهت وهک خۆر و ، به به زه ییج ! له ئاسۆ هه ل بین و
وه ره سه ر بانی سه بینان ، تا هه رچچ جوانی تر هه ن له تاو جوانی تو
هه مۆیان خۆیان به شارنه وه و ، وهک مانگی زۆزی سیی مانگ باریک و
بین هتیز بیه ن .

له کو کردنه وه ی (میهر) و (میهره بان) و (مهزروان) و ، (بام) و
(بامیداد) دا جۆره وشه ئاراییه کی نزیک له جیناس هه به . له کو کردنه وه ی

* (دا) له بری (تا) له شیوه ی موکری دا به کار هاتوه
له به یته کوئه کان دا زۆر هه یه وه فای سی شاعیری سا بلاغیسن

که لیککی به کار هیناره . نالی مه زنیش شهوی جار و باره چاو

« نالنج » که صدری مهسنه دی ته مکینی ته کیه بو
بو تو بووه به دهر به دهری کوچه وو سوقاق (۸)

- ۲ -

چییه گواره گوناھی ، وا به نهستق
به گوئی هه لتاوه سیوه ، سر موعه للهق !؟ (۱)

(هیلال) و (میحاق) یشدا ته ناسوب هه یه . سه ره زای نهو ته ناسوبه یش
که له نیتوان (سه ربام) و (بامیداد) دا هه یه له و ژوووه که له کوردستانا
باوه موسولمانان سه بیتی سیی مانگ نه چنه سه ربان بزائن مانگ دیاره
که نه بئ به نیشانه ی نهوه نهو ژۆژه دوازۆژی مانگ نییه ، یا نه ، تا ئیواره
بو مانگی نوئی بگه ژین .

ئییاضه کردنی (سه ربام) بۆلای (بامیداد) مه عنائاراییه کی زۆر
جوانی تیایه ، چونکه (بامیداد) کاته نهک شوین ، که چی نالنج کردۆیه تی
به شتیکی ماددی .

دا (عم) و (کم) و (گم) و (من) : تا . (مز) : با .

(۸) صدر : لای سه ره زای مه جلیس . مه سنهد : چیگای پال دانه وه .
پال پشت . ته مکین : ژۆر و قه درلی گرتن . ته کیه : نه وه ی پالی پیوه
بدری ، پشتی . کوچه : کولان سوقاق : ناگانه زاده ی شه قام و له
کولانیش گه وره تره .

وانه : نالنج که جاران پالی بهو پشتییه وه نه دابه وه که بو نیشانه ی
قه در و حورمه ت گرتن لای سه ره وه دائه نرا ، نیستا له پیتاوی
خۆشه و یستی تو دا دهر به دهری کوچه و کولانان بووه .

دۆر نییه وشه ی (ته کیه) ئیشاره بئ بو (ته کیه ی قه ره داغ) که مه شه زه
نالنج له وئی خویندۆیه و (ئایشی) ناویکیشی تیا خۆش و یستوهه .

ته کیه بو (چن) و (ت) و (ک) و (مز) و (اح) : ته کیه یه . بو تو (چن) :
بئ تو . کوچه وو (عم) : کوچه یی .

- ۲ -

(۱) نهستق : ژۆک و پیتک . موعه للهق : هه لتاواسراو .

وانه : گواره گوناھی چییه ، چیی کردوهه ، وا ژۆک و جوان

دهخيلت بيم نهخيلي يا زوطابي
وهها شيرين و ، سينه نهرم و ، دل زهق ! (۲)

سهراپاي گرتووي زولف ، بويه بقوي
موقهبيه ، هم موخه لخل ، هم موطه ووهق ! (۳)

ههلتواسيوه به گویندا ، يا به گوی ههلتواسيوه ، سهري شوژ
بووه تهوه !؟

ههلتاوهسيوه (مز) : ههلتاوهسيوه .

(۲) نهخيل : دار خورما . زوطاب : خورماي شلي تازه .

واته : له زئي خوادا پيتم بلتي تو چيت : دار خورماي ، وا دلت كه
ناوكي خورماكه به نهونده زهقه ، يا خورماي شلي تازهي ، وا تامت
شيرين و سنگت كه گوشته كه به تي نهونده نهرمه !؟ چهند جواني
هيئاوه تهوه : دل كه گوشته زهق بي ، كه چي سينه كه ئيسقانه نهرم
بي !

له كوكردنهوهي (دهخيل) و (نهخيل) دا جيناسي موزاربع هه به .
له كوكردنهوهي (نهرم) و (زهق) يشدا طيباق هه به .

دهخيلت بيم («پهراويزي» چر) و (كم) و (گم) و (عب) و (من) :
ئه تو قربان .

(۳) موقهبيه : دهست به سراو . موخه لخل : بي به زنجير . موطه ووهق :
تهوق له گهردن .

واته : زولفت نهونده دريژه له تهوقي سهرا تا كه له نگوسي پيتي
گرتووه تهوه ، بويه وا ههنديكي له دهست و ههنديكي له پيت و ههنديكي
له گهردن ئالاوه ، له ملتا بووه به ملوانكه و ، له دهستا بووه به بازن و ،
له پيتا بووه به پاوانه .

له نيوان (بويه) و (بويي) دا جيناسي ناقيص و ، له نيوان (موقهبيه) و
(موخه لخل) و (موطه ووهق) دا نه ناسوب هه به . له طافه تيشيان تيا به .

له نوسخه ي (كم) و (من) دا نيوهي به كه مي ئهم شيعره به م جوړه به :

سهراپاي گرتووي زولفهيني خاوت

گرتووي زولف (اح) : تويه زولفت . موقهبيه (چر) و (كم) :
موسه لسل .

له پیت ئالاوه حهلقه‌ی ماری گیسوت
عه‌جایه‌ب‌ه‌ی بی جان قهیدی موطله‌ق ! (۴)

که لیل و سۆر و کول بق چاوی تیژت
ئه‌وه‌نده پتی ده‌زژیژی خوینی ناحه‌ق (۵)

(۴) گیسۆ : زولف . حه‌ی : زیندۆ . مار ، سۆك‌کراوه‌ی (حه‌یه‌یه) به .
ب‌ی‌جان : ب‌ی‌گیان . قه‌ید : زنجیر . موطله‌ق : به‌زه‌للا .

واته : ئه‌لقه‌ی زولفت که وه‌ک‌ زه‌شمار وایه ، له پیت ئالاوه . ئه‌م
ئه‌لقه‌ی زولفی وه‌ک‌ زه‌شمارته ، شتیکی زۆر سه‌یره : له‌لایه‌که‌وه که
ماره و ماریش (حه‌یه‌یه) به (حه‌ی) یشه ، زیندووه . له‌لایه‌کی‌که‌شه‌وه
که مووه ، گیانی له‌به‌ردا نیسه و مردووه . قه‌یده ، ده‌ست و پ‌ی و
گه‌ردنتی به‌ستووه‌ته‌وه ، که‌چ‌ ئه‌م ده‌ست و پ‌ی و گه‌ردنه‌شت به‌ره‌للان و
قه‌یده‌که له کاری نه‌خستۆن ، یاخود قه‌یده‌که خۆی موطله‌قه ، به‌ره‌للایه ،
له‌جیاتیی ئه‌وه‌ی که شوپ‌ینیکی به‌سته‌وه هه‌ر به‌وه‌وه خه‌ریک ب‌ی ، به هه‌ر
لایه‌کی‌تر ئاره‌زۆی ب‌ی په‌ل ئه‌هاوی .

وشه‌ی (قه‌ید) و (موطله‌ق) له‌گه‌ل‌ی له‌ زانسته‌کانیشدا به‌کاردین ،
یه‌که‌م بۆ گه‌یاندنی مه‌عنا‌ی به‌ستنه‌وه‌ی وشه‌یه‌ک‌ یا حوکم‌یک‌ به‌ باریکی
تایه‌تیه‌وه و ، دۆهه‌م : بۆ گه‌یاندنی مه‌عنا‌ی به‌ره‌للایی ئه‌و وشه‌یه‌یان
ئه‌و حوکمه .

ئه‌گه‌ن‌ج‌ی مه‌عنا‌ی ئه‌م شیعره به‌م‌جۆره‌ش لیک‌ب‌دریته‌وه : سه‌یره !
زولفی یار ماریکی ب‌ی‌گیانه ، که‌چ‌ بووه به‌ هۆی پتیه‌ند کردنی یار که
ب‌نیاده‌م‌تیکی ئازاد و زیندووه .

گیسۆت (« په‌راویزی » چر) و (ت) : زولفت .

(۵) واته : چاوی تیژت ئه‌وه‌نده به‌ ناحه‌ق بۆ ژشتنی خوینی دلداران
به‌کاره‌یتنا ، له‌به‌ر زۆری به‌کاره‌یتان کول بۆ ، به‌ خوینی کوژراوه‌کان
سۆر بۆ ، به‌ هۆی ماندۆ‌بۆ‌نیشیه‌وه لیل بۆ و به‌ری تاریک بۆ . ده‌سا با
به‌سی ب‌ی‌تر به‌کاره‌یتانی .

سۆر و کول (مز) و (عب) و (اح) : سۆره‌گول . ئه‌وه‌نده پتی . (چر) :
ئه‌وه‌نده‌ی پ‌ی . (عم) و (ت) و (مز) و (عب) و (اح) : ئه‌وه‌نده پ‌ی . (مز) :
ئه‌وه‌ندی پ‌ی . ده‌زژیژی (چر) : ب‌زژیژی . (کم) و (من) : ئه‌زژیژی .

شوگر « نالچ » سەرى خەصمت وەكو گۆ
 بە خواری ، نەك بە یاری ، كەوتە بەر شەق (٦)

(٦) خەصم : دوژمن . گۆ : جۆره تۆپتىكى دارىنە بە دارىك لىيان داوه و يارىيان پىن كرددوه ، بە دارەكەيان وتووہ چەوگان واتە گۆچان . خواری : ذەلىلى . یاری : دۆستايەتى . یاری كردن .

نالچ لەم شىعەرەيدا زولفى یاری بە دوژمنى خۆى داناوہ ، چونكە مادەم ئەو زولفە دەست و پىتى یاری بەستووہتەوہ و لە مىلى ئالاوہ و ، بە شۆزبۆنەوہشى بەسەر سنگ و زۆى یارا زىكای لە نالچ تەنبوہ ، ديارە كاری دوژمنانەى كرددوہ ، چ لەگەل نالچ خۆى و چ لەگەل دۆستەكەى ، كە ئەمەش ھەر وەك ئەوہیە كاری دوژمنانەى لەگەل نالچ خۆى كرددپى . شوبھاندىشەتى بە سەر چونكە مادەم لۆلە ، ديارە خۆہ و وەك سەر واہ . دايشیناوہ كەوا مادەم شۆز بووہتەوہ بۆ بەرپىتى یار و ھەمیشە ئەكەوئتە بەرى ، وەك گۆيەك واہ بەدرئتە بەر شەق .

نالچ بە خۆى ئەلچى شوكرى خوا بكە كەوا سەرى دوژمنەكەت كە سەرى زولفى بارە ، وەك گۆى مەيدان كەوتووہتە بەر پىتى یار . كەوتنە بەر پىن كەشى بە زەلىلىيە ، نەك بە دۆستايەتى و لە حالى یاری كردنا وەك گۆى راستەقىنە .

بە خواری (مز) بە زاری . كەوتە (ھەمۆ نوسخەكان « جگە لە نوسخەى ك ») : داہ . ئىمە ئەممان لا پەسەند بۆ چونكە ئەگەر (داہ) بوواہ مەعناكە نەئەھات لەبەرئەوہ كە نالچ سەرى دوژمنى - كە سەرى زولفى بارە - نەداوہتە بەر شەق ، یار خۆى داوہتە بەر شەق ، بەلكو نەشىداوہتەوہ بە شەق ، زولفەكە خۆى لەبەر درىژئى شۆزبووہتەوہ و كەوتووہتە بەرپىتى . ھەر وەھا چونكە سوپاسى خوا زیاتر لەسەر شتىك ئەكرئى لەخۆیەوہ بە باشى بۆ بنیادەم زۆبكەوئى ، نەك بنیادەمەكە خۆى بە دەسەنقەست بىكا . لەسەر نوسخەى (داہ) ئەبىن وشەى (نالچ) یش بە (نالچى) بخوئىنرئتەوہ .

تېپى كاف

- ۱ -

ئەي شۆخى بىن نياز و گران ناز و غەمزە سۆك !
تېرى موژەت نېشانەيى دىل كون دەكا بە تۆك (۱)

كوشتەي نېگاہى دېدەتە ، گەر مەست ، ئەگەر خەراب
بەستەي كەمەندى زولفتە ، گەر شېخ ، ئەگەر سولۆك (۲)

- ۱ -

(۱) گران ناز : ئەوہى نازى بە گران بکەوېتە سەر خەلك . غەمزە سۆك : ئەوہى بە تېلى چاۋ ئېشارەتېكى زۆر كەم بکات .

واتە : ئەي نازدارى بە كەس موحتاج نەبۆي ، ناز بە گران كەوتووہ سەر دلدارانى ، وردە ئېشارەت بە چاۋ كردۆ ! تېرى برژانگت بە تۆكى تېزى خۆي نېشانەكەي كون ئەكا كە دلى دلدارە .

لە ھەركام لە (تېرى موژە) و (نېشانەيى دل) دا شوبھاندن و ، لە كۆكردنەوہى (نياز) و (ناز) دا جېناسى ناقېص و ، لە (سۆك) و (تۆك) دا جېناسى لايىق و ، لە (گران) و (سۆك) دا طبېاق ھەبە .

بىن نياز و (چن) و (ك) : دېدە مەست و . دەكا (كەم) و (مەن) : ئەكا .

(۲) كوشتە : كوزراۋ . نېگاہى دېدە : بە لاچاۋ تەماشاكردن . خەراب : ئەو سەرخۆشەي لەتام بەدەر سەرخۆش بىن ، كە پېتېشى ئەلېن بەدمەست . بەستە : كەمەندكېش ، گىرۆدە . شېخ : پېرى تەرىقەت . سولۆك : سالىك ، مريد ، ئەوہى خەرىكى خاۋبەرستېيە .

واتە : چ ئەوانەي مەستى عادەتېن و چ ئەوانەي لەتام بەدەر سەرخۆش ھەمۆ كوزراۋى تۆن كە بە لاچاۋ بۆيان ئەزوانچ . شېخانى تەرىقەتېش كە خەلك كەمەندكېش ئەكەن بۆلاي خۆيان و مريدەكانى بەردەستېشيان

نەقدى دلىن كە زائىجى سەودايى تۆ نەين ،
مەغشوش و كەم عەيارەوو ھەم قەلب و ھەم چىرۆك (۳)

صۆفئى ! وەرە ئەسەيرى ظوھورائى باغ و زاغ
لايىن ھەمۆ شىكۆفەوو ، لايىن ھەمۆ گولۆك (۴)

كە ئەوان كەمەندىكىشىيان كىردۆن ، ھەمۆ بەكىش كىراوى كەمەندى
زولفى تۆن .

لەنيوان (كوشتە) و (بەستە) و ، (مەست) و (خەراب) ، و
(شىخ) و (سولۆك) دا تەناسوب و ، لەنيوان (مەست) و (بەستە) دا
جىناسى لايىق ھەيە .

گەر - لە ھەردۆ نيوھ شىعەرە كەدا - (كەم) و (گەم) و (عەب) و (مەن) :
ئەگەر . بەپىئى ئەم نوسخانە ئەبىن (دېدەتە) و (زولفتە) يىش بە (دېدەت) و
(زولفت) بخويىرتىنەوھ و لەگەل ھەمزەي (ئەگەر) كە تىكەلى يەك
بكرىن . خەراب (چىر) : شەراب . بەپىئى ئەم نوسخەيە ، بە بەراورد
لەگەل وشەي (سولۆك) لە نيوھى دۆھەمى ئەم شىعەرەدا ، زيادەتەوييەكى
يەجگار زۆر بەيدا ئەين . سولۆك (مىز) : مولۆك . ئەشكۆنجى وشەي
(سولۆك) خۆي (سەلۆك) بىن كە راستەوخۆ واتە : سالىك .

(۳) نەقد : نەخت ، پارە . زائىج : زەواچ دار . سەودا : مامەلە . مەيدانى
خۆشەويستى . مەغشوش : تىكەل لە مس و شتى وا . ناپاك .
كەمەيار : ئەو زىزەي بىن گەرد نەين . سۆك . چىرۆك : پۆچ .

واتە : زىزى دلىن كە لە بازارى خۆشەويستى تۆدا نەزوا و تۆ
بەسەندى نەكەيت و وەرى نەگرى ، زىزىكى خاوين نىيە ، مى ئامانجى
ناپاكى تىايە ، لەگەل زىزى بىن گەردى خۆشەويستى راستەقىنەدا
بەراورد ناكىرى ، قەلبە ، بۆش و پۆچە .

لە دانانى دلىدا بە نەقد ، شوبھاندن و ، لە نىسبەت دانى بىن زەواجى و
قەلبى و كەمەيارىدا بۆ لاي دل مەجاز ھەيە .

تۆ (چىن) و (ئەم) : تۆي . كەمەيارەوو ھەم (چىر) و (عەب) : كەم
عەيارەيە ، ھەم . (چىن) : كەمەيارە ھەمۆ . قەلب و (چىر) و (ت) :
قەلبە .

(۴) ظوھورات : دەرکەوتن و ديارى دان . زاغ : مېترغوزار . بنارى سەوز .
شىكۆفە : خونچە . گولى دەرەختى بەردار . گولۆك : وردە گول .
واتە : ئەي وشكە سۆفىي لە خېر و خۆشى بىن بەش ! وەرە دەرى

دهستی چناری زۆت و ، سه‌ری شاخ و ، لیوی گول
زازانه‌وه به خه‌لعه‌تی دیباوو به‌رگ و توك (ه)

دهس به‌ندیانه دین و ده‌چن سه‌رو و ناره‌وه
صاحب کولاه و سایه‌وو به‌رگن وه‌کو مولوك (٦)

تویژی فزی ده و بایکی بالی خۆت بده، سه‌یریکی دنیا بکه چۆن هه‌میشه
له گۆزان و نوی بۆنه‌وه‌دایه ، ته‌ماشاکه باخ و می‌رغوزار چۆن خۆیان
زازاندوه‌ته‌وه ، له‌لایه‌که‌وه خونه‌یه ته‌پشکوی و ، له‌لایه‌کی‌که‌وه
دره‌خته گولی کردوو و ورده گولی گرتوو .

له‌نیوان (باغ) و (زاغ) دا جیناسی لایق و ، له‌نیوان (باغ) و
(شکوفه) و (گولوك) دا ته‌ناسوب هه‌یه .

ئه سه‌یری (چر) و (عم) و (کم) و (گم) و (ت) و (من) : بچینه .
شکوفه‌وو (ک) و (عب) : شکوفه‌یه .

(٥) خه‌لعت : خه‌لات . دیبا : ناوریسمی هه‌مه‌زه‌نگ .

واته : چناره زۆته‌که‌ی جارن که ئه‌وه‌نده لق و پۆبیشی نه‌بۆ وه‌ک
دره‌خته‌کانی تر سه‌ر و سه‌یمایه‌کی بداتی و ، لوتکه‌ی جارن که چه‌لی
شاخه‌کان و ، لیوی گوله‌کان که ئه‌وسا خونه‌ بۆن و نو‌قابۆن ، ئه‌مزۆ
هه‌مزۆ زازاونه‌ته‌وه . چناره ، ناوریسمی گه‌لای له‌به‌ر کردوو و ، شاخه ،
به‌رگی گول و گیای زه‌نگاو‌زه‌نگی پۆشیوه و ، گوله ، پشکوتوو و تۆکی
کردوو . مه‌به‌ست له‌ تۆکی گول ئه‌و پزۆشه ورده‌یه به‌ودوبوی
په‌زه‌کانیه‌وه‌یه . نالی بۆ چنار ده‌ستی داناوه چونکه لقه‌کانی به‌ پال
چناره‌که خۆیدا سه‌رئه‌که‌ون وه‌ک ده‌ستی بنیاده‌م که به‌پالیا شوۆ
ئه‌بیتته‌وه . له‌ شاخیش سه‌ری باس کردوو ، چونکه سه‌ری شاخ به
زستانا سپج ئه‌بن و زۆتریش به‌فره‌که‌ی ئه‌چیتته‌وه و زه‌ش ئه‌بیتته‌وه و له
هه‌ر کوئی‌یه‌کی‌که‌ی دیاری‌تره . بۆ گولیش لیوی باس کردوو چونکه
پشکوتن له‌ لیوه‌وه دیاری‌تی ئه‌دا و گولیش به‌ پشکوتنا ئه‌ناسرتته‌وه .
سه‌ره‌زای ئه‌وه که مه‌به‌ستیشی بووه ده‌ست و سه‌ر و لیوی به‌ک‌بخا .

نیوه‌ی به‌که‌می ئه‌م شه‌یره‌مان به‌گۆیره‌ی نوسخه‌ی (مز) نو‌سییه‌وه که
له‌وانی‌تر زاستتر بۆ لمان و ، تیکستی نوسخه‌کانی ترمان له‌به‌ر زۆری
هه‌له و مه‌عنا به‌ده‌سته‌وه نه‌دان ، خسته پشت گوی . به‌رگ و (کم) و
(گم) و (من) : به‌رگی .

(٦) ده‌س به‌ند : ده‌ست گرتنی هه‌له‌په‌زکی . کولاه : کلّو ، سایه : سێبه‌ر .

وهك چاوى وشكه سوڤيه كانج له دار و بهرد
دهردين به صهد تهره ننوم و گريان و توکه توك (۸)

زاييل و تار و ، پوي کولوى به فره ، ئابشار
با باى دهدات و ماسيى پيدا دئ وهك مه كوك (۹)

(به هار) و (بولبول) و (غونچه) و ، له نيوان (ده زين) و (ناوسن) يشدا
تهناسوب هه به .

تيكستى نيوهى يه كه مى ئهم شيعره له نوسخه كانى بهرده ستمانا
جياوازي زوري تيا بو . ئهمه ي ئيمه نوسيو مانه ته وه له سه ر نوسخه
(كم) ه . ئهمه ش تيكستى نوسخه كانى تر :

(چر) و (گم) و (ت) : كانج ده زين به تاو و درهخت ناوسن به با

(چن) و (ك) و (اح) : كانج ده زين و درهخت هه مو ناوسن به با

(عم) : كانج ده زين به تاو و درهخت ناوسن به با

(كم) : كانج ده زين به تاو و درهخت ناوسن به با

(عب) : كانج ده زين و درهخت ناوسن به با

(من) : كانج ده زين به تاو و درهخت ناوسن به با

(۸) تهره ننوم : له بهر خو وه گورانج وتن .

واته : كانيه كان كه له ناو دار و بهرد و شاخه كانه وه هه لئه قولين و
هاژه يان دئ ، كه نه زرينه خواره وه و ناوازي جوړاو جوړيان لئ بهر ز
ئه بيتته وه ، ئه لئى چاوى وشكه سوڤين كانج كه ئه وانيش ئه گرين و
فرميسك نه زرين و له بهر خو يانه وه نوکه توك ئه كهن .

نالج مه گهر ئه وهى مه بهست سوڤين كه دلئ زه قى وشكه سوڤين
بشوبه يئى بهو شوينه زه قه نانه ي كانيان لئ هه لئه قولئ ، ئه گينا زور
دوره لئيه وه شكوى وايان بداتئ ئاوى كانج بكا به فرميسكى چاويان و
نوکه توكيان بكا به هاژه ي ئاو !

(۹) زاييل : زاييل ، تان ، ئه و تاله بهن يا ده زووه ستونبانه ي له كاتى
ته نينى شال يا جاو يا بهرزه و قالج و شتى وادا تاله ئاسوييه كانيان پيا
تيئه بهر زرين . تار و پو : تان و پو . كولووه به فر : دانه دانه ي به فرى
شج كه به توندئ و گوره يچ ببارئ يا با له شوينتيكه وه هه ليگرئ پو
شوينتيكى كه . ئابشار : تافگه . مه كوك : مه كوك .

شہنم کہ نظم و نثرہ له ئهوراقی غونچہدا
گؤیا بووه به زار و زویان و ددان و پوک : (۱۰)

« نالی » عجب به قووه تی حکمت ئه دا ده کا
معنایی زور و گوره به له فظی کم و بچوک (۱۱)

واته : تافگه کان بوون به زایه ل و تان و ، پوکه شیان کولوی به فره که
با زای نه مائی و ئهیدا به ناویاندا وهک له ههر دوکیان قوماشیک بچنی .
مه کوی نه م جولا یی کردنه ش ماسیبه که به ناو تان و پوکه دا ئه زوا .
پوک (عم) و (کم) و (گم) و (ت) و (مز) و (عب) و (من) : پوک .

(۱۰) نظم : زیک دانراو . شیعری . نثر : بلاو . په خشان . ئهوراق : گه لا .
کاغز . گؤیا : هاتووه زمان .

معنای نه م شیعره و شیعری دوا یی پیکه وه دی .

(۱۱) عجب : چندسیر . ئه دا ده کا : نه گه یینی .

واته : له م به هاره جوانه دا شه ونمی ناو په زه کانی گول ، چ ئه وانه یان
زیک نیشتونه ته سه ر په زه کان و چ ئه وانه یان پرز و بلاون ، هه مو
له عاست هونه ری نالیدا هاتونه ته ده نگ و ، به ده م و زمان و ددان و
پوک ئه لئین : نامه خوا له نالی ! چۆن وا به هیزی وردیی خوی نه توانی
معنای گوره گوره له چوار چیتوهی وشه ی کم و بچوکدا جیگا
بکاتوره .

به شیعری پیتو دا که شه ونمی له سه ر (ئهوراق) به (نظم و نثر) تیا
پیشان درا و ، له هه ردو حاله که یدا پوک هه لدان به شان و بالی زه وان بیزی
نالیدا هاتووه ده نگ ، له وانیه بگه ینه نه وه که نالی په خشان ی جوانیشی
نوسیه و ، له م به کاره یانی وشه ی (نظم و نثر) ه که هه ربه کی
دو معنا نه گه یه نن ، پوک نه م مه به سته به .

تیبی میم

- ۱ -

- به هاوین جهسته خهستی دهردی گهرمام
به زستان دل شکستهی بهردی سهرمام (۱)
له هیلانهی زه‌میندا وهك شتور مورغ
منی قودس ئاشیان بی بال و پهژ مام (۲)

- ۱ -

- (۱) جهسته : لهش . خهسته : نه‌خوش .
نالنج لهم پارچه شیعره‌یدا گله‌یج له بهختی خوی و ناباریی چه‌رخ
گهردۆن نه‌کا که‌وا نه‌کات و نه‌شوین هیچ کامیان به‌ناره‌زوی دلی نه‌و
نه‌هاتۆن و هیچیان نه‌بانتوانیوه‌هه‌سانه‌وه‌ی دل و گیانی بۆ دابین بکه‌ن .
لهم شیعره‌یدا گله‌یج له‌کات نه‌کا و نه‌ئێ هیچ کام له‌وه‌رزه‌کانی سال دلی
ئاو نادا و له‌هیچ کامیاندا ناهه‌سته‌وه ، نه‌له‌وه‌رزی گهرما دا و نه‌له‌
وه‌رزی سهرما دا .
له‌یه‌کخستنی (هاوین) و (زستان) و ، (گهرما) و (سهرما) دا
طیباق و ، له‌کوکردنه‌وه‌ی (جهسته) و (خهسته) و ، (دهرد) و
(بهرد) و ، (گهرما) و (سهرما) دا جیناسی لایق و ، له‌وشه‌ی
(بهرد) یشدا له‌طافه‌ت هه‌یه‌چونکه (بێژد) به‌عه‌ره‌یج وانه‌سهرما .
به‌ردی سهرمام (چن) و (عم) و (کم) و (ت) و (مز) و (من) : به‌رد و
سهرمام . دل شکسته (چن) : پا شکسته .
نیوه‌کانی ئەم شیعره له‌نوسخه‌ی (عم) و (کم) و (گم) و (عب) و
(من) دا به‌روودان .
(۲) شتورمورغ : بالنده‌یه‌کی گه‌وره‌یه‌ پتی درێژ و کلکی کورت و بالی
بچۆکه . ناتوانی بفرۆی ، به‌لام زۆر تیزه‌وه ، به‌سه‌عاتی ۴ کیلۆمه‌تر

له قوربی (قاب قوسین) ی دو ئه برۆت
 منی (ادنی) چ دۆر و دهر به دهر مام ! (۳)
 به لا گهر دانی بالات بم ئه گهر چۆم
 فیدای هیندۆیی خالت بم ئه گهر مام (۴)

ژئی ئه کا . بالای دۆ میتر و نیو به رزه . ئالف و گیانه وهر ئه خوا . به سه ر
 ته پۆلکه ی چه و و ورده به رده وه هیلانه ئه کا ، قودس ئاشیان : ئه وه ی
 ئاسمان جیتی بێ . قودس : بیروز . ئاشیان : هیلانه .

نالێ له م شیعره شیدا گله بچ له ده ست ته نگه لانج و بێ ده سه لاتی خۆی
 ئه کا که چۆن ئه وه هه ل و دهر فه ته ی بۆی لوانه به شی به جی هینانی
 ئه رکه کانی سه رشانی نا کا و له ئاستی ئه ودا نییه . ئه لێ : من که سیتم
 جیگام ئه بێ به ئاسمانی به رزه وه بێ و هیلانه م له وێ بێ ، که چی وه ک
 و شتر مورغم لێ ها تووه ، هه م هیلانه شم به سه ر ته ختی زه و بیه وه به و
 هه م په ژ و بالیشم نییه پیتی بفرم .

(۳) قورب : نزیکی . قاب قوسین : ئه وه نده ی دۆ که وان . ادنی : ئه دنا ،
 نزیك . سوک . مام : مامه وه .

واته : پێوانه ی نێوانمان ئه وه نده ی پێوانه ی نێوانی دۆ که وان
 برۆکانته . که چی منی ئه وه نده لیته وه نزیك ، دۆر و دهر به دهر که و تووم
 لیت و ، دهستم نا ئگاتی .

نالێ له م شیعره دا ئیقتیباسی له ئایه تی (ئه م دنی فتدالی ، فکان
 قاب قوسین او ادنی) کردوه .

ئهم شیعره و شیعره ی پێشه وه ی له نوسخه کانی (عم) و (کم) و
 (گم) و (عب) و (من) دا به رودوان .

(۴) هیندۆ : هیندۆ . خال . به خال ئه لێن (خالی هیندۆ) واته خالی وه ک
 هیندۆی زه ش .

مهعنا ی ئهم شیعره به ئه راوه به شیعره ی پاشه وه یه وه .

له کو کردنه وه ی (به لا) و (بالا) دا جیناسی ناقیص و ، له کو کردنه وه ی
 (چۆم) و (مام) دا طباق و ، له کو کردنه وه ی (خال) و (مام) ی شیدا
 ته ناسوب هه یه هه رچه ند به مهعنا (خالۆ) و (مامه) ش نین .

ئهم شیعره له نوسخه کانی (عم) و (کم) و (گم) و (عب) و (من) دا
 شیعره ی چه و ته مه .

نهفس هر وا له ژیدا دیت و ناین
له سهیر و مهیری تهسابی سهفرمام (۵)

دهمیکه وا لهسهر پینهك دهسوتیم
له شهوقی تو به میثلی مۆم و ، ههر مام (۶)

(۵) مهیر : دوبات کردنهوهی وشهی (سهیر) به پیتی ژۆ و شوپنی زمانی
کوردتی وهك (نان) و (مان) و (پیاو) و (میاو) و شتی وا . ئەم
دوبات کردنهوهیه جوړه بڼه موبالاتج و به سوک سهیر کردنیکیش نهگه پهنی .
مهیر ههروه ها به معنا خواردهمهنی و نازوقه بڼش هاتوو . سهفرمام :
سهفرمدام .

واته ههناسه م به ژۆهوه ئه یه وی بیت درچیت ، که چن دریش ناچن .
دۆدگه ، نازانی چن بکا ؟ خویشم خه ریکی ته ماشای تویشۆی سهفری
دواییم ، به لام نهوهندهش گوپی ناده من . مه بهستی نهوه به بلن خۆم بۆ
سهفری نهو دنیا م باش ناماده نه کردوو . جا نهگه رۆبشتم ، نهوا
عومری دریزم بۆ تو به جن هیشتن و به قوربانی بالای تو بيم . نهگه
مایسم ، نهوا بۆ تو نه ژیم و له دهوری خالی زهشت نهگه ژیم .

ئیمه وای بۆ نه چن نالی خۆی ئەم شیعره و شیعری پیشۆی له
شوپنی به کتری ئیستابان دانابن ، چونکه وا باشت معنا نهدهن
به دهستهوه .

له کوکردنهوهی (دیت) و (ناین) دا طباق و ، له کوکردنهوهی
(سهیر) و (مهیر) دا جیناسی لاحق هه به .

سهیر و مهیری (چر) و (عب) : سهیری مهیر و . (ت) : له سهیری
سهیری . سهیر : واته تاقی کردنهوه . (اح) : له سهیر و مهیر و .

(۶) واته : دهمیکه به دهوام له عیشقی تۆدا وهك مۆم نهسوتیم ، یا وهك مۆم
لهسهر بهك پڼ وهستوم نهسوتیم ، که چن ههر ناشبژیمهوه و دوایم
نایهت . نهشگونچ (مۆم) به (مۆم) بخوینریتهوه . بهم پینه معناکهی
وا لڼ نهدریتهوه کهوا له عیشقی تۆدا وهك مۆ باریک و له ژ و لاواز بووم .
له نیوان (مۆم) و (مام) دا جیناسی لاحق هه به .

لهسهر پینهك (« پهراویزی » چر) و (عم) : لهسهر بهك پڼ . (مز) :
لهسهر خۆم ههر . تو (« پهراویزی » چن) : زۆت .

وهره قوربان ! به جان هوردو برا بين
که تو بئ مادهر و من بئ پودهر مام (۷)

له (دار العلم)ی تهحصیلی مهعاریف
وهکو « نالی » جههول و بئ خهبر مام (۸)

- ۲ -

ئهی تازه جهوان ! پیرم و ئوفتادهوو که و تووم
تا ماوه حهیاتم

دهستی بدهره دهستی شکسته م ، که بهسه رچوم
قوربانی وهفاتم (۱)

-
- (۷) به جان : به گیان . مادهر : دایک . پودهر : باوک .
واته : ههردوکمان هاودهرد و هاوانازارین . تو دایکت نییه و من
باوک . کهواته وهره گیان ، با هوردو بین به برای گیان به گیانی بهک .
لهنیوان (برا) و (مادهر) و (پودهر)دا تهناسوب هه به .
ههردو (عب) : بهک دو . بهم بیته شیعره که مهعنا به کی تری زور جوان
ئه بهخستن . واته : وهره به گیان بهک کهس بین ، به دیمه نیش دو برا بین .
(۸) دارالعلم : خویندن خانه . تهحصیل : دهست خستن . مهعاریف :
زانست . جههول : ههچ نهزان .
لهوانه به نالی مه بهستی لهم شیعره ههر خو به کهم دانان بئ و ،
لهوانه شه له نامویدا دینابئ و مه بهستی بئ ناگای بئ له ههوالی
سوله ایمانی .
بئ خهبر (چن) و (عم) و (عب) و (اح) : بئ به صهر . (ت) : دهر به دهر .

- ۲ -

- (۱) تازه جهوان : جوانی له تافی لاوریتیدا . شکسته : شکاو .
ئه م پارچه شیعره لهو جورده به که پئی نه لئین (موسته زاد) چونکه
ئه و نه له دوا ی ههر نیوه شیعریک به وه بزگه به کی لئ زیاد کراوه .

تو یوسفی نه و حوسنی له سر میصری جینانی
 من پیرم و فانی
 له م کولبیهی نه حزانه نه زیندوم و نه مردوم
 هه روا به ته ماتم (۲)

نالنج له م پارچه شیعره بیدا ژۆی ده می کردوو ته پتفه مبهه (د.خ) و سکالای خۆی لا نه کا . دباره ئەم شیعره ی له و کاته دا داناره که له سهرده می پیریدا چوو ته مه دینه و زیاره تی قه بری پیرۆزی پتفه مبهه ری کردوو .

نالنج ئە کئی : ئە می ئەو جوانه می که ئیستاش ، پاش مردنت به هه زار و چه نده سه د سال ، هه ر له هه ژه ت و تافی جوانبدا ی و هیزت هه رگیز کز نابنج ، من پیر و ئوفتاده و لیکه وتۆم . ده سا هه می به قوربانی وه فات یم ، تا گیانیکم تیا ماوه ده ستی بده ره ده ستی شکسته م و ژاستم که ره وه ، چونکه ئە وه نده پیر بووم پشتم کۆم بووه ته وه و وام لئ هاتوو وه که سه رم نیشتیته زه وئ و به سه ر بۆۆم به ژیدا . یا خود ئیستا ده ستی بده ره ده ستی شکسته م و فریام که وه . که مردیشم ، چش ! به لا گه ردانی تو یم و به قوربانی وه فات چۆ یم .

له کو کردنه وه ی (تازه جه وان) و (پیر) و ، (حه بات) و (وه فات) دا طبایق و ، له (ده ستی) و (ده ستی) دا جیناسی موحه ژزه ف هه به .

له ته نها نوسخه ی (کم) و (من) دا نۆ سراوه (پیرم و ئوفتاده وو که وتۆم) . له نوسخه کانی تر دا نۆ سراوه (پیر بی ئوفتاده وو که وتۆم) . ئیمه ئە وه می نوسخه کانی (کم) و (من) مان پین ژاسته ر بو ، چونکه نالنج له پیشاندا به (تازه جه وان) قسه ی له گه ل پتفه مبه ردا کرد و ، (پیر بی) ایش دو عای پیر بۆ نه . پیر بۆ نیش ئە گه ر پیر بۆ نی ژاستیه واته عومری درێژ ، ئە وه دو عای وا بۆ پتفه مبه ر ناکرێ چونکه له دنیا دا نه ماوه . خۆ ئە گه ر کینا به ش پین له بن هیزی ئایین و بیرو باوه ژ ، به و پتیه که دژی (تازه جه وان) ه ، ئە وه ئە پین به دو عای شه ژ و ، هه رگیزیش ژۆی تی ناچین نالنج دو عای شه ژ له پتفه مبه ر بکا . له به ره نه وه ش که زه حمه ته ئە م هه مۆ نوسخه ی ده ستۆ سه له سه ر هه له یه که به کبان گر تین ، ئیمه لاما ن وایه هه له له نۆ ستینه وه که دایه و ئە م (پیر بی ئوفتاده وو که وتۆم) ه له پیشا به م جۆ ره بووه : (پیر بی افتاده) کۆتوم = پیری پین ئوفتاده وو که وتۆم) .

یوسف : چه زه ره تی یوسف که مه شه و ره به یوسفی میسر و ، له به ر جوانی له ئە ده بییات و فۆ لکلۆ ری میلیدا کراوه به نمۆ نه . نه و حوسن :

فهرقیکی نه کرد نه فسی نه فیسم به عینایهت
وهحش له ویلایهت

لهم گوشهیی ویرانهیه هر مامهوه وهك بۆم
وهیشۆمی ولاتم (۳)

ئهی قوییهیی طهیه که دهلییی حوققهیی طییی !
مهئوایی حهیییی !

مسکینم و بۆ خاکی عهطرناکه که هاتۆم
بهو بۆنهوه هاتم (۴)

تازه جوان . جینان : بههشت . کولبه : کهلاوه . ئهحزان : جهمی
(حوزن)ه واته خهم .

نالج لهم شیعرهیدا بهراورد لهئیتوان توانای پیغهمبهه و بینهسه لاتی
خۆیدا ئهکا و دههه ئه بزی کهوا چهند پتیوستی به بهزه بیی پیغهمبهه .
ئهلی : تۆ له ممله کهتهی بهههشتدا وهك یۆسفی تازه لای له میسر دا و ،
منیش پیریکی لیکهوتوی کونجی کهلاوهی خهفته گرتۆم . نه ئهوهته
زیندۆ بسم و بتوانم بۆ خۆم بزیسم و ، نه ئهوهشه بمرم و بۆ خۆم
بچهسپمهوه .

ئهه شیعره ئیشاره تیکیشی به چاوه زوانی کردنی حهزهرتی بهعقۆبی
کوێر و پیر تیا کراوه که هههه لیککی یۆسفی کوژی بۆ بێ .

له کوکردنهوهی (یۆسفی نهوحوسن) و (پیرم و فانج) و ، (مبصری
جینان) و (کولبهی ئهحزان)یشدا طبایهتیکی جوان ههیه .

(۳) نهفیس : حهسۆد . عینایهت : گوئی پێدان و خزمهت کردن . وهحش :
کیوتی . ویلایهت : ئاوهدانج . بۆم : کونده بهبۆ . وهیشۆم : وهیشۆمه ،
نهگهتهی .

واته : نهفسی بهد و حهسۆدم ههروهك خۆی ماوهتهوه و ههرچتی
خزمهتی کراوه چاکتری نهکردوه . لهبهه خرابیی خۆم زۆی ئاوهدانیم
نبیه و ، دۆره بهریز له کونجی ویرانهدا ماومهتهوه وهك کونده بهبۆ و ،
بچمه ههه لایهك ئههه به مایهیی نهگهتهی بۆ ئهه شوینه .

لهئیتوان (مامهوه) و (بۆم)دا تهناسویی لهفظی و ، لهئیتوان (ویرانه) و

هرچنده که من عېدم و ژۆزهردم و عاصيم
 مهئموله خه لاصيم
 قوربانى ييلالم که هيلالانه هه لاتوم
 هر عه فوه خه لاتم (۵)

(بۆم) و (وهيشۆم) يشدا ته ناسوب هه به .
 هر (مز) : نهوا .

(۴) قوبه : گومه زنج . طه به : ناوى شارى مه دينه به که قهبرى پيرۆزى
 پتفه مبهرى تبايه . حوققه ي طيب : سندوق يا قوتۆى بۆن خوش .
 مسكين : فلاحى بين زهوتى . عه طرناك : عه تراوتى ، بۆن خوش . به وبۆنه وه :
 به بۆنى نهو خاكه وه ، يا به هۆى نهو خاكه وه .

نالتى له م شيعره يدا ژۆى ده مى نه كاته گومه زى مزگه وت و مره قدى
 پتفه مبه ر و نه لى : نهى نهو گومه زيه ي مره قدى و مزگه وتى پتفه مبه ر له
 شارى مه دينه دا ، كه نه لى سندوقى بۆن خوشيت (مه به ست له
 بۆن خوشيه كه لاشه ي پتفه مبه ره له ناو خاكا) ، تۆ جى گاي
 خوشه ويسته كه ي منى كه پتفه مبه ره و ، منيش مسكينى بى زه وي م بۆ
 نه م خاكه بۆن خوشه عه تراويه هاتۆم ، بۆنى نه م خاكه زايكى شام ، يا
 به بۆنه ي نه م خاكه عه تراويه وه هاتۆم .

له به كخستى (طه به) و (طيب) و ، (هاتۆم) و (هاتم) دا جيناسى
 ناقيص و له (به وبۆنه وه) يشدا ، وهك ژۆنمان كرده وه ، له طافه ت هه به .
 نه شگونج (مسكين) به (مسكين) بخوينرته وه واته مسكاوتى و هه ز
 له مسك كرده . به م پتفه له نيوان (مسكين) و (عه طرناك) يشدا ته ناسوب
 به يدا نه بن .

بۆ خاكي عه طرناكه كه هاتۆم (عم) و (گم) : به و خاكه عه طرناكه وه
 هاتۆم . (گم) : به و خاكي عه طرناكه وه هاتۆم . (عب) و (تۆ) : بۆ خاكي
 عه طرناكيكه هاتۆم . (من) : له و خاكي عه طرناكه كه هاتۆم . به پتفه نه م
 نوسخه به (خاكي عه طرناك) صيفه تى مه ككه نه بن .

(۵) عاصى : گونا هبار . مهئمول : چاوه ژوانى كراو . خه لاصى : ژرگار بۆن .
 بيلال : بيلالى هه به شتى ، بانگدهرى پتفه مبه ر (د.خ) . هيلالانه : وهك
 مانگى به كشه وه .

واته : هرچهند من به نده و ژۆزهرد و گونا هبارم ، هر چاوه ژوانى
 ژرگار بۆنم به هۆى تۆوه . به قوربانى بيلال به كه بانگى دا و خه لكى بانگ

موددیکه که هم گهردشی دهورانی سوپهرم
 موبه ژ بووه میهرم
 ناوینهیی دل شاهیده هه رچه نده سییه رۆم
 میرئاتی جه لاتم (٦)

کرد ژۆبکهنه تۆ بۆئوهوی له سهرد دهستی تۆدا ئازاد بین و گوناهیان
 بیه خشری و ، منیش ژۆزهرد و له ژ و لاواز ، وهک مانگی یه کشهوه ،
 هه لاتم و هاتم و ژۆم کرده تۆ . دیاره خه لاتنی منی که نه لینی مانگی
 یه کشهوهم (و کهواته مانگی یه کشهوهم پیشان داوی) ههر ئه وه یه ئازادم
 کهیت و له گوناهم خۆش بی .

ئهم شیعه ئیشاره ته به وه که جارن مژدهی بینینی مانگی یه کشهوه بیان
 (دیاره بۆ مانگه گرنکه کانی وهک موحه ژۆم و مهولۆد و زه جهب و
 زه مهزان و شه شه لان و قوربان) ببردایه بۆ گه وهی سهردهم ، مژده بهر
 خه لات نه کرا . ئیشاره تیکیشی تیا کراوه بۆئوه که له کاتی دیتنی
 مانگی نویدا بانگیک نه درا بۆ ناگاداری . ئیشاره تیکی ناسکیشی تیا به
 بۆئوه که نالج (که به خۆی نه لانی : کۆیله) به دهه مانگی کۆنه کۆیله به کی تری
 وهک بیلالی حه به شییه وه ژۆبشتوه .

هیلالانه (عم) و (گم) : بیلالانه . به پیتی ئهم نوسخه یه نه بی ژۆی شو به باندن
 به بیلال ئه وه بی وهک چۆن بیلال له تاو جهور و ستهمی قوره ییشیه کان
 زای کرد بۆ لای پیغه مبهر ، ئه منیش له تاو ژۆر پێ سه ندنی گونا (یا نه گه
 سهرنجیکی قه سیده شاره ژۆرییه که ی بدهین ، له تاو جهور و ستهمی
 داگیر کهران) زای کردوه بۆ لای پیغه مبهر . هه لاتۆم (چن) : هه لاتم .
 به لام هه له یه چونکه له گه ل له نگه ری شیعه کانی تر دا ژۆیک ناکه وی ،
 سه ره زای ئه وهش که حال ته ته صور ییه که ی خه بهردانه که ی ،
 به پیچه وانسه شیعه کانی تره وه تیا نه گۆژی به خه بهردان له شتیکی
 ژابۆردۆی بزاهه .

(٦) هم گهردش : هاوژی . دهوران : خول خواردنه وه ، سهۆزانه وه .
 سوپهر : ناسمان . گهردۆن . موبه ژۆ : تۆزاوژی . میهر : خۆر .
 سییه هژۆ : ژۆزهش . میرئات : ناوینه . جهلا : ژۆشنی و پاکتی و
 بی گهردی . ده رکه ونن .

واته : ده میکی ژۆره له گه ل چه رخی گهردۆنا نه سهۆزیمه وه به هه مۆ
 چاکه و خراپه یه کیه وه ، هه تاوم لیل و مینام گهردی ئهم ژۆیکا دۆره ی لینی

ئەي مەسجىد و مىحرابگەھت قىبلەيى حاجات
 بۆ ئەھلى موناچات !
 مەھجۇبى ھەوام و ، ئەمەتە مەشھەدى مەغلۇم
 بۆ زاهى نەجاتم (۷)

ئەي مەطلەئى ئەنوارى ھەمۇ قاصى بو دانى
 شەمسى سەمەدانى
 وەك دەرزەيى بىن جىلوھ نە مەوجۇد و نە مەعدۇم
 جۆيايى بەراتم (۸)

نىشتووھ . بەلام لەگەل ئەوھشدا ھەر دل حىتىبە ، سەيرى دلم بکە کہ
 ئاوينەي زۆناكى و نۆرى تۆيە و تۆى تيا دەرئەكەوتى ، سەيرى کہ چەند
 پاك و خاوينە و چەند جوان تۆى تيا ديارى .
 لەنتىوان (ئاوينە) و (زۆ) و ، (ميرئات) و (جەلادا تەناسوب ھەيە .
 موغبەز (عم) : ئەغبەر .

(۷) مەسجىد : مزگەوت . مىحرابگەھ : شوئىنى مىحراب . ئەو شوئىنەي
 مزگەوت کہ پيش نوئۆرى تيا ئەوھستى . قىبلەيى حاجات : ئەو شوئىنەي
 موحتاجان زۆى تىئەكەن . موناچات : پارانەوھ . مەھجۇب :
 شەرمەزار . ھەوا : ئارەزۆى نەفس . مەشھەد : جىگەي كۆبۆنەوھى
 خەلك . زاه : زىگا .

واتە : ئەي ئەو كەسەي کہ مزگەوت و مىحرابت قىبلەيى موحتاجانە و ،
 لە ھەمۇ لايبەكەوھ زۆى تىئەكەن و تيا ئەپازىنەوھ لە خوا .. منيش
 بەكىتم لەوانە و شەرمەزاري ئارەزۆى نەفسم ، ھاتۆمەتە ئىيرە و ، ئىيرە
 ئەو شوئىنەيە زىكاي زىگارى و سەرفرازىي خۆمى لىوھ ئەدۆزمەوھ .

(۸) مەطلەئ : ئەو شوئىنەي خۆر و مانگى لىوھ ھەلدى . قاصى : دۆر .
 دانى : نرىك . سەمەدانى : خوايت . بىن جىلوھ : بىن مايبە . جۆيا :
 ئەو كەسەي بەدواي شىتىكدا بگەزى . بەرات : خەلات .

واتە : ئەي ئەو كەسەي زۆناكى بۆ دۆر و نرىك ، ھەمۇ لاي تۆوھ
 ھەلدەيت ! . ئەي خۆرى خواكرد بۆ زۆشن كوردنەوھى جىھان ! . منى
 نابوت وەك تۆزىكى بىن مايبە و ھىچ و پۆچ وام لەبەر تىشكى خۆرى تۆدا ،

لەم خاکی دەری زەحمەتی بێ زەحمەتە ، « نالی »
 فێردەوسە مەئالی
 حاشا کە لەمیدا بێمە سائیلی مەحرۆم
 هەرچەند لە عوصاتم (۹)

بۆ ئەوە ناشێم نە بە بۆ و نە بە نەبۆ دابنرێم . چاوەزوانی خەلات و
 بەرانی تۆم بمرگێتەوه .

نالی لە دۆ نیووەکە ی ئەم بەیتەدا ، بەرابەر بە هەر وشەیەک یە کە میان
 دزەکە یی لە دۆهەمیانا داناوہ : (مەطلەعی ئەنوار) بەرابەر بە (دەزۆه یی
 بێ جیلوہ) . (قاصت و دانج) بەرابەر بە (مەوجۆد و مەعدۆم) . (جۆیای
 بەرات) بەرابەر بە (شەمسێ صەمەدانج) چونکە صەمەدانج نێسبەتە
 بۆلای (صەمەد) کە واتە (بێ ئیحتیاج) و دژی (جۆیای بەرات) ه . لە
 بەراورد کردنی (شەمس) و (دەزۆه) شدا طیباقێکی ئیجگار قۆل هەبە .
 هەروەها لە (قاصت) و (دانج) ی شدا طیباق هەبە .
 بێ جیلوہ (کم) و (من) : بێچێدە .

(۹) فێردەوس : بەهەشت . مەئال : سەرەنجام . لەمیدا : لێردا . سائیلی
 مەحرۆم : سووالکەری بێ بەش . عوصات : گوناھاران ، جەمی
 عاصیہ .

واتە : لەم خاکی دەرگای زەحمەتی بەناسانج و بێ مەبەت
 دەس کەوتووہ ی بێفەمبەردا ، نالی سەرەنجام بەهەشتی دەسگیر ئەبێ .
 من هەرچەند گوناھاریش بێم ، هەرگیز لەم شوێنەدا بێ بەش نابم و ،
 نابم بە سووالکەری بە ناو میدی بگەزێتەوه .

لە کۆکردنەوه ی (زەحمەت) و (زەحمەت) دا جیناسی موزاریع هەبە و
 لە رێستە ی (دەری زەحمەت) دا ئیشارەت کراوہ بۆ ئایەتی (وَمَا أَرْسَلْنَاكَ
 إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ) و ، لە (سائیلی مەحرۆم) ی شدا ئیشارەت کراوہ
 بۆ ئایەتی (وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُومٌ ، لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ) . نالی
 کە لە نیوہ شیعرێ یە کەمدا خۆی بە (نادیار) و ، لە نیوہ ی دۆهەمدا
 خۆی بە (دیار) داناوہ ، شتوہ ی ئیلتیغاتی بە کارهێناوہ لە غایبەوه بۆ
 موته کەلیم .

زەحمەتی (چر) : زەحمەتە . بە پێی ئەم نوسخە یە (نالی) موبتەدا و
 (بێ زەحمەتە) خەبەری ئەبێ . بە پێی نرسخە کانی تریش (بێ زەحمەتە)

هنايي كردوو په نجهی به خویناوی دلی زارم
نهمه زهنگه شه هادوت بی که کوشتهی دهستی دلدارم (۱)

گوتم : ئایا به زاری خوت ده پرسی حالی زاری من ؟
بروی هینایه یهك ، وهك شكلی (لا) یه عنی که بی زارم (۲)

صیفتهی (زهحهتی) و ، (نالج) هر موبتهدا و ، خه بهره که ی رستهی
(فیردهوسه مه نالی) نه بی .
به رابه به یهك دانانی (نالج) و (مه نالی) ، وهك له سه ره تاکه دا زون
کراوه ته وه ، به لکه به کی تری نه وه به که وا نازناوی نالی به لامی سوکه
نهك به لامی قه له و .

(۱) هه نایج : خه ناوی ، سوژ . زار : بریندار . شه هادوت : شه هیدی .
شایه تی .

واته : یار په نجهی خوی به خویناوی دلی برینداری من سوژ
کردوو و نه لن خه نهم تیگرتوو . له وانیه نهم په نجه سوژ بونه ی یار
بی به به لکه ی به شه هیدی مردنی من که وا به دهستی کافرکی بی زه حمی
وهك نه و کوژراوم ، یا بی به شایه تی بوم که وا کوشتهی دهستی نهوم .
هه نایج (کم) و (گم) و (من) : خه ناوی (عب) : هه ناوی . له وانیه به
نه میس (خه ناوی) سوژ . کردوو (ت) و (مز) : گرتوه . په نجه ی
(چر) و (چن) : په نجه . (ت) : یارم . خویناوی (ت) : خو ناوی . زهنگه
(کم) و (گم) : زهنگی یا زهنگی .

(۲) زار (ی یه کهم) : دم . زار (ی دوهه م) : نازه حهت . لا : لامه لقه که
واته نه ، که نه گهر و ابوسری : (لا) ، نازاده یهك وهك که وانی بی
دهر نه چن و له (برو) نه چن . زار (ی سیهه م) : دیسانه وه دم ، یا خود
له گم (بی) که دا پیکه وه وشه ی (بیزار) پیک دین .

واته : به یارم گوت ناخو هر گیز زی نه که وی نه وه نده لوتفت له گم
هه بی به دمی خوت هه و الیکي حالی نازه حه تم بیرس ؟ نه ویش بزوکانی
وهك وشه ی (لا) هینایه یهك و هیچی نهوت ، ته نها به و برو هینانه به که ی

عەجەب ئەستێرە شەو هەلدی لە تاوی خوسرەوی خاوەر
بە زۆی تۆم دیدە هەلنایین شەو و زۆژ ، ئەرچی بیدارم (۳)

پێی زاگە یاندم کە دەمی ئەوەندە بچۆکە قسە ی پێ ناکرێ ، یاخود بێزار و
وەژسە لێم و وەلام نادانەرە .

لەنیوان سێ وشە ی (زار) دا جیناسی تەواو و ، لە
(بێزارم) دا لەطافەت هەبە . لەبەینی (خۆت) و (من) یشدا تەقابول و
لە کۆکردنەوە ی (وتم) و (برۆی هێنا یە بەک) دا کە بەکەمیان قسە کردن و
خۆ بە کەم دانان و دۆهەمیان فیز و خۆ بە زل زانین ئەگە یەنێ ، طبیاق
هەبە . هەر وا لە (زۆی هێنا یە بەک) و (بێزارم) دا بە هەردۆ مەعناکە ی
تەناسوبیتیکی جوان هەبە ، چونکە ناوچاو هێنانە بەک و زۆگرو کردن لەگەل
(نا) وتن و (بێزار ی) یا (بێزار ی) دا گەلێ گونجاوہ .
گۆتم (چرا) و (چن) و (کم) و (من) : وتم .

ئەشگۆنجێ (لا) کە و (بەعنی) یە کە بە یە کەوہ بێستین و بێن بە
(لا یعنی) واتە : گۆیی لێ نیبە . بەم جۆرە مەعناکە ی وای لێ دیتەوہ :
برۆی بەشیوہ بەک ی بێ موبالاتانە هێنا یە بەک ، واتە دەمی نیبە ، یا تاقەتی
نیبە وەلام بەداتەوہ .

(۳) خوسرەوی خاوەر : پادشای زۆژەلات ، کینایە یە لە خۆر .
واتە : من سەرسام ماوم ! من بە شەو و بە زۆژ بیدارم و لەگەلنام ،
لەگەل ئەوہش نە بە شەو و نە بە زۆژ چاوم لە زۆتا هەلنایەت و ناوێرم
سەبەرت بەکەم ، کەچێ ئەستێرە کە تا خۆر دیار بێ ئەو دیار نیبە و بە زۆژ
نۆستووہ ، لە خۆر ناترسێ و بە شەو هەلدی و ئەگەوێتە جریوہ جریو !
نالێ لەم شیعەرەیدا زۆی یاری بەرابەر بە خۆر و چاوی خۆی بەرابەر
بە ئەستێرە داناوہ و بێزاری داوہ کەوا زۆی یار لە خۆر کاریگەرترە .
ئەوہ تە چاوی خۆی کە هەمیشە بە شەو و زۆژ لە بەرابەر زۆی یارەوہ یە و
ساتن لێی دۆر ناکەوێتەوہ ، هەرگیز یاری هەلھاتنی لەعاستی ئەودا نیبە .
کەچێ ئەستێرە کە تیشکیشی لە خۆر وەرئەگرێ و بە زۆژیش لایا نیبە ،
ناترسێ ، بە شەو هەلدی .

لە کۆکردنەوە ی (ئەستێرە) و (شەو) و ، (زۆ) و (دیدە) دا تەناسوب و ،
لە بەینی (هەلدی) و (هەلنایین) و ، (شەو) و (زۆژ) دا طبیاق هەبە .
شەو هەلدی (چر) و (عەب) : هەلدین شەو . لە تاوی (عەب) : لە تابی .
بە زۆی (عەم) و (کەم) و (گەم) و (ت) و (مەز) و (عەب) و (مەن) : لە
زۆی . ئەرچی (عەم) و (کم) و (گەم) و (مەن) : گەرچی .

طهیبی من دهبی دهخلی ههبن ، صاحب ئیشارهت بن
مهگر چاوت بزانی من له بهر چتی مهست و بیمارم ! (۴)

به سهروم وت که ژاسته سهرککش و بهرزی ، که چتی له رزی :
که فهرقیشم بگاته ئاسمان بهندهی قهدی یارم ! (۵)

(۴) دهخلی : په یوه ند .

واته : مهگر هه چاوه کانت عیلاجی دهردی من بکن ، چونکه
حه کیمی من ئهبن حه کیم بن په یوه ندی به نه خو شه که یهوه ههبن و له
دهردی بزانی و ئیشارهتی بن بکری و بتوانی ژیی بو دانی . بویه مهگر
هه چاوه مهسته بیماره کانت که په یوه ندی مهستی و بیماریان له گهل
من هه به ، بزانی بو چتی من ئاگام له خو م نیبه و بیماری چیم . . ئه بن
چاوه کانت که به ئیشارهتی خو یان وایان له من کرد ، ئیشارهت بکن و
ژی و شوینم بو دانی و دهرمانی دهردم بدوژنهوه . (له ئه ده بیاتدا چاو
به مهست و بیمار وه صف ئه کری) .

له کو کردنهوهی (ئیشارهت) و (چاو) دا ته ناسوب و ، له (هه بن) و
(دهبی) دا جیناسی لایحی هه به .

دهبن (کم) و (من) : ئه بن . هه بن (چر) و (عم) و (کم) و (گم) و
(ک) و (مز) و (اح) و (من) : بن . ئیشارهت (عم) و (گم) : مرووه .
مهست و (اح) : ست و .

ئهم شیعه و شیعی پاشهوه له نوسخهی (چر) دا به رودان . له
نوسخهی (عم) یسدا بهیتی جهوتم له پیش ههردوکیانهوه دانراوه .
سهرککش : یاخی و مل بهرز . فهرق : ته پتی سهر . قهد : بالا . (۵)

واته : به داری سهروم وت ژاسته تو بهرز و یاخیت و سهر بو کهس
دانانه وینی ، که چتی ئه و له جیاتی ئه وه به و پیا هه لدا نهی من له خو ی
بایج بن ، که وته له رزین و موچوژکه به له شیا هات و وتی : سه ریشم
بگاته ئاسمان ، هه بهنده و مل که چی بالای یارم ، واته سهرم له بهر
پتیایه تی .

له نیوان (بهرزی) و (له رزی) دا جیناسی لایحی هه به .

وت (عم) و (گم) و (مز) و (عب) : گوت . که ژاسته (چر) و (کم) و
(گم) و (عب) و (من) : که ژاست و . (عم) : که ژاس و . سهرککش و
(عب) : سهرکشی .

له شیرینی نه تو ، نهی خوسره وی تهختی زه مین ، زهنگه
بگاته ئاسمانی بیستون فرهادی هاوارم (۶)

بروت بالی هوما سایه ی سه ری سولطانی حوست بق
خهطت هات و وتی : من ناسیخی طوغرای خونکارم (۷)

(۶) شیرینی : سه ره زای مه عنای خوی ئیشاره تیشه به شیرینی داستانی
شیرین و فرهاد . خوسره و : پادشا . خوسره وی پهرویز . بیستون :
نهو شاخه ی فرهاد تاشیی . به ئاسمانیش نه لئین ، چونکه بیستون واته
بچ کوله که و ئاسمانیش کوله که ی نیبه . فرهاد : دلدار ی شیرین و به
هه ره به دبه ختیکی هاوار که ریش نه لئین و له وشه ی (فهریاد) یشه وه نزیکه .
واته : نهی پادشای سه ره تهختی زوی زهوتی ! زهنگه بچ من له عه زهت
جوانی و شیرینی تو هاوارم بگاته ئاسمان !

له یه کخستنی (شیرینی) و (خوسره و) و (تهخت) و (بیستون) و
(فهراد) و ، (زه مین) و (ئاسمان) دا ته ناسوب و ، له بهرانبه ری به ک
دانانی (زه مین) و (ئاسمان) دا طباق هه یه .

له شیرینی نه تو (چن) و (ک) و (عب) : به شیرینی نه تو . (عم) : به
شیرینی تو . تهختی (چر) و (عم) و (کم) و (گم) و (ک) و (مز) و
(من) : زوی . فرهادی (چر) و (ت) : فرهاد و . (عم) و (کم) و
(گم) و (مز) و (من) : فرهیاد و .

(۷) هوما : بالداریکی ئیسقان خوره نه لئین سیبه ره سه ره هه رکه سه وه بکا
به خته وه نه بچ یا نه بچ به پادشا . خهط : موی تازه ده رهاتوی سمیل ،
نه لئین فلانکه س خه تی داوه واته سمیلی بوز کردووه . جارانیس له
داوینی لئوی خوارووه وه بۆسه ر لۆتکه ی چه ناکه نه خشیکی ستو نییان
نه کوتا ، به وه شیان نهوت خهت . ناسیخ : هه لوه شینه ره وه . نهو
نایه ته ی قورنان که حو کمی ئایه تیکی تر له ناوا هه لگرئ . طوغرا : موری
پادشا . زولفی لؤل . خونکار : خوین زۆژ . پادشا .

واته : جاران که هیشتا منال بۆیت و مۆت لی نه هاتبو ، برۆکانت
بالی هوما بۆن ، سیبه ری سه ری پادشای جوانیت بۆن ،
بۆ هه رکه ست بزوانیایه بۆی نه بۆن به بالی هوما ، بۆی
نه بۆن به سیبه ری سه ری پادشا به سه ریبه وه . باخود جاران برۆکانت
بالی ، سیبه ره وه سیبه ری هوما پهروزی ، سه ری پادشای جوانیت

سەراپا ھەروەكۆ ھەلقەى زىرى پەروئىزەبى خويتم
بە يەك يەك تىرى موزگانى زىرى دۆزت برىندارم (۸)

ھەمايىل كە دەمى تىغت لە ھەلقەى گەردنى « نالى »
مەگەر تىراو بىم بەو زەنگە ، تىنقى ساعىدى يارم (۹)

بۆن ، ھەركەس بەھاتابانە ژىريان ، واتە بۆ ھەركەست بزوئىيايە و
بگەوتايەتە بەر ئىشارەتيان ، بەختى ئەبزا .. ئىستا كە سميكت بۆز
كردووه ، بەربەرەكانىنى زولفى ، وەك ئىمزاى توغرايى پىچپىچى ، كچانى
خويىن زۆز ئەكا و ، ئەكى دەسلانى ئەو زولفانەم لە مەيدانا ھەلگرتووه و
ئىتر زۆز زۆزى منە . ياخود ئىستا ئەو دەورە ئەك ھەر برۆكانت نايىبن ،
زولفى وەك توغراشت نايىبن . لەو تەھى خەتى ژىر چەناكت ھاتووتە
ئاراو ھوكمى زولفىشتى ھەلوھشاندووتەو .

ئەم شىعرە دۆ ئىستىعارەى موصەزەھەى تىايە : (خەط) لە مەعنای
خۆپەوہ كە ئۆسىنە ، خوازراوہ بۆ گەنەمۆى سميكت ، يا بۆ ئەو نەخشە
ستۆبىيەى لەژىر لىوى خوارووهو ئەكوترى . (طوغرا) یش لە مەعنای
خۆپەوہ كە مۆرى شاھانەيە ، خوازراوہ بۆ زولفى پىچپىچى كچان .
ئىستىعارەكان لەوہوہ دروست كراون كە جاران پادشاھان وابوہ بۆ
زاسپىرىيكت ھەر مۆرىكيان بە كاغەزا ناوہ و ، واشبوہ كاغەزبان
ئۆسىوہ . ديارە كە كاغەزبان ئۆسىبىن لە مۆرە زۆتەكە زەواتر بوہ .

سايەى سەرى (عم) : سايە لەسەر . وتى (عم) و (گم) : گونى .
خونكارم (عب) : خەطكارم .

زىرى : جۆرە كراستىكى كون كونى ميتالى بووہ جەنگاوەرانى كون لەبەريان
كردووه لە لىدانى شىر و تىر پاراستونى . پەروئىزە : بىژنگ . زىرى دوز :
زىرى سم .

واتە : بە نۆكى تىرى بۇرانگى زىرى سمت برىندار بووم ، سەرتاپايى
لەشم وەك بىژنگى لى ھاتووه خويىن دائەدا .

بە يەك يەك (چن) و (كم) و (ك) و (اح) و (من) : بە پەيكى . (گم) : بە
نۆكى .

ھەمايىل : ئەوہى زاست و چەپ لە مل كرابى وەك فيشەكلغ و
شمشیر و شتىوا يا دوعاى لەكىف گىراو . ساعىد : باسك .

واتە : دەمى تىغت زاست و چەپ بدە لە گەردنم با باش بىژى و

دهورانییه ، وهك هیتله کی سهودا ، سهری گیتژم
بویه به دهقیقی مهئهله ههرچی دهیتژم (۱)

خویتی زوری لی بی ، چونکه تینوی باسکی یارم مهگهر ههر بهورهنگه
تیراو بسم .

حلهقی مهردهنی (« پراویزی » چر) و (عم) و (کم) و (کم) و (ت) و
(من) : حهلق و گهردهنی . بسم (عم) و (کم) و (کم) و (ت) و (عب) و
(من) : بی . بهمزهنگه مهعناکهی وای لی دیتتهوه : مهگهر بهورهنگه
باسکی تینوی یارم تیراو بی . بهو زهنگه (چن) و (ک) : بهو نهوعه .
(« پراویزی » چر) و (اح) : بهم نهوعه . (عم) : بهم زهنگه .

(۱)

دهورانی : نهوهی به دهوری خویا خولبخوا ، یا نهمدس و نهودهسی
پن بکن . هیتلهک : هیتله کی نارد بیژان که ناردده وردهکه له سوسهکهی
جوی نهکاتهوه . سهودا : سهرهخوله توش هاتو . دهقیقی : به وردی .
وهك نارد . دهیتژم : نه لیم . له بیژنگ یا له هیتله کی نهدم .

واته : سهری گیتژم وهك هیتله کی بهدهستهوه خولاره ، چون همیشه
به دهستی ژنی ناردبیژهوه نهخولیتتهوه ، نه میش همیشه ههر وا
نهخولیتتهوه به دهوری خویا و ، نهو بیرانه له تهتهله نهدا که به میشکیا
دین و بز و پوچیان له یهك جوی نهکاتهوه . بویه ههرچی بلیم و ههر
شعری بنوسم ، له بی گهردی و وردیدا نمونه به ، وهك چون ناردی درابن
له هیتلهک لهوبهزی خاوینجی و وردیدایه و هیچ بسوس و بل و پووسی
پتوه نیسه .

جگه لهو لهطافهتانهی له ههندی وشهی نه شیرهدا ههن و له مهعنا
لیدانهوه کهدا نیشارهتمان بو کردن ، له وشهی (گیتژ) یشدا لهطافهتیک
هه به چونکه (گیتژ) به جوره بیژانیکیش نهوتری . (گیتژ و تهتهله) لهناو
ژنانا وشهیه کی باوه . له کوکردنهوهی (هیتلهک) و (گیتژ) و (دهقیق) و
(دهیتژم) یشدا تهناسوب هه به .

هیتله کی (چر) و (چن) و (عب) و (مز) : هیتلهک . نهمه دهست نهدا
(هیتله کی) بی و دهستیش نهدا (هیتلهکه) بی . (ک) و (اح) : هیتلهکه .
لهسهر نوسخهی (هیتلهکه) و زئی تی چونی (هیتلهکه) له نوسخهکانی

هر پەرچەم و پيشانییه فیکری شه و زۆژم
هر گهردهن و زولفه ئەمەلی دۆر و درێژم (۲)

بێ دیدەوو دیداری ، هەمۆ خوینە گر یسە
یەعنی گول و نەرگس که نەبێ ، لاله دەتێژم (۳) *

(هیتلەك) دا نیوه شیعره که وا ئەخوینریتەوه :

دەورانیه ، وهك هیتلەكه ، سهودا سهری گیتژم

مەعناكەشی وای لێ دیتەوه : سهری گیتژی تۆشی دەردی سهودا
بۆم ، وهك هیتلەك وایه به دەوری خۆیا خول ئەخوا . سهری (ت) و
(ك) و (اح) : سهرو .

(۲) پەرچەم : ئەو فزەهی ناوچاوان نەگریتەوه . پيشانیج : ناوچاوان .
ئەمەل : هیوا .

له هەردۆ نیوه کەمی ئەم شیعرەدا لەف و نەشری موره تەب هەیه ،
چونکه دیاره (شەوه زەنگ) لەگەڵ (زولف) و ، (زۆژ) لەگەڵ (ناوچاوان) و ،
هەروا (دۆرێ) لەگەڵ (گەردن) و ، (دریژێ) لەگەڵ (زولف) دا پە یوه نەدیان
هەیه . له کۆکردنەوهی (شەو) و (زۆژ) یشدا طبیاق و ، له بەکخستنی
(گەردن) و (زولف) دا تەناسوب هەیه .

شەو و (چن) : شەب و .

(۳) لاله : گیایه کێ بچۆکی کتیویه زیاتر له شوینی شی داردا ئەزۆی ، مالیش
ئەکرێ . له سهره تای ناوه ژاست مانگی به هارا پێ ئەگا . جۆره کتیویه کەمی
گولێکی سۆری هەیه .

وانه : هەرچەند چاو و زۆی تۆم لێ نادیار بێ ، من له خەفە تدا
له جیاتیی فرمیتسک خوین له چاوانم دێ . دیاره که گول و نەرگس نەبێ ،
ئەبێ لاله له زه ویدا بنیژم .

مەبەستی ئەوهیه بێ چاوی تۆ وهك نەرگسی مەست و زۆخسارت
وهك گولی سۆر وایه له بەرچاوی مندا . تا ئەوان دیار بێ شادێ و
خۆشیمه ، بەلام که ئەوان نەبۆن ، له خەفە تدا فرمیتسکی سۆر له چاوانم
ئەزۆیتمه زه وێ و ئەوه نەدهش زۆری ئەزۆیتم ، بەرز بپیتەوه ، وهك بلیی
نەمامی لاله ناشتێن .

له (گول) و (نەرگس) دا ئیستیعارهی موصه زۆهه هەیه .
(زۆمەت) ی یار به (گول) و (چاوی به (نەرگس) شوبهتێراوه . ئەنجا

* لام وایه دەبێ وا بێ .

بێ دیدە و دیداری هەموو خوینە گرینم
یەعنی گول و نەرگس که نەبێ لاله دەنێم

زەنگ و ئەئەرى شوۆشى لەعلی ئەمە کینە
 ئەم ئەشکە کە بەم سوۆریو سوۆرتیە دەژۆم (۴)

(زۆمەت) و (چاو) لابران و یح شوبهینراوه کان کە (گول) و (نەرگس) ن لەجیان دانراون . نیوہ شیعیری بە کەمیش نیشانە ی ئەمە یە . هەر وەها لە (لالە) شدا ئیستیعارە بە کە موسەزۆحە هە یە ، چونکە (فرمیتسکی سوۆر) شوبهینراوه بە (گولی لالە) و ئەنجا (فرمیتسکی سوۆر) لابران و (لالە) ی لە شویندا دانراوه و نیشانەش زۆستە ی (خوینە دەگریتم) ه لە نیوہ شیعیری بە کەمدا .

لە هینانی (گول) و (نەرگس) دا بەدوای (دبەدە) و (دیدار) دا لەف و نەشری موشەووەش هە یە .

دیدەو و (چرا) و (ت) و (اح) : دیدە یی . بەلام مەعنای بەناسانج نایەت . (مز) : دیدە نی . هەمو (« بەراویزی » چرا) و (عم) و (من) : ئەتۆ . دەگریتم (« بەراویزی » چرا) و (چن) و (عم) و (کم) و (گم) و (من) : گرینم . (ک) : ئەگریم . گول و نەرگس کە نە یی (« بەراویزی » چرا) : کە نە یی نەرگس و گول . نەرگس (کم) و (گم) و (من) : نیرگس .

(۴) شوۆش : هەرا . لەعل : کینایە یە لە لیتی یار . ئەمە کین : خویناوی ، سوۆر . کینایە یە لە خوۆش و بەتام .

. واتە : ئەو ماچە ی لیتی وە ک لەعل سوۆر و ، وە ک خوۆی بە تام و خوۆشەت کە کردم ، هەرایە کە لە دەرونما بەرپا کرد ، ئەنجامە کە ی ئەو بە ئیستا کە لیمە وە دۆرت ، ئەم فرمیتسکە زۆرە وە ک خوین سوۆر و وە ک خوۆی سوۆرە لە چاوانم ئەژۆم .

لە (سوۆرتی) و (سوۆرتی) دا جیناس هە یە . لە هینانی (سوۆرتی) و (سوۆرتی) شدا بەدوای (زەنگ) و (ئەئەر) دا لەف و نەشری مورەتتەب هە یە .

نیوہ شیعیری دۆهەم جۆرە لەنگیە کە تیایە لە گەل زەوقی نالی ناگونجی . هیچ نە یی ئەبۆ بووترایە (بەم سوۆری یو بەم سوۆریە ۰۰) . خوۆ ئەگەر واش داژۆرتراوە لەدوای (سوۆرتی) بەو هە یە چ پاشگریکی تر نەبواوە گەلسی ژیکتر و جوانتر ئەبۆ . نوسخەکانی بەردەستمان ، هیچ کامیان مەودای دۆزینەوێ شێوە بە کە ژاستریان نەداینی . بۆیە ئیمەش وە ک خویمان هیشتەوہ .

زەنگ و ئەئەری شوۆشی : ئەمە تیکستی نوسخە ی (چرا) .

بى نىيەتى تەقبىلى دەمت عايطىلە ژۆژۆم
بىن حەزرەتى مىحرابى برۆت باطىلە نوژم (۵)

« نالىج » وەكو لالە كە شەھىدى غەم و داغە
لەم باغە بفەرمۆ كە ئەوئىش لىرە دەئىژم (۶)

نوسخەكانى تر لە دانان و دانەنان و چۆنەتتى دانانى (واوەكانى عەطف) و
(بىتكانى ئىضافە) دا جىاوازيەكى زۆريان نىايە . بە ژاى ئىمە ھەر ئەمەى
نوسخەى (چر) ژاست و ئەوانى تر ھەمۆ ھەلە بۆن يا ئىحتىمالى ژاست و
ھەلەيان ھەبۆ ، بۆيە گوئىمان نەدانى . سۆرىيو سۆرىتيە («پەراوئىرى»
چر) و (كەم) و (ت) و (اح) : سۆرىيو سۆرىيە . (مز) : سۆرىيو سۆرىيە .

(۵) نىيەت : نىياز . تەقبىل : ماچ كردن . عايطىل : بەكەوتۆ . حەزرەت :
دىاربۆن . مىحراب : مىحرابى مزگەوت ، تاقىكى بەرزە لە ناوہ ژاستى
دىوارى پىشەوہى مزگەوتدا سەرەكەى وەك كەوان ھاتووہ تەوہ و
پىش نوژم تيا ئەوہ ستى . باطىل : بەئال ، دانەمەزراو .

واتە : وەك چۆن ئەگەر ژۆژووہ وان تا دواكانى حەرام بۆنى خواردن و
خواردنەوہ ، نىيازى ژۆژۆگرتنى سبەينىتى لە دلانەبى ، ژۆژووہ كەى
دانامەزرى ، منىش ئەگەر بەر لە دەست پىن كردنى ژۆژۆم نىيازى
ماچ كردىكى دەمى تۆم لە دلانەبى (دىيارە كە بنىادەمىش نىيازى كردنى
شىتىكى بۆ ، ئەبكا) ، ژۆژووہ كەم دانامەزرى . ھەروہا ھەر نوژمى ئەبكەم ،
ئەگەر لە حوزۆرى مىحرابى برۆى تۆدا نەبىج و لە بەردەمى تۆدا
نەوہ ستام و ژۆم نەكردىتتە قبىلەى تۆ ، ئەو نوژم بەئال و بى سۆدە .
لە كۆكردنەوہى (ژۆژۆ) و (نوژم) و ، (دەم) و (بۆژ) دا تەناسوب و ،
لەنىوان (عايطىل) و (باطىل) دا جىناسى لاقىق و ، لەنىوان (نىيەت) و
(حەزرەت) دا كە يەكەمىان مەعنای حازرنەبۆن ئەگەبەن ، طبىق ھەبە .
(نىيەت) زاراوہ يەكى فىقھە .

(۶) داغ : داخ .

واتە : نالىج لە خەمى دۆربت و بەھۆى سۆزى زۆرىەوہ بۆت ،
شەھىد بووہ . نىشانەى شەھىدبەكەشى ئەوہ تە وەك لالەى سۆر ، سۆر و
خوئىناويە . دەسا بفەرمۆ ئەوئىش لە باخى پۆ لە گۆلى روخسارتا
بنىژە و بىخەرە چال و با لەپال نەرگسى چاوتان بىن ، خۆ ئەوئىش ھەر
ھىچ نەبىن ، مادەم لالەبە ، گۆلە ..

وهك طورژه يې پيچيده يې تو ساغ و شكسته
 وهك نهرگسي نادیده يې تو خوش و نه خوشم (۳)

زازاندووه ته وه ، دؤر كه وتومه ته وه و كه ناره گير بووم ، چونكه داوین و
 كوشم پزن له شيعری وهك گهردن بهند و گواره كانی تو ، بؤيه نيتر
 پيوېستم به وانهی تو نييه . يا پزن له فرميسكى وهك دنكى مروارتی ،
 ياخود بهو (پښ) به لتيان دؤر كه وتومه ته وه كه داوین و كوشم گيراه و
 ناتوانم هه لم پيم بولات . بهم پييه نالی زور جوان وشهی (پښ) ی له
 معنای (هوی ژويستن) وه خواستوه بؤ هوی (نه توانینی ژويستن) .

دوريش نييه (گهردهن) ی په كم له پيشاندا (گهرزن) بؤي و له
 نوسينه وهدا كرابې به (گهردهن) . گهرزن بهو كومه له مروارتی و گوهه ره
 نايابانه نه ليين پادشاکانی ساسانی تاجيان پښ نه زازانده وه .

له نيوان هه ردؤ (گهردهن) دا جيناس و ، له نيوان (گهردهن) و
 (گوښ) دا ته ناسوب و ، له نيوان (گوښ) و (گوښ) دا جيناسی موزاربع
 هه به .

گهردهن و گوشت (چر) : دامهن و گوشم . (چن) : گهردهن و
 كوشم . (كم) و (لك) و (من) : گهردهن و گوشم . (ت) : كهردهن و
 كوشت . (عب) : كهردهن و گوشم . (كاف) هكانی نهم دؤ نوسخه به
 نه شكونجی (گاف) بن ، چونكه جارن (كاف) و (گاف) وهك بهك
 نه نوسران . بهو پييه (« پراويزی » چر) و (مز) و (ت) و (اج) : بؤ
 پييه . (« پراويزی » چر) : بؤ پييه . (عب) : بؤج پييه .

(۳) طورژه : زولف . نيمزای توغرايې . پيچيده : لؤل خواردؤ و له بهك نالاو .
 شكسته : تيك شكاو . خه تی شكسته كه جؤره خه تيكي فارسيه . نادیده :
 نه بينراو ، نه كراو .

واته : من وهك زولفی لؤلی تو ههم ساغيشم و هم تيكيش شكوم .
 ياخود وهك زولفی له مؤری توغرايې چؤی تو ، ههم وهك خه تی ساغيشم و
 ههم وهك خه تی شكسته شم . وهك چاوی ، له مه ستيدا وهك نهرگس و ،
 له خه والؤ به تيدا وهك نه بينراو و نه كراوه ی تو ، ههم خو شيشم و ههم
 نه خو شيشم . ساغی و شكاو به كه ی زولفی يار له وه وه به كه وا له و
 ژوه وه كه نه قرتاوه ، ساغه و ، له و ژوه شه وه كه لؤله ، شكاو .
 خو شى و نه خو شى چاويشى له وه وه به كه وا له و ژوه وه كه هيجی نييه ،
 ساغه و له و ژوه شه وه كه مه ست و خه والؤ وه ، وهك نهرگسي نه بشكؤ تو ،
 نه خو شه .

سەرخۆشى شەرابى دەمى تۆ بۆم و ، ئەمىستانش
قوربان ، سەرى تۆ خۆش ، كە ئەماوە سەرى خۆشم ! (۴)

شېخىيو سەراپا دەلەك و زۆي دەپۆشئ
« نالئ » م و بە زۆتئ لە ھەمۆ ديدە دەپۆشم (۵)

لە كۆكردنەوہى (ساغ) و (شكستە) و ، (خۆش) و (نەخۆش)دا
طبىاق و ، لە (طووزە) و (شكستە)دا كە ھەردوكيان لە بانەتى
نووسىن ، تەناسوب ھەبە .

نەرگسى (چن) و (ك) و (اح) : ديدەبى . (كم) و (گم) و (من) : نيرگسى .
وانە : تا تۆم ھەبۆى و لىم نزيك بۆى و قسەت بۆ ئەكردم ، سەرخۆشى (۴)
ماچى لىو و قسەى خۆشت بۆم . ئىستا كە لىم بزاوى ، سەرى تۆ
خۆش بىن ، ھۆى ئەو سەرخۆشيبەى جارائم ئەماوە و لەئەنجامى ئەوہوہ
سەرىشم تيا چووہ ياخود سەرى چاك و سەلامەتى جارائم تۆشى دەرد
بووہ .

وہك دەرکەوت نالئ لەم شىعەرەدا (سەرخۆش)ى بە چوار مەعنا
بەكارھىناوہ : مەست ، دوەلى عومر درىژئى ، سەرى خۆم ، سەرى
چاك و سەلامەت . لە وتنەوہى سىن جارى (سەر) و (خۆش)دا جىناس
ھەبە .

قوربان (چر) و (چن) و (ك) : ئىستە . بەلام جۆرە دۆبارە كۆرندەوہبەكى
بىن تامە . ئەم شىعەرە لە نوسخەكانى (ت) و (مز) و (عب) و (اح)دا نىبە .
دەلەك : گيان لەبەرىكى كىويبە پىستەكەى پارەبەكى زۆر ئەكا . (۵)

وانە : تۆ شېخى ، بەلام ھەر بە قسە ، ئەگىنا بە كردار لەجىائى
ئەوہى وەك پىاوانى ژاستەقینەى خوا بە كەم قنىات بەكى ، لەسەر تا
پىتت بە بەرگى گرانبەھى پىستى دەلەك و زۆيئ دائەپۆشئ و بۆبە وەك
دەلەك و زۆيئ دىبىتە بەرچاوى خەلك ، يا كردارى ئەوانە ئەپۆشئ
كە وەك دەلەك و زۆيئ زىان بەخش و فېلبازن . منىش نالىبەكى
ھەزار و زۆت و قوت و بىن پىچ و پەنام و لە ھەمۆ ناتەواوتى و كەم و
كورتىبەك چاوەپۆشم ، يا لە ھەمۆ گيانمدا ھەر چاوم دائەپۆشم
بۆئەوہى عەيب و عارى خەلك نەبىنم .

لەنتوان (دەپۆشئ) و (دەپۆشم)دا جىناسى لاقىق ھەبە .
دەپۆشئ (چن) : ئەپۆشئ . لە ھەمۆ (چر) و (عب) : لە ھەوا .

- ش و هات و ئەمن مەستی خەيالاتی کەسیکم
 مەشغولی نەفەس گرتنی موشکین نەفەسیکم (۱)
 لەم حوجرە ، لەبەر پەنجەرە کە وتۆم و دەخوینم
 بێعەینی دەلایی بولبولی گوشە ی قەفەسیکم (۲)
 هەم وارشی فەرھادم و هەم ناییی مەجنۆن
 واتین مەگە ، قوربان ، کە گەدا ، بولەوہەسیکم (۳)

- (۱) نەفەس : هەناسە . موشکین نەفەس : ئەو ی هەناسە ی بۆنی موشک
 . بدا .
 واتە : وا زۆر تەواو بۆ و شەو داھات ، کەچی من هێشتا مەستی بێر
 کردنەوہم لە بارێک و ، خەریکی ئەوہم هەناسە ی خۆم ئەگرم و خۆم وەک
 زۆرچی مات ئەدەم ، بەلکو یاری هەناسە وەک موشک بۆن خۆش گوزەر
 بکا و بۆنی هەناسە ی بێ بەسەرما .
 شەو هات و ئەمن (عب) : شەو هاتووہ ، یا هاتووہ ، من .
- (۲) بێعەینی : بێعینہ ، کوت و مت .
 واتە : لەم ژۆرەدا تاق و تەنیا لەبەر پەنجەرە کەدا کە وتۆم ، گۆرانێ
 ئەلێم بۆ خۆم ، کوتومت ئەلێی بولبولیکم لە سۆچی قەفەزیکدا ، لەتاو
 دەردی دیلی خۆم ئەخوینم .
- (۳) گەدا : لات و بێکەس . بولەوہەس : ابوالھئوس ، ئارەزۆباز ،
 دەسبەتال و پۆچ و بێمایە .
 واتە : ئازیزە کەم ! واتین نەگە ی من کابرایەکی ئارەزۆبازی لاتی
 بێ دەسمایەم و لەخۆزایین ئیددیعای عەشقی تۆ ئەکەم . من میراتگری
 فەرھادی بیستۆن تاش و مەجنۆنی بیابان گەردم ، هەرچی سامانی
 خۆشەویستی ئەوانە بۆ من ماوہ تەوہ و لە ناگری دلداریدا سۆتاوم .
 ئەم شیعەرە لە نوسخە ی (چن) دا نییە .
 گەدا (عم) و (کم) و (گم) و (عب) و (من) : گەدا و .

گهردن کهچی تووم بی کهشش و ژست و قهلاده
وا ظهن مه به ناعارف و ههرزه مهره سییکم (۴)

وه للاهی کللوی سهری من چه رخی ده مالی
بیوایه به دامانت نه گهر ده ست زه سییکم (۵)

باوژ مه که رۆح سهختی غمی فیر قه تی توو بم
بو هانتی توو باقیه نیوه نه فه سییکم (۶)

(۴) کهشش : به کیش کردن . ژست : نهو په ته یه نه کریته ملی تانجی .
قهلاده : گهردن بهند . ظهن : گومان . ناعارف : نه فام و نه زان .
ههرزه مهره س : نهو تانجییه ی به زه حه تی نه دریته بهر بو ژاو .

واته : پتیویست بهره ناکا به زور به کیشم بکیت و پهت و گهردن بهندم
بخه یته مل . من خۆم له خۆمه وه گهردن که چتم و کهوتومه ته دوات .
وا گومان مه به نه فام و نه گهر به دوا ی خۆتا ژام نه کیشی نه ژۆم بهم لا و
به ولادا یا مان نه گرم ، نه خهیر هه میسه هه به دواته وه و له گه لنام . .

کهشش و (چر) و (چن) و (ت) و (ک) و (اح) : کهشش . به پیتی نه م
نوسخانه ده ست نه دا (کهشش و) یا (کهششی) بی . (عم) و (کم) و
(گم) : کهششی . ژست و (چر) و (عم) و (عب) : دهستی .

(۵) چه رخ : ناسمان . ده مالی : نه کوتایه وه . ده ست زه س : ده ست
بی گه یشتن .

واته : قه سه م به خوا نه گهر تاقه جارێک دهستم بگه یشتایه به
دامیتت . پایه م نه وهنده پیتی بهرز نه بو وه کللوی سه رم ده رگای ناسمان
بکو تیته وه .

نه م شیعره و شیعی پاشه وه ی ته نها له (عم) و (گم) دا هه ن .

(۶) رۆح سهخت : نه وه ی به زه حهت گیان به ده ست وه بدا و بهرئی .
فیر قهت : جیا یج . نیوه نه فه س : نیوه گیان .

واته : وا مهزانه بهر گه ی خه فه تی دۆری توو نه گرم و به گران گیان
به ده ست وه نه دم . نه خهیر ، له بهر نه وه نییه هیشتا ماوم و نه مردۆم .
نهو نیمچه گیانه م بو یه تیا ماوه ، چاوه ژوانی هانتی تووم ، نه مه وی
پیشک هشی هانتی بکه م و له بهر پیتی توو دا بهختی بکه م .

هر لهظه ده لټيم من سه گي ده رگام و ، زه قبيش
دټه سر و چاوم که منيش سه گک مه گه سيکم ! (۷)

گر توبه سه گت چاکم و لای تو مه وه دټي
يه عني و هره « نالي » که منيش داد زه سيکم ! (۸)

(۷) زه قيب : به دکار . سه گک مه گه س : ميشه سه گانه ، نهو ميشه ي
به سر و چاوي سه گه وه نه تو سي .

واته : من هه ميشه نه لټيم سه گي به رده رگاي يارم و ، به دکار يش دټه
ويژه م و له کولم نايته وه ، نه لټن نه گهر تو سه گي به رده رگاي ياري ،
منيش ميشه سه گانه م دټيم به سر و چاوت وه نه نيشمه وه به رت لټ
نه گرم و ناهي کم چاوت به يار بکه وي .

ده رگام و (مز) : ده ربان و . ده ربان : ده رگاوان . ده لټيم (کم) و (من) :
نه لټيم .

(۸) داد زه س : که سي دادټي که سي بدا .

واته : سه گه که ت که به دکاره که ي به ينمانه ، چاکي گر تو م و بولاي
تو زم دټي سي . نه مه ش واته پټيم نه لټن : نالي منيش که سي کم نه توانم
فريات که وم و شتيکت بو بکه م . دياره دوژ منيش جاروبار نه بټن به هو ي
قازانجي بنيادهم . *

چاکم و لای (عب) : چاکم نه لای .

له وه به ولاره که وهک و تمان شيعري سټيهم له نو سخه ي (چن) دا
نييه و شيعري پټنجه م و شه شه م تنها له نو سخه ي (عم) و (گم) دا هه ن ،
زيکخستني شيعره کان له نو سخه ده سنو سه کاندا به م جوړه يه که نټمه
ليړه دا نو سيومانه ته وه . به لام له نو سخه چاپه کان و نو سخه که ي (من) دا
جياوازه و به م جوړه ي بنه وه يه :

(۱) له هر چوار ياندا (۱) . (۲) له هر چوار ياندا (۴) . (۳) له (عم) دا
(۳) ، له (کم) و (گم) و (من) دا (۲) . (۴) له (عم) دا (۲) ، له (کم) و (گم) و
(من) دا (۵) . (۵) و (۶) له (عم) و (گم) دا (۵) و (۶) ، له (کم) و (من) دا
نين . (۷) له (عم) دا (۷) ، له (کم) و (گم) و (من) دا (۳) . (۸) له هر
چوار ياندا (۸) .

* چاک به ماناي پال دټيم ، شاقول هو دامټک هاتوه . رهنگي

مه به ستی نالی که هه موومان د زمانين چهندي ياري به

و شه کرده له پټندا نه وه يان بي وياني سه گه که ت دا وټي سي ←

ماچی دهمه که ی دامی که دامی سهر و مالم
بنوازه چ صه ییاده ، چ جهلاده به حالم ! (۱)

نهم پارچه شیعره تنها له نوسخه ی چاپی (عم) و (گم) دا هه به . چاپی (کم) و نوسخه ده سنۆسه کانی بهرده ستمان ، هیچ کامیان سوکه نیشاره تیکیشیان بۆ نه کردوه . شیعره که هه رچهند له چند لایه کیدا نیمچه شه قلیکی نالی پتویه ، لاوازیشی زۆره . له وچۆره ش نییه که بلتین له وانه به نالی له سهره تای شیعر و تیدا و تبتیی ، به لکو له شیعی شاعیریکی خاوهن موماره سه ی ، به لام سهرنه که وتۆ نه چن . وینه کانیسی هه رکام به کی چند جار له شیعی شاعیرانی تر دا دۆباره کراونه ته وه و هیچ کامیان هونه ریکی جوانی نه وتۆیان تیا نییه . سهره زای نه وه که هه له ی نۆسینه وه ش کاریکی کردوه هه ندی شوینی راست نه کرینه وه . بۆیه ئیمه به شیعی نالی نازانین . مامۆستا مه سه ود موحه مه دیش که خاوهنی گه لی لیکۆلینه وه ی ورده له باره ی نالییه وه ، له گفتوگۆ به کی تایه تیدا وتی « به هبی نالی نازانم » . دوکتۆر مارف خه زنه داریش نه لی : « ناشکرا به هبی نالی نییه » . (د . مارف خه زنه دار ، گۆفاری زۆزی کوردستان ، ژماره ۳۴ ، کانونی به که می ۱۹۷۵ و کانونی دۆه می ۱۹۷۶) . به لام ئیمه له بهر پشت گوئی نه خستی کرداری (مامۆستا عه لی موقبیل) که بۆ به که مجار نه و بلاوی کردوه ته وه ، به پتجه وانه ی بۆچونی خۆمان ، لیره دا بلاوی نه که ینه وه و هه رکاتیکیش هه واتیکی که مان له باره به وه ده سگیر بۆ ، ناسانه له سهر لاپه زه ی به کنی له گۆفار و زۆزنامه کانمان چن پتیوست بچ بینۆسین . *

(۱) واته : که سهر و مالم له پتیاوی یارا دانا و به ته واوتی له ناوچۆم ، نه وسا ماچتیکی ده می دامی . هاوار له یار چۆن زاوچییه کی دلدارانیه تی ، چۆن داویکیان بۆ نه نیتته وه .. هاوار ! چۆن خۆنکار و خوین زۆزیکه .

له نیوان ههردو (دامی) دا جیناسی ته واو و ، له نیوان (ده م) و (دامی) دا جیناسی ناقیص و ، له نیوان (مالم) و (حالم) دا جیناسی لاحتیق هه به .

گرتوو و بۆ لای تووم دینی و یاره لیکدا نه وه ی مامۆستا کانیش
ته واوه به لام رهنگبئ شویمان با شتر بی .

* منیس هه ر لم با وهره دام که شم غه زله فوری به سهر نالی یه وه نه بی . ۷

عاشق - ده لئى - نابىن كه بدا خۆى له داوم
زولفم كه همو داوه ، همو دانیه خالم (۲)

بو تۆزى زههت دیده سهقاو و موژه جازۆب
ترسام كه له پیت چیت دهمى چیت بمالم (۳)

بارى غمى جان نه بروه تى تير و كه مان كرد
یه عنج قهده كهى ئەلفى منه ئیسته كه دالم (۴)

(۲) رستهى (ده لئى نابىن) له هەردۆ نوسخه كهى (عم) و (گم) دا به (دلى نابىن) نوسراوه توه . نه گەر بشلئین مه عنای شیعره كه بهم جوژه نه گونجى ، نه وه مان هەر له نهستۆدا ئەمینیته وه كه پيشان قسه يه كه به دەمى یاره وه نه كراوه تا وتى ئەم شیعره ش بگیتزینه وه بۆلای ئەو . كه واته ئەین بلیین (ده لئى) یه و (دلى) نییه ، باش ئەوه نه توانین بلیین وشه ی دۆهه م (نابىن) یه یا (نابىن) یه و ئیمه دۆهه مان هه لێژارد ، له گه ل ئەوه ش كه له تیکرای مه عنای هەردۆ بۆچۆنه كه نازازین كه واته : یار ئەلئى عاشق نابىن ، یا خود نایهت ، خۆى بدا له داوم چونكه ئەگەر خۆى لئى بدا توش ئەبىن ، زولفمه همو تاله كانی داون و نراونه توه و ، خالیشمه دانهى داوه كه یه .
له نیتوان (داو) و (دانه) دا ته ناسوب هه یه .

(۳) زهه : زێگا . سهقا : ناوه لگر . ناوژشینی كەر . جازۆب : گسك .
واته : چاوم داناوه به فرمیسك ناوژشینی زیت بكا و ، برژانگیشم داناوه گسكى بدا بۆت ، بۆئوه ی تۆزى زۆی نه یهت به سهر و زۆتا . به لام له وه ترساوم كاتى كه جیگا كهت گسك ئەدهم برژانگیتكم به جى بمینى و پاشان بچى به پیتا و نازارت بدا . .

له نیتوان (تۆز) و (زهه) و (سهقا) و (جازۆب) و ، (دیده) و (موژه) دا ته ناسوب و ، له نیتوان (پیت) و (چیت) و (جیت) دا جیناسى لاحیق و ، له نیتوان (چیت) و (جیت) دا جیناسى موزاریع هه یه .

(۴) نه بروه تى : نه برۆتى . له نوسخه ی (عم) دا نوسراوه (ابروتى = نه برۆتى) به لام شیعره كه بهم جوژه له نگ ئەبىن ، بۆیه له نوسخه ی (گم) یشدا وهك لای ئیمه بینه كراوه . له گه ل ئەوه شدا مه عنای شیعره كه هەر نایهت چونكه (برۆ) به (كه مان) كراوه نهك به (تير و كه مان) و ، سه ره زای ئەوه (برۆ) هەر خۆى (كه وانج) بووه . . دياره شیعره كه به جوژیکى تر بووه و

دهستم مه‌خه سهر ، تا قه‌دهمم سۆتووه ، چاوم !
 ياخۆ به شيفا هاتووی ؟ چه‌نديکه ئه‌نالِم (۵)
 زه‌نگينه به خویناوای ده‌رونی ، دلی « نالی »
 بنوازه ده‌لی خۆ خه‌نه‌یه په‌نجه‌یی ئالِم (۶)

— ۸ —

لایقی مه‌خزه‌نی طه‌بعه هه‌مو که‌تری غه‌زه‌لم
 قابیلی ضه‌ربی زه‌واجه زه‌ز و زیوی مه‌ئه‌لم (۱)

هه‌له‌ی نۆسیار وا ئالۆزانده‌تی و ، له‌وانه‌یه ، به‌ نیشانه‌ی نیوه
 شیعری داهاژدا ، بلتین به‌م‌جۆره بووه :

باری غه‌می جان ئه‌بروی شیری به‌ که‌مان کرد

واته : باری خه‌می سهر دل و ده‌رونه‌ وا برۆی وه‌ك شمشیرتی
 کردووه به‌ که‌وان ، وه‌ك بلتی برۆت وه‌ك بالای جاران وه‌ك ئه‌لفی من بو
 که‌ ئیستا چه‌مبوه‌ته‌وه و بووه به‌ دال .

(۵) واته : چاوه‌که‌م ! ده‌ستم له‌سهر دامه‌نێ ، سه‌راپام سۆتاوه ، با زامم
 نه‌کولیته‌وه ، یان بۆیه ده‌ستم له‌سهر دانه‌نیی ، چونکه هاتۆی شیفای
 ده‌ردم بی ، له‌به‌رئه‌وه‌ی که‌ ده‌میکه ئه‌نالینم . عاده‌ته که‌سیک که‌ ئه‌چن
 هه‌والی نه‌خۆش پیرسن ، ده‌ستی ئه‌نیتته سهر سهری .

(۶) واته : یار به‌ خویناوای ناوه‌وه‌ی دلی نالی ، ده‌ستی خۆی زه‌نگاوێ
 کردووه . که‌چی سه‌بری که‌ ئه‌لێ په‌نجه‌م بۆیه ئال نییه که‌ خوینی که‌سی
 پتیه‌بین ، به‌لکو خه‌نم تی‌گرتووه .
 له‌نیوان دوا وشه‌کانی هه‌مۆ به‌یته‌کانا جیناسی لایقی هه‌یه .

— ۸ —

ئهم پارچه‌ شیعره نایابه‌ی نالی له‌ هه‌یچ‌کام له‌ نوسخه‌ ده‌سنۆس و
 چابه‌کانی به‌رده‌ستمانا نییه . به‌ خه‌تیکی خۆش له‌سهر پارچه‌ کاغه‌زیکی
 کۆن نۆسرابوه‌وه له‌گه‌ل چه‌ند پارچه‌ شیعریکی فارسیدا ، له‌وه ئه‌چۆ
 په‌زه‌ی دژاوی کتیبیتک بین ، برای به‌زێز کاک محمد فرج محمد قوتابی
 دوا پۆلی کوللیه‌ی ئیمامی ئه‌عظمه‌ داينین . شایانی سوپاسیکی زۆره .

سایه‌یی پایه وه‌کو بالی هوما و بازی سپیم
 نه وه‌کو بومی قه‌دهم شوم و ، نه هه‌مزه‌نگی قه‌لم (۲)

ناوه‌زۆکی شیعره‌که له‌وه نه‌چن وه‌لامی هه‌ندی که‌سی به‌دکار بێ که له
 باره‌گای دهرباری بابان یا شوینیکی تری خاوه‌ن پاینه‌ی وادا خرابه‌ی
 نالیان و بێ و ، نه‌ویش به‌ دهر بزینی شان و شکۆی خۆی به‌ر به‌رچی
 دابنه‌وه . شیعره‌که به‌کیکه له‌شاکاره‌کانی شیعی نالی و ، نه‌وه‌ی مایه‌ی
 سه‌ر سوژمانه ، نه‌وه‌ته چۆن نه‌وه‌نده زۆر بلاو نه‌بوه‌ته‌وه ، له‌ هه‌مو یا له
 زۆر له‌ ده‌سنۆسه‌کاندا هه‌بێ .

(۱) مه‌خزه‌نی طه‌بع : شوینی چاپ . که‌نز : گه‌نجینه . ضه‌رب : دراو
 لێدان . زه‌واج : زۆیشتی پاره له‌ بازارا . مه‌هل : قسه‌ی نه‌سته‌ق و
 به‌تویکل .

واته : هه‌رچ شیعرم هه‌یه وه‌ک زه‌ز و زیوی ناو گه‌نجینه وایه و
 شایانی نه‌وه‌یه له‌ عه‌ماری چاپخانه‌دا دابنری ، واته له‌ چاپ‌بدری و ، هه‌رچ
 قسه‌ی نه‌سته‌ق و به‌تویکل هه‌یه بۆ نه‌وه‌ ئه‌شی بلاو بیه‌ته‌وه به‌ ولاتانا و ،
 وه‌ک پاره‌ی زه‌واجی وه‌خت چۆن لێ نه‌دری و خه‌ک ده‌ستاو ده‌ستی
 بێ نه‌که‌ن ، نه‌میش خه‌ک ده‌ما و ده‌م بۆ به‌کتری بگێزنه‌وه .

ئه‌شگونچ مه‌به‌ست له‌ (طه‌بع) چاپ نه‌بێ ، به‌لکو (طه‌بعه‌ت) بێ ،
 واته : گه‌نجینه‌ی شیعی من شایانی نه‌وه‌یه له‌ عه‌ماری طه‌بعه‌ت و
 به‌دل بۆندا دابنری .. تاد . نه‌گه‌ر مه‌به‌ست له‌ (طه‌بع) مه‌عنا‌ی به‌که‌م
 بێ که‌ چاپخانه‌یه ، نه‌وا نالی شایانی قه‌در زانین و شانازی بێوه
 کردنیکی زۆره‌ و به‌جۆریک ناوای له‌ چاپ‌دانی به‌ره‌مه‌کانی دهر نه‌بزی .
 نه‌وه‌نده‌ی ئیمه‌ بزانی هه‌چ زۆشبه‌ریکی کورد ، به‌ر له‌ نالی ، نه‌م
 ناوایه‌ی دهر نه‌بزیوه .

(۲) سایه : سپهر . هوما : بالنده‌یه‌کی پیرۆزه ئه‌لین به‌سه‌ر هه‌ر که‌سته‌که‌وه
 بنیسه‌ته‌وه و سپه‌ری به‌سه‌ردا بکا ، نه‌بێ به‌ پادشا . بازی سپج :
 جۆره‌ بازیکی به‌نرخه . بۆم : کونده‌به‌بۆ که‌ که‌لاوه و وێرانه ئه‌کا به
 مه‌نز لگای خۆی و نیشانه‌ی نه‌گه‌تیه . قه‌ل : قه‌له‌زه‌ش که‌ هه‌ر
 نه‌قزینی و خه‌ک به‌ نیشانه‌ی خیری نازان .

واته : من له‌ هه‌رکۆی بێ مایه‌ی فه‌ز و به‌ره‌که‌تم بۆ نه‌و شوینه و ،
 که‌سته‌کم سپه‌رم له‌ناستی سپه‌ری بالی هوما دایه‌ خیرم به‌ده‌مه‌وه‌یه و ،
 وه‌ک بازی سپج بۆ که‌شکه‌لانی فه‌له‌ک نه‌فزم و به‌ شوینی نه‌وتی و شتی

که و که بهی طه لعتی شاهانه بی توّم بورهانه :
که له سر موددهعی ، سولطانی مویینه جهدهلم (۳)

زۆژ سەری کولمه زۆناکیی توری به صەرم
شەو خەمی زولفته تاریکیی طولی ئەمەلم (۴)

حەرە کاتم سە کە نات و ، سە کە ناتم حەرە کات
چوستە ، سستی ، قەوییه ضیعف و ، سەریعه کە سەلم (۵)

هیچ و بۆچ زازی نابم .. کونده به بۆ نیم نیشانهی ویرانه و نه گبه تی
بم و ، قەل نیم هەر دهنگم بێ و به ناوازیکی ناساز بقزینم

(۳) که و که به : شان و شکو . طه لعت : ناوچاوان . بورهان : به لکه .
موددهعی : ناحزی لاف و گه زاف لیدەر . سولطان : دهسلات .
موبین : ناشکرا و دیاری . جهدهل : بهر بهرچ دانه وهی به کتر به گفتوگو .
واته : به لکهی زالیی قسهی من به سەر قسهی به دکاری ناحزه دا ،
ئەو شان و شکو و پایه ی بهرزه به که تو هه ته و له سایه ی منی هوما
ئاسا و وهک بازی سپییه وه دهسگیرت بووه !

ههزار ئافه رین له نالی هونه رمه ندی سەری بهرز . . به خۆدا نازین و
باوه ژ به خۆ کردن و سەرکوت کردنی دوژمن ناوا نه بین ، بۆچی باشه ؟ !

(۴) به صەر : چاو . خەم : چه میوه و لؤل . طولی ئەمەل : درێژی هیوا .
واته : زۆناکیی توری چاوم به زۆژدا به تیشکی سەری کولمی تۆیه و ،
ئاواتی دۆری بهرچاو تاریک و نه هاتوو ده بشم که به شهو بیری لئ
ئە که مه وه ، زولفی زهش و ئالۆزته که له زه شیه که بدا له بهرچاو تاریکی
ئاواته کهم و له و کاته نه چن که بیری لئ ئە که مه وه تیا بدا و ، له
ئالۆزیه که یشیدا له ئالۆزی و گری ئی که وتنی ئاواته کهم نه چن .

(۵) حەرە کات : جۆله . سە کە نات : دامرکان . چوست : چالاک . کە سەل :
تەمەلج .

واته : جۆله م وهک دامرکان وایه و کەس پیتی نازانن ، که چن
له زاستیشدا هەر له حالی جۆله دام و کار نه کهم و ، تاویکیش دامرکانم
نییه هه میسه هەر له جۆله و کاردام . سستی له ئاستی بزویوی
خه لکدایه و ، بێ هیزیم له ئاستی هیزیاندا یه و ، تەمەلیم له ئاستی

بیش و کم بن شکم و حیرص ، وهکو طیفلی زهضیع
زاویه بیتشکم و ، بن شکم و بن حیلم (۶)

خوانی ذی شانی جیهان ههنگی خوشاههنگه ، وهلئ
میثی دهم توشم و ، دوم تیشم و ، عهکسی عهسالم (۷)

پهله کردنیانایه . مه بهستی له وه به له هچدا له کس ناچم و له هه مو
دیبه نیتیکی بزئوی ناده میزاددا له خه لک بالاترم .

نالئ له م مهسه لهی (حه ره کات) و (سه که نات) هدا ئیشاره تی بۆ وته به کی
عیلمی که لام کردوه که (حه ره که) و (سو کون) به م جۆره ئه ناسینی :
(الحرکه کون "نان" ، فی آن نان ، فی مکان نان . والسکون کون "نان" ،
فی آن نان ، فی مکان اول ، ولایشترط فیه اللبث) . واته : جۆله
بۆنیکی دۆه مه ، له کاتیکی دۆه مه دا ، له شوئینیکی دۆه مه دا .
دامرکانیش بۆنیکی دۆه مه ، له کاتیکی دۆه مه دا ، له شوئینیکی
به که مه دا و ، مانه وهشی له و جیگا به که مه دا تیا نه کراوه به مهرج ، نه گینا
سه ره نوئی ئه بیته وه به جۆله و جۆله به کی نوئی پیک دینئ .

(۶) بیش : زۆر . شکم : سک . حیرص : ته مع . زهضیع : شیره خۆره .
زاویه : سوچ ، گوشه . بیتشکه : بیتشکه ی منال . شک : گومان .
حیلم : حیئل ، جه معی حیل به واته فیل .

واته : کم و زۆر به دوای ورگ و نه وسدا ناگه زۆیم و ته معم نییه ،
وهک منالی شیره خۆره وام که به زۆر کم قنیات ئه کا . له م جیهانه دا ته نها
بهشی خۆم جیگام هه به ، وهک منالیک له بیتشکه دا زاکشاین و ، دل پیس و
گوماناوئی نیم له خه لک و فز و فیل نازانم .

له په کخستنی وشه کانی (بیش و کم) و (بن شکم) و (بیتشکم) و
(بن شکم) دا ، جیناس و وشه ناراییبه کی زۆر بالا هه به .

(۷) خوان : سفره . ذی شان : ذی شان ، خاوه ن پایه . خوشاههنگ :
خۆش ناواز و خۆش بزۆتن . پۆره ی ههنگ که له دهوری کۆره که
کۆئه بنه وه . وهلئ : به لام . میث : میث ههنگ . دهم نوئش : خوئین مژ ،
ماچ کهر و شیله گری ده می وهک گول . دوم نیش : چزۆ ئازاراوئی .
عهکسی عهسالم : پیچه وانهی ههنگوین ، تال ، له سه ع ، له سه ع واته
پتوه دان و گهستن .

واته : خوانی پیبوی گه وره له وه ئه چئ که پۆره ههنگ له دهوری

عاجیزی شوکری ته مامی نیعمم سهر تا پا
که نه زیش بهلم و ، نه کوسه و ، نه کهل و گوج و شلم (۸)

« نالی » یو سینه یی بئ کینه یی چاکم ، نه ماما
چاکی دامنه ترم و ، وشکه سهرابی عمهلم (۹)

کوره که خز نه بنه وه . نهو خوی کوره ی ههنگه و نهوانهش له دهوری خز
بونه ته وه پوره ههنگن ، منیش به کیکم لهو ههنگانه ، بهلام من ههنگیکی وام
خوینی بهدکار نه مزم ، یاخود کام گول وهک ده می یار جوانه به وه وه
نه نیشمه وه ، جزو بازاراویم بۆ هه رکهس بییه وی به خراپ توختم بکه وی ،
پنجه وانهی عه سله م ، تالم ، بۆ کهس قوت ناچم ، یاخود له جیاتی
ههنگوین به خشین (تسع) م هه به که واته پتوه دان .

نالی له وشه ی (خوشاههنگه) دا ویستویه تی نیشاره تیک بۆ وشه ی
(شاههنگ) یش بکا که سهرگه وره ی ههنگه کانه و به زویه بهری کاروباریانه .

نیعمم : نعم ، جمعی (نعمة) به واته نیعمهت . زیش بهلم : زیش
سپی مهیله و زورد و زیش زور و فش و قول . کهل : ددان کهوتو .

واته : هه رگیز ناتوانم به ته واوی شوکرانه بژییری نیعمه تی خوا بکه م ،
یاخود ناتوانم شوکرانه بژییری نیعمه تی خوا بکه م که له تهوقی سهر تا
نۆکی پیتی گرتوه ته وه ، نه بهلمه زیشم و ، نه کوسه م و ، نه پیر و
دان کهوتوم و ، نه گوج و شلم . نه شگونجی (کهل) نه بئ (گول) بئ ،
چونکه جاران ههردو وهک بهک نه نوسران .

چاک : کراوه و ناشکرا . چاکی دامنه : چاکی داوین . سهراب : دهشتی
لمین که له دۆره وه نه بریسکیته وه و تینق وانه زانی ناوه و نه چیتیه
سهری و ، که بۆی دهر نه که وی هیچ نیبه به ناومیته تی نه گه زیتیه وه .
یاخود : سهراو . *

واته : من نالیم و هیچم له کهس ناشارمه وه و سنکم کراوه ته وه بۆ
خه لک و ، هیچ کینه به کم له دلدا هه لته گرتوه بۆ کهس . که چن له گهل
ناله باری گهردون تیکلاوم و چاکی داوینم تیا ته ز بووه و ، سهرابی
کرداری باشم بۆ زۆزی قیامهت وشکه و ناوی تیا نیبه ، یاخود کانیای
کردارم وشکه .

* لیرهش دا (چاک) چاک لیک نه دراوه ته وه .

عەزیزم ، زۆحی شیرینم ، دو چاوم !
دهوای زامی دل و جەرگی بزوم ! (۱)

ئەتو شا ، من گەدا ، دادم بیرسە
لە ظلومی چاوی بیمارت کوژاوم (۲)

ئەگەر نەیدەیتە دەس خۆم قاتیلی خۆم
لە زۆزی ئاخیرەتدا بی پیناوم (۳)

(۱) ئەم پارچە شیعەرەیش تەنها لە نوسخەکەمی (عم) و (گم) دا هەبە . ئێمە
ئەمیش ھەر بە شیعری نالی نازانین . بەلکو لامان وایە شیعری (کاکە
حەمەمی ناری) یە . بەداخووە دیوانەکەمی ناریمان لا نەبو تا بتوانین تەماشای
بکەین . ئەم بۆچۆنەمی ئێمە لەووەیە کە یەکەم : شێوەی شیعەرە کە زۆر
لە شێوەی شیعری ناری ئەچن . دۆھەم : تەعبیری (کوژاوم) کە لە
بەیتی دۆھەمدا ھاتوووە و تەعبیری (دەس خۆم) کە لە بەیتی سێھەمدا
ھاتوووە ، شێوەی مەریوانن و کاکە حەمەش خەلکی ئەویە . سێھەمیش
زۆر نزیکە کە سێکی کۆلکە خویندەوار (ناری) ی لێ بۆین بە (نالی) .
بلاوکردنەووەی شیعەرە کەش یەکەم جار لە چاپی (عم) دا کە لە (سنە)
چاپکراوە ، ئەم بۆچۆنەمی ئێمە بەھێز ئەکا ، چونکە پەبوەندی (مەریوان)
بە (سنە) وەبە . مامۆستا مەسعود موحەممەدیش ، لە گفتوگۆیەکی
تایبەتیدا وتی بە شیعری نالی نازانم . د. مارف خەزەندەداریش ھەر
بەم مەعنایە زابەکی بلاو کردوووە . (د. مارف خەزەندەدار ، گۆفاری
زۆزی گوردستان ، ژمارە ۲۴ کانۆنی یەکەمی ۱۹۷۵ و کانۆنی دۆھەمی
۱۹۷۶) بەلام دیسان بۆ زینگرتن لە بۆچۆنی مامۆستا علی موقبیل کە
یەکەم جار ئەو ئەم شیعەرە بە ناوی نالییەووە بلاو کردوووە ، ئێمەش
لێرەدا بلاوی ئەکەینەووە و چاوەزوانی دەرکوتنی شتیکی نوێ ئەبین
لەبارەبەرە . *

(۲) واتە : شکاتی خۆت لای خۆت ئەکەم ، چونکە ھەر تۆی بتوانی دادم
بەدی .

(۳) واتە : ئەگەر چاوتم نەیدەیتە دەس کە خوینمی ژشتوووە ، تا منیش تۆلەمی

دهسا لاده سهري زولفت له سهري زوت

که زوتی زوتم و مایل به تاوم (۴)

له باتیی خوینی خوم راضیم به ماچی

دهسا بیده هه تا زیندوم و ماوم

ئهوا نیشانه یی مه رگم عه یانه

که من غهرقی خهم و خوین و زوخاوم (۵)

مه کهن مه نعم له شیوهن ئه ی زه فیقان !

که مه حزون و غه مین و دل شکاوم

له زینی خوم ئومیدم قه طعه « نالی » !

که سوتاوه هه موقه رگ و هه ناوم (۶)

خومی لئ بکه مه وه و تیر تیر ماچی کهم و خوینی بمزم ، یاخوا له زوتی
قیامه تدا بکه وینه بهر لئ پرسینه وه و له پیناوی ئه و تاوانه دا له گه ل منت
کرد ، تیا بچی .

لاوازی نیوه ی دوجهمی ئه م شیعه له باره ی دازشتنه وه ، به جگار
ناشکرایه .

(۴) مایل : هه زکردۆ . تاو : هه تاو ، خۆر .

وانه : سهري زولفت له سهري زومه تی وهك زوت لاده ، چونكه من
به هۆی عه شقی زوته وه زوت و قوت كه وتوم و ئاره زوی ئه وه م هه یه
خۆری زوت لیم بدا و گهرم كاته وه .

له نیتوان (زوتی) و (زوتم) دا جیناسی لایق و ، له نیتوان ئه م دوانه و
(زوت) دا جیناسی ناقیص هه یه .

(۵) عه یان : ناشکرا و دیاری .

(۶) ئومیدم قه طعه : هیوام بزاهه .

* منیش به ئی نالی نازانم و پیم وایه لیره دا چاپ نه کرابا با شتر بوو .

گەر دەپرستی من له بهر چتی کهم دهخۆم
من به برستی قهط مهزانه ، غهم دهخۆم (۱)

له ئاماده کردنی ئەم لیکۆلینهوهی دیوانی نالییهدا بۆ چاپ، گه‌یشتبوینه ئەم پارچه شیعره ، ئەندامی کارای کۆژی زانیاری کورد مامۆستا شیخ موحه‌مه‌دی خال دۆ ده‌ستۆسی دیوانی نالیی داینه‌لا . نوسخه‌یه‌کیان دۆ - سێ که‌سی خه‌ت‌خۆش له نۆسینه‌وه‌یدا به‌شدارییان کردبو ، به‌لام که‌شیان ناوی خۆی نه‌نۆسیبو . به‌کۆی له‌مانه‌ له داوێنی به‌شیکی دیوانه‌که‌وه نۆسیویه‌ که‌وا له سوله‌یمانج نۆسیویه‌ته‌وه و بۆ (مه‌لا عبدالحمید) ناویکی نۆسیویه‌ته‌وه . ئەمه‌یان بایه‌خیکی زۆری به نۆسینه‌که‌ی داوه و سه‌ر و ژیریکی زۆری بۆ وشه‌کان کردووه و له‌چهند شوێنیکیشدا چهند وشه‌یه‌کی مه‌عنا لێداوه‌ته‌وه . یه‌کیکی که‌شیان نۆسیویه‌ که‌وا له ۱۳۲۱ ی . ک (۱۹۰۳ - ۱۹۰۴ ی . ز) دا نۆسیویه‌ته‌وه . نوسخه‌که‌ی تریشیان که‌ دیاره‌ نوسخه‌یه‌کی تازه‌تره ، وه‌ک ئه‌وی پێشۆ به‌خه‌تیکی خۆش نۆسراوه‌ته‌وه ، به‌لام له‌باردی وردی و بابه‌خی زانستییه‌وه نوسخه‌یه‌کی عاده‌تییه . نۆسیاری ئەمیش نه‌ ناوی خۆی و نه‌ سالی نۆسینه‌وه‌ی نه‌نۆسیوه . به‌ وه‌رگرتنی ئەم دۆ نوسخه‌یه‌ ئەمانیشمان بۆ که‌لک لێ وه‌رگرتن خسته‌ به‌رده‌ست و بۆ یه‌که‌میان ئیشاره‌تی (خا) و بۆ دۆهه‌میان ئیشاره‌تی (خب) مان دانا .

به‌رابه‌ر به‌ به‌رده‌ست‌خستنی ئەم دۆ نوسخه‌یه‌ سوپاسیکی زۆری شیخی خال ئەکه‌یس .

(۱) واته‌ : ئەگەر لێم نه‌پرستی بۆچی خواردنیکێوام نییه‌ و که‌م ئەخۆم ، له وه‌لامدا پێت ئەلێم که‌وا من برستی نیم ، واتێ نه‌گه‌ی . خواردنی من خه‌م و په‌زاره‌یه‌ و ئه‌وه‌نده‌ زۆری ئەخۆم پێی تیر ئەبم و پێویستم به‌ خواردنی تر نییه‌ .

ده‌پرستی (کم) : نه‌پرستی . (خا) : بپرستی . ده‌خۆم (په‌راویزی)
چر) و (کم) : ئەخۆم .

ئاوی سویری چاو و باری تالی لیتو
 سویر و تالی دەم دەم و ژەم ژەم دەخۆم (۲)
 تا سەری زولفت لەسەر زۆر حەلقە دا
 من وەکو ماری سەر ئاگر خەم دەخۆم (۳)

(۲) واتە : خواردنی من بریتییە لە ئاوی سویری چاو که فرمیسکە که به چاوما دیتە خوار و به لیتو ئەبلیسمەوه و ، له باری تالی لیتوم که به ددان لیتی ئەکەمەوه و ئەبخۆم . من تاو به تاو و ژەم به ژەم ، سویری و تالی ئەخۆم . .

لەنیوان (ئاو) و (چاو) و ، (دەم دەم) و (ژەم ژەم) دا جیناسی لایق و ، لەنیوان (چاو) و (لیتو) و ، (سویر) و (تال) دا تەناسوب هەیە .

تالی لیتو (ک) و (عب) : تالە لیتو . بەپیتی ئەم نوسخاوە ئەبو (سویری) ییش (سویره) بووايه . (« پەراویزی » چر) و (اح) : لیتوی تال . (خا) : لیتوی تال . نیوه شیعری دۆهەم له (« پەراویزی » چر) و (خا) دا بەم جۆرەیه :

سویری یو تالی ئەمن ژەم ژەم دەخۆم

(۳) دا : بدا . خەم : پیتچ .

واتە : هەرچەند سەری زولفت که وەك مار وایە ، بەسەر زۆتەوه که وەك ئاگر گەشە ، لۆل بخوا و ببی بە ئەلقە، منیش لەناستی خۆمەوه وەکو ماریک که بەسەر ئاگرەوه زاگیرابن قرچ ئەبم و به دەوری خۆمدا پیتچ ئەخۆم و دیمە بەك .

ئەم بەراوردە ی که نالی لەم شیعەریدا کردۆیه : سەری زولفی یاری بەسەر زۆمەتیەوه داناوه به مار که بخریتە سەر ئاگر و ، پیتچ خواردنی خۆیشی لەتاو ئاگری خۆشەویستج له بەرابەری ئەوهدا داناوه ، وردە کاریبەکی بەجگار جوان و بالا و وینەیهکی کەم هاوتایە .
 له (حەلقە) و (خەم) دا تەرادوف هەیە .

زولفت (عم) و (گم) و (مز) و (عب) و (اح) : زولفی . دەخۆم (کم) و (من) : ئەخۆم .

ئاۋى كەۋتەر تۆشى صۆفنى بىن كە من
ئاۋى ئىنسان ، يەنى ماچى دەم دەخۆم (۴)

شەربەتى خەوف و زەجاي ئەغيار و يار
ترش و شيرين هەم دەچىژم ، هەم دەخۆم (۵)

من لە طەورى عالم و دەورى فەلەك
ضەربى لازىب ، زەخسى بىن مەرھەم دەخۆم (۶)

(۴) ئاۋى كەۋتەر : ئاۋى جەوزى كەۋتەر لە بەھەشتدا .

ئەم بەتە لە نوسخە دەستۆسە كاندا ، تەنھا لە نوسخەى (من) دا
ھەيە . ئىمە واى بۆ ئەچىن ھىي نالىج نەبى ، يەكەم لەبەرئەوھ كە
پىچەوانەى ھەم بەتەكانى ترە كە تىكزا باسى دەرد و پەزارەن .
دۆھەمىش لەبەرئەوھ كە تەعبىرى (ئاۋى ئىنسان) ھەرچەند پاشانىش
بە (ماچى دەم) مەعناى لىدراۋەتەوھ ، تەعبىرىكى تازادەبەك نا شايانە .
دەخۆم (كە) و (من) : ئەخۆم .

(۵) خەوف : ترس . زەجا : ئومىد . خەوف و زەجا دۆ حالەتى تايەتەن لە

موسولمانى راستەقىنەدا كۆنەبەوھ ، لەلايەكەوھ ھەرگىز ترسى خوداى
لە دل دەرناچىن و ، لە لا بەكى كەشەوھ ھەمىشە ھىواى زەخمى خواى لە
دەدايە و نا ئومىد نالىج . ئەغيار : بىگانە و ناحەز . ھەم : دىسان . خەم .
واتە : من ئەو شەربەتە ترش و ناخۆشە ئەچىژم و ئەو شەربەتە
شيرين و خۆشە ئەخۆمەوھ كە برىنپىن لە ترسى بىگانە و ناحەز و ھىواى
نەوازش و بەزەبى يار و ، ساتىن ھەسانەوھم نىيە و لەنىوان ئەم
دوانەدام .

لە كۆكردنەوھى (شەربەت) و (ترش) و (شيرين) و (دەخۆم) و
(دەچىژم) دا تەناسوب و ، لە ھىنسانى (ئەغيار) و (يار) و ، (ترش) و
(شيرين) دا بەدواى (خەوف) و (زەجا) دا لەف و نەشرى مۇرەتتەب ھەيە .
سەرەزاي طىبائى نىوان (خەوف) و (زەجا) و ، (ترش) و (شيرين) و ،
(ئەغيار) و (يار) .

لە (ھەم دەچىژم) و (ھەم دەخۆم) ىشدا لەطافەت ھەيە . چونكە (ھەم)
بە مەعنا (دىسان) ىش و بە مەعنا (خەفەت) ىش ھاتوۋە .

دەچىژم (كە) و (من) : ئەچىژم . دەخۆم (كە) : ئەخۆم .

(۶) طەور : كىردار و زەوشت . گۆزان . دەور : سۆزان . فەلەك :

تالی بی یار و دیار و تار و مار
عەلقەمی چتی ؟ ئەرقەمی چتی ؟ سەم دەخۆم ! (۷)

نەوعە ئینسانێ هەیه غەم قۆتییه
من غەمی خۆم و غەمی عالەم دەخۆم (۸)

غەم دەلی : « تالی » کە غەم خواریم نە کا
ناعیلاجم من بە نێ ئادەم دەخۆم (۹)

گەردۆن . زەربێ لازیب : لێدانی وا کە بە بنیادە مەوێ بنۆسن و
لێ نەبیتەوێ . مەرھەم : مەلھەم .

واتە : من بە دەست زەوشت و کرداری خەلکێ و گۆزانی دنیا و
سۆزانی چەرخێ گەردۆنەوێ ، گیرم خواردووێ . کۆتەکی وام پیا ئەمالێ
هەرگیز لێم نەبیتەوێ ، زامی وام لێ ئەکرێ هەرگیز تیماری نەبێ .
عالەم و (چن) عالی . ئەگونجێ عالی یی بێ یا عالی یو . دەوری (چر) و
(خا) : جەوری . دەخۆم . (کم) : ئەخۆم .

(۷) دیار : ولات . تار و مار : سەرەوژیر بۆ و تیکچۆ و پسرۆ و بلاو .
عەلقەم : کالە کە مارانە . ئەرقەم : ماری شل ، پێستری جۆری ماری
کوشندەبە . سەم : زەھر .

واتە : من تالی و ناخۆشییە کە ئەخۆم کالە کە مارانە و ژاری ماری
شل لە چاویا هیچ نین .. من تالی غەریبێ و بێ کەسێ و دەربە دەری
ئەخۆم .. من ژاری راستەقینە ئەخۆم !

تالی (کم) و (من) : تابشی . دیار و (چن) و (ت) و (مز) و (اخ) :
دیار . بۆ عەطفیش و بۆ ئیضافەش دەست ئەدا . (عم) و (گم) : دیاری .
عەلقەمی چتی ؟ ئەرقەمی چتی ؟ : ئەمە بە گوێرە ی نوسخە ی (خا) و (خب) ،
ئەگینا لە هەمو نوسخە کانی تردا بەرودوان . ئێجە ئەوێ نوسخە ی (خا) و
(خب) مان لا پەسەند بو چونکە ئەبێ سەرکەوتن لە سۆکەوێ بۆ قورس .

(۸) مەعنا ی ئەم شیعرە بە سراوێ بە مەعنا ی شیعرێ پاشەوێهەوێ .

نەوعە ئینسانێ هەیه (خا) : نەوعی ئینسانێ هەمو ، یاخود
هەم و . من غەمی خۆم و غەمی (چر) و (مز) و (عب) و (من) و (خب) :
من غەمی خۆم هەم غەمی . (گم) : من غەمی خۆم و هەمو . (خا) : هەم
غەمی خۆم هەم غەمی . دەخۆم (کم) و (من) : ئەخۆم .

(۹) واتە : کەسانی وا هەن ژبانیان لە سەر خەم و خەفەت بەندە و بە خەم

وهی که زوزهردی مه‌دینه و زوسیاھی مه‌ککه خۆم !
دەرکراو و دهر به‌دەر ، یا زه‌ب ده‌خیلی عه‌فوی تو‌م (۱)

خواردن نه‌ژین . من به‌کتیکم له‌وانه ، به‌لام ته‌نها به‌ خواردنی خه‌می خۆم
دانا که‌وم ، خه‌می خه‌لکی که‌ش نه‌خۆم ، چونکه (خه‌م) نه‌لێن نه‌گه‌ر نالێ
خه‌م نه‌خوا و به‌ته‌نگه‌وه نه‌یه‌ت و ، هه‌مۆم نه‌گرێته نه‌ستۆی
خۆی ، ناچار نه‌بم دنیا هه‌مۆم بگه‌مه‌وه و هه‌مۆم نه‌م خه‌لکه‌ بخۆم و
گه‌شتیان له‌ناوبه‌رم . بۆیه من خۆم نه‌که‌م به‌قوربانیی نه‌م خه‌لکه‌ و
سه‌ره‌رشته‌یی خه‌م نه‌که‌م تا نه‌م خه‌لکه‌ له‌ خوران زۆگار بکه‌م ، چش که‌
خۆیشه‌می تیا بچم .

له‌نیوان (هه‌م) و (غه‌م) دا جیناسی موضاربع و ، له (خۆم) و
(ده‌خۆم) دا جیناسی ناقیص هه‌یه .

ده‌لێن (که‌م) و (من) : نه‌لێن . غه‌مخواریم (عب) : غه‌مخوارێ . نه‌کا
(ت) : نه‌که‌ی . ناعیلاجم (چر) و (مز) و (عب) و (خا) : بێ عیلاجم .

نه‌م پارچه‌ شیعه‌ر بۆ لیکۆلینه‌وه‌ی باری ده‌رۆن و جۆری بیر کردنه‌وه‌ی
نالێ پایه‌به‌کی تایه‌ته‌یی هه‌یه . دیاره‌ پاش ده‌رچۆنی له‌ کوردستان ، له
مه‌ککه‌ له‌کاتی مالاواییی چۆندا بۆ نه‌سته‌مۆل و تۆبه‌تی . هه‌ندێ نیشانه‌ی
نه‌وه‌ی تێدا به‌ که‌ نالێ له‌ مه‌یدانی بیری ئاییندا پیاویکی (دیمه‌ن په‌رست)
نه‌بوه . نالێ له‌م پارچه‌ شیعه‌ریدا به‌ناشکرا نه‌وه‌ ده‌رئه‌خا که‌
دۆرێ و نزیکێ له‌ مالی خوا له‌ خۆیدا هه‌چ نییه‌ و کار له‌سه‌ر (نیاز)
به‌نده‌ و ، گونا به‌ (ناوی زه‌مه‌م) دانا شوۆرێ . . . بێزاریی خۆی له‌وه
ده‌رئه‌بژێ که‌ بنیاده‌م به‌ خه‌یر و خه‌سه‌ناتی نه‌م و نه‌و بژێ و کاتی به‌
بێ کار و کاسبج به‌رێته‌سه‌ر و ، نه‌وه‌ به‌ شایانی خۆی نازانێ . وای بێ
چاتره‌ ته‌نانه‌ت له‌ خاکی زۆمدا گوڵۆچنێ بکا ، تا نه‌وه‌ که‌ به‌ به‌روبو‌می
وه‌قفی پیاوچاکیان بژێ له‌ مه‌ککه‌ . . . لای شووره‌ییه‌ پێشه‌ی بنیاده‌م هه‌ر
خواردن و نو‌ستن بێ و به‌ره‌مه‌یتکی بۆ خۆی و بۆ کۆمه‌ل لێ نه‌وه‌شێته‌وه‌ .
هه‌روه‌ها به‌ به‌راوردی نه‌م پارچه‌ شیعه‌ریدا له‌گه‌ل نه‌وی که‌ی که‌ پێشتر
بلاومان کردوه‌ و له‌ مه‌دینه‌ و تبه‌وی و سه‌ره‌ناکه‌ی نه‌وه‌بو : « نه‌ی تازه‌

دەفتەری ئەعمالی من ، بێ قەطرەییکی زەحمەت ،
 کە ی بە صد زەمزەم سیاھیی نوقطەییکی لێ دەشۆم ؟! (٢)

جەوان .. تاد « ، بۆمان دەرنەکووئێ کە نالێ دۆ سەفەری حێجازی
 ھەبە و ئەمەییانی لە سەرەتای بەجێ ھێشتنی کوردستان و گوژی
 بێرکردنەو و سۆزدا وتوو و ، ئەویانی لە سەفەریکی تری سەردەمی
 پێیدا داناو .. چونکە ئەو ھەتوێستە نازابانەیی نازەزابێ لە ژبانی
 تەوژەلێ و بێکارێ کە لەمیانیدا دەربۆو ، بە ھیچ جووێ لەگەڵ ئەو
 نیشانانەیی پێرێ بەناکەوئێ کە لەوی کەیاندا بۆمان دەرنەکووئێ ..

(١) واتە : ھاوار بۆ من کە ژۆزەردی مەدینەیی شاری مەرقدی پێوژی
 پێغەمبەر (د.خ) و ژۆزەشی مەککەیی دابەزگەیی سەرۆشم و ، پێم ناگرێ
 تیاياندا بێنمەو و بەجێیان ئەھێتم .. خوابە ! من کە لەم دۆ شارە
 پێوژەدا نامێنمەو ، وەك دەرکراو و دەربەدەر وام و ، ئەبێ تۆ لێم
 بپوێ و چاوەزوایی لێ بووێتم .

دووریش نیبە مەبەستی لە (ژوزەردی مەدینە) و (ژۆسیاھیی مەککە)
 ئەو بێ کەوا تا ئەوکاتە مەدینەیی نەدیو و ، ناشتوانێ لە مەککەدا
 بێنیتەو . ھەروا دووریش نیبە مەبەستی لە (دەرکراو و دەربەدەر)
 ناچار بوئێ بەجێ ھێشتنی کوردستان بێ ..
 لەنیوان (خۆم) و (تۆم) دا جیناسی لایق ھەبە .

(٢) دەفتەری ئەعمال . کردارنامە . لە ئایەتدا ھەبە کە خوا لە ژۆزی داوھیدا
 ئەفەرموئێ ھەرکەسێک کردارنامەیی خۆی بێریتێ کە ژزی ئەو چاکە و
 خرابانەیی تیا نۆسراو کە لە دنیادا کردۆنی . وشەیی (دەفتەری ئەعمال)
 لەو وەرگراو . زەمزەم : بێرێکە لە مەککە ، خەلکێ بۆ پێوژی ئاوی
 لێ ئەخۆنەو و حاجت لێشی دێننەو بۆ ولاتی خۆیان .

ئەم شیعەرە و شیعەرەکانی پاشەوہی ، بەلگەیی پێوێست نەبوئێ
 مانوون لە مەککە ، نالێ ئەیانھێنیتەو . واتە : خوابە ، بۆچی
 بێنمەو ! دەفتەری کردارم پێرە لە گوناو و بە صد ئاوی زەمزەم
 نوختەبەکی ناکوژینریتەو و ، ھەموو شتێ لەسەر زەحمەتی تۆ بەندە .
 زەحمەتی تۆبێش چ لێرە و چ لە ھەر شوێنێکی کە چون بەکە .

چەند تەعبیریکی جوان و زیادەزەویبەکی وردە ، لەلایە کەوہ ئاوی
 صد بیری زەمزەم تا قە نوختەبەکی کردارنامەیی نالێ ناشواتەو ، کەچت
 لەولاوہ تا قە دکوێیکی بەزەبێی خوا بۆ لابردنی ھەمووی بەسە ..

که‌عبه ئیشراقی وه‌کو خورشیده ، من چاوم ضعیف
لیم بووه ژۆشن که بوعدی قوربه ، قوربی بوعدہ بۆم ! (۳)

بۆ جیواری حەق له هەر جی صیدقی نییەت کافیه
من له (بیت الله) ئینشه‌للا (باذن الله) ده‌ژۆم (۴)

لیم حەرامه دانه‌وو ئاوی حەماماتی حەرەم
من که بازی دیدە بازم نه‌ک شه‌واره‌ی ده‌سته‌مۆم (۵)

(۳) ئیشراق : تیشک‌دانه‌وه . خورشید : خۆر . بوعد : دۆرتی . قورب : نزیکی .

واته : که‌عبه تیشکی وه‌کو خۆر وایه ، منیش کابرایه‌کم چاوی دلم
کز و کویره . که‌ستیکیش چاوی کز و کویر بێ ، تا له خۆره‌وه دۆرتی بێ و
نه‌چیتته به‌ری و له سێبه‌ردا بمینیتته‌وه ، باشتر که‌ک له تیشکی
وه‌رنه‌گرێ و به‌پێچه‌وانه‌شه‌وه . من خۆم به‌م چاوه کز و کویرانه‌مه‌وه
نهم ژاستیه‌م بۆ ژۆشن بووه‌ته‌وه و بۆم ده‌رکه‌وتوووه که‌وا تا له خۆری
که‌عبه‌وه دۆرتی بێ ، له‌ژاستیدا لێیه‌وه نزیکترم و ، تا زۆرتی بچمه
به‌ری ، که‌متر که‌لکی لێ وه‌رنه‌گرم .
له کوکردنه‌وه‌ی (قورب) و (بوعد)دا طبایق هه‌یه .

که‌عبه ئیشراقی : (چر) و (ک) و (اح) و (خا) : که‌عبه‌یی ئه‌شراف .
(« په‌راوێزی » چر) و (« په‌راوێزی » خا) : که‌عبه‌یی ئه‌شرف .
(کم) و (من) : که‌عبه‌یی ئه‌شواق . (تۆ) و (عب) و (خب) : که‌عبه ئه‌شواقی .
وادیاره ئه‌میش هەر (ئیشراقی) بووه و به‌هه‌له‌ی نۆسیار گۆزاوه .
تیکزای ئه‌م شیعره له (چن)دا نییه .

(۴) جیوار : دراوستیه‌نج . حەق : خوا . صیدقی نییەت : ژاستی
نیاز . بیت الله : مالی خوا ، که‌عبه ، مه‌ککه . ئینشه‌للا : ان‌شاء‌الله ،
خوا بیکه . باذن الله : خوا ژازی لێ بێ .

واته : بۆئه‌وه‌ی بنیاده‌م له‌پال خوادا بێ و دراوستی بێ ، مه‌رج نییه
دانیشته‌وی مه‌ککه بێ ، له هەر که‌وی بێ ، هەر ئه‌وه‌نده نیازی پاک و
ژاست بێ ، دراوستی خوايه . بۆیه ، منیش خوا یار بێ مالی خوا
به‌جێ نه‌هێلم و نه‌ژۆم . .

له هەر جی (چر) و (ت) و (ک) و (مز) و (اح) : له هەر جی .
(۵) دانه : نه‌و دانه‌ی بۆ په‌له‌وه‌ر دانه‌کری . حەمامات : کوتره‌کان . حەرەم :

تا به کەمی وەك ژاوییه و ، وەك سانیهی سێ پەل شكاو
 بێ طەواف و سەعی و عەمرە هەر بخەوم و ، هەر بخۆم ! (٦)

حەرەمی كەعبە . یاخود مەككە و دەورووبەری . دیدە باز : چاو كراوە .
 شەوارە : ئەو پالندە بەبە كە بە شەوی تاریك ژۆشنا بێ ئەبێنی و ژێ و ن
 ئەكا و بە ئاسانی ئەگیرێ . دەستەمۆ : ئەو پەلەوەرە ی سێ نەكاتەووە لە
 خەلك و بە ئاسانی بگیرێ .

واتە : من كە بازی چاوكراوەم و ئەتوانم زۆر بەرز بفرم و بە هێزی
 خۆم نانی خۆم پەیدا بكەم و ، پەلەوەرێكی بە شەوارە كەوتۆی دەستەمۆ
 نێم هەر كەس ئارەزۆی لێ بێ بمرگێ و بمبا بۆ خۆی و بمكا بە هێی
 خۆی ، حەرامە لەم دەور و بەری حەرەمی كەعبەدا لێی بكەوم و وەك
 كۆترە دەستەمۆ بووە كانی ، خێرۆمەند دانم بۆ داكەن و ئاوم بدەنن !

نالیج لەم شیعەرەیدا ئەوكەسانە ی كە بێ ئیش و كار لە دەورووبەری
 حەرەمی كەعبەدا دانیشتۆن و بە خێری خێرۆمەندان ئەژین و هێز
 نادەنە بەر خۆیان كاسبیەك بكەن و بە ژەنجی شان و ئارەقی ناوچاوان
 نان پەیدا بكەن - شوپیان دوو بە كۆترە بێ دەسلانە دەستەمۆكانی
 حەرەم . جا ناخۆ نالییەك كە هەلۆیستی بەرابەر بەوانە ئاوا بۆ بێ و وا
 ئازایانە زەخەمی لێ گرتن ، ئەبێ هەلۆیستی بەرابەر بە سۆفێ و
 دەروێشە كانی خانەقا و تەكێە كانی كوردستان چۆن بۆ بێ ؟! دیارە گەلێ
 لەو تیزتر بوو كە جاروبار لە هەندێ شیعەریدا دەرئەكەوت .

لە بەكخستنی (حەرام) و (حەمام) و ، (بازی) و (بازم) دا جیناسی
 لاحیق و ، لە كۆکردنەوێ (حەرامە) و (حەرەم) دا جیناسی ناقیص و ،
 لەنێوان (دانە) و (ئاو) و (حەمامات) دا تەناسوب و ، لە بەراورد كردنی
 (دیده باز) و (شەوارە) دا طبیاق هەبە .

شەوارە ی (چر) و (چن) و (ك) و (مز) و (اح) و (خا) : ژیشۆلە ی .

ژاوییه : حوشر یا هەر و لاخێكی تر كە ئاوی بێ بگوێژنەووە . وشەكە بە
 (٦) عەرەبێ واتە (ئاودەر) . جارێ لە سەر دەمی حەجدا بە ولاخ ئاویان
 بەسەر ژەشماتی حاجییەكاندا بەشیووەتەووە . سانیه : ئەو حوشرە ی
 ئاوی لە بێر بێ هەلئەگۆزن . طەواف : بەتێكە لە كارە كانی حەج ،
 گەژانە بە دەوری مالی كەعبەدا . سەعی : كاریكی تری حەجە ، ژاكردنه
 لەنێوان (صەفا) و (مەرۆه) دا كە دۆ شوێن . عەمرە : واجییكی تری وەكو
 حەجە ، جیاوازی لە حەج لەوهدایە مەرج نییه هەر لە دە ژۆژی بەكەمی
 مانگی قوربانا بكرێ و وەستانی (عەرەفە) شێ تیا پێویست نییه .

من له وانهم چتی که وا ئه هلی وه سیله وه مه سئله ن
عامیل و ناچار و مه عذور ئه ر بلین هه ر بینه بۆم ! (۷)

واته : تا که ی من وه ک وشتریکی سئ پهل شکاوی ئاو هه لگۆستن و ئاو گیزان بێ ، نه ک هه ر ته نها هه چم پئ نه کرئ ، به لکو ئه گه ر هه چیشم پئ بکرئ هه چتیکی ئه و تۆ نه بئ . . تا که ی من بئ ئه وه ی له به ر پهل شکاوی بتوانم به ده وری مالی خوادا بگه زیم و ، له نیوان صه فا و مهروه دا ژابکه م و ، واجبی عه مره به چئ بئتم ، کار و پیشه م هه ر نۆستن و خواردن بئ . یا خود تا که ی من وه ک حوشتری سئ پهل شکاوی ئاو هه لگۆستن و ئاو گواسته نه وه ، له جئدا که وتیم و بخۆم و بخه وم و کاریکی سۆدمه ندم لئ نه وه شئنه وه ، با ته نانه ت ئاودانیش پئ به خه لک !
له نیوان (بخه وم) و (بخۆم) دا جیناسی موحه ززه ف هه یه .

وه ک ژاویه و وه ک سانیه (چن) و (ت) و (خا) و (خب) : وه ک ژاویه ، وه ک سانیه ی . (عب) و (اح) : وه ک ژاویه ، وه ک سانیه . طه واف و سه می و عه مره : ئه مه به پئیی تیکستی نوسخه ی (چر) و (خا) یه . نوسخه کانی تر هه ندئ ورده جیاوازیان تیا به ، به لام هه مۆی هه له یه . هه ر بخه وم و هه ر بخۆم (ک) و (تۆ) و (عب) و (خا) : هه ر بنۆم و هه ر بخۆم (ت) و (مز) و (اح) و (خب) : هه ر بخۆم و هه ر بنۆم . ئه وانی دیکه هه مۆ هه لهن .

(۷) وه سیله : هۆی خۆ نزیک کردنه وه له خه لک . مه سئله : داوا ، سوال . مه عذور : بیانۆدار .

واته : من حه قم چیه به سه ر ئه و که سانه وه که فئیری خۆ هه لگواسین بوون به خه لکا و به سوال و صه ده قه ئه ژئن . . من چیمه به سه ر ئه و که سانه وه که ناچارن و بیانۆیان هه یه هه ر داوای زیاتر ئه کهن چونکه خۆیان کاسبییان پئ نا کرئ . . من له وان هه چیان نیم و ، ئه توانم به زه نجی شانی خۆم بژیم . له به ر ئه وه له مه ککه دا نامینه وه و پشت به ژبانی چاو له ده ستن نابه ستم و ئه زۆمه شوینتیکی که بۆ خۆم ئیشیک ئه کم و پئیی ئه ژیم .

وشه ی (عامیل) له م شیعره دا زۆر بئ جئیه . ژبی تی چئ یا (خامیل) بۆین یا (عاطیل) و به هه له ی نۆسیار گۆزابئ . له نوسخه ی (خب) یشدا نۆسراوه (عالم) . ئه مه بۆره ژبیه کی تی ئه چئ ، له و زوو وه که (مه لا) زیاتر هه ر چاو له ده ستی خه لک بوون و به خه لات و به رانی گه وره گه وران و یارمه تی خه لک ژباون .

خهوفى من ليره له بهر زۆرى گوناوه يهك به صد
گهرچى عاصى و موذنيب نهسا موقيرز و بن درۆم (۸)

شادمانى بن وه فايه ، يارى تيرى و مهستيه
يارى تهنگانهم غمه با هه ر غمى خۆم بخۆم (۹)

لامهده « نالى » له نهبارى جيرايهى صالحان
گهرچى بيهه خۆشهچينى دانهى خهرمى زۆم (۱۰)

وه سيله و : له هه مۆ نوسخهكانى بهردهستمانا ، جگه له (چن) ،
نۆسرابو (وه سيله) . ئيمه نهوى (چن)مان لا پهسهند بو . مهغدۆر
(چر) و (چن) و (ك) و (مز) و (اح) : مهغرۆر . (تۆ) و (من) و (خا) :
مهغدۆر .

(۸) موذنيب : گوناهار . موقيرز : بن لى نه ر .

واته : من درۆ ناكهم و پتتى لى نه نيم كهوا كابرايهكى گوناهارم .
گوناھيش له مهككه يهك به صد نهزميرى لاي خوا . بۆيه من له زۆرى
گوناھى خۆم نهترسم و ناتوانم ليره بيمنهوه و نهزۆم .

(۹) واته : شادمانى وه فاي بۆ كهس نيهه ، تهنها له سهردهمى تيرى و
مهستيدا له گه ل ئينساندايه . كه بنيادهم كهوته تهنگانهوه هه ر خه م و
خهفت يار و ياوه ر و دۆستى نه بن . منيش ئيستا له م تهنگانه بهمدا هه ر
خه م براده ر و هاوژيمه ، كهواته با خۆم خه ميكي خۆم بخۆم و چاره يه كى
دهردى خۆم بكه م .

مهستيه (« پهراويزى » چن) : ههستيهه . تهنگانهم (خه ب) :
تهنگامه م .

(۱۰) نهبار : عه مار . جيرايهى صالحان : نهو بهرتهه ي بۆ پياوچاكان تهرخان
نه كرى كه پتتى بژين و خهريكى خواپه رستى خۆيان بن . خۆشهچين :
گولۆچنى كه ر . نهوه ي خيتر و بهره كه تيكي زۆرى دهسگير بى . نه م دۆ
مهعنا دۆى يه كن و وادياره نالى خۆيشى ههردۆ مهعناكه ي مه بهست
بۆين وهك باش كه ميك زۆنى نه كه به نه وه .

نالى له م به ته پيدا ، به عاده تى شاعيره كلاسيكه كان كه له دوا به پيدا
به شيمانيهك پيشان نه دن و ، نه كشي نه وه ، نه لى : نالى ! نهو قسانه ي

دل دهلن سهیری چهمن خوشه ، جهوابی نادم
مودده تیکه له قهفهدایه ، عذابی نادم (۱)

که له باره‌ی به‌جی هیشتنی مه‌ککه‌وه کردن ، هه‌مۆ خه‌یال بۆن و ، هه‌ر
ئه‌وه‌ت بۆ باشه‌ لیره‌ بیه‌نیته‌وه نه‌چی بۆ هه‌یج کوی . ده‌س‌به‌رداری
عه‌ماری به‌رات و مۆچه‌ی خواناسان مه‌به و هه‌ر له مه‌ککه‌ بژی ، بیری
چۆن بۆ نه‌سته‌مۆل له میشتک دهرکه ، مه‌چۆ ، هه‌رچه‌ند نه‌گه‌ر بچی ،
بیشی به‌ هه‌لگر و چنه‌وه‌ی دانه‌ویله‌ی خه‌رمانی ولاتی زۆم و بکه‌ویته
خیر و خۆشیه‌وه .

زسته‌ی (لامه‌ده) له چه‌ند نوسخه‌به‌کدا به (لابده) نۆسراوه . به‌م‌پیه
ئه‌م شه‌یره‌ش هه‌ر به‌ زیکای شه‌یره‌کانی پیشۆدا نه‌زوا . واته :
ده‌س‌به‌رداری مۆچه وه‌رگرتن بیه له عه‌ماری به‌راتی خواناسان و مه‌ککه
به‌جی پیله و بزۆ بۆ ولاتی زۆم ، هه‌رچه‌ند له‌وی له‌به‌ر هه‌زارتی و
نه‌دارایی موحاجی گۆلۆچنی کردنیس بیج .

لامه‌ده (تۆ) و (عب) و (خب) : لابده . جیرابه‌ی (چر) و (ک) و (اح) و
(خا) : جیرابه‌ی . له‌سه‌ر ئه‌م نوسخانه ئه‌بێ (جیرابی) بێ چونکه (جیراب)
به‌مه‌عنا هه‌مانه‌به‌ نه‌ک (جیرابه) . (کم) و (عم) و (من) : خه‌زینه‌ی . (مز) :
جه‌نابی . (خب) : خه‌رابه‌ی . واته : ویرانه‌ی .

تیکزای ئه‌م پارچه شه‌یره به‌بایه‌خه‌ی نالێ له نوسخه‌ی (گم) دا نیبه .
نه‌گه‌ر بیشلیتین مامۆستا گیو هه‌یج نوسخه‌ی ده‌سنۆسی لا نه‌بوه ، خۆ
هه‌یج نه‌بێ ئه‌یتوانی له‌به‌ر نوسخه‌کانی (عم) و (کم) بیه‌نۆسیته‌وه .

(۱) چه‌من : باخ و گولزار . جه‌وابی نادم : زیی لێ ناگرم . دلی ناشکینم .
یاخود وه‌لامی نادمه‌وه ، چی نه‌کا با بۆ خۆی بیکا .

واته : ماوه‌به‌کی زۆره دل گیرۆده‌ی به‌ندی قه‌فه‌زه . ئیستا ئه‌به‌وی
بایه‌کی بالی خۆی بدا و گه‌شتیکی ناو باخ و گولزار بکا . بۆیه که باسی
خۆشیی دهر و ده‌شتم بۆ نه‌کا و به‌مه‌عنا داوام لێ ئه‌کا زیکای بده‌م
تۆزیک بۆخۆی زابویرتی ، بێ دلی ناکه‌م ، یاخود وه‌لامی نادمه‌وه ، با
بۆخۆی چه‌زی له‌چیه‌ بیکا .

له‌نیوان (دل) و (ده‌لێ) دا جیناسی ناقیص و ، له زسته‌ی (جه‌وابی
ناده‌م) دا له‌مطافه‌ت هه‌به . له (قه‌فه‌س) یشدا ئیستیعه‌اره‌ی موصه‌ززه‌حه

مه‌جلیسیکی چه‌من و بولبول و به‌زمی گول و مول
به دوصد مه‌درسه‌وو دهرس و کیتابی نادم (۲)

گوتم : ئەی ماه ، دلی من به دلی خۆت بکزه !
گوتی : من به‌ردی به‌قیمت به که‌بابی نادم (۳)

هه‌به چونکه بێ‌به‌شی و دنیا به‌ئاره‌زو نه‌بۆن شو‌بیتراوه به قه‌فس ،
نیشانه‌ش ئه‌وه‌ته که دل له نازه‌حه‌تیدا ئه‌بێ به‌لام له قه‌فهدا نابێ .
مودده‌تیکه (عب) و (خب) : مودده‌تیکه .

زه‌نگ بێ نالێ ئه‌م غه‌زه‌له‌ی له یه‌کێ له تاوه‌کانی بێ‌تاقه‌تی و وه‌زبۆنی
فه‌قیته‌تیدا وتبێ . شیعی‌ری پاشه‌وه‌ش ئه‌م بۆ‌چۆنه ئه‌گه‌به‌نی .
گول : گول . مول : جۆره مه‌یتیکه . (۲)

نالێ له‌م شیعه‌رشیدا به‌لکه بۆ ئه‌و قسه‌یه دیتیته‌وه که له شیعی‌ری
پیشویدا کردی . ئه‌لێ دل حه‌قیه‌تی ئاره‌زو‌ی ژا‌واردنی سه‌یری باخ و
چه‌مه‌نی هه‌بێ و ، له حوجره و ژبانی حوجره بێزار بێ . من خۆیشم
کوژیکێ ناوباخ و بولبولان و به‌زمی یارانی وه‌ک گول ژازاوه و ،
مه‌ی‌خواردنه‌وه له‌گه‌لیانا به دۆ‌صه‌د قوتا‌بخانه و دهرس و کتیب
ناکوژمه‌وه .

له یه‌ک‌خستنی (مه‌جلیسیک)دا که مه‌عنا‌ی (زۆر که‌م) ئه‌گه‌به‌نی ،
له‌گه‌ل (دۆ‌صه‌د) که کینایه‌یه له (زۆر) ، طبیاق هه‌یه .

مه‌جلیسیکی (چر) و (ت) : مه‌جلیسیکه . به‌زمی گول و مل (گم) و
(ک) و (اح) و (من) : به‌زم و گول و مول . (« په‌راو‌یزی » چر) و (عم) و
(عب) : هه‌ر به‌رگه ، یا به‌رگی ، گولێ . دهرس و (خا) : دهرسی (یش) .

ماه : مانگ . به‌ردی به‌قیمت : (احجار کریمه) . (۳)

واته : به یارم وت : ئە‌ی نازداری وه‌ک مانگ جوان ! وه‌ره با دل‌مان
بکوژینه‌وه به یه‌ک ، واته یه‌کترمان خۆش بویت . . ئه‌ویش له وه‌لاما
وتی : من مامه‌له‌ی‌وا ناکه‌م . دلی من دلی دولبه‌ره ، دلی دولبه‌ریش
زه‌قه ، دل‌تیکیش که دلی دولبه‌ر بێ و زه‌ق بێ وه‌ک به‌رد ، دیازه له به‌رده
گرانه‌هاکانه . دلی تۆیش دلی عاشقه ، دلی عاشقی‌ش سۆتاوه ، دلی
سۆتاویش که‌بابه . که‌بابیش هه‌رگیز به‌ردی به‌قیمت ناهیتن . له‌به‌رئه‌وه
دل‌م ناکوژمه‌وه به دلت .

گۆشه گيرم له برۆت و ، موته وه ححيش له موژهت

زۆحى شيرينم ئه بهر شير و قولابى نادهم (٤)

طه له بى سينه بى چاكم مه كه به و چاوانه

سينه كه م چاكه به ئينسانى خه رابى نادهم (٥)

له كۆكردنه وهى (قيمه) دا كه له وشهى (به قيمهت) دهر ئه كه وئى له گه ل
(كه باب) ، جۆره ته ناسويك هه به . له به كار هيتنانى (به رد) يشدا كه زه ق و
سه خته به مه عنا دلى يار كه گۆشته و نه رمه ، جوانكار بيه كى ئيجگار
بالا هه به .

ته نها له نوسخه كانى (گم) و (عب) دا نۆ سراوه : (گوتم ، گوتى) .
له وانى تر دا نۆ سراوه : (وتم ، وتى) . به دلى (خا) : به ده لى .

(٤) گۆشه گير : دۆره به ريز . موته وه ححيش : هه لاتۆ و داوه كيو .

واته : برۆت وهك شمشير و برژانگت وهك قولاپ وايه . منيش
نامه وئى گيانى شيرينى خۆم بخه مه بهر شمشير و قولابى تۆ ، بۆيه خۆم
له برۆ و برژانگى تۆ دۆره به ريز گرتووه و له ده ستيان هه لاتۆم .
له كۆكردنه وهى (برۆ) و (موژه) و ، (شير) و (قولاپ) دا ته ناسوب
هه به .

زۆحى شيرينم ئه بهر (عم) : زۆح شيرينه ، له بهر . (گم) : گيانى
شيرينم ئه بهر (ت) : زۆح شيرينه ، ئه بهر . شير و (« به را ويزى » چر) و
(گم) و (من) : تير و .

(٥) چاك (ى به كه م) : له ت له ت ، كراوه . ئينسان : گلينهى چاو . بنيادهم .

واته : نه ته وئى به نيگاي چاوت دهستم به سه ردا بگري و سينه ي
كراوه م به رى بۆ خۆت و دلم دهر بيتنى . . سينه ي من سينه يه كى چاكه
نايدهم به بنياده ميكي خراب ، يا خود نايدهم به چاويكى خرابى وا كه به
تيرى نيگاي سينه ي خه لك له ت له ت ئه كا .

له كۆكردنه وهى (چاكم) و (چاكه) دا جيناسى لاجيق و ، له نيوان
(چاك) و (خه راب) دا طيباق و ، له وشه ي (چاك) و (ئينسان) دا له طافه ت
هه به .

به و (« به را ويزى » خا) : به م .

« نالیا » ئەم غەزەلەت تازە بە تازە وتوو
 بە دووسەد (مەئنەوی) یو (لویی لوباب) ی نادەم (٦)

— ۱۳ —

(فاتیحە !) تەسخیرە شاری دڵ بە تابۆری ئەلەم
 موددەتییکی زۆرە پاتەختە لەبۆ خاقانی غەم (١)

(٦) مەئنەوی : کتیبییکی بەناوبانگی شیعی سۆفیانەییە بە فارسی ، مەولانا جلال الدینی زۆمێن نۆسیویە که له ٦٧٠ ی . ک (١٢٧١ - ١٢٧٢ ی . ز) دا مردوووە . لویی لوباب ، لب اللباب ، کتیبیکە سیف الدینی ئامودی نۆسیویە که له ٦٣١ ی . ک (١٢٣٣ - ١٢٣٤ ی . ز) دا مردوووە . لەوانەییە کتیبی تریش بەم ناوە هەین .

واتە : ئەی نالێ ! تازە ئەم غەزەلە جوانەت وتوو . . ئەوەندە ناسک و بزمانایە بە دووسەد کتیبی بەناوبانگی وەك (مەئنەوی) و (لب اللباب) ی ناگۆژمەو . .

— ۱۲ —

ئەم پارچە شیعرە تەنھا لە دەستۆسەکی زەحمەتی مەلا عەزیزی زێشاویدا هەبۆ که لە پێشەکییەکی کەدا ئیشارەتی (عز) مان بۆ دانا . لەوێ ئەچن نالێ ئەم شیعرە لەوکاتەدا وتبێن که قاجارییەکان لە ١٢٤٦ ی . ک (١٨٣٠ - ١٨٣١ ی . ز) دا بە ناوی یارمەتیدانی مەحمود پاشای بابانەووە هاتنە ناو شاری سولەیمانێ و ، سلیمان بەگ (سلیمان پاشا) که زۆمەکان پشتگیری بۆن ، شاری بەجێ هێشت و زۆی کردە (زەنگاباد) .

(١) فاتیحە : سۆرەتی (الفاتحە) ، داوای خۆتندنی سۆرەتی فاتیحە بۆ گیانی کەسیکی مردۆ . تەسخیر : داگیرکردن و سەر بێنەوی کردن . مەبەست لێرەدا داگیرکراوە کەبە . ئەلەم : ئازار . خاقان : پادشا .

نالێ ئەم شیعرەیی بە دادانی (فاتیحە) یەك دەست بێن ئەکا بۆ گیانی شاری دڵ و ئەلێ ئەم شارە کەوتوووە تە زێر باری تابۆری سوپای خەمەو و ، دەمییکی زۆرە بوو بە پاتەختی خاقانی خەم و خەفەت و ، ئەو حوکمزانیی تیا ئەکا و ، بە بەراورد لەگەڵ جارانی وەك نەما بێ وایە .

حوکمی قاتونی صفا زۆیج له زهومی زۆمه‌دا
 تا هووه‌یدا بۆ له زۆما گهردی ئاشقوبی عه‌جهم (٢)
 له‌ذهه‌تی دنیا که هیچ و پوچه‌ لای نه‌هلی نه‌ده‌ب
 نه‌وه‌ول و ئاغازی جه‌ور و ده‌رده ، نه‌نجامی سته‌م (٣)
 توژی ئایینه‌ی سه‌که‌نده‌ر وا به‌ده‌م باوه ، وه‌لی
 گهردی دامانی غه‌ریبانه‌ بلقوری جامی جه‌م (٤) *

(٢) صفا : زابواردن . زه‌وم : جه‌وره‌ شه‌رابیکه‌ له‌ قامیشی شه‌کر دروست
 نه‌کرئ . تا : له‌وکاته‌وه . هووه‌یدا : ئاشکرا .

واته : نه‌وه‌تی توژ و گهردی ئاشقوب و ئاژاوه‌ی عه‌جهم له‌ ولانی زۆمه‌دا
 ئاشکرا بووه‌ و ده‌رکه‌وتوووه ، شه‌رابی زوخساری منیش حوکمی ناچاربی
 خوشت و سه‌رخوشت کردنی لێ هه‌لگیراوه . مه‌به‌ستی نه‌وه‌یه‌ بلێ وه‌ک
 چون قانۆنیکێ سروشت کرده شه‌راب بنیاده‌م سه‌رخوشت نه‌کا ، هه‌روا
 قانۆنیکێ سروشت کرد بو زۆی منیش هه‌میشه‌ خوشت بێ و دلێ خه‌لکی
 بێ بگه‌شیتته‌وه ، به‌لام له‌وکاته‌وه‌ که ئێرانییه‌کان نه‌م خاکی زۆمه‌یان
 بێ شیل کردوووه ، منیش گه‌شت و خوشت له‌ زوخسارم هه‌لگیراوه .
 نه‌شگونجێ (زه‌ومی) نه‌بێ و (زۆمی) بێ ، واته : خوشت له‌ ولانی زۆمی
 زۆمه‌دا نه‌ماوه .

(٣) ئاغاز : سه‌ره‌تا .

واته : خوشت و زابواردنی دنیا که له‌ به‌رچاوی پیاوی هونه‌رمه‌ند و دنیا
 دیده‌ و زیره‌کدا هیچ نایه‌نێ و قیمه‌تی نییه‌ ، سه‌ره‌تا که‌ی بریتییه‌ له‌
 زوالم کردن له‌ ژێرده‌ست و ، چه‌شتنی ده‌رد و نازه‌حه‌تی به‌ده‌ست
 کاروباری حوکم‌زانییه‌وه‌ و ، نه‌نجامه‌که‌شی که‌وتنه‌ ژێر چه‌پۆکه‌ی
 زۆرداریکی تره‌ ، وه‌ک خه‌لکی تره‌ .

(٤) ئایینه‌ی سه‌که‌نده‌ر : ئاوێنه‌که‌ی نه‌سه‌که‌نده‌ری مه‌کدۆنێ که‌ نه‌لێن نه‌وه‌نده
 به‌رز بووه‌ دنیای هه‌موو لێوه‌ دیوه . وه‌لی : به‌لام . جامی جه‌م : ئاوێنه‌که‌ی
 جه‌مشید ، نه‌ویش ئاوێنه‌یه‌کی وه‌ک نه‌وه‌ی نه‌سه‌که‌نده‌ر بووه .

واته : دنیا بۆ که‌س نامینێ تا سه‌ر . نه‌وته‌ ئاوێنه‌ گرانبه‌هاکه‌ی
 پادشایه‌کی به‌ شان و شکۆی وه‌ک نه‌سه‌که‌نده‌ر ، ورد و خاش بووه‌ و
 توژه‌که‌ی به‌ده‌م باوه‌یه‌ ، شوشه‌ی ئاوێنه‌که‌ی جه‌مشیدیش بووه‌ به‌ توژی

بۆ دهكەى تهكلىفى زەسى ئولفەت و يارى له من ؟
كهى به صوجەت ئاشنايه سالىكى زىگەى عەدم ! (۵)

من مهتاعم جاوه ، چاوم ! باخهبر بىن موشتهرى
تا غەزل سەودا نهكالاى تاجرى چىتى بهقەم (۶)

داوئىنى غەربىيان كه له شوئىتىك له جلهكانيان نهئىشى و له شوئىتىكى تر
لئىيان دائهتهكى .

مهبهستى نالى له هئىنانى وشەى (وهلى) ئهوهيه بلئى تۆز هەر هىچ و
بىن مابهيه ، خوا با به ئاسمانيا بهرى ياخود له زهويدا دايتەكىنى و ، نهو
شان و شكۆيهى له دنيدا ههيه هەر ديمهنه و لهزاستيدا باههخى
وردههكى تۆزى ههيه .

وشەى (وهلى) بهگوئىرهى تىكىستى دهستۆسهكه بو ، ئيمه خۆمان
لامان وايه له ئەسلدا (دهلى) بۆبىن و به ههلهى نووسيار گۆزابىن . بهم پييه
نيوه شيعرى دۆههه شته و تراوه كهيه كه تۆزى ناوئىنهى ئەسكه ندهر
وتۆيه تى .

(۵) زەسى ئولفەت : ئوسۆلى ناسياوى . يارى : دۆستايه تى . صوجەت :
زآبوردن . سالىك : زآبوار . زىگەى عەدم : زىگەى مهرگ .

واته : بۆچى داواى ئوسۆلى ناسياوى و دۆستايه تى له من ئەكهى ؟
من زآبوارى زىگەى نهبۆنى و مهرگم و ، كهستىكىش زآبوارى زىسى
نهبۆنى و مهرگم بىن ، شارەزاي هاوژييه تى نيه .

(۶) مهتاع : كهل و پهلى فرۆتهنى . جاو : خامى گازرى نهكراو . غەزل :
جۆره قوماشتىكى گرانبه هابه . سەودا : مامهله . ئارهزۆ . باخهبر :
ئاگادار . بهقەم : زهنگىكى سۆره قوماشى بىن زهنگ ئەكەن . لهوانه شه
له (باقى مانده) وه هاتىن واته (عماره بۆ) .

واته : ئازيزه كهم ! من كابرايه كى لاتم ، دۆكانه كهم شتى گرانبه هاهى تيا
نويه ، دهسمايهى دهسم جاو و شتى وايه . با كزىيار ناگاي له خۆى بىن ،
ئەگەر ويستى (غەزل) بكۆئى ، لاي فرۆشيارى چىتى به بهقەم زهنگ
كراو بهدوايا نهگهزئى .

ئەم شيعره ، بهش بهحالى شيعرى پيشۆ ، وهك حوسنى تهليل وايه .
له دهستۆسه كهدا له جياتى (چىتى بهقەم) نووسرا بۆ (چىت به قەسهم) .
ئيمه خۆمان وامان زاست كرده وه .

که‌ی ده‌کا شرح و به‌یاناتی ژوموزی دهردی دل
ژۆزه‌شی^۲ هه‌روه‌ک ده‌وات و ، دۆ زوبانی^۱ وه‌ک قه‌لم ! (۷)

« نالیا » بێ هیمه‌تی تا که‌ی به‌ ده‌ست می‌خه‌ته‌وه
فاتیحی بو ژۆسته‌ماسا ، صاحیبی تیغ و عه‌لم (۸)

(۷) ژومۆز : جهمعی (ژه‌مزه) واته ئیشاره‌ت . مه‌به‌ست شتی به‌ئاسانی
لێ حالێ نه‌بووه . ده‌وات : شۆشه‌ی مه‌ره‌که‌ب .
واته : ژۆزه‌شی وه‌ک شۆشه‌ی مه‌ره‌که‌ب و دۆ زمانی وه‌ک قه‌لم ،
که‌ی نه‌توانن نه‌ینیبه‌کانی دهردی دل لیکه‌ده‌نه‌وه !

ده‌وات بۆیه به‌ (ژۆزه‌ش) وه‌صف‌کراوه ، چونکه جاران مه‌ره‌که‌بی
نۆسین زیاتر زه‌ش بووه . قه‌لمه‌یش بۆیه به‌ (دۆ زوبان) وه‌صف‌کراوه ،
چونکه قه‌لم له‌ لایه‌که‌وه چاک و خرابی بێ نه‌نۆسری و ، له‌ لایه‌کی که‌شه‌وه
دۆلای هه‌یه و درزی‌ک له‌نیوان لاکانیابه . که‌واته قه‌لم هه‌م به‌ معنا و
هه‌م به‌ دیه‌نیش دۆ زمانه .

موفتی زه‌هاویش ئه‌م بیره‌ی له‌ شیعریکی فارسیدا دازشتوه . جا
نازاین ئه‌و و نالنج کامیان له‌ویانی وه‌رگرتوه . شیعره‌که‌ی موفتی
ئهمه‌یه :

نامه‌ ن نویسم مباد از راز دل آگه‌ شود

دو زبانی همچو خامه ، روسیاهی چون قلم

واته : نامه‌ نانۆسم نه‌وه‌ک دۆ زمانیکی وه‌ک خامه و ژۆزه‌شیکی وه‌ک
قه‌لم به‌ زازی دلم بزاسن .

(۸) فاتیح : ولاتان داگیرکه‌ر . ژۆسته‌ماسا : ژۆسته‌ماسا ، ره‌ک ژۆسته‌م .

واته : نالنج ! تا که‌ی وا به‌ ده‌ست دهرد و به‌لاوه ، بێ هیمه‌تانه ،
گیرنه‌خۆی ؟ زابه‌زه .. تۆ که‌ نازایه‌کی ولات داگیرکه‌ری ، وه‌ک ژۆسته‌م و ،
خاوه‌نی شمشیر و نالایت .. له‌سه‌رچێ به‌کت که‌وتوه ، هه‌سته !

له‌ ده‌سنۆسه‌که‌ی (عزدا) وشه‌ی (میخه‌ته‌وه) به‌ (میخه‌ته‌وه)
نۆسرابو . دیاره له‌سه‌ر شتیوه‌ی نۆسینی کۆن هه‌ردۆ (تێ) که‌ له‌ یه‌ک
گیرکراوێ ، ئیمه‌ کردمانه‌وه . وشه‌ی (فاتیحی) بۆیش به‌ (فاتیحی)
نۆسرابو ، له‌نگ بو ، ئیمه‌ خۆمان به‌م‌چۆره‌ ژاستمان کرده‌وه ، چونکه
شتی‌وا له‌ شیعری کۆندا هه‌یه . له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا ئیمه‌ لامان‌وايه
ژاسته‌که‌ی وا نییه ، له‌وانه‌یه (فاتیحیکی) یا (فاتیحی تۆ) یا شتیکی‌وا

بۆین .

لهبت ميم و ، قهدت ئەلف و ، زولف چيم
دهزاني بهم سيپانه طالبي چيم ! (۱)

وهفای عهده له من زۆح و ، له تو ماچ
چيه چارهي ئەمانهت غهيري تهسليم (۲)

که هاتي تيفي بيزاريت له سه ر دام
سهري خوّم خود به خود هه لگرت و زۆيم (۳)

(۱) لهب : ليتو .

واته : ليتوت له بچۆكيدا وهك (سهلكي) تيبی (ميم) وايه كه كونيكی
بچۆكي تيايه و ، بالايشت وهك تيبی (ئەلف) بهرز و باريكه و ، زولفيشت
وهك سهرفی (چيم) پيچي خواردوووه . دياره بهم شوبهاندنه دا خوّت
تي نهگهي چيم لیت نهوي . . ماچم نهوي !

نيوه شيعری به كهه له نوسخهی (عم) و (مز) و (خب) دا بهم جوړه به :

لهبت ميم ، قهد ئەليف ، زولفت وهكو چيم

به م سيپانه (كم) و (گم) و (مز) و (عب) : بهو سيپانه .

(۲) وهفای عهد : گفـت بهـجـنـهـيـنان . ئەمانهت : شتيكي كه سيك لای
كه سيكي تر دانراي . تهسليم : دانهوه .

واته : من و تو گفتيكمان له نيواندايه ، من گياني خوّم تو بهخت
بكهه و تو ش ماچيكم بدهيتي . . كه سيكيش كه گفتيكي دا به كه سيك ،
نهو گفته وهك ئەمانهتي نهوكه به بچ لای ، نهكه وپته نهستوي .
له بهر نهوه ههردوكمان چارمان ناچاره نهين گفته كه مان بپنينه دتي و
ئەمانهتي به كتر بدهينهوه . ئەم شيعره ئيشاره ته به دو ئايه تي
(انّ العهد كان مسؤولاً) و (انّ الله يأمركم ان تودوا الامانات الى
اهلها) .

(۳) بيزاري : توژهيچ و نازه زايچ . خود به خود : له خووه .

واته : كه تو هاتي بو لام له جياتي دل دانهوه و دل شاد كردن ، تيفي

سوی مصر است مرا عزم از این لجهء غم
تا که در نیل کشم جامه ز بی داد و ستم (۱)

میروند نالی از اینجا چو حریص از دنیا
با لب خشک و کف خالی و چشم پر نم (۲)

تۆزه بیت دا له سهرم ، منیش له داخانا سهری بزای خۆم هه لگرت و
زۆبیشتم . یا : که دیم تۆ لیم زویسر و زیزی ، منیش سهری خۆم
هه لگرت و ئاوه دانیم به جی هیشت .

له کوکردنه وهی (سهر) و (سهری) دا جیناسی ناقیص و ، له (سهری
خۆم هه لگرت) دا له طافهت هه به ، چونکه دۆ مهعنا ئه گه به نی .

(۱) ئەم چوارێنه فارسییه تهنها له دهسنۆسه کهی (چر)دا هه به .
واته نیازی ئەوهه هه به خۆم لهه گیزاوی غه مه ده رباز کهم و بزۆم بۆ
میسر ، تا بۆ ده ربزینی بیزاری و نازه زاین له جهور و ستم ، کراسه کهی
خۆم له ئاوی نیل هه لکیشم ، شین بی . . ئەم (شین بۆنی کراس) ه له وه وه
دهرئه کهوتی که قوماش خرابه نیله وه دیاره ئەبێ به (نیلج) و (نیلج) ییش
جۆره شینیکه .

(۲) واته : زۆرم بێ ناخۆشه ئەم ولاته به جی دێلم . . که ئەزۆم ، خۆم به و
دهوله مه نه ده زۆده ته معاکاره ئە شو به یتم که ئەمری ، له لیویکی وشک و
دهستیکی خالی و چاویکی بز له فرمیتسک به ولاره ، هیچ له گه ل خۆی
نابا .

زۆر له وه ئەچێ نالی ئەم شیعه ری پاش تیکچۆنی مینشینیی بابانه کان
وتبێ ، بۆیه وا کوچ کردنی خۆیسی ئە شو به یتم به مهرگی که سیک نه به وئی
بمری . ئەبێ ده ربزینی بیزاریه که شی ، له جهور و ستمی داگیر که ره
عوسمانیه کان بۆبێ و ، بۆبهش ویستبیتی بۆ میسر بچێ ، ده نگوباسی
ئوهی زانیبێ که له ناو هه مۆ ولاته موسولمانه کانا (جگه له ئیران) هه ر
میسر له ژیر دهستی عوسمانیدا نه بووه ، سه ره زای بۆنی (ئه زه ره) و
ناوانگی مه لایه تی و خۆیندنیش تیایدا . دۆریش نییه زۆتر له ده رباری

.....

بابانا شتیکی له باره‌ی په‌یوه‌ندی ئیبراهیم پاشای کۆزی حه‌مه‌ عه‌لی
پاشای میسر و میری زه‌واندزه‌وه بیستین ..
به‌داخه‌وه هیچ له‌باره‌ی نه‌نجامی نه‌م نیازه‌ی نالییه‌وه نازانین : چووه
یا نه‌ و ، نه‌گه‌ر نه‌چوه ، چت په‌کی خستووه ؟ !

★ ★ ★

تیبی نون

- ۱ -

که توی قبيله ، دهمت سا بینه ، قوربان !
له سهر قوبله دلم مه شکینه ، قوربان ! (۱)

وهره بنوازه دۆ دهستی هه ناییم

هه نایی چی ؟ هه مقو خو خوینه قوربان ! (۲) *

- ۱ -

(۱) قبيله : مالى خوا له مه ككه كه موسولمانان پينج فهززه زۆى تى نه كهن .
قوبله . ماچ .

واته : قوربان ! مادهم تو قبيله ی منى و من هه ميشه زۆم له تۆيه ،
دهسا ماچيكم بدهرى و به نه دانی نهو ماچه دلم مه شكينه .

نالی که له مبه پته دا یاری شوبهاندوو به مالى قبيله ، دباره ده مېشى
شوبهاندوو به (حجر الاسود) که به ردیکه له دیواری که عبدا ، خه لکن
له سه رده می حه جدا بۆ پرۆزی ماچی نه كهن .

له نیتوان (قبيله) و (قوبله) دا جیناسی موحه ززه هه به .

که تۆى قبيله (عم) و (کم) و (گم) و (من) : که تو قبيله ی . (ت) : که
تۆى قبيله م . له سهر قوبله (عم) : له بۆ قوبله ی . دباره له نه سلدا (له بۆ
قوبلی = قوبله بهك) بووه .

(۲) هه نایچ : خه ناوتی ، گراوه خه نه .

واته : قوربان وهره سه بری دهسته کانم بکه که نه لیبی گرتۆمنه ته
خه نه . . به لام خه نه ی چی ؟ له خه نه م نه گرتۆن . بۆیه اسۆرن چونکه
خوینیان پتوه به ، نه وه ندهت به تیری خو شه ویستی بر بندار کردۆم ،
دهس بۆ ههر کوئی گیانم نه به م ههر خوینه ، بۆیه دهستم خویناویه .

* به پروای من خه ناوی هم له بار و مزنی شیعر و له باری جوانی

و شهوه با ستره هه راسته نالی و شهی بیگانه ی زۆر له شیعر دا هه به

به لام له به کار بردنی شهو و نسانه ی له کوردی دا گوراوه باکی نه بوه .

شەقى كە ، غەيرى حوبىي تۆى تىدا بىن ،
به دەستى خۆت دلم دەرپىنه ، قوربان ! (۳)

له بۆ خەلقى خەلات بەخشانى ماچە
خەلاتى من ھەمۆ خۆ جوئنه ، قوربان ! (۴)

فوتورى چاوه کانت نانوینتى

به « نالى » فیتنه بەس بنوئنه ، قوربان ! (۵)

لەنتوان ھەردۆ وشەي (ھەنايخ) دا جىناسى تەواو و ، لەنتوان
(خوئىن) و (قوربان) دا تەناسوب ھەيە ، چونكە ھەرچەند مەبەست لە
(قوربان) مانگى قوربان نىبە ، بەلام وشەكە ئەو مەعنايەش ھەلئەگرئى .

ھەنايىم (ت) و (ك) و (مز) و (اح) و (خا) و (خب) : ھەنايىم . (عم) :
ھەنايىت . (كم) و (من) : ھەناوئىم . (گم) : ھەناوئىت . ھەنايىي چىچ
(چر) و (ت) و (مز) و (اح) و (خا) : ھەنايىي چىچ . (كم) و (گم) و (من) :
ھەناوئىي چىچ . ھەمۆ (چن) : ھەمۆي . خۆ خوئنه (كم) و (گم) و (من) و
(خب) : ھەر خوئنه . (مز) : خوئىنە .

شەق : لەت . حوبب : خۆشەويستى . (۳)

واتە : قوربان ! دلم لەت كە ، ئەگەر لە خۆشەويستىي خۆت بەولاوھ
شتىكت تيا دئى ، بە دەستى خۆت دەرىپىنه (واتە : دلەكە) و فزەي دە ،
من دلئى رام ناوئى .

وشەي (دلم) لە لاىەكەوھ مەفەق لوبىھىي (شەقى كە) يە و ، لە لاىەكى كەوھ
موبتەدايە و (غەيرى . . تاد) خەبەر بەتى و ، لە لاىەكى تىریشەوھ
مەفەق لوبىھىي (دەرپىنە) يە .

شەقى كە (« پەراوئىزى » چر و خا) و (اح) : شتىكى . (چن) و
(عم) و (كم) و (گم) و (خب) : ئەگەر دل . (ك) : دلئى كە .

بەخشان : بەخشىنەوھ . (۴)

واتە : بەسەر خەلكى ترا ماچ دابەش ئەكەيت و بە ماچ خەلاتيان
ئەكەي ، كەچى خەلاتى منى دلسۆزىش جنىتو و قسەي دل برىندار كەرە .

له بۆ (مز) : لەنتو . خەلقى (چن) و (ت) و (ك) : خەلكى . بەخشانى
(چن) : بەخشانە .

فوتور : ساردئى و بىن مەيلج . نانوئىنتى : ناخەوئىنتى . فیتنه : گوروفتار و (۵)

زەفیقان ! من ئەوا زۆییم لەلاتان
لە مەزڵۆمان بۆ چۆل بێ ولاتان (۱)

گیرۆدەکردن . بنۆینە : دەرخی .
واتە : مادەم نیازت نییە ساردی و بێ مەیلی چاوەکانت بەرەبەر بە من
بخەوینێ و لەکاربخەیی ، هیچ نەبێ بەس گرفتاری و گیرۆدەبیم بێ
بنۆینە و بەسم زاکیشە بۆلای خۆت .
لە کۆکردنەوەی (نانۆینێ) و (بنۆینە)دا لە شتووی نەفی و ئیشباتەکەدا
طیباق و ، لە مەعنادا ئیشتراک هەبە ، سەرەزای ئەو طبیقاوەش کە لە
مەعنا لێدانەوێ (نواندن)دا هەبە بە (خەواندن) و بە (پیشان دان) .

ئەم پارچە شیعەرە لە دەستۆسەکانی (چر) و (چن) و (ک) و (ت) و (عز) و
(مز) و (اح) و (خا)دا هەبە و دراوەتە پال نالی . هەرۆهە لەناو کۆمەڵێ
دەستۆسی مەلا موخەمەدی ناویکی گەڵاڵەبێشدا هەبە بە ناوی نالیبەو و
کاک جەمال موخەمەدی قوتابی دوا بۆلی بەشی کوردۆلۆژی زانکۆی
سولەیمانی وێنەبەکی لێ بۆ گرێن و بۆی نارێن . لەسەر قەسە کاک
جەمال لە بەیاضیکی کۆنی مەلا سەید عەبدولقادری واعیظیشدا هەر
هەبە و دراوەتە پال نالی . ئەمانە هەموو بەلگەئێوەن کە شیعەرەکە
شیعری نالیبە . بەلام لەگەڵ ئەوەشدا لە نوسخە دەستۆسەکە (تۆ) و
لە هەردۆ چاپی (ک) و (گ)ی دیوانی کوردیدا پارچە شیعریکی ۱۳ بەیتێ
بلاو کراوەتەو بەیتی بەکەم و سێهەم و چوارەم و پێنجەم و حەوتەمی
ئەم پارچە خراوەتە چوار چێوێبەو ، بەیتی بەکەمی ئەم لەوێش هەر
بەکەم ، سێهەم هەشتمە ، چوارەم دوانزەهەم ، پێنجەم دەهەم ،
حەوتەم سیانزەهەم کە دوا بەیتە لەوێ . جیاوازی بەیتەکان لێرە و
لەوێ هەر ئەوەندەبە سەرەتا لێرە (زەفیقان) و لەوێ (عەزیزان) و ،
لەجیاتیی (نالی)ی ئێرەش لەوێ (کوردی)بە .

ئێمە لامان وایە کوردی ئەو چەند شیعەرە لە نالی وەرگرێووە و
خستۆینەتە چوارچێوێ شیعەرەکانی خۆبەو و ، شتیوا لە جیهانی
ئەدەبدا کەم نییە و ، جیاوازی پلەئێ هونەریش لەنێوان ئەمانەئێ نالی و
ئەوانەئێ کوردیدا زۆر ئاشکراوە .

بلا سا شار به شار و دئی به دئی بین
 له دهس یاران بکهین طهیی ولاتان (۲)
 مهلین کهلکی نه بو ، ژۆین ، جهه نهم !
 سهرم قه لغانه بو تیری قه ساتان (۳)

سه برئه و به له نوسخه ی (خب) دا شیمری چواره می پارچه که ی
 کوردیش ههر به هبی نالی دانراوه . نهو شیمره نه مهیه :

که من ژۆیم جهه نهم پز مه کهن لیم
 له من خالی مه کهن کۆشک و سهراتان

(۱) بلا : با ، باوه کۆ ، لئی گه ژۆی . ولاتان : سۆک کراوه ی (ولاتان)ه ، یا خود
 (ولاتان)ی جهمی (ولات)ه .

واته : برادرینه ! وامن ژۆیشتم و به جیم هیشتن ، سا خوا بکا باش
 من ولاته که تان ستم لئ کراویکی تری تیا نه بین ، یا خود هیچ ولاتیک ستم
 لئ کراوی تیا نه بین ، تا وه که منی به سهر نه بهت .

چۆل بین («پهراویزی» چر) و (چن) و (ت) و (مز) و («پهراویزی»
 خا) و (خب) : چۆل بو . به پیتی نه نوسخانه مه عنای نیوه شیمری دۆهه م
 وای لئ دیتنه وه : لئی گه ژۆی ، باش بو ولاته که تان پیاوی ستم لئ کراوی
 تیا نه ما .

(۲) بلا : چش . طه ی : پیچانه وه ، ته ی کردن .

واته : چش قهید ناکا ، با له دهست دۆست و برادر و به هۆی
 نه وانه وه ، دهر به دهر و ناواره بین و ژۆی دۆری ولاتان ببۆین و سهری
 خۆمان هه لکرین .

بلا (مز) : بلن . سا (چن) و (ت) : با .

(۳) قه لغان : بهرگریکی له پۆلا دروست کراوه له چه شنی ساج ، جاران
 شه زکهر گرتویانه به ژۆیانه وه بو خۆپاراستن له تیر و شیري دوژمن .
 قه سا : قهزا و قهدهری خوا .

واته : مهلین نالی که لکی هیچی پیوه نه بو ، ژۆین ، دهبا بزوا ، به
 جهه نهم .. من ، ههر چه ند ئیوه ش له گه لم خراب بۆن و بۆن به مایه ی
 ژۆیشتم ، ههر دلسۆزه که ی جارانتانم و سهری خۆم نه کهم به قه لغان
 بو تیری قهزا و قهدهر نه بهت بناپیتکی .

سەفەرمان چونکە زۆی هات و نەهاتە
دوعامان بۆ بکەن ، ئیووە و خوداتان ! (٤)

منم سەرکردەتان بۆ لەشکری غەم
دەترسم من بزۆم ، بشکێ سوپاتان (٥)
شکاری وەحشییان بەس دەستمۆ کەن
نەوێک بەر بێ شکاری خانەزاتان (٦)

(٤) هات و نەهات : هاتنەووە و نەهاتنەووە . بەخت بۆ هاتن و بەخت بۆ نەهاتن . مان و مردن .

واتە : ئەم سەفەرە ی ئەیکەین سەفەری زۆی ژبان و مەرگە ، لەوانەبە جارێکی تر چاومان بە یەک بکەوێتەووە و لەوانەشە نە . کەس نازانێ سەرەنجام چۆن ئەبێ . کەواتە ئیووە و خواتان لە دوعای خێرتان بێ بەشمان مەکەن .

ئەم بەیتە و بەیتی پێشۆ لە نوسخەی (چ)دا بەرودوان .

خوداتان (عز) : خواتان . دیارە ئەبێ تۆزێ (وا)هکە ی بگرن .

(٥) واتە : ئەگەر خەم خواردن بۆ ئیووە دابنێین بە لەشکرێک ، ئەوا سەرلەشکری ئەو لەشکرە منم و من لە هەموکەس خەمی ئیووەم زیاتر لەدەلدا یە . جا بۆیە ئەترسم ئەگەر من بزۆم لەشکری خەم بۆ خواردنمان بەکی بکەوێ و بێ سەرلەشکر بمانیشتەووە و بیهزێ و کەس نەبێ خەمتان بخوا . . مەبەستی ئەو یە بێ کەس نازانێ وەک من خەم بخوا و ناگاداری خەم بکا و کاروباری بەزۆیو بەهێرێ .
دەترسم (ک) و (عز) : ئەترسم .

(٦) شکار : زاو . زاوگراو . لێرەدا مەبەست مەعنا ی دۆهەمە . دەستمۆ : مالتی و بەئاسانی گیراو . خانەزا : لە مالا لەدایک بۆ ، مالتی .

واتە : بەس نیچیری کێوێ (مەبەستی لە بیتگەنە یە) دەستمۆ بکەن و بلاوێننەووە ، ئەگینا نیچیری پەرورده گراوی بەردەرگا و بەو فای خۆتان لەداخانا سەری خۆی هەلئەگرێ و ئەزوا و خاک و بۆمتان بەجێ دێلێ .
ئەم بەیتە تەنها لە نوسخەی (چ)دا هەبە . سەیر ئەو یە نوسخەکە ی (تۆ) کە ئەم پارچە شیعەری بە ١٣ بەیت تیا هەبە و داویەتە پال (گوردی) ، ئەم بەیتە ی تیا نییە .

نهوند نه رجو ده کا « نالچ » که جار جار
بکهن یادی موحیبی بن زباتان (۷)

- ۳ -

له دوگمهی سوخمه دوتین نوژی شیوان
به یانی دا سفیده باغی شیوان (۱)

(۷) نه رجو : تکا . له (ارجو - نه رجو) ی فیعلی موزاربع وه رگراوه .
موحیب : خوشه و بست .

واته : نالچ تنها یه تکای لیتان هه یه ، نه ویش نه وه به جاروبار
یادیکی نه م خوشه و بسته زاستکو بن درو و زیابه تان بکه نه وه .

نهوند (ک) و (عز) : نه ون . ده کا (چن) : نه کا . (اح) و (خا) : ده کم .
نه زانینی هو ی دانانی نه م پارچه شیعره ، له گه لچ پارچه شیعره تری
نالچ زیاتر مایه ی داخه . له م پارچه شیعره وه به ناشکرا دیاره که نالچ لای
که سائیکی بده سه لانی وا بووه وه ک دوت و برادر له گه لی
جولاونه ته وه و ، پاشان بو که سیک بیگانه دلیان به شان دووه و ناچاری
ژوشتنیان کردووه ، به لام نه وه هر خوشی و بستون و دلی بز بووه له
سوز بویان . بریا ژوژی له ژوژان بو مان دهر که وتایه ژوداوه که چون
بووه .

- ۲ -

(۱) دوگمه : قوچه . نوژی شیوان : نوژی ئیواره . به یانی دا :
دهر که وت . سفیده : سپیده ، ژوناکی . باغی شیوان : مه به ست
سنگی یاره که مه مکی وه ک سیتی پیوه به .

واته : دوتین ئیواره له کاتی نوژی شیواندا له و دیو دوگمهی سوخمه ی
وه ک خور زهره و سوری یاره وه ، سنگی وه ک سپیده ی به یانی سپی ،
باخی سیتی مه مکه کانی دهر که وت .

نه شگونجن مه عنای نیوه شیعره دوه م به م جوړه بن : گولی سپی
دره ختی سیتو ، به هیتی به خشخ . نه وه ش بزاینن که مه مکی کچان ، وه ک
به سیتو نه شو به تیری ، به به هیش نه شو به تیری .

هه رچه ند مه به ست له م (به یانی دا) به ئیشاره ت کردن به (به ره به یان) و

له خه و فی طه لعه تی زۆژ ههروه کو شیت
به زۆزه ردی هه لات و کهوته کینوان (۲)

دو چاوی من کهوا کهیلی سوروشکن ،
ده پیتون ئاوی به حری خوئی به پیتوان (۳)

(نوژی به یانج) نیسه ، به لام کو کردنه وهی له گه ل (نوژی شیوان) دا
طیبا قیگی جوانی به دیمه ن تیا به . ههروه ها (دهر کهوتنی سپیده
به یانج) ش له کاتی (نوژی شیوان) دا که شهوی تاریکی کردوه به زۆژی
زۆشن ، نه گه ر له گه ل (باغی شیوان) ه کهیدا زانه گرین ، زیاده زه و بیه کی
بالای تیا به . له خواستی (سفیده) شدا که هبی به یانیانه ، بو سنگی
یار و ، له به کارهینانی (باغی شیوان) دا له جیاتیی سنگ و مه مک
نیستیماره ی موصه ززه حه هه به . له کو کردنه وهی (شیوان) و
(شیوان) شدا جیناسی لایق هه به .
سفیده (گم) : سپیده .

(۲) طه لعه ت : زۆمه ت . هه لاتن . زۆژ : خۆر . زۆزه ردی : خه جاله تیج و
شه رمه زاری . کاتی و زه ردی . هه لات : زای کرد . هه له ات . کینوان :
شاخه کان ، یاخود که یوان واته ئاسمان .

واته : خۆر ، له ترسی زۆناکیی زۆی یار ، له شه رمه زاریدا ، وه کو
شیت هه لات و زای کرد و دایه شاخه کان . مه به ستی له زه رده ی
خۆرا وایه که خۆریکی زه ردی کال ته نها به لۆتکه ی چیاکانه وه
نه مینیتته وه .

یاخود : خۆر ، له ترسی هه له اتن و دهر کهوتنی زۆی یار ، زه نگی له
زۆ بزا ، زه رد هه لکه ترا ، به زه ردی له ئاسۆ هه له ات و لیزگی دای له
لۆتکه ی چیاکان و پاشان خۆیشی بو ناوه زاستی ئاسمان بهرز بووه وه .
مه به ستی له کاتی هه له اتنی خۆره له سبه یاندا .

له وشه ی (طه لعه تی) و (زۆزه ردی) و (هه لات) و (کهوته کینوان) دا ،
وه کو زۆنمان کرده وه ، له طافه ت هه به ، چونکه به کج دۆ مه عنا نه گه به نن .
زۆزه ردی (چن) : زۆی زه ردی .

(۳) که یل : پز ، لیتوان لیتو . سوروشک : فرمیتسک . ده پیتون : وه ک پیتوانه
کردن هه لئه گۆزن . به پیتوان : به پیتوانه کردن .

مه‌کن لومه‌ی په‌شٹیوی دَل که نه‌مشه‌و

په‌شٹیواوه له‌به‌ر په‌رچه‌م په‌شٹیوان (۴)

شه‌رابی له‌علی زوممانجی له « نالی »

حهرامه بی مه‌زه‌ی ماچتیکی لیوان (۵)

واته : چاوه‌کانم که پزن له فرمیسک و هه‌میشه فرمیسکیان لی نه‌ژزی ، فرمیسکیان به‌زاده‌به‌ک زوره و لی نابزی ، نه‌لیی ناوی به‌حری خوئی هه‌لنه‌گوزن و دایشه‌زیزن ..

له‌نیوان (چاو) و (ئاو)دا جیناسی لاجیق و ، له کۆکردنه‌وه‌ی (چاو)دا که مه‌عنای سه‌رچاوه‌ش نه‌به‌خشق ، له‌گه‌ل (ئاو) و (به‌حر) ته‌ناسوب هه‌یه .

که‌یلی (چر) و (عم) و (کم) و (گم) و (اح) و (من) و (خا) : سه‌یلی . ده‌پتیون (عب) و (خا) : ده‌پتیوی . خوئی (« په‌راویزی » چر) و (کم) و (گم) و (ت) و (مز) و (من) و (خب) : خوین . به‌پیتی ئه‌م نوسخانه ئه‌بی (سوروشک) یش که واته فرمیسک ، هه‌ر به خوین مه‌عنای لی بدریته‌وه .

واته : گله‌بیج له دل‌که‌م مه‌کن که نه‌مشه‌و له‌سه‌ر خوئی نییه . هوی ئه‌م له‌سه‌رخۆ نه‌بونه‌ی نه‌گه‌زیتنه‌وه بۆ ئالۆزیی په‌رچه‌می یاران که کاری له‌میش کردوه . (۴)

له‌نیوان (په‌شٹیوی) و (په‌شٹیواوه) و (په‌شٹیوان)دا ، بیجگه له‌وه که له‌گه‌ل هاوژیشه‌یی وشه‌کانیشدا هه‌ریه‌کی به مه‌عنایه‌کی تایه‌تی به‌کاره‌یتراون ، جوړه جیناسیکی لاجیقش هه‌یه .

مه‌کن (چر) و (عم) و (کم) و (گم) و (مز) و (اح) و (من) و (خا) : مه‌که .

(۵) زوممانجی : وه‌ک هه‌نار .

واته : چه‌شتنی شه‌رابی زه‌نگ سۆری کالی وه‌ک زه‌نگی له‌عل و هه‌نارم لی حهرامه ، نه‌گه‌ر ماچی لیوی یار نه‌بیج به مه‌زه‌ی .

له‌نیوان (له‌عل) و (زوممانجی) و (لیو)دا که زه‌نگیان له‌به‌ک‌نه‌چن ته‌ناسوب هه‌یه . ته‌ناسوبتیکی جوانیش له‌نیوان (شه‌راب) و (حهرام)دا هه‌یه چونکه به‌پیتی ژئی و شوینی ئابین شه‌راب حهرامه . له‌نیوان (شه‌راب) و (مه‌زه)شدا ته‌ناسوبتیکی تر هه‌یه . له تیک‌زای وشه‌کانی دواویی به‌یته‌کانیشدا جیناسی لاجیق هه‌یه .

تهلی تهعدادی مهحاسین تۆسییان
خال یهك و ، زولفی دووان ، هر دۆ سییان (۱)

کوفری زولفه تار و ، ماری نهرقهمن
صفری خاله ، حهلقهیی هیندۆسییان (۲)

(۱) تهعداد : ژماره کردن . مهحاسین : چاکه و جوانی . سییان : ستن .
سیاهن ، زهشن .

واته : نهوانهی بهدوای جوانیدا نهگهژین و نهژمیرن ، نۆسیویانه
یار خالیتیکی پتیهیه و دۆ زولفی ههیه که به ههردوکیان (واته به خال و
زولف) نهبن به سئ ، بان خال و زولفی ، بان تهنا ههردۆ زولفهکهی ،
زهشن .

له کۆکردنهوهی (یهك) و (دۆ) و (سییان)دا بهپتی نهوه که زهقهمی
ژمارهن تهناسوب و ، بهپتی نهوه که جیان له یهك ، طباق ههیه .
ههروهها له کۆکردنهوهی (نۆسییان) و (دۆسییان)دا جیناسی لایحق و ،
له (سییان) خۆشیدا لهطافهت ههیه .

تهعدادی مهحاسین « پهراویزی » چر و چن و (کم) و (گم) و (ک) و
(ت) و (مز) و (عب) و (اح) و (من) و (خا) : تهعداد و موحاسب .
خال یهك و « پهراویزی » چر و (عم) و (عب) و (خا) : خالی یهك .
(گم) : خال یهك .

(۲) تار : تاریک . تار و مار : پرژ و بلاؤ و ناواره کراو . نهرقهمن : ماریکی
پسی کوشندهیه . ناوی نهو نهصحابه به شه که پتیه مبهه (د.خ) و ههندی
له بارانی له سه ره نای پهیدا بونی نیسلامدا شهوان به نهینج له مالی نهودا
کۆنه بونهوه . صفری خال : خالی وهك نوختهی سفر . سفر ،
خۆبشی واته بۆش و بۆچ . حهلقهیی هیندۆسییان : نهلقهی زهش وهك
هیندۆکی که پتستیان زهشتالهیه . لوتهوانه .

نالج له شیعری پتیشودا جوانیهکانی یاری ژمارد . له م شیعره شدا
دیته سه ره باس و لیدوانیان ، نهلی : ههرچ که زولفه کانیتهی ، بههۆی
کوفریانهوه (که زه شیهه که یانه و زه شیهش نیشانهی کوفره) ، تاریکن

زولفی جه‌زازی صه‌فاصه‌ف خسته پیش
یه‌غنی زه‌نگی له‌شگری قیروسیان (۳)

ئهم غه‌زالاته که نه‌قشی دیده‌من
ته‌ن سپین و چاو و خال و مقوسیان (۴)

بوون به ماری ئه‌رقم . هه‌رچی خالی وه‌ک سفریشیه‌تی به‌هوی
بۆشج و بۆچییه‌وه ، ئه‌لقه‌ی هیندۆسییه‌کانه که ئه‌یکه‌نه لۆتیان . به‌پیتی
ئهم مه‌عنا‌ی دوا‌یییه ئه‌بن خاله‌که به‌سه‌ر لیوی یاره‌وه بن ، تا وه‌ک له‌باره‌ی
شیه‌وه‌ه شوبه‌اندی به‌حه‌لقه‌ی هیندۆسییه‌کان که ههم زه‌شه و ههم
خزه ، له‌باره‌ی جی‌گاشه‌وه بشی به‌لۆته‌وانه دابنری .

نالچ له‌نیوه شیعی پێشودا و یستویه ئیشاره‌ت به‌کۆبۆنه‌وه‌ی
موسولمانانی سه‌ره‌تای په‌یدا‌بۆنی ئیسلام بکا له‌مالی (ابن‌الرقم) و
ئهو مه‌عنا‌یه‌ش بگه‌یه‌نچ که‌وا : خه‌تای کوفری زولغه‌ په‌زه‌وازه‌ی مالی
ئه‌رقم بوون . هه‌رچه‌ند ئهم مه‌عنا‌یه شتیکی ته‌واو نادا به‌ده‌سته‌وه و
نازانری مه‌به‌ست کییه ، به‌لام نالچ ، له‌هیچه ، ئه‌وه‌شی هه‌ر مه‌به‌ست
بووه . ئه‌مه‌یه‌کیکه له‌خاسیه‌ته‌کانی نالچ . له‌وشه‌ی (هیندۆسیان) یشدا
ویستویه ئه‌وه بگه‌یه‌نچ که زولغه‌کانی یار به‌خالی وه‌ک ئه‌لقه‌ی هیندۆیه‌وه
ئه‌که‌نه سی .

(۳) جه‌زازی : ژاکیشه‌ر . سوپای بی‌شومار . صه‌فاصه‌ف : ژیز به‌ژیز و
چین چین . زه‌نگی : قوله‌زه‌ش که جاران کۆیله بوون و کزراون و
فرۆشراون . قیروسییا : کینا‌یه‌یه له‌وه‌ی به‌هیچ دابنری و گوئی نه‌دریتن
ئه‌گه‌ر له‌ناوبچن . یاخود (قیر و سییا) یه‌واته قیر و زه‌ش .

واته : یار ، زولفی دلداران که مه‌ندکیش که‌ر و ، وه‌ک له‌شگری بشی
شومار تال - زۆری ، ژیز به‌ژیز و چین چین هینا پێشه‌وه و دایه‌تینا و
شانه‌ی کرد . مه‌به‌ستی یار له‌م زولف خسته‌نه پیش زوه‌ی ، ئه‌وه‌یه
بلی زولغه‌کانم وه‌ک سوپای زه‌نگی بن‌با‌ه‌خن و ئه‌گه‌ر شتیکیشیان لێ
بن مه‌به‌ست نییه ، یاخود وه‌ک سوپای زه‌نگی قیرین و زه‌شن .

زه‌نگی (چن) : هیندی . (کم) و (گم) و (من) و (خب) : زه‌نگی ، واته :
وه‌ک .

له‌وشه‌ی (قیر و سییا) دا ، وه‌ک وتمان ، له‌طافه‌ت هه‌یه .

(۴) غه‌زال : ئاسک . ته‌ن : له‌ش . سییان : سیاهن ، زه‌شن .

حاکمانی مهحکمه نامه سییان
 قهت نه ماوه غیرهت و نامۆسییان (۵)
 نهرم و زهرقیی خه رقهیی سالۆسییان
 شاهیدی زۆره زوبانی لۆسییان (۶)

واته : ئه و پاره وهك ئاسك نازدار و جوانانه كه وینهیان بووه به نهخش و لهناو چاوما كیشراوه ، لهشیان سپج و ، چاو و خال و مۆیان زهشه .

له نیتوان (سپین) و (سییان) دا طیباقی له فطحی ههیه .
 دیدهمن («پهراویزی» چر و چن و خا) : دیدهتن . چاو و خال و (عم) و (کم) و (گم) و (من) : دیده کال و .
 (۵) نامه سییان : نامه‌ی کرداریان له زۆزی قیامهتدا زهشه ، تاوانبارن .
 واته : داوه‌رانی دادگا نامه‌ی کرداریان زهشه و ، غیرهت و نامۆسییان نه‌ماوه ، له جیاتی گونا‌هبار بچ گونا‌ه تاوانبار ئه‌کهن و ، به‌پیتچه‌وانه‌شه‌وه .
 به نیشانه‌ی شیعه‌رکانی پاشه‌وه‌دا مه‌به‌ستی نالنج له (حاکمانی مه‌حکمه) ئه‌وانه‌یه خۆیان به ناحق کردوو به پاسه‌وانی ئابین .
 دۆریش نییه (مه‌حکمه نامه‌سییان) جه‌می (مه‌حکمه نامه‌سج) بچ و وشه‌که تورکچ بچ و ، به‌و‌پیتیه شیعه‌رکه پلار بچ له حوکم‌زانی عوسمانج .
 له نیتوان (نامه سییان) و (نامۆسییان) دا جۆره جیناسیکی ته‌رکیب ههیه .

مه‌حکمه نامه سییان (عم) و (کم) و (گم) و (من) و (عب) و (اح) و («پهراویزی» خا) : مه‌حکمه‌ی نامه سیاه . (ک) و (مز) : مه‌حکمه نامه سیاه . (ت) و (خب) : مه‌حکمه‌ی نامه‌ی سیاه .
 (۶) زهرق : ئارایش و زهنگا و زهنگی . سالۆس : فز و فیل . زۆر : ساخته و ده‌ست هه‌لبه‌ست .

واته : نهرمج و جوانی جبه‌ی فش و فۆلی پز له فز و فیلان که بۆ نیشانه‌ی له خوا ترسانی خۆیان له‌به‌ریان کردوو و ، زمانی لۆسی خه‌لکی ساویلکه هه‌لخه‌له‌تینیان ، هه‌مۆ شایه‌تی درۆن و نابن به به‌لگه‌ی زاستگۆبیان .

له‌م به‌ینه و به‌یتی پتیشۆدا ، له نیتوان (حاکمان) و (مه‌حکمه) و (نامه

چاوه کهم ! مه نوازه زهنگی ظاهیری
 خو دهزانی (زۆ سپی) چند زۆ سیان (۷)
 ناوی مه خموران نه بهی « نالی » ! له تیو
 حهلقهیی واعیظ ، له وین جاسوسیان ! (۸)

- ۵ -

زه قیب و موددهعی فیتنه و عیلاقی چاوی جادوتن
 له گۆشهیی گۆشه وارته ناییسی هاروت و ماروتن (۱)

(سیا) و (خهرقه) و (شاهیدی زۆر) دا تهناسوب ههیه .
 نهرم و (عم) : بهزم و . خهرقهیی (عم) و (ك) و (ت) و (اح) و (خب) :
 فیرقهیی . ئهم بهیته تهنها له نوسخهیی (عم) دا بهیتی پینجهمه ، بهلام
 ئهوه ههلهیه .

(۷) زۆ سپی : نافرتهی داوین پیس . زۆ سیا : زۆ زهش .
 واته : گیانه کهم ! نه کهی هه رگیز به زوالته و دیمه ن هه لئه له تیو .
 خۆت ئه زانی زۆ سپیه کان که به دیمه ن جوان و زازاوه ن ، لای خوا چند
 گونا هبار و زۆ زهشن .

له نیتوان (زۆ سپی) و (زۆ سیا) دا طیباق و ، له نیوه بهیتی دۆ ههدا
 به رابهر به نیوه بهیتی یه کهم حوسنی تهعلیل ههیه .

(۸) مه خمور : سه رخۆش و به دمه ست . له نیتو : له ناو .
 واته : نالی ! نه کهی له ناو کۆزی ئه وانهدا که کۆبۆنه تهوه له واعیظ ،
 گوئیان بۆ په ند و ئامۆژگاریه کانی شل کردوه ، ناوی سه رخۆشان به
 خراپه بیته . . سه رخۆشان له ویش خه نه یان ههیه ، خۆی به
 گوئیگری واعیظ داوه ته قه له م ، قسه که یان پین ئه گه به نیته وه و
 ئه نجامه کهی بۆ خۆت باش نابن . . تۆیش ئه چیته زیزی خهرقه
 پۆشانی زمان لۆسی تهنها به دیمه ن پیاو چاکه وه . . کۆزی مه بخواران
 له ناو ئه نجومه نی واعیظیشیدا که سی وایان هه به له بنه وه له گه لیان بن .

- ۵ -

(۱) زه قیب : به دکاری نیتوان یاران و دلداران . موددهعی : ئه وهی ئیددعای
 شتی بکا . مه به ست لیره دا که سیکه به درۆ خۆی به خۆشه و بیستی جوانیک

نه باتاتی زه وی وهك موزه وی هاتونه در ، به عنی
 هه مو سه رخوش و مهست و ژۆژ په رست و عاشقی ژۆتن (۲)

دابنی . فیتنه : مایه ی نه گبه تیج و خراپه . عیلاقه : نه وه ی به شتی کدا
 هه لو اسرا بئ . جادۆ : سحر باز . گوشه : سوچ . گوشه واره : گواره .
 نایب : جی نشین . هارۆت و مارۆت : دۆ فریسته بوون ، ناو و باسیان
 له قورئانیشدا هاتوو ، خه لکیان فیری سحر کردوو ، پاشان خوا
 غزه بی لی گرتۆن له بیریکا له (بابل) سه ره و خوار هه لپواسیون و تا ژۆزی
 قیامت هه روا نه میتنه وه و هه میشه تینۆبانه ، به لام هه رچی نه کهن
 ده میان ناگاته ناوی بنی بیره که ...

واته : به دکار و خۆه لپه سین مایه ی خراپه و به دین له نیوان من و
 تۆدا و به چاوی نه فسۆناویندا هه لو اسراون ناهیلن من ببینی و ، له
 سوچی گواره ی گویتدا شوژ کراونه ته وه ، جیگای هارۆت و مارۆتیان
 گرتوو ته وه ، ناهیلن گویت له من بئ .

وهك دیمان نالیج ئەم شیعه ی له زازی هارۆت و مارۆت وه رگرتوو و
 ته نانهت وشه ی (فیتنه) شی له نایه ته که ئیقتیباس کردوو . نالیج ویستۆیه
 بلن وهك چۆن هارۆت و مارۆت له ناو چاله که دا سه ر به ره و خوار
 هه لو اسراون ، زه قیب و مودده عیش هه روا له بهرچاوی تۆدا
 هه لو اسراون و ، چۆن نه وان سوچیکی چاله که بیان گرتوو ، نه مانیش
 سوچی گواره ی گویتیان گرتوو و ، وهك چۆن نه وان مایه ی فیتنه و
 خراپه بۆن بۆ خه لك ، نه مانیش بۆ من و تۆ بوون به مایه ی فیتنه و
 خراپه و ناهیلن بتبینم و گویم لیت بئ . دیاره بۆ ته و او کردنی ته شبیه که
 که لکی له وهش وه رگرتوو که چاو و گوئی به دیمه ن له چال نه چن و چاو
 له شه فافیه ته که بدا له ناو نه چئ . هه روا نه وه شی زه چاو کردوو که
 وهك چۆن هارۆت و مارۆت هه رگیز ده میان ناگاته ناوه که ، نه مانیش
 ناتوان بگه نه ناخی چاو و گوئی بار و ، خۆیان بخه نه دلپه وه .

(۲) نه باتات : گژوگیا . موزه وی : گوشه گیر و که ناره نشین . ژۆژ په رست :
 گو له به ژۆژه . ژۆت : ژۆمهت .

واته : جارن که تۆ دیار نه بۆی ، گول و شینایج له ژیر زه ویدا
 گوشه گیر بۆن ، به لام که تۆ هه له اتی ، هه مو له عه شقی ژۆی تۆدا مهست و
 سه رخوش بۆن و ، جیتی خۆیان به جی هیشت و هاتنه در و ، ئیستا
 هه مو وهك گو له ژۆژگار په رست ژۆیان له تۆیه . نالیج له به یته دا
 ئیستاره تی به په یوه ندی ده ره اتنی گول و گژوگیا کردوو به خۆره وه .
 ژۆژ په رست و (چر) و (ت) و (عب) : ژۆژ په رستی .

وهره یتو بهزمی گولزاران و گول زاران ، ته ماشاکه :
سهراسر پیکه نینی گول ، له باله ب غونچه پشکوتن (۳)

چ قهصر و دائیره و تاقی ، تیا تو تاقی ئافاقی ،
نهی و موطریب ، مهی و ساقی ، گول و بولبول هه مو جوتن (۴)

(۳) گولزاران : باخچه کان . گولزاران : نهوانه‌ی ده‌میان وهك گول جوان و
بۆن خۆش و نازداره . له باله ب : لیوان لیو . لیو به لیو . غونچه پشکوت:
خونچه پشکوتو . دهم کراوه .

واته : وهره ناو بهزم و ئاههنگی باخچه‌کان و سهیری جوانان و
نازداران بکه ، ببینه چۆن له هه‌مو لایه‌ك گه‌شه‌ی گول و پشکوتنی
خونچه‌یه ، یان چۆن له هه‌مولایه‌ك کجانی وهك گول پشته‌که‌نن و ده‌می
وهك خونچه‌یان نه‌که‌نه‌وه قسه‌ی خۆش نه‌که‌ن .

له کۆکردنه‌وه‌ی (گولزاران) و (گولزاران) دا جگه له له‌طافه‌ت ،
جیناسی ته‌واو و ، له کۆکردنه‌وه‌ی (سهر) و (له‌ب) و ، (گول) و
(خونچه) شدا ته‌ناسوب هه‌یه .

نیو بهزمی (چن) و (کم) و (من) : ناو بهزمی . (عم) و (ک) و (مز) و
(په‌راویزی) «خا» : نیو قه‌صری . (خب) : سهر قه‌صری .

(۴) چ : ههر . قه‌صر : کۆشک و ته‌لار . دائیره : باخ و باخچه‌ی ده‌وری
مال . تیا : تیدا . تاق (ی به‌که‌م) : تاقی سه‌ربه‌نجهره . تاق (ی ده‌هه‌م) :
ته‌نها . ئافاق : دنیا .

واته : ههر کۆشک و ته‌لار و باخ و باخچه و په‌نجهره و هیلالییه‌ك تو
تاقانه بچ تیا یا ، له خۆشیی زۆی تووه ئه‌بج به بهزم و مه‌یدانی خۆش
به‌سه‌ربردن : شمشال و گۆرانج بیژ و ، مه‌ی و مه‌یگیژ و ، گول و
بولبولی تیا کۆنه‌بیته‌وه .

له‌نیوان هه‌ردۆ (تاق) دا جیناس و ، له‌نیوان (قه‌صر) و (دائیره) و
(تاق) دا ته‌ناسوب هه‌یه . هه‌روا له‌نیوان (نه‌ی) و (موطریب) و ، (مه‌ی) و
(ساقی) و ، (گول) و (بولبول) یشدا .

چ (چن) : له . قه‌صر و (عم) و (کم) : قوطر و . به‌پیتی ئه‌م نوسخه‌یه
ئه‌بو (قوطری) بووایه ، چونکه (قوطری دائیره) زاراوه‌یه‌کی زانستی
ئه‌ندازه‌یه ، هیلکی راسته له مه‌رکه‌زی دائیره‌وه ئه‌زوا و موحیطی
دائیره‌که ئه‌کا به دۆ به‌شی چون به‌که‌وه . به‌پیتی ئه‌م نوسخانه ئه‌بج مه‌عنا‌ی

له شهوقی زۆیی شمع و ، زولفی دۆد و ، طووزّه یی مهجمه ر
سوپه ند و ، عۆد و ، پهروانه ، بخۆر و ، غالییه سۆتن (ه)

(تاق) ی په کهمیش به نیوه دائیره لیک بدهینهوه و لهوهوه بچین بۆ تاقی
هیلالی . تیا : تهنها نوسخه ی (چن) . نوسخه کانی تر هه مو (تیدا) .
نیوه ی په کهمی ئەم بهیته له نوسخه ی (عب) دا بهم جۆره یه :

به تێ لهم جییه دا میثلت نییه ، (بالله) تو تاقی

ئیمه لامان وایه ئەمه هیه نالی نییه و ، له نهنجامی نه توانینی
خویندنهوه و تیگه یشتنی نیوه شیعره کهوه ، به ناوی ئەوهوه
دروست کراوه .

نیوه ی دۆهه می ئەم بهیته و نیوه ی دۆهه می بهیتی پیشۆ ، له نوسخه ی
(کم) و (من) دا له جیتی په کتردان . به وجۆره ش مهعناکه هه ر دێ .

(ه) شمع : مۆم . دۆد : دۆکه ل . طووزّه : ناوچاوان . مهجمه ر :
پشکۆدان . سوپه ند : گباهه کی کتوبیه ، توویکی وردی زه شی هه به
ئهبکه نه ناو ناگروه ئه یسووتین ، بۆنیکی خۆشی هه به . ئەلین بۆ چاوه زار
باشه ! عۆد : داریکی بۆن خۆشه . غالییه : ده رمانیکی زۆر بۆن خۆشه
له چه ند مادده ی جیا جیا دروست ئەکرا و بۆ به هیز کردنی دل و بیه
به کار نه هینرا . سۆتن : سۆتان .

واته : له تاو زۆناکی زۆی وه ک مۆم زۆشن و ، زولفی وه ک دۆکه ل
دریژ و زه ش و ، ناوچاوانی وه ک پشکۆدان دره خسانی یار ، سوپه ند و
عۆد و پهروانه و بخۆر و غالییه هه مو سۆتان . سوپه ند له تاو خاله کانی
زۆی و ، عۆد له تاو زولفی زه شی بۆن خۆشی له سه ر زۆمه تی و ،
پهروانه له عه شقی شه می زۆی و ، بخۆری دۆکه ل باریک و بۆن خۆش
له تاو تالی باریک و بۆن خۆشی زولفی و ، غالییه ش بۆ به هیز کردنی دل و
بیری ئەوانه ی به دینتی یار گروفتار بۆ بۆن و بیریان په رت و دلایان
زۆیشتبو . .

زۆیی (چن) و (ک) : زۆت . ئەبێ زۆتی بێ ، واته : زۆتی وه ک شمع و .
نیوه ی په کهمی ئەم بهیته له نوسخه ی (عب) دا بهم جۆره یه :

به میشک و زه عفه ران بۆ بۆن قوتوی عه طر و له گه ل مهجمه ر

حه بیان همدومی ناهق ده نوشن زاحی زه یحانی
زه قیان همدومی ناه و ده کیشن دۆکه لی تۆتن (۶)

گه لی شیر و پوله نگ و باز و شاهینی شه هه نشاهی
وه کو « نالی » به دل تیچیری زای چای جادۆتن (۷)

(۶) ناهق : ناسک . زاح : مهی . زه یحانی : بۆن خوش وهك زیحان . ناه :
ناخ .

واته : یاران له گه ل نازداران شه رابی بۆن خوش نه نوشن و ،
به دکارانیش هه ناسهی خه فه تبارانه هه لته کیشن و له خه مگینیدا
دۆکه لی تۆتن به با نه دن .

به رابه ر به بهك دانانی (ده نوشن) و (ده کیشن) زۆر جوانه ، چونکه
(نوش کردن) مه معنای ناسنج و هه سانه وه و ، (کیشن) مه معنای بار
هه لگرتن و ماندۆبۆن نه گه به نی .

له دۆباره کردنه وهی (هه مدهم) دا جیناس هه به . به کاره یسانی جاری
دۆهه می (هه مدهم) زۆر له باره چونکه (ناه) له دهم ده ره چۆ و له گه ل
ده مده به . له کۆکردنه وهی (ناهق) و (ناه) یشدا جیناسی ته رکیب هه به .
هه مدهم (عم) و (گم) و (مز) و (خب) : هه مزه م . هه مزه م : هاوژه وهك ،
هاوگه له .

نهم به یته و به یتی پیتشۆ له نوسخهی (چن) دا به رودوان .

(۷) واته : هه ر ته نها من نیم گه رۆده ی تۆ بۆم و به تیری چای سیحربازت
زآوت کردۆم . گه لی که سی نازا و زآوچی وهك شیر و پوله نگ و باز و
شاهینی شاهانه ش دبل و نیچیری تۆن . .

له کۆکردنه وهی (شیر) و (پوله نگ) و ، (باز) و (شاهین) دا ته ناسوب و ،
له به کخستی (چاو) و (زآو) دا جیناسی لایق هه به .

باز و شاهینی شه هه نشاهی (چر) : فه هد و بازی شاهینی شاه .
(چن) و (عم) و (کم) و (گم) و (عب) و (اح) و (من) و (خا) : فه هد و باز و
شاهینی شاه . نیچیری (چن) و (عم) و (ت) و (مز) : نه خچیری .

- ئەم سەرسەرى بازانە كەوا ھەمسەرى بۆم
 موشكىل ، بگەنە ساعیدی شاھىكى وەكو من (۱)
 تا نەشئە نەچىژن لە لەبى كەوئەرى ساقى ،
 بىچارە چوزانن كە ھەمۆ مەستى زەقۆمىن !؟ (۲)
 زۆناكىيى زۆشەوقە لە ئىو ظلۆمەتى مۆدا
 وەجھى ئەمەتە دل ھەمۆ پەروانەيى مۆمىن (۳)

- (۱) سەرسەرى باز : ئەوھى خەرىكى شتى ھىچ و پۆچ بى . بازى بى سەر و
 پى و بىكارە . ھەمسەر : ھاوسەر . بۆم : بايەقوش . موشكىل :
 زەحمەت . ساعید : باسك .
 واتە : ئەم بازە بىكارانە كە ھەر بە ناو بازن و لەزاستیدا ھاوسەرى
 بايەقوشن ئەوئەندە نەگەتن ، زۆر زەحمەتە بگەنەو بە باسكى شاھىكى
 وەكو مندا و ، دەستیان بگاتە دەستى من و بىن بە ھاوشان و ھاوژىم .
 نالچ ئەم پارچە شىعەرەى بە زوبانى يارەو و تووھ . ياخود لە شىوھى
 قسەگردنا بە زوبانى ئەوھوھ ، بە شان و بالى خۆيا ھەلئەدا .
 (۲) لەب : لىو . كەوئەر : ھەوزى كەوئەر لە بەھەشتدا . زەقۆم : خۆراكى
 دۆزەخىيەكان .
 واتە : ئەم دلدارە سادە لەوھانە تا تامى شەرابى لىوى يار نەكەن كە
 ئەلىيى ئاوى ھەوزى كەوئەرە ئاوگىژ ئەيگىژى ، ئەوئەندە بەدبەخت و
 چارەزەشن تىناگەن تائىستاش سەرخۆشى خواردنەوھى زەقۆمى
 ئەھلى دۆزەخن و خۆشەويستىي راستەقىنەيان نەھاوئەتەژى .
 (۳) وەجھ : ھۆ .
 واتە : زۆناكىيى زۆم لەناو تارىكايىي زولفمدا شەوق ئەداتەوھ . بۆيە
 دلان ھەمۆ بوون بە پەروانە و بەدەورى مۆمدا ئەسۆژىنەوھ . مەبەستى
 ئەوھە بلى وەك چۆن پەروانە بەدەورى مۆمدا ئەسۆژىتەوھ ، دلانى
 دلدارانىش بەدەورى زولفى زەشى مندا ئەسۆژىنەوھ كە زۆى وەك
 مۆمىيان لەناودا شارراوھتەوھ .

زولقم به نه سبب سیلسیلهیی ژیفعت و شانه
 من دهیخمه بهر پی که حبهش زادهیی زۆمن (۴)
 من سهروی زهوانی چه مەنی عالمی بالام
 « نالی » به طوفیلتی بوو ته سایه له دۆ من (۵)

له کوکردنهوهی ههردۆ وشهیی (مۆ) دا جیناس و ، له نیتوان (زۆناکی) و
 (ظولمەت) دا طباق و ، له نیتوان (زۆ) و (وهجه) دا جۆره تهرادوفیتک
 ههیه . ههروهها له گهڵ ئهوه شدا که مه بهست له (مۆمن) ، (مۆی من) ه ،
 بهلام تیکرا وشه که به پیتی نۆسینی جاران (مومن = مؤمن) له گهڵ
 (بهروانه) دا تهناسوبی ههیه .

نالی له م بهیتهیدا ، به زمانی یارهوه ، زهشیی زولفی خۆی شو بهاندوه
 به شهو و ، دایناوه کهوا بهروانهش ، که دلی دگدارانه ، له و ناوه دا به
 دهوری زۆمەتی یاردا ئه سوژیتهوه .
 له نیتو (کم) و (من) : له ناو .

(۴) ژیفعت : بهرزتی . شان : شهئن ، پایه . حبهش زاده : به چکهی زهشی
 حبه شهیح ، کۆیله .

واته : زولقم له بارهی بن و بنه چهوه ، زنجیره ی پشتا و پشتی
 بهرزتی و شان و شکویه ، بهلام چونکه کۆیله و زه زخزیده و له وه چهی
 حبه شهیح و زۆمییه ، من فهدری ناگرم و ئه یخمه بهر پیم . ئه مه مهعنا
 دیمه نییه که ی بهیته که . مهعنا زاسته قینه که شی ئه وه به کهوا زولقم
 هه رچهند له باره ی بن و بنه چهوه ئه گه ژیته وه سه ر زنجیره ی بهرزتی
 سه ر و شانم ، بهلام چونکه زه شه و کۆیله ی زۆمه ، لیتی ئه گه ژیم درێژ
 بیتی تا وای لێ دئی بگاته بهر پیم .

له نیتوان (نه سبب) و (سیلسیله) و ، (شان) و (بهر پی) دا تهناسوب
 ههیه . ههروهها له نیتوان (حبهش زاده) و (زۆم) ی (زۆمن) ی شدا
 له لایه کهوه تهناسوب ههیه چونکه دۆ ولات ئه گه یه نن ناویان زۆر جار
 پیکه وه دئی . له لایه کی که شه وه طباق ههیه چونکه (حبه شهیح) زه ش و
 (زۆم) سپین .

(۵) زهوان : زاست . عالمی بالا : جیهانی گیان که دۆره له هه مۆ
 زواله تیکی دنیا . طوفیلتی : ئه وه ی له خۆزای خۆی به که سیکدا
 هه لواسی ، خو بزه . دۆ : دوا .

دۆری له من خسته وه بئ سه به بئ یاری من
باری خودایا که تو، بگری سه به بکاری من ! (۱)

واته (یار ئه لئ) : من سه روئکی قنجی بالابه رزی جیهانی به رزی
گیانم و خه لکی ئهم دنبا به نیم ، جیسمی له طیفم ، سئ بهرم نیبه . نالئ
به مه نازانئ ، هه ره له زۆی خو پیا هه لواسینه وه خوئ کردووه به
سئ بهرم و که وتوو ه ته شوئیم .

ئهم شیمه ره ش دیسان به لکه به کی تره که وا نازناوی (نالئ) به لامی
سو که . ئه وه ش له به راورد کردنی (سه رو) و (نال) ه وه ده ره ئه که وئ که
نالئ ویستویه بلئ پو شتیکی باریکی کورتی ناو قه له میکی قامیش چو ن
ئه توانئ خوئ بکا به سئ بهری دار سه روئکی به رز ؟

طوفه بلئ (چر) : سه فیلیج .

ئهم پارچه شیمه ره ته نها له ده سنسو سه کانی (چر) و (من) و چاپه کانی
(عم) و (کم) و (گم) دا هه به .

(۱) باری خودایا : خودای باری ، خودای دروست کهری دنیا ! سه به بکار :
ئه وه ی بئ به هۆی شتیکی خراپ که به سه ره که سئ کدا بیت . *
واته : سه به بکاره کهم ، له خو زانئ ، یاری لئ دۆر خسته وه . خوا به
به غه زه بی خو ت بگری و گرفتاری گهی که وا به و جو ره بو به هۆی
نازاری دلم .

وشه ی (سه به بکاری من) له لایه که وه فاعلی فیعلی (دۆری له من
خسته وه) به ، له لایه کی که شه وه مه فعولوبیه یی فیعلی (بگری) به .
ئهمه ش به گوێره ی زانستی نه خو پئی ئه لئین (ته نازوع) ، واته : شه زۆی
دۆ فیعل له سه ره ئیسمتک .

له نئوان (باری) و (یاری) و (کاری) دا جیناسی لایق هه به .

خسته وه (عم) : گر تو وه . (گم) : کردو وه . بئ سه به بئ
(گم) : به بئ سه به ب . (ک) و (اح) و (« به راوئزی » خا) : بئ سه به به .
که تو بگری (ح) : که سئ بو به ..

مهستی خه یالی ئەوه ، له حظه ژمیری شهوه
 دوژمنی خوینی خهوه ، دیدهی بیداری من (۲)
 دیده نیگههبانی یار ، تیبی سربشکم ههزار
 نالهیی دل نهی سهوار ، ئاهه عه لهمداری من (۳)
 گریه به خوژ دیته خوار ، ههروه کو عهینی بههار
 خوش بووه ته ئابشار مهدمهعی سهرشاری من (۴)

(۲) له حظه ژمیر : تاو تاو ژمیر . دوژمنی خوینیج : دوژمنی که بههوی
 خوین ژشتهوه بۆین به دوژمن .

واته: چاوی هه رگیز نهچوه خهوی من مهستی بیرکردنه وهیه له یار و ،
 هه ناسه به هه ناسه ی شهوگاری درێژ ئه ژمیری و ، له گه ل خهودا وهك
 دوژمنیکن خوین له نیوانیانان ژۆابین .

بیداری : (چر) و (خا) : دیداری . له پهراویزی ئهم دۆ نوسخه یه شدا
 (بیداری) ههیه .

(۳) نیگههبان : ئاگاداری کهر ، پاسهوان . تیب : تیبی لهشکر . نهی سهوار :
 مهعناکه یمان بۆ ژاست نه کرایه وه . دۆر نییه (نیزه دار) بۆین و به
 ههلهی نو سیار گۆزابین . عه لهمدار : ئالا هه لگر .

واته : منی دلدار هه مۆم ته رخانه بۆ یار و له بێناوی ئه ومدا داناوه .
 چاومه ، کردۆمه به پاسهوان بۆی و به هه مۆلایه کدا ئه ژوانم نه بادا دوژمن
 لیبی نزیك بێته وه و توشی زبانیکی بکا . سوپای فرمیسیشم به هه زاران
 نامادهن بۆ پاراستنی . ناله ی ده رۆنیشم . . . ؟ ئاه و هه ناسه ی به رزیشم
 ئالا هه لگریه تی .

(۴) گریه : گریان ، مه به ست فرمیسیکه . عهین : کانج . چه شن . خوش :
 چاک . ئابشار : تافکه . مهدمهع : ئه و شوینه ی فرمیسیکی لیه ئه ژۆی ،
 چاو . سه رشار : لیشاو کردۆ .

واته : فرمیسیک ، ههروه ک کانیای بههار به خوژ له چاوم ئه ژۆی ،
 چاوی پۆ له فرمیسیکم زۆر چاک بووه به تافکه و به هه مۆلایه کدا ئاو
 ئه پرۆینی .

دولبه‌ری عالی دماغ ، هم‌قدهمی سه‌روی باغ
بیته نه‌ظهرگهی قه‌راغ دیدهبی جۆباری من (۵)

حیکمه‌تی تو موله‌مه ، هم‌قدهمت مهرحه‌مه
موسته‌حقی مهرحه‌مه سینه‌بی نه‌فکاری من (۶)

به‌خوژ (چن) : به‌گوژ . له («به‌راویزی» چن) یسدا دیسان : به‌خوژ .
عه‌ینی (چن) و (عم) و (گم) و (ك) : سه‌یلی . (اح) : زه‌عدی . (خب) :
هه‌وری .

(۵) عالی دماغ : بیر و سروشت به‌رز . هم‌قدهم : هاوین ، هاوژنی .
جۆبار : جۆگا .

مه‌عنای ئەم شیعره به‌سراوه به‌شیعری پاشه‌وه‌یه‌وه .

هم‌قدهمی (چر) و (ت) و (مز) و (خب) : هم‌قدهمت . قه‌راغ
(چن) و (عم) و (کم) و (ك) و (ت) و (مز) و (اح) و («به‌راویزی» خا) و
(خب) : قه‌راغ ، واته : بۆشایج . جۆبار (چن) : خۆبار ، واته :
خویناوژی .

(۶) حیکمه‌ت : فه‌رمۆده‌ی به‌مه‌عنا . موله‌م : له‌خواوه‌ها‌تو و خوا‌خستوو
دل . هم‌قدهمت . هاوینیت . پیتیشت ، پین و قودۆمت . مهرحه‌مه :
زه‌حه‌مت . مهره‌م : مه‌له‌م ، ده‌رمان . نه‌فکار : بریندار و ماندۆ و
شه‌که‌ت .

واته : با‌یاری خاوه‌ن بیر و سروشتی به‌رز ، که‌له‌بالا به‌رزنی و
جوانیدا وه‌کله‌سه‌روی ناوباخ وایه ، بیته‌سه‌برانگای که‌ناری جۆگهی
ئه‌و فرمیسک و خوینه‌ی له‌چاوی منه‌وه‌سه‌رئه‌کا . نازیز ! فه‌رمۆ‌وه‌ره
سه‌یری ، چونکه‌ئه‌گه‌ر بییت ، هه‌رچه‌بفه‌رمۆیت ، فه‌رمۆده‌ت ئیله‌امی
خواییبه‌ و ، پین و قودۆمت زه‌حه‌مه‌ته‌ و ، سینه‌ی برینداری منیش
شایانی مه‌له‌م و ده‌رمانی تو‌یه .

له‌نیوان (موله‌م) و (مه‌ره‌م) دا جیناسی لایحیق و ، له‌ (مه‌رحمه‌مه) و
(مه‌ره‌مه‌مه) دا جیناسی موضاریع هه‌یه . له‌به‌یتی دۆه‌میشدا ، به‌
به‌راورد له‌گه‌ل به‌یتی پیشۆ ، شیوه‌ی ئیلتیفات به‌کاره‌یتنراوه‌ له‌
غائبه‌وه‌ بۆ موخاطه‌ب ، مه‌گه‌ر بلتین (بیته) هه‌له‌ی نو‌سیاره‌ و
زاسته‌که‌ی (بیته) یه . ئه‌وه‌له‌یه‌ش دۆر نییه‌ له‌ شیوه‌ی نو‌سینی
جارانه‌وه .

شاهیدی عهدله و وهفا ، مه‌عه‌دنی صیدقه و صه‌فا
 هاتوو‌ه دهرمان بکا قلبی برینداری من (۷)
 نه‌ی ته‌له‌فی گفتوگو ، جامعی کینب و درۆ
 واعظیه ئیشی تو ، عاشقیه کاری من (۸)
 مه‌شره‌بی « نالنج » گهلنج ئابی بو ترشه ، به‌لنج
 مو‌عتهریفه خو‌ی ده‌لنج : چا نیه نه‌طواری من (۹)

نه‌فگار (ت) و (مز) و (عب) و (اح) و (خب) : نه‌فکار . به‌م‌پتییه
 مه‌عناکه‌ی وای‌لی‌دیتته‌وه : سینه‌ی بز له بیر و خه‌یالی من .

(۷) شاهید : یار . عدل : عادل ، به‌داد . وه‌فا : به‌وه‌فا . مه‌عه‌دن : کان .
 صیدق : راستی . صه‌فا : خاوینی و بوخته‌یج . قلب : دل .
 له‌م به‌یتهدا نالنج باسی هاتنه‌جیتی نه‌و داوا‌به نه‌کا که له به‌یتی پیتشودا
 کردی .

له وشه‌ی (شاهید) دا ته‌وریه هه‌به چونکه هه‌م مه‌عنا‌ی شایه‌تی
 دادگا و هه‌م مه‌عنا‌ی یاریش نه‌گه‌یه‌نی . به‌لام کو‌کردنه‌وه‌ی له‌گه‌ل
 (عدل و وه‌فا) دا پزه له جوانکاری ، چونکه (عدل) له‌گه‌ل مه‌عنا
 دۆره‌که‌ی و (وه‌فا) یش له‌گه‌ل مه‌عنا نزیکه‌که‌ی نه‌گونجی .

(۸) ته‌له‌ف : فه‌وتاو .

له‌م به‌یتهدا نالنج باری قسه وه‌ر نه‌چه‌رخینی و زۆی ده‌می نه‌کاته
 نه‌وه‌ی لۆمه‌ی دلداران نه‌کا و پتی‌نه‌لنج : نه‌ی نه‌وه‌که‌سه‌ی که فه‌وتاوی
 ده‌ستی زۆربلیتییت و چه‌ند جۆره ده‌له‌سه‌ت له خۆ‌تدا کو‌کردوو‌ه‌ته‌وه ،
 ده‌ست له یه‌خه‌م بکه‌ره‌وه و ده‌ست به‌ردارم به ، من و تو ناکه‌وینه یه‌ک ،
 من عاشقم و راست و زه‌وان و ، درۆ لای من باوی نییه و ، تو یش
 کار و پیشه‌ت هه‌ر نامۆ‌گاری کردنه بن‌نه‌وه‌ی خۆت به‌گو‌یره‌ی قسه‌کانی
 خۆت بجۆ‌لیتیته‌وه و ، بۆیه هه‌رگیز ناگه‌ینه به‌ک و له یه‌کتری‌ حالج نابین .

ئیشی تو (مز) : کاری تو .

(۹) مه‌شره‌ب : خو و زه‌وشت . ئابنج : وه‌ک به‌ی (به‌هنج) . مو‌عتهریف :
 که‌سه‌ی دان به‌شتیکا بنی . چا : چاک . نه‌طوار : جه‌می طه‌وره ، واته :
 خو و زه‌وشت .

خه‌نده و دهمی (مه‌جۆبه) که‌وا زۆر نهم‌کین
به‌س خۆشه‌ئه‌گه‌ر خۆ نهم‌کی زه‌خم و برین (۱)
غیلمانه ، گوتم ، خالی له‌طیفت که له‌سه‌ر دا
ئه‌م قیبله‌ برۆیانه که غارتگه‌ری دین (۲)

واته : ژاسته‌ خۆم ددانی پێدا ده‌نیم که‌وا خۆ و ژه‌وشتم گه‌لێ ترش و
تۆژه‌یه‌ وه‌ک به‌هیتی ترش و ئه‌توارم چاک نییه‌ و ، بۆیه‌ش وا به‌ناسانی
له‌گه‌م و اعیظ ناگونجیم .

له‌ ژسته‌ی (گه‌لێ ئابی‌بو) دا نالێ ئه‌وه‌شی مه‌به‌ست بووه‌ که به
(گولی ئابی‌بو)یش بخوینرتنه‌وه . گولی ئابج ، گولابج : هه‌رمێ . به‌م‌پێیه
مه‌عناکه‌ی وای لێ دیتنه‌وه : ژه‌وشتم چاک و خراپه ، ترش و شیرینه . .
هه‌روه‌ها دنانی (چای) (چا نییه‌)شی به‌رابه‌ر به (ئابج) مه‌به‌ست بووه .
له‌ کۆکردنه‌وه‌ی (گه‌لێ) و (به‌لێ) و (ده‌لێ) دا جیناسی لایق هه‌یه .
مه‌شره‌بی «په‌راوێزی» چر و خا و (چن) و (ک) و (اح) : مه‌ذه‌بی .

(۱) خه‌نده : پێکه‌نین . نهم‌کین : خویناوێ . خۆش . ئه‌گه‌رخۆ : هه‌رچه‌ند .
نهم‌ک : خوی .

واته : دم و پێکه‌نینی یار ، هه‌رچه‌نده وه‌ک خوی زام و برینی دل
ئه‌کولیننه‌وه ، هه‌یشتا هه‌ر زۆر خۆش و به‌تامن .
له‌نیوان (خه‌نده) و (دم) دا ته‌ناسوب و ، له‌نیوان (نهم‌کین) و (نهم‌کی) دا
جیناسی ناقیص و ، له‌نیوان (زه‌خم) و (برین) دا ته‌رادوف هه‌یه .
نالێ سه‌رنجێکی ئه‌وه‌ش نه‌ده‌ین که نالێ وێنه‌یه‌کی زۆر ناسکی له‌م
به‌یته‌دا پیشان داوین ، ئه‌ویش ئه‌وه‌ته که یار له‌ولاوه‌ دهمی کرده‌وه و
خه‌نده‌ی بلاو کرده‌وه ، له‌م‌لاوه‌ زامی دلی دلداریش ئه‌کرتنه‌وه و برینی
ئه‌کولیتنه‌وه .

(۲) غیلمان : جمعی غولامه‌ به‌مه‌عنا به‌نده . قیبله‌ برۆ : ئه‌وه‌ی برۆی بووه
به‌ قیبله‌ی دلداران . غاره‌تگه‌ر : تالان‌که‌ر .
واته : که خاله‌ جوانه‌کانت به‌سه‌ر برۆته‌وه‌ کوتا (وه‌ک گول) بده‌ی له

ئاھۆبى ھەرەم قىبلەبى ئەبرۆن كە بە دىدە ،
 ئەم شەھد لەبانە كە ھەمۆ شاھىدى چىنن ، (۳)
 سىمىن بەدەن و ، سەرو قەد و ، لەنچە تەذەرۈن
 كافر نىگەھ و ، زەشك ، لە بوتخانەبى چىنن (۴)

سەرت) ، وتم يار بوو بە غولام . ئاى لەم كچە نازدارانە كە برۆيان
 قىبلەى دلدارانە ، چۆن تالان كەرىكى دىنى دلدارەكانيانن !

بۆ تىگەشىتنى تەواوى مەعناى ئەم بەيتە ، ئەبى بزانن كەوا غولام ،
 تىكزا ، زەشە و خالىش زەشە و ، كە يار خالى كوتا زەشايىبەك بە
 ناوچاوبەو پەيدا بۆ و لەووە دانرا بە غولام . لە زۆبەكى كەشەو ئەو
 خالە ئەبى بە تەماشاكەى دلداران و ئەبى بە قىبلەيان و ، زۆى دل كردنە
 ناوچاو و برۆى يارىش چۆرە پەرسىنىكە . بنىادەمىش كە نوپۆر ئەكا ،
 زۆنەكاتە قىبلە و ، نوپۆر كردن تىكزا پەيوەندى بە مىخراپى مزگەوتەو
 ھەبە و مىخراپىش ھىلالىيە ھەك برۆ و كەوانە وا برۆ لە سەرىكى كەشەو
 بۆ بە قىبلە . ھەروەھا زۆكردنە قىبلە ئەبى بە ماىەى بە ھىز و پتەو بۆنى
 ئابىن ، كەچى زۆكردنە قىبلەى برۆى يار ماىەى بە تالان چۆنى ئابىنى
 ئەوانەبە زۆى تىنەكەن ، لەو زووەو كە خواپەرسىيان لە باد
 ئەباتەو و ، بەدىمەنىش لەو زووە كەوا برۆ ھەك شمشىر واىە و
 شمشىرىش بۆ تالان كردنى مالى خەلك بەكارنەھىترى .

زۆبىشى تىنەچى مەبەست لە (دىن) بىنىن بى . بەم پىتە مەعناى
 شىعرە كە واى لىن دىتەو : ئەو نازدارانە كە برۆيان ئەوەندە جوانە ، بوو
 بە قىبلە و ، ئاوى چاوى تەماشاكەر ئەبەن .

ئاھۆ : ئاسك . ھەرەم : ئەو شوپىنەى كەس نەتوانن دەستى تيا بەرى بۆ
 كەستىك ، ھەك ھەرەمى مەككە . دىدە : چاۋ . شەھد لەب : ئەو ھى
 لىتۆى ھەك ھەنگوبن خۆش و شىرىنە . شاھىد : نازدار . شاھىدى
 چىنن : كىنايەبە لە نازدارى ئىجگار جوان .

مەعناى ئەم شىعرە و شىعرى پاشەو ھى پىتەو ھى .

سىمىن بەدەن : لەش ھەك زبو سىچ . تەذەرۈ : چۆرە چۆلە كەبەكە
 گۆشتى ئەخورى ، كلكىكى درپۆر و پەزىكى جوانى ھەبە ، لە دارستان و
 كىلگەكانا ئەزى . ھىتلانە لە زەوېدا ئەكا و بىست و چوار زۆر بەسەر دە

دندان گوهر و ، لهب شه‌کەر و ، په‌نجه بلورن
نازک به‌دهن و ، مۆ که‌مه‌ر و ، سیم سورین (۵)

زولفانی سییه ماری به‌نازاری دلی زار
گاهن له یه‌سارن ، به‌جه‌فا ، گه‌ه له یه‌مین (۶)

موژگانی سییه مه‌ستی وه‌کو چاوی (حه‌بیه)
غاره‌ت که بکه‌ن ، دین و ده‌چن ، زۆح بزفین (۷)

هیلکه‌وه نه‌نیشی تا هه‌لیان دین . کافر نیگه‌ه : نه‌وه‌ی بزّه‌حمانه
بزوانینه یه‌کیک . زه‌شک : به‌خیلی ، ئیره‌یج .

واته : ئەم کچه شوخانه‌ی که ئەگەر له چاوه‌وه بۆیان بزوانی ، وه‌ک
ناسکی حه‌رم وان که‌س ناتوانی ده‌ستیان بۆ به‌ری و ، حه‌رمه‌که‌شیان
قیله‌گای بزوانه و ، ئەم یاره قسه خوشه لیتو وه‌ک هه‌نگوینانه که
هه‌ریه‌کتیکیان بگری نازدارتیکی چینه - له‌شیان وه‌ک زیو و ، بالایان وه‌ک
سه‌رو و ، له‌نجه‌یان وه‌ک قونه‌ی ته‌زه‌رو و ، لاکردنه‌وه و ته‌ماشایان
کافرانه و هه‌سو‌دانه‌یه و ، وه‌ک له‌بتخانه‌ی چینه‌وه هاتن وان .

(۵) دندان : ددان . گوهر : گه‌وه‌ر . بلور : شوشه . مۆ که‌مه‌ر : قه‌د
باریک وه‌ک مۆ . سیم : زیو . سورین : سمه‌ت .

(۶) سییه‌مه‌ر : زه‌شمار : گاهن : هه‌ندی‌جار . گه‌ه : هه‌ندی‌جاری که‌ش .
یه‌سار : لای چه‌پ . یه‌مین : لای زاست .

واته : زولفه‌کانی که‌ ئەیتی زه‌شمارن و دلی برینداری عاشق نازار
نه‌دن ، جارن به‌م‌لادا ئەکه‌ون و جارن به‌ولادا .

(۷) موژگان : بزوانگ . سییه‌مه‌ست : به‌دمه‌ست ، زۆر سه‌رخۆش .
غاره‌ت : تالان .

واته : بزوانگه‌کانی وه‌ک چاوی (حه‌بیه) یه‌جگار زۆر خراپ
سه‌رخۆشن که‌ بیانه‌وی تالان بکه‌ن دین و ده‌چن گیانی دلدار ئەفزین .
(ی ای وشه‌ی (بزفین) ، هه‌رچه‌ند کراوه‌یه ، کورت نییه ، درێژه .
ئهم وشه‌یه ئیسمی فاعیله بۆ صیغه‌ی جمع و موفرده‌که‌ی (بزفین)
وه‌ک (بکوژ) و (بز) و شتی‌وا .

« نالچ » وهره لاده له خهدهنگی موژهی یار
نهو کافره مهستانه که غاره تگه ری دینن (۸)

- ۹ -

نهم طاقمه مومتازه کهوا خاصصه بی شاهن
ناشقوبی دلی مهمله کهت و قهلبی سوپاهن (۱)

(۸) خهدهنگ : تیر .

واته : خۆت له تیری برژانگه کانی یار دۆر ژاگره ، کافریشن و
سه رخۆشیشن ، ناگات له خۆت نه بچ دینت به تالان نه بن .
نهم پارچه شیعره که هیچ مهیدانی گومان کردن نییه له وهدا که هبی
نالیه ، تنها له چاپه کانی (عم) و (گم) دا هه بو .

- ۹ -

نالچ نهم پارچه شیعره ی له باره ی خولامه تایه تییه کانی دهرباری
بابانه وه وتوو که دیاره هه لێژارده ترین و شوخترین و تازه هه لچۆترین
کهسی نهو ده وره به بوون . له نوسخه ی (عب) دا نوسراوه «در مدح
غلامان احمد پاشای سلیمانیه » واته : له بیا هه لدانی خولامه کانی نه حمده
پاشای سوله یمانیدا .

(۱) مومتاز : هه لاوێرده . خاصصه : تایه تی . قهلبی سوپاه : جاران سوپا
کراوه به چند به شه وه : موقه دده مه و موئه خخه ره و مه بمه نه و
مه بیه ره و قهلب ، واته نه وانه ی له پیتشه وه نه ژۆن و نه وانه ی له دواوه
نه ژۆن و نه وانه ی لای ژاست نه گرن و نه وانه ی لای چه پ نه گرن و
نه وانه ی له ناوچه رگه دان . نه رکی هه ره زۆری جهنگ نه که وته نه ستۆی
نهمانه ی دوا یح . قهلب : به مه عنا وه رگیزانه وه ش دئی . قهلبی سوپاه
زاراوه یه کی سوپاییه .

واته : نهم کۆمه له هه لاوێرده به که ده ست و دائیره ی تایه تییه پادشان ،
له جوانیدا بوون به مایه ی هه را و ناشۆبه له هه مۆلایه کی ولات و له
ناوچه رگه ی سوپا بشدا ، یان بوون به مایه ی وه رگیزانه وه ی سوپا و
له کارخستنی ، یان دلی سوپا و خۆشه و بستینی . .
تیکزای پارچه شیعره که واته گه یه نن هه له به بلێین (قهلبی سوپاهن)

* رهنگی دینی به مانای بینیش بووی یانی بینایی
بیاویش به غارمت دهبه ن .

صهف صهف كه دههستن به نهظهر خهططی شواعن
ههلقه كه دههستن وهكو خهرمانهیی ماهن (۲)

نه رگس نیگهه و ساق سهمن ، كورته بهنهفشه
مق سونبول و ، زومهت گول و ، هم لاله كولاهن (۳)

مهطف كراوهتهوه سهر (ناشوی دلی مهملهكهت) و ههردو نیمچه
جوملهكه خهبهری (نهم طاقمه)ن ، مهكهر له حایككا كه (قهلب) به
(وه رگیزانهوه) واته (مایهیی وه رگیزانهوه) یا به (دل) مهعنا لی بدهینهوه .
زاست نهوهبه عهطقی (قهلبی سوپاهن) بکهینهوه سهر (دلی مهملهكهت) و
(ناشوی) بهسهردا بیتهوه .

له كوكردنهوهی (شاه) و (سوپاه)دا تهناسوب و ، لهنیوان (دل) و
(قهلب)دا جوره تهرادوفیک ههیه . ههروهها له (قهلب)دا لهطافهتیش
ههیه ، چونكه هم معنای دل و هم معنای وه رگیزانهوه و هم معنای
زاراوه سوپاییهكهش نهگهینهنی كه باسمان كرد .

نهم (عب) : نهو . طاقم (گم) : تاقم . سوپاهن («پهراویزی» چر) و
(مز) : سیاهن . ههرچهند مهعناكهش نهگونجی ، واته ناشوی دلی
كهسانی دل زهشن ، بهلام جوان نییه .

(۲) بهنهظهر : له بهرچاودا . شواع : تیشك . ماه : مانگ .

واته : كه زیز زیز نهوهستن ، له بهرچاودا وهكو هیكسی زوناكین ،
لاری و خواریان تیا نییه ، یاخود بههوی بریقهدانهوهی جل و بهرگی
جوانیان و چهکی دهستیانهوه تیشك نهدهنهوه . كه نهلقهش نههستن
وهك خهرمانهه بهدهوری مانگدا . دیاره مانگه خهرمانه داوهكهش پادشا
خویهتی .

صهف صهف («پهراویزی» چر) و (عب) : بهك صهف . نهوهستن
(چر) و (چن) و (مز) و (عب) و (اح) و (من) و (خا) و (خب) : نههستن .
له («پهراویزی» چر)دا : نهوهستن . (ت) : نهویستن .

(۳) نه رگس نیگهه : نهوهی به چاویکی وهك نه رگس مهستهوه بزوانی .
ساق : بالا . سهمن : گولی شیناییهكه پیتی نهلین سن پهزه ، صهه
گهلاهی ههیه . گولهكه ، زهره و سپی و شینی ههیه . دوریش نییه له نهسلدا
(سیمین) بوی ، واته : بالا سپی وهك زیو . كورته بهنهفشه : كورتهکی
بهریان وهنهوشهیی زهنگ ، مههستی له كهوای تاقهی شینه كه نهو

گولزاری دهر و دهشتن و غیلمانی بههشتن
ناهق صهف و ، ناتهش به كهف و ، تیز نیگامن (۴)

صهرا به تهجهللج ده كه نه وادییی نهیمهن
قامت شهجهر و ، مهظههری نه لطافی نیلان (۵)

خولامانه له بهریان کردووه . مۆ سونبول : نهوهی تازه مۆی لی هاتبج و
مووه کانی زۆی وهك سونبول ناسك بن . زۆمهت گول : نهوهی زۆمهتی
وهك گول گهش بی . لاله کولاه : کلاو سۆر وهك گولی لاله .

کورت (مز) : کورت و . بهنهفشهن : (عم) و (گم) و (مز) و (اح) و
(«پهراویزی» خا) : وهنهوشهن . (کم) : نه پۆشن . (ک) : ده پۆشن .
ناتهش : ناگر . كهف : دهست . تیز : تیژ . (۴)

واته : مایهی زازانهوهی دهرهوه و ناوهوهن . له دهرهوهدا وهك گولن ،
له کۆشکی پادشاشدا وهك غیلمانی بههشتن . له مهیدانی سهیران و
زابواردنیشدا وهك ناسك زیک زیز نه بهستن ، تفهنگ و بارۆت بهدهستهوه
نه گرن ، یاخود ناگر بهرنهدهنه دلکی تهماشاکهر ههروهك بلیتی ناگریان
بهدهستهوه بی ، چاویان تیژه ، هیچیان لی ون نابج ، یان دلکی تهماشاکهر
نهسمن .

صهف و (چن) و (کم) و (گم) و (عب) و (من) و (خب) : صیفت .
تیز (چن) : تیژه .

نیوهی به کهمی ئەم بهیته له نوسخه‌ی (خب)دا بهم جۆره‌یه :

غیلمانی دهر و دهشتن و حورانی بههشتن

ئەم بهیته و بهیتی شهشەم له نوسخه‌ی (عب)دا له جیتی په کتردان .
تهجهللج : دهرکهوتن . دهرکهوتنی تۆری خودا . وادییی نهیمهن . (۵)
شیوی لای زاست . نهو شیوهی که تۆری خوای بۆ چهزهرتی مۆسا
تیا دهرکهوت له کیتی تۆر و بانگی تیا لی کرا . شهجهر : درهخت .
نیشارهته بۆ نهو درهختهی که لهنزیکیهوه بانگ کرایه چهزهرتی مۆسا .
واته : ئەم لاوانه که نهکهونه دهر و دهشت ، به جوانییی خۆیان
نه بزازینهوه . بالایان وهك درهخت بهرزه و ، لوتفی خودا زۆی تی
کردۆن .

له سه‌ریکی که شهوه نالی شوینه کهی ئەم لاوانه‌ی شوبهاندووه به

گه طاوس و ، گه که بکن و ، گه بوقه له مۆن
 گه ئاتهش و ، گه شوعله ، گه دۆدی سیاهن (٦)

لاله ن به به دهن ، ئه پلهسی ئه خضر که له بهر کهن
 نه ورهسته گولن ، بهسته له گه ل دهسته گیاهن (٧)

وادی ئه یمن که نوری خوی تیا ده رکوت بۆ حه زره تی مۆسا و ،
 خۆیانی له لایه که وه شو به اندوو به نوری خوا که له و شیوه دا ده رکوت
 بۆ مۆسا (دیاره مۆسا کهش ئه یمن ئه حمهد پاشا یمن) . له لایه کی که شه وه
 دایان و به و دره خته ی بانگی حه زره تی مۆسا ییوه کرا و ، کردۆنی به
 جیکای ده رکوتنی لوطفی خوا . تیکزای شیعه که ئیقتیباسه له ئایه تی
 (قُلْنَا اَتِيهَا نُودِي مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْاَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ
 مِنَ الشَّجَرَةِ ، اَنْ يَا مُوسَى اِنِّي اَنَا اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ) .

صه حرا (مز) : یه کتا . ده که نه (گم) : ئه که نه . نه جه للیج (گم) :
 نه جه للا . مه ظه ری (عب) : مه نظه ری . ئه لطفانی (عم) و (گم) و (خب) :
 ئه نواری .

(٦) گه : جار جار . که بک . که و . بوقه له مۆن : عه لیج شیش . دۆد :
 دۆکه ل .

واته : ئه م کۆرگه له ی ده ورویشتی پادشا هه ر تاوی له سه ر بار یکن ،
 جار یك وه ک تاوس خۆیان ئه نوین و ، جار یك وه ک که و به لاره و له نجه وه
 ئه زۆن به زیدا و ، جار یك وه ک بوقه له مۆن خۆیان فش ئه که نه وه . که
 تۆره ش ئه یمن جار یك ئه ئی ئاگرن و ، جار یك ئه ئی بلێسه ن ئه چن
 به ئاسمانا و ، جار یکش ئه ئی دۆکه لی زه شن به ری چاو و دلی خه ک
 ئه گرن .

شوعله ، گه هتی (هه مۆ نوسخه کان جگه له «چر») : شوعله وو ،
 گه ه . له نوسخه ی (عب) دا (شوعله) خرا وه ته پیتش (ئاتهش) وه .

(٧) ئه پلهس : جۆره قوماشیکه . ئه خضر : سه وز . نه ورهسته : تازه
 پتگه یشتۆ . بهسته : به سراو ، کراو به چه پک . گیاه : گیا .

واته : لهش و سه ر و زۆیان له گه شتی و جوانی و خوی تیزا ویدا
 وه ک گۆلی لاله وایه ، که بهرگی ته تله سی سه وزیش له بهر ئه کهن ،
 ئه ئی گۆلی تازه پتگه یشتۆن له گه ل چه پکه گیادا به سراون .

له ئیوان (زهسته) و (بهسته) و (دهسته) دا جیناسی لایق و ،

ته‌نهایی سه‌مهن به‌رگی به‌نه‌وشه که له‌به‌رکن ،
 وه‌ک توری دلی موئمین و ظلوماتی گوناهن (۸)
 بۆ سه‌یری خه‌رامیده‌نی ئەم سه‌رو قه‌دانه ،
 صۆفج له‌طه‌له‌بدان و ، هه‌مۆ سالیکی زاهن (۹)

- له‌نیوان (گۆل) و (گه‌ل) دا جیناسی موحه‌رزه‌ف و ، له‌نیوان (گۆل) و
 (گیاه) دا ته‌ناسوب هه‌یه .
- لالهن (چر) و (کم) و (من) و (خا) : لاییس . («په‌راویزی» چر) و
 (چن) و (ک) و (اح) : لایق . (عب) : لاله . به‌به‌دن (خب) : به‌زوبان .
 ئەخضه‌ر (خب) : دیبا . له‌به‌رکن (چن) : ده‌پۆشن . (ک) و (مز) و
 (اح) : بیۆشن . نه‌وزه‌سته گۆلن ، به‌سته له‌گه‌ل .. تاد (عم) :
 نه‌وزه‌سته گۆل و .. تاد . (کم) : نه‌وزه‌سته‌وو گۆل به‌سته‌وو .. تاد .
- (۸) ته‌نها : له‌شه‌کان ، جه‌ممی (ته‌ن) ه‌واته له‌ش . موئمین : که‌سه‌ی باوه‌زی
 به‌خودا هه‌بن . ظلومات : تاریکایج .
- واته : که‌که‌وای تاقه‌ی مۆری تۆخ له‌به‌رئه‌که‌ن ، له‌شی وه‌ک گۆله
 یاسه‌مهن ، یا وه‌ک زیو سه‌ببان ، وه‌ک توری دلی موسولمان و تاریکایی
 گوناه‌ دیته‌ به‌رچاو .
- ئهو شوبه‌اندنه‌ی له‌م به‌یته‌دا هه‌یه شوبه‌اندنی تیکه‌له‌ و ، شوبه‌اندنی
 شتی ماددییه به‌شتی مه‌عنه‌وتی .
- ته‌نهایی سه‌مهن (ت) : ته‌ن یاسه‌مهن و . به‌نه‌فشه (عم) و (گم) :
 وه‌نه‌وشه . له‌به‌رکن (عم) : ده‌پۆشن . موئمین و (هه‌مۆ نوسخه‌کان
 جگه له «چر») : غه‌رقه‌یی . به‌پیتی ئەم نوسخانه ئه‌بۆ به‌م‌جۆره بووایه :
 (وه‌ک توری دلی و ، غه‌رقه‌یی .. تاد) .
- (۹) خه‌رامیده‌ن : لاره و له‌نجه‌کردن . طه‌له‌ب : په‌یجۆر ، داوا . سالیکی
 زاه : زۆی‌گرتوووه‌به‌ر .
- واته : هه‌رچ صۆفج هه‌یه هه‌مۆ زۆیان گرتوووه‌ته‌به‌ر و که‌وتۆنه‌ته
 په‌یجۆری ئه‌وه چۆن چاویان به‌له‌نجه و لاره‌ی ئەم شوخه‌بالا به‌رزانه
 بکه‌وتی .
- ئەم (چن) و (ک) و (عب) : ئەو . سه‌رو قه‌دانه (کم) و (من) :
 مه‌هه‌وشه ، نالیج .

بۆ زولف و زوخ و ئەبرووی چون زولفی سیاتان
 عالم وەکو « نالچ » ھەمو با نالھوو ئاھن (۱۰)
 « نالچ » ! بە خودا ھەیفە دەژەنجینی دلی خۆت
 ئەم طاقمە مەخسوسە ھەمو صاحیبی جاھن (۱۱)

- ۱۰ -

خەطات فەرمۆ کہ خۆشە چین و ماچین
 کہ ناچین ، لیرە خۆشە چینی ماچین (۱)

- (۱۰) ئەم بەیتە تەنھا لە نوسخەکانی (عم) و (گم) دا ھەیە .
 (۱۱) ئەم بەیتەش تەنھا لە نوسخەکەمی (عب) دا ھەیە .

وہک زانیمان ئەم دۆ بەیتەمی دواچ لە جگە لە نوسخەکانی (عم) و
 (گم) و (عب) دا نین . نازناویش لەسەر بەیتی نۆھەم تەنھا لە نوسخەمی
 (کم) و (من) دا ھەیە ، تەنانت لەو پێش ھەلەبەکی ژیرمانچ بەبۆنەمی
 ئەو نازناوہە پەیدا بوو ، چونکە ئەبۆ لەبریتی (ئەم مەھوہشە ، نالچ)
 بووترایە (ئەم مەھوہشانە ، نالچ) لەبەرئەوہ کہ باس باسی کۆمەلتیکە
 نەک یەکیک ، کہ ئەوہش پارسەنگی نیوہ شیعرە کہ خوار نەکا . دۆبارە و
 سێ بارە بۆنەوہمی نازناوی (نالچ) بەم جۆرە شتیکی نەک ھەر ناعادەتیہە ،
 بەلکو زاستیش نیہە . ئالۆزیہک لە داوینی ئەم پارچە شیعرەوہ ھەبە
 ئیغە سەرمان لێ دەرنەکرد و بۆمان ساغ نەکرایەوہ . مەسەلە کہ با
 بەیتی بۆ وەلام دانەوہمی دواژۆژ .

- ۱۰ -

(چر) لە پەراویزی ئەم پارچە شیعرەوہ نۆسیوہ : «خود در جواب
 خود فرموده» واتە : نالچ خۆی لە وەلامی خۆیدا فەرمۆیەتی . مەبەستی
 ئەوہبە لە وەلامی ئەو پارچە شیعرەیدا وتۆیەتی کہ لەم دیوانەدا لەباش
 ئەم پارچە شیعرەوہ بلأوی ئەکەینەوہ . لە نوسخەمی (تۆ)یشدا ھەر
 لەسەر ئەم پارچە شیعرەوہ نۆسراوہ : « از ردیف این غزل خودش
 جواب خود بدینگونه داده است» واتە : لە چەشنی ئەم غزەلە خۆی
 وەلامی خۆی بەم جۆرە داوہتەوہ و ئەنجا ئەم پارچە شیعرەمی بەدوادا
 نۆسیوہتەوہ . بەلام وەک لە سەرەتای پارچەمی داھاتۆدا زۆنی ئەکەینەوہ،

برۆت هەر چین و پەرچه م چین له سه ر چین
 ئەمه نده چینه ، قوربان ، پیم بلی چین !؟ (۲)

ئەم دۆ پارچه یه هه یچ په یوه ندییه کیان به یه که وه نییه و ، شتیکی ون له م
 نیتوانه دا هه یه هه یشتا زۆن نه یوه ته وه .

ههروه ها له نوسخه ی (تۆ) دا له سه ره تای ئەم پارچه شیعه ره وه
 نۆسراوه « این غزل دلخواه حضرت نقیب مرحوم جناب میره سوره
 رحمه الله است » . واته : ئەم غه زه له به ئاره زۆی هه زه تی نه قیبی
 زه حمه تی جه نابی میره سۆره یه زه حمه تی خوای لی بی . به لام نه قیب
 کییه و میره سۆره کییه و مه سه له که چۆنه ؟ هه یچمان بۆ زۆن نییه .

(۱) خه ط : هه له . چین و ماچین : ولاتی چین . خۆشه چین : گولۆچن ،
 ئه وه ی له بهر ده س کورتی خۆی ، پاش خه رمان هه لگرتن به شوین
 ده غله که دا نه گه زۆی ، نه گه ر گوله گه نمیک به پیتوه مابن یا له زه ویدا
 که وتبێ هه لی نه گری . ههروه ها خۆشه چین به وکه سه ش ئه وتری له کوئی
 گولێ یا هه یشتۆ به کی جوان به دتی بکا ، نه یکاته وه .

واته : هه له به که نه لیت ولاتی چین و ماچین خۆشه . چین و ماچین
 خۆش نییه ، ئیره خۆشه . ئیمه ش بۆیه لیره لاناچین به هیوان ماچیکمان
 ده سگیر بیتی ، یان لیره له م لا و له ولا ماچ کۆنه که نه وه !

له کۆکردنه وه ی (خه ط) و (چین و ماچین) دا ته ناسوب هه یه به دیمه ن ،
 چونکه (خه ط) سه ره زای مه معنای هه له ناوی شاریکیشه له
 تورکستان . . له نیتوان (خۆشه چین) و (خۆشه چین) یشتا جیناسی
 ته رکیب هه یه . له نیتوان (ناچین) و (ماچین) یشتا جیناسی لاحیق هه یه .

(۲) واته : برۆکانت په یوه ست و چین چین . پەرچه میشت هه روا چین
 له سه ر چینه به سه ر ناوچاوانتا هاتوه ته وه . نازیز ، توخوا پیم نالیی
 ئەم هه مۆ چینه نه چین کۆت کردۆنه ته وه ؟

له نیتوان چوار وشه ی (چین) ی به که م و (چین) ی پینجه م دا جیناسی
 ته رکیب و ، له نیتوان چواره که خۆشیاندا جیناسی ته واو هه یه .

ئه شگۆنجی مه معنای به یته که وا لی بدریته وه که بستی به (حوسنی
 ته لیل) بۆ به یتی پیتۆ . واته : برۆت شاریکی چین و ، پەرچه مت
 شاریکی تری چین و ، ماده م لای خۆمان ئەم هه مۆ شاری چینه هه بی ،
 نیتر بۆچی بچین بۆ چین و ، له زۆی خوادا پیم نالیی ئەم هه مۆ شاری
 چینه ، چین کۆت کردۆنه ته وه ؟

شکافیکه کلافه‌ی نافی زولفت

ده‌زۆژی میسک و عه‌به‌ر لیره تا چین (۳)

له‌سه‌ر به‌رگی گولئیکی باغی حوسنت

هه‌زار ، گولچینی بی به‌رگ و نه‌واچین ! (۴)

هه‌ر (چر) : پز . (مز) : هه‌م . پیم بلئی (ت) و (خب) : پیم بلئین .
(تۆ) و (عب) : بئ‌خه‌طا .

(۳) شکاف : ئاوریشمی کلافه‌کراو . درز . له‌ت . ناف : موی بۆن‌خۆش .
ناولک .

واته : کلافه‌ موی بۆن‌خۆشی زولفت ، کلافه‌ ئاوریشمیکه ، لیره‌وه
تا چین موشک و عه‌به‌ر بلاو ئه‌کاته‌وه . یاخود ئه‌لئین نالی زولفی یاری
شوبه‌اندوو به‌ ناوکی ئه‌و ئاسکانه‌ی موشکیان تیا به‌ و ، ئه‌لئ وه‌ک چۆن
بئ ناوکی ئه‌و ئاسکانه‌ هه‌له‌دژن و موشکه‌که‌ی لی دهر‌دئین و بۆنی خۆش
به‌ هه‌م‌لایه‌کدا بلاو ئه‌بیتته‌وه ، تۆش زولفی وه‌ک ناوکی ئاسکی خۆت
بکه‌ره‌وه و له‌تی که ، با بۆنی خۆشی لیره‌وه تا چین بگریته‌وه . به‌م‌بیتیه
ئه‌بئ (شکافیکه) به‌ (شکافی که) بخوینریتته‌وه .

شکافیکه (عم) و (ک) و (تۆ) و (مز) و (عب) و (اح) و (خا) و (خب) :
شکافیکی . نافی زولفت (تۆ) : چینی زولفت . («په‌راویزی» چر) و
(ک) و (مز) و (اح) : زولفی موشکین . ده‌زۆژی (چن) : ده‌کیش . میسک و
(چن) و (عم) و (کم) و (گم) و (من) و (اح) : موشک و .

(۴) به‌رگ : په‌زه . نه‌واچین : جه‌معی (نه‌واچی) به ، واته‌ زۆژی‌خوا و
ده‌رۆزه‌که‌ر ، یاخود گۆرانئ‌بیژ (خاوه‌ن نه‌وا ، خاوه‌ن ئاواز) .

واته : هه‌زاران‌که‌س له‌سه‌ر تاقه‌ گولئیکی باخی جوانی تۆ ، گولچینی
هه‌زار و بئ‌جل و به‌رگ و ده‌رۆزه‌که‌ر و زۆزی‌خوازن ، یان گۆرانئ‌بیژن .
جاران باو بۆ له‌ کوردستانا زۆر که‌سی هه‌زار به‌ لادیکانا ئه‌گه‌زان
گۆرانییان ئه‌وت و شمشالیان لئ‌ئه‌دا و به‌وه‌ ئه‌زیان . یاخود :
هه‌زاران‌که‌س ئه‌یانه‌وی تامی جوانی تۆ بچیتژن و په‌زه‌ی گولی تۆ بکه‌ن
به‌ به‌رگی خۆیان و گۆرانئ به‌ بالای تۆدا ئه‌لئین .

له‌نیوان په‌کیتیبی مه‌عنای (گولئیکی) و زۆری مه‌عنای (هه‌زار
گولچین) و ، ئه‌و بۆنه‌ی له‌ مه‌عنای (به‌رگی گولئیکی) به‌وه‌ دهرئه‌که‌وی و
ئه‌و نه‌بۆنه‌دا که له‌ (بئ‌به‌رگ) هه‌وه‌ دهرئه‌که‌وی ، طیباقیکی ئیجگار

ئەتۆ مېھرىسىو مەھزۆيان ستارەن
لە خزمەت شەوقى تۆدا شەوچرا چىن !؟ (۵)

ھەمۆ دەزۆراتى مېھرى زۆتە با قىن
خودامان بۆ بەقايە لىرە لاچىن ! (۶)

ھونەرمەندانە ھەبە . ھەروا تەناسوئىكى جوانىش لەنىوان مەئناى
(بولبول) ، كە لە شىئەوى نۆسىنى جارانى (ھەزار - ھەزار) ھە
دەرئەكەوئى ، لەگەل (نەواى) (نەواچىن) دا ھەبە .

(۵) مېھر : خۆر . مەھزۆيان : ئەوانەى زۆيان وەك مانگ جوانە . ستارە :
ئەستىرە . شەوچرا : گەوھەرى شەوچراغ ، گەوھەرىكە بە شەو
وەك چرا ئەدرەوشىئەو . چراى شەو . جۆرە كرمىكە بە شەو تىشك
ئەداتەو ، بە كوردئى (گۆ ئەستىرە) ى پىن ئەلەين .

واتە : تۆ خۆرى و ئەوانەش كە لە جوانىدا ناوبانگيان دەر كوردو و
زۆمەتيان وەك مانگ واى ، ئەستىرەن و ھەمۆ لە تۆو زۆناكج وەرئەگرن .
كەواتە ئىتر گەوھەرى شەوچراى داماو چۆن ئەتوانى بەرابەر بە
جوانىت خۆى بنوئىن .

ئەشگونجى مەبەست لە (شەوچرا) گەوھەرى شەوچراغ نەبىن ،
(چراى شەو) يا كرمە بە شەو تىشك دەرەو ھەبە . بەم پىئە مەئناى
نىو شىعەرى دۆھەم واى لى دىئەو : كە مادەم تۆ خۆرى بى و ھەمۆ
جوانان لەئاستى تۆدا ئەستىرە بىن ، تىشكيان لەچا و تىشكى تۆدا وەك
چراى شەو يا وەك كرمى شەوچرا واى ، جا توخوا ئەبى شەوقى چراى
شەو يا شەوقى كرمى شەوچرا لەئاستى شەوقى زۆژدا چى بىن ؟

(۶) مېھر : خۆشەويستى . با قىن : لەگەل زۆق و كىنەدا . ياخود
جەممى (باقى) يە واتە ماونەتەو .

واتە . ھەرچى زەزۆرى خۆشەويستى بە زۆتەو ھەمۆ لەگەل
زۆق و كىنە و تۆزە يىدايە و لەوانەبە ئىمەشى بەركەو بىن . بەلام ئىمەش
خوامان بۆ ماوئەتەو يارىدەمان بدا و بتوانىن لەبەر ئەم زۆق و كىنەبەى
زۆى تۆدا لاچىن .

ئەشگونجى كە (مېھر) ھەر بە خۆر مەئنا لى بدەبىئەو و مەئناى
نىو شىعەرى كە واى لى بىئەو كە ھەمۆ وردەكانى تىشكى خۆرى زۆت بە
قىن و كىنەو و لەوانەبە بىيادەم بسۆتتىن . .

داناوه و کردۆبانه به سه‌ربه‌ند . (عم) یش ته‌نھا به‌یتی سیټه‌می ئه‌وێی هیناوه و لیره‌دا کردۆیه به سه‌ربه‌ند ، جیاوازی به‌کارهینانی ئه‌و دۆ به‌یته له پارچه‌ی پیشۆ و لهم پارچه‌به‌دا ، به‌گوێره‌ی ئه‌م نوسخانه ته‌نھا ئه‌وه‌نده‌یه له‌جیاتیی (خه‌طات فهرمۆ) ی پارچه‌ی یه‌که‌م ، لیره (مه‌که مه‌دحی) یه و ، له‌جیاتیی (پیم بلتی) ی ئه‌وێ لیره (بن‌خه‌ط) یه .

به‌راهر به‌مه له نوسخه‌ی (ت) و (ک) و (مز) و (اح) و (خب) دا ئه‌م دۆ به‌یته له پارچه‌ی پیشۆدا نین و، هه‌روه‌ها له (مز) دا به‌یتی چواره‌میش و، له (عم) دا ته‌نھا به‌یتی سیټه‌م نییه .

ئالۆزییه‌کی تریش له ئارادایه : له نوسخه‌که‌ی (جز) و (تۆ) دا - وه‌ک له سه‌ره‌تای پارچه شیعری پیشۆدا باسمان کرد - پارچه شیعری پیشۆ به وه‌لامی ئه‌م پارچه شیعره دانراوه ، گوايه نالیی خاوه‌نی ئه‌م پارچه شیعره ، به‌وی پیشۆ وه‌لامی خۆی داوه‌توه ، جا خواه ئه‌وی پیشۆی به ناوی که‌سیکی تره‌وه دانابن ، وه‌ک له نوسخه‌ی (تۆ) دا تۆسراوه ، یا نه ..

به‌لام ئه‌وه‌ی له به‌راورد و لیتکۆلینه‌وه‌ی ئه‌م دۆ پارچه شیعره‌وه به‌ناشکرا بۆ زه‌خه‌گر ده‌رئه‌که‌وێ ، ئه‌وه‌یه ئه‌م دۆ پارچه‌یه ، هه‌رچه‌ند له وه‌لام ئه‌چن ، به‌لام هه‌چ کامیان وه‌لامی ئه‌وی تریان نییه و هه‌چ په‌یوه‌ندیکیان به یه‌که‌وه نییه ، ئه‌وه نه‌بێ که له‌باره‌ی سه‌نگی عه‌رۆزیه‌وه هاوچۆرن . که دۆ به‌یتی یه‌که‌م و دۆهه‌می پارچه‌ی پیشۆ ئه‌خه‌ینه لای سه‌ره‌وه‌ی ئه‌م و ده‌ست ئه‌که‌ین به خۆیندنه‌وه‌یان و پاشان ئه‌که‌ینه به‌یته بزۆه پشته‌یه‌کانی ئه‌م پارچه‌که ، به‌ناشکرا هه‌ست ئه‌که‌ین که له جیهانیکه‌وه چۆینه‌ته جیهانیکی تری بن‌په‌یوه‌ند . خۆ ئه‌گه‌ر به‌یتی سیټه‌می ئه‌و بکه‌ین به سه‌ربه‌ندی ئه‌م ، ئه‌وه جگه له بن‌په‌یوه‌ندیه مه‌عنایه‌یه‌که ، له‌باره‌ی نایه‌کیته‌ی زه‌وی و قافییه‌ی به‌یته‌که خۆی و نه‌گونجانیشه‌وه له‌گه‌ل ئه‌م پارچه‌یه له‌باره‌ی له‌نگه‌روه ، گیر ئه‌خۆین ..

ئیمه لامان وایه ، هه‌روه‌ک دۆ پارچه‌که په‌یوه‌ندیان به‌یه‌که‌وه نییه ، ئه‌م پارچه‌یه‌ش لای که‌می به‌یتیکی ناته‌واوه ، هه‌ر هه‌چ نه‌بێ چونکه خۆ پتویسته به‌یتی یه‌که‌می (موضه‌زۆع) بێ واته (زه‌وی) و (قافییه‌ی) چونکه بێ . مایه‌ی خۆش به‌ختیه جروستانبیش له په‌راوێزی ئه‌م پارچه‌به‌دا تۆسیویه : « در اکثر نسخ دو شعر در اول این غزل مفقود است » واته : له زوربه‌ی نوسخه‌کاندا دۆ به‌یت له سه‌ره‌تای ئه‌م

وهره با ئاگرىكى وه صلى خوْمان

بخهينه قاوى عومرى دوشمنى دين (۲)

غزه له وه نه ماوه . به لام بۆ كه س بۆى نه گيتزاينه وه كه له «اقل نسخ» دا
ئهو به يتانه كامهن !؟

جياوازى رسته يه كه مى به يتى يه كه م و رسته ي پيش دوايى
به يتى دوه مىش له پارچه ي پيشودا له وه ي له نوسخه ناوبراوه كاندا
كراون به به يتى يه كه م و دوه مى ئه م پارچه يه ، ته نها جياوازى
نوسخه ئه گه يه نى له چوار چپوه ي پارچه ي پيشودا و ، نيشانه ي ئه وه
نيه شيعرى سه ربه خوْن و هبى ئه م پارچه يه ن .

(۱) جان سه ختى : گيان سه ختى ، زۆ گيان ده رنه چۆن . خوْ به دسه وه
نه دان . دل به ردى : دل زه قى وه كه به رد . بى زه حمى . بيه ينى : بيه نه ،
ده ق وهك . .

مه عنای ئه م به يته و به يتى پاشه وه ي پيکه وه دى .

له هيتانى (من) و (تۆدا) به دواى (جان سه ختى) و (دل به ردى) دا
له ف و نه شرى موره ته ب هه يه .

جان (عم) : گيان . پۆلاوو (كم) و (ك) و (مز) و (اح) و (من) و (خا) و
(خب) : پۆلاو و .

(۲) قاو : پۆشۆ ، پيفۆ ، ناوپۆرگى پيره داره ، هه به تى زۆر نه رمه و هه به تى
كه متر . زۆ ئاگر ئه گرئ و ، كه ئه سۆتى بۆنىكى خوْشى هه يه . دين :
ئاين . چاو پيکه و تن .

واته : من و تۆ هه ردوكمان له يه كه بابه تين و پيکه وه مان كار مه سه ر
ئه بى . من له گيان سه ختى و خوْ به ده سه وه نه دانا وهك پۆلا وام كه به
هيج ناشكى و ، تۆيش له دل زه قيدا وهك به رده ئه ستى واى . به
به يه كه گه يه شتى هه ردوكمان ئاگر ئه كرئته وه . كه واته ، وه ره با
به يه كه بگه ين و به به يه كه گه يه شتمان ئاگر به ربه ديه نه پۆشۆى ژيانى ئه وه ي
ناحه زى يه كتر ديشمانه كه وهك ناحه زى ئاين وايه . .

جاران له لادىكانى كوردستانا باو بو جۆتيا ره كان كه بيبانويستايه
سه بيل داگرستين ، تۆزى پۆشۆيان ئه خسته سه ر به رده چه خماخ و
ئه ستيكه يان پيا ئه دا ، ئاگرىكى لى ئه بوه وه و پۆشوه كه گورج ئاگرى
ئه گرت .

زه قيب و موددهعی وهك پۆش و پۆشۆ
بسۆتینین ، كه وهك بهرقین ، له بهر قین (۳)

مه فهرمۆ دَل و هكۆ ئاوینه صافه
به لَی بهم ئایینه بۆی بۆی به خودبین (۴)

وه ره تا عالمی قهلبت نیشان دهم :
كه وا فه قری غینایه ، مردنی ژین (۵)

ئهم بهیته له نوسخه ی (مز) و (عب) دا نییه .

ئاگریکی (عم) : ئاوریکی .

(۳) واته : من و تو که له بهیهك گه بشتنمانا وهك برۆسکه ی هه ورین و زۆ
ئاگر ئه کهینه وه ، با له داخانا به دکار و خۆهه ل په سین بسۆتینین ، که
ئه وانیش وهك پۆش و پۆشۆ وان و زۆ ئاگر ئه گرن .

له کۆکردنه وه ی (پۆش) و (پۆشۆ) دا جیناسی ناقیص و ، له
کۆکردنه وه ی (بهرقین) و (له بهر قین) دا جیناسی ته رکیب هه یه .

پۆشۆ : ئهمه تیکستی (ت) و (مز) . نوسخه کانی تر هه مۆ : پۆشۆن .

(۴) ئایینه : ئاوینه . خودبین : ئه وه ی هه ر خۆی له بهرچاو بِن .

واته : مه فهرمۆ دَلم وهك ئاوینه ساف و بِن گه رده . ئه گه ر ژاست
دَلت وا بووايه ، هه مۆ شتیکت تیا ئه دت و ، خه لکی تریشت ئه هاته
به رچاو و ، به زه بیته به که سانی تریشدا ئه هاته وه . دَلت وهك ئاوینه
ساف نییه . زه شه و ، تۆیش ئاوینه به کی چلکن به کاردیتن . بۆیه وا
خودبین و خۆبه رستت لی دهرچوووه و له خۆت به ولاره که ست نایه ته
به رچاو .

مه فهرمۆ (عم) و (گم) و (تۆ) و (من) و (عب) : ده فهرمۆی . ئاوینه
(تۆ) و (عب) : ئایینه . بهم ئایینه (چر) و (چن) و (ک) و (مز) و (خا) :
به م ئاوینه . ئیمه (به م ئایینه) مان په سه ندرکرد تا سه ره ژای به کاره یانی
دۆ وشه ی جیا و نه وای مۆسیقایچ ، مه عنای پێزه و و زه وشتیش
بگه یه نین . بۆی بۆی : ئهمه تیکستی (چر) و (اح) و (خا) به .
نوسخه کانی تر هه مۆ : بۆیچ .

(۵) عالمی قهلب : جیهانی دَل ، جیهانی خۆشه و یستی . فه قری : لانی .
غینا : ده و له مه ندیچ .

له گهڙ مورغی چهمن « نالچ » ده نالچ
که یه عنی عاشق و همم فهدرد و فهدردین (۷)

(۷) مورغی چهمن : په له وهری ناو میترغوزار . همم فهدرد : هاوسهر و
هاودهرد . فهدرد : تا قانه .

واته : نالچ له گهڙ بولبولی ناو باخاندا هممیشه خه ریکی نالانه ، چوته
دلداریکې زاسته قینه ، به سۆز پیکه وه نه نالینن و به جیهانی پیشان
نه دن که وا ههردوکیان گرفتاری دهردی دکن : په له وهری چهمن
دلداری گوته و ، نالییش گرفتاری یار !

له نیوان (نالچ) و (ده نالچ) و ، (فهدرد) و (فهدردین) دا جیناسی
ناقیص هه به . ههروه ها له نیوان (همم فهدرد) و (فهدرد) یشدا طیباق
هه به .

عاشق و (کم) و (گم) و (ک) و (اح) و (من) : عاشقی . (تو) و (عب) :
عاشقین .

تیبی واو

- ۱ -

وهك قهففس ئەم حوجره كون تيبه كهوا گرتوميه ناو
تار و پۆي عه نكه بۆته ، زۆره لیبی كردۆمه داو (۱)

- ۱ -

(۱) حوجره : ژۆریکه له پال مزگه وندا فهقی تیا ئەژین و تیا نه خوینن .
عه نكه بۆت : جالجالۆكه .

واته : ئەم حوجره كون تیدا بووه كهوا منی له چوارچێوهی خۆیدا
گل داوه تهوه ، ئەوهنده وێران و شەق و شزه ، تان و پۆی ئەلبی ته نراوی
جالجالۆكه به ، بنیادهم به ئاسانج ئەتوانی لیبی ده رباز ببی ، به لام حوكمی
زۆر و ناچاریه له منی كردوو به داو و ناتوانم به جیبی بهیتم .

ئەبێ ئەم حوجره به حوجره ی مزگه وتی كوئی بۆبێ وا نالێ به ده ستیه وه
هاواریه تی ؟ بۆ وه لام دانه وه ی ئەم پرسیاره ئەبێ بگه ژیبنه وه سه ر ئەو
ئاگاداریه كه مه ی هه مانه له باره ی ئەو شوینانه وه نالێ تیا باندا ی
خویندوو . دیاره حوجره ی خانه قای مه ولانا نبیه ، چونكه خانه قا
سه ره ژای ئەوه كه به گوێره ی باری ئەو ژۆژه ی كوردستان كۆلكه زانكۆبه ك
بووه بۆ خۆی ، نالێ خۆیشی له نامه كه یدا بۆ سالم به جگار زۆر به
شان و بالیا دی و ، به تاییه تێ به شانازیه وه باسی حوجره كه ی خۆی تیا
ئەكا . زیاد له وه له به یتی دۆهه میشدا باسی ئاگردانی ناو حوجره كه و
دۆكه لی به دۆرنج بۆی میچه كه شی ئەكا كه پیا شوژ بووه ته وه خواره وه ،
ئەشزانین له زستانی سوله یمانیدا خه لۆز گه ش كردنه وه باو بووه ،
ئهك ئاگر كردنه وه ی ناو ئاگردان . دۆریشه له سه نه بۆبسی ، چونكه
حوجره كانی ئەو سه رده مه ی سه نه ی حوجره ی پۆشته و په رداخ بوون و
ئاگریان له بوخاریدا تیا كراوه ته وه . له سه ریكی كه شه وه كه نالێ باسی
گه رمای به تینی هاوینی ئەو شوینه و سه رمای سه ختی زستانی ئەكا ،

دۆدی سەرمیچی گولەنگی لەت لەتەتی دەسرازە کۆن
بان و دیواری بە میثلی لانکەهی ئەجزا شکاو (۲)

دلنیا ئەبین کەوا نە سولەیمانییە و نە سنەبە . کەواتە ئەبین حوجرە
مژگەوتی کوێرە دێیەك بۆین . ئەگەر لەبەرئەووە نەبواوە کە نالی خۆی لە
دوا بەیتەکاندا باسی (دۆکان) و (جەرزاح) و (طەیبب) ئەکا کە وا ئەگەبەنن
شوێنە کە ئاوەدانییەکی پیشکەوتۆ بوو ، لەوانەبۆ بلیین باس باسی
مژگەوتی خەربانییە کە نالی لەوێ لای زانای گەورە شیخەولای خەربانی
خوێندۆبەتی و هاوژۆی موفتیی زەهاوێ و مەلا یاسینی تەشارێ و مەلا
یوسفی تەویڵەبێج بوو ، نەخوازە لا کە باسی گەرما و سەرماکەشی بۆ
خەربانی دەست ئەدا چونکە خەربانی زستانیکی سارد و هاوینیکی
گەرمی هەبە و شیعریکیش لەم بارەبەووە هەبە ئەلێ :

گر جهنم بود چو خربانی
(وَقَبْنَا رَبَّنَا عَذَابَ الثَّارِ)

واتە : ئەگەر دۆزەخ وەك خەربانی بێ ، خواوە بمانپاریزە لە ناگری
دۆزەخ . *

هەرچۆن بێ ئیستا ناتوانین بۆیار بەدەین حوجرە کە حوجرە کۆی
بوو و ، مەگەر لەمەوپاش بە تەواوێ بۆمان دۆن بێتەووە .

تار و پۆی (عم) و (کم) و (ت) و (مز) و (عب) و (اح) و (خا) : تار و
پۆی . (ك) : دار و پەردۆی . عەنکەبۆتە (چر) و (چن) و (عم) و (کم) و
(گم) و (ت) و (عب) و (من) و (خا) و (خب) : عەنکەبۆتی . زۆرە (ك) و
(اح) : زۆری . لێی کردۆمە داو (عم) و (گم) و (خب) : لێی کردۆم بە
داو .

لەنیوان (قەفەس) و (گرتۆمیە) و (داو)دا تەناسوب هەبە .

(۲) دۆد : دۆکەل . سەرمیچ : سەفف . دەسرازە : دۆ پارچە قوماشی بەر و
پشتدارە ، لۆکەهی تەن خراوە و پەتیکی هۆنراوەی زەنگاوژەنگی پێتووە ،
منالی ناو پیشکەهی پێ ئەپتچریتەووە ، پارچە قوماشەکان بەسەر سنگ و
سک و قاچی منالە کەدا دێتەووە و ، بەتەگەش بەسەر ناوی پیشکە کە و

* مامۆستا شیخ بابەزەسۆلی عەبابەیلێ ئەیگیزایەووە کەوا ئەم بەیتە تاکێ
پارچە شیعریکی درێژە . دۆر نیبە هەر هێی نالی بێ . ئەگەر ئەم پارچە
شیعەرە بدۆزرایەتەووە لەوانەبۆ ئەم پارچەبەهی ئێرەشمان زیاتر بۆ دۆن
بووایەتەووە .

هر له سهربان دار به داری زایه‌لی بژمیږه وهك
لا په‌راسوی بارگیریكي كه زیندو بن به ناو (۳)

غواره‌ک‌هی نیوان که‌لله‌کانیا . لانکه : بیشکه .

واته : دۆکه‌لی سهرمیچی حوجره‌که که بووه به دۆرنج و به دار و
په‌ردووه‌کانیدا شوۆژ بووه‌ته‌وه ، نه‌لیی گوله‌نگی داژزای دی‌سرازه
کونه به غواره‌ی بیشکه‌دا شوۆژ بووه‌ته‌وه . بان و دیواره‌کانیشی نه‌لیی
بیشکه‌به‌کن پارچه‌کانی شکابن .

نالچ له‌م به‌ینه‌دا وینه‌به‌کی جوانی پیشان‌داوه که فه‌تیکانی له
بن‌ده‌سه‌لاییدا به‌را به‌ر به‌و ژۆره‌ شق و شزه ، کردووه به‌ ساوای
بن‌ده‌سه‌لاتی پتچراوه‌ی ناو بیشکه . زیاده‌زه‌ویه‌کی وردیشی کردووه
که حوجره‌ک‌هی شو به‌اندووه به بیشکه‌ی شکاو چونکه ته‌نانه‌ت بیشکه‌ی
ساغیش سهربان و دیواری نه‌وه‌نده نیبه زتی هیچ بگری ، جا
نه‌خوازه‌لا بیشکه‌که شکابیتیش . .

سهرمیچی (اح) و («په‌راویزی» خا) : میچی سهر . گوله‌نگی (چن) و
(ك) : گوله‌نگه‌ی . (خا) گوله‌نگه . لانکه‌ی (چر) و (عم) و (کم) و (گم) و
(مز) و (عب) و (اح) و (من) : لانکی . نه‌شگونجی لانکه‌ی بن .

زایه‌ل : نه‌و داره نه‌ستورانه‌ی به‌سهر دیواری نه‌م سهر و نه‌و سهری (۳)
خاتو‌دا زانه‌کیشترین و پاشان ورده دار و ته‌نکه به‌رد و گه‌لا و قوژ و
نه‌مجار خوگیان نه‌کری به‌سهردا و بانه‌که‌یان بن دانه‌پوشری .

ژماردنی داری میچ واته زایه‌ل له ژۆری هۆده‌وه شتیکی ئاسان و
عاده‌تیبیه ، به‌لام له سهربانه‌وه ناکری ، چونکه داپوشراره . جا نالچ
نه‌لچ بانی حوجره‌ک‌هی ئیمه‌ خوژ و قوژ و ته‌نکه به‌رد و ورده داری
به‌سهره‌وه نه‌ماوه ، ته‌نها ههر زایه‌له‌کانه و هیچی تر . بویه نه‌توانی ههر
له سهربانه‌وه داربه‌داری زایه‌له‌کانی بژمیږی وهك لاپه‌راسوی
ئیستریکی له‌ژ و لاواز که هیچ گوشتی پتوه نه‌بن و ههر به‌ناو زیندو
بن و به ته‌نها ده‌ست پیا هیتنانن بتوانی په‌راسووه‌کانی له به‌ك جیا
بکه‌یته‌وه !

بارگیریکی (چر) و (خا) : کونه نه‌سپتیکی . له («په‌راویزی» چر) یشدا
ههر : بارگیریکی . *

* بارگیر راسته به‌لام ئیسترینیه ، نه‌سی نارسه نه بارگین و
یا بووشی بی ده‌لین . نه‌سپک که به کار سواری نه‌یه .

ژۆز و شهو خوش خوش له باتیی کا گهلای پیدا ده کهن
وهك گهلارژیزانی پایز یهك یهکی دهژژیتنه ناو (٤)

ههر له ئیستاوه ودها سهرمای تیدا سهرما دهبن
زهنگه ناوی لی بنیی چوار طاقی سهرما تی خزاو (٥)

ئاسمان ههورین دهبن ، ئیمهش به غه مگینتی ده لئین :
ئهی خودا چبکهین له ژیر ئهم کاولهی کس تیا نه ماو ؟! (٦)

(٤) له کوردستانا عاده ته که باران ئهبارئ و خانو دلوپه ئهکا ، کای پیا
ئهکهن و به بان گردین ئه بکیزن بۆئوهی قوزه کهی بنیشیتنه سهر یهك و
ناو دانهدا . نالچ ئه لئ حوجره کهی ئیمه ئه وهنده شوق و شر بووه
بۆئوه ناشن کای پیا بکهن ، گهلای درهختی پیا ئهکهن وهك بلتی تازه
دارهزا کرابن ، کهچی له گهل ئه وهشدا گهلاکان یهك یهك ئهکهنه خوار
وهك بلتی گهلارژیزانی پایز بن .

پیداده کهن (کم) و (گم) و (من) و (عب) و (خب) : پی وهرده کهن .
(٥) چوارطاق : چۆره دهواریکی چوار گوشه ییه .

واته : ههر له ئیستاوه که سهرما هیشتا به ته واوتی هیرشی
نه هیناوه ، حوجره کهی ئیمه ئه وهنده سارده ، سهرما خۆی سهرمای
ئهبن تیايدا . ئه لئیی حوجره که دهواری چوار تاقه و سهرمای تی خزاوه ،
بۆیه سهرما که دیتنه ژۆره وه ، به ههرا یه کدا ئه ژوا تۆشی سهرما ئهبن .
زیاده ژه و ییه کی ئیچگار بالایه ، نالچ حوجره که ئه وهنده به سارد بداته
قه لهم ، ته نانهت سهرما خۆیشی سهرمای بیج تیايا .

ئهشگونجی مهعناکهی ههر ئه وهنده بن : ههر له ئیستاوه سهرما له
حوجره کهی ئیمه دا ئه وهنده سارده .. تاد .

وهه (چن) و (کم) و (عب) و (من) و (خا) و (خب) : وه های . سهرمای
تیدا (کم) و (عب) و (خب) : سهرما تیدا . (ت) : سهرمای تیا . (خا) :
سهرما تیا . دهبن (کم) . ئهبن . تی خزاو (چر) : تی خزاو .

(٦) ههورین : ههور پتوه بو .

واته : ژۆی ئاسمان ههور دایه گری و ، ئیمهش پهزاره دامان ئه گری
چونکه ههور نیشانهی بارانه و حوجره کهی ئیمهش باران گل نادانه وه و ،
بۆیه به دلئیکی خهفه تباره وه ئه لئین خواجه چی بکهین له ژیر میچی ئهم

ژۆژی هاوینی ودها مثقاله ذهژزه ی پۆ دهبن

نیمه ذهژژیک سیبهری تیدا نیه غهیرهز ههتاو (۷)

فهصلی هاوینی جهههنهم ، فهصلی ئیستای زهمههریر

زهمههریر که ی وا به تهئیره و ، جهههنهم وا به تاو ؟! (۸)

حوجره کاولهدا که بۆئوه ناشین کسی تیدا بمینتی؟!

دهبن (کم) : ئهبن . (گم) : دهبن و . ئیمهش (چر) و (عم) و (کم) و (ک) و (اح) و (خا) : ئیمهش . دهلین (کم) : ئهلین . خودا «پهراویزی» (چر) و (ک) و (عب) و (اح) : خودایا . (کم) : خوا . (من) : خودایه . لهژیر (چن) و (عم) و (کم) و (گم) و (خب) : لهدهس . «پهراویزی» (چر) و (ک) و (عب) و (اح) و (من) : لهم . تیا نهماو (ت) و (عب) و (اح) و (خب) : تی نهماو . بهش بهحالی (عب) بۆ (الی نهماو) یش دهست ئهدا .

(۷) نیمه ذهژژیک : نیوه ذهژزه بهک .

واته حوجره کهمان ئهوهنده لهوهوه دژزه که پیتی بووتری ژۆر ، به ژۆژی هاویندا تهناوت ئهوهندهی مثقاله ذهژزه بهکیش شوینی تیا نامینتی خۆر نه بگریتوه و ، ئهوهندهی نیوه مثقاله ذهژزه بهک سیبهری تیا نیه ، ههمۆی ههر خۆره !

ذهژزه ی (عم) : ذهژزه . نیمه (عم) و (مز) : نیوه . ذهژژیک سیبهری تیدا نیه (عم) و (عب) و (خب) : ذهژژیکی نیه سیبهر تیدا . (ک) و (اح) : ذهژژیکی سیبهر تیدا نیه . غهیرهز (چن) و (عم) و (ک) و (عب) و (اح) و (خا) و (خب) : غهیری .

ئهم بهیته له (کم) و (گم) و (من) دا نیه . له ههمۆ نوسخهکانی بهرهستیشمانا لهم شوینه دایه که ئیمهش تیماندا داناه . بهلام لامان وایه جیگای زاسته قینهی پاش بهیتی داهاتوو .

(۸) زهمههریر : شوینیکی ئیجگار سارده له جهههنهمدا ، پلهی سهرمای له ئاستی گهرمای ناگره که دایه .

فهصل - ی به کهم - (چن) و (ت) و (ک) و (مز) و (اح) : وه قسی . ئیستای «پهراویزی» چر و (خا) و (چن) و (عم) : زستان . (خب) : ئیستا . به تهئیره و (چن) و (ت) و (مز) و (اح) : به تهئیر و .

نەبیری ئەعظم وەها تاوی دەدا وەك مەنجه نیق
 بۆ دەوامی زۆژپەرستی جەمعی حەربای دیتە ناو (۹)

(۹) نەبیری ئەعظم (النیر الاعظم) : زۆنای مەزن ، خۆر . مەنجه نیق : ئالەتیک بوو لە شەزەکانی کۆنا بەردی زل یا گوللە ی ناگریان پین فزئیداو تەو و ناو لەشکری دوژمنەو . حەرباء : یەکیکە لە گیان لەبەرە خشۆکەکان زەنگی بەگوێرە ی ئەو شوینە ی تیا یەتی ئەگۆژئ ، حەزی زۆر لە بەرخۆرە . کینایە یە لەو کەسانە کە بۆ هەر دەور و سەردەمی بەرگی ئەو دەور و سەردەمە لەبەر ئەکەن .

واتە : خۆر بە هاویندا حوجرە کەمان وا تاو ئەدا ئەلێی مەنجه نیقە . کۆمەلە ی حەربا کانی کە حەزبان لە خۆرە ، بۆ بەردەوام بۆنی زۆژپەرستی دیتە ناوی ، زۆی تیدا ئەکەنە خۆر ، چونکە خۆر لەم حوجرە بەدا لە هەر شوینێکی کە کاریگەرتر و دیاری ترە .

زۆر زۆی تێ ئەچێ مەبەستی نالی لە بەکارهێنانی وشە ی (حەرباء) و (زۆژپەرستی) پلارگرتن پین لە هەندێ لە فەقێکانی ئاوەلی و، مەبەستی ئەو بۆین بلی ئەگەر لەبەر خۆ هەلواسین نەبوا یە بە مامۆستای حوجرەدا کە لە زۆی پایە ی زانستەو وەك زۆر وایە لەم حوجرە بەدا ، ئەو ئاوەلە حەربا سیفەتانه نەهاتنە ئەم حوجرە یە کە بۆ ئەو ناشێ کەسی تیا بژئ . ئەگەر بگەینە ئەو کە نالی ئەم شیعری لە خەربانیدا وتوو لە خزمەتی شیخەولادا ، ئەم بۆچۆنەمان باشتەر ئەچەسپن * .

دەدا (کە) و (خا) : ئەدا . زۆژپەرستی (مز) : زۆژپەرستین . جەمعی (عم) و (کە) و (گە) و (عە) و (مە) و (خە) : جینسی . حەربای (ک) : سەرمای . دیتە (ت) : تیتە ..

* مامۆستا شیخ بابەزەسۆلی عەبابە یلین ئەبگێزایەو کەوا بیستۆیە لەناو فەق مۆستەعیددەکانی شیخەولای خەربانیدا تا موفتیی زەهاوتی لە مەجلیسدا بۆین مەلا یاسینی تەشارتی مافی قسەکردنی نەبوو ، تا مەجلیسدا بۆین مەلا یوسفی تەویلە ی مافی قسەکردنی نەبوو ، تا مەلا یوسفیش لە مەجلیسدا بۆین نالی مافی قسەکردنی نەبوو ، واتە : نالی پلە ی چوارەمی بوو لەناویانا . لەوانە یە ئەم بەیتی «حەربا» یەش پە یو ئەندیکێ بەم مەسەلە یەو هە یین ، هەروەها لەوانە یە پارچە شیعری «ئەحوەلی تەفرە قە نەظەر ...» ییش ، وەك لە شوینێ خۆیدا ئیشارە تەمان بۆ کرد ، لایەکی ئەم مەسەلە یەمان بۆ زۆن بکاتەو .

دار و بهردی په نجه‌ره‌ی وهك نه‌سجی به‌یتی عه‌نكه‌بوت
 مه‌نمی هیچ ناکا‌ه‌تا می‌شیش که خوی لیدا به‌تاو (۱۰)
 زۆزی تهرزه‌چهنده‌مینای دل شکینه و سهر شکین !
 زۆزی باران‌چهن‌شزه و بهی عیصمه‌ته و ئابزۆ تکاو ! (۱۱)
 زۆزی به‌فر و با‌وه‌ک‌نا‌شه زۆزی باران‌قوفه‌یه !
 صاحبی لازم که بیی سول و کاسیکی شکاو (۱۲)
 کاسه‌بۆیه‌لازمه‌تا‌ئارده‌لۆکی‌ده‌ربدا
 سه‌ولی بۆیه‌لازمه‌نه‌ك‌جۆگه‌له‌بیا به‌تاو (۱۳)

- (۱۰) نه‌سج : نه‌سیج ، ته‌راو . به‌یت : مال . هه‌تا : هه‌تاوه‌کو . ته‌نا‌هت .
 به‌ردی (چن) و (من) : په‌ردۆی . (عم) و (ت) و (عب) و (اح) و (خا) :
 به‌رد و . ناکا‌ه‌تا می‌شیش که (چن) و (ك) و (اح) و (خب) : ناکات و
 هه‌تتا می‌ش که . (عم) و (ت) و (مز) : ناکات هه‌تتا می‌ش که . (کم) و
 (من) و (عب) : ناکا که هه‌تتا می‌شیش . (گم) : ناکا هه‌تا می‌شیش که .
 (۱۱) مینا : شۆشه . عیصمه‌ت : پاراستن .
 واته : که تهرزه‌نه‌باری ، شۆشه‌ی دل و ، سه‌رمان‌نه‌شکینتی ، چونکه
 هیچ نییه‌به‌ری لێ بگری . له زۆزی بارانیشدا شزه‌ئاوی پتوه
 زاناوه‌ستی . بنیاده‌می پێ ناپاریزری . ئابزۆی تکاوه ، هه‌مۆ گیانی
 به‌ده‌ره‌وه‌یه ، یاخود ئاوی بارانه‌که که نایگریته‌خوی و پیا‌دینه‌خواره‌وه
 ئابزوه‌تکاوه‌که‌یه‌تی .
 زۆزی تهرزه‌چهنده‌مینای (کم) : زۆز مینای چهنده‌مینای . دل
 شکینه و سهر شکین (چر) و (خا) : دل شکسته‌سهر شکین . (کم) و
 (گم) و (مز) : دل شکین و سهر شکین .
 (۱۲) وه‌ک‌نا‌شه : وه‌ك‌نا‌شه . قوفه‌ه : قوفه .
 مه‌عنا‌ی ئهم‌به‌یته و به‌یتی پاشه‌وه‌ی پتکه‌وه‌لیک‌ئه‌ده‌ینه‌وه .
 نیوه‌ی یه‌که‌می ئهم‌به‌یته له‌نوسخه‌ی (خب)‌دا به‌م‌جۆره‌یه :
 زۆزی به‌رف و با‌وه‌کو‌نا‌ش ، زۆزی باران‌قوفه‌یه
 (۱۳) ئارده‌لۆک : ئه‌وه‌ی له‌وردی و سپیتیدا له‌ئارد بچن .

وهضعی ئاشی گەر نه بئى ، بۆچى دەبىن پز ئارده لۆك ؟
طهبعى قوفهئى گەر نه بئى ، بۆچى دهنشئته سەراو !؟ (۱۴)

كاسه وو كه وچك ، حەسیر و بەز له ئاودا هەروەكو
كيسه ل و ماسج و جلە دئىن و دەچن پرز و بلاو (۱۵)

واته : حوجره كه مان له زۆزى به فر بارينا وهك ئاشى لىن دئى ، چۆن
ئاش به هۆى پزۆشى ئارده وه هەمو لايه كى سپج ئەكاتە وه ، ئەميش
به هۆى به فر وه وايه . له زۆزى بارانئشدا ئەبئى به قوفه و ئەكه وئته
سەر ئاو . بۆيه هەر كه سئى خاوه نئى ئەم حوجره به بئى و تيايا بۆئى ،
پتويستى به كاسه به كه به فره كهئى وهك ئارد بئى لابتا و ، سهولئكئشى
ئەوئى ئارى بئى لابتا له دەورى ژۆره سەر ئاو كه وتوو وه كه ، نه وهك ئاو
به تاو بيا .

سهولئى (چن) : قوفه . به لام هه لايه ، چونكه ژۆره كه خۆئى
كه وتوو وه ته سەر ئاو و بووه به قوفه . لازمه - ي به كه م - (ت) و (خا) :
بئى دهوئى . تا (چر) و (مز) و (عب) و (اح) و (خا) : دا .

(۱۴) وهضع : بار . طهبع : سروشت .

ئەم به يته وهك (حوسنى تهعليل) وايه بۆ دۆ به يته كهئى پئشه وهئى .
واته : ئەگەر ئەم حوجره به وهك ئاش نيبه ، بۆچى هەميشه پزه له
ئارده لۆك و ، ئەگەر وهك قوفه نيبه بۆچى ئەكه وئته سەر ئاو ؟ دياره
وهك ئاش وايه بۆيه وا هەمو سۆچئكى له بهر ئارده لۆك سپج ئەكاتە وه و ،
وهك قوفه وايه بۆيه كه وتوو وه ته سەر ئاو .

وشهئى (وهضع) ئيشاره ته به عيلمى (وهضع) كه به كئتكه لهو
عيلمانهئى فهقئى چەند كئتئبئكى تيا ئەخوئتن . وشهئى (طهبع) يش
ئيشاره ته به بابتهئى (طهبعئيات) كه به شئكه له عيلمى كه لام .

دەبىن ، دهنشئته (كم) : ئەبئى ، ئەنئشئته .

(۱۵) بەز : بهزه . جلە : جلتە ، به عەرەبئى جۆره به له مئئكى گه وره به .

نالج له م به يته دا باسى كاسه و كه وچكى نان خواردن و حەسیر و بهزه
شۆزى فهقئئكان ئەكا كه له ناو ژۆرى حوجره كه دا ئەكه ونه سەر ئاو .

لەم دۆ نيوه به يته دا لهف و نه شۆرى مورە ته تب هه به .

پرز و (چن) و (عم) و (كم) و (گم) و (ك) و (اح) و (من) و (خب) :
پرش و .

ژۆژ پژه گویمان له بهر نههار و جۆگه و هاژه هاژ
شه و نییه خهومان له بهر قرژاڵ و بۆق و ژاوه ژاو (۱۶)

ئهو ده لاقه ی تی ده خا چشت و مه کی پيدا ده با
من له وئی حه یران ده بم وهك مال بز او و مال براو (۱۷)

خوجره كه ئاوس بو ، وه عده ی خۆی به هاری بۆ بز ی
وه ضعی حه ملی كه وته پایز نابه كام و ناته واو (۱۸)

(۱۶) نههار : جه می (نه هر) ه واته جۆگه . هاژه هاژ : دهنگی ئاوه كه به خور
بز او . ژاوه ژاو : دهنگی بۆقه له ناو ئاودا .

واته : نه به ژۆژ و نه به شهو ستار ناگرین . ژۆژ له بهر خور ه ی
ئاو و شهو له بهر دهنگی قرژانگ و بۆقی ناو ئاوه كه . .

(۱۷) ده لاقه : کون . كه له بهر . په نجه ره . مال بز او : شهو ی کون کرابیته
دیواری مالی بۆ دزی لی کردنی ، کینایه به له دزی لی کران . مال براو :
شهو ی دز مالیان بردین .

واته : نهو - مه به ستنی له ئاوه - له و لاوه کون نه کاته دیواری
خوجره كه شت و مه کی پیا نه بانه ژۆره وه و لیه وه نه بانه دهره وه و ،
منیش له م لاوه سه رسام نه بم وهك كه سیک مالیان بز یین و مالیان به
تالان بردین ، نازانم چتی بکه م .

ئهو (چن) و (عم) و (کم) و (ت) و (ك) و (مز) و (عب) و (اح) و (من) و
(خا) : ئاو . تی ده خا (کم) : تی نه خا . ده با (کم) : نه با . مال بز او و مال
بر او (چر) : مال بز او و مال به راو . نه م نو سخه به (به راو ی به (به ر ئاب)
واته : (سه ر ئاو كه و تو) مه عنا لید او ه ته وه . (چن) و (عم) و (کم) و
(عب) : مال براو و مال بز او . (ت) و (ك) و (مز) و (اح) : مال دزاو و
مال براو . (خا) : مال به راو و مال بز او . نه م نو سخه به ش مه عنا ی
(به راو ی به (به ر ئاب) لید او ه ته وه . ژاسته كه ی هه مۆ ئه و نو سخانه ی
نۆسیویانه (بر او) و گیره (شه دده) یان بۆ (ر) كه نه کردوو له وانه به
مه به ستیان (به راو) بێ .

(۱۸) ئاوس : دۆگیان ، سگ بز . وه ضعی حه مل : لی جیا بۆ نه وه ی سگ ، منال
بۆن . نابه كام : منالین بهر له بز کردنه وه ی نۆ مانگ و نۆ ژۆژه كه ی
له دایک بۆین .

خۆ زگی نیشتۆته ئهرضی و ، تۆمهزا هیشتاوه کو
 نوظفه کهی هەر ئاو بو ، بهریاویت له بهر ههور و ههلاو (۱۹)

واته : وهك چۆن ژنی دۆگیان ورده ورده سکی ده رنه په ژۆی ،
 حوجره کهی ئیمهیش وا سکی دابۆ ، لامان وابۆ تا به هاری داهاتۆ خۆی
 ژانه گری و له به هارا ئه رۆخنی . بهلام خۆی پنی ژاگیر نه کرا ، هەر له
 پایزدا قهومانندی و سکه کهی دانا و له باری چۆ و رۆخا ..

حوجره که (عم) و (کم) و (گم) و (ک) و (عب) و (خب) : حوجره مان .
 ئاوس بو وه عدهی خۆی (عم) و (کم) و (گم) و (عب) و (من) و (خب) :
 ئاوس بووه وه عدهی .

(۱۹) زگ : سک . بهریاویت : بهری ئاویت ، بهری خست . *

واته : حوجره که مان له بهر ئه وه هه مۆ ئاوهی له سه ر بان و
 دیواره کانیه وه هه لیمژی بو ، سکی نیشتبه زه وی ، ئه توت ئافره تی سک
 پزه ، که چچ که به مۆی ههور و هه لا و هه وای ناسازه وه تلیسایه وه و
 ته پچ ، بۆمان ده رکه وت نوظفه کهی ناو سکی هیشتا هەر ئاو بو نه بو بو
 به خۆین و گوشت ..

په یوه ندی (به رهاویشتن) به ههور و هه لاوه له م به یته دا له وه وه یه که
 گه لئ جار وانه پنی چرۆ و گولی تازه ده رکه وتۆی دره خت به هۆی با و
 بارانه وه ئه وه رپین و ئه که ونه خوار و ئیتر ئه وه وهك منال له بارچۆن ،
 وایه بو دره خته کان .

نالچ له م به یته دا ئه وهی هیناوه ته وه پیتش چاو که زۆر جار وانه پنی
 سه ربانی خانۆی قوژی لادیکانی کورده واری بارانیکی زۆری تبا
 ئه وه ستی و سه ربانه که چال ئه پنی و ورده ورده دیوار ئه وه ئاوه
 هه ل ئه مژی و ئه ته پنی . جا که رۆخا دیاره چچ ئاو له سه ر بانه که ماوه
 هه مۆی ئه ژۆی وهك بلتی له سکی دیواره که وه ژۆابنی . ئه وه نوظفه و
 سک و به رخشته ی نالچ له م به یته دا پیشانی داوه ئه مه یه .

له م به یته دا چوار ئیستیعاره ی موصه رزه حه هه یه له (ئاوس بۆن) و
 (زان) و (وه ضعی حمل) و (نا به کامج) دا .

تۆمهزا (عم) و (گم) : نهزا . (کم) و (خب) : تۆمهز . به پیتی ئه م
 نوسخانه ئه پنی (ئهرضی و) به (ئهرضیوو) بخۆینریته وه .

* کورد ده للی . ژن مندالی له بهر چوو ناللی بهری ئاویت بهر
 ئاویتن ته نیا بو ئازهل ده کوتری . باش مانای لی نه دراوه ته وه .

ناسمان تهرزه‌ی که لندا ، بهره‌بارانمان ئەکا
سوخته‌کانمان زاده‌کەن ، پالتو پساو و قون دزاو (۲۰)

زاده‌کەن بۆ جانیی دوککانی جه‌زّاح و طه‌یب
چاک و دامەن هەلکراو و ، سەر شکاو و تەنگەتاو (۲۱)

لوطفی بانگوش بۆ که‌وا لەم حوجره‌دا زاناندمان
گەر بە‌ئێ ئادەم بخنکیتن ، سەراوہ ئەک بناو (۲۲)

(۲۰) سوخته : فه‌قێ له پله سه‌ره‌تاییه‌کانی خۆیندندا . له‌وان بهره‌وژۆرتەر
(موس‌ته‌عیدد)ه . سیسته‌می خۆیندنی حوجره‌ و ابۆ سوخته ئیش و کاری
نان و چیش‌ت کۆکردنه‌وه و گسک لندا‌نی حوجره‌ و قاپ و قاچاخ
شتن و چا لیتانیان به‌جێ نه‌هیتنا و موس‌ته‌عیدد ئیشیان نه‌ئه‌کرد . سوخته
لای موس‌ته‌عیدد نه‌یان خۆیند و موس‌ته‌عیددیش لای مامۆستا . پالتو :
لاپال ، لا په‌راسوه‌کان .

مه‌عنای ئەم به‌ینه و به‌ینی داهاتۆ پێکه‌وه‌دێ .

ته‌رزه‌ی که (چر) و (کم) و (ت) و (ک) و (عب) و (اح) و (من) و (خب) :
ته‌رزیکی یا ته‌رزه‌یکی . (عم) : ته‌رزه‌یکی . (گم) : ته‌رزیکی . لیدا (عم) و
(مز) و (عب) : لیدا . بهره‌بارانمان (ت) و (خا) و (مز) : بهره‌بارانی .
ده‌کا (کم) : ئەکا . پساو : (چن) . نوسخه‌کانی‌تر هه‌مۆ : شکاو . چونکه
وشه‌ی (شکاو) له به‌ینی داهاتۆدا دۆباره‌ بووه‌ته‌وه ، ئیسه (پساوامان
لیرده‌ا په‌سه‌ند کرد . قون (کم) و (گم) و (من) : قنگ .

(۲۱) جانیب : لا . جه‌زّاح : ئه‌وه‌ی تیماری زام ئەکا . طه‌یب : ئه‌وه‌ی
تیماری نه‌خۆشت ئەکا .

واته : که ته‌رزه‌ ئه‌بارێ ته‌رزه‌که‌ی ئه‌وه‌نده‌ زل و ناقولایه‌ سه‌ری
بنیاده‌می پێ نه‌شکێ . بۆیه سوخته‌کان به‌ سەر و په‌راسۆی شکاو و
قنگی دزاوه‌وه ، چاک‌ی لێ نه‌کەن به‌لادا و داوینیان هه‌ل‌ئەکەن و به
هه‌له‌داوان ژانه‌کەن بۆ دۆکانی جه‌زّاح و هه‌کیمه‌کان تیماریکیان بکەن .
زاده‌کەن (کم) و (من) : ژانه‌کەن . دوککان (چر) : دوککان و . چاک و
(چر) و (عم) و (ت) و (ک) و (مز) و (عب) و (اح) و (خب) : چاک‌ی . دامەن
(چن) و (ک) : داوین . (عم) و (کم) و (گم) و (عب) و (خا) و (خب) :
دامین .

(۲۲) زاناندمان : زانیمان .

چونکه نه تکرد قورّ به سه‌ریا تاوه کور ته سکین بیی
مه‌یدره به‌ر پین له‌قه ، توخودا ، بلا بگریّ به تاو ! (۲۳)

واته : پیاوه‌تی بانگوش بو بانه‌که‌ی نه‌گیژا و ، به‌هژی ئه‌وه‌وه بانه‌که
دل‌کوپه‌یه‌کی زوری کرد و ، ناوه‌وه‌ی بز بق له تاو و ، ئیمه‌ش که‌وتینه
سه‌ر تاو و خنکاین و ، له‌م حویره‌دا بۆمان ده‌رکه‌وت و زانیمان که‌وا
خنکاو ئه‌که‌وتینه سه‌ر تاو و ناکه‌وتینه بیی .

بانگوش (عم) : بانکوت . حویره‌دا (عم) و (گم) : حویره‌یه .
زاناندمان (چر) : زانانمان .

(۲۴) نالچ له‌م به‌یتهدا زۆنه‌کاته بانگوشه‌که ، که‌ دباره له‌ ناوه‌ختا هاتوه بانه‌که
بکوئیته‌وه و ، له‌ کاتی پتویستا به‌ قورّ سواغی نه‌داوه تا که‌ باران بارئ
دل‌کوپه نه‌کا . . پتی نه‌لچ : تو له‌کاتی خۆیدا نه‌هاتی قورّ بکه‌ی به‌سه‌ریا تا
بۆ خۆی داسه‌کنی و ئۆقره بگریّ ، ئستایش لیتی گه‌ژئ ، ده‌س‌مه‌که به
کوتانه‌وه‌ی و پین له‌قه‌ی لی مه‌ده ، توخوا با بۆخۆی به‌تاو بگریّ و هه‌ر
دل‌کوپه بکا . .

به‌یوه‌ندی (قورّ به‌سه‌راکردن) و (ته‌سکین بۆن) له‌وه‌وه‌یه که‌ ئافره‌تی
ته‌عزیه‌بار ، که‌فو کولی گریانی نه‌نیشیته‌وه ، به‌لام قورّی به‌ سه‌ر و
شانه‌وه هه‌ر نه‌مینی . جا ئه‌گه‌ر قورّی نه‌داین له‌ سه‌ر و شانی ، ئه‌وه
وا‌ه‌گه‌یه‌نن هه‌شتا تازە سوپیه و له‌ گه‌رمه‌ی گریاندا به .

له‌م به‌یتهدا دۆ ئیستیعاره‌ی موصه‌رّزه‌حه هه‌یه له‌ (قورّ به‌سه‌راکردن) و
(گریان) دا .

نه‌بۆنی نازناو له‌ نوسخه‌ پشت پین به‌ستراوه‌کانی ئه‌م پارچه‌ شیعره‌دا* و
گواستنه‌وه‌که‌ی نالچ له‌ باسی غایبه‌وه بۆ خیطاب و زۆی ده‌م تین کردن ،
له‌وانه‌یه نیشانه‌ی ئه‌وه پین که‌ پارچه‌ شیعره‌که‌ ناته‌واو پین و چ له‌ پیتش
دوا به‌یت و چ له‌دوا به‌وه لیتی فه‌وتابین .

نالچ له‌م پارچه‌ شیعره‌یدا چوار ته‌عبیری کوردیی به‌کاره‌یتاوه ،
ئه‌وه‌نده‌ی ئیمه‌ ئاگامان لی پین به‌ر له‌و که‌س به‌کاری نه‌هه‌یتان : (۱) له
به‌یتی به‌که‌مدا ته‌عبیری (کون تیه) واته : که‌ کونی تیا به . (۲) له‌ به‌یتی
پیتجه‌مدا ته‌عبیری (وه‌ها سه‌رمای تیدا سه‌رما ده‌پین) که‌ ئه‌بۆ بیوتایه :

* ئیمه له‌وباوه‌زه‌داین ئه‌و نوسخانه‌ی نازناویان تیا به ، نوسیاره‌کان خۆیان
گۆزبویانه ، چونکه‌ داژشتنی دوا به‌یت له‌و نوسخانه‌دا هونه‌رمه‌ندانه
نییه .

هرچنده که عومری خضر و جامی جهت بق
چونکه نه‌مه‌لت زوره ، چ عومریکی که‌مت بق ! (۱)

وه‌ها سه‌رما تیتدا سه‌رما‌ی ده‌بی . (۳) له به‌یتی شه‌شه‌مدا ته‌عبیری
(ههورین) که ئیمه نه‌لین : هه‌وری پیوه‌یه . (۴) له به‌یتی بیست و
دوه‌مدا ته‌عبیری (زاناندمان) که فیعلی جولاو (متعدی) یه و نه‌و له‌جیاتیی
نه‌جولاو (لازم) به‌کاری هیتاوه . نه‌مانه هه‌مو نیشانه‌ی ده‌وری نالین له
بۆ‌پیتشه‌وه بردنی زمانی کوردیدا .

چونکه (کم) و (گم) و (من) : تو که . نه‌تکرد (مز) و (خا) : نه‌یکرد .
تاوه‌کو ته‌سکین بیج (چن) : تاوه‌کو ته‌سکین بی . (عم) : نالنج تا ته‌سکینی
بی . (کم) و (گم) و (من) : نالییا ته‌سکینی بی . (ت) و (مز) : تاوه‌کو
ته‌سکین ده‌بی . (عب) و (خا) : تاوه‌کو ته‌سکینی بی . پین له‌قه (ت) و
(ک) و (اح) : پین له‌قان . تو‌خودا (کم) و (گم) و (ت) و (مز) و (من) :
تو‌خوا . بلا (مز) : بلن . به‌تاو (چن) و (عم) و (مز) و (عب) و (اح) و (خا) :
ته‌واو .

(۱) خضر : خدری زینده که مه‌شه‌وره ناوی حه‌یاتی خواردووه‌ته‌وه و تا
قیامه‌ت نامری . جامی جه‌م : ناوینه‌که‌ی جه‌مشید که مه‌شه‌وره هه‌مو
دنیای تیا دیوه .

واته : هه‌رچهند عومری خدری زینده‌شت بۆ بنۆسری و وه‌ک
جه‌مشید خاوه‌ن شکۆ و پایه‌ بیج ، مادام ناوات و هیوات زوره و هه‌رگیز
ناپزیتنه‌وه و هه‌مۆی نابه‌ته‌دی ، عومرت عومریکی که‌مه ، چونکه عومری
زۆر نه‌وه‌یه بنیاده‌م هه‌مو ناواته‌کانی تیا بیته‌دی و ، نه‌وه‌ش هه‌رگیز
نالین . نه‌م به‌ینه ئیشاره‌ته به‌ جه‌دی‌تیکی پیغه‌مبه‌ر که نه‌فه‌رمویت :
« یَسِيبُ ابْنَ آدَمَ وَيَنْسُبُ فِيهِ خَصْلَتَانِ : الْحِرْصَ وَطُولَ الْأَمَلِ »
واته : بنیاده‌م پیر نه‌بی ، به‌لام هه‌نگاو به‌ هه‌نگاو له‌گه‌ل پیرۆنه‌که‌یدا
دۆ خه‌سه‌له‌تی تیا گه‌نج نه‌بیتنه‌وه : ته‌ماع و هیوای دۆر و درپۆ .

له‌نتیوان (جام) و (جه‌م) دا بیجکه له ته‌ناسوب جیناسی ناقیص و ،
له‌نتیوان (جه‌م) و (که‌م) دا جیناسی لایق هه‌یه .

زۆره (مز) : زۆر بو .

ئەي جاميعی دونياوو قیامت به خەيالات
ئەو زۆزە که مردی ، نه ئەوت بۆ و نه ئەمت بۆ ! (۲)

بیزارە له توو ئیسته ، ههماغۆشی عەدۆتە

دونیا ، که دوینێ حەرەمی موحتەرمت بۆ ! (۳)

دوینێ چ بو دەتدا به زوبان لافی کهرامەت !؟

ئەمرۆ نەدەمت بۆ ، نه دەمت بۆ ، نه دەمت بۆ ! (۴)

(۲) واتە : ئەي ئەوکەسەي که به خەيال دنيايش و قیامتەشت
کۆکردبووه و بردبۆتەوه ، ئەو زۆزەي که مردی ههچیانت پێ نه بۆ ،
چونکه دنیا و قیامت دژی یهکن و بنیادهم ئەبێ هەر هەولێ
به کێکیان بدا .

له هینانی (نه ئەوت بۆ و نه ئەمت بۆ) دا به دوای (دونیا) و
(قیامت) دا لهف و نهشری مورهتتهب ههیه .

زۆیبت (چن) و (ت) و (اح) و (عب) : زۆیج . (عم) و (ک) : مردی .

(۳) ههماغۆش : ههماغۆش ، هاوباهوش . حەرەم : ژن .

واتە : دەسەلات و سامانی دنیا که تا دوینێ وهک ژنی خۆت له ژیر
دەسەلاتتا بۆ ، ئەمرۆ که مردۆی لیت بیزار بووه و په یوهندی پێتهوه
نهماوه و له باوهشی دوژمنه که تدايه !

دوینێ (چر) و (مز) و (خا) : به عوشرەت . (« پهراویزی » چر) :
له لای خۆت . (کم) و (گم) و (من) و (عب) : له کن خۆت . (ت) :
به حورمەت .

ئەم بهیته و بهیتی پێشۆ له نوسخەي (عب) دا له جێی به کردان .

(۴) لاف : هاش و هۆش . نەدەم : په شیمانێ . دەم (ی به کەم) : دەمی
قسه کردن . دەم (ی دۆهەم) : ههناسه .

واتە : تا دوینێ که به سەر زیندۆ بۆی ، به ژاست و چه پدا لاف و
گەزاف لێ ئەدا و خۆت نه بێ کەست به ههچ نه ئەزانێ . ئەمرۆ که
ژاست و ژهوان به رابەر به دەسەلاتی مهرگ وه ستایت و ههچت
له ئاستیدا پێ نه کرا ، لهو ههموو لاف و گەزافه په شیمان بۆیتهوه و ، نه
توانیت ههناسه بهک به دیت و نه دەمت گۆی کرد ههچ بلێ .

عومت نه فہسیکی کہ ہموق عالمی دینا
 برہ له غمیدا کہ ہموق صہرفی غمت بقو (۵)
 وهك شہتہ پین گہہ پڑ و گہہ خالیہ بہطنت
 صہوم و ئەمەلت باعیشی نفس و شکەمت بقو (۶)

- ئەشگونجی (نەدەمت) ی دوا یح بہ مەعنا پەشیمانج بئ .
 لەنیوان ھەر سح (نەدەمت) دا جیناسی تەریکب و ، لە بەکارھینانی
 (دەم) دا بہ دۆ مەعنا ئیشترک و ، لەنیوان (دەم) ی بہ مەعنا (ھەناسە) و
 (دەم) ی بہ مەعنا (زوبان) دا تەناسوب ھەبە .
 دەتدا بہ زوبان لافی کەرەمەت (چر) و (عب) و (خا) : دەتدا بہ زوبان
 لافی کەرەمات . (ت) : لافی نەفەس و زاری کەرەمەت . (ک) و (اح) و
 (« بەراویزی » خا) : نەفەس و حوسن و - یا حوسنی - کەرەمات .
 (۵) نەفەسیکی : ھەناسەپەکی . دینا : ئەھینا .
 واتە : ژبانت کہ تاقە ھەناسەپەکی - بە خەیاالی خۆت - ھەموق
 جیھانی ئەھینا ، لە خەفەتیدا برہە چونکہ ھەموق لە خەم و پەژاردە
 بەسەربرد .
 نەفەسیکی (چر) و (چن) و (عم) و (کم) و (گم) و (ت) و (مز) و (خا) :
 نەفەسیکە . کہ (کم) و (گم) : لە . دینا (چر) و (عم) و (ت) و (خا) :
 دونیا . (مز) : بالا .
 (۶) شەلتە : دەفریکی دۆلایی شاش تەراوہ وهك ژەشکە ، پەین و کا و
 شتی وای پچ ئەگوێژنەوہ . گہہ : جار جار . بہطن : سک . صہوم :
 ژۆژۆ . شکەم . سک .
 واتە : سکت خالیج بئ یا پڑ بئ لە خۆراک ، لە ھەردۆ حالەکەدا
 ھەر وہك شەلتە پەین وایہ کہ جاری وا ھەبە خالیہ و جاری واش ھەبە
 پڑە ، چونکہ ژۆژۆ گرتن و ھیوای ئەو دنیات ھیچیان لە نیازی خاوینەوہ
 نین ، ژۆژووہ کەت بقو ئەوہ ئەگری و سکتی پئ ھەل ئەگوشی ، لە
 بەربانگدا دۆ قاتی ژۆژ بخۆیت و ، ھیوای ئەو دنیاکەشت بقو ئارەزوی
 نەفستە کہ بەتەمای ژبانی خۆشتری . ئەگینا خوا پەرسنی راستەقینە
 ئەوہ پەبئ نامانج خوا پەرسنی ، وهك حەزرتی عومەر لە فەرمودە پەکیدا
 لەبارە ی صوھەبئی ژۆمییەوہ ئەفەرمویت : « نِعْمَ الْعَبْدُ صُهَيْبٌ ،
 لَوْ لَمْ يَخْتَفِ اللَّهُ لَمْ يَغْضَبِ » واتە : صوھەیب بەندە ی چاکە ، ئەگەر

« نالی » چیه و میثلی جوعل غه رقی شیاکه ی ،
خۆ تۆ به حسابی وه کو په روانه شه مت بۆ ؟! (۷)

— ۳ —

تا فه لهك دهوره ی نه دا — صد كه و كه بی ئاوا نه بۆ —
كه و كه به ی میهری موبارهك طه له عتی په یدا نه بۆ (۱)

له خواش نه تر سایه بی گوئی بی نه نه کرد .

له نیوان (به طن) و (شکه م) دا ته رادوف و ، له هینانی (نه فس) و
(شکه م) دا به دوای (سهوم) و (ئه مه ل) دا له ف و نه شری موشه و وهش
هه به .

ئه م به یته ته نها له نوسخه ی (چر) دا هه به .

جوعل : قالۆنچه . شه م : شه م ، مۆم . (۷)

واته : نالی چیت لی قه وماوه ، بۆ وا گوژاوی ؟ بۆ وا وهك قالۆنچه
له شیاکه ی دنیا دا نو قم بووی ؟ خۆ تۆ به سه نگ و ته رازوی دلداره
ژاسته قینه کانی وهك په روانه مۆمیتکت هه بۆ بۆ خۆت رۆت تن نه کرد و
له پیناویا نه سۆتای ، بۆ وا ئیستا خه ربکی کاری په ست و نه ویت ؟
ئه شگونجی (به حسابی) بی و به و جوژه ش مه عناکه ی دیت .

— ۴ —

نالی ئه م پارچه شیعه ی به بۆنه ی کۆچی دوایی سلیمان پاشا و
له سه ر ته ختی بابان دانیشتی ئه حمه د پاشا وه و توه . ئه م پارچه
شیعه ره بایه ختیکی تاییه تی هه به چونکه تا قه پارچه شیعیکی نالییه
ئیشاره تی به میژۆی رۆداویک تیدا کردین .

(۱) فه لهك : ئاسمان . دهوره : خول . صد : هه رچه ند . كه و كه ب :
ئه ستیره . كه و كه به . شان و شكۆ . میهر : خۆر .

واته : تا ئاسمانی ژین خولی خۆی ته وا و نه کرد و مانگی سلیمان پاشا
ئاوا نه بۆ ، هه رچه ند ئه ستیره کانی ده ور و پشتیشی هه ر مانه وه و ئاوا
نه بۆن (مه به ست له ئه ستیره کان شازاده کانی تری بابانه) ، شان و
شکۆی خۆری هه لاتن — پیروزی ئاسمان که ئه حمه د پاشایه ،
ده رنه که وت .

تا نه گریا ئاسمان و ، تمه ولاتی دانه گرت ،
 گول چه من ئارا نه بق ، هم لیوی غونچه وا نه بق (۲)

نه شگونجی رستهی (صد که و که بی ناوا نه بق) جوملهی موعته ره ضه
 نه بن و وه لاهی جوملهی پیشو بن و (صد) کینایه بن له (زور) و مه عنای
 نیوه شیعه که وای لی بیته وه : تا ئاسمان خولی خوی ته واو نه کرد و همو
 نه ستیره کانی ناوا نه بقن به هوی نریک بونه وهی هه لهاتی زوری نه حمده
 پاشاوه . . له حاله دا مه به ست له ناوا بونی نه ستیره کان بهش به حالی
 سلیمان پاشا مردن و ، بهش به حالی میرزاده کانی تری بابان دهر نه که وتیانه
 له زوری نه حمده پاشادا .

نالج بویه وهك باسی خوری نه حمده پاشای کردووه ، ناوی مانگی
 سلیمان پاشای نه هیناوه و ههر نه وهندهی به بهس زانیوه که ئیشاره ت
 بق سوزانه وهی ئاسمان بکا ، چونکه نه بویستووه وا پیشان بدا که سلیمان
 پاشا له نه حمده پاشا که متره ، که چچ له ولاشه وه به وه صف کردنی
 نه حمده پاشا به خور دهری خستووه که نه م لهو گه وره تر و پایه بلند تره .

دهورهی (عم) و (ک) و (عب) و (من) و (خا) : دهوری . نه میش
 نه گونجی (دهورهی) بن . که و که بی (« بهراویزی » چر و خا) و (چن) و
 (کم) و (گم) و (اح) : که و که بهی . (ت) : که و که بهی . که و که بهی
 (چر) و (چن) و (ت) و (ک) و (عب) و (من) و (خا) و (خب) : که و که بی .
 نه میش نه گونجی (که و که بهی) بن . میهری (عم) : ماهی . طه لعه نی
 (عم) و (کم) و (گم) و (مز) و (اح) و (من) و (خب) : طالبعی .

(۲) چه من ئارا : چیمه ن زازینه وه . وا : کراوه .

واته : تا ئاسمان له خه فه تی مردنی سلیمان پاشادا دهستی نه کرد به
 گریان و ، بارانی فرمیسکی خوی نه زژاند به سه ر زه ویدا و ، ته می
 هه ناسه ی ساردی ولاتی به بهی دانه گرت ، چیمه نی سوله یمانج و دور و
 پشتی به گولی نه حمده پاشا نه زازایه وه و خونچه ی لیوی پادشاهی نوی
 نه بشکوت .

چه ند وینه به کی جوانه : له نه نجامی گریان و فرمیسک زشتن و ته ماوی
 بونی ولاته وه ، چیمه ن به گول بزازیته وه و لیوی خونچه بشکوئی .
 لیوی غونچه (گم) : لیوی خونچه . (ک) و (مز) و (اح) و (خب) :
 غونچه لیوی .

تا چهمن پیرا له سەر ، ئەصلی درهختی لانهدا ،
 فەرعی تازه ، خوژژەم و بەرز و بولەند بالا نەبۆ (۳)
 تا (سولهیمانان) نەبۆنە صدەری تەختی ئاخیرەت ،
 (ئەحمەدی موختار) ی ئێمە شاهی تەخت ئارا نەبۆ (۴)

(۳) چهمن پیرا : وشەیهکی فارسییە واتە ئەوێ باخ ئەزازیئیتەوه ،
 باخەوان . فەرغ : لق . خوژژەم : تازه و تیراو .

واتە : تا باخەوانی قەدەر ساقی درهختی ، لای سەرەوه نەبزییەوه که
 سلێمان پاشایە ، لقی تازه که ئەحمەد پاشایە تیراو نەبۆ و بالای بەرز
 نەبۆ و هەلنەچۆ . نالێ بەم وەصفەئێ ئەحمەد پاشا ئەیهوێ بلی پادشای
 تازه بۆیه وا وەك لقی تیراو و بالایبەرز و گەش و هەلچۆ وایە ، چونکە
 ژێشە و ساقەکەشی هەر وا بوو و دیارە گیا لەسەر بنجی خۆی
 ئەزۆیتەوه .

تا چهمن پیرا له سەر (چر) و (عب) و (خا) : تا چهمن پیرانهجۆی .
 وایزانی هەلەئێ نووسیارە و ژاستەکەئێ بەم جۆرەیه : تا چهمن پیرا
 نەچۆ . (« پەراوێزی » چر و خا) و (عم) و (کم) و (گم) و (ک) و (مز) و
 (اح) و (من) و (خب) : تاچهمن پیرانه سەر . تازه خوژژەم و بەرز و
 (چر) و (اح) و (خب) : تازه خوژژەمی بەرز و . (کم) و (من) : تازه
 خوژژەم و بەزمی . (گم) : تازه و خوژژەم و بەرز . (مز) : تازه
 خوژژەمی بەرز و . (خا) : تازه خوژژەم و بەرز .

(۴) صدر : جاران لەقەبێ سەرۆکی وەزیران بوو . ئاخیرەت : ئەو دنیا .
 واتە : تا سولهیمانەکان لەو دنیا نەبۆن بە سەرۆک وەزیرانی تەختی
 پادشاهی ، ئەحمەدی موختاری لای ئێمەش نەبۆ بە شاهی تەخت
 زازیئەوه .

نالێ لەم بەیتەدا له یەك كاتدا ویستۆیه (سولهیمانەکان) بۆ حەزرەتی
 سولهیمان و بۆ سلێمان پاشای بابان و لەوانەیه بۆ سولهیمان ناوی تریش
 بەکاربێنێ . هەرۆها ویستۆیه مەبەستی له (ئەحمەدی موختار)
 پێغه مەبەریش (د.خ) و ئەحمەد پاشای بابانیش بێ . زۆر جوانیشی
 هیناوەتەوه ، چونکە ئەگەر مەبەستی له سولهیمان حەزرەتی
 سولهیمان و ، له ئەحمەدی موختار پێغه مەبەر بێ ، ئەوا حەزرەتی
 سولهیمانی کرد بە وەزیر و پێغه مەبری کرد بە شا . هەرۆها ئەگەر
 مەبەستی سولهیمان پاشا و ئەحمەد پاشا بێ وا ئەحمەد پاشای له

قیصه بنی پهرده و کینایهت خوښه : شاهي من که و
عاديلى بق قهت عهدىلى نهو له دنيا دا نه بق ، (ه)

بق نشينگه ي مورغى زوحي نهو که عالی فطرته
جینگه يي خوښتر له زه وضه ي (جنة الماوى) نه بق (٦)

وهك قيا سيكي که موثبهت بنى ، نه تيجه ي بيته جي
حه مدو ليلا شهه که عالی جا بو ، خالى جا نه بق (٧)

سليمان پاشا به گوره تر دانا .

نه بونه (چر) و (خا) : له بوته ي . تهخت نارا (ك) و (اح) و
(« پراويزى » خا) : فهخر نارا .

(٥) قيصه . قسه . بنی پهرده و کینایهت : ناشکرا و بنی پیچ و پنهنا .
عهدیل : هاوتا ، هاوژئ .

مه عنای لهم به يتهو به يتی پاشه وه ي پیکه وه ليک نه ده ينه وه .

نهو (چر) و (چن) و (کم) و (ت) و (عب) و (من) و (خا) : وا .
(٦) نشينگه : جینگای تيا دانيشتن . عالی فطرته : نه وه ي خوا به بهرزي
دروستی کردبن . مورغ : پهله وهر . زه وضه : باخ . جنة الماوى :
به هشت .

واته : با ئيتر قسه کردن به کینایه و پیچ و پنهنا بهس بنی . قسه
به ناشکرا خوښه و مهسه له مهسه له ي کوچي دوايي سليمان پاشا و
له سهر تهخت دانيشتنى نه حمهد پاشايه . سليمان پاشاي پادشاهي من
که دادپهروه ريكي وا بق هاوتاي له جيهاندا نه بق ، کوچي دوايي کرد و ،
شوي نيكي نهوتو شاياني نه وه بن مهلي ، خوا به بهرزي دروست کردوي ،
گياني پاكي نهوي تيا بنيشيته وه و بحه سيته وه ، له باخي به هشت
به ولاوه نه بق ، بويه به هشت بق به جي .

بشئ لهم به يته ئيشاره تيكي بق نه وه تيا نه بنی که سليمان پاشا به
جوړيكي وا مردبن ، پيشان ويسترا بن هه والي مردنه که ي تا ماوه بهك
بشارنه وه ؟

بق نشينگه ي (« پراويزى » چر) و (خا) : بق نشانگه ي . ديسان
(« پراويزى » چر) و (ت) و (ك) و (مز) و (اح) و (خب) : نه شه گاهي .
(عم) و (کم) و (من) : بق نشانگه ي . زه وضه ي (چر) و (کم) و (من) و
(عب) و (خا) : باغي . (گم) : باخي .

شاهی جهم جا « نالیا » (تاریخ جم) ته نریخیه
 دا نه لئین له م عهصره دا نه سکه ندهری جهم جا نه بق (۸) *

(۷) قیاسی موثبهت : له عیلمی مه نطیقدا (قیاس) به دۆ رسته نه لئین هه ریه کی لای که می له دۆ وشه پیک دین . جا نه گهر هه ردۆ رسته که مه عنای بۆ نیان نه گه یاند ، نه وه قیاسه که قیاسی موثبهته و دیاره نه نجامه که شی هه ر بۆن نه گه یه نین .

واته : وهک چۆن نه تیجه ی قیاسی موثبهت به ناچار چی نه بین بیته جین ، له سایه ی خواوه سلیمان پاشایش چونکه پیاویکی پایه بهرز بۆ ، پیاوی پایه بهرزیش جیگای کویر نایته وه ، جیگای کویر نه بو وه و پایه بهرزیکه وهک نه حمه د پاشا جیگای گرت وه .

له سه ریکه که شه وه ، نالی له نیوه ی دۆه می نه م به یته دا نه یه وی بلی زیاتر وایه پیاوی پایه بهرز وه چه یه کی وای له پاش به جین نامین نه وه نده پایه بهرز بین جیگه که ی بگریته وه . به لام سلیمان پاشا وانه بۆ ، له گه ل نه و پایه بهرز شهیدا که بۆی ، پایه بهرزیکه وهک نه حمه د پاشای کوزی لئین به جین ما جیگه که ی گرت وه .

په یوه ندی نیوان (عالی جا) بۆن و (خالج جا) نه بۆن له وه وه یه بنیاده م که له جیگایه کدا دانیشته ب دیاره نه و جیگایه ی گرت وه و ، که له و جیگایه بهرز بو وه دیاره جیگایه ی چۆل نه بین چونکه خۆی چوه بۆ جیگایه کی بهرزتر . نالی نه لئین : به لام سلیمان پاشا وانه بۆ ، هه رچه ند بهرز بو وه بۆ جیگایه کی بهرزتر له ته ختی شاهج که به هه شته ، شوینه که ی خۆی به خالی نه مایه وه نه حمه د پاشای تیا دانیشته .

بیته جین (چر) و (عب) : حاصلی . (« پهراویزی » چر) : بیته دتی . له (« پهراویزی » چر) دا (بیته جین) یش هه یه .

له نیوان (عالی جا) و (خالج جا) دا جیناسی لایحیق هه یه . له نیوه ی دۆه می به یته که شدا حوسنی ته علیل هه یه بۆ نیوه ی یه که می .

(۸) جهم جا . جین نشینی جه مشید .

واته : سلیمان پاشا که پادشایه ک بۆ جیگه ی جه مشیدی گرت بو وه ، میژۆی مردنی به حه رفی نه بجه د نه بین به رسته ی (تاریخ جم) که نه کاته ۱۲۵۴ . بۆیه ش نه م رسته یه بۆ به ته نریخی کوچ کردنی ، تا که س نه لئین له م چه رখে دا پادشایه کی تری وهک نه سکه ندهر نه بو وه جیگه ی جه مشید بگریته وه ، نه گهر سلیمان پادشا جین نشینی جه مشید نه بوایه ته نریخی

* له م سیمه ره جوانه د مر ده کهوی که نالی له ۱۲۵۴ دا گه یوته

په یه ی هه ره بهرز شاعیری و عالمی کهوا بوو دیاره ته منی به ره
 زورر چوره .

دل شیشه‌یی پز خوینی فیراقی ، فەرەقی بق
مەكسۆری زۆی به و دلێ وهك بەردی زۆقی بق (۱)

مردنی نه‌ئەبۆ به (تاریخ جم) . مەبەستی ئەوەیە بەلێ سلیمان پاشا ،
تەنانەت سالی مردنەكەشی هەر وا ئەگەینێ سەردەمی ئەو
سەردەمی جەمشید بووه .

حورۆفی ئەبجد هەر حەرفەکانی ئەلف و بێن به جۆریکی تر ریز
کراون : (ابجد ، هوز ، حطي ، کلمن ، سعفص ، قرشت ، ئخذ ،
ضظع) . نۆ حەرفی یەكەمیان یەکان (آحاد) و ، نۆی دۆهەمیان دەیان
(عشرات) و ، نۆی دواییمان سەدان (مئات)ن . بەم پێیە لە (تاریخ جم)دا
(ت) ئەکاتە (٤٠٠) و (ا) ئەکاتە (١) و (ر) ئەکاتە (٢٠٠) و (ی) ئەکاتە
(١٠) و (خ) ئەکاتە (٦٠٠) و (ج) ئەکاتە (٣) و (م) ئەکاتە (٤٠) و تیکزایان
ئەکەنە ١٢٥٤ واتە سلیمان پاشا له ١٢٥٤ ی . ك (١٨٣٨-١٨٣٩ ی . ز)دا
کوچی دوایی کردوو و ئەحمەد پاشایش هەر لەو سالدادا چوووه ته سه
تهخت .

له نیوهی دۆهەمی ئەم بەیتەدا حوسنی تەعلیل هەیه .
دا (عم) و (کم) و (گم) : تا . (مز) : با .

(۱) فیراق : دۆری له یار . فەرەق : فەراق ، تەق ، تەقینەوه . سەرچاوه‌کە
هەر وشە (فیراق) ه . ئەشکونجی بەمەعنا هەلچۆن بێ و سەرچاوه‌کە
وشە (استفراغ) بێ . مەكسۆر : شکاو .

وهك له جیاوازی تیکسته‌کانی ئەم بەیتەوه دەرئەکەوێ ، نۆسیاران
تێپەکانی هەندێ وشەیان به چەند جۆری جیا جیا دا بەش کردوو که
هەریەکە مەعنا یەکی تایبەتی ئەگەینێ ، سەرەزای ئەوه له هەندێ
وشە تریشدا تیکستی جیاواز گەلێ زۆره . وشە تریشی هەیه بە پێی
شیوهی نۆسینی کۆن بۆ گەلێ مەعنا دەست ئەدا . ئەمە بووه بەهۆی
سەرلێشیوان و ئالۆزانیکی زۆر و زێ نەبردنە سەر مەعناي زاستەقینە
بەتەواوێ . هەرچۆن بێ ئەو مەعنا یە ئیمە لای خۆمانەوه پەسەندمان
کردوو ، لێرەدا ئەینۆسینەوه و لاشمان وایه بەیتەکه و بەیتی
پاشەوهشی و بەیتی جواره‌میش هیتشتا پتویستیان به لیکۆلینەوهی
پتره .

ئەو نەشئە كەوا ساقى منى پىن لە خودى سەند
نەك نەوعە زەقى بۆ كە لە قەطرەى عەرەقى بۆ ، (۲)

خەندەى نەفەسى تۆ بو وەكو صوبح و نەسىمى
يا گول دەمى پشكوتن و ، عەطرى وەرەقى بۆ (۳)

نالچ ئەلچى : دل كە بەھۆى دۆرى يارەو بوو بە شۆشە يەكى پز لە
خوین ، تەقى كەردبۆ ، ياخود يەقى كەردبوو لە خوین و ھەلچۆ بۆ ، چونكە
بە بەردى زقى و قىنى دلى وەك بەرد زەقى - يار شكابۆ .

لەنتوان (فراق) و (فەرەق) دا جىناسى لايىق و ، لەنتوان (زقى
بەو) و (زەقى بۆ) دا جىناسى موھەزەف ھەيە .

شېشەبى (عم) و (گم) : شۆشەبى . خوینى (كم) و (گم) و (مز) و
(عب) و (من) و (خا) : خوینى . زقى بەو (« پەراويزى » چر و چن) و
(ك) و (عب) : زەقىب و . (عم) و (كم) و (گم) و (من) : زەقىب بۆ ، دلى
وەك بەردى زەقى بۆ (چر) و (چن) و (كم) و (ت) و (ك) و (مز) و (اج) و
(خا) : لە منى خەستە زقى بۆ .

(۲) نەشئە : سەرخۆشى . خودى : ئاگا لای خو بۆن . زەق : بە توركى وائە
عەرەقى خواردنەو .

مەعناى ئەم بەيتە و بەيتى پاشەوہى پىكەوہ لىك ئەدەينەوہ .

لەنتوان (ساقى) و (پىن) دا تەناسوويتكى تەنھا بەدىمەن ھەيە .

منى پىن لە خودى (عم) و (گم) : بە ئەو عەقل و دلى . نەوعە زەقى
(چر) و (عب) : نەو عەرەقى . (كم) و (گم) و (من) : نەوعى زەقى .
قەطرەى (چر) و (كم) و (ت) : قەطرە .

(۳) خەندە : پىكەنين . كرانەوہ . نەسىم : شەئى باى بەيانتى . وەرەق :
گە .

نالچ لە بەيتى يەكەمدا باسى شكانى شۆشەى دلى پز لە خوینى خۆى
كرد كە بە بەردى زقى و كىنەى دلى وەك بەرد - زەقى يار شكابۆ . و تىشى
دلى تەقىبەوہ يا ھەلچۆ و ھۆشى لای خۆى نەما . لىرەشدا باسى
ھۆش لانەمانەكە ئەكرى كە چۆن بۆ و بۆ بە چى و ئەلچى : ئەو نەشئەى
سەرخۆشيبە كە مەيگىز ، منى لە ھالى ھوشيارى پىن دەرکرد ، ئەو
چۆرە عەرەقە نەبۆ كە لە دلۆپى ئارەقى زۆيا دەرئەكەوتى ، بەمداتى
بىخۆمەوہ و پىتى سەرخۆش بىم ، بەلكو كرانەوہى بە پىكەنينەوہى دەمى

زەققیتی تەن و ، زیققەتی دَل ، زوقبەتی طاعت
 مەخسۆسى زەقیب بۆ لە منی خەستە زقی بۆ ! (۴)
 ھیند مونتەظیری تۆ بو ھەتا چاوی سپچ بۆ
 نەرگس ، کە لەسەر یەك قەدەم و دیدە چەقیق (۵)

یار و بلاو بو نەوہی ھەناسەیی بۆن خۆشی و دەرکەوتنی دانە سپیپەکانی
 بۆ کە وەك بای نەسیم وایە سبەینان ھەل ئەکا و ئاسۆ زۆن ئەبیتتەوہ ،
 یاخود گۆلی سەردەمی پشکۆتن و ، بۆنی خۆشی گەلاکانی بو ..

بەگوێزەیی ئەو نوسخانەش کە زستەیی (نەوعە زەقنی) ی بەیتسی
 دۆھەمیان بە (نەو عەرەقن) نۆسیوہ ، مەعنای ئەو بزگەبە وای لێ دیتتەوہ :
 ئارەقیتیکی تازە نەبۆ لە دلۆپی ئارەقی گۆنای ..

دەمی پشکۆتن («پەراوێزی» چر) و (کم) و (من) : دەمی پشکۆتووە .
 لە ھەمۆ نوسخەکانی بەردەستماندا نۆسراوہ (خەندەیی نەفەس) ،
 بەلام (خەندە و نەفەس) لەبارترە و لەگەڵ بەراوردەکەیدا بە (صوبح و
 نەسیم) باشتر ئەگونجێ .

(۴) تەن : لەش . زیققەت : ناسکی . زوقبەت : گەردن .

واتە : بوردەباریی لەش و بەرگە گرتنی و ئامادەیی بۆ ھەلگرتنی ھەر
 باری بدری بەکۆلیا و ، ناسکیی دَل و مل کەچچ و بەگوئی کردنی ھەرچچ
 بویستری ، ھەمۆی لە مندا کۆبووہتەوہ . ئیتر نازانم بەدکار بۆچچ لەناو
 ھەمۆ دلدارانی یاردا بەتایبەتی زقی لە منی خەستە بۆ ؟

لەنیوان (زەقیبەتی) و (زیققەت) و (روقبەت) و (زەقیب) دا
 جیناسی لایق و ، لەنیوان (زەقیب) و (زەقی بۆ) دا جیناسی تەریکیب
 ھەبە .

زوقبەت (چن) و (عم) و (کم) و (گم) و (ت) و (اح) و (من) : زیققەت .
 زیققەت واتە : زنجیر لە مل کردن . زەقیب بۆ (چر) و (عب) : زەقیب .
 (چن) و (مز) و (من) : زەقیب و . (ت) و (اح) : زقی بو . (ک) : زەقیبیش .
 (۵) واتە : نەرگس ئەوئەندە لەسەر یەك پین وەستا و ، بە یەك چاوی
 بۆی زوانیت و تۆ ھەر نەھاتی ، چاوی سپچ بۆ ، واتە مرد یا کوێر بۆ .
 نەرگس خۆی یەك چاوی ھەبە ، بەلام نالی کە ئەکێ بە یەك چاوی
 بۆی زوانیت ، مەبەستی ئەوہبە بلیج ھەردۆ چاوی کردۆ بە یەك و بۆ تۆی
 تەرخان کردۆن و ھەر بۆ لای تۆوہی ئەزوانی و لای بە لایەکی کەدا

تا پین نه که ننج گول به دهمی بادی صه باوه ،
نه مگوت : که شه وی بولبولی بیچاره حه قی بق (۶)

« نالنج » له ههوا که وته سه ما ، بق به شه ناوهر
به و وشکه مهله بیمی هیلاکی غه رقی بق (۷)

نه نه کرده وه . ههروه ها نه رگس خوی چاوی سپیبه . به لام نالنج نه یه وی
بلی له چاوه زوانی تودا چاوی سپی بووه . نه وهش بزاین که چاوی سپی
بقن کینایه به له مردن یا کویر بقن . له لایه کی که شه وه نیسه بت دانی
(چه قین) بق لای (دیده) زیاده زه وی به کی زور جوانه بق گه یاندنی مه معنای
چاوه زوانی .

وشه ی (نه رگس) هه م فاعیلی (مونته ظیر) و هه م فاعیلی (چاوی
سپی بق) یسه ، واته هه رای له سه ره له نیوان نه و دق فیعه لدا .

(۶) واته : که سه ره له به یاننج دیم گول به دهم سه ره ی بای به یانیه وه پیکنه ننج و
دهمی کرده وه و پشکوت ، بقم ده رکه وت بولبول حه قی بووه شه و نه وه نده
به گول نالاندویه ، چونکه بولبول له هه رچی تر عاشقتره به گول ، که چنج
گول هیچ گوی نادا به بولبول و به دهم بای به یانیه وه پین نه که ننج ، که نه بق
به دهم بولبول وه پین بکه نییابه .

پیکنه نیی گول به دهم باوه مه جازی عه قلیبه .

نالنج بیری نه م به یته ی له شوینی تریشدا وتووه ته وه .

نه م به یته و به یته پیته شه وه ی ته نه ا له (چر) و (عم) و (کم) و (گم) و
(من) دا هه ن .

(۷) ههوا : خۆشه ویستج . ناسمان . سه ما : ناسمان . سه ما کردن .
شه ناوهر : مه له وان . وشکه مه له : مه له له شوینی پین ناوا . بیم : ترس .
غهره ق : خنکان .

واته : نالنج له خۆشی دلداریدا فزی بق ناسمان ، یا خود به ناسمانه وه
که وته سه ما کردن و ، له و بق شاییه دا بق به مه له وان و ، له گه ل نه وه شدا
که شوینه که ی ناوی تیا نه بق ، له خۆیه وه وشکه مه له ی نه کرد ، که چنج
تریشی لچ نیشتبق بخنکن !

له ههوا (کم) و (گم) و (من) : به هه وهس . (عب) : به ههوا . بق به
(اح) و (« پهراویزی » خا) : بقیه . به و (چن) : له و . هیلاکی (چن) و
(کم) و (گم) و (لک) و (مز) و (عب) و (من) : هیلاک و .

دهرۆنم پز که باب و دهرده بئی تو
 دلم گهرمه و هه ناسهم سهرده بئی تو (۱)
 خهریکی شهش دهری هات و نه هاتم
 خه لاصیم قهت نییه له م نهرده بئی تو (۲)
 لییاسم ماته مه ، شینه ، له شیندام
 سوروشکم سوره ، زه نگم زهرده بئی تو (۳)

- (۱) پز که باب : له تاو دهردی دۆرخی سۆتاو و به که باب بق .
 له نیوان (گهرم) و (سهرده) دا طبیا قیش و ته ناسوبیش هه به . له نیوان
 (دهرده) و (سهرده) شدا جیناسی لایحیق هه به .
- (۲) خهریک : گیر خواردۆ و داماو . شهش دهر : زار او به که له یاری کردن به
 (نهرد) دا به کار نه هینری ، بریتیه له وه به کن له یاری کهره کان به رده می
 پۆله کانی به رابه رده که بی گربئی و نه هیتی زاره که ی هه لدا . کینا به شه له
 سه رلی شتیواوتی .
 واته : به ده ست شهش دهری هات و نه هاته وه گیرم خواردوو و
 ههرگیز بئی تو له م دهرده زنگار نابم .
 له نیوان (شهش دهر) و (نهرد) دا ته ناسوب هه به .
 نهرده (« پهراویزی » چر) : ههرده . (چن) و (ک) و (مز) و (من) :
 دهرده .
- (۳) ماته م : خه مباریی به پۆنه می مردنی که سیکه وه . شین : زهنگی شین ،
 دروشمی که س مردۆتی . گریانی به کۆل .
 واته : به هۆی دۆری تۆوه ههرچی نیشانه می خه م و خه فته تیامدا
 کۆبووه ته وه : جلی شینی نازیته باریم له بهردایه و ، خهریکی گریان و
 شینم و ، فرمیسکی خوین له چاوم نه زوا و ، زهنگم زهرده هه لکه زاره .
 له رسته می (لییاسم ماته مه) دا زیاده زه وه بیه کی زۆر جوان هه به ، چونکه
 وانه گه به نین ماته م به جۆری داگری کردۆم بۆم بووه به جل و بهرگه .

عزیزم ! دل زهقه و ، خۆم فەرد و تەنهام

دەترسم بـمکوژی ئەم دەردە بـن تۆ (٤)

بە بـن دیداری تۆ خۆ لالە « نالی »

عەجەب هەستاوه ئەم چەن فەردە بـن تۆ ! (٥)

- ٦ -

نەمردم من ئەگەر ئەمجارە بـن تۆ

نەچم ، شەرط بـن ، هەتا ئەم خوارە بـن تۆ ! (١)

لەنیوان (ماتەم) و (شین) دا بە هەردۆ مەعناکەیی و ، لەنیوان (شین) و (سۆر) و (زەرد) دا تەناسوب هەیە . نالی ئەوەشی مەبەست بوو کە (سۆر) کە مەعنا (شایح) ییش ئەگەیبەن ، بەرەبەر بە (شین) دانین کە واتە گریان ، هەرچەند ئەو مەعنا یەشی مەبەست نەبوو .

ماتەمە (چن) و (عم) و (کم) و (گم) و (ت) و (مز) و (اح) و (من) و (خا) : ماتەم و . (ک) : ماتەم و . لە شیندا (چن) : لە شیندا . بەم پێیە پەيوەندی بە نیوێ دۆهەمی بەیتەکەوه ئەبـن . سۆرە (کم) و (گم) : سۆر و .

(٤) واتە : نازیزەکم ! دل زهقه و بۆم نەرم نابـن و ، خۆشـم بەتەنهام و دەره قەتی دل نایەم . بۆیە ئەترسم مادەم تۆم لەگەل نەبـن ئەم دەردی دلە بـن تۆ بـمکوژی .

ئەشگونجـن مەعنا ی بەیتەکە بەم جۆرە لیک بەینەوه کەوا : یار دلـی زهقه و نابـن بەلاما و منبـش بەتەنهام بۆ خۆم . ئەنجا شاعیر وەرچەرخی و زۆی دەمی بکاتە یار و بلـن : ئەترسم ئەم دەردی دل زهقی تۆ و دۆریه لە تۆ ، بـن تۆ ، بـمکوژی .

دل زهقه و (چن) و (ک) : دل زهق و . دەترسم (گم) : ئەترسم .

(٥) واتە : دیداری تۆم لە بەرچاودا نەبـن زمانم گۆ ناکا قسە بکەم . بۆیە خۆشـم سەرم سوزماوه چۆن ئەم چەند فەردە بـن تۆ هەستاونهتەوه و بە زۆیک و زەوانی بۆم وتراون .

- ٦ -

(١) واتە بەئـن من ئەمجارە بـن تۆ نەمردم ، بەلام ئەوەندە دەردی بـن تۆبـم

دەرۆنم خالییه ، وهك نهی ده نالی
ههواریکی چ پز هاواره بئ تو ! (۲)

بیناییم کویره ، هه نایین به زۆی کهس
موژهه یهك یهك ده لئی بزماره بئ تو (۳)

چیتت تۆبهی له وه پئ کردم که بئ تو بۆ هیچ کوئییهك بزۆم ، مهرج بئ
جاریکی تر بئ تو تهناهت تا نهو خوارهش نه چم .

نهو خواره (چر) و (چن) و (عم) و (مز) و (عب) و (من) و (خا) : نهو
خواره .

(۲) نهی : قامیش ، شمشال . ههوار : نشینگهی هاوین و زستانی
کوچه ریه کان .

واته : وهك قامیشی که گریکانی ناوی لابرابن و کرابن به شمشال و
شمشالی بئ لئ بدری و بنالینتی ، دهرۆنی له غه پری یادی تو خالی
منیش ههر هاوار و ناله یه تی ، له پاش زۆیشتنی تو وهك ههواریکی
چۆلی لئ ها تووه ، تهنها هاواری منی تیا به بهدوای تو دا .

ورده کاریه کی جوان لهم به ته دا هه یه که نه وه ته نالی ههواری
شوبهاندوو به نهشکه و تیکی چۆل ، له کاتییکا که ههوار یا شاخیکی وشک و
زهقی بهرز یا دهشتیکی کاکه به کاکیه و ، دای ناوه که وا نهو نهشکه وه
به ته نهنگی هاواری خۆی پز بووه ، له کاتییکا که له دهنگی بابردۆی خۆی
به ولاره هیچ نییه و هیچ کوئییه کیش نییه دهنگ پزی کاته وه .

له نیوان (خالی) و (پز) دا طباق و ، له نیوان (ههوار) و (هاوار) یشدا
جیناسی ناقیص هه یه .

ههواریکی (چر) و (ت) و (مز) : ههواریکه .

(۳) موژه : بژرانگ .

واته : بئ دبتنی دیداری تو چاوم کویره و به چاوپن که وتنی زۆی
که سی تر هه نایهت . . بژرانگه کانم نه لئی بزمارن به چاومدا چه قیون و
ناهیتن چاو هه لیتنم .

بزماره (ک) و («پهراویزی» خا) : بسماره .

نهو به ته له نوسخهی (خا) دا پینجه م بهیت و ، له (کم) و (گم) و
(عب) و (من) و (خب) دا شه شه م به ته به گویره ی ژماره ی به ته کان
لیره دا .

ھەمقۇئەعضایى ئالینم دەئالین
 سەرپام میثلی مۆسیقارە بىن تو (۴)
 قەسەم بەو شەربەتى دیدارى پاکەت
 شەرابم عەینى ژەھرى مارە بىن تو (۵)
 لەکن تو خار و خەس گولزارە بىن من
 لەکن من خەرمەنى گول خارە بىن تو (۶)

(۴) مۆسیقا : سازىكى سىن سۆچە لە قامىشى گەورە و بچۆك دروستى ئەكەن . وتراویشە كەوا ناوى پەلەووەدريكە كونی زۆر لە دەئۆكيدا ھەبە ، ئاوازی جۆراوچۆر لەو كوناووە دەرنەچى . ئەم مەعناى دۆھەمە بۆ ئیترە زۆر لەبارە .

واتە : ھەرچى بەشىكى لەشم ھەبە كە لەوانەبىن ئالەى لىوہ بىن ، لەتاو دۆرىى تو ئەئالینىن . ھەمۆ گيانم وەك دەئۆكى پەلەووەرى (مۆسیقار) لىن ھاتووہ و لەبەر بىن توپىن ئالەى لىوہ دى .

ئەم بەیتە تەنھا لە كۆمەلە دەسنۆسىكى بنەمالەى موفتىبى ھەلەبجەدا ھەبۆ كە دۆ پارچە شىعەرى ئالیشى تىبا بۆ يەككىيان ئەم پارچەبە بو و ، شىخ موحەمەد عەلى قەرەداخچ پىشانی داين . (لە پىشەكەبە كەدا بەدريژى باسى ئەم دەسنۆسانە كراوہ) .

(۵) واتە : قەسەم بە شەربەتى شىرىنى دیدارى پاكەت ، بەھۆى بىن توپىبەوہ ھەر شەربەتى ئەخۆمەوہ لە دەمما وەك ژەھرى مار واىبە ، يا لە تالىبى دۆرىى تو وەك ژارى مار بخۆمەوہ وام .

ئالى ئەم بەیتەى زۆر جوان ھىناوہتەوہ كە سوپىن بىن خوراو و سوپىن لەسەر خوراو ھەردوكيان لە يەك بابەتن و دۆى يەكيشن : شەرابى وەسلى بار كە لە ھەمۆ شەرابىك شىرىنترە و ، ژەھرى مار كە لە تالىدا ھاوتای نىبە .

زەھرى (چر) : ژارى . (گم) : ژەھرى .

(۶) خار : دۆك . خەس : وشتر خوار . *

واتە : تو ئەوئەندە لە من بىتزارى ، ئەگەر لەسەر دۆك و دال و وشتر خوارىش دا بنىش ، مادەم منت لا نەبىن ، بە گولزارى ئەزانىن . . منىش ئەوئەندە حەزم لە توپە و ئارەزۆمەندى نرىكىتم ، مادەم لە تووہ دۆرىم ،

* دەكرى بلىپىن (خوار) بە ماناى سووك و ھىچ و پووجىشى لە پىش

چار بووبى بۆيە مامۆستا ئىشارەتى بىن نەكرەوہ ، چونكە مەلا فارسى

زانەكانمان (واو) كەى دەخویننەوہ و بىن وا بوہ (حوار) كىش

و قافیەى شىعەرەكە نىك دەدا .

لهکن من با وجودی ناس و نهجناس
کهسی تیدا نییه ئەم شاره بئی تو (۷)

ههتا توّم ئاشنا بۆی ، ئاشنام بۆن
ئەمیستا مو به موّم ئەغیاره بئی تو (۸)

خهرمانی گولیشم بهلاوه دژکه . مهبهستی لهوهیه بئی تو خهرمانیک
گول دهنکه دژیک ناهیتی لام ، یا لهسهر گول دانیشنیسم لا وهك لهسهر
دژك دانیشتنه .

ئەم بهیته له نوسخه‌ی (خا) دا نییه .

لهنیوان (تۆ) و (من) و ، (خار) و (گول) دا طبایق ههیه .

لهکن (چر) و (کم) و (گم) و (من) : له‌لای .

(۷) ناس : مهنك . ئەجناس : هه‌مو جۆر و ژه‌گه‌زیک .

واته : من به‌زاده‌یهك دنیا هه‌مۆی له تۆدا ئەبینم ، لام‌وايه ئەم شاره
له‌گه‌ل ئەم هه‌مو خه‌لكه زۆره‌ی تیا به‌تی له هه‌مو جۆر و ژه‌گه‌زیک ،
مادام تۆی تیا نیت ، کهسی تیدا نییه و جۆل و وێرانیه .
له‌نیوان (با و جۆدی ناس و ئەجناس) و (کهسی تیدا نییه) دا طبایق
هه‌یه .

له‌کن (عم) و (گم) و (ت) و (مز) و (اح) : له‌لای .

ئەم بهیته له (عم) و (خا) و (خب) دا له‌پاش به‌یتی نۆه‌می ئیره‌وه‌یه و ،
له (کم) و (گم) و (من) یشدا له‌پاش به‌یتی سێهه‌می ئیره‌وه‌یه .

(۸) ئاشنا : ناسیاو . ئەغیار : بێگانه .

واته : تا تو ئاشنام بۆی به‌چاویکی گه‌ش و زۆنه‌وه سه‌یری دنیا
ئه‌کرد و هه‌رچه له‌ شاره‌دا هه‌یه (که له به‌یتی پیشۆدا باسی کردن)
هه‌مو ئاشنام بۆن و به‌ هۆی دلی شادمه‌وه له‌گه‌ل ئەو هه‌مو خه‌لكه‌دا
هه‌ل‌ئه‌ستام و دانه‌نیستم . به‌لام ئیستا که توّم نه‌ماوتی و زۆیشتۆی ، له
گیانی خۆم بێزار بۆم و گوئی ناده‌مه هه‌چ شتیک و هه‌چ که‌سیک ، ته‌نانه‌ت
مۆبه‌مۆی له‌شی خۆیشم لا بووه‌ته بێگانه . .

ئەشگونجی مه‌عنا‌ی نیوه‌ی یه‌که‌می به‌یته‌که به‌م جۆره‌ بئی : تا تو ئاشنام
بۆی ، ئاشنام هه‌بو . .

له‌نیوان (بۆی) و (بۆن) دا جیناسی لاجیق و ، له‌نیوان (ئاشنا) و

همو ژۆژی له تاو هیجرانی ئەمسال

تەمەنای مردنی پێراره بێ تو (٩)

له حسرت سەروی قەددت چاوی « نالی »

دو جۆگه ، بەلكو دۆ ژۆبارە بێ تو (١٠)

- ٧ -

زولفت كه له سەر ژۆ به خەم و تابشه ئەمژۆ ،
دۆدی سییهی عۆده له سەر عاریضی پشکو (١)

(ئەغیار) دا طیباق هەیه .

ناشنام بۆن (عم) و (ك) و (خا) : ناشنا بۆن . (عب) : ناشنا بۆم .
مۆبەمۆم (چر) و (عم) و (گم) و (ت) و (ك) و (مز) : مۆبەمۆ .
ئەم بەیتە له (كم) و (من) دا نییه .

دانانی ئەم بەیتە لەم شوێنەدا بەگۆیژەیی نوسخەیی (چر) .
نوسخەکانی تر لەگەڵ بەیتی پاشەوهدا بەرودوایان داناون .

واتە : ئەو دۆرییەتی تو که ئەمسال من ئەیچیزم ، کاریکی بێ کردۆم هەمو
ژۆژی خۆزگەیی ئەو ئەخووزم که پێراره بمردمايه . (٩)

نالی لەم بەیتەدا بەوهشەوه دانەکهوتوووه ، وهك خهكك ، بلی : سال
به سال خۆزگەم به پار .. بەلكو به خۆزگه به پێراریشەوه دانەکهوتوووه ،
ئاواتی مەرگی پێراری خواستوووه .. خۆشەویستی بەم جۆرە بەهیز
نەبێ چیی بێ ئەلێن !

لەنێوان (ئەمسال) و (پێراره) دا طیباق هەیه .
تەمەنای (عب) : تەمەننا .

(١٠) قەددت : قەد و بالات . ژۆبار : چەم .

واتە : له تاو دۆریی بالای وهك سەرو بەرزت ، چاوه‌كانم ئەوه‌نده
بەكۆل ئەگرین ئەلێنی دۆ جۆگه بەلكو ئەلێنی دۆ چەمن .

لەنێوان (سەرو) و (جۆگا) و (ژۆبار) دا تەناسووییکی جوان هەیه .
سەروی قەددت (چر) و (عم) و (ت) و (عب) و (خا) و (خب) : قەددی
سەروت .

- ٧ -

(١) خەم : پێچ و لۆل . تابش : تاو ، گەرمی ، تین . دۆد : دۆكەل .

دهستم که به صد و عده له صد جیگه شکاوه ،
جهبری نییه ئەم کەسرە هەتا نەبخەیه ئەستۆ (٢)

سییهه : زەش . عۆد : دارێکی بۆن خۆشه ئەیسۆتینن بۆنەوهی بۆن
بدانەوه . عاریض : زۆمەت ، کۆلم .

واته : زولفت که ئەمزۆ بەسەر زۆتەوه لۆلی خواردوو و شەوقی
زۆت لەناو تالەکانیەوه دیاره و بە تینی خۆی ناگر بەرنەدانە دلکی دلداری و
بۆنی خۆشی لێوه بلاو ئەبیتتەوه ، وەك دۆکەلی داری زەشی بۆن خۆشی
عۆد وایه که خرابیتتە سەر ناگر و بسۆتێ و ناگرە که شەوق بدانەوه و
بۆنی عۆدە که بەم لا و بەولادا بلاو بیتتەوه .

نالج لەم بەیتەدا شێوهی تەشبیهی موره ککەبی بە کارهیناوه .

زولفت (عب) : زولفی . ئەمزۆ (عب) : ئیمزۆ .

(٢) جهبر : گرتنەوهی شکسته . کەسر : شکان . شکسته . ئەستۆ :
گەردن .

واته : دهستم له صد کاتی جیا جیادا ، هەر کاتی له شویتیکدا ،
شکاوه . ئەم شکاویانەش چاک نابنەوه تا پاش گرتنەوهیان بۆ ماوه بەک
دهستم نەکەمە ملم و بە ملمیدا هەکنەواسم .

ئەمە معنا دیارییه کەمی بەیتە کەمی . بەلام نالج ئەم معنا دیارییهی
نەها وەك زیگایەك پتویستە بۆ گەیانندی معنای مەبەستی راستەقینە .
دهست شکان له کوردیدا کیناییه له ئاوات نەهاتنەدێ و ناومید بۆن .
نالج ئەیهوێ بێنی یار صد جار گفتی دامێ و هیچ جارێکیان گفته کەمی
خۆی نەهینایەدێ و بەوه دهستم له صد لاه شکاوه .. ئەنجا به خۆی
ئەکن : تا دەستت بە ملی یاردا هەکنەواسی و دەست نەکەیتە ملی ،
شکسته کانی دەستت چاک نابنەوه و ئاوات نایەتەدێ .

بەم جۆره دەرکەوت لەم بەیتەدا تەورییه یەکی زۆر جوان هەیه .
هەروەها لەنیوان (جهبر) و (کەسر) یشدا طباق هەیه .

ئەشگونجی شاعیر راستەوخۆ به یار بێنی دەستی شکاوم چاک ناییتتەوه
تا تۆ به ملی خۆتیا هەکنەواسی و نەیکەیتە ملت .. بەم پێیه زیاده زەوییه کەمی
وردی تیا ئەبێ ، چونکه وائەگە یەنێ خەلکێ که دەستیان ئەشکێ نەیکەنە
ملی خۆیان ، بەلام دەستی شکاوی من تا یار خۆی نەیکاتە ملی خۆی ، چاک
ناییتتەوه و ناگیر سیتتەوه !

که به صد و عده له صد جیگه (کم) : له سەد جیگە به سەد و عەدە .

خالت چیه ؟ دانه‌ی گه‌نمی جه‌ننه‌تی زۆته

چاوت چیه ؟ فیتنه‌ی حهرمه‌ی قیله‌ی ئه‌برۆ (۳)

شه‌و بۆی سهری سونبولی زولفت له‌ سهری دام

ئسته‌ش سه‌ره‌که‌م مه‌سته له‌ به‌ر نه‌شه‌یی شه‌و بۆ ! (۴)

نه‌میستوو هه‌رگیز له‌ ده‌مت بی‌نی وه‌فای

هه‌رچه‌نده سه‌راپا گولی ، ئه‌مما گولی هه‌یرو (۵)

له‌م نوسخه‌یه‌دا (که‌) به‌سەر (له‌ سه‌د) ه‌که‌وه ناته‌واوه . (گم) : که‌ به‌ سه‌د وه‌عه‌ده له‌ سه‌د لاره . (من) : که‌ له‌ سه‌د جیوه به‌ سه‌د وه‌عه‌ده . نه‌یخه‌یه (چر) و (کم) و (گم) : نه‌یخه‌مه . (عب) : نه‌یخه‌نه .

(۳) واته : زۆمه‌ت به‌هه‌شته و ، خاله‌که‌ی سه‌ر گۆناشت ئه‌و ده‌نکه‌ گه‌نمه‌یه که‌ حه‌زهره‌تی ئاده‌م له‌ به‌هه‌شتدا خواردی و له‌سه‌ر ئه‌وه له‌ به‌هه‌شت ده‌رکرا . بۆیه هه‌رکه‌س ده‌ست بۆ خالی سه‌ر گۆنات به‌ری ، ده‌ری ئه‌که‌ی و له‌ دیداری به‌هه‌شتی زۆمه‌تی بی‌به‌ش ئه‌که‌ی و نه‌یخه‌یه‌ته خواره‌وه بۆ زه‌ویی به‌رپیت . . برۆیشت قیله‌یه و ، چاویشت مایه‌ی له‌ دین لادان و تاقی کردنه‌وه‌ی ئه‌و که‌سانه‌یه دین بۆ زیاره‌تی حهرمه‌ی قیله‌ی برۆت ، پتویسته ناگایان له‌ خۆیان بی‌ چاوت مه‌ست و سه‌رخۆشبان نه‌کا تا له‌ به‌ری زیاره‌ت و عیاده‌ته‌که‌یان بی‌به‌ش نه‌بن . . نیوه‌ی یه‌که‌می ئه‌م به‌ینه له‌ سه‌رگوزه‌شته‌که‌ی ئاده‌مه‌وه وه‌رگه‌راوه . چیه‌ی یه‌که‌م و ده‌هه‌م (عب) : بووه . گه‌نمی جه‌ننه‌تی زۆته (چر) و (کم) و (ک) و (عب) و (اح) : گه‌نمی جه‌ننه‌تی زۆمه‌ت . (ت) و (خا) : گه‌نم و جه‌ننه‌ته زۆمه‌ت .

(۴) واته : به‌ شه‌و بۆنی سهری زولفی وه‌ک سونبول تال تال و بۆن خۆشت دای له‌ سه‌رم . له‌وه‌خته‌وه تانیستا سه‌رم مه‌ست و سه‌رخۆشی بۆنی ئه‌و گولی شه‌و بۆی زولفته‌یه .

له‌ به‌کاره‌ینانی وشه‌ی (سه‌ر)دا به‌ سێ مه‌عنا‌ی به‌دیعه‌ن له‌ یه‌ک جیاواز ئیشتیراک و ، له‌ وشه‌کانی‌اندا جیناسی ته‌واو و ، له‌نیوان (شه‌و بۆی) و (شه‌و بۆ)دا جیناسی ته‌رکیب هه‌یه . ئسته‌ش سه‌ره‌که‌م (چر) : ئسته‌یشه سه‌رم . (عم) و (کم) و (ک) و (اح) و (خا) : ئسته‌یشه سه‌ره‌که‌م .

(۵) بین : بۆن . گولی هه‌یرو : گولیکه‌ زیشه‌ی به‌ ناخی زه‌وبدا ئه‌چپته

قوربان وهره تا ئەم غەزەلە تازە لە بەرکەین
عیزز و شەرەفی « نالنج » بە تشریفی قەدی تو (٦)

— ٨ —

شەوی یەلدا یە ، یا دەبجۆرە ئەمشەو
کە دیدەم دۆر لە تو بێن تۆرە ئەمشەو !؟ (١)

خوارەو و هەمیشە لەو شوێنەیدا ئەزۆیتەووە ، بۆنی هیچ نییە ، بەلام
بەدیمەن زۆر جوانە ، گۆلە هەرمەلەشی بێن ئەلێن .

واتە : هەرگیز بۆنی وەفام لە دەمت نەبێستوووە . بۆیە تو هەرچەند
لەناو جواناندا گۆلی ، بەلام گۆلە هێرۆی کە بۆنی نییە .
ئەم بەیتە تەنها لە نوسخەکەی (ک) دا هەیە .

(٦) غەزەل : پارچە شیعر . جۆرە قوماشیکی جوانە .

واتە : قوربان ، وەرە با ئەم غەزەلە لە بەرکەین کە تازە دامناووە و
پێکەووە بێخۆینینەووە ، چونکە هاتنی تو بۆ لە بەرکردن و خۆیندەووی
ئەم غەزەلە مایەبی شان و شکۆ و سەربەرزیه بۆ نالنج .

یاخود نالنج هاتوووە غەزەلە شیعرەکەی شوبهاندوووە بە غەزەلی
قوماش و ، خۆیندەووی غەزەلەکەی بە بالای یاردا شوبهاندوووە بەو کە
قوماشی غەزەل بکاتە بەری قەد و بالای .

لە بەرکەین (گم) و (من) : لە بەرکەیی .

— ٨ —

ئەم پارچە شیعرە لە نوسخەکانی (چر) و (چن) و (گم) و (مز) و (عز) و
(اح) و (خا) دا هەیە و دراوێتە پال نالنج . لە نوسخەکی (ت) یشدا هەیە و
تۆ بەیتە و دراوێتە پال (کوردی) . هەر وەها لە نوسخەکەی چاپی (گم) ی
دیوانی کوردییشدا . چوار بەیتی یەکەمی ئەم پارچە یە لە هەموو نوسخەکاندا
هەیە . بەیتی پێنجەمی تەنها لە (چر) و (مز) و (اح) و (خا) دا هەیە .
بەیتی شەشەمی تەنها لە (چر) و (اح) و (خا) دا هەیە . بەیتی حەوتەمی
تەنها لە (چن) و (گم) و (عز) دا هەیە .

د . مازف خەزنەداریش ، پشت بە دیوانە لە چاپدراوێتە کوردی ،
بە هێی کوردیی داناووە (بزووانەرە : د . مازف خەزنەدار ، گۆفاری زۆزی

دلّم وهك حاكمى مهعزوله ، قوربان !
خهلاتى وهصلى توى مهظوره ئەمشه و (٢)

دلّيش مايل به ديدى تويّه ، بويّه
له من وهحشى و زهميده و دۆره ئەمشه و (٣)

كوردستان ، ژماره ٣٤ى كانۆنى يه كهمى ١٩٧٥ و كانۆنى دۆهه مى
١٩٧٦ ، ل ٣٤) . بهلام ئيمه به شيمى نالى ئەزانين و لامان وايه
له بهرئوه كراوه به هيبى كوردى ، چونكه كوردى چهند پارچه به كى ترى
لهم ههوايهى ههيه .

(١) يه لدا : وشه به كى سهريانبيه واته له دايك بۆن ، دريژترين شهوى ساله
كه دوا شهوى دوا مانگى پايزه . بويّه وا ناوئراوه چونكه ههزره تى عيسا
لهو شهوه دا له دايك بووه . دهيجۆر : شهوى زۆر تاريك و دريژ .

واته : ئەمشه و له بهر دۆرى له تو ، چاوم ترو سكايبى تيا نيبه ، ياخود :
ياخوا حالى وا له تو به دۆر بى ، من ئەمشه و چاوم ترو سكايبى تيا نيبه ،
نازانم ئەمشه و شهوى يه لدايه ، وا هه ر نابزيتنه وه ، ياخود شهوى
دهيجۆره وا ئەوهنده تاريك و نۆته كه .

له نيوان (دۆر) و (نۆر) دا جيناس ههيه .

ئەمشه و - له هه مۆ به يته كاندا - (عز) : ئيمشه و .

(٢) مهعزول : عه زل كراو و له كارخراو . مهظور : مه به ست .

واته : دل كه كى له تهخت و تاجى گه يشتن به تو دۆر خراوم ، وهك
فهريماندارى له كارخراو وايه ، چۆن ئەو هه ميشه به ته مای ئەوه يه
بيگيژنه وه بۆ سه ر كاره كى و خه لاتيشى بكن ، ئەميش هه ر به ته مای
ئەوه يه به خه لاتى گه يشتن به تو شاد بيتته وه .

حاکمى (مز) : حاله كه م . مهعزوله (چر) و (اح) و (خا) : مهعذوره .

(مز) مهعذوره يا مهغذوره . (عز) : مهغزوره . توى (چن) و (گم) : تو .

(٣) ديدى : ديتن . زهميده : هه لاتۆ ، زاكردۆ .

واته : دلّيشم هه زى له بينينى چاوه جوانه كانى تويّه ، بويّه وا
ئەمشه و له من كيتوى بووه و زاي كردوه بۆ لاي تو و خۆم بى دل
ماومه ته وه .

له نيوان (تويّه) و (بويّه) دا جيناسى لاحيق ههيه .

که توی شای کهج کولاهی دیده مهستان ،
چ باکم قه یضهر و فهغفورہ ئەمشه و ؟! (۴)

له خه و هه لساوه ، یا ئالۆزه چاوت ؟
هه میشه وایه ، یا مهخموره ، ئەمشه و ؟ (۵)

سوروشکم نهقشی چاوی تو ده کیشی
جیگه م سهر داره کهی (مه نصور) ئەمشه و (۶)

دلش (مز) : دلم . وهحشی و زه میده و (چر) و (مز) : وهحشی
زه میده . (اح) و (خا) : وهحشی زه میده .

(۴) کهج کولاه : کللوار . قه یضهر : لهقه بی پادشاهانی زۆم و زۆس بووه .
فهغفور : لهقه بی پادشاهانی چین بووه .

واته : که تو بۆی به پادشای کللوا به فیزه وه لار له سهر ناوی شوخانی
چاومه ست ، ئیتر من هیچ پادشابه کی ترم لهم دنیا به دا مه به ست نیه و
گوئی به کهسیان نادم .

کهج کولاهی (گم) و (عز) : کهج کللوا و . (مز) : کولاه و .

(۵) مهخمور : مه ست .

واته : ئازیز ! تازه له خه و هه ستاوت و تۆزهیت و چاوت ئاگری
لین ئەباری ، یا نه چاوت ئالۆزه ؟ چاوت هه میشه وایه و وا تیز و توند
ئەزوانیته دلداران ، یاخود ئەمشه و سه رخۆش و مهسته ؟
هه لساوه (« پەراویزی » چر) : هه لساوی .

(۶) مه نصور : حوسه نی کوزی مه نصوری حه للاج ، به کیتکه له خواناسانی
به ناوبانگی سه دهی سیه می کوچی . که وه جدی صۆفیانه ئەیگرت
دهستی نه کرد به هاواری (انا الحق) . سه ره نجام له سهر قسه ی
مه لاکانی به غدا گیرا و هه شت سال خرایه به ندیخانه وه . له سه رده می
خه لیفه ئەلوقته دیری عه بباسیدا له زیندان هینایانه ده ره وه و هه زار
داریان لین دا و هه ردۆ ده ست و هه ردۆ قاجیان بزیه وه و لاشه کهشیان
سو تاند . ئەلین گوايه که خوینه کهشی ئەزۆیشت زسته ی (انا الحق) ی
ئهنۆسی .

واته : ئازیز ! به جۆری گه بیشتومه ته حاله تی (وحدة الوجود) و له گه ل

موسولمانان ده پرسن حالی « نالی »
له کونجی بن کستی مه هجوره ئەمشه و (۷)

تۆدا بووم به یهك ، فرمیتسکم که له چاوم ئەزوا ، نهخشی چاوی تۆ
ئەکیشتی ، وهك چۆن خوینی چهلاج زستی (انا الحق) ی ئەنوسج . بۆیه
وادیاره سه ره نهجامی منیش وهك هبی ئەو ئەبی و ، چۆن ئەویان له سه ر
ئیددیعی (وحدة الوجود) له گه ل خوادا له سه ر تهخته زاکیشا و
دارکاریان کرد و دهست و قاچیان بزیه وه ، منیش هه ر وا لی ئەکه ن .
چاوی (« بهراویزی » چر) : ناوی . جینگه م (اح) و (خا) : جینگام .

(۷) مه هجور : خراوه لاوه و پشت گوی خراو . *

★ ★ ★

* ئەمنیش پیم وایه ئه م غه زله وهك شیعی کوردی به تر ده چی تا نالی
چونکه کوردی شیعی (سه ل معتنع) ی کوتوه و ئه و غه زله ش له
شیعوکانی نالی هاسان تره . به لام زۆریش جوان و به رزه . له به یتی
ششم دا جینگم کیشی شیعه قورس ده کا چ ئی نالی بی و چ ئی
کوردی هه یج کامیان له وانه نه بوون ، کیسی شیعیان قورس بی که
وا بوو نابی (جینگم) بی . دیاره هه قه نیه شیعه که بگورم ، به لام
بۆم هه یه بلیم رهنگه میسه ره که ئاوا بی .

(که جیم سه ر داره که ی مه نسوره ئەمشه)

ساقی ! به مہی کونہ لہ سہر عادہ تی نہو بہ
 بشکینہ بہ یہک نہو بہ دو صد ماتہ می تہو بہ (۱)
 ساقی ! قہدہ می گہردشی گہردون دہشکینن
 باری ، کہ دہ بن موعتہ قیدی گہردشی تہو بہ ! (۲)

- (۱) نہو : نوئی . نہو بہ : تۆبہ ، جار . ماتہم : نازیہت باری .
 واتہ : مہیکیتز ! وەرہ سہر نہریتی نوئی ، شہرابی کونہ بگیتزہ
 بہ سہرمانا و تہعزیبہی تۆبہ کاریمان پین بشکینہ . مہبہستی لہ تہعزیبہی
 تۆبہ کاری تہو بہ حالہ تی تۆبہ کاری لہ بہر تہو بہ کہ مہیدانی خوشی لہ
 بنیادہم تہگرتی ، بنیادہ می تۆبہ کار و ہک تہعزیبہ دار لی تہکا .
 لہنیوان (کونہ) و (نہو) دا طبیاق و ، لہنیوان (نہو بہ) و (نہو بہ) دا
 جیناسی تہرکیب و ، لہنیوان (نہو بہ) و (تہو بہ) دا جیناسی لاحتیق و ،
 لہنیوان (بہک) و (دۆ صد) دا طبیاق ہہ بہ .
 پیشینانی کورد و تویانہ « صد گوناہ و یہک تۆبہ » ، بہلام نالی لیرہ دا
 تہبہوئی بہ بہک « گوناہ » صد تۆبہ بشکینن . . جۆرہ « یاخی بون » یکی
 سہیرہ تہمہی نالی تہبہوئی . .
 کونہ (چن) و (عم) و (کم) و (اح) و (من) و (خا) : کونہ . ماتہ می
 (کم) و (گم) و (من) : ماتہم و .
- (۲) قہدہح : پیالہ . گہردش : سۆزانہوہ . باری : خوا .
 واتہ : تہی مہیکیتز ! خوا پیالہ می سۆزانہوہ می چہرخی گہردون
 تہشکینن ، تہمہش تہوہ تہگہبہنن کہ وەرہ باوہرت بہ گہردشی

نهشگونجې مه به ست له وشه ی (ساق) مه یگیز نه بی ، به لکو (ساق)
بی له گه ل (ی ای) یضا فهدا . واته : خوا ده سگری پیاله ی سوزانه وه ی
چهرخی گه ردون نه شکینې . . تاد .

ده شکینې (گم) : نه شکینې . ده بی (کم) : نه بی .

(۳) نفس : گیان ، بنیاده م . موراثی : زباباز . گران بار : نه وه ی باری
گرانی له سهر شان بی . ته کالیف : نهرک . عبادت . هه ژو : بزو .
زیش : به ولاخیک نه لاین پشته زیشه بو بی . جده دو : ولاخیکه برین
له پستی ملی هاتنې و برینه که ی ته شه نه ی کرد بی و چاک نه بیته وه

واته : نه ی بنیاده می زباباز ! نهرکیکی چند قورست خستو وه ته
نه ستوی خو ت ، عبادت بو خوا نا ، بو زوپامای نه که ی . . ده بزو ،
ده ی ! با له زیر نه م باره گرانه دا پشته زیشه توش بی و جده وه بی و
ناوشانت دارزی . .

گران باری (عم) و (کم) و (من) و (خا) : گران باره . ده کیشج ده هه ژو
(چر) و (ت) و (اح) و (« پراویزی » خا) : ده کیشج که هه ژو .
(« پراویزی » چر) و (عب) : ده کیشیو ده هر . (چن) و (ک) :
ده کیشج و ره هر . (عم) و (گم) : ده کیشی بزو هر . (کم) و
(من) : نه کیشج که هه ژو . (خا) : ده کیشج که ده هر .

(۴) بوغض : کینه . خه زز و به ز : غه ز و به ز ، پو و چه وری . هیزه :
حیزه ، نامرد . خیکه ی ژون تی کردن .

واته : قوربان ! جه نابی ورگن ! بوچچ رفته له که سانی له ژ و لاواز و
هه ژار هر له بهر نه وه که ناتوان هیچ قازانجیکت بی بگه بهن . . نه لیتی
قه سابی که چند زقیه تی له جه یوانی له ژ ، چونکه پاره ی باشی بو
دورنا هینې . . کابرای نامرد ، تو بزو بو خو ت خو ت به غه ز و به زی
به ریلی نه م و نه و قه له و که و حه قت به سهر خه لکی تره وه نه بی . .
نهشگونجې مه عنای (هیزه) نامرد نه بی ، (خیکه) بی . . واته : نه ی
نه و که سه ی نه لیتی خیکه ی پژی نه وهنده قه له و ی .

ئەسپى نەفەست دىت و دەچى ، گەرمە ئەنانى
ئەي مەستى زىياضت ھەلە ! ھوشيارى جەلو بە (۵) *

وہك ماہ و ستارەت كە بىي مەيلى ھەلاتن
سەر كوردەيى زۆژ ، زەھزەوى شەو ، زەھزەنى خەو بە (۶)
« نالىج » مەبە عاجز ، كە ئەمە دەورە نە جەورە
ساقى كەرەمى يەك بە يەكە و نەوبە بە نەوبە (۷)

ضەعيفان (چن) و (ك) و (اح) : زەفيقان .
خەزز و بەزى (چر) و (ت) و (ك) و (اح) : خەزز و بەز و . (خې) :
خەزز و بەزى . زېشوەتە (خې) : زەشتەوہ . (ك) : فرسەتە .
(۵) نەفس : ھەناسە ، ژيان . ئەنان : جەلو .

واتە : تۆ ئاگات لە خۆت نىيە و ئەسپى ژيانت داوبەتە غار بۆ خۆي
دئ و دەژوا ، جەلوئى گەرم بووہ . . دەسا ئەي سواری ، سەرخۆشى ،
لەغاو گرتنەوہى ئەسپى نەفس ھەلە كوردۆ و پشت گۆي خستۆ ، ناگادارى
جەلوئى ئەسپەكەت بە ، نەتدا بە ھەلدیترىكدا !

گەرمە ئەنانى (چر) و (ك) و (خا) : گەرمى يا گەرمە ئەنانە . (ك) و
(من) : گەرمى ئەنانە . (خې) : گەرمە ئەنانە .

(۶) ستارە : ئەستىرە . زەھزەو : زىكا تەي كەر ، زىيوار . زەھزەن : چەتە و
جەردە ، زى گر .

واتە : ئەگەر ئەتەوئى ھەمىشە وەك مانگ و ئەستىرە ھەلبىت و لە
بەرچاودا بىي ، ئەبى بە زۆژا لەپىشى ھەموانەوہ دەرکەوئى وەك خۆر و ،
بە شەو زىكا تەي بکەي وەك مانگ و ئەستىرە و ، خەو نەچىتە چاوت و
وہك جەردە لىسى دەي و لەناوى بەرى . . مەبەستى ئەو يە بلئى ئەبى
بە شەو و بە زۆژ زاوستانت نەبى . .

بىي مەيلى (« پەراوئىزى » چر) و (ك) و (ع) و (من) : ھەبى
شەوقى . (چن) و (ت) و (ك) و (اح) : ھەبە مەيلى . (عم) و (گم) : ھەبە
شەوقى . (خې) : نەبى شەوقى . زۆژ ، زەھبەرى شەو (من) : شەو
زەھبەرى زۆژ .

(۷) دەور : زەمانە . جەور : سەم .

واتە : نالىا ! لە نالەبارىي زەمانە زویر مەبە و خەم و پەژارە
* (ھەلە) لىرە دا لامى بچووكە نە قەلغۆ ، وشەي وشيار كورد نەوہى
فارسى يە وەك (ھان) يانى ھوى ئاگات لە جەلو بى .

دهستم له گردهنی خۆت ههڵمه گره ئه‌ی (حه‌یه) !
وه‌بزانه خوینی خۆمه ، یا مینه‌تی زه‌قیه (۱)

دات‌نه‌گرۆی .. ئه‌مه کاری زه‌مانه‌یه و زه‌مانه هه‌روا بووه و وه‌نه‌ب
سته‌م بێ له تۆ کرابێ .. به‌خشش و نه‌وازشی ساقی ، واته‌ خوای
گه‌وره ، یه‌که یه‌که و به‌ نۆبه‌ خه‌لك نه‌گرێته‌وه و وه‌نه‌ب به‌ جارێ به‌ری
هه‌موان بکه‌وی .

مه‌لا جه‌لالی مه‌لا ئه‌حمه‌د له‌ په‌راوێزی نوسخه‌ی (من) دا مه‌عنا‌ی
نیوه‌ی دۆهه‌می ئه‌م به‌یته‌ی وا لێداوه‌ته‌وه : « یه‌عنی : ئه‌ی ساقی ! تۆ
وه‌ك ساقیه‌ كۆنه‌كان مه‌به ، هه‌ر شه‌راب بده‌ی به‌ عاشقه‌ كۆنه‌كان ،
چونكه‌ ئه‌گه‌ر وابكه‌ی شه‌راب به‌ر من ناكه‌وی . تۆ شه‌راب بگێژه و نۆره
به‌ عاشقی نه‌و بده‌ یه‌عنی عاشقی تازه‌ پێگه‌یشته‌و . به‌ پیتی ئه‌م
مه‌عنا‌یه ، كه‌ ئێمه‌ لامان وایه‌ به‌ یوه‌ندێکی به‌ مه‌عنا‌ی نیوه‌ به‌یتی یه‌که‌مه‌وه
نبیه و له‌ به‌ر ئه‌وه‌ بێ جێیه ، ئه‌بێ (نه‌وبه‌ به‌ نه‌وبه‌) به‌ (نه‌وبه‌ به‌ نه‌و به‌)
بخوێنرێته‌وه واته‌ : نۆبه‌ به‌ تازه‌ بده .

له‌نیوان (ده‌ور) و (جه‌ور) دا جیناسی لایق هه‌یه .

که‌ره‌می یه‌ك به‌ یه‌که (چر) و (چن) و (عم) و (گم) و (ت) و (خا) :
که‌ره‌می یه‌ك به‌ یه‌ك و . (کم) و (من) : که‌ره‌میکی بکه‌ تۆش . (ك) و (اح) :
که‌ره‌می یه‌ك به‌ یه‌ك .

(۱) واته‌ : گیانه‌که‌م ! ناچاری ده‌ست به‌ردار بوونی خۆتم مه‌که ، با هه‌ر
عه‌ودال و سه‌وداسه‌رت بێ ، ئه‌مه‌ت لا گران نه‌بێ که‌وا من دلداری تۆم و
هه‌رگیز ده‌ست له‌ به‌خه‌ت ناکه‌مه‌وه .. خۆ تۆ منت کوشته‌وه و خوینم
له‌ ئه‌ستۆتایه ، ده‌ وایزانه‌ ئه‌م ده‌ست له‌ به‌خه‌ نه‌کردنه‌وه‌شم باریکی‌تره
به‌سه‌ر شانه‌وه‌ وه‌ك گوناه‌ی خوینم که‌ رشتۆته و له‌ ئه‌ستۆتایه ، یا وه‌ك
ئهو منه‌ته‌ی که‌ به‌دکار له‌باره‌ی منه‌وه‌ ئه‌ینێته‌ سه‌رت .

ئه‌شگونجێ مه‌عنا‌ی نیوه‌ شیعری یه‌که‌م به‌م‌جۆره‌ بێ : لێم‌گه‌زۆی با
ده‌ستم هه‌ر له‌ ملتا بێ .. تاد ...

وه‌بزانه (عم) و (کم) و (من) : وایزانه .

سەر بەردەبازی زۆتە ، تەن تەختە بەندی جیتە
 دل مەیلی خاکی پیتە ، زۆح مالی خۆتە ، بیە (۲)
 تۆ نەو شگوفتە وەردی ، من مايلم بە زەردی
 تۆ ھەسەرت نەسیمە ، من ھەمدەم لەھیە (۳)

(۲) بەردەباز : ئەو بەردەیی لە بوارا لەناو چەم و زۆباری بچۆکدا دانەنرۆی و خەلکێ بەسەریا ئەپەزەنەو . تەختە بەند : شوینێ بە تەختەیی بە بزمار داکوتراو فەرش کرابێ .

واتە : سەرم بۆ کردۆی بە بەردەباز بەسەریا پەزۆتەو بەرەو ئەو شوینەیی ئارەزۆت لیتە . لەشیشم تەختە بەندی جیتگی حەسانەو تە . . . دلێش ئارەزۆی لە خاکی بەری پیتە ، دەسا پیتی پیا بنج با خاکی بەری پیتی پتووە بنۆسێ . گیانیش ئەووە هیی خۆتە ، بیە ، چیی لێ ئەکەیی بیکە . .

لەنیوان (زۆتە) و (جیتە) و (پیتە) دا جیناسی لایق ھەبە .

زۆتە (چر) و (چن) و (ت) و (خا) : پیتە . مەیلی («پەراویزی» چر) و (عب) : ویلی . پیتە (چر) و (چن) : زۆتە .

(۳) نەوشگوفتە وەرد : گۆلی تازە پشکۆتۆ . نەسیم : شەبا . لەھیە : بلیسە .

واتە : من و تۆ ئەوێندە لە یەك دۆرین ھەر خوامان بەكە . تۆ گۆل خۆنچەبەکی تازە پشکۆتۆی بە زەنگ و بۆی و ، منیش خەریكە زەرد ئەبم . . . تۆ ھاوژۆی شەنەیی فیتکی بەیانانی و تازە لە زۆی ژبانان ئەکریتەو ، منیش ھەناسەیی گەرمی وەك گزەیی بلیسەیی ناگری دۆرۆی سۆتاندۆمی و ھەلی پزۆزاندۆم .

لەنیوان (ھەسەر) و (ھەمدەم) دا تەناسوب و ، لەنیوان (نەسیم) و (لەھیە) دا طبیاق ھەبە . بەکارھێنانی (لەھیە) بۆ (ھەمدەم) لەووەبە کە ھەناسەیی گەرم لە دەمی دلداریی گرفتارەو دەرنەچێ . ھەرودھا لەنیوان (وەردی) و (زەردی) یشدا جیناسی لایق ھەبە . دۆریش نیبە (نەسیم) تەوریەیی تیابن و ئیشارەت بێ بۆ (نەسیم) عەبیبار و کینابەش بێ لە بەدکار .

ھەسەرت (کەم) و (من) و (خا) : ھەمدەم . بەلام دۆبارە کردنەو بەکی

بێ جیتە .

شاهیتنی دیده بازه ، مهستی شهرابی نازه
دلدار و دلنهوازه ، دلکیش و دل فریه (۴)

نهو طیفله خورد ساله ، هر چه نده وهك غهزاله
نهسا که هاته نهخچیر ، شیر سهولهتی مهیه (۵)

(۴) دیده باز : چاوکراوه و وریا ، یان چاو وهك چاوی باز . دلنهواز :
نهوهی دلی خهك بداتهوه . دلکیش : نهوهی دلی خهك زاکیشنی
بۆلای خۆی ، یا له زیکای دلداریهوه دلیان له زیشه بیتنی . دل فریب :
نهوهی دلی دلدار ههخهلهتینی و گره ویدهی خۆی بکا .

واته : یار شاهیتنیکی وریا و چاوکراوهیه بۆ زاوکردنی دلداران ،
یاخود چاوی وهك چاوی باز تیژه بۆ دۆزینهوه و زاوکردنیان ، مهست و
سهرخۆشی شهرابی نازداریی خۆیهتی ، دلی دلداران لای خۆی
زانهگری و دلیان نه داتهوه ، دلیان کیش نهکا بۆ لای خۆی و دلیان
ههله فریوتنی . . . مهبهستی لهوهیه سهرخۆشتی کار ناکاته سه
وربابیهکی و ، خۆشی و ناخۆشی به دهستی خۆیهتی .

لهنیوان (باز) و (ناز)دا جیناسی لاحق و ، لهنیوان (ناز) و (نهواز)دا
جیناسی ناقیص هیه .

شهرابی نازه (چر) : خه یالی نازه .

(۵) خورد سال : منال . غهزال : ناسک . نهخچیر : زاو . سهولهت :
ههلمهت . مهیب : ترس لئ کر او .

واته : یاری منالی نازه پتیکه بشتوم ، ههچه نده ناسکه وهك ناسک ،
بهلام که هاته زاوکردن وهك شیر ههلمهت نهبا و بهسامه ، یاخود
بهلام لهزاستیدا شیر و شیریش که هاته زاوکردن ههلمهتیکی سام
لئ کر او هیه و له چاو بهیه کادانیکا ههزارانت بۆ زاو نهکات .

ههچه نده وهك : نهه تیکستی نوسخه (چر) و (کم) و (گم) و (من) و
(عب)ه ، نوسخه کانی تر ، (خب) نه بچ که نوسویه (ببعینی وهك) ، هه مو
لهگه ل جیاوازی شتیه نوسینیانیشیا ، نوسویانه (بعینه) .
نهخچیر (کم) و (گم) و (من) و (عب) : نیچیر . شیر سهولهتی (چن) :
شیر سهولهت ، که نه میس نهگونج (سهولهتی) بچ . (عم) و (ت) و (ک) و
(اح) و (خا) و (خب) : شیر سهولهت و . (من) : شیر سهولهت .

دل پهی ده کا نیگامی سه می موژهی سیاهی
 ژهمزی هم مو به لایه ، غمزهی هم مو موسیه (۶)
 ئەی چاوی پز نه دامت ، دل پز غم و غرامت
 بگری ، که وشکه صوفی له م فهیضه بن نه صیه (۷)
 ئەی خه لوه تی مورائی ، بن ژهنگی خود نومائی
 ژهنگ زهردی عاشقی به ، نهک زهردژو و شهقی به (۸)

(۶) پهی ده کا : پهی کردن واته بزینسه وه ، لیره دا کینایه به له سمین و
 لهت کردن . نیگاه : تماشای . سه هم : تیر . ژهمز : نیشارهت . غمزه :
 نیشارهت به چاو . موسیب : نه وهی بیکی .

واته : نیگا و تماشای تیری برژانگی ژهشی یار دل لهت نه کا یا دل
 کون نه کا . هه رچهند نیشارهتیک نه کا بو دلدار گرفتاری به لایه کی نه کا ،
 یا خود هه رچهند به لاچاو نیشارهت بو دلداران نه کا و ، هه رچهند نازیک
 نه کا دلی دلداران نه بیکی ، یا خود نازه که می مایه ی به لا و مصیبه ته بو
 گیانی دلداران .

ئهم بهینه و بهینی دوا ب له (چن) دا به رودوان .

(۷) نه دامت : په شیمانج . غرامت : دهر د و نازار . فهیض : لافاوی
 به ره کهت .

واته : ئەی چاوی گریانوی پز له په شیمانج ! به دلی پز له خه م و
 نازار و دهرده وه بگری و خوت به به خته وه برانه ، چونکه نه و گریان و
 خه فه ته ی تو نیشانه ی خوشه و بیستییه و وشکه صوفی ژباباز له و خیر و
 به ره که ته بن به شه . .

(۸) خه لوه تی : نه وهی بچیته خه لوه ته وه بو خوا په رستی . مورائی :
 ژباباز . خودنومایج : خوده رختن . زهرد ژو : شهرمه زار و ترسنۆک .
 شهقی : چاره ژهش .

واته : ئەی صوفی خه لوهت نشینی ژباباز . . ئەی به ژور و ساخته
 خوت به بن ژهنگ و ژو پشاندهر ، تا خه لک و ابران له خوا په رستیدا وا
 له ژ و لاواز بوی . . با له ژیکای پز مهینه تی عه شقا ژهنگت زهرد بی ،
 نهک له شهرمه زاری حوزوری خوا و چاره ژهشی ژوژی قیامه تدا له بهر
 کرده وهی به دت !

« نالچى » له بى (حه بيه) هم طيب و هم طه بيه
خولاصه بى له بيه ، فهرمانبهرى له بى به (۹)

- ۳ -

خالى به نى چاو و نه برۆت ئىنتىخابى كاتيه
يه عنى نوقطه ي فهرقى ئىينو موقله ويينو حاجيه (۱)

مورائى (چر) و (كس) و (گم) و (عب) و (اح) : مورايى يا مهرايى .
نهگهر (مهرايى) بىن واته : نهى نهوكه سهى بۆ مهرايى كردن چۆپته
خه لوه وه . زهردى رۆ و شه قى به (چر) و (عم) و (گم) : زهردى رۆ شه قى به .
(چن) : زهردى بو شه قى به . (ك) و (خا) : زهردى رۆ شه قى به .
(عب) : زهردى رۆى شه قى به . (ت) و (من) و (خب) : زهردى رۆ و
شه قى به ، يا زهردى رۆ شه قى به ، يا زهردى رۆ شه قى به .

(۹) لهب : لىو . طيب : شتى بۆن خوۆش . طه بيب : پزىشك ، مه به ست لىتى
دهرمانه به مه جاز . له بيب : عاقل .

واته : نالچى ! لىتوى (حه بيه) هم بۆنى خوۆشه و شايانى بۆن پىتوه
كردنه وهك گول و ، هم دهرمانيشه شايانى نه وه بيه بمزرى و بخورى
وهكو دهرمان . . نهو خولاصه بيه كه به سه بۆ پياوى عاقل بۆ تىگه بىستن
وهك عه ره ب نه لىن « اللبب تكفيه الاشارة » يا وهك كورد نه لىن :
مشتن نمونه ي خه روارى كه . . كه واته ماده م لىتوى يار به م جۆره بىن ، بۆ
به به قوربانى .

له نىوان (حه بيب) و (طه بيب) دا جىناسى لاهىق و ، له نىوان (طيب) و
(طه بيب) دا جىناسى ناقىص و ، له نىوان (له بيه) و (له بى به) دا جىناسى
ته ركىب هه به . خولاصه بى (چر) و (ك) : خولاصه بى و خولاصه وو .
هه مۆ نوسخه كانى تر : خولاصه وو .

- ۳ -

(۱) ئىنتىخاب : هه كىژاردن ، به مه عنا هه كىژارده بيه . كاتيب : نۆسه ر .
مه به ست له خوايه . ئىبنو موقله ويينو حاجيه : ئىبنو موقله و ئىبنو
حاجيه . ئىبنو موقله : ابن مقلة ، خه ت خوۆشكى به ناوبانگ
بووه . ئىشاره تيشه به وشه ي (مقلة) واته پىلۆى چاو . ئىبنو حاجيب :
ابن حاجب ، نه حوزائىكى به ناوبانگى كورده . ئىشاره تيشه به وشه ي
(حاجب) واته برۆ .

عەیب و لەعبی خەلقى کرد تا یاری خسته داوی خۆی
 خەصمه که ی من که لیبی ئاهۆ گیره ، خیرسی لاعیبه (۲)
 لەشکری خەططی شکسته و ، تیپی زولفی تار و مار
 پادشاهی حوسنی عالم گیری هیتتا عالیبه (۳)

واته : ئەو خالەمی لەنتیوان چاو و برۆتدایه نوخته به که خوا دایناوه
 که له جوانی نه خسته کانی سهردهستهی هه موانه ، نوخته به که بۆ له یه که
 جیا کرد نه وهی پیلۆی چاو (موقله) و برۆ (حاجیب) که ههردوکیان
 نه وهنده جوانن کهس ناتوانی بلتی کامیان له کامیان جوانتره ، وه که چۆن
 کهس ناتوانی بلتی ئاخۆ (ابن مقله) له هونهری خۆیا سهرامه دتر و
 له پیشتر بووه ، یاخۆ (ابن حاجب) ؟

لەنتیوان (چاو) و (ئەبرۆ) دا تەناسوب و ، لەنتیوان (خال) و (نوقطه) دا
 تەرادوف و ، له (ئیبنو موقله) و (ئیبنو حاجیب) یشدا تەوریبه هه یه .

(۲) لەعب : یاری . خیرس : ورچ . لاعیب : یاری کەر .

واته : بەدکاره ناحهزه که ی من نه وهنده ناو و ناتۆره ی له خه لک نا و
 نه وهنده ی یاری به م و به و کرد و هه لکی خه له تاندن ، تا یاریشی خسته
 داوی خۆی و هه لکی خه له تاند . ئەم بەدکاره ناحهزه ی منه له لایه که وه
 بووه به سه گی ئاسک گر ، نه وه ته یاری خسته داوی خۆی و ، له
 لایه کی که شه وه بووه به ورچی یاری پێ کردن ، نه وه ته به یاریبه کانی خه لک
 زانه کیشی بۆ لای خۆی تا پاشان نه یانخاته داوه وه .

(۳) خه ط : گه نه مۆی تازه ژووای سهر ژۆی نازداران . شکسته : شکاو ،
 تیکه ل و پیکه ل . تار و مار : په رت و بلاو . ژه ش و لۆل .

واته : ئەو لەشکره ی یار که دلی دلداری پێ داگیر نه کا که گه نه مۆی
 تازه ژووای سهر ژۆیه یی ، تیک شکاو و تیکه ل و پیکه له ، هه ر که میکی
 له لایه که وه به و ، تیپی زولفه ژه ش و لۆله کانیسی په رت و بلاو بۆ نه ته وه .
 بۆیه نه بۆ نه یوانییا به دلی دلداران داگیر کا چونکه هه یج پادشاهیتک به
 لەشکری شکسته ی واوه شه ژۆی پێ ناکرێ ، به لام له گه ل نه وه شدا پادشای
 جوانی نه و که جیهانی هه مۆ داگیر کردوه ، هیتتا هه ر به سه ر
 مه مله که تی دلاندا زاله .

و شه ی (خه ططی شکسته) ئیشاره تیشه به زاراوه یه کی نۆسین ،
 چونکه (خه ططی شکسته) جۆره نۆسینیکی فارسیبه .

حاضری نمر و خطابہ دل ، نہ گرجی مہ نہیہ !
 راجیمی تویہ ضہ میری من ، نہ گرجی غائبہ ! (۴)

« نالی » ئیستہ تاجی شاہی و تہختی خاقانی ہدیہ
 شوکت نارا ، موختہ شہم دیوانہ ، فیکرتہ صائبہ (۵) *

خہطی (چن) و (ت) : خہطت . شکستہ (چن) و (ت) و (ک) و (اح) و
 (خا) و (خب) : شکست . زولفی (چن) و (ت) و (ک) و (اح) : زولفت .
 نهم بہیتہ و بہیتی پاشہوی لہ نوسخہی (کم) دا بہرودوان .

(۴) حاضر : نامادہ . لہ عیلمی نہ حویشدا جۆرہ ضہ میریک و لہ عیلمی
 صہرفیشدا جۆرہ فیعلیکہ . نمر : فہرمان . لہ عیلمی صہرفیشدا
 پہیکہ لہ فیعلہ کان . خطاب : فہرمودہ . لہ عیلمی نہ حویشدا جۆرہ
 ضہ میریک و لہ عیلمی صہرفیشدا جۆرہ فیعلیکہ . مہنہج : مہنہج کراو .
 لہ عیلمی صہرفیشدا جۆرہ فیعلیکہ . راجیع : گہڑاوہ . لہ عیلمی
 نہ حویشدا ضہ میریکہ بگہڑتہوہ سہر ئیسٹیک . ضہ میر : جۆرہ
 وشہیہ کہ لہ جیاتی ئیسی ظاہیر بہ کاردی . دل . غائب : نادیار . لہ
 عیلمی نہ حویشدا جۆرہ ضہ میریک و لہ عیلمی صہرفیشدا جۆرہ
 فیعلیکہ .

واتہ : دلی من ہرچہند وہصلی توی لہ قہدہغہ کراوہ و نابہ
 نزیکت بگہویتہوہ ، نامادہ بہ بۆ ہر فہرمانیکت و جی پی بلی
 جن بہ جی ئہ کا . ضہ میری منیش کہ ئہ بن ہر بۆ خۆم بگہڑتہوہ ، بۆ
 تۆ لہ گہڑتہوہ و بۆنی بہستہیہ بہ تۆرہ ، ہرچہند لہوش کہوتوہ کہ
 بۆ خۆم بن و سہر لہ شیواو و سہر گہردان بوہ . چہند جوانہ ضہ میری
 کہ ہی (من) ای موتہ کہ لیم بن بگہڑتہوہ بۆ (تۆ) ای موخاطب و خویشی
 غائب بن . . نالی لہم موبالغہ و جوانکار بہیدا لہ ئہلی نہحو و
 بہلاغہش تیپہڑی کردوہ .

ئہشگونجن مہعنای (ضہ میر) بہ دل لہ بدہینہوہ .

لہنیوان (حاضر) و (نمر) و (خطاب) و (مہنہج) و (ضہ میر) و
 (غائب) دا تہناسوب و ، لہ (دل) و (ضہ میر) دا تہرادوف و ، لہ
 (ضہ میر) دا تہوریہ ہدیہ .

نهم وشانہ زاراوہی عیلمی نہحو و صہرف وئوصولی فیقہیشن .

(۵) شوکت نارا : نودہی شان و شکو بہوہوہ بزازتہوہ . موختہ شہم

* جگہ لہر مانایانہی ماموستا لہی دارنہوہ ، ئیشارہیہ ، بۆ موختہ شہم
 و سائب کہ دوو شاعیری بہ ناربانگن . ویدہ چۆ شوکتیش ہر ناز
 ناری شاعیریک بی کہ می نایناسم .

دَرُوْنِي لِدَارِ اَل (شَارَزُوْر) وَ بَرْدِه
كَمَرْمِيْسِكِ كَمَرْمِ اِلَى اَوِ سَرْدِه (۱)

دیوان : نهوی کوژی گهوره و پایه بلند بی . فیکرهت : بیر و زا .
صائب : زاست و دروست .

واته : نالچ ئیستا کابرایه که له مهیدانی شاعر و نهدهبدا تاجی
پادشایه تیج و تهختی خاقانی ههیه . شان و شکو بهوهوه نهزایتهوه و ،
کوژ و مهجلیسی پایه بلند و ، بیر و زای زاست و دروسته .

له زۆبهکی کهشوه (شاهج) و (خاقانج) و (شهوکت) و (فیکرهت) و
(صائب) . ههریه که ناوی شاعیریکی ئیرانین . (دیوان) یس ئیشارهته
به دیوانی شاعر . بهم پتیه نهتوانین معنای بهتیه که بهم جوژهش
لیک بدهینهوه کهوا نالچ تاجهکی (شاهج) ی بهسهروهیه و ، لهسه
تهختهکی (خاقانج) دانیشتوو و ، (شهوکت) بهوهوه شان و شکوی
ههیه و ، دیوانی شاعیرهکی گهوره و پایه بلند و (فیکرهت) و (صائب) ی
سهردهمی خۆیهتی . .

بهم جوژه نالچ به پشت قایمیهکی تهواوهوه به خۆیا نهنازی و ، خۆی
له تای تهرازۆبهک و ئهو ههمۆ کهله شاعرانهی ئیران له تاکهتری
تهرازوو کهدا دانهنی و ، ههقیشیهتی ، چونکه نهوهی پاشتر بیتته ئاراهه ،
هه نهوهنده بهرهی ههبن وهک نالچ ، نهتوانن کهک له ههمۆ
پیشینهکان وهبرگژی و هبی خۆیشی بخاته سهه . دهسا سهه ئافهرین
لهم زۆله سههرهزهی مهیدانی نهدهبی کورد !

ئارا (کم) و (گم) و (من) : ئارا و . دیوانه (عم) و (کم) و (گم) و (من) :
دیوان و . (اح) و (خب) : دیوان و یا دیوانی . (خا) : دیوانی .

نالچ لهم پارچه شاعیره نایابهیدا ، که چ لهبارهی دهولهههندی سۆز و
چ لهبارهی تهکنیکی هونهرییهوه ، پیشهنگه و بهه لهو چهشنی له
کوردیدا نهبهراره ، کومه ئی وشه ی کوردی و عهههه و کوردی -
عههههه بهکارههناوه و ، تیکرا به شتیهی عههههه دایزشتون و پتزهوی
دهستۆری زمانی عههههه و سهه و بۆر و ژیری دوا پیتی وشه ی له زمانی
عهههههه بهسهههههه بزیون .

هونه‌ره‌که‌ی نالنج له‌م پارچه‌شيعره‌بدا ، له‌وه‌دايه‌که‌ نه‌و وشه‌ کوردیپانه‌ی به‌کاری‌هیتوان ، بخړینه‌قالبی‌عه‌ره‌بیه‌وه . نۆسینه‌وه‌ی
 ئەم پارچه‌شيعره‌ به‌ شیتوه‌ی ده‌ستۆری‌کوردی ، نه‌و خاسیه‌ته‌ی
 له‌ناوله‌برد ، سه‌ره‌زای‌نه‌وه‌که‌ بۆنی‌سه‌ر و بۆر و ژیری‌ته‌واویش‌له
 چاپخانه‌ی‌کوژدا‌مه‌ترسی‌نه‌وه‌ی‌نه‌هیتشت‌که‌ هه‌ندێ‌که‌س‌نه‌توان
 له‌حالی‌نه‌بۆنی‌سه‌ر و ژیر و بۆردا‌شيعره‌که‌ بێ‌هه‌له‌بخویننه‌وه . زیاد
 له‌وه‌ش‌پارچه‌شيعره‌که‌ وشه‌ی‌وای‌تیا به‌ نالنج‌و‌ستۆیه‌تی‌به‌عه‌ره‌بیش‌و
 به‌کوردیپیش‌مه‌عنا‌به‌خشن و نه‌گه‌ر‌نه‌و وشانه‌مان‌به‌کوردی
 بنۆسیابه‌ته‌وه ، مه‌عنا‌عه‌ره‌بیه‌که‌یانمان‌له‌کیس‌نه‌چۆ . بۆیه‌وامان‌به
 باش‌زانج‌له‌نۆسینه‌وه‌ی‌ئەم‌پارچه‌شيعره‌دا‌شوین‌پتی‌ده‌ستۆری
 نۆسینی‌عه‌ره‌بێ‌هه‌لگه‌رن .

(۱) دار : داری‌به‌را به‌ری‌به‌رد . مال . برد : به‌رد ، به‌را به‌ری‌دار .
 نه‌شگونجێ‌تیکزای (برده) به‌مه‌عنا (به‌ر‌ده‌بی) بێ‌واته : به‌ری‌دیی .
 سرد : سارد . نه‌شگونجێ‌تیکزای (سرده) به‌مه‌عنا (سه‌ر‌ده‌بی)
 بێ‌واته : لای‌سه‌رۆی‌ئاواییه‌که‌ی .

واته : سۆزی‌دل و ده‌رۆم‌بۆ‌دینتی‌دار و به‌ردی‌شاره‌زۆر ، یاخود
 بۆ‌دینتی‌مالی‌شاره‌زۆر و به‌ری‌ئاوایج‌له‌دیته‌اتی‌شاره‌زۆر ، وه‌ک
 سۆزی‌فرمیسکی‌گه‌رم‌وايه - که‌فرمیسکی‌چاوه‌کانمه - بۆ‌ئاوی‌سارد
 یا‌بۆ‌کانیاوی‌لای‌سه‌رۆی‌ئاوایج‌تالی‌بخۆمه‌وه و بیده‌م‌به‌چاوما
 گریانم‌بنیشتینته‌وه و که‌ف و کولی‌ده‌رۆم‌دامرکینێ . زیاتر‌وايه
 دیته‌اتی‌کوردستان‌له‌پیننی‌کانیاوه‌وه‌دروست‌نه‌کرین‌بۆ‌نه‌وه‌ی
 پسایی‌ناو‌ئاوایج‌نه‌چیتته‌سه‌ر‌کانیاوه‌که‌و ، به‌پێچه‌وانه‌وه‌کانیاو ،
 نه‌گه‌ر‌ئاوه‌که‌ی‌زۆر‌بێ ، پسایی‌ئاوایج‌زاملنج .

کفرمیسک : نوسخه‌کانی‌به‌رده‌ستمان‌هیچیان‌ته‌نویسن‌بان
 نه‌خستبوه‌سه‌ر‌دوا‌تپیی‌ئەم‌وشه‌یه ، ئیمه‌خۆمان‌دامان‌نا‌چونکه‌هه‌م
 له‌زۆی‌زێزمانه‌وه‌و هه‌م‌له‌زۆی‌سه‌نگی‌به‌یته‌که‌وه‌پتویست‌بو .
 (چر) و (چن) و (عب) و (خا) و (خب) : کفرمیسک . (عم) و (گم) :
 کفرمیسکی . (کم) و (من) و (ت) و (ک) : کفرمیسک . (اح) : که
 فرمیسک . گرم : (چن) و (گم) : گرمی . (عم) و (ت) و (ک) : گرم .

له‌نێوان (دار) و (برد) و (آو‌دا‌ته‌ناسوب و له‌نێوان (گرم) و (سرد‌دا
 طبیاق‌هه‌یه . له (دار) و (برده) و (سرده)‌یشدا‌له‌طافه‌ت‌هه‌یه .

تَرَى وَرَدَهُ قَوْتًا وَ جَوْتًا وَ سَائِقًا
 فَيَا قَوْتِي مِّنْ جَوْتِهِ ثُمَّ فَرَدِهِ (٢)
 تَرَى عَيْنَهُ الْاِبْدَانَ مِّنْ (خَاكُ خَوْلٍ)
 تَرَى مَنْدَلًا الْاَوْرَاقِ مِّنْ تَوَزُّ غَرْدِهِ (٣)

(٢) وَرَدَ : وهرد ، زهویی هه لکیزراوهی ناماده کراو بۆ جَوْت کردن و تَوَو
 تیا چاندن . قَوْت : ژۆژی . جَوْت : جَوْت گاه و جَوْت کردن . دوانه .
 سَائِق : جَوْتیار ، لئ خۆژی گای جَوْت . فَرَدَ : تَاک .

واته : وهردی دهشتی شاره زۆر ئه بینج مایه ی ژۆزیه ، جَوْت گایه
 ئیشی تیا ئه کا ، جَوْت یاره له گاگانی ئه خۆژی . . ئای چۆن ژۆزیه کم
 هه بو له جَوْت گای دهشتی شاره زۆر و له تاقه جَوْت یاریه وه که له گاگان
 ئه خۆژی !

له وانیه له م به پته وه بگهینه ئه وه که نالچ له بنه ماله یه کی له باره ی
 ئا بۆریه وه مام ناوه ندی بوه .

له نیوان (ورد) و (فرد) و ، (قوت) و (جوت) دا جیناسی لایق و ،
 له نیوان (قوت) و (جوت) و (ورد) و (سایق) دا تهناسوب و ، له نیوان
 (جوت) و (فرد) دا طبایق ههیه .

قَوْتِي (چن) و (خب) : قَوْتِي .
 وسائِقًا (« بهراویزی » چن) : وَطَاقَةً ، واته : به ته نها . له (تاک) وه
 هاتووه .

(٣) عَيْنَةُ : که رهسته . اِبْدَانَ : جهمعی به ده نه واته له ش . مَنْدَلٌ :
 چیلکه ی بۆن خۆش .

واته : که رهسته ی له شی ئاده میزاد له خَاك و خَوْلِ شاره زۆره .
 مه بهستی ئه وه یه ئه و قوژه ی که زره تی ئاده می لئ دروست کرا ، هیه
 شاره زۆر بۆ . تَوَزُّ و گهر دیشی بۆنی داری بۆن خۆشی لئ دئی .

وشه ی (خَاك و خَوْل) ئیشاره تیشه به دئی (خَاك و خَوْل) ی زیدی
 نالچ . که واته له وشه ی (خَاك و خَوْل) دا ته وریه ههیه .

عَيْنَةُ (چن) : طینة . واته : ئه و قوژه ی ئاده می لئ دروست کرا . خَاك
 (چن) : خَاك . مندَل (چن) : منزل . تَوَزُّ (عب) : توَزِر .

تَرَى دَشْتَةَ بِالْوَرْدِ كَانَتْ بِهَشْتَةَ

ثُمَّ الْوَرْدِ بَارَانٌ عَلَى خَاكِهِ بَرْدِهِ (٤)

شوانی (سَلِيمَانِي) ، صَبَايَ (پيرِ مَصُورِ) كَيِّ

كِيَوَانِي (قَرَهْدَاغِ) ، هَوَايَ (دَارِزَرْدِ) هِ (٥)

(٤) دَشْتَةَ : دهشتيك . وَرْدِ : گول . بِهَشْتَةَ : بههشتيك . ثَمَّ الْوَرْدِ : ناونگی سهر په‌زهی گول .

واته : له شاره‌زورا دهشتيك نه‌بني بههشتي بَو بَو خَوِي ، نهو ناونگهي به‌سهر په‌زهی گولدا نه‌باري ، وهك باران به‌سهر بهرد و خَوَلِيَا نه‌باري .

نَم الْوَرْدِ (عَم) ثَمَّ الْوَرْدِي ، واته ورده نم ، وهك خَوِي معنای ليداوته‌وه .

(٥) شوانی : شهوانی ، ياخود برژاندمی . پيرِ مَصُورِ : پير مه‌سور ، گه‌زه‌کيکی سوله‌يمانیه . كِيَوَانِي : کيوه‌کانی ، يان : كِيَوَانِي ، واته داخی کردم . دَارِزَرْدِ : داری‌زهرد ، شاخیکه له قهره‌داغ .

واته : باسی کام لای نهو ولانه خَوَشَه بکهم ؟ باسی شهوانی سوله‌يمانی بکهم ، يان باسی شنه‌بای ده‌مه‌وبه‌یانی پير مه‌سور ! باسی چیاکانی قهره‌داغ بکهم ، يان باسی هه‌وای سازگاری داری‌زهردی قهره‌داغ !

نَالِحِ مَه‌بَه‌سْتِي بُووه به (شوانی) معنای (برژاندمی) و ، به (کِيَوَانِي) که به‌ديمن له (کِيَوَانِي) یش نه‌چي ، معنای (داخی کردم) یش بگه‌بني . به‌مِیْتِيه له‌دَوَايِ (سَلِيمَانِي) یشه‌وه بَوْرِيكِ دانه‌نرِي و معنای به‌ته‌که وای لئِ دِيْتَه‌وه که‌وا یادی سوله‌يمانی و بای به‌یانی پير مه‌سور برژاندمی و ، بيري قهره‌داغ و هه‌وای داری‌زهرد داخی کردم .

نه‌شگونجی (کِيَوَانِي) نه‌بی (کِيَوَانِي) بی ، واته : له‌کوييه ؟

صَبَايِ (ت) و (عَب) : صَبَا . (مَنْ) : صَدَايِ . دَارِي (عَم) و (كَم) و (گَم) و (ت) و (ك) و (عَب) و (أَح) و (مَنْ) : دَارِ . (خَب) : دَارِ يَا دَارِ .

له‌نیوان (شوانی) و (کِيَوَانِي) دا جیناسی لاحق هه‌یه .

کَانَ کَنَارَ اَرْضِهِ اَسْمَانَةَ
 لِسَبْرِي دُورِي لِسَبْرِي عَرْدِه (٦)
 اما (سَرچَنار) ، عَيْنِي جَارِيَةَ لَهُ
 اَمَا (تَانَجَرُو) قَدَّ صَارَ مَجْنُونًا هَرْدِه (٧)
 فَبَاغَاتُهُ دَاغَاتُ جَرَّكَ الشَّقَائِقِ
 فَوَا دَرْدَتِي مِنْ خَارِ خَارِي لِيُورِدِه (٨)

(٦) کَنَار : کَنار ، قهراغ . اَسْمَانَةَ : ناسمانتيکه . عَرْد : عرد ، عهز ، زهوی . لِسَبْرِي : لهبر سهوزبی ..

وانه : وهك بَلَّتِي قهراخی خاکی قهرده داغ لهبر بهرزتی و دُورِي
 کتوه کانی و لهبر سهوزبی زهوبیه کهی ، ناسمانتيکه بُو خَوِي .

له شتیره ی سر و ژیر و بُو بُو کردنی وشه کانی نیوهی دَوه می بُم
 بهیتهدا نوسخه کانی بهرده ستمان جیاوازی به کی زُوربان تیاو ، لهبر
 بِن بایه خج باسما نه کردن . جیاوازی گرنگیان تهنا نه مَبَو : دُورِي
 (« بهراویزی » چر) و (کم) و (من) و (عب) و (خا) : وَرْدِه . لِسَبْرِي :
 نه مه به گویره ی تیکستی (« بهراویزی » چر) به لام بِن سر و بُو .
 نوسخه کانی تر ، (عم) و (کم) نه بِن ، (ل) یان پتوه نییه . عَرْدِه
 (چن) : هَرْدِه .

(٧) اما : اَمَا ، هه رچییه کو ..

وانه : هه رچت سرچناره ، نهوه چاوم ، یا سه رچاوه کهم که چاومه
 فرمیتسکی لِن نه زوا بُو ی ، یا خود چاوم که نیزه کیه تی . مه بهستی لهویه
 بَلَّتِي چاوم به قوربانی بِن ، یا خود چاوم وینه به کی بچو کیه تی له ناو
 لِن زُورِشْتِنَا . هه رچت تانجه رویشه ، نهوه بووه به (مهجنون) ی هردی
 شاره زور و زئی گرتووه ته بهر .

عینی : نه مه تیکستی (چن)ه ، نوسخه کانی تر هه مو نوسویانه (عین) .
 بهم پتیه مه عنای نیوه بهیته که وای لِن دیتنه وه : هه رچت سرچناره ،
 کانیبه ک له خمی یادیا نه زوا که کانی چاومه . به لام نیوه بهیته که
 لاسهنگ نه بِن بهم جوره .

هرده (چن) و (ك) و (اح) و (« بهراویزی » خا) : عَرْدِه .

(٨) دَاغَات : داخه کانی . دَرْدَتِي : دهردی من . خَارِ خَارِي : دلکه کوته و

وَكَمْ نَالَ « نالی » مَن شَفَا سَاقِيَانِه
 شِفَا ، هَلْ شَفَا مَن نَالَ « نالی » بِيَدَر دِه !؟ (۹)

- ۵ -

له دلدا ئاته شی عیشت بلتسه میلی ته ندوره
 شه طی ئەشکم نه بن مانع ، ده سوتیم ده ببه کوی توره (۱)

یاد و ناره زۆ .

واته : باخه کانی سه رچنار نه وهنده جوان و زازاوه نه جوانیدا داخ
 به جگه ری گوتی لاله دا ئەنن . ئەی هاوار له و دهرده ی به هۆی یاد و
 ناره زۆی گوله کانی سه رچناره وه تو شی من بووه .

جرگه (چر) : قلب . دردتی : ئەمه تیکستی (عم) و (کم)ه ، نوسخه کانی تر
 هه مۆ نۆسیویانه (درونی) ، به لام نیوه به یته که ی پین لاسه نگ ئە بن .
 خارخاری (کم) و (گم) و (ت) و (من) و (خب) : خار خار .

له نیوان (باغات) و (داغات) دا جیناسی لایحیق و ، له نیوان (باغات) و
 (شقائق) و (ورد) دا ته ناسوب و ، له نیوان (خار) و (ورد) دا طبایق هه یه
 به دیمه ن .

(۹) ساقیان : کچه ناو گیزه کان .

واته : ئای چهند جار نالی له لیتوی کچه ئاو گیزه کانی سه رچنار
 به هه ره مه ند بووه و لیتوی مژبون و له دهردی دل زۆگاری بووه . .
 مه به ستی له وه یه بلتی ئای چهند جار ده م ناوه ته جۆگاکانی سه رچنار و
 ئاوم لی خواردۆنه ته وه و گزی دهرۆنم به و ناوه دامردووه ته وه . سا توخوا
 بشی نه و که سه ش که وا نالی گرفتاری دهردی دۆری کرد ، ئیستا دلی
 زه حه ت بوین و هه سا بیتته وه و کرمی دلی مر دین !؟ پین گومان نه و چونکه
 پیاوی هه سو د و دل بیس به مه رگه نه پین زۆگاری نابین و دلی دانا مر کین . .

ئهم به یته مان به م چه شنه ، تیکزا ، له بهر زۆشنایی نوسخه کانی
 (چن) و (ک) دا نۆسیوه ته وه . نوسخه کانی تر جیاوازی زۆریان تیا بو که
 هه مۆ له هه له ی نۆسیاره وه بۆن و شتیکی نو بیان نه نه دا به ده سه وه ،
 بۆیه پشت گویمان خستن .

- ۵ -

(۱) شه ط : زۆبار . کو : کومه ل ، کوگا ، نۆره : ناهه ک و زرنیخی
 تیکه لی به ک کراو .

به ناری عیشق و ئاوی دل ، جهسه د وهك حهزره تی مۆسا
طهریقی : بهحری فیرعهون و ، زه فیقی : ئاتهشی طۆره (۲)

واته : دۆ شتم تیا کۆبووه تهوه که دزی بهکن و پتکه وه ناگونجین ،
بههۆی بهربهره کانیی به کترتی کردنی نهو دوانه وه ماوم ، نهگهر تهنها
بهکیکیانم تیا دا بووايه نیستا فهوتابۆم . نهو دوانه بهکیکیان ناگری
عهشقه که تهنۆریکی له دلما ناوه تهوه و نهویشیان دهردی دۆرینه که
همیشه بههۆبوه نهگرم . نهگهر نه مهی دۆه میان نه بوایه که کهمیک
تینی نهویان دانه مریتتهوه ، نه سۆتام و نه بۆمه کۆی نۆره ...

له کۆکردنه وهی (ئاتهش) و (شهط) دا طبیاق و ، له کۆکردنه وهی
(تهن دۆره) و (نۆره) دا جۆره وشه ناراییبه که ههیه .

ئاتهشی (گم) : ناگری . ده سۆتیم (چن) و (عم) و (کم) و (من) و (خا) :
ده سۆتم .

(۲) بهحری فیرعهون : نهو بهحرهی حهزره تی مۆسا و په بزه وه کانی
لیی په زینه وه و فیرعهون و کومه له کهشی دوايان کهوتن و نیشته مل ناو و
خودا نوقمی کردن و خنکاندن . ئاتهشی طۆر : ناگری نۆری خودا
که بۆ حهزره تی مۆسا ده رکهوت و دای له کتیی طۆر و سۆتاندی .

واته : بهم ناگری عهشقه و بهم ئاوی چاوه که له قۆلابی دلمه وه
هه لئه قۆلج ، لاشم وهك حهزره تی مۆسای لئ ههتوه ، نه بن به سهر
جۆگای فرمیسکی خۆیا په زینه وه که وهك بهحره کهی فیرعهون وایه و ،
له گه ل ناگری ده رۆنیا بگه رتی که وهك ناگره کهی کتیی طۆر وایه .

لهم (بهحری فیرعهون) و (ئاتهشی طۆر) هدا ئیشاره تیکیش بۆ نهوه
کراوه که نه م عهشقهی نالیج هه رگیز ناگاته نه نجام ، چونکه مۆسا له
بهحره کهی په زینه وه و ززگاری بۆ . بهلام بهحری فرمیسکی نه م هه رگیز
دواين نایه تا لیتی ززگار بین . ناگره کهی کتیی تۆریش نۆری خوا بۆ
ده رکهوت و نیشانهی نه وه بۆ که مۆسا خوا خۆی چاوه پێ ناکهوتی .
کهواته ناگری عهشقه کهی نه میش که هه میشه له گه لیا نه بن ، نیشانهی
نه وه به که هه رگیز ناگا به یار .

له کۆکردنه وهی (نار) و (ناو) و ، (مۆسا) و (فیرعهون) دا طبیاق و ،
له نیتوان (مۆسا) و (بهحر) و (طۆر) دا ته ناسب ههیه .

به ناری عیشق و ئاوی دل (عم) و (گم) : به ئاوی چاوه و ناری دل .
بهحری (عب) و (خب) : بهحر و .

دهچن بۆ لای زه قيب ، خو شه ، وه لئ ئه و داغه كوشتومى
له كن ئه و چه نده مه جبوره ، له لای من چه نده مه غروره ! (۳)

په يامت هات و په يكت زۆى ، خه يالم نارد و نه يگه يين
زه سۆلم كه وته زۆى ، گرتى ، هيناي وهك ئاگره سوره (۴)

(۳) واته : قه يد ناکا ، ناخۆش نيبه يار ئه چن بۆ لای به دكار و سه رى لئ ئه دا ،
ئاره زۆى خو به تى . به لام من داخى ئه وه كوشتومى كه وا چه ند لای ئه و
ناچار و مه جبۆر و مل كه چه و وهك بلیتى ئه م موحتاجى ئه و بئ ، كه چن
ئه گهر جارێك بيته لای من ، ئه وه نده له خو ى بايبه و فيزم به سه ردا ئه كا !
ئه شكونچن معنای ئه م به يته به پيچه وانوه ليتك بده ينه وه كه وا بگه به نئ :
به دكار ئه چن بۆ لای يار ، قه يدى نيبه با بچن بۆ لای ، به لام من داخى
ئه وه ئه مكوژئ كه وا لای من خو ى لئ بايئ ئه بئ و فيزم به سه را ئه كا كه وا
يار له گه ل ئه و جبۆره ، كه چن كه ئه شچيته لای ئه و ، ئه وه نده ذه ليل و
سه رشۆزه .

دهچن (كم) و (من) : ئه چن . داغه (عم) و (گم) و (ك) : داخه . له لای
من (عم) و (من) : له كن من .

(۴) په يام : نامه يا هه والى نيرراو . په يك : نامه بهر . زه سۆل : فروستاده .
ئاگره سوره : كينايه به له گورج و گولئ و ده ست و برد .

معنای ئه م به يته و به يتى پاشه وه يمان به ئاره زۆى دلى خو مان بۆ
زاست نه كراوه ته وه . ئه وه نده ي بۆى چۆبين ليره دا ئه ينۆسين و
چاوه زوانى به شدارى هه ر كه ستيكى كه شين كه زياترى بۆ ساغ كرايته وه
ليى .

نالئ له به يتى پيشۆدا بزيارى دا كه وا به دكار واته زه قيب هه مۆ جارئ
چاوى به يار ئه كه وئ ، جا يا ئه م ئه چن بۆ لای ئه و يا ئه و دئ بۆ لای ئه م .
دياره له م حاله دا به دكار ئه م هه واله دل ئازارده ره به نالئ ئه گه به نيته وه
بۆ ئه وه ي زياتر دلئ بكوليئيه ته وه . نالئ به يار ئه لئ هه والت هات كه
چۆبيته لای به دكار يا به دكار هاتووه ته لای تۆ و ، فروستاده كه ت كه
به دكار خو ى بۆ كه هه واله كه ي پئ گه ياندم ، گورج وهك جنۆكه زاي كرد .
منيش خه يالم نارد به دوايا ، واته كه وتمه بير كرده وه له مه چۆن وا تۆ
زى گاي ئه وه ئه ده ي ئه و بتبينئ ، به لام خه يال كۆل بۆ ، نه گه يشت به وه له
زاي ئه م زۆداوه بگا . ناچار بۆم هه ناسه ي گه رم و ئاگراوت و به سۆزى
خۆم به دوادا هه لكيشا ، ئاهى هه ناسه كه م ئه وه نده توند و تير بۆ هيناي

- که دیتم شه کلی صد زهنگی ، گوتم : بابایی عیباره
 که بیستم له فظی بن دهنگی ، گوتم : شه یقوری شاپوره (۵)
 گوتم : ژاستی صه با هه لسه ! گوتی : مه شره ب موخالیفه
 گوتم : نارئ ، گوتی : بایه ، گوتم : نهوجی ، گوتی دۆره (۶)

(نهشگونجن هینانه که کینایه بن له تیکه یشتنی مهسه له که) .

نه یگه یین (چن) : نه یگه شتیج . (ک) : نه یگه ییه .

نیوهی یه که می ئەم به یته له (عم) و (گم) دا بهم جۆره یه :

په یامت هات و بن گوت ، زۆی ، خه یالم نارده دۆی ، گه ییه

ئەم به یته له (کم) و (من) و (خا) دا نییه .

(۵) بابایی عیبار : وهك له ئەفسانه دا ئە یگیز نهوه کابرایهك بووه له دهسته و دائیره ی ئەسکه ندهری مه کدونه دا ، ناره زۆی له کن بۆ بن بچینه شتیه به وه ، چووه ته شتیه به وه . شه یقور : ئاله تیکی مۆسیقایه فۆی پیا نه کرئ .

واته : که شتیه ی صد زهنگیم دئ ، وتم ئەمه بابایی عیباره ، چۆن ناره زۆ بکا وا خۆی ئە گۆزئ ، بۆ بهش توانیوه جتی خۆی له دلی باردا بکاته وه . که دیتشم دەم ئە جۆ لیتته وه و هه چیش نالئ ، وتم یین و نه بن ئەمه که زه نا که ی شاپوره . هه رچه ند له سه رچاوه کانی به رده ستمانا شتیکی ئەو تۆمان له باره ی ئەم که زه نایه وه بۆ ساغ نه کرایه وه ، به لام دۆر نییه جۆره بلویریکی جادو گهرانه بۆ بن توانای کار کردنی له دلی خه لک و ژاکیشانیانا بۆ بن ، بۆ به نالییش وا به دکاری بن ئە شو به یتنی .

که دیتم (عم) و (گم) و (من) : که من دیم . گوتم - ی به کهم - (چر) و (کم) و (من) : وتم . گوتم - ی دۆهه م - (چر) و (چن) و (کم) و (من) و (ک) و (خب) : وتم .

(۶) ژاستی صه با : ئیشاره ته به دۆ ناوازی مۆسیقا : (ژاست) و (صه با) . مه شره ب : ذوق . موخالیف : پیچه وانه . ناوازیکی مۆسیقایه . نار : ناگر . با (باد) : سه ره ژای مه عتا دیاره که ی ناوازیکی مۆسیقایه شه . نهوج : چله بۆ به . ناوازیکی مۆسیقایه .

مه عنای ئەم به یته مان به یه گجارتی بۆ ژاست نه بوه وه ، به لام دیاره داوای ئەم ناوازه مۆسیقاییه نه په بوه ندی به وه وه هه یه که به دکار له به یتی پیتشۆدا کرا به شه یقوری شاپور . دۆر نییه له (ژاست) و (صه با) و (موخالیف) و (نار) و (با) و (نهوج) و (دۆر) دا ته وریه هه بن ،

گوتم : قوربانی تو من بم ، گوتی : قوربانی تو سه گک بین
 گوتم : شیشه‌ی دلم ناتوی ؟ گوتی : بۆچیمه ؟ مه کسوره (۷) *

چونکه ناشکرایه ئهم وشانه ههمویان ناوی ناوازی موسیقان ، (نار) و
 (دۆر) نهی ، که له م باره وه شتیکیان لئ نازانین . به م بیته ئه بین مه عنای
 به یته که به م جۆره بی : به به دکارم وت به م (به یانی) به (زاست) به له گه لم ،
 وتی ئاره زۆم (موخالیفی) ئه وه یه له گه لت زاست بم . وتم که واته
 (ناگری) باسی په یوه ندی خۆت و یار بنی به جگه رمه وه ، وتی (با) به و
 ئاگره که به ههمۆلایه کا بلاره ئه کا . وتم که واته دۆر که وه ره وه له یار با من
 بگه مه (ئه وج) به خته وه ری ، وتی ئه وه ش (دۆره) . یاخود که دیم
 به دکار وه که شه بیوری شاپۆر وایه ، وتم مه قامیکی (زاست) و (سه با) م
 بۆ لیده ، وتی ئاره زۆم له مه قامی (موخالیفه) . وتم مه قامی (ئاته ش) م
 بۆ لیده ، وتی ئیستا کانی مه قامی (باد) ه و (باد) و (ئاته ش) یش
 ناکه ونه یه که . وتم مه قامی (ئه وج) م بۆ لیده ، وتی مه قامی (ئه وج) مه قامیکی
 (دۆر) ه و نایگه یتی .

وشه‌ی (موخالیفه) له ههمۆ نوسخه کانی به رده ستمانا به (موخالیفه)
 نۆسرایۆ . نیوه شیعره که به وه لاسه نگ ئه بۆ ، ئیمه خۆمان کردمان به
 (موخالیفه) و به وه نیو شیعره که شمان زاست کرده وه و مه عناکه ش
 تیک ناچن . به لکو ئیمه لامان وایه له ئه سلیشدا یا (موخالیفه) یوه یا
 (موخالیفه) .

دانانی (گوتم) و (گوتی) له تیکرای ئهم به یته دا به پیتی تیکستی
 نوسخه کانی (عم) و (گم) و (عب) و (خا) به ، نوسخه کانی تر له نیوان
 (گوتم) و (وتم) و (گوتی) و (وتی) دا تیکه ل و پیکه لن . هه لسه (عم) و
 (کم) و (گم) و (من) : ههسته . بایه (چن) : باده .

(۷) ناتوی : ناتهوی . مه کسور : شکاو .

واته : به یارم وت : به قوربانتم بم ، که چی ئه وه نده دل زه ق بۆ ، دلی
 شکاندم و له وه لاما وتی : سه گک به قوربانتم بین .. له گه ل ئه وه شدا هه ر
 ده ست بهرداری نه بۆم و پیتنیارم کرد که شو شه ی دلمی بده من ،
 بچیتته ناوی و رازی بین به خو شه ویستج له دلما چی گیر بین ، به لام قایل
 نه بۆ ، وتی : تو دلت شکاره و منیش ناچمه ناو دلی شکاره وه .

له م به یته شدا دانانی (گوتم) و (گوتی) به پیتی تیکستی نوسخه کانی
 (چر) و (عم) و (ک) و (عب) و (خا) به . نوسخه کانی تر له نیوان (گوتم) و
 (وتم) و (گوتی) و (وتی) دا تیکه ل و پیکه لن . شیشه‌ی دلم ناتوی (چن) و

* گوتم شیشه‌ی دلت ناوی ، گوتی بۆ چی مه مه کسوره

خه راباتى دلى « نالچ » مه فهرمۆ : خالييه ، نايهم !
 به مهرگى تۆ قه سەم ، چاوم ! به ذىكرت به يتى مه عموره ۰۰ (۸)

- ۶ -

وه صفى زوخسارى له فىكرى به نى ئادەم به دهره
 ئىيتىداى مه دحى دەمى وهك خه بهرى بى ئه ئهره (۱)

(ك) : شيشه دلم بۆ تۆ . (عم) و (كم) و (گم) : شيشه دلت ناوى .
 (من) : شۆشه دلت ناوى .

(۸) خه رابات : ويرانه و كاوول . به يتى مه عمۆر : مالى ئاوه دان . به مالى
 كه به يش ئه لىن . شوپىنكىشه له ئاسمان .

ئەم به يتە جۆره په يوه ندىسه كى به به يتى پيشوووه هه به ، ئه وهش
 له وه وه به كه له به يتى پيشۆدا دلى نالچ كرا به شۆشه شكاو ، واته
 وهك شوپىنكى كاوول و ويرانه لى هات . لىره شدا نالچ ، وهك بلتى
 بهر په رچى قسه كه ي يار بداته وه ، ئه لىن : چاوه كه م ! بىم مه فهرمۆ دلت
 شكاو و ويرانه به و خالييه نايهم تيا دانىشم ، به مهرگى تۆ قه سەم دلم
 به يادى تۆ ئاوه دانه هه رگىز يادى تۆ لى نابۆى . ئىتر چۆن ئه توانى به
 ويرانه لى ناو به ي !

له نىوان (نالچ) و (خالچ) دا جىناسى لاهىق و ، له نىوان (خه رابات) و
 (مه عمۆر) دا طبىق هه به . خالييه (چر) و (عم) و (گم) و (عب) و (خا) و
 (خب) : چا نيه .

- ۶ -

(۱) خه بهر : ده نگوباس . بى ئه ئهر : ئه وه كه سه ي زۆش تى بى بۆ سه فه رى كى
 وهك جهنگ و ماوه به كى زۆرى به سه را تى به زى بى و كه س هه والى كى
 نه زانى .

واته : ته عريف كردن و پيا هه لدانى جوانى زوخسارى يار له وه
 به دهره كه بىرى بنى ادهم په ي بى بىا و ، له تواناى تى كه بشتى ئاده مىز ادا
 نيه . سه ره تاي مه دح كردنى دەمى ، وهك دوا بيه كه ي ، له هىچ
 كو پيه كه وه نى شان به كى ديار نيه . مه به ستى له وه به دەمى يار ئه وه نده
 بچۆ كه يا ئه وه نده جوانه ، بنى ادهم نازانى له كو پيه ده س بكا به
 ته عريف كردنى و له كو پيه دوا بى بى بى . يا خود : سه ره تاي

نهونیهالی قه‌دی تو عه‌ره‌ره ، دلخواهی منه
 راسته دل‌داره ، وه‌لجی حه‌یفه که‌وا بئی ئه‌مه‌ره ! (۲)
 قامه‌تی سه‌روی ، ئه‌گه‌ر بئی به‌ره بوچ ناره‌وه‌نه ؟!
 تو بئی زولفی ئه‌گه‌ر دوکه‌له ، بوچ ناری به‌ره !؟ (۳)

ته‌عریف‌کردنی وه‌ک هه‌والی که‌سیکی ون بو وایه ، جا ئه‌گه‌ر سه‌ره‌تاکی
 وایی ، ئه‌بئی دواییه‌کی چو‌ن بئی !

مه‌عنای پیتشۆ له زاراوه‌ی (موبته‌دا) و (خه‌به‌ری عیلمی نه‌حو
 وه‌رگیراوه . چ به‌پیتی ئه‌م مه‌عنایه و چ به‌پیتی مه‌عنای دۆه‌میش ،
 ته‌ناسوبیتی جوان له‌نیوان (ئیبته‌دا) و (خه‌به‌ر) دا هه‌یه . هه‌روه‌ها
 رسته‌ی (خه‌به‌ری بئی ئه‌نه‌ر) یش له زاراوه‌یه‌کی شه‌رع وه‌رگیراوه .
 رۆخساری (چن) : رۆخسارت ، به‌لام له‌گه‌ل نیوه‌ی دۆه‌مدا
 ناگونجی . (خب) : رۆخساره .

(۲) نه‌ونیهال : نه‌ونه‌مام ، نه‌مامی تازه هه‌لچۆ . عه‌ره‌هر : داری سه‌روی
 کیو‌تی . دلخواه : ئه‌وه‌ی دل‌بیه‌وی . دل‌دار : داری دل . خاوه‌ن دل .
 واته : نه‌ونه‌مامی بالایی تو به‌رز و زۆک و زه‌وانه وه‌ک سه‌رو و دلی من
 گیرۆده‌یه‌تی و هه‌زی لێبه . . راسته ئه‌و نه‌ونه‌مامه دره‌ختی دلانه و دلی
 دل‌دارانی پتوه‌یه ، به‌لام دره‌ختیکی بئی به‌ریشه ، ئه‌و دلانه‌ی پتوه‌ینی
 هه‌یجان لێوه ده‌سگیر نابئی .
 له به‌کخستنی (داری) (دل‌دار) و (ئه‌مه‌ر) دا ته‌ناسوبیتی جوان هه‌یه .
 نه‌ونیهالی (« به‌راویزی » چر) و (کم) و (گم) و (عم) و (من) و (خا) :
 نه‌ونه‌مامی .

(۳) ناره‌وه‌ن : له کوردیدا دره‌ختیکی ساق ئه‌ستۆره ، له به‌رزتی و نزمیدا
 مام‌ناوه‌ندیه ، لق و پۆپ و گه‌لای زۆری لئی ئه‌بیتته‌وه ، هه‌یج جۆره
 به‌ریکی نییه . به‌مه‌عنایه بو ئه‌م شوینه ده‌ست نادا . له فارسیدا
 به‌مه‌عنای داری هه‌ناریش هاتوه . ئه‌م مه‌عنایه بو ئیتر ئه‌گونجی .
 دۆریش نییه وشه‌که به‌هه‌له نو‌سرا بیتته‌وه و (ناره‌به‌ن) بئی که واته دره‌ختی
 هه‌نار . ناره‌نار .

نالج له به‌یتی دۆه‌مدا بزیاری دا که‌وا نه‌مامی بالایی یار هه‌رچه‌ند دلی
 دل‌دارانی وه‌ک به‌ر پتوه‌ پتوه‌ند بووه ، به‌لام نه‌مامیکی بئی به‌ره بو
 دل‌داره‌کانی . له‌م به‌یته و به‌یتی پاشه‌وه‌شیدا ، که مه‌عنایان تیکرا وه‌ک

زولف نه گهر دۆكه له ، دۆكه له بهرى گولنارى نيه !
 سهروه گهر قامه تى ، كهى سهروى زهوان باره وه ره ؟! (٤)

به كه ، وه كه له قسه كهى به شيمان بپتته وه وا پيشان نه دا و نه به وى بلن
 نه مامى بالاى يار بهرى هه به و به ره كهى مه كه كانيه تى ، به لام جو ره
 دۆدلج و گيره و كيشه به كه دپتته زى خۆى و نه لى : نه گهر زاسته
 بالاى وه كه سهروى يار دره ختيكى بپ به ره ، نهى بۆچى بو وه به دارى
 هه نار و جو تى مه مكي وه كه هه نارى پيوه به ند بو وه ؟ نه گهر تالى
 زولفيشى خه تى بارىك و زه شى دۆكه له ، نهى بۆچى به ره كهى هه نار ؟
 مه به ستى له وه به كه زولفه كانى شوژ بۆنه ته وه تا گه بشتۆنه ته سه ر
 مه كه كانى و مه كه كانى وه كه هه نار بو ون به بهرى .

سهروى (چن) : سهروه . ناره وه نه (كم) و (گم) و (ت) و (من) :
 ناره وه ره . زهنگه مه عى (ناره به ره) بپ وا ته : به ره كهى هه نار . (عم) :
 باره وه ره . زهنگه مه عى (باره به ره) بپ وا ته : كو ليكى هه لگر تو وه .
 نارى به ره (چر) و (عب) : ناره وه ره . (« به را ويزى » چر) : نازه سه ره .
 (چن) و (خب) و (ك) : ناره به ره . (عم) و (كم) و (گم) و (من) : ناره سه ره .
 زهنگه مه عى (له سه ر هه نار) بپ . (ت) و (اح) : نار به ره . بۆ
 نارى به ره و ناره به ره ش ده ست نه دا .

نيوه كانى ئه م به يته له (عم) و (كم) و (گم) و (من) دا به رو دو ان .

(٤) گولنار : گولى هه نار . به گولى هه نارى كيو ش نه لىن كه هه ر گوله كه
 نه كا و بهرى نيه . گوله كهى گوليكي سو رى جوانه سه د به زي هه به .
 باره وه ر : باره به ر ، بار هه لگر .

وا ته : نه گهر بلين زولفى يار له به ر زه شى و بارى كى تاله كانى دۆكه له ،
 خۆ دۆكه له بهرى گوله هه نار نا گرى ، كه چت زولفى يار بهرى گوله هه نارى
 هه به كه زۆمه تى سو ريه تى . خۆ نه گهر بشلين سهروه ، كهى سهرو
 بارى ميوه هه لئه گرى كه مه كه كانى باره كه به دارى بالا به وه ن ؟

گولنارى (عب) : گول تاوى . سهروه گهر قامه تى (چر) و (خا) : سهرو
 نه گهر قامه تى . (عم) و (كم) و (گم) و (من) : سهرو نه گهر قامه ته .
 باره وه ره (ت) : نار دهره ، وا ته : هه نار به خشه .

ئيمه واى بۆ نه چين ئه م دۆ به يته هبى نو سه خه ي جيا جيا بن و نالى
 له پيشا به كيكيانى دانابن و پاشان بى رى گوژابن و ويستبى تى نه وى كه يان
 له جى كهى دانن ، به لام خه لك كه پارچه شيعره كه يان نو سيوه ته وه ،

به حقی جه ززی هه یاسه ی زه ز و کاکۆلی سه ری
دلی گوم گه شته یی من کوشته یی پشت و که مه ره (۵)

بئ نه گه ر بیته ده رت ، ده یده یه به ر شق وه کو گو
نییه ذاتیشی نه یی دل ، چ بکا ، قور به سه ره ! (۶)

هه ردو به یته که بیان خستوو ته چوار چتوه یه وه . به پتی بۆ چۆنه که ی
خۆشمان لامان وایه نالی به یی چواره می پاشتر داناوه و ویستویه تی له
جیکه ی به یی سیته میدا دانی .

دانانی ئه م به یته لیره دا به گویره ی نوسخه کانی (چر) و (عم) و (کم) و
(گم) و (من) و (خا) به . نوسخه کانی تر کردۆ یانه به به یی شه شه م .

(۵) جه ز : به ستن . گوم گه شته : ون بۆ . که مه ر : پشتینه .

واته : قه سه م به حقی هه یاسه ی زیز له پشت به ستنی یار و ،
قه سه م به قزی سه ری ، دلی سه رلی شتیواو و ون بۆ ی من کوژراوی
ناوشانی یاره که قزه که ی پیا هاتوه ته خوار و ، هه یی پشتینه یه تی که
هه یاسه که ی به ستوو ته تی .

له نئیوان (جه ز) و (زه ز) و (سه ر) دا جیناسی لایق و ، له نئیوان
(گه شته) و (کوشته) دا جیناسی موحه ززه ف هه یه .

کاکۆلی سه ری (« په راویزی » چر) و (عم) و (کم) و (گم) و (من) :
زولفه یی که چی . گوم گه شته یی (ت) : سه رگه شته یی . پشت و که مه ره
(خب) : پشتی پوده ره !

(۶) بئ : نه گه ر بیته . ده رت : ده رگات .

واته : دل نه گه ر بیته به ره ده رگای مالت دلسۆزی خۆیت بۆ باس
بکا ، وه ک گو نه یده یته به ر شق و سه ری نه کوتیه وه و سه رزه نشتی
نه که ی .. ناشتوانی نه یه ت و ، بئ تو ئۆقره ناگری .. قور به سه ره ،
داماوه نازانی چچ بکا !

له نئیوان (بیته) و (نه یی) دا طبایق و ، له نئیوان (بئ) و (بیته) دا جیناسی
ناقیس و ، له نئیوان (نییه) و (نه یی) دا جیناسی موحه ززه ف هه یه .

وشه ی (دل) فاعیلی (بیته) ش و (نه یی) یسه ، واته ئه م دۆ فیعله
هه رایانه له سه ری !

بئ (عم) و (گم) : سه ر . ده رت (خب) : ده ری . نییه ذاتیشی نه یی

له دهمی نالهیی زارم ، دلی پز زه مزه مه کم ،
وله ولهی حلق و گهرۆی « نالنج » له گهردۆن به دهره (۷)

— ۷ —

ئه‌ی ساکینی ریاضی مه‌دینه‌ی مونه‌ووهره
لوطینی بکه ، به‌رمۆ : مه‌دینه‌ی منه و ، وه‌ره (۱)

(چر) و (خا) و (خب) : نیبه ذاتیشی نیبه . (ت) و (اح) : نیبه ژاضیش
که نه‌یج . (ک) : نیبه ذاتیش که نه‌یج .
(۷) زار : دهرد و نازاراوئی . زه مزه مه : هه‌را و زه‌نا . وله‌وله : هاوار و
فوغان . حلق : گهرۆ .

واته : هاوار و فوغانی گهرۆی نالنج که له دهمی ناله‌ی نازاراوئی و دلی
پز هه‌را و زه‌نا به‌وه دهرنه‌چتی ، ئه‌وه‌نده زۆره له چه‌رخ‌ی گهردۆنیش
تیئه‌به‌ژۆی .

دلی پز زه مزه مه کم (عم) و (کم) و (گم) : له دلی پز شه‌ره‌رم .
وله‌وله‌ی (عب) : زه مزه مه‌ی . حلق (خب) : خه‌لق .

— ۷ —

ئه‌م قه‌سیده‌یه‌ش به‌کینکه له‌و قه‌سیدانه‌ی که نالنج بۆ پیغه‌مبه‌ر
(د . خ) ی وتوون . به‌ر له‌م قه‌سیده‌یه ، موسته‌زاده‌که‌ی ژماره (۲) ی
تیپی میم بلاوکرایه‌وه .

(۱) ریاض : باخچه‌کان ، جمعی (ژه‌وضه) به . مه‌دینه‌ی مونه‌ووهره : شاری
نۆرانج و پیروژ ، شاری مه‌دینه که پیغه‌مبه‌ر له مه‌ککه‌وه کوچی بۆ کرد و
له‌وئ وه‌فاتی کرد .

واته : ئه‌ی دانیشتۆی ناو گوئزاره‌کانی شاری مه‌دینه‌ی پیروژ !
به‌زه‌بیبه‌کت پیامدا بیته‌وه و به‌رمۆ ئه‌م شاره شاری منه ، وه‌ره بۆ ئیره ،
با منیش ژۆم بئ پیغه‌مبه‌ر خرمه‌ت .

نالنج له گه‌توگۆ کردیندا له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر (د . خ) که پیتی ئه‌لج (ساکن) ،
ئه‌یه‌وئ ئه‌وه پیشان بدا که پیغه‌مبه‌ر له ژیزی مردووان نیبه . . سه‌باره‌ت
به‌وه‌ش که به مه‌رقه‌دی پیغه‌مبه‌ر ئه‌لج (ژه‌وضه‌ی موطنه‌هه‌ره) ، له
وشه‌ی (ریاض) یشدا ئیشاره‌ت کراوه بۆ فه‌رمۆده‌یه‌کی پیغه‌مبه‌ر
که‌ئه‌فه‌رموئیت : « ما بین بیته‌ی و منبری روضة من ریاض الجنة » ،
واته : به‌ینی ماله‌که‌م و مینبه‌ری مزگه‌وته‌که‌م — که ئیستا مه‌رقه‌دی
له‌ویابه — باخچه‌یه‌که له باخچه‌کانی به‌هه‌شت .

عرشی بهرین که دائیره یه ، زهوضه مهرکهزه
فرشی زمین به عرصه یی طه یه موجه وهره (۲)

طه یه که یه عنی عه کسی به قعی هه مو عه یر
طه یه که یه عنی مایه یی نه و میشکی نه ذفره (۳)

له نیوان (مونه ووهره) و (منه و وهره) دا جیناسی ته رکیب هه یه ،
چونکه یه که میان یه که وشه یه و دوه میان دق وشه یه به یه که وه به ستراره .
لوظف (چن) و (ت) و (ک) و (ح) : زه حمی .

(۲) بهرین : پان و پۆز و گوره . دائیره : خز و بازنه یی . زهوضه : مهرقه دی
پتفه مبهر . عرصه : پارچه زه وئی . طه یه : شاری مه دینه . موجه وهره :
گه وهه را وئی ، به گه وهه را زاینراوه .

واته : عرشی پان و بهرینی خوا که دائیره یه کی گه وره یه دوری هه مو
جهانی داوه ، مهرقه دی پتفه مبهر مهرکهزه که یه تی . زوی زه ویش که
وه که فرشتیکی زاخراو وایه ، به مه دانی مه دینه زاواوه توهه .

نالی له م به یته دا زیاده زه ویه کی ئیجگار جوانی کردوه ، چونکه نه یی
زه وئی به فرشی جوان بزازیته وه ، نه که فرش به زه وئی . نه مه له
لایه که وه . له لایه کی که شه وه زه وئی شتیکی نه جولاو و نه گوزاوه ،
به پتچه وانهی فرشه وه . بۆیه نه ویش هاتوه زه وئی هه مو له ناستی
شاری مه دینه دا به فرش داناره و مه دینه به زه وئی . .

له نیوان (دائیره) و (مهرکهزه) دا ته ناسوب و ، له نیوان (عرش) و
(فرش) دا جیناسی لایق هه یه .

دائیره یه (چر) و (چن) و (کم) و (من) : دائیره یی . زمین (کم) : زه وئی .
به : نه مه تیکستی نوسخه ی (کم) ه . له هه مو نوسخه کانی ترا : که ، به لام
مه عنای نایه ت . عرصه یی (کم) و (ک) و (ت) و (عب) و (ح) و (خا) :
عرصه یه . طه یه موجه وهره (ت) : طه یه جه وهره .

(۳) عه کسی به قعی : پتچه وانهی به قعی که (عه بیق) ه واته بۆن و به رامه ی
خۆش . ئیشاره تیشه بۆ گوزستانی (جنة البقیع) که به کیکه له گوزستانه
به ناوبانگه کانی موسولمانان و به شتیکی زۆر له هاوڑی گه وره کانی پتفه مبهر
له وئی نیتراون . مایه : مادده . میشکی نه ذفره : میشکی بوخته و
بۆن خۆش .

واته : نه و شاری طه یه یه کی که وا زه نگ و بۆن دانوه ی (جنة

طه يبه كه يعنى زۆژ و شەوى طيبى عالمه
زۆژى كه وشكه ، شەو تەزە ، كافۆر و عەنبەرە (۴)

ليوم ، له زۆژى زۆشنى كافورى وشكى ، وشك
چاوم ، له شەبنمى شەوى وهك عەنبەرى تەزە (۵)

البيقع (هكەى ، هەمۆ عەبىرى بۆن خۆشه ، يان پىچەوانەى وشەى
(بيقع) هكەى (عبيق) ه كه وانه عەبىرى بۆن خۆش . . ئەو شارى
طه يبه يهى كه وشه كەى واتە بۆن خۆش و ئەو هوش وانه گەيەنى ئەو
ماددە يهى لىتى دروست كراوه ميشكى پوخته و بۆن خۆشه .

كه يعنى عەكسى به قيعى (چن) : كه عەكسى زەيبى هەمۆ . هەرچەند
ئەم نوسخه يه بۆ بەراوردى (عەبىر) ه كه باشتەر دەستى ئەدا ، بەلام لەبەر
بۆنى (به قيع) ه كه ، ئيمه نوسخه كانى ترمەن لا پەسەندتر بۆ ، چونكه باس
باسى مەدينه يه و به قيعيش لەو يه . ما يه يى ئەو (« پەراويزى » چر) :
مائيدە يى و ، ما يه يى وهك .

(۴) طيب : بۆن خۆش . كافۆر : دەرمانىكى بۆن خۆشى سېچ زەنگە ، له
دەرختىكى ئەكەنەوه . عەنبەر : شىتىكى بۆن خۆشه ، زەنگى وهك زەنگى
گل و ايه له گەده يا له زىخۆلهى جۆره ماسيبه كى دەرئەهتین .
وانه : ئەو شارى طه يبه يهى كه به شەو و به زۆژ بۆن خۆش ئەداتەوه
به جيهانا ، به زۆژ وشك و سېببه وهك كافۆر و به شەو شى دار و
زەشه وهك عەنبەر .

ئەم بەيتە ئىشارە تيشه به ئاو و هەواى شەوو زۆژى مەدينه .
لەنتوان (طه يبه) و (طيب) دا جيناسى موحەزەف و ، لەنتوان
(زۆژ) و (شەو) و ، (وشك) و (تەزە) دا طبياق و ، لەنتوان (كافۆر) و
(عەنبەر) دا تەناسوب هەيه .

عالمه (ت) و (« پەراويزى » ك) و (اح) : غالبه . وشكه (من) :
وشك و .

(۵) شەبنم : شەونم .

واته : له خەفەتى نەبينىنى زۆژى وهك كافۆر وشك و زۆشنى
مەدينه دا ليوم وشك و بەبارە و ، له داخى هەلنەمژنى شەونمى شەوى
وهك عەنبەر زەش و تەزىشيدا چاوم پزە له فرميسك و هەميشه هەر
ئەگر يم .

طهيه كه يه عني طهيب و طاهير به زه وحى زّوح
فهرقى ئەئين : گلى له گول ، ناوى له كه وئهره (٦)

يه عني گولاوى قودسه گلاوى زه فع ئەكا
ئەو خاكه چاكه پاكه وو ئەو ناوه مه طههره (٧)

له كۆكردنه وهى (زوّژ) و (زّوشنى) دا ته ناسوب و ، له نيتوان ههردۆ
(وشك) دا جيناس و ، جيايش ههيه چونكه دۆ جۆره وشكى جياوازن .
ههروا له نيتوان (زوّژ) و (شهو) و ، (تهز) و (وشك) دا طيباق و ،
له نيتوان (شهونم) و (شهو) دا ته ناسوب ههيه .

شه بنمى (عم) و (كم) و (گم) و (من) : شهونمى . شهوى (عم) :
تهزى . وهك (تۆ) : چون .

(٦) طهيب ، طاهير : پاك و خاويين . زه وح : هه ناسه . زّوح : روح الامين ،
جوهره ئىلى فريشتهى سرۆش هيتان بۆ پتفه مبه ران ، يان كينا يه يه له
پتفه مبه ر (د . خ) چونكه لاي نه هلى دل به (روح الارواح) ي ناو ئە به ن .
كه وئهر : كه وزيكه له به هه شتدا .

واته : شارى طهيه كه ته نانه ت ناوه كه شى وانه گه يه نى به هه ناسه
پيرۆزى جوهره ئىل ، يا له به ره كه تى پتفه مبه ره وه پاك و خاويينه ، ئەئين
جياوازى له شوپنانى تر ئه وه يه گلى له گول ئە چى و ناوى له ناوى
كه وزى كه وئهره .

له نيتوان (طهيه) و (طهيب) و ، (زه وح) و (زّوح) و ، (گل) و (گول) دا
جيناسى موحه زّه ف و ، له نيتوان (گل) و (گول) و (ناو) دا ته ناسوب ههيه .

ده ئين (عم) و (كم) و (من) : ئەئين . گلى له گول ، ناوى : شيوه
نوسينى هه مۆ نوسخه ده ستۆسه كان و نوسخه كه ي (عم) يش مه يدانى
ئەوه ئە دە ن ئەم رسته يه واش بخوينا رينه وه : گلى له گول ناوى . به م
پتفه مه عناى نيوه به ينه كه واى لى دتته وه : ناو و گلى مه دينه له كه وئهره وه
هاتوو . كه وئهرىش كينا يه ئەين له به هه شت .

(٧) گلاوى زه فع ئەكا : گلاوى لانه با . ئە گه ر سه گيك يا به رازيك دەم بخه نه
قاپيك يا بكه ون له كه سيك يا له شتيك و سه گه كه يا به رازه كه يا ئە وه
لى كه و تۆن ، يه كيكيان ته ز بين ، ئە وه قابه كه ، يا ئەو كه سه يا ئەو شته ،

« نالتی » که وا سه گی سه گی نه و مهرز و بومه یه
 نه ما سه گی موعه لله می بی دهنگ و بی وهزه ، (۸)

به گویره ی شهرع گلاو نه بی و پیوسته جهوت جار بشورری که جار یکیان
 به قوزاویکی خاوی بی . بهو شورینه نه لین گلاوی دهر کردن . گلاوی
 لیره دا کینه به یه له گونا هبار بون . مه پهر : شوینی پاک بونه وه ی گیانی
 گونا هبار له گونا ه .

واته : ماده م گلی مه دینه گول و ، ناوی له ناوی که و نه بی ، دباره
 گل و ناوی نه بی به گولاوی خاوی و ، گلاوی گیانی گونا هبارانی بی
 دهر نه کری و ، نهو خا که چاک و پاکه ی مه دینه و نهو ناوه که و نه ریبه ی
 نه بی به شوینی و هوی پاک کردنه وه ی گیانی گونا هباران .

له هه مو نوسخه کانی به رده ستمانا وشه ی (چاکه) بی (وی عطف
 نوسراوه . نیمه خومان بومان دانا ، چونکه یه که م له شیوه ی نوسینی کوندا
 زور جار واته بی (وی عطف و (ی) ایضا فانه نوسرین . دوه م لاسهنگ
 نه بونی نیوه به یته که ش پیوستی به وه بو ، چونکه ، نه گهر و امان نه کردایه
 نه بو وشه ی (مه پهره) مان به (موطه ههره) یا (موطه ههره) بنوسیبایه
 که هیچیان بو نه شوینه ده س ناده ن ، یه که م له زوی مه عنا و دوه م له
 زوی له فظه وه که له گهل زه وی تیکزای پارچه شیعه که دا زیگ ناکه وی .

له نیوان (گولاو) و (گلاوی) و ، (نهو) و (ناو) دا جیناسی ناقیص و ،
 له نیوان (خاک) و (چاک) و (پاک) دا جیناسی لایحیق هه به .

زه فع (عم) و (کم) و (گم) و (امن) و (ت) و (تو) و (عب) و (من) : ده فع .
 به لام ده فع له م جوره شوینانه دا به کارنا هینری . چاکه پاکه (جر) : پاکه
 چاکه . مه پهره (چن) : میطهره ، به لام هه له یه چونکه نیسمی ناله ت
 له فیعلی نه جولاو دروست ناکری . (اح) و (خا) : موطه ههره ،
 نه مییش هه له یه وه که زونمان کرده وه .

(۸) مهرز و بوم : له دو وشه ی (مهرز) و (بوم) پیکه اتوه که یه که میان واته
 سنور و دوه میان واته زئی و شوینی و خاک و ولات . نیستا تیکزا به مه عنا
 ولات و ناوچه به کارنه هینری . سه گی موعه لله م : سه گی فیرکراو .

نالتی له م به یته دا خوی له زاده به دهر به کم دا وه ته قه له م که خوی
 کردوه به سه گی به رده رگای سه گی نه و ناوچه یه و ، به وه شه وه
 نه وه ستاوه ، خوی کردوه به سه گیکی بی هه را و قزه و نه وه ز .
 مه عنا ی نه م به یته له گهل به یته کانی پاشه وه یدا دی به ده ستوه و ،
 وه لاهه که بیان له به یته سیازده هه م و چوارده هه م دایه .

فهرشی په لاسه ، دوشه کی خاکه ، سهرینی بهرد
 بن توك و ، زوت و قوت و ، فهقير و قهله ندهره (۹)
 بن سوكی جينه خواری یو گورگین و بن وجود
 لهم ناو و خاکه ظاهر و باطین موکه ددهره (۱۰)

بونی نازناوی « نالی » لهم بهیته دا نیشانه ی دوا یح هاتنی پارچه که
 نییه . به پیچه وانوه نیشانه ی دست بن کردنی سهره تای بابه ټیکی نوییه
 له چوار چپوهی پارچه شیعره که دا : نالی پیشان تعریفی مه دینه ی کرد و
 لیره وه دست نه کا به باسی ناچیزتی و داماوی خوی .

سه گمی - ی به کم - (عم) و (گم) : سه گه . (گم) و (من) : سه گ . بو
 عطفیش و بو نیضافهش و بو خه بری موبته داش دست نه دا .

(۹) په لاس : فهرشیکي زهنگاو زهنگه له خورتي نه چنرتي ، کورکي نییه ، وه
 سوابی وایه . به کراسی زبر و نه ستوریش نه لاین که دهرویشان
 له بهری نه کن . بن توك : کینایه یه له هزار و ناچیز . قهله ندهر : که سی
 هیچ په یوه ندیکي به دنیاوه نه بن .

له وانویه وشه ی (قهله ندهر) لهم بهیته دا ، نیشانه ی نه وه بن که نالی
 زن و منالی نه بوه .

له کوکردنه وه ی (بهرگ) و (دوشه ک) و (سهرین) و ، (خاك) و (بهرد) دا
 ته ناسوب و ، له نیوان (زوت) و (قوت) دا جیناسی لایحی هیه .

فهرشی په لاسه : نه مه ټیکستی (عم) و (گم) ه ، (کم) و (من) یش
 نویسیوانه : پاسی لیباسه . نویسخه کانی تر همه نویسیوانه : پاسی
 سویاسه . مه عنای ټیکستی نه نویسخانه مان بو راست نه کرایه وه .
 خاکه (خا) : خاك و .

(۱۰) جینه خواری : خواردنی مرداره وه بو . گورگین : گه زول . بن وجود :
 ناچیز . موکه ددهر : لیل . عاجز و خه مبار .

واته : نالی لهم ولاته دهر و ناو لیل و تاریکه دا ، سوكی چاو له دهسی
 نه م و نه بونه که وه که وایه بنیاده م به خواردنی مرداره وه بو بزتی و ،
 گه زول و ناچیز بووه که س توخنی ناکه وی ، چاری نه ماوه نه وه نه بن
 سهری خوی هه لبرگتی و بن بو لای تو .

نه شگونچن نیوه کانی نه م بهیته یه کی رسته یه کی سهر به خو بن . به م پییه
 مه عنای نیوه بهیته یه کم و ا لئ نه درپته وه که و نالی به ناشکرا و به

گهردهن کهچی قه لاده بی زستی وه فاته ، دئی
بۆ زاوی بیینی ئەو دەر و دهشته موعه ططره (۱۱)

دا کوچه کوچه خۆلی به سهردا بکا به چنگ
لهو خاکه ئەفخهره که هه مۆ تاج و ئەفسهره (۱۲)

نهیننج لهم خاکه عاجز و دلکرانه .. تاد .

له بهراوردی ئەم بهینه وه له گهڵ پارچه شیعهره کهی «وهی که زۆزه ردی
مه دینه و .. تاد» دا ، وا دینه پیش چاومان نالنج ئەم پارچه شیعهره شی
ههر لهو سهرده مه دا وتبنج که ئەوی تیا وتوووه و ، زیانی مه ککهی زۆر لا
تال بۆین . بهیتی سیانزه هه میش پشتی ئەم بۆ چۆنه مان ئەگرئ .

جیفه (کم) : حیصه . گورگین و (چن) و (ت) و (ک) و (اح) :
گورگین . بۆ (گورگین) و بۆ (گورگینی) یش دهست نه دا . (عم) و (کم) و
(گم) و (من) : گورگینی . لهم « (بهراویزی » چن) : لهو .

ئیمه وامان به بیردا دئی وشه ی (بۆ تۆکی) لهم بهینه دا له ئەسلدا
(مه هتۆکی) بۆین ، چونکه (مه هتۆکی) لیره دا باشتر دهست نه دا و دۆباره
بۆنه وه ی (بۆ تۆکی) یش جوان نییه .
لهم « (بهراویزی » چن) : لهو .

(۱۱) قه لاده : گهردن بهند . زست : به تی گهردن بهند . موعه ططره : بۆن خۆش .
واته : وه فا و من له یاد نه چۆنه وه ت بووه به گهردن بهند و کراوته
ملم و ، به په تیه وه به سراوه مه ته وه و مل که جیمی ، بۆیه وا دیم بۆ لات ،
تا وه ک سه گی بۆزن ، زاوی بۆنی خۆشی ئەو دەر و دهشته بۆن خۆشه
بکه م .

زستی (چن) : زسته ی . (کم) : زهستی . زاوی بیینی : ئەمه تیکستی
(خا)یه . (چر) و (چن) و (گم) : زاوی بهینی . (تۆ) و (عب) : زاوه بیینی .
به پیتی نوسخه کانی تریش بۆ ههر دۆ جۆره که دهست نه دا .

(۱۲) دا : تاوه کو . کوچه : کولان . ئەفخهر : پز شانازنج و شکۆ . ئەفسهر :
کلاوی شاهانه .

واته : بۆیه دئی تا کولان به کولانی ئەو ولانه پیرۆزه بکه زئی و خۆلی ئەو
خاکه پز شانازییه بکا به سهریا که هه مۆی وه ک تاجی شاهنج وایه .
له نیتوان (ئەفخهر) و (ئەفسهر) دا جیناسی لاجیق هه یه .

(كهف الانام) ى هيجره تى ئەصحابى بن زوقود !

يىكه به خاكى خادىمى قىطمىرى ئەو دهره (۱۳)

بهلكو له فهزرى طهيه كه طىبى په يه مبهره

ساكن بىن گه زۆلىيى ئەو كه له بىن فهزه (۱۴)

دا (عم) و (گم) : تا . خۆلى : (چر) و (خا) و (من) : سىره . (ك) و (تۆ) و (عب) و (اح) : سىر . بهداخه وه معنای هيج كام له دم دۆ وشه يه مان بۆ ژاست نه كرايه وه و بۆ (سىر) ى به معنا (تير) و (سىر) ى به معنا (زۆيشتن) يش ده ستيان نه ئه دا .

له و خاكى ئەفخه ره (عم) و (كم) و (گم) و (من) : له و خاكى فه خه ردا . هممۆ (چن) و (عم) و (كم) و (گم) : هممۆى .

(۱۳) كهف الانام : ئەشكه وتى په ناگای خه لك . هيجره ت : كوچ . ئەصحاب : ياران . زوقود : خه و ، ژاكشان . قىطمير : ناوى سه گه كه ى ئەصحابو لكه هفه .

نالچ له م به يته دا به ئىقتىباس له سه رگوزه شته ى (اصحاب الكهف) ه وه كه كه وت كه سى مه سىحچ بوون ، به ر له هاتنى ئايىنى ئىسلام ، له سه رده مى ده قىانو سدا ، له ترسى بت په رستان په نايان بر دووه ته ئەشكه وتىك و له وى خه ويان لى كه وتووه ، پاش سىتصه د سال خه به ريان بووه ته وه ، هه روه ها به ئىقتىباس له كوچ كردنى ئەصحابه ى پىغه مبه ره وه به شه و به شه ونو خوييه وه له مه ككه وه بۆ مه دىنه ، زۆى ده مى ئەكاته پىغه مبه ر و پىن ئه لى ئەى ئەو كه سه ى كه وه كه ئەشكه وتى په ناگای هممۆ ئاده ميزادى نه كه تنها هى (اصحاب الكهف) و ، ئەصحابه شه ونو خونج كيشه كانت كوچيان كرده لات ، كه ئەوان وه كه (اصحاب الكهف) نه بۆن خه و بىيان با ته وه به لادا ، نالچ بكه به خۆلى به رپىتى خزمه تكارى سه گى به رده رگای خۆت . .

كهف الانام (چن) و (« په راويزى » ك) : كهف الامان .

(۱۴) واته : بهلكو ، له فهز و به ره كه تى مه دىنه وه كه جىكاي بۆنى خۆشى تۆبه ، گه زۆلىيى ئەو سه گه گه ژاله بىن فهزه دامر يته وه و چاك بىتته وه . مه شه و ره سه گى گه زۆل خۆى له ناو گلدا ئەهه زۆيىن بۆنه وه ى ئالۆشى

په یغام بهر و حهییی خودا ، (خاتمُ الثرسل)
ژه و ضه ی له نه رض و سایه له سه ر چهرخی نه خضه ره (۱۵)

قهت سیبهری ده بی له سه ر نه م نه رضه فانییه
نه و تاقه نه خلی عه رشه که طوبایی سیبهره ؟! (۱۶)

دابهریته وه و چاک بیته وه .

که ژۆلییی نه و که لبه (عم) و (گم) : له غه م دلّی نه م به نده . نه و : (عب) و
(من) : نه م .

(۱۵) په یغام بهر : په یام بهر ، پیغه مبه ر . سایه : سیبهر . چهرخی نه خضه ر :
ناسمانی سه وز .

نالخی له م به یته وه نه که و یته ته عریف کردن و پیا ه ل دانی پیغه مبه ر
(د . خ) و نه لخی : پیغه مبه ر نه و که سه یه که نامهی خوای هیناژه بو
ناده میزاد و خو شه ویستی خوایه و دوا نه لقه ی ژبزی پیغه مبه رانه ،
مه ر قه دی له زه و پدایه ، تیا ژاکشاوه ، که چخ به ژاکشاویشه وه سه ری
نه وه نده به رزه به سه ر ناسمانی سه وز دا سیبهری کردوو .

په یغام بهر و (عم) و (من) : په یغام بهری . سایه له سه ر (ت) : سایه بی
سه ر . (اح) : سایه سه ری .

(۱۶) فانج : فهوتاو . نهخل : دار خورما . طوبا : شجرة الطوبی ، دره ختی
طوبا ، دره ختی که له به هشتدا .

له کتیبه کانی سیره تی پیغه مبه ردا نوسراوه که وا پیغه مبه ر سیبهری
نه بوه . نالییش بیری نه م به یته ی له و ته یه وه رگرتوو و نه لخی : پیغه مبه ر
نه و دار خورما یه که وا له عه رشی خوادا و نه وه نده پایه بلنده ته نانه ت
دره ختی (شجرة الطوبی) ی به هشتیش له ژبیر سایه ی نه و دایه ، نیتر
نه وئی که پایه ی نه وه نده بلند بی ، چۆن نه بی سیبهری له م دنیا سه ره نجام
فهوتاوه دا هه بی ، چونکه نه گه ر سیبهری هه بی ، دیاره سیبهره که ی
به سه ر زه و یه وه یه و ، که زه وئی فهوتا نه بی سیبهره که ی نه ویشی له گه لدا
بغه و تی و ، نه و هس له گه ل شان و شکوی نه ودا ناگونجی .

ده بی (عم) و (کم) و (من) : نه بی . نه رضه (چر) و (تو) و (عب) و (خا) :
خاکه .

- ٺو سٽٻهه ره كه قوبه يي فيردهوسي باقيه
 ٺو سٽٻهه ره كه خٽوه تي سه حرايي مه حشه ره (١٧)
 ٺو سٽٻهه ره كه عالمي عولوٽي له ٽوريه
 شمس و نوجوم و هه رچي له واندا موقه ززه (١٨)
 ٺو سٽٻهه ره كه مه ظهري حوبي خوداييه
 كه نزي موطه لسه مي نه ظهري حه ييي ٺه كبه ره (١٩)
 جچ بازي مه مقدمي شهوي قه در و مه عاريجي
 سه رباني عه رش و كورسي بو جو بريلي شه هپه زه (٢٠)

(١٧) قوبه : گومز . فيردهوس : بهه شت .

واته : سٽٻهري پٽفه مبه ٺو سٽٻهه ره به كه بووه به گومز به سه ره
 بهه شتي هه رگيز نه فه و تاوه وه و ، بووه به ده وار به سه ره ٺو هه مٽ
 خه لكه دا كه له بياباني مه حشه ردا كوٺه بنه وه له زوٽي قيامه تا ، ٺيتر
 سٽٻهري وا چوٺ بو ٺم دنيا به ٺه شتي و چوٺ له وانه به بفه وتي ؟!
 (١٨) عالمي عولوٽي : جيهاني بالا ، مانگ و خور و ٺه سٽٻهه ره كان . نوجوم :
 ٺه سٽٻهه ره كان . موقه ززه : بزبار دراو . جچ گير كراو .

واته : سٽٻهري پٽفه مبه ٺو سٽٻهه ره به كه زوٽ و ٺه سٽٻهه ره كان و
 هه رچيان تيا به ، له تيشكي ٺو په يدا بوون . چهند جوانه سٽٻه ره كه
 خوي نه بوني زونا كيه ، بين به سه رچاوه ي هه مٽ زونا كيه .
 ٺو سٽٻهه ره (كم) و (من) و (ٽو) و (عب) : ٺو سٽٻهه ره .

(١٩) مه ظهه ر : شوٽني دياري دان . كه نزي موطه لسه م : كه نجينه ي
 ته ليسماوٽي . نه ظهه ر : ته ماشا . حه ييي ٺه كبه ره : ٺه وه ي نامرٽي و له
 هه مٽ كه سٽي و له هه مٽ شتي گه و ره تره ، خودا .

واته : سٽٻهري پٽفه مبه ره مه يداني ده ركه وتني خو شه ويستي خوا به
 بوٽي و ، ٺو كه نجينه ٺه فسٽو ناويه به كه به ره بوٽي زوانيني لوتفي خوا
 كه وتوهه .

حوبي (جن) : لوطفي . (ت) و (ك) و (اح) : سيٽزي .

(٢٠) مه مقدمه : هاتن . شهوي قه در و مه عاريج : شهوي زيزلن گرتن و
 سه ركه وتن بوٽي ناسمان . شه هپه زه : شاهه زه .

دنیای چلۆن دهوێ که به قهده هیممهتی نه کرد
 ئەم خهلمهته که ئەتلهسی نو چهرخێ ئەستهره (٢١)

واته : ئەو شوێنهی پێغه مبهه له شهوی ژێز لێ گرتن و سههرکهوتنا
 بۆ ناسمان ههنگاوی بۆ ههلهپنایهوه ، سههربانی عهش و کورسج و
 سهرشانی جوهره ئیل بۆ که لهناو فریشتهکانا وهک (شابهز) وابه لهناو
 پهزهکانی پهلهوه رهکاندا .

وشه ی (سهرشان) مان لهوهوه هیناوه که له شهوی میعراجدا
 جوهره ئیل لهگهڵ پێغه مبهردا بووه ، بهلام ئەو تادوا یح لهگهکی نهماوه تهوه .
 لهو شوێنهیدا که بۆی دیاریج کراوه وهستاوه و پێغه مبهه بهتهنها خۆی
 ژۆیشتوووه و سههرکهوتوووه و جوهره ئیل لهخواریهوه ماوه تهوه ، کهواته
 سهرشانی کهوتوووه ناستی ژیرپیتی پێغه مبههوه .

ئهم بهیته ئیشارهته به ژازی میعراج . لهبه رهئوه مه بهست له (شهوی
 قهدر) گه یاندنی معنای (لیلۃ القدر) نییه که شهوه تاکهکانی سێ بهکی
 سێهه می مانگی زه مهزانه . بهلام دیسان دانانهکی لهگهڵ وشه ی
 (مهعاریج) که ئیشارهته بۆ (شهوی میعراج) شتیکی جوانه .

جی (چر) و (عب) و (من) : جیی . بازی (چر) و (عب) و (تۆ) باز و .
 (چن) : باز . بۆ (باز و) و بۆ (بازی) یش دهست ئەدا . شهوی قهدر و
 (چن) و (ت) و (ک) و (تو) و (اح) و (خا) : شهوی قهدری .

(٢١) خهلمهت : خهلات . ئەتلهس : جۆره قوماشیکه . نو چهرخ : جهوت
 ناسمانه که و مانگ و ژۆژ . ئەستهر : مهعنایمان بۆ ساغ نه کرایه وه .
 لهوانه به صیغه موبالغه ی (ستر) بچ واته ئەوهی پتر دابپۆشتی .

واته : پێغه مبهه دنیای چۆن ئەوێ ، له کاتیکی که خوا قوماشی
 ئەتلهسی ههه جهوت ناسمانه که و مانگ و خۆری کرد به خهلاتی ، که چی
 هیشتا کورت و تهسکتر بۆ لهوهی به بهری هیممهتی بهرزی ئەودا
 بپتهوه .

سههرچاوه ی بیری ئەم بهیته لهوهوه هاتوووه که سههرهت نۆسان
 نۆسبویانه خوا له شهوی میعراجدا پێغه مبهه ی کرد به سههرپشک ، له
 سامان و داراییی دنیا چیی ئەوێ هه لیکرێ بۆ خۆی ، بهلام ئەو هیچی
 نهویست و تهنها داوای پایه بلندی ئەو دنیای کرد .

دهوێ (من) : ئەوێ . ئەم (چر) و (خا) : ئەو . نو (چر) و (کم) و (من) و
 (خا) : نهو . ئەستهره (چن) و (عم) و (کم) و (گم) و (من) : ئەخضهره .
 ئیمه (ئەستهره) مان دانا چونکه (ئەخضهره) جارێکی تریش وتراوه .

ته شیبھی حوسنی فائیقی ، ئاخر ، به چت بکه م !
توری سو توحی طه لعتی صد له وحی نه نوهره (۲۲)

مه علومه چونکی جه معی ژوسول موقته بیس له ون
یوسف یه کچی له وانه که سه رله وحی ده فته ره (۲۳)

گوفتاری نۆشی شاهیدی صد شه هدی فائیه
ژوخساری خوئی (اَظْهَرُ مِنْ °) شه مسی نه نوهره (۲۴)

(۲۲) سونوح : لاکردنه وه . طه لعت : ژۆ . له وح : ههر شتیکی پانتای دار .
نهوهر : ژۆناکتر .

واته : نازانم جوانیی له زاده به ده ری نهو به چت بشوبه یتیم . تنها
تیشکی لاکردنه وه به کی ژۆی نهو ، نهو هندهی صد ته ختهی ژۆر ژۆناک
ژۆشنه .

(۲۳) موقته بیس : نهوهی (قه بهس) وه برگرئ . قه بهس : ده سه چیله ،
چه بکیک پتوش یا چیلکه بنرئ به ناگریکوه تا داگریسئ و برئ له
شویتیکی تر ناگری پئ بگریته وه .

واته : نهوهی که وتم ژاست و ئاشکرا و دیارییه ، چونکه هه مۆ
پتفه مبه ره کان نوریان له نۆری پتفه مبه ره وه وه رگرتووه و ، یوسف که
ناوی له ژیزی پتفه وهی ده فته ری جواناندا نۆسراوه ، یه کیکه له و
پتفه مبه رانه .

که (ک) و (ح) : له .

(۲۴) نۆش : نهوهی خواردنه وهی خوئ و بئ گریئ پئ . شه هد : هه نگوین .

واته : قسه ی له گویدا خوئ و بئ گریئ ، بۆ نه وه نه شن شایه تیسی
شیرینئ بۆ صد هه نگوینی ژۆر چاک بدات . ژوخساری خوئ و
باشیسی له ژۆزی ژۆناک ئاشکرا و دیاری تره .

ئه شگونچئ (شاهید) به (بار) مه عنای لئ بدرتیه وه و ، به ویتیه مه عنای
نیوهی یه که می ئم به یته به م جوړه بئ کهوا : قسه ی له گویدا خوئ و
بئ گریئ ، وه ک یار و مه عشوقه وایه بۆ صد هه نگوینی ژۆر شیرین .
واته : ته نانه ت هه نگوینیش به و شیرینییه ی خوئی دلی له شیرینی نهو
نه چئ .

له نیتوان (نۆشی) و (خوئی) دا جیناسی لایق و ، له نیتوان (شاهیدی) و

ئەو شاھى ماھى مىسرە ، ئەھالى لە زۆى سوچۆد
قورئان دەلىن كە بەندە ئەمەو بەندە پەرورە (۲۵)

ئەو دى دەبا بە كەشمە كەش ، ئەم دى دەبا بە لوظف
ئەو شاھى دلبرە ، نە شەھە نشاھى دلدرە (۲۶)

(شەھدى) دا جىناسى ناقىص ھەيە .

نۆش و خۆش (« پەراويزى » چر) و (خا) : نۆشە و خۆشە .

بەزاي ئىمە جىگاي زاستە قىنەي ئەم بەيتە لە پىتش بەيتى پىشوو ھەيە .

(۲۵) ماھ : شار (وشە يەكى كۆنى زمانى پەھلەويە) . سوچۆد : جەمعى

(ساجىدە) واتە سوچدە بەر . ئەمەو : ئەم ، ئەو .

واتە : ھەزرەتى يۆسف پادشاي ولانى مىسر بۆ و خەلكى لە زىگادا

ئەرەستان زىريان ئەبەست و سوچدەيان بۆ ئەبرد ، بە پىشى فەرمودەي

قورئان بەندە و زەرخىزىدى عەزىزى مىسر بۆ . ئەمىش ، واتە

پىغەمبەرى موسولمانان ، بەندە پەرورە بۆ ، ھەرچە بەندە يەكى

دەست كەوتابە ئازادى ئەكرد . كەواتە ئەمە يەكىكە لە نىشانەكانى

گەرەبى پىغەمبەرى ئىسلام لەچاۋ ھەزرەتى يۆسفىدا .

ئەم بەيتە ئىشارەتە بۆ بەسەرھاتەكەي يۆسف كە براكانى برديان

خستىيانە ناو بىرىك و ھاتنە ھە بۆ مال بە باوكيان وت كەوا يۆسف گورگ

خواردى و ، پاشان كاروانچە لەناو بىرە كەدا دۆزىيانە ھە و برديانە

مىسر لەوئى فرۆشتىيان و عەزىزى مىسر كۆبى بۆ خىزمەت كردنى ژنەكەي

خۆى . . تاد .

لەنتوان (شاھ) و (ماھ) دا جىناسى لاجىق و تەناسوب ھەيە .

لە زۆى : ئەمە تىكىسى (چر) و (عب) ھ . نوسخەكانى تر ھەمۆ

نوسىويانە : (لە زۆى) ، بەلام ديارە مەبەستىيان (لە زۆى) ھ و زىنۆسىيان

ناتەواۋە . ئەمەو – ئەم ، ئەو – : ئەمە تىكىسى (چر) و (تو) و (خا) يە .

(چن) و (ك) و (عب) : بەندە ئەم و ، واتە واۋەكە واۋى عەطف بىت .

(عم) و (كم) و (گم) و (من) : بەندەيى ئەم . (ت) و (اح) : بەندە ئەم و يا

بەندە ئەمەو – ئەم ، ئەو – .

(۲۶) واتە : ھەزرەتى يۆسف دى بە كىشمە كىش دلى خەلك ئەبا بۆ خۆى و ،

پىغەمبەرى موسولمانانىش دلى خۆبىيان ئەداتى و بە قسەي خۆش دلبىان

نه فرادی مورسه لین هه مۆ یهك زازه ، ئام كه لام
 له م جینگه دا بزانه موقه ددهم مونه خخهره (٢٧)
 شوبه ی نییه كه شه مس و قه مهر سیبهری نه ون
 نیسه ت به ههردو وهجه ی وه كو تۆر و سیبهره (٢٨)

ژانه کیشی . به لێ ، چه زه تی یوسف شای دوله رانه و وهك پیغه مبهری
 ئیمه شای دلده ران نییه .

نیوه ی یه که می ئه م به یته ئیشاره ته به کیشمه کیشه که ی نیوان
 زوله یحای ژنی عه زیزی میسر و چه زه تی یوسف که نایه تی « وَ هَمَّتْ
 بِه وَ هَمَّ بَهَا ، لَوْلَا اَنْ رَاى بُرْهَانَ رَبِّهٖ » باسی لێ نه کا . نیوه ی
 دۆهه میشی ئیشاره ته به دۆ نایه تی « وَ اَنْتَ لَعَلَى خَلْقِ عَظِيْمٍ . وَ
 « لَوْ كُنْتَ قَفْظًا غَلِيْظًا لَافْتَقَضُوْا مِنْ حَوْلِكَ » له باسی خۆ و
 زه وشتی پیغه مبهردا .

ده با - ههردو کیان - (عم) و (کم) و (گم) و (من) : نه با . (چر) و (ت) و
 (اح) : ده بی .

(٢٧) ژاز : قسه . ئام كه لام : هاوده نگ . موقه ددهم : پیش خراو . مونه خخهره :
 دواخراو .

واته : یه که یه که ی پیغه مبه ران هه مۆ یهك قسه و هاوده نگن که وا نه بی
 بزانی له شوینه دا که پیغه مبه ران هه مۆ کوینه وه ، نه وه یان نه که ویته
 پیشی هه مۆ یانه وه که له باشی هه مۆ یانه وه دێ .

یهك زازه ئام كه لام « بهراویزی » (چر) : یهك زاره ، ئه م كه لام . مه عنای
 به یته که به م جوژه وای لێ دیته وه که وا یه که یه که ی پیغه مبه ران هه مۆ
 بریتین له زمانیک و پیغه مبه ری ئیسلامیش قسه ی نه و زمانه یه ، نه مه ش
 بویه وایه چونکه له مه یدانیکا که پیغه مبه رانی هه مۆ تیا خزی بوینه وه ،
 نه وه یان نه که ویته پیشی هه مۆ یانه وه که له باش هه مۆ یانه وه هاتبی .
 (عم) و (کم) و (گم) و (من) : یهك ژاز و هه م كه لام .

(٢٨) واته : گومان له وه دا نییه که زۆژ و مانگ سیبهری پیغه مبه رن چونکه
 زۆشنا ی به و پیه که سیبهری نییه ، سیبهره که ی نه بی زۆشنا ی بی و ،
 زۆی پیغه مبه ر به نیسه ت هه ر کام له زۆژ و مانگه وه وه کو زۆشنا ی وایه
 له گه ل سیبهردا .

ئه م به یته ئیشاره ته به چه دیشی قودسی (لَوْلَاکَ ، لَوْلَاکَ ، لَمَّا

بورهانہ صورتی بہ شہری چونکہ تورہ ، تور
بن ظیللہ ، ماسیوای بہ دوق نسبت موعہ بہرہ (۲۹)

واقیف بہ ہرچی کہ تسی خہ بایابی ماضیہ
عالیم بہ ہرچی دیت و دەبیت و موقہ ددہرہ (۳۰)
ئەو زۆی لە کہعبە ، کہعبە بہ زۆی ئەو موشە زۆرەفە
یەعنی جەینی قبیلە وو میحراب و مینبەرہ (۳۱)

★ ★ ★

خَلَقْتَ الْاِفْلَکَ) ، واتە : ئەگەر تو نەبۆیتایە ئاسمانەکانم دروست
نەئەکرد .

شوبهەیی (ت) و (تو) و (عب) و (اح) : شوبهە .

(۲۹) بورهان : بەلگە . صورتی بہ شہری : وینەیی ئادەمیزاد . ظیلل :
سێبەر . ماسیوای : لەو بەولاولە . موعہ بہرہ : تەبیر لێ دراوہ ،
زۆن کراوہ .

ماسیوا (عم) و (کم) و (گم) و (من) : ماسیوای .

(۳۰) واقیف : ناگادار . کہتم : شاردنەوہ . خہبایا : شاردراوہ .

واتە : پتفەمبەر ناگادارە لە ہەرچی زاز و نہینیی شاردراوہی
زابدووہ و ، ہەرچییش لەمەولا زۆئەدا بە ہمۆی ئەزانئ .

ئەمەیی نالچ ئەیلئ ، مەگەر لە چوار چتوہی زیادەزەوی شاعیرانا جئیی
بکرتتوہ ، ئەگینا لەگەڵ زببازی ئاییندا یەك ناکەوئ و ، بەگویرەیی
ئایینی ئیسلام ہەر خوا ہەبە سنۆری ناگاداری ئەوہندە بەدەرەتان بن .
موقہ ددہرہ (تو) : موقہ زۆرە .

(۳۱) جەبن : تەوئیل .

واتە : خەلک لەبەر پیرۆزی زۆ ئەکەنہ کہعبە و لە نوژدا ئەیکەن بە
قبیلەیی خۆیان و پتفەمبەرش لە زببانی ہەر وای بووہ و ئیستاش لە قہبرا
ہەر زۆ لە قبیلەیی ، بەلام زاستەکەیی کہعبە بہ زۆ تێ کردنہکەیی پتفەمبەر
شەرەفمەند بووہ ، چونکہ ئەگەر کہعبە تەنہا قبیلە بن ، پتفەمبەر تەوئیلی
قبیلەیی و برۆکانی میحرابی مزگوتن و ئیوان برۆکانی مینبەری
مزگوتەکەیی .

با بیینه سهر وهجاهه تی قه دری له کن خودا

بۆ عاصییان له مهغیرهت و صهر فی مهغیره (۳۲)

زهحمهت به حوسنی صوره تی ئینسان ظوهوری کرد

(خَيْرُ الْبَشَرِ) له قه ب به شه فاعهت موبه ششهره (۳۳)

له نیوان (که به) و (قبله) و (محراب) و (مینهر) و ، له
کو کردنه وهی (زَو) و (جهین) دا ته ناسوب هه به .

به زَوی نهو (تو) : به زَوی .

(۳۲) وهجاههت : شوین و پایه . عاصییان : گونا هباران . مهغیرهت : له
گونه خوش بۆن . صهر فی مهغیرهت : جن به جن کردنی لئ خوش بۆنه که .

واته : پاش باسی گه وره بی پیغه مبهر ، با بیینه سهر باسی زَوی و
شوینی پایه ی لای خوا بۆ داوای لئ بۆردنی گونا هباران و لئ بۆردنی
خوایش له وان .

وهجاههتی (عم) و (کم) و (گم) و (اح) و (من) : وهجاههت و . (ت) و
(ك) و (تو) و (عب) : وهجاههت . (وهجاههت و) و (وهجاههتی) بش
هه لئه گری . قه دری (عم) و (کم) و (گم) و (من) : قه درت . مهغیرهت و
(ت) و (ك) و (اح) : مهغیرهت . (مهغیرهت و) و (مهغیرهتی) بش
هه لئه گری .

(۳۳) حوسنی صورهت : جوانی شیوه . خیر البشر : چاترینی ئاده میزاد .
موبه ششهر : مژده پین دراو .

واته : زهحمهتی خوا بۆ به رهی ئاده میزاد له شیوه ی جوانی ئاده میزاد دا
دهر که وت که پیغه مبهره . پیغه مبهری که له قه بی چاترینی ئاده میزادی
هه به ، مژده ی نه وهی دراوه تی که شه فاعهت بۆ گونا هبارانی ئومه ته که ی
ئه کا و خوایش لئیان خوش نه بی .

ئه م به یته ئیشه ره ته به ئایه تی (وَ مَا ارْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً
لِّلْعَالَمِيْنَ) . واته : تۆمان به هه یج جۆری نه نار دووه به وه نه بی که
زهحمهتی بۆ هه مۆ جیهان .

صوره تی (عم) و (کم) و (گم) : سیره تی . له قه ب : (عم) و (گم) : که وا .
موبه ششهره (عم) و (کم) و (گم) و (من) : موخه یه ره .

مژده له عاصیان که نهو ئیقبالی زحمه ته
ئیسمی زهجم و غهوث و شهفیع و موخه بیره (۳۴)

نهی شه مسی مایه په روهر و ئیکسیری قلبی خاك!
بنوازه حالی هالیکی نه م خا که نه حقیره (۳۵)

(۳۴) ئیقبال : ژۆکردن ، هاتن . غهوث : فریادزهس . شهفیع :
شه فاعهت کهر : موخه بیره : سه ریشک . نارەژۆ دراوه دهست .

واته : مژده بئ له گونا هباران که وا هاتنی پیغه مبهر واته هاتنی
زه حمه تی خوا . پیغه مبهر ، له بهر نهوه که زه حمه تی خوا به بۆ
موسولمانان ، ناوی (به زه حم) ه و (فریادزهس) و (شه فاعهت کهری ژۆژی
قیامهت) و (ناره ژۆ به دهست) بۆ ززگار کردنی ههر کس که بیهوئ .
غهوث و (عم) و (کم) و (گم) و (من) : غهوئه .

(۳۵) مایه په روهر : نهوهی که ماده کان په روهر ده نه کات . ئیکسیر :
زاراوه به کی کیمیایی کۆنه ، به گهوه ریک و تراوه چیه تیی ته نیکي
گۆژیوه به چیه تیه کی تر ، وهك نهوه که جیوه بکا به زیو و مس بکا به
زیز . . تالیستا له زانستدا شتی وا نه دۆزراوه تهوه . قلب : گۆزین .
هالیکی : فهوتاو . نه حقیر : ژۆر سۆک و بئ بابه خ .

واته : نهی پیغه مبهرئ که وهك ژۆژی مایه په روهر ده کهر وایت بۆ
په روهر ده کردنی ده روونی خه لك و ، نهی نهو که سهی وهك ئیکسیر وای ،
خاك وهر نه گیترینهوه و نه بکهی به زیز ! سه بریکی حالی فهوتای منیش
بکه که نه وهندهی خاك بئ بابه خ و سۆکم ، پاکم که رهوه له چلکی گونا و
بمکه به زیز . یان سه بریکی حالی فهوتای نه م و لاتنه بئ بابه خه بکه و
بیکه به ولاتیکی پیروز و پایه بلند .

به بۆچۆنی ئیمه وشه ی (هالیکی) ههلهی نو سیارانه و راسته کی
(حالیکی) بووه واته تاریک .

په روهری (چن) و (اخ) : په روهر و . (ت) و (ک) و (تو) و (عب) :
په روهر . بۆ (په روهر و) و (په روهری) یش دهست نه دا . نه م (تو) : نهو .

حیفظت شهبان و ، ئیمه زهमे و ، نهو له عینه گورگ
نهم نه فسه گورگه میشه له گهل نهو بهد نه ختیره ، (۳۶)

دایم له جنب و خوار و که میندا به زۆژ و شهو
بو فرصته له زیگه یی ئیمانی نهم مه زه (۳۷)

ئیمه به قیعی غیره تی تو مان چه ظیره
نهم نه فسه گورگه میشه شه یاطینی عه سکه ره (۳۸)

(۳۶) شهبان : شوان . زهमे : زه و گد ، گه له . له عین : مه لمون ، دۆر له
زه حمه تی خودا . گورگه میش : گورگ له پیستی مه زدا . بهد نه ختیره :
بهد نه ستیره ، چاره شوم .

معنای نهم به یته و به یتی پاشه وهی پتکه وه دی .
شهبان (چن) و (گم) : شوان . زهमे و (چر) و (عم) و (کم) و (گم) و
(ت) : زهमे .

(۳۷) جنب : لا ، ته نیشته . خوار : نزم . که مین : سپیر ، نهو شوینه ی
تفه نگچی خۆی تیا چه شار نهدا بو ته قه .

واته : نهی پتفه مبهری خودا ! پاریزگاری تو شوانی ئیمه یه و ،
ئیمه ییش میگه لین و ، شه بتانیش وهک گورگه وایه له مه لاسدایه و ،
نه فسی بهد کرداریش که وهک گورگه له پیستی مه زدا ، بووه به دزده سه کی
شه بتانی شوم و ، له گهل نهودا شهو و زۆژ له لاه و له خوار و له
سپیردا خۆی مات کردوووه بو فرسه تی نه گه زئی بتوانی زیگه به مه زی
ئیمانمان بگری و له خشته مان به ری و بیبا .

له کۆکردنه وهی (شهبان) و (زهमे) و (گورگه) و (گورگه میش) دا
ته ناسوب هیه .

جنب و خوار و (چن) : جنبی خوار و . (عم) و (کم) و (گم) : جنبی
خواری . (ت) و (ک) و (تو) و (اح) : جنب خوار . هه ر کام له دۆ وشه که
بو نهوه ده ست نه دهن (و) یا (ی) یان له سه ر دابنری . (عب) و (من) :
جنب و خواری .

(۳۸) به قیعی : جنة البقیع . چه ظیره : به چه ، مۆلکه .

واته : شوینی چه سانه وه و مۆلکه ی میگه لی ئیمه ، به قیعی غیره تی
تۆیه و ئیمه له په نای غیره تی تۆداین . نه فسی گورگه زه وشتیشمان که له
پیستی مه زدایه ، شه بتانه کان چه ندرمه و سه ربازی نی ، جا نه گه ر *

* گورگه میش . به سه گیک دهلین که د هگهل گورگه ریک کهوی

و دزی له شوان بکا .

خۆی کردووو به گهورهوو قهززالى مولكى تهن
پشت و وهزيرى نهو سهگه دهججالى نهعوره (٣٩)

قوربان ! دهخيلى حهلقه يى شوبياكى زهوضه تم
سى ئيلتيجام ههيه ، كه له گه ل نهو دووهم شهزه (٤٠)

پهنامان نهدهى نهفهوتيين و نهخوريين .

نهه بهينه له (عم) و (كم) و (گم) و (من) دا نيهه .

حهظيره : له ههمو نوسخهكانى بهردهستمانا نو سرا بو (خهظيره) .
ناشكرابه نو سياره كان يا پهنجهيان باش دانهناوه و نوخته كه لاي داوه ، يا
مهعناى وشه كه بان نهزانيوه .

له نيوان وشه (حهظيره) و (عهسكه) دا تهناسوب ههيه چونكه
(عهسكه) يش له (حهظيره) دا نهفهوتينهوه .

(٣٩) قهززال : قهزال ، پادشا . پوشت : پشت و پهنا . دهججال :
ههلهكه له تين و دروزن . كابرايهكى ساخته چيه بهر له قيامت پهيدا
نهبن و خهلكيكي زورى پڻ ههلهكه له تين و پاشان له سهر دهستى
موحه مهدي مههيدا نهكوژي . . . ئه لئين بهك چاويشى ههيه .
نهعوره : بهك چاو .

واته : نهفسى بهدكردار بووه به پادشاي ولانى لهشم و نهندامهكانى
لهشم گشت به ئارهزوي نهو نهجوگينهوه و كردارم ههمو به ئارهزوي
نهوه . شهيتانى كوژي مهلعونيش كه وهك دهججال وايه ، پشت و پهنا و
زاويژكه و وهزيره تى .

نالج مه بهستى بووه وشه (پوشت) كه جارن به (پشت) نه نو سرا و
بو (پشت) يش و بو (پوشت) يش دهست نهدا ، مهعناى ههردو وشه كه
بگه يه نى .

پشت و وهزيرى (چر) و (خا) و (اخ) : پوشتى وهزيرى . (عم) و
(كم) و (گم) و (من) : پشتى وهزيرى . (عب) : پشت وهزير . بو ههمو
ئىحتماله كان دهست نهدا .

(٤٠) دهخيل : پهنا هاوردو . شوبياك : پهنجهره . شيش بهند ، چوارچيو بهكى
ئاسنى تان و پويى كون كوني سهر بهره للابه ، بهسهر قهبرى پياوچاكانيهوه
دائه مهزريش بو نهوهى كهس پڻ نه نيته سهر قهبره كه خوي . ئيلتيجا :
پهنا ، هاوار . تكا .

ئەووەل لە ئیلتیجام ئەووتە ئەی غەقوری دین
حاضر بیتی لە کەشمەکەش و شۆری غەرغەرە (٤١)

گۆچانی غیرەتت لە مەلدا موعەوژە بێ
تا موژدە دێی کە تۆری یەقینم موزەفقەرە (٤٢)

واتە : قوربان ! دەسەودامینی شیش بەندی سەر مەرقدەت بێ . .
بەنام بێ هیناوی ، لەگەڵ سەگی نەفس و لەگەڵ شەیتان لە هەرادام ،
سێ تکام لیت هەبە ، بگرە فریام .
تکاکانی لە بەیتەکانی پاشەویدا ژۆن ئەکاتەو .

دوووم (چن) : عاقیبت . بەم پیتی واتە : سێ تکام هەبە چونکە (ئەگەر
هاوار نەهینمەلات) ئەنجام لەگەڵ نەفسدا خراب ئەبێ و عاقیبت شەڕ
ئەبێ .

(٤١) غەقور : بەغیرەت . کەشمەکەش : بگرە و بەردە ، کیشمەنکیش : شۆر :
هەرا و زەنا . غەرغەرە : کاتی گیانەلا ، دوا قۆناغی ژبان و سەرەتای
مەرگ .

واتە : تکای بەکەم ئەووەبە لیت ، ئەی خاوەن غیرەت لەناستی
مەسەلە ی دینا کە ناتەوێ کەسێ لەوانە ی شوینت کە و تۆن بێ ئیمان بەرێ ،
لە هەرا و بگرە و بەردە ی کاتی گیانەلا و مالاوایی ئەم دنیا بەمدا حازر بێ و
نەهیتلی شەیتان سەلبی سەر مەرگم بکا . مەشهورە شەیتان لە کاتی
سەر مەرگدا بە هەموو جۆرێ ئەبەوێ بنیادەمی موسولمان هەتخەلەتینێ و
کاری بکا بە بێ ئیمان کۆچی دوا بکا .

لە - ی بەکەم - : ئەمە تیکستی نوسخە ی (ت) بە . (چر) و (اح) و
(من) : کە . نوسخەکانی تر هێچیان دانەناوە ، بەلام نیوە بەیتەکە ی بێ
لەنگ ئەبێ . ئەووتە (ت) : ئەمەتە . کەشمەکەش و شۆری (چر) و
(چن) و (ت) و (ک) و (تو) و (اح) : کەشمەکەش شۆر . بۆ ئەو دەست
ئەدا کە بۆر یا ژیر بە هەرکام لەدۆ وشە کە بدرێ . (عم) و (کم) و (گم) و
(من) : کەشمەکەشی شۆر و . (عب) : کەشمەکەشی شۆر . (خا) :
کەشمەکەش و ، کەشمەکەشی شۆری .

(٤٢) موعەوژە : موعەوویدە ، شتی کە بەنای بێ بگیری لە مەترسیبەک .
یەقین : باوەز ، ئیمان . موزەفقەر : سەرکەوتۆ .

نالی پێشان خۆی و هەموو موسولمانانی بە میگەلی دانا کە گورگی

فائض ده‌بین به توری نه‌جاتی حه‌ییی حه‌ق
له‌و جیگه‌دا به‌ کویرییی نه‌و خه‌صمه نه‌بته‌ره (۴۳)

رۆ زه‌رد و وشك و خائیب و خاسیر بیی عه‌دۆ
واصیل بیی به‌ رحه‌مه‌تی بارانی ، مه‌قبه‌ره (۴۴)

نه‌فس و شه‌بتان بییه‌وئی تیی به‌رییی . پیغه‌مه‌ریشی کرد به‌ شوان . وا
له‌م به‌یته‌دا غیره‌تی پیغه‌مه‌ریش نه‌کا به‌ گۆچان و نه‌لج : تکام نه‌وه‌یه
له‌کاتی گیان‌کیشاندا غیره‌ت وه‌ک گۆچان له‌ مالمدا بیی بۆ پاراستن و
به‌نادانم و ، به‌ره‌للام نه‌که‌یت و ناگادارم بیی تا مژده‌ی نه‌وه‌م لای خواوه‌ بۆ
دئی که توری باوه‌رم به‌سه‌ر تاریکایی بیی باوه‌زیدا سه‌رکه‌وتوو .

وشه‌ی (موعه‌وژه) له‌ نوسخه‌کانی به‌رده‌ستمانا له‌باره‌ی سه‌ر و
بۆروه‌ به‌ چهند شتیوه‌ی جیا جیا نۆسراوه ، به‌لام هه‌ر نه‌م شتیوه‌یان
نه‌گونجی که ئیمه‌ لته‌ردا هه‌لمان بۆاردوو .

(۴۳) فائض : خاوه‌ن فه‌یض ، به‌هره‌مه‌ند . خه‌صم : دوژمن . نه‌بته‌ر .
کلک بۆاو .

واته : ده‌ست له‌ نالچ به‌رنه‌ده‌ی تا له‌و شوینده‌دا که خه‌ریکه هه‌نگاو
بۆ نه‌و دنیا هه‌لینیتته‌وه ، به‌کویریایی چاوی نه‌و دوژمنه‌ کلک بۆاوه‌ که
شه‌بتانه ، له‌سه‌ر ده‌ستی خۆشه‌ویستی خوادا که خۆتی ، به‌ توری
رۆگاریی نه‌گات .

فائض ده‌بین (« به‌راوێزی » چر) : فائیز ده‌بم . له‌م نوسخه‌یه‌دا له‌م
شوینده‌دا نۆسراویشه : «ظب» ، واته : «ظاهیرا بدل» ، واته : وادیاره
له‌بریتییا نه‌بیی نه‌م وشه‌ی تره‌ دابنریی . (عم) و (کم) و (گم) : فائض نه‌بیی .
نه‌بته‌ره (ک) و (اح) : به‌دقه‌زه .

(۴۴) خائیب : ناویمید . خاسیر : دۆزاندۆ .

واته : بۆ نه‌وه‌ی دوژمن که شه‌بتانه ناویمید و زه‌ره‌مه‌ند بیی و ،
منیش به‌هۆی بارانی رحه‌مه‌تی خواوه‌ بگه‌مه‌ گۆزستان .

بیی عه‌دۆ (چر) و (ت) و (ک) و (اح) : به‌ بیی عه‌ده‌د . مه‌قبه‌ره (عم) و
(گم) : مه‌غفیره .

دومینه ئیلتیجام ئەمەتە ئەو دەمەی دەبێ
 ئەلواحی ئەلحەدم بە زەنابیلی مەعظەرە ، (٤٥)
 تەنگە ئەوا دەبێ کە لە ئەو جینگە تەنگەدا
 سائیل نەگیر و عاریف و مەعرۆف و مونکەرە ، (٤٦)
 ئیمدادی فەتحتی بابی زوبانم بە فەضلی تو
 زۆبێ ، کە ئەووەلین گوزەری پرد و مەعبەرە (٤٧)

(٤٥) دومینه : دوهم . ئەلواحی ئەلحەد : ئەو تەختە بەردانەیی بە لای
 ئەلحەدی قەبردا هەلەدەسپێررێن . زەنابیل : جەمعی (زەنابیل)ە ، جۆرە
 سەبەتەبەکی دەستییە مێو و سەوزە و شتی وای تی ئەکری . مەعظەرە :
 شوینی عەتر و بۆن خۆش ، دۆکانی عەتاری .
 مەعنای ئەم بەیتە و دۆ بەیتی پاشەوێ پێکەوێ دێ .

دومینه (چر) و (من) و (خا) : دومینی . (عم) و (گم) : دووم .
 ئیلتیجام (عم) و (گم) : زجام . ئەمەتە (ت) : ئەوتە . بە زەنابیلی
 مەعظەرە (چر) و (چن) و (عم) و (کم) و (گم) و (من) : بزناویل مەعظەرە .
 ئیمە بە (بە زەنابیلی مەعظەرە) مان خۆیندەوێ ، چونکە لە زۆی
 زینۆسیشەوێ دەست ئەدات و مەعناکەشی دێت . (ک) و (تۆ) و (عب) و
 (اح) و (خا) : بە زەنابیل موعەظەرە . (ت) : وەکو خاکی موعەظەرە .

(٤٦) تەنگە : تەنگانە . نەگیر : یەکیکە لەو دۆ فریشتەبەیی لە قەبرا دێنە
 سەر بنیادەمی گوناھبار بۆ پرسیار این کردنی . عارف و مەعرۆف : ئەو
 دۆ فریشتەبەیی لە قەبرا پرسیار لە پیاوی چاک ئەکەن . مونکەر :
 هاوژیکەیی نەگیر .

تەنگە ئەوا دەبێ (چر) و (چن) و (خا) : تەنگاوە دەبێ . بەلام (چر)
 ئەوێش سەرنجی ژاکیشاوێ کە بەم جۆرە نیوێ بەیتەکە دۆ بزگەیی کەم
 ئەبێ ، بۆیە لەجیاتیی (دەبێ) کە لە پەراوێژا نۆسیوێ (دەبێ ئەمن - ط
 ب) * واتە : وادیارە ئەبێ (دەبێ ئەمن) ی لە جێ دابنرێ .

(٤٧) ئیمداد : یارمەتی . فەتحت : کردنەوێ . بابی زوبان : دەرگای زمان .

* ط.ب یا ط.ب : یەکیکە لە نیشانەکانی نۆسینی جارانی حوجرە ،
 لەبنچینەدا (ظ.ب) بوو ، بۆ کورتجی نوختەیی (ظ) کەیان لابردووێ .
 واتە : وادیارە ئەبێ ئەمەیی لەجێ دابنرێ .

سټیمینه ئیلتیجام ده لټیم نهی غه وئی عاصیان
هاواری بگره بهره یی ئاشقوبی مه حشره (۴۸)

نهو ژۆژی ناخیره ی که چ ژۆژی له دۆ نییه
ژۆ ترش و قه مطریر و عه بۆس و غه ضه نه ره (۴۹)

مه عبهر : شوینی په ژینه وه .

واته : تکای دۆ ههم نه وه یه له و کاته دا که له که ندری ناو قه بره که مدا
ژام نه کیشن و ته له بهرد به لا پالی ده رگای نه لحه ده که یدا هه لسه سپین و
قه بره که م نه بن به دۆ کان بۆم و ته له بهره ده کان نه بن به زه نیله ی به دیواره وه
شوژ کراوه ی دۆ کانی عه تار و ، ته نگانه ناوا نه بن که وا له و شوینه ته نگه دا
پیاوی چاک بم یا پیاوی خراپ بم ، فریشته ی پرسیاری تایه تی دینه
سه رم ، نا له و شوینه دا که به که م گوزه ری په ژینه وه یه سا بۆ به هه شت یا
بۆ دۆزه خ ، یارمه تی زۆ بگاته فریام و ، له سایه ی تۆوه زمانم زۆ
پیشکوئی و وه لامی فریشته ی پرسیارم پین بدرینه وه .

برد و (عم) و (کم) و (گم) و (من) : پردی . (خا) : پرده .

(۴۸) غه وئ : فریادزه س . عاصیان : گونا هباران . بگره و بهره : کینایه یه
له هه را و ناژاوه و ناگا نه بۆنی که س له که س .

واته : تکای سټه م نه وه یه نه لټیم نهی فریادزه سی گونا هباران ، وا
له بگره و بهره ی ئاشقوبی ژۆژی مه حشره دام که عالم هه مۆ سه ری
لن شتیاوه و هه رکه س خه می خۆیه تی .

له م به یته به دواوه نالچ که لچ باسی ژۆژی مه حشره نه کا و نه و جا داوای
یارمه تی نه کا له پیغه مبه ر .

سټیمینه ئیلتیجام ده لټیم (چر) و (تۆ) و (عب) و (خا) : سټیمینه
ئیلتیجای دلم . (عم) و (گم) : سووه م زه جای دلم . (کم) و (من) :
سټیمینی ئیلتیجای دلم . نهی (عم) و (گم) : نه مه یه . هاواری (من) :
هاواره .

(۴۹) ناخیره : قیامت . قه مطریر : دژوار و ته نگ و ناله بار . عه بۆس :
ناوچاو گرژ . غه ضه نه ره : به سام وه ک شتیر .

واته : نهو ژۆژی دوا ییبه ی که دوا ژۆژی دنیا یه و ژۆژی تری به دوا دا
نایه ت و هه میشه یی و نه بزواوه یه و ، ژۆژیکی ژۆ ترش و له سه ر شان
گرانه و وه ک شتیر بنیاده می لن نه ترسین .

ئەم فەرشە خاکییە دەتەکیینن لە تۆز و گەرد
ئەم عەرشە تۆزە حیفە بە دەیکەن بە یەک پەژە (۵۰)

دەنگی فوغان و جۆش و خورۆشی جەمیعی خەلق
گوئی لێرە دەییسی ، که لەوئی گوئی هەمو کەژە (۵۱)

وەصف کردنی زۆز بە (زۆترش) مەجازە و زیادەزەویەکی زۆری
تیا بە مەبەست لێی ئەو بە خەلک لەو زۆژەدا ئەوەندە دیز و مۆن و
زۆگرۆن ، زۆژە کەش وای لێ هاتوووە .

زۆزی (عم) : زۆژە . ناخیرە (عم) و (کم) و (گم) و (من) : ناخیرە .
زۆزی لە دۆ (چن) : زۆژی لە دۆی . غەضەنفرە (چن) : موقەنظرە .
موقەنظرە : ئەوێ باش گری درابن یلخود زۆر ئالۆز بێ .

ئەم بەیتە ئیشارەتە بۆ ئایەتی (وَ اِنَا تَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا غَبُوسًا
مَنْظُورًا) . واتە ئیتمە ترسی زۆژیکی مۆن و دژوارمان لە خوای
خۆمان هەبە .

(۵۰) صەحیفە : پەژە ، چین .

واتە : ئەو زۆزی قیامەتەکی ئەم فەرشە خاکی زەنگەیی زەوی تیا
ئەبیتە جۆرە زەویەکی تر و تۆز و گەردی پیو نایینن ، هەر تۆ
چینەکی ئاسمان ئەپێچریتەووە و هەک بەک پەژە قاقەزی پێچراوەی لێ
ئەکری .

ئەم بەیتە ئیشارەتە بە ئایەتی (يَوْمَ تَبْدَلُ الارضُ غَيْرَ الارضِ
وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٍ بِيَمِينِهِ) واتە : ئەو زۆژەکی ئەوێ ئەگۆژی
بە زەویەکی تر ، ئاسمانەکان بە دەستی راستی خوا پێچراونەتەووە ،
ئایەتی (يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السَّجِلِّ لِّلْكَتَبِ) واتە : ئەو
زۆژە ئاسمانەکان ئەپێچینەووە و هەک چۆن تۆمار نامە ئەپێچینەووە .

ئەمسی بەکەم (ات) : ئەو . فەرشە (چن) : فەرشی . عەرشە (چن) :
عەرشی . تۆ (چر) و (خا) : ئەو . دەیکەن (عم) و (کم) و (من) : ئەیکەن .
پەژە : هەمو نوسخەکان جگە لە « کم » و « گم » : پەژە .

(۵۱) فوغان : هاوار و گریان . دەییسی : ئەییسی .

واتە : زۆژیکی ئەوەندە سەختە ، هەرکەسی تیا گرفتاری دەردی
خۆبەتی و ، کەس لەبەر مەینەتی خۆی ئاگای لە کەس نەماوە ، گوئی
لە هاوار و فوغانی کەسی تر نییە ، کەچی لێرەو دەنگی گریان و هاواریان
ئەبێستری .

ژۆژی قیامه تی (فاذا هم قیام) و ، شهخص
قائیم چه قیوه ، کیله ، له سهر خاکی مه حفیره (۵۲)

نایا قهد و قیافه یی خۆی بۆ به کیلی خۆی ،
یا ساقی عه به ره که دو چاوی له سهر سه ره ! (۵۳)

زیاده زه و بیه کی ژۆر جوانه نه مه ی که نالی کرد بیه تی ، بۆ پیشاندانی
زاده ی سه ختی ژۆژی قیامت وا نه نوینی (ئیره) ماوه تا لیره وه خه لک
گوئیان له هاوار و فوغانی نه هلی مه حشره بئ !

دهنگی (چر) : دهنگ و . (چن) : دیگی ، واته منه جله ی . شوبه اندینکی
جوانه . که له وئ گوی همۆ که زه (کم) : که له وئ گوی همۆ که زه .
(تو) : که همۆ گوی له وئ که زه .

(۵۲) قائیم : بنیاده می قنج و قیت . مه حفیره : جیگای چال هه لکه نندن ،
گۆرستان .

واته : نه و ژۆژی قیامه ته ی که ئایه تی (ثم تفتح فیه اخری فاذا
هم قیام ینظرون) واته : پاشان جاریکی تر فۆ کرایه وه به سۆردا و
کو تو بۆ نه بینج نه و همۆ مردووانه زاست بۆ نه ته وه سه یر نه کهن ، باسی
نه و نه کا و ، بنیاده می زاست بووه وه ی تیا چه په ساوه ، به پیوه وه ستاوه ،
نه لپی کیلی سهر قه بره له سهر خاکی گۆرستان چه قیوه ، ناگای له هیچ
نبیه .

شهخص (چن) و (ت) و (ک) و (اح) : خه لق . مه حفیره (تو) و (عب) و
(من) و (خا) : مه حفیره . دۆریش نبیه (مه قبه ره) بۆ بئ و به هه له ی
نۆسیار گۆزاین .

له (فاذا هم قیام) دا ئیقئیباس له ئایه ته که و ، له وشه ی
(شهخص) دا ئیشاره ت بۆ ئایه تی (شاخصه ابصارهم) واته : چاویان
نه بله ق بووه ، کراوه . له نئوان (قیامت) و (قیام) یشدا جیناسی
ناقیس هه به .

(۵۲) عه به ره . که له گه ت و زه لام . نه رگس .

نه م به یته ش له باره ی مه عناوه په بوهندی به به یتی پیشووه وه هه به .
واته : کهس نازانج نه و بنیاده مه ی به سهر خاکی گۆرستانه وه قنج قنج
حۆل و بئ ناگا وه ستاوه ، چیه ؟ ناخۆ : قهد و بالای مردووه زاسته وه
بووه که خۆ به تی بووه به کیلی قه بره که ی خۆی و نیشانه ی بۆنی خۆ به تی ،

دنيا بووه به تاوهوو ، صهحرا به ژيله مو
دنيا ده لئين كه ناگره ، ناري سه مه نده ره (٥٤)

ديوانی گه رمی باری خودایه ، به پایه عام
ئیسغایی خه لقه ، ساعه تیکی عه رضی مه حضره (٥٥)

یا شتیکی زه لای که له گه تی چه په ساوه هیچی له بنیادهم ناچن چاوه کانی
نه بن ، که نه وانیش په زیونه ته تهوقی سه ری . یا خود هر به حال گیانی
تیابه ، نه وه نده له ژ و لاوازه نه لینی ساقی نه رگسه و چاوه کانی له ترسا
سپن بوون و وهك چاوی نه رگس به سه سر سه ری به وهن . مه شهوره بنیادهم
له ژوژی قیامه تا ، له ترسانا چاوی نه په زیته تهوقی سه ری .

له نیوان (سه ر) و (سه ره) دا جیناس و ، له نیوان (قه د) و (چاو) و
(سه ر) دا ته ناسوب هیه .

(٥٤) ژيله مو : خو له میتش که چینی بنه وهی ناگر بی . سه مه نده ر : گیان
له به ریکی نه فسانه بیبه نه لئن هر له ناو ناگرا نه ژی و هیلکه نه کا و
هه لی دینن و ، نه گه ر بیته دهره وه نه مرئ !

واته : نهو ژوژی قیامه ته ژوژیکه پلهی گه رمای تیادا به زاده یه که دنیا
هه مو وهك تاوهی نراوه سه ر ناگری لئ دئ و ، دهر و دهشت هه مو نه بن
به ژيله مو و بنه که ی ناگر نه بن . بنیادهمی نهو ژوژهش ته نها به حوکمی
نه وه نه ژن و ناسوتین که خاسیه تی سه مه نده ریان و هر گرتوه .

به تاوهوو (« په راویزی » چر) : به تازه وو . دنیا - ی دووه م - (عم) و
(کم) و (گم) و (تو) و (عب) و (من) و (خا) : دهر یا . ده لئن (عم) و (کم) و
(گم) و (من) : دهر ونی . (تو) و (عب) : ده لئن . که ناگره (عم) و (کم) و
(گم) و (تو) و (عب) و (من) : ناگره . (ت) : که ناگر . بؤ (که ناگره) و
(که ناگر و) و (که ناگری) ده ست نه دا . (ک) و (اح) : که ناگری . ناری
(چر) و (عم) و (کم) و (گم) و (من) و (ک) و (تو) و (عب) و (خا) : ماری ؟ .
(ت) : ماریش . .

(٥٥) به پایه : به پتوه به . عام : خه لك ، گشتی . ئیصفا : گوئ شل کردن .
عه رض : پیشان دان . مه حضره : خزمه ت . حوزور .

له م به پتوه نالچ باسی ژوژی لئ برسینه وهی خه لك و ناماده بوئی خودا
نه کا بوئهم داوه ریبه و ناردنی هه ندئ بؤ دوزه خ و هه ندئ بؤ به هشت و ،
له م به پتوه دا باسی به ستنی دادگای خوا و ناماده بوئی خه لك کراوه بؤ

لایهك (زه‌بانیه) له سه‌روکاری ناره ، نار
(هَلْ مِنْ مَزِيدٍ) زوبانیه وهك ماری ئەژده‌ره (٥٦)

وه‌لام دانوه‌ی پرس . له به‌یته‌کانی پاشه‌وه‌شدا دیمه‌نه‌کانی تری ئه‌و
ژۆژه پشان دراون .

واته : خوا دیوانی گهرمی خۆی به‌ستوه و خه‌لك هه‌مو به‌پتوه
ژاوه‌ستان گوتیان شل‌کردوه ، کانی عه‌رز کردنی سیاه‌هی کرداری
خه‌لكه له حوزۆری خوادا .

ژاست کردنه‌وه‌ی ئه‌م به‌یته‌مان به‌زه‌حمه‌ت بۆ ته‌واو بو . وشه‌ی
(به‌پایه) له هه‌مو نوسخه‌کاندا به (پبای) نۆسراوه . وشه‌ی (ئیصفا‌ی)
ته‌نها لای (چن) وایه . (چر) و (ت) و (ك) و (تو) و (عب) و (خا) :
اصفار . (عم) و (کم) و (گم) و (من) : اصفاری . (اح) اصفار . خودایه
(چر) : خودایا . (کم) و (گم) و (من) : خویه . خه‌لقه (چر) و (تو) و (ك) و
(عب) و (اح) و (خا) : خه‌لك . (چن) و (عم) و (کم) و (گم) و (ت) و (من) :
خه‌لق . ئیمه‌ خۆمان به (خه‌لقه‌مان نۆسیه‌وه . ساعه‌تیک‌ی عه‌رضی
مه‌حضره : جیاوازیه‌کانی نوسخه‌کان له‌م ژسته‌به‌دا یا هه‌له‌ی ناشکرا
بۆن یا هه‌ی شتیه‌ نۆسینی جارانی فارسیانه‌یه . ئیمه‌ وای بۆ ئه‌چین
وشه‌ی (ساعه‌تیک‌ی) له‌پێشدا (ساعه‌ته‌که‌ی) بۆس . به‌وجۆره به‌یته‌که
ژه‌ساتر دێ .

(٥٦) زه‌بانیه : ئه‌و فریشتانه‌ی به‌پرسی ناگری دۆزه‌خن . سه‌روکار :
سه‌ره‌رشته‌ی . نار : ناگر . هل من مزید : هه‌ی تریش هه‌یه . ژسته‌به‌که
خوا به‌ده‌م ناگری جه‌ه‌نمه‌وه ئه‌یکێژیته‌وه ، که هه‌رچه‌ند خه‌لك‌ی تێ
فزی بدی هه‌ر تیر نابج و چاوی له هه‌ی تریشه‌ بۆی بیتن . ماری
ئەژده‌ر : ئەژده‌ها ، به‌گوێره‌ی ئه‌فسانه‌ی کۆن جۆره‌ ماریکی ئیجگار
گه‌وره‌به‌ ناگر له ده‌مه‌وه ده‌ره‌ه‌چن .

واته : له‌لایه‌که‌وه پێش‌خرمه‌ته‌کانی دۆزه‌خ خه‌ریکی سه‌روکاری ناگری
دۆزه‌خن و په‌یتا په‌یتا خۆشی ئه‌که‌ن و ، ناگریش به‌ زوبانی (هَلْ مِنْ
مَزِيدٍ ؟) قسه‌ ئه‌کا و ، وه‌ك ماری ئەژده‌ر زوبانی ده‌رکیشاوه و بلیسه‌ی
ناگری شالاو ئه‌هینتی .

له‌به‌یته‌دا ئیشاره‌ت کراوه به‌ ئایه‌تی (يَوْمَ تَقُولُ لِحَبِئْتُمْ : هَلْ
امْتَلَأْتُمْ ، وَتَقُولُ : هَلْ مِنْ مَزِيدٍ ؟) واته : ژۆزی قیامه‌ت ژۆژیکه
تیا ئه‌لتین به‌ دۆزه‌خ : بۆ بۆی ؟ ، ئه‌ویش وه‌لام ئه‌دانه‌وه ئه‌لێ : هه‌ی تریش
هه‌یه ؟ .

لایکی کهش له جه نتهت و ریضوان ته داره که
خوری ئەوا به مونتەظیری دینه مه نظهره (۵۷)

ئەشخاسی خاصه (تَشْخَصْ اَبْصَارْ هَم) هه مو
(وا نَفْسِ) یانه هه ریه که بۆ خۆی موحه بیهره (۵۸)

له نیوان (زه بانیه) و (زوبانیه) دا جیناسی موحه ژۆف و له نیوان (کار) و
(نار) و (مار) دا جیناسی لایق و ، له (هل من مزید) دا ئیقتیباس ههیه .
سه روکاری (چن) : سه رکارو . ناره ، نار (چن) : نار و مار . (ت) و
(ک) و (اح) و (خا) : نار و نار . مزید (چن) : مزیدی * . (ت) : مزیدیه ،
به لام زیادیی چ (ی) که و چ (یه) که ژماره ی بژگه کانی نیوه به یته که زیاد
ئەکا . زوبانیه : ئەمه تیکستی (ت) یه . (چر) و (چن) و (ک) و (اح) و (خا) :
هه م زوبانیه ، به لام (هه م) که ژماره ی بژگه کانی نیوه به یته که زیاد ئەکا .
(عب) : هه م زوبانه یی . ئەگەر ئەم نوسخه یه (هه م) هه کی نه بوایه مه عنای
(زوبانه یی) باش ئەهات ، هه رچه ند (هل من مزید) وه ستانیکی تیا
ئەبو . وه ک ماری (چر) و (تو) و (عب) : وه ک مار و . (چن) و (ت) و (ک) و
(اح) و (خا) : وه ک ماری . (عم) و (گم) و (من) : وه کو ماری .

(۵۷) ریضوان : ده رگاوانی به هه شت . ته داره ک : ئاماده . خوری : کچانی
جوان که ئاماده کراون بو به هه شتییه کان . مونتەظیر : چاوه ژوان .
مه نظهره : ته ماشا . به رچاو .

واته : له دۆزه خدا ئا و بۆ که وتمان . له لابه کی که شه وه له به هه شتدا
خۆ ئاماده کردنه بو پیشوازی لێ کردنی ئەوانه ی دینه به هه شت و ،
ریضوانی ده رگاوانی به هه شت حازر بووه ده رگا بکاته وه و
خوری دینه ته ماشا ، چاوه ژوانی خاوه نی خۆیان به یه کترتی شاد بین . .
ئەم به یته له (عم) و (کم) و (گم) و (من) دا نییه .

(۵۸) ئەشخاسی خاصه : پیاوانی تاییه تی . تَشْخَصْ اَبْصَارْ هَم : چاویان
ئەبله ق ئەبن . وا نفسی : هاوار بۆ خۆم . موحه بیهر : سه رسام .

واته : له و ژۆزه به سام و شووم و سه خته دا ته نانه ت پیاوانی
تاییه تییش چاویان ئەبله ق بووه و هاواری (هاوار بۆ خۆم !) یانه و
سه رسام بوون نازانن چت بکه ن .

ژسته ی (تشخص اَبصارهم) له ئایه تی قورئان ئیقتیباس کراوه .

* ئەم نیشانه ی (ی) مانه به پشتیوانیی ئەو که شهیده به ره و خواره داناوه که
(چن) له ژیری (ی) که وه نۆسیویه و نیشانه ی (ی) بۆ شه لای ئەو .

زیر و زهبر دهبین به دو فیرقه ، له فیرقه تهین
واوهیل و ئیمتیازه که کئی بیته کئی بهره (۵۹)

ئه کهر که سینه ، تایعی بهرد و حراره ته
یه عنی وه قودی ناره ، بوخاری موسه بیهره (۶۰)

(۵۹) زیر : ژیر . زهبر : سهر . فیرقه : تاقم . واوهیل : هاوار . ئیمتیاز :
جیاوازی .

واته : ئهو خه لکه ئه بن به دۆ تاقم ، تاقمی له ژیره وه که ئه هلی
دۆزه خن و تاقمی له سهروه وه که ئه هلی به ههشتن . له ههردۆ تاقمه که وه
دهنگ دئی ، له دۆزه خیه کانه وه هاواری (یا و یلنا قد کنا فی غفلته من
هذا) واته : قور به سهرمان ! ناگمان له مه نه بو و ، له به ههشتیه کانیشه وه
هاواری (امتازوا الیسوم ایها المجزومون) که به دۆزه خیه کانی
ئه لئین ، واته : ئهی تاوانبارینه ئه مزۆ جوئی بینه وه . هاواره کهش به هۆی
ئه وه وه یه که بانگ ئه کهن فلان بیته بو به ههشت و فیسار بهره بو دۆزه خ .
بیته (عم) و (کم) و (گم) : سینه . بهره (عم) و (کم) و (گم) و (تو) و
(عب) : سهره .

(۶۰) ئه کهر : زوربه . تابع : شوین که وتۆ . بهرد : یا سهرما یا ههر
(بهرد) ی کوردی . حرارهت : گهرما . وه قود : سۆت مه نی . نار : ناگر .
بوخار : ههلم . موسه بیهر : زه وینراو ، خراوه گهر .
ئیمه له و باوه زه دا نین مه عنای ته وای ئه م به یته و به یته پاشه وه یمان
بو ساغ کرابیته وه . به لام وه نه بی تیگراش نه مانزانی بی . هه رچۆن بی ،
ئه وه نده ی که بو ی چوین ئه یخه ی نه رۆ و چاوه رۆانی به شداری
کهسانی تریشین .

نالج ئه لئین : زوربه ی ئه وانه ی له مه یدانی حساب و داوه ریدا
خز بو نه ته وه ، که کافران ، شوین که وتۆی سه رمای زه مه ره بری دۆزه خ و
گهرمای ناگره که یین ، یا خود له گه ل ئه و بهردانه دان که له دۆزه خدا
ئه سۆتینرین و له گه ل گهرمای دۆزه خدان ، واته سۆت مه نی دۆزه خن و
هه لمی کولانیان له ناو گهرمای دۆزه خدا و به سهر ناگری دۆزه خه وه ،
ئه زه وینرۆی و سه ره خرۆی .

وشه ی (و قود) و (بهرد) به و پیه که به مه عنا (حه جهر) بی ، ئیشه ره ته
بو ئایه تی (و قودها الناس والحجارة) له باسی جهه ننه مدا ، که

باقی که زۆی له کهفهیی میزانه ، یه کسه ره .
 هه رچه ند سه ره موتایبعی میعیاری دۆ سه ره (٦١)

واته : سۆ ته مه نیی دۆزه خ بریتیه له ئاده میزادی خوانه ناس و له بهرد .
 که سینه (چر) و (چن) و (ت) و (ک) و (اح) و (خا) : که بیته ، یا که
 بهینه . (تۆ) و (عب) : بهینه . بهرد و (چن) و (ت) و (ک) و (اح) و (خا) :
 ههردۆ .

(که سینه) تیکستی نوسخه کانی (عم) و (کم) و (گم) و (من) بۆ که له چاو
 نوسخه ده ستۆ سه کاندایه جیکای باوه ژن و پشتمان پین به ستۆن ،
 به لām له بهر ئه وه که نه گه یشتینه مه عنایه کی گونجاو بۆ (بیته) یا (بهینه) یا
 (بهینه) ناچار نه ممان هه گبژارد . زۆیسی تین نه چن ژاسته که ی (بیته) پین ،
 واته : زور به ی خه لکه که که نه وانان له بنه وهن و له چاو موسولماناندا وه ک
 (پین) وان له چاو (سه ر) دا ، یا ده ست و پیتی گه و ره کانیان که گومزایان
 کردن .

تۆ بلیتی له وشه ی (بهرد) و ژسته ی (وه قۆدی ناره) و (بوخاری
 موسه ی به ره) دا ئیشاره تیکیش بۆ شه مه نده فه ر نه پین که جاران به سۆ تاندنی
 خه لۆزی بهرد به ژۆیه نه چۆ و هه لمی بهرز ئه بوه وه ؟! له باره ی میژووه وه
 زۆژه لات له سه رده می نالیدا شه مه نده فه ری دیوه . یه که مین شه مه نده فه ر
 له میسر دا له ١٨٥٧ دا که وتوو ته گه ژ . نالییش پاشتر مردوو و ئه م
 پارچه شیعه شی له مه دینه وتوو . هیچ نه پین ده نگوباسی شه مه نده فه ری
 له زۆیوانی میسرتی بیستوو که هاتۆن بۆ مه ککه و مه دینه .

(٦١) که فه ی میزان : تایی ته رازۆ . سه ر : لا ، ژیز . موتایبع : نه وه ی چاو
 له دۆی شتیک پین .

واته : نه وانی که ش که موسولمانن ، له پین گونا و گونا بهار ، زۆیان
 له تایی ته رازۆی کیشانه ی چاکه و خراپه یانه ، هه مۆ به ک لا و به ک زۆین ،
 هه رچه ند ژیزه که شیان چاو له دۆی ته رازۆیه کی دۆ سه ره تا بزانی سه نگی
 چاکه و خراپه یان چهنده و ناخۆ بۆ ماوه به ک ئه چنه دۆزه خ تا سزای
 خراپه یان لێ به نه ری ، یا ژاسته و خۆ ئه چنه به هه شت ؟ .

میزانه (چن) : میزانی . هه رچه ند سه ره « په راوێزی » (چر) و (چن) و
 (خا) : هه رچه ند یه کسه ره ، به لām نیوه به یته که ی پین لاسه نگ ئه پین .
 (ت) : هه رچه نده به ک .

لهو کيشه کيشه دايه کهوا زهش سپت دهبن
لهو کيشه کيشه دايه کهوا نهحهه نهصفهه (٦٢)

نهعمالان له گهل هموق نهوضاعي حالمان
مهغشوش و جهمعي ، حاضره ، گهر خهبر ، نه گهر شهزه (٦٣)
مهخزوني زوقعه ، حهبيه به حهبيه ، له کهفهه
خاليص دياره ، مس که مسه ، عهيني زهز زهزه (٦٤)

(٦٢) نهحهه : سؤر . نهصفهه : زهرد .

واته : لهو کيشه و همراي زؤؤي داوهريبهه موي زهشي لاو سپت
نهبن و ، زؤي گهش و سؤر و پاراو له ترسانا زهرد هه نه گه زؤي و خويني
تيا ناميني .

نهشگونجن مهعناي بهيته که وا ليک بده بنه وه کهوا شتي نهزانراو هموق
دهر نه کهوي و زؤشن نه بيته وه و نه وهي خؤي لي باين بؤوق و به خؤيا
نه نازي خه جالته و زؤزهرد نهبن .

به پتي مهعناي ييشو ، نه م بهيته نيشاره ته به نايه تي (يَوْمَ يَجْعَلُ
الْوِلْدَانَ شِيبًا) واته : زؤؤي که مندالي تازه پيگه يشتو پير نه کا .
زهش (چر) و (چن) و (ت) و (ك) و (اح) و (خا) : زيش . دهبن (كم) و
(من) : نهبن .

(٦٣) مهغشوش : تيكهل له چاك و خراپ . جهمع : كومهل . حاضر : ناماده .
واته : چاك و خراپ و ، تيكهل و كومهلي كردار و نهحوالمان ، هموق
له بهرده ستا دانراوه .

مهغشوش و (خا) : مهغشوشي . (من) : مهغشوش . بؤعه طفيش و
بؤئيفاهش دهست نه دا . («پهراويزي» چر) : مهغشوشي . (چن) و
(ك) و (تو) و (عب) : مهغشوش و . (اح) : مهغشوش . بؤعه طفيش و
بؤئيفاهش نهگونجن . جهمعي : نهها («پهراويزي» چر) . نوسخه كاني تر
هموق : جهمع و . حاضره («پهراويزي» چر) : خاطره . گهر (چن) و
(ك) و (تو) و (اح) : نه گهر . خهبر ، نه گهر (ت) : خهبر و گهر . کهفهه :
تاي تهرازو . خاليص : بين گهره .

(٦٤) مهخزون : خراوه عمار . نؤسراوه . زوقعه : کاغهز . حهبيه : دهنگ .
کهفهه : تاي تهرازو . خاليص : بين گهره .

ذهرژۆك له چاوی بۆتهیی سهزرافی كهفهدا
مهخفی نییه ، دیاره ، وهكو رۆژی نیمهزه (٦٥)

گریان هه مو زهشاوه له بهر ئاهی دۆد زهنگ
موژگان بووه به خامه وو ، دیده به مهجهره (٦٦)

واته : هه رچی له کردارنامه ماندا نۆسراوه و تیا کۆکراوه تهوه ، دهنک
دهنک له تهرازوی کردارا دیاره ، مسی مسه ، وهک چۆن زیزی زیزی .
مه بهستی له وهیه چاک و خراپی هه مۆی ئاشکرا و له بهرچاوه .
عهینی که مس مسه (چن) : مس که مسه عهینی .

له نوسخه ی (تو) دا نیوه ی به که می ئهم به یته و نیوه ی دۆه می به یته
باشه وه ی به ک به یتن و ئهو دۆ نیوه به یته که نییه .
حه بیه : زاراوه یه که زیرینگه ره کان له دروست کردنی خستلی زیز و
کزین و فرۆشتنی زیزدا به کاری ئه هیتن .

(٦٥) بۆته : جیکای تاقج کردنه وه ی مایه بۆ جووی کردنه وه ی بچ گهرد و
ناپاکی له یه کتر . سهزراف : نه وه ی پاره ئه گۆزیته وه و ساغ
ئه کاته وه . زه زشناس . نیمهزه : نیوه رۆ .

واته : ئه وه نده ی تۆسقالیک له کرداری چاک و به دمان له بهرچاوی
بۆته ی زه زشناسی تای تهرازوی رۆژی قیامهت ون نابن ، هه مۆی وهک
رۆژی نیوه رۆ دیاره .

ذهرژۆك (گم) : ذه رۆهی . سهزرافی كهفهدا (چن) : سهزراف له
كهفهدا . نیمهزه (چن) : نه ییره . واته : رۆناک .

(٦٦) زه شاو : ناوی زهش . دۆد : دۆکه ل . مهجهره : دهوات ، شۆشه ی
مه ره که ب .

واته : دۆکه لی هه ناسه ی خه لکی مه بینه تی ، ئاسمان و زهوی
گرتووه ته وه ، به هۆی ئه وه وه خه لکیش که ئه گرین زه شاو له چاویان
دۆ . بۆیه که فرمیسک بۆ به مه ره که ب ، برژانگه کانیش ئه بن به قه له م و ،
چاو خۆیشی ئه بی به شۆشه ی مه ره که ب .

له کۆکردنه وه ی (گریان) و (موژگان) و (دیده) و ، له نیوان (خامه) و
(مهجهره) دا ته ناسوب هه یه

زه شاوه (« بهراویزی » چر) و (چن) و (ک) و (اح) و (خا) : ززاوه .

میضاری شهسه‌وارییی تۆیه که صفه صفه

کۆگایی حاصیلاتته به‌یدایی به‌یده‌ره (۶۷)

زۆژی جه‌زا زجا بکه بۆ « نالی » ی دهر به‌ده‌ر

چون له‌م جیهان گوناھی گه‌لی زۆر و نه‌کهره (۶۸)

زه‌نگه مه‌عنای (ناوی زه‌ژۆ) بۆ ، چونکه (زه‌ژۆ) به (خه‌لۆز) نه‌لین .
ناهی : (ت) : ناوی . دیاره مه‌به‌ستی له ناوی فرمیسه‌که . مه‌جه‌ره
(چر) و (عم) و (کم) و (گم) و (ک) و (تو) و (اح) و (من) و (خا) : مه‌جمه‌ره .
(۶۷) میضمار : مه‌یدانی زبازیی . شهسه‌وار : شاسوار . به‌یدا : ده‌شت .
به‌یده‌ر : خهرمان .

واته : ئەم ده‌شتی مه‌حشره که سوارانی زیز زیز و بۆل بۆل تیا
وه‌ستاون . کۆگای به‌روبوومی ده‌غل و دانی تۆیه ، ده‌شتی پز خهرمانی
تۆیه . مه‌به‌ستی له‌وه‌یه له‌م مه‌یدانه‌دا به‌روبووم و خهرمانی ئومید ته‌نها
بریتییبه له شه‌فاعت و تکا کاریی تۆ .

به‌را به‌ر به دانانی پیغه‌مبه‌ر به شاسواری مه‌یدانی مه‌حشره ، مه‌به‌ست
له سواره‌کانی تر پیغه‌مبه‌ره‌کانی تره .

شهسه‌وارییی (چن) و (کم) و (گم) و (ک) و (تو) و (عب) و (من) :
شهسه‌واره‌یی (ت) و (اح) و (خا) : شهسه‌واری . تۆیه (ت) و (اح) و
(خا) : نه‌تۆیه .

(۶۸) واته : له زۆژی پاداش و سزا دانه‌وه‌ی پیاو چاکان و تاوانباراندا ، تکا
بۆ ئەم نالییه دهر به‌ده‌ره بکه به‌لکو خوا لیبی خۆش بۆ ، چونکه گوناھی
له‌م جیهانه‌دا زۆر زۆر کردوو و پتویستی به تکای تۆ و زه‌حمی خوا به .
ئهم به‌یته له هیچ‌کام له ده‌ستۆسه‌کانی به‌رده‌ستمانا نییه . ته‌نها (چر)
به فه‌له‌می فه‌زه‌نگی له په‌راوتیزی ده‌ستۆسه‌که‌ی خۆیه‌وه نۆسیویه‌ته‌وه .
ئه‌وه‌ش وادیاره نیشانه‌ی ئه‌وه‌یه له به‌کچ له نوسخه چاپه‌کانی وه‌رگر تبت .
چون له‌م جیهان (چر) و (کم) و (من) : چونکه له زۆی جیهان . به‌لام
ژماره‌ی بزگه‌کانی نیوه به‌یته‌که زیاد نه‌کا .

نوسخه ده‌ستۆسه‌کانی به‌رده‌ستمان (چر) و (چن) و (ت) و (ک) و
(عب) و (خا) ، ئەم قه‌سیده‌یه و قه‌سیده‌کانی تری پیاوه‌لدانی پیغه‌مبه‌ر
(د . خ) یان که بریتین له (نه‌ی تازه جه‌وان . .) و (وه‌ی که زۆزه‌ردی
مه‌دینه و . .) و (نه‌لا نه‌ی نه‌فسی بۆم ئاسا . .) که (شوتوربانا . .) و

سهراپای گواره زهردی ترس و لهرزه
 ده‌لئی عاصح بووه لهو جیگه بهرزه ! (۱)
 سوروشکم ئاب و دانهای ناره ، کئی دئی :
 به گهرمی داوه‌رئی بهم طهرزه تهرزه !؟ (۲)

(له جومله‌ی موعجیز نه‌ندهر . .) بئش به‌شئین لهو ، له‌بال به‌کدا زیز
 کردووه ، ههرچه‌ند ههمۆ وه‌کو به‌کیان زیز نه‌کردۆن . دۆرئش نییه ئهم
 قه‌سیدانه — (ئه‌ی تازه جه‌وان) نه‌بئ — ههمۆ له به‌ک ماوه‌دا وترابن ،
 به‌لام ئاشکرایه ئه‌وان بۆیه پئیکه‌وه‌بان زیز کردۆن ، چونکه ههمۆ مه‌دحی
 پئیفه‌مبه‌رن . ئئیمه ، وه‌ک له پئشه‌کییه‌که‌دا وتمان ، قه‌سیده‌کانمان به‌پئیی
 زیزی ئه‌لفوبئ زئیکه‌خستوووه .

- (۱) سهراپا : سهر تا پئ ، ههمۆ گیان . عاصح بووه : گهری خواردوووه .
 نالئ له‌م به‌یته‌دا هۆی (زهردی) ی گواره باس ئه‌کا وه‌ک بلئ گواره بۆیه
 زهرد نییه که له زیز دروست کراوه و زیزئیش زهرده ، به‌لکو له‌بهر ترس و
 لهرز زهرد هه‌لگه‌ژاوه و ، خۆی به‌شایانی ئه‌وه نازانئ بکرئته گویی بار و
 به‌لام و گهردنیا شۆژ بئئته‌وه و بگاته ئه‌و پایه بلنده ، وه‌ک چۆن منالئیک
 بچئته سهر دارئیکی به‌رز یا تاشئیکی توش و نه‌توانئ بئته خوار و ترسی
 لئ بنئشئ و له‌ترسانا زهرد هه‌لگه‌ژئ ، ئهمیش هه‌روا به‌و جئگا به‌رزه‌وه
 گهری خواردوووه و ، له‌ترسا که ناتوانئ بئته خوار ، زهرد هه‌لگه‌ژاوه .
 له (زهردی ترس و لهرزه) و (عاصح بووه) دا ئئستیعاره‌ی
 موصه‌رّزه‌حه هه‌یه . له وشه‌ی (زهرد) یئشدا له‌طافه‌ت هه‌یه چونکه
 بئجگه‌مه‌عنای زه‌نگی زهرد ، مه‌عنای ترسئش ئه‌گه‌یه‌نئ . له‌نئوان
 (لهرزه) و (به‌رزه) شدا جئناسی لاحق هه‌یه .
 سهراپای (چن) و (کم) و (من) : سهراپا . زهردی (چر) : زهرد ههر .
 ده‌لئیی (کم) و (من) : نه‌لئیی . له‌و جئگه (چر) : له‌و بانه . (کم) و (ت) و
 (اح) : له‌م جئگه .
 (۲) ئاب : ئاو . دانه : ده‌نک . نار : ئاگر . هه‌نار . طهرز : جۆر .
 واته : فرمئسکم ، خۆی ، ئاوه ، به‌لام که دایش ئه‌وه‌رئ ههر دئوئئیکی
 بگری ئه‌وه‌نده گهرمه نه‌لئیی ئاگره ، یاخود سۆر و خوئئئینه وه‌ک ده‌نکه

ئەلا ئەي ئاسكى ناسك ، بە باسك
شكائدت گەردنى سەد شىرى شەرزە ! (۳)

ئەلا ئەي نازەنن ئاھۆ ، بە باھۆ
دلى سەيىدى خۆت ھىنايە لەرزە ! (۴)

ھەنار . پاشانىش ئەمەين و ئەين بە تەرزە . . زۆر سەيرە ! كى دىوبەتى
تەرزە بەم جۆرە بە گەرمى ببارى؟! كى دىوبە شتىك لە بەك كائدا ھەم سېچ
بىن و ھەم سۆر ! ھەم ئاوبىن و ھەم ئاگر ! ھەم گەرم بىن و ھەم سارد !
ھەم شل بىن و بزوا ، ھەم مەيبىي و بەستىتى !

لە كۆكردنەھەي (ئاب) و (نار) و ، (گەرمى) و (تەرزە) دا طبىق و ،
لەنئوان (تەرزە) و (تەرزە) دا جىناسى موزارىع ھەيە . لە (تەرزە) شدا
ئىستىعارەي موصەزەھە ھەيە .

بۆ تەرزە (بارىن) بەكارئەھىنرى ، بەلام نالىچ چونكە تەرزەي لەجىئايى
فرمىسك بەكارھىناوہ ، فرمىسكىش (داوہرىن) اي بۆ بەكاردى ، بۆ ئەم
تەرزەبەش ھەر داوہرىنى بەكارھىناوہ .

ئاب و (چن) و (عم) و (گم) : ئاو و .

(۳) شەرزە : شىر بەچە ، شىرزاد ، نازا .

واتە : ئەي دلبەرى ناسكى وەك ناسك ، تۆ بە ھىزى باسك و قۆلى
خۆت مىلى سەد دلدارى نازاي وەك شىرى بەچكە شىرت شكائدوہ !
تۆ چۆن ئاسكىكى كە شىر لە زۆتا خۆي بىن ئاگرى !

لەنئوان (ئاسك) و (ناسك) و (باسك) دا جىناسى لاحق و ،
لەنئوان (باسك) و (گەردن) دا تەناسوب و ، لە كۆكردنەھەي (ئاسك) و
(شىر) دا طبىق ھەيە . لە (ئاسك) و (شىر) دا ئىستىعارەي
موصەزەھەش ھەيە

ئاسك (ت) و (خا) : نازك . شىرى (ت) : شىرە .

(۴) ئاھۆ : ئاسك . باھۆ : شان و قۆل .

ئەم بەيتە وەك لىكدانەھەي بەيتى پىشۆ وايە . نالىچ شتى واي ھەيە ،
لە شىعرە كانيا گەلچ جار بەيتىك بە بەيتىكى تر زۆن ئەكانەوہ و دەسەلاتى
خۆي لە مەيدانى زمانزانيادا پىشان ئەدات .

واتە : ئەي ئاسكى نازدار ، من ھاتم زاوى تۆ بكمە ، كەچچ تۆ بە

ده فرموی : چاوه کت زه نجیر که « نالی » !

که موطله ق چا نییه ئینسانی هرزه (۵)

- ۹ -

(حلقه در گوش) ی که فی زه نگینی تویه نم دهفه

با نه نالی ، لئی مهده (عَنْ لَطْمِهِ كَفَّ الْكَفَّه) ! (۱)

هیزی دهست و بازوی خوت دلی نم زاوچییهی خوت هینایه لهرزه و بهخسرت کردم .

له نیوان (ناهو) و (باهو) دا جیناسی لاحق و ، له (ناهو) و (سه ییاد) بشدا ئیستیماره ی موصه ززه چه هه به .

(۵) موطله ق : بهره للا . چا : چاك . ئینسان : بنیادم . ببیله ی چاو . هرزه : نهوی باش پهروه رده ی دانه درابن .

واته : نازیز ! تو پیم نه فرموی چاوت وهك ئینسانیکی هرزه وایه یا ببیله ی چاوت وهك که سیکه هرزه و بی ته ربیه ت وایه ، بهره للا کرابن و کهس لئی نه پرستنه وه چی نه کا . بویه که وتووه ته دوی من و هر ته ماشای من نه کا . ببه سته روه و مه هیله دوام بکهوی ، چونکه باش نییه ئینسانی هرزه ، یا چاوی هرزه بهره للا بکری و جلهوی بو شوژ بکری .

له نیوان (چاوه) و (چاو) دا جیناسی ناقیص و ، له نیوان (زه نجیر) و (موطله ق) دا طیباق و ، له (زه نجیر کردنی چاو) دا ئیستیماره ی موصه ززه چه هه به . له (ئینسان) بشدا له طافه ت هه به چونکه ، وهك زونمان کرده وه ، دۆ مه عنا نه گه به نن . تیکرا له دوا وشه ی هر پینج به بته که شدا (لهرزه ، بهرزه ، تهرزه ، شه رزه ، هرزه) جیناسی لاحق هه به .

ده فرموی : هه لیش نه گری (ده فرموی) بن . (عم) و (کم) و (کم) و (من) : ده فرموی .

- ۹ -

(۱) حلقه در گوش : زسته به کی فارسییه ، واته : نه لقه له گوئی ، کینایه به له بهنده و خزمه تکار . زیاد له و مه عنا ی کینایه به ، که لله ی ده ف خویشی کومه لیک نه لقه ی پتوه به . کفه : که ففه ، کف ، که ف ، له پی دهست .

نهی ، که صاحب سیزده ، سهر تا یا به نهمی (کن) کونه
باطینی (قف ° قف ° علی سرفی) ، به ظاهر قف قفه (۲)

واته : نهم دهنه بنده و خولامی نهلقه له گوئی لهپی زهنگینی به خهنه
سورکراوی توپه ، کهواته توخوا لیتی مدهه با نهالینتی ، منسمی لهپی
دهست بکه لهوه که چهپوله بدا بهسهریا . . زستهی لیتی مدهه هردو
معناکهی لیدان نهگرتهوه .

لهنیوان (کف) و (دهف) دا سهرهزای نهناسوب جیناسی لاحتیق و ،
لهنیوان (کف °) و (کفته) دا جیناسی موحرزرف ههیه .

لیتی مدهه : له ههمو نوسخهکاندا ، جگه له (چر) و (گم) و (من) ، به
(لی مدهه) نوسراوه ، بهوجورهش معناکه دئی .

(۲) نهی : شمخالی قامیش . سیزر : زاز و نهینتی . کن : ئیشارهته بو
ناوی خوا ، له (کن فیکون) هوه هاتووہ .

واته : شمخالی له قامیش دروستکراو ، که زازیکی بو خوی ههیه
له وهختی لی دنیا زای نهگه بنیت ، سهرتا پای به فرمانی خوا کون کون
بووه ، که چت زازه کهشی نادوژینتی و لیتی ناکهوتی . . که به دیمهن
قف قف و پارچه پارچه هیه ، نهوه له دیوی ناوه وهیه وه بانگت نهکا
پیت نه لئ وهره له زازم ناگادار هیه . .

نهو ورده کاریبهی لهم بهینه دا ههیه تهنها له وشه عهره بیه کانی
(قف ° قف °) - به بهراورد له گهل (قف قف) - و له (ظاهر) و
(باطین) هه کوه دهر نه کهوتی .

وشهی (کن) ئیشارهته بو نایهتی (ائما امره اذا اراد شیئا ان
يقول له کن فیکون) واته : کاری خوا وایه که ویستی شتی بیت ،
پیتی نه لئ بیه و نهویش نهین .

لهنیوان هردو (سیزر) و (سهر) و ، (قف قف) و (قف قف) دا
جیناسی موحرزرف و ، لهنیوان (کن) و (کون) دا جیناسی تهواو و ،
لهنیوان (باطین) و (ظاهر) دا طباق ههیه .

سهرتا پای (چن) و (عم) و (گم) و (خب) : سهرتا پای . قف - ی به کهم -
(چن) : قف . قف ، بهم پتیه نهین به موصافوئیله بهیی (باطینی) . علی
سری (چر) و (خب) : علی سرفه . (عم) و (ت) : علی سری و . (گم) : علی
سر . (خا) علی سرفی به . به ظاهر (عم) و (ت) و (مز) و (عب) و (خا) و
(خب) : ظاهر .

خۆشتره عوذری گونه‌هکاران له سه‌د ذیکری زیا
ئهم به نهرمی عه‌فوه عه‌فوه ، ئهو به توندی عه‌ف عه‌فه (٣)

شیخی بو سه‌ر لنگه ده‌ستازی به ده‌ستاری بوزورگ
ژەندەم و ، دەستاری کەللەیی من دەفه ، ئەک میندەفه (٤)

(٣) عه‌ف عه‌ف : حه‌و حه‌و ، وه‌ژی سه‌گ .

واته : ئهو عوزره‌ی گونا‌ه‌باران ئه‌یه‌ینه‌وه بو دا‌وای خۆش‌بو‌ن له‌و
گونا‌هانه‌ی کرد‌ویانه ، گه‌لج له‌وه خۆشتره که هه‌ندی کەس به درۆ و بو
زیا ناوی خوا ئه‌ه‌ین ، چونکه ئه‌وانه‌ی عوزر ئه‌ه‌ینه‌وه هه‌ستیان
به تاوانی خۆیان کرد‌وه و به‌زاستیانه و ئه‌یانه‌وی پاشگه‌ز بینه‌وه ،
به‌لام ئه‌مان بو ئه‌وه ناوی خوا د‌ین د‌لی که‌سانیک له‌ خۆیان زازی
بکەن . هه‌ر بۆیه‌ش زیا له‌ ئایینی ئیسلامدا به‌ هاوبه‌ش دانائیکی بچۆک
دانراوه بو خوا . که‌واته‌ ذیکر کرد‌نه به درۆ و زیاکه‌ی ئه‌مان که
به‌ده‌نگی به‌رز ئه‌نه‌زین (حه‌ی ! حه‌ی !) ، له‌ناستی دا‌وای ل‌ن بو‌ردنه‌که‌ی
گونا‌ه‌باران به‌ناسته‌م و له‌گه‌ل جۆره ک‌رۆزانه‌وه‌یه‌که‌دا ، وه‌ک (عه‌و ! .
عه‌و!) کرد‌ن و وه‌زینی سه‌گ وایه .

له‌نیوان (عه‌فوه .. عه‌فه) و (عه‌ف .. عه‌ف) دا جیناسی ناقیص و ،
له‌ کو‌کردنه‌وه‌ی (نهرم) و (توند) دا طباق هه‌یه .

ئهم ، ئهو (عم) و (عب) و (من) : ئهو ، ئهم .

ئهم به‌یته و به‌یتی شه‌شهم له‌ نوسخه‌ی (عب) و (من) دا له‌ جیگای
یه‌کتردان .

(٤) ده‌ستار (ی د‌ه‌هم) : میزه‌ره . بوزورگ : گه‌وره . ژەند : قۆشمه‌ و
که‌یف‌چ و خۆش . میندەف : گۆزی هه‌لاج‌ که له‌ ژێ و که‌وانه‌که‌ی
ئه‌ده‌ن و لۆکه‌ی پ‌ن شی ئه‌که‌نه‌وه .

واته : تۆ به‌ناو شیخی ته‌ریقه‌تی و میزه‌ریکی زلت بو زیا له‌سه‌ر
ناوه ئه‌وه‌نده‌ی لنگه ده‌ستازیک ئه‌ب ، ده‌میشت له‌ژیره‌وه خه‌ریکی
ب‌زویش کرد‌ن و قسه‌ی هه‌له‌ق مه‌له‌ق و ه‌یج و پ‌وچه .. منیش
کابرایه‌کی قۆشمه‌ و که‌یف‌چ و خۆشم و گو‌ی به‌ دنیا ناده‌م و ،
له‌جیانی میزه‌ره ده‌فه‌که‌م ئه‌نیم به‌ سه‌رمه‌وه ، ئەک میزه‌ریکی وه‌ک گۆزی
هه‌لاج ، لۆکه‌ی زیا‌ی بو ئهم و ئهو پ‌ن شی بکه‌مه‌وه . .

له‌نیوان (شیخ) و (ژەند) دا طباق و ، له‌ کو‌کردنه‌وه‌ی (ده‌ستاز) و

خادیمتی مه‌خدرۆمییه ، ماقولجی ناماقولیییه
لهم دهره ئاصهف سوله‌یمان ، سوله‌یمان ئاصهفه (٥)

صاحیبی (علم الکتاب) ه موطریبی هودهود نه‌فهس
یا سوله‌یمان له (اخوان الصفا) ، ئاصهف سه‌فه (٦)

(ده‌ستار) دا جیناسی موحه‌ززه‌ف و ، له‌نیوان (من ده‌فه) و (مینه‌ده‌فه) دا
جیناسی ته‌رکیب هه‌یه .

(٥) ئاصهف : ئاصه‌فی کورۆی به‌رخیا وه‌زیری هه‌زهره‌تی سوله‌یمان .
سوله‌یمان : هه‌زهره‌تی سوله‌یمان .

واته : له‌ مه‌یدانی خواناسینی ژاسته‌قینه و دلسۆزیی بیگه‌رددا
خزمه‌تکارۆی گه‌وره‌یییه و ، خوۆ به‌ گه‌وره‌ زانین ناماقولیییه . . لهم
مه‌یدانه‌دا ئه‌وه‌ی خوۆی به‌ ئاصهف دا‌بنج ئه‌بج به‌ سوله‌یمان و ، ئه‌وه‌ی
خوۆی به‌ سوله‌یمان دا‌بنج ئه‌بج به‌ ئاصهف . . .

له (ئاصهف) و (سوله‌یمان) دا ته‌نها مه‌عنا‌ی بچۆک و گه‌وره
وه‌رگیراوه .

سوله‌یمان (عم) و (گم) و (مز) : سوله‌یمان و . (من) : سوله‌یمان و .

(٦) هودهود : په‌پوه سلیمان . نه‌فهس : دم و دۆ . اخوان الصفا : برایی
ژاستی و خاوێنی و بچ‌گه‌ردۆی . ناوی حیزبێکی ئایینی و سیاسیی
ئیسماعیلی مه‌شره‌بیشه له‌ سه‌ده‌ی ده‌هه‌می زاینیدا کاری کردوه ،
بنکه‌ی له‌ به‌سه‌ر بووه و ، په‌یژه‌وه‌کانی به‌ فه‌لسه‌فه‌ی ئیسلام و یۆنانه‌وه
خه‌ریک بوون . ئاصهف : ئیشاره‌ته به‌ ئاصه‌فی کورۆی به‌رخیا‌ی وه‌زیری
سوله‌یمان . سه‌ف : ژیز .

ئهم به‌یته وه‌ك به‌لگه‌ وایه بو به‌یتی پیشۆ . واته : موطریبی دم و دۆ
وه‌ك په‌پوه سلیمان ، كه‌ نالی خو‌یه‌تی ، له‌به‌رئه‌وه‌ی كه‌ به‌دیمه‌ن ژهند و
ساده‌یه و خوۆی وه‌ك ئه‌و بالداره بچۆكه‌ به‌ هیج ئه‌زانج ، بووه به‌ خاوه‌نی
(علم الکتاب) . سلیمان پاشایش برایه‌کی بچ‌ئهرک و ته‌کلیفه له‌گه‌ل
که‌س و کار و هاو‌ژێیان و ، خوۆی وه‌ك ئاصه‌فی وه‌زیری سوله‌یمان
په‌غه‌مبه‌ر ئه‌داته قه‌لم ، له‌گه‌ل ئه‌وه‌شا كه‌ پادشایه و ئه‌و پایه
گه‌وره‌یه‌ی له‌ناو بنه‌ماله‌ی بابان و له‌ناو خه‌لکه‌که‌دا هه‌یه .

وشه‌ی (علم الکتاب) ئیشاره‌ته به‌ ئایه‌تی (قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ
مِّنَ الْكِتَابِ) له‌ باسی هه‌زهره‌تی سوله‌یمان و شازنی سه‌به‌ئدا .

جامی تاقی مه یکه ده میشکاتی قیندیلی دله
شیشه پز قهرقهف له زه فزهف شاهی عالی زه فزهفه (۷)

طبعی « نالنج » تونده ئه مزو ، یا به نه شهی نیم نیگاه
مهستی زه حراح و مهی و زاح و قهرقاه و قهرقهفه ؟! (۸)

وه صف کردنی مو طریبیش به (هودهود نه فهس) له ووه هاتوو که په پوه
سلیمان به له فر و گفتیکی شیرین لای سوله یماندا قسهی کردوو .

نیشانهی نه وه که مه بهست له (مو طریب) نالنج خویسته تی ، به یتي
چواره مه و ، په یوه ندی نالنج له گه ل سلیمان پاشا و ، ههستی شانازی
به خۆ کردنی که هه میسه ده ری نه خا و ، وه صف کردنی په پوه سلیمان
به (هودهود نه فهس) و ، به راورد کردنی په یوه ندی نالنج و سلیمان
پاشا و ، حه زره تی سوله یمان و نه و که سهی نایه تی (قال الذي عنده علم
من الكتاب) لیتی نه دو تی .

مو طریبی (چرا) و (خا) : مو طریب و . (چن) و (مز) و (عب) و (اح) و
(خب) : مو طریب . بۆ (مو طریب و) و (مو طریبی) یش ده ست نه دا . اخوان
الصفا (خب) : ئیخوانی صفا .

(۷) جام : پیاله ی مهی . مه یکه ده : مه یخانه . میشکات : ده لاقه ی نادیه وده ر
که چرای تیا دانه نری . قیندیل : چرا . قهرقهف : مهی . زه فزهفه :
زایه خنی جوان . ته ختانی پز له گول و سهوزی .

واته : پیاله ی شهراب که له ده لاقه ی نادیه وده ری مه یخانه دا
دانرابن ، نه و تاقه به که چرای دلی سه رخۆشانی تیا دانه نری . شیشه ی
پز له شهرابیش له سه ر چیمه نی پز له گول و شیناینج ، شاهیکی پایه و
ژئی و شوین به رزه هه رچهند له سه ر زه ویش دانراوه .
نهم به یته ته نها له نوسخه کانی (عم) و (گم) دا هه به .

(۸) طبع : ته بعهت . نه شه : سه رخۆش . نیم نیگاه : لاچاو .
زه حراح : ژبانی خۆش . زاح : مهی . به ری ده ست ، قهرقاه : ناوی
سازگار .

واته : نازانم نالنج هه ر له خۆیه وه ئه مزو ته بعهتی تونده و قسه ی
تیز و به تو یکل نه کا و له چهند لاوه تی هه لچوو ، یا خود مهستی به لاچاو
ژوانینی یاره بۆی ، وه ک بلیسی شهرابی سازگاری له دهستی یار
وه رگرتین و خوار دیتیه وه .

کهوا زهژتای یه کتایج ده لئی خورشیدی ئافاقه
 مه لئی خورشیدی ئافاقه ، بلن میهری کهوا تاقه (۱)
 زه یاحین په رچهم و ، لاله کولاه و ، یاسه من طوژزه
 به نه فشه خال و ، نهرگس چاو و ، گول زار و سه من ساقه (۲)

کۆکردنه وهی نهو هه مۆ وشانه ی له نیوهی دۆهه می ئهم به یته دا له پال
 یه کدا زیز کران ، ههر بۆ دهر بزینی ده سه لات و وشه ئاراییسه نالی
 هیناونی .

یا (چر) و (ک) و (اح) و («پهراویزی» خا) و (خب) : وا .

(۱) زهژتا : نه وهی تاله کانی له زیز بئ . یه کتایج : بئ بهر . خورشید : خۆر .
 ئافاق : جیهان . میهر : خۆر . تاق : ته نها . تاقه : قوماشیکی
 ئاوریشمی جوان بۆ جارن ئه یانکرد به کهوا و له بهر تیشکی خۆردا
 ئه بریسکایه وه .

واته : یاری کهوا تال زیزین و تهنک و بئ بهر له خۆری جیهان تاب
 ئه چن که تیشک به گیتتیدا ئه داته وه . . نه خهیر مه لئ له خۆری جیهان تاب
 ئه چن که تیشک به گیتتیدا ئه داته وه ، بلن خۆی خۆریکی تاقانه یه هاوتای
 نییه ، یاخود بلن خۆریکه کهوا ی تاقه ی له بهر کردوه .

هینانی (مه لئ خورشیدی ئافاقه) به دوا ی (ده لئی خورشیدی
 ئافاقه) دا که (ئیجاب) و (سه لب) یان پتیکه وه پئ کۆکراوه ته وه ، پئی ئه لئین
 (طباق السلب) . له وشه ی (تاقه) شدا ، وه کو مامۆستا عه لئ موقبیل
 نۆسیویه ، له طافه ت هه یه چونکه هه م مه عنای (ته نها یه) و هه م مه عنای
 (تاقه) ی قوماشیش ئه گه یه نئ . له کۆکردنه وه ی (ده لئی) و (مه لئ) و
 (بلن) ی شدا جیناسی لاجیق هه یه .

زهژتای (عم) و (کم) و (عب) : زهژتاری . یه کتایج (کم) و (من) :
 یه کتایه . ده لئی (کم) و (من) : ئه لئی .

(۲) زه یاحین : جهمی زه یحانه . په رچهم : مۆی سه ر که ئه نیشیته سه ر
 ناوچاوان . لاله : گوئیکی سۆری به هاریه . کولاه : کلاو . یاسه من :
 گوئیکی بۆن خۆشه سه ب و زهرد و شینی هه یه . طوژزه : مۆی لولی

بنازم دلبری خۆم چهنده پز وه صف و چ بئ عهيه :
به چاو مهست و ، به دل هوشيار ، به نه برۆ جۆت و هم تاقه ! (۳)

نهوای ئاهنگی (قَدَّ قَامَت) طهریقی جمعی زوههاد
قهد و قامت به له هجعی ژاستی طوبایی عوششاقه (۴)

ئهلا و ئهولای ناوچاوان . بهنه فشه : وهنه وشه . زار : دهم . سهمن :
ياسهمن . ياخود له سيمين وهرگيراه واته زيوين . ساق : پوز .

له کوکردنهوهی ناوی چهند ئهندامیکی لهش و ، چهند گوێکدا
تهناسوب ههيه . نه رگيش ، سه ره ژای مهعناي خویشی ، کينابه شه
له مهستی .

کولاه و (عم) : کلاو و . نه رگس (کم) و (گم) و (من) : نيرگس . گول
زار و (ت) و (ک) و (اح) و (خب) : گول زار . بۆ عهطفیش و بۆ
ئيفافهش دهست نه دا . (خا) : گول زاری . سهمن (چن) : سيمين .

بنازم : شانازی پتوه بکه م . (۳)

واته : مایهی شانازیمه کهوا یارم ئه وهنده چاک و جوان و بئ خه وشه ،
به چاو مهسته و به دل هوشياره ، برۆکانی له لایه که وه جۆتن ، دوان و ،
له لایه کی که وه که وانين وهک تاق و هیلالچ .
وه صف و (خب) : وه صفه و .

نهوا : ئاواز . ئاهنگ : بهزم : قَدَّ قَامَت : ژسته يه که ، به شیکه له
دوعایه کی تابه تن بهر له دابه ستنی نوێژی جماعت ئه خوێنری .
طهریق : ژیکا . زوههاد : جمعی زاهیده ، واته ئه وهی دهستی له دنیا
داشۆریی . له هجه : زمان . طوبا : دره ختی طوبا که دره ختی که له
به هه شتا . عوششاق : جمعی عاشقه واته دلدار . (۴)

واته : بۆ ئه وانهی ژیکای خویان گرتوه و ده ستیان له دنیا
داشۆردوه ، ژیکا بریتیه له ژیکای گوێ گرتن له ناوازی به زمی (قَدَّ
قَامَت الصَّلَاة) . . به زمانی ژاستیش قهد و بالای یار ، دره ختی
طوبای به هه شتی دلدارانه له سایه بیدا بجه سینه وه .

له (قَدَّ قَامَت) دا لئقتیاس و ، له نیوان (قَدَّ قَامَت) و (قهد و
قامت) دا جیناسی موچه ژزه ف و ، له کوکردنهوهی (طهریق) و (زوههاد) دا
تهناسوب ههيه چونکه (طهریق) ی ته سه ووفیش هیه زاهیدانه . له
(طوبا) یشدا له طاقت ههيه ، چونکه جگه له وه معنایه ی وتمان ، مهعناي
(خۆزگه) و (ئاوات) یش ئه گه به نئ .

به زولفی تویه وابسته ، له من دل گهر پهریشانه
به نه برۆی تویه په یوه بسته ، نه گهر طاقت له من تاقه (۵)

به نه هری که وثر و شیر و عسهل چند تینووه صۆفی
له بی « نالی » دوچندان بۆ له بانی له علی موشتاقه (۶)

(۵) وابسته : پیوه به ستر او و په یوه ندی دار . طاقت : توانا . تاق :
تهریک که و تو .

واته : من که دلم پهریشان و بلاوه و لای خۆم نیبه ، هبی نه وه به که
په یوه ندی به زولفی پهریشانی تۆوه هه به و ، نه و پهریشانی به له وه وه
بۆ هاتووه . که توانا و تاقه تیشم نه ماوه و لیم ته ریک که و تووه ، هبی
نه وه به ، هه مۆی له گه ل برۆی په یوه بسته و وه که تاقی تو په یوه بسته
بووه .

نالی له م به یته دا شاکاریکی جوانی هونه ریی داهیتناوه . نه وه ته
(وابسته) و (پهریشان) ی له نیوه به یتي په که مدا به کارهیتناوه که بۆ
(زولف) نه گونجین و داو نیه ته پال (دل) . له نیوه به یتي دوه میشدا
(په یوه بسته) و (تاق) ی به کارهیتناوه که بۆ (برۆ) نه گونجین چونکه به به که وه
په یوه بسته و به جیا جیاش تاق و وه که تاق وان و ، داو نیه ته پال
(تاقه ت) .

له کۆکردنه وه ی (وابسته) و (پهریشان) و ، (په یوه بسته) و (تاق) دا
طیباق و ، له نیوان (زولف) و (رۆ) دا ته ناسوب هه به .

تویه - ی په که م - (چن) : تۆوه . له من دل گهر (گم) : له من گهر دل .
تویه - ی دوه م - (چن) و (عب) : تۆوه . نه گهر طاقت له من تاقه
(عم) و (گم) و (خا) : له من طاقت نه گهر تاقه (بی) گوئی دانه نه وه که له
هه ندی نوسخه دا تاقه به طاقته نو سراوه .

(۶) نهر : جۆگا . که وثر : حه وزیکه له به هه شتدا . عسهل : هه نگوین .

واته : صۆفی چند تینۆی ناوی حه وزی که وثر و شیر و هه نگوینی
به هه شته ، لیتی نالی دۆ نه وه ندی موشتاقی لیتی وه که له عمل سۆری
پاره .

نالی وشه ی (تینۆی) بۆ صۆفی به کارهیتناوه که (مادده په رسته ی)
نه گه به نی ، که چتی بۆ خۆی که عاشقه (موشتاق) ی به کارهیتناوه که (گیان
په روه رتی) نه گه به نی . به مه به راوردی له نیوان خۆی یا خود دلداران و

به مهرگی خۆت قهسه م ، زاهید ، هه مو عومرت عوبوریکه
 مه قام و مه نزلت ، ئاخر ، له کن جه معی قوبوریکه (۱)
 دلم بهره ئه گهر شاخه ، به جاوی سوکی مه نوازی
 به خۆزاینج نه سوتاوه ، ئه میشه کیوی طوریکه (۲)

صۆفیاندا کردوو و ، و بستویه ئه وه مان تی بگه به ننج که وا صۆفیه کان
 هه رچه ند به دیمه ن خوا به رستن ، به لام له زاستیدا به دوای مادده دا
 ئه گه زین و ، دلدارانیش هه رچه ند به دیمه ن ویلی دوای هه وا و
 ئاره زوی نه فسن ، به لام له زاستیدا به دوای زه حه تیی زۆحدا ئه گه زین ،
 که واته عیشقی راسته قینه و خواجه لای ئه مانه نه ک لای صۆفیه کان .

ورده کاری به کی تریش له م به یته دا هه یه . له نیوه ی دۆه میا (له ب) و
 (له بان) هه یه که به هه ردۆ ئه بن به (له ب له بان) واته ماچ . له لایه کی که شه وه
 (له بان) به شیوه ی نۆسینی کۆنی (لبان) مه عنای شیر ئه گه به ننج . ئه وه ش
 شتیکی جوانه چونکه واته : لیتی نالیج موشتاقی شیریی له علی لیتی
 یاره ، که وا ئه گه به ننج منال چه ند موحتاجی شیریی مه مکی دایکیه تی ،
 ئه میش ئه وه نده موشتاقی مژینی لیتی یاره .

بۆ (عم) : به و . له علی : هه مو نوسخه کان ، (عم) نه بن ، له عل ، که
 له گه ل (بۆ) دا بۆ (له علی) ئه گونجی . (عم) : له عله . بۆ ئه م نوسخه یه ئه بن
 هه ر وا بن چونکه له جیاتیی (بۆ) نۆسیویه (به و) .

(۱) عوبۆر : په زینه وه . قوبۆر : جه معی قه بره .

واته : ئه ی زاهیدی له خۆباینج بۆ ! به مهرگی خۆت قه سه م ، ته مه نت
 هه رچه ند درێژیش بیت ، له وه زیاتر نییه که بازدان و په زینه وه یه که له
 سه رده می پیش هاتنه دنیاوه بۆ ئه و دنیا .. ئارامگای دوایشت ئه بن
 سه ره نجام له گۆرستانیکا بن له پال کومه له گۆرێکدا ..

له نیتوان (عوبۆر) و (قوبۆر) دا جیناسی لایق هه یه .

خۆت (چر) و (عم) و (کم) و (گم) و (ت) و (مز) و (عب) و (من) : تو .
 مه نزلت («به راویزی» چر) : مه رجیعت .

(۲) واته : دلم ئه گهر به ردیکی بن بایه خ و هیج و پۆج بن ، یا شاختیکی

شوعاعی زۆت له گەردندا دیاره دل دەسۆتینی

بنازم بەم تەجەللایە ، چ خورشید و بلۆریکە ! (۳)

له خەلۆت هاتەدەر صۆفی ، گۆل و بەردی بەسەرما دا

مەكەن مەنمی لەبەر خەلۆه ، ئەویش تازە غورقۆریکە (۴)

سەخت و گەردەنكەش بێ ، هەرچۆن بێ بە سۆك سەیری مەكە ،
بەخۆزایی و بێ هۆ نەسۆتاوه ، هۆی سۆتانی ئەوێه ئەمیش ، وهك چۆن
كیوی طۆر كەوتە بەر تەجەللای نۆری خوا و سۆتا ، كەوتوووە بەر گۆری
ئاگری عەشق . بۆبە دلی منیش لەجیاتی ئەوێه بە چاوی سۆك سەیری
بكری ، شایانی ئەوێه وهك كلهی كیوی طۆر چاوی بێ بزیزری .

له نیوێ دۆهەمی ئەم بەیتەدا حوسنی تەعلیل هەبە .

شاخە (عم) و (گم) : سۆتا . مەنوازی (عم) و (كم) و (گم) و (من) :
مەنوازه .

(۳) شوعاع : تیشك .

واتە : تیشکی هەتاوی زۆت كە له ئاوێنەي گەردنی وهك بلوورتا
ئەدرەوشیتەوه ، دلی دلداران نەسۆتینی . ماشەللاً لەم جوانیبه !
زۆمەتت خۆریکی چەند پرشنگدارە و گەردنت بلۆریکی چەند بێ گەردە . .
هینانی (خورشید) و (بلۆر) بەدوای (زۆ) و (گەردن) دا لەف و نەشری
مورەتسەبە ، چونكە (خورشید) بۆ (زۆ) و (بلۆر) یش بۆ (گەردن)
ئەگەزیتەوه .

زۆت (چر) و (عب) : زۆی . دەسۆتینی (كم) و (من) : ئەسۆتینی .

(۴) خەلۆت : گۆشەگیری صۆفییانه كە ماوهیهك له ژۆریكدا ئەمێنەوه و
ناچنە دەرەوه . ئەوه جۆره خواپەرستیبه كی صۆفییانه . گۆل و بەرد :
وادیارە مەبەست لێی ئەو گۆمەك و بەردانەبه كە سۆفی لەكاتی (خەتمە) دا
لەجیاتی تەزبیح بەدەستیهوه ئەگرن .

واتە : صۆفی بەدیمن دەست له دنیا هەلگرتۆ ، له خەلۆت
خانەكەي هاتەدەر و گۆل و بەردەكەي دەستی دا بە سەرما و بە سۆك
سەیری كردم . . لێی مەگرن وائەكا ، تازە له خەلۆت هاتوووەتەدەر ،
خۆی لێ با بێ بووه ، وائەزانێ ئەم دنیا له خۆي بەولاوله كەسی تیا نییه و
هەموو كەسیكی تری لا هیچە .

خەلۆت (ت) و (ك) و (اح) : خەلۆه . صۆفی (چر) و (چن) و (عم) و

غمی چاوت له چاومدا ، ههمی قهددت له سینهمدا
له بهر سستی و ضعیفی نه و خویکه ، نه م خوطوریکه ! (۵)

به ظاهر شادمانیمه له بهر که تمی ههمو دوردان
که « نالی » گهر بنالینن نه میش نه شنه و سوروریکه (۶)

(کم) و (گم) و (عب) و (من) : زاهید . خه لوه (ت) : خه لوه ت . نه ویش
(چر) و (عم) و (کم) و (عب) و (من) : نه میش . (گم) : نه مهش .
ههم : خهم . خوطور : خه یال . (۵)

واته : خهم و خه فته تی دۆری چاوت له چاوما نیگای کیشراوه و ،
دهردی دۆری بالات له سینهمدا به . نه مه نه ختی دکم ره حهت نه کات ،
چونکه وردیه که په یوه ندن له گه لک پین په یدا نه کا . به لام چهرخی رۆزگار
نه وه شم پین زهوا نابینن . نه وه ته له بهر سستی دل و بئ هیزی چاوم
خهمی چاوه که ت وه که خو بینین و دهردی دله که ت وه که خه یالیکیان
لین هاتووه لام و ، به شی نه وه ناکه ن پیمان به سه سیمه وه .

له نیوه به یسی دۆه همدا (سستی) بۆ (دل) و (ضعیفی) بۆ (چاو)
نه گه زیته وه و له ف و نه شری موشه و وه شه . به لام (نه و خه ویکه) بۆ
(غمی چاو) و (نه م خوطوریکه) بۆ (ههمی قهددت) نه گه زیته وه و له ف و
نه شری موره تته به . له کۆکردنه وه ی (چاوت) و (چاوم) دا موقابه له و
جیناسی لاجیق و ، له کۆکردنه وه ی (چاو) و (قهد) و (سینه) و (خهم) و
(خوطوره) دا ته ناسوب هه یه .

له چاومدا ، ههمی قهددت (کم) و (گم) و (من) : له چاومدا به یی
قهددت . (مز) : له چاومدا ههمی عه شقت .

(۶) واته : من له بهر نه وه ی ههر چی خهم و په ژاره و دهر دمه ههمو ی
نه خۆمه وه و هیچی دهر نابزم ، وا دیمه پیش چاوی خه لک که شادمان
بم ، که چی ناخی دهر ونم بزه له مه بنهت و نازار . نه مهش جوړه
نه گبه تیه که که ناتوانم بنالینم ، چونکه نه گهر بیت و بتوانم بنالینم ،
نالینه که م نه بیته جوړه شایج و خۆشیه که و که میتک نازارمی پین سوک
نه بئ . به لام کوا !؟

له کۆکردنه وه ی (ظاهر) و (که تم) دا طبایق هه یه . وشه ی (ههمو) یش
هه لته گری (ههمو) ی به معنا (گشت) پین یا (ههم و) پین واته (ههم) ی
به معنا خهم له گه ل (و) ی عطف . که واته له (ههمو دوردان) دا له طافهت

سەری ھەر مۆی بەدەنم طەرزە تەمەننايىكە
 گەردشى تۆكى سەرم دۆكەلى سەودايىكە (۱)
 وەرە سەر سەیری صەفاگاہی نەظەرگەى چاوم
 كە عەجەب مەنظەرەيى سەیر و تەماشايىكە (۲)

ھەبە . لە كۆكردنەوہى (نالین) و (نەشئە) و (سورۆر) یشدا طبیاق ھەبە .
 نەشئە و (عم) و (كم) و (گم) و (عب) و (من) : شادى و .

(۱) طەرز : جۆر . تەمەننا : ئاوات . گەردش : سۆزەنەوہ . سەودا : عەشق .
 واتە : ھەزار جۆرە ئاوات لە دەرونا پەنگى خواردووہ تەوہ و ھىچىم
 بۆ نایە تەدبى ، بە جۆرێكم لى ھاتووہ ئەتوانم بلىتم سەرى ھەر تالە مۆیەكى
 لەشم ئاواتيكي پتوہ یە . ھەر مۆیەكى سەرم كە ئەجۆلسى بە تەئشیری
 دۆكەلى عەشقیكە لە كەللەما ئەبجۆلینى .

دیارە ئەم پارچە شیعەرە بەرھەمى بارىكى دەرونى زۆر سەخت و
 ماتەماوی نالییە .

سەرى ھەر مۆی (ت) و (اح) و «پەراویزی» (خا) و (خب) : ھەر
 سەرى مۆی . دۆكەلى (چن) : دۆكەلە . (عم) و (كم) و (گم) و (ت) و
 (ك) و (اح) و (من) و (خا) : ھیلەكى .

(۲) صەفاگاہ : جىگای زابواردن . نەظەرگە : دۆرنا . مەنظەرە : جىگای
 تەمasha .

واتە : ئەوئەندە دیمەنى جوان و سەیر كە لە ژيانما بە چاوی خۆم
 دیومن ، لە ناوچاوما وینەیان كیشراوہ ، چاوم بووہ بە جىگای تەمasha و
 زابواردنیكى سەرسام كەر . . وەرە تەماشای كە بزانه چ دیمەنيك
 ئەبینىچ . ئەشتوانرى مەعنای بەیتەكە وا لى بەدریتەوہ كە ئەوئەندە فرمیسك
 لە چاوی زۆبشتووہ ، چەند جۆرە گۆل و گۆلزار لە چاویا زوواوہ و بووہ
 بە سەیرانگا و مەیدانى زابواردن .

سەیری : ئەمە تەنھا بەپى تىكستى (عم)ە . نوسخەكانى تر بەم جۆرەن :
 (چر) و (چن) و (عب) و (خب) : سەیر . بۆ عەطفیش و بۆ ئیضافەش
 دەستئەدا . (كم) و (گم) و (ت) و (ك) و (اح) و (من) و (خا) : سەیر و .

سۆزشتیکی نهفەس و شۆزشی نائیی نایین
هەریه که نهوعه غیناییکه ، به مهعنااییکه (۳)

هەلقه هەلقه‌ی چەده‌که‌ی داوی که مه‌ندی زولفت
بۆ دلی خهسته که‌وا به‌سته‌یی هه‌وداییکه ؟! (۴)

سه‌فاگاهی (چر) و (ت) و (ک) و (اح) و (عب) و (خا) و (خب) : سه‌فاگاه .
بۆ عه‌طفیش و بۆ ئیضا‌فه‌ش ده‌سته‌ئەدا . (عم) و (گم) : سه‌فاگاه و .

(۳) سۆزش : سۆز . نه‌فەس : هه‌ناسه . شۆزش : ده‌نگ و هه‌را . نائین :
دۆر . نای : شمشال . غینا : غناء ، گورانج .

واته : سۆزی هه‌ناسه‌ی خه‌مباران و ئاوازی دۆری شمشالیک ،
هەریه‌کی جۆره‌ گۆرانیه‌که . به‌لام هه‌ردوکیان به‌ک مه‌عنايان هه‌یه .
هه‌ردوکیان ، هەریه‌که به‌ شتوه‌ی خۆی ، ده‌ردی دلی ئاده‌میزاد باس‌ئەکا .
ئەشگونجی مه‌عنا‌ی (به‌ مه‌عنا‌ییکه) وایین ب‌د‌ریته‌وه که‌وا هەریه‌کی
مه‌عنا‌یه‌کی تایبه‌تی هه‌یه ، ئه‌ویان شتیک ئه‌گه‌به‌نن و ئه‌میان شتیک‌تری .
هه‌رچۆن ب‌ی‌ له‌نیوان (سۆزش) و (شۆزش) دا هاون‌اوازیه‌کی جوان و ،
له‌نیوان (نائین) و (نایین) دا جیناسی لایحیق و ، له‌نیوان (نالە) و (نای) دا
ته‌ناسوب هه‌یه .

سۆزشتیکی (گم) و (من) : سۆزشی . (خب) : شۆزشی . نائیی نایین
(عم) و (گم) : نای و نالە . (ت) : نالە‌ی نایین . (ک) : نایین نائین .
ئەم به‌یته و به‌یته‌ی پاشه‌وه‌ی له‌ نوسخه‌ی (چر) و (عب) دا له‌جیتی
یه‌کتردان .

(۴) خهسته : نه‌خۆش . به‌سته : به‌ستراو ، گیرۆده . هه‌ودا : تالی مۆ .

واته : ئه‌وه خه‌ریکی چیت ؟ بۆچی زولفت هه‌لقه هه‌لقه ئه‌که‌یت و
داوی ل‌ی‌ دروست ئه‌که‌ی بۆ دلی عاشقه‌ بيماره‌کان ؟ خۆ دلی عاشقی
خهسته ته‌نها تالیک‌ی مۆی زولفتی به‌سه‌ پیتی گیر ب‌ی‌ ، ئیتر بۆچی خۆت
ماندۆ ئه‌که‌ی ؟!

له‌نیوان (خهسته) و (بهسته) دا جیناسی لایحیق هه‌یه .

هەلقه هەلقه‌ی : ئه‌مه تیکستی (ت) به . نوسخه‌کانی‌تر هه‌مۆ
نۆسیویانه : هەلقه هەلقه . چ‌ده‌که‌ی («په‌راو‌ت‌ری» چر) و (ت) و (اح) و
(من) و (خا) : که‌ده‌که‌ی . (گم) : که‌ ئه‌که‌ی .

ههردمه فهرشی که سیکی که یه بی مههر و نیکاح
دور له چاکانی ، عهجهب فاحیشه دنیا ییکه ! (۵)

« نالی » ئاسۆده نییه طولی نه مامی عومرت
به نهفوس دیت و دهجیت ، ئه صلی له سهه باینگه (۶)

(۵) ههردمه : ههراکنج . فهرش : ژیره خهر . مههر : ماره بیج . نیکاح :
ماره بزیج . فاحیشه : ئافره تی داوین پیس .

واته : ئه م دنیا ی بی وه فایه ههه ژۆژی ژیره خهری به کیتی تازه یه به
ناحوق ئه که ویتنه ژیره دهستی ، وهک ئافره تی داوین پیس که بی ماره بیج و
ماره بزیج له ژیره ههه که سیکا بییه و ئی ژانه کشین . . ئای له م دنیا یه ، دور
له بیاه چاکه کانی ، دنیا یه کی چهند بی ناموس و داوین پیسه !

فهرشی (عم) و (کم) : عرسی . که سیکی که یه بی مههر و (چن) :
که سیکه که به بی مههر و .

(۶) طول : درژیجی . نهفوس : هه ناسه .

واته : نازیز ! نالی به درژیجی عومری ته ژ و پاراو و لوی وهک نه مامی
تۆ ناحه سیته وه . ته نها به هه ناسه دیت و ده ژوا ، ته نها ههه هه ناسه یه کی
تیا یه ، ئه گینا هیچ نیشانه یه کی تری ژبانی پیته نییه ، ژیشه ی له سهه
(با) بهک بهنده که لای تۆ وه بۆی بیت ، ئه گهه ئه و بایه ی بۆ نه یهت
هه ناسه که ی خۆشی نامیتنی .

(له سهه بایهک وه ستاوه) یا (له سهه بایهک بهنده) له کوردیدا
ژسته یه کی کینا یه یه له بی گیانج و نزیکج له حالی گیانه لا و مردن یا
پیری به کی ته واو .

ژیشه ی تێ ئه چن به یته که خیطاب بی له گهه نالی خۆی و مهعنا ی
به م جو ره لیک به دریته وه که وا ئه ی نالی ، ته مهنی بی هیتز به درژیجی خۆی
ئاسۆده نییه . ته مهن ت هه مۆ بریتیه له هه ناسه یه ک دئی و ده چن و له سهه
ئه و هه ناسه یه وه ستاوه ، که وه ستا عومرت ته وا وه .

طولی نه مامی (عم) و (کم) و (ت) : طوله نه مامی . (ک) و (خا) :
طولی نه مامی . له سهه (چر) : له گهه .

شاهیتنی دو چاوت که نیگا و مهیلی به دانگه
کیشانی به قوللابی دلاویزی بژانگه (۱)

صۆفنج و سهر و میزهه ، من و زولف و سهر و دهسمال
من کوشتهیی لاجانگم و ، نهو کوشتهیی جانگه (۲)

(۱) شاهین : له فارسیدا (شاهین) میلی تهرازووه که تاکانی تهرازووه‌که‌ی
پتیه شوژ نه‌کرتنه‌وه . له دیالکتکی هه‌ورامیشدا به تهرازو نه‌لین :
شایه‌ن ، لیره‌دا نه‌م معنایه مه‌به‌سته . به‌وه‌ریکی زاو پین‌کردنه‌له
چه‌شنی هه‌تۆ ، چاوی یاری پین نه‌شو‌به‌تین له توانای زاو‌کردنی دلی
دلداراندا . نیگا : به لا‌ژوانین . دانگ : به‌شیک له شتیک . کینایه‌یه له
که‌مخ . قوللاب : قولاپ . دلاویز : دل‌پیا هه‌لواسراو . بژانگ :
بژانگ .

واته : تهرازوی چاوه‌کانت که به‌ناستم نه‌پین به‌م‌لا و به‌ولادا
سه‌رناکه‌ن و به‌کیک له دۆستان هه‌لناو‌ترین به‌سه‌ر نه‌وانی‌که‌دا تا توژیک
زیاتر بۆلای نه‌و بژوانن ، به قولابی دل‌پیا هه‌لواسراوی بژانگه‌کانت
کیشانه‌نه‌که‌ن . مه‌به‌ستی نه‌وه‌یه بلتی دلی دلداران له‌ناو چاوتان و به
قولابی بژانگه‌کانت به‌راوردیان نه‌که‌ی تا بزانی کامیان لات
خۆشه‌ویستتر و قورستره توژی چاوی به‌لادا لار بکه‌یته‌وه .

نالنج له لایه‌کی‌که‌ش‌وه‌وه معنای (زاو‌که‌ر)بشی له وشه‌ی (شاهین)
مه‌به‌ست بووه . به‌م‌پتیه مه‌به‌ست له (قولابی بژانگ)یش چنگی
شاهیتنه‌که‌یه که چه‌له‌که‌ی دلی دلداران زاو نه‌کا و مه‌به‌ستیش له
(کیشان) زاو‌کردن و به‌کیش‌کردنه . به‌م‌جۆره‌ش مه‌عناکه هه‌ر ته‌واوه .
نیگا و مه‌یلی به‌دانگه (کم) و (من) : نیگه‌هتکی به‌ده‌نگه . دیاره
(به‌ده‌نگه) که‌ی هه‌له‌یه . بژانگه : (چر) و (خا) : مژانگه . نه‌گه‌ر هه‌له‌نه‌پین ،
بشی په‌یوه‌ندیکی به (موژگان)ه‌وه هه‌پین ؟

(۲) لاجانگ : نیتوانی چاو و گوئی .

واته : صۆفنج چه‌زی له سهر و میزه‌ره که لفکه‌ی میزه‌ره‌که‌ی به
لاجانگیا بیتته خواره‌وه و خۆی پین بنووتین ، منیش ئاره‌زۆم له‌وه‌یه

فهرمۆته که بانگم که ، شهوئ ، دیمه که نارت
قهربان ! وهره شهو زۆی ، ئەوا وەعدەیی بانگه (۳)

بنوینه برۆ ، یه‌نی هیلالی سه‌ری ماht
چون وەعدەیی ماچی سه‌ری کولمت سه‌ری مانگه (۴)

زولف و سه‌ر و دەسمالی یار بېنیم به لاجانگیا شوۆز بۆبیتته‌وه . من
کوشته‌ی لاجانگی نازدارانم و ئەویش کوشته‌ی ئەو جه‌نگی سه‌ر
لێ شتیواوییه‌یه که له‌خۆیه‌وه دەستی داوه‌تی له‌گه‌ڵ هه‌رچییه‌کدا
به‌ئاره‌زۆی دلی نه‌بێ . یاخود من به‌ بێ جه‌نگ له‌ مه‌یدانی دڵدا
کوژراوم و ، ئەویش له‌ جه‌نگی زیاکاریدا کوژراوه که دنیا و قیامه‌تی تیا
له‌کیس چووه .

لاجانگم و (چن) : لاجه‌نگم و .

(۳) که‌نار : لا ، پال . بانگ (ی دۆهه‌م) : بانگی سه‌بنان . بانگ کردن .
واته : نازیز ! تو خۆت به‌لینت دامی ، وت شهوئ بانگم که ، دیمه
لات .. ده‌فهرمۆ ، شهو وا به‌سه‌رچۆ ، وەعدەیی بانگی به‌یانیه‌یه ، یا
فهرمۆ ، وهره ، وەعدەیی بانگ کردنه‌که‌یه .

له‌نیوان (بانگ) ی یه‌که‌م و (بانگ) ی دۆهه‌مدا — که به‌مه‌عنا بانگدان
بێ — جیناس و ئیشتیراک و ، له (بانگ) ی دۆهه‌میشدا له‌طافه‌ت هه‌یه .
وه‌عدەیی (عم) و (گم) و (عب) و (خا) و (خب) : واده‌یی .

(۴) ماه : مانگ .

واته : گفتمت دا بۆمێ که‌وا سه‌ری مانگ زۆزۆی بێ ماچیم ئەشکینێ و
ماچم ئەده‌یتێ . ده‌سا برۆی وه‌ک مانگی یه‌کشه‌وه‌ی زاسه‌ری مانگی
زۆمه‌تت ده‌رخه ، بۆئوه‌ی به‌ ده‌رکه‌وتنی ، مانگ نوێ بېیتته‌وه و ، واده‌ی
ماچی لیتوت بۆ من دا بێ و ، منیش به‌ میوه‌ی خۆش و به‌تام و زه‌رد و
سۆری سه‌ری کولمت به‌ربانگ بکه‌مه‌وه .

ئهمه‌ مه‌گه‌ر کاری نالێ بێ له‌ یه‌ک‌کاتدا مانگی یه‌کشه‌وه و مانگی
بێکه‌یشتۆ کۆبکاته‌وه !

برۆ (عم) و (گم) و (خب) : برۆت . کولمت (چر) و (عم) و (گم) و
(ت) و (عب) و (خا) و (خب) : ماht .

هیچ ئیشاره‌ی بۆ زۆزو و به‌ربانگه کرد نه‌وه و میوه‌ تیدا نه‌یه .

« نالچ » مه که ، تۆزّا بو ، له بهر جه بهی گرزت
نایته نه لات ، عیجزی له بهر دۆکه لی قانگه (ه)

— ۱۴ —

بنوازه وشکه صۆفی بو زه قصی به ههلهه
دیسان له به حری وشکی ههوا که وته پین مه له (۱)

(ه) مه که : وازیته . پین دهنگ به . تومەز . تۆزّا : تۆزه ، یاخود له گه ل
(بو) وه که ی باشه ویدا پینکه وه (تۆرابون) . جه بهه : ناوچاوان . عیجز :
عاجزج . قانگ : دۆکه لی پهنگ خواردوو وه .

واته : نالچ ، پین دهنگ به وازیته ، یار تۆزه بو وه یاخود تۆراوه ،
له داخی ناوچاوی گرز و مۆنت نایته لات ، له دۆکه لی ههناسه ی ساردی
له سینهدا قانگ دراو و پهنگ خواردوو وه ته پهست و بیتاره .

مه که (ک) و (عب) و (خا) : هه که ، واته : ها کا .

ئهم به یته له (ت) و (عب) و (اح) دا نییه .

— ۱۴ —

(۱) وشکه صۆفج : ئهو جۆره صۆفیانه ی که مه سه له ی نایینیان به شیوه یه کی
زۆر وشک گرتوو وه له ناستی ساده ترین زابواردنی هه لالدا چاوپۆشج
پیشان نادهن . هه له له : هه له له ، قریوه کردن . ههوا : ئاسمان .
ئاره زۆبازجی . پین مه له : جۆریکه له جۆره کانی مه له ، ئاوی زیاتر به پین تیا
له زجی لانه درجی .

واته : سه یری وشکه صۆفج بکه چۆن له زجی خۆی لای داوه و ، به
قریوه کیشانه وه که وتوو وه سه ما کردن و له ده ریای وشک و پین ئاوی
ئاسمانا (که هه وای نه فس و ئاره زۆبازجیه) که وتوو وه پین مه له کردن .
زسته که گشتی کینایه یه له کاری ناوه خت که مه رجه پتیو سته کانی دیار
نه بن و له یه کانه که وتنی کردار و گوفتار .

له کۆکردنه وه ی (زه قص) و (هه له له) دا ته ناسوب و ، له نیتوان
(به حر) و (وشک) و ، (به حر) و (ههوا) دا طبیاق و ، له نیتوان (به حر) و
(پین مه له) دا ته ناسوب و له (ههوا) دا له طافهت هه یه .

ئەم ئەرضە مەزرەعەى عەمەلە و كۆلخەنى ئەمەل
هەندى بووہ بە مەسجید و ، هەندى بە مەزبەلە (۲)

شێخ ، چ گەر مە حەلقەىى ذىكرت بە زەشەلەك !
حالى ئەمانە خوۆ بە جەنابت موحووولە ! (۳)

(۲) مەزرەعە : كێلگە . دىبەر . عەمەل : كار . كۆلخەن : تۆنى حەمام .
ئەمەل : هېوا . مەسجید : مزگەوت . مەزبەلە : شوئىنى تىزشتى پل و
پۆش و پىسايى ناومال .

واتە : ئەم جىهانە شوئىنى كۆرەوہىە و بنىادەم تەنيا بە كۆرەوہ تيا
سەرئەكەوتى و ، بو هېوا و ئاواتى رۆت وەك تۆنى حەمام واہە ، چۆن ئەو
هەرچى تىبخەى ئەسوئى ، ئەمىش هەمو ئاوات و هېوايەكى تيا ئەبى
بە هېچ ، وەك چۆن ئەو شوئىنەى بە نيازى پاكەوہ خواپەرستى تيا بگرى
ئەبى بە مزگەوت و پىرۆز و بەزىز و ، ئەو شوئىنەى پىسايى مالانى
تىزىژىرئى ئەبى بە سەلوئىنك و مەگەر هەر سەگك و پشیلە مۆشەى تيا
بگەن .

لەنتىوان (عەمەل) و (ئەمەل) دا جىناسى موزارىع و ، لەنتىوان
(مەزرەعە) دا كە بوژانەوہ و پىگەيشتن و ژيان ئەگەبەنى و (كۆلخەن)
كە ماناى سۆتان و نەمان ئەبەخشى ، هەرودەها لەنتىوان (مەسجید) و
(مەزبەلە) دا كە ئەمیان واتاى خاوتىن و ئەويان واتاى پىسى ئەدا ،
طىباق هەيە . لەم بەيتەدا لەف و نەشرى مورەتتەبىش هەيە ، چونكە
(مەسجید) بەرەبەر بە (مەزرەعەى عەمەل) و (مەزبەلە) بەرەبەر بە
(كۆلخەنى ئەمەل) .

مەسجید «پەراوتىزى» چر و (ت) و (ع) : مزگت . هەندى (چن) و
(ت) و (مز) : بەعضى .

(۳) شێخ : شێخى طەرىقەت . لە كوردستانى سەردەمى نالىدا طەرىقەتى
نەقشبەندى و قادرى بووہ و ئىستاش هەن . حەلقەىى ذىكر : كۆپۆنەوہى
دەروئىشى قادرى با سوؤفى نەقشبەندى بو ناوھىتان و يادكردنەوہى
خوا . زەشەلەك : هەلپەزكى پىكەوہى پىاو و ژن . حال : حال
لەھاتن ، وەزعیكى تايبەتیبە بەسەر دەروئىش و سوؤفیدا دىت و جەلەوى
خۆيانيان تيا لەدەست دەرنەچن . تىكزای بار و وەزەع . موحووولە :
سپارده .

دائیم له دۆته میگهلی ژن ، نیرگهلی پیاو
به م ژشهوه له پیشهوه بوگی به سرگهله ! (٤)

همیشه تا قمن شیخی درۆزن له کوردستانا بوون ، به پیچه وانهی
پیزهوی راسته قینهی شهرع و طهریقه تهوه ، دروشمی خواپهرستی و
شیخیه تیبیان بو سۆدی تایه تیبی خۆیان به کارهیتناوه و ، به ناوی حال
لن هاتن و شتی واوه گه لن کاری ناشهرعیان کردووه ، وهك کۆکردنه وهی
ژن و پیاوی نامه حرهم پیکه وه و ، مه لاکانیش همیشه دژی نه وه بوون .
نالنج له م به یته دا گالته به وجۆره شیخانه نه کا و نه لن : یاشیخ ! چه لته ی
ذیکرت به هۆی زه شه لهك و کۆبۆنه وهی ژن و پیاوه وه به ناو بو
خواپهرستی و له راستیدا بو ژابواردن ، زۆر گهرمه . دیاره وه زعی نه م
ژن و پیاوه زه شه لهك که رانهش به ده ست خۆته و ، خۆت نه زاننج چیبان
لن له که ی ، ههر که س به یی لن هاتنی و نه وهی بو ی نه شی ! . یاخود
خۆت به برسیاریانی لای خوا وا گومزات کردن و له خشته ت بردن !
حالی (ت) : ئیسی . خۆ (مز) : ههم .

(٤) میگهل : ژانی بز و مه ژ . لیره دا مه به ست کومه لی میتینه یه . نیرگهل :
کومه لی نیر . سرگهله : نه و چه یوانه ی له پیشی ژانه وه نه ژوا که
سابرینتیکی ژیش دریزه .

واته : یاشیخ ! همیشه کومه لن ژن و پیاوت شوین که وتۆن که
نه و نه ده نه فامن نه لیتی مهر و بزنی . خۆیشت به کۆلنج ژیشه وه وهك
سابرینی سرگهله که وتۆیته پیشیان و نه و نه ده ش تینه گه بشتوی نازانی
بو کویان نه به بت .

له کوردیدا وشه ی (میگهل) بو کومه لی مه ژ و بزنی ، چ نیر چ من ،
به کاردی . نه و نه ده ی ئیمه ناگامان لن بچ ، ههر نالییه وا بو یه که مجار بو
(کومه لی نافرته) ی به کارهیتناوه و بوستۆیه تی نافرته کان له نه فامنج و
فه قیریدا بشو به یتنج به مه ژ . (نیرگهل) یش که له به رابه ری (میگهل) یه وه
به کارهیتناوه ، نه مانبستووه که س پیش نه و به کاری هیتابنج . دیاره
بوستۆیه تی ، سه ره ژای قنج کردنه وه شی له ناستی (میگهل) دا ، له گه لن
ژوووه ئیشاره تی بچ بکا بو (نیرگهله) و له دوا ی شیخه وه بیخاته ژئی . .

نیرگهلی (چن) و (کم) و (من) و (ک) و (عب) : نیرگهله ی . به م (عم) و
(ت) و (مز) و (عب) و (خب) : به و .

دنيا مه حल्ली كه ون و فساديكه ، حيز و دۆن
 مه علومه چهن به حيله يه ، عه يياره ، چهنده له ! (۵)
 تو شيخ و ئهو عه جوزه ، عه جهب دۆستی يه كترن !
 بئ شاهده و نيكاحه دياره مو عامه له . . (۶)
 «تالئ» ! سهرت له گونبه ده كه ي خانه قا ده كا
 لايئ پزه له مه شعله له ، لايئ له مه شعله له . . (۷)

(۵) مه حلال : شوئين . كه ون : بۆن . فساد : خراپ بۆن و فهوتان . دۆن :
 بئ بيا به خ . عه ييار : فيلباز . ده ل : ميچكه ميچكه كه ر بۆ ئهم و ئهو . ده له
 سه گ كه له كاتي ده له به با دا گه مال وهك زه وگك ئه كه ونه دواي . (ده له) له
 فارسيدا به ژني فيلبازيش ئه وترئ .

واته : ئهم جيهانه به قاي بۆ كهس نيه ، شوئيني تيا په يدا بۆن و
 فهوتانه . چي تيا په يدا بين ، پاشان ئه فهوتئ . شتيكي هيچ و بۆج و
 بئ بيا به خه وهك ده له سه گك وابه گه مال شوئيني كه وتبن ، فيلباز و
 ته له كه چيه ، بنيادهم ئاگاي له خۆي نه بين له خشته ي ئه با .

حيز و دۆن (چر) : حه يزه بۆن كه به عه ره بئ واته پره ژن . («په راويز») ي
 (چر) : حيزه ، دۆن . (كم) و (گم) و (ك) و (اح) و (من) و (خا) : خيره ،
 دۆن . خيره به فارسئ واته كه لله زه ق و ياخئ و بئ شهرم و هيچ و بۆج .
 به حيله («په راويزي» چر) و (چن) و (عم) و (كم) و (گم) و (ت) و (ك) و
 (اح) و (من) و (خا) و (خب) : مو حيلله . واته حه رام حه لال كه ره .

(۶) واته : ياشيخ ! تو شيخي و (شيخ) يش واته پير و ، دنياش كونه وهك
 پره ژني به سالاچۆ . هه دۆ كه وتونه ته يهك و ده ستان خستوو هته ده ستئ
 يهك . . دياره ئهم كاره ي تو كردۆته كه له جياتي ئه وه ي له م ئاخري
 عومره دا بگه زئيتوه و تۆ به يه كي پاك بكه ي ، ده ست خستوو هته ده ستئ
 كونه داوئن پسيكي وهك دنيا - بئ ئاگاداري كهس بووه و ، به حه رام
 بوون به هاوسه ري يهك و شايهت و ماره بزئ له ئارادا نيه .
 تو شيخ و . . تاد (چر) :

تو شيخ و ئهو عه جوزه وو ده ستئ ده گبشيئ

نيكاحه : ئه مه تيكتسي (كم) و (گم) و (من) . ه . نوسخه كاني ئر : (نيكاح) .
 دياره هه له كه هي شيوه ي نۆسي نه وه يه ، ئه گنا له مانيشدا هه ر
 (نيكاحه) يه .

(۷) گونبه د : گومه ز . خانه قا : جيگاي خوا په رستي په يزه واني ته ريقه تي

شکه نجی عرض و طولی پیچی زولفت بن سهره نجامه
مه تل طولی نه مهل ، عومری خضر ، زنجیری سهودامه (۱)

نه قشبه ندی . مه شعله : چرا . شه معدان . مه شغله : سه رقالتی و
ههرا و ناشوب .

واته : نالی سهرت وهك گومه زه كهی خانه قای لی هاتووه ، له لایه كهوه
پزه له چرا و چراخان و شه می خوشه ویستی و دلدارتی و بیری زون .
له لایه کی كه شهوه پزه له ههرا و نازاوه و سه ری خو قال کردن به زو
هه تمالینی نم و نهو و ده رختنی نازاستییان و ، به مه نازاوه و ههرا له ناو
خه لكا نه نیته وه ، چونكه قسه كانت له وانه نین به میتسکی هه مو كه سیكا
بچن و هه مو ان لیتی حالتی بین .

بشئ مه به ست له وشه ی (خانه قا) له م به ته دا خانه قای مه ولانا بین و ،
نیشانه ی په یوه ندیک بین له نیوان (خانه قای مه ولانا) و نهو شیخه دا كه
نالی قسه ی لی نه كا ؟!

ده كا (كم) و (من) : نه كا . (مز) و (عب) و (خب) : ده چچ . مه شعله
(چر) و (كم) : مه شغله . مه شغله (چر) و (كم) : مه شعله .

(۱) شکه نج : نالوزی و باخواردن و شکانه وهی زولف . عرض : پانچ .
طول : دریزی . سه ودا : عشق .

واته : نالوزی و باخواردنی زولفی پیچ پیچت به لای پانچ و دریزی دا ،
شتیکه بنیادهم سه ری لی ده رناچی و ناگاته نه نجامیک له باره یه وه . به لام
منیش هیوام لا نابزی و هه میشه هه ر به ته مای نه وه م شتیکم له مزووه وه
ده سگیر بین و ، چونكه بنیادهم تا نه مرئی نومییدی هه ر زورتر نه بین ، نه گه ر
عومری هه زره تی خضریشم بدریتی ، كه نه لاین تا قیامت نه ژتی ،
كه لکه له ی نه م هیوا یه وهك زه نجیر هه ر نه مبه ستی به خویه وه و له كه لاهم
ده رناچن .

نه شگونجی مه عنای به یته كه به م جو ره لیك بدریته وه كهوا نه م نازار و
سزایه ی له بادانی زولفی پیچ پیچته وه به باری پانچ و دریزی دا تو شم
نه بین ، بزانه وهی نییه ، وهك چو ن هیوا ی ناده میزاد و عومری هه زره تی

به شه ژ هاتن زه قيب و مودده عی ، من خوئی خوئییمه
که ده عوایه ، له هر لایه بکوژی سوئی نیسلامه (۲)

نیشاره م کرده نه برۆی ، یه عنی : میحرابت که چه ، فرمۆی :
نه مه قیله ی ته مامی عالمه ، جیی جیلوه نیمامه (۳)

خضر و زنجیری عه شقی تو که منی پی گیرۆده بووم ، نه وهنده دور و
دریژن وهك بلیی بزانه وه بیان نه بن .

به پیتی مه عنای پیشو رسته ی (عومری خضر) له طافه تی تیا نه بی ،
چونکه نیشاره ته بو عومری حه زره تی خضر پیغه مبه ر ، و نالییش ناوی
(خدر) بووه .

زولفت (چسن) و (عم) و (ت) و (ك) و (عب) و (اح) و (من) و (خا) و
(خب) : زولفی . مه ئهل : (چر) و (کم) و (عب) و (من) و (خا) : به لئ .
(گم) : وه کو !

(۲) مودده عی : نه وه ی له خو یه وه ئیددیعیای خو شه ویستی یار نه کا و به درۆ
خۆی پیا هه لئه واسی . ده عوا : هه را .

واته : به دکاری ناحه ز و خو هه لپه سینهری درۆزن بو به شه ژیان
له سه ر خو شه ویستی یار ، که یاریش له راستیدا هه جیانی خو ش ناوی و
باری نیمه یه . من خوئی خوئییمه که وا نه وان هه ردوکیان له ناو خو یانا
هه رایانه ، هه ر کامیان بکوژی سوئی نیمه یه که دلدار ی راستین ، چونکه
وهك چۆن دور کافر له به ینی خو یانا بی به هه رایان ، سوئی نیسلامه ،
له به رنه وه که هه ر کامیان له ناو بچی ، به ش به حالی نیسلام کافر ی که م
بووه ته وه - به گزی به کا چۆنی نه مانیش سوئی نیمه یه .

(۳) که چ : لار . ته مام : هه مۆ . راست . جیلوه : ده رکه وتن . نیما :
نیشاره ت .

واته : نیشاره تم کرده برۆی یار ، تیم که یاند که وا برۆکانی لارن و ،
یاریش له وه لامدا فرمۆی به لئ راسته برۆم لاره ، به لام قیله ی
راسته قینه ی هه مۆ خه لکی جیهانه و ، جیی ده رکه وتنی نیشاره ت کردنه
بو دلدارانم ، که نیشاره ت بو یه کیکیان بکه م له برۆمه وه درئه که وی .

نه شگونج مه عنای (جیی جیلوه ی نیمامه) نه وه بی که :
ده رکه وتنی پیش نو یژه ، که چاومه . دیاره چاو له ناوه ند .
ده رئه که وی و برۆ وهك میحرابی مزگه وت وایه .

له سایه‌ی زۆبی تۆوه شامی خه‌لقی طه‌لعه‌تی صوبحه
له شامی زولفی تۆوه صوبحی ئیمه‌ ظولمه‌تی شامه (٤)

له وشه‌ی (تعام) دا له‌طافه‌ت هه‌یه ، چونکه‌ مه‌عنا‌ی (هه‌مۆ) یش و مه‌عنا‌ی (زاست)‌ی به‌رابه‌ری (که‌چ) یش نه‌گه‌یه‌نی .

له وشه‌ی (ئیمما) شدا که له‌گه‌ل ضه‌میری موته‌که‌لیمی (م) و ضه‌میری غاییبی (ه) به‌خراوه‌ و بوون به‌ (ئیمامه) ، ئیشاره‌تیک بۆ وشه‌ی (ئیمام) پیکهاتوه که واته‌ پێش‌نوێژ و ، نالی گه‌یاندن مه‌عناکه‌شی مه‌به‌ست بووه ، له‌گه‌ل (میحراب) و (قیبه‌) و (عالم) دا ته‌ناسوبیان له‌نیواندایه .

میحرابت که‌چه (عم) و (کم) و (گم) و (من) : میحرابی که‌چی . به‌م‌پێیه‌ نه‌گونجی (که‌چی) صیفه‌تی (میحرابی) بێ و نه‌شگونجی وه‌لام بێ . ته‌مامی (عم) و (گم) : ته‌واوی .

جیی جیلوه‌ی (چن) و (عم) و (گم) و (ک) و (اح) و (خا) و (خب) : جیی جیلوه‌ی . (کم) : جیی سو‌جده‌ی . (من) : جیی سو‌جده‌یی . (ت) : میحرابی . ئیمامه - به‌مه‌عنا : ئیشاره‌تمه - (چن) و (عب) : ئیمامه - به‌مه‌عنا : پێش‌نوێژه - . (من) : عامه .

(٤) سایه : سییه‌ر . شام : ئیواره . طه‌لعه‌ت : هه‌لان . ظولمه‌ت : تاریکی .
واته : به‌هۆی زۆی ورشه‌داری تۆوه که ئاراسته‌ی خه‌لکی نه‌که‌ی ، خۆراویان وه‌ک کاتی خۆره‌ه‌لاتنی لێ هاتوه ، وا زۆشن بووه‌ته‌وه . به‌هۆی زولفی زه‌شیشه‌وه که زۆتی لیمان بێ ئه‌شاره‌ته‌وه ، سه‌به‌ینانی ئیمه‌ بووه به‌ تاریکه‌ شه‌و .

له به‌کاره‌ینانی وشه‌ی (سایه) دا زیاده‌زه‌ویه‌کی جوان هه‌یه . نه‌وه‌ته‌ نه‌لێ : زۆی تو‌ نه‌وه‌نده زۆناک و زۆناک‌که‌ره‌ویه ، ته‌نانه‌ت سییه‌ره‌که‌شی که بکه‌وێته سه‌ر شوینیک دنیا وا زۆشن نه‌کاته‌وه ، وه‌ک خۆر هه‌لا‌تبی .
جانه‌خوازه‌لا نه‌گه‌ر خۆی ئاراسته‌ی شوینیک یا که‌سیک بکری !

له‌نیوان (زۆ) و (زولف) دا ته‌ناسوب و ، له‌نیوان (طه‌لعه‌ت) و (ظولمه‌ت) و ، (صوبح) و (شام) دا طباق هه‌یه .

له سایه‌ی (گم) : له صوبحی . تۆوه - له هه‌ردۆ نیوه به‌یته‌که‌دا - (عم) : تۆیه . شامه (من) : عامه .

له ئاب و تاب و ئەشك و ئاھی خۆمدا بۆم به بوریانئ
له باتیی پوخته گئی سۆتام و ئیستهش پیم ده لئ: خامه (۵)

نیشانهی پوخته گئی بئ ده نگیه «نالی» ! ئە گەر پوختهی
به حوججهت طهی بکه نامه ، به حیددهت پهی بکه خامه (۶)

(۵) ئاب : ئاو . تاب : تاو ، گەرما . ئەشك : فرمیتسك . ئاه : ههناسهی
دهرده دار . بوریانئ : لاشهی سۆروهه کراو له زۆندا پاش کولاندنی .
پوخته گئی : کولان . خام : کال ، نه برژاو ، پئ نه گه یشتۆ .

واته : وهك چۆن كه گوشت ئهكولینن ئاگری بۆ ئهكهنهوه و ئاوی بۆ
ئهئینه سهه و خوئی تئنهكهن و فۆی بۆ ئهكهن له ئاگر ، منیش لهناو
ئاوی سویری فرمیتسكدا و لهسهه ئاگری گزی دهرۆن و به ئاگر
خۆش کردنی ههناسه هه لکیشانی خۆم ، له جیاتیی کولان سۆتامش ،
که چی ئیستاش وا یار پیم ئه لئ : هیتشتا کاله و پئ نه گه یشتوه ، واته
شارهزای دهردی دل نه بوه و تازه کاره ، یاخود گوشتی کاله ...

ئاب و تاب و (چن) و (ك) و (اح) و (خب) : ئاب و تاب . عهطفیش و
ئییاضهش هه ئه گری . (عم) : ئاب و تابی . سۆتام و (خب) : سۆتاوم و
ئیستهش (چن) و (عم) و (کم) و (ك) و (اح) و (من) : ئیستهیش . (گم) :
هیتشتا . ده لئ (کم) و (من) : ئه لئ .

(۶) پوخته گئی : پوخته یئ . کولان . حوججهت : به لکه . هیز . توند . طهی :
پێچانهوه . حیددهت : تیژ . پهی کردن : بزین . خامه : قه له م .

واته : نیشانهی پوخته یئ ، یاخود نیشانهی کولان لهسهه ئاگری
عهشق ، ئه وه ته بنیادهم بئ دهنگ بئ و مل که چ بکا . جا ، نالییا ! ئە گەر
تۆیش پوخت و بئ گهردی و لهسهه ئاگری عهشق به ته واوی کولاری ،
مل که چ که و بئ دهنگ به و ، له جیاتیی دهر بزینی نازه زایئ و وتنی
شعیری زاز و گله یئ ، کاغهزی شیعرت توند پێچه ره وه و بیخه ره
باخه ل و قه له مه که ت بزه وه و بیشکینه و جارئ تر له باره ی بزه حمیی
یاره وه نه هیچ بلئ و نه هیچ بنۆسه .

له ئیوان (حوججهت) و (حیددهت) دا هاوناوازیه کی جوان و ، له ئیوان
(طهی) و (پهی) دا جیناسی لایق هه به .

سهودازدهده کی زولفت ، نه زهاری له کن په شمه
دور له و گوله بڼه خاره ، گولزاري له کن په شمه (۱)

صوفی که گران باره ، بڼه مغز و سه بولك باره
صوف پوښ غمی باره ، نه وباری له کن په شمه (۲)

(۱) سهودازدهده : نه وهی دهردی عشق لیتی دابڼ . نه زهار : جهمی زه هره
واته گول . په شم : هیچ و پوچ . خار : دژك .

واته : نه وکسه هی گوروفتاری دهردی خوشه ویستی زولفی زه شی
تو بون ، گولی زهر د و سوری لا هیچ و پوچه و ، ماده م لای گولی
بڼه دژکی زوی تودا نه بڼ ، گولزاري به لاره بڼه بایه خه .
له نیوان (گول) و (خار) دا طیباق هه یه .

زولفت (ك) : خالت . نه زهاری (چر) : نیظهاری ، واته دهر بڼی
خوشه ویستی هه کی . بڼه خاره (کم) و (من) : به عنی زو . (ك) : بڼه چاره .
بهم پیته نه م وشه یه به یوه ندی به رسته که ی پاشه وه یه وه نه بڼ .

(۲) بڼه مغز : بڼه میشک و تڼ نه گه یشتو . گران بار : بار قورس . سه بولك بار :
بارسولك . کینایه یه له بنیاده می پوښ و هیچ و پوچ که شتیك نه بڼ میشکی
پتوه خه ریک بکا . صوف پوښ : که سڼی به رگی خوری له بهر کرد بڼ .
نه وبار : جهمی وه بهره واته کورگ .

واته : صوفی که ریش و میزه ره و ته زبیتیکی گه وره ی هه لگرتوه و
باری خوی بڼ قورس کردوه ، له راسیتدا کابرایه کی بڼ میشک و
بڼ کاره . نه و خوری پوښه ی که باری خه می به سه ر شانه وه بڼ و
بیریکاته وه ، گوی به کورگ و خوری نادا و نه و جوړه شتانه ی به لاره هیچ و
بڼ نایه و مایه یه .

صوف پوښ غمی باره (چر) و (خا) : صوف پوښه وو غم باره .
(چن) : صوف پوښ و غمی باره . (عم) و (گم) : صوف پوښی غمی باره .
(کم) و (من) : صوف پوښ و غم باره . (ت) : صوف پوښ غم باره .
(ك) و (اح) : صوف پوښه غم باره .

دیوانه که شهیدا بئ ، توکی سهری سهودا بئ ،
قطه هیچی له سهر نابئ ، دستاری له کن په شمه (۳)

سینهی دلی بئ کینه ، صافه وه کو ئاینه
مه ستوره به په شمینه ، ئه سراری له کن په شمه (۴)

(۳) دستار : میزهر .

واته : دیوانه که گر فتاری دهردی دل بئ و عاشق بئ و
عشق ته نانهت گه یشتیته توکی سهریشی و زوتاندیته وه ، هیچی
نابئ داپوشئ و هیچیش نانتته سهری و میزهریشی به لاره قسهی
قوره . . تنها ئه وانن گوی به دیمه نهدن ، که له راستیه وه دورن و
پتویستیان به شارندنه وهی کون و که له بهر و ناته و او بی خو یان هه به .

له رستهی (قطه هیچی له سهر نابئ) دا مه عنایه کی ناسکیش هه به ،
ئه وه ته : ته نانهت ئه گهر (هیچ) یش بکاته سهری ، که دباره (هیچ) هیچ
نیبه تا بکریتته سهر ، میزهر ههر ناکاته سهری !

هاونوازییه کی جوان له نیوان (شهیدا بئ) و (سهودا بئ) و (له سهر
نابئ) دا هه به .

نیوهی به که می ئه م به یته له (عب) دا به م جوړه به :

توکی سهری شهیدا بئ ، دیوانه که زیسوا بئ

(۴) واته : ئه و سینه بهی که دلی بئ کینهی تبا بئ ، وه ک ناوینه صاف و
خاوین و بئ گهرده ، تنها پارچه قوماشیکی خوری به سه ره وه به
داپوشیوه ، هیچ زازیک له کهس ناشاریته وه و جیگه ی فزوفیل و پیلان
نانه وه نیبه ، زازدار بی به لاره کاریکی هیچ و پوچه ، ئاره زوی له وه به
به ناشکرا و بی پیچ و به ناممه ته له گه ل خه لک بکا .

له نیوان (سینه) و (کینه) دا جیناسی لایق و ، له نیوان ئه م دوانه و
(ئاینه) و (په شمینه) دا هاونوازییه کی ناسک و جوان هه به . له نیوان
(مه ستوره به په شمینه) و (ئه سراری له کن په شمه) شدا جوړه طبیا قیکی
جوانی مه عنا هه به .

صافه : (ت) و (ک) و (اح) و (عب) : صافئ . ئاینه (چر) و (عم) و
(گم) و (ت) و (ک) و (اح) و (خا) : ناوینه .

عاشق که ده کا ژاوی ، ظولماتی شهوه داوی
 موژگانی تهزه چاوی ، بیداری له کن پهشمه (۵)
 صوفی! چیه ئیشی تو؟ هر کایه حهشیشی تو!
 عاشق وهکو ژیشی تو ، ههوساری له کن پهشمه (۶)
 چهن واسیعه ئەم ذیهنه ، ئەفلاکی تیا زههنه
 ئەجبال له لا عیهنه ، ئەدواری له کن پهشمه (۷)

(۵) واته : دلدار که ئەبهوئ یاری خۆی دهسگیر ببی و ژاوی بکا ، تاریکی شهو ئەکا به داو و ئەبهوئ بههۆی تاریکیهوه دهستی پئ بگا . مهسهلهی شهونوخونی بهلاوه شتیکی ئاسانه و لهوه نارسئ که خهو ژینگای لئ بگرئ ، چونکه برژانگی ههمیشه تهژی فرمیسکه و ، کهسیکیش که برژانگی تهژ بئ خهو ناچیتته چاوی .
 دهکا (کم) و (من) : ئەکا .

(۶) کایه حهشیش : ئەوهی خهریکی کاری هیج و پوچ بئ . ههوسار : ئەوه بهتهی له ملی ولاخی ئەکهن و ئەبیهستهوه پئی .

واته : صوفی! تو خهریکی چیت؟! تو کابرایهکی مایه پوچی ، یاخود کردارت وهک پووش وایه و له کا بهولاوهشی لئ پهیدا نابئ ، مهبهستی له بئ مایهیی کرداریهتی . بهلام دلدار ، خۆی بهم شته هیج و پوچانهوه خهریک ناکا که تو خوتیان پتوه خهریک ئەکهی . ئەوه ههوساری ولاخ و ژیشی توئ لا چونبسهکه که کردۆته بههۆی بهستهوهی ئازادئ و سهربهستیت .

لهنیوان (ئیش) و (ژیش) دا جیناسی لاحق و ، لهنیوان (ئیشی تو) و (ژیشی تو) و (حهشیشی تو) دا هاوناوازیبهکی بهتام ههیه .
 صوفی (عب) : واعیظ .

(۷) زههن : مهروهۆن ، زاگیر او . ئەجبال : جهمعی جهبهله واته کئو . عیهن : خورئ . ئەدوار : جهمعی دهوره واته چهرخێ گهردۆن .

واته : ماشه لالا له ئاسۆی بیرم چهند بهدهره تانه . ئەم گیتتیبهی ههمۆ تیا به ههمۆی تیا زاگیراوه و ، له ههمۆ شتی ئەزانم و شاره زام . . کئوی سهختم لا وهک خورئ وایه و ، چهرخێ گهردۆنم لا شتیکی بئ بایه خه . مهبهستی لهوهیه گرانترین بابهم به ئاسانی بۆ لئیک ئەدرینهوه و ،

« نالچى » كه قهدهح نۆشه ، مهستانه وو سه رخۆشه
خامۆش و نمه دپۆشه ، ئەشعارى له كُن پەشمه (۸)

— ۱۷ —

بايخ له طهريف قيبله مه وه ديت و وهزانه ،
يا بۆيى هه ناسه ي دەمى غونچه ي له رهزانه ؟! (۱)

له سه ره هيج شتى پەكم ناکه وي و هيجم به گران نايه ته پيش چاو .
چەن : تەنها (چر) . نوسخه كانى تر هەمو : (چەند) .

(۸) قهدهح نۆش : نۆش كەرى پيالەى مەى . نەمە دپۆش : ئەوەى فەرەنجى
له بهر بكا . كينايەيه له بنيادەمى دەرويش مەشرەب . ئەشعار : جەمەى
شيعره .

واته : نالچى ئينسانىكه مه بخوار و عاشق و سه رمه ست و بن ناگا له
دنيا و هەرچى به دنيا وهى به ستته وه . . بن دهنگه ، خۆى له كارى كه س
تى هه لئا قورتينى و تەنانەت شيعرىش ، كه شاكارى دەستيه تى ، به لايه وه
هيجه ، يا خود ئەوهنده ئاسان به ده ستبه وه ديت ، به هيجى ئەزانى .
له نيوان (نۆش) و (خۆش) و (پۆش) دا جيناسى لايحق هه به .
ئەم به يته له نوسخەى (چن) دا به م جۆره به :

**«نالچى» كه نەمە دپۆشه ، مهستانه وو سه رخۆشه
خامۆشه ، نه مه دهۆشه ، ئەشعارى له كُن پەشمه**

ئەگەر له بهر ناکۆكيى نيوان (مهستانه وو سه رخۆشه) و (نه مه دهۆشه)
نه بوايه ئەم نوسخه يه مان هه لئه ئاو ئيرد ، به لام ئەو ناکۆكييه لي مان نه گەزا .
قهدهح نۆشه (ك) و (اح) : نەمە دپۆشى . مهستانه وو (ت) : مهستانه يى .
سه رخۆشه (ك) و (اح) : سه رخۆشى .

— ۱۷ —

(۱) طهريف : لا . قيبله : يار ، كه وهك قيبله دلان هەمو زۆى تى ئەكەن .
بۆ : بۆن . له رهزان : له ريوه .

واته : ناخۆ بايهك له لاي باره وه هه لى كردوه ، له بۆن و بهرامه ي يار
تلاوه و ، ئيستا كه دى به سه رمانا ئەو بۆن و بهرامه يه مان ئەدا به لوتا ،
يا خود زاسته و زاست بۆنى هه ناسه ي دەمى وهك خونچه يه تى كه به دەم
سروه ي باى سه بينانه وه ئەله رتته وه ؟

ئەشكەم ، كە لە گەل عەشقمە ، طیفلیكى فەهیمە
 ھۆشم ، كە لە گەل خۆشمە ، پیریكى نەزانی (۲)

لەنیوان (باين) و (بۆين) دا جیناسی لایق و ، لەنیوان (با) و (بۆ) و ،
 (ھەناسە) و (دەم) دا تەناسوب ھەبە .

باين (عم) و (كەم) و (مەن) و (« پەراوێزی » خا) : بايە . دیت و
 (ك) و (اح) و (خا) : دیتە . بۆي : ئەمە تیکستی (چن)ە . نوسخە کانی تر ،
 (عم) و (گم) نەبێ ، نۆسیویانە : عەطری . (عم) و (گم) : بۆي . غونجەي
 (گم) : خونجەي . لەرەزانی (چر) و (چن) لە زەزانی . بەم پێیە مەعناکەي
 وای لێ دیتتەو : یا بۆي ھەناسەبەتێ لە زەزە دیتتە کەنەوہ دێ . بەلام ناچن
 بە دلا . (عم) و (گم) : لەرزانی . (ك) و (مز) و (عب) و (اح) و (مەن) و
 (خا) : لرزانی . ئەمیش بەپێی زینۆسی کۆن بۆ (لەرەزانی) دەست ئەدا .
 فەهیم : تیکەبەستۆ و فامیدە . (۲)

واتە : زۆر سەیرە ! فرمیسکە زادەي عەشقمە و تازەبە و ، عەشقیش
 سەرەزۆیە و لە تیکەبەستتەوہ دۆرە و ، ئەبۆ زادەکەشی کە فرمیسکە کەبە
 لەبەرئەوہ کە زادەي ئەوہ و تازەشە ، تێنەگەبەستۆ بووایە ، کەچن
 ساوايەکی زانا و وریا و فامیدەبە ئەزانی کەي ئەزۆی . بەلام ھۆشم کە
 لەگەل ھاتنە دنیادا پەیدا بووہ و دەمیکە لامە و ھەمیشە لامە ، ئەبۆ زانا و
 فامیدە بووایە ، کەچن بەپێچەوانەوہ پیریکی خەرەفاو و ھیچ نەزانی .

نالی لەمبەیتەدا ناکۆکی نیوان (عەشق) و (ھۆش) لە قالیکی زۆر
 جوانا دەرئەبۆی . ئەشک بە زادەي عەشق دانەنێ و مادەم زادەي ئەوہ
 خۆشەویستە و ، بە ساوايشی پێشان ئەدا چونکە ساوا نیشانەي تازە
 بۆنەوہي ژبانە و ، ھۆش و بیر کردنەوہ و بێعەشقی ئەکا بە بەک شت و ،
 بە پیرێ و نەزانی و خەرەفاویان دانەنێ .

ئەمە سەرەزای ئەو وشەئارای و زوخسار زازاندنەوہبەش کە لە
 بەیتەکەدا کردۆیە . ئەوہتە لەنیوان (عەشق) و (ئەشک) دا ، ئەگەر
 سەپیریکی ھاوژەگەزی (ء) و (ع) و لە بەک نزیکی (ك) و (ق) بکەین ،
 ئەتوانین بلیین جۆرە جیناسیکی موزاریع ھەبە و ، لەنیوان (ھۆش) و
 (خۆش) دا جیناسی لایق و ، لەنیوان (طیفل) و (بیر) دا طیباق و ، لە
 کۆکردنەوہي (طیفل) و (فەهیم) و ، (بیر) و (نەزان) دا طیباقیکی وردتر و
 جوانتر ھەبە . ئەگینا کێ دیوہ ساوا زانا بێ و پیری کۆنەسال نەزان
 بێ . . شتی وا مەگەر ھەر لە حیسابی عەشقادا دروست و زەوا بێ و نالی
 بھۆنیتتەوہ !

تیژاوی سوروشکم وه کو ئیکسیری سوهه یله
رۆخساره بی زهر دم وه کو ئه وراقی خه زانه (۳)

شیخم ! وهره دهر ، فهصلی به هار و گول و گه شته
ئه ییامی له گهر مابه خزان وه قتی خه زانه ! (۴)

ئه و شیخه به کوم مه گره که په شیمه مه ریده
ئه و ریشه به سه ر داره وه ریسیکی بوزانه (۵)

عیشقمه (مز) : عیشقم و . خوشمه (مز) : خوشم و .
ئهم به یته له (عم) و (من) دا به یتی سیپه مه .

(۳) تیژاو : تیژاب ، شله به کی کیمیاییه زیژی بی گهردی له ناپاک پی جیا
ئه کریته وه . ئیکسیر : مایه به کی کیمیاییه گوا به ناسن و مسی پی ئه کری
به زیژ . سوهه یل : ئه ستیره ی گه شی سوهه یل که نیشانه ی پایزه و که
هه لات ئیتر گه لای دار ده ست ئه کا به زهر د بۆن . رۆخساره : رۆخسار ،
رۆ . ئه وراقی خه زان : گه لای پایز .

واته : فرمیسکی سوپر و تیژم ئه لتی ئیکسیری ئه ستیره ی سوهه یله .
رۆخساری زهر د هه لگه ر ئاوشم ئه لتی گه لاداری پایزانه ، چۆن ئه ستیره ی
سوهه یل بۆ گه لای دار ئه بی به ئیکسیر و زهردی ئه کا وه ئیکسیر زیژی
بی گهر د دهر بخا ، فرمیسکی وه ک تیژابیشم رۆی وه ک ژهنگاوتی سۆرم
زهر د هه لگه ر ئیتی .

ئهم به یته له نوسخه ی (مز) دا نییه .

(۴) ئه ییام : رۆژان ، سه رده م . گهر مابه : گهر ماو ، جهام .

نالج لهم به یته وه یه کسه ر پایزی به جن هیشته و به هاری هینا و ،
ئه وه ته رۆ ئه کاته ئه وانه ی دلیان مردووه و ته نها بۆ رۆ پامالنج ئه ژین و ،
شیخی ریا باز ئه کا به نمۆنه یان و پتی ئه لئی : ئهم وهرزه وهرزی گول و
گه زانه به ناو گولاندا ، سه رده می ئه وه نییه بنیاده م بخزیته ناو گهر ماو .
پایز کاتی خزان ه گهر ماوه نه ک به هار ، که ئه بی بنیاده م چاو به گولزار و
چرۆی دره خت و شیناییدا بگیتژی .

له نیوان (خزان) و (خه زان) دا جیناسی موچه رۆزه ف هه به .

له گهر مابه (ک) و (اح) و (خا) : له گه ل مامه . دیاره ئهم ته عبیره واتا به کی
سه رگوزه شته یی هه به ، به داخه وه ئیمه نه مانزانی چیه .

به‌حری غه‌زلم پز له دور و گه‌وه‌ره ، نه‌ما
 غه‌وواصی ده‌وی به‌عنی به‌تعمیقی بزانه (٦)

(٥) کوم : قۆل . مه‌رید : یاخ ، کینایه‌به‌له‌شه‌یتان . زبس : مۆ و خوری
 زیسراو . بوزان : جه‌می بوزه‌واته‌بز .

واته : ده‌ست مه‌گره‌به‌قۆلی نه‌و شیخه‌وه‌که‌شه‌یتانیکه ، بۆ
 خۆشاردنه‌وه‌به‌رگی خوری له‌به‌رکردوه . زبسه‌کشی به‌سه‌ر داری
 بالای‌ه‌وه‌مۆی زیسراوی بزنه .

نه‌شگونجی (کوم) نه‌بی و (کهم) بی . واته : به‌که‌می مه‌زانه‌چونکه . .
 تاد . هه‌روا نه‌شگونجی (مه‌ریده) نه‌بی و (موریده) بی ، واته‌موریدیکی
 خوری له‌به‌ره . نیوه‌ی ده‌ه‌می به‌ینه‌کەش له‌زوربه‌ی نوسخه‌کاندا
 به‌جۆری نۆسراوه‌ته‌وه‌نه‌گر به‌پنرینه‌سه‌ر زینۆسی کوردی نوی
 وای له‌دیده‌وه :

نه‌و زبسه‌به‌سه‌ردار و زه‌نسیکی بزانه

به‌لام ئیمه‌پاش لیکۆلینه‌وه‌گه‌شینه‌نه‌وه‌که‌به‌م‌جۆره‌مه‌نایه‌کی
 نه‌وتۆ نابەخشی و نه‌بی زاستیه‌که‌ی به‌م‌جۆره‌بی که‌له‌(مه‌تن)ه‌که‌دا
 نۆسیومانه‌ته‌وه ، به‌راویزیکی (چراش تیشیکی بۆ خستینه‌سه‌ر
 زینگی نه‌م لیکدانه‌وه‌یه ، نه‌وته‌له‌سه‌ر وشه‌ی (بزانه) نۆسیویه‌(جه‌م) ،
 واته‌(بوزانه)یه‌و جه‌می (بوزه‌به‌مه‌نا (بز) .

نه‌و شیخه‌به‌که‌م مه‌گره‌(چن) : نه‌و شیخه‌به‌که‌م بگره . (گم) و (من)
 له‌و شیخه‌به‌که‌م مه‌گره . (اح) و (خا) : له‌و شیخه‌به‌که‌م مه‌گره . به‌پیتی
 نه‌م نوسخانه‌ی دوا‌بی نه‌توانین (به‌که‌م) وا مه‌نا له‌بده‌ینه‌وه‌که‌نه‌و
 زه‌نگه‌یه‌جلی پین زه‌نگ نه‌که‌ن یا قوماشی عه‌ماره‌پۆیه ، که‌واته‌(به‌که‌م)
 کینایه‌نه‌بی له‌شتی بی که‌ک و ئیددیعی درۆی خواناسی . په‌شینه
 مه‌ریده (عم) و (کم) و (گم) و (من) : شیخه‌نه‌موریده . بزانه «به‌راویزی»
 (چن) و (کم) و (ک) و (اح) و (خا) : مه‌زانه .

(٦) غه‌وواص : نه‌وه‌ی نه‌چیته‌بنی ده‌ریا دور و گه‌وه‌هر و مرواری
 ده‌رته‌هینی . ته‌عمیق : قۆل کردنه‌وه . زۆچۆن . بزانه : زانا .

واته : ده‌ریای بی‌بنی غه‌زله‌کانم پزیه‌تی له‌دور و گه‌وه‌هری گرانبه‌های
 مه‌نای ورد و جوان . به‌لام وه‌نه‌بی هه‌ر کۆلکه‌مه‌له‌وانی بتوانی به‌ناسانی
 نه‌و دور و گه‌وه‌هه‌رانه‌ده‌ریانی و نه‌و مه‌نایانه‌له‌بده‌ته‌وه . ده‌ریاگه‌ردی‌وای
 نه‌وی بزانی قۆل بۆی داچی و بتوانی بچیته‌بنی ناوی لیکدانه‌وه‌و له‌

پژ دانه یه ، ئەمما نەووە کو دانه یی چەلتۆک
بەحرم وتوو ، نەک وە کو گۆلی مەرەزانە (۷)

حوسنی نەظەرە ئەصلی نەظەر حوسنی بە عیصەت
صۆفجی کە دەکا تەرکی ، بە ئینسانی مەزانە (۸)

ئەو گەوھەرە نوکتە کە لە «نالی» ی دەدزن خەلق
ئاوی نییە ، وەک ئاگری بێ شەوقی دزانە (۹)

شیعەرە کانم ورد بێتەووە و لە وردە کاریبە کانم بگا .
بەیتی پێشۆ یەکتیکە لە بەلگەکانی راستیی ئەم قسە یە ی نالی .
دەوێ (کم) و (من) : ئەوێ .

(۷) دانه : دەنگ .
واتە : دەریای غەزە لە کانم پژه لە دانه ، دانه ی گەوھەری تاقانە و دوژی
نایاب و مرواریی گرانبەها ، نەک دانه ی چەلتۆک کە نیوێ پۆش و ئەو
نیوێ کە ی برنجە . . من باسی دەریام کردوو ، باسی گۆلە مەرەزەم
نە کردوو ، تا کە سێ وا گومان بەرێ من دەنکە چەلتۆکم لایە ، نەک
دەنکی گەوھەر و دوژ و مرواری . کەواتە ، ئەوانە ی تەنها ئەو نەندە
ئەتوانن بچنە ناو ئاوەوە ، ئاو لە ئەزۆیان سەرنەکەوێ و ، ئەوانە ی
لە جیاتیی گەوھەر و دوژ و مرواری بەدوای پۆشی چەلتۆک ، یا ئەگەر
هەر زۆر پایە بلند بن بەدوای چێشتی برنجدا ئەگەزێن ، خۆیان نەدن
لە قەرە ی شیعری من . . شیعری من خۆراکی ئەو جۆرە کە سانه نییە و
نایەت بە دەسیانەووە .

(۸) واتە : راستە کە ی تەماشاکردنی جوانی لە گەل داوێن پاکیدا ، شیوێ
زەوا و باشی سەرنجە . جا ئەگەر وشکە صۆفج سەبری جوانی نەکا و
هەمو سەیر کردنیکی جوانیی بەلاوە نازەوا و حەرام بێ ، گوێی مەدەرێ و
بە بنیادە می مەزانە ، ئەگەر بنیادەم بووایە تەماشای جوانیی نەئەخستە
بشت گۆجی کە خۆراکی یە کە می گیان و دەرونی ئادە میزادە .
(ئەصلی نەظەر . . تاد) موبتەدایە دواکە وتوووە و ، (حوسنی نەظەرە)
خەبەرە کە یە تی لیتی پێش کە وتوووە .

حوسنی - ی دۆهەم - (عب) : حوسنە .

(۹) واتە : ئەو قسە ورد و پزەمە عنیانە ی کە وەک گەوھەر وان و هەندێ کەس

هه لاهه نه فسی بوم ئاسا ، هه تا که ی حیرسی ویرانه !
له گه ل نه م عه شقبازانه بۆ بازانه ، ئازانه ! (۱)

له نالیان نه دزن و نه یانده نه پال خۆیان و خۆیان نه که من به خاوه نیان ،
گه وهه ری ناو ده ریانین و نادره وشینه وه ، وه که نه و ناگره کز و بئیشکه
وان که دز به شه و نه یکه نه وه ، چۆن نه وان ناویرن گزی ناگره که بیان
به رزکه نه وه نه وه که خه لک پییان بزائن و بییانگرن ، نه مانیش ناویرن
ورده کاریه کانی نالج به ته واوتی بدزن و بیخه نه ناو شیعی خۆیان وه ،
چونکه خۆینده وار و ره خه گر ده س به جئ نه یانسانسه وه که هیه نالین .
له به ره وه که م به کاربان دینن ، که که م که میش به کاربان هینان دیداره
مه عنای ته واوی خۆیان نابه خشن و له جاو گه وهه ری بن ناوی بیری نالیدا
وه که پارچه گه وهه ری شکاو و ده سکردبان لئ دئ که باییه کی نه وتۆی
نییه .

نه م به یته جۆره ئیشاره تیکیشی بۆ نه و په نده کوردیه تیایه که نه لئ
«مۆرۆی دزیه تیج ، مه گه ر به شه و بکرینه مل» .

له م به یته وه ده ره که وه ئی که نالج له سه رده می خۆیدا ناسراوییه کی
زۆری له ناو خه لکا بووه و شیعی به سه ر زمانی ژۆشنبرانه وه بووه و ،
خه لک شانازیان پتوه کردوه ، بۆیه هه ندئ به ناو شاعیری له ژاستیدا
ناهونه رمه ند که نه یاننوانیوه پیا بکه نه وه ، ورده کاریه کانی نه ویان دزیوه و
خستۆیانته شیعی خۆیان وه ، به لام به هۆی بلاو بۆنه وه شیعی
نالییه وه به سه ر زمانی خه لکه که دا ، دزیه تییه که شیان به باشی بئنه کراوه و
نه یاننوانیوه که لکی ته راو له ماله دزینییه که وه ریگرن . نه توانین نه م به یته
بکه ین به به لکه بۆنه وه که هه ر ورده کاریه که له شیعی شاعیریکی
سه رده می نالیدا هه بئ و له هه مان کاتا له شیعی نالج خۆیشیدا هه بئ ،
به هیه نالیی دابنیتین و شاعیره که ی تر به تاوانی دزییه وه بگرین .

گه وهه ره (کم) و (گم) و (من) : گه وهه ری . (مز) : گه وهه ر . نوکته
(ت) و (عب) و (اح) و (من) و (خا) : نوکته ی . ناگری (عم) : ناوری .

(۱) بوم : کونده به بۆ . بوم ئاسا : عاده ت وه که کونده به بۆ . بازانه : وه که باز .
ئازانه : ئازایانه .

موسولمان! لیره مانی خان و مانت هر نه مان دینن
په شیمان به که دهرمانی نه مانت مایه ی ئیمان (۲)

بلا بو کونده بو بئ ، مفتی مشک و ماری که ندق بئ
خه طیره ی گنجی ویرانه ، ذه خیره ی کونجی کاشانه (۳)

واته : ئه ی نه فسی حه ز له ئاوه دانج نه کردۆی ، وه ک کونده به بو
ویرانه نشین ! ئه م دنیا ، له چاو ئه و دنیا دا ، وه ک که لاره و ویرانه وایه . .
ده سا تو تا که ی ده سه به رداری ژبانی ئه م که لاره و ویرانه به نابی ! ئازایانه
هه لسه ، وه ک بازی تیربه ز بفره و ، له گه ل عاشقانی زیگای راستیدا
زۆبکهره ئاوه دانبی عه شق و خواناسی .

دۆریش نیبه مه به ستی نالج له (ویرانه) سوله یمانی پاش زۆخانی
بابانه کان بئ و ، ئه م فه سیده به ی له پاش به جئ هیشتی کوردستان و
زۆکردنه مه که که و مه دینه دانابئ .

بازانه ، ئازانه (چر) و (عم) و (کم) و (گم) و (من) : ئازانه ، بازانه .

(۲) مان : مانه وه . خان و مان : چیگه و زیگه و مال و مه لبه ند . مایه :
سه رمایه .

له م به یته شدا نالج له سه ر سه رزه نشت کردنی نه فسی خۆی
به رده وامه و به خۆی ئه لئ : ئه ی موسولمان ! مانه وه ی ده ست و
په یوه ندت له م دنیا به دا ئه نجامه که ی هر نه مان و مال و ویرانییه و ، دنیا
بو ئه وه ناشئ که س پشتی بئ بیه ستئ . په شیمان به ره وه له م جۆره
زه وشته ، چونکه ته نها باوه ز به خوا و پشت له دنیا کردن دهرمانی ده ردی
نه مان و مسۆگه رکه ری مانه وه ی راسته قینه به بو ت .

له نئوان (مان) و (خان) و (مان) دا جیناسی لایحق و ، له نئوان (مان) و
(نه مان) دا بیجگه جیناسی ناقیص طیباقیس هه به .

مایه ی ئیمان (چن) : مایه ئیمان . له وه ئه چئ ئه میش هر (مایه یی)
بو بئ . (عم) و (ت) و (ک) و (اج) : مایه یی مانه . به پئی ئه م نوسخانه
مه عناکه ی وای لئ دیته وه : ئه و دهرمانی ده رده ت که برتیبه له نه مان و
بئ په یوه ندت له گه ل دنیا ، هۆی مانه وه ی هه میشه بیته . به لام ئه م مه عنایه
قورس دیته پئش چاو .

(۳) بلا : لئی گه زئ . مفت : خۆزایئ . که ندۆ : که ندۆی فوژ یا قامیش که له
مالانی لادیدا زه خیره ی زستانی تی ئه که ن . خه طیره : گرنگ و خاوه ن

به قیسه‌ی عومری ضایع گهر مورادت بین تہ دارهك بین
 حیاتی مه ککته و مهوتی مه دینهت جهبری نوقصانه (۴)

پایه . کاشانه : خانوی بجۆك و بین پایهخ که ههژارانی تیا نهژین .

واته : لئی گهژئی له دنیا ، پایهخ دار و بین پایهخی . . هیچیت نهوئی . .
 با گهنجی شاروهی ژیر که لاره کونی ، بۆ کونده به بۆ بین که ههر به سه ره بوه
 نه قزینن و هیچی لئی دهسگیر نابین . . با زه خیره‌ی سوچی مالی ههژارانیسی
 بۆ مشک و ماری ناو که ندۆ بین . . هیچی هیچ نییه و بۆئوه ناشی بنیادهم
 دلکی پتوه بیهستی .

نالچ لهم بهیتهدا خاوهن گهنجانی دنیا په‌رسی به کونده به بۆ و ،
 ههژارانی دنیا په‌رسی به مار و مشک شوبهاندوو . دیاره سه‌رنجی
 ئه‌وهش نه‌دری که نالچ هه‌رچۆن بین هه‌ژاره دنیا په‌رسته‌کانی له
 ده‌ولمه‌نده دنیا په‌رسته‌کان به به‌هره‌مه‌ندتر داناوه ، چونکه له هه‌مۆ
 حالیکه مار و مشک ناو که ندۆی هه‌ژار زۆرتری ده‌ستگیر ئه‌بین له
 کونده به بۆی سه‌رگهنجی ده‌ولمه‌ند !

خه‌طیره‌ی (عم) و (کم) و (گم) و (من) و (ت) : خه‌طیره . (ک) و (عب) و
 (اح) و (خا) : خه‌طیره و . گهنجی (چر) : کونجی . (ت) : کونج . (ک) و
 (اح) و (خا) : گهنج و . (عب) : کونجی . ذه‌خیره‌ی (عم) و (کم) و
 (گم) و (ک) و (من) : ذه‌خیره . کونجی (ت) و (اح) و (خا) : کونج . (ک) :
 گهنجی . ویرانه (عب) : کاشانه . .

(۴) به قیسه : پاشماوه . ضایع : فه‌وتاو : تہ دارهك : فریا کهوتن . جهبری
 نوقصان : پزکردنه‌وه‌ی ناته‌واوئی .

واته : نه‌گهر نه‌تهوئی فریای ئه‌و ماوه‌یه‌ی ته‌مه‌نت بکه‌وئی که‌وا خه‌ریکه
 له‌کیست ئه‌چن و هیشتا به‌ته‌واوئی له‌کیست نه‌چوه ، بۆ له‌مه‌ککه
 بیسه‌ره‌ سه‌ر و پاشان بۆ له‌مه‌دینه بمره ، به‌وه هه‌مۆ ناته‌واویه‌کی زۆت
 پزته‌که‌یته‌وه .

ئهم به‌یته‌ نیشانه‌ی ئه‌وه‌یه‌ نالچ ئهم پارچه‌ شیعه‌ری له‌ سه‌ره‌تای سه‌فه‌ری
 مه‌ککه و مه‌دینه‌یدا وتوو ، جا خوا دۆ جار سه‌فه‌ری مه‌ککه و مه‌دینه‌ی
 هه‌بن یا یه‌ک جار . هه‌روا له‌وانه‌شه‌ ببن به‌ جۆره‌ نیشانه‌یه‌کی ئه‌وه‌ که له
 مه‌دینه‌ مردبن ، نه‌خوازه‌ لا ئه‌گهر بیسه‌ستین به‌ پارچه‌ موسته‌زاده‌ که‌یه‌وه
 که له‌ دوا ساله‌کانی پیریدا و به‌ر له‌ چۆنه‌ مه‌دینه‌ی وتۆیه‌تی .

له‌نیوان (حیات) و (مه‌وت) دا طیباق و ، له‌نیوان (مه‌ککه) و (مه‌دینه) دا
 ته‌ناسوب هه‌یه .

چ مه ککه ؟ دار و بهردی قاعیدهی ئه رکانی ئیسلامه
چ طه یه ؟ ماء و خاکی مائیدهی ئه نواری ئیمانیه (۵)

فیداکاری تهن و جان به ، له ئاسانجی هه راسان به
که داغ و دهردی زینگهی مه ککه باغ و وهردی مهردانه (۶)

(۵) قاعیده : بناغه . ئه رکان : گوشه کان . مائیده : سفره و خوان .

واته : له کام مه ککه دا بزیم ؟ ئه و مه ککه یه ی که دار و بهردی بووه به
بناغهی گوشه کانی ئیسلام و ئه گهر نه بوایه چوار گوشهی زۆزه لات و
زۆزاوا و باکور و باشوری ولاتی ئیسلام نه ئه بۆ ، یاخود گوشه کانی نایینی
ئیسلام که شایه تیمان و نوێژ و زۆژۆ و زه کات و هه جن دانه ئه مه زران ،
به و مه عنا که نایینی ئیسلام له مه ککه وه هه تقولاوه و له وێ وه حی هاتوو ته
خوار بۆ پیغه مبه ر . . له کام مه دینه شدا بمرم ؟ ئه و مه دینه یه ی که ئاو و
خاکی بووه به سفره یه ک و نۆری ئیمان له سه ر ئه و سفره یه وه بلاو بووه ته وه
بۆ جیهان .

دۆر نییه وشهی (قاعیده) ئیشارهت بچ به ئایه تی (وَاِذْ يَرْفَعُ
اِبْرَاهِيمَ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ) واته : کاتیک ئیبراهیم پایه کانی مالی
که عبه ی بهرز نه کرده وه و دروستی ئه کرد . .

له نیتوان (دار) و (بهرد) و ، (قاعیده) و (ئه رکان) دا ته ناسوب و ، له نیتوان
(ماء) و (خاکی) و به لکو (مائیده) شدا ته ناسوب هه یه چونکه مائیده بچ ئاو
نابن .

مائیده ی (چر) و (خا) : مایه یی . (اح) : مائیده . ئه میش هه ر
(مائیده ی) یه .

ئهم به یته له (کم) و (گم) و (عب) و (من) دا نییه .

تهن : له ش . جان : گیان . وهرد : گوێ . (۶)

واته : گیان و له شت بکه به قوربانجی و زینگهی پز دهرد و مه پنه تی مه ککه
بگره بهر و ، له هه سانه وه و پشتدان بیزار به ، چونکه داغ و دهردی
زینگهی مه ککه ، باخ و گوێزاری مهردانه و شایانی ئه وه یه بنیاده م بۆی
بچن .

له نیتوان (تهن) و (جان) دا ته ناسوب و ، له نیتوان (داغ) و (باغ) و ،
(دهرد) و (وهرد) دا ، له له فظدا جیناسی لاهیق و ، له مه عنادا طیباق
هه یه ، سه ره زای له ف و نه شری موره ته بیش . جگه له وه که
هاوئاوازیه کی جوانیش له نیتوان (ئاسانج) و (هه راسانج) دا هه یه .

ئه‌گه‌رچت ژینگه : خاکی خوینه ، دار و به‌ردی ئیسقانه ،

نیشانه‌ی تیری ژینگه‌ی عه‌شقه ئه‌م ئیسقانه سپیانه (٧)

وتم : داخو چیه سۆر و سپی تیکه‌ل؟! که تیفکریم

سه‌راسه‌ر که‌لله‌یی ئوشتی ، له‌باله‌ب خوینی ئیسقانه (٨)

داغ و (عم) و (گم) : داخ و . باغ و وه‌ردی (عم) و (گم) : باغی وه‌ردی .
نیوه‌ی دۆهه‌می ئه‌م به‌ینه له‌ په‌راویزی نوسخه‌ی (من) دا به‌ خه‌تیکی
نوێ ، به‌م‌چۆره نوسراوه‌ته‌وه :

که داغ و ده‌رد و ژینگه مه‌ککه وه‌ردی و یردی مه‌ردانه

به‌لای ئیمه‌وه ئه‌گه‌ر له‌جیاتی (ده‌رد و) ، (ده‌ردی) و ، له‌جیاتی
(ویردی) ، (ویردی) نوسراوایه مه‌عنایه‌کی جوانی ئه‌به‌خشج ، چونکه
(ژینگ) واته : ورده لم .

واته : هه‌رچه‌ند خاکی ژینگای مه‌ککه هه‌مۆی هه‌ر خوینه و ، دار و به‌ردی (٧)
هه‌مۆی هه‌ر ئیسقانه و له‌وانه‌یه ئه‌وه‌ی بچن بۆ مه‌ککه گیانی له‌ ژینگادا
دانج ، مه‌ککه هه‌ر شایانی ئه‌وه‌یه بنیاده‌م بۆی بزوا ، چونکه ئه‌و ئیسقانه
که به‌د‌رژایی سا‌ل سپج بۆنه‌ته‌وه ، نیشانه‌ی تیریکن که به‌ ژینگای عه‌شقه‌دا
یا له‌پیتناوی عه‌شقه‌دا نراون به‌ نیشانه‌یه‌که‌وه .

ئه‌م زه‌نگ سۆریه‌ی خاکی ژینگای مه‌ککه ، که نالنج به‌ خوینی مه‌عنا
لێ‌ئه‌داته‌وه ، ئه‌وه‌یه که ژینگای مه‌ککه لمی سۆره و ، ئه‌و ئیسقانه‌ش
که به‌ نیشانه‌ی تیریکیان داننج به‌ ژینگای یا له‌پیتناوی عه‌شقه‌دا نرابن به
نیشانه‌یه‌که‌وه ، ئیسقانی خوشتری مرداره‌وه‌بۆی یا کوژراوی کاروانین . به‌لام
ئهم ، وه‌ک له‌ به‌یتی داهاتۆدا ژۆنی ئه‌کاته‌وه ، ئه‌یه‌وێ بیانکا به‌ شتیکی
ئایینج و پیرۆز و سۆری له‌ سۆره‌که ئه‌کا به‌ خوینی حاجج که چه‌ته ژۆی
پن گرتۆن و کوشتۆنی ، یا به‌ خوینی شه‌هیدان که له‌ غه‌زاکانی ده‌وروبه‌ری
مه‌ککه‌دا ژژاوه و ، ئیسقانی خوشتره‌کانیش ئه‌کا به‌ ئیسقانی خوشتری
کوژراوی حاجیه‌ چه‌ته کوشتۆوه‌کان یا ئیسقانی خوشتری غه‌زاییه‌کان
که به‌ تیری دۆژمن کوژراون .

ژینگه خاکی (چر) و (ت) و (ک) : ژینگه خاکی ، بۆ (خاکی) و بۆ (خاکی) پش
ده‌ست ئه‌دا . (چن) و (اح) و («په‌راویزی» خا) : ژینگه خاکی و . (عم) و
(گم) : خاکی ژینگه‌ی . به‌ردی ئیسقانه (چر) : به‌رد و ئیسقانه . (ت) و
(ک) و (اح) و («په‌راویزی» خا) : به‌رده ئیسقانی .

(٨) له‌باله‌ب : لیوان لیو .

به لئی بهم زینگه دا جه مازه جانبازه که زۆژ و شهو
ده کا سهر و سولوکی دائیمن سهرخۆش و مه ستانه (۹)

قهطاری زهنگ و قۆزی ئوشر و ئیستر له سهر کیوان
ده لئی زبزه ی صدای قاز و قولنگی ئهوجی که یوانه (۱۰)

واته : له دلی خۆمدا وتم ناخۆ ئه م سۆر و سپیه چیه له م زینگایه ی
مه که که دا تیگه لی بهک بوون . که ورد بۆمه وه بۆم ده رکهوت سپیه که
همه مۆی که له سهری حوشری ژیر حاجیانه و سۆره کهش خویسی
حاجیه کان خویانه ، که چهته و زۆی گر ئه هاتنه زۆی کاروانی حج و ئه بۆ
به شهز و ده بان حاجی و حوشری حاجی تیا ئه کوژرا و صدایشی
تیا زۆت ئه کرایه وه و حوشره کانبان به تالان ئه برا ..

ئه شگونجی ، وهک له بهیتی پیشۆشدا ئیشاره تمان بۆ کرد ، خویس
زشتن و حوشر کوشتنه که بۆ سهرده می غهزای ئه سحابان بگه زۆته وه ..
ئوشر (چر) و (عم) و (کم) و (گم) : وشر . (من) : حوشر .

له کوکرده وهی (سهراسهر) و (له باله ب) دا ته قابولیتی جوان هه به .

(۹) جه ماز : وشری تیژزه و . جانباز : ئه وهی گیانی خۆی ئه خاته
مه ترسییه وه و مل ئه نچ و گوئی به مه ترسی نادا . سهریر . زۆی ته ی کردن .
سولوک : زۆی گرتنه بهر .

واته : له م زینگای حه ججه دا وشری باره بهری تیژزه و گیانی خۆی
خستوه ته سهر له پی ده ست و شهو و زۆژ خه ریکی زبزه و ییه و ،
بئوچان ، وهک سهرخۆش و مه ست ، له گه شت و گه زاندا یه .

له نیوان (جه ماز) و (جانباز) دا جیناسی لایق و ، له نیوان (شهو) و
(زۆژ) دا طبایق هه به .

زینگه دا (عم) و (کم) و (گم) : زینگه وا . (ک) و (عب) و (اح) : زبزه دا .
سهریر و (چر) و (چن) و (ت) و (اح) : سهریر . بۆ (سهریر) و (سهریری) ش
ده ست نه دا . (عم) و (کم) و (گم) : سهریری . دائیمن (عم) و (کم) و (گم) و
(ت) و (عب) و (من) : دائیمن .

(۱۰) قهطار : کاروان ، زبزه . زهنگ و قۆز : ئه و زهنگه ی ئه کرتنه ملی و لایخی
باری کاروان له سهری دۆردا و له دۆره وه دهنگی دئی . ئهوج : بهرزی .
که یوان : ئاسمان .

چ زینگی سپی واشه ، نهوندهی که هکشان دوره
چ صهرایتیکی شین زهنگه ، به قه د نو ناسمان پانه (۱۱)

مه گهر زئی حاجیانه وا تیا سه ییاره سه ییاره !
مه جه زه ناله تی جه زئی جه ریری ساره بانانه ! (۱۲)

واته : دهنگی زیزی زهنگ و قوژی ملی حوشر و ئیستری حاجی که
له سر کیوه کانی ده وروربه ری مه ککه وه دانه په زه خوار و ، زابه له ی له
دوره وه دئی ، نه لیتی ناوازی قاز و قولنگی ناسمانه به بهرزه وه نه قیژین .
قه طاری (چر) و (چن) و (ت) و (ک) و (اح) : قه طار . بو (قه طار و)
(قه طاری) یش ده ست نه دا . (خا) : قه طار و . زهنگ و (ت) : زهنگ .
نه میش ههر (زهنگ و) وه . ئوشر و ئیستر (عم) و (ت) : ئیستر و ئوشر .
له (کم) و (گم) و (عب) و (من) دا نیوه به یتی به کم تیکرا جیاوازه و له نیوان
نهو نوسخانه خویشیاندا جیاوازی هیه . له (کم) و (گم) دا هله ی
گه وری تیا به بو به نمانتو سیه وه ، ههرچند تیکرا له شیوه ی نه وری به
که له (عب) و (من) دایه . له (عب) یشدا : خو صو صهن دهنگی زهنگی
گهردنی ئیستر . . تاد . له (من) یشدا : خو صو صهن دهنگی زهنگی گهردنی
حوشر . . تاد . . ده لیتی : (کم) و (من) : نه لیتی .
نهم به یته له نوسخه کانی (کم) و (گم) و (من) دا له پاش به یتی
دوازده هه مه وه به .

(۱۱) سپی واش : سپی زهنگ ، مه یله وسپی . که هکشان : کومه له نه ستیره ی
کاکیشان ، که له دوره وه سپی نه کاته وه . مه به ست له ناسمانه .

واته : نهم زینگی حه ججه که ده شتیکی لینی کاکج به کاکیه ، زینگی
چهند سپی زهنگه ، نه وندهش دوره نه لیتی زئی کاکیشان به ناسمانه وه .
نهم ده شته نه بزروه ی مه ککه بهش چون ده شتیکه له بهر دوری شین
نه کاته وه و نه ونده ی نه ک تنها حوت ناسمان ، به لکو نه ونده ی نو
ناسمان بان و گه وری به .

(۱۲) سه ییاره : کاروان . سه ییار : زه ونده . نه ستیره گه زو که کان . مه جه زه :
کومه له نه ستیره ی کاکیشان . جه ز : زاکیشان . جه ریر : جله و ،
زه شوه ی ولاخ . ساره بان : حوشره وان ، نهو زه لامه ی له گه ل و شتردا
نه زوا و ناگاداری نه کا .

واته : بشی نهم زئی حاجیان بن وا کاروان پیا تینه په زئی ، وه ک .

فہضا بہ حری موحیط و وشتری تیدا سہ فینہی بہ
 سہرابی میثلی نیل و دیجلہوو جہ یحون و عوممانہ (۱۳)
 لہ صد جی کلکی ٹوشر گہیہ نہرضی مہلہ کہ ، ہیشتا
 یہمی فہجی عمیقی ئالی ہر بی قہعر و پایانہ (۱۴)

نہستیرہ بہ زئی کاکیشانا نہزوا و ، نہستیرہ کانی زئی کاکیشانیش بون
 بہہوی زاکیشانی جگہوی دہستی و شترہوانہکان و زئیان بون زوشن
 بکہنہوہ !؟

تبا (جر) و (عم) و (عب) و (خا) : تیدا . مہجہزہ (ک) : مہجہزہی .
 ہندی لہ نوسخہکانی کہش بہ ہلہ بہ (مہجہزہ) بان ٹوسپوہ . جہریری
 (« پراویزی » خا) : جہریدی . جہرید : جلی خورماہ کہ تویکلہ کہی
 لی کرایتتہوہ . سارہ بانانہ (« پراویزی » خا) : پاسہ بانانہ .

(۱۳) فہضا : بوشایج . بہ حری موحیط : دہریای گہورہی بی بیان ، کہ دہوری
 زہوی دابن ، ٹوقیانوس . سہ فینہ : کہشتی . بہز : وشکان . سہراب :
 وردہ زخی بریقہ دار کہ زیبوار لہ دورہوہ وانہ زانی ٹاوہ . جہ یحون :
 زوباریکہ لہ تورکمانیا . عوممان : دہریای عوممان .

واتہ : چولایی بی پایانی زیکای نہ بزاوہی حج وک دہریای بی سنور
 وایہ و ، وشتریش لہم وشکانیہدا بوہ بہ کہشتی (*) و ، وردہ زخی
 بریقہ داری ژیر تیشکی ہہ تاویش وک ٹاوی نیل و دیجلہ و جہ یحون و
 دہریای عوممان دیتہ پیش جاو .

فہضا (عم) و (گم) : فہضای . موحیط (عم) و (کم) و (گم) : موحیطہ و .
 (اح) : موحیط . (من) : موحیطہ . وشتری (عب) و (من) : ٹوشری .
 سہرابی (عم) و (گم) : سہراوی . دیجلہوو (ت) و (ک) و (اح) : دیجلہیہ .
 (۱۴) مہلہ کہ : شوینی فہوتان . یہم : دہریا . فہج . زیکای دور . عمیق :
 قول . قہعر : بن .

واتہ : حوشر لہ صد جیکادا گہیشتہ گیان دہرچون و تہنانت
 کلکیشی گہیشتہ ٹوہ بنیشیتہ زہوی فہوتان و گیانی تبا نہ میتیج ،
 کہچی ہیشتا دہریای شینی زیکای دوری بہ ناخاچوی بیبان نہ بنی
 دیارہ و نہ کہناری . مہبہست لہ دوری زیکاکہیہ . باس کردنی کلکی

(*) عہرہب نہ لین : « البعیر سفینة الصحراء » واتہ : حوشر کہشتی
 بیبانہ .

له ټیو ژیگی زهوانی قوم نوقوم بقو وشر و بقو گوم
نه ما گوئی بیستی (قم ° قم °) ، چ جای ئیمکانی ههستانه (۱۵)

ته نی حاجی لهسه ر چوار چپوهی نی حاجی ده لئی نه عشه
لوعابی خور لهسه ر ئیحرامی وهك كافوری نه كفانه (۱۶)

حوشتریش لهوه وهیه که مه شهوره نه لئین « فلانه کهس له کلکی که زا بوه وه ،
نه گینا مردبو » گوايه کلک دوا شوینی گیان له بهره گیانی تیا نامین .

نوشر (عم) و (کم) و (گم) و (من) : وشر . مه هله که (گم) و (من) :
مه هله که و . عمیق و نالی (چن) و (اح) : عمیق نالی . بو (عمیق و)
(عمیقی) یش ده ست نه دا . (عم) و (کم) و (گم) و (من) : عمیقی نالی .
(ت) : عمیقی ژیگه .

(۱۵) ژیگی زهوان : نهو جوړه لمی له شوینیکا چیکر نابج و بدهم باوه نه زوا .
قوم : لم . (قم ° قم °) : ههسته ! ههسته !

واته : وشر له ناو لمی با هه لکرتوی بیابانا نوقم بو و لم دایوشی ،
به جوړی که له بهر دیار نه بونی لاق و سکی ، بنیادهم وانه زانی چوکی داداوه .
بو به وشره وانه کان هه رچهند لئی نه خورن که ههستی ، نهو گوئی به
دهروه نیبه تا بیسی ، چ جای نهوه بتوانی هه لسیته وه .

له ټیو (کم) و (من) : له ناو . ژیگی (عم) و (گم) : ژیگه ی . زهوانی (عم) :
زهواندا . وشر و (عم) : وشریش .

(۱۶) تن : لهش . ناجح : حوشتری تیژوه که سوار بووه که ی به سه لامه تی
نه که به نیته جن . نه عش : تهرم ، تابوت ، مردو له ناو داره مه بتا . لوعاب :
شتیکه وهك تهنراوی جالجالو که له گهرمای نیوه ژوکاندا نه بیشری له
ناسمانه وه بهره و خوار نه بیته وه . ئیحرام : بهرگی ئیحرام ، قوماشتیکی
نه دژاوه حاجی له کانی جه جدا نه یکاته بهر . کافور : دهرمانتیکی بون خویشی
سپیه . نه کفان : جهمی (کفن) ه .

واته : لهشی حاجی ماندوی شه کهت و بهك کهوتو ، بهسه ر پشتی
حوشتری له ژ و لاوازی حاجی گواسته نه وه که نه و نه دیان زه تاندووه ته وه
هه ر چوار چپوه و نه سکا ته که ی ماوه ، نه لئی تهرمی مردووه له ناو داره
مه بتا . هه ستونه زیزینه ی خویش له قرچه ی نیوه ژودا که نه دا بهسه ر
بهرگی سپی ئیحراما که حاجی له بهری کردوه ، نه لئی کافوری سپیه و
بهسه ر کفنی مردودا کراوه .

مه لئى : دهشته ، بلئى : دنيا هم مو خائیکه ئەم حەوشە
چ حەوشیکه ؟ که ئافاقى حەصار ، ئەفلاکى سەربانە (۱۷)

مه لئى زۆگه ی که شنده ، یا کوشنده ئەژدەرە ، یاخۆ
که مەندە ، یا طەنابى خێوتى گەردۆنى گەردانە (۱۸)

لەم تەشبیهدا حوشتەر وەك دارە مەبئى لئى هاتوووە و ، لاشەى ماندۆرى
حاجج بوو بە لاشەى مردۆرى ناو دارە مەبئ و ، بەرگى سەببى ئیحرام
بوو بە کفن و هەسۆنە زۆرینەى خۆریش بوو بە کافۆرى سەر کفنى
مردۆ .

لەنیوان (حاجج) و (ناجج) دا سەرەزای جیناسى لایق ، تەناسوب و ،
لەنیوان (ئەكفان) و (نەعش) و (کافۆر) یشدا تەناسوب هەبە .
دەلئى (کەم) و (مەن) : ئەلئى .

(۱۷) خائیکه : خانەبەکه ، خانوویکه . ئافاق : جەمى (ئوفوق) هەبەمەنا ئاسۆ .
حەصار : شۆرە .

واتە : دەشتى چى ؟ نەکهى هەرگیز بلئى ئەم زۆگای حەججە دەشته . .
بەلکو بلئى : جیهان تیکرا خانوویکه و ئەم زۆگای حەججە حەوشە که بێتى و ،
ئاسۆى دۆرى کەس پێنەگەشتۆیش شۆرە که بێتى و ، ئاسمانەکانیش
سەربانە که بێنى .

(۱۸) که شنده : ئەوهى بکشین و نەبۆزیتەوه . کوشنده : بکوژ . ئەژدەر :
ئەژدەها . که مەند : پەتیکى ئەستۆرى درۆزە بۆ گرفتار کردنى که سیک یا
گیان لەبەرتیک بە کاردی . طەناب : تەناف . گەردان : سۆزاه .

واتە : مه لئى ، پتویست ناکا بلئى زۆگای حەجج درۆزە و ئەکشین و
نابۆزیتەوه . زۆگای حەجج زۆگای نیه ، ئەژدەهای کوشنده بێ ، که مەندى
گرفتار کردنى خەلکە ، تەنافى دەواری ئاسمانى سۆزاه بێ که بەسەر
زەویدا هەلدراره . جا تەنافى تەنافى دەواریکی گەورەى وەك ئاسمان
بێ ، ئەبێ چەند درۆز بێ !

لەنیوان (که شنده) و (کوشنده) دا جیناسى موخەزۆف و ، لەنیوان
(که شنده) و (که مەندە) و ، لەنیوان (گەردۆن) و (گەردان) دا جیناسى
لایق هەبە .

عوقونی گهرم و سویراوی میثالی چاوی گریانه
زوعونی شاخی سوتاوی شهییی جهرگی بوریانه (۱۹)

له بن خاکی مهغاکي ئاته شینی ، له علی لهب توشنه
له سه ر ئابی سه رابی ، سه روی سی رابی موغه یلانه (۲۰)

زیکه‌ی (ك) و (عب) : زیکه . به پیتی ئهم نوسخانه مه‌عنای نیوه به‌یته‌که
وای ئی دینه‌وه : ناوی زیکه مه‌هینه ، زیکه نییه ، ماریکی کشاوی کوشنده
هه‌یه . . تاد .

طه‌نابی (عم) : طه‌نافی . (کم) و (گم) و (من) : ته‌نافی .

(۱۹) عویژن : جه‌می (عه‌بن) ه به‌مه‌عنا سه‌رچاوه‌ی ئاو . زوعون : جه‌می
(زه‌عن) ه به‌مه‌عنا لوتکه‌ی شاخ .

واته : سه‌رچاوه‌کانی ئاوی گهرم و سویر له‌سه‌ر زیکای چۆلی چه‌ج ،
وه‌ك چاوی گریاناوی دلداران وان که فرمیسکی گهرم و سویریان لی
ئه‌ژژی . لوتکه سوتاوه‌کانی شاخه‌کانی ده‌وروبه‌ری زیکاش وه‌ك جه‌رگی
سوتاوی زه‌ش بووه‌ه‌یان وان .

(۲۰) مه‌غاك : زۆچۆ . ئاته‌شین : گهرم وه‌ك ئاگر . توشنه : تینۆ . ئاب : ئاو .
سی‌راب : تیراو . موغه‌یلان : دره‌ختیکی کۆرته‌بنه‌ی دزکاوویه ، له ده‌شته
بن‌ئاوه‌کانا ئه‌ژۆی .

واته : سه‌یری بنه‌وه‌ی ئهم خاکه ئه‌که‌ی ، چالاییه‌کانی که ئه‌بۆ ئاویان
تیا بوايه ، لئوی ئالیان تینووه بۆ دلۆپتک ئاو . سه‌یری سه‌ره‌وه‌شی
ئه‌که‌ی ، سه‌راب بووه به ئاو تیا یا و دار سه‌روی تیراوی قه‌راخ ئاوی
سه‌رابی ، بریتییه له دزکی موغه‌یلان که له وشکانا نه‌بج نازۆی ! وینه‌به‌کی
جوانه بۆ ده‌ربزینی بن‌ئاوی زیکای حیجاز .

له‌نیوان (بن) و (سه‌ر) دا طیباق و ، له‌نیوان (خاک) و (ئاب) و (ئاته‌ش) دا
ته‌ناسوب و ، له‌نیوان (سه‌رئاب) و (سه‌راب) دا جیناسی ته‌رکیب و ،
له‌نیوان (سه‌راب) و (سی‌راب) یشدا جیناسی ناقیص هه‌یه .

له بن (چر) و (خا) : له‌سه‌ر . ئابی سه‌رابی (عم) : ئاوی سه‌راوی .
سی‌رابی (عم) و (کم) : سی‌راوی .

سماقی ئەحمەرە ، یا قۆتی زۆح و ناگری نەفسە ؟
حەصاتی ئەبیەضە ، یا شوہب و نەجمی زەجمی شەیطانە ؟ (۲۱)

بە ظاہیر گەر مەگەس دارە ، بە باطین صەد چەمەن زارە
بە صۆرەت یەك بە یەك خارە ، بە مەعنا صەد گولوستانە (۲۲)

(۲۱) ئەحمەر : سۆر . حەصات : حصاة ، وردە بەرد . شوہب : ئەو
ئەستیرانەیی بە ئاسمانا ئەکشین . نەجم : ئەستیرە .

واتە : ئاخۆ ئەم خۆلی سۆری زێگای مەککەییە ، ترشە سماقی سۆرە ،
یاخود خۆراکیکی سۆرە بۆ گیان و ناگرە بۆ سۆتانندی نەفس ؟ ئەم بەردە
وردە سپیانەشی ، ھەر بەزاستی وردە بەردی سپین ، یاخود ئەو
ئەستیرانەن بە ئاسمانا ئەکشین بۆ زەجمی شەیتانەکان و دۆر
خستنەوہیان لە دەورووبەری مەککە و پاشان کەوتۆنەتە خواروہ ؟

ئەشتوانی دۆ وشەیی (یا قۆتی) بە یەك وشە دابنرێن و (یا قۆتی)
بن ، چونکە باس باسی خاکی سۆری زێگای مەککەییە و (یا قۆت) یش
سۆرە .

لەنیوان (ئەحمەر) و (ئەبیەض) و ، (زۆح) و (نەفس) دا تەناسوب و
طیباقی و ، لەنیوان (نەجم) و (زەجم) دا جیناسی لایحیق و ، لەنیوان
(ناگر) و (شوہب) دا تەناسوب ھەییە .

ناگری (عم) و (گم) : ناوری . شوہب و (عم) و (خا) : شوہبی .

(۲۲) مەگەس : میتش . چەمەن زار : جێگای سەوزی . خار : دژک .

واتە : ئەگەرچی زێگای مەککە بەدیمەن خاوین نییە و پزە لە میتش ،
لەزاستیدا شوینی گۆل و سەوزییە . ھەرچەندیش کە بنیادەم سەبری ئەکا
ھەر دژک و دال ئەبنی ، لەزاستیدا ئەوئەندەیی صەد باخچە خۆش و
جووانە .

تەنھا لە نوسخەیی (چن) دا نۆسراوہ : مەگەس دارە . ئیمە دلتیا نین لەوہ
کە تیکستی زاست ئەمە بن ، چونکە تیکستی نوسخەکانی تر ھەرچەند لەناو
خۆیانا جیاوازن ، بەلام لەبەکیشەوہ نزیکن . ئیمە نوسخەیی (چن) مان
لەبەرئەوہ ھەلبژارد چونکە مەعنا ی بەئاسانتر ئەدا بەدەستەوہ .
نوسخەکانی تر بەم جۆرەن : (چر) و (عم) و (گم) و (عب) و (خا) : گەز بە
گەز دارە . (« پەرەویزی » چر و خا) و (اح) : گەر بزە دارە . (گم) :
گرنە کردارە . لەوانەییە (گزە گەر دارە) بن . گزە : داریکی دژکاو بیە .

نه‌یستان و خسه‌كزارى صوتوفى شه‌وكه‌یى خارى
گه‌لی خوشر له سه‌روستان و ، دلکش‌تر له بوستانه (۲۳)

قه‌تاد و عه‌رفه‌ج و خیطمی و عه‌ضات و عه‌وسه‌ج و نه‌ئلی
چ دامه‌ن گیر و شین و دل‌نشینی ژئی غه‌ریبانه ! (۲۴)

به‌م‌بیه مه‌عناکه‌ی وای‌لی‌دیته‌وه : هه‌رچه‌ند گزنه به‌دیمه‌ن دره‌خته ،
به‌لام .. تاد . (ت) و (ك) : گزنه گه‌زداره . (من) : گه‌ر به گه‌زداره ..
نه‌وه‌ش بزانه‌ن نه‌ ده‌رختی (گه‌ز) و نه‌ دژکی (گه‌زنه) سروشتیان له‌وانه
نبیه له شوینی بیابانج و وشکا بزوپین . نه‌وه‌ش هویه‌ك بو بوئه‌وه که ئیمه
چاو له‌م تیکستانه پووشین و تیکستی (چن) هه‌لبزیرین .

(۲۳) نه‌یستان : قامیشه‌لان . خسه‌كزار : شوینی دژکاوتی . صوتوف :
جهمعی (صینف) ه‌وانه جوور . شه‌وكه : دژك . دلکش : دلگیر .

وانه : هه‌رچه له ژیکای مه‌كکه‌دا هه‌یه له قامیشه‌لان و جازه‌دژك و
هه‌ر جووره دژك و دالیک ، زور خوشره له باخی سه‌رو و دلژفین‌تره له
ناوباخ و بیستان .

صوتوفی (ت) و (اح) : صوتوفی . شه‌وكه‌یى (چن) و (اح) : شه‌وكه‌وو .

(۲۴) قه‌تاد : داریکی سه‌خته دژکیتی وه‌ك ده‌رزئی تیژی هه‌یه . عه‌رفه‌ج :
ژووه‌کیتی ده‌شتیه . خیطمی : هیترو . عه‌وسه‌ج : دره‌ختیکی بچکوله‌به
لقی دژکاوتی و گولی ژه‌نگاوژه‌نگی هه‌یه . نه‌ئلی : دره‌ختیکه له شوینی
لمینا له نزیکى ناوا نه‌ژوئی ، گه‌لاکانی باریک و گوله‌کانی هیتشوپین ، له
مالیشا ده‌ژوینری . عه‌ضات : داریکی دژکاوییه .

وانه : نه‌و هه‌مو دژك و دالانه‌ی که ناوی هینان ، له‌گه‌ل نه‌وه‌شا که
دژك و دالان ، وه‌ك دۆست ده‌ست له په‌خه‌ی ژیبواری نامۆ ناکه‌نه‌وه و ،
وه‌ك گولی شین وان له دلایا و ، له دلیدا جیگای خویان نه‌که‌نه‌وه . نالچ
ویستویه‌تی دژکابه‌تییه‌کانیان بکا به‌نیشانه‌ی خوشه‌ویستی ..

نالچ له‌م به‌یتهدا له ژیرکردنی وشه‌کانیشدا هاوسه‌نگیه‌کی جوانی
کردوو .

هه‌ندئ له‌نوسخه‌کان له ژاگرتنی وشه‌عه‌ره‌بیه‌کاندا که‌وتۆنه‌ته
هه‌له‌وه . له‌به‌ر ناشکرایی هه‌له‌کانیان پشت گویمان خستن .
نم به‌یته له (گم)‌دا نبیه .

شەفیری چالی شۆری ھەر دەلیی لەعلی نەمەك پاشە
حەفیری چاهی وشکی ھەر دەلیی چاهی زەنە خدانە (٢٥)

لەباتیی لالەیی ھەمرا جگەر پوز داغی خورشیدە
لەباتیی سونبولی تاتا سەر و سەودا پەڕیشانە (٢٦)

موغەیلانی جل و میزەر دزینی صۆفیە ، یەنعی
ئەمە زئی موحریمانی مەحرەمی سەر زۆت و عوریانە (٢٧)

(٢٥) شەفیر : لیوار . شۆر : سوێراو . نەمەك باش : ئەوہی خوی پی
وہ شینرابن . کینایە بە لە خۆش و بەتام . حەفیر : ھەلکەنراو ، قۆلاچ .
چاہ : چال . زەنە خدان : چالایی سەر چەناکە .

واتە : لیواری چال و بیری سوێراوی زئی مەككە كە زەنگی خۆلەكە
سۆرە و توێژی خوی زەویە شۆرەكەشی بەسەرەوہیە ، ئەلیی لیوی
وہك لەعل سۆر و بەتام و خوی یارە . قۆلاچی چالی وشکی بێ ناویشی
كە مەگەر تەنھا چەند دۆپێ ناوی تیابن ، وەك چالایی چەناکە و ابە كە
دۆپێ دوان ئارەقی پتوہیە . .

زئی تێنە چن نالی ئەم تەشبیھە لەبەرئەوہ كە زئی کە زئیوار
لەزادە بەدەر لەو زێگایەدا ھێلاکە بۆ ناو . بەلام تێکزا ھەستی نایینیە
پالی پتوہ ناوہ ئەو زێگا گەرمە بکا بە نەكەرۆز و ئەو دۆك و دالە زۆرە بکا
بە گۆل و شینای و ئەو لەمە سۆرە بکا بە لیوی وەك لەعلی یار ، تەنانەت كە
خۆیشی ھەمۆ ناخۆشییەکانی زێگا كە ئەخاتە زۆ .
ئەم بەیتە لە نوسخە (گم) دا نییە .

(٢٦) ھەمرا : سۆر . پوز : پز . تاتا : تەل تەل وەستاو . سەودا : عەشق .

واتە : لەم زێگە وشك و دۆر و بێ ناو و شیناییە مەككەدا جگەرمان
بە تینی داخی خۆر سۆر بوو تەوہ و جێگە گولالە سۆرە بۆ
گرتوینە تەوہ . خەیاڵیشمان پەرت بوو و عەشق لە كەللەمانا نەماوہ و
ئەو پەرت و بلاویە بە جێگە گۆلی تال تالی سونبولمان بۆ ئەگریتەوہ .
پوزداغی (چر) و (ك) و (گم) : پەرداغی . سەر و (چر) : سەر . بۆ
(سەر و) و (سەری) پش دەست ئەدا . (عم) و (ك) و (گم) و (من) و (خا) :
سەری .

(٢٧) موغەیلان : دارێکی دزكاویە لە بیاباندا ئەزۆی . موحریم : ئەوكەسە

شوتوربانا ! نه مه په رژینې باغی ژه‌وضه‌یه ، یاخو
عرار و عه‌رعر و بانې خیابانې بیابانه !؟ (۲۸)

نیازی چه‌جی هه‌بې و چۆبیتته ئیجرامه‌وه و جل و به‌رگی نه‌دو‌راوی
ئیجرامی پۆشیبی و سه‌ری زۆت‌کردی .

نالج که باسی سه‌ختج و نازه‌چه‌تی زیکای مه‌ککه‌ی کرد و وتیشی نه‌و
زیکایه به‌و هه‌مۆ نازه‌چه‌تیه‌شوه که هه‌یه‌تی لای خواناسان و عاشقانی
زاسته‌قینه زیکایه‌کی خو‌ش و بز گول و گولزاره ، ده‌می توانج ناراسته‌ی
وشکه صۆفی درۆزن و زباباز نه‌کا و نه‌لج : دزکی زیکای مه‌ککه‌ی جل و
میزه‌ری صۆفیان نه‌دزۆ و زۆت و قوتیان نه‌کاته‌وه و زاستییان نه‌خاته
زۆ ، واته : نه‌وه‌ی زیکای مه‌ککه‌ی نه‌گرینه‌به‌ر نه‌بې خو‌ی له هه‌مۆ شتیکی
دنیا‌بج زۆت‌کاته‌وه ، خو نه‌مه‌ش به وشکه صۆفیه‌کان ناکرۆ ، که‌واته
زیکای چه‌ج زیکایه‌ک نیه‌ نه‌وانه بیگرنه به‌ر و تنه‌با به‌ مه‌ردانی زاسال و
بې کول و بار ، ته‌ی نه‌کرۆ . .

له‌نیوان (موحریم) و (مه‌حره‌م) دا جیناسی موچه‌زۆه‌ف هه‌یه . هه‌روه‌ها
له کۆکردنه‌وه‌ی (سه‌ر زۆت) و (عوربان) دا له‌گه‌ل (مه‌حره‌م) ته‌ناسو‌یتکی
جوان هه‌یه ، چونکه له‌ناو مالا هه‌ر مه‌حره‌م نه‌توانی سه‌ر زۆت کا و
جله‌کانی دا‌که‌نې .

یه‌عنج (کم) و (گم) و (من) : نالج . موحریمانی مه‌حره‌می (چر) و
(ت) : مه‌حره‌مانی موحریمی . (کم) و (گم) محرمان محرمی . بز هه‌ردۆ
ئیحتماله‌که ده‌ست نه‌دا . (ک) و (اح) و (خا) : محرمان محرم و . نه‌میش
بز هه‌ردۆ ئیحتماله‌که ده‌ست نه‌دا .

به‌پیتی نو‌سخه‌کانی (کم) و (گم) و (من) که له‌جیاتیی (یه‌عنج) نو‌سیویانه
(نالج) نه‌م به‌یه‌ته نه‌بې به‌ دو‌ابه‌یتی نه‌م پارچه هه‌لبه‌سته و به‌یتی دا‌هاتۆ
نه‌بې به سه‌ره‌تای پارچه‌یه‌کی نو‌ی . به‌لام ئیمه زیکه‌ی زوربه‌ی
نو‌سخه‌کانمان هه‌لبژارد له‌به‌ر یه‌کیتیی کیشی هه‌مۆ به‌یه‌ته‌کان و ، له‌به‌ر
ناه‌اوسه‌نگیی دو‌ابزگه‌ی هه‌ردۆ نیوه‌که‌ی به‌یتی پاشه‌وه و ، چونکه
نه‌و نو‌سخانه‌ی له‌جیاتیی (یه‌عنج) نو‌سیویانه (نالج) له‌عاستی
نو‌سخه‌کانی‌تردا نه‌وه‌نده چی‌کای متمانه نې .

(۲۸) شوتوربان : وشتره‌وان . ژه‌وضه : باخچه ، مه‌به‌ست چه‌وشی چه‌ره‌می
مه‌ککه‌یه . عه‌رار : گۆله گاچاو . عه‌رعر : دره‌ختیکه له چه‌شنی
سه‌نه‌به‌ر . بان : دره‌ختیکی به‌رزی زیکه‌ی گه‌لای وه‌ک گه‌لای داربج وایه .

ئەسیری سەلسیلهی بەندی مەهاری سەر قەتارت بێم
کە دەمکیشیته زەهوضی حەیی وەکو مەجنونی دێوانە (٢٩)

چ زەهوضە ؟ زەهوضی جەننەت ! چ جەننەت ؟ جەننەتی قوربەت !
چ قوربەت ؟ قوربەتی زاحەت ! چ زاحەت ؟ زاحەتی جانە ! (٣٠)

خیابان : شەقام . بیابان : دەشت .

نالێ و پیشان ئەدا کە ناگری شەوق و سۆزی مەککە و مەدینە
هەلێ گرتوو و ئۆقرەیی لێ بزوو ، ئەبەوی سائێ زۆتر بگاتە بەرەو .
بۆیە بە هەر شوێنیکدا بزو ئەپرسی ئەمە کوێیە و بە شوێنیکێ پیرۆز و
خۆشی پیشان ئەدا . لەم بەتەدا لە وشترەوانە کە ئەپرسی ناخۆ ئەو
دار و دەهوانەیی ئەیانبینێ پەرژینی دەور و پستی باخی مەککەن ، یاخود
گۆلە گاچاو و سنەوەر و بانێ شەقامەکانی ناو ئەو دەشتەن ؟ .

لە کوێردنەوهی (عەرار) و (عەرەر) و ، (خیابان) و (بیابان) دا جیناسی
لاحیق هەبە ، جگە لەو جوانییە لە کوێردنەوهی (بان) و (خیابان) و
(بیابان) دا هەبە .

عەرار و (کم) و (من) سیواری . عەرەر و (چن) و (عم) و (گم) و
(من) : عەرەری . (ك) و (اح) : عەرەرە . بانێ (چر) و (خا) : بان و (چن) و
(عب) : بان . بۆ (بان و) و (بان) ییش دەست ئەدا . خیابانی (چر) :
خیابان و . (چن) و (ك) و (اح) : خیابان . بۆ (خیابان و) و (خیابانی) ییش
دەست ئەدا .

(٢٩) مەهار : دارێکە ئەکرێتە لۆتی وشتر و پەتیکێ توند پتووە ئەبەستری .
سەر قەتار : سەر قافلە . حەیی : هۆز . مەجنۆن : شیت ، یاخود
قەیسێ لە یلای بەناوبانگ .

واتە : یاخو بە دبل و دەست بەستەیی ئەو زنجیرە بێم کە بە داری لۆتی
و شترە سەر قافلە کەتووە بەستراوە ، کە وەکو شیت ، یا وەک
بە کیش کردنی مەجنۆنی لە یلای بۆ ناو هۆز ، زام ئەکیشنی بۆ باخجەیی مەککە .
دەمکیشیته (کم) و (من) : ئەمکیشیته . حەیی : (چن) و (ك) و (اح) :
خۆی . مەجنۆنی (چر) و (عم) : مەجنۆن و . (چن) و (ت) و (ك) و (عب) و
(اح) : مەجنۆن . بۆ هەردوکیان دەست ئەدا .

(٣٠) قوربەت : نزیکێ . زاحەت : حەسانەو .

واتە : ئەو باخجەییە کە منی بۆ ژانە کیشرتیم ، باخجەییەکی عادیەتی نییە ،

مهقام و زهمزه می حادثی ، له شهوقی کهعبه وو حوجره ی

مهقام و زهمزه مه ، وا ئوشتری هینایه جۆلانه (۳۱)

به لکو باخچه ی بههشته . . بههشتی نزیکی له خانه ی خودا و مهرقه دی پیغه میهروه (د.خ) . . نزیکیه که ئه بیته هۆی زه حه تی و حه سانه وه ی گیان نه وه که حه سانه وه ی له شی زۆت .

(۳۱) مه قام ای به کهم) : ئاههنگ و ئاوازه ی مؤسیقا . به ئاوازیکی تایبه تیش ئهوتری . زهمزه مه : گۆرانج له بهرخۆوه وتن . حادثی : ئه وه ی که وشتر ژانه کیشی و ورده ورده له بهرخۆیه وه گۆرانیی بۆ ئه لئ . مه قام (ای دوه مه) : مه قامی حه زره تی ئیبراهیم ، شوینیکیه له کهعبه ئه لئین ئیبراهیم نوژی تیا کردوه . زهمزه م : بیریکه له مه کهکه ، حاجییان ئاوی لی ئه خۆنه وه بۆ پیروزی و لیتیسی دیننه وه بۆ مالی خۆیان .

واته : مه قام و ورده گۆرانج وتنی جله وکیش و وشتره وانه له بهر سۆز و ئاره زۆی بینینی کهعبه و حوجره ی مه قامی حه زره تی ئیبراهیم و بۆ که یشتن به ئاوی بیری زهمزه م ، وا ، سه رباری ماندۆیه تی زیکای دۆر و ناخۆش ، حوشتری خستوه ته هه لخستنه وه له سه ر ئاوازی ئه وه مه قام و ورده گۆرانیه .

مه قام و : له هه یج نوسخه به کدا ئه م (واوی عه طف) ه نه بۆ . (عم) و (کم) و (گم) و (من) نۆسیبۆیان : (مه قامی) . نوسخه کانی تر هه مۆ نۆسیبۆیان : (مه قام) . ئیمه ، پشت به وه که ئه وه ی ئه م نوسخانه ئه شگونجی (مه قام و بی ، واوی عه طفمان له دوا ی وشه ی (مه قام) وه دانا ، چونکه مه عنای به یته که وا باش ئه هات و زینۆسی کۆنیش زئی ئه دا . زهمزه مه ی (چر) و (کم) و (عب) و (من) و (خا) : زمزم و . ئه گه ر ئه میش به (زه مزه مه و) نه خۆتینه وه - که بۆشی ده ست ئه دات - مه عنا نابه خشی . حادثی : ته نها (عم) و (گم) به م جۆره و به ژاستیان نۆسیوه . (چر) و (کم) و (ت) و (عب) و (اح) و (من) و (خا) : حاوی ، به لام دیاره هه له یه . ئه وه نده هه به ئه وه ی نوسخه ی (خا) له (حادثی) یشه وه نزیکه . (چن) و (ک) و («به راویزی» خا) : چاوی . حوجره ی : ئه مه تیکستی ته نها نوسخه ی (عم) ه . نوسخه کانی تر هه مۆ نۆسیویانه (حیجره) ، واته حیجری حه زره تی ئیسماعیل که شوینیکی پیروزه له مه کهکه . ئیمه نوسخه که ی (عم) مان هه لبژارد چونکه مه عنایه کی زیاتر و به یتر ئه به خشی . مه قام و زهمزه مه وا : ئه مه تیکستی ته نها نوسخه ی (عم) ه و له گه ل (حوجره ی) ده ست ئه دا . (چر) و (خا) مه قام و زهمزه مه ی وا . (چن) و (ت) و (ک) و

صهریری جونبوشی تهخت و مهحفهقی مهخمهلی سهوزی
دهلیتی تهسیجی مورغانه ، لهسه ر تهختی سولهیمان (۳۲)

(اح) : مهقام زهزمهه می نهو . نه میس هر (مهقام واوه . (کم) و (گم) و (من) : مهقامی زهزمهه می وا . (عب) : مهقام زهزمهه وا . نه بئ نه میس (مهقام و زهزمهه می وا) بئ . نوشتری (کم) و (گم) و (من) : حوشتری . تیگزای نه م نوسخانه ، جگه له (عم) ، له گهل نهوه نه گونجین که (حوجره ی) به (حیجری) بخوینرینهوه .

(۳۲) صهریر : جیزه جیز . جونبوش : جموجتول . مهحفهقه : کهژاوه . مهخمهل : جۆره قوماشیککی قه یفه یی جوانه . تهسیج : سوبحانه لالا کردن . مورغ : په لهوهر . سولهیمان : حهزرتی سولهیمان .

واته : جیزه جیزی به هۆی جۆلهوه ی تهخت و کهژاوه ی ، سهوزی له مهخمهل دروست کراوی ، سه ر پشتی حوشتری به ریکای مه ککه دا ، وه ک سوبحانه لالا کردنی په لهوهره کان وابه به سه ر تهختی حهزرتی سولهیمانوه . له نایه تی قورئانا هه یه که حهزرتی سولهیمان زمانی په لهوهری زانیوه . بۆیه ، دیاره نه بئ هه میسه هه مۆ جۆره په لهوهریکی له دهو ر خز بۆ بیتتهوه .

لهنیوان هه ردۆ وشه ی (تهخت) دا جیناسی تهواو هه یه ، هه رچه ند مهعناشیان جیاوازه .

صهریری (چر) : صهریر . بهلام دیاره (صهریری) به به نیشانه ی نهوه دا له باش (تهخت) (و) دانراوه . خۆ نه گه ر به (صهریر و) یشی بخوینینهوه ، دیاره مهعناکه ی هه ر دیت و (جونبوشی) عهطف نه بیتته سه ری . (چن) : صهریره ی . (کم) و (عب) و (من) : حهریره . (ت) و (اح) : حهریر . (ک) : صهریره . بهلام دیاره چ (صهریره) و چ (صهریره ی) و چ (حهریر) و چ (حهریره) هه مۆی هه له یه . جونبوشی (چر) و (چن) و (ت) و (ک) و (عب) و (اح) و (من) : جونبوش . بهلام دیاره (جونبوشی) یه . تهخت و (عم) و (کم) و (گم) و (من) و (خا) : تهختی . (ت) و (عب) و (اح) : تهخت . مهحفهقه ی (عم) و (کم) و (گم) : مهحفهقه و . (من) : موحفهقا . مهخمهلی : نه م تهیکستی تهنها نوسخه ی (چراه) ، له میسدا (ی) که ی پتوه نییه ، بهلام نه نو سینئ نهو (ی) به به رینۆسی کۆن باوه . له نوسخه کانی ترا به م جۆره یه (چن) و (عم) و (کم) و (گم) و (من) : مهحفهلی . (ت) و (عب) : مهخمهل . (ک) : مهخمهل و . (خا) : مهحفهل و . نئمه نوسخه کی (چر) مان بئ باشتر بۆ چونکه چ (مهخمهل) و چ (مهحفهل)

که ژاوه و دار و بار و تهختی لوختی له سهر بوختی
ده نالینن له شهوقی طهیه وه كه نهستونی هه نانه (۳۳)

چ تۆرینکه له تینو فاتۆسی بهرگی که عه‌دا ، ظاهر
ده کیشی خه‌لق و ، باطین ئیمتیالی ئه‌مری یه‌زدانه !؟ (۳۴)

هه‌ردوکیان هه‌ر مه‌عنای (مه‌حه‌فه) نه‌گه‌یه‌نن ، به‌لام (مه‌خمه‌ل) مه‌عنایه‌کی
نوێ ته‌به‌خش و به‌یه‌ته‌که به‌یه‌ت تر ئه‌کا .

(۳۳) لوخت : ژۆت . بوختی : وشتری دۆ کۆپاره ، جۆره وشتریکی به‌هه‌یزه ،
باری ژۆر هه‌لته‌گرێ و ژه‌نگی سۆره . نه‌ستۆنی هه‌ننان : کۆله‌که‌یه‌که
بووه له‌ مزگه‌وتی پیغه‌مه‌به‌ردا له‌ مه‌دینه ، له‌ کتێبه‌کانی سیره‌تدا هه‌یه
که‌وا پیغه‌مه‌به‌ر (د.خ) به‌رله‌وه‌ی مینه‌به‌ر و میحراب بۆ مزگه‌وته‌که‌ی
دروست بکا ، ئه‌چۆ پاتی به‌ کۆله‌که‌یه‌که‌وه ئه‌دا خۆبه‌ی ئه‌خوینده‌وه .
پاشان که‌ مینه‌به‌ری بۆ مزگه‌وته‌که‌ی دروست کرد ، کۆله‌که‌که‌ی
به‌جێ هه‌شت . کۆله‌که‌ ده‌ستی کرد به‌ زی‌ه‌زێز و گریان ... پیغه‌مه‌به‌ریش
چۆ باوه‌شی پیاکرد و دلێ دا‌به‌وه .. ئه‌ویش بێ‌ده‌نگ بۆ و له‌ زی‌ه‌زێز
که‌وت ..

واته : هه‌مۆ پارچه‌کانی که‌ ژاوه و ته‌خته‌ ژۆته‌که‌ی له‌ سه‌ری دانراوه و
به‌ کۆلی خوشتره‌که‌دا به‌ سه‌راوه ، هه‌مۆ له‌ به‌ر سۆزی گه‌یه‌شتن به‌ مه‌دینه ،
وه‌ک کۆله‌که‌که‌ی مزگه‌وتی پیغه‌مه‌به‌ر ئه‌زێزین . ناله‌ج ئه‌به‌وێ مه‌عنای جیه‌ه
جیه‌ز و ته‌قه‌ته‌قی ته‌خته و قه‌واره‌ی که‌ ژاوه‌که‌ به‌ کۆلی خوشتره‌وه به‌
سۆزی گه‌یه‌شتن به‌ شاری مه‌دینه مه‌عنا لێ‌بدا‌ته‌وه .

له‌نیوان (لوختی) و (بوختی) دا جیناسی لایق هه‌یه .

که‌ ژاوه و (چن) : که‌ ژاوه‌ی . (کم) و (من) : که‌ ژاوه . داروبار و (چر) و
(عم) و (خا) : دار و باری . (کم) و (من) : دور باری . (گم) : دۆر باری .
(ت) و (ک) و (اح) : دار و بار . بۆ هه‌ردو ئیحه‌تیماله‌که‌ ده‌سه‌ت‌ئه‌دا .
لوختی (چر) و (گم) : سه‌حقی . (چن) : سه‌ختی یا سوختی . (کم) و
(ت) و (ک) و (من) : سه‌حقی . (عب) و (خا) : سوحتی . (اح) :
سحق . له‌ سه‌ر (خا) : له‌ به‌ر . بوختی (عم) و (کم) و (ت) و (ک) و (عب) و
(اح) : بختی . دیاره ئه‌بێ هه‌ر (بوختی) بێ . (گم) : به‌ختی . ده‌نالینن
(کم) و (من) : نه‌نالینن . (گم) : ده‌نالینن .

(۳۴) واته : ئه‌مه‌ چ تۆرینکه له‌ ناو فانۆزیکدا که‌ بریتیه‌ له‌ به‌رگی که‌ عه‌به‌ ، به‌دی‌مه‌ن

چ جهذبه ؟ جهذبهي ضهونه له قينديلي حهرهدا ، وا
دهبن ئينسان له طهوفيدا بسوتئي ميثلي پهروانه (۳۵)

چ قورئکه له حوجردي زهوضه دا وا قائيمه قوبه ي ،
قهوامي عهرش و فهرش و قهلبی ئينس و قاله بي جانہ ! (۳۶)

خه لك زانه كيشن بۆلای خوی ، بهلام له زاستيدا خه لكه كه به بن دهسه لانی
خۆبان دین و ، فرمانی خوا وایه و ، نهوان فرمانی خوا به چن دین ،
چونكه كاتن كه حهزره تي ئیبراهيم مالی كه عبه ي کرده وه و ئیسماعیلی
كوزی و دایکی له مه ككه به چن هیشت ، نه یزانچ كه وا له شوئینکی بی نان و
ئاوا به چتی هیشتون ، بۆیه له خوا پارزایه وه كه دلی خه لك زاکیشن
بۆلایان ، وهك له قورئانا باسی لئ کراره .

نالچ له مه به ته دا مالی كه عبه ي شوبه اندوهه به فانوز و ، پایه ي كه عبه ي
له دلی موسولماناندا به تیشکی چرا و ، موسولمانان خۆبان به پهروانه
(ههرچهند ناویشی نه هیناوه) و مه عنای به ته كه ی گیتراوه ته وه بۆ
سه رگوزه شته و زازی حهزره تي ئیبراهيم له مه ككه دا ، وهك قورئان باسی
لئ نه كا .

له نیو (من) : له ناو . ده كیشن (كم) و (من) : نه كیشن . خهلق و (كم) و
(من) و (خا) : خهلقی . (چن) و (گم) و (ت) و (ك) و (عب) و (اح) : خهلق .
بۆ (خهلق و) و (خهلقی) یش ده ست نه دا . به زدانه (عب) و (اح) :
سوبحانه .

نهم به ته له (عم) دا نییه .

(۳۵) جهذبه : هیزی زاکیشان . لای نه هلی ته سه ووفیش باریکی دهرۆبسی
تابه تیه به سه ر بنیاده دا دیت . ضهوء : زۆناكج . قیندیل : چرادان .
طهوف : سۆزانه وه ، ته واف .

واته : نهمه چۆن هیزیکی زاکیشانه مه ككه هه به ته ی ؟ هیزی زاکیشانی
نه و زۆناکیه به له چرادانی حهرهدا هه به ، كاریك نه كا له بنیاده م به
ده وریا بسۆزیته وه و وهك پهروانه بسوتئي .

جهذبه جهذبهي («پهراویزی» چر) و (عب) : جهذبه و جهذوه و .
جهذوه : پشكوی ناگر . (عم) و (كم) و (گم) و (من) : جهذبه و جهذوه یی .
ده بن (كم) و (من) : نه بن .

(۳۶) زهوضه : مه رقه دی پیغه مبه ر (د.خ) . قائیم : زاوه ستاو . به پیته بۆ .

چ حوجره؟ حوجره بی عولیا، کهوا نه‌عله‌ینی خوددामी
دوژی تاجی سه‌ری قوطب و وه‌لییو شاه و سولطانہ ! (۳۷)

چ حوجره؟ وا له‌ خاکی میلیله‌تی ده‌ولت په‌ناھیدا
که‌مینہ خادیمی سولطان و، شاهه‌نشاهی ده‌ربانه ! (۳۸)

قوبه: گومه‌زی . قه‌وام: هژی زاگیر بۆن . عه‌رش: عه‌رشسی خوا .
فه‌رش: توپی زه‌وئی . ئینس: بنیاده‌م . جان: جان، جنۆکه .

واته: ماشه‌للا ئه‌مه‌ چۆن توژیکه‌ له‌ مه‌رقه‌دی پیغه‌مبه‌ردا که‌وا بووه
به‌ گومه‌ز و چه‌تری هه‌لداوه و، عه‌رشسی خوا و توپی زه‌وئی و دگی
ئاده‌میزاد و قه‌واره‌ی په‌ریان هه‌مو له‌سه‌ر ئه‌و بنده‌. ئه‌م به‌یته ئیشاره‌ته
به‌ هه‌دیشی قودسی (لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ .. لَمَا خَلَقْتَ الْاَفْلَاكَ) .

له‌نیوان (عه‌رش) و (فه‌رش) دا جیناسی لایق و، له‌نیوان (قه‌لب) و
(قاله‌ب) دا جیناسی ناقیص و، له‌ کوکرده‌وه‌ی (ئینس) و (جان) دا
طیباق هه‌یه .

فه‌رش و (عم) و (کم) و (گم) و (عب) و (من): قورش . له‌ کوردیدا
(عه‌رش و قورش) مه‌شه‌وره . وادیاره‌ به‌ کوردی کرای (کورسی) به .

(۳۷) عولیا: به‌رز . نه‌عله‌ین: جۆته‌ پیتلاو . خوددام: جهمعی خادیمه‌ واته:
نۆکه‌ر . قوطب، وه‌لج: لای ئه‌هلی ته‌سه‌ووف دۆ پله‌ن له‌و پلانه‌ی
بنیاده‌می خواناسیان پخ‌ئه‌گا .

واته: حوجره‌ی مه‌رقه‌دی پیغه‌مبه‌ر چۆن حوجره‌یه‌که‌؟ ئه‌و حوجره
به‌رزیه‌ که‌ سوئی پیتی خزمه‌تکاره‌کانی، بۆ ئه‌وه‌ ئه‌شئ بیی به‌ دوژی
تاجی سه‌ری گه‌وره‌ترین پیاوانی دین و دنیا .

(۳۸) که‌مینہ: که‌متر و پنبایه‌ختر . ده‌ربان: ده‌رگاوان .

واته: حوجره‌ی مه‌رقه‌دی پیغه‌مبه‌ر ئه‌و حوجره‌یه‌ که‌وا ئه‌گه‌ر
وادابنیتین له‌ خاکی میلیله‌تی خاوه‌ن ده‌ولت و ده‌وله‌تداریدا به‌، حوجره‌یه‌کی
ئه‌وه‌نده‌ پایه‌به‌رزه‌ ئایه‌خترین خزمه‌تکاری بۆ ئه‌وه‌ ئه‌شئ بیی به
پادشای ولاتان و، پادشای ولاتانیش بۆ ئه‌وه‌ ئه‌شئ بیی به‌ ده‌رگاوانی .

حوجره‌وا (چر) و (عب) و (خا): حوجره‌ و ده‌ر . (عم) و (کم) و (گم) و
(ت) و (اح) و (من): حوجره‌ ده‌ر . («په‌راویزی» خا): حوجره‌ دۆر .
میلیله‌تی ده‌ولت (چن): ده‌وله‌تی میلیله‌ت . (من) و (خا): ده‌ولت و
میلیله‌ت . که‌مینہ (چر) و (خا): که‌مینہی .

چ قوبه ؟ سلسیله‌ی قیندیل و شه‌می باب و میجرابی
شوعاعی توری دیدهی که وکه‌بی ئه‌یوانی که‌یوانه (۳۹)

مه‌کانی واسیطه‌ی ئیمکان ، مه‌کانه‌ت به‌خش‌ی ئینس و جان
مه‌کینی لامه‌کان سه‌یران تیندا ته‌شریفی میوانه ! (۴۰)

(۳۹) باب : ده‌رگا . که‌وکه‌ب : نه‌ستیره : که‌یوان : ناسمان . نه‌ستیره‌ی
زوحهل .

واته : گومه‌زی سه‌ر مه‌رقه‌دی پیغه‌مبه‌ر چۆن گومه‌زیکه ؟ گومه‌زیکه
وایه زنجیره‌ی چرادان و شه‌می ده‌رگا و میجرابی ، بوون به‌هۆی ئه‌وه
که‌ چاوی نه‌ستیره‌کانی ناسمانی بینا بین ، نه‌و ناسمانه‌ی وه‌ک هه‌یوان
هاتوه‌ته‌وه .

له‌نیوان (نه‌یوان) و (که‌یوان) دا جیناسی لایحیق هه‌یه .

قوبه (چر) : قوبه و . (عب) : قوبه‌ی . سلسیله‌ی (چر) :
سلسیله و . قیندیل و (چن) و (ت) و (ک) و (اح) : قیندیل . بۆ
عه‌طفیش و بۆ ئیضافه‌ش ده‌سته‌ئهدا . (عم) و (کم) و (خا) : قیندیلی .
شه‌می (چر) و (عم) و (کم) و (من) : شه‌مع و . (چن) و (کم) و (ت) و
(ک) و (عب) و (اح) : شه‌مع . بۆ عه‌طفیش و بۆ ئیضافه‌ش ده‌سته‌ئهدا .
باب و (چن) و (ت) و (ک) و (عب) و (اح) : باب . بۆ عه‌طفیش و بۆ ئیضافه‌ش
ده‌سته‌ئهدا .

(۴۰) مه‌کان : شوین . واسیطه‌ی ئیمکان : هۆی بۆن . مه‌کانه‌ت به‌خش :
هۆی قه‌در و پایه . مه‌کین : پایه‌دار . لامه‌کان سه‌یران : نه‌وکه‌سه‌ی له
شوینی ناشویندا سه‌یرانی کردوه .

واته : نه‌و گومه‌زه‌ نیشانه‌ی شوینی نه‌و پیغه‌مبه‌ره‌یه که‌ هۆی بۆن و
درۆست بۆنی هه‌مۆ گیتتییه و مایه‌ی قه‌در و پایه‌ی ئادمیزاد و
په‌ریانه و ، ذاتیکی وا گه‌وره و پایه‌ بلندی تیا میوانه که‌ سه‌یرانی له
شوینیکا کردوه بۆ که‌سی تر نه‌بوه به‌ شوین . ئه‌م رسته‌یه ئیشاره‌ته‌ بۆ
چۆنی پیغه‌مبه‌ر بۆ ناسمان له‌ شه‌وی میعراجدا . مه‌به‌ست له
میوانیه‌که‌شی له‌ قه‌یرا نه‌وه‌یه که‌ تا زۆزی قیامه‌ت به‌ له‌ش له‌ویا ئه‌بن ،
پاشان به‌هه‌شتی بالا ئه‌بن به‌ جیی . .

له‌نیوان (مه‌کان) و (مه‌کانه‌ت) دا جیناسی ناقیص و ، له‌نیوان
(مه‌کان) و (مه‌کین) دا جیناسی لایحیق و ، له‌نیوان (مه‌کین) و
(لامه‌کان) دا طبایق هه‌یه .

چ میوانیکه؟ صاحب جی و جاه و عزیزت و عهزمه
که دق عالم طوفیلی دهعهوتی و ، نهو صاحبی خوانه ! (۴۱)

موحهمهده ، نهحمدهی مورسهل ، مونیری مینبر و مهحفهل
بهشیری ناخیر و نهووهل ، نهذیری خویش و بیگانه (۴۲)

مهکانی (عم) و (گم) : مهکانت . لیرهدا (عم) مهعنای لیکداوهتهوه و
نوسویه : (مکان تو) . بهلام ههلهبه . نهگهر نهو دق نوسخهبه زاست بن ،
نهبن وشهکه (مهکانهت) بن ، واته پایه .

(۴۱) واته : نهو پیغهمبهرهی لهو شوینهدا بووه به میوان چۆن میوانیکه؟
میوانیکه خاوهن زئی و شوین و خانهخوییه . . خاوهن شان و شکو و
نیرادهی نهبهزبوه . . ههرچهند بهدیمهن لهوشوینهدا بووه به میوان ،
بهلام ههردو جیهان ههمۆ مفتخۆری سهردهعهوتی نهون و ، ههر نهوه
سفره و خوانی بۆ ههموان زاخستووه . مهبهست له ههردو جیهان
جیهانی بنیادهم و پهریان ، یا جیهانی ناشکرا و نهینتی ، یا جیهانی دنیا و
قیامته .

میوانیکه (عم) و (ک) و (عب) و (اح) و (خا) : میوانیکسی . شیوهی
نوسینی (که) له (چر) و (چن)یشدا بۆ (کی) دهستتهدا . دهعهوتی و .
(«پهراویزی» چر) : دهعهوته و . (چن) و (ت) و (اح) : دهعهوت . بۆ
(دهعهوتی) و (دهعهوت) و (دهعهوتی) دهستتهدا . (کم) و (من) :
دهعهوتی یا دهعهوتی . (ک) و (عب) : دهعهوت و .

(۴۲) مورسهل : فروستاده . مونیر : زۆنالكهروهه . مینبر . نهو شوینهی
مزگهوت که خوتبهخوین تبا نهوهستی بۆ خوتبه خویندنهوه . مهحفهل :
جیگای کۆبۆنهوهی خهک . بهشیر : مژدهدهر . ناخیر و نهووهل : ههمۆ
وهچهکانی ئادهمیزاد له سهردهمی هاتنی پیغهمبهروهه تا زۆزی قیامت .
نهذیر : توقینهر . نهو صیغهتانه ههمۆ صیغهتی پیغهمبهرن (د. خ) .

لهم بهیتهدا ئیشارهت بهم دق ئایهته کراوه : (یا ایها النبی! اتا
ارسلناک شاهداً ومبشراً وتذیراً ، وداعیاً الی الله یاذنه
وسراجاً منیراً) .

لهنیوان (بهشیر) و (نهذیر) و ، (ناخیر) و (نهووهل) و ، (خویش) و
(بیگانه)دا طباق ههیه .

سیراجی نه نیبیا ، خه تمی ژوسول ، توری موینی حق
که عالی که عب و قهر و دست و صدر و خاتمی شانه (۴۳)

له سر نه و ظلومت ئابادی شهوی کوفره که طالع بق ،
صهلا ههستا له ئینس و جان که ژۆژی توری ئیمانہ (۴۴)

له نه فخی صۆر و نه شری به عه تی دینی حق ئیحیا بق
له قبری جاهیلییهت هاته دهر هرچی موسولمانه (۴۵)

(۴۳) عالی که عب : که سی نه ونده پایه بهرز بق کهس نه گانه وه به قوله پیتیدا .
عالی قهر : پایه بلند . عالی دست : به دسته لات . عالی صدر :
سنگ بهرز : کینایه به له پیایوی دهر که وتۆ و خاوهن شکۆ . خاتمی شان :
مه شهۆره پتفه مبهر نیشانه به که به ناو شانیه وه بووه ، نه وه نیشانه ی
پتفه مبهری بووه . مه بهست له (عالی خاتمی شان) نه وه به مۆری ناوشانی
له هه مۆ کهس دیار و ئاشکرا بووه .

که عب و (ت) و (ک) و (ح) : که عب . نه میش ههر (که عب و) وه .
قهر و (عم) و (ت) و (ح) : قهر . نه میش ههر (قهر و) وه . دست و
(چن) و (ت) و (ک) و (ح) و (خا) : دست . نه میش ههر (دست و) وه .
خاتمی (چر) و (کم) و (ت) و (عب) و (من) : خاتم و . (ح) : خاتم .

(۴۴) ظلومت ئاباد : تاریکستان . طالع : هه لاتۆ . صهلا ههستا : بانگ بهرز
بووه وه .

واته : که له تاریکستانی شهوی تاریکی کافریدا نۆری پتفه مبهر
دهر کهوت ، بانگه وازی شادمانی له ئینسان و په ری بهرز بووه وه که وا
نه مۆ ژۆژی توری ئیمانہ و وا خۆری موسولمانه تی هه لهات .
له نیوان (شه و) و (ژۆژ) و ، (کوفر) و (ئیمان) و (ظلومت) و (نۆر) و ،
(ئینس) و (جان) دا طباق هه به .

به کارهیتانی وشه ی (طالع) بق پتفه مبهر ئیستیعاره ی موضه ژۆزه چه به ،
چونکه له نه سلدا بق مانگ و ژۆژ و نه ستیره به کاردی و ، پتفه مبهر
شوبه ی تراوه به ژۆژ و دهر که وتیشی به هه لاتنی .
صهلا « پهراویزی » چر) و (خا) : صهلا .

(۴۵) نه فخی صۆر : فۆکردن به که ژه نادا له و دنیا بق زیندۆ کردنه وه ی
مردوووان و بردنیان بق لئ پر سینه وه . نه شری به عهت : بلاو کردنه وه ی

له سایه‌ی نمر و نه‌هی ، حه‌ق و باطیل بو به دۆ فیرقه
به میثلی فه‌رقی زۆژ و شه‌و که فاریق تۆری ئیمانیه (٤٦)

سه‌عاده‌ت بو به نۆر و صاعیدی ذه‌روه‌ی هیدایه‌ت بو
عه‌لامه‌ت تۆری ئیمانی (بیلال) و (وه‌یس) و (سه‌لمان) ه (٤٧)

هه‌والی ناردنی پیغه‌مبه‌ر لای خواوه بو گه‌یاندنی نامه‌ی خوا به خه‌لك .
ئیحیا : زیندۆ کردنه‌وه . جاهیلیه‌ت : نه‌زانج ، سه‌رده‌می پیش هاتنی
نایینی ئیسلام .

نالج له‌م به‌یت‌ه‌دا سه‌رده‌می پیش هاتنی پیغه‌مبه‌ری شو به‌اندوه به
گۆزستانی پاش مردنی هه‌مۆ خه‌لك له زۆژی قیامه‌تدا و ، ناردنی
پیغه‌مبه‌ریشی شو به‌اندوه به زیندۆ کردنه‌وه‌ی مردوووان و ، بلاو بو نه‌وه‌ی
هه‌والی سرۆش بو هاتنی پیغه‌مبه‌ریشی شو به‌اندوه به فۆ کردن به
که‌زه‌نای مردۆ زیندۆ کردنه‌وه‌ی زۆژی قیامه‌تدا و ، نه‌لین : به‌هۆی
بلاو بو نه‌وه‌ی هه‌والی ناردنی پیغه‌مبه‌ره‌وه له‌لایهن خواوه فۆ کرا به
که‌زه‌نادا و ، دینی خوا که له‌به‌ر ته‌وژی بت‌په‌رسته‌تی ون بو بو ، زیندۆ
بووه‌وه و هه‌مۆ موسولمانان له گۆژی نه‌زانج و گومزایج ده‌رچۆن و هاتنه
دنیای زۆشنی خوا په‌رسته‌تییه‌وه .

صۆر و (چن) و (ت) و (ك) و (اح) و (خا) : صۆر . بو (صۆر و) و
(صۆری) یش ده‌سته‌ته‌دا .

(٤٦) واته : به‌هۆی نمر به‌چاکه کردن و نه‌هی له خراپه کردنی پیغه‌مبه‌ره‌وه ،
حه‌ق و ناحه‌ق زۆن بووه‌وه و خاوه‌ن باوه‌ژ و بن‌باوه‌ژ له یه‌ك جوئی
بو نه‌وه و بۆن به دۆ تاقم ، وه‌ك زۆژ و شه‌و و زۆناکی و تاریکی که له یه‌ك
جیان و ، جیا که ره‌وه‌ی دۆ تاقمه‌که‌ش له یه‌ك بریتج بو له تۆری ئیمان که
له ناوچاوی تاقمیکیانا دیاره و نه‌و تاقمه‌که‌یان لیتی بن‌به‌شه .

له‌نیوان (نمر) و (نه‌هی) و ، (حه‌ق) و (باطیل) و ، (زۆژ) و (شه‌وادا)
طیباق و ، له‌نیوان (فه‌رق) و (فاریق)دا جیناسی ناقیص هه‌یه .

(٤٧) صاعید : سه‌رکه‌وتۆ . ذه‌روه : چله‌پۆپه ، لۆتکه . هیدایه‌ت : زئی‌نمۆنج .
عه‌لامه‌ت : نیشانه . بیلال : بیلالی حه‌به‌شج ، یه‌کیکه له هاوژیکانی
پیغه‌مبه‌ر . وه‌یس : ئووه‌یسی قه‌ره‌نج ، که وه‌یسی مایده‌ش‌تیشی
پن‌نه‌لین ، یه‌کیکه له تابیعین . سه‌لمان : سه‌لمانی فارسی ، یه‌کیکه‌تره
له هاوژیکانی پیغه‌مبه‌ر .

شهقاوت بقره به دود و داخیلی کورهی ضلالهت بقره
نهارهت خوسری خوسرهو ، کهسری کيسرا ، شهققى نهیوانه (۴۸)

واته : لهوژژوهه که پیغمبر هاتووه ، بهختیاری بویه به
ژژشناییهك و چووهته سهر چلهپۆیهی ژژنمۆنچ . مهبهست لهوهبه
ههرکهس خوا هیدایهتی نهدا و شارهزای ژژیکای ژاست نهبن ، بهختهوهرتی
ژژوی تیناکا . بهلکههی ژاستیی نههم قسهیهش موسولمان بۆن و
بهختهوهری بیلالی حهبهش و وهیسی قهرنج و سهلمانی فارسییه ،
که لهگهل نهوهشدا خهلکی مهککه و مهدینه نهبۆن و تهناهت عهرههیش
نهبۆن ، بههۆی ئیسلام بۆنیانهوه نهوهنده بهختیار بۆن ، بۆن بهو پیاوه پایه
بئندانهی له میژۆی ئیسلاما ناویان دهکرد .

نور و (عم) و (کم) و (من) : نوری . (ت) و (اح) : نور . نههیش ههر
(نور و) وه . (خا) : نورئ . صاعیدی (چر) و (چن) و (عب) و (اح) :
صاعید . نههیش ههر (صاعیدی) به . (عم) و (کم) و (من) و (ت) :
صاعید و . ذهروهی (چر) و (چن) و (عب) : ذهروهی . نههیش ههر
(ذهروهی) ه . ئیمانی (چن) و (عم) و (کم) و (من) : ئیمان . نههیش ههر
(ئیمانی) به . (ت) و (اح) و («پهراویزی» خا) : ئیمانه .
نهم بهیته له (گم) دا نییه .

(۴۸) شهقاوت : بهدبهختی . دود : دۆکهل . ضلالهت : گومزایج . نههارهت :
نیشانه . خوسر : زبان توش بۆن . خوسرهو : خوسرهوی پهروویزی پادشای
ساسانج . کهسر : شکان . کيسرا نازناوی پادشاکانی ساسانییه .
شهق : درز تین بۆن . نهیوان : ههیوان و تاقی کيسرا .

واته : بهدبهختییش بقره به دۆکهلی ژهش و چووه کورهی گومزاییهوه .
نیتر لهوژژوهه ههرکهس ژژیکای ژاستی ئیسلامهتج نهگرتی ههر
مال و تیرانی بقره نهمینیتتهوه . نیشانهی ژاستیی نهم قسهیهش نهوهته که
لهگهل لهدایک بۆنی پیغمبردا (د . خ) تاقی کيسرا درزی تین بۆ .
خوسرهوی پهروویزییش که ئایینی ئیسلامی پهسهند نهکرد ، لهسهردهستی
شیرۆیهی کوریدا کوژرا و ، کيسرا شکا .

نیوهی دۆههمی نهم بهیته له (کم) و (گم) و (من) دا بهم جۆرهیه :

شهقاوت «نالئ» ، وهك دۆکهل به کورهی گومزهیدا چۆ

له جوملهی موعجیزه ئه ندهر موعجیزی : ئه حکامی قورئانه
 که میعراجی بو له ندی ئه ووه لی ئایاتی « سوبحان » ه (٤٩)
 له تۆری موعجیزه ی تیغی نه ما قهت ظولمه تی شو بههت
 که زۆنایکی شهوی میعراجی ، زۆزی به دری بورهانه (٥٠)

(٤٩) موعجیز : یا موعجیزه ، ئه و کرده وه له عادهت به ده ره یه که ته نها
 له وکه سانه ئه وه شپته وه که ئیددیعیای پتفه مبه ره یی ئه که ن . ئه ندهر :
 له ناو . سوبحان : مه به ست لئی سۆره تی (ئیسراء) ه که سه ره تاکه ی به م
 ئایه ته ده ست پێ ئه کا (سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ
 الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ . . .) .
 واته : په کێ له موعجیزه کانی ناو موعجیزه ی قورئان ئه وه یه باسی
 میعراجی به رزی پتفه مبه ر و چۆنی بۆ ئاسمان ، په که مین ئایه تی سۆره تی
 (سبحان الذي اسرى) په که سۆره تی ئیسرا یه .
 ئه مه ی نالنج ئه یلێ ورده کاریسه کی زۆر جوانه ، چونکه قورئان خۆی
 موعجیزه یه و ، میعراجش هه ر موعجیزه یه و ، باسی میعراج له قورئانا
 (موعجیزه ی ناو موعجیزه) په .
 موعجیزه ئه ندهر (چن) : موعجیزاتی .

(٥٠) ظولمهت : تاریکی . شو بههت : گومان . به در : غه زای به در .

واته : به هۆی زۆنایکی موعجیزه ی شمشیری پتفه مبه ره وه ، تاریکایی
 گومان ، به هیج کلۆجێ ، له دلی که سا نه ما . . چونکه پتفه مبه ر وه نه بین
 ته نها هه ر موعجیزه ی پیشان دا بێ . بۆ پشت گرتنی موعجیزه کانی
 هتیزیشی بووه ، ئه وه ته به لگه ی راستیی و زۆنایکی شهوی میعراج ،
 به سه ر که وتنی شهزی زۆزی (به در) دا دیاره که ئه صحابه کانی پتفه مبه ر
 بت په رسته کانی مه که که یان شکاند .

ئه شگونجێ نیوه ی په که می ئه م به یته به م جۆره مه عنا لیک به ده نه وه که وا
 به هۆی زۆنایکی و ئاشکراییی موعجیزه ی پتفه مبه ره وه تاریکایی گومان
 تیغ و بزنده ییی نه ما . .

له کۆ کردنه وه ی (تۆر) و (ظولمهت) و ، (شو بههت) و (بورهان) و ،
 (شهو) و (زۆز) دا طبایق و ، له نیوان (زۆز) و (به در) دا جۆره طبایق و ،
 له نیوان (شهو) و (به در) دا جۆره ته ناسو ییک هه به .

موعجیزه ی (چر) و (عم) و (خا) : موعجیزی . دۆر نییه ئه مێش هه ر

شهوٴمما ، شهوچراغی جەدی و ئەور و مەرتەعی شامی ،
دووسەد قەرنی غەزالە و قۆچی صوبەعی عیدی ، قوربانە (۵۱)

(موعجیزە) بێ . (ك) : موعجیزە : میعراجی : تیکستی هیچ نوسخەبەك
وا نیە . تەنها (عب) نۆسیویە (میعراج و) ئەوانی کە هەموو نۆسیویانە
(میعراج) . ئێمە خۆمان کردمان بە (میعراجی) چونکە بەکەم وشەیی
(بەدری) لەدواوە وائەگەبەن ئەمیش (میعراجی) بێ و ، دۆهەم زۆتۆسی
جارانیش مەیدانی شتی وای تیاپە . بە لیکدانەو بەکەمی کەمیک دۆر
(میعراج و) یش مەعناى دیت .

(۵۱) شهوٴمما : شهو ئەمما . جەدی : بەکێکە لە برجەکانی ئاسمان . ئەور :
بەکێکی ترە لە برجەکان . مەرتەع : لەوێزگە . قەرنی غەزالە : شاخی
ئاسک . بەکەم سەردەرەیتانی خۆر لە سەبەینیدا .

نالێ لەم بەیتەدا کەتکی لەوێ وەرگر تۆوه کە گەلێ لە وشەکان پتر لە
مەعنا بەکیان هەبە و بۆ پەيوەند کردنیان بە بەکەوه دۆ مەعناى لە هەندیکیان
مەبەست بوو . ئەو تە ئەلێ : ئەو شهوٴی کە پێفەمبەری تیا چۆ بۆ
میعراج ، زاستە شهوٴ بۆ ، بەلام چۆن شهوٴك بۆ ؟! شهوٴی بۆ ئەستێرە
شهوٴچراى وەك ئەستێرە جەدی و ئەور و لەوێزگە شامی ئەور -
لێرەدا « ئەور » ی بە « گا » مەعنا لێداو تەو - و دۆسەد هەلەتانی
تازەیی خۆری بەیانێ - کە بە عەرەبێ پێی ئەلێن « قرن الغزال » وانە
« شاخی ئاسک » - و قۆچی بەیانێ جەزنی قوربان ، لە ئاست
زۆشناویی ئەو شهوٴی میعراجەدا ئەبێ بە قۆچی قوربانێ .

ئەشگونجێ وای مەعنا لێ بەدەینەو (شهوچراغی) بۆ (شهو) بگەزێتەو ،
نەك بۆ (جەدی) و (ئەور) . هەروا ئەشگونجێ (مەرتەعی ئەوری) بۆ
(دۆسەد قەرنی غەزالە) بگێزێتەو ، نەك بۆ (ئەور) . بەم پێیە وشەیی
(قوربانە) ئەبێ بە خەبەری موبتەدا نەك (قۆچی) .

جەدی و (گم) و (ت) : جەدی . ئەبێ ئەمیش هەر (جەدی) و (بێ) .
ئەور و (چر) و (چن) و (ت) و (اح) و (من) : ئەور . بۆ (ئەور) و
(ئەوری) یش دەست ئەدا . (ك) و (خا) : ئەوری . شامی (چر) و (خا) :
شامن . (« پەراوێزی » چر و خا) : شاهن . (چن) و (ت) و (ك) و
(اح) : شاهى . دووسەد (عم) : کە سەد . قەرنی (ت) و (اح) و
(« پەراوێزی » خا) : فەرقی . غەزالە (کم) و (گم) و (عب) و (من) :
غەزالە . (ت) و (خا) : غەزالە .

له خوف و خهجله تی ، بهدری شههی نه نجوم سوپهه ئیستهیش
که ههلدئی ، زهردی یو سۆرئ له طهلعهتیا نومایانه (۵۲)

شهوهما ، کهوکه بهی ههر کهوکه بی نیلی فهلهک دهتگوت
له میصری زۆژی زینهت دهستی موسای ئینی عیمرانه (۵۳)

(۵۲) خهجلهت : خهجاله تیج . شهرمهزاری . بهدر : مانگی چوارده . نه نجوم :
جهمی (نهجم) واته ئهستیرهکان . سوپهه : لهشکر . طهلعهت :
ههلهاتن . زۆ . نومایان : ناشکرا و دیاری .

واته : مانگی چوارده که شاهیکه ئهستیرهکانی ناسمان لهشکرینی ،
لهترسی زۆناکیی شهوی میعراج و له شهرمهزاریی خۆیدا لهعاستی
زۆناکیی لهودا ، ئیستاش که ههلدئی ، زهردی و سۆرئ لهزۆیا
ناشکرایه ، زهردی ترس و سۆری شهرمهزاری . مههستی نالی ئهوهیه
بلی ئه زهردی و سۆری مانگی چواردهیه له شهوی میعراجوه پهیدا
بوه و هۆیه کهشی ئهوهیه که باسی کرد . .

ئهشکونجی مهعنا (ههلدئی) و (لئبدهینهوه که له (ههلهاتن) ی بهمهعنا
(زاکردن) وهرگیرایی . بهمپێیه ههلاتنه کهشی ههر بهردهوامی زاکردنی
ئهبی له بهر ترس و شهرمهزاری . بهگویره ی ئه مهعنایه تهناسوبیتیکی
جوان له نیوان (ههلاتن) و (شهه) و (سوپهه) دا ئهین .

شههی نه نجوم سوپهه ئیستهیش (چر) و (عم) و (گم) و (من) و (خا) :
شههی نه نجوم سوپهر ئیستهیش . (چن) : سهپوه نه نجومه ئیستهیشه .

(۵۳) کهوکه به : گه شه دارئ و شان و شکۆ . نیلی فهلهک : ناسمانی شین .
زۆژی زینهت : زۆژی شایح و ناههنگ له میسر که هه زهره تی موسا
دهستی له زۆی فیرعه و نا تیا کرد به باخه لیا و دهری هینا وهک چرا گزا و
پهکی جادۆی جادۆ گهرانی فیرعه و نی پرخست ، وهک له ئایه تی (قال
مؤعیدکم یوم الزینة) دا ئیشاره تی بۆ کراوه .

واته : زاسته ، شهوی میعراج شه و بۆ ، بهلام شهوی بۆ ئهتوت شان و
شکۆی ههر ئهستیرهیهکی ناسمانی شینی ، دهستی هه زهره تی موسای
کۆری عیمرانه له زۆژی زینهتدا که ئهیکرد به باخه لیا و دهری ئه هینا ،
ئهگزا .

کهوکه بهی (کم) و (من) : کهوکه بی . ههر کهوکه بی (عم) و (گم) : ههر
کهوکه بهی . دهتگوت (کم) و (من) : ئه موت . (عب) : ده موت .

شه وئەمما ، غیپەیی تۆری سوویدایی دل و دیدە
 شه وئەمما ، خۆر تیا گۆیا لە شەرمی تۆری پەنھانە (۵۴)
 شه وئەمما ، زۆژی زۆشن نە یگە یشتی گەرچی ئیستاکەش
 لەدۆی شوو کەوتوو ، دەزوا بەسەر سەر ، گەرمی سەیرانە (۵۵)
 لە هیجری یوسفی میعراجی ، بەعقوبی فەلەک ، چاوی
 نوجۆمی بۆ سەتی ، هێشتاکو هەر حەیران و سەھرانە (۵۶)

(۵۴) غیپە: ئەو تە کە سێک ئاواتی ئەو بەخاوازی شتیکی باشی دەسگێر بێی
 کە کە سێکی تر هەبێت . سوویدایا : زەشتینەیی چاوی . ناو کۆرۆکی دل .
 گۆیا : گواپە .

واتە : هەرچەند ئەوکاتەیی پێغەمبەری تیا چۆ بۆ میعراج ، شوو بۆ و
 تۆری گلینەیی چاوی و خۆینی زەشی دل ناوانەخواز بۆن وەک ئەو زەش
 بۆنایە . . شەویکی وا زۆنەک بۆ ئەتوت خۆر لە شەرمی تۆری ئەو خۆی
 شار دوو تەوہ .

(۵۵) واتە : بەلێ ، شەوی میعراج شوو بۆ و شەویش تاریکە ، بەلام
 زۆیشتنی پێغەمبەر لەو شەویدا بۆ ئاسمان ، زۆشینیەکی وای پێ بەخشێ ،
 زۆژی زۆشن ئیستاش لەسەر سەر بەدوایا زائەکا و سەرگەرمی
 گەزانی بەدوایا بەلکو پێی بگاتەوہ شتیکی لەو زۆنەکییەیی لێ بستینێ ، بەلام
 لەگەڵ ئەو شەویدا هەر پێی ناگاتەوہ .

هەرچەند لە بەدوای یەکا هاتنی شوو و زۆژا ناتوانی ديارتی بکری
 کامیان لە پێشەوہیە و کامیان لە پاشەوہیە ، بەلام چونکە میعراج لە شەوا
 بوو و زۆژ بەدوای ئەوا هاتووہ ، نالی وای بزێار داوہ کە شوو
 لە پێشەوہیە و زۆژ بەدوایا زائەکا . .

لەدۆی (خا) : کە دۆی . لە («پەراویزی» خا) شەوا هەر : کە دۆی .
 سەرگەرمی سەیرانە (چر) و (ک) و (خا) : سەرگەرم سەیرانە . ديارە
 ئەمیش هەر (سەرگەرمی) یە . (چن) : سەرگەرم و شێرانە (عم) و (گم) و
 (ت) : سەرگەرم و حەیرانە . (عب) : سەرگەرم شێرانە . ديارە ئەمیش
 (سەرگەرم) و (وہ) . (اح) : سەرگەرم و پێرانە . ديارە ئەمیش
 (سەرگەرم) و (وہ) . («پەراویزی» خا) : سەرگەرم و و پێرانە .

(۵۶) هیجر : دۆرتی . حەیران : سەرسام . سەھران : شەونوخونی کیش .

فهلڪ پهردهى شهب ئه ندهر زۆزى سهر فانوسى ئافاقي
زهمين و ئاسمان ، لهم بانه تا ئه و بانه تابانه (۵۷)

شهوهءمما صوبحى بيداريى طاليع بق كه جو بربلى
ئهمين بق خزمه تى طاها تيا مه ئمورى فرمانه (۵۸)

نالچ لهم به يتهدا ئاسمانى شوبهاندووه به حهزهره تى به عقوب و ، شهوى
ميعراجى شوبهاندووه به حهزهره تى يوسف و ، ئهستيره كانى ئاسمانى
داناوه به چاوى حهزهره تى به عقوب ، واته چاوى ئاسمان . ئهم
شوبهاندانانى له سهر بناغهى ئه وه داناوه كه چاوى حهزهره تى به عقوب
له بهر دۆزى حهزهره تى يوسف كو يتر بۆ بۆ و سپچ بۆ بووه . نالچ ئه لى :
ههروهك چۆن چاوى حهزهره تى به عقوب له بهر دۆزى حهزهره تى يوسف
كو يرايى داها ت و سپچ بووه ، ئاسمانيش له بهر دۆر كه وتنه وهى
شهوى ميعراج و نه مانى ، كو يرايى داها ت و چاوى سپچ بق ، ئه وه ته
ئهستيره كانى سپين وهك چاوى ئاوى سپى داها تى .

حهيران و (ت) : حهيران . دباره ئه مىش هه (حهيران و) وه . سه هرا نه
(چن) : هه راسانه . بهلام نيوه به يته كه له نگ ئه بى ، مه گه ر وشه ي
(هه ر) كه ي پيشه وه نه بى . (كم) و (من) : دامانه .

(۵۷) شهب ئه ندهر زۆز : شه و له ناو زۆزا ، شه به نگه به زۆز ، كينا به به له
كو بۆ نه وهى هه مۆ زهنگه زۆشن و تاريكه كان . فانوس : چرادان . تابان :
تيشك دهروه .

واته : په رده ي به ر فراوانى ، هه مه زهنگى ، سهر چراى ئاسوى
ئاسمان و زهوى ، له بانى زه ويه وه تا بانى ئاسمان تيشك ئه داته وه و
زۆشنه به بۆ نه ي چۆنى پيغه مبه ره وه بۆ ميعراج .

نيوه ي به كه مى ئهم به يته له (عم) و (كم) و (گم) و (من) دا هه ندى
جياوازيى هه بو ، بهلام هه مۆ ئه و جياوازيه مان به هه له زانى ، بۆ به
پشت گويمان خستن .

(۵۸) طاليع : بهخت و چاره . طاها : به كيكه له ناوه كانى پيغه مبه ر (د. خ) .

واته : به لى ، زاسته شه و بق كه جو ببه ر ئه لى ئه مين چۆ بق لاي
پيغه مبه ر ، فرمانى ئه وهى پى سپير را بۆ له گه ل خو بى به رى بۆ ميعراج ،
بهلام شه وى بق بهخت تيا بيدار بۆ بووه ، شهوى بهخت نه بۆ ، سه به يتى
بق .

به فرموده‌ی خودا فرموی : بفرموا ! ، هسته هر ئیسته
له جیبی بهدری دوجاوو دوززی یه کتا ، دوززی یه کدانه (۵۹)

ئه من مه‌هدی ئه تو هادی ، شهوی ته‌جرید و ته‌قریبه
له‌برکه خه‌لعتی قورئان و ئه‌م ته‌شریفی زیضوانه (۶۰)

طالیع بۆ (عم) و (کم) و (گم) و (من) : طولوعی بۆ . تیا (چر) و (عم) و
(کم) و (عب) : تیدا . فرمانه (عم) و (کم) و (گم) و (من) : قورئانه .

(۵۹) بهدری دوجا : مانگی چوارده که شهوی تاریک زۆنک ئه‌کانه‌وه . دوززی
یه کتا : ئه‌و دوززه‌ی که به‌ته‌نیا له سکی ماسیدا ئه‌بئ ، له‌به‌رئه‌وه
دوززیکی گه‌وره و گرانبه‌ها ئه‌بئ . یه‌کدانه : تاقانه و ته‌نیا ، وه‌ک یه‌کتا .

واته : جویره‌ئیل که له‌و شه‌وه‌دا چوو له‌ی پیغه‌مبه‌ر ، به‌ فرموده‌ی
خودا پی‌وت ئه‌ی مانگی چوارده‌ی تاریکه‌شه‌و و ئه‌ی دوززی تاقانه‌ی
گرانبه‌ها ، هه‌ر ئیسته هیچ مائل مه‌به ، هسته ، ته‌شریف بیتنه له‌گه‌لم .
له‌نێوان (فرموده) و (فرموی) و (بفرموا) ، له‌نێوان (هسته) و
(ئیسته) دا وشه ئاراییه‌کی جوان هه‌یه .

به‌ فرموده‌ی (چن) : به‌ فرموی . هسته هر ئیسته (عم) : زۆد
هه‌ر ئیسته . دیاره (زۆده) به . (گم) : زۆکه هه‌ر ئیسته . (من) : تو
هه‌ر ئیستاکه . بهدری دوجاوو (چن) و (ک) و (اح) : بدر الدجی وو .

(۶۰) مه‌هدی : زیکا پیشان‌دراو . هادی : زیکا پیشان‌ده‌ر . ته‌جرید : زۆت
بۆنه‌وه له‌ ماددیات . ته‌قریب : نزیك بۆنه‌وه له‌ خوا . خه‌لعت :
خه‌لات . ته‌شریف : شه‌ره‌فمه‌ند کردن . زیضوان : زه‌زانه‌ندی خوا .

واته جویره‌ئیل به‌ پیغه‌مبه‌ری زاگه‌یاند که‌وا هه‌رچه‌ند من به‌دوای تۆدا
هاتۆم ، به‌لام من له‌ حوزۆری تۆدا شایانی ئه‌وه نیم بيم به‌ زۆی پیشان‌ده‌ر .
تۆ زۆی پیشان‌ده‌ری منی و من نه‌شاره‌زا و زۆی پیشان‌دراوم ، چونکه
ئه‌مشه‌و وه‌ک شه‌وه‌کانی تر نییه ، ئه‌مشه‌و شه‌وی زۆت بۆنه‌وه‌یه له
ماددیات و له‌وه که منیش به‌جێ هینه‌ری ئه‌رکی سه‌رشانی خۆم بم وه‌ک
شاره‌زایه‌ک له‌ ناسمان . ئه‌مشه‌و شه‌وی نزیك بۆنه‌وه‌یه له‌خوا و تۆیش
پایه‌ت لای خوا له‌ من به‌رزتره . . ده‌سا فرمۆ خه‌لاتی قورئان له‌برکه
که بریتیه له‌وه ئایه‌تی قورئان هه‌والی میعراجت زانه‌گه‌یه‌نئ و ، به
شه‌رفی زه‌زانه‌ندی خوا به‌هره‌مه‌ند بیه که ئه‌وه‌ته بانگی کردۆی بۆ
حوزۆری خۆی .

که مه‌دعوی لازمان و لامه‌کان و قوربی بیتچونی
سوار به له‌م بوراقه باریقه ، له‌م زه‌خشه زه‌خشانه (۶۱)

وه‌ها هه‌ستا به بالی جاذیه‌ی قودرت ، له نیوه‌ی زئی
به‌جی‌ما‌ئه‌سپ و په‌یک و زه‌فزه‌ف و ئه‌م چه‌رخ‌ی ده‌ورانه (۶۲)

تیمه‌ وای بۆ ئه‌چین وشه‌ی (قورئان) له‌م شوینه‌دا (قوربان) بۆبێ ، واته
نزیکتی له‌ خوا و ، نوسخه‌که‌ی (چن) و (« په‌راوێزی » خا) یش ، وه‌ک
پاشان باسی ئه‌که‌ین ، هه‌رچه‌ند به‌رودوایه‌کیان تیا‌یه ، پشتی ئه‌م
بۆ‌چۆنه‌مان ئه‌گرن .

قورئان و ئه‌م ته‌شریفی زبضوانه (چن) و (« په‌راوێزی » خا) :
زبضوانی ئه‌م ته‌شریفی قوربانه . (کم) و (من) و (خا) : قورئانی ئه‌م
ته‌شریفی زبضوانه . (ک) و (اح) : زبضوان ئه‌م ته‌شریف قورئانه . دياره
(زبضوان و ئه‌م ته‌شریفی قورئانه) به .

(۶۱) مه‌دعۆ : بانگ‌کراو . لازمان : ئه‌وه‌ی له‌کاتا نییه . کینایه‌یه له‌ خوا .
لامه‌کان : ئه‌وه‌ی له‌ شویندا نییه . کینایه‌یه له‌ خوا . قورب : نزیکتی .
بیتچۆن : بێ‌هاوتا . بوراق : ئه‌و ئه‌سپه‌یه که سه‌ره‌ت‌نۆسان ئه‌لێن
پیتغه‌مبه‌ر له‌ شه‌وی میعراجدا سواری بووه . باریق : تیز و هه‌ک برۆسکه .
زه‌خش : ناوی ئه‌سپه‌که‌ی زۆسته‌می زاله . لیره‌دا له‌و مه‌عنایه‌وه
خوازاوه بۆ بوراق . زه‌خشان : دره‌خشان .

واته : ئه‌ی پیتغه‌مبه‌ری خوا تۆ بانگ‌کراوی له‌لایه‌ن خواوه که نه‌ له
کاتایه و نه‌ له‌ شویندا ، بانگ‌کراوی بۆ نزیکتی له‌ خواوه ، نزیکیه‌کی
ئه‌وتۆ نه‌ به‌ جیتگه‌یه و نه‌ به‌ کات . که‌واته فه‌رمۆ سواری ئه‌م بوراقه
تیززوه و ئه‌م زه‌خشه جوانه بیه .

که مه‌دعوی (چن) : له ده‌عه‌وی . لامه‌کان و (چن) : لامه‌کان .
بۆ (لامه‌کان و) (لامه‌کانی) یش ده‌ست‌ئه‌دا . (عم) و (کم) و (من) و (من) :
لامه‌کانی لازمانی . (عب) : لازمان لامه‌کان و . دياره (لازمان و) وه .
بوراقه (چن) و (ت) : بوراق . بۆ (بوراقه) و (بوراقی) یش ده‌ست‌ئه‌دا .
(ک) و (عب) و (اح) و (خا) : بوراقه‌ی .

(۶۲) جاذیه : زاکیشه‌ر . په‌یک : فروستاده . مه‌به‌ست له‌ جوهره‌ئێله .
زه‌فزه‌ف : شتیکی‌تره سه‌ره‌ت‌نۆسان ئه‌لێن پیتغه‌مبه‌ر پاش دابه‌زینی له
بوراق له‌ شه‌وی میعراجدا سواری ئه‌و بووه . چه‌رخ‌ی ده‌وران :
ناسمانه‌کان .

موشه زّرف بۆ به تهختی عهرش و تاجی قوربی (عند الله)
به هرچی دهرجی (او ادنی) و (ما اوحی) ی قورئانه (۶۳)
به هرچی چاوی دینی عیشقی نییدا شاهیدی صیدقه ،
به هرچی دیدهبی عهقلی تیا شه و کویر و حهیرانه (۶۴)

واته : پیغه مبر که زاسپتیریه کهی خوی پین گه بشت ، به جورئ
گورج زاست بووه و به بالی هیزی زاکیشهری توانای خودا زیکای
بزئ ، بوراقیش و جوبره ئیلش و زه فزه فیشی له نیوهی زیکه دا
به جن هیشت ، چونکه نهوان ههریه که زاده یه کیان بۆ دانرا بۆ ، نه نه بۆ لهو
زاده یه زیاتر له گه لی بزۆن . چه رخی ئاسمانه کانیشی بۆ به به جن هیشت
چونکه نه بۆ سنوری ماددیات به جن بیتن . . .

ئەسپ و پەیک و زە فزەف و (چن) و (ک) و (اح) : ئەسپ پەیک
زە فزەف . دیاره لهم نوسخانه شدا ئه بچ به (و) ی عهطفه وه بچ .
نوسخه کانی تر به دانه نانی (وای عهطف و دانانی (ی) ی ئیضافه له سه ر ئەم
وشانه ، که وتونه ته هه له وه ، بۆ به بشت گویمان خستن . له نوسخه کهی
(عب) دا ئەم نیوه به بته مان بۆ نه خوینرا به وه ، چونکه کوژا به وه . ده ورانه
(چن) : گهردانه .

(۶۳) دهرج : نۆسراو . تیا دانراو .

واته : پیغه مبر لهو شه وه پیرۆزه دا شه ره فمه ند بۆ به دانیشتن
له سه ر تهختی عهرشی خوا و به له سه ر نانی تاجی نزیکج لای خوا و ،
به زانیی هه مۆ نه و زاز و نه یینیانه ی دۆ ئایه تی (فکان قاب قو سنین
او ادنی) و (فواوحی الی عبده ما اوحی) نه یانگه به نن .

(۶۴) دین : بینین . شاهیدی صیدق : شاهیدی زاستج .

واته : پیغه مبر لهو شه وه دا ، دیسانه وه شه ره فیاب بۆ به دیتنی
ههرچی که ته نها چاوی بینینی خۆشه ویستج له ئیددیعیای بینینیا باوه زئ
پین له کرئ و به شاهیدی زاستکو دائه نرئ . ههروه ها شه ره فیاب بۆ به
بینینی ههرچی که ته نانه ت چاوی عه قلیش شه و کویر و حهیرانه تیایدا و
پیتی به دتی ناکرئ .

نالج لهم به بته دا دۆ چاوی بۆ بینین داناه ، چاوی خۆشه ویستج و
چاوی عه قل . . چاوی نری هه ر به هه چ داوه ته قه له م . له چاوی
خۆشه ویستج و چاوی عه قلیش ، وزه ی دیتنی زاسته قینه ی داوه به

موخه صصه ص بۆ ، مورده خخه ص بۆ به ئه سراری که ته قیری
ئه جهل و ئه عظم و ئه علا له ته عیری سوخه ندانه (٦٥)

په یاپه ی هاته وه سه ر جیگه یی گه رمی له گه ل توحفه ی
صلات و هم سه لام بی له و حه ییی پاک ی سو بجان ه (٦٦)

چاوی خۆشه و بستج و ، مه به ستی ئه وه یه بلج ئیدراک و تیگه یشتن و
دینتی راسته قینه هه ر ته نها له توانای خۆشه و بستیدایه کاریک بکا
ده سه لات ی بنیاده می به سه را بشکج و ته نانه ت عه قلیش له ئاستی شتی وادا
داماو و په ک ه و ته یه . به وشه ی (دین) که واته بینین ، ئیشاره تی بۆ
مه عنای (ئابین) یش کردووه ، که ئه وه ش واته گه یه ننج ئابینی راسته قینه
ته نها به خۆشه و بستیه وه ئه بچ و چاوی عه قل توانای دینتی ئابینج بۆ
بنیاده م مسۆگه ر ناکا .

عیشقی (چن) و (کم) و (ت) و (ک) و (ح) و (من) : عیشق . دیاره
ئه میش هه ر (عیشقی) یه . تیا (چن) و (گم) و (ت) : تیدا .

(٦٥) سوخه ندان : قسه زان .

واته : پتفه مبه ر له و شه وه دا شتی نه یینی وای پچ و ترا و زیگای درا به
زاز و نیازی وای بزانی ، گه لئ له ژۆری ئه وه وه یه بنیاده می قسه زان و
زیره ک و لئ هاتۆ بتوانج باسی لئ بکا و بیگیتزیته وه ، چونکه ته نانه ت
قورئانیش کورته ئیشاره تیک ی بۆ ئه و شتانه کردووه . .

(٦٦) په یاپه ی : ده سه به جج . توحفه : دیاری .

واته : پتفه مبه ر (د.خ) پاش ئه وه ی گه یشته حوزۆری باره گای خوا ،
ده سه به جج گه زایه وه بۆ سه ر جیگه گه رمه که ی ، چونکه ئه م سه فه ری
میه راجه ی ئه وه نده کاتی نه خایاند بۆ جیگا که ی سارد بیتته وه ،
دیاری به کیشی له گه ل خۆی هینا بۆ موسولمانان که پینج فه رزه ی نوێزه .
ده سه صلات و سه لامی خوای لئ بی ئه و خۆشه و بست ی پاک ی خودای
بی گه رده !

وشه ی (صلات) ئیشاره تیکیشی تیا به بۆ ئه وه که دیاری به که نوێزه ،
چونکه (صلات) به عه ره بچ به مه عنا (زه حمه ت) یش و به مه عنا (نوێژ) یش
هاتووه .

سه لام بی له و (چن) : سه لامه له و . (عم) و (گم) : سه لام بۆ ئه و . (ت) و
(عب) : سه لامی بۆ . (ک) و (ح) : سه لام و بۆ . (« په راویزی » خا) .

له گه ئال و له گه ئ صه جى ، خصوصه ن چار يارى دين
ئه بۆ به كر و عومه ر ، عوئمان و حه يدەر شيرى به زدانه (٦٧)

به قوربانى عولقىمى ئه ووه لىن و ئاخيرىنت به
له گه ئ ئه سرارى قورئانت كه واه لطفى زه حسانه (٦٨)

مورادم ذيللەت و پازانه وهى حاله ، نه وهك نه عته
به چهن به يتىكى كوردانه ، كه قورئانت ئه نا خوانه (٦٩)

ئه گه رچى كوردى دورى شاره زورى قه سوه تم ، ئه مئا
وه سيله م طه ييه وو حيلمى شه فيع و فه ضلى مه نئانه (٧٠)

سه لام بن بۆ .

(٦٧) ئال : موسولمانانى هۆزى به نى هاشم و به نى موططه لىب . صه حب :
ئه صحابه : ئه و كه سانه ي به موسولمانى پىغه مبه ريان دىبن و به موسولمانى
مردىن .

ئال و (چر) : ئالى . چار (عم) و (گم) : چوار . ئه بۆ به كر و (چر) و
(عب) : ئه بابه كر و .

ئهم به يته له (ت) دا نيه .

(٦٨) واته : به قوربانى زانستى وه چه كانى پىشه وه و پاشه وه به كه هه مۆ
زانستى تۆ به و ، به قوربانى نه يتىبه كانى قورئان به كه لوطى خوان به تۆ
گه يشتون .

زه حمانه (چن) و (عم) و (گم) و (ت) و (ك) و (اح) و (خا) : سوبحانه .
(٦٩) ذيللەت : زه لىلج . نه عت : پيا هه لدان . ئه ناخوان : ته عريف كه ر .

واته : مه به ستم له م چه ند به يته كوردىبه زه مه كىبه ئه وه نيه به شان و
بالئا هه لده م ، چونكه تۆ خوا خۆى ته عريفى كردۆى و پىتى و تۆى (و آتاك
لعلى خلق عظيم) . ئىتر ئه بن ته عريف كردنى من چى بن . مه به ستم
باسى كوئۆبى خۆم و پازانه وه يه له باره گاتدا .

له كوئۆر دنه وهى (حال) و (نه عت) دا ته ناسوب هه يه ، چونكه هه ردۆ كيان
زاراوه ي عىلمى نه حون .

حاله (كم) و (من) : خۆمه .

(٧٠) قه سوه ت : دل زه قى . شه فيع : شه فاعه تكار . مه به ستم له پىغه مبه ره .

به سهر هاتومه نهو خاکه‌ی که ههر مثقاله ده‌زۆریکی
به میزانی شه‌فاعت کیوی حیلیم و به‌حری غوفرانه (۷۱)

مه‌ننان : خاوه‌ن خیر و زه‌حمه‌ت .

واته : ههرچه‌ند من کوردیکی دۆر ولاتی خه‌لکی شاره‌زۆری
دل‌زه‌فتی و بئ‌زه‌حمیم ، به‌لام ترسم نییه ، چونکه هۆی ززگار بۆنم شاری
پیرۆزی مه‌دینه و لئ‌بۆردنی پیغه‌مبه‌ری شه‌فاعه‌تکار و گه‌وره‌بی و
به‌خشنده‌گی خوی به‌ده‌ست و ده‌هه‌نده‌یه .

له‌نیوان وشه‌ی (شاره‌زۆری) دا به‌پتی شیوه‌ی جارانی نۆسین که
ئه‌نۆسرا (شارزور) و بۆ (شاری زۆر و) یا (زۆر و) ی عه‌ره‌بیی به‌مه‌عنا
(بوختان) ده‌ستی ئه‌دا ، له‌گه‌ل وشه‌ی (قه‌سه‌وت) دا ته‌ناسویکی جوان
هه‌یه .

شاره‌زۆری (چر) : شاره‌زۆره . (چن) : شاره‌زۆر و . (ت) و (ک) و
(عب) و (اح) : شه‌هره‌زۆر . ئه‌میش (شه‌هره‌زۆری) یه . (حا) :
شه‌هره‌زۆری . طه‌یبه‌وو حیلیم شه‌فیع و . (عم) و (گم) و (من) :
طه‌یبه‌ی حیلیم شه‌فیع . (کم) و (عب) : طه‌یبه‌وو حیلیم و شه‌فیع .
(ت) و (ک) و (اح) : طه‌یبه‌ی حیلیم شه‌فیع . ئه‌بئ (حیلیم و شه‌فیع و) بئ .
(چن) : طه‌یبه‌ی عیلیم شه‌فیع . ئه‌بئ (عیلیم و شه‌فیع و) بئ و مه‌به‌ست
له (طه‌یبه‌ی عیلیم) پیغه‌مبه‌ر بئ به‌ ئیشاره‌ت به‌ حه‌دیشی (انا مَدِیْنَةُ
الْعِلْمِ وَ عَلٰی بَابِهَا) .

(۷۱) میزان : ته‌رازۆ .

واته : به سهر ، نه‌ک به پئ ، هاتومه‌ته نهو خاکه پیرۆزه‌ی که ههر
تۆسقالیکی له ته‌رازۆی شه‌فاعه‌ت و تکا‌کاربدا هاوسه‌نگی کیتۆک
چاوبۆشخ و ده‌ریای لئ‌بۆردنه . بۆیه پشت ئه‌ستۆرم له‌وه که خوا له
گوناهم خۆش ئه‌بئ .

له کۆکردنه‌وه‌ی (مثقال) و (کیتو) و (به‌حر) دا طباق و ، له (خاک) و
(کیتو) و (به‌حر) دا ته‌ناسوب هه‌یه .

حیلیم و به‌حری (چر) : حیلیم و میهر . دیاره (میهر و) وه . (ت) و
(عب) و (اح) : حیلیم میهر . دیاره (حیلیم و میهر و) وه . (ک) : حیلیم
به‌حر . دیاره (حیلیم و به‌حری) یه . (خا) : حیلیم و میهری .

نه بقر زوم بيمه خاکی چاکی پاکی طهيه ، تا بیستم :
به سهگ نابی موله ووته ناوی زهرقا ، بهحری ئیحسانه (۷۲)

چ زهرقا ؟ بقر سیاھیی دهفتیری هر ناصییه ماحی
چ طهيه ؟ بقر تهبابیی دوردی هر دهرمانده دهرمانه (۷۳)

(۷۲) موله ووته : پیس . زهرقا : شین ، دهریا . کانیه که لهسه رژی مه دینه .
واته : لهبهر گوناھباری خوم زوم نهئه هات بقر بئیمه خاکی پاکی
مه دینه ، تا بیستم کهوا ناوی دهریا که شینه ، یا ناوی کانیی (زهرقا) به
دهم تی خستنی سهگ پیس نابی ، چونکه دهریای چاکه به و دهریاش
گلاوی هه لنگری

له نیوان (خاک) و (چاک) و (پاک) دا جیناسی لایق هه به .
چاکی پاکی (چر) و (ت) و (خا) : پاکی چاکی . (کم) و (من) : چاک و
پاکی . زهرقا (چن) : زهرق و .

(۷۳) سیاھج : زه شج . ناصیه : ناوچاوان . ماحی : له ناوبهر و کوژینه وه .
تهبابی : نابوتی و که لک پیوه نه بون . دهرمانده : داماو .

واته : نهو کانیاوی زهرقایه ی که ههرچند خوی مهعنا ی (شین)
ئه گه یه نی ، بهلام زه شیی ناوچاوانی هه مو گوناھباریک ئه سزیته وه ، که
وهک دهفتیر کرده وه ی چاک و خرابی خاوه نه که بی تیا نوسراوه . نهو
مه دینه بهش که تیماری دوردی هر داماو و په که وتویه که .

له کوکردنه وه ی (زهرقا) و (سیاهج) و (دهفتیر) دا تهناسوب هه به .
ههروه ها له نیوان (دهرمانده) و (دهرمان) یشدا جیناسی ناقیص هه به .
سه ره زای نهو نریکیه ش که له نیوان (طهيه) و (تهبابی) دا هه به .

نالج بویه وشه ی (سیاهج) ی خستوو ته پال دهفتیر ، چونکه سه ره زای
نه وه که مهعنا ی (زه شج) ئه گه یه نی و دهفتیری سپییش که لیتی نوسرا
زهش ئه بیته وه ، وشه که به پیتی شتوده ی نوسینی جارن به (سیاهج) یش
ئه خوینریته وه که واته : لیسته . واته ناوی گوناھه کانی به زیز تیا
نوسراوه .

به م دوا به تانه ی ئم قه سیده دا وادهرئه که وی نالج له سه فیری
مه دینه دا و پاش زیاره تی مه که ته واوی کردوه . ههروه ها ئه وه ش
دهرئه که وی که ئم چاره ئه وهنده له مه که نه ماوه ته وه و دوا ی زیاره تی
مه که زاسته وخو چوه بقر مه دینه . که واته ئم چاره ئه و چاره نییه که له

دهری زه‌حمهت که‌وا به‌حری موحیطی عاصیه « نالی »
تیا جان و تن ئوفتاده‌ی شه‌پۆلی سه‌یلی عیسیانه (۷۴)

- ۱۹ -

سوروشکی من که لیتلاوه ، غوباری کوه و هامون
وهره سه‌رچاوه‌که‌م بنوازه ، وه‌ک ئاوینه ، چه‌ند زونه ! (۱)

مه‌ککه‌وه چوه بۆ مه‌دینه و «ئه‌ی که زۆزه‌ردی مه‌دینه . تاد»ی تیاوتوه .
(۷۴) دهر : دهرگا . تن : له‌ش . ئوفتاده : که‌وتۆ . سه‌یل : لافاو .

واته : نالییا ! ناو‌میتد مه‌به ، چونکه تۆ له به‌ر دهرگای زه‌حمه‌تی خوادا
که‌وتۆی که دهر‌بایه‌کی بێ‌بیان و سنۆره بۆ گونا‌ه‌باران . گیان و له‌شی
په‌که‌که‌وتۆی لافاوی گونا‌ه‌یشت ، لافاوه‌که زاینه‌مالی و ئه‌یخاته ناو ئه‌و
دهر‌با بێ‌سنۆره‌ی زه‌حمی خواوه و پاک ئه‌بیتته‌وه له گوناه .

ته‌بایح (چر) و (عم) و (کم) و (من) و (عب) و (خا) : ته‌باهی . (ک) :
ته‌بائی .

سه‌یلی (کم) و (گم) و (من) : به‌حری .

ئه‌م به‌یته ته‌نها له (عم) و (کم) و (گم) و (من) دا کراوه به دوا به‌یت .
نوسخه‌کانی تر هه‌مۆ کردۆبانه به به‌یتی پیش دوا‌به‌یت . ئیمه ئه‌و
نوسخانه‌مان لا په‌سه‌ند بۆ که کردۆبانه به دوا‌به‌یت و وه‌ک ئه‌وانمان کرد .

- ۱۹ -

(۱) کۆه : کێو . هامون : ده‌شت و بیابان .

واته : فرمیتسکی من که ئه‌ببینن لیتلاوه ، له خۆیا وانییه . به‌هۆی
تۆز و گهردی کێو و ده‌شت و بیابانه‌وه که دێی به زۆما و فرمیتسکه‌که‌م لێل
ئه‌کا ، وای لێ‌هاتوه . ئه‌گینا وهره سه‌ر چاوم که سه‌رچاوه‌ی
فرمیتسکه ، بزانه کانییه‌کی چه‌ند پاک و زۆنه ئه‌یئی ئاوینه‌به .

ئه‌شتوانرێی نیوه به‌یتی دۆهه‌م به‌م‌جۆره بخوینریتته‌وه : « وهره سه‌ر ،
چاوه‌که‌م ! بزوانه . . تاد و ، به‌وپیتیه مه‌عنای لێ‌بدریتته‌وه .

نالی ئه‌یه‌وی بلی له‌تاو دهردی دۆری یار سه‌رم لێ‌شیتواوه و زێگه‌ی
ده‌شت و بیابانم گرتوه‌ته‌به‌ر و هه‌میشه‌ش هه‌ر ئه‌گریم ، بۆیه ئه‌و تۆز و
گهردی ده‌شت و بیابانه که دێی به زۆما ، تیکه‌لی فرمیتسکه‌که‌م ئه‌بێ و
ئه‌یکا به لیتلاو و قوزاو و پیا دیتته‌ خوار .

مونه ججیم که رگس و لاشه‌ی له لاشه‌یئیکه ، نه‌زانی
که ئەم ئەفلاکه چه‌ند لاکه ، که ئەم گەردۆنه چه‌ند دۆنه (۲)

دۆریش نییه نالچ مەبەستی ئەو بەین گله‌ی له چه‌رخ‌ی گەردۆن بکا که
بنیاده‌می پاك و خاوین به‌هۆی ئیکه‌لی پیاو خراپانه‌وه به‌دناو ئەبێ و
ناۆره‌ی خراپی شوین ئەگه‌وئ . به‌م‌پێیه مەبەستی له فرمیسکی
سه‌رچاوه زۆن جه‌وه‌ره‌ی مرۆی چاك و ، مەبەستی له تۆز و گه‌ردی
زێگا و بان ئەو هاوژێی خراپ و گه‌ند و کوسپانه‌یه له ژبانا دینه زێی
بنیاده‌م .

وشه‌ی (سه‌رچاوه‌که‌م) دۆ مەعنا ئەبه‌خشێ به‌که‌م وا که (سه‌ر) و
(چاوه‌که‌م) بێ ، دۆه‌میش وا که (سه‌رچاوه) و (که‌م) بێ . مەعنا
لیدانه‌وه‌که‌ی ئیمه‌ش به‌جۆرێ بو هه‌ردۆ مەعناکه‌مان پێکه‌وه کو‌کرده‌وه . *
لێلاوه (چن) و (ت) و (اح) : لێلاو . بۆ (لێلاوه) و (لێلاوی)یش
ده‌سته‌ئەدا . (عم) و (کم) و (گم) و (ک) و (من) و (خا) : لێلاوی . (خب) :
لێلاوو . . کۆه و (چر) و (عب) : کۆه . بۆ عه‌طفیش و بۆ ئیضا‌فه‌یش
ده‌سته‌ئەدا . (عم) و (گم) و (خب) : کێو و . هه‌مۆنه (کم) و (من) :
ئامۆنه . ئاوینه (کم) و (من) : ئایینه .

(۲) مونه ججیم : ئەستیره‌ گه‌روه . که‌رگه‌س : داله‌ که‌رخۆره ، که لاشه‌ی
گیاندا‌ری تۆپو ئەخوا . لاشه : لاشه‌ی گیاندا‌ری تۆپو . ئەفلاک : جه‌معی
(فعله‌که) واته ئاسمانه‌کان . لاک : زه‌بۆن و بێ‌ده‌سه‌لات . دۆن : هێچ و
پۆج .

واته ئەستیره‌ گه‌روه که دوا‌ی خه‌یاڵ که‌وتوووه و واته‌زانێ جۆله‌ی
ئەستیره‌ و ئاسمان ئەم جیهانه‌ به‌ژۆه‌ئەبا و ، داله‌ که‌رخۆره‌ی لاشه‌ی
تۆپو خۆر و لاشه‌ی تۆپووی فزئ‌دراو له به‌ک ناکاته‌وه ، و به‌یه‌ک شتیان
ئه‌زانێ - ئەوه‌نده نایکه‌یشتوووه هێشتا له‌وه حالێ نه‌بووه که ئەم ئاسمانانه‌،
که ئەو به‌ به‌ژۆه‌به‌ری کاروباری جیهانیان ئەداته قه‌لەم ، ده‌سه‌لایان له
لاکه تۆپوئیک زیاتر نییه و ئەم گەردۆنه که ئەو به‌ شتیکی به‌بایه‌خی دانه‌نی
زۆر دۆن و بێ‌قابله‌ته .

به‌ نیشانه‌ی ئەوه‌دا که نالچ له‌م‌به‌یته‌دا وادانه‌نی که‌وا ئەستیره‌ گه‌روه
(دالی لاشه‌خۆر) و (لاشه‌ی خوراوی) لاه‌که به‌که و ، به‌نیشانه‌ی شی‌عری
داماتۆشدا ، بۆمان ده‌رئه‌که‌وئ که‌وا مەبەستی له مونه‌ججیم بنیاده‌میکی
هه‌لمه‌ته‌کاسه و هه‌له‌رسته که چاوه‌زوانی گۆزانی باریکی تابه‌تی بووه و
خۆی بۆ ئەو باره تازه چاوه‌زوانی کراوه ناماده کردوووه .

* **ومره‌ سه‌ر چاوه‌که‌م** - مانایه‌کی دیکه‌شی هه‌یه . سه‌ر چاوه به‌ مانای
ئهو جیگا‌یه‌یه که کانی لێ دێته‌ دهر یا هه‌لد هه‌ولێ یانی به‌وه‌ نیه‌ کێوو
هه‌موون فرمیسکی لێلاو ده‌که‌ن ومره‌ سه‌ر چاوه‌ بزانه‌ ئاره‌ له سه‌ر چاوه‌وه
لێل نیه . دزی ئهم مه‌سه‌له فارسی یه که ده‌لێ . آبا‌ر سه‌ر چشمه‌ گل
آلود است .

له ده‌ورانی طبیعه‌تدا له‌گه‌ل ئه‌وری فه‌له‌ك جۆته
له‌ مليا چه‌مبه‌ری ده‌وران و طه‌وقی چه‌رخى گه‌ردۆنه (٣)

له‌نیوان (لاشه) و (لاشه‌بئیکه) دا جیناسی ته‌رکیب هه‌یه . هه‌روه‌ها
له‌نیوان (ئه‌فلاکه) و (لاکه) و ، (گه‌ردۆنه) و (دۆنه) دا هاو‌کیشیه‌کی جوان
هه‌یه .

ئه‌شگۆنجی به‌یته‌که‌ و‌ا مه‌عنا لێ‌بده‌ینه‌وه‌ که‌وا ئه‌ستیره‌گروه‌ وه‌ك
داله‌ که‌رخۆره‌ و‌ایه‌ و‌ لاشه‌ تۆپویی به‌لاوه‌ شته . . تاد .

که‌رگه‌س و (چن) و (ت) : که‌رگه‌س . ئه‌بج (که‌رگه‌س و) بچ . (عب) و
(اح) و (خا) : که‌رگه‌س و . له‌لا : ئه‌مه‌ تیکستی ته‌نها (چن)ه .
نوسخه‌کانی تر هه‌موو نۆسیویانه : (له‌کن) . ئیحه‌ بۆ مه‌به‌ستی یاری به
وشه‌کردن ئه‌ممان لا په‌سه‌ندتر بۆ . شه‌بئیکه (چر) و (عم) و (گم) : شه‌یته
که . (چن) : شه‌بئیکه . ئه‌میش هه‌ر شه‌بئیکه‌ به . (ت) و (اح) و (خب) :
شیئه‌ که . بۆ (شه‌یته‌ که) و (شه‌بئیکه)ش ئه‌گونجی . نه‌زانی (ك) و
(اح) و (خا) : نازانی .

(٣) ده‌وران : سو‌زانه‌وه . ئه‌ور : گاجۆت . چه‌نبه‌ره : چه‌له‌مه‌ی ملی
گاجۆت . طه‌وق : ته‌وق ، کۆت .

له‌م به‌یته‌شدا نالچ هه‌ر له‌سه‌ر پلارگرته‌ ئه‌ستیره‌گروه‌ به‌رده‌وامه
که‌ حسابی زۆدای دوازۆژ ئه‌خوینتته‌وه . نالچ ئه‌لچ : که‌برای
ئه‌ستیره‌گروه ، له‌ سروشت وه‌رگه‌زاندنا وه‌ك برجی (ئه‌وری ئاسمان
و‌ایه‌* ، یا وه‌ك گاجۆت و‌ایه‌ هه‌ر جارێ زۆئه‌کاته‌ لایه‌ك بۆ جۆت‌کردن .
چه‌له‌مه‌ی زه‌مانه‌ و ته‌وقی چه‌رخى گه‌ردۆنی له‌ مل کراوه ، ئه‌وان چۆن
وه‌رسۆزین ئه‌میش هه‌ر و‌ا وه‌رئه‌سو‌زێ .

له‌یه‌کخستنی (ئه‌ور) و (فه‌له‌ك) و ، (ئه‌ور) و (جۆت) و (چه‌مبه‌ره) دا
ته‌ناسوب هه‌یه ، هه‌روه‌ها له‌ کۆکردنه‌وه‌ی (چه‌مبه‌ره) و (طه‌وق) دا .

ئه‌وری (چر) و (چن) و (عب) : ئه‌ور . دیاره‌ هه‌ر (ئه‌وری) به .
چه‌نبه‌ره‌ی (چن) و (کم) و (من) : چه‌مبه‌ره‌ی . (عم) و (گم) : چه‌نبه‌ری .

* له‌م به‌یته‌وه‌ شتیکی و‌ا ده‌رئه‌که‌وێ که‌ به‌پیتی ئاسمان شناسیی کۆن ، برجی
(ئه‌ور) خاسیه‌تیکی سروشت گۆزانی بچ . له‌م‌بابه‌ته‌وه‌ شتیکی ئه‌وتۆمان
بۆ ژاست نه‌کراوه .

لهسایه‌ی شه‌خصیکی هیممهت بلند ، ئاسۆده‌یه شارێ
به‌لێ خیطه‌ی (سوله‌یمانج) سه‌وادێ ظیلی (کوردۆن)ه (٤)

وه‌ره سه‌یری خیابان و به‌یاضی ده‌فته‌ری نالنج
که صه‌ف صه‌ف ، مه‌صره‌عی به‌رجه‌سته ، زیزی سه‌روی مه‌وزۆنه (٥)

(٤) خیطه‌: پارچه زه‌وتی ، ناوچه .

واته : له‌سایه‌ی تاقه که‌ستیکی پایه‌به‌رزی هیممهت بالاوه - که ئه‌و
(کوردۆن) ناوه‌یه که له نیوه‌ی ده‌هه‌می به‌ینه‌که‌دا باسی کراوه - شارێک
هه‌مۆی هه‌ساوه‌ته‌وه ، نه‌ک ته‌نها چه‌ند که‌ستیک له دانیشتووانی . به‌لێ
زاسته ناوچه‌ی سوله‌یمانج هه‌مۆی که‌وتووته به‌ر زه‌شایی سیبه‌ری
(کوردۆن) و ئه‌و بالی خۆی به‌سه‌را کیشاوه .

ئه‌بێ ئه‌م (کوردۆن) ناوه دارۆغه بازازی شار بۆبێ و کابرایه‌کی توند و
تیز و لێهاتۆ و به‌ وێڵ بۆبێ و له سه‌رده‌می ئه‌وا دز و درۆزن و پیاو
خراب له‌ناو شارا نه‌بۆن .

ئاسۆده‌یه («به‌راوێزی» چر) و (کم) و (عب) و (من) : ئاسۆده زێی .
کوردۆنه (چر) و (چن) و (عم) و (گم) و (ک) و (اح) و (خا) : گه‌ردۆنه .
(کم) و (من) : گوردۆنه . («به‌راوێزی» ک) : کوردۆنه .

(کوردۆنه) هه‌رچه‌ند ته‌نها تیکستی (ت) و (عب) و (خب) بۆ ، ئێمه
لامان په‌سه‌ندتر بۆ ، چونکه یه‌که‌م : ئه‌گه‌ر (شه‌خصیکی هیممهت بلند)مان
به‌ که‌ستیکی تر مه‌عنا لێ بدایه‌ته‌وه ، (به‌لێ) که‌مه‌عنا ی نه‌ئه‌هات . که‌واته
ناویکمان پتویست ئه‌بۆ بۆ نیوه به‌ینی ده‌هه‌م . ده‌هه‌م : دۆباره
کردنه‌وه‌ی وشه‌ی (گه‌ردۆنه) له دۆ به‌یتی له‌پال یه‌کدا شتیکی جوان نییه .
سته‌هه‌م : ئه‌م چاکه‌یه که نالنج باسی ئه‌گا له‌وه که‌مه‌تره که هه‌ی میری
ولانێک بێ و زیاتر له چاکه‌ی به‌زۆیه‌به‌ریکی پۆلیس ئه‌چێ که ئه‌وسا
(دارۆغه بازازی)مان پێ‌وتوووه . چواره‌م : تیکستی (کم) و (من) و
(«به‌راوێزی» ک) یه‌ش پشته ئه‌وه ئه‌گرن که (کوردۆنه) بێ .

(٥) خیابان : ئه‌و هێله سه‌بیه‌ی له‌نیوان دۆ نیوه به‌یتی قه‌سیده‌دا ستۆنج
دانه‌کشێ . هه‌روه‌ها سه‌پتیی نیوان دیزێک و دیزێک . به‌یاض :
سه‌پتیی قه‌راخی ده‌فته‌ری شه‌عر . مه‌صره‌ع : نیوه‌به‌یت . به‌رجه‌سته :
هه‌لکه‌وتۆ .

واته : وه‌ره ته‌ماشای هێلی ستۆنج و ئاسۆیی نیوان دیز و نیوه

دلّ سیاستنگ نه‌بین ، مائیلی خاکی وه‌طه‌نه
خالئی له‌علی‌حه‌به‌شه ، ساکینی بوردی یه‌مه‌نه (۱)

دیزه‌کانی شیعی نالی بکه ، بزانه نیوه‌کانی چند هه‌لکه‌وتون ئه‌لیی زیزی
دره‌ختی سه‌روی زیک و پیک و ئه‌ونده‌ی یه‌کن ، ته‌نازه‌ت بیی‌وایش
هه‌لکه‌بزیی له‌هه‌ردۆ نیوه‌کاندا ، له‌یه‌که‌گوره‌تر نه‌بن و جیگه‌ی زۆرتر
له‌یه‌کتر نه‌گره‌وه .

دیاره بۆ هاوسه‌نگی شیعر هه‌ر ئه‌ونده‌ مه‌به‌سته بزگه و ته‌فعیله‌کانی
نیوه‌کان له‌ناو خۆبانا و ، هه‌ردۆ به‌یتیک به‌را به‌یه‌که ، ئه‌ونده‌ی یه‌که
بن ، ئیتر ئه‌گه‌ر له‌نۆسینا جیگای زیاتر و که‌متر بگره‌وه ، ئه‌وه‌ مه‌به‌سته
نییه . به‌لام نالی بۆ یی‌سه‌لماندنی هونه‌رمه‌ندی خۆی ئه‌لێ ته‌نازه‌ت ئه‌و
پیتوانه‌یه‌ش که نیوه‌به‌یه‌کانی هه‌ر قه‌سیده‌یه‌کم ئه‌یگره‌وه زیاتر و که‌متر
نین له‌یه‌کتر .

مه‌صره‌عی (ک) و (اح) و (« په‌راو‌یزی » خا) : مه‌صره‌عی . زیزی
(چر) و (چن) و (ت) و (ک) و (اح) و (خب) : زیزی . (خا) : زیزه .

(۱) سیاستنگ : به‌ردی زه‌ش . کینایه‌یه له‌زه‌قی . بوردی یه‌مه‌ن : جۆره
قۆماشیکی خورییه له‌یه‌مه‌ن دروستی ئه‌که‌ن وه‌که‌ شیرداخ هیتی سپی و
زه‌شی تیا به .

واته : دلّ ئه‌گه‌ر زه‌ق و بی‌زه‌حم نه‌بین و له‌سه‌نگی سه‌خت دروست
نه‌بۆین ، هه‌زی له‌زید و ماوا و نیشتمانی خۆیه‌تی ، بۆیه‌ دلّی منیش
هه‌میشه‌ هه‌زی له‌وه‌یه‌لای یار و له‌گه‌ل بیره‌وه‌ری ئه‌ودا بین ، یا بۆیه
هه‌میشه‌ هه‌زی له‌ژیانی ئه‌و نیشتمانه‌یه‌تیا هاتۆمه‌ته‌ دنیاوه (وه‌که‌ به‌دوا
به‌یتی ئه‌م پارچه‌ شیعره‌دا ده‌رئه‌که‌وی) . ئه‌وه‌ته‌ خالیش (خالئی یار) که
وه‌که‌ له‌علی‌حه‌به‌شه‌ زه‌شه ، له‌ بوردی یه‌مه‌نیدا نیشه‌جێ بووه‌ که‌ بریتیبه
له‌ سه‌ر زۆمه‌تی سپی و ژیر زولفی تال تال و زه‌شی یار ، یاخود بۆ
زاستی قسه‌که‌م ئه‌م نمونه‌یه‌ ئه‌هینمه‌وه‌ که‌ ئه‌وه‌ته‌ خالی یار که‌ وه‌که
له‌علی‌حه‌به‌ش زه‌شه ، له‌ناو بوردی یه‌مه‌نی سه‌ر زۆمه‌تی سپی و ژیر
زولفی زه‌شیدا ئه‌ژی .

له‌ چاپ‌کردنی ئه‌م شوێنه‌دا بۆین مامۆستا هینمی موکریانی هاته

پەرچەمی سونبولی بو ، قەددی (قضیب البان)
زولف بەهلۆلی بو ، خەط زەنگی بو ، وەجھێ حەسەنە (۲)

طلەعتی ئایەتی جان . مەظھەری ئیعیجازی بەیان :
لەبی دورج و ، دەھەنی سیزۆ و ، کەلامی عەلەنە (۳)

سەرلێدانمان . مەعنای ئەم بەیتەمان لێ پرسج ، وتی : وایزانم مەبەستی
نالی لە (خاللی لەعلی حەبەشە) بەردی (حجر الاسود)ی دیواری کەعبە و
لە (بوردی یەمەن) ئەو بەرمالە بێ کە پێغەمبەر (د . خ) بەردەکە
تێخست و ھەر چمکیکی دایە دەست سەرەك ھۆزیک و خۆیشی
بەردەکەھی ھەلگرت و لەجیتی خۆی دانا لە دیوارە کەدا . بەم پێتێ مەعناکە
وای لێ دیتەووە ئەگەر ئەم بەردی (حجر الاسود) (سیاسەنگ) نەبواوە لە
بەھەشت ھەلنەئە کەترا بۆ سەرزەوتی . ھەرچەند ماموستا ھێمن ئەبوت
دلتیا نیم لە زاستی ئەم مەعناوە ، بەلام ئیمە لامان وایە بۆ چۆنێکی ورد و
بەجیتێ و وا بەسوپاسووە بە ناوی ئەو خۆیووە ئەینۆسینەووە .

ناسکییەکی زەرەکانەھی تیا ئەبێ ئەمە کە (نالی) بە (حجر الاسود)ی
وتبێ (سیاسەنگ) چونکە مەعنای ھەردوکیان یەکیکە و وەك پێشان
وتمان واتە : بەردی زەش .

سیاسەنگ : (عم) و (ت) : سییەھ سەنگ .

پەرچەم : ئەو بەشە قژەھی بەسەر ناوچاواندا دیتەووە . سونبول : جۆرە
(۲) گولیکە لە گولدانان ئەینێژن و بۆ نەورۆزی نامادە ئەکەن . (قضیب
البان)ی : وەك لقی بان . بان : درەختیکە گەلایەکی سەوز و بۆن خۆشی
ھەبە . زولفی بەهلۆلی : زولفی ئالۆز و پرۆ و بلاو . لەووە ھاتوووە کە
(بەهلۆل) بە شیت و بەرەللا ناوبانگی دەرکردوووە . خەط : زازاندنەووەی
مۆی برۆ . زەنگی : زەش . وەجھ : زۆ . حەسەن : جوان .

پەرچەمی : ئەمە تیکستی «پەراویزی» (چر) . (چر) و (چن) و (کم) و
(ت) و (عب) و (اح) و (امن) و (خا) و (خب) : پەرچەم . (ک) : پەرچەم و .
سونبولی بو «پەراویزی» (چر) : سونبول و . قەددی «پەراویزی» (چر) :
قەددی تو . زولف . بۆ (زولفی) یش دەست ئەدا . (عم) و (کم) و (کم) و
(من) : زولفی .

(۳) طلەعت : دەرکەوتن . ئایەت : نیشانە . بەیان : قسە و گفتوگۆ . دورج :
قوتۆی بچۆک . دەھەن : دەم . سیزۆ : نھینج . عەلەن : ئاشکرا .

دهست له خوینم مهده ، ئالوده مه که دامه نی پاک
 خوینی من ئایته ، باطیل نییه وهك زهنگی خه نه (٤)
 وهك گولی ئاتهشی ، خهملیوه به بهرگی چه مه نئ
 قامه تی نار به ره ، نار و ره ، نار و نه (٥)

واته : دهر که وتنی زۆمه تی یار که خۆی ئه نوینن ، مایه و نیشانه ی گیان
 هاتنه و بهری دلداران و ، موعجیزه یی گفتوگو و قسه شی به وه دا
 دهرئه که وئ که لئوی وهك ئه و قوتوو به جۆکانه وایه شتی گران به هایان تیا
 ئه شارریته وه - که ددانه کانیه تی - و ، دمی ئه وه ونده به جۆکه وهك نهینتی
 وایه و ، قسه شی ئاشکرایه هه مۆ پیتی ئه زانین .

له وشه ی (ئایهت) و (موعجیز) و (بهیان) دا جۆره ئیشاره تیک بۆ
 قورئان کراوه که ئه ویش موعجیزه یه و له (ئایهت) پیکهاتوو و (بهیان) یسی
 هه یه واته فه صحه و کهس ناتوانن شتی وایه بلن . ههروه ها له نهینیه تی
 دهم و ئاشکرایه ی قسه شدا ئیشاره تیک ئیقتیباس ئامیز هه یه چونکه
 کهلامی خوا ئاشکرایه و خوا دهمیشی نییه .

ئایه تی جان ، مهظه ری ئیعجاز و بهیان (چر) و (عب) : مهظه ری جان ،
 ئایه تی ئیعجاز و . (چن) . . . ئیعجاز . . . (عم) و (گم) : . . . مه نظیقی
 ئیعجازی . (ت) : ئایه تی بو مهظه ری ئیعجازی . له بی دورج و (چر) و
 (کم) و (ت) و (عب) و (اح) و (من) و (خا) و (خب) : له بی زۆج و . (عم) و
 (گم) : له ب و زۆج و .

(٤) ئالوده : تیکه ل . شتی له شتی که وه گلابن . ئایته : زهنگی نه چیته وه .

واته : مه مکوژه و خۆت له خوینمه وه مه گلینه و دهستی خۆتی
 تێ وهرمه ده و داوینی خاوینی خۆتی پێ پیس مه که . خوینی من خوینن
 نییه زهنگی به چیته وه . له هه رچییه که وه تلا لئایه ئایته وه و دهستی
 هه رکه سی تیه و گلا تا مردن هه ر پێیه وه ئه نالینن . خوینی من وهك زهنگی
 خه نه نییه پاش بهینیک کال بپیته وه .

خه نه (ت) و (اح) و (خب) : خه نه . خه نه : خه نه . به پیتی ئه م نوسخانه
 ئه شگونجی (خه نه) ناوی کاربایه کی جۆله که بۆین . مه معنای به یته که ش
 بۆ ئه م زۆی تێ چۆنه ده ست ئه دا .

ئه م به یته له (چر) و (عب) و (کم) و (من) دا به یتی پینجه مه .

(٥) گولی ئاته شی : گوئیکی سۆره . خهملیوه : زازاوه ته وه . چه مه نئ :

رۆشنیی دیدە بە ئینسانە ، که موژدهی قهدهمت
رۆشنیی دیدەیی غهمدیدهیی (بیت الحزن) ه (٦)

دلی « نالی » که ئه نیسی (قهره داغ) ه ، ئیسته یش
داغی (سه رچاوه) وو (دیوانه) بی دار و ده وه نه (٧)

ئه وهی زهنگی وهك چیمهن سهوز بی . ناره بهر : ئه وهی بهره که ی هه نار
بی . ناروه : ئه و ئافره تهی مهنکه کانی وهك هه ناریان لی هاتج (*) .
ناره وهن : دره ختیکی دار سهخت و ، گه لا ددانه داره ، بهر له پشکوونی
گه لای ، گو له کانی ئه وه رین .

واته : یار وهك گو لی ناگر به بهرگی سهوزه وه زازاوه ته وه . گو له ،
بهلام وهك ناگر داندان ئه سووتین و جل و بهرگی سهوزی جوانی
له بهر کردوه . که سهیری زومه تی سوور و مهنکی سهرسنگی ئه که ی ،
ئه لئی داری هه ناره ، ئافره تیکه مهنکه کانی وهك هه ناریان لی هاتوه ، له
خوژاگرتن و سهوزتی و زازاوه یشدا ئه لئی ناره وه نه .

ناره بهره (ك) و (اح) : باره بهره .

ئهم بهیته له (کم) و (گم) و (من) دا بهیته شه شه مه .

(٦) ئینسان : گلینه ی چاو . قهدهم : هاتن . بیت الحزن : خه فه تخانه ، دل .

واته : رۆشنایی چاو به هۆی گلینه ی چاوه وه ئه بی . تۆیش گلینه ی
چاوی منی . له بهر ئه وه ، مژده ی هانتت ئه بی به مایه ی رۆشن بو نه وه ی
دیده ی غه م دیتوی ناو خه فه تخانه ی چاوم .

دیده به ئینسانه (چن) و (کم) و (گم) و (ت) و (ك) و (من) و (خا) و
(خب) : دیده یی ئینسانه . غهمدیده یی (چن) و (خب) : غهمدیده . (گم) :
خهمدیده یی .

ئهم بهیته له (چر) و (عب) و (کم) و (من) دا بهیته چواره م و له (گم) دا
بهیته پینجه مه .

(٧) ئه نیس : ئولفهت پتوه گرتو . قهره داغ : دتی (زه ردیاوا) و تیکزای
ناوچه ی (قهره داغ) له ههریمی سلیمانێ . داغ : سووتاو و زهش هه لکه زاو .

(*) له لابهزه ٤١٢ و ٤١٣ یشدا وشه و مهعنا ی وشه ی (ناروه) به پتی ئیره
زاست بکه نه وه .

لهو وهختهوه بیستومه دیتن بهقهدهر چاوه ،

هر موم له بهدهن یه کسر ، وهك عینی فهنر ، چاوه (۱)

سهرچاوه : نهگر ناوی شوپنیککی تایهتی نهبن ، تیکزای سهرچاوه و کانی و ئاو . دیوانه : شیت . دار : داری گوره . دهون : ورده دار که لهباشاندا نهبنه داری گوره .

واته : دلئی نالی که نیستاش لهپاش نه مومره و لهگه له موم دورییهش هر ئولفته تی به قهره داغه وه به و بری نه کاته وه و له ناخیدا نهژی ، یو دیتنیککی تری سهرچاوه کانی رهش هه لگه زاوه و برژاوه و ، بو دار و دهونه کانی بووه به (دیوانه) و شیت بووه و کهژ و کیوی گرتووه ته بهر . وشه ی (دیوانه) نیشاره تیشه بو چه می دیوانه که چه میکه له چای (سه گرمه) وه پهیدا نه بنی و به قهره داغدا نه ژوا و له نزیکی (دهر به ندیخان) وه نه ژوئیه (سیروان) وه .

له م بهیته وه وا دهرئه که وی نالی نه م پارچه شیره ی له نامویدا و له سهرده می پیریدا وتی .

قهره داغه (خب) : قهره طاغه . نیسته یش (چن) و (ت) و (ک) و (عب) و (اح) و (خا) : نیستایش . (کم) و (گم) و (من) : نیستا .

سهرچاوه وو دیوانه یی (چر) و (کم) و (گم) و (عب) و (من) : سهرچاوه وو دیوانه وو .

نه م پارچه شیره مان ته نها له پال کتیپکی ده ستوسی خوماندا دتی ، نوسرابوه وه .

(۱) فهنر : کاغزی یا شتیکی وایه لول نه کری به دهوری شه معدا بوئه وه ی که با لیتی دا نه یکوژی نیته وه .

واته : له وکاته وه که بیستومه توانای دیتنی هر کهس به نه ندازه ی چاویه تی ، دو چاوی هه بن زیاتر و باشتر نه بین له وه که یه ک چاوی هه بن و ، چاوی ساغ بن باشتر نه بین له وه که چاوی کز بن ، نا له وکاته وه ههرچ موی له شمه ، وه ک چاوی له فهنر پیچراو ، یا خود وه ک فهنر خوی بووه به چاو بوئه وه ی باشتر یار بینم .

- فهرمۆی که هه‌مۆ دەم بێ گریان و ، شه‌ویش نه‌نۆی
 ئەم به‌نده‌یه مه‌مۆره ، ئەم ئەمره له‌سه‌ر چاوه (٢)
 جینگایی نه‌ظه‌رگا بێ ، شه‌ش جانیسی ده‌ریا بێ ،
 ئە‌ی مه‌ردومی سه‌یرانی ، له‌م خیطه‌یه هه‌ر چاوه (٣)
 چاوشی له «نالی» کرد ، دین و دڵ و جانی برد
 گه‌ر زوئفه ئە‌گه‌ر نازه ، گه‌ر خه‌نده‌یه ، گه‌ر چاوه (٤)

زۆی شوپهاندنی (مۆ) به (فه‌نه‌ر) له‌وه‌وه‌یه که مۆ لۆل ئە‌خوا وه‌که
 فه‌نه‌ر . له‌وانه‌یه بۆ‌یه‌ش و تیبیتی (بیستۆمه) و نه‌بو‌توه (زانیومه) چونکه
 (زانیب) به‌ ته‌جره‌به‌ی شه‌خسی ئینسان خۆی دیته‌دێ ، به‌پێچه‌وانه‌ی
 (بیستن)ه‌وه و ، ئە‌ویش له‌وکاته‌دا که ئە‌م پارچه‌ شه‌عه‌ری و توه‌وه چاوی
 نه‌بو‌ی . به‌گه‌ی ئە‌م بۆ‌چۆنه‌شمان ئە‌وه‌یه که له‌ دوا به‌تدا ئە‌لێ :
 « چاوشی له‌ نالی کرد .. » تاد .

(٢) واته : یار فهرمۆی ئە‌بێ گریانم هه‌میشه‌بێ و به‌رده‌وام بێ ، یاخود
 گریانم هه‌ر خۆین بێ و له‌جیاتی فرمیتسک خۆین له‌ چاوم بژوا و ،
 شه‌ویش نه‌نوم ، یاخود گریانم که‌م شه‌ویش نه‌خه‌وێ واته‌ نه‌بۆ‌یته‌وه . .
 بۆ‌چی به‌جێ کردنی ئە‌م فه‌رمانه‌ی یار من ئە‌مرم بێ کراوه و به «به‌سه‌رچاو»
 جێ به‌جی ئە‌که‌م ، یاخود بۆ‌چی به‌جێ کردنی ئە‌م فه‌رمانی یاره من هێچ
 به‌ده‌س نیم ، ته‌نها هه‌وال گه‌یتیتکم ، فه‌رمانه‌که ئە‌گه‌به‌نم به‌ چاو و ئە‌بێ
 ئە‌و به‌جی به‌یتێ .

(٣) نه‌ظه‌رگا : له‌ کورده‌واریدا به‌و شوپانه‌ ئە‌لێن که چاکانی خوا تاویک تیا
 دانیشتون یا زۆی به‌ره‌که‌تیا تێ کردوه و پاش ئە‌وه خه‌لک کردۆیان به
 زیاره‌تگا . شه‌ش جانیب : شه‌ش لا ، سه‌ر و خوار و ژاست و چه‌پ و
 به‌ر و دوا . مه‌ردوم : خه‌لک . ببیله‌ی چاو . سه‌یرانی : سه‌یران‌که‌ر .
 چینگایه‌ک بۆ سه‌یران بشێ . خیطه‌ : ناوچه .
 مه‌عنا‌ی ئە‌م به‌یته و به‌یتی پاشه‌وه‌ی پێکه‌وه لێک‌ئه‌ده‌ینه‌وه .

(٤) واته : ئە‌ی خه‌لکی سه‌یران‌که‌ر ، یاخود ئە‌ی گلینه‌ی چاوم که سه‌یرانگای
 یاران بۆی ، شوپینێ که یار جارێ به‌ زۆی لوطغه‌وه ته‌ماشای کردبێ ،
 یا وینه‌ی ئە‌وی تیا عه‌کس بۆ‌یته‌وه و سه‌یرانگای نازاران بۆ‌ی و بۆ‌ئوه
 بشێ تیا دانیشن و هه‌ر شه‌ش لاکه‌ی ئاو (ی فرمیتسک) بێ ، له‌م

- ئەو سېلسىلە ۋا مىشكى خەتا تىۋى براۋە ،
 پىچ ۋ شىكەن ، خەم بە خەم و ، خەلقە كراۋە ، (۱)
 لەۋلاۋىكە لەۋلاۋە بە ئەملاۋە كشاۋە ،
 يا ياسەمەنى خاۋە بە زۆرى زۆزدا زۆاۋە ؟! (۲)
 يا دۆكەلى جەستەى مەنە بە ۋ شەمە سوتاۋە ،
 يا ھەورى سىاتاۋە كە مانىع لە ھەتاۋە ؟! (۳)

ناۋچەبەدا ھەر چاۋم بۆ ، يار لە چاۋىش بى بەش و ناۋمىدى كىردم و ،
 بەۋ لى سەندەنى چاۋم دىن و دل و گىانمى بە جارمى بە تالان برد . . بەلام
 نازانم چۆن چاۋى بردم ، بە زەبرى زولف بردى ، يا بە ھىزى ناز . . بە
 زەردەخەنەى لىۋ بردى ، يا بە ژوانىنى چاۋ . . ھەرچۆن بى بردى و منى
 لى بى بەش كىرد و ، ئەو سەيرانگابەشى نەھىشت كە نازاران ئەھاتنە
 ناۋى و ، تەزايىى لە دەورى ئەو دوزگەبە بۆ .

ۋەك پىشان و تمان لەۋانەبە ئەم بەيتەش نىشانەى كۆپر بۆنى نالى بى
 لە دوا سالىكانى ژيانيا . .

- ئەم پارچە شىعرە تەنھا لە نوسخەكانى (عم) و (گم) دا ھەبە ، بەلام ھەمۆ
 نىشانەبەك ۋانەگەبەنى ھىي «نالى» بى .
 (۱) سېلسىلە: زنجىرە . مىشك : مىشك . خەتا: ناۋچەبەكە لە توركىمانستان .
 نىۋ : ناۋ . پىچ و شىكەن : لۆل و تىك شكاۋ . چەمبۈ ۋ ئەلقە ئەلقە .
 مەعنەى ئەم بەيتە ۋ بەيتى پاشەۋەى پىكەۋە دى .
 مىشكى (گم) : مىشكى .
 (۲) ۋاتە : ناخۆ ئەو زنجىرى زولفە كە لە زەشى و بۆن خۆشيدا پىتى ئەلەين
 (مىشكى خەتا) و ، پىچ و لۆل و ئەلقە ئەلقەبە ، لەۋلاۋە لە بالاي يار
 ئالاۋە و ، لە لاي راستەۋە ئەچى بۆ لاي چەپ و بەپىچەۋانەۋە ، ياخود
 گولى ياسەمەنى خاۋە بەسەر زۆرى ياردا بلاۋ بوۋەتەۋە ؟
 بە ئەم لاۋە (گم) : بە ئەۋلاۋە .
 (۳) جەستە : لاشە . سىاتاۋ : ھەورى زەشى باراناۋى .

داوینکه له زۆی دانهی خالت ته تراوه
زنجیره له پتی مائیلی ئه و زۆته تراوه (۴)

هه ی هه ی ! غه له طم گوت . ئه مه ظولمهت ، ئه وه ئاوه
به و ظولمهت ه ، به و ئاوه ، چه یاتم غه له طاوه (۵)

واته : یاخود دۆکه‌لی لاشه‌ی منه که مۆمی زۆی گه‌شی تۆ
سۆتاندۆبه‌تی ، یا هه‌وری زه‌شی باراناوییه و زۆیکای له ده‌رکه‌وتنی زۆزی
زۆت گرتوه ؟!

وشه‌ئاراوییه‌کی جوان له کۆکردنه‌وه‌ی (سۆتاو) و (سیاتاو) و (هه‌تاو) دا
هه‌یه . له‌نیوان (هه‌ور) و (دۆکه‌ل) یشدا ته‌ناسوب هه‌یه .

دۆر نییه وشه‌ی (شه‌مه‌ه) پێشان (شه‌مه‌ه) بۆین که له (شه‌م) و (ته)
پێکهاتوه و ، ئۆسیاران ده‌سکارییان کردین . ئه‌گه‌ر واین هاوئاوازییه‌کی
جوان له‌نیوان (جه‌سته) و (شه‌مه‌ه) دا ئه‌ین .

(۴) مائیل : ئاره‌زۆمه‌ند . لار .

واته : زولفت ته‌له‌یه‌که به‌سه‌ر دانه‌ویله‌ی خالته‌وه تراوه‌ته‌وه
بۆئه‌وه‌ی چۆله‌که‌ی دلی دلداران بێن و بین به داویه‌وه . زنجیریکه
کراوه‌ته پتی ئه‌وانه‌ی عاشقی زۆتن ، یاخود کراوه‌ته پتی لار زۆیشتۆی
زۆت ، یاخود کراوه‌ته پتی لار زۆیشتۆی ئه‌و دلداره زۆت و قۆته‌ی
وێراویه تۆی خۆش بوی .

له‌نیوان (ته‌تراوه) و (زۆته تراوه) دا ، به چاوبۆشییه‌وه له وشه‌ی
(زۆ) ، جیناسی ته‌رکیب هه‌یه .

(۵) هه‌ی هه‌ی : وشه‌ی سه‌رسامیه . ظولمهت : تاریکستای . غه‌له‌طاوه :
وه‌رچه‌رخاوه . وه‌رگه‌زآوه‌ته‌وه .

واته : نه‌خه‌یر ، هه‌له‌م کرد که زولف و زۆی یارم به‌و شتانه شو به‌ئاند
که باسم کردن . وانیه ، زولفی یار تاریکستای و زۆی یار ئاوی چه‌یاته .
به‌هۆی ئه‌و تاریکستای و ئاوی چه‌باته‌شه‌وه ژبانی من وه‌رگه‌زآوه و
که‌وتووه‌ته مه‌ترسییه‌وه ، چونکه که ئه‌مه‌وئ بگه‌مه سه‌ر ئاوی چه‌باتی
زۆمه‌تی و بمژم و ژبانی هه‌میشه‌یج بۆ خۆم مسۆگه‌ر بگه‌م ، تاریکایی
زولفی زۆم له‌نه‌گرئ و ناهێلئ بۆم .

دازشتنی ئه‌م به‌ینه له‌بابه‌تی (ئاوی چه‌یات) وه‌رگه‌راوه که ئه‌تین له

دل تینووہ ، سوتاوہ ، بہ بن طاقت و تاوہ
 زینگہم بہ سہراوہ ، کہ دہچم زیم بہ سراوہ (۶)
 ئەو شہر بہتہ ، ئەو جامہ شہراوہ لەبە ناوہ
 بۆ « نالی » یە ئاخر کہ خودا بۆ ئەوی داوہ (۷)

— ۲۳ —

زولفت بہ قەدتدا کہ پەریشان و بلاوہ ،
 ئەمزۆ لە منی شیفتە ئالۆز و بہ داوہ (۱)

تاریکستانیدایە و کەس ناتوانی پیتی بگات .

(۶) تاو : هیز و توانا . سہراو : کانجی .

واتە : دلەم تینووہ بۆ مژینی لیتیو یار ، توانا و هیزم لەبەر بزاوہ ،
 زینگہم بۆ سەر سہراو و کانیاوی دەم و لیتیو یارہ ، بەلام زولفی
 ہاتووہتہوہ بۆ سەر دەم و لیتیو و زیی لئ بہستۆم و ناہیلجی بگمہ ئەوی .
 لەنتوان (بہ سہراوہ) و (بہسراوہ) دا جیناسی تەریکیب ہەبە .

(۷) شہراو : شہراب .

واتە : ئەو شہر بہتەمی ئەمەوی بچم بیخۆمەوہ و ، ئەو جامی شہرابەیی
 ئەمەوی بچم بینیم بہ دەمەوہ ، پیتی ئەلین (شہر بہتەمی لیتیو) یا (جامی
 شہرابی لیتیو) و سەرہنجام ہەر بۆ نالی ئەبێ ، چونکہ خوا بۆ ئەوی داوہ .
 ئەشگونجی وشەیی (ناوہ) بہمەعنا (ئیسیم) نەبێ ، بەلکو یا بہمەعنا
 (ناب) بێ یا ہەر (ناب) بێ و وەلک چۆن (شہراب) کرا بہ (شہراو) ،
 ئەمیش کرا بێ بہ (ناو) . (ناب) یا (ناو) واتە : خاوین و بێ گەرد .

بەکارہینانی وشەیی (شہراو) لەجیاتیی (شہراب) کہ زاراوی ہەندی
 ناوچەیی کوردستانی عێراق و ئیرانہ ، نمونەبەکی تری ئەو زۆیازەیی نالیہ
 کہ وشە لە دیالیکتہ جیاوازەکانی کوردییەوہ ئەخاوین و ئەبخانہ ناو
 شیعری خۆی .

— ۲۳ —

(۱) شیفتە : دلداریی کہ یار دلێ بردبێ . ئالۆز : شتیواو . بەداو : سەر بہ
 گۆبەند و دەم بہ بیانۆ .

واتە : زولفہ دریز و شوژەکانت کہ بہ قەد و بالاندای پرز و بلاو

٤م عومره عزیزه که له بۆت نهقد و دراوه ،
صهده حهیف و درتغا که موسولمانی نهماوه ! (٢)

عومریکی دریزه به خه یالی سهری زولفت
سهوداوو په ریشانم و ، سهودایه کی خاوه (٣)

بۆنه ته وه و دلی دگدار ژاله کیشن بۆ لای خۆیان ، ئهمزۆ له منیش ئالۆز و
شیاوو و سهر به گۆبه ند و دهم به بیانون و گیرم به دهستیانه وه
خواردوو .

به قه دندا (چن) و (عم) و (کم) و (گم) و (ک) و (من) : له قه دندا .
ئهمزۆ : ئهمه تیکستی ته نها (گم)ه ، نوسخه کانی تر همویان ، (چر) نه بچ ،
امرو ، که بۆ (ئهمزۆ) یش و (ئیمزۆ) یش ده ست ئه دا . (چر) : ئیمزۆ .

(٢) نهقد : نهخت ، پاره . دراو : سکه ، لئ دراو . به خشاو . درتغا :
داخه کم .

لیکدانه وهی ئهم به بته پتیوستی به (تهقدیر کردنی) خه به ریک ههیه بۆ
ژستهی نیوه بهیتی به که می و بهو تهقدیر کردنه وه معنای بهیته که وای
لئ دیته وه کهوا عومری عزیز ی خۆم وهک نهختینه و دراو بۆ تو دانا ، یا
پیم به خشیت و دامه دهست . بهلام صهده حهیف و صهده مهخابن کهوا
موسولمانه تی نهماوه تا تو وهفاته هه بچ و ئهو عومر به خشین و له ژبان
بۆردنه ی منت له بهرچاو بچ و ، قهدری پیاوه تی کهس نازانی .

له وشه ی (دراو) دا له طافهت ههیه ، چونکه بۆ ههردۆ مهعناکهی
دهست ئه دا .

ئهم بهیته ته نها له (چر) و (عب) دا ههیه و لهم شوینه دابه . له
نوسخه که ی (چر) دا به خه تیکسی بیگانه له خه تی ئه سلئ کتیبه که
نۆسراوه « هبی نالی نیبه » . بهلام وهک پیتشر باسمان کردوو نوسخه ی
(عب) نوسخه به کی کۆنه و له (١٣١٨ ی . ک = ١٩٠٠ - ١٩٠١ ی . ز) دا
نۆسراوه ته وه و جیگای گومان لئ کردن نیبه ، بۆیه ئیمه ئهم بهیته به هبی
نالی دانه نین . نهقد و (عب) : نهقد . بۆ (نهقد و) و (نهقهده) یش
دهست ئه دا . حهیف و (عب) : حهیف . بۆ (حهیف و) و (حهیفه) یش
دهست ئه دا .

(٣) سهودا (ی به کهم) : عاشق . سهودا (ی دۆهه م) : خه یال . عشق
واته : ماوه به کی دۆر و دریزه بیر له سهری زولفی دریزی تو

هەرچەنده که زۆتم ، بهخودا مائیلی زۆتم
 بئیرگییه عیلهت که ههتیو مهیلی ههتاوه .. (٤)

ئهکهمهوه و ، بهو بیرکردنهوهیه گرفتار و بهریشان و خهیاڵ پهت و بلاو
 بووم . بهلام ئهم خهیاڵ و بیرکردنهوهم خهیاڵیکی پوچ و بئیمابه و کرداریکی
 بئ سۆد و کهلکه و دوای کللوی بابر دۆ کهوتوم .

له کۆکردنهوی (خهیاڵ) و (خاو) دا ئیشارهتیکی ناسک کراوه بۆ
 زستهی کینایهیی (خهیاڵی خاو) که له کوردیدا زۆر بهکار دێ . له
 کۆکردنهوی (زولف) و (خاو) و ، (زولف) و (بهریشان) یشدا تهناسویتیکی
 جوان ههیه .

له زبێکردنی بهیتهکانی ئهم پارچه شیعره دا شوین پیتی (چر) و (عب) مان
 هه لگرتوه . نوسخهکانی تر جیاوازیان ههیه . تیکزای نوسخهکان له
 بهیتی یه کهم و دۆهه مدا هاوژین . ئهم بهیتی سێهه مهش له (چن) و
 (عم) و (ت) و (اح) و (خا) و (خب) دا ههوتهمه .

(٤) واته : هەرچەند کاربایه کی لات و بئدهسهلات و زۆت و قۆم و بهپیتی
 نه ریتی کۆمه لایه تی شایانی ئه وه نیم و بۆم زهوا نییه بیر له خۆشه و یستی
 نازداریکی پایه بلندی وهک تۆ بکه مه وه ، بهلام چار چییه ؟ هیزی
 خۆشه و یستی هیزی ک نییه دان به جیاوازی ههزار و دهوله مه مند و داب و
 نه ریتی کۆمه لایه تیدا بنج .. ههزم له دیداری زۆته و ههزاری نایب به
 کۆسپ له زۆی ده ربزینی ئهم خۆشه و یستییه مدا .. به لکو هه ر له بهر ئهم
 هه زاریه م پتویستم پیتته و له وانه بو ئه گه ر هاوژۆ و هاوسه ریکی خۆم
 بوایه بیرم له تۆ نه کردایه ته وه .. هه زار بۆیه هه ز ئه کا بچیتته به رخۆر
 چونکه هیچی له بهرانییه و ئه یه وۆ گه رمی بپیتته وه . ئه گه ر جل و به رگی
 گه رم و نه رمی باشی له بهر این کاری به خۆر و به ره زۆچکه ی زستانان
 چییه !

له نێوان ههردۆ (زۆتم) دا جیناسی ته رکیب و ، له نێوان (هه تیو) و
 (هه تاوا) دا جیناسی لایق و ، له هینانی نیوه بهیتی دۆهه مدا به دوای
 نیوه بهیتی یه که مدا حوسنی ته علیل ههیه . ته شبیهیکی جوانیش له
 بهیته که دا ههیه که نالی خۆی کردوه به هه تیو و ، هاوژۆی به بهرگ و ،
 زۆی یار به خۆری زستان ..

بهخودا (کم) و (گم) : بهخوا .

(مانج) نیه تی قووه تی ته صویری برۆی تو
ئەم قەوسە بە دەستی مۆتەئەفەیس ئەکشاوە (۵)

بۆچی ئەگریم ، صەد کەژەتم دل دەشکینی !
بۆ مەهی ئەژۆی ، شیشە لە صەد لاوێ شکاوێ ! (۶)

(۵) مانج : وێنە و نەخش کێشێکی بەناوبانگی ئێرانی بوو . ئیددیعای پێغەمبەریشی کردوو . لە سەردەمی بەهرامی یەكەمی ساسانیدا بە شێوێکی دزدانە کوشتیان ، پێستیان گرو و پزبان کرد لە کا و لە بەردەرگای شاری جوندیشاپوردا هەلیان واسج تا خەلک سەیری بکەن . . . ته صویر : وێنە کێشان . مۆتەئەفەیس : هەناسەدەر ، گیان لەبەر .

واتە : برۆت ئەوێندە جوان و زازاوێ ، تەنانەت نیگار کێشێکی بەناوبانگی وەك مانیش ناتوانی وێنە بکێش . کەوانی برۆی تو بە دەستی ئادەمیزاد ئامادە نەکرێوە بۆ تیر نان بە دلی دلدارانوێ . . . هەر خوا ئەوانی کەوانی وەك برۆی تو دروست بکا هەمیشە ئامادە ی زاور کردنی دلی دلداران بێ .

نیوێ دۆهەمی ئەم بەیتە حوسنی تەعلیلی تیا بە بۆ نیوێ یەكەمی و ، لەنیوان (قەوس) و (ئەکشاوێ) شدا تەناسوب هەیه .
ئەم قەوسە (چر) : ئەو قەوسە . (من) : ئەم نەقشە .
ئەم بەیتە لە نوسخەکانی جگە لە (چر) و (عب) دا بەیتی هەشتەمە .

(۶) واتە : ژۆژی صەد جار دەست بە ژۆمەوێ ئەینی و دلێ ئەشکینی ، ئێتر چۆن ئەگریم ؟ شەرابی خوینی دلێ چۆن لە چاوێ کانمەوێ ئەژۆی و سەرنەکا ، مادەم شۆشەیی دلێت لە صەد لاوێ شکاندووێ ؟
نیوێ بەیتی دۆهەم ئەنجامی نیوێ بەیتی یەكەم ئێك ئەداتەوێ .

بە شوبهاندنی (مەیی) بە (فرمیسك) و ، (دل) بە (شۆشە) ئێستیعارەیی کی موصەژەحە پێکھاتووێ .

بۆج مەهی (چر) و (عم) و (من) : بۆ مەهی . (کم) و (خب) : مەهی بۆ .
(گم) : مەهی بۆج . شیشە (عم) و (گم) و (ت) و (ک) و (اح) و « پەراویزی » (خا) : شۆشە . لاوێ (چر) و (کم) و (عب) و (اح) و (خا) و (خب) : جێگە . (ت) : جێگا .

ئەم بەیتە لە (چن) و (عم) و (کم) و (گم) و (ت) و (ک) و (اح) و (من) و (خا) و (خب) دا بەیتی دۆهەمە .

بڼ فائيدويه مه نعی من ئیستا که له گریان
بۆ عاشقی بیچاره زووم ئاوه ژژاوه ! (۷)

هر جوگه وو جیگیکی که وا سۆر و سویر بڼ
جیتی جووشی گریانی منه و خوینه ژژاوه (۸)

(۷) زووم : زۆ نهم .

واته : لۆمه کردنی دلدار و ژیکای گریان لڼ گرتنی داد نادا . عاشقی
به دبهخت له زووه وه نهم ئاوه ی بۆ ژژاوه که نه بڼ بهشی هر گریان و
به دبهختی و کوژژانه وه بڼ .

ژسته ی (ئاو بۆ ژژان) له کوردیدا کینایه به له داب و نه ریت .

له به کارهیتانی (ئاو) و (ژژان) دا ورده کارییه کی جوان هه به ، چونکه
مه سه له که په یوه ندی به فرمیسک و گریانه وه به .

نهم به یته له (چن) و (عم) و (ت) و (ک) و (اح) و (خا) و (خب) دا به یتی
پیتنجمه . له (کم) و (گم) و (من) بشدا به یتی شه شه مه .

(۸) جیگیکی : جیگه به کی . جووشش : هاتنه جووش و هه لقولان .

واته : هر جوگه به که نه یبڼی ژهنگی سۆره و تامی سویره ، خوینی
چاوه کانی منه ژژاوه ، یاخود خوینی منی به بڼ تاوان کوژراوه ، بۆیه
سۆره و ، شوینی هاتنه جووشی گریانی منه بۆیه سویره .

له مهعنا لیدانه وه ی نهم به یته دا نه گونجڼ (سۆر) و (سویر)
هر دوکیان پیکه وه بۆ (جوگه) و (جیگه) بگیزینه وه و ، نه شگونجڼ
(سۆر) بۆ (جوگه) و (سویر) بۆ (جیگه) بگیزینه وه و له ف و نه شری
موره تته بڼ .

نه شگونجڼ ژسته ی (خوینه ژژاوه) به (خوینی نه ژژاوه) بخوینرینه وه
وه که له هه ندی نوسخه دا نۆسراوه و هه رچۆن بڼ پسته کانی ژسته که بۆ
هه ردۆ داژشته که نه گونجڼ و نالییش به عاده ته که ی خو ی هر ئه وه ی
مه به ست بووه .

له نیوان (جوگه) و (جیگه) دا جیناسی لایق و ، له نیوان (سۆر) و
(سویر) دا جیناسی ناقیص هه به .

جیگیکی که وا (عم) : جوبار که وا . دیاره (جۆباری) به . (کم) : جیگایه
که وا . (گم) و (من) و (خب) : جۆباری که وا . (ک) و (اح) : جیگایه که وا :

سۆزی دلمه باعیشی تاو و کولی گریان
مهعلقومه که ناگر سه به بی جۆششی ئاوه (۹)

« نالنج » وه کو زولفت که موطیعی بهری پیته
تیکی مه شکینه ، به جفا مه یخه ره لاوه (۱۰)

جیتی (چن) و (عم) و (ت) و (ک) و (اح) و (خا) و (خب) : جیتی . منه و :
نهمه تیکستی (چر) و (عم) ه . نوسخه کانی تر ههمو : منه ، (کم) نه بین که
ههر له بنه زه تا وشه که ی تیا نییه . خوینه زژاوه (چر) و (کم) و (اح) و
(« بهراویزی » خا) : خوینی نه زژاوه . نه بین مه بهستی (خوینی نه زژاوه)
بی . (عب) : خوینی نه زژاوه . (خوینی) که ی به هه که به دۆ (ی) نۆسیوه .
نهم به بیته له (چن) و (عم) و (ت) و (ک) و (اح) و (خا) و (خب) دا به بیستی
سیتهم و ، له (کم) و (کم) و (من) دا به بیستی پینجمه .

(۹) واته : سۆزی ناگری عه شقی دهرۆنمه بووه به هۆی تاوی گهرم و به کولی
گریانم . نهمه ش شتیکی سه یر نییه ، چونکه ههموان نهمان ناگره نه بین
به هۆی هاتنه کولی ئاو .

له نیوه به بیستی دۆ ههدا حوسنی تهعلیل و ، له نیوان (تاو) و (ناو) دا
جیناسی لایق و ، له نیوان (ناگر) و (ناو) دا طباق هه به .

مه بهستی نالنج له به کارهینانی وشهی (باعیث) بۆ په یوهندی نیوان
(سۆزی دل) و (تاو و کولی گریان) و ، به کارهینانی وشهی (سه بهب)
بۆ په یوهندی نیوان (ناگر) و (جۆششی ئاو) ئه وه به بلنج په یوهندی نهم
دوانه وه که نه بین و هبی به کهم به تین تر و به هیتز تره .

تاو و (چر) : تاوی . (اح) : تاو . بۆ ههر دوکیان دهست ئه دا . (خا) :
تاب و . ناگر (عم) : ئاور .

نهم به بیته له (چن) و (عم) و (ت) و (ک) و (اح) و (خا) و (خب) دا به بیستی
شه شه م و ، له (کم) و (کم) و (من) دا به بیستی هه وتهمه .

(۱۰) واته : نالنج که له بهر پیته که وتوووه و گوینی ژابه له و فرمان بهردارته وه که
زولفه درێزه کانت که نه که ونه بهر پیته ، مه یسکینه به که و نازاری دلی
مه ده و پشت گویتی مه خه و یادی بکه ره وه .

ههر چه ند (تیک شکاندن) و (به لادا خستن) له م به بیته دا درا ونه ته پال
نالنج ، به لام کو کردنه وه بان له گهل زولفدا له یه که به یته دا شتیکی
بین مونا سه بهت نییه ، چونکه له بنجینه دا نه بین بدرینه پال زولف .

تا له من ئەو زولفە ژێی بۆسە و کەناری گرتووە
ناودەم بێ شوبهە تاسی زههري ماری گرتووە (۱)

خۆش لەسەر سینهی سەری هەلداوە دۆ گۆی سەر بە مۆر
مات و حەیرانم کە عەرەەر کەی هەناری گرتووە ! (۲)

مەبەستی نالێ ئەو یە بلێ ، هەرچەند من وەك زولفەكانت كەوتۆمەتە
بەرییت ، بەلام ئەمە واناگەیهنێ له هەمۆ شتیكا وەك زولفتم لەگەڵ بکەي .
وەكو (عب) : سەری = سەری . بەم پێیە ئەبێ (نال)ی (نال)یش
بە تالە باریکە کەي ناو قەلەم مەعنا لێ بدەینەو . بە جەفا (ک) و (ت) و
(ح) : بە جەفا و .

(۱) واتە : لەوکاتەو کە زولفی یار ژێی ئەو ی لێ گرتۆم لە باو دەشمی گرم و
ماچی کەم ، ناودەم تالە و تاسی ژاری مار ئەدا ، چونکە وەك چۆن
گرانەتادار کە هیچ ناخوا ، لێوی یار ئەگری و تاسی دەمی تال ئەبێ ،
منیش لەبەر بێبەش بۆن لە خۆراکی ماچی دەمی یار تاسی دەم تال
بوو ، یاخود لەبەر ئەو کە هەرچەند دەم ئەبەم گۆنای یار ماچ بکەم ،
دەم بەر زولفی وەك ژەشماری ئەکەوێ و ژەشماریش ژاراویبە . بەلام
ئەم مەعناي دۆهەمە لەگەڵ قەدر زانینی یاردا ناگونجێ .

زولفە (« پەراویزی » چر) و (عم) و (ک) و (گم) و (عب) و (من) :
شۆخە . بۆسە و (عم) و (ک) و (گم) و (ت) و (عب) و (من) : بۆس و .
زههري ماری (چر) : زههري مار . (عب) : ژاره ماری .

(۲) عەرەەر : درەختی سەروی شاخ ، درەختیکە وەك سەروی عادەتی ،
بەلام کەمێك کورتتر و بچۆکترە لەو .

واتە : چەند جوان دۆ گۆی سەربەمۆر لەسەر سنگی یار سەریان
هەلداوە (مەبەست لە گۆکان جۆتە مەمکی یار و لە سەربەمۆر یا گۆی
مەمکەکان یا کەس دەس بۆ نەبردۆییانە) . من لەو سەرسام کەوا کەي
شتی و تۆی داوە درەختی عەرەەر هەنار بگری . (مەبەست لە عەرەەر
بالای یار و ، لە هەنار مەمکەکانیەتی) .

عەرەەر کەي (« پەراویزی » چر) و (عب) : بۆج عەرەەر . دیسان

نهژده‌های زولفی له دهوری گهنجی حوسنی حاریسه
هلقه‌هه‌لقه ، چین به چین ، سه‌رتا به خواری گرتووه (۳)

ماهی من ته‌نھا مه‌هیکه‌سه‌ده نوجومی مه‌حو کرد
یاری من ته‌نھا گوئیکه‌سه‌ده‌هزاری گرتووه (۴)

(« په‌راویزی » چر) و (عم) و (گم) : چۆن عه‌عه‌ر . (کم) و (من) :
عه‌عه‌ر چۆن . (ت) : که‌ی عه‌عه‌ر .

(۳) گهنج : گهنجینه ، خه‌زینه . حاریس : پاسه‌وان .

واته : زولفی یار ، وه‌که‌ نه‌ژده‌ها ، دهوری گهنجینه‌ی زیژ و گه‌وه‌ری
زۆمه‌تی داوه و پاسه‌وانیه‌تی و ، په‌یکه‌ی له‌سه‌ر کردووه و ، هه‌مۆی ،
له‌سه‌روه‌ه تا خواره‌وه ، گرتووه‌ته‌وه . ئەم به‌یته ئیشاره‌ته‌به‌وه‌ئه‌فسانه‌یه
که‌ ئەلین مار به‌سه‌ر گهنجینه‌وه هیلانه ئەکا .

زولفی ، حوسنی (عم) و (گم) و (عب) : زولفت ، حوسنت .
ئەم به‌یته و به‌یتی پتیشۆ له (عم) و (گم) دا به‌رودوان . له (عب) یشدا
دوابه‌یتی پارچه‌ شیعره‌که‌یه و نازناوی پتیه‌ نییه .

(۴) ماه ، مه‌ه : مانگ . نوجۆم : جه‌می نه‌جه‌مه‌ واته‌ ئەستیره .

واته : یاری دل‌به‌ری من مانگیکی تاقانه‌یه ، به‌لام زۆناکیه‌که‌ی سه‌ده
ئەستیره‌ی له‌ناو بردووه و فه‌وتاندووه . تاقه‌ گوئیکه ، به‌لام سه‌ده‌ گوئی
گرتووه و بۆ هه‌رکۆپیه‌کی ئەزوانی گوئیکه‌ بۆ خۆی . یاخود سه‌ده
دل‌داری گیرۆده‌ کردووه . ئەشگونجی مه‌به‌ست له (ماه) مانگی به‌مه‌عنا
سۆ زۆژ و له نوجۆم جه‌می نه‌جه‌می به‌مه‌عنا به‌ش بێ . واته : هه‌رچه‌ند
یار جوانی ته‌نھا وه‌رزێکه ، به‌لام جوانیه‌که‌ی به‌جۆرێکه هه‌رگیز کز
نابێ و سه‌ده‌ وه‌رز ئەگرێته‌وه . وشه‌ی (هه‌زار) ییش به‌گویره‌ی شتیه
نۆسینی کۆن بۆ (هه‌زار) ی به‌مه‌عنا بولبولیش ده‌ست‌ئەدا . واته : یار
هه‌رچه‌ند تاقه‌ گوئیکه ، به‌لام سه‌ده‌ بلبیل عاشقی بوون .

مه‌حوکرد (ت) : پتیه‌یه . (عب) : کرد مه‌حو . هه‌زار : له‌ گه‌لێ
نوسخه‌دا به (هه‌زار) نۆسراوه ، به‌لام ژاسته‌که‌ی نالی هه‌ردۆ مه‌عناکه‌ی
مه‌به‌ست بووه . (کم) نیوه‌ی دۆهه‌می ئەم به‌یته و نیوه‌ی به‌که‌می به‌یتی
داهاتۆی تیا نییه .

ئەم به‌یته له (عب) دا به‌یتی پتینه‌مه .

له‌علی شه‌ککه‌رباری تو تیراوه ، شه‌ککه‌ر باریه
 لیوی می‌حنه‌ت‌باری من بن‌ئاوه ، باری گرتووه (۸)
 پزجه‌فایه ، بن وه‌فایه ، زۆد جه‌نگه ، دیز صولح
 صد درینغ و حه‌یفه‌ طه‌بعی زۆزگاری گرتووه (۹)

له‌ لایه‌کی‌که‌وه‌ بادامی‌ چاوته . ژاسته‌ که‌ نه‌لین‌ دره‌ختی‌ سه‌روی‌ بالات
 چهند‌ جۆره‌ میوه‌ی‌ وه‌ک‌ عوناب‌ و بادامی‌ گرتووه .
 لیو و (چن) : لیو . دیاره‌ (لیوی)‌یه . قه‌ددی‌ («‌ په‌راویزی‌ » چر) و
 (عم) و (کم) و (گم) و (من) : قه‌ددت .
 نیوه‌ی‌ یه‌که‌می‌ ئهم‌ به‌یتسه‌ له‌ («‌ په‌راویزی‌ » چر) و (عم) و (کم) و
 (گم) و (من)‌دا به‌م‌جۆره‌یه .

پتوه‌یه‌ بادامی‌ چاو و شه‌ککه‌ر و عونابی‌ لیو

ته‌نها له‌ (کم)‌دا (شه‌ککه‌ر و)‌وه‌که‌ که‌وتووه .
 ئهم‌ به‌یتسه‌ له‌ (عم)‌دا ده‌هم‌ و ، له‌ (کم)‌دا شه‌شمه .
 له‌عل : به‌ردیکی‌ گرانبه‌های‌ سه‌وره . لیره‌دا کینابه‌یه‌ له‌ لیوی‌ یار . بار :
 توپزیکه‌ له‌ لیوی‌ نه‌خۆش‌ و تینۆ‌ ئه‌نیش‌ .
 نالچ‌ له‌م‌به‌یتسه‌دا به‌راورد‌ له‌نیوان‌ لیوی‌ خۆی‌ و یاردا‌ ئه‌کا و ئه‌لین‌ :
 لیوی‌ وه‌ک‌ له‌عل‌ ئال‌ و شیرینی‌ تو ، ته‌ژ و پاراو و تیراوه ، شه‌کری‌
 به‌ سه‌روه‌یه . لیوی‌ مه‌ینه‌ت‌باری‌ منیش‌ له‌ خهم‌ و خه‌فه‌دا وشک‌
 هه‌لا‌تووه‌ و ته‌ژایی‌ لئ‌بزاوه‌ و ، باری‌ تالی‌ لئ‌ نیش‌تووه .
 له‌نیوان‌ هه‌ردۆ‌ (شه‌ککه‌ر‌بار)‌دا جیناسی‌ ته‌واو و ، له‌نیوان‌ (تیراوه‌) و
 (بن‌ئاوه‌)‌شدا‌ طبباق‌ هه‌یه . هه‌روه‌ها له‌نیوان‌ هه‌ردۆ‌ (بار)‌دا جیناس
 هه‌یه .

تو (عم) و (گم) : ئه‌و . تیراوه (چر) : تیراوی .
 زۆد : زۆ . دیز : دره‌نگ . صولح : ناشت‌بۆنه‌وه . (۹)
 واته : یار زۆرم‌ نازار‌ ئه‌دا و ، به‌لین‌ و په‌یمانی‌ نیبه‌و ، زۆ‌ ئه‌که‌وینته‌
 شه‌ژ و دره‌نگ‌ ناشت‌ ئه‌بیتته‌وه . صد‌ حه‌یف و صد‌ مخابن‌ وا ئه‌میش‌
 سه‌روشتی‌ زۆزگاری‌ گرتووه‌ و وه‌ک‌ ئه‌وی‌ لئ‌ها‌تووه .
 له‌نیوان‌ (جه‌فا) و (وه‌فا)‌دا جیناسی‌ لاحتیق‌ و طبباق‌ و ، له‌نیوان‌
 (زۆ) و (دیز) و ، (جه‌نگ) و (صولح)‌دا ته‌نها‌ طبباق‌ هه‌یه .
 زۆزگاری‌ (گم) : زۆزگاری .

یادی. (کانتی دمدم) و سرچاوه که ی (میگوز) ده کا
(به کره جو) ی چاوم که شیوه ی (سرچنار) ی گرتووه (۱۰)

بن مه حابا ناو ده زیزئی گه به فهور و گه به دهور

چاوی من موددیکه شیوه ی ئابشاری گرتووه (۱۱)

شهمعی به زمی من که وا سوتاوه ، زهرد و ئەشک زیز

قەت نییه فهردیک ئەلئی زهنگی مه زاری گرتووه (۱۲)

(۱۰) ئەبێ (کانتی دمدم) یا (کانتی دمدمه) و (میگوز) ناوی دۆ سرچاوه بن ،
وهك (به کره جو) و (سرچنار) .

سرچاوه که ی (میگوز) ده کا : ئەمه تنها له تیکستی (چن) وه نزیکه
که بهم جوړه نوسراوه : سرچاوه که میگر دکا . تیکستی هیچ کام له
نوسخه کانی ترمان بۆ زاست نه کرایه وه . بۆیه وا وهك خویان
ئەیاننۆسینه وه . (چر) : سرچاوه گرمی کردکا . (« پەراویزی » چر) و
(عب) : سرچاوه گرمی کردکان . (ت) : سرچاوه که میگرد دکا . (ک) :
سرچاوه گرمی سردکا . (اح) و (خا) : سرچاوه کومی کردکا . (من) :
سرچاوه گومی کردکات .

ئەم بەیتە له هەمۆ نوسخه دەستنۆسه کاندای ، (عب) و (من) نەبێ ،
دوا بەیتە و نازناویش نییه . له (عب) دا بەیتی پێش دوا بەیتە و دوا بەیت
بەیتی سێهەمی ئێرەیه . بەلام له (عم) و (کم) دا پێنج بەیتی تریش هەیه که
یەکیکیان هەروەها له (کم) و (من) یشدا هەیه .

(۱۱) مه حابا : لایه نگرێ . گهه : جار جار . فهور : په له . دهور : نۆبه .
ئابشار : تافگه .

واته : چاوی من هەمیشە ، بن خۆ به ستنه وه به کاتیکی تایبه تیه وه ،
جار جار به په له و جار جار به نۆبه ، فرمیسک ئەزیزئی ، چاوی من
ماوه به که وهك تافگه ی ناوی لێ هاتووه و سهرمژ ناوی لێ ئەزوا .

ئەم بەیتە تنها له (عم) و (کم) دا هەیه و لهو دۆ نوسخه به شدا بەیتی
هەشتمه . ئیمه لێره دا داماننا چونکه له نوسخه دەستنۆسه کاندای نەبو .

(۱۲) نالی لهم بەیتە دا چاوی خۆی شوبهاندوو به مۆم و ئەلئی : مۆمی به زم
زازی نه وه ی من که چاومه ، سوتاوه و زهرد هه لگه زاوه و فرمیسک
ئەزیزئی که دلۆبه ی مۆمه تاووه که به ، ئەوهنده کپ و بن دهنگه و بن دهنگ

مودده عی زه جرم ده کات و ، پیم ده لئی : صه برت بیی
که ر به له عنه ت بئ که که ی عاشق قه راری گرتووہ ! (۱۳)

« نالی » وا دائیم که مه شغولی فوغان و ناله یه
باعی شی هیجرانی یاره دل شه راری گرتووہ (۱۴)

بۆ خۆی نه گرتی ، کهس نییه نه لئی زهنگی گۆزستانی لئ نیشتووہ .
ئهم به یته ش هه ر له (عم) و (گم) دا هه یه .

(۱۳) زه جر : سه رکوتاندنه وه .

واته : کابرای له خۆشه و بستج نه گه بشتق سه رم نه کوتیتته وه که وا
من به ده ست ده ردی دل وه نازه حه تم و پیم نه لئی خۆت زا گره . .
ده ک بیاوی که ر به له عنه ت بئ ، نه گه ر نه و که ر نه بوا یه نه یغامج که وا دلدار
هه رگیز خۆی بئ زا گره ناکرتی .

ئهم به یته ش هه ر له (عم) و (گم) دا هه یه .

له م دۆ نوسخه یه و له (کم) و (من) یشدا پاش ئهم به یته به یتیکی تریش
هه یه . نه و به یته نه وه یه له (کم) دا کرا وه به دوا به یته . له به رنه وه که نه و
به یته له زۆر زوو وه له به یتی ده هه می ناو نه سلکی شیعه ره کان نه چئ ،
نه ماننۆسیه وه . نه و به یته نه مه یه :

چاوی « نالی » دائیمه ن فرمیسکی لئ ده زۆیتته خوار

واده زانم هه ر که شتیه ی سه رچناری گرتووہ

(۱۴) شه رار : شه راره ، بلیسه .

واته : نالی که هه میشه نه نالینئ و هاوار نه کا ، به هۆی دۆری یاره وه یه
که ناگری به ردا وه ته دل و ده رۆنی .

ئیمه ، هه رچه ند ئهم پینج به یته زیاده مان بلاو کرده وه که هه ر له نوسخه
چا به کانداهه ن ، له و با وه زه دا نین هئ نالی بئ . نه شتیه و نه
ته کنیکی دارشستن و نه نا وه زۆک هئ چیان وانا گه یه ن به شی
یه که م و دۆهه می ئهم پارچه شیعه له یه ک جۆر بئ . نه بۆنی نازناویش له
دوا به یتی به شی یه که مدا که به یتی ده هه مه ، شتیکی سه ر نییه .
سه ره زای نه وه که هه ر له وانه یه نالی خۆی نازناوی دانه نایئ ، نه شگونجئ
گۆزانی به سه ر دوا به یتا هاتبئ ، یا به یتی تر بۆبئ و فه وتابئ .

له نوسخه کانی (کم) و (گم) و (من) دا ورده جیاوازیه کی بئ با یه خ له نیوان
تیگسته کانی ئهم به یته دا هه یه .

گولبني قه ددت له قوبيهی سينه غونچهی کردووه
غونچه بهم شيرينيه قهط نهی شه کهر نهی بکردووه (۱)

نه خلی بالآت نه و بهره ، تازه شکوفهی کردووه
تو که بوی شيرت له دم دئی ، ئەم مه مهت کهی کردووه ! (۲)

(۱) گولبن : دره ختی گول . چه پکه گول . قوبيه : گومه ز . نهی شه کهر : قاميشی شه کر .

واته : بالای وهك گولباخت ، به سهر گومه زی سنگته وه که مه مکه کانه ، خونچهی کردووه که گولکانه تی . . خونچه یه کی نه وهنده به تام و خوش و شيرینی کردووه ، له گهل نه وه شدا که هیشتا کاله ، قاميشی شه کر پیا ناگاته وه له شيرينيدا .

دياره نالی ئەم پارچه شيرهی بۆ کچۆله یه کی تازه پیتکه یشتو وتووه .
گولبني (کم) و (من) : گولبهي . (گم) و (تو) و (خا) : گولبوني .
کردووه ، نه بکردووه (چر) و (تو) و (عب) و (خب) : گرتووه ، نه بگرتووه .
قهط (کم) و (تو) و (عب) و (خب) : قهط . (گم) و (من) : قهت .

(۲) نه و بهر : تازه بهر گرتو . شکوفه : گۆپکه ، هه لاله . نه خل : دار خورما .
بۆ : بۆن . مه مه : مه مک .

واته : بالای وهك دار خورما بهرز و زۆیک و پیتک ، تازه بهری گرتووه و هه لالهی کردووه . . تو نه وهنده منالی هیشتا بۆنی شیر له دم دئی ، چۆن وا مه مکت کردووه ؟ (مه مک کردن ، بیجگه له مه معنا دياريه کهی ، کینا به شه له گه و ره بۆن و پیتکه یشتن) .

له نیوان (دهم) و (ئه م) و (مه م) دا جیناسی لایق و ، له کو کردنه وهی (شیر) و (مه م) یشدا ته ناسو بیکی جوان هه یه ، چونکه شیر له مه مکه وه یه .
تازه (خب) : دوینج .

ئه م به یته له (چر) و (کم) و (گم) و (عب) و (من) دا سیهم و ، له (تو) دا چواره مه .

قامت نخله ، به شیری ، فائقیه ی پی کردوه
 نخلی بی نیشی مه مت شه هدی سپی قه ی کردوه (۳)

(۳) نخل : دار خورما . کینایه شه له بالابه رزی . فائقه : حوشریکه
 هر له گه ل دوشینیا گوانی پز بیته وه له شیر . فائقی : لای سه روی
 گهر دن که سه ر و ملی تیا په ک نه گرینه وه . په ی کردن : قاچ بزینه وه .
 نخل : ههنگ . بی نیش : بی جزو . بی نازار . شه هدی : ههنگوین .
 قه ی کردوه : زشانه وه .

لیکدانه وه ی مه عنای نیوه ی په که می ئه م به یته ، به مه یته تیکی زور
 ته واو بو بومان ، چونکه تیکستی هه ر کام له نوسخه کانی بهره ستمان به
 ته نها خوی مه عنایه کی ته واوی نه ئه دا به ده سته وه . ئیمه ئه م تیکسته ی
 ئیره مان له لیکدانی وشه زئی تی چوه کانی هه مۆ نوسخه کان دازشته وه .
 بهر له لیکدانه وه ی مه عنای به یته که وه ک خۆمان بۆی چووین ، وا به باشر
 ئه زانین تیکستی هه مۆ نوسخه کانی بهره ستمان به شتیوه نۆسه که ی
 خۆیان بخه یته بهر چاو .

(چر) و (تۆ) و (عب) و (خا) :

قامت نخلی بشیری فایقی کی کردوه

(چن) : قامتت نخله به شیر فایقی پی کردوه

(عم) : قامتت نخله و به شه دی فایقی کی کردوه

(کم) : قامتی نخلی بشیری فایقی که ی کردوه

(گم) : قامتت نخله به شه دی فایقی کن کردوه

(ک) : قامتت نخل بشیر فایقی پی کردوه

(اح) : قامتت نخل بشیره فایقی پی کردوه

(من) : قامتی نخلی بشیری فایقی قه ی کردوه

(خب) : قامت نخل بشیر فائقی قی کردوه

ئمه به ش به حالی نیوه به یته یه که م . به ش به حالی نیوه به یته
 دوه مه میش ، جیاوازی بی هه له هر ئمه بو : بی نیشی (چن) و (عب) :
 بی میشی .

مه عنای به یته که ش ، وه ک ئیمه بۆی ئه چین ، به م چۆره به : بالات وه ک دار
 خورما به رزه ، به شمشیری دهستی ، یا خود به شیری مه مکه کانی ،

نخل و زومنان پیکه‌وهن ، یا باغه‌بان وهی کردووه :
 سه‌روی هیناوه له سیب و بهی موتوربهی کردووه ! (۴)

حوشتری شیرای ، یاخود شوین پتوهندی سهر و گهردنی بهی کردووه و
 بزیه‌توه . هه‌نگی نازار نه‌گه‌یین و بن‌چرزوی مه‌مکیشت ، هه‌نگوینی
 سپی هه‌له‌یناوه‌توه .

له‌وانه‌شه له نیوهی دۆه‌می ئه‌م به‌یت‌دا ، له (نه‌حلی بن‌نیش) و
 (شه‌هدی سپی) دا ئیشاره‌ت به‌ حاله‌تی (حه‌سانه‌وهی ئافره‌ت) کرابی .

ئه‌م به‌یت‌ه له نوسخه‌ی (ت) دا نییه و ، له (چر) و (کم) و (گم) و (من) و
 (عب) دا چواره‌مین به‌یت‌ه . ته‌ن‌ها له نوسخه‌کانی (عم) و (گم) دا له‌پاش ئه‌م
 به‌یت‌ه‌وه ، ئه‌م به‌یت‌ه‌ی خواره‌وه‌ش هه‌یه که له‌گه‌ل شیوه‌ی تیکزای پارچه
 شیعره‌که‌ش ناگونجی و مه‌عناکه‌شی زۆر ساده‌یه و له‌چه‌شی نالییه‌وه
 دۆره :

خۆم به‌ قوربانی سهر و ده‌سمال و دوگمه‌ی کردووه خۆم به‌ قوربانی دو چاوی پز له سورمه‌ی کردووه

(۴) زومنان : هه‌نار . باغه‌بان : باخه‌وان . سیب : سیو . موتوربه : پتوه‌ند ،
 تلقیح . وهی : وای ، وه‌های . له نوسخه‌کانی به‌رده‌ستمانا نۆسراوه
 (وای) . ئیمه‌ ئه‌وه‌مان لا هه‌له‌ بو ، بزیه‌ به‌م‌جۆره‌ی ئیره‌مان نۆسییه‌وه .

واته : سهرم له‌م بالای وه‌ک دار خورما به‌رزی به‌به‌ری هه‌ناره‌وه‌ی یاره
 سوژماوه . نازانم ناخۆ هه‌ر له‌ سروشت‌دا وایه دار خورما به‌ری هه‌ناری
 گرتووه ، یاخود باخه‌وان هاتووه داری به‌رزی سه‌روی له‌ داری سیو و
 به‌ی موتوربه‌ کردووه و بالای وه‌ک سه‌روی یار مه‌مکی وه‌ک سیو و به‌ی
 گرتووه .

نخل و (چن) و (ت) و (ک) و (اح) و (خا) و (خب) : سیب و . (عم) و
 (گم) : سیو . موتوربه‌ی : له‌ هه‌مۆ نوسخه‌کاندا ، (عم) و (گم) و (خب)
 نه‌بن ، به‌ هه‌له‌ به‌ (مطر به‌ی) نۆسراوه . (عم) به‌ (مری) و (گم) به‌
 (مطر به‌ی) نۆسیوه ! ته‌ن‌ها (خب) به‌ بن‌ه‌له‌ نۆسیوه‌توه له‌سه‌ر
 ژینۆسی کۆن . زۆر سه‌یره‌ کۆمه‌لێ نۆسه‌ر وشه‌یه‌کی ژه‌سه‌نی کوردیان
 لێ بیج به‌ عه‌ره‌بیج !

ئه‌م به‌یت‌ه له‌ (چر) و (ت) دا سیه‌هم و ، له‌ (چن) و (اح) و (ک) و (خا) و

بۆ مەمك « نالچى » چ مندالانە وەى وەى كردووە
 گەرچى مۆى وەك شىرە ، بەو شىرە شكۆفەى كردووە (۵)
 خۆش بە هەردۆ دەست و دەم گرتۆبە ئۆخەى كردووە
 كىذب و توهەت ، ئىفتىرا و بوھتان كە تۆبەى كردووە (۶)

(خەب) دا چوارەم و ، لە (كەم) و (گەم) و (مەن) و (تو) و (عەب) دا دۆهەمە .
 (۵) واتە : بزووانە بۆ نالچى چون وەك مندال بۆ مەمكى يار ئەگرتى و كەوتووەتە
 ھاوار ھاوار . . ھەرچەند پىرىش بوو و مۆى وەك شىر سىچ بوو ، بەو
 شىرەى مەمكى يار ھەلالەى كردووە و بىگەشتووە .
 ئىمە وای بۆ ئەچىن وشەى (بەو) بە (بۆ) بخوینریتەو و واتە (بۆ ئەو) و
 مەعناى بەیتەكە وای لى بىتەو : بۆ ئەو شىرە منال بوو تەو و
 كەوتوو تەو گز و گال و وەك درەختى بەھاران ھەلالەى كردووە .
 دۆرىش نىبە مەبەستى لە (شكۆفە كردن) سىچ بۆنى رىشى بى و بلى
 ئەو سىپەتیبە لە ئەنجامى سىپەتیبى شىرى مەمكى يارەو بە .
 وەى وەى (چر) و (عەب) : وای وای . بەو (چر) و (كەم) و (گەم) و (تو) و
 (عەب) و (خەب) : لەو .

(۶) خۆش : زۆر باش . توهەت ، ئىفتىرا : بوختان .
 واتە : سەبرى نالچى كە چەند چاك بە هەردۆ دەست و بە دەم مەمكى
 يارى گرتوو و لە خۆشياندا ھەر (ئۆخەى . . ئۆخەى !) بەتى . . درۆ و
 بوختانە ئەلین تۆبەى كردوو و دەستى لە مەمكى يار ھەلگرتوو .
 شتى وا راست نىبە و دلدارى راستەقىنەى وەك نالچى ھەرگىز تۆبەى پى
 ناكرى .

بوھتان (گەم) : بوختان .

ئەم بەیتە و بەیتى پىشۆ تەنھا بەگوێرەى (عەب) بەرودوا بەیتى پىنجەم و
 شەشەم . ئەگىنا لە ھەمۆ نوسخەكانى ترا ، لە (چر) دا نەبى ، لە جىبى
 يەكتردان . ئىمە شىتو و نوسخەى (عەب) مان پەسەند كرد چونكە بەپى
 نوسخەكانى تر مەرچەمى ضەمىرى (كردوو) كەنى بەیتى پىشۆ ديار
 ئەئەبۆ كە ئەو ھەش دروست نىبە . لە نوسخەى (چر) دا نىو وى يەكەمى
 بەیتى پىنجەم و نىو وى دۆھەمى بەیتى شەشەم كراون بە بەیتى پىنجەم و ،
 نىو وى يەكەمى بەیتى شەشەم و نىو وى دۆھەمى بەیتى پىنجەم كراون بە
 بەیتى شەشەم . لە پەراوێزىشدا بە فارسى نۆسراو « در نسخهء قديمه

گهرمچ و تهژی بهاره که پشکو کوژیاهوه پشکوی گولاتهشین به نهسیم بو گهشایهوه (۱)

مصرع نانی (بو مكم .. الخ) ، (گرچه موی .. اه) است ، و مصرع نانی (خوش بهردو .. اه) ، (کذب و تهمت .. است) . واته له نوسخه کونه کهدا نیوهی دژهه می (بو مه مک .. تاد) ، (گهرچی موی .. ه) و نیوهی دژهه می (خوش به هرددو .. تاد) ، (کیدب و توهمت .. ه) . واته : نهو نوسخه کونه بهش که (چر) ئیشاره تی بو نهکا ، ههر وهک نوسخه کانی تر و نه م نوسخه ی نیمه یه وایه .

نهم قهسیده بهی نالی ، سهر تا خواری تهرخانه بو باسی بههار .
(۱) گولاتهشین : گول ناتهشین ، گولی وهک ناگر سۆر . نهسیم : سروهی ناسکی با .

واته : بههوی گهرمچ و تهژی ههوا ی بههاره وهیه وا پشکوی ناگری زستان کوژیاهوه ، چونکه که گهرما داهات پتویست به ناگر نامین و که دنیا تهژ بو ناگر نه کوژیتهوه . بههوی سروهی ناسکی بای بههاریشهوه بو پشکوی گولی سۆری وهک ناگر خوئی بهسهروهه نهما و گهشایهوه و زهنگه سۆره کهی دهر کهوت .

دۆر نییه نالی به رسته ی (پشکو کوژیاهوه) ئیشاره تیکی به پیچه وانه شی کردین بو زاراوه ی (سقوط الجمره) که به کانی سه ره تای داهاتی گهرما و شکانی سهرما نه لئین و مه به ست لئی نه وه یه پشکویه کی ناگر که وتوووته سه رزه وئ و دنیا توژی سه رمای شکاوه . نه گهر واین نالی (سقوط) ه کهی که له زاراوه عه ره بییه کهدا به مهعنا که وتنه زه وویه ، به (کوژیانهوه) مهعنا لیدا وهتوه .

نالی ههروه ها له م دۆ نیوه به یته دا طبیا قیکی جوانی به دیمه ن دروست کردوه که نه وه ته نه لئین (پشکو کوژیاهوه) و (پشکو گهشایهوه) له راستیشدا (کوژیانهوه) و (گهشانهوه) که یهک شتن . له نیوان هه ردو وشه ی (پشکو) شدا ئیشتر اک هه یه .

گولاتهشین به نهسیم بو (چر) و (کم) و (ت) و (ک) و (تو) و (عب) و (اح) و (خا) : گولاتهشین نهسیم بو . (من) : دلانه شینی نهسیم بو .

لاله که مهجمه ریکه به با خوښ و گهش ده بین
ناوی که پز خه لوزه به شه بنم گه شایه وه (۲)

گول زاری وا ، که هرچی ده میکی بو پیکه نئی
غونچه ی گه شا که یه عنی گرتی دل کرایه وه (۳)

(۲) لاله : گولتیکي جوانه بتر له شوینی شی دار و قهراخ لادا نه زوی . به
عمره بچ پی نه لاین (شقانق) یا (شقانق النعمان) ، گه لای جوری هیه .
هه به تی سچ په زه و هه به تی پینج په زه ی هیه . مالمیش و کیویشی
هیه . کیوویه که ی په زه کانی سۆر و بنی په زه کانی له که به کی زه شی
پیوه به . له سهره تای به هارا به سه لك نه نیژری . مهجمه : مهقه لای ،
جیتکای پشکوی ناگر . شه بنم : شهونم .

واته : گولی لاله که نه لینی مهقه لیه په زه له پشکوی لوتکه سۆر و
گهش و بن زهش که هیتستا هه خه لوزه و گهش نه بوته وه و .. به شنه ی
بای به هار نه گه شیتته وه و وهك ناگر خوښ بکه ی ، خوښ نه بی ، ناوه که ی
که هیتستا زه شه و سۆر نه بوه ، به شهونمی به هار گهش نه بیته وه ..
سهیره خه لوزی ناو مهقه لای به با گهش نه بیته وه ، به لام زه شی گولی
لاله به شهونم نه گه شیتته وه که ناوه و نه بو وهك چۆن ناو پشکوی
نه کوژینتته وه ، نه میس به شه سۆره که ی نهوی زهش کردایه ته وه .

ده بی (کم) : نه بی . شه بنم (کم) : شهونم . گه شایه وه (چن) و (عم) و
(کم) : کوژایه وه . نه گهر (گرایه وه) نه بو بی و دهسکاری کرابی ، دیاره
هه له به .

(۳) زار : دم . وا : کراوه . گه شا : گه شایه وه .

واته : گول دهمی کراوه ته وه که نه وهش وانه گه به نی هرچی
که لایه کی کراوه ی هیه هه موی بووه به دم و هرچی ده میسی هیه
هه موی هاتووه ته پیکه نی . خونچش گه شاوته وه و په زه بهك له بهك
پتچراو و نالوزه کانی له بهك جوئی بوته ته وه و ، نهو کرانه وه ی نه وانهش
واته گرتی دلی خه فته باران کراوه ته وه که جاران زستان له کونی
ژۆره وه ی توند کردبون .

نه شتوانین نیوه به تی یه کهم به جوړیکي تر معنا لای بدهینه وه له سه
بناغه ی نه وه که (گول) و (زار) به (گولزار) بخوینینه وه و (وا) بکه یس
به خه بری ، واته : گولزاری به هار به جوړیک بق هرچی ده میکی هه بو ،

فصلی که هر له فخری به شهر تا زه گی شهجر
 وشکتی به غیری صوفی بو عاصای نه مایه وه (۴)
 له مفیضی توره هرچی که وا ناره مردوه
 بهم نه فخی صوره هرچی که خاکه ژایه وه (۵)

یا هر کاتیکی هه بو ، پیئه کهنج . بویه له (زار) و (وا) و (دهم) دا له طافهت
 هه به .

دهمییکی بو (چر) و (ت) و (اح) و (خا) : دهمیکی که . «بهراویزی» چر :
 دهمن هه بو . (چن) : دهمیک بو . نه بن نه میش (دهمیکی) بن . غونچه ی :
 نه مه تیکستی ته نها (چر) . نوسخه کانی تر هه مو (غونچه) . (گم) : خونچه !
 گزی دل کرایه وه (چر) : گوزهی یا گزه ی دل گه ژایه وه یا گزایه وه . (ت) :
 کری دل کرایه وه . بو هه مو ئیحتماله کان دهست نه دا . (تو) : گزی دل
 کوژایه وه . (اح) : کزی دل کرایه وه . له وانیه (کزی) بهمه عنا (کزی)
 بن . (خا) : کزه ی دل کرایه وه . بو (گزه ی) و (گوزهی) و (گه ژایه وه) و
 (گزایه وه) نه گونج .

(۴) فخری : توفی سر . شهجر : درهخت : عاصا : داری دهست .
 واته : وهرزیکی وا پز له خوشتی و ژایه هر له ته پئی سه ری بنیاده مه وه
 تا زه گ و ژیشه ی گیا و درهخت هه مو ی ته ژ بو وه ته وه و که وتوو ته وه
 گه شه کردن ، له وشکه صوفی و داره زه ق و ته هه که ی دهستی به ولوه
 که بهک له یهک وشک و بن گیانترن ، شت نه ماوه نه خو ساییته وه و
 نه بو ژایته وه .

صوفی بو عاصای (چن) : صوفی عصای . به پیسی نه نوسخه
 زیاده زه وییه کی له زاده به دره پیک دیت .

(۵) فهیض : لیشاو . نار : ناگر . نه فخی صوّر : فو کردن به و که زه نایه دا که
 مردوقی بن زیندوق نه کریتته وه له زوژی قیامه تدا .

واته : له وهرزی به هاره دا به هیزی لیشاوی توری خودا ، هرچی
 ناگره و له سروشتی ناگر دایه و سه رکه شه ، سارد بو وه ته وه و مردوه .
 هرچی له خاکیشه و سروشتی خاکیه نه بو ژیتته وه و نه ژیتته وه و
 سه ره له خاک ده ره هینج .

له نیوان (نور) و (نار) دا جیناسی لایحیق و طباق و ، له نیوان (صوّر) و
 (نور) دا جیناسی لایحیق و ، له نیوان (نار) و (خاک) و ، (نه فخی صوّر) و
 (مردوه) و (ژباوه) دا نه ناسوب هه به .

ههنجیری نهو شکوفه که پز بق له شیری صاف ،

طیفلی عینب شکوفه‌یی کرد و ژشایه‌وه (٦)

دایه‌ی زه‌مین که حامیلی نه‌بنایی مه‌حشره

هر توویکی تیا که نه‌مانه‌ت بو ، دایه‌وه (٧)

(٦) نهوشکوفه : تازه گول کردو . ژشایه‌وه : ژشانه‌وه‌ی تری له کورده‌واریدا بهو کاته نه‌وتری که تازه هیتوی به‌رسيله دهرئه‌که‌وئی و دهنکه‌کانی ئیجگار وردن .

نالچ لهم به‌یتهدا ته‌قله هه‌نجیری تازه هه‌لتوقیوی ساق پز له شیلهی وه‌ک شیری شوبه‌اندووه به‌مهمکی کچی تازه پیگه‌یشتو و ، به‌رسيله‌ی تازه دهرکه‌وتوی تریشی شوبه‌اندووه به‌منال و ، له‌به‌رئه‌وه که بهو دهرکه‌وتنی به‌رسيله‌یه نه‌لین (ژشانه‌وه‌ی تری) ، دایناوه که‌وا مناله‌که که به‌رسيله‌که‌یه ژشاه‌ته‌وه و ژشانه‌وه‌که‌شی داوه‌ته پال پزقونی مهمکی هه‌نجیر له شیر . .

نالچ نه‌لچ : که ته‌قله هه‌نجیری تازه هه‌لتوقیو پز بق له شیری خاوین و بی‌گهرد ، به‌رسيله‌ی تازه دهرکه‌وتوی ساواش گه‌شایه‌وه و ژشایه‌وه . . لهم به‌یتهدا له‌نیوان (هه‌نجیر) و (عینب) و ، (طیفل) و (ژشانه‌وه‌)دا ته‌ناسوب هه‌یه .

هه‌نجیری (چر) و (ت) و (خب) : نه‌نجیری .

نهم به‌یته له نوسخه‌ی (چر) و (عب)دا به‌یتی هه‌وته‌م و ، له نوسخه‌ی (تو)دا به‌یتی هه‌شته‌مه .

(٧) دایه : دایک . حامیل : هه‌لگر ، دۆگیان . نه‌بنا : نه‌بناء ، جه‌معی ئیبنه به‌مه‌عنا منال .

نالچ لهم به‌یتهدا به‌هار نه‌شوبه‌یتنی به‌ژۆژی حه‌شر که هه‌مو مردو ژیندو نه‌به‌وه . مردووه ژیندو بووه‌کانیشی نه‌و تووه جۆربه‌جۆرانه‌ن که له‌ناو زه‌ویدان و نه‌ژوین و سه‌ر دهردینس . له لایه‌کی که‌شه‌وه زه‌ویی کردووه به‌دایکی دۆگیان و گژ و گیا و گولی سه‌ر دهره‌یتناوی کردووه به‌منالی ناو سکی نافرته‌ی دۆگیان و ، نه‌لچ : دایکی زه‌وتی که ناوسه و تووی هه‌مو جۆره ژووه‌کیک له سکیایه ، وه‌ک چۆن زه‌ویی ژۆژی مه‌حشر نهم هه‌مو خه‌لکه‌ی له تویدا‌یه ، هه‌مو نه‌و تووانه نه‌داته‌وه که به‌نه‌مانه‌ت لای دانراون ، وه‌ک چۆن زه‌ویی ژۆژی مه‌حشر هه‌مو مردووه‌کانی ناوی

سونبول له بهر ژوعونه تی شمشادی تازه دا
 هات و به طهعن و دهوره بهسهریا شکایه وه (۸)
 خهضرا ، ده لئی زه مینه به (چین) و (خهطا) یه وه
 غهبرا ، ده لئی سه مایه ، به شمس و سوهایه وه (۹)

هه لئه داته وه بو سهر زه وئی .

له کوکردنه وهی (دایه) و (حامیل) و (نه بنا) و (توو) و ، ههروه ها له
 کوکردنه وهی (زه مین) و (توو) دا ته ناسوب و ، له نیوان (دایه) و (دایه وه) دا
 وشه نارایج هه به .

توویکی (چر) : تووی که . (عم) و (ت) و (اح) و (خا) و (خب) :
 توویکی . (کم) و (من) : توخمی . (گم) : تووی . تیا که (چن) : تیدا بو .
 (عم) و (کم) و (گم) و (ت) و (ک) و (عب) و (اح) و (من) و (خا) و (خب) :
 تیدا که . نه مانهت بو (چر) : نه مانهت . دایه وه (چر) : درایه وه .
 نه م بهیته له نوسخه کانی (چر) و (تو) و (عب) دا بهیته شه شه مه .

ژوعونهت : بئعه قلیج . شمشاد : داری شمشال . طهعن : زم پیاکردن . (۸)
 دهوره : خول به دهورا خواردن . نه م دوانه زاراوهی جهنگن .

واته : سونبولی تازه دههاتوی بههار که بئعه قلیجی داری شمشالی
 دئی ههر هه لئه چئ و خوی لی بایج نه بئ ، ژوی تیر و زمی خوی تی کرد و
 به دهوریا پیچی خوارد و شکایه وه بهسهریا . مه بهست له بئعه قلیجی
 داری شمشال ئیشارهت کردنه بهو دروؤ فولکلورییه که نه لئ : « درئژ
 بئعه قله » !

له بهر (چن) : له سهر . (کم) و (ت) و (ک) و (اح) و (من) و (خا) و (خب) :
 بهسهر . به طهعن و (چن) و (ت) و (ک) و (اح) و (خا) و (خب) : به طهعن .
 دیاره نه بئ له گهل (وای عهطفدا بئ . بهسهریا (کم) و (ت) و (اح) و (من) و
 (خا) : به شیر (؟) .

نه م بهیته له نوسخه ی (چر) و (تو) و (عب) دا بهیته جهوته مه .

خهضرا : سهوز ، ناسمان . خهطا : خهتا و خوتهن ، دو ناوچهن له
 تورکمانستان . غهبرا : توژاوی ، ناسمان . سهما : ناسمان . سوها :
 به کیکه له ئهستیره کانی کومه لئی جهوته وانه .

واته : زه وئی نه وهنده سهوز و نه خش و نیگاراوی و بون خو شه ، وای

(بَرْدُ الْعَجُوزِ) هینکی که نه یق به غیری بهرد
دنیا نه مه چ زهنگه ، چ ینتیکه دایه وه ! (۱۰)

غیری ته زیی عیشقی حرارهت نوما ، نه ما
به فریش له سرد و گهرمی خه جالته توایه وه (۱۱)

لی هاتووه ته نانهت ناسمانی سهوز و زازاوه شی پین نه شو بهینری و ناسمان
له سهوزی و زازاوه پیدا له زهوی نه چی . زه ویش نه وهنده جوان و
زۆناکه نه لئی ناسمانه به خۆر و نه ستیره ی حوته وانه به وه .

له نیوان (خه ضرا) و (غه برا) و ، (زه مین) و (ناسمان) و (شهمس) و
(سوها) دا طباق هه به . له نیوان (سه ما) و (سوها) یشتا نیمچه جیناسیقی
لاحیق هه به .

ده لئی - له ههر دو نیوه به یته که دا - (کم) : نه لئی .

(۱۰) برد العجوز : برجی پیره ژن ، چند زۆژیکه له دواژۆزه کانی زستان ،
هه وایان تیا زۆر سارد نه بن .

واته : تا دوینن (برد العجوز) یتک بو له سهرمایه کی وه که بهردی زهق
به ولاده ی نه بو پیدا به زۆی بنیاده ما ، نازانم ئیستا دنیا چ زهنگ و بۆنیکه
خۆشی به هار نه داته وه و نه مه هه موی له کو یوه هات وا زۆ ؟ . یا خود
دنیا تا دوینن له زهنگ و زۆدا وه که (بهرد) و وه که (پیره ژن) و ابو ، ئیستا
چۆن وا وهرگه ژا و زهنگ و بۆنی به هاری وهرگرت که نه لئی کچی زازاوه به
گولوی داوه له سهر و زۆی ؟!

(برد العجوز) هینکی (چر) و (عم) و (گم) و (سو) و (عب) : (برد
العجوز) هینکه . به غیری (عب) : له غیری .

(۱۱) حرارهت نوما : گهرما نوین .

واته : به داهاتی به هار ، یتجگه له ته زیی دلکی دلداران که نه ویش
نیشانه ی گهرمایه ، هیچ شتیکی وا نه ما سهرما بگه به نن . ته نانهت به فریش
به سهر کیوانه وه به هۆی سهرما و گهرمای شهرمه زاریه وه که وا سهردمی
به سهرچۆ ، توایه وه . سهرما و گهرما : کینایه ن له گۆزانی حال .
له نیوان (نوما) و (نه ما) دا جیناسی موحه زۆه هه به .

ته زیی (چر) و (چن) و (ک) و (عب) و (اح) و (خا) : ته زیو . عیشقی
(چر) و (عب) و (خا) : عیشق و . (چن) و (عم) و (ک) و (سو) و

هەر چاوه‌یێ که وشک و عه‌قیمی بۆ له‌ندییه ،
وهك طه‌بعی من به نه‌ظمی خوشی نه‌غمه زایه‌وه (۱۲)

صاف و زه‌وان و نه‌رمه وه‌کو زه‌مزهم و فورات
نهك زه‌نگی نیله یه‌عنی که هات و گه‌زایه‌وه (۱۳)

صۆفحی زایه‌ خه‌لوه‌تی ، یێنی به‌هاری کرد
هاته‌ده‌ری له سایه‌یی چایه‌ر ، هه‌سایه‌وه (۱۴)

(اح) و (خب) : عیشق . دیاره ئه‌بێ (عیشقی) بێ . نوما نه‌ما (عم) و (گم) و
(ك) و (اح) : نه‌ما نه‌ما !

(۱۲) چاوه : سه‌رچاوه و كانیاو . عه‌قیم : نه‌زۆك . طه‌بع : ته‌بیعت . خوش :
خۆش . نه‌غمه : ئاواز . زایه‌وه : ته‌فح .

واته : هەر كانیاو و سه‌رچاوه‌یه‌ك به‌هۆی به‌رزبێ شوینه‌كه‌یه‌وه
وشكاوی هاتبێ و ئاوی له‌به‌ر نه‌زوا ، له‌م به‌هاره‌دا ته‌قبوه‌ته‌وه ، وه‌ك
چون سه‌روشتی من به‌ شیعه‌ری خۆش ئاواز ته‌قبوه‌ته‌وه و هه‌میشه‌ شیعه‌ری
جوان له‌ سه‌رچاوه و كانیاوی ده‌م لێشاو ئه‌كا .

ئه‌شگونجێ (وه‌ك طه‌بعی من) به‌سه‌را بێ به‌ (وشك و عه‌قیمی بۆ له‌ندییه‌وه) و
ئیشاره‌تیکی ناسکی تیا بێ بۆ ئه‌وه‌ی هه‌ر كه‌س سه‌روشتی به‌رز بێ و سه‌ر
دانه‌نه‌وێت ، سه‌رچاوه‌ی زۆق و زۆزبێ وشك ئه‌كا و هه‌چی ده‌سگیر نابێ ،
چونكه‌ ئه‌م جیهانه‌ ئیستاش هه‌یشتا زۆری له‌سه‌ر زۆپامالێ و ماستاو
کردن و شان‌ته‌كاندن و درۆ له‌گه‌ڵ خۆدا كردن به‌نده ..

له‌نیوان (عه‌قیم) و (زایه‌وه) دا طیباق هه‌یه .

وشك و عه‌قیمی (چر) و (تو) و (عب) : وشکی عه‌قیمی . (چن) :
وشك و عه‌قیم . نه‌ظمی (ك) و (خا) : نه‌ظم و .

(۱۳) واته : ئه‌و سه‌رچاوه ته‌قبوانه ئاویان صاف و زه‌وان و سۆكه بۆ گه‌ده ،
وه‌ك ئاوی زه‌مزهم و فورات وان كه‌ پیرۆز و خاوین و سازگارن و ، وه‌ك
ئاوی نیل لیل بێن كه‌ دیت و هه‌ئه‌ه‌چن و پاش ماوه‌یه‌ك ئه‌نیشیته‌وه و
ئه‌گه‌زیته‌وه دۆخی جارانی .

نه‌رمه (ت) و (عب) و (من) و (خب) : به‌زمه (ه) . گه‌زایه‌وه (چر) و
(اح) و (خا) : کوژایه‌وه .

(۱۴) چایه‌ر : به‌هاریه‌ند ، ته‌وبله .

«نالی» به داوه شعری دهقیقی خه یالی شاعر
بۆ ئه وکسهی که شاعیره صد داوی نایه وه (۱۵)

واته : سۆفج بۆ زیا خۆی له خه لوه دا حه شار دا بۆ . هه ر که بۆنی به هاری کرد هاته ده ر و خۆی له سیبه ری ته ویله ززگار کرد و که وته گه شتی ناو باخ و گول و گو لزار . یا خود : سۆفج که بۆنی به هاری کرد زیا به خه لوه ت خانه که ی خۆی و پیا تو ژاند و به جیی هیشت و له سیبه ری به هار به ند ده ر باز بۆ و حه سایه وه لئی .

نالی ، به هه ردۆ مه عنا ، له م به یته دا خه لوه ت خانه ی سۆفی شو به اندوه به ته ویله ی چوار پین و سۆفی خۆشی شو به اندوه به گو یژیژ .
زیابه خه لوه تی (چن) : زیا نلی خه لوه تی . (ک) و (عب) : زیا بلی خه لوه تی .

(۱۵) داوه شعر : تاله مۆ . ده قیق : ورد و باریک .

واته : نالی به خه یالی شعیری بی پز له ورده کاری خۆی که نه لئی تاله مۆی باریکه ، صد داوی ناوه ته وه بۆ هه ر شاعیریک ، یا بۆ هه ر که سیک هه ست بکا و به خۆی بزانی ، داوی وا که به هیچ کلۆجین سه ری لئی ده ر نه چن .

زیاده ژه وییه کی جوان له وه دا هه یه که تاله مۆی باریکی خه یالی شاعیرانه نه وه نده زۆر بێ صد داوی پین بنزیته وه .

ئه شگونچ مه عنا ی (ده قیقی خه یالی) وا لئی بدریته وه که وا مه به ستی نه وه بێ (خه یالی وه ک خه یالی « ده قیق ») که به کیک بووه له شاعیره هه لکه وه تو وه کانی ئیتران .

له نیتوان (داوه) و (داو) دا جیناسی موحه ژزه ف و ئیشتیراک و ، له نیتوان (شعر) و (شاعر) دا جیناسی موحه ژزه ف و ، له کو کردنه وه ی (شاعر) دا له گه ل (شعر) و (شاعر) جیناسی ناقیص و ، له نیتوان (شاعر) و (شاعر) یشدا ته ناسوب هه یه .

ته نها له نوسخه کانی (عم) و (گم) دا پارچه شیعیرێک به ناوی (نالی) به وه بلاو کراره ته وه به یتی به که می ئه مه یه :

هه بنده بیتازی که زانیومه به زارتی نایه وه
دۆر له بالا که ت سه ربینی نا ئومبیدیم نایه وه

سەری زولفت که زشتەى عومرى خضره ، نیوه هەودایە
چ هەودایە ؟ که هەر حەلقەى دۆسەد زەنجیری سەودایە ! (۱)

بەپێى ئەو ژێ و شوێنەى لە زۆیکخستنى قەسیدەکانى (دیوانى نالچ)دا
گرتۆمانەتەبەر ، ئێرە شوێنى دانانى ئەو پارچە شیعەرە یە . بۆیە ئەگەر
لەلاوه شتیکی ئەوتۆمان لەبارە یەوه بۆ دەرنەکەوتایە ، بۆ قەدرگرتنى وردى
مامۆستا عەلج موقبیل و پوختى تازادە یەکی نوسخەکەى ، ئێمەش لێرەدا
بلاومان ئەکردهوه . بەلام مامۆستا هێمن موکریانج ، لە وهلامى نامە یە کماندا
لەبارەى خاوهنى ئەم پارچە شیعەرە وه وتاریکی بەپێزى لە ژمارە ۲۵۷ ی
ژۆژى ۱۹۷۵/۳/۷ ی (هاوکارى)دا بلاو کردوه ، ئەوهى تیا
باس کرد که ئەم پارچە شیعەرە هێى (مەلاصالحى حەریق)ه و (حەریق)
یەکیکە لە قوتابییەکانى قوتابخانەى شیعەرى نالچ و ئەو بۆ شتۆه ی نالی
گەیانده موکریان و تەنانەت بە شیعەرىش مەلاىتى لەگەڵ کردوه و
پلاریشى تەن گرتوه . مامۆستا هێمن لەو وتارەیدا سەریکی مێژۆى ژبانى
حەریقیشى باس کردوه و ، لە هۆى دانانى ئەو پارچە شیعەرە دواوه .
بۆیە ئێمەش وازمان لێ هێنا بۆ خاوهنى خۆى و هیوامان وایە بەم نزیکانە
دیوانى حەریقیشى بە هەمو شیعەرەکانیوه بلاو بکریتهوه و ، سوپاسیکی
زۆرىش بۆ مامۆستای شاعیر و ئەدیب هێمن موکریانج . (بژوانەرە :
هێمن ، وهلامیکی دۆستانە ، هاوکارى ، ژمارە ۲۵۷ ، ۱۹۷۵/۳/۷ ،
ل ۳) .

(۱) زشتە : دەزۆى هۆینەوهى ملوانکە و تەزىیح و شتیوا . هۆنراوه .
خضر : حەزەرەتى (خضر) پێغەمبەر ، یا (مەلا خدرى نالچ) خۆى . هەودا :
تال . سەودا : عەشق .

واتە : سەرى زولفت که لە درێژیدا وهك عومرى هۆنراوهى حەزەرەتى
خضر درێژه ، یا ئەو تالە یە عومرى مەلا خدرى نالی پتۆه هۆنراوه تەوه ،
ئەوهنده باربکە ، ئەلێى نیوه تالە ، واتە لە تالیش باربکترە . بەلام نیوه
تالێکی چۆنە ؟ نیوه تالێکی ئەوتۆیە هەر لۆل خواردنیکی کارى دۆسەد
زنجیری دلدارچ ئەکا .

خضره (چن) و (عم) و (کم) و (گم) و (من) و (خا) : خضرى . بەم پێیە
ئەبى وشەى (نیوه)یش بە (نێوه) بخوینینەوه واتە : .. که بە زشتەى

برۆت تیغیکه و سمه‌ی صه‌یقل و مه‌سلول و مۆکاره
که عیشوه‌ی جه‌وه‌ره ، زهمز و ئیشاره‌ی ئاوی مه‌ودایه (۲)

به نه‌شه‌ی سستی و مه‌ستی و هه‌ما مه‌ستور و مه‌خموره
نزانم خه‌و له‌ چاوتدایه یا چاوت له‌ خه‌ودایه ! (۳)

عومری خضری ناو نه‌به‌ن . . (ت) و (اح) : خضر . بۆ سهر و بۆر و ژیر
ده‌سته‌ئهدا . (ك) : خضر و . نیوه (ت) و (ك) و (اح) و (خا) و (خب) :
نیمه . هه‌لقه‌ی دو‌سه‌د (چر) و (عم) و (گم) و (ت) و (عب) : هه‌لقه‌ی
سه‌د . سه‌ودایه (چر) و (چن) و (عم) و (گم) و (ت) و (اح) و (خا) و
(خب) : تیدایه .

(۲) و سمه : گیایه‌که وشکی ئه‌که‌ن و ئه‌یکوتن و ژنان ئه‌بگره‌وه و ئه‌بگره
سه‌ریان بۆ زه‌ش‌کردنی سهر و زولفیان . صه‌یقل : زاخا و ده‌ره‌وه .
مه‌سلول : زۆت کراو . مۆکار : ئه‌لین ئه‌و تیغه‌ مۆ ئه‌کا واته زۆر تیزه
ته‌نانه‌ت مۆ له‌ژیریا ناو‌ش‌تیه‌وه ، به‌لکو ده‌سه‌ب‌جی ئه‌قرتی . عیشوه :
ناز . جه‌وه‌هر : ئه‌و نه‌خشه‌ ئاویانه‌ی له‌ خه‌نجهری ده‌بانا ده‌رئه‌که‌ون
له‌کاتی ئه‌م‌دیو و ئه‌ودیو پێ‌کردنیا . مه‌ودا : تیژی .

واته : برۆت ، ئازیز ! ، تیغیکه ، به‌ و سمه‌ زاخاوی ئه‌ده‌ی ، باریک و
زۆت کراوه ، داسی دلداران وه‌ك مۆ له‌ت‌ئ‌ه‌کا . جه‌وه‌ره‌که‌ی
ناز‌کردنه‌که‌یه‌تی که ورده‌ ورده‌ به‌م‌لا و به‌ولادا ئه‌ب‌جۆ‌لێ‌نیه‌وه . ئیشاره‌ت
پێ‌کردنیشی ئه‌و ده‌وره‌ ئه‌بینی که ئاوداری خه‌نجهر ئه‌بینی بۆ
نیشان‌دانی تیژی . ئه‌لین : خه‌نجهریکی ئاودراوه ، واته تیژه .

تیغیکه (ت) : سه‌یفیکه . و سمه‌ی (عم) و (گم) : و سمه . صه‌یقل و
(چر) و (گم) و (عب) : صه‌یقل . بۆ (صه‌یقله‌) و (صه‌یقلی) و
(صه‌یقل و) یش ده‌سته‌ئهدا . (عم) و (گم) و (من) : صه‌یقلی .
مه‌سلول و (چر) و (گم) و (من) : مه‌سلولی . ئاوی مه‌ودایه (چن) : ئه‌و
به‌مه‌ودایه . (عم) و (گم) : ئاو و مه‌ودایه . (ت) و (ك) و (اح) و (خب) :
ئاو مه‌ودایه . (عب) : ئاب مه‌ودایه . دیاره ئه‌بێ له‌ هه‌ردوکیانا له‌گه‌ل
(ی) ی ئیضا‌فه‌دا بێ .

ئهم به‌ینه له‌ نوسخه‌ی (عب) دا به‌یتی چواره‌مه .

(۳) نه‌شه : حاله‌تیکی نیمچه‌ پێ‌ئاگایی و نیمچه‌ سه‌رخۆشیه . سستی :
لاوازی و نه‌خۆش . مه‌ستور : دا‌بۆ‌ش‌راو ، شارراوه . مه‌خمور :
مه‌ی‌زده ، سه‌رخۆش . نزانم : نازانم .

له سایه‌ی کوفری زولفت دل (فنا فی النور) عیمانه
مه‌ئین ظلومت خراپه ، وه‌صلی په‌روانه له شه‌ودایه (٤)

سستی و بن‌هیزی نیشانه‌ی نه‌خۆشین . چاوی نه‌خۆشیش به چاوێک ئه‌ئین پیتلوه‌کانی تازه‌یه‌ک به‌سه‌ریا هاتنه‌وه و ، ئه‌وه په‌کێکه له‌ حالته‌هه‌ره جوانه‌کانی چاو و وه‌ک خه‌والۆ و مه‌ستی لێ‌ئه‌کا . نالییش ئه‌لێ به‌ یار : چاوه‌کانت به‌هۆی بێمارێ و مه‌ستیانه‌وه ، به‌جۆرێک دابۆشراون و پیتلویان به‌سه‌ردا هاتووته‌وه و خه‌والۆ و سه‌رخۆشن ، من سه‌رسام ماوم (خه‌و) و (چاوت) کامیان بووه به‌ جێگه‌ی ئه‌ویان و کامیان له‌ناو ئه‌ویاندايه !

دیاره‌ ئه‌م جیاکردنه‌وه‌ی (خه‌و له‌ چاوا بۆن) و (چاو له‌ خه‌وا بۆن) له‌ په‌ک و دانانیان به‌ دۆ حالته‌ی جیاواز ، شتیکی وه‌همیه‌ و ، نالییش مه‌به‌ستی له‌ پێشان‌دانی ئه‌م وێنه‌یه‌ ، ته‌نها زیاده‌زویه‌ و ده‌ربزینی له‌زاده‌به‌ده‌ر بۆنی مه‌ستی چاوی یار . به‌زاستی جوانیشی بۆ هاتوووه و وێنه‌یه‌کی هونه‌رمه‌ندانه‌ی پێشان‌داوه .

له‌ کو‌کردنه‌وه‌ی (سستی) و (مه‌ستی) دا له‌ له‌فظدا جیناسی لاحیق و له‌ مه‌عنادا په‌یوه‌ندی و ته‌ناسوب هه‌یه . هه‌روه‌ها هاوناوازییه‌کی جوانیش له‌نتوان (مه‌ستۆر) و (مه‌خمۆر) دا هه‌یه .

سستی یو مه‌ستی (چر) : مه‌ستی یو سستی . (ت) : هه‌ستی یو مه‌ستی . (خا) و (خبا) : سوستی یو مه‌ستی . مه‌ستۆر و مه‌خمۆره (کم) و من : سه‌رمه‌ست و مه‌خمۆره . (ک) و (اح) : مه‌ستۆره مه‌خمۆره . (عب) : مه‌خمۆر و مه‌ستۆره . نزانم (چن) : نه‌دانم ، که به‌ فارسی واته نازانم . (عم) و (گم) : نه‌زانم . ئیمه‌ تیکستی (نزانم) مان په‌سه‌ند کرد ، چونکه له‌گه‌ل ژبانه‌که‌ی نالی ئه‌گونجی که وشه له‌ دیالیکته جیاوازه‌کانی زمانی کوردیه‌وه دینی .

ئه‌م به‌یته له‌ نوسخه‌ی (عب) دا به‌یتی پێنجه‌مه .

(٤) سایه : سبیه‌ر . کوفر : کافرێ . فنا فی النور : له‌ زاراوه‌یه‌کی صۆفیانه‌ وه‌رگیراوه ، واته : توانه‌وه له‌ ژۆناکیدا . ئیمان : باوه‌ر به‌ خوا ، موسولمانه‌تی . ظلومت : تاریکی .

واته : به‌هۆی ئه‌وه‌وه که هه‌ر شتی به‌پێچه‌وانه‌که‌یدا ئه‌ناسرێته‌وه ، له‌ سایه‌ی کافرێ زولفته‌وه - که ژه‌شه و کافریش ژه‌شه - ، دل له‌ ژۆناکی باوه‌ر دا توواوته‌وه - که باوه‌ر لای موسولمانان ژۆناکیه له‌ به‌رابه‌ری کافریدا . که‌واته که‌س نه‌ئێ تاریکای خراپه . په‌روانه‌ش به‌ شه‌و نه‌بێ

هه ناسهم زولنه که ی لاداوو مه یلیکی نه کرد چاوی
 نهسیم نهنگوت و شهو ژابورد و نه رگس هه ر له خودایه (ه)

به مه بهستی خۆی ناگا و به وهصلی مۆم شاد نابن .

ئهشتوانریژ مه عنای نیوهی به که می به یته که وا لیک بدریته وه که وا : دل
 له ژیر زولفی وه که کافرخی ژهشی یاره وه ، ژۆناکیی ژۆی وه که باوه ژ -
 ژۆناکی یاری دۆزیوه ته وه و تبا توادته وه .

له باره ی (فنا فی النور) وه که وتمان له زاراوه به کی صۆفییانه
 وه رگیراوه ، مه سه له که به م جۆره یه : لای ئه هلی ته صه ووف سی پله هه یه
 بۆ صۆفج به رله وه ی بچ به پیاویکی ته واری خوا . پله ی به که م (فنا فی
 الشیخ) ه که هه می شه بیر له بیر ئه کاته وه وائه زانی ئه وی کردوو ته به ری
 خۆی . . دۆهه م (فنا فی النبی) یه که قۆناغی له پیشتروه صۆفج له م
 قۆناغه دا هه می شه بیر له پیغه م بهر ئه کاته وه و هه ست به به کیتیج ئه کا
 له گه لی . سیته م (فنا فی الله) یه که هه ره به رزترین پله ی خواناسیبه و
 صۆفج له و پله دا هه می شه بیر له خوا ئه کاته وه و له و به و لاوه ی به لاوه ه یج
 نیبه و وائه زانی له گه ل ئه ودا به کی گرتوه . نالی ه یج کام له م قۆناغانه ی
 نه و بستوه و له ژۆناکیی ژۆمه تی یاردا توادته وه و ئه وه ی به ژۆناکیی
 ئیمان داناوه و به مه جۆره سۆفیه تیبه کی تایه تی بۆ خۆی
 دروست کردوه .

له نیوه به یتی دۆهه م دا حوسنی ته علیل هه یه .

زولفت (چر) و (عب) و (خا) : زولفه . مه لین (ت) و (اح) : مه لین .
 ئه م به یته و به یتی پیشتۆ له (چر) و (کم) و (من) و (خا) دا له شوینی
 به کتردان . ههروه ها ئه م به یته خۆی له (عب) دا سیته مه .

(ه) ئهنگوت : هه لی کرد .

واته : هه ناسهم دای له گۆنای یار و زولفی له سه ر ژۆی لادا ، به لام
 ئه و چاویکی نه ترۆکاند و لایه کی نه کرده وه . هه ناسهم وه که شنه ی بای
 به یان وابو ، هه لی کرد و شه وی زولفی یاری لادا ، که چیج نه رگسی
 چاوی یار هه ر له خودایه و نه پیشکۆتوه .

نالی له م به یته دا هه ناسه ی خۆی به نهسیم و ، زولفی یاری به شه و ،
 چاوی یاری به نه رگس شوبه اندوه .

هینانی (نهسیم) و (شهو) و (نه رگس) به دوا ی (هه ناسه) و (زولف) و
 (چا) دا له ف و نه شری موره ته به .

له دۆری تۆیه ئەی خورشیدی پزته و بهخشی شهوگردان
که «نالج» و له حالاتی میحاقی ماهی نهودایه ۰۰ (۶)

نهرگس (کم) و (گم) و (من) : نیرگس .
ئهم بهیته له (عب) دا پینجه مه .

(۶) خورشید : خۆر . پزته و بهخشی : زۆناکی دهر . شهوگردان : جمعی
شهوگهرده واته ئهوهی به شهو بکهزێ له مانگ و ئهستییره و بنیادهم و
ههرچی تر . حالاتی میحاق : ئهو کاتهی مانگ ئهگاته زادهی ئهوپهزی
باریکتی و لاوازی و له بهرچاو ون ئهبن که ئهوهش له دوازۆژهکانی مانگی
عهرهبن و له یه کهم ئیوارهی مانگی نویدا ئهبن که مانگ زۆر بی تینه و
بهزه حمهت بهدی ئهکرێ . ماهی نهو : مانگی نوێ .

واته : بههۆی دۆری تۆیه ئەی یاری که وهك خۆر وای ، زۆناکی
به مانگ و ئهستییره گهزۆکه کانی تری ئاسمان ئه بهخشی ، نالج که وتووته
حاله تی کزتی و لاوازی وهك چۆن مانگ له حاله تی میحاقدا - که ئهبن
بههۆی نوێ بۆ نهوهی مانگ - زۆر لاوازه .

به پیتی ئهم مهعنا لیدانهوهیه زۆی شوبهاندنی نالج به میحاقی مانگی
نوێ ، تهنها باریکی و لاوازییه و ، دۆری و نزیکه مه بهست نییه ، چونکه
ئهگهر دۆری و نزیکه مه بهست بووایه ، ئه بۆ نالج له حاله تی دۆریدا له یار
گهش و پز ، و له حاله تی نزیکیدا لیهوه لاواز و باریک بووایه ، وهك چۆن
مانگ که تا دۆرتر بی له خۆر گهشتر و پزتره و ، تا لیهوه نزیکتر بی
لاواز و باریکتره .

ئهمه له سههر ئهوه که سههره تایی بهیته که وا بخوینینهوه : « له دۆری
تۆیه » به گوێرهی ئهوهی ههمو نوسخه کانی بهردهستمان ، (چر) و (خا)
نهبن ، نۆسیویانه « لدوری » یا « له دوری » و بۆ « له دۆری » و
« له دهوری » یس دهست ئه دا . خۆ ئهگهر وای بخوینینهوه « له دهوری »
وهك « چر » و « خا » به سههر و ژیر بۆ کردن دیارییان کردوو ، ئهوه ئهبن
بلیین واته : بههۆی بۆ نهوهیه له دهور و پشتی تۆ ئهی خورشیدی
زۆناکی بهخشی بۆ شهوگردان ، نالج له حاله تی میحاقی مانگی نویدایه ،
که ههم مانگ له شهودایه و له وانهیه دهر کهوئ و ههم ورده ورده
خویشی ئهگرینهوه و پین ئهگاتهوه ، نهك میحاقی ئاخری مانگ که
ئهکهوینه سبهینان و له بهر تینی تیشکی زۆژ کهم کهس پیتی بهدی
ئهکرێ . به پیتی زۆی شوبهاندنه که له وهوه دی که مانگی حاله تی میحاق
له نزیکترین پتوانه دایه له خۆرهوه . ئهگهر سههرنجی یه کیتی بابتهی

بیستم له هه مۆ لایه مه یلی شه ز و ده عوایه
سه ودا له سه رمدایه ، باکم چ له غه و غایه (۱)

فهرمۆی به مژهی مهستی ، نازانه وو ته زدهستی
سادهی له دلی سستی ، تیری ، به ته مه تنایه (۲)

پارچه شیعره که و ورده کارتی کردنی نالج بدهین ، ئەم معنایه زیاتر
نه چن به دلدا (**) . به لام کهس به کیتی بابەت و نه بۆنی نا کۆکی له نیوان
به یته کانی قه سیدهی له هیچ پارچه شیعریکی کلاسیکیدا به مهرج
دانه ناوه .

(۱) واته : بیستمه له هه مۆ لایه که ههرا و نازاوهیه و خه لک به ربونه ته گیانی
یه کتر . به لام من گوئی به هیچی نادم ، هه وای عه شقم له که لله دایه و
خه ربیکی عه شقی خۆم ، چش با خه لکی به کتر بیزنه وه .

دیاره نالج ئەم پارچه شیعره ی له سه رده می پشیوه به کی گه ورده دا
وتوو .

چ له غه و غایه (چر) : چی له سه و دایه . (چن) و (ک) : له چی
غه و غایه . نوسخه کانی به رده ستمان هه مۆ له جیاتی (چ) نۆسیویانه
(چی) . ئیمه خۆمان کردمان به (چ) .

(۲) نازانه : نازایانه . ته زدهستی : نه وه ته بنیاده م زۆ بیته دهست و کار
هه لسه زۆنی .

واته : یار فه رمانی دا به برژانگه مهسته کانی که وا نازایانه بیته دهست و
تیری بنین به دلمه وه ، چونکه دل دهمیکه چاوه زوانی نه و تیره به ، یاخود
یار نه یه وئی نه و تیره م پتوه بنری .

وه صف کردنی (مژه) به (مهست) مه جازه ، چونکه (مهست) بۆ (چاو)
به کار نه هینری نه ک بۆ (مژه) ، به لام چونکه (مژه) شیوه ی له (تیر) نه چنی و

(*) بۆ تیکه یشتنی ئەم معنایه به شیوه به کی فراوان و به لیکدانه وه به کی
دۆر و دریزه وه ، بزوانه ره : مه سه و د موحه مه مد ، چه پکیک له گو لزاری
نالج ، به غدا ، ۱۹۷۶ ، چاپخانه ی کۆزی زانیاری کورد ، ل ۵۶ - ۶۰ .

چهرخی چهپی گهردونه ، ژاست و چهپی چهند دونه
بن چاکه چ بیچونه ، ژاستی له چهپی نایه (۳)

پیم گوت : مه که چاک چاکم ، پیش خزمه تی زور چاکم ..
فهرموی : به سهری کاکم ، داغت له دلمدایه ! .. (۴)

زاهید ! مه که مهنی دل ، بو تو نییه سودی گول
خاکت به سهر نهی غافل ! که وتویه چ سهودایه !؟ (۵)

(تیر)یش (چار) نهیته قینین ، صیفه تی (مهستی) (مژه) دراوه به (چار) .
له نیوان (مهستی) و (دهستج) و (سستی) دا جیناسی لایق ههیه .

(۳) دۆن : سۆك و بن بابهخ و بهست . بیچۆن : بن هاوتا ، بن وینه .

واته : چهرخی گهردۆن که ههیشه خراب وهر نه سۆزۆی ، مرۆ بخاته
لای ژاست یا بیخاته لای چهپ هه موی ههر هچه و ، بنیادهم نه به
پیش خستی پیش نه که وی و نه به پاش خستی پاش نه که وی . له چاکه
نه کردندا هاوتای نییه ، دیاره شتی بو کردنی خرابه دروست کرابن
چاکه ی لئ ناوه شیته وه .

ژاست و چهپی (ك) و (عب) : ژاست و چهپ . دیاره نه بن (چهپی)
بن . بن چاکه (ك) : بهححا که . بهححا : وشه ی سه رسامیه .

(۴) چاک چاک : لهت لهت . پیش خزمهت : خزمه تکار .

واته : تکام له یار کرد که دلّم نهجن نهجن نهکا و نازار دانم بهسی
بن و بگهینه بهك ، چونکه من خزمه تکاریکی به وه فام و هه رگیز خرابه م
لئ نابینن . . که چچ له وه لاما وتی : به سهری کاکم داخت له دلمدایه و
ههر نازارت نهدهم و تانه تکوژم وازت لئ نایه نم ..

وشه ی (چاک) به دۆ مهعنا ی جیا به کارهینراوه و ، له نیوان (چاک) و
(کاک) دا جیناسی لایق ههیه .

پیم گوت (کم) و (گم) و (عب) و (من) : پیم وت . داغت (چن) و (گم) و
(عب) : داخت .

(۵) واته : نهی وشکه سۆفی به ژوالهت دهست له دنیا داشۆریو ! تو
لۆمه و سه رزه نشتی دلّی من نه که ی که گیر دده ی ژوخساری وه ک گولّی
یار بووه و ، داوام لئ نه که ی پاشگه ز بیمه وه و بیمه سهر ژیکه ی تو ..

«نالنج» مه که وه صفی تو .. باریکه نه مامی تو ..
مه لومه که سه روی تو بن میثله له دونیایه .. (٦)

— ٢٩ —

سه رمایه بی سه ودا که ده لئین زولفی دو تایه
هر پیچشی تاییکی سه د ناشوبی تاییه (١)

گویه گولی ژاسته قینه نه وه به که تو شیفته بی سوی .. مه که ! وا
نیبه و ، تو هرگیز گولت ده سگیر نابن و سو دیکت لئیه وه چنگ
ناکه وی . خاکت به سه ره هی نه فام ! دوی کلادی بابدو که وتوی و
نه ته وی منیش له خسته به ری ..

له نیوان (دل) و (گول) دا جیناسی لایق هیه .

سو دی (کم) و (گم) و (من) : وه صلی . که وتوی به (چن) : که وتوته ، واته :
به منت وتوه نه مه چ خه بالیکه شوینی که وتوی ..

(٦) واته : نالنج ! پتویست نیبه تو ده س که بی به ته تعریف کردنی باره که ت و به
شان و بالیا هه گبده بی .. مه که ! هه مو که س نه زانی باری تو قد
باریک و بالابه رزه ، هه مان نه زانی سه رویکه هاوتای له و دنیا به دا نیبه .
مه که (ک) : مه ده . بن میثله (کم) و (گم) و (من) : مه شهوره .

— ٢٩ —

(١) دو تا : دولا . پیچش : پیچ و نه لقه خواردن و لول بون .

واته : سه رمایه بی دلدارتی و نه وه بی که دلدارتی له ویوه ده ست
بن نه کا و دلداران له پیشا گیر ده بی نه و نه بن ، که زولفی دو لانه بی لای
ژاست و لای چه بی ژومه ته — هر لول خواردن و به نه لقه بونیکتی تالیکتی
سه د ناشوب و هه رای به ده مه وه به بو دلداران .

له نیوان (تایه) و (تایه) دا جیناسی ناقیص و ، له نیوان (تاییکتی) و
(سه د ناشوب) یشدا طیباق هیه چونکه به که م (بهک) نه گه به نین .

سه ودا (اح) : زولفت . ده لئین (کم) و (من) : نه لئین . پیچشی : له هیچ
نوسخه به کدا به م جزوه نه تو سراوه ، به لام (چر) و (چن) و (عب) و (خب)
توسویانه : (پیچش) که بو (پیچش و) و (پیچشی) یش ده ست نه دا و نیمه
دو هه مان لا په سه ند بو . (عم) و (کم) و (گم) و (ک) و (اح) و (من) و (خا) :

- بیده به دلم ، شیفته بو شیفته چاکه ..
 بیخه ملم ، نهو قهیده به دیوانه زهوايه .. (۲)
 نهو خاکی دهره مهسکه نی صد ساله مه ، شاید
 جارئی له ده می تو بیسه : « سه گ به وه فایه » (۳)
 زولفت سه به به ، دل به عوذارت که ده سوتنی
 سوچی شهوه وا قاتیلی په روانه چرایه (۴)

پیتش و . به پیتی نه م نوسخانه نه بی (تایکی) یش به (تایکی) بخوئینه وه
 وهك له (گم) و (من) دا نوسراوه . (گم) : تایکه .
 (۲) شیفته : شیواو . نالوز . قهید . کۆت . زهوا : شایان .

واته : نهو زولفه شیواوت بیه خسه به دلم ، چونکه نهو شیواوه و
 دلئ منیش شیواو و ، شیواو بو شیواو چاکه .. نهو زولفه وهك کۆت و
 زنجیرهت بخهره ملم چونکه من دیوانه و شیتی تووم و دیوانه و شیتیش
 شایانی نهوهن کۆت و زنجیران له مل بکری .

طیباقیکی مهعنه وی ناسک له نیوان نیوهی به کم و دوه می به یته که دا
 هیه . نیوهی به کم دل نه رمج و خو شه ویستی و به زه بی نه گه به نی و ،
 نیوهی دوه م گرفتاری و نازار .. هر چه ند نهوش هر به دیمه نه و
 راستی مهعنا ی ههردو نیوه که نه گه زینه وه بو بهك سهراوه .

(۳) دهر : بهرده رگا . شاید : به لکو . بیسه : بیسم .

واته : خاکی بهرده رگای مالت جیگای ساله های ساله ، چه ندین ساله
 تیا که تووم .. ده با جارئی له ده مت بیسم بلتی نالی سه گی به وه فای
 بهرده رگامه و له گه ل نهو هه مۆ دهر د و مهینه ته شدا که له بهرده رگای
 مالمدا چه شتی هر به جینی نه هیستم ..
 جارئی (خب) : باری .

(۴) عوذار : بناگوئی . مۆی ناوچاو . گونا . زوخسار .

واته : به هوی زولفته وه به دلم به گزی ناگری زومهت نه سوتنی ،
 چونکه زولفی زهشت شهوه نه گیتی به ربا کردوو و ، زومه تیش تیا
 بووه به چرا و ، دلئ منیش په روانه به و ، په روانه له هه رکوئی چرا
 ببینی زوی تن نه کا و خوئی نه دا به دم گزیه وه . که واته وا دهر که وت

« نالی » که ویقاری نییه ، بئ باکه له خه لقی
صۆفی که سلۆکیکی ههیه ، عوجب و زیایه (ه)

— ۳۰ —

موشه خه خه ص له شکری خه ططت له سه ر ته سخیری بالاییه
که طور زهی (میری میران) ت نیشانهی نه بتی طوغرایه (ا)

سۆتانی دلم به هۆی زولفته وهیه .

ده سۆتئ (کم) و (من) : نه سۆتئ .

(ه) ویقار : قورسج و سه نگینج . سلۆک : زه وشت . خوا په رستی نه هلی
ته سه ووف . عوجب : له خۆزازتی بۆن .

واته : نالی که زاستیی خۆی ناشاریته وه له خه لک و ، چۆنه خۆی وا
پیشان نه دا ، هبی نه وهیه له کهس ناترسج و قازانجی لای کهس نییه تا
چاوشۆزیان بئ و زۆیامالیان بۆ بکا . . بۆیهش بئ ترس زیگای عه شقی
گر تووه ته بهر و گوئی نادانه تیر و تانه و لۆمه و سه رزه نشتی کهس . به لام
وشکه صۆفی که خۆی قورس زاگرتووه و خۆی به خواناس نه دانه قه لهم ،
زیاباز و خۆپه سه نده و ، هه رچئ نه کا هه ر به دیمه نه و له گه ل خۆیشی و
له گه ل خه لکیش درۆ نه کا .

— ۳۰ —

یه کئ له گیروگرفته هه ره تۆشه کانی زاست کردنه وهی شیعی کلاسیکی
کوردی ، نه زانیی هۆ و میژۆی دانانی پارچه شیعه ره کانه . نه م دیاردهیه
له شیعی نالییشدا گه لئ جار زه ق ده ره نه که وئ ، وه ک له م پارچه شیعه ردا
به نا شکر ههستی بئ نه که بئ . له م پارچه شیعه ردا (مه حمۆد) ناویک و
(مولکی زۆم) و (به غدا) یه ک ههیه و ، (میری میرانی) یه ک و دیاری
ناردن و بانگ کردنیک و گه لئ بابه تی تر دینه پتیش چاو که بئ زانیی نه وانه
زه حمه ته بلتین توانیومه شه شیعه ره که زاست بکه بنه وه . گریمان و تمان باس
باسی (مه حمۆد پاشای بابان) ه که له سه ره تای فه رمانزه واییدا والبی
به غدا له لایه ن زۆمه وه پایهی (میری میران) ی داوه تی و ماوه یه کیشی له
به غدا به سه ربردووه ، به لام خۆ نه بئ له خۆمانه وه و پشت به ته نها
گه باندنیک سهر پتییی چهنه د به یتیک بلتین دیارییه که خه لاتی (میری
میران) ییه و ، پاشا نالی بانگ کردووه بچئ بۆ لای بۆ به غدا و نه ویش بۆ
نه لواوه بچئ . . به لام نه ی ناوی (خاکج) و (کوردی) چئ ، که به زیز له دوا

بهیتدا له گهل ناوی (نالج) کوکراونه ته وه ؟ ناخو پاشا نه وانیشی بانگ
کردووه ، یاخود نه وانیش له دانانی پارچه شیعره که دا به شدار بوون ، یا
چون ؟ نهی بوجی قسه له ته و اوای پارچه شیعره که دا به (صیغه
موفره دی موده که لیم) کراوه ؟ نه مانه هه مو پر سباری وان نیمه زیگا به
خومان نادهین له خو مانه وه و له میان بده بنه وه . مافی ته نه مان هه په
نهو نیشاره ته بکهین که به بیرمانا دئ و وا کردمان . له وه زیاتر با بمینیتته وه
بو توژه ره وهی دواژوژ که به لکو نه مه خوا به بوی بلوئ باشتر له نیمه فولی
لج هه تمالج و توژی گهر دژن له سهر لابه زهی میژوی نه ده بمان دانه کیننی و
شتی نویمان بو دهر خا .

جیی خو به تی لیره دا نه وهش بلینیم هم پارچه شیعره له هه مو نوسخه
ده سنوسه کاندانیه و ، (چن) له په راویزه وه له سهری نوسیه : « هم
غزه له (علی الظاهر) فه رمایشی نالج نیبه » ، هه چنه د نیمه له م زایه پیدا
له گه لی نین .

(1) موشه خخه ص : دیاریج و ناشکرا . ته سخر : دا گیر کردن . طوژزه :
نیمزا . لؤل . طوغزا : جوژه مژریکی سولتانه کانی عوسمانیه . خال .
واته : ناشکرا و دیاری به که وا له شکری خهت و خال و موی تازه
ده رها توت سه و دای دا گیر کردنی بالاتی له که له دایه و نهیه وی بگاته
نه ژنوت ، چونکه دیاره که وا زولفی لولی طوژزه بیت نیشانه به و به سهر
خالی طوغرا بیتدا چه سپوه .

نه مه معنا دیاری به که ی به یته که و ، گفتوگوش له گهل پیاو ، به
به کارهینانی نهو نیشانانی که هی پیاو نین وه که خهت و خال و زولف و
شتی وا ، له نه ده بی کلاسیکدا باوه و جیی گله ی نیبه .

نه بئ معنا نه و دوییه که شی نه وه بئ : دیاره له شکری نامه و
دهس خهتی نوسراوت واته که به نئ نیازی دا گیر کردنی لای سهر وهت هه به
(که ناوچه ی بابانه) ، چونکه مژری (میری میران) بیت بووه به
نیشانه و له سهر طوغرای حوکمرانیت نوسراوه .

معنا دیاری به که ی هم به یته له وانه به نه وهش بکه به نئ که وا مه محمود
پاشا - نه گهر نالج هم پارچه شیعره ی بو نهو نوسیب - له وکاته دا له
سهرده می پیکه یشتندا بووه .

خه ططت (عم) و (گم) : خه ططی . میرانت (عم) و (کم) و (گم) و (من) :
میرانم .

خوصوصه ن هیندووی خهططی به یاضی زۆبی (مهحمود) م
له مولکی (زۆم) هدا ئیستهش (خهلیفه) ی شاری (بهغدا) یه (۲)

له بازاری مهحه به تدا هه دییه ی توحفه یی میران
له بۆ خورشیدی تابانم پیاله ی شوخی مینایه (۳)

(۲) هیندۆ : خالی زهش . بنده ی زهنگج . خهتی زهش به سه ر کاغهزه وه .
به یاض : سپه تیج . کاغهز .

ئهم به یته به لگه هینانه وه یه بۆ زاستیی ئهو حوکه می له به یتی پیتشودا
گه یاندی . واته : نیشانه ی ئه وه که له شکری (خهطت) نیازی ته سخیری
(بالای) هه یه ، ئه وه ته که پایه ت ئه وه نده بهرز بووه ته نانه ت بنده ی خهطی
زهشی سه ر کاغهزی سپی زۆت له ولاتی زۆمدا ئه وه نده به ده سه لات و
قه سه زه وایه ، وه ک خهلیفه ی شاری به غدا وایه و هه رچیت بوئ بۆت
ئه کری .

نالج له م به یته دا به عاده تی شاعیره کانی کۆن که لکی له وه وه رگروه که
ئهو وشانه ی به کاریان دینج هه ریبه کی پتر له مه عناهه کیان هه یه و که
یه که میان بۆ مه عناهه کی به کار دینج ، دۆهه میان ئه به ستیته وه به یه که مه وه
له زۆگای مه عناهه کی تریه وه که په بوه ندی له گه ل «زۆ» ی «مهحمود
دۆهه مه بیج و ، هه ر به م جۆره . ئه وه ته لیره دا ئه لئج : به تابه تیج هیندۆ ی
خهتی زهشی سه ر کاغهزی سپی زۆی مهحمود پاشا (لیره دا لای
«زۆ» وه که دا «هیندو» هه کی کرده وه به «خال» تا له گه ل «زۆ» ی «مهحمود
پاشا» دا بگونجی) ، ئیستاش له ولاتی زۆمدا خهلیفه ی شاری به غدا یه
(له م نیوه به یته ی دۆهه مدا «هیندۆ» ی کرده وه به «بنده ی زهنگج» بۆ
پنسه ماندنێ زیاده زهویه هه کی که ئه وه ته کۆبله یه ک بکا به خهلیفه ی به غدا له
ولاتی زۆمدا » .

هه ر له م به یته دا ئیشاره تیکی ناسک بۆ ئه وهش کراوه که سولتان
مهحمودی سه بوکته گینی غه زنه وئج وه زیریکی بووه پیشان کۆبله بووه و
زهشیش بووه ، که ناوی (ئه یاز) بووه و له فۆلکلۆری کوردیدا پیتی ئه لئین
(هه یاسی خاس) و ، (مهحمود پاشا) بووه به (سولتان مهحمود) و
کۆبله زه شه (هیندو) وه که ی بووه به (ئه یازی) وه زیری و به غداش له زۆیر
ده سه لاتێ سولتان مهحمود و ئه یازی وه زیریا بووه و ئه وان خهلیفه ی
زاسته قینه بوون .

(۳) توحفه : دیاری نیاب و گرانبه ها . مینا : شوشه . پیاله ی شوخی مینا :

له کوهی (نهجد) ه ئیستا که وه کیلی (قهیس) ی مال ویران
منم (مهجنون) و زنجیرم گری گیسوی (لهیلا) به (۴)
کولاهی فخر و تهعظیم گه شته چهرخی نهطلهس زهنگ
که بیستم قلبی میرانم له سهر مهملوکی ئاغایه (۵)

نه بئ مه بهست لئی ئاوینه که ی جهمشید بئ که نه لئین دنیای تیا دیوه .
واته : نه و دیاری و خه لانی زوتبه ی (میری میران) یه ی له لایهن زومه وه
پیت دراره ، له دهستی که سیکی وه ک زوژ زوناکی چون تودا وه ک ئاوینه
جوانه که ی جهمشید وایه ، چون نه وه همو دنیای له و ئاوینه به دا نه دئ ،
تویش همو شتیکت به و زوتبه یه بو مه سهر نه بئ .
هه دیبه ی (عم) و (کم) و (گم) و (من) : هه دیبه و . له بو (عم) و (کم) و
(گم) و (من) : له بهر .

(۴) کوه : کتو . نهجد : ولانی نهجد که مهجنونی لهیلا سهر گهردان بو بو به
شاخه کانی هه لئه گه زئا . گیسو : زولف .

ئیمه ومان به بیردا دئ مه بهستی نالج له (کتوی نهجد) شاخه کانی
دهور و پشتی سوله یمانی و ، له (وه کیلی قهیس) فرمانزه وای
نه و زوژده ی سوله یمانی بئ و ، نه و فرمانزه وایه ش ناحزی مهحمود پاشا
بو بئ و که هه والی نیازی هتیرش هینانی مهحمود پاشای بیستبئ شاری
بهجن هتیشبئ و دابیتیه چیا . نه گهر واین که ئیمه بو چوین نه وه
مهعنا ی بهیته که وای لئ دینه وه : هه رچهند فرمانزه وای وه ک قهیس
عامیری شیت و مال ویران شاری بهجن هتیشتوه و داویه ته کتو ، که نه بو
به حوکی شیت له شاردا به سترایه ته وه ، من بووم به (مهجنون) و گری
زولفی (لهیلام) لئ بووه به زنجیر و پتیه وه به سراومه ته وه ، بو به ناتوان
شار بهجن بیتلم و بیم بولات .

له وانه یه نیوه ی دوایی بهیته که ئیشارهت بئ به به ندبونی نالج به
خوشه ویستی یاره که یه وه و بو به شاری بئ بهجن نه هیلرایی .

له کوهی نهجده ئیستا که : نه مه تیکستی (کم) و (من) ه . (چر) و (چن) و
(ک) و (عب) : به کوهی نهجده . (عم) و (گم) : به کتوی نهجد . مال
ویران (چر) و (عب) : مال کاول .

(۵) کولاه : کللو . چهرخی نهطلهس زهنگ : ئاسمانی شین . مهملوک : بهنده .
ئیمه وای بو نهچین مه بهستی نالج له (مهملوک) به کئ له کویلهمه نه

له دنیا جهته تی باقی ته لاری شاهیه ، ساقی !
(حبیبه) طوژزه یی طهوقی ملتی (شیرین) و (عذرا) یه (۶)

حوکمزانه کانی بهغدا بی و ، مه عنای بهیته که واین که وا که بیستم دلی
(میران) واته مه حمود پاشا به سهر والی مه مالیکی بهغدادا ناغا و
حوکمزانه و والی وه که مه ملوک و بنده ی وایه چیی لی بوئی دوس
به ژوهه نانین ، له خوژییانا سهری گوره بیج و شانازیم گه یشته
ناسمانی شین .

ته ناسویکی ناسک لهم بهیته دا له نیوان (کولاه) و (سهرای) (له سهر) دا
هه یه هر چه ند به مه عنای (سهرای) نه ندای له شیش نیبه .

مه ملوکی : نه مه تیگستی (عم) و (گم) ه و هر بهم جوژه ش بهیته که مه
نه گه یینتی . (چر) و (چن) و (ک) و (عب) و (من) : محلول ، مه حلولی (۸) .

(۶) باقی : نه بزاهه و هه میشه بیج . حبیبه : یاره که ی نالنج . شیرین :
مه عشوقه ی فهرهاد و عاشیقه ی خوسره وی پهرویژ . عذرا : پاله وانی
داستانی خو شه ویستی (وامیق) و (عذراء) .

لیته دا نالنج لایه که نه کاته وه به لای خو ی و په بوهندی خو یا له گهل
بنه مالهی بابان و نه لئی : کاکه ی مه یگیز ! به هشتی نه بزاهه و هه میشه بیج
لهم دنیا به دا بریتیه له ته لاری شاهانه . (حبیبه) ی خو شه ویستی منیش
له هه مو نازداران جوانتر و خو شه ویستتره ، ته نانه ت به نیسبت شیرینی
فهرهاد و عذرای وامیق شه وه وه که لیره ی ملوانکه ی مل وایه و نه وانه به
حبیبه ی لای منه وه نه نوینن .

دیاره نالنج نه وه شی مه به بست بووه که وشه ی (ساقی) به (ساقی) ی
به مه عنای (لاقی) یش بخوینریتنه وه ، واته : لاقی (حبیبه) موری ملوانکه ی
ملی (شیرین) و (عذرا) یه ، واته (شیرین) و (عذراء) ، گهردنیشیان ناگانه
لاقی (حبیبه) ، نه وه نده نه م له جیهانی جوانتی و نازداریدا پایه بلنده . .
دوریش نیبه (ته لاری شاهج) ناوی کوشکیکی (میرانی بابان) بوئی .

شاهیه (چن) : شاهیده . شیرین و (چر) و (چن) : شیرین . دیاره
نه بیج به (ی ی) ی یضا فوه بیج .

دور نیبه وشه ی (شاهیه) بهم جوژه بوئی : (شاهیده) و . نوسخه که ی
(چن) یش به شیکی نه م بوچونه مان پژه کاته وه . نه گهر واین مه عنای نیوه
بهیته که وای لی دیتنه وه : به هشتی نه بزاهه بریتیه له کوشکی یار و له
مه یگیز و مه ی و خواردنه وه .

نیشانه‌ی فه‌خره بۆ من گەر به سەر بێم ئەک به پێ ، ئەمما
به مەرگی تۆ قەسەم ، شاهم ! ، عوذر مه‌سمۆعه ، سه‌رمایه (۷)

به حه‌ققی تاری کاکۆلی سه‌راپا لۆلی ئەو شوخه
ئەگەرچی په‌شمه ، ئەمما دل له‌ طووزۆهی زولفی سه‌ودایه (۸)

موحه‌ققه‌ق مه‌شره‌بی « نالچ » له‌ شیعرا هه‌روه‌کو « خاکی »
خه‌یالی « کوردی » یه ، به‌یتی سه‌راپا زولفی دۆ تایه (۹)

(۷) عوذر مه‌سمۆعه : واته‌ ئەو عوذر و بیانوه‌ی ئەبه‌ینمه‌وه‌ بۆت بۆئوه‌ی
لێم بپۆری که‌وا نه‌هاتم ، شایانی ئه‌وه‌یه‌ گوێی لێ بگیرێ . سه‌رمایه : وه‌ک
ئه‌توانی به‌ (سه‌رما) مه‌عنای لێ بدریته‌وه‌ ، بۆئوه‌ش ئه‌شێ به‌م جۆره
بخوێنیته‌وه‌ : سه‌ر (ما)یه ، واته‌ : سه‌رم نییه ، واته‌ : سه‌ربه‌ست
نیم و ده‌سه‌لامت له‌ ده‌ستی خۆمدا نییه . ئەگەر واین په‌پوه‌ندی
نه‌چۆنه‌که‌ی نالچ به‌ ناکۆکیه‌ هه‌رگیز نه‌بزاوه‌که‌ی نیوان (میرانی بابان)
خۆبانه‌وه‌ ئه‌پێ .

(۸) تار : تال . کاکۆل : قژه‌سه‌ر . په‌شم : خه‌یالی خاو . خوری و مو .
سه‌ودا : په‌ریشان .

واته‌ : قه‌سه‌م به‌ تالی قژه‌سه‌ری له‌سه‌ر تا خوار لۆلی ئەو یاره
نازداره ، دلم به‌هۆی زولفی لۆلیه‌وه‌ ئالۆز و په‌ریشانه ، هه‌رچه‌ند ئەم
دل په‌ریشانیه‌م خه‌یالیکی پۆچ و بێمایه و به‌ره‌مه ، یان هه‌رچه‌ند ئەو
زولفه‌ش که‌وا دل گیرۆده‌ی بووه ، هه‌یج نییه ، هه‌ر خوری و مووه !

(۹) موحه‌ققه‌ق : دیاره . بێگومان . مه‌شره‌ب : چه‌ش . ئاره‌زۆ . زێباز .

واته‌ : بێگومان زێبازی شاعیرانه‌ی نالچ ، بیرکردنه‌وه‌ی
(کوردی) یانه‌یه ، وه‌ک چۆن ولات و (خاکی) شی هه‌ر (کوردی) یه‌ و
کوردستانه . . شیعرا کانیشی که‌ تیکزا وه‌ک زولفی یار ئالۆز و جوان و
دریژن ، دۆ سه‌رن و دۆ مه‌عنا ئه‌به‌خشن و به‌ دۆ جۆر لیک ئه‌دریته‌وه‌ .
نالچ له‌م به‌یتهدا ئیشاره‌تیکیشی بۆ ناوی (خاکی) و (کوردی) کرد .
(مه‌شره‌ب) ی به‌مه‌عنا (ناو) یشی به‌رابه‌ر به‌ (خاک) دانا . . به‌لام بۆ ؟ نازانین !
کوردیه‌ (چر) و (عب) : کردیه . ئەمیش بۆ (کوردیه‌) ده‌ست نه‌دا .
ته‌نها (عم) و (گم) ، وشه‌ی (نالچ) و (خاکی) یان خستوه‌ته‌ ناو دۆ
که‌وانه‌وه‌ و (کوردی) یان خستوه‌ته‌ پشت گوێ . نوسخه‌کانی تر هه‌یج
ئیشاره‌تیکی له‌م چه‌شنه‌یان تیا نییه .

ئه للا .. ئه للا .. كه چ عه قل و چ كه مائىكى ههيه !
له گه ل ئه و عه قل و كه ماله چ جه مائىكى ههيه ! (۱)

دل ژفینیکه له بۆ مه دحى ، سه را پايى ئه وئ

واجبه مه دحى بكا هه رچى كه مائىكى ههيه (۲)

ئه هلى ئه م شاره هه مۆ ئۆ كه ر و ئه تباعى ئه و ن

يوسفى ميسره ، عه جه ب جاه و جه لائىكى ههيه ! (۳)

گه ر خه يالى ده هه نى بي نمه ئيو ئه م غه زه له ،

دين ده لين ئه م غه زه له ورده خه يالىكى ههيه ! (۴)

(۱) ئه للا .. ئه للا : وشه ي سه رساميه ، وهك (ماشه للا) و شتى وا . كه مال :
وئ ل و فام . جه مال : جوانج . دياره ئه گه ر جوانج و ئيگه بشتن پيگه وه
له ئافره ئيگدا كوئينه وه ، ئه و ئافره ته ئه بن به نمۆ نه و له هه مۆ لايهك په نجهى
بۆ ژانه كيشن و باسى ئه كه ن .

(۲) واته : يار دل ژفینیکه بۆ ته عريف كردنى ، پيويست به به شدارى كردنى
هه موانه و كار به يهك و دۆ مه يسه ر نابن . بۆ به پيويسته هه ر كه س
خاوه نى ده سمايه يهك بن له ته عريف كردنا ، له ته عريف كردنيا به شدار
بن و ته عريفى بكا .

دل ژفینیکه له بۆ (« په را ويزى » چر) : دل ژه قتيكه كه له بۆ . ئه وئ
(« په را ويزى » چر) و (عم) و (گم) : قه دى ئه و .
ئه م به يته له (عب) و (من) دا به يتى چواره مه .

(۳) واته : ياره كه م ئه وه نده جوان و به شان و شكۆ به خه لكى ئه م شاره هه مۆ
شوينى كه و تۆ ن و بسوون به خزمه تكارى .. ياره كه م يوسفى ميسرى
سه رده مى خۆ به تى ، ماشه للا پايه يه كى چه ند به رزى ههيه !
ئه م (ت) : ئه و .

(۴) ده هه ن : ده م .
واته : ئه گه ر بير كردنه وه له ده مى بۆن خۆ شى يار بي نمه ناو ئه م
غه زه له وه ، ئه وانهى كه غه زه له كه ئه خوئينه وه هه ست به و بۆ نه خۆ شه

خه طی سه بزى له كه نارى له بى ، « نالج » ! ههروه
« خضرى زینده » له سه ر چاهه ، زولالیکى ههیه (ه)

— ۳۲ —

عاشقى بى دل ده نالین ، مهیلی گریانی ههیه
بى شکه ههوره تریشقه تاوى بارانى ههیه (۱)

ئه کهن که بنیادهم سه رخۆش ئهکا و ئه لئین ئهم غهزه له ورده
سه رخۆشیه کی ههیه .

(۵) خه طی سه بز : گه نه مۆى سمیلى تازه ده رها تو . خضرى زینده : خدرى
زینده که ئه لئین تا ژۆژى قیامت نامرئ چونکه ئاوى ژبانى خوار دووه ته وه .
چاه : چال ، کانج ئاو . زولال : سازگار .

واته : نالییا ! سه وزه ی گه نه مۆى سه ر لیوی یار ، ئاویکی سازگارى
به قه راخى لیوی یاره وه ههیه که ته ژابى ناوده مه ته ی ، وهك چۆن خدرى
زینده شه به سه ر کانبى ئاوى ژبانه وه یه ئاویکی سازگارى ههیه . دياره نالج
له م شو بهانده نا ئه وه ی ژه چاو کردووه که ناوى (خضر) مه عنای (سه وز)
ئه گه یه نه ی و گه نه مۆى سه ر لیوی یاریشى به سه وز داناوه و ئه وه ژۆبه کی
شو بهانده که یه .

ئهم مه عنایه مان به گویره ی ئه وه لیدایه وه که (چن) له په راویزی ئهم
به ته دا نۆسیویه : « (نالی) منادی ، لا مضاف الیه » واته : (نالج)
بانگ لئى کراوه ، دراوه پال نییه ، واته : ئه ی نالج ! نهك : لیوی نالج .
به لام ئه شکرئ ، وهك نالج خۆى هه مۆ جارئ وانه کا ، له وشه ی (نالج)
هه م ناوى نالییش و هه م مه عنا له فظیه که پیشیمان مه به ست بى . (نال)
به قامیشى باریک و لاواز و ناو بۆش ئه لئین . که واته ئه توانین بلئین واته :
لیوی وهك قامیش باریک و ناو بۆشى یار . . تاد .

خه طی سه بزى (کم) و (من) : خه طی سه وزى . (گم) : خه تی سه وزى !
خضرى (من) : خدرى . له سه ر چاهه (چن) و (ت) و (ك) : له سه ر چاه .
(عم) و (عب) : له سه رى چاهه . زولالیکى (چر) و (ت) : زولالیکه . (چن) :
زولالیک . بۆ (زولالیکى) و (زولالیکه) یش ده ست ئه دا .

له نئوان (سه بز) و (که نار) و ، (خضر) و (چاه) دا ته ناسوب ههیه .
ههروه ها له نئوان (سه بز) و (خضر) یشدا . له (خضر) خۆشیا له طافهت
ههیه چونکه نالج خۆیشى ناوى (خضر) بووه .

چاوی من دهم دهم ده‌زیزئی ناوی صاف و خوینی گهش
دا بلین دهریای عومانه دورژ و مهرجانی هه‌یه (۲)

په‌رچه‌می زۆ داده‌پۆشن ، پیچی زولفی پیچه‌یه
دا به زۆزیش پیتی بلین شه‌معی شه‌بوستانی هه‌یه (۳)

- ۳۲ -

(۱) نالنج له‌م به‌یتهدا دل‌داری شو‌بهاندوو به‌به‌هار و ، هاوار و ناله‌یی
شو‌بهاندوو به‌هه‌وره تریشقه و ، گریانی شو‌بهاندوو به‌تاوه باران و ،
ئه‌لنج که دل‌دار ده‌ستی کرد به‌هاوار و ناله‌ دباره ئه‌بن بیشگری ، چونکه
هه‌وره تریشقه ئه‌بن تاوه بارانیکی به‌دوادا بن .

له‌نیوان (بن‌سکه) و (تریشقه) دا وشه‌نارایه‌کی جوان هه‌یه .
تاوی (چن) و (کم) : تاوه . (ت) و (ک) و (عب) و (اح) : تاو . (بۆ‌تاوه) و
(تاوی) یش ده‌ست ئه‌دا .

ته‌رتیبی به‌یتهدا ئه‌م پارچه‌ شیعره‌مان به‌گویره‌ی نوسخه‌کانی (چن) و
(عم) و (ت) و (ک) و (اح) و (خا) و (خب) زیک‌خستوو . جیاوازی
نوسخه‌کانی تریشمان ، به‌ش‌به‌حالی هه‌ر به‌یتیک ، له‌ئاستی خۆیدا زۆن
کردوو‌ته‌وه .

(۲) دا : تا . دهریای عومان : دهریایه‌که له‌ زۆزه‌لاتی نیمچه‌ دورژگی عه‌ره‌ب ،
له‌ باشوری زۆزاویه‌وه ولاتی (عومان) یش هه‌یه که پایته‌خته‌کی شاری
(مه‌سقه‌ط) ه .

له‌م به‌یتهدا نالنج چاوی خۆی داناوه به‌ دهریای عومان و ، فرمیسکی
سپج و سۆری داناوه به‌ دورژ و مهرجان که له‌ بنی دهریا دهرئه‌هینرین .
ئه‌لنج : چاوم بۆیه جاروبار فرمیسک و خوین ئه‌زیزئی ، تا بلین دهریای
عومانه دورژ و مهرجانی هه‌یه و فرمیسکه‌کانی دورژ و مهرجانه‌کانینی .

له‌ هینانی (دورژ) و (مهرجان) دا به‌دوای (ناوی صاف) و (خوینی
گه‌ش) دا له‌ف و نه‌شری موره‌تته‌ب هه‌یه .

نالنج له‌ نیوه‌ی یه‌که‌می ئه‌م به‌یتهدا ئه‌وه‌شی مه‌به‌ست بووه به‌م‌جۆره‌ش
بخوینریته‌وه :

چاوی من دهم ، دهم ده‌زیزئی ناوی صاف و خوینی گه‌ش

واته : چاوم له‌باره‌ی ته‌زیه‌وه بووه به‌ دهم و ، ده‌میشم ناوی صاف و
خوینی گه‌ش ئه‌زیزئی . . تاد . ئه‌م ویسته که نالنج ویستویه‌تی
ورده‌کاریه‌کی ئیجگار ناسک و جوانه .

ناسمانی حوسنی مه‌جوبه‌م له نه‌برۆ و زولف و زۆ
دۆ هیلال و دۆ شه‌و و دۆ ماهی تابانی هه‌یه (٤)

(٣) په‌رچه‌م : مۆی ناوچاوان که دیتنه‌وه به‌سه‌ر زۆدا . پێچ : لۆل خواردن . پێچه : په‌چه ، پارچه‌یه‌کی زه‌شی ته‌نکه ژنان جاران نه‌یاندا به‌ ناوچاویاندا بۆ نه‌وه‌ی نامه‌هره‌م نه‌یانبینی ، ئیستاش هه‌تشنا له هه‌ندێ شوپنا هه‌ر باوه به‌تابه‌نێ له‌ناو ژنانی به‌سه‌ر زۆدا . شه‌بوستان : هه‌ره‌م سه‌رای شاهان و ته‌ختی نو‌ستنیان که ته‌نیا مۆمیکیان تیا دانه‌گیرساند . .

واته : په‌رچه‌می یار زۆی دانه‌پۆشی و لۆلی زولفیشی وه‌ک پێچه به‌سه‌ریا دیتنه‌وه و نه‌یکا به‌ تاریکستانی و شه‌بوستانی شاهانه و مۆمی زۆیشی له‌ژێر په‌رچه‌م و زولفه‌که‌یه‌وه نه‌گزی . یار بۆیه وانه‌کا تا بلین دهم و چاوی هه‌ره‌م سه‌رای شاهانه‌یه ده‌ستی که‌سی ناگاتێ و زۆمه‌تی مۆمه‌ داگیرساندوه تیا .

پێچی زولفی پێچه‌یه : له‌گه‌ل هه‌ندێ جیاوازی شیوه‌ی نو‌سینا ، به‌هۆی شیوه‌ی زینتۆسی کۆنه‌وه ، نه‌مه تیکستی (چر) و (ت) و (ک) و (اح) و (عب) و (خا)یه . (« په‌راویزی » چر) : چینی زولفی پێچه‌یه . (چن) : پێچی زولفی پێ چیه . (کم) و (من) : چینی زولفی په‌چه‌یه . (خب) : پێچی زولفی پێچشی . دا (عم) و (کم) و (گم) : تا . نیوه‌ی په‌که‌می نه‌م به‌یته له (عم) و (گم) دا به‌م‌جۆره‌یه :

زۆمه‌تی خۆی داده‌پۆشی نه‌و به‌ پێچی زولفه‌که‌ی

نه‌م به‌یته له (عب) و (من) دا به‌یته شه‌شم و ، له (کم) و (گم) دا به‌یته هه‌شتمه .

(٤) نالێ له‌م به‌یته‌دا زۆی جوانی یاری شوپهاندوه به‌ ناسمان و ، برۆکانی کردوه به‌ دۆ مانگی په‌کشه‌وه و ، زولفه‌ زه‌شه‌کانی به‌ دۆ شه‌وی تاریک و ، زۆمه‌ته‌کانی به‌ دۆ مانگی تابان و ، نه‌م هه‌مۆ شته‌ ناکوکه‌ی به‌جاری له‌ زۆیدا کو‌کردوه ته‌وه و له‌ ناسمانی تپه‌ژاندوه که نه‌ دۆ — دۆی تیا کو‌نه‌بیتنه‌وه و ، نه‌ مانگی په‌کشه‌وه و مانگی تابان به‌جاری و ، نه‌ شه‌وی تاریک و مانگی تابان پێکه‌وه .

حوسنی (چن) و (اح) : زۆی . مه‌جوبه‌م : تیکستی هه‌مۆ نو‌سخه‌کانی به‌رده‌ستمان (مه‌جوبم) بۆ . ئیمه هه‌م له‌به‌ر مۆسیقای به‌یته‌که و ، هه‌م له‌به‌ر موانسه‌به‌ت له‌گه‌ل (نه‌برۆ) و (زولف) و (زۆ) و ، هه‌م له‌به‌ر هاوتایی (هه‌بیه) و (مه‌جوبه) که له‌ زۆر به‌یته‌تری نالیدا دین ، وامان نو‌سییه‌وه ، هه‌رچه‌ند (مه‌جوب)یش له‌ نه‌ده‌یدا جیسی (مه‌جوبه)

هر لهبت ، يا سينهشت هەردۆ بەدەرڤه ، دا بلّين :
 له‌علی ژومانی هه‌یه ، یا له‌عل و ژومانی هه‌یه (٥)
 وه‌حشیه لی‌مان له‌بەر طه‌عنه‌ی ژه‌قیی سه‌گ صیفه‌ت
 ژاسته‌ هەر ذی‌ژۆح ، بۆ وه‌سواسه ، شه‌یطانی هه‌یه (٦)

ئه‌گرتوه .

ئه‌م به‌ته له (عب) و (من) دا به‌یتی پینجهمه .

(٥) ژومانی : وه‌ك هه‌نار . ژومان : هه‌نار .

واته : یا هەر لیوی سۆرت ، یا لیو و سینه‌ت پیکه‌وه دەرڤه بۆ خه‌لك
 ته‌ماشایان بکهن ، بۆئوه‌ی بلّین هەر له‌علی سۆری ژه‌نگ وه‌ك هه‌نارت
 هه‌یه که لیوته ، یا بلّین له‌علیش و هه‌ناریشت هه‌یه که لیوی سۆر و
 مه‌مکی خۆتن .

هەر له‌بت یا سینه‌شت هەردۆ بەدەرڤه : ئه‌مه تیکستی (چر) و (عم) ه .
 « پەراویزی » چر) و (ت) و (ک) و (اح) و (خا) : هەر له‌بی یا سینه‌شی
 هەردۆ بەدەرڤا . (چن) : دۆ له‌بی یا سینه‌شی هەردۆ بەدەرڤا . (عب) :
 هەر له‌بت یا سینه‌شت هەردۆ بەدەرڤه . (خب) : گەر له‌بی یا سینه‌شی
 هه‌ریه‌ك به‌دەرڤا . بلّین (عم) و (کم) و (ت) و (ک) و (اح) و (من) : بلّیم .
 له‌علی (چر) و (عم) و (ت) و (ک) و (اح) و (خب) : له‌عل . ئیمه به
 (له‌علی) مان خۆینده‌وه . (چن) : لێ‌غله . (کم) و (عب) و (من) : له‌عل و .
 (خا) : له‌عل . له‌عل و (عب) و (خب) : له‌عل . ئیمه به‌ (له‌عل و) مان
 خۆینده‌وه . (کم) و (من) : له‌علی .

ئه‌م به‌ته له (گم) دا نییه و ، له (عب) و (من) یشدا به‌یتی چه‌وته‌مه .

(٦) وه‌حشئ : دۆره‌په‌ریز و که‌ناره‌گیر . طه‌عنه : تانه و لۆمه . ذی‌ژۆح :
 گیان‌له‌بەر . وه‌سواسه : وه‌سوسه . خوتۆره‌ی دلّ .

واته : یار له‌ ترسی لۆمه و سه‌رزه‌نشئ به‌دکار لی‌مان ته‌رایه و خۆی
 ناداته قه‌ره‌مان و ناکه‌وێته ژه‌ت . به‌لێ دیاره هەر مرۆبه‌ك ئه‌هریمه‌نیکی
 هه‌یه دۆدلێج و دلّه‌خۆربه ئه‌خاته دلّه‌وه و ئه‌یترسینێ و به‌دکاریش
 به‌ش‌به‌حالی یار ئه‌و ئه‌هریمه‌نه‌یه .

ژاسته (عم) : ژاسه . ذی‌ژۆح (چر) و (عب) و (من) : ئینسانه .
 (خب) : ذی‌ژۆح . وه‌سواسه (ت) و (ک) و (اح) : وه‌سواسی . (تو) :
 وه‌سواس .

ئه‌م به‌ته له (چن) دا نییه و ، له (عب) و (من) دا به‌یتی نۆه‌مه .

دلّ موشه بيهك بۆ له بهر ئيشانى ئيشانى موژهت
 حه يفه قوربان ! ئاخىر ئهم ئيشانه يى شانى هه يه (۷)
 له حظه يتيك و له محه يتيك چاوم به چاوى ناكه ويئ
 كئ ده لئى وه حشئ غه زاله مه يلى ئيشانى هه يه ! (۸)

(۷) موشه بيهك : كون كون وهك به نجه ره . ئيشان : ئيش كردن و نازار
 چه شتن . نيشان : به نيشانه نانه وه . نيشانه : نيشانه . شان :
 سه رشان .

واته : نازيزه كه م ! دلّم به هؤى نازارى به نيشانه نانه وه يه وه بۆ
 برژانگه كانت بۆ به به نجه ره ئه وه نده ي كون تئ بۆ . . . حه يفه واى لئ ئه كه ي . .
 دلّى من شتئ كئى بئ بايه خ نيه ، نيشانه ي شان و شكۆ به سه رشان يه وه يه
 كه ئه وه ته تۆى تيا دانئ شتۆى . . ئه وه نده ي نازار مه ده . .

ئيشانى نيشانى (چر) و (ك) و (اح) : به بئ (ى) كانئ ئيضافه . به لام
 زئئۆسى كون زئ ئه دا به (ى) وه بخوئئئنه وه . (چن) و (ت) و (عب) :
 ئيشان و نيشان . دياره (نيشانى) به . (عم) و (كم) و (گم) : ئيشان و
 نيشانى . نيشانه يى شانى : هئچ كام له نوسخه كان زاسته كه يان
 نه زانوه . نوسخه كان هه مۆ ، بئجگه له (كم) و (خا) و به (« به راوئزى »
 خا) يشه وه : نيشانه ئيشانى . (خا) : نيشانه ئيشانى . ئه گونجئ
 تئكستئ ئهم نوسخانه ش به م جۆره بخوئئئنه وه (نيشانه ئى شانى =
 نيشانه ئيشانى) . واته : نيشانه ي هه به ، هئى سه رشان ، كه له گه ل
 مه عناى پئشودا ئه بئته وه به يهك . (كم) : ئيشانه نيشانى .

ئهم به يته له (چر) دا به يتى نۆهه م و ، له (عب) و (من) دا به يتى چواره مه .
 له حظه : ماوه ي چاو كردنه وه يهك . له محه . ماوه ي تئپه زئنى برۆسكه يهك .
 وه حشئ غه زال : ئاسكى كئوئئ .

واته : هه رچئ ئه كه م و ئه كو شم ته نانه ت بۆ ماوه ي چاو ترۆكاندئتيك و
 تئپه زئوئى برۆسكه يه كئش چاوم به چاوى ناكه ويئ . مه به سئى له وه يه
 ئه وه نده ش چاو ناكاته وه و ترۆسكايئى چاوى بۆ ئه و ماوه كه مه ش به پئش
 چاوى نازوا . . وا دياره ئهم ئاسكه كئوئيه چاو جوانه ئاره زۆى دئتنئ
 ئاده ميزاد يان دئتنئ ببئله ي چاوى ئاده ميزادئ نه بئ ، بۆيه وا تاوئكئ
 كه مئش چاوى ناكاته وه . زۆى شو به اندئنى يار به ئاسكى كئوئئ ئه وه ته
 ئهم جۆره ئاسكه هه مئشه سل ئه كاته وه له خه لك و خۆئى ناخاته به رچاو .
 نالئ له مه به يته دا به شئوه يه كئ ئئجگار ناسك و هونه رمه ندانه باسى

تو نه گهر ههستی ، له چي ژاوهستی ، ديو و کافریش
 دین دهلین : بهخودا قیامت ژاسته ههستانی ههیه (۹)
 فارس و کورد و عه‌ره‌ب هه‌ر سیم به دهفته‌ر گرتووه
 « نالی » نه‌مزۆ حاکمی سی مولکه ، دیوانی ههیه ! (۱۰)

خه‌والۆیی چاوی یار نه‌کا . .
 نه‌شگونجی وشه‌ی (کی ده‌لین) که به شیوه‌ی ژینۆسی کۆن به‌م‌جۆره
 نۆسراوه (کی دلی) ، به (که‌ی دلی) یش بخوینریته‌وه .
 وه‌حشج (چر) : وه‌حش . نه‌میش هه‌ر (وه‌حشی) به . غه‌زاله (کم) :
 غه‌زالان .

نه‌م به‌یته له (چر) دا به‌یتی حه‌وته‌م و ، له (کم) و (گم) و (عب) و (من) دا
 به‌یتی سته‌مه .

(۹) واته : ئازیزه‌که‌م ! نه‌گه‌ر تو تاویک له‌جی خۆت بجۆلیت و خۆت
 ده‌رخه‌یت ، ديو و کافریش که باوه‌ریان به ژۆزی قیامت نیبه ، دین
 سویند نه‌خۆن که‌وا قیامت ژاسته و سه‌ره‌نجام هه‌ر به‌رپا نه‌بن . مه‌به‌ستی
 له‌وه‌یه بلن به‌ ده‌رکه‌وتنی تو شو‌ر و فوغانیک په‌یدا نه‌بن ، هه‌رگیز ژۆی
 نه‌داین و عاله‌م هه‌مۆ لیت خز نه‌بسه‌وه وه‌ک بلتی ژۆزی قیامت
 داها‌تووه !

ديو و (خا) : دیوی . ده‌لین به‌خودا (« په‌راویزی » چر) و (گم) :
 نه‌لین بچشک . هه‌ستانی (عب) : هه‌لسانی .

نبوه‌ی به‌که‌می نه‌م به‌یته له (« په‌راویزی » چر) دا به‌ جۆریکی که‌ش
 نۆسراوه‌تسه‌وه که نه‌گه‌ر به‌په‌ینینه سه‌ر ژینۆسی نو‌ی و هه‌له‌کانی
 ژاست که‌ینه‌وه وای لێ‌ده‌ر نه‌چن :

تۆ که ههستی ، شو‌ر و شینیکه که ده‌هری و کافریش

نه‌م به‌یته له (چر) و (عب) و (من) دا به‌یتی هه‌شته‌مه .

(۱۰) دیوان : باره‌گای حوکم‌زانج . دیوانی شیعر .

واته : ده‌رامه‌تی ولانی فارس و کورد و عه‌ره‌بم هه‌مۆ خستووه‌ته ناو
 ده‌فته‌ری خۆم . . من نه‌مزۆ فه‌رمان‌زه‌وای نه‌م سئ ولاته‌م بۆیه
 ده‌رامه‌تیان له ده‌ستی مندایه و لیسته‌ی دینه ده‌فته‌ری منه‌وه . . من
 نه‌مزۆ دیوانی حوکم‌زانیم هه‌یه حوکمی نه‌م سئ ولانه‌ی لیتوه نه‌که‌م . .
 نه‌مه‌مه‌عنا به‌دیبه‌نه‌که‌ی به‌یته‌که . مه‌به‌ستی ژاسته‌قینه‌ش له ده‌رامه‌ت

به‌رگی دنیا هینده کورت و کونه‌وو بازاریه
چونکه ناگاته گونی دیوانه‌کهی ، لیبی عاریه (۱)

زمانی نه‌دهب و ، له مولک توانای شیعر وتن و ، له دیوان دیوانی شیعره .
واته : من نه‌مزۆ ده‌سه‌لام به‌سه‌ر ئهم سین زمانه‌دا نه‌شکن و ، شیعرم به
هر سین زمانه‌که خستووته ده‌فته‌ری خۆمه‌وه و ، دیوانی شیعرم به‌م
سین زمانه هه‌یه .

ئهم به‌یته که باسی زمانی تورکیبیا نییه ، نیشانه‌ی نه‌وه‌یه نالنج به‌ر
له به‌جی هیتشتنی کوردستان وتۆیه‌تی . هه‌روه‌ها به‌لگه‌ی نه‌وه‌شه که نالنج
شیعریکی زۆری به‌م سین زمانه وتوو ، که به‌داخه‌وه ئیستا هه‌ر ئهم
چهند پارچه کوردی و دۆ سین پارچه فارسیه‌یمان له به‌رده‌ستدایه . .
به‌لکو له دوازۆژا له (سنه) و (شام) و (نه‌سته‌مۆل) و (مه‌ککه) و
(مه‌دینه) ش شیعری تری سه‌ر هه‌ل‌بدا .
مولکه (خب) : شه‌هره .

(۱) عاریه : عه‌یب و شو‌ره‌یی لیبی دئی .

واته : نه‌و جل و به‌رگه‌ی که بریتیه له سه‌روه‌ت و سامانی دنیا ،
هه‌رچه‌ند به‌دیمه‌ن جوان و زازاوه بێ ، له‌زاستیدا نه‌وه‌نده بێ‌ده‌وام و
ته‌مه‌ن کورت و ده‌سه‌وده‌س بێ‌کراو و ئابه‌خه ، هه‌رگیز ناتوانی مرازی
بنیاده‌م جی‌به‌جی بکا ، له‌به‌ر نه‌وه وه‌ک به‌رگیتکی کورت وایه گونی
دانه‌پۆش . بۆیه ته‌نانه‌ت نه‌وه‌سه‌ش که شویتنی دنیا که وتوو و بۆی
شیت بووه ، شه‌رمی لیبی له‌به‌ری بکا . لیره‌دا نالنج بۆ ته‌واو کردنی
قه‌سه‌کی و ئیسات کردنی بێ‌بايه‌خیی دنیا ، هاتوووه شیتتی کردوو به
به‌لگه که خۆی دانه‌مالی و به‌ زۆت و قۆتی نه‌گه‌زێ و ، مالی دنیای
شو به‌اندوو به‌ به‌رگی شیت و ، دنیا په‌رست به‌ شیت خۆی و ، به‌رگ
له‌خۆ دامالینی شیتتی به‌ ده‌ر بۆینی ده‌نگی نازه‌زایی ئاده‌میزاد داناوه له
دنیا . . واته شیت له شیتتی نییه جله‌کانی له‌به‌ری دانه‌که‌ن ، له
ژیریه‌تی و دنیای به‌لاوه هه‌ج و پۆچه ، بۆیه خۆی لیبی زۆت نه‌کاته‌وه .

به‌زای ئیمه نه‌بج وشه‌ی (عاریه) هه‌ر به‌م جۆره لیک بدریتته‌وه که ئیمه
لیکمان داوه‌ته‌وه ، نه‌ک به‌ (عاری) به‌مه‌عنا (زۆت) و شه‌میری (۵) ، چونکه
نه‌گه‌ر و ابویه پتویست به‌و پرسیار و وه‌لامه نه‌ئهما که له به‌یتی دۆه‌مدا
هه‌یه .

من له بئ برگی (مهخه) م پرستی ، که بۆچ زۆتی ؟ وتی :
« زه بی من شیت بم ، نه گهر شاد بم به برگی عاریه ! » (۲)

خه له تێ ته شریفی هه رکه س بئ چیه ، غه یری که فه ن !
هه ره وه هم فاخیره و بۆ ئاخیره و یه کجاریه (۳)

کۆنه وو (چر) و (عب) و (من) و (خب) : کوته و = کۆته ه و . به لام
ناشکرایه هه له یه چونکه (کۆته ه) یش هه ر (کورت) ه که یه . گونی (عم) :
کئی . خۆیشی به (نزدش) واته (لای) مه عنای لیدا وه ته وه ، به لام ناشکرایه
به هه له دا چوو ه . دێوانه که ی (چر) و (ک) و (عب) و (اح) و (من) :
دێوانه که . لئی : نه مه تیکستی (چر) و (عب) و (من) ه . نوسخه کانی تر ،
(ت) نه بئ ، : لئ . (ت) . بئ .

(۲) مهخه : له وانه یه کورت کراوه ی (مهخۆل) بئ که نه ویش کورت کراوه ی
(محمود) ه . دياره ناوی شیتیکێ ديارتی بووه له سوله بمانی سه رده می
نالیدا ، زۆر جار به زۆت و قۆتی گه زاره . عاریه : خواسته مه نئ .

واته : له (مهخه) م پرستی : بۆچ وا زۆتی ؟ له وه لاما وتی : « خوا شیتیم
کا نه گهر به برگی خواسته مه نئ شاد بم » . مه به ستی نه وه بووه بلئ :
دنیا شتی نییه بنیاده م پستی بئ به ستی و مالی دنیا وه ک مالی
خواسته مه نئ وایه ، بۆیه منیش له به ری ناکه م و به زۆتی نه سو زیمه وه .
نه مه ی نالئ به ده می (مهخه) وه نه یگێرتنه وه په نه جی تاوانبار کردنی
تیکزای کۆمه له و وانه که یه نئ نه م کۆمه له هه مۆی شیته نه وانه ی نه بئ
داب و نه ریتی کۆمه لایه تبیان پشت گوئی خستوه ..

له نێوان (بئ برگی) و (به برگی) دا طباق و ، له نێوان (زۆتی) و
(وتی) دا جیناسی لایق و ، له نێوان (شیت) و (شاد) شدا - به و پێیه
که (د) وه ک (ت) نه خوێرتنه وه - وشه ئارا بیه کی جوان هه به .

مهخه م (عم) : مهخه م . (عم) له سه ریشی نو سیوه : « بفتح میم ، محمد
نامی بووه » واته میمه که ی سه ری هه بئ ، موحه ممه د ناویک بووه . (کم) :
محمد . له نوسخه کانی (ت) و (« په راویزی » عب و من) و (اح) و (من) و
(خا) دا به هه له نو سراوه . گوئی (عم) : وتی . زه بی من : نه مه تیکستی
(چن) ه . نوسخه کانی تر هه مۆ : (یار ب) و (یار بی) ..

(۳) خه له ت : خه لات . ته شریف : قه در زانی و گه و ره کردن . که فه ن :
کفن . فاخیر : نایاب و گرانبه ها . ئاخیره : زۆژی قیامت .
واته : خه لاتی قه در زانی که به بنیاده م بدری ، له هه رکه سه وه بئ ،

کونجی زاحهت ، تاجی عزیزهت خاريجی مه عموره یه
کونده بۆ هر بانگه بانگ و ، هودهودیش هاواریه (۴)

پۆست به کۆلی (عامیری) فهرمۆی که وا بۆ پوخته بۆن
جهوتی سه رکیوان گه لنی چاتر له (تالی شاری) یه (۵)

هیچ بایه خی نییه . تاقه خه لاتی که بایه خی بی کفه ، چونکه شتی بایه خدار
ئه وه یه بهره وام بی ، له مالی دنیا شدا هیچ شتی له کفن بایه خدارتر
نییه ، چونکه هر ئه وه له یه کاتدا پاک و خاویز و جوانیشه و سهراپای
له ش دانه پۆستی و دوا بهرگیشه تا زۆزی قیامهت و له وپهزی
پتوئیستیشایه بۆ ناده میزاد .

له نیوان (فاخیره) و (ناخیره) دا جیناسی لایق هه یه .

خه له تی (چر) و (چن) و (عب) و (اح) و (من) و (خب) : به بی (ی) ی
بیسافه . ئه میس هر (خه له تی) یه . فاخیره و بۆ ناخیره و : ئه مه
تیکیستی ته نها (عب) ه . نوسخه کانی تر ، (عم) نه بی که هه له یه ، فاخیره بۆ
ناخیره ت .

(۴) مه عموره : ئاوه دانج . هودهود : په پوه سلیمان .

واته : گۆشه یه ک که بنیادم تیا به سه یته وه و ، تاجیکی سه ره رزی
که بنیادم بیته سه ری ، له ناو خه لک و ئاوه دانیدا ده سگری نابی . ئه بی
بۆی دۆر که ویتته وه له خه لک و کونجی دۆره په ریزی بگری و له درۆزی و
ماستاو کردن و فیل و ته له که ی کۆمه ل ته را بی . هر بۆیه شه وا
کونده به بۆ و په پوه سلیمان بانگه بانگ و هاوار هاواریانه و ئه م ژاستییه له
خه لک ئه گه به نن و خۆشیان له ئاوه دانج دۆر که و تۆنه ته وه و ئه وه ته
یه که میان کونجی چۆلی ویرانه و دۆه میان تاجی سه ره رزی ده سگری
بووه که پۆنه که ی سه ری ته ی !

له هینانی (کونده به بۆ) و (هودهود) دا به دوای (کونج) و (تاج) دا له ف و
نه شری موره ته ب هه یه .

کونجی (عم) و (کم) و (گم) و (من) : گه نجی . مه عموره یه : نوسخه کانی
بهره ده ستمان ، (خا) نه بی ، هه مۆ به م جۆره یان نۆسیوه : (معموریه) که بۆ
(مه عموره یه) و (مه عموریه) ش ده ست ئه دا . ئیمه (مه عموره یه) مان
هه لژارد . (خا) : مه عموریه . بانگه بانگ و هودهودیش (په راویزی) «
چر) و (عب) : بانگه بانگه هودهود هر . (کم) و (گم) : بانگه بانگه ،
هودهودیش .

قوش قوشی ژاوی نه بڼ ، مورغی کولانه و ئاخوړه
سه گک سه گکی تازی نه بڼ ، کادینی یو نه باریه (۶)

فهرقی کوساران له پاساران ده فهرموی وهک چیه ؟
وهک عه زیزی باز و وهک بڼ حورمه نیی پاساریه (۷)

(۵) پوښت به کول : نه وهی پیستی حیوان له بهر له کا . مه به ست له (مه جنونی له یلا) یه . عامیری : نه وهی له هوزی (بني عامر) بۆ . جهوت : کلاوی به ژوی بهری دار به ژو که نه یکو تن و پیسته ی بڼ خوش نه کهن و نه یکه به کونده و مه شکه . تالی شاری : دهرمانیکه بۆ خوش کردنی پیسته به کاری دینن .

لهم به یته شدا نالی به لکه بۆ نه وه دینیتنه وه که وا دۆره به ریزی و له ناوه دانیچ دۆر که وتنه وه چاکتره بۆ به خته وه ربی مرؤف له وهی له ناو خه لکا بڼ . نه لڼ : مه جنونی که ول به کول که خوی به کڼ بۆ له وانه ی ناوه دانیان به جن هیتش بۆ و که وتبونه چۆله وانی و تاقی کردنه وهی تابه تی لهم مهیدانه دا هبۆ ، و تویه بۆ پوخته بونی پیسته ی حیوان جهوتی سهر کیوان که به ره می شاخ و کیو و چۆلیه له تالی شاری باشتره که دهرمانیکه له بازاری شاره کاندایه فرؤشری . که وانه بۆ پوخته بونی ئاده میزادیش ژبانی شاخ و کیو چاتره تا ژبانی ناو شار و ناوه دانی .

فهرموی که وا بۆ پوخته بون (عم) : وابو به کیوی پوخته بۆ . جهوتی (عب) : جوت . نه میس ههر (جهوتی) یه . چاتر (عب) : خوشتر .

(۶) قوش : په لوه ریکه وهک باز ژاوی بڼ نه کهن . مورغ : مریشک . تازی : تانج . کادینیچ : نیشته جیتی کادان . نه باری : نیشته جیتی عمار .

واته : بنیادهم بڼ یا هرچ ، نه بڼ کار لڼ هاتو بڼ و بۆ نه و کاره ده سېدا که بوی دانراوه . بۆیه ، نه گهر قوش قوش نه بڼ ژاو بکا ، فهرقی له گهل مریشک چیه ؟ سه گک نه گهر سه گکی ژاو نه بۆ ، مه گهر ههر له کادانا لیتی بکه وئ و پاسی عمار بکا .

کادینی یو (خب) : کادینه وو . (عم) و (گم) : گاوی بنه ی .

(۷) کوسار : کوپستان . پاساران : په نا گوپسه وانه . عه زیزی : خاوهن عیززه تیج . پاساری : چۆله که پاساری .

نهم به یته ش ههر به لکه به کی تره نالی نه هیچینه وه بۆ نیسپات کردنی باشی چۆله وانی و دۆره به ریزی .

واته : نه گهر نه پرسج فهرقی کوسار و بڼ پاسار چیه که ههر دو کیشیان

سههم ههتا جوعبه نشين بئ ، گۆنه زهردي خهلوته
 قهوس ههتا چلله گوزين بئ ، ههر ئهسيري خواريه (۸)
 نوصحي «نالي» زهنگه ههر كهس بييين ، بيكاته گوي
 چونكه نهظمي صاف و ورده ، ههروه كو مرواريه (۹)

ههر فيتكتي نه بهخشن و نهويان خوڤي تيا بئ تينه و نه ميان خوڤر نايگريته وه
 نه ليم فهرقيان وهك فهرقي خاوهن شان و شكويي باز و بئ حورمه تبي
 چۆله كه پاسارتي وايه . باز چونكه به ده ره وهيه ، نه وهنده دهرون به رزه خوڤي
 له قهره ي هيج شتيكي پيس و ناشيرين نادا و ههر گوشتي به له وهري
 خوڤو كردو نه خوا ، به لام چۆله كه پاسارتي چونكه له ئاوه دانج و له
 بئ پاسارا نه ئئي ، حهيا و حورمه تي نيه و ههر تاوي نه تاوي نير و ميان
 له ناو خوڤاندا له يهك نه به زن !

له نتيوان (كوساران) و (پاساران) دا وشه نارايي و ، له نتيوان (پاساران) و
 (پاسارتي) دا ته ناسوب ههيه .

كوساران (چر) و (چن) و (ت) و (ك) و (عب) و (اح) و (خب) :
 كوهساران .

سههم : تير . جوعبه : تيردان . گۆنه : گۆنا . قهوس : كهوان . چلله :
 نهو ژيهي كه وانه كه نه چه مينيته وه . گوزين : ههلاوڤيردو و به سه هند
 كردو . (۸)

واته : تير ، تا شارراوه ي ناو تيردان بئ ، زۆي زهرده ، چونكه
 خهلوته نشيني كردوو به پيشه ي خوڤي . كه وانيش تا هاوژبي
 ژيكيه ي بئ و نهو ههلاوڤيري و لتي جيا نه بيتته وه ، نه بئ مل كهچ و پشت
 كوماوه و ديلي به ستق بئ .

له يه كه خستني (سههم) و (قهوس) و ، له نتيوان (گۆنه زهردي) و
 (خهلوته) دا ته ناسوب ههيه . نالي به تايه تئ وشه ي (خهلوته) و
 (چلله) شي خستوو ته پال يهك ، چونكه (چله) ي صوفيانيش چل زۆزه
 له خهلوته خانه دا به سهري نه بن .

سههم ههتا (چن) و (عم) و (كم) و (گم) و (ت) و (ك) و (اح) و (خب) :
 سههم تا . قهوس ههتا (چن) و (عم) و (كم) و (گم) و (ت) و (ك) و (اح) و
 (خب) : قهوس تا . نه ميش ههر (قهوس ههتا) يه . گۆنه زهردي (چر) و
 (چن) و (كم) و (ك) و (عب) و (خا) : كۆن و زهردي . (من) : كۆن و
 زهردي . گوزين بئ (ت) : گوزين . نه بئ (گوزينه) بئ .

با ژه‌فیانم بکن شینم که وه‌قتی زاریه
قه‌ط مه‌کن ته‌قصر له‌گریان ، شیوه‌نم یه‌گجاریه (۱)
تیره‌که‌ی ئه‌وژۆزه مه‌جوبه‌م که لوطفی کرد به من
گهر نه‌به‌خشی مه‌ره‌می وه‌صلی ، برینم کاریه (۲)

- (۹) نوصح : نامۆژگاری . ببیی : ببیسن . نه‌ظم : هۆزینه‌وه . شیعر .
واته : نامۆژگاریه‌کانی نالی ئه‌وه‌نده به‌جی و دلگیرن ، له‌وانه‌یه
هه‌رکەس بیانبیسی ، وه‌ک گواره بکاته گوئی ، له‌گوئیان بگری و
بیانگریته دل و له‌بری نه‌چنه‌وه ، چونکه له‌گواره‌یه‌کی مرواری ئه‌چن
ده‌نکه‌کانی ساف و ورد بن و جوان هۆنرابیته‌وه ، که ده‌ستی هه‌ر کچی
بکه‌وی هه‌رگیز دایناکه‌نی له‌گوئی .
نوصحی (عم) و (کم) و (گم) : نه‌ظمی . ببیسن (کم) : بی که ئه‌و .
بیکاته (چر) : بگریته . ورده (کم) : دۆرزه .

- ئهم پارچه شیعره له‌بهر ساده‌ییه له‌زاده‌ده‌ره‌که‌ی ، زه‌حمه‌ته‌هیی
نالی بێ و ته‌نها له‌نوسخه‌کانی (عم) و (گم) یشدا هه‌یه . ئه‌گه‌ر هه‌ی نالی
بێ دیاره له‌سه‌ره‌تای شیعر وتنیدا وتۆیه‌تی . د. مارف خه‌زنه‌داریش
به‌هه‌ی نالی نازانی . ئه‌لێ : « هه‌شتا بۆم ساغ نه‌بوه‌ته‌وه هه‌ی کیه .
بۆ (هه‌ی) تاهه‌ر به‌گ ده‌شێ » . (بزوانه‌ره : د. مارف خه‌زنه‌دار ، چهند
په‌راویزیکی دیوانی نالی ، گو‌فاری ژۆژی کوردستان ، ژماره ۳۴ ی
کانۆنی به‌که‌می ۱۹۷۵ و کانۆنی دۆه‌می ۱۹۷۶ ، لاپه‌زه ۴۲) . کاکه
حه‌می ناریش پارچه شیعریکی هه‌یه زۆر له‌مه‌ ئه‌چنی .
(۱) ته‌قصر : دریفخ . شیوه‌نم یه‌گجاریه : شیوه‌نی مه‌رگه .
(۲) مه‌ره‌م : مه‌له‌هم .
واته : یار لوتفی له‌گه‌ل کردم ، سه‌یریکی کردم ، به‌و سه‌یرکردنه‌ی
تیریکی پتوه‌نام . ئه‌گه‌ر مه‌له‌می به‌یه‌که‌یشتنیشم بێ نه‌به‌خشی
برینه‌که‌می بێ چاک بکه‌مه‌وه ، دهردم کاریه و ژاست نابمه‌وه .
ئهوژۆزه (عم) : ئهم ژۆزه .

چه پسی چاهی میخنه تم ، کافر به حالی من نه بی !
 کار و پیشه م دائیمن گریان و شین و زاریه (۳)
 هر به ئومیدی عه یادهت به لکه جارئ یته لام
 من ، نه گهرچی بیشمرم ، پیم خوشه نه م بیماریه (۴)
 کس نه کا مه نعی گولم ، گهرچی دلی کردومه خوین
 چونکه مه علومه که ئیشی خونچه هر خون خواریه (۵)
 کوچه کوچه خون چه که ی په یکانی موژگانی گولم ،
 بو شه هیدی شاهیده دائیم که خوینم جاریه (۶)

- (۳) چاه : چال . میخنت : مهینت .
 پیشه م (عم) : ئیشم .
- (۴) عه یادهت : سهرلیدانی نه خوش .
 وانه : پیم خوشه نه خوش بم ، با بیشمرم ، به مهرچی یار له کانی
 نه خوشییه که مدا تاقه جارئک بئ سهرم لب بدآ .
- (۵) مه بهستی نه وه به بلئ یار خونچه ی نه پشکوتووه و ، خونچه ش
 که نه پشکوئ و نه بئ به گول و گه لاکانی سؤر نه که نه وه ، نه و سؤریه ی
 سؤریی خوینی دلی دلدارانه .
 خونچه (عم) : غونچه .
- (۶) کوچه : کولان . خون چه که : زه وان بوئی خوین . په یکان : تیر .
 موژگان : برژانگ .
 وانه : ززانی خوینی دلم ، دلۆپ دلۆپ ، به کولانا ، به هوی تیری
 برژانگی یاری زۆ وه که گولمه وه ، نیشانه ی نه وه به خوینم همهیشه نه زوا و
 شه هیدی دلداریم . له م به ته دا ئیشارهت به و نه فسانه به کراوه که نه آئ
 (شه هیدی غهزا) تا زۆزی قیامت هر خوینی لب نه زوا !
 خون چه که ی (عم) : غونچه که ی . (عم) و ناماده که ری نه و ده سنۆسه ی
 نه م له بیری نۆسیوه ته وه له و فرقه گرنگه نه گه یشتون که تیپی (خ) له م
 شوینه دا هه یه تی له (غ) له (خونچه) و (غونچه) دا و نه یانزانیوه مه سه له له
 (غونچه) و (خونچه) دا نییه . . و ابزانین (گم) یش له بهر هه ست کردن به م
 جیاوازیه و له تیگه یشتنی داوی به یته که وه نییه (غونچه ی) به (خونچه)

هرچی مهجوبان ده کهن خوشه ، بهلام داخی زه قیب
دهمکوژی ، طهرچی مری ، هر وهك کهری بیتکاریه ! (۷)

نالہ نالی «نالی» به وا خه لقی خسته زه لزه له ،
یا نه خو حشره ، گونه هکاره وها هاواریه !؟ (۸)

- ۳۵ -

بیدی مهجونه وجودم له هه مق بهر بهریه
نه کسین مونه فیعی بهك بهری یا سبیرهیه (۱)

چیت له کاکولی سر و موی میانی داوه ؟
هه مو هر هه م و پهریشانی بو دهردی سهریه (۲)

نوسیه ، بهلكو و بستویه تی به عاده ته که ی خوی (نالی بکا به کوردی) !
طرح : شپوه . (۷)

وانه : نازیزان هرچی نه کهن خوشه و پتویسته بنیادهم باریان له
نهستو بگری . بهلام داخی بهدکار من نه کوژی ، که وهك کهری بیتکار
هه میسه خهریکه و خوی ماندو نه کا و هیحیشی بو خوی نیه .

وانه : ناله نالی دهرونی زه بونی نالیسه خه لکی بیتار کردوو و دنیای
نالوزاندوو ، یا نه خو ژۆژی حشره ، هر گونا هباره و له ناستی خویدا
که وتوو ته هاوار و بازانه وه و ، دهنکه دهنکیان گوئی عالم که ژ نه کا . (۸)

- ۳۵ -

بیدی مهجون : شوژه بچ . مونه فیعی : که لك و هر گر . (۱)

وانه : بونی من وهك شوژه بچ وابه ، هیچ جوژه بهریکی نیه ، کس
قازانجی له بهری یا له سبیره دی دس ناکه وی . (نالی) بویه سبیره
شوژه بی به بن سوڈ داناوه ، چونکه هه میسه با لقه کانی بهم لاوبه ولادا
نه با و هرکس له سایه یا دانیش هر تاوه نه تاوی سبیره که ی نه بچ
به خوړ .

له کوکردنه وهی (بهر) و هردو (بهری) و (سبیره) دا وشه ناراییه کی
جوان هه به . له کوکردنه وهی (بهك بهر) و (سبیره) یسدا ، هرچند
دوو همیشه بهك وشه به و (سچ) و (بهر) نیه ، طبیقایکی ناسک هه به .

(۲) میان : ناوقه د . هه م : هم ، خه م .

به زیا باری ته کالیفی ژوسومجی بو خهلق
چ ده کیشی ؟ ئەمه حومقیکه علاوهی کهریه (۳)

موطمه ئین خاطر و ئەیمه ن مه به هه ر گیز له شهژی
نهفسی ئەماره ، که ئەم ماره له گه ل تو شهژیه (۴)

واته : واز له قژی به کاکۆل کراوی سه ری یار و له ناوقه دی وه ک مو
باریکی بیته .. هه مو هه ر مایه ی خه م و خه فه ت و په ریشانه ی و ده ردی
سه ریبه ، ده سه به رداری بچ باشتره بو ت .

له نیوان (سه ر) و (مو) دا ته ناسوب و ، له نیوان (هه مو) و (هه م) و دا
جیناسی ته رکیب هه یه .

کاکۆلی (چر) و (چن) و (ت) و (عب) و (اح) و (خا) : کاکۆل . بو
عه طفیش و بو ئیضافه ش ده ست ئەدا . ئیمه ئەوه مان لا په سه ندر بو که
عه طفی کرابیته سه ر . (کم) و (گم) و (ک) و (مز) و (من) : کاکۆل و .
مۆبی (کم) و (ک) و (عب) و (من) : مۆی و . میان داوه (« په راویزی »
چر) و (کم) و (مز) و (عب) و (اح) و (خا) : میان داوه که مو . (عم) و
(کم) : میان داوه . (ت) : میاندایه که مو .

(۳) نه کالیف : ته کلیفات ، باری قورس له نه ستۆ گرتن . ژوسوم : داب و
نه ریت . حومق : بچ عه قلی .

واته : باری قورسی کرداری زیاکاری بو نه گریته نه ستۆی خۆت له
خۆزای ؟ کرداری و نه فامیه که ته نانه ت که ریبه تیشی ناگاتی .. مه به ستی
نالچ له وکه سانه یه که بو ژۆپامالچ و خۆ به پیاو چاک دانه فه له م نه رکمی و
ئه گرنه نه ستۆی خۆیان ، نه خوا له سه ری فه زر کردۆن و نه له خۆبشیدا
پتویسته .

له نیوان (ته کالیف) و (ژوسوم) و (که ری) دا که به ژینۆسی جارن
ئه نو سرا (کری) و له وانه بو به (کری) یش بخوینریته وه ، جۆره ته ناسوبیک
هه یه .

ته کالیفی (چر) و (چن) و (ت) و (مز) و (عب) و (اح) و (خا) : ته کالیف .
بو عه طفیش و بو ئیضافه ش ده ست ئەدا . ئیمه ئیضافه که مان لا
په سه ندر بو . (عم) و (گم) : ته کالیف و .

ژوسومجی بو خهلق . (عب) و (من) : ژوسومجی بو خه لک . (خا) :

لۆمه‌یی «نالی» یی دێوانه مه‌که‌ن ئه‌ی عوقه‌لا !
 ئه‌مه موددیکه زه‌ده‌ی له‌طمه‌یی ده‌ستی په‌رییه (ه)

ژوسۆم بۆ خه‌لق . ده‌کیشی (کم) : ئه‌کیشی ، حومقیکه : ئه‌مه تیکستی
 (چر) و (چن) و (عب)ه . نوسخه‌کانی تر : باریکه .

(٤) موطنه‌ئین خاطر : دلنیا . ئه‌یمن : ئه‌مین . نه‌فسی ئه‌مه‌اره : ده‌رونی
 فه‌رمان‌ده‌ر به‌ خراپه‌ کردن . شه‌زیه : شه‌زیه‌تی ، یا شه‌زانییه .

واته : هه‌رگیز دلنیا و بێ ترس مه‌به‌ له‌ نه‌فسی خۆت که زیکای
 خراپه‌ت پێشان‌ده‌دا و فه‌رمانت ئه‌دات بێ که خراپه‌ بکه‌ی و ، هه‌لت
 ئه‌خه‌له‌تین . . ماری نه‌فس له‌میژه‌ له‌گه‌ڵ بنیاده‌مدا له‌ شه‌زایه‌ و
 ئه‌یه‌وێ به‌ لارییدا به‌ری و ، مرۆی زیره‌ک نابێ لێی پشته‌سۆر بێ و پالی
 لێ بداته‌وه .

له‌نیوان (ئه‌مه‌اره) و (ئه‌م ماره‌)دا جیناسی ته‌رکیب و ، له‌نیوان
 (شه‌زی) و (شه‌زیه‌)دا جیناسی ناقیص هه‌یه .

(ه) دێوانه : شیت . عوقه‌لا : جه‌می عاقله . زه‌ده : لێ دراو . ده‌ست
 لێ‌وه‌شێنراو . له‌طمه : شه‌قازله .

واته : ژیرینه ! لۆمه و سه‌رزه‌نشتی نالی شیت مه‌که‌ن که‌وا
 له‌وانه‌یه‌ قسه‌ی له‌جیتی خۆیا نه‌بێ . ماوه‌یه‌که‌ په‌رییان ده‌ستیان لێ
 وه‌شاندوو و گرفتاری تیری نیگای نازداران بووه‌ و ، به‌ده‌م ده‌رده‌وه
 ئه‌نالین و نه‌هاتوو ته‌وه‌ سه‌ر خۆی .

نالێ ئه‌وه‌شی مه‌به‌ست بووه‌ که‌ وشه‌ی (« نالی » یی) به‌ (ناله‌یی) بش
 بخوێنرێته‌وه ، واته : ناله‌ی دێوانه . .

له‌نیوان (دێوانه) و (عوقه‌لا) و ، (دێوانه) و (زه‌ده) و (په‌ری) و ،
 (زه‌ده) و (له‌طمه‌)دا ته‌ناسوب هه‌یه .

ئه‌مه موددیکه زه‌ده‌ی له‌طمه‌یی : ئه‌مه تیکستی (چر)ه . (« په‌راوێزی »
 چر و خا) : مودده‌تیکه زه‌ده‌یی له‌طمه‌یی . (چن) : مودده‌تیکه زه‌ده‌یی
 له‌طمه‌یی . (عم) و (کم) : مودده‌تیکه که‌ زه‌ده‌ی له‌طمه‌یی . (کم) و (خا) :
 مودده‌تیکه که‌ زه‌ده‌ی لۆمه‌یی . (ت) : که‌ ده‌تیکه زه‌ده‌یی له‌طمه‌یی .
 (ک) و (اح) : مودده‌تیکه که‌ زه‌ده‌ی له‌طمه‌یی . (مز) : چونکه موددیکه
 زه‌ده‌ی له‌طمه‌یی . (عب) و (من) : که‌مه موددیکه زه‌ده‌ی له‌طمه‌یی . که‌مه :
 که‌ ئه‌مه .

صوتی نهغمه‌ی بولبوله یا چه‌هچه‌هی خرخالیه ؟
دهنگی سۆله ، یا له‌ژیر پیتی ناله‌نالی نالیه ؟ (۱)

له‌وکه‌سه دینی ته‌تۆ تۆری دل و ئیمانیه ،
ژۆ به زولفت دامه‌پۆشه ، به‌عنی کافرسانیه (۱)

ئهم تاكه به‌يته له ده‌ستتۆسه‌كاندا ته‌نها له نۆسخه‌ی (ت) و (خب) و ،
له چاپه‌كانيشدا ته‌نها له (عم) و (گم) دا هه‌يه . له نۆسخه‌ی (ت) دا له
دوادوايی دیوانه‌که‌وه نۆسراوه‌ته‌وه و پاش ئه‌وه نۆسراوه « تمت شد . . »
واته : ته‌واوبۆ . له نۆسخه‌ی (خب) يشدا له پاش پارچه‌ شيعری (ئه‌للا . .
ئه‌للا . . چ جه‌مال و چ که‌مالیکی هه‌يه . .) وه نۆسراوه‌ته‌وه ، وه‌ك بلیتی
دوابه‌یتی پارچه‌که‌يه ، هه‌رچه‌ند ئاوازيشان جيايه له‌يه‌ك . له نۆسخه
چاپه‌كانيشدا به‌شتیوه‌ی تاقانه به‌یت دانراوه .

(۱) صوت : ده‌نگ . نهغمه : ئاوازی بولبول . چه‌هچه‌هه : ئاوازی
بولبول و په‌له‌وه‌ره ده‌نگ خۆشه‌کاني‌تر ، له‌و مه‌عنايه‌وه خوازاروه بۆ
مه‌عناي (ززه) . خرخال : بازنگ .

واته : ئهم ئاوازه خۆشه‌ی دیته‌ گویم ، نازانم ده‌نگی بولبوله ئه‌خوينتی ،
یا ززه‌ی بازنگه‌کاني قۆلی یاره ؟ ده‌نگی سۆله‌کاني پييه‌تی ، یا ناله‌نالی
نالی ژیر که‌وشه‌کانيه‌تی ، له‌ژیر پیتیدا ئه‌زیرینتی و ئه‌زیریکینتی ؟ مه‌به‌ستی
له (نالی ژیر که‌وشه‌کان) شه‌خصی (نالنج) خۆبه‌تی ، گوايه هه‌میشه
زه‌لیلی ژیر پیتی یاره و هه‌رگیز لیتی جوئی نابیته‌وه .

نالنج ئه‌وه‌شی مه‌به‌ست بووه که وشه‌ی (نالیه) که جارن له‌گه‌ل
(« نالی » یه) ئیستا وه‌ك يه‌ك له‌نۆسران ، واش بخوینریته‌وه .

سۆله (عم) و (ت) و (خب) : سۆله . له‌ژیر پیتی (عم) : له‌ژیر پین .
(ت) : له‌ژیر پای .

ئهم پارچه‌ شيعره ته‌نها له نۆسخه‌ چاپه‌کاني (عم) و (گم) دا هه‌يه .

دل كهوا هم قاسيه ، هم عاصيه ، دوره له تو
موزه جیر نابج ، كه حویی تو له قاصتی دانیه (۲)

ئیمهش به هبی (نالجی) ئەزانین . كه سیش نه یوتوو هبی ئەو نییه .

(۱) دین : بینین . کافرسانج : کافرستانج ، ولانی کافران .

واته : كهسانیک هەن بینینی تو له جیتی نۆری دل و باوه زدايه بۆيان .
دهسا زۆی وهك زۆزی خۆت له زۆی ئەوكه سانهدا دامه بۆشه و زولفی
زهشی خۆتی به سەردا مه هینه و ، ئەو سەرچاوهی باوه زه یان لی مه كه به
كافرسانج . .

له نیتوان (ئیمان) و (كافرسانج) دا طباق و ، له نیتوان (دین) و (ئیمان) دا
جۆره ته ناسو بیك ههیه ، هه رچه ند (دین) لیره دا به مه عنا (ئاین) نییه .
ئیمه له باوه زه داین وشه ی (له و كه سه) ، له بنچینه دا (له و كه سه ی)
بووه و به هه له ی نۆسیاران گۆزآوه .

(۲) قاسج : زهق . عاصج : گونا هبار . موزه جیر : ئەوه ی له سەر کردنی
شتن لیبی تۆزه بین و ئەویش له کردنی ئەو شته دهس به ردار بێج . قاصج :
دۆر . دانج : نزیك .

واته : دل كهوا زه قیشه چونكه له بهر ئەم سزای دۆریه ی تۆدا خۆی
زانه گری و ، گونا هباریشه چونكه بێ گویی تو ئەكا كه ئەهه وی دهس له
به خهت بكاته وه و نایكاته وه ، بۆیه وایه چونكه دۆره لیت . ئەگه ر له خۆت
نزیك بخستایه ته وه ، هه رچیت بێ بووتایه به گویی ئە کردی . به لام ئەو
هه ر له بهر دۆرتی لیته وه دهس به ردار نابج له خۆشه و بستیت ، چونكه
خۆشه و بستیی تو فه رقی دۆر و نزیکی تیا نییه و ، ئەوه ی خۆشی
بویت ، دۆرتی و نزیکی چون به كه لای .

نالج ئەم به ته ی وا دا زشتوو وهك بلیتی (فیل) بكا له یار . پتی ئەلج :
تو هه ر ته نها دل له خۆت نزیك بخه ره وه ، ئیتر هه مو شتی به ئاره زوی
دلی تو ئەبج . . به لام یار بۆچی نزیکی ناخاته وه ؟ چونكه نایه وی لیبه وه
نزیك بێ . . كه نزیکی خسته وه له خۆی ، ئیتر چیی تیا ئەمینی و ، چچ
ئەمینی دل به گویی بكا تیایدا ؟!

جیا کردنه وه ی (قاصج) و (دانج) له یهك ، کاری ئیمه خۆمانه .
نوسخه کانی (عم) و (گم) نۆسیویانه (له قاسج دا نییه) . ئیمه ئەمه مان لا
هه له بو ، چونكه مه عناهه کی ئەوتو نابه خشی و وشه ی (قاسج) یش دۆ جار
له به ته كه دا دۆباره ئەبیته وه . ئەگه ر بیاننوسیایه (له قاصیدا نییه)

گویت له ئاوازی سوروشکی من گرانی گواریه
 غافلی له م دوژزی بهحرهین و عهقیقی کانیه (۳)
 ژۆمهتت شه معی شهوی قهدره ، دلم پهروانهیه
 نهحری میتنای ژۆژی عیده ، ژۆحه که م قوربانیه (۴)

ژۆی تئنه چۆ ، ههچهند نهو جوانیهی نه نه بۆ که (قاصح) و (دانج) هه یانه .

له (قاصح) و (عاصح) دا ، نه گهر به هۆی نزیکی (سین) و (صاد) ه که بانه وه له یه که ، چارپۆشج له جیاییه که یان بکه ین ، نه توانین بلیسین جیناسی لایق هه یه . له نیوان (عاصح) و (مونزه جیر) یشدا ته ناسوب و ، له نیوان (قاصح) و (دانج) یشدا طبایق هه یه .

(۳) بهحرهین : گه وهره ترین دوژگه کانی ولاتی بهحرهینه که له ۳۳ دوژگه پیکهاتوه له ناو که نداوی عه ره بدا . عه قیق : مۆرۆیه کی سۆری گرانبه هایه .

واته : تۆ به هۆی قورسی گواره وه گویت گران بووه و دهنگی داچۆزانی فرمیسکی منت گوئ لئ نییه ، نازانی چۆن دوژۆکی بهحرهین و ناقیقکی کان له کانی چاوی من دانه وهری که فرمیسک و خوینی چاومن و ، گه لئ له گواره کانی خۆت شایانترن بۆ نه وهی گویت له داوه رینیان بئ و (بیانکه بته) گوئ .. که واته له (دوژۆ) و (عه قیق) دا ئیستیماره ی موزه ژۆحه هه یه .

نالئ له م به یته دا گه لئ ورده کاری جوانی کردوه : داوه رینی فرمیسکی چاوی خۆی شوبه اندوه به مۆسیقا . له قورسی گواره وه چوه بۆ گرانی گواره و ، له گرانی گواره وه چوه بۆ گوئ گرانی . فرمیسکی چاوی شوبه اندوه به دوژۆ و ، خوینی چاوی شوبه اندوه به ناقیق . له وشه ی (بهحرهین) هه م ولاتی (بهحرهین) و هه م هه ردۆ چاوی خۆی مه به ست بووه . له وشه ی (کانج) یش هه م (کان) و هه م (کانج) ی مه به ست بووه .

(۴) شهوی قهدر : شهوه تا که کانی دهی دوایی مانگی زه مه زان که عاده ت وابۆ ژۆر که س تا به یانج نه نه تۆستن و مۆمیان دانه گیرساند و خوا به رستیان نه کرد و ، نه و ترا دوعای تیا گیرا نه بئ . نه حر : لای سه رۆی سنگ . سه ربزین . چه یوانی سه ربزای ژۆژی جه ژنی قوربان . میتنا : مینا ، مینی ، شوینی که له مه که که قوربانج سه ربزین و هه ندی

خوینى صيرفه پتې سهر و دهستت جه نايح كردووه
زهنگى دهست و سهر نييه ، زهنگى سهرى دهستانيه (۵)

دور له تو « نالچ » سه گيټكه ، بين وه فايه ، ههرزه گو
بوچى بانگى ناکه‌ي هم که لبه که ناني نانیه؟! (۶)

به‌شى تری حه‌ج له ويدا جين به‌جین نه‌کری .

واټه : زومه‌تت نهو مومه‌يه له (ليلة القدر)دا دايته‌گير سين و (ليلة القدر)ه‌کش زولفته ، دلې منيش په‌روانه‌يه به دورى مومی زوتدا نه‌خولیتته‌وه . سنگت وه‌ک (مینا)ی مه‌ککه وایه له زوژی جه‌ژنی قورباندا که جه‌وانی تیا سه‌رته‌بزن بو قوربانج و ، گیانی منيش له (مینا)ی سنگتدا نه‌بن به قوربانج .

نالچ له وشه‌ی (نه‌حر)ی به‌مه‌عنا لای سه‌رووی سنگ ، نه‌وه‌شى مه‌به‌ست بووه که مه‌عناى (سه‌ربزین)یش به‌خشى و به‌مه‌عنايه له‌گه‌ل وشه‌ی (قوربانج)دا ته‌ناسوبیان له‌نیواندا نه‌بن . له وشه‌ی (مینا)ی به‌مه‌عنا شوینیش ، نه‌وه‌ی مه‌به‌ست بووه که مه‌عناى (شوشه)ش بگه‌یه‌نې و له‌گه‌ل (نه‌حر)ی به‌مه‌عنا (سنگ) ته‌ناسوبیان له‌نیواندا بن . جگه له‌م ته‌ناسوبانه ټیکرا له‌نیوان (شمع) و (په‌روانه) و ، (نه‌حر) و (مینا) و (زوژی عید) و (قوربانج) بشدا ته‌ناسوب هه‌يه . له (مینا)شدا له‌طافه‌ت هه‌يه چونکه دو مه‌عنا نه‌به‌خشى .

(۵) صیرف : زوت . جه‌نايچ : خه‌ناوچ . دهستان : داستانچ .

واټه : نهو زهنگه‌ی تو دهست و سه‌رت پچ خه‌ناوچ كردووه ، نهو زهنگه نييه خه‌لکچ نه‌يدن له دهست و سه‌ریان ، زهنگى ، واټه خوینى سه‌ره داستانییه‌کانی دلداره‌کاته که هه‌ريه‌کنی زازيکیان له‌گه‌لت بووه و به‌جوړیک به‌کوشتت داوڼ .

نمه نهو نه‌ندازه‌يه که ټيمه له‌م به‌يته بو‌مان هه‌لکزینراوه . لاشمان وایه نیوه‌ی دوهمه‌ی به‌يته‌که ، به‌تایبه‌تچ دوا بزگه‌ی ، شتی تری تیايه . نه‌وه‌ش‌بزانين که (دهستان) مه‌عناى (فز و فیئل) و (نه‌فسانه)ش نه‌به‌خشى .

له کوکردنه‌وه‌ی وشه‌ی (پتې) و (سهر) و (دهست)دا ته‌ناسوب هه‌يه ، هه‌رچه‌ند مه‌به‌ست له وشه‌ی (پتې) ، (پچ) نييه .

(۶) ههرزه‌گو : نه‌وه‌ی سه‌ی هيچ و بوچ بکا . که‌لب : سه‌گد . نانچ نانچ : نه‌وه‌ی به‌تعامانانه‌به‌ر هه‌لخه‌له‌تن .

ناخ له گهډل ټيمه (جهيبه) سهر و په يوه ندى نيه
 نهى شه کهر قه دده ، به لا به ندى هه يه ، قه ندى نيه (۱)
 عاده ټيکي هه يه هه رگيز له که سى ناپرسى
 ظالم ټيکي وه يه قه ط خه و فى خوداوه ندى نيه (۲)

واته : عه يپ نه بى له زوډا ، نالچ سه گيکي بى وه فا و هه له وه زه . يو
 که ميک زوى ناده ټيى ؟ لايه کى لى بکه روه و پارويه ک نانى يو هه لده ، به
 کلکه له قه مل شوژ نه کا و دى يو لات و بى ده نگ نه بى .

(۱) سهر و په يوه ندى : سهر و ساخت . نهى شه کهر : قاميشى شه کر . به لا : به لام .

واته : ناخ که وا (جهيبه) له گهډل نه وه ش که گيروده ي عه شقى خو بى
 کردى ، سهر و ساختى له گه لمان نيه و گويمان ناداتى . بالاى زک و
 شيرينه وه ک قاميشى شه کر ، به لام نه وه ي به ټيمه نه بوى شيرينيه که ي
 نيه ، به ندى و گري و زنجيره کانيه تى . (نالچ قه فه کانى نهى شه که ره که ي
 داناوه به به ندى و گري و زنجير) .

له نيوان (قه دد) و (قه ندى) دا جيناسى ناقبص و ، له نيوان (به ندى) و
 (قه ندى) دا جيناسى لاحيق هه يه .

سهر و : ټيمه ټيکستى (ک) و (من) ه . (عم) و (گم) : سهرى .
 نوسخه کانى تر هه مزيان : (سهر) ، يو (سهر) و (سهرى) يش ده ست نه دا .
 به لا (مز) : به لى . به ندى هه يه ، قه ندى نيه (چر) و (چن) و (ک) و
 (مز) و (اح) و (خا) و (خب) : قه ندى هه يه ، به ندى نيه . (چر) و شى
 (به ندى) به (ماين قه فا) واته : نيوان قه فه کانى معنا ليداوه ته وه . به
 (نقل از نسخه قديمه) واته : به نه قل له نوسخه يه کى کونه وه شه وه نه
 ټيکسته ي نو سيوه ته وه که ټيمه پشتمان بى به ستووه . (گم) : به ندى
 هه يه و قه ندى نيه .

(۲) وهى : به لا .

واته : خو بيه کى هه يه نه وه ته که س به سهر ناکاته وه . زوردار ټيکى
 به لايه ، ترسى خوى له دلا نيه ، ټاره زوى له چن بى ټيکا .

دهرحقی من زهر و سرکه فروشه به برؤ
دهرحقی غهیری ئەمن غهیری شه کهرخه ندی نییه (۳)

دولبه ریکم ههیه مه شهۆره به بن مانه ندی
بن شک و شوبه ، خودا شاهیده ، مانه ندی نییه (۴)

ئه هلی دنیایی له بهر حیرص و طه مه ع هوشیارن
به خوصوصتی بگه زیی مهست و خیرده مه ندی نییه (۵)

ئهشگونجی (ظالمیکی وهیه) به (ظالمیکی وایه) مهعنا لێ بدریته وه .
له نیوان (ههیه) و (وهیه) دا هاوتاوازی و ، له نیوان (ههیه) و (نییه) دا
طیباقی ههیه .

هه رگیز (خب) : ئەصله ن . له که سئ (چن) : له که سیک . وهیه
(چن) و (عم) و (گم) و (ت) و (ک) و (مز) و (اح) : به ده .

(۳) زههر فرۆش ، سرکه فرۆش : کینابهیه له ژۆگرژ و ژۆترش . شه کهرخه ندی :
پتیکه نینی وه که شه کر شیرین .

واته : یار هه میسه تۆزهیه له من و به ژۆی گزوه وه سه یرم ئەکا .
له گه ل خه لکی تریشدا له پتیکه نینی ژۆخۆشانه به ولوه هه چی تری نییه .
بهراوردیکی جوانه ئەمه ی نالی ئەیکا له نیوان دۆ حاله تدا که یار له گه ل
ئهم و خه لکی تریا ئەکا .

بۆ زاگیرکردنی ناوازی نیوه ی یه که می ئەم به یته ئەبن تۆزی درێژه به
(هه ی) (زههر فرۆش) بدری له خۆیندنه وه دا .

دهرحقی من زهر و (عم) و (کم) و (گم) و (عب) و (من) : دائیما
دهرحقی من .

(۴) مانه ندی : وینه .

واته : دولبه ریکم ههیه ناوبانگی به بن هاووینه ی دهر کردوه . خوا
ئاگاداره ، هه یچ گومانی تیا نییه ، دولبه ره که م بن هاوتایه .

بن مانه ندی (چر) و (عم) و (کم) و (گم) و (ت) و (خا) : به بن هه متایی .
(« پهراویزی » چر) : له دنیا دا وا .

ئهم به یته له (عم) و (گم) دا به یته یینجهمه و ، له (عب) و (من) دا به یته
شه شه مه و ، له (خب) شیدا نییه .

واقیعەن خانەقە خۆش زەمزەمەییکی تیدا -

یە ، بەلا قەندی ھەبە ، گەندی ھەبە ، ژەندی نیبە (۷)

مەدرەسە ، مەجەسەبە ، مەبجەئەبی وەسوەسەبە

کەسی تیدا ھەبە ، ئەمما خۆش و خورسەندی نیبە (۸)

طالیبی زاھی (حیجاز) م ، لە (موخالیف) ھەلدەن

بێ (نەوا) قەلبی ھەزینم قەوەتی بەندی نیبە (۹)

(۷) واقیعەن : ژاستەکەیی . زەمزەمە : ھەرا و زەنا . گەند : بۆگەن . مرۆی

بێ کەلک . ژەند : زیرەك . کەمتەرخەم . سەر بەست .

واتە : ژاستە خانەقا ھەرا و بەزمییکی خۆشی تیا بە ، بەلام ھەرا و

بەزمەکەیی زیرەکانە و سەر بەستانە نیبە ، ھەرچەند شتی خۆش و

ناخۆشیشی تیا بە .

لەنیوان (قەند) و (گەند) و (ژەند)دا جیناسی لایق ھەبە .

واقیعەن «پەراوێزی» چر) و (عب) و (خب) : واقیعی . خانەقە :

(چر) و (ت) و (ك) و (اح) و (خا) : خانەقا . زەمزەمەییکی (عب) و (من) و

(خب) : زەمزەمەییكە . بەلا (مز) : بەلێ . گەندی (ت) : بەندی .

(۸) مەدرەسە : حوجرەیی قەقێ . مەجەسە : ھەپسەخانە . مەبجەئە :

جێگای باس و لێكۆلینەو . خورسەندی : شادمانی .

واتە : حوجرەکانی قەقێ بەندیخانەیی گیان و بیرن و ، باسەکانی کە

قەقێکان باسیان لێ ئەکەن ھەموو وەسوەسە و خەیاڵی بێ مایەن و ، نالێم

قەقێکان بنیادەمی زیرەك و لێ ھاتۆیان تیا نیبە ، ھەن ، بەلام خۆشی و

شادمانی لە دەم و چاویانا بەدی ناکرێ .

لەنیوان (مەدرەسە) و (مەجەسە) و (مەبجەئە) و (وەسوەسە)دا

ھاوتاواییەکی جوان و ، لەنیوان (مەجەسە) و (مەبجەئە)دا - بە

چاوپۆشییەو لە جیاوایی (سین) و ئێ - جیناسی قەلب ھەبە .

مەبجەئەبی (عم) و (کم) و (گم) و (عب) و (من) و (خب) : مەبجەئە پۆ .

کەسی تیدا ھەبە ئەمما (عم) و (عب) و (خب) : کەسی تیا نەبوە دلێکی

« لەگەڵ ھەندی وردە ھەلەمی نۆسینەو ھەدا » . خۆش و (گم) : دلێ .

(۹) زا : زیکا . حیجاز : ولاتی حیجاز . ئاوازیکی مۆسیقایە . موخالیف :

ناحەز . ئاوازیکی مۆسیقایە . بێنەوا : ھەزار . بێ ئاوازی مۆسیقا .

شيعره كانم ، كه جگه رگوشى منن ، دهر به دهرن
 دلى « نالى » چ زه قه ، قهط غه مى فرزه ندى نيه ! (۱۰)

به ند : زاگير بون .

واته : ماده م ولائى خوم ، نه هلى دنياى نه ون كه باسم كردن ، خانه قا و
 حوجره ي فه قى و فه قيشى هه روا ، من نم و لاته به جى ديلم و زيگى
 حيجاز نه گرمه بهر و ، نه وه ي پي ناخوشه بيدنه بهر شق . دل هى
 خه فه تبارى هه زارم هتيزى خوزاگرتنى له م و لاته دا نه ماوه و نه بين بزوم .
 دياره له بارى له طافهت و ناسك كاريشه وه نه توانرئ مه عناى به يته كه
 وا لى بدر يته وه كه : حه زم له گوئ لى بونى مه قامى (حيجاز ه و مه قامى
 (موخا ليف) م ناوى و ، دلم بين (ناوازي موسيقا) خوى بين زاگير ناكريئ .
 قوهه تى (چر) و (ك) و (مز) و (عب) و (اح) : بين (ى) ئىضا فه ، له بهر
 زينقوسى كون . (چن) : قه وه تى . نيوه ي دوه مى نم به يته له پهراويزى
 (عب) و (من) دا به م جوره نو سراوه ته وه :

به نه وا قه لى حه زين قوهه تى سه ره بندى نيه

به لام مه عنايه كى نه وتو نابه خشخ .

(۱۰) جگه رگوش : جگه رگوشه ، لايه كه له جگه ر . فرزه ند : كور ، منال .

واته : شيعره كانم كه زاده ي بير و هوشمن و ژانتيكى سه خت گر تومى
 پيئانه وه تا له دابك بوون و ، وه كه پارچه يه كه له جگه رم وان ، ئيستا له
 كوشى خوما نه ماون و دهر به دهر كه وتون و ، هه ري به كئ پارچه يه كيانى
 به لايه كدا بر دووه .. ئاى له من ، باوكيكي چه ند دل زه قم ، خه مى منالى
 شيعرى خوم نيه و ، به كولانانا به ره للايان نه كه م نم و نه و بيئابه ن
 له وان هه هه ندى كه س هه ندى كيان بكن به هى خويان ! .

به بوچونى ئيمه نه توانرئ چه ند شت له م پارچه شيعره وه رگيرئ ..
 به كه م : نه مه كه نالى له سه ره تاى به جى هيشتنى كوردستانا و تو به تى و
 له و سه رده مه دا له بارى نه هلى دنيا و نه هلى دى و لاته كه بيزار بووه و ،
 شيوه ي هه لسوزان و بير كردنه وه ي فه قى و شيخ و مه لاي به دل نه بووه .
 دوه م : هه ندى كه س شيعرى نه ويان دزيوه و كردويانه به هى خويان ،
 يا هيج نه بين له شيعرى خوياندا كه لكيان لى وه رگرتووه . سيه م : نه وه
 كه نالى شيعرى خوى كونه كردووه ته وه . چوارم : نه وه كه زنى
 نه هيتاوه و منالى نه بووه .

قهط (ك) و (گم) و (من) : قهت . (خب) : قه د . غه مى (گم) : خه مى .
 نه م به يته له (خا) دا نيه .

تیمی یی

- ۱ -

حەریقی ضیقی زیندانم ، نەسیمی صوبەدەم با بی !
ئەگەر زۆچی منت باقی دەوئ ، ساقی ! مەیی نابین ! (۱)
لە دەصلی توو زیاتر خەوفناکم ، نەك لە هیجرانت
بە میثلی شەمع و پەروانە ، بەلێ عاشق دەبی وا بین ! (۲)

- ۱ -

(۱) حەریق : سۆتاو . ضیق : تەنگی . نەسیم : شەنبە . صوبەدەم :
دەمەوبەیان . ناب : بێگەرد و خاوین . صیفەتی شەرابە .

واتە : سۆتاوی زیندانی تەنگی دۆریتم ، دەسا با دەرگام لێ بکریتهوه و
شەنبەبای دەمەوبەیان بێتە ژۆروه تووئ دەروتم فینک کاتەوه و لە شەوی
گەرمی زیندان زۆگار بێم . . نازیز ! ئەگەر ئەتەوئ بە لەش ساغ بێم و گیانم
دەرنەچن ، بۆم ببە بە مەبگیتز و شەرابی بێگەردم لە پیاڵەئ سۆری لیتوت
بەدەرئ .

ئەشگونچ (با بین) وا بخوئینبەوه کە بەك وشە بێ و (بابین) بێ ، واتە
(ئەئ شەنبەبای بەیانیان ، دەرگایەکم لێ بکەرەوه) .

لەئیتوان (بابین) و (نابین) و ، (باقین) و (ساقین) دا جیناسی لاحق هەیه .
حەریقی «پەراوێزی» چن : حەریفی . بەپیتی ئەم نوسخەیه ،
هاوئاوازی وشەکان وا پتیویست ئەکا (ضیقی) یش (ضیفی) بئ واتە
(ضیعفی ، لاوازی) . (گم) و (خب) : سیجنی .

زیندانم (عم) و (خب) : هیجرانم . (گم) : حیرمانم . دەوئ (کم) و
(من) : ئەوئ .

(۲) خەوفناك : دل پز لە ترس .

واتە : دلداران هەموو ئاوتیان ئەوێبە بە یاریان بگەن و هەمیشە
شکاتیانە لە دەست دۆرئ . بەپێچەوانەئ ئەوانەوه من لە نزیکی یار زیاتر
ئەترسم تا لە دۆری ، چونکە کە لە یار نزیك کەوتەوه دەس بەچن گۆم
تێ بەرئەبێن ، وەك چۆن پەروانە کە ئەگا بە مۆم ئەوێندە بە دەوریا دیت و
دەچن تا گزی تێ بەرئەبێن .

نییه دهخلم له شانامه و مه صافی ، غه یری نه م نوکته :
 که کوشته ی بهندی تو به هر که سی غازاد و نازا بی (۳)
 که سی پوشتانی بالاته ، حه ریفی نال و والاته
 که شیبهی کاکولی ژولیده سرگردانی سهودا بی (۴)

شاعیره کانی پیشتر گه یشتن به یاریان لا ناخوشه ، چونکه نه لاین
 جیا بونهوی به دودا دئ . به لام نالی دکنیایه که وا له به کم گه یشتندا به
 یار گزی تی به نه بی و نامینیتسه وه بوئسه وه جار یکی تر دهردی دورتی
 بچیزئی ، بویه له بی گه یشتنی نه ترسی .

زیاتر (گم) : زیادتر ! . ده بی (کم) و (من) : نه بی .

نم به یته و به یسی پاشه وه له (چر) و (عب) و (من) دا له شوینی
 به کردان .

(۳) شانامه : شاهنامه ی فیرده وسج ، شاکاری نه ده بی فارسی . مه صاف :
 نه وهی له زیزدا بی .

واته : هه قم به سر شانامه و کتیبی وه ک شانامه وه نییه و ، ته نها نه
 شته م لا به بایه خه تیاباندا که نه لاین هر که س نازاد و نازا بی و سر بو شتی
 هیچ و پوچ شوژ نه کا ، خو نه دانه تو و نه که و یته بهندی تو وه و له
 زیکه یه دا سهری خوی دانه نی .

له نیوان (به ند) و (نازاد) دا به دیمه ن طبیاق و ، له نیوان (نازاد) و (نازا) دا
 جیناسی ناقیص هه به .

له (عم) و (گم) : به . شانامه و (عم) : شه نامه و . مه صافی : هه مو
 نوسخه کان ، جگه له (عم) و (گم) : مه صاف . دیاره نه بی به (ی) ی
 نیضافه وه بی .

(۴) پوشتان : هاوقه د و ده س له مل . حه ریف : هاوده م . نال و والای :
 زه نگاوژه نگ . کاکول : کاکول : قزی دریزی لاوان . ژولیده : نالوز و
 تیکچو .

واته : که سیک نه وه به خته وه ریبه ی ده سگیر نه بی که بی به هاوقه دت و
 ده س بکاته ملت و هاوده م بی له گه ل دیمه نی شوخ و زه نگاوژه نگت ، که وه ک
 کاکولی شیواو و تیکچو ، به هوی دهردی عشقته وه سرگردان بو بی .
 زوی نه م شوبه اندنه نه وه یه که موی کاکول هه میسه تیکچو وه و به شان و
 ملدا دیته خوار و ده ست نه کاته مل و به سر سنگ و پشتدا بلاو

فیدای تشریفی زَیگهت بن خهراجات و خهزیتنه دَل
نیشاری تۆزی پیتت بن گهر له چاودا قهطره بِن مابن (ه)

ئه بیتهوه .

له نیوان (باله) و (ئالته) دا جیناسی لایحیق هه به . (و) ای (کاکۆل) یش
بۆ زاکرتنی کیشی بهینه که ئه بِن به کورتج بخوینریتنه وه .

که شیبهی (چن) و (خب) : به میثلی . (ت) : له میثلی . (ک) و (اح) و
(خا) : مه ئهل . سه رگهردانی : هه مۆ نوسخه کان ، (چن) و (کم) نه بِن ،
سه رگهردان و . (چن) : سه رگهردان . بۆ (سه رگهردان و) و
(سه رگهردانی) یش ده ست ئه دا . (گم) : سه رگهردانی . ئیمه لامان وایه
زاسته که ی (سه رگهردانی) به .

(ه) ته شریف : قهردار کردن . خهراجات : خهرج و باج . نیشار : به خشش .
شاباش .

نالج له مه به یته دا خۆشه و یستی شو به اندوو ه به و پاره و خهرج و باجه ی
له گه نجینه دا دائه نرئ و ، دلشی شو به اندوو ه به گه نجینه که و نه لئ :
هه رچچ خۆشه و یستی به له وانه بِن له دلدا بِن هه مۆی به قوربانی ئه وه بِن
که زَیگا پیرۆز ئه که ی و دئی بۆ لام . هه ر دلۆبه فرمیتسیکیش له چاوما
مابن و ، له گر یانا له بهر ده ردی دۆریت نه مزشتبِن ، ببِن به به خشش و
شاباشی تۆزی به ری پیتت و زَیتی بِن ئاو زشتین بکری ، چونکه هه ر ئه مه م
هه به پیتسه شتی بکه م و «دیاری شوایش یا شنکه یا هه له کۆک» .

ئه شتوانرئ وشه ی (مابن) به (ما بِن) بخوینریتنه وه واته : ئه گه ر چاوم
دلۆبِن ئاوی تیا بِن .

له نیوان (تۆز) و (قهطره) دا ته ناسوب هه به ، چونکه به (قهطره) ئاو
زه وی ئاو زشتین ئه کری و (تۆزی لِن هه لئه گریئ .

زَیگهت (چن) و (عم) و (ت) و (عب) و (اح) و (خا) و (خب) : زَیکهت .
خهراجات و (چر) و (ت) و (عب) و (خا) : خهراجات . بۆ عه طفیش و بۆ
ئییافه ش ده ست ئه دا . (عم) و (کم) و (گم) و (ک) و (من) : خهراجاتی .
تۆزی پیتت بن گهر : ئه مه تیکستی (چراه . (چن) : تۆزی به ری پیتت له چاو
گهر . (عم) : تۆزی پیتت بن له چاودا . به راوردیکی جوانی تیا به له نیوان
(زَیکهت) و (پیتکهت) دا . (کم) و (گم) و (ت) و (ک) و (عب) و (اح) و (من) و
(خب) : تۆزی به ری پیتت بن له چاودا . (خا) : تۆزه که ی پیتت بن له چاو گهر .

له عه کسی ذاتی بیزه نکت هه تا که ی دیده زه نگی بن ،
جو قونی له یل و مه یلی نه قشبه ندتی عه کسی نه سما بن ؟! (٦)

مه گه هر یاری نه قشینم بیته نه قشبه ندی دل
که نه قشی غه یری زه نگی نه و به ئاوی دیده شورابن (٧)

(٦) نه قشبه ندتی : په یزه وی ته ریکه تی صۆفییانه ی نه قشبه ندتی .

واته : تاکه ی چاوم به وینه تیا دانه وهی دیمه نی ذاتی بن زه نکت و وینه ی
تۆ زه نگی بن ؟ تاکه ی شیتی مه جنۆن به هۆی له یلاوه و ئیددیعی مه یلی
صۆفی نه قشبه ندتی له خۆشه ویستی خوا و پیر - که ناوی (نه قشبه ندتی)
ئه یگه به نچ و واته وینه و یادی ئه وان له دلیا نه قش بووه - به پیچه وانه ی
مه عنای ناوه کانه وه بن ؟

به بۆچۆنی ئیمه ، مه به ستی نالی له نیوه به یتی به کم ئه وه به بلتی به
یار لایه ک بکه ره وه به لاما و ، به خۆتم بکه به نه و ، با به سی بن هر بیر
له وینه ت بکه مه وه و وینه ت له پیش چاوم بن و خۆت لیم دۆر بی .
مه به ستی له نیوه به یتی دۆهه میشت ئه وه به بلتی شیتی مه جنۆن که
دراوه ته پال له یلا و ئه لاین به هۆی له یلاوه شیت بووه ، به پیچه وانه ی
ناوه که به وه ، شیتی نییه ، عاقلییه و ، دلدار شیت نابن . ئیددیعی
مه یل و خۆشه ویستی نه قشبه ندیش بۆ خوا و بۆ پیر ، که ناوه که ی
وا ئه گه به نچ و وینه و یادبان له دلیا نه قشه ، به پیچه وانه ی ناوه که به وه ،
درۆیه و راستی تیا نییه .

ئهمه ی نالی ئه یلن که یار زه نگی نییه ، که چچ وینه شی له چاویا زه نکت
ئه داته وه ، زیاده زه وییه کی ئیجگار هونه رمه ندانه یه .

له یل و مه یلی نه قشبه ندتی عه کسی (چر) : له یل و مه یل نه قشبه ند و
عه کس . دیاره (مه یلی) و (عه کسی) به به نیشانه ی بۆنی (وی) (له یل و دا) .
(چن) و (ت) و (عب) : له یل و مه یل نه قشبه ند عه کس . دیاره (مه یلی) و
(نه قشبه ندتی) و (عه کسی) به . (گم) : له یله .. تاد . (ک) و (اح) و
(خا) : نه (و = واو) و نه (ی = یی) به هیچ کام له وشه کانی رسته که وه
نییه .

ئهم به یته له (عم) و (کم) و (گم) و (عب) و (من) دا له پیش دوا به یتی ئهم
پارچه شیعره وه یه .

(٧) نه قشین : نه خشین ، نه خشاوتی . نه قشبه ند : نه خشی چه سپ کراو و
داکو تراو .

ئوبۆت باعیثی نەفی مە ، وەك لامی زولفەنت
 لە ھەردۆ لا قەدت بگریتە ناو ، وەك (لامەلفلا) بئ (۸)

واتە : مادەم نەخشی زەنگی لە یار بەولاوہ کەسیکی تر لە چاوما نەبی و ،
 ھەمۆی بەھۆی گریان و فرمیسکی چاومەوہ شۆراپیتتەوہ ، ئەوا ئەبئ ھەر
 یاری نەخشین و نازەنینم بپیتتە نەخشی دلم و ، وینەہی ئەو لە دلما نەخشی
 ببئ ، چونکە ھەر ئەوہ ھەمیشە ئەمپیتتەوہ و ھیچ نیبە بتوانن لەجیسی
 خۆی ھەلبتە کینئ .

لەنیوان (ئەو) و (ئاو)دا جیناسی ناقیص ھەبە .

ھەر («پەراویزی» چر) و (کم) : وا . (چن) : ھەر . کە نەقشی غەبری
 زەنگی (چر) و (عم) و (گم) و (من) : کە نەقشی زەنگی غەبری . ئەوئەندە
 ھەبە (چر) بە ھەلە (کە)کەہی بە (لە) نۆسیوہ و (گم)یش (نەقشی)ی
 کردووہ بە (نەخشی) ! . (ت) : کە نەقشی زەنگی ماسیوا . دۆر نیبە
 (ماسیوی وا) بئ ، چونکە مەسەلە کە پەبوئەندی بە (ئاوی دیدە)وہ ھەبە !
 (ک) و (اح) و (خا) و (خب) : کە زەنگی نەقشی غەبری . ئاوی (ت) و (خب) :
 ئاوی .

(۸) ئوبۆت : بۆن . باعیث : ھۆ . نەفی : نەبۆن . لامەلفلا : لا .

واتە : بۆنی تۆ ھۆی نەبۆنی مە ، چونکە مە بەھۆی خۆش و بستنی
 تۆوہ لەناو چووم ، ھەر وەك چۆن زولفەکانت بە لای زاست و چەپتدا
 ھاتۆنەتە خوار و لە سەرەکانیانەوہ وەك سەری تیبی (ل) چەمیونەتەوہ و
 چوون بەیەکدا و بەھەردوکیان (لا) یەکیان دروست کردووہ و دەوری
 بالاتیان داوہ و شاردۆبانەتەوہ . مەبەستی ئەوہیە بلئ : بۆنی تۆ بووہ
 بەھۆی (لا)یەتی مە ، وەك چون جۆتە زولفەکەہی تۆ بە ھەردوکیان
 (لا)یەکیان پتکەپتتاوہ و بوون بەھۆی (لا)یەتی بالأت .

وەك (کم) و (عب) و (من) : تا . لامی : لە زوربەہی نوسخەکانا بئ (ی)ی
 ئیضا فە . لە ھەردۆ لا (ت) و (گم) : کە ھەردۆ لا . (خب) : لە ھەر لاین .
 نیوہی یەکەمی ئەم بەیتە لە (گم)دا بەم جۆرەہی :

و جۆدت باعیثی نەفیە بە ئەلف و لامی زولفەنت

ئەم بەیتە لە (عم) و (کم) و (گم)دا بەیتی ھوتەم و ، لە (عب) و (من)دا
 بەیتی نۆھەمە .

گههني ٺاهو زهوش شاهي ، گههني گهوههر مه نيش ماهي
 بلا با سينه صهحرا بين ، بلا با ديده دهريا بين ! (۹)
 كه مه ندي زولفي دولا نه ، له بو گهر و موسولمانه
 ده كيشن بين موحابانه ، چ له م لا بين ، چ له ولا بين ! (۱۰)
 له ٺالبي ٺهشكي « نالچ » بين كه سه ، غه لطناني ٺيو خا كه
 مه گهر سه معي قه بولت موشته ري لولقوبي لالا بين ! (۱۱)

(۹) گههني : گاهي ، هه ندي جار . زهوش : زويستن . مه نيش : خو ،
 سروشت . ماهي : مانگي . بلا : با .

ٺهشكونجني وشه ي (ماهي) به (ماهي) بخوينر ٺيته وه ، واته : وهك ماسح
 له بني ناودا .

ٺه م به ٺيه له (عم) و (كم) و (گم) دا هه شته م و ، له (عب) و (من) دا
 حوته مه .

له نيوان (شاهي) و (ماهي) دا جيناسي لاجيق و ، له نيوان (ٺاهو) و
 (صهحرا) و ، (گهوههر) و (دهريا) دا تهناسوب هه يه .

گهوههر (« پهراويزي » چر) و (گم) : لوء لوء . با - ي يه كه م - (چر) و
 (كم) و (گم) و (عب) و (من) و (خا) : سا . با - ي دوهه م - (كم) و (گم) و
 (ت) و (عب) و (من) : سا . دهريا (كم) و (گم) و (من) : بالا . نيوه ي
 دوهه مي ٺه م به ٺيه له (ت) دا بهم چوره يه :

بلا با ديده دهريا بين ، بلا با سينه صهحرا بين !

(۱۰) كه مه ندي : چوره ته نافيك بووه جار ان له جهنگدا به كار هينراوه بو
 خستنه مل و به كيشن كردني جهنگاوه ري به ره ي ٺه ولا . دولا نه : دولا .
 گهر : ناگر به رست . موحابات : هه لا و ٺردن .

واته : ته نافي زولفي دولا ي يار له لاي زاست و لاي چه په وه دلدار
 به كيشن ٺه كا ، وهك ته نافي جهنگاوه ران نييه ، له به ره ي موسولمانانه وه
 كافر به كيشن بكا و ، له به ره ي كافرانه وه موسولمان به كيشن بكا . فره ي
 به ره ي موسولمان و كافري لانييه ، له هه مو لايه كه وه خهك بهديل
 ٺه گري و هيچ لايهك به سه ر لايه كي تر دا هه لئاو ٺري .

ٺه م به ٺيه له (عم) و (كم) و (گم) دا نوهه م و ، له (عب) و (من) دا هه شته مه .

(۱۱) له ٺالچي : جه معي لوء لوٺه ، واته مروارچي . غه لطنان : ٺيكل . ٺيوه گلاو .

مهستوره که هسناوو ئه ديبه به حيسابن
هاته خهوم ئه مشه و به چ نازيک و عيتابن ! (۱)

سه مع : گوئی لئ گرتن .

لۆلۆ : لوء لوء . لالا : له لاء ، تيشك دهروه .

واته : دلۆپه فرميسكه كانى نالىج بئ كهسن ، كهس (گوئی) بان ناداسن و
لييان ناپرسيتته وه ، وهك دانهى مروارتى له چاوى دانه وه رين و بهناو خاكا
زۆنه چن . مه گهر گوئى په سه ند كردنى تو ، نازيزه كه م ، گوئى له گريانم
بئ و به زه يى پياما بيتته وه و ده ستئ به چاوما بيتنئ و دانه بهك له و
مرواربه گه شانهى فرميسكم به ده ستته وه بچن و (بيكرئ) ليم . . .

له م پارچه شيعره ي ناليدا سه ره تاي ئه ده بئ زۆه له مالراوى كوردئ
به دئ ئه كرى كه تائيس تاش داب و نه ريتى كومه لايه تئ نه به پيشتوو ه جى گاي
خۆى له ئه ده بيباتماندا بكا ته وه و ، شئخ زه زاي تاله بانى لئ ده ركه ي
كه سى تر ئه م زى گه به يى نه گرتوو ته به ر . ههروه ها هه رچه ند ناشتوانرئ ئه م
پارچه به پارچه به كى (هه جو) دابنرئ ، چونكه تيكزا له چوارچيوه ي پسا
هه ل و تن و شان و شكۆ پيدانا دارژيرا وه ، له ديمه نيكي به دناو كردن و نابزۆ
بردنيش بئ به ش نيه ، نه خوازه لا كه به رابه ر به به كئ له مير كچه كانى
ئه رده لان و تراوه و ، ئه و يش له و كه م كه سانه به ناويان به شيعر و
ئه ده به وه ده ركردوو ه . بۆيه له م زوو ه شه وه هه ر به پارچه به كى زچه شكين
دانه نرئ و ، شئخ زه زاي له م مه بدانه شا به قوتابى قوتابخانه ي نالىج ئه دريته
قه له م .

وتنى شيعرى وا له لايه ن خوينده وارتيكى مزگه وته وه و ، پتر له ۱۵۰
سال به ر له ئه م زۆ و ، له شارتيكى له زاده به ده ر داب و نه ريت زاگر و
سه رپۆش له سه رى وهك سه ندا و ، به رابه ر به مير كچيک ، نيشانه ي
چاونه ترسان و بزپۆئ و جه ساره تتيكى بئ سنۆره له نالييه وه و ، به لكه ي
ئهو ناگرى ياخه گه ريه به له سينه يدا كئ به ي سه ند بۆ . بۆيه ، به زاي
ئيمه ، ئه بئ له م زوو وه به چاوى ژيز لئ گرتن و قه در زانينه وه سه رى
بكرئ و ، وادابنرئ شتيكى نوئ و گرانبه هاى خستوو ته سه ر گه نجينه ي
ئه ده بئ كورد .

زاي بۆنى نالىج له سه ندا و ، چئ له نيوان ئه و و (مه ستوره خانم) دا

زۆی داوه و ، ئەم قەسیدەیە بۆ وتوو و ، چ ئەنجامیکی لێ وەشاوێتەرە ، دبار نییە . ئەوەی لێمان ئاشکرایە تەنھا ئەوەندەیه مەستۆرە ناوی (ماھ شەرەف خانم) و کچی (ابو الحسن بەگ) ناوی لەهەی شازادەکانی ئەردەلانە و لە ١٢٤٤ ی . ک (١٨٢٨ - ١٨٢٩ ی . ز) دا خوسرە و خان بە نیازی دلدانەرە بۆ ئەبولحەسەن بەگی باوکی ماری کردوو (*) .
 نافرەتیکی شاعیر و ئەدەب پەرورەر بوو .

جگە لە نوسخەکانی بەردەستمان ، ئەم پارچە شیعرەمان لە کەشکۆلیکی تریشا دیبەرە ، دۆستی خۆشەویستمان شیخ موحەممەد عەلی قەرەداغی بە کۆژی زانیاری کوردی فزۆشتیۆ . بۆ ئەم نوسخەیهش ئیشارەتی (کش)مان داناو . ئەو کەشکۆلە تەنھا ئەم قەسیدەیە نالی تێدا بو .

(چر) لەسەر ئەم قەسیدەیە نۆسیو : « جواب و سوئالی حەزرەتی نالی لەگەڵ مەستۆرە زنی والی » . (گم)یش لەسەری نۆسیو : « نالی لەو بەندی خوارویدا پەلاماریکی زۆر ناشیرین و نازەوايانە بڕدۆتەسەر بوژی ناودار و وێژەوانی پایەبەرز کە ماھ شەرەف خانم (مەستۆرە) ی کوردستانی خێزانی والی سەنەیه (* *) » . (ک)یش بە « قەسیدە احتلامیە » واتە : قەسیدە شەیتانی بۆ ناوی هێناو . لە (تو)یشدا لەسەری نۆسراو : « قەسیدە در تەمدح مستورە حرم والی سەندج در زمان فقیهی در آنجا بخواب دیده است ، این است فرموده » . واتە : قەسیدەیه کە پیاوەلدانی مەستۆرە حەرمی والی سەندا لە سەردەمی فەقیه تیدا لەوێ لە خەودا دیوێ ، ئەمەتە فەرمۆیەتی » . لە (عب)یشدا لەسەری نۆسراو : « قەسیدە کە در تەمدح مستورە زن والی گفته است » . واتە : ئەو قەسیدەیە لە پیاوەلدانی مەستۆرە زنی والی و تۆبەتی . لە (اح)یشدا لەسەری نۆسراو : « در خواب دیدن نالی رحمه الله احتلام بدختر شاه سنه ، بچه نوع گفتگو کرده اند » . واتە : لە خەوا بینینی شەیتانی بۆ نالی ، بەزەحمەت بێ ، بە کچی شای سەنەو ، چۆنیان گفتوگۆ کردوو . (خا)یش لەسەر بەشی یەکەمی نۆسیو « سوئال » و لەسەر بەشی دۆهەمی نۆسیو « جواب » .

(*) آیت الله آقای شیخ محمد مردوخ کردستانی ، تاریخ مردوخ ، جلد دوم ، صفحه ١٦١ ، بدون سال و محل طبع .
 (* *) بگەزێرەو بۆ ل ٦٨ - ٧٣ ی ئەم کتێبه .

هاتۆم ، وتی ، عوقدهم ههیه ، قهط مومکینه وا بئێ ؟
 ههیی تۆم ئه گهرم مه سئه له حهل کهی به جهوابئێ (٢)

له ههندێ بهشی ئهم پارچه شيعره دا نالئ شپوه به کي ناته واوی
 (تهرجيع بهند) و (دهورای به دووباره کردنه وهی وشه ی (قله شابئێ)
 به کارهتئاوه .

(١) حسنا : حسناء ، ئافره تی جوان . عيتاب : لۆمه و گله بئێ .
 واته : مه ستۆره که به ئافره تئیکي جوان و ئه دبئ دانه نئێن ، ئه مشه و
 هاته خهوم ، به لام چۆن نازئیکي به سهر دا ئه کردم و چۆن به گله بئێ و لۆمه
 بۆ لئیم ؟!

به چ نازئیک و عيتابئێ (خب) : به چ ناز و چ عيتابئێ .
 (٢) عوقده : گری . وا : کراوه (مفتوح) . ئه گهرم : ئه گهر ئهم . مه سئه له :
 پرس . داوا .

واته : له خهوما هاته لام و وتی گری و ئالۆزبیه کم ههیه ، ئاخۆ
 له توانادا ههیه چار بکری و بکریته وه ، یا ئاخۆ ره وا به ههروا به چار
 نه کراوئێ و نه کراوه بئێ بمئینته وه ؟! ئه گهر تۆ بتوانئ ئهم پرسیاره م بۆ
 به کالای بکه بته وه ، ئه گهر بشئ ئهم گریبهم به وه لامئ بۆ چار بکری که
 زاسته و خۆ جئیی خۆی بکری ، یا ئه گهر بئیتو ئهم داوا به م جئ به جئ بکهی ،
 ئه بئ به ههیی تۆ .

دیاره گریکه کچئتی و ، چاره کردن و کردنه وه کهشی لاقه کردنی
 مه ستۆره خۆی و به ژن کردنه تی .

له وشه ی (جهواب) دا ئیشاره تئیکیش کراوه به وشه ی (جهواب) ی
 عه ره بئ واته (گه زال) که کینایه ئه بئ له هینه کهی پساو که لئره دا نالئ
 خۆ به تی .

له (وا بئ) دا له طافهت ههیه چونکه دۆ مه عنا ئه به خشئ .

هاتۆم : ئه مه تئیکستی ته نها (کش) ه . نوسخه کانی تر هه مۆبان :
 هات و . وتی (عم) و (گم) و (ک) و (عز) و (تو) و (عب) و
 (من) و (کش) : گوئی . قهط (گم) و (من) : قهت . (عز) و (کش) : قه د .
 ههیی تۆم ئه گهر (عم) و (گم) : هه ره تۆ مه گهر . (عز) : هاتۆم . دیاره
 (ئه گهر) ه کهی به زیوه . (اح) و (خا) : ئه ی تۆم ئه گهر . (خب) : بئیتو ئه گهر .
 مه سئه له (عم) و (گم) و (ک) و (تو) و (خا) و (خب) و (کش) : موشکیله .

هەر مه‌سه‌له بیکری که به تو شهرحی کرابین
مومکین نییه کهس ده‌خلی بکا چین و خه‌طا بئ (۳)

ئایینه به مایینه ده‌بئ زه‌نگ نوما بئ
(مه‌ستوره) به‌مه‌ستوره ده‌بئ موهره‌گوشا بئ (۴)

حهل کهی (ت) : حهل بئ .

(۳) مه‌سه‌له بیکر : مه‌سه‌له‌ی بیکر ، نه‌و باب‌ه‌ته‌ی کهس زئی به لیکدان‌ه‌وه‌ی
نه‌بردبئ . شهرح : لیکدان‌ه‌وه . (به‌کالا کردنه‌وه) . چین و خه‌طا : ولاتی
چین و ولاتی خه‌تا و خوته‌ن .

واته : وه‌ره تو چاری ئەم مه‌سه‌له‌یه بکه و لئیکی بده‌ره‌وه ، چونکه هەر
مه‌سه‌له‌یه‌کی کهس زئی پئنه‌بردو که تو به زیره‌کئ و توانای خوت
لئیکت دابیتنه‌وه ، با ولاتی چین و خه‌تا و خوته‌نیش هه‌لسئ و هیرش بئینئ ،
کهس ناتوانئ توخنی بکه‌وئ و خوئی بدا له‌قه‌ره‌ی .

(بیکر) ئیشاره‌ته‌ی بۆ کچیتئی مه‌ستوره‌خانم و ، (شهرح) یش کینایه‌یه له
به ژن کردن و ، مه‌به‌ست له (ده‌خلی) یش لاقه‌کردنه . (خه‌طا) یش
ئیشاره‌تییکی بۆ معنای تاوان تیا‌یه . مه‌به‌ستی نالئ نه‌وه‌یه به زوبانی
مه‌ستوره‌وه بلئ وه‌ره تو لاقه‌م بکه و بمکه به ژن ، چونکه هەر کچئ که
داوا له تو بکا بیکه‌یتنه‌وه و تویش بیکه‌یتنه‌وه ، که‌سی تر ناتوانئ تاوانی‌وا
بکا ده‌ستی بۆ به‌رئ .

شهرحی : ئەمه تیکستی (عم) و (گم) و (تو) و (خا)‌یه . نوسخه‌کانی‌تر
هه‌مو : (شهرح) . دیاره مه‌به‌ست هەر (شهرحی)‌یه . مومکین (عم) و (گم) :
لایق . خه‌طا : (عم) و (گم) : خه‌تا .
ئەم به‌یته له (من)‌دا نییه .

(۴) ئایینه : ئاویتنه . مایینه : ئاووتئ ، تیکه‌ل به ئاو . زه‌نگ‌نوما : نه‌وه‌ی
تیشک بداته‌وه . به‌مه‌ستوره : به‌م نه‌ستوره ، یاخود : به مه‌ستوره ،
واته : به شتی دا‌پۆشراو که هینه‌که‌ی نالییه . موهره‌گوشا : سه‌رقاپ
کراوه ، کینایه‌یه له کچی به ژن کراو .

واته : ئەبئ (ئاویتنه‌که‌ی) مه‌ستوره‌خانم به شتیکی ئاووتئ و وه‌ک ئاو
پاک بکریته‌وه تا زه‌نگ بداته‌وه و ، سه‌رقاپی مه‌ستوره خویشی به‌م شته
نه‌ستوره یا به‌م شته شارراوه‌یه‌ی نالئ بکریته‌وه . . .

له‌نیوان (ئایینه) و (مایینه)‌دا جیناسی لایق و ، له‌نیوان (مه‌ستوره) و

نوکیکی ظریفه به نهیسی ظوره فا بن
 تعریفی ده کم ، به لکو له بو دهرده شیفای بن (۵)

گم سیززه چیه میثلی سوها بن ، نه سوابی ؟
 دوزژی که وه کو دوزژی سه ما بن ، نه سما بن ؟ (۶)

(بهم نهستوره) دا جیناسی ترکیب هیه .

ناینه به ماینه : نهمه له تیکستی تنها (خا) وه رگراوه که نوسویه
 (مائینه) . (چر) و (عز) و (من) و («پهراویزی» خا) : ناینه بهم ناینه .
 (عم) و (گم) : ناوینه بهم ناوینه . (ت) و (عب) : ناینه بهم ناینه . (ک) :
 ناینه بهم ناینه . (اح) : ناینه بهم ناینه . (خب) و (کش) : ناینه بهم
 ناینه . له ههمو حالیکدا ناشکرایه نالی مه بهستی له داژشتنی
 (به مائینه) دا به جوری که وه (بهم ناینه) بیتنه پیش چار ، وشه ناراین و
 پیشاندانی دو وشه (ناینه) پیکه وه و دروست کردنی جیناسیک بووه ،
 وه که له (مستوره به مستوره) دا ، نه گینا زانیویه کهس ناکه ویتنه نهو
 هه له وه نزانن (بهم ناینه) واته (به ماینه) و (به مستوره) واته
 (بهم نهستوره) . نوسیاره شاره زاکانیش ههر بهم مه بهسته (به ماینه) یان
 به (بهم ناینه) نوسویه ته وه . به مستوره (چر) : به مستوره . (عم) و
 (ت) و (ک) و (اح) و (خا) و (خب) : بهم نهستوره . (تو) و (عز) و (عب) و
 (کش) : بمستوره ، بهم نهستوره ، یا به مستوره . موهره گوشای بن
 (چر) و (ک) و (خب) : مهر شکابن . بو (موهری) و (موهره) ش
 دهست نه دا . (ت) و (اح) : مهرکشای بن . نهمیش ههر (موهره گوشا
 بن) یه . (عز) : موهره شکابن . (تو) و (کش) : موهری شکابن . (عب) و
 (من) : موری شکابن .

(۵) نوکته : قسه یا بابتهی خوش . ظریف : خوش . ظوره فا : جهمی
 ظریفه ، واته مرۆی رۆ خوش و خوش کردار و قسه خوش .

واته : نهو پرسیاره نالۆزه ، یا نهو داوا به بابتهی یا شتیکی زۆر
 خوش و باشه ، خوا به نیسی باشانی کا ! . بوئی باس نه کم و
 لیکی نه ده مه وه ، به لکو ببی به دهرمانی دهرده ...

به لکو (عم) و (خا) و (خب) : به لکه . (گم) : به لکی . دهرده (چر) و (عم) و
 (گم) و (ک) : دهردی .

(۶) سیزز : شتی نهینج . سوها : به کیکه له نهستیره کانی حوته وانه
 به ئاسانج نابینری . نه سما بن : نه سما بن ، کون نه کرابن .

دو ککائی توحف ، کانی حیا ، کانی به قای بن
 قوبیهی له قیابی نوقه با بن ، نه قوپا بن (۷)

واته: نه و شته نه پنییه چیه که وهک نه ستیره سوها ون نادیاریه و ،
 له بهر نه وهش ون و نادیارچی نییه که سواوه و فهوتاوه ، نه سواوه ، هیتنا
 ساغ و تازه به .. دورژیکی پرشنگداره له نه ستیره گه شه کانی ناسمان
 نه چچ و هیتنا نه سمراره . مه بهستی له وه به دور کاتیک پرشنگ
 نه داته وه بسمری و بگریته مل یا بگری به گواره .. مه بهستی مه ستوره له
 شته که ی (خو به تی .

له م (نه کرانه مل) و (نه کرانه گوئی) یه شدا که له (نه سمران) ی دورزه که وه
 دهر نه که وی ، نیشاره تیکی تری ناسک پهیدا نه بین .

له نیوان (سیرژ) و (دورژ) و ، له نیوان (سوها) و (سوا) و (سه ما) دا
 جیناسی لایق هیه . له نیوان (سه ما بن) و (نه سما بن) ی شدا ، له سه
 شیوه نوی کون به دیمه ن ، طیباق هیه .

دورژی که وه کو دورژی سه ما بن (عم) : دورزه ی وه کو دورژی که
 سما بن . (گم) و (عز) و (عب) : دورژیکی .. تاد . (ت) و (تو) و (کش) :
 دورژی وه کو دورژی نیسه سه ما بن . (ک) : دورژی وه کو دورژی که سما بن .
 (اح) : دورژی وه کو دورژیکی سه ما بن . (خا) : دورژی وه کو دورژیکی
 سه ما بن . (خب) : دورژیکی یه تیمی که سما بن . به گویره ی نه و
 نوسخانه ی که وشه ی (سه ما) یان به (سما) نویسه ، مه عنای نیوه به یته که
 وای لی دیتسه وه : دورژی وه کو دورژی سمر او واته بن ، نه سمرای .

(۷) توحف : جه می توحفه به واته نایاب و عه نیکه . قوبیه : گومز .
 قیاب : جه می قوبیه به . نوقه با : نوقه با ، جه می نه قیه ، پله به که له و
 پلانه ی نه هلی ته سه ووفی بن نه گن .

واته : نه و شته چیه که وهک دو کانی عه نیکه نایاب و گرانه هایه و ،
 کانی شهرم و شکو و حیا و ، کانی ژبانه چونکه مندا ل له ویوه
 دهر نه چچ و سه رچاوه ی ناوی زینده گانییه و ، لوتکه که ی له گومه زی
 خسانی خوا نه چچ نه وهنده بهرز و پیروز و ده ست بن نه گه یشتوه و که س
 (بئی) پیا نه ناوه تا بقوپن ؟ .

له نیوان (دو ککان) و (کان) و (کانش) دا جیناسی ناقیص و ، له نیوان
 (نوقه با بن) و (نه قوپا بن) ی شدا جیناسی موحه ززه ف هیه .

دو ککائی : نه مه تیکستی (عم) و (گم) و (عز) و (من) ه . نوسخه کانی تر

وهك خهيمه به پهرديكي دو نهستونه به پا بين
سهر تيلهكي نهختي به نهزاکت قلهشابن (۸)

وهك هييمه تي صوفتي كه له تيو خه لوه خزابن
مهستور و عزيزي شهرهف و زيفعت و جا بين (۹)

هه مو به بين (ي) ي ئيضافه ن ، به لام دياره ههر له بهر زينو سي کون و ايان
نوسيوه . کاني (چر) و (ت) و (عب) و (اح) و (خا) و (خب) و (کش) به
بين (ي) ي ئيضافه . دياره له ميشدا ههر له بهر زينو سي کون و ايان نوسيوه .
کانج : نه مه تيکستي (عم) و (گم) و (عز) و (من) ه . نوسخه کاني تر ، (تو)
نه بين كه نوسيوه (کان) ، هه مو نوسيو يانه : کان ، به لام دياره هه له به .
نيوه به يتي دوه مهيش به زينو سي نوئي له (عب) و (من) دا وای لي ديته وه :

قوبه ي نوقه با بين ، لق و پا بين ، نه قوبابن

(۸) خهيمه : خيوهت : نهستون : هه سون ، کوله که ، نه و داره به که نه دريته
ژير تهخته ي دوار . سهر تيلهک : لوتکه ي بهر زابني دوار ، نه و شوينه ي
دوار که لای سهر وه ههر دو سهره که ي دواره که ي تيا به يه که نه وه .
نهزاکت : ناسکي .

واته : نه و شته وهک دوار ي دو هه سون و اين (هه سونه کاني ههر دو
زاني مهستوره خويني) که لای سهر تيله که که يه وه به ناسته م درزي تن بو بين .
دو نهستونه (عم) و (گم) : دو نهستوني . سهر تيله کي (چر) :
سهر شيله گي . شيله گک : نه و کهنده بچکوله به له جوگه ي دائه درن بو ناو
هه لکرتن بو سهرزه وئ . (عم) و (ت) و (ک) و (عز) و (تو) و (من) و (کش) :
سهر ته پله کي . قله شابن (تو) : قه له شابن . (من) : قله شابن .

(۹) عزيز : خاوه ن ده سه لات به جوړي کهس نه تواني دهستي بو بهري .
زيفعت : پايه بهرزي . جا : جاه ، پايه .

واته : نه و شته وهک هييمه ت و بهر هکت و لين هاتني صوفتي و اين که
خوي خزاند بيته کوني خه لوته خانه و کهس نه بيني و ، به هوي
شهره ف و پايه ي بهر ز و شان و شکويه وه کهس نه تواني دهستي بو بهري و
له بهر چاو نه بين . .

شهره ف و (ک) : شهره ف . بو عه طفيش و بو ئيضافهش دهست نه دا .
زيفعت و (ک) : عزيزه ت . (کش) : زيفعت . بو عه طفيش و بو ئيضافهش
نه گونج .

يا كۆمەلە زىوى بوخەلا دۆر لە سەخا بىن
 موغلق بە بەخىلىن ، بە مەئەل مەشى مەلا بىن (۱۰)
 كاسىكى بلۆرىنى نخونى لە سەرابىن
 نەختىكى لە بەر مەوجى لە طافەت قەشاپىن (۱۱)

ئەم بەتە و بەتە پاشەوہى لە (عم) و (گم) و (ت) و (اح) و (خا) و
 (خب)دا لە شوئىنى بە كتردان .

(۱۰) بوخەلا : بوخەلا ، جەممى بەخىلە واتە ژۇد و پارە پىس . سەخا : بەرچا و
 فراوانى و بە دەس و دەھەنە بىن . موغلق : داخراو ، قوچا و . مەشى
 مەلا : كىنايە بە لە نەكرانەوہ و ھىچ لىن نەبۆنەوہ .

ھىشتا مەستۆرە ھەر لە سەر پىرسپارە كەى ئەزوا و وردە وردە
 نىشانە كانى دەرئەخا ، بۆنەوہى لىن پىرسراو ھەلى بىننى چىبە ، ئەلىن : ئەو
 شتە چىبە كە ئەلىنى كۆمەلە زىوى بنىادەمى پارە پىسە كە ھىچى لە دەست
 نەبىتتەوہ ، و لە بەر ژۇد بى دەرگا كەى داخرا بىن وەك بلىن مەشى مەلا بە
 نوقاوە ، كەس بۆى ناكرايتتەوہ !

سەخا (اح) و (« پەراوئىزى » خا) : خەلا . خەلا : چۆلى . بەم پىتتە
 ئەم نىوہ بەتە وا ئەخوئىرتتەوہ :

يا كۆمەلە زىوى بوخەلا ، دۆر ، لە خەلا بىن

واتە : لە شوئىكى دۆر شاررا بىتتەوہ ، لە چۆلىيەك . بەگوئىرەى ئەم
 نوسخانە لە نىوان (بوخەلا) و (خەلا)دا جىناسى ناقىص ئە بىن .

(۱۱) بلۆرىن : شۆشە بىن . نخونى : سەرە و نخون كراوہ . سەراب : سەراو .
 مەوج : شەبۆل .

واتە : ئەوہ چىبە كە كاسە بەكى شۆشە لە سەراو ئىك سەرە و نخون
 كرا بىتتەوہ و ، لە بەر ناسكى لە زادە بە دەرى خۆى تۆزىكى درزى بردىن ؟
 ئەشتوانى (لە سەرابىن) بە (لە سەرا بىن) بخوئىرتتەوہ ، واتە :
 بە سەرەوہ بىن . بەم پىتتە نىوہ بەتە كە تىكرا صىفەتى (زىوہ كەى) بەتە
 پىتتە ئە بىن .

كاسىكى (چر) : كاسىكە . (عم) : كاسە بىكى . (گم) : كاسە بىكى . بەلام
 سەنگى بەتە كە تىك ئەدا . بلۆرىنى نخونى : ئەمە تىكسى (من) و (خا) بە .
 (چر) و (تو) : بلۆرىن نخون بىن . بۆ (بلۆرىن و) و (بلۆرىنى) بىش دەس ئەدا .
 (عم) و (گم) : بلۆرىن و نخونى . (ت) : بلۆرىن نخونى . بۆ (بلۆرىن و)
 (بلۆرىنى) بىش دەست ئەدا . (ك) و (عب) و (اح) : بلۆرىن و نخون بىن .

ياخۆ په له به فریگی که نه صلن نه شکابن
قه ندیلی مونیر و گوزهری ئاب و ههوا بئ (۱۲)

کام ئاب و ههوا ؟ موعته دیلی نه شئو نوما بئ
یه عتی له وه سهط کانیه گهرمیگی تی زابن (۱۳)

له و کانیه دا چۆزه ره ژۆواسن ژووابن
به و چۆزه ره ژۆواسه که میگی قله شابن (۱۴)

(۱۲) قه ندیل : چیا ی قه ندیل له ژۆزه لاتی باکووری کوردستانی عیراق . مونیر :
ژۆناک که ره وه .
مه عنای ئهم به یته و دۆ به یته باشه وه ی پتکه وه لیک نه ده بنه وه .

که نه صلن (من) : له نه صلا . مونیر و (عم) و (گم) و (ک) و (تو) و
(خا) و (خب) : مونیری . (ت) و (عب) و (اح) : مونیر . بۆ عه طقیش و بۆ
ئیضا فهش ده ست نه دا . (من) : نه میری (؟) . گوزهری (ت) و (عب) و
(اح) : گوزهر . دیاره (گوزهری) به .

(۱۳) موعته دیل : گونجاو . فیتنک . نه شئو نوما : پتکه به یستن . وه سهط :
ناوه ژاست .

ئاب و (گم) ئاو و ! . نه شئو نوما : ئهمه تیکستی (خا) به . نوسخه کانی تر
هه مۆیان : نه شوو نوما . کانیه گهرمیگی : ئهمه تیکستی (عم) و (گم) ه .
(چر) و (عز) و (تۆ) و (عب) و (کش) : کانی گهرمکی ، به لام سهنگی به یته که
تیک نه دا و (چر) خۆیشی له په راوترا نۆسبویه ئه بئ (کانیه وه) بئ .
(ت) و (ک) و (اح) و (خا) له گه ل هه ندی جیاوازی ژۆتۆسدا : کانیه کی
گهرمکی . (من) : کانیه گهرمکی . دیاره (گهرمیگی) به . (خب) :
کانیه کی گهرمی . تی زابن : ئهمه تیکستی (عم) و (گم) ه . نوسخه کانی تر
هه مۆیان : زابن ، بۆیه دیاره هه ندیکیان له نگ ئه بن .

(۱۴) واته : یاخۆ ئه و شوینه کامه به کهس ژچه ی تیا نه شکاندوو و به سه ریا
نه ژۆیشتوو و ، لۆتکه ی بهرز و سه پی قه ندیل ئاسا و گوزهری ئاو و

يا قهصرى موعه للا كه له ئاوينه كرابى
يا غونچه يى نه شكوفته كه ئاوى نه درابى؟! (۱۵)

يا گومبه دى نه زهه تگه هى ئيو باغچه سه را بى
ئه لوانى گولامىز و شه كه رىبىزى تىابى؟! (۱۶)

هه وای له باره بۆ پیکه یشتن و گه وره بۆن ، چونکه له ناوه ژاستى ئه و به فره
سارده دا کانیه کى گهرم ته قيوه و ، به و کانیه گهرمه به هار هاتوو و
چۆزه ر زۆواسىك ژاوه و ، به ژووانى ئه و چۆزه ر زۆواسه ش كه مىك
له په له به فره كه شه قى بردوو ؟

مه به ست له په له به فر ئه م بهر و ئه و به رى ژانى سپى مه ستۆره به كه
شوینى به رزى هه به شو به اندۆیه تی به قه ندیل و شوینى نزمیشى هه به
كه (ئاو) و (هه وای پیا ئه ژوا و مایه ی نه ش و نو مای مناله له سکی
دا یكدا . مه به ست له (کانی گهرم) و (چۆزه ر زۆواس) و (قله شان كه شى)
ناشكرابه ..

له و کانیه دا (چر) و (عز) و (تو) و (عب) و (من) و (کش) : له و کانیه وه .
ژۆواس (چر) و (ك) و (عز) و (تو) و (عب) و (من) و (کش) : ژۆواسىكى .
(عم) : ژۆواس . دياره (ژۆواس) به . (ت) : ژۆواسكى . دياره
(ژۆواسىكى) به . ژووا بى (چر) و (ت) و (ك) و (تو) و (عب) و (من) و
(کش) : دا بى . به و (ت) : له و .

(۱۵) قهصرى موعه للا : كۆشكى بهرز . نه شكوفته : نه پشكو تو .

واته : يا خود ئه مه چيه ئه ئىي كۆشكىكى به رزه له ئاوينه
دروست كراوه ، يا خونچه به كى نه پشكو توه چونكه (ئاو) نه دراوه تا
(پشكو ئى) ؟ دياره ئه گه ر خونچه ئاو نه درى ناپشكو ئى ، به لكو سى سىش
ئه بى و ئه مرى ..

غونچه بى (گم) : خونچه بى . (من) : باخچه بى .

(۱۶) گومبه دى : گومه ز . نه زهه تگه ه : شوینى ژاواردن و سه ران . ئه لوان :
هه مۆ زه نك . گولامىز : گول نامىز ، تىكه له به گول . شه كه رىبىزى : ئه وه ی
ئه وه نده شى رىن و خو ش بى شه كر له به رچاوى خه لك بىبىزى رىبى .

واته : يا خود ئه مه چيه ئه ئىي گومه زى جى گای سه ران و ژاواردنه
له ناو باخچه ی كۆشك و ته لار تىدا ، هه مۆ چۆره بۆن و تامىكى خو شى وای
تيا به كه له گولدا هه بى و شه كر له به رچاوى بىياده م بىبىزى رىبى؟!

يا قورسى نمەك ھەروەھە كۆمەز بە ضیا بى
جى قەطرە يە ئاوتكى لە تىودا قەشاپى ؟! (۱۷)

يا گەردە كى گەردىكى كە شىرىن ھەلدا بى
گەردى نەكىن ، يەنى گىيى لى نەزىوابى (۱۸)

گومبەدى (چر) و (عم) و (گم) و (ت) و (ك) و (اح) و (خا) و (خب) :
گومبەدى . نەزەتگەھى نىو (ت) و (خب) : نەزەتگە لە نىو « لەگەل
ھەندى وردە ھەلەى نۆسىنەودا » . ئەلوانى (ك) : ئەنواعى . گولامىز و
(عم) و (گم) : گولامىزى . (ت) و (ك) و (اح) و (خب) : گولامىز . بە
نیشانەى (شەكەر بىزى) دا ديارە (گولامىز و) او . (عز) : گولامىز و .
نىوہى دۆھەمى ئەم بەتە و بەتتى پىشەوہى لە (چر) و (ك) و (تو) و
(عب) و (من) و (كش) دا لەجىتى يەكتەردان .

(۱۷) قورسى نمەك : پارچە خوئى كە بۆبى بە كۆلۆ . ضیا : تىشك .

واتە : ياخود ئەمە چىبە خوئى ئەلئى كۆلۆ خوئىبە و وەك پارچە بەردى
مەزەز تىشك ئەداتەوہ و تەنھا جىتى دكۆبى (ئاو) لە ناوہ زاستە كە بىدا درزى
بەردوہ ؟!

جىتى (عم) و (ت) و (ك) و (اح) و (خا) و (خب) و (كش) : جى . بۆ
(جىتى) يش دەست ئەدا . لە نىودا (چر) و (عب) و (من) و (كش) : لە ناودا .

(۱۸) گەردەك : تەپۆلكەى بچكولەى سەر گەرد . ھەلدا بى : بەلدا بۆبى و
ھەلكەوتبى . نەكىن : خوئى و بەتام و خوئى . شۆرە زەوتى كە سبب
بكاتەوہ و گىيى لى نەزۆتى .

مەعناى ئەم بەتە و دۆ بەتتى پاشەوہى پىكەوہ لىك ئەدەپنەوہ .

مەبەست لە (گەردەك) و لە (گەرد) و لە (گىا) ئاشكرا بە . .

لە نىوان (گەردەك) و (گەردىك) و (گەردى) دا جىناسى ناقىص ھەبە .
لە نىوان (شىرىن) و (نەكىن) يشدا تەناسوبىكى جوان ھەبە .

گەردەكى (گم) : ھەروەھە كۆ . شىرىن (چر) و (عم) و (گم) و (ك) و (تو) و
(عب) و (من) : تازە . گەردى (چر) و (ت) و (تو) و (عب) و (اح) و (خا) :
گەرد . بۆ (گەردو) و (گەردى) يش ئەگونجى . (من) : گەرد و .

دامینی به نه نواعی گول و مل خه ملابین
که نجیکی تیدا بئ که طیله سمی نه شکابین (۱۹)

حوققیکی زه زئی صافی له سهر بانئ نرابین
نه ختیکی به صد سه نعه تی (مانئ) قله شابین !؟ (۲۰)

(۱۹) دامین : داوین . خه ملابین : زازابیتته وه . گهنج : خه زینه . طیله سم :
طه لیسم ، پارچه کافه زیک یا پارچه میتالیکه جادو گهران چهند وشه و
نه خش و خشته یه کی لئ نه تۆسن گوایه بۆ چاوه زار و شتی وا باشه .
کراوه به کینایه له زاز و نهینئ و شتی په ی بئ نه براو .
تیدابین (ت) و (اح) و (خا) : تیا بئ .

(۲۰) حوققیکی : حوققه یه کی . حوققه : سندوقی بچکولانه ی بۆن خو شتی و
ورده شتی پیوستی نافرته . زه ز : زیز . مانئ : وینه کیشیتیکی به ناوبانگی
ئیرانی بووه .

واته : یاخود نهمه چبیه گردۆلکه یه که به سهر گردۆلکه وه هه لکه وتبئ و
دیمه نی زۆر جوان بئ ، گردۆلکه یه کی به تام و خوئی بئ ، سپج بکاته وه و
گیای لئ نه زوئی ، داوینه که ی به هه مۆ جو ره گوئیکی جوان زازابیتته وه و ،
که نجیکیشی تیا شاررابیتته وه که س هیشتا دهستی بۆ نه بردبئ ، (مه شهۆره
که نجینه ته لیسمی هه یه تا ته لیسمه که نه کریتته وه که نجینه که
دهرناهیترئ) ، قوتۆیه کی زیزئ بئ گهردی به سه ره وه دانرابین ، تۆزیک
له و قوتوه به هه زار زه حمت به هونه رمه ندیکی وه که (مانئ) درزیک
بچۆکی تئ کرابین !؟

له م بابته ی (گهنج) و (طیله سم) هدا ئیشاره تیکیش بۆ نه و نه فسانه یه هه یه
که نه لئ مار به سه رگه نجه وه په پکه نه کا . به به ستنه وه ی نه و
نه فسانه یه شه وه به بابته ی نهم به یته وه و ، له گه ل مه عنا لیدانه وه ی
(گهنج) دا به و جو ره که (نالئ) به زوبانی (مه ستۆره) وه مه به سستی بووه ،
مه عنا به کی نوئی بۆ (مار) لیره دا په یدا نه بئ . له وشه ی (مانئ) یشدا به
په یوه ند له گه ل وشه ی (صه نعه تی) ، ئیشاره تیکئ ناسک بۆ (مه نئ) کراوه .
زه زئ (چر) و (ت) و (عز) و (تو) و (عب) و (اح) و (خب) و (کش) :
زه ز . دیاره (زه زئ) یه . صافی (عم) و (گم) و (اح) و (خب) : صاف .
دیاره (صافی) یه . (عز) و (کش) : سورخ . صه نعه تی (کش) : صه نعت .
دیاره نه ویش ههر (صه نعه تی) یه . بانئ (اح) و (خا) : بان . دیاره (بانئ) یه .

يا زه ئسى يه تيمىكى كه بىن بهرگك و نهوا بىن
غه لطان و سه راسيمه : نه دا كيك و نه بابىن (۲۱)

فيسىكى سپى و توندى له كه للى كه لى نابىن
هيشتاكو له حق جىگه بى خاصى نه درابىن (۲۲)

چه سپيده و خز ههروه كو بهر قالبى دابىن
نه خىتىكى له بهر توندى يو سفتى قله شابىن؟! (۲۳)

مانى (چر) و (تو) و (عب) و (من) : بانى . بانى : خوداوه ند . (كش) : بان .
دياره نه و بش هه (بانى) به .

(۲۱) زه ئس : سه ر . به تيم : هه تيو . بىن بهرگك و نهوا : زۆت و لات و بىن ناز .
غه لطان : تيوه كلاو . سه راسيمه : سه رسام و داماو .
مه معنای ئهم به يته و دو به يتى پاشه وهى پىكه وه لىك نه ده ينه وه .

يه تيمىكى كه بىن (عم) و (گم) : هه تيوىكى كه بىن . (ت) و (اح) : به تيمىن
كه به بىن . غه لطان و (ك) و (كش) : غه لطان . دياره ئه مېش به (وه وه) به .
دا كيك و (گم) : دا كيك و .

(۲۲) سپى و (عم) و (گم) و (ت) و (خا) و (خب) : سپى . توندى (چر) و
(ت) و (ك) و (عب) و (اح) و (من) و (خا) و (خب) و (كش) : توند . دياره
(توندى) به . له حق (خا) : به حق .

(۲۳) چه سپيده : چه سپاوو پز به پز .

واته : يا خود ئهمه چيه سه رىكى زۆتى بىن كلاو و بىن نازى هه تيوىك ،
تۆشى دهرد و مه ينه ت و سه رگه ردانچ بۆ بىن كه سىكى نه بىن خزمه تىكى
بكا و ده ستىكى پيا بىننى ، فيستىكى سپى و توند و تۆلى نابىته سه ر
خۆى - كه وهك سه رى كه چهل هېج تۆكى پتوه نيه - ، فيسته كه ش
خز و پز به پزى سه ره كه بىن وهك بلېى له قالب درابىن و نه وه نده لۆس و
توند بىن به سه ره كه ، به ته واوتى نه يگر تىن ، بۆ به تۆزىكى شه قى بردىن؟!
مه به ست له (سه ر) و له (بىن تۆكى سه ر) و له (فيسى سپى) يش
ئاشكرا و دياريه و له وه زياتر زۆن كردنه وهى ناوتى .

ههروه كو بهر (چر) و (تو) و (عب) و (من) : ههروهك ئه بهر . ههروه ها
له (عز) و (كش) يشدا به لام له گه ل هه كه يه كدا له تۆسینه وهى (ههروهك) دا

دورجیکی موجهوهر که همو حوسن و بهها بن
دورژیکی مونهوهر که همو ناوی صفا بن (۲۴)

بهیضیکی شوتور مورغی کهوا تازه کرابن
وهك بهیضی بهیضا به ضیاوو به سنا بن (۲۵)

به (هروه کو) . قالبی (ت) و (ك) و (اح) و (خا) و (خب) : قالب . نه‌میش
هر (قالبی) به . توندی بو سفتی (عم) و (گم) و (اح) و (خا) و (خب) :
سفتی بو توندی .

(۲۴) دورج : قوتویه که ژنان زیر و خشل و شتی گرانبه‌های خویانی تیا
هه‌ل‌نه‌گرن . موجهوهر : بز له گه‌وه‌هر . حوسن : جوانی . بهها :
زازوه‌بن . مونهوهر : ژوناك . صفا : بن‌گردی و خاوینی .

واته : یاخود نه‌مه چیه قوتویه‌کی بز له گه‌وه‌هر هموی هر جوانی و
زازوه‌بن بن؟! نه‌مه چیه دورژیکی ژوناك که همولایه‌کی ناویکی
خاوین و بن‌گرد بن وهك بلیتی ته‌نانهت خویشی ناوه!؟

له‌نیوان (دور) و (ناو) دا ته‌ناسوب هه‌به .

مونهوهر (چر) : موده‌ووهر . موده‌ووهر : خز . همو (خب) : پزی .

(۲۵) بهیضیکی : بهیضه‌ییکی ، هیلکه‌به‌کی . شوتور مورغی : وهك هی
و شتر مورغ . بهیضه : په‌رده‌ی بۆك . بهیضا : بهیضاء ، سپج . سنا :
به‌رزتی و شکو .

واته : یاخود نه‌مه چیه له هیلکه‌ی و شتر مورغ نه‌چن تازه کردبیتی
هیتنا هه‌لمی ناوسکی و شتر مورغه‌که‌ی لئ هه‌لسنی وهك په‌رده‌ی بۆك
سپج و خاوه‌ن‌شکو و به‌رزتی بن؟

له‌نیوان هه‌ردو (بهیضه) و (بهیضا) دا جیناسی لاحق و ، له‌نیوان
(بهیضا) و (به‌ضیا) دا وشه‌ناراییه‌ك هه‌به ، له‌سه‌ریکه‌وه له جیناسی
تەریکب و له‌سه‌ریکی که‌وه له جیناسی قه‌لب نه‌چن .

بهیضیکی (عم) : بهیضه‌یکی . شوتور مورغی (عم) و (کم) و (ت) و (ك) و
(عز) و (تو) و (اح) و (خب) و (کش) : شوتور مورغ . سنا (ت) : به‌صفا .
(اح) و («په‌راویزی» خا) : سیا . ژه‌نگه‌مه‌به‌ست له تاریکایی بن .

خرچینکی موده ووه ، به عهسل گاوی درابن
نهختیکي له بهر حوسن و حهلاوهت قلّه شابن ۱؟ (۲۶)

يا خود وه کو خوی شاهیده ، با وه صفی وه هابن :
سیمین مه مکینکی هه که تازه هه لیدابن (۲۷)

يا تازه هه نارینکی که ناری گولی مابن
بن درز و قلّیش میثلی شه مامینکی ته لا بن (۲۸)

(۲۶) خرچینکی : خرچه به کی . خرچه : کاله کی نه گه یو . عهسل : ههنگوین .
حهلاوهت : شیرینتی .

واته : يا خود نه و کاله که خرچه بن نه گه بشتووه چیه له گهل
بن نه گه بشتیشیا نه وهنده شیرینه نه لیتی به ههنگوین ناودراوه و ، له بهر
شیرینیه له زاده به دهره که ی توژینکی به ئاستهم درزی بردووه !؟
خرچینکی (عم) : خرچه یکی .

(۲۷) سیمین : سپج وهك زیو . هه که : که ، زاراوه به کی (گوران) به .
مه عنای نه م بهینه و دو بهیتی پاشه وه ی پیکه وه لیک نه دهنه وه .

با (عم) و (گم) : بو . مه مکینکی هه که تازه : نه مه تیکستی (عب) و
(تو) و (من) و (کش)ه . ئیمه نه ممان هه لیزارد چونکه چوار نوسخه
له سهری هاوده نگ بون و ، وشه به کیشه بو به که مجار نالیج به کاری دینتی و ،
زاراوه به کی زه سنی به کن له دیالینکته کوردیه کونه کانه و ، نالیش
عاده تیه تی وشه له زور دیالینکته وه خوازنی . (چر) : مه مکینکی بن که تازه .
(عم) و (گم) و (عز) : مه مکینکی ته ز و تازه ی . (ت) و (اح) و (خا) :
مه مکینکی ته ز و تازه . (ک) : مه مکینکی وه کو تازه . هه لیدابن (تو) :
گولی دابن .

(۲۸) که نار : لیتوار ، قهراخ . شهمام : شهمامه . ته لا : زیز .

که ناری گولی : نه مه تیکستی ته نها (عم) و (گم)ه . نوسخه کانی تر
هه ندیکیان (ی) یان له پاش (که نار) یا (گول) یا هه ردوکیان دانه ناوه و ،
هه ندیکیان (گولی) یان به (گولی) نوسیه که نه وهش به پیتی زینوسی کون
دروسته . (ک) : که تازه و گولی . (عز) : که ناره گولی . مابن (ت) :
دابن . نه شگونج (که ناری گولی) به (که ناری گولی) بخوینرینه وه واته :
که گولی هه ناری . قلّیش (چر) و (عم) و (خا) : قلّش . (گم) : قه لهش .

بۆ تهجره به تا له ذده تي شیرینی ئەدا بێ
نەختیکی وه کو دیدەیی دەرزی قله شابی ۱؟ (۲۹)

یاخۆ ، مه ئەلا ، میثلی نه وا بیت و نه وا بێ
مه شهۆر و خه فح ههروه کو عه نقاوو وه فا بێ (۳۰)

ته لا : ئەمه تیکستی تهنا (خب) ه . نوسخه کانی تر هه مۆیان : طه لا .
(۲۹) ئەدا : چی به چی کردن . دیدە : چاو .

واته : یاخود ئەو پرسیاره وه لام نه دراوه به و شتانه نه شو بهتین که
تایستا باسمان لێ کردن ، به لکو شته پرسیار لێ کراوه که له خۆیدا چۆنه
هه روا وه صفی بکهین ، بلتین ئەو مه مکه سپیه زیونه کامه به که تازه و
ته ژ هه لیداره و دهر که وتوووه ؟ ئەو هه ناره تازه دهر که وتوووه کامه به که
هیشتا گوله که ی نه وه رویوه و به قه راخیه وه ماوه ، درز و قلیشی تی نه بوه
وه که هه ناری که بارانی پایز لێ بیدا و ، ئەلێ شهمامه ی زیژه ، تهنا بۆ
تاقی کردنه وه و هه ست کردن به شیرینی که ی نەختیکی ئەوهنده ی کونی
دەرزیه که شه فی بردوووه !

به گوێره ی ئەم مه عنايه ، ئەوه ی که نالچ وتی گوایه شته پرسیار
لێ کراوه که ، وه که خۆی چۆنه وای وه صف ئەکا ، تهنا بۆ زیاده ژه وتی بۆ .
ئەگینا ئەم جۆره وه صف کردنه ش هه ر شو بهاندن بۆ .

ئەشتوانی مه عنا ی نیوه ی یه که می به ی تی یه که می ئەم سێ به ی ته وا
لێ بده ی نه وه بلتین با وه که مه ستوره خۆی چۆنه وا وه صفی ئەو شته
پرسیار لێ کراوه بکهین و ئەو شته به و شتانه بشو بهتین که له مه ستوره
خۆیدا دیارن . .

تا (چر) و (ت) و (عز) و (تو) و (من) و (خب) و (کش) : وا . هه له به .
له پیشانا (دا) بووه . (اح) : دا . قله شا (گم) : قه له شا . (من) : قلیشا .
(۳۰) مه ئەلا : بۆ نمۆنه . خه فح : نادیار ، نه ینج . عه نقا : بالداریکی
ئەفسانه ییبه دهنگی هه به و ژهنگی نیبه .

واته : یاخود ئەمه چیه نه وه که ئەو شتانه یه پیشان شو بهاندمان
پتیا و ، نه وه که ئەو شتانه یه پاشان شو بهاندمان پتیا . . شتیکی
به ناو بانگه ، که چی له بهر چاویش نیبه وه که په له وه ری عه نقا و وه که وه فا و
پیاوه تی له بهر چاوی بۆنی دۆستان که خه لک باسیان ئەکهن و له ژبا نیشمانا
ژیمان تیا ناکه وی .

صاحیب زہر و زیوی کہ فریبی عوقه لا بی
ٹیکسیری طہ لای ٹہمہری چہ ند قہطرہ لہ لا بی (۳۱)

دہعوای ٹومہرا چہ ندہ لہسہر تہختی کرابی
چہ ند خوین کہ زڑایت و چ خوینی نہ زڑابی (۳۲)

مہنلا (ک) و (عز) و (تو) و (عب) و (من) و (کش) : مہنلی . میثلی
(ت) و (عب) و (اح) و (خا) و (خب) : میثل . دیارہ نہمیش ہر (میثلی) یہ .
(۳۱) فریب : ہہ لہخہ تاندن . ٹیکسیر : مایہ یہ کی کیمیاییہ ٹہ لین مس ٹہ کا
بہ زیز . طہ لای ٹہمہر : زیزری سؤر .

وانہ : یاخود ٹہمہ چیبہ کہ خاوہنی زہر و زیویکہ تہنانتہ پیایوی
زیرہک و تیگہ بستؤشی بی ہہ لہخہ تہ و ، چہ ند دلؤپیک لہو شتہی
لایہ کہ لای خہ لک ٹہوہ ندہی ٹہو ٹیکسیرہ ، گرابہ ہایہ ، کہ زیزری
سؤری بی دروست ٹہ بی . مہ بہست لہ خوینی کچینیہ کہ لہ کؤمہ لکای
کورده واریدا زؤر بہ بابہ خہ و بہ نیشانہی سہر بہ زری کچ ٹہدریتہ قہ لہم .
زیوی کہ فریبی (چر) و (ک) و (تو) و (عب) : زیوی کہ فریب . ٹہمیش
ہر (فریبی) یہ . (ت) و (اح) و (خا) : زیوی بیت و فریب . ٹہمیش ہر
(فریبی) یہ . (کش) : زیوی فریب . بہ پیتی ٹہم نوسخہ یہ ٹہ بی (صاحیب)
بہ (صاحیبی) و (فریب) یس بہ (فریبی) بخوینریتہ وہ .
لہم بہ پتہ وہ تا دوا بی لہ (خب) دا نیہ .

(۳۲) دہعوا : کیشہ و ہرا . ٹومہرا : جہمعی ٹہمیرہ وانہ پادشاہ .
وانہ : یاخود ٹہمہ چیبہ ٹہوہ ندہ نایاب و بہ نرخہ پادشاہان چہ ند
شہریان لہسہر تہختہ کہی کردوہ و ہر کامیان و بستؤبہ خوئی لہسہر
تہختی دانیشی و ، چہ ند خوین لہ شہرا لہسہر ٹہو زڑاؤہ و ، ٹہو خوئی
کہس نہ پتوانیوہ دہستی بؤ بہری و خوینی بزیزری . مہ بہست لہ (تہخت)
لاشہی مہستورہ و ، مہ بہست لہ (خوین زڑاندنی) لاقہ کردنیہ تی . .
ٹہشگونجی مہعنای نیوہ بہیتی دؤہم ٹہوہ بی مہستورہ چہ ند جار
خوینی عادہتی مانگانہی لی زڑابی ، بہ لام خوینی کچینیہ ہیشتا لی
نہ زڑابی .

ٹومہرا (خا) : ٹومہرای . چہ ندہ (چر) : چہ ند . بؤ (چہ ندہ) و
(چہ ندی) یس ٹہگونجی . (عم) : چہ ندی . خوین کہ زڑایت و (عم) :
خوینی زڑایت و . (گم) : خوینی زڑایت . ٹہمیش ہر لہ گہل (و) ی
عہطفدا ٹہ بی .

کئی بن له جیهاندا چ گه دا بیت و چ شا بن
تهر کیکی ودها ناسک و پز له ذذته تی !؟ (۳۳)

دیوانه که زانج که ده بن عوقده گوشا بن
هستاوو گوتی : نهشکی زه وانم به فیدا بن ! (۳۴)

(۳۳) تهرک ، تهرهک : کچی نهکراوه . نهشگونجی (تورک) بن که کینایه به له
نازدار و دلدار .

له پاش نهو ههمو پرسیار و ناوونیشان هه لدا نه که (نالج) به زوبانی
(مهستوره) وه گیزایه وه ، نه م به یته نه بن به بوخته سیاره که و ،
به یته کانی پاشه وهش وه لأمی پرسیاره کهن .

تهر کیکی : نه مه تیکستی (اح) و (« بهراویزی » خا) به . (چر) و
(ک) و (تو) و (عب) و (من) و (کش) : سیرزکی . یا به معنای (نه تینیبه کی)
یا (سوززه به کی) به ، واته : ناو کیکی ، که کینایه بن له خوار ناوک ! . (عم) و
(گم) : سمیتکی . (ت) و (خا) : طورفه یکی . طورفه به شتی نه لئین
نه ونده نایاب بن که س وینه نه دیبی . نازک (عم) و (گم) : ناسک .

له گهل نه وهش که ههمو نوسخه کانی به رده ستان ، (خب) نه بن ، نه م
به یته یان تیابه و له بهر نه وه مه بدانی دانی نه پال که سیکتری له نالچ به ولاره ،
نیجگار تهسک نه بیته وه له زوی زه خنه گردا ، نیمه هیشتا هر به لای نه ودها
نه چین که هی نالچ نه بن و شاعریکی تر له لاره هاتبی و داینا بن و
خستبیتیه چوار چیهی پارچه شیعه که وه و له گهل به یته کانی که
تن هه لکیش کرد بن . به لگهی نه م بۆ چۆ نه شمان نه مه به :

۱ - پرسیاره که تیکزا پزه له تعبری ناسکی نه ده بن و مه جاز و کینایه و
شوبهاندنی زه وان بیتزانه و ، به زه حمهت له گهل نه م زه قتی و بن به رده بیبه دا
نه گونجی که له م به یته دا هه به .

۲ - پارچه شیعه که له دۆ بهش بیتکهاتوه ، به شتیکی پرسیار و به شتیکی
وه لأم . نه گهر بشلئین به یته که هی نالیبه ، نه بۆ له داوینی وه لأمه که وه و
به داژشتنیکی تر داینا به ، نهک لیتره دا که به جاری سیحری پرسیاره که
ههموی به تال نه کاته وه و هیچی تیا ناهیلین .

(۳۴) دیوانه : شیت . ده رویش . کینایه به له (هینه که کی) نالچ . عوقده گوشا :

نهم صاحبیبی تہ شریحہ دہ بین ہیئہ تی چا بین
 ہم شاریح و ہم جاریح و موضیحہ گوشا بین (۳۵)

گری کہرہ وہ . کینایہ بہ لہ وہ لام دانہ وہی مستورہ و جین بہ جین کردنی
 داواکھی . نیشکی زہوان : فرمیسک . کینایہ بہ لہ (ناو) .

واتہ : کہہ مستورہ لہ پرسیارہ کہی بووہ وہ و (دئیوانہ کہم) تن گہ یشت
 کہوا (کردنہ وہی نهم گریبہ) ی خراوہ تہ نہستو ، زاست بووہ وہ وتی :
 یاخوا (فرمیسکی زہوان) م بہ قوربانن بین ! . . تاد . پاشماوہی قسہ کانی
 لہ بہیتہ کانی پاشوہدا باس کراوہ . .

لہ (چر) و (ک) و (خا) دا لہ سہر نهم بہ شہی نهم پارچہ شیعرہ نوسراوہ :
 « جواب » واتہ : وہ لام . (عم) یش نوسویوہ : « ولہ فی الجواب » واتہ : ہی
 نالیہ لہ وہ لام دانہ وہدا . (گم) یش نوسویوہ : « نہوہی خوارہ وہشی
 جاریکی دیکہ لہ وہ لامیدا داناوہ » . (ت) یش بہیتی پیتشوئی ، وہک دوابہیتی
 ہمہو پارچہ شیعریک ، بہ خہتی سؤر نوسویوہ کہ واتہ نهم
 قہسیدہ بہ کی ترہ . (تو) یش نوسویوہ : « حضرت نالیج خودش از زبان مستورہ
 در جواب این قصیدہ را باز گفتہ » . واتہ : جہنابی نالیج خوی نهم قہسیدہ شی
 لہ وہ لامدا بہ زوبانی مستورہ وہ وتووہ . بہ لام وانیبہ چونکہ وہ لامہ کہ
 بہ ناوی نالیج خوی وہیہ نہک بہ زوبانی مستورہ وہ . (عب) یش نوسویوہ :
 « جواب خودرا از زبان مستورہ چنین دادہ » واتہ : (نالیج) وہ لامی خوی
 بہ زوبانی مستورہ وہ واداوہ تہ وہ . نهمش ہر ہلہیہ . (اح) یش ہیج
 نیشانہ بہ کی جیا کردنہ وہی لہ نیتوان نهم دؤ بہ شہی پارچہ شیعرہ کہدا
 دانہ ناوہ .

گوتی : نهم تیکستی (عم) و (ک) و (عز) و (تو) و (عب) و (من) و (کش) ہ .
 نوسخہ کانی تر ہمہو : وتی .

(۳۵) صاحبیبی تہ شریح : خاوہنی لیکولینہ وہ و لیکدانہ وہ و بہ کالاکردنہ وہ .
 ہیئہت : دیمہن . چا : چاک . شاریح : لیکدہرہ وہ و بہ کالاکرہ وہ .
 جاریح : زہخنہ گر و بریندارکەر . موضیحہ گوشا : زؤن کہرہ وہی
 لیکدانہ وہ . برینیک بگاتہ سہر نیشک .

واتہ : وتی پرسیارہ کہت پرسیاریکی قورس و گرانہ و بہ ہمہو
 کہس لیک نادریتہ وہ ، کہ سیککی جوان و شوخ و لی ہاتوی نھوی ، شت
 باش لیک بداتہ وہ و پیتی بکری بہ کالای بکاتہ وہ و ، زہخنہ گر بین و بتوانی
 زام بکا ، و زؤن کردنہ وہ کانی لیک بداتہ وہ و برین بگہیہ نیتہ سہر نیشک . .
 بیجگہ نهم دؤ معنایہش کہ بؤ ہر کام لہ وشہ کانمان باس کرد و ،

بۆ توند و زەق مەتنی مەتینی حوکما بێ
تەدقیقی ئەمیش سێزۆ دەبێ خوفیه ئەدا بێ (۳۶)

یەکتێکیان بەدیمەن مەعناى مەلایانە بۆ و ئەویان ناخی مەبەستەکەى
مەستۆرەى ئەبێکا ، ئەم بەیتە گەلێ ئېشارەتى تریشى تیاپە . بۆنمۆنە
(تەشریح) ئېشارەتە بۆ کتیبى (تشریح الافلاك) کە کتیبىکی مەلایانەىە لە
زانستى ئاسمان شوناسیدا ، (بهاءالدين العالمی) داىناوہ . (هەبەت =
الهيئة) یش زانستى ئاسمان شوناسیى کۆنە . زاراوہى (هەبەتەتى چاک)
لە حوجرەى فەقیدای بە کتیبى زۆر چاکى زانستى هەبەتەت ئەلین .
(شاریح) یش بەوکەسە ئەلین لەسەر (مەتن)ى کتیب ئەنۆسێ . ئەوہش
بزانین کە (مەتن) خۆبىشى بە عەرەبى واتە (پشت) . . (جاریح) یش کەسێکە
لە گەتوگۆى زانستیدا قسەى بەرابەرەکەى لەکەدار بکا . (مۆضحە) یش
زاراوہىەکی شەرە لە باسى (قیصاص)دا ، بە زامێک ئەلین ئېسکى
زامارەکەى دەرخستې . . سەرەزای ئەوہ کە لە کتیبى حوجرەدا لە
چوارچێوہى هەندى بەتەدا ، لەسەر هەندى وردە بابەت ئەنۆسرا (موضحة)
یا (مسئلة) یا (مهمه) یا شتى تری وا . کەواتە لە کۆکردنەوہى ئەم وشانەدا
تەناسوب هەبە و لە هەرکامێکیشیاندا ، بەش بەحالی خۆى ، تەوریە
هەبە . لەنتوان (شاریح) و (جاریح) یشدا جیناسى لایحىق هەبە .

لەوانەبە ئەم بەیتە ئېشارەتیکیشى بۆئەوہ تیاپى کە نالێ لە سەر دەمى
لاوێتیدا کۆزیکى شوخ و قۆز و بزمین بۆین ، چونکە لەلایەکەوہ ئەلین
جێبەجێ کردنى داواکەى مەستۆرە کەسێکى وای ئەوئى و ، لە
سەریکى کەشەوہ عەقل نایگرئ دەست بەو خێرى خواوہ بنئى بۆ
کەسێکى تر .

(۳۶) مەتن : کتیبى خوێندنى مەلایانە کە بەتەنھا خۆى زاست نەکریتەوہ و
پتویستى بە لیکدانەوہ و لەسەر نۆسین بێ . پشت . مەتین : پتەو و
توند . حوکما : جەمعی حەکیمە واتە فەیلەسۆف و زۆرزان . تەدقیق :
وردەکارئ . خوفیه : نەیتى . ئەدا : بەجێهێنان .

واتە : ئەوہى ، با ئەوشتەى ، ئەم پرسیارە لیک ئەداتەوہ یا ئەم شتە
یە کالای ئەکاتەوہ ، ئەبێ لەبارەى توندئى و زەقییەوہ وەک تیکستى ئەو
کتیبیانە بێ کە فەیلەسۆفەکان نۆسیویانە ، یا وەک پشتى ئەوان قایم و
پتەو بێ . دیارە وردکردنەوہ و لیکدانەوہى ئەمەش بە هەموکەس
ناوترئ و ئەبێ بە دزیبەوہ بکری ، یاخود ئەم (لیکدانەوہ) کاریکە ئەبێ
بە نەیتى و لە شوێنى تیاپەتیدا جێبەجێ بکری .

نرم و خوش و مونتيج وه كو به سطي ئوده با بئ
طولاني بو بهرجهسته وه كو دهستی دوعا بئ (۳۷)

شه و نائيم و قائيم ، عهله می بابی زهضا بئ
بئ دیده هه لستی به مهئل عهینی عهصا بئ (۳۸)

له نئوان (مهتن) و (حوکهما) و (تهدقیق) دا تهناسوب و ، له (مهتن) و
(تهدقیق) دا تهوریه هه به . له هینانی وشهی (مهتن) و دانه پالی (توندی) و
(زه قنج) یشدا بۆلای ، ئیشارت بۆ ئه و په یوهنده کراوه که له نئوان (پشت) و
(توی پیاو) دا هه به . له (نهینیه تی لیکدانه وهی مهتن) یشدا ئیشارهت
به وه کراوه که جاران ئهوانه ی بابه تیکی بابه خداریان ئه زانج ، به
هه مۆ که سیان نه ئه وت و له چوار چتیه به کی ته سکدا نه بوایه که سین فیر
نه ئه کرد .

(۳۷) مونتيج : بهرهمدار . بهسط : پهخشان . طولانج : دریزه دار .
بهرجهسته : دیار و دهرکه و تۆ .

نالج لهم به یته دا زۆ به کی تری په کالاً که ره وهی پرسیاره که ی مهستوره
لیک ئه داته وه ، چونکه دیاره هه میسه له حاله تیکدا نییه و باری جیا جیای
زۆره . . لیره دا ئه لئ : نرم بئ ، خوش به دهسته وه بئ ، بهرهمدار بئ ،
وهک په خشانیکی زهوان بئ که ئه دیب نۆسیبیتی . . دریز بئ ، دیار و
هه ستاوه بئ وه کو دهستی که سیک که بۆ له خوا پازانه وه دهستی دریز
کرد بئ . .

وشهی (مونتيج) زاراوه به کی علمی مهنطق و ، وشهی (بهسط) یش
له زاراوه کانی به لاغه به .

(۳۸) نائيم : نۆستۆ . قائيم : بیدار . هه ستاو . عهله م : نالا . بابی زهضا :
دەرگای زهزامه ندی و قهناعهت به وهی خوا داویه . عهینی عهصا :
ههروهک عاسا ، کینه به به له کویری و بئ چاوتی .

واته : ئه وهی ئه م گری کویره به ئه کاته وه و چاری ئه م مهسه له به ئه کا
ئه بئ به دم خه ویشه وه بیدار بئ و هه ستابئ و ، له دەرگای قهناعهت و
زهزامه نیدا به هه رچچ خوا دای ، وهک نالایج قنج زاوه ستابئ و ، کویره
هه ستی ههروهک عاسا ، شهلم کویرم ناپاریزم ، زئی بداته بهر . .

خۆ ئه گه ره مه به ست له (بابی زهضا) که بخوسره و خانی ناکام بئ که
پاشان مهستوره ی ماره کردوه و ، کوژیکیشی بووه ناوی (زهضا قولج)

مه جذۆبی طوروق ، مورتە عیشی لەرزش و تا بن
سالیك زەوشی مەسلەکی زێگەیی سولەحا بن (۳۹)

خان) بووه ، ئەو ئەبن مەعنای بەیتەکه وای لێ بده بێتەوه که ئیشارەتە بۆ ئەو (هینەکهی) نالێ وەك ئالای قنچ لە دەرگای مالی باوکی زەضا قولی خانسا وەستا بن بۆ ئەو هی نه هیلێ باوکی زەضا قولی خان ، واته که یخوسرە و خان ، دەرچێ خۆی بگەیهنێ بە مەستۆرە و مارەیی کا یا ئەگەر مارەیی کرد بێ بیگوێزیتەوه . بۆیه مەعنای بەیتەکه بەم چۆرە لیک ئەدە بێتەوه چونکه تیکرای پارچه شیعەرە که واته گەیهنێ که کاتێ نالێ ئەم «خەو» ی دیو ، مەستۆرە کچ بووه ، که کچیش بۆ ئیتر چێ ئەکا لە مالی باوکی زەضا قولی خاندا ؟ .

زێیشی تێ ئەچێ مەبەستی نالێ لە (بابی زەضا) دەرگای مەشەدی ئیمام زەضا بن و بەیتەکه ئیشارەت بن بە شیعەیه تیی میرە ئەردە لانییه کانی سنه . که سیش بۆی نییه بلێ نالێ تەشبیهی وای چۆن ئەکا ؟ ئەوێ (هینەکهی) بشو بیهێنێ بە دەستی بۆ لە خواپازانەوه درێژکراو ، بۆ ئەبن نه بشو بیهێنێ بە عەلمی قنچ کراوهی دەرگای مەرقدی ئیمامێک ..

لەنیوان (نائیم) و (قائیم) دا جگە لە طبیاقی بەدیمن ، جیناسی لایقیش هیه . ئیقتیباسیشە لە حالەتی خواپەرستان که پێیان ئەلێن (قائم باللیل) . لە کوکردنەوهی (بێ دیدە) و (عەینی عەصا) یشدا تەناسوب هیه چونکه عاسا هیه کوێرانه .

نائیم و (چر) : نائیم . دیارە ئەبن لەگەڵ (و) ی عەطفدا بن . زەضا (عز) و (کش) : زەجا . بێ دیدە هەلستێ (ت) و (خا) : بێ دیدەیی هەستی .

(۳۹) مه جذۆبه : ژنی جه ذبه لێ هاتۆ . جه ذبه حاله تیکه لهو حاله تانهی به سه ر په یزه وانی ته ریه تێ نه قشبه ندیدا دێن . طوروق : جهمعی (طه ریه) به که ته ریه تێ نه هلی ته سه ووفه ، یا جهمعی (طه ریه) به مەعنا زێگاوبان . مورتە عیش : موچۆرکه پیاها توو . لەرزش : لەرز . سالیك : نه هلی سولۆك به گوێره ی زێ و شوینی نه هلی ته سه ووف . زێ گرتووه به ر . زەوش : زەوشت . مەسلەك : زێگا . سولەحا : جهمعی صالحه .

نالێ لەم بەیتە و بەیتی پاشەوه دا بێ شو بیهێنراوه کانی لە جیهانی ته سه ووف وەر ئەگرێ و ئەلێ : ئەو شتە وەك صۆفی جه ذبه لێ هاتۆ یا وەك شیتێ ناو کۆلان و زێگاوبان و ، وەك لەرزوتادار لەخۆشیا نا موچۆرکەیی بە لەشدا بێ و ، ئەو زێگایه ی گرتیته به ر که چاکانی خوا هەمو گرتویانه ته به ر . مەبەستی له وه یه چاکانی خوا هەمو ئەو شتە یان کردوو

فهرقیکی هه بی : داخلی میجرابی زه جا بی
چاویکی هه بی : غه رقه بی فرمیسکی بوکا بی (٤٠)

ژی حورمهت و بی حورمه تی هه رگیز نه کوتا بی
چه ند ئاوی ژژایتت و ، چ ئاوی نه ژژا بی (٤١)

که ئه و ئه یه وئ بیکا . .

له رزش و : ئه مه تیستی ته نها (اح) ه . نوسخه کانی تر هه مۆ :
له رزه وو . ئیمه ، له بهر هاوسه نگی له گه ل (مورته عیش) و (زه وش) ئه میان
لا په سه ند تر بو . مه سه کی : ئه مه تیستی (عم) و (گم) و (عز) و (تو) و
(کش) ه . نوسخه کانی تر هه مۆ : مه سه ک . دیا ره له وانیشدا هه ر مه به ست
(مه سه کی) به .

(٤٠) فه رق : ته وه سه ر . غه رقه : غه رق ، نو قم . بوکا : بوکاء ، گریان .
واته : ئه و شته ته پله سه ریکی هه بی له (میجراب) ی ئاواتا نا بیته
(زه وئ) و ، (چاو) یکی هه بی ، ته نها چاو تک ، هه میسه له (فرمیسک) ی
گریاندا نو قم بی . .

له وشه ی (میجرابی زه جا) و (فرمیسکی بوکا) دا ته وریه هه به .
هه ره وه چۆن (غه رقه) ش ئیشاره تیکی بۆ (خه رقه) ی ئه هلی ته سه ووف
تیا به ، واته وه ک چۆن ئه وان خه رقه ئه دهن به کۆلیانا ، نه میس
(فرمیسکه که ی) ئه کا به خه رقه بۆ خۆ ی . .

غه رقه بی (تو) : غه رقه . ئه بی ئه میس (غه رقه بی) بی ئه گینا نیوه به یته که
له نگ ئه بی .

نیوه کانی ئه م به یته له نوسخه کانی (عم) و (گم) و (ت) و (اح) و (من) و
(خا) دا به رودوان .

(٤١) حورمهت : حه رام .

واته : ئه و شته هه رگیز ژیکای حه رام و بی حورمه تی نه کوتا بیته وه و ،
چه ند ئاوی ژشتی ، به لام به چۆریکی وای نه ژشتی ئابژۆ ی بی بچی .
ئه شگونجی ژسته ی (ژی حورمهت و) به ژسته یه کی سه ره خۆ
دانین و مه عنای وای لێ بده یه وه : ژیکای ، ژیکای حورمهت بی و ، به
ژیکای بی حورمه تیدا نه ژۆیشتی .

حورمهت و (چر) و (ک) و (عب) و (کش) : حورمهت . بۆ (حورمهت و) و
(حورمه تی) یس ده ست ئه دا . (ت) و (عز) و (تو) و (من) : حورمه تی .

لهم زنگه سه‌ریشی که بچی ، یعنی کوژابن
 گهردن که چی به‌رپیتته ، قه‌دم زه‌نجه‌که ، سا بن (۴۲)
 تا گهرمزده‌وی زنگه‌یی ظلوماتی به‌قا بن
 (ماء الخضر) ت قه‌طره له‌سه‌ر قه‌طره فیدا بن (۴۳)

چهند ناوی (چر) و (عب) : چهن زوی . (عز) : چهند ناو .
 («په‌راویزی» خا) : چهند ناو که .
 (۴۲) قه‌دم زه‌نجه‌که : نازاری پیتت بده . کینایه‌به له داوای هاتن له که‌سیکی
 خاوهن پایه و زئی و شوین .

واته : ده‌سا فهرمۆ ، زه‌حمه‌ت نه‌بن ته‌شریف پیتنه ، نه‌گهر له‌م‌پیتناوه‌دا
 هینه‌که‌م سه‌ریشی تیا بچی و بدرئی به‌کوشت ، ههر گهردن که‌چی به‌رپیتته و
 ناماده‌به بۆ جن به‌جن کردنی داواکه‌ت و کردنه‌وه‌ی گری کویره‌که‌ت .
 نالنج بۆیه (سه‌رتیاچۆن)ی به (کوژران) مه‌عنا لیتداوه‌ته‌وه ، تا له‌وه
 حالتی بین که مه‌عنا‌ی (سه‌ر پیاچۆن)یش نه‌گه‌یه‌نن . . هه‌روه‌ها
 (گهردن که‌چی به‌رپیتته)یش بن‌به‌ش نییه له ئیشاره‌تیک‌ی ناسک . . .
 به‌رپیتته (ت) و (اح) و («په‌راویزی» خا) : سه‌ر پیتته .

(۴۳) گهرمزده‌و : نه‌وه‌ی توند و تیز زئی بیزئی . که‌سئ زۆر په‌له‌ی بن به
 مه‌به‌ستی خۆی بگا . ظلوماتی به‌قا : نه‌و تاریکاییه‌ی سه‌رچاوه‌ی ژبان و
 مانه‌وه‌ی به‌ره‌ی ئاده‌میزاده . مندال‌دانی ئافره‌ت . ماء الخضر : ناوی
 خضر ، نه‌و ناوه‌ی حه‌زره‌تی خضر پیتغه‌مبه‌ر لیتی خواردوو‌ته‌وه و بۆیه
 نامرئ . . لیره‌دا مه‌به‌ست له (ناوی مه‌لا خدری نالنج) خۆبه‌تی . قه‌طره :
 دلۆپ .

نهم به‌بته به‌بوهندی به‌به‌یتی پیتشووه‌وه‌یه و مه‌عنا‌ی نه‌و ته‌واو نه‌کا .
 واته : نه‌و (شته) گهردن که‌چی به‌رپیتته و سه‌ریشی تیا بچی ههر ناگه‌زیتته
 دواوه ، ده‌سا فهرمۆ وه‌ره ، تا به‌ تیزئی و به‌ په‌له‌ زنگای نه‌و تاریکستانیه
 بگریته‌به‌ر که سه‌رچاوه‌ی ژبان و ناوی ژبانی تیا به ، یاخا دلۆپ دلۆپ
 ناوی زینده‌گانیت ، یا (ناوی مه‌لا خدرت) تا دوا دلۆپ به‌قوربان بن و دوا
 چۆزی بۆ تو بیزیتته‌وه !

گهرمزده‌وی (چر) : گهرمزده‌و . نه‌میش ههر (گهرمزده‌وی)یه . (گم) :
 گهرمزده‌ویی . (ت) و (کش) : کرم‌روی . نه‌میش ههر (گهرمزده‌وی)یه .
 زنگه‌یی : نه‌مه‌ تینکستی (ت) و (خا)یه . نوسخه‌کانی تر هه‌مۆ : (قه‌طره‌یی) .

کئی بنی وه کو تو بهم شهوه زهحمی به منا بنی !
مهجدوبه صيفت ، په عنی صيلهی زهحمی تیدابنی ! (۴۴)

هم جاذیبه وو قابیله بی نهخذ و عطا بنی !
مهستوره وو مهخفی ، شه به هی بادی صه با بنی ! (۴۵)

مهستانه هه لستیت و به کو تیری زوقه با بنی
نهم بابزه نه گهرم و تهزی کا به که بابنی (۴۶)

به مپیته معنای بهیته که وای لپ دپته وه : تا تیز ژویشتنی نه و دلۆبه ناوه
هه بنی که ژیکای تاریکستانی سهراچاوهی ژبانی گرتووه ته بهر ، ناوی
زینده گاننی یا (ناوی مهلاخدر خوی ات) ، دلۆپ دلۆپ به قوربان بنی .

(۴۴) صيلهی زهحم : به سهر کردنه وهی خزم و که سوکار .

معنای نهم بهیته و دو بهیتی پاشه وهی پیکه وه لیک نه دهینه وه .

مهجدوبه صيفت (اح) و («پراویزی» خا) : مهجدوبی صه فح یان
صه فح . (خا) : مهجدوبی صيفت . دیاره (مهجدوبی صيفت) ه به
(ی) مه صده ریبت . («پراویزی» خا) : مهجدوب صيفت . دیاره
نهمیش (مهجدوبه صيفت) ه . صيلهی (چر) و (ک) و (عز) و (تو) و
(عب) و (من) و (کش) : صه لای (۴) . (خا) : صيله . دیاره نه بنی
(صيلهی) بنی . تیدا (ت) و (تو) و (عب) و (من) : تیا .

(۴۵) جاذیبه : ژاکیش . قابیله : وه رگر . زه زامه ند . نهخذ : وه رگرتن .
عطا : دان .

جاذیبه وو قابیله بی : نهمه تیکستی (عز) و (خا) و (کش) ه . نوسخه کانی تر
همو : جاذیبه بی قابیله بی . مهستوره وو (ت) : مهستوره بی .

(۴۶) زوقه با : جهمی زه قیبه واته به دکار . بابزه ن : شیشی که باب .

نهم سنی بهیتهش هه روا معنای دو بهیته که ی پیتشو ته و او نه که ن .
واته : کئی بنی ، وه ک تو ، بهم تاریکه شهوه بهزه بی به مندا بیته وه و وه ک
ژنه صوفح که شیخ جهذبهی لپ هینابنی و ژایکیشابنی بولای خوی ، بنی
بهلامه وه و ، صيلهی زهحمی له بهر چاو بنی و ، هم هیزی ژاکیشانی
منی بنی بولای خوی و هم شتیشم لپ وه ربگری و بو (وه رگرتن و دان)

دهس بدا و كهلكى نال و گوژى پتوه بى ، شارراوه و نهنيش بى وهك سرهوى باى سبه نينان .. به كوئرايى چاوى ناحمز و بهدكار ، بى ترس و بى پهروا وهك سهرخوش ههلسن بيت بهدهمهوه ، تا (شيش) كهكى منيش (كهباب) يكي بداتن و بهو كهبابه گهرم و تهزى كاتهوه ... به پتئى نهم مهعنايه (شيش) يش و (كهباب) يش ههر بهك شتن و (شتهكه) جارتيكيان له زويه كهوه كراوه به (شيش) و جارتيكى كه له زويه كى ترهوه كراوه به (كهباب) .

له وشهى (زهحم) دا ئيشارهت كراوه به (زهحم) ي ئافرهت و له وشهى (مهستوره) شدا تهوريه ههيه .

نهم مهعنايه كه ئيمه ليمان داوه تهوه له سهر تيكستى زوربهى نوسخه كانه . ئيمه لامان وايه نه گهر له نوسخهى (عم) كه له جياتئى (گهرم و تهزى) نوسيوه (گرم برى) و نه توانرئى به (گهرمه به زئى) بخوينرئتهوه - نهم زستهيه وه برگرين و ، له نوسخه كانى تريش (كا به كهبابئى) كه بينين و نيو بهيت بهم جوژه بيكهوه بنتين :

نهم بابزهنه گهرمه (يا : گهزمه) به زئى كا به كهبابئى

مهعنايه كى جوانترمان دئته دهست كه له گهال مهعناى بهيته كانى پيشه وهش باشتر نه گونجئ ، چونكه مهعناى نيوه بهيته كه واى لئ دئتهوه : نهم (شيش) ه گهرمه يا گهزهى من به بى به خشينى (كهبابئى) به زئى بكا . به پتئى نهم مهعنايه ، مهعناى (شيش) و (كهباب) به كئى نابئى و جيا نه بن له بهك و (شيش) لاي (نالئى) و (كهباب) لاي (مهستوره) نه بئى . ههروا به پتئى نهم مهعنايه نهشتوانين (بابزهن) له جياتئى (شيش) به (دهرگا كوتهوه) مهعنا لئ بدهينهوه ، واته : (كهبابئى) بدا بهم (هينه) ي من كه دهرگا كهى نه كوتئتهوه .

به كوئيرئى زوقه بابئى (ت) و (عز) و (تو) و (عب) و (اح) و (من) و (كش) : كوئيرئى زه قيبان . گهرم و تهزى كا به كهبابئى (چر) : گرم ترى كانى كبابئى . (گم) : گهرم بهرئى كوانئى كهبابئى . (خا) : گرم تزئى كانى كبابئى . مهعناى ههچ كام لهم نوسخانه ديار نيه . (كش) : گرم .. تاد . دياره يا (گهرم واوه يا (گهرمه) يه .

له (عم) و (گم) دا نيوه يه كه مى نهم بهيته و بهيتئى پيشو نيه و له نيوه ي دوه مى ههر دو كيان به يتيك بيكهاتوهه .

« نالیج » ! وهره ههزلیکی که عاری شوعه را بن
رۆژدهش مه که پیتی صفحهی هه ره له ووح و کیتابن (٤٧)

ته حریری خه یال و خه و نه گهر بیتته حیسابن ،
دهرویش و گه دا شاه و ، ده بن شاه گه دا بن (٤٨)

(٤٧) ههزل : گالته و گه پ . عار : نهنگ و شوره بن . صفحه : رۆ ، لاپهزه .

نالیج پاش له وهی رۆداوی خه وه که ی و گفتوگوی نیوان خۆی و
مهستۆره ی هه مۆ گیتزایه وه و لئ بووه وه ، به عاده تی شاعران چاویکی
زه خنه نامیز به خۆیا نه گیتزایه وه و ، نه وه ته له م سن به یته ی دوا به شی
پارچه شیعه ره که یدا داوا له خۆی نه کا واز له م جۆره قسه بن جییانه
بینن و ، به خۆی نه لئ بنیاده م به خه و خه یال نابن به هیج و ، چاتریش
نه وه یه له جیاتیی قسه ی هیج و پۆج شتی بلن و بنۆسن که بۆ دوا رۆژی
پاش مردنی چاک بن .

واته : نالیج ! رۆی لاپهزه ی کتیب به و گالته و گه پ و قسه ی هه له ق
مه له قانه زهش مه که ره وه که شاعران شه رمیان لئ دئ . کتیب و دیوانی
شیر به بابه تی وا به دنا و نه بن و نابۆزی بن نه چن . .

پیتی (چر) و (عم) و (ک) و (تو) و (عب) و (من) و (خا) و (کش) : بن .
هیج (چر) و (خا) : هه ر .

نه م به یته له (من) دا دوا به یته ی نه م پارچه شیر به یه . وادیاره نازناوه که ی
(نالیج) به هه له یدا بر دوه .

(٤٨) ته حریر : نۆسین .

واته : نه گهر بنیاده م حیسابی خه و خه یال بکا و بینۆسیته وه و
به ته مای بن بیتته دئ ، نه بن گه دا بیج به پادشا و پادشاش بیج به گه دا و
هه مۆ شتی ناوه رۆ بیج ، که نه وهش هه رگیز نابن .

ته حریری (عم) و (گم) : ته عبیری . خه یال و (عم) و (گم) : خه یالی .
(ت) و (اح) : خه یال . بۆ (خه یال و) و (خه یالی) یش نه گونجی . بیتته
(تو) و (عب) و (اح) و (من) و (کش) : بیتته . دهرویش و (تو) و (عب) و
(کش) : دهرویش . بۆ (دهرویش و) (دهرویشی) یش نه گونجی . شاه و :
نوسخه کانی به رده ستمان هه مۆ نۆسیویانه (شاه) ، به لام دیاره نه بن به
(و) ی عه طفه وه بن .

وا چاکه خیال و خهوت ئه سراری هودا بئ
نهك به خئی سورور و عهلم و بادی ههوا بئ ۰۰ (۴۹)

- ۳ -

خوشا زهندی له دنیا بئ موبالات و موجه ززه بئ !
به زوژ زندهی جهامعت بئ ، به شه و مات و موجه ززه بئ ! (۱)

نهم بهیته له (عم) و (گم) دا دوابهیتی بهشی پرسیاره که به . له (تو) و
(کش) یشدا دوابهیتی بهشی وهلامه ، واته له گهل بهیتی پاشه وه له جیتی
یه کتردان . له (من) یشدا له گهل بهیتی پیشق له جیتی یه کتردان .
(۴۹) ئه سراری هودا : زازی پهی بردن به زاستج و زیکه دوزینه وه بو لای
خودا . سورور : خوشتج . عهلم : ئالایج . باد : با . ههوا :
ئاره زوبازی .

واته : و اباشتره بیر له دوزینه وهی زیکای زاست ، زیکای لای خوا
بکه یته وه ، نهك ههر خهریکی باس کردنی زاواردن و (ئالایی هه لکراو) و
شه کانه وهی به بای ئاره زوبازی بئ .

خه یال و خهوت (عم) و (گم) : خه یالت له گهل . (ت) و (عب) و (اح) و
(کش) : خه یال خهوت . بو (خه یال) و (خه یالی) یش ده ست ئه دا . (عز) و
(من) : خه یالی خهوت . عهلم و (عم) و (گم) : عهلمی . (ت) و (اح) و
(خا) : عهلم . بو عهطفیش و نیضافهش ئه گونجی . بادی (چر) و (عب) و
(اح) و (خا) و (کش) : باد . بو (بادو) و (بادی) یش ده ست ئه دا . ئه شگونجی
له ئه سلدا (باری) بو بئ و به ههلهی نو سیار گوژابئ . (گم) : بابی .

- ۳ -

(۱) خوشا : چهند خوشه ، خوژگه ی بئ بئ ! زهند : ئه وهی خوئی به هیچه وه
نه به سبتیته وه . موجه ززه : زوت .

واته : خوژگه به حالی ئه وکه سهی خوئی به دنیا وه نه به سبتیته وه و
له ههمو په یوه ندیکی دنیا بئ ززگار بو بئ و ، ههر چئ ئه کا له پیناوی سو دی
گشتیدا بئ .. به زوژ سه ربه دهره وه بو و کاروبار هه لسوژینی ناو خه لک
بئ و ، به شه ویش بو خوئی سه ر کز و مات بکا و ، خوئی له م جیهانه
هه مو دۆر بخاته وه و له گهل خوای خوئی خه ریک بئ ..

له نیوان (زوژ) و (شهو) و ، (جهامعت) و (موجه ززه) دا طبیاق هه به .

به صورت: جلهوتی، غرقعی، علایق، هرره کو خهلقی
به معنا: خهلوتهتی، مهستی، موناچات و موجهززه بی! (۲)

ئهگر عالم بیته خهلمهتی تهریفی سهرتاپای،
وجودی بی وجودی بی موباهات و موجهززه بی! (۳)

هررهها طبیاقتیکی بهدیمن لهنیوان (زینده) و (مات) یشدا ههیه، چونکه
(مات) بهدیمن وهك (مات) ی بهمعنا (مرد) وایه.

خوشا (چر) و (عب) و (من): خوشه. زیندهی (عم): زیندوی.
(ت): زینده.

(۲) صورت: دیمن. جلهوتی: نیسبهته ئه پال جلهوه، واته نومایش و
دهرکهوتن. علایق: پهیوهند. خهلوتهتی: گوشهگیر. موناچات:
پازانهوه له خوا لهزیر لیهوه.

واته: خوزگه به حالی ئهوکسهی بهدیمن بهدهرهوه بق و نوقمی
پهیوهندی کومه لایهتیبه وهك ئهم ههمو خهلكه.. لهزاستیشدا
دوره پهریز و کناره گیر بی و تهانته له پازانهوه شدا له خوا دهنگی
ههکنه بزئی.

له بهرابهرتی بی کردنی (معنا) و (صورت) دا طبیاق و، هررهها
لهنیوان (جلهوتی) و (خهلوتهتی) یشدا. سهرزای ئهوه که ئهم دوانهی
دوایج جیناسی لایحیشیان لهنیواندایه.

خهلوتهتی (عم): خهلوتهتی و. (اح) و (خا): خهلوتهتی. دیاره ئههیش هر
(خهلوتهتی) به. موناچات و (چن): موناچات. دیاره ئههیش
(موناچات) ووه.

(۳) خهلمهت: خهلات. وجود: بون. ذات. موباهات: شانازی و
فیزکردن.

واته: بهزادهیهك دهستی له دنیا داشورد بی، ئهگر ئهم دنیا بهی ههمو
بو بکن به خهلاتیک و بیکه نه بهری سهرتاپای داپوشن، ئهو هیشتا
توسقاتیک نهگوزئی و خوی لب بایج نه بی و گوئی نه داتی، وهك هیچ زوی
نه دایج.

بی موباهات و (ت): بی موبالات و. ئهم بهیته له (چن) و (ك) و (من) دا
لهگهله بهیتی پاشهوهی لهجیتی بهکردان و، له (عب) و (اح) و (خا) یشدا
نییه.

به ظاهر طاوسی زه‌نگین ، صیغاتی (تِهْ عَلی التَّاهِرِ)

به باطن قومی بو خاکستری ذات و موجه‌زرد بی ! (۴)

نه‌گر ته‌کیه ، نه‌گر شیخه ، همو داوی علایق بون

بلا « نالیج » بچی مهستی خرابات و موجه‌زرد بی ! (۵)

(۴) خاکستری : زه‌نگ وهك خۆله‌میش . هزار و بی‌نازار .

واته : به‌دیمه‌ن بنیاده‌میک بی وهك تاوسی هزار زه‌نگ ، فیز بکا به‌سهر هه‌رکه‌سیکا که فیز به‌سهر خه‌لکا بکا . له‌زاستیشا وهك کوتری به‌سته‌زمانی خۆله‌میش زه‌نگ و ، مرویه‌کی هزار و بی‌نازار بی ، هیچ په‌یوه‌ندیکی به‌ دنیاوه نه‌بی .

ئیمه مه‌عنای رسته‌ی (تِهْ عَلی التَّاهِرِ) مان وا لیداوته‌وه که (تِهْ) فیعلی ئه‌مری عه‌ره‌بیه له (تَاهْ یَتِیْهْ) واته : فیزی کرد . به‌م‌پتیه نه‌بو ئیسمه فاعله‌که‌ی (تَاهْ) بی نهك (تاهج) ، به‌لام وای بوچووین که نالیج له‌خۆیه‌وه بو شوینه گومکن و هاوناوازی له‌گه‌ل (تِهْ) شوینه گۆزکی بی (بی) و (هج) که کردوه .

طاوسی (چر) و (جن) و (کم) و (ت) و (ک) و (اح) و (خا) : طاوس . ئه‌میش هه‌ر (طاوسی) به . (گم) : تاوسی ! صیغاتی (چر) و (عب) : صیغاته . قومی بو : ئه‌مه تیکستی (چر) ه . نوسخه‌کانی تر همو (قومی) که بو (قومی بو) و (قومی بی) یش ده‌سته‌دا . ذات و (چر) و (عب) : ذات . ئه‌میش هه‌ر (ذات) و (وه) .

ئهم به‌یته جوړه ئیشاره‌تیکي تیا به بو ئایه‌تی (اذِلَّةٌ عَلی الْمَوْمِنِیْنَ ، اعِزَّةٌ عَلی الْکَافِرِیْنَ) له باسی موسولماناندا .

(۵) علایق : په‌یوه‌ند . خرابات : که‌لاوه کون و ویرانه .

واته : نه ته‌کیه و نه شیخ هیچیان بوئه‌وه ناشین که‌س خۆیان پتوه به‌سته‌تته‌وه ، چونکه همو هه‌ر داون و خه‌لک نه‌به‌سته‌تته‌وه به‌ دنیاوه و توشی ناشویی دنیا په‌رستیان نه‌کن . که‌واته با (نالیج) سه‌ری خۆی هه‌لبگرئ و زوبکاته کاول و ویرانه‌کان و سه‌رخۆشی عه‌شقی به‌زدانج بی و ، ده‌ست له همو جوړه په‌یوه‌ندیکی دنیا بی داشوړئ .

ته‌کیه (عم) و (عب) : ته‌کیه و . شیخه (عب) : شیخی . داوی (چر) و (جن) و (ک) و (اح) : داو . ئه‌میش هه‌ر (داوی) به . (عب) و (من) : غه‌رقی . بلا (جن) : بلج . بچی (کم) و (گم) و (من) : به‌چی .

له چاوی (زۆدبار) م (تۆری) دیتن وهفته تاری بئ
ئه‌میش با ماجه‌رای هیجرانی (نۆری زۆدباری) بئ (۱)

نالئ ئه‌م پارچه شیعره‌ی به‌بۆنه‌ی بۆ حه‌ج چۆنی (نۆری زۆدباری) یه‌وه
وتوووه که دباره یه‌کێک بووه له دۆستانی و ، وه‌ک به‌ پارچه شیعره‌که‌دا
ده‌رئه‌که‌وئ سهر به‌ ته‌ریقه‌نی نه‌قشه‌ندی بووه .

له‌باره‌ی ئه‌م (نۆری زۆدباری) یه‌وه ئیمه ههر ئه‌وه‌نده ئه‌زانین له دتیی
(زۆدبار = زووار) له هه‌ورامان بنه‌ماله‌یه‌کی ئایینج بووه ، یه‌کێک له‌وه
بنه‌ماله‌یه‌ ناوی (صبغه الله) بووه . ماده‌م نالییش باسی (نۆری) ناویکی
(زۆدباری) ئه‌کا و ناوی (صبغه الله) ناویک و (بد الله) ناویک ئه‌هینئ ، ئه‌بئ
ئهو (صبغه اللهی زۆدباری) یه‌ ئه‌مه‌ بئ که لێره ناوی هاتوووه و ئه‌بئ
په‌بوهندیکی به‌م (نۆری) یه‌وه هه‌بئ و وادیاره باوکی بووه و ، به‌نیشانه‌ی
وشه‌ی (شوه‌ود) یشدا له به‌یتی سێهه‌مدا ، له‌وه‌ئه‌چ له‌وکاته‌دا که نالئ
ئه‌م پارچه شیعره‌ی دانوه ئه‌وه‌ نه‌ماوه . هه‌روه‌ها وادیاره (بد الله) یش
مامی نۆری بووه و ، به‌نیشانه‌ی وشه‌ی (ده‌ستیار) دا له به‌یتی سێهه‌مدا ،
وادیاره له‌کاتی دانانی ئه‌م پارچه شیعره‌دا له ژبانا بووه . مامۆستا مه‌سه‌عود
موحه‌مه‌دیش له‌باره‌یه‌وه ئه‌لئ : « من له‌باره‌ی ئه‌م (شیخ نۆری
زۆباری) یه‌وه ههر ئه‌وه‌نده ده‌زانم به‌ینتیک له‌ کۆبئ ژباوه و پیاویکی
به‌رچاو و ژێز لئ گه‌راویش بووه . به‌پتیی گیتزانه‌وه‌ی ده‌ماوده‌می باوکه‌م له
باپه‌رمه‌وه شیخ نۆری نانی به‌ شیخایه‌تج به‌یدا نه‌کردوووه ، خۆی خاوه‌ن
به‌خشین بووه و به‌ مالی خۆی خه‌زمه‌تی خه‌لقی کردوووه » *

(۱) زۆدبار : چه‌م . ناوی دتیه‌که‌ له هه‌ورامانی به‌ری ئیتران ، خه‌لکئ
پتیی ئه‌لئ (زووار) . تاری : هه‌لاتۆ . ماجه‌را : زۆداو . ئه‌نجام .

واته : چاوی پۆ له فرمیتسکم که له‌به‌ر زۆری گریان بووه به‌ چه‌م ،
خه‌ریکه‌ لیتلایی دابئ و تیشکی بپینئ لئ تار بپئ . ئه‌مه‌ش ئه‌نجامی
دۆرکه‌وتنه‌وه‌ی نۆری زۆدباریه .

وهفته (عم) و (کم) و (گم) : وه‌خته . نۆری (چر) و (چن) و (ات) و
(خا) : نور .

* مه‌سه‌عود موحه‌مه‌د ، چه‌پتیک له گوتزاری نالئ ، ۱۹۷۶ ، به‌غدا ،
چاپخانه‌ی کۆری زانیاری کورد ، ل ۱۱۲ .

چ میعمارانه بۆ ته عمیری که عبی دَل ده چیتته حج !
 خودا یار و مه ده دکار و نیگه هداری عه ماری بی ! (۲)
 به وه قتی ته لبیبه مهستی شو هوودی (صبغة الله) بی !
 به گاهی ته رویه سیززی (ید الله) دهستیاری بی ! (۳)

(۲) میعمار : وهستا بهنا . ته عمیر : ناوه دان کردنه وه . مه ده دکار : یارمه تی دهر .
 نیگه هدار : ناگاداری کهر . عه ماری : که زاوه .

واته : ماشه للا نوری چه ند وه ستایانه که وتوو ته زئی بۆ حج بۆ نه وه ی
 دلی خۆی به یادی خوا ناوه دان بکاته وه . خوا یاری بی و به فریای بگا و
 ناگاداری نه و که زاویه بی که له سه فهره که بدا تیا دانه نیشت .

ده چیتته (م) و (من) : نه چیتته . نیگه هدار (چر) و (چن) و (ت) و
 (عب) و (اح) و (خب) : بی (ی) ی ئیضافه . به لام دیاره نه بی به (ی) وه بی .

(۳) ته لبیبه : خویندنی دو عای (لَبِيْكَ .. اَللّٰهُمَّ لَبِيْكَ ..) . که حاجی
 له پاش ئیحرام دابهستن بۆ حج و له کاتی سۆزانه وه یاندا به دهوری
 که عه دا و له هندی کاتی تر دا نه بخوینن . شو هوود : به کیکه له و حاله تانه ی
 به سه ر نه هلی ته سه و وفدا دین و ، وایان تیا دینه پیش چاو که هه میسه له
 حوزوری خوادان . صبغة الله : کرده ی بی گهردی خوا . ئیشاره ته به
 ئایه تی (صِبْغَةَ اللّٰهِ ، وَ مَنْ احْسَنَ مِنَ اللّٰهِ صِبْغَةً) . ید الله :
 دهستی هیز و توانای خوا . ئیشاره ته به ئایه تی (يَدُ اللّٰهِ فَوْقَ
 اَيْدِيْهِمْ) . دهستیار : یارمه تی دهر .

واته : یا خوا نه م دۆسته م له وه ختی (لَبِيْكَ .. لَبِيْكَ) کردنا مهستی
 حاله تی شو هوود بی ، له نوری کرده ی بی گهردی کردگاردانوقوم بی . .
 له کاتی ناو هه لکۆستی نۆزی هه شتی قوربانیشدا خوا ده ست بداته
 بالی و یارمه تی بدا و کاری بۆ زا به زینتی .

وهك پیشان وتمان بهم بهیتهدا دهر نه که وئی که وا (صبغة الله) و (ید الله)
 ناوی دۆکه سن و له کاتی وتنی نه م پارچه شیعه ردا به که میان مردۆ و
 دۆه میان زیندۆ بووه و ، به پیش خستی (صبغة الله) یشدا نه بی نه و
 باوکی نوری و (ید الله) مامی بۆ بی .

به وه قتی (عم) و (گم) و (من) : به وه ختی . ته لبیبه (چر) و (ک) و (اح) و
 (خا) : ته لبیبه ت . صبغة الله بی (عم) : صبغة اللهی . ته رویه (چر) :
 ته ربیبه ت . (عم) و (گم) و (من) و (ت) و (ک) و (عب) و (اح) و (خا) و

فویوضاتی (صفا) وو (مروه) ههروهك ناودان دمدم
 له یه نبوعی دلی پز زه مزه می میزابی جارتی بی ! (۴)
 نه گهر خه لوت نشین بی ، (جانی جانان) بی نه نیسی نه
 وه گهر هیجرت گوزین ، زوخی (عزیزان) یاری غاری بی ! (۵)

(خب) : تریبیه . بهلام هموی هه له به .

(۴) فویوضات : لافوی بهره کت . صفا و مروه : دق بهزاین له مه ککه
 حاجی بهنیوانیانا زانه کن و نهوه بهشیکه له نهریتی حه ج . ناودان :
 پلوسکی باراناو . یه نبوع : کانج . زه مزه مه : شهوق و سوز . میزاب :
 پلوسک . جارتی : زهوان .

واته : یاخوا لولهی لافوی فهیض و بهره کتی صفا و مروه ، تاوتاو ،
 وهك پلوسکی ناو ، له کانیای دلی پز شهوق و سوزی نوری
 زودباریه وه بزوا .

له وشه (یه نبوع) دا ئیشاره تیک بو شاری (یه نبوع) ی حجاز و ، له
 وشه (زه مزه مه) شدا ئیشاره تیک بو (زه مزه م) کراوه که بیریکه له مه ککه .
 میزابی (چر) و (چن) و (ت) و (ک) و (عب) و (اح) و (خا) و (خب) :
 میزاب . دیاره (میزابی) به .

(۵) خه لوت نشین : نهوهی له شوینتیکی چوآدا بهتهنها دانه نیش خهریکی
 خواپهرستی نه بی . جانی جانان : روح الارواح . کینایه به له خوای
 گه وره و هیمایشه بو نازناوی یه کج له پیرانی تهریقتهی نه قشبه ندی که
 ناوی (شیخ مهظهر) بووه . هیجرت گوزین : نهوهی کوچ کردن له
 ولاتی خوئی هه لاویرتی به سهر مانه وه تیایدا . نیوهی یه که می بهیته که
 ئیشاره ته بهوه که پیغه مبهر (د.خ) بهرله وهی سرۆشی له خواوه بو بی له
 نه شکه وتی (حیرا) دا خه لوت نشینی نه کرد . نیوهی دوه میشی
 ئیشاره ته به کوچ کردن له مه ککه وه بو مه دینه و په ناگرتنی له گه ل
 حه زره تی نه بو به کر له نه شکه وتی (نه ور) دا . عزیزان : خو شه ویستان .
 ئیشاره ته بو نازناوی یه کیکتری له پیرانی تهریقتهی نه قشبه ندی که ناوی
 (سه یید عه لی زامیته ن) ی مامۆستای (بابا موحه ممدی سه مماس) ی
 مامۆستای (نه میر کولال) ی مامۆستای (شاهی نه قشبه ند) ه . یاری غار :
 هاوژتی نه شکه وت . ئیشاره ته بو حه زره تی نه بو به کر .

واته : نه گهر نوری زودبارتی له پاش بهجی هینانی فه رزی حه ج نیازی
 مانه وه و خه لوت نشین و گو شه گیری هه به له مه ککه دا ، نهوا نهو خوا به

شعائر يهك به يهك مه سروري سيززي غه يبي لازه يبي
مه ساعت سر به سر مه شكوري دهر كي به يتي بارتى بى ! (٦)

نیشانه ي (صبغة اللهی) له سر ئيسم و موسه ميايه
به بى نه يرهنگي نهو زهنگه كه زهنگي ئيفتيخارتى بى (٧)

هاو دم و ناگادارى بى كه نافه ريده گارى همو زينده و هوانه . خو نه گهر
نيازي كوچ كردنيشى هه به بو مه دينه ، نهوا گياني پاكي خو شه و يستاني
خوا هاو كوچ و هاو زى ريگاي بى .

وهك له سره تادا ئيشاره تمان بو كرد ، بهم به يتهدا دياره نوري
زو دبارت له به يزه واني ته ريقتى نه قشبه ندى بووه .

گوزين (چر) و (كم) و (گم) و (ك) و (عب) و (اح) و (خا) و (خب) :
گوزين بى . (من) : نوشين بى . زوحي (چر) و (كم) و (گم) و (ك) و
(عب) (اح) و (خا) و (خب) : زوحي .

شعائر : جهمى شه عيره به بهو كرده وانه نه لىن كه پيوسته له جه جدا
(٦) بكرين . غه يب : ناديارت : لازه يبي : خواي گومان لىن نه كراو . مه ساعت :
جهمى مه سعايه واته هه ول و ته قه لا . مه شكور : سو پاس كراو . دهر ك :
لىن حالى بو . دهر كا . به يت : خانو . بارتى : خوا .

واته : ياخوا نوري زو دبارتى داب و نه ريتى حه ج به جو رت به جى ينين
خواي ناديارى گومان لىن نه كراو خو ش حال بى لىتى . هه رچى هه ول و
ته قه لا به كيش نه دا له زيگه ي خوادا ، له قايى مالى خوادا نه و هنده
به سهند بى سو پاسى بكرى له سهرى .

شعائر يهك به يهك : تيكزاي نوسخه كان تيا كه و بونه هه له وه ، ئيمه
خومان به پى تى و شوين زاستمان كرده وه . نه مه ش نه وه ي له
نوسخه كاندا نوسراوه . (چر) و (كم) و (اح) و (خا) : شيعارىكى به يهك .
(چن) و (عم) و (گم) و (ت) و (ك) و (عب) : شيعارى يهك به يهك . غه يبي :
ئيمه تيكستى (عم) و (كم) و (من) ه . نوسخه كانى تر هه مويان : غه يب .
دياره نه ميس (غه يبي) به .

(٧) صبغة اللهی : نه وه ي خوا زهنگي زشت بى . موسه ميا : نا وراو . نه يرهنگ :
فيل و ته كه به بازى . ئيفتيخارتى : شانازى پيوه كردن .

واته : نورتى نیشانه ي نه وه ي پيوه به كه خوا زهنگي زشتو به و زهنگي
نه وه ي پيوه به و لهو جو ره بنياده مانه به كه نهو خو شى نه وىن ، يا خود

به کویری دور له (توری) مایه وه « نالی » له من ، یازب ا
فویوضی تۆزی زینگهی کوحلی چاوی ئەشکباری بن ! (۸)

- ۵ -

ئهی قهلهیی ماهم که ده لینی ئەوجی بوروجی !
وهی قوللهیی دورتی که ده لینی قامه تی عوجی ! (۱)

نیشانهی چۆنه وه سهر (صبغة الله) ی پتیه وه له زۆی پساو چاکیه وه و ،
له م باره وه ناو و خاوهن ناو یه کیان گرتوه ته وه ، بچ فزوفیلی ئه وه که نه و
زهنگی خوا بیه پتیه وه نیشانهی شانازی به خۆ وه کردن و خۆ به زل زانین
بئ .

له نیتوان (نهیرهنگ) و (نهو زهنگه) و (زهنگی) دا وشه ناراییه کی جوان
ههیه .

ئیسم و : ئەمه شیوه راسته که به تی ، هه رچه ند له هیج نوسخه یه کدا
وا نه تۆسراوه . (عم) و (کم) و (گم) و (من) : ئیسمی . به لام هه له به .
نوسخه کانی تریش هه مۆ : ئیسم . دیاره ئه بچ (ئیسم و) بن . له نیوه
به تی دۆهه میشدا زوربهی وشه کانی (نهیرهنگی) و (زهنگی) ، (ی) ی
ئیفافه که یان پتیه نیه .

له من : لیره . کوحل : کله . ئەشکبار : فرمیسکاوتی . (۸)

واته : نالی به هۆی دوریه وه له توری ئه وه نده گریا ، ناوی چاوی
داهات و کویر بۆ و به کویری بۆ خۆی لیره ماوه ته وه به ته نها . . ده سا
خوایه به ره که تی تۆزی زینگهی سه فهری حه جی توری بکه به کله ی چاوی
پز له فرمیسکی بۆ نه وهی زۆشناویی تی بکه و پتیه وه .

له توری (عم) و (کم) و (گم) : له تۆ وا . ئەشکباری : ئەمه تیکستی
ته نها (چن) ه . نوسخه کانی تر هه مۆ : (ئینتیظاری) .

- ۵ -

به بۆچۆنی ئیمه له وه نه چن نالی ئەم پارچه شیعه ی بۆ دۆستیکتی تازه
پیکه بشتۆی خۆی وتبچ که به فه رمانزه وایچ دورکه وتبیته وه بۆ قه لاییک ،
چونکه له پارچه شیعه که دا ناوی (قه له) و (بورج) و (قولله) ههیه و ،
به مانه و به (مه جلیس) و (زاو) و (سوارتی) یشدا له وه نه چن نه و دۆسته
شیعر بۆ و تراوه یه کتی بۆ بچ له میرانی بابان و ، کتی نه لانی مه به ست ئەحمه د

وهك قافی زه مین قاییلی ئیکمال و تهره قیقی ۰۰

وهك بورجی سه ما لایقی ئیقبال و عوروجی ! (۲)

پاشا نه بئ له سه ره تایی لاییدا ؟! ئه م پارچه شیعه ره له گه لئ سه ره وه له گه ل پارچه شیعی «ئه م تاقمه مومتازه ۰۰» دا په یوه ندی هه یه و ، لیره ش وهك له وئ به شان و بالی نیرینه دا هه لدان ، ته نها دیارده یه کی باوه له ئه ده بی کلاسیکی زۆزه لاندای و به هیج کلۆجی ناچیتته وه سه ر شیوه یه کی په یوه ندی نازه وای جینسی ۰۰ به تاییه تیج که نالی لیره دا زۆی دۆسته که ی ئه شو به یئتیج به که عبه و مۆی دهره اتۆی سمیل و زیشیشی دانه نیج به سوپای زه شی حه به شه که هاتن مه ککه یان داگیر کرد و ، باسی زاواردنی مه ردانه ی وهك ئه نجومه ن نارایج و زاو و سوارتی ئه کا .

(۱) قه لعه : قه لا . ماه : مانگ . ئه وچ : لۆتکه . به رزترین پله ی ئه ستیره .

بوروج : جه ممی بورجه ، به معنا قه لا ، یا هه رکام له دوانزه بورجه که ی ئاسمان . قولله : لۆتکه . قامه ت : بالا . عۆج : عۆجی کۆزی عه نه ق ، زه لامیتی ئه فسانه ییبه ئه لئین بالای ئه وه نده به رز بووه به ده ستیکی ماسیی له بنی دهریا دهره یئاوه و ، به و ده سته که ی داویه ته به ر خۆر برژاندۆیه تی !
مه عنای ئه م به یته و به یتی پاشه وه ی پیکه وه لیک ئه ده ینه وه .

ماه م (خب) : موله م (؟) . ده لئیی (چر) و (ت) و (عب) : فه له ک .
ئه وچی : ئه مه تیکستی (کم) و (گم) و (من) ه . نوسخه کانی تر هه مۆ :
(ئه وچ) ، دیاره له وانیشدا مه به ست هه ر (ئه وچی) به . وه ی (عب) : ئه ی .
دۆرتی (عم) : دره م . (گم) : دهره م (؟)

(۲) قاف : کئوی ئه فسانه یی قاف . ئیکمال : به ره و ته واوتی چۆن .
ته ره ققی : سه رکه وتن و به رزبۆنه وه . ئیقبال : زۆتئ کردن . شان و شکۆ . عوروج : بۆ سه رکه وتن .

واته : ئه ی مانگی له قه لادا دانیشتۆم ، که قه لاکه ت ئه وه نده به رزه بۆت بووه به بورج و خۆیشت بۆیی به ئه ستیره که له به رزترین پله دا بئ ۰۰ .
ئه ی لۆتکه ی دۆرتی که له دۆریدا ئه لئیی بالای عۆجی کۆزی عه نه قی که س ده سی نانگانی ۰۰ . ئه ی له قه لای به سه ر کئوه وه دروست کراودا نشین ، که خۆیشت وهك کئوی قاف له زه ویدا هه میشه زیاد ئه که یه ت و به رز ئه بیته وه ۰۰ . ئه ی پایه به رز وهك بورجی ئه ستیره کانی ئاسمان ، که شایانی ئه وه ی زۆت تی بکری و شان و شکۆت زۆر بئ و ، وهك چۆن پیغه مبه ر سه رکه وت بۆ ئاسمان ، تۆیش که سانی پایه به رز بئین بۆلات .

نهى ناهووى نادیده به تهئیری مههییج
یا گهوههری ئەصدافی بو یاقوتی دورۆجی (۳)

بو مهجلیس و یاری سه به بی شهوق و سیراجی
بو زاو و سواری عه له بی زین و سورۆجی (۴)

له ئەفسانهی سه بهارت به کتیی قافدا هه به کهوا بهشی زۆری له ناو
ئاوایه و ، چوار دهوری توپی زهویی داوه و . . فرسه ق بهرزه . . تا
نیوه زۆ تیشکی خۆر به سه ره یوه سه وزه و له وه و پاش شینه . . ئەبێن
(ئیکمال) و (ته ره قعی) ی کتیی قاف ئیشارهت بێ بهو ئەفسانهیه .

ئیکمال و : ئەمه تیکستی (چن) و (عم) و (گم) و (ک) ه . (کم) و (من) :
ئیکمالی . نوسخه کانی تر هه مۆ (ئیکمال) که بو عه طفیش و بو ئیضافهش
دهست ئەدا . سه ما «به راوێزی» (چر) و (عب) و (من) : فه له ک . ئیقبال و
(چر) و (ت) و (اح) و (خا) و (خب) : ئیقبال . ئەمیش هه ر (ئیقبال) و اه .

نالج له م دۆ به یته دا کومه له وشه به کی به کاره یناوه که هه مۆیان
تهناسویان له نیواندایه ، له زۆی له فظه وه یا له زۆی مه عناوه ، وهک
(قه له هه) و (ئه و ج) و (بو رج) و (سه ما) و (عو رۆج) و ، (قاف) و (زه مین) .

(۳) ناهۆ : ناسک . نادیده : له بهرچاو نه بو . مه هییج : سام لێ کراوتی و
هه هیهت دارتی . ئەصداف : جه می صه ده فه . صه ده ف گیاندارتیکی
بچۆکی ناوییه له قابلۆغی کایه پیتی ئەلێن صه ده ف و به ناو بانگترین چۆری ،
چۆری که پیتی ئەلێن صه ده فی مرواری ، مایه به ک له گیانی خۆیا په روهرده
ئه کا ورده ورده زه ق ئەبێن ، ئەوه ئەو مایه به که پیتی ئەلێن مرواری .
دورۆج : جه می دورجه واته ئەو سنه دۆقه بچکۆله بهی که ئافره تان شتی
گرانه های خۆیانی تیا هه لئه گرن .

واته : ئەوهنده لیمان دۆر که وتۆ پته وه له بهر سام لێ کراوتی و بهرچاو
نه که وتنت وهک ناسکی وه حشیت لێ هاتوه که خۆی ناداته قهره ی
ئاوه دانج ، یا خود ئەلێنی گه وههری ناو صه ده فی ، نابینری ، یا یاقوتی ناو
قوتۆی گه وههر و زیز و شتی گرانه های . .

به تهئیری : ئەمه تیکستی (من) و (خب) ه . (چر) و (عم) و (گم) و (ک) و
(اح) و (خا) : به تهئیر . بو (به تهئیری) و (به تهئیر) ویش دهست ئەدا .
(چن) : به تهئیر و . مه هییج (عم) و (کم) و (گم) و (ت) : که مینی (ه) .
(خب) : مه هیهت . ئەصدافی (کم) : صه ده فی .

صده حه‌یفی له بۆ که‌عبه‌یی حوسنت که به‌سه‌ریا
 نه‌ججاشی‌یی خه‌ط هاتوو‌ه ئیزیکه‌ خورۆجی (ه)

(٤) سیراج : چرا . سورۆج : جهمی سه‌رجه واته‌ زین .

واته : تۆ له‌ کۆزی یاری‌کردن و ژابواردنا ، یا له‌ کۆزی دۆستابه‌تیدا
 مایه‌ی سۆزی دلی دۆستان و هاوژییان و چرای ژۆناکه‌ره‌وه‌ی
 نه‌نجومه‌نیانی . له‌ مه‌یدانی ژاوکردن و سواری و ژمازیشدا وه‌ک ئالایح
 به‌سه‌ر زینی پشتی و لاخه‌وه‌ قیت و قنجی و له‌ هه‌مۆلایه‌که‌وه‌ دیاری .

له‌نیوان (سیراج) و (سورۆج) دا وشه‌ئارایح هه‌یه .

مه‌جلیس و (کم) و (گم) و (من) : مه‌جلیسی . (اح) و (خا) و (خب) :
 مه‌جلیس . بۆ (مه‌جلیسو) و (مه‌جلیسی) یش ده‌ست‌ئەدا . شه‌وق و
 (چر) و (ت) و (اح) و (خا) : شه‌وق . بۆ (شه‌وق) و (شه‌وقی) یش
 ده‌ست‌ئەدا . (چن) و (ک) : شه‌وقی . عه‌له‌می (چر) و (اح) و (خا) :
 عه‌له‌م و . به‌لام هه‌له‌یه . (ک) و (عب) و (خب) : عه‌له‌م . ئه‌بج هه‌ر
 (عه‌له‌می) بچ . زین و (چن) و (ت) : زین . دیاره (زین) و (وه) .

(٥) نه‌ججاشیج : نازناوی پادشاهانی ئه‌وسای حه‌به‌شه‌ بووه . خه‌ط : مۆی
 ده‌م و چاو .

نالج له‌م به‌یت‌دا ژۆی براده‌ره‌که‌ی شوپه‌اندوو‌ه به‌ (که‌عبه) و مۆی
 تازه‌ ده‌ره‌هاتۆی ژیش و سمیل‌یشی شوپه‌اندوو‌ه به‌ (نه‌ججاشیج) ی پادشای
 حه‌به‌شه ، له‌وه‌دا وه‌ک چۆن له‌شکری حه‌به‌شه‌ به‌ سه‌رکرده‌یی (ئه‌بره‌هه)
 هات که‌عبه‌ی داگیر کرد ، له‌شکری ژه‌شی مۆیش هاتوو‌ه به‌سه‌ر ژۆی ئه‌و
 براده‌ره‌دا و خه‌ریکه‌ داگیری کا . خه‌فه‌تیش ئه‌خوا بۆ ئه‌وه‌ی که‌ ژۆی ئه‌و
 براده‌ره‌ جوانج و گه‌شیه‌که‌ی جارانی نامینێ و مۆی ژیش و سمیل
 دایه‌پۆشن .

حه‌یفی : ئه‌مه‌ تیکستی (اح) و (به‌راویزی » خا) یه . (چر) و (چن) و
 (کم) و (گم) و (ک) و (من) و (خا) و (خب) : حه‌یفه . (عم) و (ت) و (عب) :
 حه‌یف . بۆ هه‌ردوکیان ده‌س‌ئەدا . نه‌ججاشی‌یی (چن) و (ک) و (اح) و
 (« به‌راویزی » خا) : بتخانه‌یی . خه‌ط (« به‌راویزی » چر) و (عم) و (کم) و
 (گم) : خه‌ط . به‌پیتی ئه‌م نوسخانه‌ ئه‌بج (نه‌ججاشی‌یی) به‌ (نه‌ججاشیج)
 بخوینرێته‌وه . ئیزیکه‌ (چن) : نه‌زدیک . دیاره (نه‌زدیکه) یه . (اح) :
 ئیزدیکه ! . (خا) و (خب) : نه‌زدیکه .

هرچهنده ده‌کن قه‌طعی سهرت ، دئییه‌وه ئهی خه‌ط
وهك (هیندووی سه‌حاری مه‌جوسئی) چ له‌جوجی ! (٦)

ته‌لوینی زه‌قیبت چ به‌یان که‌م به (مه‌قامات) ؟!

مه‌شه‌وره‌ هیکایاتی (ئه‌بو زه‌یدی سورجی) ! (٧)

(٦) قه‌طع : بزین . هیندۆ : هیندی . سه‌حجار : جادۆگهر . مه‌جوسئ :
ئاگر به‌رست . له‌جوج : منجۆ .

نالئ له‌مه‌به‌ته‌دا گله‌ب له‌وه ئه‌کا که‌ مۆی ده‌ره‌اتۆی زیش و سمیلی
براده‌ره‌که‌ی گه‌یشتووته‌ قۆناغی تاشین و ، تازه‌ هیوای ئه‌وه بزاهه‌ که
ده‌م و چاوی به‌ زۆش‌نیه‌که‌ی جارانی بینه‌رینه‌وه . ئه‌لئ : ئهی مۆی
ناپه‌سه‌ند و منجۆ ! هه‌رچهنده‌ سزات نه‌ده‌ن و سهرت ئه‌بزئ ، ئه‌وه‌نده‌ی
پن‌ناچئ قوت سه‌ر هه‌لئه‌ده‌به‌ته‌وه ، ئه‌لئیی جادۆگهری ئاگر به‌رستی
هیندیبت که‌ هه‌رچهنده‌ سه‌ریان ئه‌بزئ ده‌س‌به‌جئ زیندۆ ئه‌بوه‌وه .

دباره‌ ئه‌م مه‌سه‌له‌ی (جادۆگهری ئاگر به‌رستی هیندی) به‌ بابه‌تیکی
میژۆبییه‌ و ، له‌ میژۆدا کابرایه‌کی‌وا بووه‌ ئیستا وه‌ك نمۆنه‌ی منجۆی و
لاسارچئ ناوی ئه‌هینن .

هه‌رچهنده‌ (چن) و (عم) و (ت) و (ك) و (اح) و (من) : هه‌رچهنده .
ده‌که‌ن (چن) و (عب) و (من) : ده‌کا . (کم) : ئه‌که‌ن . دئییه‌وه (چر) :
دئیته‌وه « له‌گه‌ل هه‌له‌یه‌کی نۆسینه‌وه‌دا » . خه‌ط (گم) و «په‌راویزی»
(من) : خه‌ت . (ك) و (اح) : مۆ . سه‌حجاری (چن) و (ك) : سه‌حجاره .
(ت) و (عب) و (اح) : سه‌حجار . ئه‌میش هه‌ر (سه‌حجاری) یه .
مه‌جوسئ چ له‌جوجی (ك) و (اح) و «په‌راویزی» خا : بن‌عار و
له‌جوجی .

(٧) ته‌لوین : زه‌نگاو‌زه‌نگ کردن . مه‌به‌ست له‌ دۆزمانئ و فره - زۆبییه .
زه‌قیب : به‌دکار . مه‌قامات : جۆره‌ په‌خشانیکی ئه‌ده‌بیی کۆنی عه‌ره‌بییه
ناوه‌زۆکی زیاتر له‌ چیرۆك ئه‌چئ . ئیشاره‌ته‌ به‌و کتیبانه‌ی به‌م‌ناوه‌وه
نۆسراون وه‌ك (مه‌قاماتی بدیع‌الزمانی هه‌مه‌دانئ) و (مه‌قاماتی حه‌ریرئ) .
ئه‌بو زه‌یدی سورجی : کابرایه‌کی فیلباز و خواز لۆك بووه‌ زۆر له
به‌رده‌می خه‌لکا کورژاوه‌ته‌وه‌ بۆئه‌وه‌ی به‌زه‌بیان پایته‌وه‌ و شتی پن
به‌خشن . گه‌لئ سه‌رگوزه‌شته‌ی له‌ مه‌قاماتی حه‌ریریدا نۆسراوه‌ته‌وه .
واته : هه‌ج بی‌ویست نا‌کا باسی دۆزمانئ و ساخته‌چیبه‌تی به‌دکارت
بۆ بکه‌م و (مه‌قامات) ی له‌باره‌وه‌ بنۆسم که‌ دئیته‌ لات چئ ئه‌لئ ، چونکه

مه‌علومه له‌وئۆ ژاز و خو‌طوری دلی «نالج»
(اذّ حلّ بقَلْبِي ، وَ بِاسْرَارِهِ نَوْجِي) (۸)

- ۶ -

گەر بازی نه‌ظهر بازی ، له‌م ده‌ست و نیگارته چتی !
بۆ یاری یو ده‌سبازی ، له‌م ژاو و دیارته چتی ! (۱)

به‌دکار به‌ش به‌حالی خوی نه‌بو زه‌بیدیکی سورۆجی تره و ، ده‌نگوباسی
نه‌بو زه‌بیدی سورۆجیش لای هه‌مو که‌س ناشکرا و دیارییه .

ته‌لوینی : نه‌مه تیکستی (من) ه . نوسخه‌کانی تر هه‌مو یان ، (عم) و (گم)
نه‌بج : ته‌لوین که نه‌ویش هه‌ر (ته‌لوینی) یه . (عم) و (گم) : ته‌لبیس .
مه‌شه‌وره (چر) و (عب) و (من) : مه‌علومه .

نه‌م به‌یته و به‌یتی پاشه‌وه‌ی له (چر) و (چن) و (ت) و (ک) و (اح) و
(خا) و (خب) دا له‌جیتی یه‌کتردان .

(۸) خو‌طۆر : نه‌وه‌ی به‌ دلدا بئ .

واته : ژاز و نیازی دلی (نالج) هه‌مو‌ی له‌وئۆ لای دۆست ناشکرا و
دیارییه و ، پتویست به‌ وتنی هیچ ناکا و ، به‌دکاریش ناتوانی کار بکاته
سه‌ر دلی دۆست ، چونکه دۆست جیتی خوی له‌ دلما گرتوه و ، هه‌مو
نه‌تینییه‌کی دلمی چیتراوه به‌گویدا ..

ژاز و خو‌طۆری : نه‌مه تیکستی (کم) ه . (چر) و (ت) و (ک) و (اح) :
به‌ بئ (وای عه‌طف و (ی) ی ئیضا‌فه‌که . (چن) و (عب) : ژاز حو‌ضۆر ،
دیاره (ژازی حو‌ضۆری) یه . (عم) و (گم) : ژاز و نیازی . (خا) : ژاز و
خو‌طۆر . دیاره (خو‌طۆری) یه .

- ۶ -

(۱) نه‌ظهر باز : چاو‌کراوه . عاده‌ت وایه باز به‌ره‌له‌وه‌ی به‌ری‌ده‌ن به‌دوای
نیچیرا چاوی نه‌به‌ستن و له‌کاتی به‌ردانی‌ا چاوی نه‌که‌نه‌وه . نیگار :
نه‌خش و وینه . دیار : ولات .

نالج له‌م به‌یته‌دا قسه له‌گه‌ل خوی نه‌کا و نه‌لج نه‌گه‌ر تۆ به‌ نیازی
دلدارتی کردن هاتۆی بۆ ئیره و بازیکێ چاو‌کراوه و زیره‌کی به‌دوای
نیچیریکی وادا نه‌گه‌زایی بۆ ژاو کردن بشن ، نه‌وه نه‌م یاره له‌وانه نییه و

گەردن که چی زولفی بۆی ، سا دل مەدە بەر موژگان
 وا خۆت لە تەناف داو ، ئیتر لە قەنارەت چت ! (۲)
 ئەو چاوە که هەلدیت ، صەد عەر بەدە دەنوینت
 هەر زۆحە که بستینت ، لەم غەمزە دو بارەت چت ! (۳)

نیچیریکی ئەوتۆ نییە بازی بخریتە سەر زاوی بکا .. خۆ ئەگەر تەنها
 زاواردن و دەسبازیشت ئەوئ ، ئەو لە شوینی خۆتدا ئاسان بۆ و
 پتووستی بەو نەبۆ بیتی بۆ ئەم وڵاتە بۆ زاو .

دەست و نیگارەت (عم) و (کم) و (گم) و (« پەراوێزی » من) : زاو و
 شکارەت . (ت) : دەست نیگارەت . بۆ (دەست و) و (دەستی) یش
 ئەگونجێ . (اح) : دەستی . لەم زاو و دیارەت : ئەمە تیکستی (چن) و
 (عب) ه . (چر) و (خا) و (خب) : لەم یار و دیارەت . (« پەراوێزی » چر) :
 لەو زاو و دیارەت . (عم) و (گم) : لەم دەست و نیگارەت . (کم) و (من) :
 لەم زاوی دیارەت . (ت) : لەو یارە دیارە . (ک) : لەم یارە دیارەت (اح) :
 لەم یارەوو یارەت .

(۲) قەنارە : داریکە قولایی ئاسنی پتووەیە قەساب گوشتی پیا هەلئەواسن .
 نالی لەم بەیتەشا هەر لەگەڵ خۆی قە ئەکا و ئەلێ : گەردنت بۆ
 زولفی یار که چ کردوو ، باشە ، ئیتر بەسە و لەوە زیاتر دلێش مەدەرە
 بەر قولایی موژە . . تۆ که ملی خۆت داو لە تەنافی زولفی یار ، دلێشت
 بۆ بە قولایی برژانگەکانیا هەلئەواسی ؟!

زولفی (ک) و (اح) و (خب) : زولف . دیارە ئەمیش (زولفی) یە . بۆی
 (چن) : بۆ . بەم پتییە (گەردن که چی) بە (گەردن که چی) ئەخوینریتەو
 که بین بە موبتەدا و خەبەر . موژگان (چر) و (اح) و (خا) : هیجران .
 تەناف (چر) و (عم) و (عب) و (خا) : تەناف . قەنارە (من) : قەیارە . لە
 پەراوێزی (من) خۆیدا نۆسراو : « سیلاحیتی وەك شمشیرە ، زۆر
 تەنکە » . بەلام ئیمە خۆمان لە فەرھەنگەکانی بەردەستمانا هیجران نەدتی .

(۳) عەر بەدە : سەرخۆشی و بەدمەستی .

لیرەدا نالی زۆی دەمی ئەکاتە یار و پتی ئەلێ : بە تاقە چاوە ئەپینانیک
 کارێک ئەکەبە بە صەد بەدمەستی کردنی ئینسانیکی سەرخۆش نەکرێ . .
 بەلام من تەنها گیانم هەبە بە تیری چاوە ئەپینانیک دەری کەبە ، کەواتە
 ئیتر غەمزە دۆبارە ی پاش چاوە ئەپینانیکەت بۆچێ و لەپای چت و ،

گه نجینه یی تئو سینه ، زه نگینه به صد کینه
 ئەهی له ککه یی ئایینه ، یا زه بیی به غارەت چتی ! (٤)

موژده ی قهده می سه ر بو ، دل هات و له ژیدا چۆ
 جان ماوه له بو وه صلی ، بدری به به شارەت چتی ! (٥)

چی ترم هه یه بهو غه مزه یه ت لیم بستینی ؟

هه لدینی (چن) و (گم) و (ت) و (عب) و (خب) و (من) : ده نوینی .
 به مپیته ئەم (ده نوینی) یه به مه عنا (ده خه وینی) یه . (عم) و (کم) : ئە نوینی .
 غه مزه («پهراویزی» چر) و (ت) و (عب) و (من) : عومره . (چن) : عومر .
 بو (عومره) و (عومری) یش ئە گونجی . (عم) و (کم) و (گم) : عومری .

(٤) له ککه : په له . ئایینه : ناوینه .

وانه : گه نجینه ی ناو سنگت که دلته صد په له ی چلکنی رۆ و کینه ی
 له دلدارانت لئ نیشتوووه و وه ک زه نگی به سه ردا کرابی پتی زه نکاوی
 بووه . . ده سا ئەهی کینه ی ناو دلی یار که بۆی به په له به سه ر ناوینه ی
 دلپه وه ، له خوام ئەوی به تالان بژۆیت و ، دلی یار پاک بیته وه لیت !

نیو (کم) و (من) ناو . زه نگینه : ئەمه تیکستی (چن) و (کم) و (گم) و
 (خب) ه . نوسخه کانی تر هه مۆ : زه نگینه ، وانه زه نکاوی به . ئایینه : ئەمه
 تیکستی (چن) و (کم) و (گم) و (من) ه . نوسخه کانی تر هه مۆیان : ناوینه .

(٥) وانه : سه رم له پیناوی پیا دانا که بیت بو لام و ، بۆی بو به قۆچی
 قوربانێ . . دلشیم هه ر زۆ چۆ بو لای و له ژیکادا یا له ژیکای
 خۆشه ویستیدا تیاچۆ . . ئەوی ما بێ له پیناوی بێ گه یشتیا دا بێم ،
 تهنها هه ر گیانمه ، که وانه ئەهی چتی بده م به و که سه ی مژده ی بێ گه یشتیم
 ئەدانی ؟! یا خود هه ر گیانم ماوه بیده م به (به شارەت چتی) و مژده گه یشتی
 بێ گه یشتی ؟ . ئیتر خۆشیم هیچ !

قهده می (چن) و (ک) و (خب) : قهده مت . (ت) و (اح) : قهده م . دياره
 (قهده می) یه . دل (چر) و (عم) و (ک) و (اح) و (خا) و (خب) : رۆح . له
 ژیدا (چر) و (ت) و (اح) و (خا) : به غارەت . جان (عم) و (گم) : گیان .
 له بو (ت) : له سه ر . بدری (عم) و (کم) و (گم) : بیده ی . (خب) : بیدا .

ئەم به یته و به یتی پتیشه وه ی له (عب) دا له جیتی یه کتر دان .

بچۆك و شیرین و خۆشی یار . تۆپس ، ئەهی کابرای پارۆی زل گلئینی ناو
تەکیه ، پیاوی ئەم مەیدانه نیت و شایانی ئەوه نیت بئیت له قەراخی ئەم
سفرەیهدا دانیشج و دەستی بۆ زاکیشج ...

ئەشتوانرێ مەعنای بەیتەکه بەم جۆرە لیک بدریتەوه که وا بگەهێنێ :
ئەم گوێ ئاوی فرمێسکهەم که وهك سفره و خوانی ناوه دان به گولالهی
شیعری جوان زازاندۆمه تەوه ، بۆ نازارانی نوقله دەمم ناماده کردوووه و
بۆ ماچ و مۆچی ئەوان .. تۆپس ئەهی سۆفی مفته خۆری تیکه گلئینی ناو
تەکیه ، هەر بۆ پارۆی زل لیدانی ناو تەکیه باشی و بۆ ئەوه ناشیێ ژۆ
بگەیتە ئەم گول و گولزار و قەراخ ناوه ..

ئەشتوانین مەعنای (وا) وا لیک بدینەوه که له گەل (من) دا به رابه ر به
(تۆی نیوه بهیتی دۆهەم بێ و به مەعنا (با بلیین) بێ .

خوانی (کم) و (گم) : خوینی (؟) . لۆتە خۆری (چر) و (ت) و (ک) و
(اح) و (خا) : لۆتە خۆر . دیاره (لۆتە خۆری) به . تەکیه (چر) و (اح) و
(خا) : مشکه .

(V) مردوم : گلئینی چاو . کولبه : کهلاوه . تار : تاريک .

وینەهی یار له چاوی (نالج) دا نه خشی به ستوووه و هەرگیز له بهر چاوی
ون نابێ . له بهر ئەوهش که له و بهولاوه که سی خۆش ناوی ، ئەهێ له
وینەهی بۆ بهولاوه هیچی تر له چاوما نییه . به لکو به هۆی بینایی چاوشی
دائەنێ . . له و ژوووه شهوه که یار خۆی دیار نییه و نابینێ ، چاوی خۆی
به وێرانه و کهلاوه کۆن و تاريک ئەداته قەلەم و ، ديسانەوه ئەگەزیتەوه
وینەکهی ئەکا به مایهی بینایی چاوی و ، ئەهێ مادەم یار خۆی دیار نییه
کوێراییم دا بێ باشتهر ، واتە وینەکهشی له چاویا نه مینێ . . له کورتی

بۆیۈك . ئاۋمىتىدۇ . دل بەستە . ئەۋەي دلى بە شىتتېكەۋە پەيۋەند
بىن . ئىدىي : ئىتر . عاشقى تەجرىدىي : ئەۋەي دۆر لە ماددە دىلدارى
بكا .

ۋاۋە : نالىيا ! ئاۋمىتىد بۆن شىتتىكى خۆشە و (الياس احدى الراحتين) .
ھىچ نەبىن بىيادەم بە بارىكا ئەكەۋى و لە چارەنۆسى خۆي دىلنيا ئەبى .
ماددەم تۆش ئاۋمىتىد بۆيى لەۋە كە بە يار بگەي ، ئىتر دلى خۆتى چىتر
پتوۋە مەبەستە .. تۆ ئەگەر زاست ئەكەي ، دىلدارىكى مىثالچ و دۆر لە
ماددىياتى ، ئەمە بۆ تۆ باشترە و ۋاز لەم ۋالانە و لەم يارەت بىتنە و ،
زىكاي عاشقى زاستەقىنە بگرەرە بەر ..

ئىمە ۋاي بۆ ئەچىن ئەم پارچە شىمرە ئاۋىنەي كىشەبەكى سەختى
دەرۋىنى نالىج بىن و ، خەيال نەبىن و ، پاش ئاۋمىتىد بۆن لەخۆشەۋىستەكەي
ۋتېتى .. بەيتى ھەۋتەمىش زياتر ئەمە ئەچەسپىنىچ و ، بەۋ شىۋە پز
لە ھونەرە ئاۋاتى ئەۋەي تيا دەرئەبۆي ، كە تەنانت ۋىنەي يارىش
لەبەرچاۋى نەمىنىچ و ، ئاۋمىتىدبەكەي بۆ بىن بە مايبەي ھەسانەۋەبەكى
زاستەقىنە ..

ھەرۋەھا لە بەيتى يەكەم و چۈرەمەۋە نىشانەبەكى ئەۋە دەرئەكەۋى
كەۋا ئەۋ خۆشەۋىستەي نالىج كچىكى (عەيار) بۆبىن و ، دەستىكى بۆبىن
لە ھەلخەلەتاندنا و بەدىمەن بەجۆرى لەگەل نالىج جۆلابىتتەۋە و
زاستەقىنەكەشى جۆرىكى تر بۆبىن . بەيتى پىنچەمىش نىشانەي ئەۋەي
تيايە كە نالىج بە دل چۈۋەتە مەيدانى ئەۋ خۆشەۋىستىيەۋە و قوربانىيىبەكى
زۆرى لەپىناۋدا داۋە و ، بەيتى شەشەمىش ۋەلامدانەۋەي ئەۋكەسانەبە
كە خۆيان لەم كارى دىلدارىبەي نالىدا ھەلقورتاندۋەۋە و لەم لا و لەۋلا
لىيىداۋان و كىردۆبانە بە مايبەي ناۋھىننى نالىج . لە بەيتى ھەۋتەمىشەۋە

ئەى خەستەىى چاوت ھەمو ئاھۆىى تەتارى !
وہى بەستەىى زولفت ھەمو شىرانى شكارى ! (۱)

خەندەت بوو تە باعىشى گريانى دەمادەم
بەر قە سە بەبى بارشى بارانى بەھارتى (۲)

ئەو دەرتە كەوئ كەوا كچە كە لەئەنجاما بەھۆى شو كوردنەو بە كەسىكى تر دەسى نەنابى بە زۆى نالبەو . . لە بەىتى ھەشتەمىشدا نىشانەىە كى ئەو ديارە كە نالىچ باش ئەم ناومىد بۆنە و دواى دانانى ئەم شىعرە ئەو شوپىنەى بەجى ھىشتىبى كە يارە كەى تىبا بوو .

يار و ديارەت (ك) و (اح) : يارەو و يارەت . بەلام لەگەل بەرزىى مەعناى خۆشەو بىستىدا ناگونجى .

(۱) خەستە : نەخۆش . كەوتۆ . ئاھۆى تەتارى : چۆرە ئاسكىكە ناوبانگى بە چاوت جوانى دەركردوو . بەستە : گىرۆدە و بەسراو . شكارى : زاوتى . واتە : ئەى ئەو دلبەرى ئەوئەندە چاوت جوانە ھەرچى ئاسكى چاوت جوانى تاتارىيە ، ھەمۆ نەخۆش و خەستەى چاوتى مەستىن و ، ھەرچى شىرى زاويە ، واتە ھەرچى دلدارى نازداران زاو كەرە ، ھەمۆ بە تالى زولفەكانت گىرۆدە بۆن و بەسراونەتەو . مەبەستى ئەوئەىە بلىچ ھىچ جوانى لەئاستى جوانى ئەوا ناوئىنى و ، كەس لە بەرابەر نازدارى ئەوا خۆى پىن زاناگىرى .

لەئىوان (ئەى) و (وہى) و ، (خەستە) و (بەستە) دا جىناسى لاجىق و ، لەئىوان (ئاھۆى) و (شكار) دا تەناسوب ھەىە .

(۲) دەمادەم : پەى دەرپەى . بەرق : برۆسكەى ھەور . بارش : بارىن .

واتە : پىكەنىنى تۆ بوو بە ھۆى گريانى پەى دەرپەىى من ، چونكە نىشانەى كەمتەرخەمىتە بەرابەر بە دلدارەكانت و ، منىش كە بەو كەمتەرخەمىتە ئەزانم ، ھەر ئەوئەم بۆ ئەمىنئىتەو لە خەفەتانا دەس بگەم بە گريان . پىكەنىنى تۆ وەك تىشك دانەوہى برۆسكەى ئاسمان واىە ، كە ئەو تىشك ئەداتەو ، ھاوار لە منەو ھەلئەستى و دەس ئەكەم بە گريان و چاوم وەك ھەورى بەھار فرمىسك دائەزۆزى .

سه‌همی نیکه‌ت خستمی ، هه‌ستامه‌وه ژاکه‌م
 نه‌گریجه‌وو زولفت به‌جه‌فا هاتنه یاری (۳)
 وای فهرمو که ماچت نه‌ده‌می ژۆزه‌شی تو بوم
 نه‌م ساله به‌جی‌دی نه‌ئهری وه‌عه‌دی پاری (۴)

له‌نیوه‌ی دۆهه‌می نه‌م به‌ینه‌دا حوسنی ته‌علیل هه‌یه بو نیوه‌ی یه‌که‌می به‌ینه‌که‌ و ، له‌نیوان (خهنده) و (ده‌ماده‌م) یشدا جۆره‌ ته‌ناسویتیک هه‌یه هه‌رچه‌ند (ده‌ماده‌م) په‌یوه‌ندی به‌مه‌عنای (ده‌م) هوه‌ نییه . له‌نیوان (خهنده) و (گریان) یشدا طبایق و ، له‌نیوان (به‌رق) و (باران) و (به‌هار) یشدا ته‌ناسوب هه‌یه .

به‌رقه : نه‌مه‌ تیکستی (ت) و (عم) ه . نوسخه‌کانی تر هه‌مو : به‌رفت .

(۳) سه‌هم : تیر . نیکه‌ه : لا‌کردنه‌وه . یاری : یارمه‌تی‌دانی .

واته : ئاوژدانه‌وه‌ت به‌ناز بو به‌تیریک و دای له‌جگه‌رم و خستمی . هه‌ستامه‌وه‌ خۆم له‌ده‌ست تیری ته‌ماشات ده‌رباز که‌م ، نه‌گریجه‌ و زولفت ، به‌نیازی ئازاردانم ، هاتنه یارمه‌تی‌دانی نیکات و لیم بو‌ن به‌داو و زنجیریان کردم .

نه‌م هاتنی نه‌گریجه‌ و زولفه‌ به‌یارمه‌تی تیری نیکای یاره‌وه ، هیمایه بو‌نزیك بو‌نه‌وه‌ی گۆنای یار له‌ده‌می شاعیر و ماچ کردنی . به‌یتی پاشه‌وه‌ش تازاده‌یه‌ك نه‌م هیمایه‌ به‌هتیز نه‌کا .

ژاکه‌م (کم) و (گم) : ژام‌کرد . نه‌گریجه‌وو (چن) و (ك) و (اح) : نه‌گریجه‌یی .

(۴) واته : یار ، یاره‌که‌ فهرمو‌ی ژۆزه‌شی لای تو بوم نه‌گه‌ر ماچت نه‌ده‌می . .
 وا نه‌م ساله‌ نه‌نجامی به‌لینه‌که‌ی پاری ده‌رئه‌که‌وی . .

بو‌ لیکدانه‌وه‌ی چۆنه‌تی هاتنه‌دی به‌لینه‌که‌ی پاری یار ، یا نه‌بی بلیین مه‌به‌ست له‌ ژۆزه‌ش بو‌نه‌که‌ نه‌وه‌ته له‌جیاتی ماچ پێدان ، به‌تالی زولفی به‌ستۆیه‌تیوه‌ . یا مه‌به‌ست هاتنی زولفی ژه‌شیه‌تی به‌سه‌ر ژۆیا . له‌وانه‌شه‌ بووتری نالی به‌م پارچه‌ شیعره‌ قسه‌ له‌گه‌ل کۆژ نه‌کا و مه‌به‌ست له‌ ژۆزه‌ش بو‌ن ده‌رهاتنی مۆی زیش و سمیله . ژاسته‌ نه‌م مه‌عنایه‌ له‌ چوارچێوه‌ی ته‌نها نه‌م به‌ینه‌دا نه‌گونجی ، به‌لام له‌گه‌ل تیکزای پارچه‌ شیعره‌که‌ و له‌گه‌ل ژیبازی گشتیی نالیدا ناچۆره .

وای فهرمو (چن) و (ك) و (اح) : وات فهرمو . (ت) : ده‌یفهرمو .

مهغشوشی زهزه ، عاجزی زیو ، دهرههمی دیرههم
بۆچ تیکچوووه صۆفجی کهره بۆز بۆ غهمی باری؟! (۵)

هر یاری که مالانگهز و بیگانهیه « نالی »
که ندومه ددانی طهمهعی بۆس و که ناری (۶)

ئههساله : نوسخهکانی بهرهستمان ههمۆ نۆسیوانه (ئههسال) . بۆ ئهوه
تیکستهی ئیمه لیرهدا ههتمان بۆاردوووه ، زاستهکهی (ئههساله)یه ئهگینا
بهینه که لهنگ ئهبن . زۆتۆسی کونیش زۆیکا ئهدا ههردۆ وشهکه وهک بهک
بنۆسریسن . بهجی دۆ (چر) و (عم) و (کم) و (گم) : که بهجی دۆ . بهپیتی
ئهه نوسخانه ئهبن (ئههساله) به (ئههسال) بخوینریتهوه . (ت) و (عب) و
(من) : بهجی دۆ (ا) . (خا) : که بهجی دۆ (ا) . (خب) : بهجی دۆ .
ئهههری («پهراویزی» چر) و (عب) و (من) : سهبهبی .

(۵) مهغشوش : تیکچۆ . زۆزی مس تیکهل کراو . دهرههم : تیکشکاو .
لهخهقهتابۆ ، بهپیتی ئهوه که له (دهر) و (ههم) پیکهاتین .

وانه : صۆفجی کهره بۆز ، ئهگهر که سیک بۆبن بهو ناوهوه ، یاخود
صۆفی خاوهنی کهره بۆز بهدوای پهیدا کردنی زۆزی ناپوخت و زبوی
بۆزهواج و دهرمی تیکشکاودا نالۆز و عاجز و خهمگین بووه . . بهلام بۆ
خهمی ئهه باره بی سۆدهی ئهخوا؟ بۆ زۆیکای دلداری زاستی ناگریتههر و
دهس بهرداری ئهه دنیا په رستییه نابن؟! .

مهغشوشی (عب) و (من) و (خب) : مهخشوش . نوسخهکانی تر
ههمۆ : مهغشوش . بهلام ههر کامیان بۆ ئهبن به (ی) ئیضا فوه بۆ .
زهزه : ئههه تیکستی (چر) و (عب) و (من) . نوسخهکانی تر ههمۆیان :
زهزه . و . عاجزی : ئههه تیکستی (عم) و (کم) و (گم) و (من) . (چر) و
(چن) و (ت) و (عب) و (اح) و (خا) و (خب) : عاجز . ئهههه ههر
(عاجزی)یه . (ک) : عاجزه . دهرههمی دیرههم : لهگهل جیاوازی شیوهی
نۆسینیشدا ئههه تیکستی زوربهی نوسخهکانه . (عب) و (من) : دهرههمی
کهوکهب (ا) . بۆچ (عم) و (گم) : بۆ . کهره بۆز (ت) و (ک) و (اح) :
کهره بۆز . غهمی (چن) و (ت) و (ک) و (اح) و (خا) و (خب) : غهم . بهلام
دیاره (غهمی)یه . باری (عم) و (گم) و (خا) : یاری . نیوه بهپیتی دۆههم له
(کم) دا بهم جۆرهیه :

«نالی» کزه صۆفی کهره بۆزهی غهم و یاری

(۶) دان کهندن : کینایهیه له دهس بهردار بۆن . طهمهع : تههه . بۆس . بۆسهه ،

بج جوئی بۆنهوهی ، زهخم و برین و ئهئهری ،
تیری موژگانی درپۆت له جگه تێدهپهژی . (۱)

ماچ . کهنار : لهباوهش گرتن .

نالج له بهیتی پێشودا نازهزایی خۆی له بهدوای زێژ و زیو و درهما
گهزانی صۆفج دهبرژی . لهم بهینهشدا مائی دنیا ئهشوبهتیی به یاری
بئوهفا و مالان گهز لهوهدا که ههمیشه له دهسی کهستیکا نامتیی و ههر
تاوئ هبی بهکیکه و ، ئهئج : ههر یاری مالان گهز و بیتگانه و بئوهفا بئ ،
دانی ئهوهم کهندووه که بهتعمای ماچ کردن و لهباوهش گرتنی بم .

بیتگانهیه (عم) و (گم) : بیتگانه بئ .

ئهم بهینه له (چن) و (کم) و (ت) و (ک) و (اح) و (خا) و (خب)دا نییه .
(خا) و (کم) نهبئ ههمۆ ئهم نوسخانه نیشانهی ئهوهیان پیشان داوه که
بهیتیک نانهواوه . (کم)یش ، وهک وتمان ، بهیتی پێشوی کردووه به دوا
بهیت و نازناوی (نالج)ی تیا داناوه . (خا)یش هیچ .

(۱) واته : تیری برژانگی درپۆت ، بئئوهی جیابۆنهوهیهکی له کهوانی برۆت
ببئ و ، بئئوهی زامیک یا برینیک یا نیشانهیهک به لهشی دلدارهوه
بهجینتیی ، جگهری ئهسمۆ و کونی ئهکا . مهبهستی ئهوهیه بلج تیری
نیگات تیریکی کاربگههه ، ههرچهندیش بهدیمه نیشانهیهک بهجیناھیتج .
ئهمهی ئیمه نۆسیومانهوه تیکستی تهها نوسخهی (خب)ه که له
ههمۆ نوسخهکانی تر وردتر و جوانتر بۆ لامان . (چر) و (عب) :

لی جوئی بۆنهوه بۆ زهخم و نیشانهی ئهئهری (※)

«پهراویزی» چر (و (چن) و (ک) و (اح) و (خا) :

بۆ جوئی بۆنهوه بۆ زهخم و برین و ئهئهری

(عم) و (گم) :

بۆ جوئی بۆنهوه بۆ زهخم و نیشانهی ئهئهری (※※)

(※) لهبهرئوهی که ئهبۆ بهپیتی ئهم نوسخانه (ئهئهری) به (ئهئهری)
بخوینرايهتهوه ، (چن) لهسهری نۆسیوه : «بالامال» واته : به
لارکردنهوهیهکهوه . مهبهستی لهوهیه به (ئهئهری) بخوینریتتهوه .

(※※) (عم) لهسهر (بۆ جوئی) نۆسیویه : «چرا جدا؟» واته : بۆ جیا؟ و لهسهر
(بۆ) نۆسیویه : «برای» واته : بۆ .

صۆفیی خه‌لوه نشین بۆ نه‌ظه‌ریکی گولی زۆت
زه‌نگه وه‌ك نه‌رگسی ته‌ز چاوی سه‌تی بیت و ده‌ری (۲)

زولفی دۆ تای ترازۆ مه‌ئەلی دل‌کیشته ،
زۆح ده‌کیشنه به دۆ سه‌ر ، ئەم به سه‌ری ، ئەو به سه‌ری ! (۳)

(کم) یش هه‌روه‌ك (عم) و (گم) وایه ، به‌لام له‌جیاتی (نیشانه‌ی)
نۆسیویه : (برینی) . تی‌ده‌په‌ری (کم) : تی‌ئه‌په‌ری .
نه‌ظه‌ر : سه‌یرکردن . (۲)

واته : ته‌نانه‌ت صۆفیی خه‌لوه‌نشین و گوشه‌گیریش که هه‌رگیز له‌ کونی
تاریکی په‌رستنگای خۆی نایه‌ته‌ ده‌روه‌ و سه‌ری هه‌لناپه‌ری سه‌یری عه‌لم
بکا ، له‌ ئاستی تۆدا له‌بیر ئه‌چینه‌وه‌ و ، له‌وانه‌یه‌ بۆ چاوپه‌ین‌که‌وتنیکی
گولاله‌ سه‌ره‌ی زۆت ، چاوی وه‌ك نه‌رگسی ته‌ز سه‌تی بی و کۆیتر بی و
ده‌په‌ری ، یاخود له‌وانه‌یه‌ ده‌سه‌رداری ئەو وشکه‌ صۆفیه‌تیه‌ی بی و ،
چاوی به‌ تاریکای فیربۆی سه‌تی و زۆشن بیته‌وه‌ و ، له‌ کونه‌که‌ی
ده‌رچی و بیته‌ده‌ری .

چاوی نه‌رگس : ئەو خاله‌ سه‌پیه‌ ته‌زانه‌یه‌تی که په‌زه‌کانی گوله‌که‌یان
به‌سه‌روه‌ ئه‌زۆی .

له‌ کۆکردنه‌وه‌ی (بیت) و (ده‌ری)دا ته‌ناسوب هه‌یه‌ ، چونکه‌ هه‌رچه‌ند
(بیت) له‌ (بۆن) دروست کراوه‌ ، بۆئه‌وه‌ش ئه‌شی له‌ (هاتن) دروست
بۆبی و ، دیاره‌ به‌مه‌عنا له‌گه‌ل (ده‌ری)ی له‌ (ده‌رچۆن) دروست‌کراوا
بێ‌به‌یوه‌ند نییه‌ .

نه‌رگسی (کم) و (من) : نیرگسی . بیته‌ (چن) و (ت) و (ک) و (ح) :
بیت و .

ئهم به‌یته‌ له‌ (چر) و (عم) و (گم)دا به‌یتی چواره‌م و ، له‌ (عب) و (من)دا
به‌یتی سه‌یه‌مه‌ .

تا : تای ترازۆ . مه‌ئەل : وه‌ك . دل‌کیش : کیشانه‌که‌ری یا زاکیشه‌ری (۳)
دل . سه‌ر : تای ترازۆ .

واته : زولفه‌کانت که وه‌ك تای ترازۆ وان له‌وه‌دا که تاله‌کانیان وه‌ك
په‌تی ترازوووه‌که‌ و شکانه‌وه‌که‌شیان له‌ دامینه‌وه‌ وه‌ك کاسه‌کانی
ترازووه‌که‌یه‌ ، هه‌ریه‌کی له‌لایه‌که‌وه‌ وه‌ك قولاپ دلی دلداری زانه‌کیشنه‌ و
ئه‌بخه‌نه‌ ناو تای خۆیانه‌وه‌ و ، به‌و زاکیشان و به‌کیش کردنه‌ی گیانی

من له ئیحرامی ئەدەبدام ، ئەتۆش صەیدی حەرەم
 موددەعی ، ھەرۆھ کو سەگ ، بۆچی بە ئیمە دەوہۆی ؟! (٤)

یادی چاوی بە فوتورت لە دەروندا مەرەضە
 غەمی زولفی بەخەمت بۆ لە دلمدا بە گری (٥)

دلدار ئەکێشن . لەبەرئەوێش کە ھەردۆ سەری ترازووھ کە ھەر دلی
 تیاہ و دلێش ھەر دلێکە ، لانیبە تا قورسێ و سۆکێ دەرکەوئ و ، کاری
 کێشانە کە ھەرگیز نابۆیتەوہ . ھەرۆھە لەبەرئەوہ کە کاری ئەم ترازووئە
 زولفی یار تەنھا دل کێشانە و کاریکی تریان نییە ، دیسانەوہ کێشانە کە
 ھەرگیز نابۆیتەوہ .

زۆح (ت) : دل . دەکێشن (عم) و (گم) : دەکێشێ . (کم) : ئەکێشێ .
 ئەم بەیتە لە (چر) و (گم) و (عب) و (من) دا بەیتی دۆھەمە .

(٤) ئیحرام : حاجی بەرلەوہی بگاتە مەککە ، لە چەند کیلۆمەتریک دۆر لە
 مەککەوہ بەرگی تیاہ تیبی خۆی دائەکەنێ و بەرگیکی تری تیاہ تیب لەخۆیەوہ
 ئەپێچێ درۆمانی تیا نەکراوہ ، ھەرۆھە ھەندێ کردەوہی تیاہ تیبیشی لێ
 حەرەم ئەبێ وەک زاوکردن و سەرپۆینی حەیبوان و ھەر جۆرە خۆین
 ژشتنیک و ، وەک چۆنە لای ئافرەت . بەوہ ئەلێن حالەتی ئیحرام .
 حەرەم : حەرەمی مەککە کە زاوکردنی تیا حەرەمە . موددەعی : بەدکار .

نالێ لەم بەیتەدا خۆی شوبھاندووہ بە کەسیک کە لە ئیحرامدا بێ ،
 بەلام ئیحرامی حەج نا ، ئیحرامی ئەدەب کە نزیک یار نەکەوئیتەوہ و
 قسە ی ناشرین لە دەمی دەرنەچێ . یازیشی شوبھاندووہ بەو نیتچیرە
 لە حەرەمی مەککەدا بێ کە کەس نەتوانێ دەسی بۆ بەرئ . بەدکاریشی
 شوبھاندووہ بە سەگ کە بە حەق و ناحەق ھەمیشە لەخۆیەوہ بوہۆی . .
 ئەلێ : من لە ئیحرامی ئەدەبدام ، نە لە یار نزیک ئەبمەوہ و نە وەلامی
 قسە ی ناہەسەندی وەک سەگۆوہۆی بەدکاریش ئەدەمەوہ . یاریش وەک
 نیتچیری ناو حەرەمی مەککە وایە کە کەس دەسی بۆ نابا . . ئیتر بەدکار
 لەبەرچێ لەخۆیەوہ ، بەخۆزایێ ، دەسی کردووہ بە وەزین و ، بۆ لە گەفە
 ناکەوئ ؟ چیی ئەوئ ؟

ئەم بەیتە لە (چر) و (عم) و (گم) دا بەیتی شەشەم و ، لە (عب) و (من) دا
 بەیتی پینجەمە .

(٥) فوتور : مەستی و سستی . مەرەض : نەخۆشێ . خەم : لۆل .

- وهكو پهروانه به شهو هينده به موشتاقتي ديم ،
 به چراي كولمتهوه ، زهنگه عهسهس ليم بگهزي (٦)
 له جگهر گوشهبي شيعرم مهده مهعنايي خراپ
 بي خهطا كهس نيه زاضي كه له نهولادي دري ٠٠ (٧)

واته : له بهر نهوهي له هدر شتيك ، شتيكي وهك خوي پهيدا نهبي ،
 منيش ، يادي چاوه سست و مهست و نه خو شه كانت بووه به هوي نه خوش
 بوم و ، خهي زولفه لوله كانت بووه به گري له دلما .

چاوي (چر) و (گم) : ديدهي . غهي (گم) : خهي .

نم بهيته له (چر) و (عم) و (گم) دا بهيتي ستهم و ، له (من) دا بهيتي
 حهوتمه . له (عب) يشدا نيه .

له نيوان (غهم) و (خهم) دا جيناسي موزاربع و ، له نيوان (خهم) و
 (گري) دا تناسوب هيه .

(٦) عهسهس : پاسهواني شهوي ناو شار .

واته : نهونده به سوزهوه ، وهك پهروانه ، به شهو ديم به زوي چراي
 كولمتهوه ، له وانه به پاسهواني شهويش كه هدر شهو گهزيكي توش بي
 نه بگري ، له سوزي دهر ونم حالي بي و ليم گهزي بيم بولات و ديم لي
 نه گري .

ياخود : وهك پهروانه ي شهو ، نهونده به سوز و پهله ديم بولات ،
 له وانه به پاسهواني شهو گوماني شتيكي خراپ لي بكا و ، له بهر زونايي
 كولمندا كه تاريخي شهوي زون كردووه تهوه ، به دوامه بگهزي .

پهروانه به شهو (كم) و (خا) : پهروانه بي شهو .

نم بهيته له (چر) و (عم) و (گم) دا بهيتي حهوتهم ، له (عب) و (من) دا
 بهيتي شه شهمه .

(٧) جگهر گوشه : پارچه بهك له جگهر . كينايه به له منال كه پارچه به كه له
 جگهري دايك و باوكي .

نالچ لهم بهيته دا شيعره كاني خوي شوبهاندووه به منالي عزيز و
 خوشه ويستي خوي و ، مهعنا ليدانه وه شياني به هله شوبهاندووه به
 ليدان و نازاردانيان .

واته : باش له شيعره كانم حالي بين و به زاستي مهعنايان لي بده نهوه .

زاستی جهوهریه تیغی زوبانی « نالی »

نرم و توند ، ناوی گهلوگیره ، قصه ی پین ده بزئی ۰۰ (۸)

شیمیره کانم منالی جگه رگوشه من و ، به خراپ لئ حالئ یونیان مه یانخنه
بهر فه لاقه و دارکاری ۰۰ هیچ باوکیک زازی نییه منالیکی خرابه به کی
نه کردین ، به ناحق لئی بدرئی ۰۰۰

پین گومان نیمه ش گه لئ جار نه مانتوانیوه نم داوا به جین و به سۆزه ی
نالی به جین بئینن ، به لام چار چبیه ؟ له سه ریکه وه وردی نالی خۆی و له
سه ریکی که شه وه نوسینه وه ی خراپ و نه بونی جارانی زینۆستیکی
تایبه تیی بۆ کوردئی ، بوون به هۆی نه وه که منالی خوشه ویستی نالی و
ده بان شاعیری کولۆلی ترمان به شوکی هه ناری ته زی مه نا لئ دانه وه ی
خراب له شیان سۆر بکرپته وه ۰۰ هه ولئ نیستای نیمه بۆ نه وه یه
تازاده یه که فرمیسک له چاوی نم جگه رگوشانه ی نالی بسزینه وه و
که میت نازی باوک و دایکیان پین ناشنا بکه بنه وه .

نیوه ی دۆه می نم به یته حوسنی ته علبله بۆ نیوه ی به که می .
پین خه طا (گم) : پین خه طا .

نم به یته له (چر) و (عم) و (گم) دا به یتی پینجه م و ، له (عب) و (من) دا
به یتی چواره مه .

(۸) جهوهری : جهوهردار ، ده بان . نه لئین : تیغی ده بان جهوهری لئ
نه تکئ ۰۰ گهلوگیر : له قوزگا گیراو .

واته : به زاستی زوبانی نالی تیغه و ، تیغیکی جهوهرداریشه وه که
تیغی ده بان ۰۰ تیغیکی نه رمه ، چونکه گوشته . توندیشه ، چونکه
سه کانی به تویکل و زهق و کاریگه رن . نه وهنده زه وانه نه لئیی ناوه ،
به لام ناویکی له قوزگا گیراوه ، به ره رچی دوژمن نه دانه وه و ده می
نه به ستئ و مه ودای سه ی لئ نه بزئی .

نه شتوانین بلیین : (زاستی «به مه نا دژی درۆ») موبته دایه و ،
(جهوهریه) خه به ریته ی و ، زسته که ش گشتی خه به ری موبته دایه کی تره
که (تیغی) یه و ، نیوه به یتی دۆه می ش کومه ته خه به ریکی تری نم
موبته دایه ن . به م پییه نه بئ (جهوهریه) به (جهوهریه) بخوینرپته وه و ،
مه عاش وای لئ دینه وه : ناوه زۆکی تیغی زوبانی نالی بریتییه له زاستی
۰۰ تاد .

نرم و توند (چر) و (عم) و (عب) و (من) : توند و نرم . ناوی : نمه

ساقی ! وهره ، مه یخانه یی دل کونه زه حقی
گهر مایلی طهوفی حهرهم و بهیتی عه تیقی ! (۱)

یهك زه نگم و بئ زه نگم و زه نگین به ههمو زه نگ
بهم زه نگه ده بئ زه نگ زژی عیشقی حقیقی (۲)

تیکیستی تهنا (عم) و (گم) ه . (چر) و (عب) و (من) : ناوه . (چن) و (ك) :
ناو و . (اح) و (خا) و (خب) : ناو . بۆ ههر سئ ئیحتیماله كه نه گونجئ .
گهلو (گم) : گهرۆ !

(۱) زه حقیق : مهی . طهوف : طهواف ، بهدهوراگه ژان . حهرهم : حهرهمی
مهككه . بهیتی عه تیق : البیت العتیق ، كونه مال ، كه عبه . ئیشاره ته به
نایه تی (انْ اَوَّلَ بَيْتٍ وَّضَعُ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بَيْكَةَ مُبَارَكًا) .

واته : كاكهی مه بگئز ، نه گهر ههزت له وهیه بهدهوری حهرهمی مهككه و
مالی كه عبه دا بسۆزئیته وه و تهواف بکهی ، وهره ناو مه یخانه ی دلم ،
چونكه دلم جیگای عه شقی ژاسته قینه به و شهرابی كونی بئ گهردی
خۆشه ویستی بئ مه بهست و نیازی تیا به ..

دل ، كونه زه حقیقی (عم) : كه سو كونه زه فیقی . (گم) : دل كونه
زه فیقی ..

(۲) زهنگ زژی : زهنگ زشتن .

واته : وهره ناو مه یخانه ی دلم ، له هیچ لایهك دۆستیکی تری وهك منت
دهسگیر نابئ ، من یهك زه نگم و دۆزۆ نیم و خوا به یهك نه زانم و كه سی كه ی
ناكهم به هاوبهش .. (بئ زه نگم و له دلداریدا فهوتاووم و فهوتاویش زهنگی
نیبه ، یاخود توانای نه وهم نیبه دهرد و مهینهت له خۆم دۆرخه مه وه و
قازانج دهستی خۆم بخهم .. ههمو ذات و صیقاتی جیهان له مندا
كۆبووه ته وه وهك له ش ساغئ و نه خۆشئ و گه و ره بئ و بچۆكئ و زانابئ و
نه زانئ و هوشیاری و بئ هۆشئ) . له ههمو رۆیهك و دیمه نیکی ئهم
جیهانه دا دهر ئه كهوم و ، له ههمو لایهك نیشانه ی بۆنم هیه .
خۆشه ویستی ژاسته قینهش ئه بئ بهم جۆره زهنگی بۆ بژئزئی كه من
بۆم زشتوو . (یاخود خوا كه زهنگ زژی عه شقی ژاسته قینه به ، ئه بئ

مرواریبی نه شکم وه کو یاقوتی ، زهوانه
ساقی ! بده لهو لهله شهراییکی عه قیتی . . (۳)

دایم له حه ضرده ساهه ری به . . له وه طه ندا
غوربهت کوش و عاجز به ، نه گهر نه هلی طه ریتی (۴)

به مجوره بکا (❀) .

له نیوهی دوه می نه م به یته دا ، به تایه تی له وشه ی (زهنگ زژی) دا
همو نوسخه کان (جر) و (چن) و (خا) نه بن که وتونه ته هه له وه .

مرواریبی نه شک : فرمیسی وه که ده نی مرواری سپن . زهوان : زویشتو ،
جاری . له عل : به ردیکی گرانبه های سوره . عه قیق : ناقیق ، به ردیکی
گرانبه های سوری تره . (۳)

واته : فرمیسم وه که مرواریش به سپینه تی و ، وه که یاقوتیش به
سوری نه زوا له چاوم . . مه به سستی له وه به بلن چاوم مرواریش و
یاقوتیشی لن دانه وه ری . . ده سا تویش ، کاکه ی مه یگیز ، له له علی لیوی
سوری یار شهراییکی وه که عه قیق سورم بو تیکه ، بو نه وه ییم به خاوه نی
نه م همو گرانبه هایانه . .

لهو (« پراویزی » چن) : نهو . به م پیته نه بن (شهراییکی) یش
(شهراییکه) بن . عه قیق (کم) و (عب) و (من) : حه قیق .

حه ضره : خانه نشین . غوربهت کوش : نه وه ی له نامویدا بژی . نه هلی
طه ریق : نه هلی طه ریهت . نه وه ی زیگی زاستی گرتیته بهر . (۴)

واته : نه گهر به زاستی نه هلی طه ریهتی یا زیگی زاستت گرتووه ته بهر ،
خوت به نیشته جن دامه تی و ، له کاتی نیشته جیته تیدا خوت به زهوتنه تی
بزانه ، چونکه زیگی مهرگت له بهره . . له ولاتی خوتا خوت به نامو دا بنی ،
چونکه نیشتمانی زاسته قینهت گورستانه و سه ره نجام نه بن له وی نو قره
بگری و نیشته جن بیج .

دایم (جر) و (عم) و (کم) و (ک) و (خا) و (خب) : دایم . ساهه ری به
(ت) و (عب) و (من) و (خب) : ساهه ری بهو . عاجز (چن) و (عم) و

نه و نه ندازه لیکدانه وه یه که خستمانه ته نیو دو که وانه وه ، هی
(چنگینانج) و (مه زناوه یی) به له پراویزی نوسخه ی (چن) وه له
فارسیه وه کردمانه به کوردی . (❀)

خه لقی که همو کوده کن و بهسته زوبانن ،
 با یین و له « نالی » بیهن شیعی سلیقی (۵)

- ۱۰ -

(بَرِقَ البَصْر) له بهر بهرق ته له لئوئی له نالی
 (خَسِفَ القَمَر) له ئیشراق قیامه تی جه مالتی (۱)

(ك) و (من) و (عب) و (اح) : مه حزون . طه ریقی (عب) : حه قیقی !
 (۵) كوده ك : منال . بهسته زوبان : زمان به سراو ، بن ده سلات . سلیقی :
 له (سلیقه) وه هاتو ، ئه وهی له خو یه وه بیت و خو پتوه ماندو کردنی
 نه وی .

واته : ئه م خه لقه همو منال و نه فامن و زمانیان به یه کادی ، هیچ له
 شیعی ژاسته قینه تی ناگهن . . بلین با یینه لای (نالی) ، شیعی
 خو ییان بو بخو ییته وه که وه ک ئاوی ژه وان له خو یه وه دی ، به لکو زمان و
 بیریان بکرپته وه و فیری چه ش کردنی شیعی و ئه ددب بین .

دور نییه مه بهستی نالی له م بهینه بهر بهر چه دانه وهی هندی ژه خنه گر
 بو یی که به چاویکی بی بایه خ سهیری شیعه کانیان کردی .

که همو کوده کن و (« پراویزی » چر) و (کم) و (کم) و (عب) و (من) :
 که طوفه یلین و همو . (چن) : که همو کینک و که ژ و . کینک : به
 فارسج (کینیک) واته ژژد و سوک . سلیقی (چر) و (خا) : ده قیقی .
 (کم) و (کم) و (عب) و (من) : حه قیقی .

- ۱۰ -

(۱) بهرق : شهوق دانه وه . ته له لئو : بریسکانه وه . له نالی : جه معی لولئو
 به معنا مرواری . ئیشراق : هه له اتن .

نالی له م به یته دا ددانه کانی یاری شو بهاندوه به دانه ی مرواری و ،
 ده رکه وتنی ئه و ددانانه ی شو بهاندوه به ده رکه وتنی برۆسکه ی ئاسمان
 که چاو له ئاستیا ئه بلق ئه یین . ژۆشی شو بهاندوه به ژۆژی قیامت
 له وه دا که ده رکه وتنی وه ک ده رکه وتنی ژۆژی قیامت دنیا ئه شله ژۆی و ،
 ده رکه وتنی ئه و ژووه شی کردوه به هوی مانگ گیران .

واته : له بهر شهوق دانه وه و بریسکانه وه ی ددانه وه ک مرواری به کانی
 یار ، چاوی ته ماشا که ران ئه بلق بو . . له بهر هه له اتنی ژۆژی جوانی شی ،

نییه دیده‌یی چ مهردوم ، نییه مهردومی چ دیده
 له فرۆغی خه‌ددی فارینغ ، له خه‌یالی خالی خالی (۲)
 سه‌ری هه‌ردو کولمی داخۆ گولی نه‌و به‌هاره ، یا خۆ
 طه‌ره‌فی نه‌هاره ، زولفی (زلف "مِنَ اللَّیَالِی") ؟ (۳)

که وه‌ک ده‌رکه‌وتنی زۆزی قیامه‌ت وایه ، مانگ گه‌را ..

له‌نیوان (بَرَق) و (به‌رق) دا به‌دیمن وشه‌نارایج و به‌مه‌نا طبیاق و ،
 له‌نیوان (به‌ر) و (به‌رق) دا جیناسی ناقیص و ، له‌نیوان (خَسِيف) و
 (ئیشراق) دا طبیاق هه‌یه .

له‌به‌ر به‌رق (عم) و (گم) و (من) و (خب) : له به‌رقی . ئیشراق (عم) و
 (گم) : شه‌رقی .

(۲) مه‌ردوم - ی به‌که‌م - : خه‌ک . مه‌ردوم - ی دۆه‌م - : گلینه‌ی چاو .
 فرۆغ : گه‌شێ و زۆناکی . خه‌د : کولم . فارینغ : بۆش . خالی :
 چۆل .

واته : که‌س له‌و جیهانه‌دا نه‌ماوه گه‌یژده‌ی جوانیی یار نه‌بۆی .
 چاوێک نییه زۆناکی و شه‌وقی چاوی ئه‌وی تیا نه‌یج و ، گلینه‌ی
 چاوێکیش نییه زه‌نگی خالی زه‌شی زۆمه‌تی ئه‌و نه‌خشی تیا نه‌به‌ستی .

نالج ، له‌مه‌به‌ته‌دا سه‌ره‌زای ئه‌وه که ئه‌یه‌وێ چاوی هه‌مۆکه‌س به
 زۆناکیی کولمی یار و ، گلینه‌ی چاوی به‌ زه‌شی خالی زۆمه‌تی‌ه‌وه خه‌ریک
 بکا ، ئه‌یه‌وێ بشلێ هۆی بریقه‌دانه‌وه‌ی چاوی خه‌ک بریتیه‌ له زۆناکیی
 کولمی یار و ، هۆی زه‌شی گلینه‌ی چاویان زه‌شی خالی زۆمه‌تی .
 بۆیه (فرۆغی خه‌د) و (خه‌یالی خالی) به‌ شتی‌وه‌ی له‌ف و نه‌شری موره‌تنه‌ب
 به‌دوای (دیده) و (مه‌ردوم) دا دێنێ .

له‌نیوان (دیده‌یی چ مه‌ردوم) و (مه‌ردومی چ دیده‌) دا جیناسی قه‌لب و ،
 له‌نیوان (خالی) و (خالج) دا جیناسی ته‌رکیب هه‌یه .

(۳) دۆ پارچه‌که‌ی نیوه به‌یتی به‌که‌م له (عم) و (گم) دا له‌جێ به‌کتردان .
 داخۆ : ناخۆ ، نایا . یا خۆ : یاخود . طه‌ره‌ف : به‌ش . نه‌هار : زۆز .

نالج له‌مه‌به‌ته‌دا جارێک ته‌نها سه‌رنجی دۆ گونای یار ئه‌دا و به‌ گولی
 سه‌ره‌تای وه‌رزی به‌هاری ئه‌شوبه‌تێ که به‌هار له تۆفی لاوبدایه و
 گولیش له‌و په‌زی گه‌شج و جوانیدا .. جارێکیش له‌گه‌ل زولفیدا سه‌ر
 ئه‌کا و ، سۆر و سپه‌تی کولمی گه‌ش و زه‌شی زولفی زه‌ش به‌راورد
 ئه‌کا و ، هونه‌رمه‌ندانه شه‌وی تاریک و زۆزی زۆناک له زۆمه‌تی یاردا

یەمی دیدە پز له مەرجان ، وەك یەشمی ئابدارە
شەبەبە شەبیبی زولفی سیاھی وەك زوخالی (٤)

كۆنەكانەووە كە بچ یەك نایانكرێ و یەكتر تەواو ئەكەن و جوانیی هەركامیان بە بەراورد لەگەڵ هێی ئەویان دیار ئەدا .

واتە : ئەگەر تەنھا سەبری سەری دۆ كۆلمسی ئەكەى ، ئەتییى گۆلى سۆرى تازە بەهاری جوان و لاو و بۆن خۆشە . ئەگەر بە بەراورد لەگەڵ زولفیش سەبری ئەكەى ، ئەتییى ئەوكاتەبە شەو و زۆژ لە یەك نزیك ئەبنەووە و زۆنایى زۆژ لە ئاسۆى تاریكدا لیزك ئەدا ، یا ئەوكاتەبە كە زۆژ لە زەرەدەپەژى ئیوارەدايە و تاریكی خەریكە هێرش بێنێ .

لەنیوان (داخۆ) و (یاخۆ) و ، (بەهار) و (نەهار)دا جیناسى لایق و ، لەنیوان (نەهار) و (لەیل)دا طباق و ، لەنیوان (زولف) و (زلف)دا جیناسى موخەزەف هەبە .

داخۆ (كم) : ناخۆ . نوسخەكانى تر كۆمەلێ جیاوازی تریان تیا هەبە ، بەلام هەمۆى هەلەبە .

یەم : دەریا . مەرجان : گیاندارێكى دەریاییە وەك گیا وایە ، چەسپ (٤) بوو بە زەویبەووە ، سۆر و سپج و زەشى هەبە . بۆ جوانی لە جەواھیرسازیدا بەكارى دێنن . یەشم : بەردێكى ساف و بریقەدار و ، نوخته نوختهیە ، نوختهى سپج و سەوز و شینی تیا بە . شەبە : شەو . مۆرۆبەكى زەشە .

نالێ لەم بەیتەدا چاوی یاری شوبهاندوو بە دەریای پز لە مەرجان و مەرجانەكەش ئەو كڵەبەبە كە چاوی پز ئەزێژێ ، هەروا شوبهاندۆبەتێ بە یەشم كە نوخته نوختهى زەش و سپجی تیا بچ ، نوخته زەشەكانى كڵەبەبە و ئاوداریبەكەشى سپینەكەى چاوبەتێ . بۆ دەربزینی زیادەزەویش شەوێ شوبهاندوو بە زولفی وەك خەلۆز زەشى یار ، لەجیاتی ئەوێ زولفی شوبهتێ بە شەو . .

واتە : دەریای چاوی یار پزە لە مەرجانی زەشى كڵە و ، سپینەى چاوەكانى لەگەڵ ئەو كڵەبەبە پزى زشتوووە وەك یەشمی ئاودار وایە كە نوخته نوختهى سپج و زەشى تیا بە . زولفیشی ئەوەندە زەش و بریقەدارە تەنانهت شەوێ زەش و بریقەدارى پز ئەشوبهتێ .

یەمی (چر) و (چن) : یەم . دیارە (یەمی) بە . (ك) و (اح) : هەم . وەك (چر) : دەلێ ! («بەراویزی» چر) و (عم) و (گم) و (عب) و (من) : لە ،

به ملاحهتی ته که للوم هه مو زه مزه م و مه لیحی
به فصاحت و ته به سوسوم هه مو که وئهر و زولالیج (ه)

به لام له (عم) و (گم) دا له گه ل (و) یکی عه طف له پیش (له) وه . (ت) و (خب) :
وه کو . شه به یه شه به یه (شه به یه) : نه مه تیکستی (چن) ه . (چر) و
(عب) و (خب) و (اح) : له شبیه شه . نه گونجی به (له) شه به یه شه به یه و
به (له) شه به یه شه به یه ش بخوینریتنه وه . (عم) و (گم) : شه وه یه شه به یه .
(کم) : له شبیه شه به یه . دیاره (له) شه به یه شه به یه (یه) . (ت) : له
شه به یه شه به یه . دیاره (له) شه به یه شه به یه . (ک) : شه به ه شه به یه .
(خا) و (من) : له شه به یه شه به یه . زولقی (چر) و (کم) و (عب) و (خا) :
زولفه نی . (ت) و (من) و (خب) : زولفه ی . دیاره (زولفه نی) یه .
سیاهی : نه مه تیکستی (ک) ه . (چر) و (عب) و (من) و (خا) : سیاه و .
(چن) و (ت) و (اح) و (« پراویزی » خا) و (خب) : سیاه . به یی
وشه ی پاشه وه ی به (سیاهی) یا (سیاه) و نه خوینریتنه وه . (عم) و (گم)
سیاهتر . (کم) : سیاه . وه ک زوخالی : نه مه تیکستی (چن) ه .
(چر) : له علی نالی . (عم) و (گم) : له خالی . (« پراویزی » چر) و
(ت) و (ک) و (اح) و (« پراویزی » خا) : نابداری . (عب) و (خب) :
له عل نالی . دیاره (له عل) وه . (خا) : له عل و نالی .

(ه) ملاحهتی ته که للوم : خویش و به تامی قسه . زه مزه م : بیری زه مزه م له
مه کهکه . فصاحت : قسه زه وانج . ته به سوسوم . زه رده خه نه .
که وئهر : حوزی که وئهر له به هه شتدا . زولال : سازگار .

واته : ده می یار له زوی خویش و به تامی قسه وه نه لیتی ناوی
زه مزه می تیاه . له باره ی قسه زه وانج و ناسکی زه رده خه نه شه وه ،
لیتوی وه ک لیواری حوزی که وئهره .

ملاحهت و (چن) و (کم) و (ت) و (ک) و (اح) : ملاحهت . بۆ
(ملاحهت و) (ملاحهتی) یش ده ست نه دا . زه مزه م و : (« پراویزی »
چر) و (کم) و (ک) و (عب) و (من) و (خب) : زه مزه م . (چن) :
زه مزه م و . (ت) : زه مزه م . دیاره (زه مزه م) وه . فصاحت و
(چن) و (ک) : صه باحهت . بۆ (صه باحهت) و (صه باحهتی) یش ده ست نه دا .
(کم) : صه باحهتی . (اح) و (عب) و (خب) : صه باحهت و . (من) :
فصاحهتی . که وئهر و (« پراویزی » چر) و (چن) و (کم) و (ک) و
(عب) و (من) و (خب) : که وئهره . (ت) : که وئهر . بۆ (که وئهره) و
(که وئهره) یش ده ست نه دا . به یته که تیکرا له (عم) و (گم) دا به م جو ره یه .

نهظرم پژه له توری شهو و ژۆژی طهلعتهی تو
 که به ژۆ شوعاعی شه مسی ، به برۆ خهمن هیلالی (٦)
 ژوخی تو گولیکه سهده وهک هه زاری عاشق ، نه مئا
 له هه مو چه من دیاره به ئوصولی ناله « نالی » (٧)

به صهباحتهی ته به سسوم هه مو زه مزه می مه لیحتی
 به مه لاحتهی ته که لوم هه مو که ونه ری زولالی

(٦) نهظر : چاو . طهلعته : ژۆ . شوعاع : تیشک . خهمن : چه ماوه یی .

واته : هه می شه دیمه نی شهو و ژۆژی ژۆی تو م له بهر چاوایه و چاو م
 لیتی پژه . نه وه ته که سه بری ژۆمه ته ته که م تیشکی ژۆژم دیته بهر چاو و ،
 که سه بری برۆی چه ماوه ته که م مانگی به کسه وه م بو دهر نه که وی .

له کو کردنه وهی (شهو) و (ژۆژ) و ، (نۆر) و (شهو) دا طیباق و ، له
 کو کردنه وهی (ژۆژ) و (طهلعته) دا که به مهنه نا (هه له بان) یش هاتوه
 ته ناسوب و ، له نیوان (به ژۆ) و (برۆ) دا به پیتی شتی وه نو سی جارن که
 هه ردوکیان وا نه نو سران (برو) جیناسی ته واو و ، له نیوان (شه م س) و
 (هیلال) یشدا ته ناسوب هه یه .

نۆری (چر) و (عم) و (کم) و (گم) : زیبی . (چن) و (ک) : نور . دیاره
 (نۆری) یه . (عب) و (من) : زیب و . ژۆژی (چر) و (چن) و (ت) و (عب) و
 (اح) و (خب) : ژۆژ . دیاره (ژۆژی) یه ، له (عب) دا نه یی که له وان هه
 (ژۆژه) یی چونکه (زیبی) یش (زیبه) بو . (من) : ژۆژه . به ژۆ (ت) : ژۆ :
 به برۆ (کم) و (عب) و (من) : برۆ .

(٧) ژوخ : ژۆ . هوزار : بلبل .

واته : ژۆمه تی تو گولیکی تافانه ی بن هاوتایه هه زاران بلبل عاشقی
 بوون و بۆی نه خوینن ، بۆیه نه بوا دلداریکی وهک نالی له ناو کوژی نه م
 هه مو دلدارانه دا هه ر دیار نه بوایه . . که چی له هه مو لایه کی چه من و
 گولزار و له ناو هه مو دلداراندا به گوێره ی ناله نالی خو ی و به هاوار و
 کوژزان هه ویدا دیاره ، چونکه دلداریکی ژاسته قینه یه . .

نه شگونجی (ناله «نالی») به (ناله نالی) بخوینریته وه و مه عنای به یته که
 وای له بیته وه : ژۆی تو گولیکه سهده دلدارای وهک بلبلی هه یه ، به لام بلبل
 له ناو هه مو یاندا به شتی وهی تایبه تی ناله نالی خویدا دیاره . به پیتی نه م
 مه عنایه به شی دۆهه می وشه ی (ناله نالی) که (نالی) یه ئیشاره ته نه یی

بنوازه نهوبه‌هار و فوتوحاتی گولشه‌نی

گول زاری کرده‌وه ، له ده‌می ، غونچه پیکنه‌نی (۱)

بۆ نازناوی (نالنج) و بلبله‌که (نالنج) خۆی ئه‌بن .

له‌نیوان (زوخ) و (هوزار) دا همه‌ی طبایق و همه‌ی ته‌ناسوب هه‌یه ، چونکه (زوخ) ناوی بالداریکی ئه‌فسانه‌یشه . هه‌روه‌ها له کۆکردنه‌وه‌ی (سه‌د) و (هوزار) دا به‌پیتی شیوه‌ی نو‌سینی جاران که ئه‌نوسرا (هزار) ته‌ناسوب هه‌یه . له‌نیوان (ناله) و (نالنج) یشدا جیناسی موزاربع هه‌یه .

وه‌ك (چن) و (عب) و (من) : به‌رگه . (عم) و (گم) : به‌رگه . و . به‌رگه : به‌زه ، گه‌لا .

(۱) فوتوحات : به‌ره‌که‌ت . گولشه‌ن : باختی که گولی زۆری تیا‌بن .

واته : سه‌یری وه‌رزی به‌هاری نو‌ی و به‌ره‌که‌تی باخچه‌ی گولان بکه ، هه‌ر گوله و گولی لێ ئه‌بیته‌وه ، گول ده‌م ئه‌کاته‌وه ، هه‌ر که ئه‌و ده‌م ئه‌کاته‌وه خونچه به‌ده‌می‌وه پیته‌که‌نی و ئه‌پشکوی . ئه‌لیی خونچه بیچۆی گوله . .

کۆکردنه‌وه‌ی (گول) و (زار) وشه‌کاریه‌کی جوانه ، هه‌رچه‌ند مه‌به‌ست له (زار) ده‌مه و شو‌ینی گول نییه . بۆیه له (گول زار) دا ته‌ورییه‌کی به‌دیمن هه‌یه ، ئه‌وه‌ته به‌زواله‌ت مه‌عنای (باخ) و له‌زاستیدا مه‌عنای (ده‌م) ئه‌گه‌یه‌نی . هه‌روه‌ها به‌زواله‌ت له‌نیوان (زاری) و (پیکه‌نی) دا طبایق هه‌یه .

نهوبه‌هار و (ك) و (اح) : نهوبه‌هار . ئه‌میش هه‌ر (نهوبه‌هار و) وه . زاری (چر) و (تو) و (عب) و (اح) : زار . ئه‌میش هه‌ر (زاری) به . کرده‌وه (چن) و (کم) و (ت) و (اح) و (خب) : گرتووه ، وه‌ك بلیی پیتی گرتووه ، یا گرتووه ، وه‌ك چۆن ئه‌کین چۆله‌که ده‌می گرتووه . (خا) : گرتووه . له ده‌می (چر) : ئیره‌می . ئه‌بن ئیشاره‌ت بێ به (باخچه‌ی ئیره‌م) که ئایه‌تی (اِرْمَ ذَاتِ الْعِمَادِ ، الَّتِي لَمْ يَخْلُقْ مِثْلَهَا فِي الْبِلَادِ) باسی لێ ئه‌کا . (ت) و (تو) : له‌دم . (ك) و (عب) و (اح) و (من) و (خب) : له‌م . دیاره هه‌مۆی (له‌ده‌می) به .

لەم پارچە لۆكە ھەورە بە قەد زۆی ھەمۆ زەمین
 بەم زایەلە قەدیفەیی سەوزی عەجەب تەنێ (٢)
 بورجی درەختی سەوز و بولەندی وەك ئاسمان
 پێتو شگۆفە ھەروەكو نەجم بەرەوشەنی

(٢) پارچە لۆك : پارچەیی بچۆك . بە قەد : ئەوەندەیی . زایەل : تان (تانی
 تان و پۆ) . قەدیفە : قەیفە . تەنێ : تەنێن ، چینی زایەخ .

نالێ لەم بەیتەدا نەوبەھاری شوبھاندوو بە وەستا و ، دڵپۆی باران کە
 لە ئاسمانەوہ دانهچۆژی - بە زایەل و ، گیای سەوزی زۆی زەویی بە
 فەرش و ، زوانی گیای لەسەر زەوێ بە چینی فەرش داناوہ .

واتە : سەیری نەوبەھار بکە چۆن وەستایکە (دیارە دانی وەستا
 ئەبەل نەوبەھار مەجازە) : لەم پارچە بچۆکەیی ھەور و ، بە زایەلی بێ پۆی
 بارانی وەك تالە دەزۆ ، پارچە قەیفەبەکی سەوزی ئەوەندەیی زۆی زەوێ -
 گەورەیی چنێ !

ئەشتوانزێ (پارچە لۆکە) بە (پارچە لۆکە) بخوینریتەوہ و (ھەور)
 بشوہینرێ بە (لۆکە) .

بە قەد زۆی ھەمۆ زەمین (عم) و (گم) : بە قەد زۆی ھەمۆ زەوێ .
 (کم) و (اح) و (خا) : بە قەدەر زۆی ھەمۆ زەمین . (من) : بە قەدەیی
 زۆوی زەمین . (خب) : بە قەدەر زۆوی زەمین .

(٣) شگۆفە : ھەلالە . نەجم : ئەستێرە .

نالێ لەم بەیتەدا درەختی شوبھاندووہ بە ئاسمان لەوہدا کە بەرز و
 دیاریبە و وەك ئاسمان گومەزێ ئەنوینێ و ، ھەلالەیی تازە دەرھاتۆی
 درەختیشی شوبھاندووہ بە ئەستێرەیی ئاسمان لە سپیەتی و زۆشیدای .
 واتە : شوین ھەلالەکانی درختە سەوز و بەرزەکان ، ھەلالەیی تازە
 پشکووتۆ سپی ئەکاتەوہ پێیانەوہ ، وەك بلیتی ئەستێرەن بە بورجەکانی
 ئاسمانەوہ .

بورجی (چر) و (ت) و (ک) و (اح) و (خا) : بورج . دیارە (بورجی) بە .
 درەختی (چر) و (عم) و (کم) و (گم) و (ت) و (ک) و (عب) و (اح) :
 درەخت . پۆ (درەختی)یش دەست ئەدا . سەوز و (تو) و (عب) و (من) و
 (خب) : سەوزی . بولەندی (چر) و (عم) و (کم) و (گم) و (اح) و (خا) :
 بولەندە . (خب) : بولەند . پۆ ھەردوکیان ئەشێ .

بەزمی ھوزارە ، قەل فۆزی ئەغیارە ، دەوری گۆل
صۆفیی ! بۆۆ ، مەبە بە دۆک ، تۆ لە ئیمە نیی . . (۴)

ھەر دارە بەرگ و ، ھەر گولە زەنگیی خەلاتیە
ھەر جۆدی ئەوبەھارە کە عالەم دەکا غەنچ (۵)

دیسان لە بگرە بەردەیی گولچین و باغەبان
بولبول کەناری گرت و دلای غونچە زانچنی (۶)

(۴) ھوزار : بلبل : قەل فۆز : کینایە بە لە دەرکردن و دۆرخستنهوہ . ئەغیار :
پێگانە و ناحەز . نیی : نیت .

واتە : سەردەمی زابواردنی عاشقانە کە وەک بلبل وان و ، کانی
دەرکردن و دۆرخستنهوہی بەدکار و ناحەز و پێگانەییە و ، زۆۆ زۆۆی
گولانە . . کەواتە ئەوی وشکەصۆفیی جیتی تۆ لای ئیمە نییە . . تۆ نە بلبلی و
نە گولی . . تۆ پێگانەیی و . . لە ئیمە نیت . . دەسا لیمان مەبە بە دۆک و
بۆۆ دۆرکەوہرەوہ ، دۆک و گولیان پیکەوہ نەوتووہ . .

مەبە بە دۆک (تو) : بۆۆ بە دەرەک . دەرەک : چینی بنەوہی دۆزەخ .
(خەب) : مەبە بە دەرەک . .

(۵) جۆد : بەخشش . غەنچ : دەولەمەند ، بێنیحیاج .

واتە : دنیا ھەموو زازاوەتەوہ . . ھەر درەختی ئەگرچ بەرگی گەلای
نویی پۆشیوہ و ، ھەر گولیک ئەبینی زەنگیتی تازەیی خەلات کراوہ . .
مەبەستی لەوہیە درەختە زۆتەکانی زستان ھەموو گەلایان کردووہتەوہ و ،
ناوباخ و زۆی زەوی ھەزاران گولی زەنگاوتەنگی لیج زواوہ . . ئەمە ھەموو
دەس و دەھەنەداریی بەھارە و جیھانی دەولەمەند کردووہ و ، بەرگی
کردووہتە بەری درەختی زۆتاوہ و ، زەویی بە گولی ھەمەجۆرە
زازاندووہتەوہ .

بەرگ و (چر) : بەرگی . زەنگی (ت) و (ک) و (عەب) و (اھ) و (خا) و
(خەب) : زەنگ . ئەین (رەنگی) بچ . دەکا (من) : ئەکا .

(۶) بگرە بەردە : بگرە و بەردە ، گیرە و کیشە . گولچین : ئەوہی گۆل
کۆنەکانوہ و ئەیکا بە چەپک . باغەبان : باخەوان . زانچنی : داچلەکا .
لەمبەیتەدا یار و دلداریتی زاستەقینە ھەبە کە (بلبل) و گولن و ،

خارایی سهوز و شینی له بهر کردوو جه بهل
دامینی وهردی سوره که دهستم به دامه نی ! (۷)

باخهوان و گولچینیش هه ن که کیشه یانه بۆ سۆدیکێ تهسکی ژۆژانه .
گول ئه یهوی بیتیتهوه و به ژۆی بلبلهوه بشنی و ، بلبلیش ئه یهوی بۆ
گول بجزیوتینی . . باخهوانیش خزمهتی گول ئهکا و دلی به گولهکانی
خۆشه و ئه یهوی خۆی لێ بههره مند بێ ، گولچینیش خواخواوی
ئهوه بهتی خونچه یهک ژۆتر پیشکۆی و بێ به گول و بیکاتهوه و بیبا
به دیاری یا بیفرۆشی . . نالییش ئه لێ له م بگره . و بهردهی باخهوان و
گولچینهدا که ههرچۆن بێ به زهره ری گول و بلبل تهواو ئه بێ ، بلبل
باخی لێ ئه بێ به دۆزهخ و هه لئه فرژی و دۆر ئه که ویتتهوه و ، گولیش
ژانه چنی کهوا هه م بلبلی لێ دۆر که و تهوه و هه م هاکا گولچینیش
کردیهوه و بردی و مراندی . .

ئه شتوانین بلبل و خونچه به دلدار و یاری ژاسته قینه
مهعنا لێ بدهینهوه ، بلتین که باخچه و باخ وایان لێ هات گولچین و
باخهوان ژۆیان تی بکه ن ، ئیتر دلداران و یاران دۆر ئه که ونهوه و ژۆیان
نابن خۆیان دهرخه ن و ، ئه و گۆشه گیر ئه بێ و ئه میش له خه فه تا دلی
ژانه چله کنی . .

خۆ ئه گهر (بگره بهردهی) به (بیکری بهردهی) بخۆینینهوه ، وهک
له هه ندی نوسخه دا نۆ سراوه و پاشان ئیشاره تیان بۆ ئه که یه ن ، ئه وا
مهعنا یه کی تری ناسک دیته ئاراوه و ، (بیکر) واته (کچ) باغه بانه که ئه بێ و
پاسه وانیی (باخه که ی) خۆی ئه کا و ، مه به ست له (گولچین) ییش لای
ئهولا ، مه به ست له (بولبول که نار گرتن) ییش ئه وه ئه بێ که به ری ئه ولا
جییه کی تایه تی بۆ خۆی بگری و ، مه به ستیش له (ژاچینی دلی غونچه)
ترس لێ نیشتنی خونچه ی نه پیشکۆتۆی (بیکره) که ئه بێ . .

بگره بهردهی (عم) و (کم) و (گم) : بیکری بهردهی . (ت) و (من) ییش
هه ر له م ئا قاره دا ئه سۆژینه وه ، به لام به هه له وه . گولچین و (عم) و (گم) :
گولچینی . (ت) و (خا) و (خب) : گولچین . بۆ هه ردوکیان ئه گونجی .

(۷) خارا : جۆره قوماشیکی ئاوریشمه له جوانیدا وا دیته پیش چاو کهوا
شه پۆل ئه دا . دۆ جۆری هه یه : ساده و خه ت خه ت . جه بهل : جیا .
دامین : داوین ، بنار . وهرد : گول ، یا زه ویی کیتراو که ئاماده کرابن
بۆ تۆو تیا داچاندن .

واته : شاخ بهرگی گیا و گه لای سهوز و شینی پۆشیوه که له

وادی بووه به وادی پز توری (طور) ی (نار)
 (نعلین) له پی فری بده «نالی» به (نیمه نی) (۸)

شپول دانهوی زهنگدا نه لیتی پارچه ی خارایه له بهریا . داوینی شاخیش
 همو هر گولاله سوره به ، یا زهوی هه لکیتزراوه به سوره نه کانه وه . .
 ده ستم به داوینی شاخ بی و له خیر و بهره که تی نهو گولاله سوره به یا
 نهو ورده هه لکیتزراوه به ده سگیر بی ! .

هینانی رسته ی (ده ستم به دامنی) بوئه وه به تی بگین که نه شتوانی
 (جهیل) به (نافرته ی بالابرز) معنای لب بدریته وه ، نهو کانه معنای
 (وهردی سوره) و چۆنیته ی (دهس به دامین بۆن) یس ناشکرا نه بی . .
 له نیوان (سهوز) و (شین) و (سوره) دا ته ناسوب و ، له نیوان (دامین) و
 (دامن) دا جیناسی ناقص هه به .

شیننی (اح) : سوری . دامینی (چر) و (عم) : دامین . دیاره (دامینی) به .
 (گم) : داوینی . وهردی (چر) : وهرده . (اح) : وهرد . بۆ (وهردی) و
 (وهرده) یس نه گونجی . سوره (چر) و (اح) : سهوزه .

(۸) وادی : شیو . طور : کتوی طور . (نعلین) : جۆته نعل ، جۆته
 کهوش . نیمه نی : هیمنی .

نالی لهم به یته دا ئیشاره ت نه کا بۆ ئایه تی (فَاخْلَعْ تَعْلِيكَ اِنَّكَ
 بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى) له باسی حه زره تی موسادا ، واته : پیلاره کانت
 داکه نه ، چونکه تو له شیوی پیروزدای که شیوی داوینی کتوی طوره که
 نوری خوی تیا ده رکوت بۆ موسا و شاخه که بهر نوره گزی تی بهر بۆ
 سوتا . . ههروه ها له وشه ی (نیمه نی) یسدا ئیشاره ت به دۆ ئایه تی تر
 کراوه که هه ر باسی ئه م بابه ته نه کهن ، نه وانه ش ئایه تی (. . مِنْ جَانِبِ
 الطُّورِ الْاَيْمَنِ) و (. . مِنْ شَاطِئِ الْوَادِي الْاَيْمَنِ) ن .

واته : دۆل و شیو به هۆی داها تنی به هاره وه وه که شیوه پز له نوره که ی
 طۆری لب هاتوو ه که گزی تی بهر بۆ . . که واته تۆیش نه ی نالی ، وه که موسا ،
 پیلاره کانت داکه نه و به هیمنی به پتی رۆتی به سه ر نهو گول و گیاهه دا بۆ .

له نیوان (نور) و (طور) دا جیناسی لایق و ، له نیوان (سور) و (نار) دا
 جیناسی لایق و ته ناسوب و ، له نیوان (وادی) و (نعلین) دا ته ناسوب و ،
 له (وادی) و (نعلین) و (هیمنی) دا ئیقتیباس هه به .

طۆری (چر) و (کم) و (ت) و (ک) و (اح) و (خا) : طۆر . دیاره
 (طۆری) به . (تو) و (عب) و (خب) : طۆر . معنای نایه ت .

قه دری من چهنده له لای ده وله تی دنیایی دهنی ،
قه دری نه و که متر و ، هه ردق له غه می به کدی غه نی (۱)

نهم پارچه شیعه ره مان له دۆستی خۆشه و بیستمان د. عزالدین مصطفی رسوله وه دهس کهوت له گهل چهند پارچه شیعیکی جیاجیای تر دا ، له سه ر پارچه کاغه زیکی کۆن و به خه تیکی کۆن و فارسج نامیز له لایهن (محمد) ناویکه وه نۆسرابوه وه . کاغهز و خه ته که له وانه نه بۆن له وه دا دۆدل بین که هیچ نه بچ هبی ۸۰ - ۹۰ سالتیک بهر له نه مۆن . له لای سه ره وه شیعه وه نۆسرابو «مناظره (مناظره) نالی سلیمانی مع میرزا صفا الشیرازی» . واته به کتر به زینیی نالی سوله یمانه ییچ له گهل میرزا صفای شیرازی . له هیچ کام له نوسخه کانی بهرده ستیسمانا نیشانه به کی که می نهم پارچه شیعه نییه ، به لام شیوه ی دازشتنی، دهق، شیوه ی دازشتنی شیعی نالییه .

له باره ی نهم میرزا صفای شیرازییه وه هیچ ناگاداریه کمان نییه . به لام له چهند به شیکی پارچه شیعه که وه هه ندی شتمان بۆ ده رنه که وی . بۆنمۆنه لاییه وه ده رنه که وی که وا نهم میرزایه کابرایه کی ده سه لانداری ئیرانی بووه و فارسیش بووه و شیعهش بووه . ههروه ها نه وهش ده رنه که وی که زیاتر له وانه به نالی له مه دینه چاوی به م میرزایه که وتبی و ، له سه ره مه سه له به کی نایینیش و سیاسییش (به نیشانه ی ناوه ی تانی کورد و فارس و عه ره بدا له پارچه شیعه که دا) له گه لیا تیگیرایی و بۆیه نهم پارچه شیعه ی وتبی .

سه ریکی ههستی سیاسی نالی له م پارچه شیعه وه به ناشکرا دیاره ، نه وهش نه ویستنی عه جه مه که له هه ندی شیعی تریشیا ده رنه که وی . له پالی به کا زیزکردنی ناوی کوردو عه ره بییش نیشانه ی جۆره دۆستایه تییه که نی له گهل عه ره ب . سه ره زای هه مۆ نه مه ، نهم پارچه شیعه نیشانه ی پایه ی کۆمه لایه تی نالی و سه ره به ده ره وه بۆیه تی . نه گینا مه لایه کی کوردی بچ کهس و بچ ده ر و نامۆ چیه تی له غه ربیدا خۆی بدا له قه ره ی کابرایه کی ده سه لانداری ئیرانی و به رۆیا هه لساخی و به شیعی سه رشکینی خۆی به دناوی بکا و بیززینی .

(۱) دهنی : سۆک . به کدی : به کتر . غه نی : بچ نیحیاج .

طاغی بو باغی بو ، باغی گول و نهیرهنگ و فهنی
شاد و شادابه به گول ئاتهشی بو نارهوهنی (۲)

هینده دل خۆشه له بهر سه بزی بو دار و دهوهنی ،
که دهزه قصی وه کو شاخ و فهنن و نهسته رهنی (۳)

له خهزان بێ خه بهره بهرگی به هار و چه مه نی
بێ به قایی گول و سه رو و سه مه ن و یاسه مه نی (۴)

واته : سامان و دهسه لاتی بێ باهه خی دنیا به چ چاوتک سه یری منی
شاعیری دهرون بهرز و سه ر شوژنه کردو بکا و چه ندم رژیز لێ بگری ، منیش
هه ر به و چاوه سه یری ئه و ئه کهم و ئه وه نده ی رژیز لێ ئه گرم . . چونکه وهک
ئه و ئیشی به من نییه و هیچی له سه ر من په کی نه که وتوو ، منیش هه ر
وام . .

مه بهستی نالی له (دهوله تی دنیا یی ده نی) خاوه ن ده وله ته که یه که میرزای
شیرازییه .

(۲) طاغی : سه رکهش و سه تمکار . باغی : یاخی ، له خوانه ترس . نهیرهنگ :
فزوفیل و جادوگره ی . فهن : هونه ر و جوانی . فزوفیل . شاد :
شادمان و گهش . شاداب : تیراو . گول ئاته شی : گوله هه نار ، گولیکی
سوره . ناره وهن : دره ختیکی گه لاپزی سی بهر خۆشه .

واته : میرزای دنیا دار کا براهه کی سه رکهش و له خوا یاخی و زۆرداره ،
باخی به دیمه ن پز له گول و کاری هونه رمه ندانه و له ژاستیدا پز له
فزوفیلی ، گهش و تیراوه به گول و دره ختی به دیمه ن جوان و له ژاستیدا
بێ بۆن و بهری وهک گوله هه نار و دار ناره وهن .

له نیوان (طاغی) و (باغی) دا جیناسی لایق و ، له نیوان (باغی) و
(باغ) دا جیناسی ناقیص هه یه .

(۳) دهزه قصی : سه مانه کا . شاخ : لق . فهنن : لقی ژاست . نهسته رهن :
گولیکی بۆن خۆشه ، سۆر و سپی هه یه . . به هه ر لقی که وه چه ند
گول ئه ژۆی . دره خته که ی دژکاوییه . وهک گوله باخی لای خۆمان وایه .

واته : شیرازی ئه وه نده له بهر سه وزۆی و دار و دهوهنی باخی دنیا
شادمان و دل خۆشه ، وهک له رینه وه ی چل و دار گوله کانی به دم شنه ی
باوه ، که وتوو ته سه ما . .

(۴) واته : میرزای شیرازی به جۆری بای و غه ژزا بووه و وانازانی زۆژان

فهله کی میهر مه هی ، وهفته تهواو بئ زه مه نی
که وه که بهی نه نجومی بو دائیره بی نه نجومه نی (۵)

خوانی نه لوانی زه مین و صه فی سینج و صه حه نی
طهشت و طاس و طه بهق و له نگه ر و شه مع و له گه نی (۶)

من وه کو زه عدم و تو وه ک گول و سه بزه ی دیسه نی
من ده گریتم و ده نالیتیم و تو پئی ده که نی (۷)

رؤژیان له دوا به ، ته ناهت گه لای سه وزی دره ختی به هار و چیمه نی شینی
ژینی به خته وه ری ، ناگایان له وه نیبه که وا پایزیکیش به ژیه یه ، جیکای
به هار نه گریته وه ، گول و سه رو و سه من و یاسه من هه مو سیس
نه بن و نه وه رین و دوا ییان دئی .

(۵) میهر مه ه : مانگی میهر ، به کیکه له مانگه کانی سالی شه مسج ، له
ئاخری نه یلو له وه ده س بئ نه کا و سه ره نای پایزه . زه من : زه مان ، کات .
که وه که به : کومه لی به شان و شکو . نه نجوم : نه ستیره کان . دائیره :
کوژ بهستن و خز بونه وه .

نالج له م به یته دا ژسته ی (تهواو بئ) ی له به کاتا به دۆ مه عنای جیا
به کاره یناوه و ، کردۆ به به (فیعل) بۆ دۆ فاعیلی جیا . نه لئ : میرزای
شیرازی ناگای له وه نیبه که وا ها کا نه ستیره ی پایزی گه بشته بر جی
خۆی و پایزی به تهواوئی داهات و ، که وا ها کا سه رده می نه ستیره ی
به ختی به سه رچۆ و ، کوژی خز بو وه وه ی دهوری ، له بهر نه مانی خۆی
بلا وه یان لئ کرد .

(۶) خوان : سفره . نه لوان : زه نگاو زه نگ . صه ف : ریز . صه حه ن : قاپ و
قاچاخ . طاس : تاسه ، کاسه . طه بهق : قاپی گه وه ری چیشیت . له نگه ر :
له نگه ری . شه مع : مؤم .

واته : میرزا له وهش بئ ناگایه که وا ها کا خوانی زه نگاو زه نگی پز له هه مو
جۆره خواردن و ریزه سینج و تهشت و قاپ و قاچاخ و ، چیشته خانه ی
ئاوه دانی بزایه وه و هیچی به سه ر هیچه وه نه ما .

(۷) زه عد : گرمه ی هور . دیمنه ن : جهمی دیمنه یه واته سه ر سه لو ینک .
واته : من که نه نالیتیم و نه گریتم هه وه ری به هارم گرمه م دئی و باران
به سه ر زه ویدا نه باریتیم . . تویش که به هاوار و نازه حه تی من زیاتر

ئەي دەراتۆ لە دو مەجرایی دو میزابی مەبال
 مەبە بادئى وەكو خەرزىبە بەهەوای كىبر و مەنج (۸)
 تەنى راضى بە خەشىن پۆشىبى وەك شىر و شوتور
 بى نىازە لە برىشم تەنى بو پىلە تەنى (۹)

ئەبۆزەبە ، گزۇگىاى سەر سەلوئىنكى بە بارانى فرمىسكى من سەوز
 ئەبى و ئەزۆبى .

هينانى زستەى (دەگرىم) لەم بەیتەدا نىشانەى بى دەسەلاىبى نالى
 نىبە لە بەرابەر مىرزای شىرازىدا ، بەلكو نىشانەى لەخواترستى و بى
 ناخۆش بونىبەتى بە مل كەچنە كوردنى مىرزای شىرازى بۆ راستى . وەك چۆن
 (زەعد) كە واتە گرمە نىشانەى هتەزە و (سەبەزەى دىمەن) بىش سەرەزەى
 مەعناكەى ئىشارەتە بە فەرمودەى پىغمبەر كە ئەفەرموئى (ايساكم و
 خضرأء الدمن) واتە خۆتان بيارىزن لە ئافرەتى بەدىمەن جوان و بە
 زەوشت بەد و نازەسەن كە وەك گىاى سەر سەلوئىنك وا بە . . كەواتە وا
 نالى مىرزای شوبەاند بەوجۆرە ئافرەتەنە .

(۸) دەراتۆ : دەرھاتۆ . مەجرا : شوئىنى پىا ژۆبىشتنى ئاۋ . مىزاب : پلۆسك .
 مەبال : مىز كوردن . بادئى : بايى . خەرزىبە : ئالەتى پىاۋ . كىبر : فىز .
 مەنج : ئاۋى پىاۋ .

واتە : ئەي كابرأى ناچىز كە لە دۆ پلۆسكى مىزى پىاۋئىك و ئافرەتەك
 ھاتۆبەتە دەرەۋە ، لە خۆت بايى مەبە و ، وەك (هينى) پىاۋ كە ھەستى و
 لەبەر پزبۆن لە (ئاۋ) ھەلاۋسى ، با مەكەرە خۆت .

ئەشتوانئى وشەى (مەنج) بە (مەنج) بخۆئىرئەتەۋە واتە (من . . من
 كردن) .

لەئىۋان (مەبال) و (خەرزىبە) و (مەنج) دا تەناسوب ھەبە . . ھەرۋەھا
 وشە ئارايىبەكى وردىش لە (مىزاب) دا ھەبە كە سەرەزەى مەعناكەى ،
 بەدىمەن بۆ ئەۋەش دەست ئەدا لە (مىز) و (ئاب) پىكھابى .

(۹) خەشىن پۆشى : لەبەر كوردنى بەرگى زېر . شوتور : حوشتر . برىشم تەنج :
 چىنى قوماشى ئاورىشم . پىلە تەنج : پالەوانى .

واتە : لاشەى من كە وەك شىر و حوشتر فىرى ژبانى تال و سوپر
 بوۋە و ، زازىبە وەك ئەۋان پەلاسىكى زېرى لەبەر بايى ، بەتەماى ھىچ
 نىبە لەم دىنبايەدا و پىۋىستى بەۋە نىبە جلى ئاورىشم لەبەر كا و زۆرى

گوتم ئەي قىبلە قوزە ! بۆچى بە تەحرىرى حەرىر
 زاغىسى لىيسى عەجەم ، تارىكى بەرگى يەمەنى ؟ (۱۰)
 گوتى تاجى عەرەب و ، ئالى عەبا فەرمۆيان :
 عەييە تەن پەرودەرى يو نەرمى بو نازك بەدەنتى (۱۱)
 ئىيمە مەردىن و ھەمۆ شىرى خەشىن پۆشى مەصاف
 كرمى قەز ھەرچى تەنتى ، بو تەنى نىسوانى تەنتى (۱۲)

- بازۆى خۆى بەكاربىتى دەسدرىژى بىن بكا تە سەر خەلك .
- (۱۰) قىبلە قوزە : ئارەزۆباز و شەھوت بەرست . تەحرىر : نامادە كردن .
 حەرىر : ئاورىشم . زاغىب : ئەودى ئارەزۆى لە شتى بىن . تارىك :
 ئەودى واز لە شتى بىتى .
- واتە : بە مىرزام وت ھۆ كابرەى ئارەزۆ بەرست ، بۆچى بە نامادە كردنى
 جلى ئاورىشم و لەبەر كردنى ، پىشانى ئەدەى كەوا حەزت لە جلى
 ئالووالاى ئىترائىيە و جلى سادەى يەمەنتى لەبەرناكەى ؟
 داواى لەبەر كردنى جلى سادەى يەمەنتى ئىشارەتە بەوہ كە پىتفەمبەر
 (د.خ) بوردى يەمەنى لەبەر كردوہ .
 لە نوسخەكەى بەردەستمانا وشەى (قىبلە قوزە) بە (قىبلە فەزە)
 نۆسراوہ . فەز : واتە ھىنەكەى پىاو . ئىيمە لامان و ابو ئەوہ ھەلەيە و
 ژاستەكەى بەوجۆرەيە كە خۆمان نۆسىمانە ، چ لە زۆى مەعناوہ و چ لە
 زۆى وشە ئارائىشەوہ بۆ پەيوەند لەگەل (قەزى) بەمەعنا كرمى ئاورىشم .
 وشەى (قىبلە قوزە) كە بە زىنۆسى جاران ئەشخوئىرايەوہ (قىبلە
 قەزە) واتە ئەودى ئاورىشم قىبلەيەتى ، نىشانە بەكى تىرى يارىتى كردنى
 ئالىيە بە وشە .
- (۱۱) تاجى عەرەب : پىتفەمبەر (د.خ) . ئالى عەبا : ئالوبەيتى پىتفەمبەر كە
 ھەمۆيانى لە عابابەكەوہ پىتچاوہ . تەن پەرودەرى : خزمەت كردنى لەش .
 وەنەبى وشەى (گوتى) لەم بەتەدا وەلامى مىرزا بىن ، بەلكو ھەر
 درىژەى قسەى ئالىيە بەلگە بۆ ژاستى ئەو قسەيە دىنئىتەوہ كە لە بەيتى
 پىتچاودا كردى . واتە : پىتفەمبەر كە تاجى سەرى مىللەتى عەرەبە و
 ئالوبەيت كە تۆ لای خۆت ، خۆت بە شوئىن كەوتۆيان دائەنتى ، فەرمۆيانە
 شۆرەبىيە پىاو ئەوہندە خۆى بە خزمەتى لەش و لەبەر كردنى شتى
 نەرم و ، ناسكى بەدەنيەوہ خەرىك بكا .

قەز ، بریشم ، که حەرامە لە زەجول ، نەك نيسوان
 سوننەتی شەرە ، ئەگەر ئایبە ئه هلی سونەنی (۱۳)
 تەرکی ئارایشی تەن نەقەدی زەواجی عەرەبە
 تۆ عەجەم ، مەردی موزەخرەف تەنی بو قەلبەزەنی (۱۴)

(۱۲) مەصاف : مەیدانی جەنگ . کرمی قەز : کرمی ئاوریشم . تەنج - ی
 بەکەم و سێهەم - : لە تەندنەوێه . تەنی - ی دۆهەم - : لەشی .

ئەمە ی ئەم بەیتە قەسی نالچ خۆیەتی و بەلگە ی ژاستی ئەو قسانە یە
 که لە دۆ بەیتی پێشودا وتی و ، پلارە ئەبگریتە میرزا . واتە : ئیمە
 پیاوین ، شیرێ پەلاس لەبەرکەری مەیدانی جەنگین . . لەو خا و
 خلیچکانە نین که بەرگی ئاوریشم لەبەرئەکن ، چونکە کرمی ئاوریشم
 هەرچی ئاوریشمی تەنیو ، بۆ لاشە ی ئافرەتی تەنیو . .

نالچ ، بە مەبەستی یاری کردن بە وشە ، ئەو شە مەبەست بوو (کرمی
 قەز) بە جۆریکی تریش بخوێرتەو و ، شوبهاندیک دروست بیتی .

لەنیوان هەر دو (تەنج) و (تەنی) دا جیناسی تەریکیب و ، لەنیوان
 هەردو (تەنج) خۆباندا جیناسی تەواو هەبە .

(۱۳) زەجول : پیاو . نيسوان : ژنان . ئەهلی سونەن : ئەهلی سوننەت و
 جەماعەت ، بەرابەرکە ی (شیعە) و (ئەهلی بیدەعەت) .

واتە : ئاوریشم که حەرامە لە پیاو و حەلالە بۆ ژن ، بۆیە وابە چونکە
 پێفەمبەر (د.خ) وای داناو . جا تۆیش ئەگەر شوین ژنی و شوینی
 پێفەمبەر کەوتۆی مەبکەرە بەرت و ، ئەگەر شویتیشی نەکەوتۆی چتی
 ئەکە ی بیکە .

ئەتوانی وشە ی (بریشم) بە (بە ریشم) یش بخوێرتەو . .

(۱۴) ئارایش : زازاندنەو . نەقەدی زەواج : پارە ی بە برەو و مامەلە پێ کراو .
 موزەخرەف : ئەو ی خەریکی شتی هیچ و پوچ بێ و خۆی هەر بەدیمەن
 جوان کردبێ . قەلبەزەن : بێ کارە .

واتە : عەدەتی باو لەناو عەرەباندا ئەو یە خەریکی تاس و لۆس دانێ
 خۆیان نەب . . تۆی عەجەمیش که هەر خەریکی ئارایش دان و زازاندنەو ی
 خۆتی ، خەریکی کاری بێ مایەیت و پیاویکی هیچ و پوچی . . یاخود
 لاشە یەکی ساختە و هیچت هەبە و ، هەرچەند بەناو پیاوی ، وەك
 ئافرەتیکی قەلب و بێ کارە وای (بە پیتی ئەو) که « قەلبەزەن » بە « قەلب

میلله تی کورد و عه‌رب هه‌ردویه که تهره‌قه بۆن
 له جه‌فاوو میچه‌نی مولکی (سه‌با)وو یه‌مه‌نی (۱۵)
 وه‌کو نه‌و کر مه‌ له‌تێو قوبیه‌یی نه‌بریشمدا
 عاقیبه‌ت مورده‌یی یه‌ئسی عه‌مه‌ل و بێ که‌فه‌نی (۱۶)

زه‌ن «یش نه‌خوینریته‌وه . به‌م‌پتیه‌ کۆکردنه‌وه‌ی ئه‌م (زه‌ن)ه‌ له‌گه‌ل
 (مه‌رد) بێ ملامه‌ت نییه‌ !

هینانی وشه‌ی (ته‌رک)یش له‌ سه‌ره‌تای ئه‌م به‌یته‌دا که‌ جارانی ئه‌تۆسه‌را
 (ترک) و به‌ (تورک)یش نه‌خوینرایه‌وه ، بێ یه‌یوه‌ندێ نییه‌ له‌گه‌ل (عه‌رب) و
 (عه‌جه‌م) له‌م به‌یته‌دا .. زاراوی (مه‌ردی موزه‌خره‌ف)یش جوژه
 جیتیوکی ئیرانیانه‌یه .

(۱۵) میحه‌ن : جه‌می میحه‌نه‌ته‌ وانه‌ به‌لا . سه‌با : ده‌وله‌تی سه‌به‌ه‌ له‌ یه‌مه‌ن .

نالج له‌ به‌یتی پێشه‌دا ته‌عریفیکی عه‌ره‌بی کرد و پلاریکی گرتی عه‌جه‌م .
 لێره‌شدا وه‌ک بلیی بیر نه‌کاته‌وه‌ و به‌دوای شتیکیا نه‌گه‌ژێ کورد و عه‌رب
 یه‌کیان تیا گرتی و تیا هاوده‌رد بێ ، نه‌بینج هه‌ردولا وه‌ک یه‌مه‌نییه‌کانی
 پاش زۆخانی عه‌ماراوی (مه‌ره‌ب)یان لێ هاتوه‌ که‌ پرژ و بلاو بۆنه‌وه‌ و هه‌ر
 کومه‌تیکیان که‌وتنه‌ لایه‌ک . کورده‌ ، میرنشینییه‌کانی بابان و سووران و
 ئه‌رده‌لان و میرنشینییه‌کانی تریان هه‌بو ، زۆم و عه‌جه‌م هه‌م‌ۆیان یه‌ک
 له‌دوای یه‌ک قۆت دان و ، عه‌ره‌بیشه‌ ، له‌ سه‌رانسه‌ری و لانه‌ پان و
 به‌رینه‌که‌ یانا ده‌وله‌تیکی سه‌ره‌خۆیان نه‌بو له‌ ده‌وله‌ت بچێ ، به‌پێچه‌وانه‌ی
 عه‌جه‌مه‌وه‌ که‌ هه‌رچۆن بێ خاوه‌نی شتی بۆن بۆ خۆیان .

ئه‌م وشه‌ی (یه‌مه‌نی)یه‌ له‌ ده‌سنۆسه‌که‌ی به‌رده‌ستمانا بۆ (یه‌مه‌نی) و
 بۆ (میحه‌نی)یش ده‌ست نه‌دا ، به‌لام ئه‌گه‌ر (یه‌مه‌نی) بێ ، نوخته‌ بۆ (ی)که‌ی
 نه‌کراوه‌ و ، سه‌ری (ی)که‌ زیاتر له‌ سه‌ری (م) ئه‌چێ . ئیسه‌ (یه‌مه‌نی)مان
 لا له‌بارتر بۆ ، بۆیه‌ و اما نۆسییه‌وه‌ .

(۱۶) کر می ئاوریشم خێوه‌تی به‌ ده‌وری خۆیا نه‌ته‌نیج و له‌ناو خێوه‌ته‌که‌دا بۆ
 ماوه‌ی پێنج زۆژ خه‌ریکی ئاوریشم ته‌نێن ئه‌بێ . جا که‌ بیانه‌وی
 ئاوریشمه‌که‌ی کۆبکه‌نه‌وه‌ ، یا له‌به‌ر تیشکی هه‌تاو یا له‌ناو ئاوی گه‌رمدا
 دای نه‌نێن تا کر مه‌که‌ ئه‌مرێ . ئه‌گه‌ر بشیانه‌وی سۆد له‌ گه‌راکه‌ی
 وه‌ر بگرن و کر مه‌که‌ زۆر بکه‌ن ، ئه‌وا لێی نه‌گه‌ژێن تا بێ نه‌گا و (بالغ) نه‌بێ و
 خێوه‌ته‌که‌ی به‌جێ نه‌هێلێ و ده‌سه‌نه‌کا به‌ گه‌را فزێ دان و نه‌گه‌ژێته‌وه‌
 سه‌ر دۆخی جارانی .

چونکه «نالچ» ! له سەر ئەم ئەرضه غەریبی وهطه نی
ههسته باری مهدهنی به ، مهدهنی به ، مهدهنی (۱۷)

- ۱۳ -

موساوچی وهك يهك و لۆن له ههر دۆ لاوه زولفهینی
نمونهی عهكسی حهرفی (میم) و (تۆن) و (واوه) زولفهینی (۱)

ئەم بەیتەش معنای بەیتی پیشۆ تهواو ئەکا و ، نالچ لەم بەیتەدا
پارچه پارچه بۆنی کورد و عەرەبی شووبهاندوو بهو حالهتهی کرمی
ئاوریشم که لهژیر خێوهتهکهی دهرئەچن بۆ گهرا فزۆندان و لهپاش گهرا
فزۆدانهکه ، گهراکانی ئەبن به کرم و ئەچنه ژۆر خێوهتیکێ نوچی که خۆیان
نامادهیان کردوو و ئەکەونه ئاوریشم دروست کردن و پاشان بۆ
وهگرتنی ئاوریشمهکهیان ئەمریتزین و به ناو میدی و لهئەنجامی
کارکردنایان بچن (واته بچ خێوهت) سەر ئەیتنهوه .

له عهیبدارکردنی میرزای شیرازییهوه بهوه که بهرگی ئاوریشم
له بهرئەکا و ، له وه صفکردنی عەرەب و کوردهوه بهوه که وهک کرمی
ئاوریشم وان ، ئاوریشمهکه دروست ئەکەن و پاشان ئەمرن و ئەفهوتین ،
وا دیتنه پیش چاوانچ و بستبیتی بلچ عەرەب و کورد کار ئەکەن و
عهجم ئەبخۆن . .

(۱۷) ههسته : بۆن . ههسته بار : ئەوهی بۆنی بار بچ به سەر شانی که سیکه وه .
ئەشگونچ (ههسته) به تهنها خۆی فیعلی ئەمر بچ .

به وردی معنای جیاوازی ئەم سچ وشەیی (مهدهنی) مانه بۆ ژاست
نه کراوهتهوه . ئەوهندهی بۆی بچین لامان وایه مه بهستی نالچ ئەوه بچ به
خۆی بلچ : مادهم نامۆ و دۆر له نیشتمانی و ژۆت که وتوووته ئەم مه دینهی
پیتهمبهره (د . خ) ، خۆت بکه به باری سهرشانی ئەو بۆ ئەوهی لهودنیا
تکا کارت بچ و ، ببه به خه لکی مه دینه و ، سۆک و بچ حورمهت مه به ، قه دری
ئەو پیتهمبهرت له بهرچاوی بچ که له په نایدا ی . به م پتیه (مه) ی دوا
(مهدهنی) به معنا (نه) ئەبچ .

- ۱۴ -

(۱) موساوچی : چون یهك . عهكس : پیتجهوانه .

واته : ههر دۆ زولفی بار له ههر دۆ لای ژۆیه وه یا له سەر و خواری
ههر دۆ زولفی وه وهك يهك وان و ههر دو کیشیان لۆن ، ههر ئەلیی حهرفی
(میم) و (تۆن) و (واوان) ، چۆن ناوی ئەم سچ حهرفه له ههر سه ریکه وه

به داوه ، کرژ و خاوه ، یه عنی ئالۆزاوه زولفهینی
دۆ تاوه ، دۆ سیان و شیوه کهی شیواوه زولفهینی (۲)

په‌ریشان و شکسته و سه‌رنیگۆن داماوه زولفهینی
تومه‌ز بادی سه‌بای چین و خه‌طای لێ داوه زولفهینی (۳)

بیخوینیته‌وه هه‌ر (میم) و (نۆن) و (واو) یان لێ ده‌رئه‌چیی ، یاخود وه‌ک
چۆن ئه‌گه‌ر شیوه‌ی ئه‌م سه‌ح حه‌رفه هه‌لکیزیته‌وه ، به‌ خۆیان و
پێچه‌وانه‌که‌یانه‌وه وه‌ک زولفی چون‌به‌ک و لۆلی یاریان لێ ده‌رئه‌چیی .

میم و نۆن و واوه (کم) و (گم) و («په‌راویزی» من) و (خا) : نۆن و
میم و واوه . (تو) و (عب) و (من) : میم و واو داوه .

به‌ داوه : داوی به‌ده‌مه‌وه‌یه ، فیلبازه . دۆ تاو : ئه‌وه‌ی به‌ دۆ جو‌ر
هۆنرایتته‌وه . سیا : زه‌ش .

واته : زولفه‌کانی یار ، دلدار ئه‌که‌ن به‌ داوه‌وه و ، ئالۆزن ، به‌شیکیان
کرژ و به‌شیکیان خاوه و ، له‌ خاوتی و کرژیدا چون‌به‌ک نین ، نه‌ هه‌مۆیان
کرژ و نه‌ هه‌مۆیان خاون ، به‌ دۆ جو‌ر هۆنراونه‌ته‌وه ، دۆ زولفی زه‌شن و
شیوه‌که‌یان شیواو و تینکچووه .
دو تاوه (عم) و (گم) : دو تان و .

هه‌رچه‌ند هه‌مۆ نوسخه‌کانی به‌رده‌ستمان له‌ نیوه به‌یتی یه‌که‌مدا
نۆسیویانه (به‌ داوه) و ، له‌ نیوه به‌یتی دو‌هه‌مدا ، (عم) و (گم) نه‌بن ،
نۆسیویانه (دو تاوه) ، ئیمه‌ لامان‌وايه‌ ژاسته‌که‌ی (به‌ داو) و (دو
تاو) وه ، چونکه‌ ئه‌گه‌ر وابین (تا) به‌رابه‌ری (سیان) ژانه‌وه‌ستج که‌ (تا)
واته‌ به‌ک و ، (دوتا) خۆشی واته : پێچ و لۆل و شکاوه و ، بۆ زولف
باشتر ئه‌گونجێت تا (دو تاو) که‌ هۆنینه‌وه‌ی به‌ن و مۆ و شتی‌وايه .

له‌نیوان (کرژ) و (خا) دا طیباق و ، له‌نیوان (داو) و (خا) دا جیناسی
لاحیق و ، له‌ کو‌کردنه‌وه‌ی (دۆ) و (سیان) دا به‌دیمن طیباق هه‌یه .
ئهم به‌یته‌ له‌ (کم) دا نییه .

په‌ریشان : بلاو . شکسته : ئه‌و زولفه‌ی ژاست نه‌بن ، لۆل بن .
سه‌رنیگۆن : سه‌ره‌و‌خوار بووه‌وه . بادی سه‌با : ئه‌و بایه‌یه‌ له‌ به‌ینی
رۆژه‌لات و باکو‌ره‌وه هه‌ل‌ئه‌کا .

واته : زولفه‌کانی ئالۆز و تیک‌شکاو و پرژ و بلاون و ، وه‌ک جاران
سه‌ریان رۆی نه‌کردووه‌ته‌ به‌ک ، شو‌ژ بۆنه‌ته‌وه . پێشان نه‌مه‌زانی بۆچی

له جی پی پاونوو گهردنلغی داناوه زولفهینی
که وهك نهژدهر له پینوو گهردنی ئالاوه زولفهینی (۴)

دو جادو ماری مهغزی ئادهمی خواری قهرار داوه
لهسر شانی ، وهكو ضهحاك و ، ناوی ناوه زولفهینی (۵)

وايه ، پاشان بۆم دهر كهوت تومهز نهمه خهتای بای سهبا ی چین و خهتایه
چینهکانی زولفی یاری تیکداوه .

پهریشان و (عم) و (گم) : پهریشانه و . شکسته و (چن) و (ك) :
شکست و . نهمیش ههر (شکستهوه) . (اح) و (من) و (خا) و (خب) :
شکسته . تومهز (چر) و (عم) و (تو) : تمهز . (« پهراویزی » خا) :
تومهس . بادی (چر) و (ك) و (تو) و (عب) و (اح) و (خب) : باد .
نهمیش ههر (بادی)یه . (گم) : بایی . سهبا ! . (خب) :
سهبا . خهطای (عم) : خهتای . (کم) و (گم) : خوتن . (تو) و (عب) و
(من) : خهطا . لئ داوه (کم) و (گم) : لئی داوه .

(۴) پاونوه : خشلیکی زیژه ژنان نهیکه نه پین . گهردنلغ : خشلیکی تری زیژه
نه کریتیه مل و به لیره یهکی زۆر ژازاوه تهوه . نهژدهر : ماریکی
نهفسانهیییه ناگر له دهمی دهر نهچین . نهژدهها .

واته : زولفهکانی یار نهوهنده دریژن بهسر سنگیا بلاو بۆنهتهوه و
وهك پاونوه گهپشتۆنهته بهر پیتی . بۆیه نه لیتی ماری نهژدهرن له گهردن و
قاچی ئالاون .

هینانی (پین) و (گهردن) بهدوای (پاونوه) و (گهردنلغ) دا لهف و نهشری
مورهتهبه .

گهردنلغی (کم) : گهردانلغی . (گم) : گهردانهیی . . له پینوو (عم) :
لهسر پین و . (کم) و (گم) : له شۆشهی !

(۵) جادو مار : ماری سیحرباز . مهغز : میتشك . خوار : بخۆر . قهرار
داوه : داناوه . ضهحاك : نهژدههاکی بهناوبانگ .

نالئ لهم بهیتهدا ئیشارهتی به ماری سیحربازهکانی فیرعهون و ، به
مارهکانی سهرشانی نهژدههاك کردوووه و زولفهکانی یاری داناوه بهههراکام
لهم دو کومه له ماره و ، دهست به سهراگرتنی بیر و دلئ دگدارانیشی
داناوه به خواردنی میتشکیان له نهفسانهکهی نهژدههاکدا . نه لئ : یار
جۆتئ ماری وهك مارهکانی سیحربازهکانی فیرعهون ، سیحر له

به طوژژه وهك پهژى طاوس ، به گهردهن ئاهووه ، به عنى
له سهه ئاهوویی گهردهن ههر دو حهلقه ی داوه زولفهینی (٦)

به ظاهر ظولمهت و دۆده ، به باطین تور و ، تاریکی
له عۆد و عه نههه و میشکی خهطای بهرداوه زولفهینی (٧)

دلداران کهه و ، وهك ماره کانی سههشانی ئهژده هاك ، عه قل له دلداران
سینی خستووته سههشانی خو ی و ئه لئ گوايه ئه مانه زولفن . . ئه مانه
زولف نین مارن .

ضه ححاک و : (چن) ضه ححاک . دباره (ضه ححاک و اوه . (تو) و (عب) و
(من) : ضه ححاکه .

(٦) طوژژه : مۆی ئه ملا و ئه ولای ناوچاو . ئاهۆ : ئاسک .

واته : به مۆی جوانیا که وهك تیشکی خۆر ئه دره وشیتته وه ، ئه لئی
طاوسه و ، به گهردنی بهرزیئا ئه لئی ئاسکه . زولفی طاوسینی به سهه
شان و ملی ئاسکانهیدا ئه لقه ئه لقه بووه و لۆلی خواردوووه .

طوژژه (من) : طوژژه ی . وهك پهژى (عم) و (عب) و (من) : پهژى .
طاوس (عم) : طاووسه و . (گم) : تاوس ؛ (عب) و (من) : طاووس و .
داوه «پهراویزی» چر و (عب) و (تو) و (من) : چاوه .

(٧) ظولمهت : تاریکی . دۆد : دۆکه ل .

واته : زولفه کانی یار به دیمه ن له بهر ژه شی ئه لئی تاریکین و ، له بهر
لۆل خواردن و پیچ پیچ ئه لئی دۆکه لی باریکن . . به لام مه سه له که ههر
ئه وه نده نییه ، تاریکایی زولفی یار له ژاستیدا ژۆشناایی دلی دلدارانه و ،
له بن ئه و دۆکه لی زولفه وه ئاگریک هه به (که ئاگری ژۆی یاره) گزی
بهرداوه ته عۆد و عه نههه و میشکی بۆن خو شی خه تا و خوته نی - زولفه که و
ئه و بۆنه خو شه که له زولفی یاره وه دئ هی ئه وه یه . . به پیتی ئه م
مه عنا لیدانه وه یه (زولفهینی) نابین به فاعیلی فاعلی (بهرداوه) ، به لکو
فاعیلی فاعله که ئه گه ژیتته وه بۆ تور و (زولفهینی) بیش (موضافو ئیله بهی) ی
(خهطای) ه و (بهرداوه) یان که وتوووه ته بهینه وه .

ئه شگونج (زولفهینی) فاعیلی (بهرداوه) بی و مه عنا که وای لئ پیته وه :
زولفه کانی یار ئاگریکیان بهرداوه ته عۆد و عه نههه و میشکی خه طا و
خوته نی خو یان و ، له هه مان کاتیشا که ئاگر بهر ئه دهنه خو یان ، بۆیشن به
دۆکه ل . به پیتی ئه م مه عنا به ش دیسان مه به ست له ئاگر تی بهردانه که

شكهنجى تارى پز ميشكى ته تار و تاره ، نه مئا نه و
 دوتا و ، هه ر تايه باريكي له عه نهر ناوه زولفه يني (۸)
 وه كو دودي سياهه ناهى « نالى » و ، نه م ، زه قيبانه
 له سه ر تا پين له بهرگى مهرگ و ماته م ناوه زولفه يني (۹)

بلا و بونه و هى بونه خوشه كهى زولفه كانه .

ناريكي : نه مه تيكتسى (چن) ه . نوسخه كانى تر هه مو نوسويانه :
 (تاريكي) . نيمه ته نها (چن) مان لي ره دا به زاست زانج . ميشكى (چر) و
 (تو) و (اح) و (خا) و (خب) : ميسكى . (چن) و (ك) : ميسك . دياره
 (ميسكى) به . خه طاي (عم) و (گم) : خه تاي . بهر داوه (گم) و (گم) :
 داناوه .

(۸) شكهنج : پيچ و لولى زولف . تار - ي - به كه م : تال . ميشكى
 ته تار : جو ره ميشكيكه ناوبانگى بون خوشي ده ر كر دووه . تار - ي
 دو هه م - : زه ش و تاريك . دوتا : دو باد . تا : تال .

واته : يار به چه شنيكه ، پيچ و لولى تاقه به ك تالى زولفى ، پزه له
 ميشكى تاتار و به ته نها خو ي زه ش نه كاته وه ، كه چن نه و زولفه كانى
 دو بادن و ، هه ر تايكي نه و زولفه دو بادانه ي باريكي له عه نهر بار
 كر دووه . جا ياريك كه هه ر تايكي زولفى دو بادي نه وه نده ي عه نهر
 پتوه بين ، نه بين چ جو ره بون خوشيه كه به ده ور و به ري دا بلا و بكاته وه !
 له نيوان (تار) و (ته تار) دا جيناسى ناقيص و ، له نيوان (تا) و (بار) دا
 ته ناسوب هه به .

ميشكى (چن) و (اح) : ميسك . دياره (ميسكى) به . (عب) : ميسك .
 دياره (ميشكى) به . تايه (عم) و (گم) : تاي .
 نه م به يته له (خب) دا نيه .

(۹) زه قيبانه : وه ك زه قيب ، وه ك به دكار .

واته : نه و هه ناسه ي نالى ، له بهر ده ردى دورى يار ، وه ك دو كه لى
 زه شى لى هاتووه ، كه چن يار له جيايى نه وه ي نيشانه به كى خوشى پيشان
 بدا و كاريك بكا تو زى خوشييش بخاته دلى نالى ، وه ك ناحه ز و به دكار
 كه هه ر نازه حه تى مروى بوى ، سه ر تايى زولفى زه ش كر دووه و بهرگى
 زه شى مهرگ و ماته مى كر دووه ته بهرى . .

نهفس بگره له هاتوچۆبی خوۆزاین ههتا ماوی
که ئەم بایه ههتا ئیستا که هه عومری به با داوی (۱)

لهنیوان (بهرگه) و (مه‌رگه) دا جیناسی لایحی ههیه .

سیاهه (گم) : سیاهه . (تو) و (عب) : سیاهه و . (خب) : سیاهه . بۆ
(سیاهه)یش و (سیاهه)یش دهست نه‌دا . نالی و : ئەمه تیکستی ته‌نها
(چر) و (عم) و (گم) . نوسخه‌کانی تر هه‌مۆیان : نالی . زه‌قیبانه
(« په‌راویزی » چر) و (چن) و (عم) و (گم) و (ک) و (تو) و (عب) :
زه‌قیبانه‌ش . پین (گم) : پای . (تو) : پیتی . له به‌رگی (چر) و (عب) و
(خب) : له به‌رگه . دیاره (به‌رگی)یه . (چن) و (ک) و (اح) : به به‌رگه .
دیاره (به به‌رگی)یه . (گم) : به به‌رگی . مه‌رگه و (چر) و (ک) و (اح) و (خب) :
مه‌رگه . دیاره (مه‌رگه) و وه . (چن) و (گم) و (گم) و (خا) : مه‌رگی (۴) .

(۱) نالی له‌م پارچه شیعره‌دا ، وه‌ک هه‌ر خواپه‌رسیتیکی راستی پین له هه‌له و
ناهه‌واوی خوۆ - ناو ، به‌ سه‌ر و گوێلاکی خوۆیدا دێخ و ته‌رزه‌ شکینی
ئه‌کا و ، پین‌باریی چه‌رخێ گه‌ردۆن و پین‌به‌ری زابواردنی دنیای ئه‌خاته پیتش
چاو و داوای گه‌زانه‌وه‌ی لی ئه‌کا له خراپه‌ و ، ئه‌لین :

ئه‌و ئه‌ندازه عومره‌ی تائیس‌تا به‌سه‌رت‌بردووه ، تازه له ده‌ست
ژۆیشتووه و بۆت ناگیززیتته‌ دو‌اوه تا چۆن باشتر پین وای به‌سه‌ربه‌ری .
که‌واته ئه‌پین‌بیرێ له‌وه‌ی بکه‌یته‌وه که ماوه . بۆیه ، تا ماوی هه‌ناسه‌ت
بگره مه‌هیتکه به‌خوۆزاین بزوا ، چونکه هه‌ر ئه‌و هه‌ناسه به‌خوۆزاین دانه‌یه
تائیس‌تا عومری داوی به‌ با ..

له‌زاستیدا تپه‌ژبۆنی ژبانی مرۆ هه‌ر ئه‌و هه‌ناسانه‌یه که ئه‌یاندا . جا
ئه‌گه‌ر ئه‌و هه‌ناسه دانانه‌ی به‌ده‌م کاریکی به‌سو‌ده‌وه بۆین ، ئه‌وه دیاره
عومری له‌خوۆزاین زی‌اه نه‌بوه . خوۆ ئه‌گه‌ر به‌کاریکی به‌ده‌وه یا به‌خوۆزاین و
پین هیچ کاریک هه‌ناسه‌ی داپین ، ئه‌وه دیاره عومری به‌ با ژۆیشتووه .

له‌نیوان هه‌ردۆ وشه‌ی (با)دا ، سه‌ره‌زای ئه‌وه‌ی که هه‌رکامیان بۆ
مه‌عناپه‌ک به‌کارهاتووه ، جیناسی ته‌واو هه‌یه .

هاتوچۆبی : ئەمه تیکستی (چر) و (چن) و (خب) و (من)ه .
نوسخه‌کانی تر هه‌مۆ : (هاتوچۆنی) . که ئەم بایه هه‌تا ئیستا که (چن) : هه‌تا
ئیستا که ئەم بایه .

- حیات نهقدی تهحصیلی بهقاوو ژیبی ریضوانه
 نهتو دهیکه‌ی به مایه‌ی ده‌خل و خرج و کسبی به‌دناویتی (۲)
 عه‌جب ماوم له جهرگت ، نه‌ی دل‌هی غافل ، که موددیکه
 له‌سر نه‌م ناگرم داناوی ، هیشتا هر نه‌برژاوی (۳)
 مه‌ئهل دنیا ژن و ، چهرخیش خه‌زه‌ک ، دهم‌دهم به‌دوخی غم
 ره‌گی تاری وجودت با‌دهدا ، هیشتاکو هر خاوی (۴)

(۲) نه‌قد : پاره . ته‌حصیل : په‌یداکردن . به‌قا : ژبانی هم‌میشه‌پن له‌و
 دنیادا و ناوی چاک له‌م دنیادا . ژیبیح : قازانج‌کردن . ریضوان :
 زه‌زانه‌ندی خوا و ، ناوی دهرگاوانی به‌هه‌شتیشه . ده‌خل : ده‌سکه‌وت .
 خرج : سهرف‌کردن . کسب : په‌یداکردن . کاسبیح .

واته : ژبانت وه‌ک پاره‌په‌ک وایه خوا نابیتیه مشنت بو‌ئه‌وه‌ی ناوی چاکی
 نه‌م دنیا و ژبانی هم‌میشه‌یی نه‌و دنیای پن په‌یدا بکه‌ی و ، زه‌زانه‌ندی
 خوا و دهرگاوانی به‌هه‌شتی پن ده‌س‌خه‌ی ، که‌چی تو کردو‌ته به‌هوی
 ده‌س خستنی مایه‌ی به‌دناویتی و نابزو‌چون بو‌خوت . ژیبیحی (چر) و (چن) و
 (عب) و (خا) : ژیبیح . دپاره (ژیبیحی) به . (ک) ژیبیح و . نه‌تو ده‌یکه‌ی (کم) و
 (گم) : نه‌تو نه‌یکه‌ی . (خب) : وه‌ره مه‌یکه .

(۳) واته : نه‌ی دل‌هی پن ناگا . . من سهرم له‌تو سز ماوه ، چهند به‌جهرگ و
 له‌ره‌سه‌ختی . . ماوه‌په‌کی زوره له‌سهر ناگری نه‌م دنیای پن به‌قایم
 داناوی . که‌چچ هیشتا قال نه‌بوییت و نه‌برژاوی و هیشتا هر کال و
 کرچ و پن ته‌جره‌به‌ی . . ژوژگار تاییستاش کاری تن نه‌کردوی ، نه‌لیی نه
 بات دیوه و نه‌باران .

هرچهند لیره‌دا (جهرگ) به‌مه‌عنا (جگر) نیبه ، کوکردنه‌وه‌ی له‌گه‌ل
 (دل) ته‌ناسوبیتیکی جوانی تیابه .

دل‌هی غافل (چر) و (خا) : دل‌ی غافل . (چن) و (ک) و (اح) : دل‌هی
 نازک . (کم) و (گم) : دل‌هی به‌دخو . (ت) : نه‌ی دل ، نه‌ی غافل . (خب) :
 نه‌ی دل‌ی نازک . له‌سهر (ت) و (عب) : له‌گوشه‌ی . نه‌م ناگرم . (عم) و
 (گم) : نه‌م ناوهرم . هیشتا هر (چن) : نیستا هر . (من) : هیشتاکو .

(۴) خه‌زه‌ک : ناله‌تیبکی ده‌ستییه ژنان له‌مالا لۆکه‌ی پن نه‌ژبسن و نه‌یکهن به
 ده‌زو . دوخ : نه‌ویش هر خه‌زه‌که . نه‌پن نه‌و به‌شه‌ی پن که لۆکه‌که

زهمانه چهرخ و ، چهرخی ئاسمانیشی ، فهلهك فیلکه
سهری زشتهی و جۆدی چهنده باداوی یو ههر ماوی (ه)

ئه زۆسی . تار : تال . و جۆد : لهش .

واته : دنیا وهك ژنیک وایه به سهر خهزه کیکه وه خه ریکی لۆکه زستن
بێ و ، چهرخی گهردونیش خهزه که که یه ، ههمیشه به دۆخی خهم و
مهینهت تالی زه که کانی لهشت بائهدا ، له گه ل نه وه شدا تو نه وهنده
بێ عاری تاله کانی لهشت با ناخۆن و ههر خاون و کرژ نابنه وه .
له نیوان (دهم) و (غم) دا جیناسی لایق هه یه .

ژن و (عم) : ژنه و . (کم) و (گم) : ژنه . دۆخی (چر) و (چن) و (ک) و
(عب) و (اح) و (خا) و (خب) : دۆخ . دیاره (دۆخی) یه . (ت) : دۆک .
دۆک : دۆخ . دیاره (دۆکی) یه . زه گی : ئه مه تیکستی (چن) ه .
نوسخه کانی تر ههمۆ : (زه گدو) . بادهدا (کم) : بائهدا .

(ه) چهرخ - ی یه کهم - : ههرچن که بسۆزێته وه . لێره دا مه به ست
ته شییه . چهرخ - ی دۆهه م - : سۆزانه وه . ئاسمانیشی :
ئه بێ به (نۆن) یکی گیراو بخوینرێته وه که ئه گه ر بیکه یته وه بێ به دۆ
نۆن و بێ به (ئاسمان نیشی) . ئه و کاته (نیش) واته جزۆ و لێره دا
مه به ست قولابی سه ره ته شییه که خوریه که یا لۆکه که ی پتوه به ند
ئه کرۆ و له نه نجامی هه ل سۆزاندنی ته شییه که دا ئه یکا به به ن یا به ده زۆ .
فهلهك : ئاسمانه کان . فیلکه : سه ره خزه که ی ته شییه که که کراوه به سه ر
داره ستۆنییه که یدا و قولابه که ی لێ گیر کراوه . زشته : تال . و جۆد :
گیان ، لهش .

نالچ ته شییه ئه م به یته ی له زانستی ئاسمان شناسی کۆنه وه هیناوه ،
ئه لێ : زهمانه وهك ته شی وایه و ، سۆزانه وه ی ئاسمانیش له به رنه وه
که ئه بێ به هۆی هه لان و ئاوابۆنی ژۆژ و په یدا بۆنی چوار وه ززه که ، وه کو
نۆکی ته شییه که یه و ، فهله کیش واته ئاسمانه کان وهك سه ره خزه که یه تی و
ههمیشه له سۆزانه وه دا یه . ئه م ته شییه چهرخی زهمانه یه ، تانیستا
چه ندین جار سه ره تالی گیانتی باداوه . به لام تو ههر خوریه خاوه که ی
جارانی و نازۆسری و چهرخی زهمانه کارت تێ ناکا .

چهرخ و (عم) و (کم) و (گم) و (من) : چهرخه . چهرخی (چر) : چهرخ .
دیاره ئه میش (چهرخی) یه . سهری : ئه مه تیکستی (عم) و (گم) ه .
نوسخه کانی تر ههمۆ : (سه ر) ، به لام دیاره (سهری) یه . و جۆدی : ئه مه

مه گهر مه یخانه یه دنیا که وا کاسی له بهر که ئسی !
 به نه غمه ی عۆدی سۆتاوی ، به نه شته ی طاسی تاساوی ! (٦)
 ئەمییسته ییش ، گهرچی عه ییش و عوشه ت هه ر تال و تالاوه
 به مه رگی تۆ ، له پاشانیش ده خۆی تالاوی تالاوی (٧)

تیکستی (چرا) . نوسخه کانی تر هه مۆ : (سروشتی) . چه نده (عم) : چه ند .
 خاوی (عم) : ماوی .

ئهم به یته له (چن) و (ت) و (ک) و (اح) و (خا) دا نییه . به کیکیش ، بێ
 دهر بزنی هه یج جۆره به لکه به ک ، له به راویزی (چرا) دا نۆسیویه : « هه ی
 نالی نییه » .

(٦) که ئس : پیاله . نه غمه : ناواز . طاس : تاس ، پیاله ی مه ی .
 واته : ئەلبهت ئهم جیهانه مه یخانه یه و ، تۆیش به کاسه ی شه را بی ئهم
 مه یخانه یه کاس بۆی و ، ناوازه ی عۆد و ساز و سه متۆری وا کاری
 تێ کردۆی ، سۆتاندۆیتی و ، نه شته و که یفی پیاله ی شه را بی له گه رۆت
 گه راوه و تاساندۆیتی ..

له نیوان (کاس) و (که ئس) دا جیناسی موزاربع و ، له نیوان (کاس) و
 (طاس) دا جیناسی لایحیق و ، له نیوان (سۆتاوی) و (تاساوی) و ،
 (طاس) و (تاساوا) دا وشه ئارایی هه به . له نیوان (عۆد) و (سۆتاوی) یشدا
 جۆره ته ناسوبیک هه به چونکه (عۆدی) داری بۆن خۆش ئه سۆتینری ،
 هه رچه ند لیره دا مه به ست له (عۆدی) مۆسیقایه .

مه یخانه یه دنیا (خا) : دنیا مه یخانه یه . عۆدی (چن) و (کم) و (ت) و
 (عب) و (من) : عۆد . ئه میش هه ر (عۆدی) به . طاسی (چن) و (کم) و
 (عب) و (اح) : طاس . دباره (طاسی) به . (گم) و (خب) : تاسی .
 تاساوی : ئه مه تیکستی (کم) و (گم) و (ت) و (خب) . نوسخه کانی تر
 هه مۆ : (طاساوی) ، به لام هه له به چونکه وشه که کوردیه .

(٧) ئەمییسته ییش : ئیسته ییش . عوشه ت : ژابواردن .
 واته : هه رچه ند ئه وه ش که ئیسته به خۆش و ژابواردنی دا ئه نیتی ،
 له ژاستیدا خۆش و ژابواردن نییه ، تالاو و ژاری ماره ، به لام باش
 مه رگیشت ، یا به مه رگت قه سه م له مه و پاشیش ، له ودنیا تالاویکت
 ده رخوا رد ئه درێ ئه وه نده تال بێ وه ک بوخته و خه سته ی تالاوی ئهم دنیا
 وابێ ..

هه‌وای سه‌یری به‌ژ و به‌حر ئاگری به‌رداوه‌ته عومرت
که توژی مونه‌قید خاکی ، دلۆپین مونه‌مید ئاوی ! (۸)

که خاکی ، خاکی دامهن به ، وه‌گه‌ر نه ، توژی به‌ربادی
که ئاوی ، ئاوی گه‌وه‌هر به ، وه‌گه‌ر نه ، بَلقی سه‌رئاوی (۹)

عه‌یش و (ت) : عیشق . دیاره (عیشق و) وه . عوشه‌تت (چر) و (ت) و
(عب) : عوشه‌ته‌ی . (من) : عوشه‌ت . دیاره (عوشه‌ته‌ی) به . تالووی
(چر) و (چن) و (عم) و (ک) و (اح) : تالاو . دیاره (تالووی) به . (کم) و
(گم) و (خا) : تالاو و . (ت) : هه‌ر تاوی .
ئهم به‌یته له (عب) و (من) دا به‌یتی یانزه‌هه‌مه .

(۸) هه‌وا : ئاره‌زۆ . با . سه‌یر : گه‌ژان . ته‌ماشئا . توژی : که‌میک .
مونه‌قید : به‌یه‌که‌وه‌ ئوساو . مونه‌مید : مه‌یو .

واته : توپین که ئه‌وه‌نده‌ ناچیزی ، له توژی خاکی به‌یه‌که‌وه‌ ئوساوی به
قوژ بۆ و ، له دلۆپین ئاوی مه‌یو به‌یدا بۆیی ، ئاره‌زۆی گه‌شتی ولاتان
عومری به‌فه‌ته‌رات بر دۆیی و ئاگری تی به‌رداوه . . چیت‌داوه له‌م
ئاره‌زۆبازییه ، له‌جیتی خۆتا دا‌که‌وه‌ بیری له‌ خوای خۆت بکه‌ره‌وه .

ئه‌شتوانرێ مه‌عنا‌ی (هه‌وا) به (با) و (سه‌یر) به (ته‌ماشئا) لێ به‌دریته‌وه .
مه‌به‌ست له‌و (خاک)ه‌ی که بناغه‌ی ئاده‌میزاده ، ئه‌و خاکه‌یه‌ که خوا
حه‌زیه‌تی ئاده‌می لێ دروست کردوه و ، مه‌به‌ست له (ئاو)یش ئه‌و ئاوه‌یه
که ئه‌و خاکه‌ی پتیه‌ شیلراوه ، یا تووی ئاده‌میزاده .

له‌وانه‌یه‌ نالێ ئهم پارچه‌ شیعره‌ی له‌ سه‌فه‌ری چه‌جیدا وتبێ و ،
دۆریش نییه‌ ئه‌وه‌ بکه‌یه‌نێ که به‌ ژینگای ده‌ربادا رۆیشته‌بێ بۆ حیجاز .

له‌ کوژکردنه‌وه‌ی (به‌ژ) و (به‌حر) و ، (ئاگر) و (ئاو) و (مونه‌قید) و
(مونه‌مید) دا‌طیباق و ، له‌ کوژکردنه‌وه‌ی (توژی) و (خاک)یشدا جوژه
ته‌ناسووتیک هه‌یه ، هه‌رچه‌ند (توژی) له (توژ) نییه‌ و به‌مه‌عنا (نه‌ختیک)ه .

ئاگری (عم) : ئاوری . عومرت (ت) : به‌رگت . (خا) : فیکرت . خاکی :
ئهمه‌ تیکستی (چر) و (چن) و (کم) و (گم) . . نوسخه‌کانی تر هه‌مو :
(خاک و) .

ئهم به‌یته له (عب) و (من) دا به‌یتی سیانزه‌هه‌مه .

(۹) خاکی دامهن : ئه‌و خۆل و توژه‌ی ئه‌نوسێ به‌ داوینه‌وه . به‌رباد : فه‌وتاو ،

هه تا شه قهقی فه لهك نه بوه به كافورئ كفن ، ههسته
 كه نه مشه و فرسه ته ، هیشتا فه لهك ماوی ، نه توش ماوی (۱۰)

باردۆ . ناوی گهوههر : نهو دلۆپه بارانهی نه که ویتته سکی سهدهف و
 نه بن به دوززی به کتا .

واته : مادهم تو له توژی خۆل و دلۆپئ ناو دروست کراوی و خاك و
 ناوی ، فیز مهکه و خۆت به زل مهزانه و نهو خا که به که نه توش به
 داوینی خه لکه وه ، نه گینا نابی به هیچ و با نه تبا وه که توژ . . ناویکی
 به نرخیش به وه که نهو دلۆپه ناوهی نه چیتته ناو سکی سهدهفه وه و نه بن
 به دوززی به کتا ، نه گینا هیچ نیت و بلقی سهراویت و پوچیت و ههر
 نه وهندهت زانج ته قیتته وه و بۆی به هیچ .

تۆزی (چن) و (ت) و (ك) و (اح) و (خا) و (خب) : تۆز . بۆ
 (تۆزی) یش و (تۆزو) یش دهست نه دا . (عب) و (من) : تۆز و . سهراوی
 « پراوئزی » چر) و (خا) : بن ناوی .
 نه م بهینه له (عب) و (من) دا بهیتی چارده هه مه .

(۱۰) شه قهقه : پارچه قوماش . فه لهك : ئاسمان . كافورئ كفن : كفنی سپی
 وه كه كافور . ماوی : شینی كال ، ئاسمانی .

واته : تا خوا ئاسمانه کانی وه که پارچه خامی کفن نه پچاوه ته وه و
 ئیسرافیل فسوی نه کردووه به سۆرا و خه لك هه مۆی نه مردووه ،
 ژاست به ره وه ، بیرئ له دواژۆزی خۆت بکه ره وه . . هیشتا هه ل
 دهست دهر نه چوه و دهر گای تۆبه دانه خراوه . . هیشتا ئاسمان شینی
 کاله و تۆیش ماوی ، نه گینا که قیامهت داها ت یا که تو مردی ، مه بدانی
 تۆبه کردن نامینئ و دهر گات له ژۆدا دانه خریئ .

نه م بهینه ئیشاره ته بۆ ئایه تی (یومٌ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطِي السَّجَلِ
 لِلْكَتَبِ) .

له نیوان (کافور) و (کفن) دا ته ناسوب و ، له نیوان (ماوی) و (ماوی) دا
 جیناسی ته واو هه به .

شه قهقی (چر) و (چن) و (خا) : شهق . دیاره (شه ققی) به . (عب) و
 (من) : شه ققی . كافوری : نه مه تیکستی (عم) و (کم) و (گم) ه . (چر) و
 (چن) و (ك) و (اح) و (خب) : کافور . دیاره (کافورئ) به . (ت) و (عب) و
 (من) : کافور و . به لام هه له به . ههسته (چن) : هه لسه . هیشتا (خب) :
 هه رتا . ماوی : نه مه تیکستی (چر) و (عب) و (من) ه . نوسخه کانی تر

نهوالهی تۆبه ده‌ریینه ، هه‌تا تهن نه‌بوته سفره
پیاڵهی شیشه بشکینه ، هه‌تا وه‌ك كۆپه نه‌شكاوی (۱۱)

به میعراجی سولۆکی سالیکاندا تا نه‌چتی زۆژی ،
له‌ناو جه‌لی موره‌ککه‌بدا ده‌میینی هه‌روه‌کو ماوی (۱۲)

هه‌مۆ : (ماوه) . نه‌تۆش (عم) و (گم) : نه‌تۆش .

نهم به‌یته له (عب) و (من) دا به‌یتی هه‌ژده‌هه‌مه .

(۱۱) نه‌واله : بابۆله . تهن : له‌ش .

نالج له‌م به‌یته‌دا تۆبه‌کردنی شوپه‌اندوو به‌بابۆله‌ئاماده‌کردن بۆ
خواردن و ، مردن و ده‌سه‌لات نه‌مانیشتی شوپه‌اندوو به‌وه‌که له‌شی
بنیاده‌م زاکیشری له‌گۆزا و بکری به‌سفره و خوانی مار و میترۆ .

واته : به‌رله‌وه‌ی بیج به‌سفره و خوانی مار و میرۆی ناو گۆز، بابۆله‌ی
تۆبه‌ده‌ریینه و نانی خۆت بخۆ و به‌سکی تیره‌وه‌بۆ سه‌فه‌ری
دواژۆ . . به‌رله‌وه‌ی بیج به‌گۆزه‌ی شكاو ، پیاڵهی خۆت ده‌ریینه و
شه‌رابی خۆت بخۆره‌وه‌که شه‌رابی گه‌زانه‌وه‌یه‌له‌گوناو و مسۆگه‌ر کردنی
به‌ختیاری دواژۆه .

له‌نیوان (نه‌واله) و (سفره) و (پیاڵه) و (شیشه) و (پیاڵه) و
(کۆپه) دا ته‌ناسوب هه‌یه .

پیاڵهی (چن) : پیاڵه . دیاره (پیاڵهی) به . (عب) و (من) : پیاڵه و .
شیشه (چر) و (خا) : نۆبه . (کم) و (گم) و (ت) : تۆبه . بشکینه (کم) /
(گم) : مه‌شکینه . کۆپه (« په‌راویزی » چر) : شیشه .

نهم به‌یته له (عب) و (من) دا به‌یتی حه‌فده‌هه‌مه .

(۱۲) میعراج : هۆی به‌رز بۆنه‌وه . به‌رز بۆنه‌وه . سولۆک : زۆی گرتنه‌به‌ر . له
زاراوه‌ی نه‌هلی ته‌سه‌وو فدا جۆره‌خوا په‌رستییه‌کی تایبه‌تییه‌له‌زۆیگی
نازاردانی ده‌رته‌وه . سالیك : زۆی گرتوو به‌ر . نه‌و صۆفییه‌ی خه‌ریکی
سولۆک بن . جه‌لی موره‌ککه‌ب : نه‌وه‌یه‌بنیاده‌م نه‌زان بچ و نه‌شزانی که
نه‌زانه . به‌رابه‌ره‌که‌ی (جه‌لی به‌سیطه) که نه‌وته‌بنیاده‌م نه‌زان بچ و
بزانی که نه‌زانه .

واته : تا زۆژی له‌زۆزان زۆیت نه‌که‌وینته‌نه‌و زۆیگیه‌که چاکانی خوا
گرتۆیانته‌به‌ر ، نه‌وه‌نده‌ی تۆسقاڵی خوا به‌زاستی نانسج و ، وه‌ك
له‌مه‌وه‌به‌ر نه‌زانیه‌وه‌که خوات نه‌ناسیه‌وه ، هه‌روا به‌نه‌زانیشتی نه‌میینته‌وه .

گه‌دا ئینسان و دنیا غوربه‌ته « من حیث لا تشعُر »
 به هیمهت طالیبی چشتیکی نازانی بلیتی ناوی (۱۳)
 شتیکه بی شه‌یه و جینس و فه‌صل و کهشف و ته‌قریره
 موبه‌زرایه له ته‌قریر و هه‌دیشی حادیث و زاوی (۱۴)

به‌لام نه‌گهر زیت که‌وته نه‌و زیکایه‌ی نه‌وان ، هیچ نه‌بین ناگادار نه‌بج که‌وا
 تا نه‌و کاته نه‌زان بۆج و مه‌یدانی نه‌وهت بۆ به‌ره‌للا نه‌بین کاریک بکه‌ی نه‌و
 نه‌زانیه‌ت نه‌هیلج و خوا به‌زاستی بناسج .

زاراوه‌ی (جه‌لی موره‌ککه‌ب) له زاراوه‌کانی زانستی مه‌نطیقه .

زۆژی (« په‌راویزی » چر) و (عب) و (من) : هه‌روا . له‌ناو : نه‌مه
 تیکستی (چن) و (کم) ه . نوسخه‌کانی تر هه‌مۆ : (له‌نیو) .
 نه‌م به‌یته له (عب) و (من) دا به‌یتی پانزه‌هه‌مه .

(۱۳) نه‌م به‌یته وه‌ک به‌لکه‌ی به‌یتی پیشۆ وایه . له به‌یتی پیشۆدا وتی تا نه‌و
 زیکایه نه‌گرته‌به‌ر که‌ چاکانی خوا گر‌توبانه‌ته‌به‌ر ، هه‌ر به‌ نه‌زانی
 نه‌مینه‌وه و نایشزانی که‌وا نه‌زانی .. له‌م به‌یته‌شدا نه‌ئج .. ته‌نها
 گر‌ته‌به‌ری نه‌و زیکایه ، ده‌لاقه‌یه‌ک بۆ بنیاده‌م نه‌کاته‌وه به‌ زۆی خواناسیدا ،
 چونکه‌ تو نه‌ی بنیاده‌م ، له‌م جیهانه‌دا وه‌ک کابرایه‌کی لات وای که‌وتیته
 غه‌ربج و ، داوای شتی بکه‌ی خۆیشت ناوه‌که‌ی نه‌زانی و ، بشته‌وی
 به‌خۆزای بته‌دنه‌ن .. دیاره نه‌و شته‌ت هه‌رگیز ده‌سگه‌ر نابن .

گه‌دا : نه‌مه تیکستی «په‌راویزی» (خا) و (عم) و (کم) و (گم) ه . (چر) و
 (ت) و (ک) و (عب) و (اح) و (من) و (خا) : که‌ تو . (چن) و (خب) یش هه‌ر
 به‌م ناقاره‌دا نه‌سۆزینه‌وه له‌گه‌ل هه‌ندج هه‌له‌دا که‌ نیوه به‌یته‌که‌یان پین
 تیک نه‌چن . مه‌عنای نیوه به‌یته‌که‌ به‌یتی تیکستی نه‌م نوسخانه‌ باش نایه‌ت .
 لاتشعر (عب) : لایشعر . (خب) : لانشعر . بلیتی : نه‌مه تیکستی (گم) و
 (عب) و (من) ه . نوسخه‌کانی تر هه‌مۆ : (بلیج) ، به‌لام له زینۆسی کوندا
 هه‌ردۆ وشه وه‌ک یه‌ک تۆسراون . نه‌م به‌یته له (عب) و (من) دا به‌یتی
 جه‌وته‌مه .

(۱۴) پین شه‌یهه : پین وینه . جینس و فه‌صل : دۆ زاراوه‌ی عیلمی مه‌نطیقن .
 مه‌نطیقیه‌کان بیانه‌وی شتی که‌ سیک بناستین له‌پیشا به‌جۆری باسی
 نه‌که‌ن که‌ نه‌و شته و شتی تری له‌ گه‌لج شتا وه‌ک نه‌ویش بگرته‌وه ، به‌وه
 نه‌ئین ته‌عریف به‌ جینس . پاشان به‌ جۆریکی که‌ش باسی نه‌که‌ن که‌ له

نه زانينت له بهر عیجزه ، نه وهك جهله ، كه نه چشته
 قهديمه نايه ته ته قريري قهولى حاكي بو زاوي (۱۵)

بيگانه ي جيا بکاته وه ، به وهش نه لئين ته تعريف به فصل . بو نمونه كه باسي
 بنيادهم نه كهن و پيماني نه ناسينن نه لئين « گيانداريكي گويابه » . « گياندار »
 جينسه و همو گيانداري نه گريته وه . « گويا » يش فصله و تنها
 بنيادهمي بهر نه كه وي . كه شف : ده رختن . زاراهي نه هلي ته سه و وه ،
 به حاله تيك نه لئين له قوناغيكي تايه تيدا بو پياواني خوا پهيدا نه بين و
 توانايان نه بين هه ندي شتي وا بزائن بنيادهمي تر نه يراني و له زيگاي
 خويندن و فتر بو نيشه وه نايزان . ته قرير - ي به كه م - : زاراهه به كي
 مه لايانه به ، به وه نه لئين كه ماموستا بابه تيك بو فه قن ليك نه داته وه .
 موبه زرا : پاك . ته قرير - ي دوه م - : جو ريكه له جو ره كاني حه ديش
 پيغه مبر (د.خ) . حه ديث : فه رموده يا كرده وي پيغه مبر يا
 بن ده نگ بوني له شتن . حاديث : شتي نه بو بين و پهيدا بو بوس ، دزي
 (قهديم) ه . حاديث و قهديم له بابه ت و زاراهه كاني عيلمى كه لامن . زاوي :
 نه وه ي قسه ي پيغه مبر نه گيژي ته وه ده ماو ده م .

واته : نه و شته ي به دو ايا و يليت و نايناسي ، شتيكه له وينه ي نيه ،
 به هيچ جو ره ناساندنيك به كه س نانسينري ، نه شيخ نه تواني
 بيدوزي ته وه و نه مه لا نه تواني ليكي بداته وه . . نه (عولومي نه قليب) په ي
 پي نه با و نه (عولومي نه قليب) . . نه عيلمى كه لام سري لئ ده رنه كا و ،
 نه حه ديش پيغه مبر يش زوني نه كاته وه . .

وشه ي (بين شه به) ئيشاره ته به نايه تي (لئس كميثله شينيء) .
 له نيوان (جينس) و (فصل) دا ته ناسوب و ، له نيوان (كه شف) و
 (ته قرير) دا طباق و ، له نيوان (حه ديث) و (حاديث) دا جيناسي لاحيق و ،
 له نيوان (حه ديث) و (زاوي) دا ته ناسوب هه يه .

شتيكه (چر) : كه سيك . دياره (كه سيكه) به . (كم) و (ك) و (عب) و
 (اح) و (من) و (خا) : شتيكي . كه شف و (عم) و (كم) و (كم) : دور له .
 له ته قرير و (ك) و (من) و (خب) : له ته قريري . (اح) و (خا) : له ته قرير .
 بو هه ردو كيان نه گونج . حادث و (چر) و (ك) و (اح) : حاديث . بو
 (حاديث و) و (حاديش) يش ده ست نه دا . (عب) و (من) : حاكي بو .
 نه م به يته له (ت) دا نيه و ، له (عب) و (من) دا به يتي هه شته م .

(۱۵) عيجز : بين ده سه لاتي . حاكي : نه وه ي شتي بگيژي ته وه .
 واته : كه نازاني كونه ي ذاتي خوا چيبه ، له بهر نه وه نيه خوت

له قورئاندا به (ما اُخْفِي لَهُمْ) مه كتوم و مه ختومه
به يان نابي به تفسيري دوصه (كه ششاف) و (به يضاوت) (۱۶)

كابرايه كي نه زاني ، له بهر نه وه به ده سه لالت نيبه بيزاني و خوا هر
نه ونده ي ده سه لالت داويتن كه نيستا هه ته . . خوا خوايه كي قديم و
بني سه ره تايه ، به قسه ي كه س باسي ناكري و زون ناكريته وه .

ئيمه واي بو نه چين هم به يته و به يتي پيشو ، نالي به كيكياني له جتي
نه ويان نوسيني كه به دلي نه بوين ، چونكه له گه لن شتا له يه ك نه چن و
دوباره كردنه وه ي وشه ي (زاوت) يش له دو به يتي له پال به كدا تا زاده به ك
بني تامه . لاشمان وايه پيشوياني له جياتي ئه ميان دانابن ، چونكه تيكرا نه و
بزمه عناتره .

ته قريري (چر) و (ك) : ته قرير و . (عم) و (كم) و (ت) و (اح) :
ته قرير . بو هردوكيان ده ست نه دا . (كم) : ته قرير . (عب) : ته عبر .
دياره (ته عبري) به . (من) : ته عبري . قهولي (كم) : به قهولي .
هم به يته له (عب) و (من) دا به يتي دوانزه هه مه .

(۱۶) مه كتوم : شارواه . مه ختوم : مۆركراو . كه ششاف : ته فسيري كي
قورئانه ناوي (الكشاف عن حقائق التنزيل ، و عيون الاقاويل ، في وجوه
التاويل) ه ، موحه ممد ي كوزي عومره ي خواره زمج (۴۷۶) - ۵۳۸ ه . ك
۱۰۸۳ ، ۱۰۸۴ ، ۱۱۴۳ ، ۱۱۴۴ ه . ي . ز) دايناوه . ته فسيري كه به پتي
زيبازي بيري موخته زيله و له باره ي ده زبزي زي زوه كاني زه وانبي زي
قورئانه وه پايله كي بالاي هه به . به يضاوت : ته فسيري كه ناوي (انوار
التنزيل و اسرار التاويل) ه نه بو سه عيد ناصير و ددين عه بدو للاي كوزي
عومره ي به يضاوت دايناوه كه له (۶۸۵ ه . ي . ك - ۱۲۸۵ ، ۱۲۸۶ ه . ي . ز) دا
مردووه .

واته : نه و خوايه كه كهس له كونه ي ناگا ، له قورئانا به نايه تي (فلا
تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِّنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ ، جَزَاءُ بِمَا كَانُوا
يَعْمَلُونَ) باسي لي كراوه كه زاستيه كه ي شاردووه نه وه چيه و ده رگاي
په ي بردن به حه قيقه تي نه وي مۆر كردووه و دوصه ته فسيري قورئاني
له چه شني (كه ششاف) و (به يضاوت) ناتوانن زوني بكاته وه . هم نايه ته
واته : هيج كام له و پياو چاكانه نازانن چيبان له و دنيا بو هه لكيراوه له
پاداشي كرداريانا له وشتانه ي چاويان پي فينك نه بيتته وه ، نه وشته ش
ديتنه خوايه ، وه خوا له لايه كي تري قورئانا نه فهرمويت (وجوه
يَوْمَئِذٍ نَاصِرَةٌ ، اِلَى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ) واته : نه و زوزه زور زو گه شه

موبه یین بۆ له قورئاندا به نۆرى (قرّة الاعین °)
نه واضیح بۆ به (که شفاف) و ، نه زۆشن بۆ به (به یضاوتی) (۱۷)

که جیگهت بۆ عیادهت بى ، چ فهوقانى ، چ تهحتانى
که حوبیت بۆ سیادهت بى ، چ (به رزنجى) ، چ (باراوتی) (۱۸)

چونکه بۆ خواى خۆى نه زوانى .

مه کتۆم (عب) و (من) : مه کتۆب .

ئهم به یته له (ت) دا نییه و ، له (عم) و (کم) و (گم) دا له گهڵ به یتى
دواىچ له جىتى به کتردان و ، له (عب) و (من) یشدا به یتى نۆهه مه .

(۱۷) موبه یین : زۆن کراوه .

مه عنای ئهم به یتهش دهق وهك مه عنای به یتى پىشۆ وايه . (قرّة
الاعین) یش به شىکه لهو ئایه ته که (ما اخفى لهم) ی به یتى پىشۆى تیا بۆ و
له وى لىکمان دا یه وه .

ئیمه لامان وا به نالى یه کئى له م به یته و به یتى پىشۆى له جىتى ئه و یان
نۆسیبى ، چونکه جیاوازیه کی ئه و تۆیان نییه .

موبه یین بۆ له قورئاندا (عم) و (کم) و (گم) : له قورئاندا موبه یین بۆ .
ئهم به یته له (عب) و (من) دا به یتى دههه مه و ، له (خب) یشدا نییه .
نه ناسراویک له نوسخه ی (چر) دا به لاپالى به یتى دوانزه هه مه وه تا ئهم
به یته نۆسیویه : « شىوه یان به هبى نالى ناچیت » . به لام بۆ ؟ هبچى
زۆن نه کردوه ته وه .

(۱۸) فهوقانى : سه رخان . تهحتانى : ژیرخان . سیادهت : سه ییدا به تى .

به رزنجى : سه یدى به رزنجه یچ . به رزنجه : مه لبه ندى ناوچه ی سرۆچکه
له هه ریمى شارباژێز له شارستانی سوله یمانى . باراوتى : سه یدى
باراوتى . باراو : دىیه که له ناوچه ی چوارتا له هه ریمى شارباژێز .

واته : تۆ که جیت بۆ ئه وه بۆى خوا په رستى تیا بکه ی ، هبچ
جیاوازیه که له نیوان سه رخان و ژیرخاندا نییه و ، ئه گه ر بنیادهت
بۆ ئه وه خۆش بۆى که له نه وه ی پىغه مبه ره (د.خ) ، هبچ جیاوازیه که
له نیوان سه یدى به رزنجه و سه یدى باراوا نییه و هه مۆ هه ر نه وه ی
پىغه مبه رن و ، ئه وه هبچ بایه خى نییه که سه رخان به رزه و ژیرخان له
بنه وه یه و ، به رزنجه به ناوبانگه و باراو له وان به زۆر که سى خه لکی
ناوچه که ش ناوی نه بیستى . .

مه که ده عوایی پاکویی نه سب بۆ جیفهیی دنیا
 که سهید بی ، چ (بهرنجی) ، چ (پیریایی) ، چ (باراوی) (۱۹)
 وهره ئەم نیکتیه من پیت بلیم « نالی » ئەگەر فرضەن
 هەمو دنیات بی ، هیشتاکو هەر حەیران و داماوی (۲۰)

جیکت (« پەراویزی » چر) و (عب) و (من) : مهلت . (چن) و (ک) و
 (اح) : جیکه . چ فوقانی ، چ تەحتانی (عب) و (من) : چ تەحتانی ، چ
 فوقانی .

ئەم بەیتە لە (ت) دا نییه و ، لە (عب) و (من) دا بەیتی نۆزدههەمه .

(۱۹) جیفه : بۆگەن ، مردارەوہ بۆ .

واتە : ئیددیعای ئەوہ مه که که سهیدی (صحیح النسب) ی و کەس
 گومانی لەوہدا نییه که ئەچیتەوہ سەر پتغەمبەر (د . خ) و مەبەستیش
 کۆکردنەوہی مالی دنیا بێ که وەک مردارەوہ بۆ وایە . سهید ، مادەم
 ژاست بێ سهید بێ ، فەرقی نییه سهیدی (بهرنجی) بێ که هەموان
 بۆیان مۆر کردۆن سهیدن ، یا سهیدی (پیریایی) بێ ، یا سهیدی
 (باراوی) بێ که لەوانەبە ئەوئەندەي سهیدی (بهرنجی) بەناوبانگ نەبن .
 بە ژای ئیمە نالی یەکن لەم بەیتە و بەیتی پیشۆیشی لە جیی ئەویان
 نۆسیوہ و ، وایشی بۆ ئەچین بەیتی پیشۆی لە جیی ئەم نۆسیب ، چونکە
 ئەو لەبارەي هونەرییەوہ سەرکەوتۆترە .

جیفهیی (« پەراویزی » چر) و (چن) و (ک) و (اح) و (خا) : زینەت .
 دیارە (زینەتی) یە . پیریایی (ک) و (عب) و (اح) : پیریادی .

ئەم بەیتە لە (عم) و (کم) و (گم) و (ت) دا نییه و ، لە (عب) و (من) دا
 بەیتی شانزەهەمه .

لە نوسخەي (چر) دا بە خەتی کەسیکی تری غەیری (چروستانج) ،
 لەسەر ئەم بەیتە نۆسراوہ : « هبی نالی نییه » .

(۲۰) فرضەن : فرضاً ، گریمان ، با وای دانین .

واتە : وەرە ، نالی ، قسەبەکی ژاست و وردت بۆ بکەم . ئەم دنیايشە
 هەمۆی هبی تۆ بێ ، بەوہ نابێ بە هیچ و هەرۆکو ئیستا داماو و
 سەرسام ئەبی ، چونکە دەوڵەمەندی ژاستەقینە بە پارەدارج نییه ،
 بەوہیە دەروژن دەوڵەمەند بێ و ، ئەو دەردەش تۆ بەدەستیوہ گرفتاری ،

گول که یاغی و دم دژاو بو ، کهوته لاف و زهنگ و بوی
باغه بان گوئی گرت و ، وا هینای به دهستی بهسته بوی (۱)

دهردی بن باره یخ نیبه ، دهر دپکی گهلی قولتره ، له ناخی دهر وونی
خوتایه . . نهو دهرده به گوشه به کیت له شیمره کاننا دهر بزپوه .
بی (چر) و (چن) و (ت) و (خا) : بخوی . هیشتاکو (ک) و (اح) :
هیشتاکه .

(۱) بهسته : بهسراو .

واته : گول که پشکوت و دهمی کرده وه و کهوته هاش وهوش و گزاف
لیدانی نهوه کهوا خاوهنی زهنگی جوان و بونی خۆشه و ، ویستی شان له
شانی یار بدا ، باخهوان زور به سوکت گوئی گرت و به دهستی بهسراو
هینایه خزمهتی یار .

نالچ له مبهتهدا به خیال دایناوه کهوا کردنه وهی گول و به چه پک
کردنی و بردنی بو یار ، له حوکمی گرتن و بهدیل بردنایه و ، له تولهی
نهوه دایه که گول ئیددیعی نهوهی کردوه وهک یار جوانه و ،
ئیددیعاکشی ، که دیاره دم کرده وه و وتنی نهوی ، بریتیه له پشکوتنی .
له بهر نهوه که نه م ئیددیعی بهشی به جوړه بن چه بابیهک داناوه له ناستی
یاردا ، به (دم دژاو) ی داناوه و ، بزبیری داوه کهوا نه بن له سر نهو
دهم در پزیه تهمن بکری .

وشه ی (دهستی بهسته) ههروهک معنای گراوتی و دلیح نه گه بهنج ،
به پیتی زینوسی کون نه توانری به (دهستی بهسته) واته چه پکی
بهسراویش بخوینریتنهوه .

له نیتوان ههر دژو (بوی) دا جیناسی تهواو و ، له نیتوان (دهسته) و
(بهسته) دا جیناسی لایحی و ، له نیتوان (دهم) و (دهست) و (گوئی) و ،
(زهنگ) و (بو) یشدا تهناسوب ههیه .

که یاغی و : نهمه تیکستی (چر) و (چن) و (عم) و («پهراویزی» خا) به .
(کم) : که باغی . (گم) : که یاخج و ! . (ت) و (من) : له باغی و . (عب) :
له باغی . (اح) و (خا) و (خب) : که باغی و . دهست نهدا له (بهغی) بن یا
دراپته پال (باغ) . دم دژاو بو (چر) و (خا) و (خب) : دم دژاوه . (ت) و

زهنگی زهرد و سوری خوف و خهجله تی ، ناوی حهای
 وا تکاو ، نهرجو ده کن عهفوی بکا وهك عهبدی خوی (۲)

(ك) و (اح) : دزابو . زهنگ و بسوی (چن) : زهنگی بسوی . (ا) . (م) . (خب) : زهنگ بسوی . دیاره (زهنگ و بسوی) . گوئی : نهمه تیکستی (چر) و (م) و (گم) و (عب) . ه . نوسخه کانی تر ههمو : گوئی . دیاره مهبهست (گوئی) . ه . وا هینای (چر) : هینای وا . (عم) و (م) و (گم) : دای هینا . (ت) : وای هینا .

(۲) خهجلهت : خهجله تی ، شهرمه زاری . تکاو : زژاوه خوار . نهرجو : نکاکاری .

واته : گولیش له ترسی نهوهی که کردیانوه و بردیان بولای یار و ، له شهرمه زاری ئیددیعاکی پیشوی خویدا که حهای پین چو ، زهنگیکی هینا و زهنگیکی برد و ، ئیستا نهم زهنگی زهرد و سورهی و نهم ناو له ژۆ بزانهی تکای بۆ نه کن لای یار که وهك بهندهی خوی لینی ببوری و لینی خوش پین .

نالچ لهم بهیتهشدا دایناوه که زهرد و سوری گول ، که دیاره گول ههندیکی زهرده و ههندیکی سوره ، و کال و کر بون و ناو له ژۆ بزانی ، که دیاره گول که کرایه وه ورده ته زاین له ژۆی نه بزئی - له ترس و له شهرمه زاری بهتی له وه که ئیددیعاکی جوانی کردوو له ئاستی یارا و شانی داوه له شانی . . جوانتر بۆ نه گهر نالچ باسی کزیه که شی بگردایه و نهویشی به ترس و شهرمه زاری دایناوه ، خو دیاره گولی کراوه کزیشه و بهره و سیس بون نه ژوا .

هینانی (خهوف) و (خهجلهت) بهدوای (زهرد) و (سور) دا له ف و نه شری موره ته به .

زهرد و (چر) و (اح) و (خا) : زهرده و . سوری : نهمه تیکستی نهها (ك) ه و ئیمه لمان وایه ههر نهمه ژاسته . نهمهش تیکستی نوسخه کانی تر : (چر) و (خا) و (من) : سوری . (چن) : سوره . (عم) و (م) و (عم) : شور و . (ت) و (عب) و (اح) و (خب) : شور . خهوف و (چن) و (خا) : خهوف . بۆ (خهوف و) و (خهوفی) پش نه گونجی . (عم) و (م) و (گم) : خهوفی . خهجله تی (عم) و (م) و (گم) و (اح) : خهجلهت و . (ت) و (عب) و (خا) و (خب) : خهجلهت . بۆ ههر سئی ئیحتیماله که نه شی . (ك) : خهجله ته . واکاو (چن) : واکا . (ت) : واکا و . بهش بهحالی (وا تکاو) ، ئیمه لمان وایه ژاسته کهی (داتکاو) پین و به ههلهی نوسیار

چونکه بیتی بینه فایب و ناز و شوخی لب دهات ،
 ناردیه بازاری ریسوایب که پیدا شوست و شوی (۳)
 دست به دست چو تا گه‌یشته دستی عهطاری سه‌فیه
 نایه سر نار و عه‌ذابی رّوحی داوو سفت و سوی (۴)

گورابن . نهرجّ ده‌کن (عم) و (گم) : نهرجّ ده‌کا . (کم) : نهرجّ نه‌کا .
 (من) : نهرجّ ته‌کا .

نالچ له‌مه‌بته‌دا (وا تکاو) ی بۆ دق مه‌عنا به‌کاره‌یناوه : له‌لایه‌که‌وه
 په‌یوه‌ندی به (ناوی چه‌یای) هوه هه‌بب و ، له‌لایه‌کی‌که‌شه‌وه (نهرجّ) ی
 عه‌طف کرایته‌سه‌ر .

(۳) ریسوایب : بینه‌بۆبب . شوست و شو . داشتن ، شۆردن .

واته : یار گوئی نه‌دایه‌گول و تکا و پارانه‌وه‌که‌ی هیچ کاری تی نه‌کرد ،
 له‌به‌رئه‌وه‌که بۆنی بینه‌فایب و فیزکردن و خو به‌شت زاینی لب‌ته‌هات و
 نه‌وه‌ی له‌بیر چۆبۆ که جوانی له‌جوانی یاره‌وه‌یه ، ناردیه بازاری
 رّوه‌که‌مال‌راوچ که له‌وی هه‌زاران که‌س نه‌ببینن ، بۆنه‌وه‌ی له‌وی له
 ته‌شتی گولاو گره‌وه‌کانا دابشۆرن و هه‌رچت بۆنی هه‌یه‌هه‌مۆی بگرن و له
 تلپکی بنبۆن و هیچ‌وبۆچ به‌ولاره‌هیچی لب‌نه‌میتیتته‌وه .

نالچ لیره‌شا بازاری گولاو‌گره‌وه‌کانی داناوه به‌حه‌مام له‌وه‌دا که گول
 نه‌خه‌نه‌ناو ته‌شت و ، کردنه‌وه‌ی چه‌بکه‌گوله‌کانی داناوه به‌رۆت‌کردنه‌وه و
 ریسواکردن و ، هه‌لفلیقاندنی گولی له‌ناو ته‌شتا داناوه به‌شتن و ، گولاو
 گرته‌که‌ی داناوه به‌پاک‌کردنه‌وه له‌بۆنی بینه‌فایب و فیزکردن و خو به
 زل زاین . .

بیتی (عم) و (کم) و (گم) و (من) : بۆنی . شوخی (خب) : عیشه‌وی .
 لب‌ده‌هات (کم) : لب‌ته‌هات .

(۴) عه‌طار : گولاو‌گر . سه‌فیه : نه‌فام . نار : ناگر . سفت و سۆ : دست
 پیا‌هینانی شت و نه‌مدیو و نه‌ودیو کردنی تا هیچی پتیه‌نه‌مینی .

واته : گوله‌به‌چه‌پک‌کراوه‌که له‌بازارا چهند نه‌م ده‌س و نه‌وده‌سی کرد
 تا سه‌ره‌نجام گه‌یشته‌ده‌ستی وه‌ستای گولاو دروست‌که‌ری نه‌فام که
 قه‌دری گولی لایبیه ، گوله‌که‌ی خسته‌سه‌ر ناگر کولاندی و سزای گیانی
 دا و نه‌وه‌نده‌ده‌ستی پیا‌هینا و نه‌مدیو و نه‌ودیو پین کرد تلپی ته‌زی لب
 بزتی . .

چونکه مه نشوری گوله ندامبی به ناوی خوی دهوی
 یار ، نه گهر لهو باغیانه کس بمینتی ، عاره بوی (۵)
 مه ه به شه و هلدی ، په نا ده گریت و ده نویتن به ژۆژ
 دا بگاته سیززی په چپه چی په رچم و وه صفی بروی (۶)

له دواي وشه ی (سفت و سۆی) هوه فیعلیتیکی (دا) له بهر ناچار بی
 سهنگی به یته که قرتینراوه که (دا) ی (عه ذابی ژۆحی دا) جیگه که ی
 گرتووه ته وه و مه عناکه ی نه به خشی .

نالچ له م به یته دا گولی شوبه اندووه به نیاده م و کولاننده که بی
 شوبه اندووه به (عه ذابی ژۆح) .

دهست به دهست (چر) و (عم) و (گم) : دهس به دهس . نار و (ت) و
 (عب) و (خب) : نار . دیاره ئه میس (نار و وه . عه ذابی (خا) : عه ذاب .
 دیاره ئه میس (عه ذابی) به .

(۵) مه نشور : فه رمانی بلاو کراوه ی میری . باغی : گولی ناو باخ یا خود یا ختی
 بۆ و له ژۆی لاداو . عار : شوره بی .

واته : یار نه یه وی له م جیهانه دا که س نه بی له جوانیدا به ربه ره کانیی
 بکا و بویری له ژۆیا بلتی منیش هم . . نه یه وی فه رمانی به خشی نی له قه بی
 (گوله ندامی) هر به ناوی خۆیه وه ده رچ و که سی تر ئه و له قه به ی
 نه دریتی . بۆیه نه گهر به کیك له و گوله باخانه ، یا له و جوانه یا ختی بووانه
 که سه ری بۆ نانه ویتن ، بمینتی له دنیا دا ، شوره بی به بۆ ئه و و ،
 له بهر نه وه ش بۆ ئه م گۆبه نده ی ساز کرد و گولی کولۆلی گه یانده به و
 سه ره نجامه ناخۆشه که خستیانه سه ر ناگر و کولانیدیان .

وشه ی (یار) له لایه که وه فاعیلی (دهوی) به و ، له لایه کی که وه
 موبته دایه و ژسته ی (عاره بوی) خه به ریته ی .

مه نشوری (چن) و (کم) و (عب) و (اح) و (خا) : مه نشور . دیاره
 (مه نشوری) به . به ناوی (چر) و (کم) و (ک) و (اح) و (خا) : به نامی .
 (عب) : به ناو . دیاره ئه میس (به ناوی) به . (خب) : به تالهی ، به
 طالعی . له و باغیانه (چن) : له و باغیانه .

(۶) واته : مانگ به شه و هلدی وه ک مانگی به کشه وه و وه ک مانگی ته واو و ،
 به ژۆیش خوی نه شاریتسه وه و نه خه وی ، بۆئه وه ی به شه و دۆر له
 خۆژاگرتنی به دکار و ناحه ز ، له کاتی به کشه وه پیدا به حوکمی ناشنایی

گەر بلیم : شه مسی ، ده لئ : ئەو خۆش زووو بئ پەردەیه
 وەر بلیم : سەرووی ، دە لئ : ئەو ئەحمەقە کوا گفتوگۆی ! (۷)

لەگەڵ برۆی یار و بە حوکمی لەبەك چۆنیان بتوانن بە سەر بەستی تەماشای
 برۆی بکا و حالئ بئ چیه . لەکاتی تەواویشدا بە حوکمی ئەوهی لە
 زۆی یار ئەچن بەدا لئیی و لەو نزیکهوه لە زازی زولفی بکا که بووه بە پەچه
 بەسەر زۆیهوه . بۆیه بە زۆزیش خۆی حەشار ئەدا چونکە زۆناکیی زۆز
 زۆناکیی زۆی یاره و ، لەبەر ئەو زۆناکییه تەماشای هیچی بئ ناکرئ . .
 ئەشتوانن مەعناي بەیتەکه وای بەدەینەوه کەوا زولف و برۆی یار
 زەشن و لە زەشیدا لە جینسی شەوی نارێکن . مانگیش بۆیه بە شەوی
 تاریک هەلدئ تا بە تاریکاییی شەوهوه شتیک لە زازی زەشیی زولف و
 برۆی یار حالئ ببئ .

دەنوئتن : ئەمە تیکستی تەنها (چن)ە و هەر ئەم نوسخەبەش مەعناي
 تازادەبەك دیاره . (چر) و (ت) و (ک) و (عب) و (اح) و (من) و (خا) و
 (خب) : دەنوئتن . (عم) و (کم) : ئەنوئتن . دا (عم) و (کم) و (گم) : تا .
 پەچچەیی (عم) و (گم) و (ت) و (عب) و (من) و (خب) : پتچەیی .
 پەرچەم و (عم) و (کم) و (گم) و (من) : پەرچەمی . وەصفی : ئەمە
 تیکستی (چر) و (چن) و (خا)یە ، بەلام بە شتیهی (وەصف) که دیاره
 (وەصفی)یە . (عم) و (کم) و (گم) : کەتف و . (ت) و (ک) و (اح) :
 صەفیی ، بەلام لەشتیهی (صف)دا . (عب) و (خب) : کەشف . دیاره
 (کەشفی)یە .

واتە : ئەگەر یار بە خۆر بشوبهئتم لە جوانیدا ، زازی نابن و بە کەمی (۷)
 ئەزانن بۆ خۆی و ئەلئ بەلئ زاسته خۆر زوخاری جوانه ، بەلام
 بەداخهوه زۆی بەدەرەوهبە و هەمو کەس ئەیبینن . ئەگەر بە سەرویشی
 بشوبهئتم لە بەرزیی بالایا ، دیسان هەر رازی نابن و بە کەمی ئەزانن بۆ
 خۆی و ئەلئ بەلئ زاسته سەرو بالای خشت و بەرزە ، بەلام بەداخهوه
 ئەو کەرە قسە ناکا . .

(کەرەبەت)ی سەرو ئیشارەتە بهوه که درێژە و ، درۆیهکی فۆلکلۆریش
 هەیه کەوا گوايه بنیادهمی درێژ بئ عەقله . بئ گفتوگۆیشی ئیشارەتە بهوه
 که گەلای نییه تا که با لئیی دا خشی بئ .

دەلئ - لە هەردۆ نیوه بەیتەکهدا - (کم) و (من) : ئەلئ . خۆش زووو
 (چر) و (عب) و (اح) و (من) و (خا) : خۆش زۆ . دیاره ئەبئ و اوئیکي
 عەطفیش لەدوايهوه بئ . (چن) : خۆش زۆ و ، خۆش زۆی . (عم) و (کم) و
 (گم) و (ت) : خۆش زووی . وەر (چن) و (من) : گەر .

دیده وو دل هردو وا جۆبار و جۆبای قهددی تۆن
 سهروی دل جۆی عه رعه ر و ، دل جۆی نه مامی دیده جۆی (۸)
 چونکه باوکی ژۆمی بو دایکی حه به ش بق ، ما به به ین
 ژۆژ و شهو ، کافور و میسکی ، ژو گه نم ، خال ده نکه جۆی (۹)

(۸) جۆبار : جۆگا . جۆبای : نهوهی به دوای شتی کدا بگه ژۆی . قهدد : بالا .
 دل جۆ : نهوهی دل بیهوی . دیده جۆ : نهوهی چاو به دوایا بگه ژۆی .

واته : چاوم بووه به جۆگا و وینهی تۆ له قهراخیا ژواوه و دیمهنت
 هه رگیز له بهرچاوم ون نابێ . چاوم هه میسه به دوایا نه گه ژۆی نه بهوی
 بتبینێ . یادت له دلما ژواوه و هه رگیز لیتی هه لئا که نرێ و هه میسه
 بیرت لی نه که مه وه . تۆ نه وه نده شوخ و بالا به رزی ، هه رچه ند سه روی ،
 به لام عه رعه ر به دل عاشقت بووه . تۆ که سیکی نه وه نده شوخی ته نانهت
 نه و نه مامانهش که دیده به دوایا نه گه ژۆی ، یا دیده بووه به جۆکه و نه وان
 له قهراخیا ژواون ، به دل به دوایا نه گه ژۆین و بیرت لی نه که نه وه .

دیده وو (کم) و (خب) : دیده یی . مه گه ر بلتین بو دلش دۆ چاوی
 داناوه . هه ردو وا جۆبار و (چر) و (کم) و (ک) : هه ردو جۆباری . نه بستی
 (هه ردوو) یی . (عم) و (گم) : هه ردویان جۆبار و . (ت) و (عب) : هه ردۆ
 وا جۆبار . دياره (جۆبار و) وه . (اح) و (خا) و (خب) : هه ردو جۆبار .
 دياره (هه ردوو جۆباری) به . سه روی (چر) و (چن) و (ت) و (ک) و (عب) و
 (اح) و (خا) و (خب) : سه رو . دياره (سه روی) به . عه رعه ر و : نه مه
 تیکستی (عب) و (خب) ه . نوسخه کانی تر هه مۆ : (عه رعه ره) . نه مامی
 (چن) و (ت) و (ک) و (عب) و (اح) و (خا) و (خب) : نه مام . دياره
 (نه مامی) به .

(۹) واته : له بهر نه وهی که یار باوکی ژۆمچ و سپیه و دایکی حه به شه یی و
 ژه شه ، خویشی له و ناوه دا ماوه ته وه ، بۆیه ئازیر تۆ نه سپیی ته وا و
 نه ژه شی ته واوی ، له هه ردولات تیا به ، ژۆی ژۆناکی وه ک کافورت له
 باوکتوه و زولفی ژه شی وه ک میسکت له دایکتوه بو هاتوو ته وه ، ژۆی
 گه نم ژه نکت له باوکتوه و خالی وه ک ده نکی جۆ ژه ش ژه شت له دایکتوه
 یی بژاوه . .

باوکی (عب) و (خب) : باوک . ژۆمی بو : نه مه تیکستی ته نها (چن) ه .
 نوسخه کانی تر هه مۆ : میصری بو . ئیمه نه وهی (چن) مان لا ژاستر بو . دایکی
 (چر) و (خا) : دایکی . (ک) و (عب) و (اح) و (خا) : دایک . بو (دایکی) یش

من گوتم : سه روی قه‌دت مه‌وزونه ، نه‌و طه‌بعم هه‌یه
نه‌و گوتمی : « نالچ » به‌ میزابی کینایه‌تمان ده‌شوی (۱۰)

- ۱۶ -

ته‌شریفی نه‌وبه‌هاره که‌عالم ده‌کا نوئی
دل ، چونکه‌ میثلی غونچه‌یه ، بویین ده‌پشکوی (۱)
له‌م وه‌عده‌ خوشه‌دا گول و گول چیه‌ره تیکه‌لن
یه‌ک زه‌نگ و موته‌حید ، به‌ دل ، نه‌مما به‌ تن‌جوی (۲)

نه‌گونجین . ما به‌به‌ین : نه‌مه‌ تیکستی (چر) و (ت) و (ک) و (اح) و (خا)یه .
نوسخه‌کانی‌تر که‌وتونه‌ته‌ چند هه‌له‌ی جۆربه‌جۆری مه‌عنا نه‌به‌خشه‌وه .
زۆژ و (ت) و (ک) و (اح) : زۆژ . دیاره (زۆژ و) وه . کافۆر و (ت) و (ک) و
(اح) و (خا) و (خب) : کافۆر . دیاره (کافۆر و) وه .
(۱۰) میزاب : پلۆسک .

واته : به‌ یارم وت : بالای وه‌ک سه‌روت به‌رز و زیکه ، بویه‌ کاریشی
کردوه‌ته‌ من و وا سروشتم زیک‌ویتکه و شیمیری جوانم بۆ دئی (یاخود
به‌ کینایه‌ مه‌به‌ستی له‌وه‌یه‌ بلن بویه‌ منیش ئاره‌زۆم لیتنه) . یاریش له
وه‌لامدا وتی : به‌ ئاوی پلۆسکی کینایه‌ی وه‌ک میزوات دامان‌مه‌شۆ .
(مه‌به‌ستی یا له‌وه‌یه‌ بلن کینایه‌کانت نه‌وه‌نده‌ بئ‌بایه‌خن شایانی شانی من
نین و له‌وه‌ نه‌چن بنیاده‌م به‌ ئاوی پلۆسکی باراناو داشۆرری ، یاخود ،
به‌م‌کینایه‌ بئ‌تامانه‌ مه‌مکه‌ به‌ بنیشته‌ خوشه‌ی ژیرزمانی خه‌لک و ناوم
مه‌خه‌ره‌ ناو‌ناوان) .

گوتم ، گوتمی (کم) و (من) : وتم ، وتی . نه‌و طه‌بعم (عم) و (گم) : وا
طه‌بعم . کینایه‌تمان (چر) و (چن) و (خا) : کیتابه‌تمان . له‌ «په‌راویزی»
چن‌یشدا (کینایه‌تمان) هه‌یه .

- ۱۶ -

(۱) واته : ته‌شریف هینانی به‌هاره ، جیهان نوئی نه‌کاته‌وه و ، دل‌یش وه‌ک
خونچه‌ وایه‌ بویه‌ به‌ هاتنی به‌هاری نوئی نه‌پشکوی و نه‌کریته‌وه .
(۲) گول چیه‌ره : نه‌و نازدارانه‌ی زۆیان وه‌ک گول وایه . موته‌حید : به‌ یه‌ک بۆ .
واته : وه‌رزیک‌ی نه‌وه‌نده‌ جوانه‌ گولی پشکوتۆ و نازدارانی زۆ وه‌ک گولی
تیا تیکه‌ل بوون ، نازداران به‌ناو گول‌زار و باخچه‌کانا نه‌سۆزینه‌وه ،

عەرعر عەدیلی قەددییە ، یەغنی بەرابەرن
سونبول شەبیهی زولفییه ، فەرقی نییە موئی (۳)

لەم خۆشییە کە هێزمی مەطبخ سەوز بوو ،
ماوم عەجەب لە دیدەیی صۆفی کە نازوئی ! (۴)

لەبارەى دەروڤنەووە هەموو لە بەك ئەچن و بنیادەم ناتوانی لە بەکیان جیا
بکاتەو ، چونکە هەرچە گوڵە یاری بولبولە و هەرچە نازدارانیش یاری
دەلدارانیان ، تەنھا بەدیەمەن لە بەك جوتین ، کەسێ بۆیان بزوانی ،
دیارییان ئەکا و لە بەکیان ئەکاتەو .

خۆشەدا (عم) و (گم) : خۆشە وا . گول و (اح) : گول . دیارە
(گول واوہ . (خا) : گولی . مەعنای نایەت . گول چیرە (چن) : گول
غونچە .

ئەم بەیتە ، لەگەڵ بەیتی پاشەوہی لە (عم) و (کم) و (گم) دا پاش و
پیش و ، لە (عب) و (من) یشدای بەیتی چوارەمە .

عەدیل : هاوتا . موئی : مۆبەك . (۳)

واتە : لەم باخ و گولزاری بەهارەدا کە نازدارانی تەجژاوە ، داری
بەرز و باریکی عەرعر ، دەق ، وەك بالای یار واہ و ، ئەوەندەى بەکن .
تالی گیای بۆن خۆشی سونبولیش کوتومت لە زولفەکانی ئەچن ، مۆبەك
چیە جیاوازیان لەبەینا نییە .

شوبھاندنی عەرعر بە بالای یار و ، سونبول بە زولفی ، بۆ دەربزینی
زیادزەویە لە بەرزو و باریکی بالای یار و ، بۆن خۆشی تالەکانی
زولفیدا و پیتی ئەتین (تەشبیہی مەقلوب) ، ئەگینا ئەبۆ بالای یار بە
عەرعر و ، زولفی بە سونبول بشوبھێنرایە . وردە کاریبەکی جوانیش
لەو دا هەبە کە نالی ئەلی زولفی یار و سونبول مۆبەك جیاوازیان لەبەینا
نییە ، لەکاتیکا کە زولف خۆی مووہ .

ئەم بەیتە لە (تو) و (عب) و (من) دا بەیتی پێنجەمە .

هیزم : دار . مەطبخ : چیشتخانە . نازوئی : سەوز نابن . تەژ
نابیتەوہ . ئەبلەق نابن . (۴)

واتە : ئا لەم وەرزە خۆشەدا کە هەموو شت لە جم و جۆل و گەشەکردن و
بۆژانەوہدا یە ، تەنانەت داری وشکی زەنگەقلیشی چیشت خانەیش

تیپی شکوفه ، خهیمه یی داوه له ههر طهرهف ،
یا شاهی نهوبه هاره ، ههلی داوه هۆردوی؟! (۵)

دنیا که گول گولج بووه ، قوربان ، نه توش وهره . .
طالب به گول به ، قهیدی چیه گول گولی بوئی! (۶)

سهوز بووه تهوه ، سهرم له سۆفج سزماوه که چهند وشک و دلزه قه ،
فرمیتسکی شادمانج ناکه ویتنه چاوی و ، چاوی به تهماشای ئەم دیمه نه
جوانانهوه نه بئلق نابج . دياره صۆفج وهك دلی کویره ، چاوبشی کویره و
هیچ نابینج .

سهوز بووه (عم) و (گم) : زوايه وه .

ئەم به یته له (تو) دا به یتی ستههم و ، له (عب) و (من) دا به یتی دۆهه مه .

(۵) شکوف : شکوفه ، هه لاله ی درهخت . خهیمه : دهوار . طهرهف : لا .
هۆردۆ : له شکر .

واته : نازانم ئەم دیمه نه سپیه جوانه ی ئەیینم ، تیپی هه لاله ی
درهخته کانه بۆ ههر لایهك نه ژوانج دهواری خۆی هه لداوه ، یا خود شای
نهوبه هاره بارگه ی تۆردۆی خستوووه و ختوه تی سپیی بۆ دا کوتاوه!؟

تیپی : (عم) و (گم) نه بئج ، هه مۆ نوسخه کانی بهرده ستمان تیا که وتۆنه ته
هه له وه و وایان زانیوه عه ره بیه به (طیب) یا (طیب) یان تۆسیوه ! بۆیه
ئه لئین هه له چونکه ناشکرایه لیره دا مه به ست (طیب) ی عه ره بیی به معنا
بۆن خۆشج نییه . یا شاهی (ت) : پاشایی . به پیتی ئەم نوسخه یه نیوه
به یتی دۆهه م عه طف نابج بۆسه ر نیوه به یتی یه که م و ، له هه یچ کام له دۆ
نیوه به یته که دا پرسیار نابج ، به لکو هه مۆی (جوله ی خه به رتی) ئەبج و
(شکوف) یش (شکوفه) ئەبج و نیوه به یتی دۆهه م (حوسنی ته علیل) ئەبج
بۆ نیوه به یتی یه که م .

ئەم به یته له (تو) و (عب) و (من) دا به یتی شه شه مه .

(۶) گول گولج : گول گولجین . نه وه ی هه مۆ گیانی گول بئج .

واته : دنیا یه که پارچه بووه به گول و زازاوه ته وه . قوربان تۆیش وهره
بۆ سهیر ، مه لئج من خۆم گولم ، پتویستم به دبتنی گول نییه . . ههر
گولت بوئی چاکه ، قهید ناکا نه گهر گول بئج بۆ سهیری گول . .

له نیتوان (گول گولج) و (گول ، گولی) دا جیناسی ته رکیب هه یه .

بولبول ، که گهرمه نهغمه یی ، ناگر ده کاته وه
غونچه ، حزینه ، جهرگ و دلی بۆ ده کا توی (۷)

«نالی» ! زوبانه که ی تهژ و پاراوی سه وسه نت
حهیرانی چاوی تیرگسه ، وهك لاله ، نادوی . . (۸)

نه تۆش (خب) : نه تۆش .

نهم بهیته له (تو) و (عب) و (من) دا بهیتی ههوتهمه .

(۷) واته : بولبول دلی له عهشقی گولدا نه وهنده پژه له سۆز ، به ناوازیکی
نه وهنده گهرم و به کول نه خوینی ، ناگر بهرته داته دلی خونچه ی دلدار ی .
خونچه ش یاریکی به وه فایه پزی دلیه له خهفت بۆ بولبولی دلدار ی ،
بۆیه نه پشکوئ و جهرگ و دلی خۆی بۆ توی نه کاته وه تا به ناگری ناوازی
نه و بپهژینی .

له نیوان (ده کاته وه) و (ده کا توی) دا جۆره جیناسیکی ته رکیب ههیه .

گهرمه نهغمه یی (عم) و (گم) : گهرمی نهغمه یه . (کم) : گهرم
نهغمه یه . بۆ (گهرمی) ش دهس نه دا . (ت) : گهرمه نهغمه یه . ناگر (عم) و
(گم) : ناور . غونچه حزینه (چر) : غونچه ی حزینه . (گم) : خونچه
حزینه ! (خا) : غونچه حزینه یی .

نهم بهیته له (تو) دا بهیتی چواره م و ، له (عب) و (من) دا بهیتی سیهه مه .

(۸) سه وسه ن : گیایه که گه لایه کی باریک و دریز و گولی جوان و زه نکاوژهنکی
ههیه .

واته : نالییا ! زوبانی دریز و تهژ و پاراوت که نه لیتی گه لای سه وسه نه ،
له نه توانایی نییه ناتوان شیعری بلن شایانی نهم نه وه بهاره جوانه بی . .
حهیرانی چاوی خه والۆی نه رگس بووه ، وهك خهوی لئ خستین
وای به سه رهیتناوه و ، لالی کردوو و له گۆی خستوو . .

له کوکردنه وهی (تهژ) و (پاراو) و ، (سه وسه ن) و (تیرگس) دا ته ناسوب
ههیه . ههروا له گه ل (لاله) ش به دیمه ن . .

زوبانه که ی (گم) : زمانه که ی . (کم) : زمانیکی . (من) : زوبانیکی .
پاراوی (چر) و (چن) و (تو) و (ك) و (عب) و (خا) : پاراو . دپاره
(پاراوی) به . (کم) و (ت) و (اح) : پاراو .

يار دلی خوینین و چاوی پز له گریانی دهوی
ناری ناری گول له باغان ناوی بارانی دهوی (۱)

هرکسین زوی تو دهیین ، خوی به قوربانت ده کا
چونکه نه بروی تو هیلالی عیده ، قوربانی دهوی (۲)

(۱) ناری : به لین .

واته : بار گوله سورهی باخانه ، بویه حهز له شتی نه کا له چه شنی
خوی بچ ، له بهر نه وه نه بهوی دلی دلداره کانی هه میسه پز بچ له خوین و ،
بویه شه پهی ده رپه ی نازاری دلکان نه دا . له بهر نه وه ش که گوله باخ
هه میسه پتویستی به بارانه ناوی بدا ، نه بهوی چاوی دلداره کانی هه میسه
پز بچ له گریان .

خوینین و (ت) و (اح) : خوینین . بو (خوینین و) و (خوینینه) پش
دهست نه دا . باغان (گم) : باخان ! . ناوی (ک) و (اح) و (خا) : ناو . دیاره
(ناوی) به . (من) : ناوی . دهوی - له ههردۆ نیسه بهیته که دا (کم) و ،
تهنها له نیوهی دۆهه مدا (من) : نهوی . .

له نیوهی دۆهه می نه م بهیته دا حوسنی ته علیل هه به .

(۲) قوربان - ی دۆهه م - : قوربانج . (ی) که ی ضه میری غایبه .

واته : هه رکه س چاوی به زۆمه تی وه ک مانگی چوارده ت نه که وی ،
نه وه نده گره ویده ی نه بچ ، خوی له ده ورت نه گیتزی و خوی نه کا به قوربانج
بۆت ، که قوربانیش له (۱۰) تا (۱۴) ی مانگی قورباندا نه کوی و زوی
تویش وه ک مانگی (۱۴) وایه . بویه ش نه وه که سه ی چاوی به رۆت بکه وی
خوی نه کا به قوربانجی ، چونکه برۆت له مانگی به کسه وه ی شه وی جه ژنی
قوربان نه چچ که خه لک زۆر به په رۆشه وه به دوا یا نه گه ژین و ، هه ر که
دیانه وه خویان ناماده نه که ن بو قوربانجی کردن . که زۆبشتیان دتی ،
تی نه گه ن که یشتونه نه زۆزانی جه ژن و (ایام الشریق) و ، کاتی قوربانجی
کردنه که هاتوو و خویان نه که ن به قوربانجی بۆت .

له نژیوان (قوربانت) و (قوربانی) دا جیناسی لایحیق هه به .

ټاو له چاوانم به خوژ دئی ، ټاگری دل ټاکوژیتته وه
وهك جهه نهم ټم ته توره ټاوی طوفانی دهوی (٣)

عشق سولطایتکه هر گا ژو له ویرانی بکات
ټاهی سرد و ، ټهشکی گرم و ، قلبی بوریانی دهوی (٤)

به قوربانت (عم) و (گم) و (خب) : به قوریانی . دهکا (کم) : ټهکا .
هیلالی (چن) و (گم) و (من) : هیلاله . (ت) و (ک) و (عب) و (اح) : هیلال .
دیاره (هیلالی) به . (خا) : هیلال و . (گم) و (من) : عیدی . دهوی -
لیره و له ههمو بهیته داهاتوره کانیشا - (کم) و (من) : ټهوی .

(٣) ټهټین گریان و فرمیسک ژستن کهف و کولی دل دانه مرکیتیتته وه و باری
دل سوك ټهکا ، بهلام ټمه بهش بهحالی نالی ژاست نیه . بویه ټهټی : من
همیشه چاوم به خوژ فرمیسکی لئ ټهژوا ، له گهل ټهوهشا ټاگری دل
ټاکوژیتته وه . . وادیاره ته توری دهرونی من ټهوهنده بهینه له ناستی ټاگری
جهه نمدایه و به گریان و فرمیسک چاری ټاکری ، پتویستی به توفایتیکی
وهك توفانه کهی ټوچه ههلسن دایمریتیتته وه .

له دق ته عبیری (ټاو به خوژ هانن) و (نه کوژانه وهی ټاگر) دا طبایقیکی
جوان به دتی ټه کری .

ټاگری دل (چر) و (عم) و (اح) و (خا) : ناری دل . (« پهراویژیکی
چر) : ټاگری . ټم (ت) و (اح) و (خا) : ټهو . طوفانی (گم) : توفانی !
(خب) : بارانی .

(٤) سولطان : خاوهن دهسهلات . هرگا : هرکاتی . ویرانی : ویرانه بهک .
بوریان : برژاو و ههلقرچاو .

وانه : خوښه ویستی پادشابه کی خاوهن دهسهلانی وابه ژو بکاته
ههرلایه کاری خوئی هر ټهکا ، ته نانهت ټه گهر ژیشی بکه ویتته دتیکي
ویرانه یواوه که هرگیز معنای دلداریی نه فامیبت ، ټاه و هه ناسهی
سرد و فرمیسکی گرم و دلی به که باب بوی لئ ټهوی و پتیشی پهیدا
ټهکا . .

له ټیوان (سولطان) و (ویران) و ، (سهرد) و (گهرم) دا طباق و ،
له ټیوان (قهل) و (بوریان) دا ته ناسوب هه به .

هرگا (چن) و (عب) : هرگاه . (عم) : وهقتی . له ویرانی (چر) و

دۆر له تۆ دل هینده بئ ئارام و بئ حال که وتووہ
 ئەہی مەسیحای عەصر ! لەو لێوانە دەرمانی دەوئ (۵)
 زۆم ئەوا زەرد بۆ وەکو پایز لە هێجران « نالیا »
 عەشق ئیستا کەش لە من سەیلی بەھارانی دەوئ ! (۶)

(اح) و (خا) : لە وێرانە . (عم) : لە ھەر مولکئی . (کد) : لە جێگایی .
 (عب) : لە ویزانیک .
 ئەم بەیتە لە (ت) دا نییە .

(۵) مەسیحا : حەزرەتی عیسا کہ بە چاک کردنەوہی نەخۆش بەناوبانگ بووہ .
 عەصر : چەرخی .

واتە : بەھۆی دەردی کاریگەری دۆریی بالای تۆوہ ئارام و ئۆقرەم لئ
 بزاوہ و دلە لەسەر خۆی نەماوہ . دەسا ئەہی ئەوہی لەم چەرخەدا جێگە
 حەزرەتی عیسات گرتووہ تەوہ ، دل دەرمانی دەردی خۆی لەو لێوانە
 تۆ ئەوئ کہ ماچیکە . . .

زستەہی (دۆر لە تۆ) بۆئەوہش دەست ئەدا کہ زستەہی نزا بئ ، وەک
 ئەلین : دۆر بئ لیت ، زۆر نەخۆشم . .

هیندە (گم) : ئیستە . بئ حال (چر) و (عم) و (کم) و (گم) و (من) و
 (خا) : بەدحال . مەسیحای (عم) : مەسیحایی . عەصر (عم) : زەمان .
 لێوانە (عم) و (گم) : لێوہ .
 ئەم بەیتە لە (عب) و (خب) دا نییە .

(۶) واتە : من لەتاو دەردی دۆریی یار ، زۆم وەک گەلای زەردی پایز زەرد
 ھەلکەزاوہ و ، ھیز و توانای گریانم لەبەر بزاوہ و کانیاوی چاوم و شکاوی
 ھاتووہ . . کہچە عەشق ھێشتا دەست لە یەخەم ناکاتەوہ و ئەیەوئ وەک
 لافاوی بەھار فرمیسکی بۆ ھەلزیژم . . مەبەستی لەوہ بە بلئ من
 گەیشتۆم تە پایزی تەمەن و خەفەت لە ھەمۆلایە کہوہ گەمارۆی داوم ،
 کہچە عەشق ئەیەوئ ئیستاش لە تۆفی گەنجایەتی و ھەزەتی لاویدا بئ .
 نیوہی یە کہمی ئەم بەیتە لە نوسخەکانی بەردەستمانا جیاوازی زۆری
 تیاہ . ئیمە لێرەدا لەسەر تیکستی (عم) و (کم) و (گم) و (من) زۆیشتۆین و ،
 وا تیکستی نوسخەکانی تریش وەک خۆیان ئەنوسینەوہ :

(چر) : زۆم ئەوا «نالئ» گەوا زەردە لەبەر هێجرانی یار

خالج نیه زه شماری دو زولفت له به لایین
هه لقه ی شه زیان به ستووه هه ر ییکه له لایین (۱)

عاشق دلی نایین له دلارامی جودا بئ
ئه لبهت که دلارامی له وی بئ ، دلی نایین (۲)

(چن) و (عب) و (« پهراویزی » من) :

زۆم ئەوا « نالئ » کهوا زهرد بۆ له بهر هیجرانی تۆ

(« پهراویزی » چر) و (خا) :

زۆم ئەوا زهرد بۆ وه کو پایز له داغی هیجری تۆ

(« پهراویزیکی تری » چر) :

زۆم ئەوا « نالئ » که زهرده وا له بهر هیجرانی یار

(ت) و (ک) و (اح) و (خا) :

زۆم ئەوا « نالئ » که زهرده وا له بهر هیجرانی تۆ

(خب) : زۆم ئەوا « نالئ » که زهرد بۆ من له بهر هیجرانی یار

(۱) واته : زولفگه کانت که ئەلئیی زه شماری به لایه کیان به ده مه وه یه ، بئ ملامهت
نییه هه ریه که بیان له لایه که وه ئەلقه بیان به ستووه و له بهر ا بهری به کتردا
زآوه ستاون خۆیان ناماده کردووه بۆ شه ز .

مه بهستی نالئ ئەوه یه بلئ : به هه ر جۆر ئەگه ر به گز اچۆنه که بیان زیانی بۆ
خۆیان بووا یه . . ئەوه ناخۆشه ، ئەوه ی زیانی تۆش ئە بئ له و ناوه دا
دلدار ی بئ چاره یه که گیرۆده ی داوی ئەو زولفانه بووه .

زولفت (ک) : زولفی .

ئهم به یته له (من) دا به یته شه شه مه .

(۲) دلارامی : مایه ی نارامی دله که ی ، یاره که ی . جودا : جیا . دلارامی :
دل نارامی ، نارامی دل .

واته : دلدار هه ز ناکا و دلی نایهت له مایه ی نارامی دلی خۆی جیا
بیهته وه که یاره که یهتی و ئەیه وی هه ر لای بئ . دیاره که نارامی دلی

بنوازه خوښی زه قصی له گه ل خه رقه یی نه زره ق
 مومکین نییه به م پاکیه ، له م نه رضه ، سه ماین (۳)
 مومکین نییه جه لبی دلی خو بان به من و تو
 نه مبیستوو ته سخیری مه لایک به مه لاین (۴)

دلدار لای یار بې ، دل هر گیز ناگه زیتوه و یار به جې ناهیلکې و نابهت .
 له نیوان هر دو (دلی ناین) دا جیناسی ته واو و ، له نیوان (دلارامی) و
 (دلارامی) دا جیناسی ترکیب هه به .
 نه لبت که (چر) و (عب) : نه لبت ته .
 نه م به یته له (کم) دا نییه .

(۳) زه قص : سه ما ، هه لپه زکې . خه رقه یی نه زره ق : پالتوی شین . سه ما :
 زه قص . ناسمان .

واته : سه برکه زه وی به بهرگی شینی به هاریه وه چو ن نه شینیتوه
 نه ایی سه ما نه کا . سه برکه شنه که ی سه مایه کی چنه د جوانه . .
 سه مای وا پاک ، یا ناسمانی وا سایه قه ی سامال و خاوین ، له م زوی
 زه ویه دا هر گیز نایه ته دتی . به پتی مه عنای دوه م نالی زوی زه وی به
 بهرگی به هاریه وه شو به اندوو به ناسمانی بې په ل هه ور .
 له کوکر دنه وه ی (نه رض) و (سه ما) دا به دیمه ن طبیاق و ، له وشه ی
 (سه ما) دا ته ور یه هه به .

خوښی زه قصی : نه مه ټیکستی نه نها (ت) به . (چر) و (ک) : خوښی و
 زه قصی . «په راویزی» چر و (عم) و (کم) و (عب) و (من) : چ خوښ
 زه قصی . (چن) و (خب) : خوښی زه قص . دپاره (زه قصی) به . (کم) :
 چ خوښ زه قص . (اح) و (خا) : خوښی و زه قص . به م (کم) : به و . له م
 نه رضه سه ماین (کم) : له نه رز و له سه ما بې . (خب) : له م نه رضه سه ما
 بې .

نه م به یته له (عم) و (کم) و (عب) دا به یتی چواره مه .

(۴) جه لب : ژاکیشان . خو بان : جوانان . ته سخیر : هینانه ژیربار و
 ژام کردن . مه لایک : مه لایکه ، فریشته .

نالی له م به یته دا زوی دمی نه کاته خو ی و هه ر به کن بگری له دلداران .
 نه لې : دلی نازداران به دامای وه له من و تو ، ژاناکیشری . . نازداران

نهقدی دل و جان بۆ قهدهمت نیمه بهایه
غیری ئەمه ، قوربان ، به خودا نیمه بهایی (۵)

ئەئى شەمع ! بترسه له هه ناسەم که بگا ته
ئەو دۆکه لى زولفه که پەرتشانه به بائى (۶)

ئەوهنده له زکئيف ياخين ، ئەئى مەلایکەى خوا . مەلایکەى خوا
له کوئى به مەلایەكى به سه زمان ئەهتيرتته ژير بار !
له نيوهى دۆهەمى ئەم به تەدا حوسنى تەعليل هەيه . لەئىوان
(مەلایک) و (مەلایى) يشدا جيناسى لاحيق هەيه .

مومکين (چر) : قابيل . نەمبىستووہ (چر) : مومکين نيہ . (من) و
(خەب) : نەمديوہ . ئەبى (نەمدىتووہ) بى ، ئەگينا بەتەکه لەنگ ئەبى .
ئەم بەتە له (چر) و (عم) و (کم) و (گم) و (عب) دا بەتتى پىنجەم و ، له
(خەب) دا بەتتى شەشەم .

(۵) ئەقد : پارەى نەخت . قەدەم : هاتن ، پى و قودۆم . نیمه : نيوہ . بەها :
بايى ، نرخ .

واتە : تۆ ئەوهنده نازارى ئەگەر بنيادەم دل و گيانى بکا به شاباشى
زۆت ، هيتشا کەمە و نيوهى ئەو ئەندازە يەيه که شايانەتى . منيش ،
نازيرە کەم ، هەر ئەم نيوه شک ئەبەم و وا لەبەر پىتا فرۆى ئەدەم ، هيوام
وايه پەسەندت بى ..

ئەشتوانين مەعناى بەتەکه وا لى بدەينهوه بلىين : ئەوهى شايانى
شاباشى زۆت بى ، نەختينهى دل و گيانە ، بەلام من دەمىکە دل و گيانم
لە پىتاوتە داناوه ، بۆيه ئەم نەختينه يەم نەماوه . نازيرە کەم ، بەخوا ئەم
نرخە شک نابەم ، شتىكى تر بفرمۆ ، بەلکو بمبى بىکەم به شاباشى
زۆت ..

لەئىوان (نیمه بهایه) و (نیمه بهایی) دا جيناسى تەركيب هەيه .
نیمه - ي يەكەم - (عم) و (کم) و (گم) و (من) : نيوہ . بەهائە - ي
يەكەم - (ك) و (اح) و (خا) و (خەب) : بەهائى . بەخودا (کم) و (گم) و
(من) : بەخوا .

ئەم بەتە له (چر) و (خەب) دا بەتتى چوارەم و ، له (عم) و (کم) و (گم) و
(عب) دا بەتتى سێهەم و ، له (من) دا بەتتى يەكەمە .

(۶) شەمع : مۆم .

تا چاکی نه که ی پز له ههوا سینهی « نالیج »
وهك زهنگله ئاوازهیی نالهیی دلئی نالیج (۷)

- ۱۹ -

وهه ساقی ! به شین و نه دب و واوهی
ئهوا فهرشی هه یاتی خۆم ده که م طهیی (۱)

نالنج له م به یته دا کولمی یاری شوبهاندوو به شه معی داگیرساو و ،
زولفی زهشی شوبهاندوو به دۆکه لئی شه مکه که زۆر باریک و ناسکه و ،
هه ناسهیی خۆبیشی شوبهاندوو به بایه کی توند و به مه وینه به کی ئیجگار
جوانی دروست کردوو ، ئه لئی :

ئهیی مۆمی کولمی هه لکزاوی یار ! با به س بِن ئازاردانی دلئی دلدارانی
ده رۆن بيماران ! بترسه له هه ناسهیی ساردی نا ئومیدیم ، که بگانه زولفی
زهشی وهك دۆکه لئی گزی کولمت ، که ئه وهنده ناسک و تال تاله که مترین با
بلاوهی پِن ئه کا و ئه بیا به ئاسمانا ، چ جابین هه ناسهیی ساردی من که « کیو
له بن دینجی » !

ئهو (« بهراویزی » چر) و (خا) : ئهم . دۆکه لئی (چر) و (چن) و
(ت) و (عب) و (خا) : دۆکه ل . دباره (دۆکه لئی) به . (ك) و (اح) و (خب) :
دۆکه له . زولفه (چن) : زولفه ی .
ئهم به یته له (من) و (خب) دا به یتی پینجهمه .

(۷) چاك : لهت . درز . ههوا : فۆ . ههوا ی عشق . زهنگله : زهنگ .

واته : تا شمشالی پز له (ههوا) ی دلداریی ، سنگی نالیج ، به هیزی
(ژهنن) زۆر چاك لهت نه که ی ، یا تا زۆر چاك پزی نه که ی له ههوا ،
ئاوازه ی ناله ی دلئی ، یا ناله ی قامیشیکی به چه شنی زهنگ لئ نایهت .
نالنج له م به یته دا به کیکی تری له شاکاره هونه ریه کانی خۆی ده ربزوه :
له بهك کاتدا (چاك) ی به مه عنا (باش) و (درز) و ، (ههوا) ی به مه عنا ی (فۆ) و
(ئاره زۆی دلدارج) و ، (نالیج) ی به مه عنا ی (شمشالیک) و (نایهت)
به کاره یئاوه .

نالهی (چن) و (عم) و (کم) و (گم) و (عب) و (خب) : دهنگی .

(کم) ئهم پارچه شیعره ی له تیپی (هین) دا هۆنیوه ته وه و دوا تیبه کانی
به (هین) داناوه ، به م جۆره : لایه ، نایه .. تاد .

دهزانتی خو دهچینه جیتی غهربیان
به مهرگی خوت ئه گهر چاوان سیا کهی ! (۲)

- ۱۹ -

(۱) ساقی : مه بگیز ، کینایه به له یار . نهدب : گریان و هاوار و ژۆ ژۆ .
واوهی : سۆک کراوهی (واوهیل) ه ، واته : بهدبخت خۆم ! . طهی :
پیتچانهوه .

واته : نازبیز ! تا گیانیکم تیا بۆ جارێک به وهصلی خوت دلشادت
نه کردم . . دهسا هیچ نه بچ ئیستا کهوا له تاو دهردی دۆریت فهرشی
ژیانم ئه پیتچمهوه و کۆچی دوا بچ ئه کهم ، وهره تۆزی به سهرما بگری و
کهمیک شین و ژۆ ژۆم بۆ بکه .

به شین و نهدب و واوهی : ئه مه تیکستی (چن) ه . ئه مهش تیکستی
نوسخه کانی تر وهک خۆیان : (چر) و (ت) و (عب) و (اح) و (خب) : به
شین مذهب وی . (عم) و (گم) : به شینی مهذهبی دهی . (کم) و (من) :
به شین و مهذهب و وهی . ده کهم (کم) و (من) : ئه کهم .
ئهم به یته له (خا) دا نییه .

له دهسنۆستیکی دیوانی نالیدا که وهختی خۆی دهست کاک موحه ممه د
موصطفا هۆشهنگ کهوتوه و له گهڵ نوسخه چاپه کهی (کم) دا بهراوردی
بچ کردوه و وینه به کی بهراورده کهی بۆ ناردۆین * ، له م پارچه شیره دا ،
له پاش ئهم به یتهوه ، ئهم به یتهی خواره وهش ههیه :

عهزیزم ! بۆ ویصالت ، ناله تا کهی !

ههتا کهی ، چاوه کهم ، دهردم ! دهوا کهی !

له دهسنۆسه کهی کاک هۆشهنگدا (تا کهی) به (ناکهی) نۆسراوه . دیاره
ههلهیه .

(۲) واته : تۆ ههرگیز به دهر بهستی دلی منه وه نه بۆی . . توخوا ئه مجاره
تۆزی دلم زاگره و هاو بهشی دهردم به ، ئهزان ئه چمه ئه شوینهی که
دانیشتوانی هه میشه به غه ربیچ ئه مینه وه و ژیبیان نا که ویتسه وه ناو
کهس و کاریان (مه بهستی له گۆرستانه) . . سا توخوا ئه مجاره چاوت
مه ژۆه و با تۆزی نیشانهی گریان به چاوتسه دیار بچ . .

* له باسی «ناخۆ دهسنۆستیکی (دیوانی نالچ) ههیه به خهتی نالچ خۆی ؟» دا ،
له دوا لاپه زه کاندا ، به درێژی باسی ئهم دهسنۆسه کراوه .

گله ناکم ئه وهندهی دهنکه جۆیی
ئه گهر که للهی سه ریشم پز له کا کهی (۳)

هه مۆ وه قتم دوعایه : داخۆ کهی بی
به تیری کم شه هیدی که ره به لا کهی !؟ (۴)

نالج ئه یه وی بلی یار ئه وهنده دل زه قه پرسه گرتنیشی له پرسه گرتنی
خه لک ناچن . خه لکج که که سیکیان ئه مرئ بهرگی زهش ئه پۆشن ..
ئه میش که دلداریکی دلسۆزی وه که منی ئه مرئ (زهش) ناکاته بهری ،
ئه بکاته چاوی .. دیاره ئه م زهش کردنه چاوهش وه که زهش پۆشتی نییه و ،
نیشانهی شادییه . بۆیه نالج پتی ئه لئ زهش مه که ره چاوت و با تۆزی
نیشانهی خه قه تم پتوه دیار بین ، به لام به شیوهی ئه وه پتی ئه لئ که وا
بلی : به مهرگی خۆت سویند ئه ده م خه قه تم بۆ مه خۆ و (زهش) م بۆ
مه که ره چاوت ..

دهزانج (چر) و (عم) و (گم) و (ت) و (عب) و (خب) : دهزانم . (کم) و
(من) : ئه زانج . دهچینه (« بهراویزی » چر) و (کم) و (ک) و (اح) (من) و
(خا) : ئه چینه . (عم) و (گم) : دهچینه (؟) .
له ده سنۆسه کهی لای کا که هۆشه نگدا ، له پاش ئه م بهیتی دۆه مه شه وه ،
ئه م به یته هه به :

**بشمکهی شه ق شه ق و له ت له ت له پاشان
حه طه ب سۆزم کهی و خاکم به با کهی !**

(۳) گله : گله یج .
واته : نازت له سه رمه چونکه خۆشم ئه وی ، بۆیه ئه گهر پاش
مردنیش که لله سه رم پز بکهی له کا و له مه ی دانا وه که گۆ یاری بی بکهی ،
ئه وهندهی دهنکه جۆیه که گله بیت لئ ناکم .
(پز کردنی که لله سه ر له کا) کینایه به له کرداری وا نیشانهی
ناحه زتی و دوژمنایه تی بی .
له نیتوان (گله) و (که لله) دا به یسی زینۆسی کۆن جیناسی لایق و ،
له نیتوان (دهنکه جۆ) و (کا) یشدا ته ناسوب هه به .
ئه وهندهی (کم) : ئه مه ندهی .

(۴) کهی بی : کهی زۆبدا . شه هیدی که ره به لا : حه زره تی حوسه بی کۆزی
حه زره تی عه لئ .

چ خۆشه من وه كو تازى بنۆزم
ئه تۆش ههروهك غهزالهى بهژ ههژا كهى ! (5)

به حسهت عومرى من يه كباره فهوتا
مه گهر عومرى دوباره من عطا كهى (6)

گوت : «نالى» ! ئه تو بمره ئه من ديم
خودا كهى بى ، خودا كهى بى ، خودا كهى ! (7)

ئهم بهيته وهك تهواو كهرى بهيتى پيشۆ وايه . واته : گلهبيت لى ناكهم
ههرچيم لى بكهى ، چونكه من دلدارم و ، دلداريش لاي وايه ههرچى له
يارهوه بى خۆشه . . بۆيه ههميشه دسهو دوعام و له خوا ئه پاريمهوه
ناخۆ كهى بى به تيريكي نيگاي ستمكارت شه هيدم بكهى .
ئه شگونجى مه بهستى نالى ههر دهر بزينى سۆزى ديدار بى و ، بهيته كه
به يوه ندى به بهيتى پيشووه وه نه بى .

وه قتم (عم) و (كم) و (عب) و (من) و (خب) : وه ختم . (گم) : كاتم !! .
داخۆ (كم) : ناخۆ . بى (كم) و (ت) و (من) : دى . (گم) : بى .

چ : چهند . تازى : تانجى ، سه گى زاو . بنۆزم : نۆزه جوړه دهنگيكي
سه گه وهك لۆره و قۆزه ، له كاتى ههست به بى دهسه لانى و بى چاره بيدا
لييه وه دهر ئه چى . (5)

واته : چهند خۆشه وهك تانجى به دواتا زاكهم و پياتا نه گمه وه و
له خهفتهى ئه وهدا بنۆزيم و ، تۆيش وهك ئاسكى دهشت ههلبى و بدهيته
غار و . . به وچه شنه له نيوان ئوميد و نا ئوميديدا بم !

تازى (چر) و (عب) و (من) : تازى . غهزالهى (عم) و (گم) : غهزالى .
ئهم بهيته و بهيتى پاشه وهى له (چر) دا له شوينى يه كتردان .

حسهرت : داخ و خهفت . يه كباره : بهيه كجارتى . (6)

واته : ئازيز ! له داخى دهردى دۆريت عومرم به جارى له ناوچۆ . .
مه گهر عومريكي نويم بى به خسيته وه و زيندۆم كه يته وه ، ئه وهش به وه
كه به وه صلى خۆت شادم كهى . .

واته : ئازيز ! تو بيت و تم بمره ، ديمه سهرت . . منيش له خۆشيبى ئه و
مژدهى هاتنهى تۆدا چاره زوانى مردنم و ئاواته خوازيمى . . سا خوايه (7)

(بِحَمْدِ اللَّهِ) دو چاوی یارم تُوخهی
 به بن مهی مهسته ، بن مهی مهسته بن مهی (۱)
 له بوستانی (ئیرم) دا قهط نییه وهك
 شه مامهی وهك شه مامهی وهك شه مامهی (۲)

ئاخۆ کهی بن بمرم و ، ئاخۆ لهخۆوه هاتنه کهی ئه ویش کهی بن !
 بهم بییه (بن) ی به کهم واته : (زۆبدا) و فاعیله کهی ضمهیره و ئه گه زۆینه وه
 بۆ (مردن) و ، (بن) ی دۆهه میس هه ر واته : (زۆبدا) و فاعیله کهی
 (خودا کهی) ی سیه مه و ، واته (خود ئا کهی) به مه عنا (لهخۆوه هاتنه کهی)
 که ضمهیره کهی ئه گه زۆینه وه بۆ یار .

ئه شگونجی نیوه به یته که بهم جۆره بخوینینه وه :

خودا کهی بن خودا ، کهی بن خودا کهی !

و (خودا کهی) ی دوا بێ ، وهك هه ر له مه عنا ی پێشۆدا به (خودنا کهی)
 مه عنا لێ بده یته وه ، واته : ئه ی خوا به که هه ر بۆ خۆت بۆی و خوات بۆ
 خۆت نییه ، ئه م لهخۆوه هاتنه ی یار به بۆ نه ی مردنی منه وه کهی بن و
 کهی بێ به ژاستا !؟ .

ههروه ها ئه شگونجی ژاست و ژه وان مه عنا ی نیوه به یته که و ا
 لێ بده یته وه : خوا به کهی بن بمرم . . خوا به کهی بن یار بێته سه رم و
 (خودا کهی) ی سیه مه میس بۆ دۆبات کردنه وه ی ئه وه ی به کهم و دۆهه م بێ .
 خودا (کم) : خوا . بێ - هه ردۆ جاره که - : (عم) و (کم) و (گم) و (ک) و
 (من) : دێ .

(۱) مهسته بن : مهست ئه بن .

واته : تُوخهی له سایه ی خواوه ، چاوه کانی یارم بێ ئه وه ی شه راب
 بخۆنه وه مهستن ، ئه وه ش شتیکی سه یر نییه چونکه چاوه کانی یار خۆیان
 لهخۆیاندا له حوکمی شه رابدان و ، شه رابیش بێ ئه وه ی پێویستی به
 مه ی خواردنه وه بێ ، خۆی لهخۆیدا مهسته چونکه مهستی له وه وه به یدا
 ئه بێ .

(۲) بوستانی ئیرم : باخی به ناوبانگی ئیرم که له قورئاندا به ئایه تی (اِرْمَ

شەوی هیجر و بەقای عومری زەقییم
خودا طەی بی ، خودا طەی بی ، خودا طەی (۳)

وەرە ، موطریب ، بە کویری چاوی ئەغیار
صەدای نەی دئی ، صەدای نەی دئی ، صەدای نەی (۴)

لە دۆری نازەنینم زەنگ زەردم
وە کو بەی ، هەروە کو بەی ، هەروە کو بەی (۵)

لە نەهرەینی دو چاوم ئەشکی خوینین
پەیاپەیی دئی ، پەیاپەیی دئی ، پەیاپەیی (۶)

ذات العباد ، التي لم يخلق مثلها في البلاد) باسی لی کراره و ئەلین
شەدداد دروستی کردووە گواپە بەهەشتی زۆی زەویبە . شەمامە - ی
دۆهەم - : مەمک .

واتە : هەرگیز لە باخی ئیرەمدا شەمامە بەکی خەز و بۆن خۆشی وەک
مەمکی وەک شەمامە خەز و بۆن خۆشی یارم ، دەسگیر نابن .
(۳) طەی : پیتچانەوہ . دواپە هینان . دواپەزین .

واتە : خواپە شەوی دۆرتی لە یار و تەمەنی وەک شەو درێژ و تاریکی
بەدکار پیتچرینەوہ و دواپە پین و دواپە بزێ .
(۴) نەیی - یەکەم - : شەمال . نەیی - ی دۆهەم - : یاری بالا وەک داری
شەمال بەرز . نەیی - ی سێهەم - : (نە) و (ی) ضەمیری غایب .

واتە : کاکەیی گۆرانج بیژ ! وەرە زۆژ زۆژی خۆمانە . . . وا بە کویریایی
چاوی بەدکار دەنگی شەمالی کۆژی ئاھەنگی یارم دیتە گۆژی و ، دەنگی
یاری بالا وەک شەمال بەرز خۆبشی ئەبیسەم کە بە بەدکار ئەلین (نە) و
زێگای نادا بیتە ژۆرەوہ .

(عم) وشەیی (دئی) بە (دەیی) تۆسیوہ کە فیعلی ئەمر بی ، واتە
دەستپەیکە .

(۵) واتە : زەنگم لە خەفەتی دۆری یار ، وە کو بەی زەرد هەلگەزراوہ ، لە بەی
نەبێ ، لە هێچی تر ناچم .

(۶) نەهرەین : جۆتە جۆگا . پەیاپەیی : یەک لەدوا یەک . لە پەشتی سەری
یەکەوہ . لەدوا یەکەوہ .

گوتی : « نالچ » ! ئەتۆ بمره ، ئەمن دئیم
خودا کهی بئ ، خودا کهی بئ ، خودا کهی ! (۷)

واته : بئ وچان دلۆپی فرمیتسکی خوینین ، بەک له دواى بەک بەزیز له
هەردۆ چاوی وەک جۆگامەوہ دانەوہرئ .

(۷) ئەم بەیتە لە پارچە شیعری پێشۆیشدا هەبو . لەوئ بەدریژئ مەعنامان
لئ داوہ تەوہ .

ئەم پارچە شیعەرە تەنہا لە نوسخەکانی (عم) و (گم) دا هەیہ . ئیمەش
هیچ گومانئ ئەوہی لئ ناکەین کہ هیئ نالچ نەبئ .

لە نوسخەکەئ (گم) دا پارچە شیعریکی دوانزە بەیتئ تریش هەیہ
سەرەتاکەئ ئەمەیہ :

دەرۆیش نیبەم کہ وتومە دۆئ ئبیل بە حەئ حەئ
مەجئۆن نیبەم بەحر و بەز و بید ئەکەم طەئ

ئەگەر ئەم پارچە شیعەرە هیئ نالچ بوایە ، ئەبۆ لەم شۆینەدا
بمانئوسیایە تەوہ ، بەلام بەلکە بەکی وامان دەسکیر بو ئەوہ بگەینئ هیئ
نالچ نیبە ، بۆیہ پشت گویمان خست . سەرەزای ئەوہ کہ لە هیچ
نوسخەیکەئ چاپ و دەستۆسی تریشدا نیبە .

بەلکەئ هیئ نالچ نەبۆئ ئەم پارچە شیعەرە ئەوہیہ کاک جەمال
موحەمەد کہ یەکتیکە لە دەرچوانئ ئەمسالی بەشی کوردۆلۆژی زانکۆئ
سلیمانچ لە زۆژنامەئ (هاوکارئ) دا ، لەژێر شادێزئ « هۆنراوہ بەک
لەنیوان (نالچ) و (فیکرئ) دا » وتاریک و پارچە شیعریکی بلاو کردوہ ،
لە وتارەکەیدا باسی ئەو پارچە شیعەرە ئەکا کہ وەک ئەلئ لەم دوایبەدا لە
دەستۆستیکئ کۆئ باوہزبئ کراوا دیوہتئ هەشتا سالتیک بەر لە ئەمژۆ
نۆسراوہ تەوہ و دراوہ تە پال فیکرئ (※) . هەرچەند ئەو پارچە شیعەرە کہ
کاک جەمال بلاوی کردوہ تەوہ ۱۳ بەیتە و ئەوہی (گم) بلاوی کردوہ تەوہ
۱۲ بەیتە و ، هەرچەند هەندئ جیاوازیان لەنیواندا هەیہ ، تیکرا هەر
یەک پارچە شیعرن و جیاوازیہ کانیشیان لەو جۆرەن زۆر جار لە تیکستە
دەستۆسەکاندا بەرچاو ئەکەون . بۆیہ ئیمە ئەوہی کاک جەمالمان پتر لا

(※) هاوکارئ ، ژمارە ۳۲۱ ، ۱۰/۱۹۷۶ ، ل ۴ .

جینگهی بزوا بۆ و پارچه شیعره کهمان بهجین هیشت بۆ خاوهنی خۆی .

سه ره زای نهوهش که کاک جهمال نۆسیویه ، د. مارف خهزنه داریش
هه مان پارچه شیعری داوه ته پال فیکری و نه لێن : « دوازده دیز شیعره ..
(ل ۸۵) . (وانه له لابه زه ۸۵ ی دیوانی نالی چابی گیوی موکریانیدا)
له ده سنۆسیکدا دۆزیمه وه که له دوا سالانی سه ده ی زا بردۆدا
نۆ سرا وه ته وه له گه ل غه زه لیککی جهوت دیزتی و پینچ خسته کیه کی جهوت
پارچه یی (*) . « نه گهر نه وه ده سنۆسه ی کاک جهمال و د. خهزنه دار
قه سه ی لێ نه که ن ، به کچی بن نه وه هیچ ، خو نه گهر دوانی جیا جیا بن نه وه
به لگه که زیاتر به هیز نه یی که پارچه شیعره که هیی (فیکری) به .

(*) د. مارف خهزنه دار ، لیکۆلینه وه به کی نه ده یی : چه ند په راو یزیکی
دیوانی نالی ، گو فاری زۆزی کوردستان ، ژماره ۳۴ ، کانونی په که می
۱۹۷۵ و کانونی دۆه می ۱۹۷۶ ، ل ۴۱ - ۴۴ .

پرژ و بلاو

- ۱ -

بژی پارچه‌ی غزله یارم ، که‌وای کرد
بژی به‌ندی دلم یارم ، که‌وای کرد (۱)

- ۲ -

یک نیم رخت : (اَلَسْتُ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ)
وان نیم دیگر : (اِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ) (۱)

- ۱ -

نهم تاقه به‌یتم له سه‌رده‌می فه‌قییه‌تیمای بیستووه که‌هی نالییه و له‌و
وه‌خته‌وه له‌یادمه . همو نیشانه‌کانی شیعی نالییشی پتووه به - ۰۴ ۰۴
غزله : جوړه قوماشتیکه . (۱)

واته : یار پارچه‌ی غزله‌لی بژی بیکا به‌که‌وا . . یار که‌وای کرد و
مه‌قه‌سته‌که‌ی هینا به‌قوماشه‌که‌دا ، نه‌وه‌نده به‌نازه‌وه پیا هینا ، به‌ندی
دل‌می بژی .

- ۲ -

نهم چوارخسته‌کییه‌مان له ده‌سنوسه‌که‌ی (ت)‌دا دیسه‌وه له‌دوایی
دیوانه‌که‌وه نوسیبویه‌وه . هه‌روه‌ها له‌که‌شکو‌لیکی‌شا برای به‌زیز شیخ
موحه‌مه‌د عه‌لج قه‌ره‌داغچ پیشانی داین و چنه‌د پارچه‌ شیعی‌کی‌تریسی
تیا بق هی نالی و له‌سالانی ۱۳۲۸ - ۱۳۳۶ ی . ک (۱۹۱۰-۱۹۱۸ ی . ز)‌دا
نوسراپووه‌وه .

واته : نیوه‌ی زومه‌ت که‌داینه‌پوشی ، له‌گه‌ل نه‌وه‌شدا که‌لیمانه‌وه
نزیکی ، وانه‌گه‌به‌نی لیمانه‌وه‌دوری و ، وه‌ک نه‌وه‌ وایه‌ بلتی : ناخو (۱)

برگرد رخت نوشته : (يُحْيِي وَ يُمِيت °)
 (مَنْ مَاتَ مِنَ الْعِشْقِ ، فَقَدْ مَاتَ شَهِيدًا) (۲)

- ۳ -

گوشتی قه‌لو حوققه به چوارده پاره
 وهفتی گوت (حوققه) ، ضمیر دیاره (۱)

لیتانه‌وه دۆر نیم ؟! به‌لج دۆرم . . دیاره دۆرئی و نزیکی به که‌لک لئ
 وه‌رگرتنه ، تۆش که زۆت داپۆشی و نه‌ته‌یشت بی‌بین و که‌لکی لئ
 وه‌ربرگین ، به نزیک دانانرئی . نه‌و نیوه‌که‌یشی که ده‌ری‌نه‌خهی ، ناگر
 به‌رنه‌داته دل‌مان و ، وه‌ک نه‌وه وایه پیمان بلئی : سزای من بۆ ئیوه
 سزایه‌کی سه‌خته .

(۲) واته : به ده‌وروبه‌ری زۆت‌دا نۆسراوه : ژینهر و مرینه‌ره ، ماچن به
 که‌سئ بدا نه‌یژینتته‌وه و ، زۆ له که‌سئ وه‌رچه‌رخینئ ، له‌داخا
 نه‌یکوژی و ، هه‌رکه‌شیش به ده‌ردی دل‌دارئ بمرئ شه‌هیده . .

(انْ عَذَابِي لَشَدِيدٍ) و (يُحْيِي وَ يُمِيت) له ئایه‌تی قورئان
 ئیقتیباس کراون .

له ده‌ستۆسه‌که‌ی (ت‌دا) (الست) به (الهت) و ، (شه‌هید) به (شه‌یداً) و ،
 له هه‌ردۆ نوسخه‌که‌دا (یحیی) به (محبی) نۆسراوه‌وه . دۆ هه‌له‌ی
 پیتشۆمان له‌به‌ر زۆناکیی که‌شکو‌له‌که‌ و ، نه‌و هه‌له‌که‌ی ترمان ، له
 خۆمانه‌وه بۆ زاگیرکردنی هاوسه‌نگی دۆ وشه‌که و ، زاستی له‌باره‌ی
 زیزمانه‌وه و ، ته‌واوی ئیقتیباسه‌که - زاست کرده‌وه .

- ۳ -

(۱) مامۆستا مه‌سه‌وود موحه‌مه‌د له خوالئ خۆش بۆ مه‌لا موحه‌مه‌دی مه‌لا
 ئیبراهیم (دلاوه‌ر) یه‌وه نه‌گیزیتته‌وه که‌وا نالئ (حه‌رفی شه‌رحی موغنی) ی
 به‌شیم کردوه به‌گوردئ و له‌ناو فه‌قیاندا باو بووه . دلاوه‌ر خۆی
 ته‌نها نه‌م به‌یته‌ی له‌یاد بۆ که‌ میسالی (البز ، الکز ، بیستین
 درهما) ی بچ هیناوه‌ته سه‌ر گوردئ و ، واته‌ چۆن له‌عه‌ره‌بیه‌که‌دا
 له‌پاش (الکز) وه‌وه (مننه) یه‌ک ته‌قدیر کراوه ، له‌گوردیه‌که‌شدا له‌پاش
 (حوققه) وه‌ (ی) یه‌ک ته‌قدیر کراوه (*) .

(*) مه‌سه‌وود موحه‌مه‌د ، چه‌پکئیک له‌گولزاری نالئ ، به‌غدا ، چاپخانه‌ی
 کۆژی زانیاری کورد ، ۱۹۷۶ ، ل : شه‌صت و دۆ و شه‌صت و سن .

- ۴ -

وهك دورّ و ياقوت نه قشه : دندان و له بی نالی
هر وهك به زهزا په خشه : نه گریجه له سر خالی (۱)

- ۵ -

بدور دایری قنجان چینی
شکاندی دایری قنجان چینی (۱)

جهمال ناویکی فقتی مهلا موحه ممدی ناویراویش نم بهیته و
باسه کی بۆ خۆم گیزابه وه . بهداخه وه ئیستا ناوی باوکی نهو جهماله
له بر نه ماوه - ۰۴۰ع۰۴

- ۴ -

نم بهیته له پال کتیبکی (حیسام کاتج) ی مه نطقدا نوسراپوه وه .
کتیبه که ئیسماعیلی کوزی شیخ مه حمودی کوزی شیخ خضری کوزی
شیخ نووه بیس (*) ناو له ۱۱۴۱ ی . ک (۱۷۲۸ - ۱۷۲۹ ی . ز) دا
نوسیبویه وه . خه تی بهیته که ش هر کون بو . کتیبه که به کتیکه له
کتیبه کانی بنه مالهی زه حمه تی موفتی هه له بجه ، دۆستی خۆشه ویستمان
شیخ موحه ممد علی قهرداغی پیشانی داین .

(۱) به زهزا : گیاه کی کویتانییه ، نه خوری . په خش : بلاو .
له ده سنۆسه که دا (ژیریک) بۆ (شینی نه قشه که) کرابو ، واته بیی .
به (نه قشی) . ئیمه نه وه مان لا هه له بۆ .

- ۵ -

نم بهیته له دوایی کتیبی ته رکیبی (ئاقا حوسه نی خوانساری) به وه
نوسراوه ته وه که موصله فا ناو بۆ شیخ مه عروفی برای نوسیه ته وه له
۱۲۷۱ ی . ک (۱۸۵۴ - ۱۸۵۵ ی . ز) دا له دبی خه ربانی . کتیبه که هیی
کتیبخانه ی بنه مالهی موفتی هه له بجه به ، دۆستی خۆشه ویستمان شیخ
موحه ممد علی قهرداغی پیشانی داین .

(۱) مه عنای بهیته که مان بۆ راست نه کرایه وه ، بۆیه ، دهق ، به
زینۆسه که ی خۆی نوسیمان وه .

(*) نم شیخ نووه بیسه له بنه مالهی سه بده مه لاکانی ته کیه ی قهرداغه و
باپیره که وه ی بنه مالهی شیخه مه لاکانی خه ربانییه .

لهبارهی (نالی) یهوه نۆسیویانه

هیچ زیادهزویهکی تیا نییه نهگهر بلتین لهناو نهو شاعیرانهدا به زاراوهی کرمانجیی خوارۆ شیعیان وتوووه ، کهسیان نهو قهدر و پایهیهی نه دراوه تی که به نالی دراوه . دهیان جار دیوانهکهی نۆسراوهتهوه ، مهلا و فهقی شانازیان به نالی زانییهوه کردوووه . زۆششیرانی بیری نویی ناو نهدهبی کوردیش هر له سهههتاوه ههستیان به زۆی و شوینی نالی کردوووه و لیتی دواون .

وا لیرهدا تیکستی چهند بابهتیک بلاو نهکهینهوه (نهمین فهیضی) له (نهنجومهنی ئهدیانی کورد) و ، (پیره میترد) له زۆژنامهی (ژبان) و (گۆران) له لاواندنهوهی پیره میترددا ، لهبارهی نالییهوه نۆسیویانه .

نهمین فهیضی نۆسیویه نهلی :

« نالی خهلقی دبییه که له شارهزۆر که واقیع بووه له طهرهفی شهرفی سولهیمانی ، ئیسمی (خالووخۆل)ه .

« مهرحۆم تهحصیلی له قهرهداغ و له سولهیمانیدا ئیکمال کردوووه .
قهرهداغ شهش سهعات دۆره له سولهیمانییهوه .

« نالی بۆ نیفای ههچ چوووته حیجاز .

« لهوی دهرحهق ههزرهتی فهخری زوسول قهصیدهبهکی موکهمهمل و موطهوهولی نهظم کردوووه .

« چوووته نهستهمۆل ، له نهئناي صوحبهتا لهگهه ئودهبا و فوضهلاي نهوی ، گهه ئاناری فیکر و فهطانهتی نواندوووه و ، زۆر مهظههری تهوهججوه بووه . تا نیهایهتی عومری له نهستهمۆلا ماوهتهوه . مهدهفنی موبارهکی نهوهته له (نۆسکۆدار) . دهکای نالی ئینکار ناکرێ . لاکین نهوهندهی سهناهی لهفطییه ئیستیعمال کردوووه ، پیاو زهنگه بلن شیعیری نهو نهتیجهی عیلم و ئیشتیغاله « (۱) .

(۱) نهمین فهیضی ، نهنجومهنی ئهدیانی کورد ، نهستهمۆل ، چاپخانهی « تهرجومانی حهقیقهت » ، رهبعولنهوهولی سالی ۱۳۳۹ .

(ئیمه خۆمان تیکستی نۆسراوهکهی نهمین فهیضی و نهوانی تریشمان هیتایه سهه شیوهی زینۆسی کۆزی زانیاری کورد) .

خاوهنى (ئەنجومەنى ئەدىبان) چەند پارچە شىعر و چەند بزرگە يەكى چەند پارچە تىرىشى لە شىعرەكانى نالى ، خستوو تە ئەنجومەنە كە يەو . بەك دۆ بەراو تىزىشى بۆ ئەو پارچە شىعرانە كىردوو و ، مەئناى ھەندىتى وشەشى زۆن كىردوو تەو .

(پىرە مېترىد) یش ، لە ژىر شادىزى « خىدمە تىكى بىن ھەمنا . بە مونا سەبەتى
 طەبەى دىوانى نالىيەو » دا نۆسبە ، ئەلى :

((تەقرىبەن نەو دە سال لە مەو پىش ، زۆڭىكى زەنگ زەردى پايز گە
 شىنايى ناسمان غوبارىكى كە ئىف دايۆشيو ، لە دەم دەمى بە يانيدا پىرىكى
 سەر و زىش سىپى ئىفتادە ، مېزەر بە سەر ، بە مات و مەلۆتى ، لە پشت
 ئەسپىكى بە كورتانەو زۆ بە (وەيس) لە سولە يمانى دەرچۆ .

((لەدوايەو غەبرى چەند فەقپىيەكى خانەقا نەبىت ، تەشپىع كەرىكى نەبۆ .
 گەگە ، بە دەنگىكى ھەزىنى گراناويەو ، قسەى لە گەل ئەم جەمەتە بچۆكە
 ئەكرد و لە ھەمۆ ھەنگاويكدا جارى زۆى بۆ لای سولە يمانى وەرئەگىزا . لە گەل
 ھەمۆ ئاۆز دانەو بە كدا ناھىكى تراوتى تىكەلاو بە فەضا ئەبۆ و فرمىسكىكى
 مروارى بە سەر زىشى سىپىدا گلۆر ئەبۆو .

((ئەم پىرى فتادە بە مەلا خىز (نالى) بوو ! ...

((لە پاش (نارشى كۆيە) و ئىختىلالى ئەم ناو ھەلەف زۆمەو و پاش
 كوژانەو ھى ئەستىرەى (بەبە) كان ، دلى نالى قوبۆتى مانەو ھى نەكرد لە
 ولاتە كەيدا .

((بە سەد مەشەققەت ، بە سەد دل پىچىرەن ، چەمە نىزارى بە ھارى
 شارەزۆر ، ھەوای زەو ھەخسى كوستانى كوردستانى ، مەبەطى وەجىي ،
 مولھىمى ئەشعارى بە جى ھىشت .

((ئەو كوردستانى بە كوردەو ئەو بىست ، چاوى بىنىنى نىزەى (ھەتە) و
 (قەرەبىناى) (زۆم) ھەكانى نەبۆ . مەردانە پىتى نا بە دلىا ، خەيالى (ھەبىبەى)
 خستە ئەولاو ، زۆ بە مەجھولات ، بە غوربەت سەرى ناہەو .

((پاش ئەو ھى (ئەحمەد - موختار) مەجپۆر بۆ بە تەركى تەختى (بەبە) ،
 (نالى) ش بە ئارەزۆ و ئىختىيارى خۆى تاجى (ملك الشعرا) پىيى لە سەرى خۆى
 فرىدا و ناہە ژىر پىيەو ، چونكە لە نەظەر ئەودا مولكى بىن تەخت شاعىرى بىن
 تاجى ئەو بىست ! ..

((لە لای دەشتى وەيس ، بە كوتى گراناہەو ، خوا خافىزى لە

ته‌شیع کهره‌کان کرد. به وه‌جد و ئیستیفر اقهوه فه‌دری سه‌یری گردی سه‌یوان، ده‌شتی فه‌فیکان، چوار باغ و کانپسکانی کرد، وه‌قائیمی ماضیییه‌ی هه‌تیایه پیش چاو، زبازی و جلیتینی لاوچاکانی بابان، شه‌زه توپ و قه‌له مرداره‌ی فه‌فیکان، چه‌وشی خانه‌فا و ئیجتیماعی کۆزی (٢) (سالم) و سائیری شاعیره‌کانی به‌سۆزی ده‌سه‌وه ته‌خه‌طور کرد... موفاایل به‌مانه هه‌مۆی دۆ قه‌طره سروشکی گهرمی به‌یادگار - فه‌قه‌ط به‌یادگاریکی سه‌رمه‌دی - بو زه‌وانه کردن.

« له‌پاشدا سواری بارگیره‌که‌ی بو و ، زۆی کرده دۆل و شاخه‌کانی بازبان »

« نالئ ، ئه‌مه ئه‌وه‌ل هه‌نگاوی بو که بو عه‌دمه‌هاویشتی - عه‌ده‌می ماددی، نه‌که مه‌عه‌نوی . »

« ئه‌گهر شیعر به‌غایه - وه‌سیله نا - عه‌د بکریت و ئه‌گهر شیعر عیباره‌ت بی له‌سه‌نه‌ه‌تیکی به‌رزی به‌دیعی . . و ئه‌گهر له‌شیعر دا ئیبداع شه‌رطییکی ئه‌عظهم بیت ، بی‌گومان (نالئ) گه‌وره‌ترین شاعیری کورده . »

« به‌ئێ ، موخته‌مه‌له نه‌ظهر به‌ذهنییه‌تی حاضره ئه‌شعاری نالئ تینۆبه‌تییی حیسیسییات نه‌شکینی ، وه‌که‌ذا موخته‌مه‌له نه‌ظهر به‌ته‌له‌فقیی عه‌صری حاضر له‌شیعره‌کانیدا حیسیسیاتی ورد و به‌رزی که‌متر تیا بیت و که‌متر هه‌یه‌جانییکی به‌دیعی به‌خشیت ، فه‌قه‌ط لازمه له‌بیرماندا بیت (نالئ) له‌زه‌مانیکدا ژباوه که شه‌رائیطی که‌مالی شیعر عیباره‌ت بووه له‌جیناس ، ئیستیعاره و له‌ف و نه‌شر، چه‌معی ئه‌ضداد و سائیره . وه‌له‌حق له‌مانه‌دا قه‌له‌می نالئ له‌هیی شاعیره‌کانی‌تر زیادتر مووه‌فه‌ق بووه . »

« عه‌لاوه‌ی ئه‌مانه‌ صاحیبی ئوسلووبییکی ته‌نانه ، شیعره‌کانی خۆش نا‌هه‌نگ و زه‌وانه ، وه‌له‌ئه‌کثری مه‌نظومه‌کانیدا فکری ورد (ته‌شبیهای خۆ - کرد) و خه‌یاتی بلندی به‌ته‌رزییکی زه‌نگین و ئاودار ئه‌دا کردووه . »

« له‌نه‌ظهر (نالئ) دا شیعر ئه‌صل و غایه‌به ، قه‌ت به‌وه‌سیله‌ی له‌عه‌مه‌ل نه‌هه‌تیاه . چه‌یات ، عیشق ، چه‌تا حیسیسیاتی باوکج له‌لای ئه‌و عیباره‌تن له‌شیعر . بو ئه‌و (گواره) یه‌که ، (گول) یکه ، (مۆدنه) یه‌که ، (بانی‌به‌رز) یکه موته‌ساوییه‌ن باعیشی ئیلهام و جۆششی حیسیسیاتی بووه . »

« له‌سه‌روه و تمان (چه‌تا حیسیسیاتی باوکج له‌لای ئه‌و عیباره‌تن له‌شیعر) . بو ئیشتانی ئه‌مه قه‌طعه‌یی ئاتییه کافیه : - »

(٢) له‌سه‌رچاوه‌که‌دا نۆسراوه : (کوردی) . ئیمه ئه‌وه‌مان به‌هه‌له‌ی چاپ زانی ، یا ئه‌بی (کوردی) و بی .

شيعره كانم كه جگه رگوشي منن ، دهر به دهرن
دلى (نالى) چ زه قه قهت غه مى فرزندى نيبه

((له نه نظر مندا حه تننا (حه بيبه) مى مالياوهش شه خصيبه تيكى حه قيقى
نه بوه و تنها زه مزى كه حه ضره تى نالى كرد بيه به واسيطه ئىظهارى ده هاى
شاعرانهى .

((نهى زوحى بلندى نالى ! هيچ شوبه هم نيبه نهو دؤ قه طره فرميسكهى
نهو د سال له مه و پيش له نزيك گردى شىخ محى دينه وه ، بى كه لاوت كرد به
نه به دييه ت و كه تا ئيسنا جارى بو ، ئيسنا به ته خلىدى ناوت و طه بى
شيعره كانت - جگه رگوشه دهر به دهره كانت - كه زاوه ته وه بو سينه ت و ناگرى
فيراقى وه طه نى كوزانو ته وه .

((پيش نه وهى خينام به م دؤ كه ليحه به به تيم ، نه مه وى موقايل به حوسنى
ئىنتىخاينان و به و نه ذيبه ت و كوفه تهى له كو كردنه وه و چاپدانى نه م ديوانه
قيمه تداره دا كيشاويانه ، به دل ته شه ككورى (مه روائى) و (كوردى) بكه م .

((شوبه نيبه پاراستى نه شعارى پيشنانمان له فه وتان ، گه وره ترين
خزمه تى كه بو نه ده بيباتى كوردى نه كريت . وا نه م دؤ لاوه به قيمه ته به شى
خويان نه م خدمه تيه ان ئيفا كرد . فه قه ط له سه ر خوينده وارانى كوردىش لازمه
له ته شويق و ته شجيع غافل نه بن)) (٢) .

(پ)

★ ★ ★

(گوران) يش ، نو سيويه ، نه لى :

((ماموستا پيره مبرد !

((له كاتىكا تو چاوت بو قه له م نه گيرا ئيلهامى خو تى بن بنوستى ، له
كوردستانى عيراقا قه له م به ده ست سى چوار ماموستاى گه وره وه بون :

((قه له متىك به ده ست پيرى يه كه مى شيوه ي سليمانى ، نالييه وه بو ،
شيعرى كلاسيكى بن نه نوستى . به پىچه وانهى نه وه هستى په سه ند و حورمه ته وه
به رامبه ر به نالى له دلنا بو ، ده ستت بو قه له مى نه وه نه برد ، چونكه نه وه
وه ستايه كى به ره دار بو ، به لام له سه ر تان و بوى نه ده ب و عه روضى بى گانه

(٣) زؤژنامه ي (ژيان) ، ژماره ٢٩٣ ، ١٤ ئه يلولى ١٩٣١ ، به بؤنه ي
له چاپدانى يه كه مجارى (ديوانى نالى) يه وه له لايهن (كوردى و
مه روائى) يه وه .

نەخشی ئەچنێ . تەنیا چینی بەرزی خۆیندەواری سەردەمی دەرەبەگن
ئەیتوانج (٤) تیبی بگا . هەرچی تۆ بۆیت ، ئەگەر زایت کالایەك دابینی ، بەتەواوی
خۆمانی بیت . بەرز و نزمی گەلی کورد زمان بتوانن لەبەری گەن (٥)

-
- (٤) لە سەرچاوە کەدا نۆسراوە : ئەیتوانج ، بەلام دیارە هەلە ی چاپە .
(٥) وتاری مامۆستا گۆران لە کتیبی (یادی پیرەمێرد) دا کە لەسەر ئەرکی
(یانە ی سەرکەوتن) و لەژێر چاودێری مامۆستا (علاءالدین سجادی) دا
لە چاپ دراوە . ل ٥٧ ، بەغدا ، ١٩٥١ . کتیبی ناوبراو ئەو وتار و شیعراوەی
تیا کۆکراوە تەووە کە لە ئاھەنگی چلە ی کۆچی دوایی پیرە مێرددا
خۆینراوە تەووە یا بەو بۆنەووە نۆسراون .

له باره‌ی نسخه‌کانی به‌رده‌ستمانه‌وه

هرچند له سه‌ره‌تای ئهم کتیبه‌دا ورده باسیکی ئهو نوسخانه کراوه که له کانی نۆسینی سه‌ره‌تاکه‌دا له به‌رده‌ستمانا بۆن و ، پاشانیش که نوسخه‌کانی کاک جه‌مال موحه‌مه‌د و دوای ئه‌ویش که نوسخه‌کانی به‌زیز شیخ موحه‌مه‌دی خالمان بۆ هات ، که‌میک له‌و نوسخانه‌ش دواین ، وای به‌ باش ئه‌زانین له‌م دواییه‌شدا به‌ شیوه‌یه‌کی فراوانتر له‌ تیکزای ئهو نوسخانه‌ بدوین بۆ ئه‌وه‌ی ته‌ماشاکه‌ری به‌زیز له‌ به‌ک شویندا و به‌ شیوه‌یه‌کی ته‌واوتر له‌و نوسخانه‌ ناگادار و شاره‌زا بیه‌ .

★ به‌ر له‌ هه‌رچه‌ی وا ناوی نوسخه‌کانی به‌رده‌ستمان و خاوه‌نه‌کانیان دۆباره‌ ئه‌که‌ینه‌وه‌ :

- چر : نوسخه‌ی ده‌سنۆسی مه‌لا موحه‌مه‌دی چروستانج .
- چن : نوسخه‌ی ده‌سنۆسی مه‌لا عارفی چنگنیانج .
- عم : نوسخه‌ی چاپی عه‌لج موقبیل .
- کم : نوسخه‌ی چاپی کوردی و مه‌ربوانج .
- گم : نوسخه‌ی چاپی گیوی موکریانج (چاپی دووه‌م) . چاپی به‌که‌میش هه‌روه‌ک چاپی دووه‌م وایه .
- ت : نوسخه‌ی ده‌سنۆسی زه‌سوکی حاجج ئه‌حمه‌دی توره‌به‌نج .
- ک : نوسخه‌ی ده‌سنۆسی مه‌لا فه‌تاحی کاگرده‌نج .
- عز : نوسخه‌ی ده‌سنۆسی مه‌لا عه‌زیزی زیشاوتی .
- تو : نوسخه‌ی ده‌سنۆسی کتیبخانه‌ی توفیق وه‌هبج .
- مز : نوسخه‌ی ده‌سنۆسی کتیبخانه‌ی موحه‌مه‌د ئه‌مین زه‌کج به‌گه‌ .
- عب : نوسخه‌ی ده‌سنۆسی مه‌لا عه‌بدوکلای گه‌لایج .
- اح : نوسخه‌ی ده‌سنۆسی مه‌لا ئه‌حمه‌د ناویک .
- من : ئهو نوسخه‌ ده‌سنۆسه‌ی به‌ هه‌له‌ داومانه‌ته‌ پال مامۆستا نه‌جمه‌ددین مه‌لا .

خا : نوسخه‌ی ده‌سنۆسی به‌که‌می کتیبخانه‌ی شیخ موحه‌مه‌دی
خال .

خب : نوسخه‌ی ده‌سنۆسی دۆه‌می کتیبخانه‌ی شیخ موحه‌مه‌دی
خال .

کش : نه‌و که‌شکۆله‌ی شیخ موحه‌مه‌د عه‌لج قه‌ره‌داغی به‌گۆزی
زانباری کوردی فرۆشتوو .

★ تیکزای نوسخه‌کان ، که‌م و زۆر ، چاودێری زیزی پسته‌کانی ئه‌لف و
بیان کردوو ، عه‌ب نه‌بج له‌م زیکایه‌ لای‌داوه : له‌پیشانا پارچه
دریژه‌که‌ی نه‌لا نه‌ی نه‌فسی بۆم ئاسا و نه‌وجا نه‌ی ساکینی زبانی
مه‌دینه‌ی مونه‌وه‌وه‌ و درونی لدار الشارزۆر و ماتهم وه‌کو
زولفه‌ینی سیه‌هه‌ و مه‌ستۆره‌ که‌ حه‌سناو نه‌دیه‌ی نۆسیوه‌ته‌وه ،
نه‌جا ها‌نووه‌ته‌ سه‌ر بیسه‌ملا کردن و نۆسینه‌وه‌ی پارچه‌کانی تر ،
نه‌ویش به‌ بی چاودێری کردنی زیزی ئه‌لف و بی .

★ نوسخه‌ ته‌واوه‌کان که‌ ززی تیه‌کانی ئه‌لف و بیان زاگرتوو ، هه‌مۆیان
پارچه‌ شیعی نه‌ی جیلوه‌ده‌ری حوسن و یان خستووته‌ پیشه‌وه ، که‌م و
من نه‌بج یا بدز علوان یان کردوو به‌ به‌که‌م و نه‌ی جیلوه‌ده‌ری یان له‌دوای
نه‌وه‌وه‌ داناه . گه‌میش تانایی سه‌ری طۆزّه‌یی کردوو به‌ به‌که‌م و
نه‌ی جیلوه‌ده‌ری حوسن و ی کردوو به‌ سه‌یم .

★ نوسخه‌ ده‌سنۆسه‌کانی چر و چن و ت و ک و عز و عه‌ب و اح و من و خا و
خب ، وه‌ک نوسخه‌ چاهه‌کانی عم و که‌م و گه‌م به‌ نوسخه‌ی ته‌واو دانه‌نرین ،
هه‌رچه‌ند لیره‌ و له‌وی پارچه‌ شیعیک یا به‌یتیک له‌ نوسخه‌یه‌کیاندا
هه‌بج و له‌ نوسخه‌یه‌کی تریاندا نه‌بج . نوسخه‌کانی تو و مز به‌ نوسخه‌ی
ته‌واو ناژمیرین .

★ نوسخه‌ی چر ، هه‌رچه‌ند له‌چا و نوسخه‌ ده‌سنۆسه‌کانی تردا نوسخه‌یه‌کی
تازه‌یه ، نه‌توانرێ له‌ هه‌مۆیان به‌ پاکتر و وردتر دا‌بهری . نۆسه‌ر له
زۆر شویندا سه‌ر و بۆری بۆ وشه‌کان کردوو . له‌ په‌راویزه‌وه
(نوسخه‌ی) زۆری نۆسیوه‌ته‌وه . له‌ هه‌مۆ نوسخه‌ ده‌سنۆسه‌کانی تر زیاتر
واوی عه‌طف و بی ئیضافه‌ی داناه که‌ عاده‌تی نۆسه‌رانی کۆن و ابوو
خستۆیانته‌ پشت گوێ . زۆری مه‌به‌سه‌ت بووه‌ به‌ ئه‌مانه‌ت تیکسته‌که‌
بنۆسیته‌وه . له‌ داوی نالنج گه‌یشتوو . نه‌یوستوو زۆشت بی‌زیته‌وه .
له‌ پشتی کتیبه‌که‌وه‌ نۆسیویه « عائد الی محمد عبدالرحیم الچرستانی

و بانامه کتب « و نیمزای کردووه . واته هینی موحه ممدی کوزی
 عه بدوززه حیمی چروستانیه و به پهنجهی ئه و نوسراووتهوه . له دوای
 کتیبه که وه ناوی خۆی و سالی نوسینه وهی نه نوسیوه ، به لام ئیمه
 خه ته که ی ئه ناسین ، دیاره خه تی خۆیه تی و کاک مه لا په حیا و کاک
 نه حمه دی کوزی ئه لئین خه تی باوکیانه .

★ نوسخه که ی چنیش له نوسخه چاکه کانی بهرده ستمانه . به خه نیکی
 جوانی فارسج نوسراووتهوه . له زۆر شوینا سه ر و بۆری بۆ کراوه .
 نوسه ر له جاتی (حهوت) ی سه ر (ی) ، (داکشاوه) ی به کاره ی ناوه . له
 هه ندی شوینیشا له سه ر (ی) ی حهوت خواز نوسیوه : « بالاماله » واته
 به لار کردنه وه په که وه تا به (ی) ی بۆش بخوینریتته وه . جاروباریش ،
 به لام کم ، ئیشاره تی بۆ مه نا کردووه ، یا له زنگای ئیعرابی نه خوویه وه
 یارمه تی داوه بۆ مه نا زانین . ئه م نوسخه یه مان به هۆی کاک مه عصومی
 کوزی حاجی مه لا عارفی چنگنیانییه وه ده سگیر بۆ . نوسه ر ناوی خۆی و
 سالی نوسینه وهی نه نوسیوه ، به لام کاک مه عصوم ئه لئین ده ستوسی
 باوکیه تی .

★ چاپه که ی عم واته عه لی موقبیل هه رچه ند تا زاده به ک به سه ر حازردا
 هاتووه ، چاپتیکی خوینده واران و زیکوپتیکه و په راویزه کانیسی بن سوّد
 نین .

★ نوسخه ی گم په که مین نوسخه ی له چاپدراوی دیوانی نالییه . نیکزا
 زه خه گر هه ست ئه کا که وا تا زاده به ک نوسخه یه کی پاک و ئه مینه و
 ده سکاری ده ستۆسه که ی تیا نه کراوه و زوربه ی هه له کانی هبی ئه وه ن
 کوردی و مه ریوانج که ده ستۆسه که یان خستووته ژیر چاپه وه ، به باشی
 بۆیان نه خوینراووته وه . له گه ل ئه وه شا ئه بن زه خه ی ئه وه یان لئ
 بگیری که هه مۆ ده گا کانیان کردووه به ئه گا و ده وی به ئه وی و گو تی به
 وتی ، که چ له نوسخه ده ستۆسه کاند ئیکزا ده گا و ده وی و گو تی به .

★ چاپه که ی گم تا زاده به کی زۆر له ئه مانه تی ئه ده بییه وه دۆره . گم بن ئه وه ی
 گو ئ به و راستیه بدا که به ره می هه ر ئه دی تیک زاده ی سه رده می
 خۆی و جۆری کولتۆر و زمانی ئه و سه رده مه به ، هه ولتیکی زۆری داوه
 بۆ ئه وه ی وشه عه ره بچ و فارسییه کانی دیوانه که بکا به کوردی . ته نا نه ت
 وشه ی وای تی خستوو تائیستا له پاشماوه ی ئه و سه رده مه دا به رچاوی
 که س نه که وتوووه .

هرچند نیمه له چند شویتیکیشدا که لکمان له م نوسخه یه
وهرگرتووه ، نه توانین بلتین له بهر نهو ههمو دهسکاریه یه تیا کراوه ،
تیکزا وهك (نوسخه) پشتی پښ نابه سترئ .

گم هرچند دباره نوسخه ی ده سنوسیشی لایووه ، زیاتر پشتی به
نوسخه چاپه که ی عملی موقیبل به ستووه .

★ نوسخه ده سنوسه که ی ت که زه سؤل ناویکی کوزی حاجت نه حمده ی
توربه یی له ۱۳۱۰ ی . ک (۱۸۹۲ - ۱۸۹۳ ی . ز) دا نوسویوه ته وه ،
نوسخه که ی عپی لښ دهرکه ی ، له ههمو نوسخه ده سنوسه کانی
به رده ستمان کونتره . نوسره وه ی له م نوسخه یه له نوسینه وه دا
که وتووه ته کومه لئ هه لئ دیاربه یه وه ، بویه له وه ناچن خوتنده واریکي
ته واو بږین .

★ نوسخه که ی ک نوسخه یه کی تا بلتی نایابه و به خه ټیکي فارسیی جوان
نوسراوه ته وه . دباره مه لا فه تاحی نوسه ری مه لایه کی پیگه یشتو و
خوتنده واریکي باش بووه . له وه نه چن زور شانازی به دیوانی شاعرانی
کورده وه کردیچ و زور جاری نوسینه وه و دوست و برادر لیبان
سه ندیچ و بویان نه گیزایته وه . نه وه ته له سه ره تای نه م نوسخه یه دا که
له به رده سستی نیمه دایه نوسویوه نه لئ : « صد هزار بار قسم بقرآن و
قسم و قسم بجمیع مقسومات تا حیات عاریه در بدنم باقی باشد اشعار
نالی یا اشعار مولوی علیهما الرحمة بکس نبخشم و نفروشم . العبد
الاثیم عبدالفتاح ۱۳۲۰ » . واته صد هزار که زهت سوین به فورتنان و
سوین به هرچی سوینی پښ بخورئ تا گیانی خواسته منه ی له له شما
مایښ شیعری نالی یا شیعری مه وله وئ به زه حمهت بن ، به که س
نه به خشم و نه فروشم . به نده ی تا وانبار عه بدولفه تتاح ۱۳۲۰ .

له داوینی دیوانه که شه وه نوسویوه : « تمام شد غزلیات نالی رحمه
الله از دست فقیر غمگسار عبدالفتاح پسر عبدالعزیز پسر احمد مشهور
به کاگردلی و نورولی در قریه شمیران در خدمت جناب شیخ عبدالله
روز پنجشنبه و نصف آخر جمادی الاولی ۱۳۲۷ سال شهید شدن شیخ
سعید حفید بدست موصلی ، وبعد از سال وفات ملا عبدالقادر ابن
المؤمن . شیخ محمد امین بابا کوچکی سالی قبل از ملا قادر ، و ملا عزیز
روغزادی سالی قبل از شیخ محمد امین متوفی شدند . اللهم اغفر لنا
ولهم واحشرنا فی زمرتهم آمین ثم آمین » . واته : غزه له کانی نالی
به زه حمهت پښ ته واو بږن به ده سستی هه ژاری خه مبار عه بدولفه تتاحی کوزی

عبدالعله زبیری کوزی له حمده دی ناوبانگ کاگرده لڅ و نه وړولڅ له دڼی شه میړان له خزمه تی جه نابی شیخ عبداللادا ، له زوژی پینج شه ممه ی نیوه ی دواپی جوماده لوتلای ۱۳۲۷ (۱۹۰۹) ی سالی شه هید بونی شیخ سه عیدی جه فیددا به دهستی موسلییه کان و ، پاش سالی کوچی دواپی مهلا قادری مهلا مؤمن . شیخ موحه ممد له مینی باوه کوچه کنی سالی بهر له مهلا قادر و ، مهلا عزیزی زوغازیج سالی بهر له شیخ موحه ممد له مین کوچی دواپیان کرد . خوابه له نیمه ش و له وایش خوش بی و له گه له وانا زیندومان بکه بته وه . نامین !

★ به داخه وه خاوه نی نوسخه ده سنوسه که ی عز نه وندنه مه و دای نه داین که لکی ته ووی لڅ وه رگرین . جکه له وه که پارچه شیری فاتیحه ته سخره شاری دل مان له بهری نوسیه وه که له هیچ نوسخه به کی تر دا نه بو و ، به راوردی چند قه سیده به کی که می شمان پی کرد . بویه شه و ناوی له م کتیبه دا که م دی .

★ نوسخه که ی تو ته نها چند په زه به کی جیا جیا به پتکه وه جوزوبه ند کر اون و له چند پارچه شیریکی زیاتری تیا نیبه . به لام له بهری نوسینه وه وه دیاره که سیکي خوینده وار و به شتیه به کی فامیده نوسیه به ته وه . سر و بوری بو گه لڅ وشه ش کردوه . هیچ شتیکی به گل مژی و تیکه ل و پتکه لڅ به جن نه هیتشوره . له نوسخه به نیستا له کتیخانه ی کوزی زانیاری کورد دایه .

★ نوسخه که ی مزیش به نوسخه به کی ته و او ناژمیروی . (له مین) ناویک نوسیه به ته وه له وانه به هر موحه ممد له مین زه کن به گځ خوی پی . له شویتیکیا میژوی زوژی به کسه ممه ۱۴ شه شه لانی ۱۳۲۱ (۱۹۰۴ ی زای پتیه به . به خه تیکي جوان و زیک و پتیک نوسراوه ته وه ، به لام له بهری زاگرتنی تیکسته وه نه وندنه بوخت نیبه . له لابه زه ی به که می نوسراوه : « غذای روح » و ، له لابه زه ی دوه می شیدا پارچه شیریکی تورکنی و له م به بته کوردیه :

شیری نالی وه که شه کر ، من هروه کو طوطی نوم
 بی شه کر مومکین نیبه طوطی بی پین بهر حیات

و له م به بته فارسییه پیشکه ش کراوه به نالی :

الا ای پر شیرین دم تو هستی مفخر اکراد
 چو خواندم نظم رنگینت فرستادم به تو اوراد

نوسهر له بهر ئه و دوانه نوسییتهیه وه . سالی نوسینه وهی پتوه نییه .
ئه م نوسخه یه شمان ههر له زێگای کاک جه مال موحه مه ده وه دهس کهوت .

★ نوسخه که ی خا نوسخه به کی زۆر جوانه ، هه چهند مایه ی داخه که وا
لا په زه (5) و (6) و ، (10) و (11) ی نه ماوه . له به کم لا په زه یدا نوسراوه :
« از افکار ابکار و درر غرر جناب نالی ، والی ملک معانی و مقالی رحمه الله
الباری است » . واته ئه مه هه ندیکه له بیره به بیری که سا نه ها تو وه کان و
مروارییه زۆنه کانی جه نابی نالیی فه رمانداری ولاتی مه عنا و وشه ،
زه حمه تی خوی لی بی . دۆ سێ که سی خهت خۆش له نوسینه وه یدا
به شدار بوون ، به لام که سیان ناوی خۆی نه نوسیوه . یه کیکیان له داوینی
دیوانه که وه بهر له ته واوبۆنی (تیبی هین) به هه شت پارچه ، نوسیویه :
« عجاله حسب الفرمایش جناب ملا عبدالحمید ترقیم پذیرفت .
آه از دست حرارت سلیمانی » . واته : به په له له سه ر فه رمۆده ی
جه نابی مه لا عه بدولحه مید نوسرایه وه . ناخ له دهس گه رمای سلیمانج .
ئه مه بان له وانیان زیاتر بایه خی به کاره کی داوه . تیکزای کتیبه که
پۆیه تی له سه ر و بۆر و (نوسخه) و تاک و ته رایش مه عنای هه ندیج
وشه ی لی دراوه ته وه . نوسه ره کان جار جار دۆ جۆر سه ر و بۆریان
داناوه ، واته به هه ردۆ جۆره که ئه گونجی . له پایانی کتیبه که شدا
نوسراوه : « در هجدهم شهر صفر المظفر مطابق هزار و سیصد و
بیست و یکم هجری این چند غزل نالی علیه الرحمة از دست فقیر و چند
کسان دیگر قلمی پذیرفت . والسلام علی تابع الحق ۱۳۲۱ » واته : ئه م
چهند غه زه له ی نالیج زه حمه تی خوی لی بی ، له هه زده ی مانگی سه فه ری
زێکه وتی هه زار و سیصد و بیست و یه کدا (۱۹۰۳ - ۱۹۰۴ ی . ز)
به ده ستی منی هه زار و چهند که سیکی تر نوسرایه وه . سلای خوا له وه ی
شوینی زاستج بکه وی ۱۳۲۱ . تیکزا ئه م نوسخه یه ئه وه مان پیشان ئه دا
که سانیکی زیره ک و خوینده وار نوسیویانه ته وه . ئه م نوسخه یه لیستا له
کتیبخانه ی به زیز شیخ موحه مه دی خالدایه و ، ئه و دایه لامان .

★ نوسخه که ی خب سالی نوسینه وه و ناوی نوسه ری پتوه نییه ، به لام دیاره
زۆریش کۆن نییه . له هه ندیج شوینا سه ر و بۆری بۆ کراوه . په راویزی
به سه ره وه نییه . خه ته که ی خۆشه . ئه م نوسخه یه ش لیستا له کتیبخانه ی
به زیز شیخ موحه مه دی خالدایه و ئه و دایه لامان .

★ که شکۆله که ش که شیخ موحه مه د عه لیج فه ره داغی فرۆشتیوی به کۆز و
به نیشانه ی گش نیشاره تمان بۆ کردووه ، ته نها پارچه شیعه ره که ی له مه ز
مه ستۆره ی تبابو .

★ ★ ★

ئاخۆ دەسنۆسیکی (دیوانی نالی) ھەبە

بە خەتی (نالی) خۆی ؟

وہختی خۆی كاك موھمەد موصلەفا ھۆشەنگ كە لە ئازانسى دەنگوباسى عىراق كار ئەكا ، بەراوردیكى نوسخە چاپەكەى (كم) و نوسخەبەكى دەسنۆسى بۆ ناردبوین كە ، وەك ئەتێ ، زۆتر لە مەلا یەحیای كۆزى مامۆستا مەلا موھمەدى چروستانىی وەرگرتبو و ، نۆسیبۆى : « ئەم تەصحیحات و زیادىیانەم لە دیوانىكى دەسخەتى مەلا خضرى نالی وەرگرت كە ئەو دیوانە ھىی مەلای چروستانى بۆ ، بەھۆى مەلا یەحیای كۆزبەوہ خواستم و سۆدم لى وەرگرت (لە) ۱۹۶۱ (ى) مدا لە سولەیمانى . »

زۆرى پێنەچۆ ، وەك لە پێشەكیەكەدا وتمان ، دەسنۆسیكى تەواوى دیوانى نالیمان لە زۆنگای كاك ئەحمەدى چروستانىبەوہ دەسگیر بۆ مامۆستا مەلا موھمەدى چروستانىی باوكى نۆسیبۆبەوہ . ئەو نوسخەبە ، چەند بەرە بەراوردەكەى كاك ھۆشەنگى لەبەر بردنەوہ و من خۆم كە بەراوردى نوسخەكانم ئەكرد ئەوہم بە بىردا نەھاتبۆ كە مەبەستى كاك ھۆشەنگ لە « دیوانىكى دەسخەتى مەلا خضرى نالی » ئەوہبە دیوانەكە بە خەتى نالی خۆى نۆسراوہتەوہ و ، ئیددیعاىبەكى واش لىكۆلینەوہ و كەوتنە پەنجۆرىكى باشى ئەوئ . .

تا لەم دوایبەدا كە ئەم دیوانە خرابوہ ژیر چاپ و موھمەدى برام پێش چاپ پیا ئەچوہوہ ، لەبارەى بابەتىكى سەر بە نالیبەوہ تەلەفۆن بۆ كاك ھۆشەنگ ئەكا . ھۆشەنگ پێت ئەتێ كەوا بەراوردەكەى لەسەر دەسنۆسىكى نالی خۆى ، نامادەكردوہ . كە موھمەد ئەوہى بۆ گیتزامەوہ ، ھەستم بەو ھەلەبە كەرد كە تێى كەوتبۆم و بەراوردەكەى ھۆشەنگم لەبەد چۆبو . لەچاپدانى دیوانەكە لە دوادوایبەدا بۆ ، بۆیە مەیدانى ئەوہ نەبۆ كەلكىكى ئەوتۆ لە بەراوردەكە وەرگیرئ . لەگەل ئەوہش كەوتینە بەراورد كەردنى لەگەل دەسنۆسەكەى چروستانى خۆى . بۆمان دەرکەوت ئەو دەسنۆسەى كاك ھۆشەنگ دیوبە ، ئەوہندەى كە خۆى دەسنىشانى كەردبى ، لە ۱۲۲ شۆیندا جیاوازی لەگەل چاپەكەى (كم) ھەبە و ،

له ۵ { شوینیشدا جیاوازی له گه‌ل نوسخه ده سنۆسه که‌ی چروستانج هه‌یه ، جیاوازی تریشی له گه‌ل هه‌ردوکیان هه‌یه که نه‌و ئیشاره‌تی بۆ نه‌کردوون . به‌لام زوربه‌ی نه‌و جیاوازیانه‌ی که کاک هۆشه‌نگ نه‌لێ تیکستی نه‌و ده‌سنۆسه‌ن ، چروستانج به (نوسخه) له ده‌سنۆسه‌که‌ی خۆیدا نۆسیونه‌وه‌وه و ، نه‌گه‌ر به‌راوردی ده‌سنۆسه‌که‌ی ، کاک هۆشه‌نگ واتهنج ، نالنج و ده‌سنۆسه‌که‌ی چروستانج بکه‌ین ، بۆمان ده‌رئه‌که‌وی نه‌وه‌ی چروستانج زۆر به‌جێ تر و له‌بارتره و نه‌شتوانین له ده‌رفه‌تیکی داهاویدا به‌راوردی هه‌ردو تیکسته‌که به‌خه‌ینه به‌رچاوی زه‌خه‌گرانی نه‌ده‌ب . به‌نیازی وردبۆنه‌وه‌یه‌کی زیاتر له مه‌سه‌له‌که‌ چۆمه‌ لای کاک هۆشه‌نگ و نوسخه‌که‌ی چروستانیشم له‌گه‌ل خۆم برد ، به‌تایبه‌تج که نه‌م نوسخه‌یه‌ش وه‌ختی خۆی که‌وتبوه ده‌ستی کاک هۆشه‌نگ و دیاره له‌وکاته‌دا چا‌به‌که‌ی (کم) یشی لاپوهه‌ چونکه وه‌ک کلیشه‌که‌ی نه‌و چا‌به له‌ پشته‌که‌ی نۆسیوه « دیوانی نالنج » و له‌جیاتیی (یعنی) نۆسه‌ری کلیشه‌که‌ نۆسیویه (هۆشه‌نگ) و نه‌مه‌شی لێ نۆسیوه : « سه‌حافج کردن وه زیک‌خستنی نه‌م دیوانه‌ جوانه‌م به‌ یادگار بۆ برای هاوخوین و هاودین و هاوزمان کرد له‌ ته‌ئریخی ۱۹۳۹/۶/۶ دا به‌ یاریده‌دانی یه‌زدانی خاوین له‌ شاری سلیمانج . م . هۆشه‌نگ » . نه‌مویست دیسانه‌وه مه‌سه‌له‌که‌ له‌ کاک هۆشه‌نگ پیرسه‌وه بزانه‌ نه‌لێ چج ؟ دیتم کاک هۆشه‌نگ هه‌ر سۆره له‌سه‌ر نه‌وه که‌وا وه‌ختی خۆی ده‌سنۆستیکی دیوانی نالیی به‌ خه‌تی نالنج خۆی له‌ مه‌لا یه‌جیای کۆژی مامۆستا مه‌لا موحه‌مه‌دی چروستانج وه‌رگرتوه و ، نه‌و ده‌سنۆسه کتیبیکی قه‌واره بچۆک بووه و ، له‌دوای هه‌ر پیتیکه‌وه چه‌ند لاپه‌زه‌یه‌کی به‌ سپه‌تج هیترا بووه و ، له‌ زۆر لاره‌ لای گوشه‌ی سه‌ره‌وه به‌تایبه‌تج که‌ غه‌زه‌لی تازه ده‌ستی یج بکریایه‌ مۆریکی نالیی پتیه‌بو ، مۆره‌که‌ش مۆریکی هیتکه‌ یج بو ، لیتی نۆسرابو « ملا خضر نالی » و ، له‌پال نه‌و نوسخه‌یه‌دا کتیبیکی (آلام فرتر) ی گۆته‌ش هه‌بو نالنج کردبۆی به‌ عه‌ره‌بج . . .

به‌رابه‌ر به‌م قسانه‌ی هۆشه‌نگ و به‌و هه‌مو جیاوازییه‌ی له‌نیوان ده‌سنۆسه‌که‌ی چروستانج و نه‌و ده‌سنۆسه‌دا هه‌یه که هۆشه‌نگ دیویه‌تی و نه‌لێ خه‌تی نالنج خۆی بو ، نه‌بج بلتین هۆشه‌نگ نوسخه‌یه‌کی تری دیوه ، به‌لام بچ گومانیشین له‌وه که نه‌و نوسخه‌یه نه‌ک ته‌نها ده‌سنۆسی نالنج نه‌بوه ، به‌لکو نوسخه‌یه‌کی باشیش نه‌بوه . به‌لگه‌شمان نه‌مانه‌ن :

۱ - وه‌ک وتمان به‌ به‌راوردی نه‌و ده‌سنۆسه و ده‌سنۆسه‌که‌ی چروستانیدا ده‌رئه‌که‌وی که‌وا نه‌مه‌ی چروستانج گه‌لج وردتر و بوختتر و زاستتره .

۲ - هۆشه‌نگ نه‌لێ له‌و ده‌سنۆسه‌دا له‌سه‌ر پارچه‌ شیعری مانهم وه‌کو زولفه‌ینی سییه‌ه گرتی سه‌راپات نۆسرابو : « مرثیه حضرت نالی برای پدر

حبیبه . « واته : لاواندنه‌وهی حه‌زه‌نی نالی بۆ باوکی حه‌بیبه . به‌لام چۆن نالی به‌خۆی ئەلێ : « حضرت نالی » ؟

۳ - هۆشه‌نگ ئەلێ : له‌ ده‌سنۆسه‌که‌دا له‌نیوان به‌یتی ۶۸ و ۶۹ دا فاصیله‌یه‌ك ئەوه‌نده‌ی سه‌طریك به‌ سه‌پیتی به‌جی هیترا بو ، واته‌ جیگه‌ی به‌یتیکی تر بو . ئەگه‌ر نۆسه‌ری ئەو ده‌سنۆسه‌ نالی بێ ، ئەبێ ئەو جیگایه‌ی بۆچی به‌ سه‌پیتی به‌جی هیتشبین ؟ بشێ خۆی شیعی‌ری خۆی بۆ نه‌خوینرایینه‌وه‌ !

۴ - هۆشه‌نگ ئەلێ : له‌ غه‌زه‌لی نه‌مردم من ئەگه‌ر ئەمجاره‌ بێ تۆدا له‌دوایدا به‌یتیک نۆسه‌را بو . به‌یته‌که‌ ئەمه‌یه‌ :

**ئەگه‌رچت خۆم به‌ تهن دۆرم له‌ لای تو
خوا ئەیزانی زۆحم وا له‌ لای تو . .**

ئهنجا ئەلێ : دياره‌ که (ئەم به‌یته‌) سه‌ره‌تای پارچه‌ شیعیریکه‌ و ده‌ست نه‌که‌وتوه‌ . . جارێ با گوێ نهدینه‌ ئەوه‌ که ئەم به‌یته‌ بێ تامه‌ ، له‌ بازاری هه‌یج زه‌خنه‌گرێکدا به‌ هه‌ی نالی دانانرێ . . به‌لام چۆن ئەشێ نالی خۆی شیعی‌ری خۆی ده‌سه‌نه‌که‌وتبێ !

۵ - ئەگه‌ر نوسخه‌ی وا ده‌سنۆسی نالی لای چروستانێ بۆبێ ، بۆچی به‌ هه‌یج جووړی له‌ ده‌سنۆسه‌که‌ی خۆیدا په‌نجه‌ی بۆ زاناکیشێ و نوسخه‌کانی له‌سه‌ر زاست ناکاته‌وه‌ و ، ئەو هه‌مۆ جیاوازی نوسخانه‌ ئەنۆسیتنه‌وه‌ ؟

۶ - ئەگه‌ر زاست بێ نالی (آلام فرتر) ی گوته‌ی وه‌رگیزایته‌ سه‌ه‌ره‌بێ ، دياره‌ ئەبێ له‌ تورکیبه‌وه‌ وه‌ری گیترا بێ . . به‌لام کوێزا نالی ئەو تورکیبه‌ فیتر بۆ بتوانی به‌کتیک له‌ شاکاره‌کانی ئەده‌بی ئەلمانیی لێوه‌ بکا به‌ سه‌ره‌بێ و ، ئەبێ چه‌ند کتیبی ئەده‌بی نوێی خویندایته‌وه‌ ، تا بگاته‌ ئەوه‌ کتیبیکی وا هه‌لبژیرێ بۆ وه‌رگیزان . . ئەمه‌ له‌ حالیکه‌ که ئەم کتیبه‌ له‌ سه‌رده‌مه‌دا کراییتیش به‌ تورکی !

به‌زای ئیمه‌ ئەگه‌ر کتیبی وا له‌پال ئەو ده‌سنۆسه‌دا بۆبێ ئەبێ که‌سێک نۆسیییتیه‌وه‌ و ، به‌کتیکی تر له‌به‌ر نه‌زانێ داییتیه‌ پال نالی .

۷ - مه‌سه‌له‌ی مۆره‌که‌ش شتیکی سه‌ه‌ر نییه‌ . دۆر نییه‌ نالی مۆریکی بۆبێ و که‌وتیته‌ لای که‌سێک و هه‌ر له‌به‌ره‌ئه‌وه‌ که‌ ده‌سنۆسه‌که‌ شیعی‌ری نالی بووه‌ ، مۆره‌که‌ی نالیشیان پیا نابێ ، ماده‌م کاک هۆشه‌نگ نالی نالی له‌ داوینی دیوانه‌که‌وه‌ نۆسیبۆی که‌وا خۆی نۆسیویه‌ته‌وه‌ .

۸ - کاک مه‌لا به‌حیای کوژی چروستانێ خویشی بۆی دۆبات کردینه‌وه‌ که‌وا نوسخه‌ی وایان هه‌رگیز نه‌بووه‌ .

له گهل ئه وه شدا ئه بچ سوپاسیکی زۆری کاک هۆشهنگ بکهین که ههر له
 سه ره تاوه پیاوانه هات به دهم بانگه وازمانه وه و ئه و به راوردانه ی بۆ ناردین و ،
 ئه بچ ئه وه ش بلتین که وا له به راورده کانی ، له پارچه شیعیی گوئینی قه ددت
 له قوبه ی سیننه غونچه ی گر دو وه دا به یتیک هه بۆ ، ئه و به یته له (عم) و (گم) ی شدا
 هه بۆ ، به لام ئیمه به هبی نالیمان نه زانی ، بۆیه له په راویزا نۆسیمانه وه .
 ده رکه وت هه مان به یت له پینچ خسته کیه کی (وه قایج) ی شدا به سه ر ئه و پارچه
 شیعه وه هه بۆ و ، له داوینی نوسخه ی (عب) دا نۆسرا بوه وه ، هه رچه ند (عب)
 بۆخۆی له دیوانه که ی نالیدا نه نۆسیبوه وه . ئیمه له کاتی خۆیدا پیمان نه زانی
 که وا له ناو به راورده کانی کاک هۆشه نگیشدا هه یه ، ئه گینا ههر له گهل خسته
 په راویزه که یدا باسی ئه وه شمان ئه کرد . هه روه ها له پارچه شیعی وه ره
 ساقی ! به شین و نه دب و واوه ی ی شدا دۆ به یت له و به راورده دا هه بۆ ،
 یه کتیکان له پاش به یتی به که م و ئه ویان له پاش به یتی دۆه مه وه . ئه و دۆ
 به یته شمان له شوینی خۆبانددا له په راویزا نۆسیبه وه .

فاتح عبدالکریم

پاشه کتی

بهر له هەرچی ئەبێ خویندهواری خوڤه و یست لهوه ناگادار بکهین کهوا
ئهم کتیبه له دوختیکی ژاست و ژهواندا نه خراوته ژیر چاپ . وهك کاکم له
سهره تاکه پيدا باسی کرد ، نهو جارێک به کاره کهی باوکمدا ژۆبشتوووه تهوه و
تیکستی شیعه کانی که له بهر نوسخه چاپه کاندای نۆسرا بۆ نهوه ، له گهڵ نوسخه کانی
چر و چن بهراورد کردوووه ، پاشانیش جارێکی تر له گهڵ نوسخه کانی ت و
ک و دیسانه وه عز و تو و هزی بهراورد کردوووه . که بزیری له چاپ دانیش درا و
من کاری سه ره برشتی چاپ و ژاست کردنه وهی هه لهی چاپم گرت ته ئهستۆ ،
دیم پتویستمان به چاو پیا گیزانه وه و پیاچۆنه وه یه کی تریشه . به م پتیبه منیش
پارچه پارچه به شیعه کان و نۆسینه کهی کاکم و باوکمدا نه چۆمه وه و ، دیاره
له ماوهی ئهم کاره دا گه لێ با به تی تر نه هاته ناراه و بیر و زای نوێ پیدایه بو و ،
له گه ل کاکم و باوکم و به تایبه تی له گه ل کاکم نه که وتینه وه لیکدانه وه و زۆر جار
وانه بو له سه ر تاقه به ییتیک ماوه یه ک په کمان نه که وت ، تا ژامان به چۆرێ یه کی
ئه گرت . ئهم کاره هه رچه ند مه یه نت و ئه رکیتی گران بو هه مۆمان ، به لام
له گه ل نه وه شدا کاریکی ئیجگار به سۆد بو ، بۆیه مه یه نتێ حه وت هه شت مانگی
نال و گوژ کردنی بیر و ژا و نۆسینه وه و داژشته وهی سه ره له نوێی لیکدانه وه که ،
بهش به حالی باوکیشم و کاکیشم و خویشم مایه یه کی ژاسته قینه ی به خته وه ربی
ژیا نه ...

هه ر له ماوهی ئهم کاره دا ئه رکیتی نوێ که وته ئهستۆی کاکم . دهس که وتنی
ئه و سێ دهستۆ سه ی کاک جه مال موحه ممه د بۆی نار دین و پاشانیش ئه و دو
دهستۆ سه ی مامۆستا شیخ موحه ممه دی خال بۆی نار دین ، کاکمی ناچار کرد
بهراوردی ئهم نوسخانه ش له گه ل تیکزای دهستۆ سه کان بگریته ئهستۆ و ، ئەبێ
بلیتم ئه گه ر نا ته وا و یه کیش له م بهراورده دا هه بێ ، نابێ ئه وه بشاریته وه که
خویندنه وه و ژاست کردنه وهی ئه و پینچ دهستۆ سه کاریکی ئاسان نه بو بسۆ
کاکم ، به لام به باشی له هه قی هات .

له سه‌ره تا که‌دا و تراوه که‌وا جیاوازیه زئی تی چووه‌کانی تیکسته‌کان له
 په‌راویژدا نوسراونه‌ته‌وه و ، نه‌وهی سۆر زانرابی هه‌له‌یه خراوه‌ته لاوه . لیره‌دا
 پی‌ویسته زۆنی بکه‌ینه‌وه که‌وا کام تیکست له هه‌موان به زاستر و له‌بارتر و
 له‌گه‌ل شوین و ، چه‌شی نالی و قوتابخانه‌ی شیعری کلاسیکی کوردی ، به
 گونجاوتر دانرابی خراوه‌ته بۆزه‌ی شیعره‌کانه‌وه . تیکرایش تیکستی‌وا لای
 چر و چن و خا و ک و عبا و تویه . باقی جیاوازیه‌کانیش مه‌گه‌ر سۆر
 زانرابی هه‌لەن، نه‌گینا له په‌راویژدا نوسراونه‌ته‌وه . گه‌لێ جار جیاوازیی‌واشمان
 نوسیه‌ته‌وه که‌ دلتیا نه‌بۆین له زاستی و نازاستی ، هه‌ر له‌به‌رته‌وه
 نوسیه‌مانه‌ته‌وه که‌ مه‌عناکه‌یمان بۆ زاست نه‌کراوه‌ته‌وه . به‌لکو گه‌لێ جار
 جیاوازیی‌واشمان نوسیه‌ته‌وه که‌ لامان وابوه هه‌له‌یه ، به‌لام هه‌ر له‌به‌رته‌وه
 که‌ له نوسخه‌یه‌کی وه‌ک چر یا چن‌دا و نوسراوه ، پشت گوێمان نه‌خستوه .
 نه‌بێ نه‌وه‌ش بلیین که‌وا تیکرا نه‌مه له نه‌وهی دۆه‌می کتیه‌که‌دا دیارتره .

وه‌ک ناشکرایه نوسخه ده‌ستۆسه‌کان مه‌گه‌ر سه‌ر و ژیریان بۆ وشه‌کردبێ ،
 نه‌گینا به‌پیتی زینۆسی فارسیج نوسراونه‌ته‌وه و وانه‌بێ وشه‌یه‌ک ده‌ست‌ئەدا به
 چه‌ند جۆر بختیریته‌وه . ئیمه‌ پشت به‌ زانیی کوردی و فارسیج و شاره‌زایی له
 نه‌ده‌بی کلاسیکی کورد به‌ زاراوه و مه‌عنا و فۆرمیه‌وه و ، شاره‌زایی له‌و
 بابه‌تانه‌ی نه‌م نه‌ده‌به‌ لییان نه‌دوێ و ، هونه‌ری وشه‌نارایی و جیناس و
 ته‌ورییه و خۆیندنه‌وه‌ی شکسته‌ی فارسیج ، توانیومانه‌ تیکسته‌کان
 بخۆینینه‌وه و بۆیار بده‌ین کام خۆیندنه‌وه‌ی گونجاو مه‌به‌سته و کامی‌تربش هه‌ر
 له‌وانه‌یه مه‌به‌ست بێ و کام خۆیندنه‌وه مه‌به‌ست نییه . هه‌ر به‌م‌پیه‌ش نوسخه
 جیاوازه‌کانمان هه‌یناوه‌ته سه‌ر زینۆسی نوێ ، نه‌گینا خۆ دیاره زینۆسی
 تیکسته‌کان هه‌مۆی زینۆسی کۆنی فارسییه . نه‌و تیه‌پانه‌ی ئیستا ئیمه‌ له‌جیاتی
 جۆله (حرکه) به‌کاربان نه‌هه‌ین و ، نه‌و نیشانانه‌ی (ژ) و (ل) ی قه‌له‌ویان
 پێ له‌ لاواز و ، (ۆ) و (ئ) ی بۆشیان پێ له‌ هه‌ی کورت و درێژ جوی نه‌که‌ینه‌وه ،
 نه‌وسا نه‌بوون . ته‌نانه‌ت باو نه‌بوه (وای عه‌طف و (ی) ی ئیضا‌فه‌ش بنۆسن و
 زۆر جار (گ) یشیان به‌ (ک) نوسیه‌وه . ئیمه‌ هه‌مۆ نه‌مانه‌مان به‌پیتی نه‌و زئی و
 شوینه‌ ساغ‌کردووه‌ته‌وه که‌ ئیستا باشمان لێ کرد . خۆ نه‌گه‌ر که‌ سیکیش لای‌وابی
 خرابی بۆچوین ، نه‌توانی تیکسته‌که‌ بکێژیته‌وه بۆ سه‌ر زینۆسی کۆن و خۆی
 سه‌رله‌نوێ هه‌ولێ زاست‌کردنه‌وه‌ی بدا و دۆربش نییه‌ زئی له‌ شتیکی نوێ و
 وردتر بکه‌وێ .

سه‌ره‌زای نه‌بۆنی زینۆسیکی تایه‌تی کوردی که‌ بووه به‌ هۆی نه‌وه
 تیکستی کوردی به‌پیتی زینۆسی فارسیج بنۆسریه‌وه و ، نه‌وه‌ش بووه به‌ هۆی

ئەو زۆر كەس وشەيەك نەزانن و بە ھەلە بېخوئىننەو و بىنۆسنەو ،
 ھۆيەكى تىرى گىرنگى پەيدا بۆنى ئەم ھەمۆ نۆسخە جىاوازانە و نەتوانىنى
 زاست كوردنەوئى قەسىدەكى كلاسكى كوردئى بە شىئو بەكى بىن گومان و تەواو ،
 ئەو بە تىكزا ئەدەبى كورد لاي خوئىندە وارى كورد واتە لاي مەلا و فەقئى بايەخى
 نەبوە و ، ئەوانەى خوئيان بەم ئەدەبەو خەرىك كوردووە زىاتر كۆلكە مەلا و فەقئى
 ناسەر كەوتۆ بوون . بۆيە ئەگەر مەلایەكى باش و فەقئى بەكى زىرە كىش خۆى
 دايتتە ئەدەبى كورد ، تىكستى نىو و ناتەواو و پۆلە ھەلەى دەسگىر بوو و
 نەتوانىو ئەو مەبەستەى ھەيەتى بەتەواوئى بەجىئى بىئى . كۆلكە خوئىندە وارى
 ئەوانەى بەرھەمى ئەدەبىيان نۆسبەتەو ، بوو بە ھۆى ئەو وشەيەكىان لى
 بگۆزئى بە وشەيەكى تر و تىپىك بە تىپىكى تر و ، ئىستاش ئىمە كە كەرەستەى بە
 ھەلە نۆسراو زاست ئەكەينەو ، گەلىن جار لەم زىگەو بۆى ئەزۆين و ھەرچى
 وشەى نىزىك لە وشە نەخوئىنراو كە و ، ھەرچى تىپى نىزىك لە تىپەكانەو
 ھەين ، خۆيان ئەكەينەو و زىگا زىئىن چووەكانى بە ھەلەداچۆن ئەھىننە
 بەرچاومان و ، بە بەراورد لەگەل مەعناى گونجاودا ئەگەزىن بەدواى
 زاستىدا و ، گەلىن جار ئىش دەرنەكەوئى بەم پىيە ئەگونچى ئەو وشەيە بە چەند
 جۆرى زاست بھوئىنرئىتەو . دىسانەو لەناو ئەوانەشدا بەدواى جوائتر و
 گونجاوترىندا ئەگەزىن .

سەيرە لەگەل ئەو شەدا كە خۆش بەختانە گەلىك لەوانەى ئەم دەسنۆسانەى
 بەردەستى ئىمەيان نۆسبەتەو مەلای باش بۆن و نىشانەى ئەو بە
 دەسنۆسەكانىانەو ديارە كە نالىيان باش زانىو و ھەوليان داو بە باشى بۆ
 خوئىندە وارى زۆن بگەنەو ، تىكزا لە بابەتى وادا كەوتۆنەتە ھەلەو كە پتوئەندى
 بە زانستى ئىسلام يا زمانى عەرەب يا زمانى كوردووە ھەيە و نەئەبۆ نەزانن
 بۆنمۆنە وشەى (تەرەح - ل ۱۶۶) كە وشەيەكى عەرەبىيە و واتە خەفەت ، لە
 ھەمۆ نۆسخەكاندا ، تەنانەت لە نۆسخەى (گم) ىشدا كە ھەمۆ تىپە عەرەبىيەكان
 بە كوردئى ئەنۆسئىتەو ، بە (طەرەح) نۆسراو ، ھەك بلىئى زمانى عەرەبى تىپى
 (تىن)ى تبا نەين و ، وشەى (خەظىرە - ل ۴۳۲) كە وشەيەكى عەرەبىيە لە
 تىكزاى نۆسخەكانى بەردەستمانا نۆسراو (خەظىرە) و ، وشەى (موتورىيە - ل
 ۵۶۶) كە وشەيەكى كوردىيە تاقە نۆسخەكە بە زاستى نۆسبەو و ، وشەى
 (شەعائىر - ل ۶۳۶) كە زاراو بەكى ئابىبىيە ، لە ھەمۆ نۆسخەكاندا بە (شىعار .
 نۆسراو .

لە سەرئەسەرى ئەم دىوانى نالىبەدا دۆ پارچە شىعار لە دەسنۆسەكانا ھەيە

لهسهريان نوسراين به بۆنهى چيهوه دانراون* ، كه لاواندنهوه كهى سلتمان پاشا و قهصيده كهى (مهستوره)ن و ، نهوى ترى همق نهين به ليكدانهوه و به ورد بۆنهوه له معناى پارچه شيعره كاندا شتيكيان لى بزائين . نه بۆنى به كيتيى بابه تيش له شيعرى كۆندا زياتر نه م كاره ئالۆز نه كا . نه زائيسى بۆنهى دانانى پارچه شيعريك نه وهندهى تر كۆسپ ديئيتته زى ساغ كردنه وهى معناكهى . نه مهش كه معناى شيعرى كلاسيكى كوردى پتوهندى به همق سهريكى كولتورى ئيسلامهوه ههيه و ، مهلاى كورديش تا ليكدانهوهى كتييكي قهواعيدى عهريه و مهنطق و كهلامى بۆنانج و شيعرى (امرى القيس) و (حافظى شيرازى) و شيعرى ئايين و سۆفياگهري له ئارادا بۆين خۆيان به (خانج) و (جزيرى) و (نالج) و (مهولهوى) بهوه خهريك نه كردوه ، نه وهندهى تر نهركى ساغ كردنه وهى شيعرى نالچ و هاوچهشنى نالىي قورستر كردوه .

زاسته نهين ههيشه ههولى نه وهمان بين كارمان پوخت و زىك و پيىك بين ، بهلام نهين نه وهش بزائين له بهر گه لى هۆى وا كه له سنۆرى دهسه لانى بىياده م به دهردن ، مرۆ بين ناته واويش نابى . دياره نه م كارهى ئيمهش له م قانۆنه به دهرد نيه .

وا جارئ پيشه كى ئيمه ههندى ناته واويى كاره كهى خۆمان نه خهينه پيش چاو . به دلش چاوه زوانى زه خهنى خوئنده وارائين بۆنه وهى هم ئيمهش له كارى ترى له مه و پاشماندا كه لك له و زه خهانه وه بگرين و ، هم كهسى تريش نه كه ويته نه وه له نهى ئيمه وه .

● نه بۆ له چاپدانى سه ره تا كه بكه و تا به ته پاش لى بۆنه وه له چاپ كردنى كتيبه كه خۆى بۆنه وهى پوخت تر و ورد تر بين . هه ر بۆ بهش دۆر نيه خوئنده وار جار و بار ههست به ورده ناكۆكيهك له نيوان ههندى زاي ناو سه ره تا كه و ناو كتيبه كه دا بكا . دياره له حالىكا كه ناكۆكيى وا ههين پشت به زاي ناو كتيبه كه نه به سترئى .

● له ماوهى ليكدانه وهى شيعره كاندا گه لى بابه تى – و بزائين – به بايه خمان ديارئى و دهس نيشان كردوه كه تايستا كهس ئيشاره تى بۆ نه كردۆن . نه گه ر

* به لى له ههندى نوسخه دا چه ند حاله تيكى ئيشاره ت كردن بۆ هۆى دانانى چه ند پارچه شيعريك ههيه وهك له به راويژه كاندا زۆنمان كردوه ته وه ، بهلام يا هه لىن يا مهعنايه كى نه وتۆ نابه خشن و زۆناكيبه كى وا نادهن به دهسته وه .

سهره‌تای کتیبه‌که‌مان پاش له‌چاپدانی دیوان و لیکدانه‌وه‌که بختایه‌ته ژیر چاپ ، نه‌و باب‌ه‌تانه‌مان نه‌خسته سهره‌تاکه‌وه . به‌لام ماده‌م سهره‌تاکه‌هر له سهره‌تادا چاپ‌کرا ، هیچ‌نهنج نه‌بو نه‌و باب‌ه‌تانه‌مان به‌تیپی زه‌ش له‌چاپ بدایه ، تا به‌ناسانج بدوژرینه‌وه .

● نه‌بو هر له سهره‌تاوه ژۆنمان بگردایه‌ته‌وه که‌وا به‌گویره‌ی ژینۆسی ئیستای کوردی وشه له‌یه‌ک چوه کوردیه‌کان به‌سنگ و تهرازوی جیناسی عه‌ره‌بج ناکیش‌رین ، چونکه له‌کوردیدا تیپ جیگه‌ی جۆله‌ی عه‌ره‌بج نه‌گرینه‌وه . بۆیه‌ش ، دۆر نییه له‌هه‌ندئ شویندا له‌دیاری کردنی جۆری جیناسدا که‌وتبینه هه‌له‌وه .

● وه‌ک چۆن نۆسیومه‌انه‌ فلانه‌ به‌یت له‌فلانه‌ نوسخه‌دا نییه ، نه‌بو بشمانوتایه‌ فلانه‌ پارچه‌ شیع‌ر له‌فلانه‌ نوسخه‌دا هه‌یه و ، له‌فلانه‌ نوسخه‌دا نییه ، هه‌رچه‌ند نه‌شتوانی ئه‌مه به‌هه‌راوردکردنی نوسخه‌کانا بزانی .

● نه‌بو جیاوازی نوسخه‌کانمان له‌هه‌راویزیکی‌ترا له‌داوینی لابه‌زه‌وه بنۆسییاته‌وه ، تا نه‌وه‌که‌سه‌ی مه‌به‌ستی ته‌نها زانیی مه‌عنا‌ی به‌یه‌ته‌کانه ، کاتی خۆی به‌ته‌ماشاکردنی جیاوازی تیکسته‌وه نه‌باته‌سه‌ر .

● نه‌بو جیاوازیه‌کانمان به‌ژینۆسی کونیش ده‌س‌نیشان بگردایه ، له‌گه‌ل ده‌س‌نیشان کردنیاندا به‌ژینۆسی نۆی .

● نه‌بو ناوی نه‌و نوسخانه‌مان بنۆسیایه‌ که‌تیکستی شیع‌ره‌کان ، وه‌ک ئیعه نۆسیومه‌انه‌ته‌وه ، له‌و نوسخانه‌دا به‌و‌جۆره‌ن . ئیستا هه‌ر نه‌وه‌نده نه‌توانین ب‌لین تیکستی شیع‌ره‌کان له‌هه‌ر به‌یت و وشه‌یه‌کدا وه‌ک تیکستی نه‌و نوسخانه‌یه‌ که‌ ناویان به‌جۆریکی‌تر نه‌هاتوه‌وه له‌هه‌راویزا .

● نه‌نه‌بو نه‌وه‌نده زۆر بایه‌خ به‌هه‌ندئ جیاوازی بده‌ین که‌ له‌زاستیدا جیاوازی نین و سروشتی ژینۆسی کۆن وایه ، وه‌ک نه‌بۆنی واوی عه‌طف یا بیی ئیضا‌فه به‌دوای هه‌ندئ وشه‌وه .

● نه‌نه‌بو نه‌وه‌نده بایه‌خ به‌هونه‌ره‌کانی وشه‌ئارایج و جیناس بده‌ین و له‌بریتی نه‌وه نه‌بو خۆمان به‌لیکدانه‌وه‌ی ئیستیعه‌اره و ته‌شبهیه و مه‌جازه‌کانه‌وه زیاتر خه‌ریک بگردایه .

● نه‌بو نوسخه‌ی (من‌)مان ، له‌حالی پتویستیدا نهنج ، نه‌کردایه به‌پشتی ، چونکه جیاوازیه‌کی نه‌وتۆی له‌نوسخه‌ی (کم) نییه .

ئاڭادارتى و زۆن كرنهوه

★ له گەل شاعىرى ناسك كاك حەممە عەلج مەدھۆشدا باسى شىعەرى نالىمان ئەكرد . زاستىيەكى گەلنى سادەى تىن گەياندم كە بەداخەوه نە ئىيمە كەسمان بۆى چۆبۆين و نە - من بزائىم - كەسى تىرىش خستۆيەتپە سەر كاغەز . ئەوھش ئەوھپە وشەى (ماليئاوا) لە شىعەرى :

**جەنانى وەك جىنان كىردم بە ماوا
(حەبىبەى) (ماليئاوا) ، مالى ئاوا**

دا (ل - ۱۲۲) ، ناوى دىيەك نىيە (حەبىبەى) يارى (نالج) لەوئى ژيابىن . مەبەست لە (ماليئاوا) ، (مالى ئاواھە) ، واتە : حەبىبەيەك كە لە مالىكى وەك دلى منا ئەژئى ، ياخوا ھەمىشە مالى ئاوا بىن كە دلەكەى منە و ، ھەرگىز دلەم لە خۆشەويستىي ئەو چۆل و خالىن نەبىن و كوئىر نەبىتتەوھ . م

★ دۆ وشەى (بۆ زىا) لە بەيتى :

**زىشەكەى پان و درىژە ، بۆ زىا خزمەت ئەكا
ظاھىرە ھەر كەس بە طول و عەرضى زىشيدا زىا**

دا (ل - ۱۲۸) ، ئەشگونجىن (بۆ زىا) بىن . (بۆ زىا) ئەو قامىشە بارىكەيە ئەيكەن بە چىغ . واتە : سۆفئى كە زىش ئەھىلتتەوھ و پەروەردەى ئەكا ، زىشەكەى بۆ ئەوھ باشە بىكەن بە چىغ ...

★ وشەى (چە قىبۆ) لە بەيتى :

**ھىند مونتەظىرى تۆ بو ھەتا چاوى سىت بۆ
نەرگس ، كە لەسەر يەك قەدەم و دىدە چە قىبۆ**

دا (ل - ۳۷۷) ، ئەشگونجىن بە (چە قى بۆ) بخوئىنرئتەوھ ، واتە دۆخى چە قىنى ھەبۆ .

★ هندی وشه وهك (طه لیسیم) و (ته لیسیم) و (طیله سم) و ، (عشق) و (عیشق) و ، (طاق) و (طاق) و شتی وا ، وائهبین به شتیوهی جیا جیا نوسراون .
ژبیزی نیمه تیکرا نهوه بووه وشهی له عهره بییه وه هاتو و به عهره بییه تیج ماو ،
به تیپه کانی خو یان بنوسینه وه .

★ وائهبین شتیوهی نوسینه وهی وشه یهك له دق نوسخه دا جیا یه ، به لام
هردولا له وه دا کهوا وشه که فلانه وشه یه - هاوده نگن . نیمه به پیوستمان
نه زانیوه نیشارهت بق دؤخی وا بکهین .

★ له بهرین کاتیج نه مانوانی بهراوردیکی نوسخه کانی (عب) و (اح) و (من) و ،
(خا) و (خب) له گهل نهو پارچه شیعرانه بکهین که پیش دهسکه وتنی نهو پینج
نوسخه یه له چاپ درابون .

★ به هۆی شوین پین که وتنی (هه له ی باو) وه نیمه ش وشهی (هه زاری)
به مهنا (بولبول) مان له دیوانه دا به (هوزار) نوسیه وه . به لکو له گهلن لادا
هندی له نوسخه کانی ش (بۆر) یان بق (هین) که کردوه . به هۆی نیم هه له یه وه
گهلن جار باسی جیناسی موچه ژره فمان له نیوان (هه زاری) به مهنا ژماره و
(هوزاری) به مهنا بولبولدا کردوه . لیره دا نه مانه وی بلیین کهوا هه ر باسیکی
لهم چه شنه هه له یه و ، مهسه له که لهو حاله تانه دا که وشهی (هه زار) بق دق
مهنا دهس بدا ، له ته ور یه و له طافهت به ولاره نییه . نه وه ندهی نیمه
شوینی نیم هه له یه مان دؤز بیته وه ، لهم لابه ژانه دا هه یه : (۴۵ ، ۴۸ ، ۱۴۴ ،
۱۶۸ ، ۵۳۹ ، ۶۶۱ ، ۶۶۴) .

★ به هه له پارچه شیمری :

خاتی نییه زه شماری دو زولفت له به لاین
چه لقه ی شه زیمان به ستوه هه ری بکه له لایین

که پارچه ی هه زده هه مه (ل - ۷۰۴) که وتوه ته پیش پارچه ی نوزده هه م و
بیسته مه وه و ، نه بق نیم پارچه ی بیسته م بووا یه .

پیرستی پارچه شیعه کانی دیوانی نالی

ژماره نیوهی یه که می یه که م دیری هر پارچه شیعه تک لایسهزه

تیبی نهلف

- (۱) نهی جیلوه دهری حوسن و جله و کیشی ته ماشا ۷۵
- (۲) نه ستیره همقو مه حوه له تپو توری قه مه ردا ۷۹
- (۳) تا تایی سه ری طور زه بی پر پیچشی با دا ۸۳
- (۴) ته به سسوم دهر ده خا حوققه ی دهم و جه وه هر له تپو نه ودا ۸۷
- (۵) جوشش و تابه له تپو دیده بی گریانمدا ۸۹
- (۶) گهر بیته دهری ، سه روی زه وانی له ئیره مدا ۹۳
- (۷) زوخم زه نگینی زه نگی زومه تی زه نگینته ، بازا ۹۵
- (۸) نه حوه لی ته فره قه نه ظه ر ته قوییه تی سه به ب ده کا ۹۷
- (۹) بولبولی طه بعم نه وای دیسان نه ناخوانتی ده کا ۱۰۱
- (۱۰) طه بعی شه ککه رباری من ، کوردی نه گهر ئینشا ده کا ۱۰۶
- (۱۱) پیتم ده ئین : مه جقبه خیل و قیچه ، مه یلی شه زه ده کا ۱۰۸
- (۱۲) چاوه که ت ئاگر له سینه ی عاشقی میسکین ده کا ۱۱۱
- (۱۳) یا بدر علو آ و ضیاء و کمالا ۱۱۴
- (۱۴) حیره ت زه ده وای دیده وه کو حلقه یی دهر ما ۱۱۸
- (۱۵) جه نانی وه ک جینان کردم به ماوا ۱۲۲

- (۱۶) په چي پي په رچه می بو ، پرچی سیا ۱۲۴
- (۱۷) زيشه که ی پان و دريژه ، بو زيا خزمهت ده کا ۱۲۸

تپي بی

- (۱) زولفه ينی به خه م مار و به حه لقه ن وه کو عه قره ب ۱۳۳

تپي تی

- (۱) ماته م وه کو زولفه ينی سييه ه ، گرتی سه راپات ۱۳۷
- (۲) چاوت له برۆ یه عنی له ژیر طاقی نه ظاره ت ۱۴۵
- (۳) مه که ئیخلافی ئه و وه عده ی که فه رموت ۱۴۸
- (۴) ئه ی سه روی بوله ند قه دد و ، برۆ تاق و ، مه مک جوت ! ۱۵۲

تپي ئی

- (۱) عومری بی حاصلی من چۆ به عه به ت ۱۵۵

تپي چیم

- (۱) عيشقت که مه جازتی بی ، خواهیش مه که ئیلا کچ ۱۵۷

تپي حی

- (۱) ساقی ! وهره زه نگی ن که به په نجه له بی ئه قداح ۱۶۴

تپي دال

- (۱) ابروان تو طبييان دل افکارانند ۱۶۸

تیپی زی

- (۱) ۱۷۰ ئیلتیقای پۆلاوو ئاسن ههر نیزاعه و گیرودار
- (۲) ۱۷۴ قورباننی تۆزی زیگه تم ئه ی بادی خووش مقرر !
- (۳) ۲۰۱ سه یلی هیجرت به ردی بنچینه ی له زه گه هیتامه دهر
- (۴) ۲۰۴ شهوی به هاری جوانی خهوی بو پز ته شویر
- (۵) ۲۱۷ تیر ناز نگه هک ههر دله نیچه یری وار
- (۶) ۲۱۹ نفس ساعت گیبی ایشلر سه گر یاد ایله طاعتدر
- (۷) ۲۱۹ آن زلف مشکبار بدان روی چون نگار

تیپی زی

- (۱) ۲۲۱ خاو و بیخاوی دو زولفی خاوم از

تیپی ژی

- (۱) ۲۲۴ هه ی که ریکم بو ، چه بیکه ر ؟ طه ی که ری هه وراز و لیژ

تیپی سین

- (۱) ۲۳۰ که تو هانی ، له نه و میدتی نه ما باس
- (۲) ۲۳۳ له کن ئه و جهوه ره فهرده له هه یولا نییه باس
- (۳) ۲۳۷ صابونی که قفی پتیه که فی زاری چاپلوس

تیپی طی

- (۱) ۲۴۲ موی سپی کردم به شوشتن ئاوی عینی شوره شهط

تیپی قاف

- (۱) ۲۴۸ قوربان ، مه حاله پیکه وه بن صبر و ئیشتیاق

(۲) چیه گواره گوناھی ، وا به نهستهق ۲۵۱

تیپی کاف

(۱) ئەهی شوخی بی نیاز و گران ناز و غمزه سوک ۲۵۵

تیپی میم

- (۱) به هاوین جهسته خهستهی دهردی گهرام ۲۶۱
- (۲) ئەهی تازه جهوان ! پیرم و ئوفتادهوو که وتوم ۲۶۴
- (۳) هه نایی کردوو په نهجی به خوتناوی دلی زارم ۲۷۱
- (۴) دهورانییه ، وهک هیله کی بهودا ، سه ری گیزم ۲۷۶
- (۵) عومریکه به میزانی ئەدهب توحفه فرۆشم ۲۸۰
- (۶) شه و هات و ئەمن مهستی خه یالاتی که سیکم ۲۸۳
- (۷) ماچی دهمه کهی دامی که دامی سه ر و مالم ۲۸۶
- (۸) لایقی مه خزەنی طهبعه هه مو که نزی غه زهلم ۲۸۸
- (۹) عهزیزم ، زۆحی شیرینم ، دو چاوم ! ۲۹۳
- (۱۰) گهر ده پرستی من له بهرچی کهم دهخۆم ۲۹۵
- (۱۱) وهی که زۆزهردی مه دینه و زۆسیاهی مه کهه خۆم ! ۲۹۹
- (۱۲) دل ده لئی سهیری چه من خۆشه ، جهوابی نادم ۳۰۵
- (۱۳) فاتحه ! ته سخیره شاری دل به طاووری ئەلهم ۳۰۸
- (۱۴) له بت میم بو ، قه دت ئەلف و ، زولف چیم ۳۱۲
- (۱۵) سوی مصر است مرا عزم از این لجهه غم ۳۱۳

تیپی نون

(۱) که توی قبيله ، دهمت سا یینه قوربان ! ۳۱۵

- (۲) زه فیکان ! من ئەوا زۆییم له لاتان ۳۱۷
- (۳) له دوگمهی سوخمه دوینی نوژی شیوان ۳۲۰
- (۴) ئەهلی ته عدادی مه حاسین توسییان ۳۲۳
- (۵) زه قیب و موددهعی فیتنه و عیلاقهی جاوی جادوتن ۳۲۶
- (۶) ئەم سه سهری بازانه که وا هه سهری بۆمن ۳۳۱
- (۷) دوری له من خسته وه بچ سه به بچ یاری من ۳۳۳
- (۸) خه نده و ده می مه جۆبه که وا زۆر نه کینن ۳۳۷
- (۹) ئەم طاقمه مومتازه که وا خاصه بی شاهن ۳۴۰
- (۱۰) خه طات فه رمۆ که خۆشه چین و ماچین ۳۴۵
- (۱۱) به جان سه ختی یو دل به ردی ، من و تو ۳۴۹

تیپی واو

- (۱) وهك قهفەس ئەم حوجره کون تیبه که وا گر تومیه ناو ۳۵۵
- (۲) هه رچه نده که عومری خضر و جامی جهت بۆ ۳۶۷
- (۳) تا فه لهك ده وره ی نه دا - سه د که و که بی ئاوا نه بۆ - ۳۷۰
- (۴) دل شیشه یی پز خوینی فیراقی ، فه ره قی بۆ ۳۷۵
- (۵) ده رۆنم پز که باب و ده رده بچ تو ۳۷۹
- (۶) نه مردم من ئە گه ر ئە مجاره بچ تو ۳۸۰
- (۷) زولفت که له سه ر زۆ به خه م و تابشه ئە مرۆ ۳۸۴
- (۸) شه وی یه لدایه ، یا ده یجۆره ئە مشه و ۳۸۷

تیپی هسی

- (۱) ساقی ! به مه یی کۆنه له سه ر عاده تی نه و به ۳۹۱

- (۲) دهستم له گهرده نی خۆت هه له مه گره نهی (حه بیه) ! ۳۹۴
- (۳) خالی به بینی چاو و نه برۆت ئینتیخابی کاتیبه ۳۹۸
- (۴) درونی لدار ال (شارزور) و برده ۴۰۱
- (۵) له دلدا ئاتهشی عیشتت بلێسهی میثلی ته ندۆره ۴۰۶
- (۶) وه صفی زوخساری له فیکری به نی ئادهم به دهره ۴۱۱
- (۷) نهی ساکینی زیاضی مه دینهی مونه ووهره ۴۱۵
- (۸) سهراپای گواره زهردی ترس و له رزه ۴۴۸
- (۹) (حلقه در گوش) ی که فی زه نگینی تۆیه نه م دهفه ۴۵۰
- (۱۰) که وا زه ژتایی به کتایح ده لئی خورشیدی ئافاقه ۴۵۵
- (۱۱) به مهرگی خۆت قه سم ، زاهید ، هه مق عومرت عبوریکه ۴۵۸
- (۱۲) سهری هر مۆی به دهنم طه رزه ته مه ناییکه ۴۶۱
- (۱۳) شاهیننی دو چاوت که نیگا و مه یلی به دانگه ۴۶۴
- (۱۴) بنواژه وشکه صۆفی بو زه قصی به هه له هله ۴۶۶
- (۱۵) شکه نجی عه رض و طۆلی پیچی زولفت بی سه ره نجامه ۴۷۰
- (۱۶) سه ودا زه ده که ی زولفت ، نه زهاری له کن په شه ۴۷۴
- (۱۷) باین له طه رف قیبه مه وه دیت و وه زانه ۴۷۷
- (۱۸) نه لا نهی نه فسی بۆم ئاسا ، هه تاکه ی حیرسی وێرانه ! ۴۸۲
- (۱۹) سوروشکی من که لیتاوه ، غوباری کۆه و هامۆنه ۵۲۰
- (۲۰) دل سیاسه نگ نه بن ، ما ئیلی خاکی وه طه نه ۵۲۴
- (۲۱) له ووه خته وه بیستۆمه دیتن به قه دهر چاوه ۵۲۸
- (۲۲) نه و سیلسیله وا میشگی خه طا ئیوی براوه ۵۳۰
- (۲۳) زولفت به قه دتدا که په ریشان و بلاوه ۵۳۲
- (۲۴) تا له من نه و زولفه ژئی بۆسه و که ناری گرتووه ۵۳۸

- (۲۵) گولبني قه ددت له قوبيهی سینه غونچهی کردووہ ۵۴۴
- (۲۶) گهرمی و تهزی به هاره که پشکو کوژایه وه ۵۴۸
- (۲۷) سه ری زولفت که زشتهی عومری خضره ، نیوه هه و دایه ۵۵۶
- (۲۸) بیستم له هه مقولایه مهیلی شه ز و ده عوایه ۵۶۱
- (۲۹) سه رمایه بی سه ودا که ده لئین زولفی دو تایه ۵۶۳
- (۳۰) موشه خخه ص له شکری خه ططت له سه ر ته سخیری بالایه ۵۶۵
- (۳۱) ئە لالا .. ئە لالا .. که چ عه قل و چ که مایکی هه یه ۵۷۱
- (۳۲) عاشقی بئ دل ده نالین ، مهیلی گریانی هه یه ۵۷۲
- (۳۳) بهرگی دنیا هینده کورت و کونه وو بازاریه ۵۷۸
- (۳۴) بازه فیکانم بکن شینم که وه قتی زاریه ۵۸۳
- (۳۵) بیدی مه جتونه وجودم له هه مقو بهر بهریه ۵۸۵
- (۳۶) سه وتی نه غمه ی بولبوله ، یا چه هچه هه ی خرخالیه ۵۸۸
- (۳۷) له وکه سه دینی ئە تو توری دل و ئیسایه ۵۸۸
- (۳۸) ئاخ له گه ل ئیمه (حه بیه) سه ر و په یوه ندی نیه ۵۹۲

تیبی یسی

- (۱) حه ریقی ضیقی زیندانم ، نه سیمی صوبجدهم با بئ ! ۵۹۷
- (۲) (مه ستوره) که حه سناوو ئە دیه به حیسابئ ۶۰۳
- (۳) خوشا زه ندئ له دنیا بئ موبالات و موجه ززه د بئ ۶۳۰
- (۴) له چاوی (زۆدبار) م (توری) دیتن وه قته تاری بئ ۶۳۳
- (۵) ئە ی قه لعه یی ماهم که ده لئیی ئە وجی بوروجی ! ۶۳۷
- (۶) گهر بازی نه ظه ر بازی ، له م ده ست و نیگاره ت چئ ! ۶۴۲
- (۷) ئە ی خه سته یی چاوت هه مقو ئاهتوبی ته تاری ! ۶۴۷

- (۸) بی جوی بونه وویی ، زه خم و برین و نه نه ری ۶۵۰
- (۹) ساقی ! وهره ، مه یخانه بی دل کونه زه حیقی ۶۵۵
- (۱۰) (بَرِقَ الْبَصَرِ) له بهر بهرق ته له لولوی له نالی ۶۵۷
- (۱۱) بنوازه نه و به هار و فوتو حاتی گولشه نی ۶۶۲
- (۱۲) قه دری من چه نده له لای ده وله تی دنیایی ده نی ، ۶۶۷
- (۱۳) موساوی وهك يهك و تولن له ههر دولاوه زولفه ی نی ۶۷۴
- (۱۴) نه فهس بگره له هاتو چوبی خو زایح هه تا ماوی ۶۷۹
- (۱۵) گول که یاغی و دهم دزاو بو ، که وته لاف و زه نگ و بو ی ۶۹۱
- (۱۶) ته شریفی نه و به هاره که عالم ده کا نوی ۶۹۷
- (۱۷) یار دلی خو ی تین و چاوی پز له گریانی ده وی ۷۰۱
- (۱۸) خالی نیه زه شماری دو زولفت له به لاین ۷۰۴
- (۱۹) وهره ساقی ! به شین و نه دب و واوه ی ۷۰۷
- (۲۰) (بِحَمْدِ اللَّهِ) دو چاوی یارم ئوخه ی ۷۱۱

پرژ و بلاو

- (۱) بزئی پارچه ی غه زه ل یارم ، که وای کرد ۷۱۵
- (۲) يك نیم رخت (أَلَسْتُ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ) ۷۱۵
- (۳) گوشتی قه له و حوققه به چوارده پاره ۷۱۶
- (۴) وهك دور و یا قوت نه قشه : دندان و له بی ئالی ۷۱۷
- (۵) بدور دایری فنجان چینی ۷۱۷

زاست کردنه‌وهی هه‌له‌کانی چاپ

زاست کردنه‌وه‌که‌یان	دیز	لاپه‌زه	هه‌له‌کان
نه‌بو	۱	۶	نه‌بوو
۱۳۱۰ ی	۲۱	۱۲	۱۳۱۲ ی
زوربه‌ی	۲۳	۱۳	هه‌مۆ
کولخه‌نی	۵	۱۹	گولخه‌نی
کولخه‌نی	۷	۱۹	گولخه‌نی
کولخه‌نی	۹	۱۹	گولخه‌نی
له‌شکر که‌شیی	۱۲	۳۹	له‌شکره‌که‌شیی
نه‌ما	۲۳	۴۴	په
باس	۳	۴۵	باث
ناله	۲۲	۴۵	ناله
ته‌که‌لوم	۹	۴۸	ته‌کلوم
باس	۱۳	۵۲	باث
باس	۱۴	۵۲	باث
به‌مایه‌ی	۱۵	۶۸	مایه‌ی
پیتی	۲	۷۵	تیپی
گه‌وره‌یی	۱۷	۷۵	گه‌وره‌بیج
له‌رزئی	۵	۸۳	له‌رزئی
له‌رزئی	۲۵	۸۳	له‌رزئی
قۆت	۶	۱۰۲	قۆت
خۆردا	۲۴	۱۰۹	خۆردا
-	۲۳ و ۲۲	۱۱۱	به‌لام .. تاد دیزئی پاشه‌وه‌ی
هه‌یه	۲۴	۱۱۱	هه‌بوڤ
بوڤ خۆششیه‌که‌ی	۷	۱۱۲	بوڤ خۆششیه‌که‌ی
-	۱۴ و ۱۳	۱۱۲	به‌لام .. تاد دیزئی پاشه‌وه‌ی

هه‌نگه‌کان	لاپه‌زه	دیز	زاست‌گردنه‌وه‌که‌یان
نوسرابو	۱۱۳	۲۳	نوسراوه
بۆک	۱۱۷	۲۹	بۆک
کۆر	۱۶۰	۸	کۆر
کۆز	۱۶۲	۸	کۆز
۱۳۱۶ ی	۱۷۰	۱۲	۱۳۱۰ ی
۱۸۹۸ - ۱۸۹۹ ی	۱۷۰	۱۳	۱۸۹۲ - ۱۸۹۳ ی
جۆزه	۱۷۰	۲۲	جۆزه
شیوه‌سۆر	۱۷۸	۱۴	شیوه‌سۆر
داخو	۱۸۸	۳	داخۆ
ته‌هی	۲۰۰	۲۰	ته‌هی
غه‌یه‌وه	۲۰۱	۷	غه‌یه‌وه
پینج	۲۰۵	۶	شه‌ش
۴	۲۱۷	۳	۵
۴	۲۱۷	۳۱	۵
۵	۲۱۹	۱	۶
۶	۲۱۹	۴	۷
۵	۲۱۹	۱۱	۶
۶	۲۱۹	۲۶	۷
شيعره‌کانی	۲۳۰	۱۰	شيعره‌کانیان
زۆی‌تی‌چین	۳۰۳	۲۸	زۆی‌تی‌نه‌چین
ئه‌به‌ر	۳۰۷	۱۸	ئه‌به‌ر .
ته‌تله‌سی	۳۴۳	۲۸	ته‌تله‌سی
جه‌م‌جا .	۳۷۴	۲۶	جه‌م‌جا :
به‌ستۆن	۴۴۴	۸	به‌به‌ستۆن
ئاه‌ی :	۴۴۷	۶	ئاه‌ی
شه‌ه‌ه‌واره‌بی	۴۴۷	۱۷	شه‌ه‌ه‌واره‌بی .
کفّ	۴۵۰	۵	کفّ
بژانگه :	۴۶۴	۲۵	بژانگه
(«په‌راویز») ی	۴۶۹	۱۵	(«په‌راویزی»)
بچکۆله‌به	۴۹۴	۱۷	بچکۆله‌به
حه‌ی :	۴۹۷	۲۶	حه‌ی
موعجیزه :	۵۰۹	۳	موعجیزه .
شیرانه	۵۱۱	۲۵	شیرانه .

هه‌له‌کان	لابه‌زه	دبیر	زاست کردنه‌وه‌که‌یان
نیدا	۵۱۵	۳	نیدا
لینلاوو ..	۵۲۱	۱۴	لینلاوو و .
له‌راستیشدا	۵۴۸	۲۷	له‌زاستیشدا
بسی	۵۹۷	۳	بسی
به‌م‌جۆره‌یه .	۶۶۰	۳۲	به‌م‌جۆره‌یه :
(هیمنی)	۶۶۶	۲۹	(نه‌یمه‌نی)
(« په‌راویزی » خا) و			(عم) و (کم) و (کم) و
(عم) و (کم) و (کم) .	۶۸۶	۱۹	(« په‌راویزی » خا) به .

A PUBLICATION OF THE KURDISH ACADEMY

THE COLLECTION OF NAL'S POETRY
((MALA KHDR AHMAD SHAWAYS MIKAILI))

COLLATED AND EXPLAINED
BY
MALA ABDULKAREEM MUDARRIS
&
FATIH ABDULKAREEM

REVISED BY
MUHAMMAD I MALA KAREEM
ASSOCIATE MEMBER OF THE KURDISH ACADEMY

Kurdish Academy Press

BAGHDAD

1976

انتشارات صلاح الدین ایوبی

مرکز نشر فرهنگ و ادبیات کردی

ارومیه : خیابان شهید باکری - نبش کوی ساعد - صندوق پستی ۷۱۷

تلفن ۳۵۸۰۰

قیمت ۱۰۰۰ ریال